

PETHEŐ ATTILA – TÖMÖSKÖZI FERENC

TÁRNOK GYULA SZÜRKE KÖNYVE

Adattár az 1918–1938 években cseh megszállás alatt élő
felvidéki református egyház történetének megírásához

TÁRNOK GYULA SZÜRKE KÖNYVE

Adattár az 1918–1938 években cseh megszállás alatt élő felvidéki
református egyház történetének megírásához

Komárom, 2022

Szerkesztette
Petheő Attila – Tömösközi Ferenc

TÁRNOK GYULA SZÜRKE KÖNYVE

Adattár az 1918–1938 években cseh megszállás alatt élő
felvidéki református egyház történetének megírásához

Calvin J. Teológiai Akadémia
Komárom, 2022

Lektorálta
doc. ThDr. Somogyi Alfréd, PhD.
doc. ThDr. Lévai Attila, PhD.

A kötet a VEGA 1/0083/20 számú,
A Református Keresztény Egyház Szlovákiában, a szocializmus éveiben
(1948–1989) c. kutatási projekt keretében készült.

Publikácia vychádza v rámci riešenia projektu Vega 1/0083/20
Reformovaná kresťanská cirkev na Slovensku v rokoch socializmu

AGRÁRMINISZTERIUM

ISBN: 978 - 80 - 89899 - 11 - 1

- © Tárnok Gyula örökösei
- © Petheő Attila – Tömösközi Ferenc
- © Calvin J. Teológiai Akadémia, Komárom

Tartalomjegyzék

Katona, lelkész, polgár	6
Levél a Bírálóhoz	12
Bevezetés	16
Források	19
Magyarázat	21
Az Előkészület	26
1. Fejezet. A Forradalom	26
2. Fejezet. Megszállás	28
3. Fejezet. Elszakadás	30
4. Fejezet. Hűségfogadalom kérdése	33
5. Fejezet. Önálló szervezkedés Szlovákiában	35
6. Fejezet. Önálló szervezkedés Kárpátalján	40
7. Fejezet. Szlovák egyházmegye	43
8. Fejezet. A szlovák szövetség	46
9. Fejezet. Szlovákok folyóiratokban	48
10. Fejezet. Sirný és Horovčák	49
11. Fejezet. Istentisztelet nyelve	50
12. Fejezet. Tanítás nyelve általában	52
13. Fejezet. Vallástanítás nyelve	53
14. Fejezet. Egyházi közigazgatási nyelv	54
15. fejezet. Az Elnemzetlenítés kérdése	56
16. Fejezet. Az Egyház önkormányzata	57
17. Fejezet. Anyagi kérdések	58
18. Fejezet. Egyházi iskolák	60

19. Fejezet. Lelkipásztorok	63
20. Fejezet. Tanítók	67
21. fejezet. Az Egyház belső élete	70
22. Fejezet. Szekták	76
23. Fejezet. Egyházak közötti viszony	77
24. Fejezet. Állami ünnepek és zászlók	78
25. Fejezet. Kis hatalmasságok	79
26. Fejezet. Összefoglaló iratok	80
27. Fejezet. Bírósági és fegyelmi ügyek lelkészek és tanítók ellen ..	80
28. Fejezet. Az állam igényli az egyház segítségét	82
29. Fejezet. Dühöng az erőszak	84
30. Fejezet. Még öt hónapos fogság	84
31. Fejezet. A külföld tájékoztatása	85
32. Fejezet. Szemelvények	86
33. Felszabadulás	87
Források	88

Katona, lelkész, polgár

Tárnok Gyula 1894-ben született Komáromban, ahol édesapja neves népiskolai tanítóként működött. Szülei később elváltak, és apja újránősült. Idősebb Tárnok Gyula volt, aki nem akarta engedni, hogy a fia az érettségi után teológiára menjen, így orvostanhallgató lett Budapesten. Az első világháborúban harcolt a császári és királyi 83. gyalogezred kötelékében, ahol 1914-ben és 1915-ben súlyosan megsérült. Egészen 1921-ig hivatásos katona maradt, és nyolcévnyi szolgálat után főhadnagyként szerelt le. ¹ Több évig biztosítási ügynökként dolgozott, majd 1925-ben jelentkezett a losonci teológiára, ahol a teológusok között egy titkos katonai alakulat szervezője lett. ² 1929-ben az első lelkészképesítő vizsga után a Komáromi Református Egyházmegyében jelentkezett szolgálatra. Itt Gyalóky László esperesi káplánnak vette maga mellé Nemesócsára.³ Ebben az évben kérte az egyházkerületi közgyűlést, hogy engedjenek el neki a kétéves segédlelkészi gyakorlatból egy évet, hogy korábban tehesse le a második lelkészképesítő vizsgát. ⁴ Kongruája ügyében is levelezést folytatott, ahol kérték a hűségeskü letételéről szóló igazolást tőle, hogy eskethessen is. ⁵ Az 1929-es iratokból látjuk, hogy gyermekei és az ő csehszlovák állampolgársága is rendben volt.⁶ Nemesócsán írta az egyházmegyében negyvenegy vasárnapi iskola által használt tanmenetet, illetve a lelkészek által használatos sorvezetőt, amiért 500 korona tiszteletdíjat kapott. 1930. szeptember 14-én tizenégy fős szótöbbséggel Tárnokot választotta a marcelházi egyház rendes lelkészéül a gyülekezet. ⁷ 1930. október 5-én iktatták be, de hivatalosan Komáromban 1931. december 10-én avatták lelkésszé. ⁸ Addig segédlelkészi státusban szolgált, de már hivatalos megválasztása előtt, augusztusban segélyért folyamodott a konventhez, hogy iskolájukat felépíthessék. Ezt azért látták fontosnak, mert a település egyharmada volt csupán református vallású, de folyamatosan erősödött a baptista

¹ Doromby József: *Volt cs. és kir. 83-as és 106-os gyalogezredek története és emlékkönyve*. Budapest, 1934. 169.

² „A késő idők emlékezetében éljenek...” *A Dunántúli Református Egyházkerület lelkészi önéletrajzai* (1943). Szerk.: Kránitz Zsolt, Pápa, 2013. 293.

³ *Jegyzőkönyv a Komáromi református Egyházmegye Révkomáromban 1929. évi augusztus 27-ik napján tartott rendes évi közgyűléséről*. Összeállította: Soós Károly, Komárom, 1929. 43.

⁴ Tárnok levele az egyházkerületi közgyűlésnek. DREL Fond: I.2., 18. doboz

⁵ Püspöki titkár 727/1929. sz. levele. DREL Fond: I.2., 19. doboz

⁶ Krajsky úrad 202561/1929/8. sz. levele. DREL Fond: I.2., 21. doboz

⁷ *Jegyzőkönyv a Komáromi református Egyházmegye Révkomáromban 1931. évi augusztus 25-ik napján tartott rendes évi közgyűléséről*. Összeállította: Soós Károly, Komárom, 1931. 41.

⁸ *Dunántúli Református Lap*, 1930. X. 12., XL. évf. 41. sz., 197.

egyház. A gyülekezetben felpozícionálta az életet, hiszen érkezésével a templom megtelt, a hétközi bibliaórákon és a férfiaknak tartott gazdasági ismeretekkel foglalkozó órákon sokan vettek részt, ahogy az ifjúsági vasárnapi foglalkozásokon is. Ezek a foglalkozások a lelkészlakból leválasztott iskolateremben voltak megrendezve.⁹ A marcelházi iskolaépítését leginkább azonban a tanfelügyelőség határozata tette szükségessé, amely a jelenlegi oktatási épületet nem tartotta alkalmasnak a tanulásra. Ennek szellemében döntöttek a presbiterek a két tantermes iskola felépítéséről.¹⁰ Az építkezés azonban még 1933 elején sem vette kezdetét, hiszen 1930-ban lelkészlakást építettek, 1931-ben pedig a rossz termés miatt nem álltak rendelkezésükre anyagiak.¹¹ A marcelházi református iskola két tantermének és egy tanítói lakásának a befejezését és tatarozásának költségeit végül 1939-ben a magyar közoktatási miniszter által rendeletben kiutalt 5000 pengő segélyből fejezték be.¹²

1931-ben az ógyallai járási hivatal eljárást indított Tárnok ellen, mert a Hajnal című református egyházi lapot terjesztette, és erről rendkívül bizalmas levélben tájékoztatta a vele minden bizonyon családi barátságban levő Balogh Elemér püspököt.¹³ Ennek az eljárásnak azonban nem lett következménye, hiszen Stefan Stunda arról tájékoztatta 1931. május 17-én Tárnokot Hetényen, hogy ki fogják nevezni őt a Masaryk elnök által alapított 1 millió koronás alapítvány népművelési szakosztályába, arra hivatkozva, hogy látja a Marcelházán végzett munkáját.¹⁴ A püspök azt javasolta a lelkésznek, hogy a lehetőséget, ha konkretizálódik, fogadja el. Az elismerés ellenére Tárnok a családjával a kezdetekben nagyon rossz körülmények között élt Marcelházán. Kongruát késve kezdtek neki folyósítani, földjeinek bérlői kevesebb bért tudtak csak fizetni, és kilenc éve ágyhoz kötött beteg édesanyját is ő látta el.¹⁵

Tárnok rendkívül aktív részese volt az egyházmegyei belmissziós munkának. Leánykonferencián adott elő,¹⁶ de tevékenyen részt vállalt az SZMKE marcelházi csoportjának megalakulásában is.¹⁷ 1935-ben Balogh püspök a beretkei árvaház igazgatói-lelkészi helyére javasolta, ahonnan azonban nem érkezett biztató válasz.¹⁸ 1936-ig körlelkészként működött, de be-

⁹ A marcelházi egyház 232/1930. sz. levele a konventhez. DREL Fond: I.2., 20. doboz

¹⁰ Püspöknek írott 81/1930. sz. levél. DREL Fond: I.2., 21. doboz

¹¹ A marcelházi egyház levele a minisztériumnak. DREL Fond: I.2., 31. doboz

¹² Miniszteri rendelet 5030/1939. sz. másolata. MREZSL 2d fond, 49. doboz

¹³ Püspöknek írott 75/1931. sz. levél. DREL Fond: I.2., 23. doboz

¹⁴ Püspöknek írott 119/1931. sz. levél. DREL, Fond: I.2, 25. doboz

¹⁵ Püspöknek írott 148/1931. sz. levél. DREL, Fond: I.2, 25. doboz

¹⁶ Dunántúli Református Lap, 1933. X. 22., XLIV. évf. 41. sz., 174.

¹⁷ Prágai Magyar Hírlap, 1936. I. 30., XV. évf. 24. sz., 7.

¹⁸ Tornallyay 41/1935. sz. levele. DREL Fond: I.2., 35. doboz

tegségre hivatkozva ekkor lemondott a feladatról.¹⁹ 1939-ben teológiai magántanári vizsgát tett, amelynek költségeihez, illetve a kutatómunkájának támogatására anyagi támogatást kért az egyházmegyétől, és kérte azt is, hogy pártolják az egyházkerület felé intézett kérvényét is. Az egyházmegye 50 pengővel támogatta őt.²⁰ Majd ugyanerre a célra miniszteri rendeletből kifolyólag 400 pengőnyi rendkívüli kongruasegélyt is kiutaltak neki.²¹ Ő volt az, aki a dunántúli egyházkerület irattárát átszállította Pápára, a Dunántúli Református Egyházkerület Levéltárába, ami így biztosan megmaradt az utókornak.²² A háborús évek elején nagy hangsúlyt fektetett az ifjúsági munkára és a lelkipásztorok felkészültségének serkentésére. Meglátása szerint az ifjúságért végzett munka az Istenért végzett munka. Az ifjúság neveléséről azt vallja, hogy: „a mai nemzedék akkor tölti be helyesen az igazi élethivatását, ha őseinktől kapott lelki javainkat átéljük, tehát a magunk számára Isten kegyelmét valósággá tesszük és ezt az üdvözítő kegyelmet a jövő nemzedéknek továbbadjuk.”²³ A lelkipásztoroknak írott iránymutatásában kitér a prédikáció fontosságára, a vasárnapi iskola vezetésére, a leánykörök alapítására, de a presbiterek lelki életének ápolására is.²⁴ Az elméleti munka mellett részese a Keresztyén Család című református hetilap szerkesztőbizottságának Ravasz László püspök főszerkesztése és Sörös Béla szerkesztőbizottsági tagsága mellett.²⁵ Szervezője és előadója az érsekújvári Református Napnak, ahol a híveket a házi istentiszteletek tartására, mint a Bibliából táplálkozó élet alkotóelemére buzdította.²⁶ Marcelházán otthont adott annak az ifjúsági konferenciának, amin a környező települések 400 református fiatalja jött össze, ahol nekik a többiek mellett a Krisztus és a nemzet címmel tartott előadást.²⁷ 1944 végéig a marcelházi gyülekezetben szolgált, de ennek az évnek az őszén, egyelőre tisztázatlan okokból, de valószínűsíthetően a háborúból való kilépést támogató kijelentései miatt a komáromi Csillagerődbe szállították több lelkésszel és pappal együtt fogságba, ahonnan a rabokat leginkább a

19 Jegyzőkönyv a Komáromi Református Egyházmegye Révkomáromban 1936. évi augusztus 27-ik napján tartott rendes évi közgyűléséről. Összeállította: Soós Károly, Komárom, 1936. 56.

20 Jegyzőkönyv a Komáromi református Egyházmegye Révkomáromban 1939. évi július 20-ik napján tartott rendes évi közgyűléséről. Összeállította: Csekés Béla, Komárom, 1939. 42.

21 7338-1939. sz. tájékoztatás a kiutalásról. MREZSL 2d fond 49. doboz

22 A Dunántúli Református Egyházkerület 1940. évi január hó 11. napján Pápa városában tartott rendkívüli közgyűlésének jegyzőkönyve. Kiadta: Győry Elemér, Pápa, 1940. 147.

23 Dunántúli Református Lap 1942. VII. 19., LIII. évf. 29. sz., 131.

24 Dunántúli Református Lap 1939. VII. 9., L. évf. 28. sz., 139.

25 Dunántúli Református Lap 1939. IX. 2., L. évf. 36. sz., 182.

26 Dunántúli Református Lap 1942. VII. 5., LIII. évf. 27. sz., 124.

27 Dunántúli Református Lap 1943. VII. 4., LIV. évf. 27. sz., 140.

dachauai lágerbe vitték.²⁸ Az unokája elbeszélése szerint, innen többed-magával Apor Vilmos püspöknek, a győri egyházmegye főpásztorának közbenjárására szabadult. A háborúban egyébként, mint a Győri Katonai Tanács tagja tevékenykedett.

Korábbi munkásságával teljesen ellentétes a háború utáni szerepvállalása, amikor Győrben a Vasas Otthonban Lenin-emlékünnepelet rendeztek. Itt a Szociáldemokrata Párt nevében Tárnok tartott előadást, majd szintén Győrben a Magyar–Szovjet Művelődési Társaság elnökeként szólalt fel.²⁹ 1947-ben már félreérthetetlenül bizonyosságot kapunk az MTI híreiből, hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszter Tárnok Gyula református teológiatanárt, nyugalmazott alezredest szabadművelődési tanácsossá, a VI. fizetési osztályba nevezte ki.³⁰ Ugyanebben az évben Ivan Solenka orosz városparancsnok-helyettes társaságában Lenin nagyságát méltatta.³¹ 1949-ben A Magyar-Szovjet Művelődési Társaság győri szervezete előadásán a városháza zsúfolásig megtelt dísztermében Tárnok Gyula szabadművelődési főtanácsos A Szovjetunió és a vallás címmel tartott előadást. Az MTI szerint: „Rámutatott arra hogy a Szovjetunióban teljes vallási és lelkiismereti szabadság van. Egész sor rendelet biztosítja a vallás szabad gyakorlását és a vallásos szertartások megakadályozását törvény bünteti.”³²

Az egyetemes konvent elnökségi tanácsa 1939. december 14-én bízta meg Tárnok Gyulát, hogy gyűjtsön össze a felvidéki egyházzal és intézményeinek elmúlt húsz évről adattárat. Egyben felhatalmazták, hogy a püspöki, esperesi és egyházközségi irattárakban az 1918 októbere és 1938 novembere közti időszokról kutathasson. Ravasz László püspök és Balogh Jenő főgondnok levelében a kutatómunka segítésére kéri az egyházfiakat.³³ Ezért a munkáért Tárnok tiszteletdíjban is részesült, amit a konventi kézipénztárból vett fel alkalmanként.³⁴ Valószínűleg maga a megbízás az 1939-ben Pápán kiadott, Magyar reformátusok kisebbségi sorban 1938-1939 című könyvének, eddigi munkásságának és kiváló bizalmas kapcsolatainak volt köszönhető.

Hiánypótló Szürke Könyvének kéziratát 2019-ben a Magyarországi Református Egyház Zsinati Levéltárában találtam meg. A több mint 800

²⁸ Pharrajimos, *Romák sorsa a nácizmus idején*. Szerk.: Bársony János – Daróczi Ágnes, Budapest, 2004. 71.

²⁹ *Dunántúli Szabad Nép*, 1946. I. 24., II. évf. 20. sz., 2.

³⁰ *MTI, Külföldi-Belföldi Hírek*, 1947. II. 8.

³¹ *MTI, Külföldi-Belföldi Hírek*, 1947. I. 25.

³² *MTI, Külföldi-Belföldi Hírek*, 1949. II. 12.

³³ *Meghatalmazás, 8405/1939. MREZSL 2d fond, 49. doboz*

³⁴ *Elismervény 1940. december 2-ből. MREZSL 2d fond, 49. doboz*

oldalas munka kiváló történeti áttekintést ad és 653 kordokumentumot tartalmaz. A munkával, ami rendszeres levelezést és kutatást igényelt, egy esztendő alatt készült el a szerző, ezalatt három püspöki és kilenc esperesi hivatalban nézte át a levelezéseket. A mű kiadására nem került sor valami oknál fogva, amire talán magyarázatot kapunk a bírálókhoz írt soraiban, amikor arra hivatkozik, hogy valószínűleg a visszatérés után ez a téma már nem tart számot túlzott érdeklődésre. Később arról ír, hogy a mű megjelenése esetén néhányaknak, akik ítéletet mondtak a felvidéki református lelkészek és tanítók felett, revideálni kell majd nézeteiket. A címválasztást is maga a szerző indokolja a bevezetőjében, hiszen a fehér és a fekete ötvözéséből kapjuk a szürkét, ahogy a pozitív és negatív élmények az idő által semlegessé változnak. A történet újraszínezését pedig az utókorra bízta, amely érzelmek nélkül, tárgyilagosan szemléli majd az 1918 és 1938 közötti időszakot. A munka elkészítését Balogh Elemér püspök ihlette, aki arra figyelmeztette a szerzőt, hogy a nevek és az emlékek az évek múlásával el fognak veszni.

A mű jól szerkesztett, a szerző a forrásokat érthetően nevezi meg, és az esetleges fogalmakhoz, rövidítésekhez jól értelmezhető magyarázatokat csatol. A munka átlátható, hiszen a 33 fejezet jól foglalja össze és tematizálja magát a korszakot. A forradalom, Megszállás, Önálló szervezkedés Szlovákiában, Önálló Szervezkedés Kárpátalján, Elszakadás, Még öt hónapos fogság és a Felszabadulás fejezetekben a történelmi helyzetet tartalmazó forrásokat mutatja be, amelyek az adott időszakot ábrázolják a református egyház tagjainak szemszögéből. Mint írja, a magyarországi kommün bukásával nem zárult le a forradalmi időszak a felvidéki reformátusság számára, hiszen az a visszacsatolásig tartott. Így a megszállást is, ahogy az őszirózsás forradalmat, az egyház átmeneti időszaknak tekintette. A megszállás ideje alatt a csehszlovákok azonnal megtették intézkedéseiket az állandó berendezkedésre, és gyorsabb tempóban, de folyamatosan kurtították a kisebbségi jogokat húszéves uralmuk alatt. A csehszlovák kormányzatnak az elszakadással nemcsak az volt célja, hogy a reformátusokat az anyaországtól elszakítsa, hanem az is, hogy az elszakított református tömböt is apróbb részekre szaggassa. A tiszáninneri egyházkerület önálló szervezkedésének kapcsán leírja, hogy a történelem őket igazolta. Ha korábban lép önálló útra a szlovenszkói egyház, véleménye szerint bizonyára anyagiakban kevesebb veszteség érte volna. Kárpátalja gyülekezeteinek nagy része csak öt hónappal később, 1939. március 18.-án térhetett vissza az anyaországhoz, a felszabadulással pedig visszaállt a régi rend, ami előtt azonban hatványozott erővel büntette a lelkészeket a csehszlovák hatalom.

A további huszonhat fejezetben teljes képet kapunk az egyházi életet

érintő, illetve a magyar nemzetrészt sújtó döntésekkel kapcsolatos véleményekről. A forrásokban szó esik a hűségeskü kérdéséről, és ennek kapcsán arról, hogy milyen dilemmák elé állította ez a református papságot és tanítói kart. A szlovák egyházmegye kérdését, a szlováksággal való viszonyt négy fejezetben tárgyalja, ahol kitér a szlovák szervezkedésre, az egyházon belüli demokratikus rendezési kísérletekre. Ismerteti a szlovák társadalmi szövetségek és a sajtó szervezett lépéseit, és két személyen keresztül mutatja be a humán eszközök alkalmazásának lehetőségeit. Külön fejezeteket szentel az anyanyelv-államnyelv érvényesítése érdekében vívott harcnak, ahol az ige anyanyelven való hirdetése, az oktatás hívek többségének anyanyelve alapján való meghatározása mellett hoz érveként forrásokat. A vallástanítás és az egyházi közigazgatás nyelvét külön fejezetben tárgyalja, ami mellett felsorolja az ezekhez kapcsolódó jogtalan hatósági lépéseket is. Külön fejezetekben foglalkozik az egyházat belülről érintő kérdésekkel, mint az egyházi autonómia, a gyülekezetek vagyoni kérdései, az iskolák helyzete, illetve a tanítókat és lelkészeket ért visszasságok. Nyíltan, forrásokkal igazolva beszél arról, hogy az egyház életét a belső bizalmatlanság és a bírálatok el nem fogadása nehezíti. Itt szól a kulturális és szociális élet szervezéséről is. A külső körülmények között a legerőteljesebb az állami szándéknak a bemutatása, amivel azon igyekeznek a hatóságok, hogy az egyház és a gyülekezetek vezetőit folyamatosan anyagi bizonytalanságban és fenyegetések között tartsák, hogy azokat ellehetetlenítsék. Természetesen nem megy el szó nélkül a főképpen a szórványterületeket érintő szektásítási kísérletek, de a magyar egyházak közti laza kapcsolatok és a hivatali apparátus kérdése mellett sem.

Tárnok ezzel a dokumentumgyűjteményével rendkívül sok olyan információt hagyott az utókornak, ami nélkül nehezebb lenne a korszak kutatása. A Szürke Könyv nem csupán forrásközlés, hanem azzal is foglalkozik, hogy a mű keletkezésének idején melyik parókiákon lelhetőek fel az egyes esperességek, a zsinatok, a konvent vagy az egyházkerületek iratanyagai. Személynevekkel, iktatószámokkal és szövegmagyarázatokkal teszi kutathatóbbá és érthetőbbé a két világháború közötti cseh-szlovákiai magyar reformátusság történetét.

A szöveghű közreadás érdekében, a legjobb megoldásnak azt tartottuk, hogy lehetőség szerint, megmaradjon az eredeti szövegezés, még ha abban elütés, elírás, rövidítés, régies helyesírás, vagy abból fakadó hibák találhatóak. Ez olykor nehezítheti a források értelmezését, de a szöveghűséget kötelességünk volt szem előtt tartani.

Petheő Attila

Tárnok Gyula Szürke könyve

Levél a Bírálóhoz

Tájékoztató végett szükségesnek látom a következők közlését:

1./ Nem volt annyi időm, hogy íráshibák kijavítása céljából átnézzem az egész dolgozatot, tehát az előforduló íráshibák ki nem javítását nem méltóztassék tiszteletlenségnek venni.

2./ A nálam levő 5 példány alapján összeállítok egy betűrendes név és tárgymutatót, amelynek a nyomtatásban kiadandó végérvényes szöveghez leendő csatolását javaslom.

3./ A dolgozat jelenlegi formájában mindazon iratokat tartalmazza, amelyeket érdekesnek véltem a jövő történetírása szempontjából. Van-nak hasonló tartalmú iratok, amelyeknek a közlését mégis azért tartom szükségesnek, hogy egyrészt képet adjak arról, hogy mennyiszer nyargaltak egyugyanazon dolog alatt a csehek, másrészt, ha mélyebben belenézünk a hasonló tárgyú iratokba, meg kell látnunk sokszor azt a hajszálnyi különbséget az esetek közt, amelyek mégis lényegesek a tisztán látás szempontjából.

4./ A piros tintával írt és bekarikázott számok az irat számait jelzik a lap baloldalán, a jobboldali fekete tintával írt szám jelzi a lapszámot. Nyomtatás esetén az iratszámot a lap közepén az irat felett helyezném el. Az eredeti idegen nyelvű szöveg és a fordítás ugyanazt az iratszámot kapta. Azért jelöltem meg külön u. a. számai a fordítást, mert néha a fordításhoz magyarázó szöveget is írtam és a külön számozással a félreértéseket gondolom elkerülhetőnek,

5./ Bocsánatot és elnézést kérek azért, hogy néhol az írás homályos. Magyarázatul szolgáljon, hogy egy kis faluban lakom, ahol nem lehet gépszalagot venni és gépet javíttatni sem. Egyébként igyekeztem ezt a hibát kiküszöbölni. Kis Underwood gépemem öt karika szalagot használtam fel ennél a munkánál. Csendőröktől kölcsönkapott gépeken is dolgoztunk, amelyek gyengéknek bizonyultak.

Jó munkát kívánva vagyok a legalázatosabb tisztelettel: Marcelháza, 1940. november 30.-án

Szerkesztői megjegyzések a „Szürke Könyv” bírálataira.

Beadja: Tárnok Gyula, teológiai magántanár, lelkipásztor, Marcelháza.

I. Általánosságban mindkét bíráló elismeri, hogy az adattári gyűjtemény megfelel kitűzött céljának, ami főképpen az volt, hogy a jövő történetírója összegyűjtve találja azokat a hivatalos okmányokat, amelyekből hiteles okmányok alapján megírhatja a húsz éves cseh megszállás idejére vonatkozó református történelmet.

II. A részletekre vonatkozólag külön-külön követem bírálóim megállapításait és megjegyzéseimet csupán azért kénytelen vagyok írásban csatolni a dolgozathoz, mert néhány helyen tárgyi tévedésnek látszó dolgokra hívták fel figyelmemet, ami a későbbi feldolgozót esetleg zavarhatja.

II./ Révész Imre ³⁵ főtiszteletű úr bírálatához a következőket kell megjegyeznem:

A bírálat 3. lapján 2. a/ alatt azt írja, hogy: „vannak benne olyan darabok, amelyek sem bizonyító, sem jellemző erő tekintetében nem hoznak semmi újat 5–10 megelőzőleg már közölt, analóg darabhoz viszonyítva.” Valóban nagy számmal vannak ilyenek a sérelmeket feltáró adatok között. Annak oka, hogy sok analóg esetet vettem fel az adatok közé, az volt, hogy így mintegy felhívjam a figyelmet arra, hogy ezek nem szórványos esetek voltak csupán, hanem nagyon is általánosak. De meg az is bizonyos, hogy az analóg esetekben is vannak olyan árnyalati eltérések, amelyek –szerény véleményem– ha nem is tisztább, de bizonyára érdekes képet adnak a csehek eljárásáról.

2. b/ alatt a pontosság szempontjából felsorakoztatott kívánalmak teljesen helytállóak. Hangsúlyozom, hogy az idő rövidege miatt teljességgel lehetetlenség volt, hogy az írók pontos megjelölését adjam. Ezt pótlólag elkészítem és függelékként csatolni óhajtom mindegyik példányhoz. Az íráshibákat is, amelyek még elég számmal maradtak a dolgozatban, mint sajtóhibákat javítani szokás, kijavítom és ugyancsak csatolni fogom.

2. c/ alatt a csoportosítás ellen emelt kifogás is megáll, de ezen változtatni most már alig áll módomban akár az elaprózás, akár a logikai sorrend tekintetében. Csupán annyit kívánok megjegyezni, hogy az anyag elrendezése és a címek csoportosítása a rendelkezésemre álló tíz hónap alatt igen sok változáson ment át. Eredetileg még elaprózottabb volt, hiszen a cca. nyolc métermázsas irat bőséges lehetőséget adott erre és szinte csábított sok mindenféle alcím felvételére. Az idő pedig, amikor dolgoztam épen eléggé nyugtalan és mozgalmas is volt, hiszen egyik kutató utamról Gömörből, illetve Losoncról, magam is katonai behívást kapván, munkámat félbeszakítva voltam kénytelen hazatérni. Ilyen viszonyok közt dolgozva bizony könnyen csorbát szenvedhetett a logika. Ennyit szabadjon védelmemül megemlítenem.

Ami főtiszteletű Révész Imre püspök úrnak a nyilvánosság számára történő kiadásról való felfogását illeti, abban teljes mértékben osztozom. Sőt egyéni véleményem szerint azt is merném állítani, hogy ma már nem számíthatna ez a munka közérdeklődésre, amikor a Felvidék és Kárpátalja után Erdély és Dél is visszatérhetett Isten kegyelméből

³⁵ A Tiszántúli Református Egyházkerület püspöke (1938–1949), egyháztörténész, az MTA tagja.

és a Felvidéki és Kárpátaljai Református Egyházzal kisebb dolgozatok már eddig is megjelentek, mint pl.: Tárnok Gyuláé és Csomár Zoltáné. Előbbi a forrásmunkák közt felsoroltatott, az utóbbié a „Szürke Könyv” befejezése után került ki a nyomdából: „A csehszlovák államkeretbe kényszerített magyar református keresztyén egyház Húszéves Története /1918-1938./ Írta: Csomár Zoltán lelképásztor. M. kir. Állami Nyomda kirendeltsége, Ungvár 1940-354.” Ebben a doktori értekezésben Csomár Zoltán a rendelkezésére állott nyomtatásban megjelent adatok alapján dolgozta fel a húsz év történetét.

B./ Bertók Béla ³⁶ főtiszteletű úr bírálatához a következő megjegyzéseimet fűzöm:

A 2. lapon említi, hogy a 24. sz. irat kétszer is előfordul. Ez az elosztásnál tévedésből történhetett és nagyon valószínű, hogy valamelyik példányból ugyanez hiányozni fog. Kívánatos lenne a hiányos példányba ezt behelyezni. A történeti hűség szempontjából az eredeti, idegen nyelvű szöveg nem mellőzhető az adattárban, még ha kiadásra kerülhetne is.

A 4. lapon a 8–16. sorokra vonatkozóan megjegyzem, hogy az összefoglalásban igyekeztem a különben sokszor szétszórtan levő és összefüggést homályosan feltüntető adatokat folyamatosan mutatkozó életmegnyilvánulásként felsorakoztatni és összekapcsolni.

Az iratok sokszori és alapos áttanulmányozása után tehát azt kellett megállapítanom, hogy a kárpátaljai kerület megalakulásának hosszú ideig tartó megvalósulása tulajdonképpen akkor történt, amikor a közhangulat és közvélemény legalább elvileg kimondja a kerület megalakulását. A részletezésnél, a 6. fejezetben azután világos képet nyerünk a de facto és de jure megalakulásról. Egyébként az adattárban közölt iratok is igazolják, hogy ettől az időponttól, 1922. október 31-től kezdve maguk a kárpátaljaiak is elvileg megalakultnak tartották kerületüket, így (a 116, 118. és 119. sz. iratban) kifejezetten „kárpátaljai ref. egyházkerület” említtetik.

Általánosságban adott bírálatáról ugyanaz a véleményem, mint Ftü. Révész püspök úrétól, – örömmel azonosítom vele magamat. Ugyancsak ez áll, az 5. lapon írt 5. skv. soraira. Pótolom.

Végül mindkét bírálat alapján már most a következő javításokat kívánom eszközölni a dolgozatban és ezt a munka olvasásánál figyelembe venni kérem:

7. lapon a 2. bekezdés: utolsó előtti két mondata: „De hiszen a nemzedék történetírása is.” teljesen törlendő.

11. lapon az 5. első sorában törlendő a „két” szó. 12. lapon a 8. pont

³⁶ A Kárpátaljai Református Egyházkerület püspöke (1921–1941). Fia János tagja volt az illegális cseh kommunista pártnak, később szovjet munkatáborban halt meg.

második sorában: „kiszakított rész” után betoldás olvasandó: előbb tíz, majd még két egyházközség, összesen tehát tizenkét egyházközség. 16. lapon a 9. sorban: „időnek tekintette” után a „Volt püspökei is így tartották.” mondat teljesen törlendő, és helyébe jön: „Semmi kétség sem férhet ahhoz, hogy a megszállt területen az egyetemes református egyház önálló megalakulása történeti kényszerűség következménye volt. Ez a kényszerűség indította arra az egyházat, hogy az 1904–7-es magyar egyházi törvények értelmében törvényszerűen megszervezkedjék. Így mindhárom kerület törvényesen alakult és a tisztségeket is törvényesen töltötte be. Az egyháznak törvényes eljárása annyira kétségen felül állott, hogy még a megszálló kormányzat is kénytelen volt a szervezkedést elismerni, ha ugyan megkísérelte is az elismerés halogatását, mint ahogy ez Kárpátalján történt.”

„A cseh megszállás alatt megszervezkedett egyháznak az anyaországgal való összetartozási érzésére és a bekövetkezendő felszabadulásban való reménykedésére jellemzésül szabadjon a megszállt területi egyház püspökeinek nemzeti érzésből fakadó és az igazán református alázatosság szempontjából is jellemző megnyilatkozásait ideiktatnom.”

16. lapon az utolsó bekezdés 1. sorában így olvasandó: „Volt püspökeink nem csak a hivatal méltóságát” stb.

21. lapon az utolsó bekezdéshez olvasandó: „Hogy milyen mértékű anyagi előnyt jelenthetett a korábbi szervezkedés, az kiviláglik a 17. fejezetben irt összefoglalásból és a XVII. FEJEZET adataiból. A szlovákiai kerületek 1920-ban kaptak szervezkedésre 40,000 Kč-t, (295. sz. i.) míg a kárpátaljai kerület csak két év elteltével, 1923-ban, (297. sz. i.) Az önálló szervezkedést a lelkészek közül is sürgették néhányan (107, 110, 112. sz. iratok), ami pedig feltétlenül feltételezte az anyaországtól való elszakadást is.”

A 31. lap 15. sorához olvasandó még: „Kárpátalja politikai határa feltételezte volna ennek az országrésznek az önkormányzatát és mivel ezt a cseh impérium nem volt hajlandó 1938-ig ³⁷, tehát az összeomlásig sem megadni, tulajdonképpen politikai határmegvonás sohasem történt a cseh megszállás idején.”

Marcelháza, 1941. május 14-én Tárnok Gyula teológiai magán tanár, lelkipásztor

³⁷ Felvidéknek a Magyarországhoz való visszatérésének az ideje az első bécsi döntés, 1938. november 2. után.

Szürke könyv
Adattár az 1918–1938 években cseh megszállás alatt élő
felvidéki református egyház történetének megírásához.
A magyarországi református egyház egyetemes
konventjének megbízásából szerkesztette és írta:
Tárnok Gyula teológiai Akadémiai magántanár, marcelházi
lelkipásztor.
1940.

Bevezetés

A fekete és fehér találkozása a festő palettáján szürkébe oldódik fel. Ez a könyv is olyan, mint egy paletta, fekete és fehér színek váltakoznak benne. Azért Szürke könyv a címe, mert a ma emberének a lelkében az itt következő sok feketeség és fehérség feloldódik, összekeveredik és kialakul belőle a magyar református egyház húsz éves küzdelmének szürke képe. Így ahogy a könyv most az olvasó elé kerül, nem színez, nem ragyog a szívárvány hét színében. Majd a holnap embere jön és bizonyára szétbontja ezt a szürkéséget a szívárvány pompás színeire. A holnap embere az a történetíró lesz, aki felülemelkedik a „ma” hétköznapja fölé és kutató tekintetének az elfogultsága árnyékától mentes sugarait vetíti majd az adatokra. A „ma” embere nem írhatja meg ennek a húsz évnek a történetét. Még nagyon benne él a húsz évben, nem tud szabadulni a közvetlen hatásoktól, amelyek értelmét oly erősen kapcsolta az érzelmekkel, hogy azokat szét nem választhatja és tárgyilagosságra képtelenné teszik.

A „ma” embere csupán összegyűjtheti és felsorakoztathatja az adatokat. Átmenti a jövő számára, hogy kényelmesebbé és lehetőbbé tegye a jövő nemzedéknek a tanulságok teljesebb levonását.

Minden kor gyermekének az a rendeltetése a változás alá vetett világ iránt, hogy az atyáiktól kapott örökséget megtartsa, gyarapítsa és továbbadja, nevelői rendeltetés annak a Legfőbb Nevelőnek a kezéből, aki mindenkinek felett áll, és örökké nevelni akar bennünket az örökkévalóság felé. Ő szabja meg a történetíró munkájának a feltételeit is.

A történetírás csak akkor lesz igazi nevelőtudomány, ha abban, amit ad, higgadt bölcsesség érvényesül, ha mentesül a sérelmeket átélt ember szenvedélyes, vagy a tényeket zúgolódás nélkül elfogadó ember könnyelmű ítéletétől. A valójában ugyan nem létező, de elgondolásunk szerint tárgyilagossá szemlélő és kutató történetíró szenvedélytelensége és

higgadt megfontolása majd a tudomány akkori álláspontjának mérlegére helyezi azt, amit a könyvben talál és megírhatja a magyar református egyház felvidéki részének húsz éves történetét. Az én feladatomban csak annyi, hogy a „ma” emberének a szempontjai szerint kulcsot adjak azokhoz a hivatalos iratokhoz, melyek eddig nem jelenhettek meg nagyobb példányszámban közreadott sajtótermékekben. Mind a bevezetésben, mind az összefoglalásban szeretnék óvatos lenni, nehogy valamiképpen befolyásoljam azt, aki majd földolgozza ezt az adattárat. Mégis úgy érzem, hogy nem sikerül teljes mértékben az a szándékom, szolgáljon mentségemül, hogy magam is átéltem sérelmeket.

Meg kell említenem a könyv keletkezésének indító okait is. Boldog emlékü Balogh Elemér³⁸, dunáninneni püspök egyetlen célkitűzésre állította életét be. Ez a cél a gályarabok történetének minél teljesebb föltárása volt. Sokszor sóhajtott fel: –látja, kis kollégám, alig 400 éve csak és még azt se tudjuk biztosan, hogy kik és hányan voltak?! – ilyenkor megkérdeztem: – Főtiszteletű uram, nem, gondolja-e, hogy a mi sorsunkat is nevezhetnénk modern gályarabságnak, de majd ha ennek a kornak a történetét kutatja a későbbi kor, nem ugyanígy lesz, hogy még azt se tudják összeszedni, kik és hányan voltunk? – Maga elé nézett és hosszú hallgatás után így szólt: – lehet, hogy így lesz. – Ezért már a cseh megszállás alatt kezdtem jegyzeteket készíteni azokról, amiket olvastam az újságokban, vagy szavahihető forrásokból hallottam. Ilyesmit akkoriban csak nagy titokban lehetett csinálni. Jöttek a csehek utolsó napjai, órái. Egy éjjel a hírszerző osztagot beszállásolták az irodámba. A hivatalos iratszekrényben rejtegettem a „fecniket”, a dirib-darab papirosra rendes vagy gyorsírással rótt feljegyzéseimet. Másnap reggelig táncoltak idegem, míg elnyertem a kivételes engedélyt, hogy irodámból a legszükségesebb iratokat kiemelhessem. Szuronyos katona őrizete mellett sikerült az adatok megmentése, hogy azután még aznap este az egészet tűzbe dobjam. Egyik magyar fiú ugyanis megsúgta, hogy őket az egész ház átkutatása végett helyezték el pont a lelkészi hivatalban. Így lett évek munkája „füstbe ment terv.”

Felszabadulásunk után egy évvel gondoltam rá, hogy nem kellene veszni hagyni egyházunk húsz éves küzdelmének adatait. Legmegfelelőbb megoldásnak az látszott, hogy felkeresve a helyszínen a volt püspöki és esperesi irattárat összeszűjtjük a fontosabbnak látszó iratokat, hogy azután valamink rendszerbe foglalva egy csokorban találja azokat a jövő nemzedék történet írója. Kigondolásomat a Magyarországi Református Egyház Egyetemes Konventje helyeselte és megadta a lehetőséget annak a munkának a kivételére, amelynek elvégzéséhez magamnak nem volt anyagi erőm.

38 A Szlovenszkói Dunáninneni Református Egyházkerület püspöke (1921–1938).

Adatgyűjtési módszerem az volt, hogy a három püspöki és kilenc esperesi hivatalban ³⁹ átnézve az iktatókönyveket és iratokat, összeszedtem azokat az adatokat, amelyeket a jövő történetírásának esetleges szempontjai szerint fontosnak és szükségesnek ítéltam. Egyes lelkészi hivatalokat is felkértem adatszolgáltatásra, mert hiszen a fölsőbb rendelkezések és intézkedések gyakorlati értékéről akkor csak így kaphatunk tiszta képet. A talált adatokat emberi lehetőség szerint pontos és hű másolatban –még a hibákat sem javítva– lemásoltam és időrendi sorrendben fejezetekbe csoportosítottam. Háromszoros szűrőn bocsáttottam át a kiválogatott iratokat. Bizonyára nem ártott volna még további válogatás sem, de a kiszabott idő sürgetett, hiszen valójában nem egészen kilenc hónap állott rendelkezésemre, ami a csupán technikai munka elvégzésére is elég kevés.

Szívesen végeztén a munkát, mert meggyőződtem róla, hogy Balogh Elemérnek nagyon igaza volt. Már most találtam irattárat, ahol sok fontos irat hiányzott. Nem sikerült teljes megnyugvásra összeszednem a kiutasított, állampolgárság nélküli és a bíróságilag, vagy fegyelmileg büntetett, meggyötört lelkészek és tanítók adatait. Sokszor fogott el a csüggedés, amikor egy-egy volt püspök vagy esperes testvért türelmetlenül sürgettem egy-egy homályos adat felderítése érdekében. De valósággal új erőt adott egy-egy érdekes irat felbukkanása. Megvigasztalt az a körülmény is, hogy minden kornak megvoltak és meg is lesznek a névtelen hősei. Én sem tudhatom, hogy hány névtelen hős volt ennek a húsz évnek. De hiszen a szellemtörténeti irányú történetírás korában nem is olyan fontosak a nevek. És bizonyára ilyen irányú lesz a következő nemzedék történetírása is. A statisztika lehet hiányos, de a szellemtörténeti kép jól megrajzolható lesz az irattári adatok alapján is.

Hadd említsem meg itt még azt le, hogy akadtak vakmerően merész alakjai napjainknak, akik siettek ítéletes ítéletet gyakorolni beszédben és sajtóban egyaránt a felszabadult felvidéki egyház és annak lelkészei és tanítói felett. Nem célom ezeknek az ítéleteknek kellő mértékkel való lemérése, de e könyv adatainak nyilvánosságra jutása után bizonyára saját maguk revideálják majd szégyenkezve előbbi véleményüket. Az adatgyűjtésben könyörtelen voltam. Nem toltam félre egyetlen iratot sem azért, mert talán –véleményem szerint– kedvezőtlenül mutathatta volna be egyházam egy-egy exponensét, akár az egyház, akár az egyetemes magyarság szempontjából. A nagy küzdelmek nagy tévedésekkel járhatnak. A hibák, tévedések szolgáljanak tanulságul a jövőre nézve, mi pedig jó volt, legyen felemelő példaadás!

39 A dunáninnyi, tiszáninnyi, kárpátaljai egyházkerületek, illetve a komáromi, barsi, gömöri, alsó és felső zempléni, abaújtornai, szlovenszkói és kárpátaljai ungi, máramaros-ugocsai, beregi egyházmegyék.

Célkitűzésem –mint már említettem is– mindössze az volt, hogy a jövő történetírójának készen összegyűjtve adjam kezébe azokat az adatokat, amelyek a komoly történetírás alapjául szolgálhatnak egyrészt azért, mert hiteles, hivatalos iratok, levelek, másrészt, mert olyanok mondják el az eseményeket, akik maguk csinálták a történelmi és erkölcsi értékük-nél fogva még akkor is hiteles kútfők, ha olyan dolgokat mondanak el, melyekre vonatkozólag a sérelmek okozói semmiféle iratot nem szolgáltat-tak, sőt eleve lehetetlenné tették bármiféle tanúnak a jelenlétét. Hogy azonban itt se férközhessek semmiféle gyanú az adatok helytállóságá-hoz, – ahol lehetséges volt, – beszereztük a hiteles tanúk igazolását.

Munkám beosztását abból az elvből kiindulva foglaltam abba a rend-szerbe, amely a tartalomjegyzékből kivehető, hogy az összefoglalásban az adattárra való tekintettel filmszerűen lepergetem a húsz év történetét, de –hangsúlyozom!!– mégsem írok történelmet, hanem csupán kulcsot adok az olvasó közébe, hogy könnyebben igazodhassék el a részletek között az adattárban. A kulcs nélkül bizonyára fáradságos és unalmas is lenne az adattár olvasása.

Egyúttal fel kell hívnom a figyelmet arra is, hogy e munkámban csak iratokkal és levelekkel foglalkozom. Nagyon elvélve hivatkozom a jegy-zőkönyvekre, vagy egyéb sajtótermékekre. Ebből folyik, hogy munkám csak részlet a húsz év küzdelmeiből. E nélkül hiányos az a kép, amit azokból kapunk, viszont ezt a munkát ki kell egészítenie amazoknak. Vé-gül szabadjon itt hálás köszönetet kifejeznem legelsősorban a Minden-ható Istennek amiért e munkám végzésénél is bebizonyította, hogy az ő ereje erőtelenség által végeztetik el (2.kor. 12:9.), legyen övé a dicsőség! – Hálával mondok köszönetet a Magyarországi Református Egyház Egyetemes Konventje Főtiszteletű és Nagyméltóságú Elnökségének, hogy a felszabadult Fel vidék iránti hűségese szeretetüktől indítva erkölcsi és anyagi támogatásukkal lehetővé tették e munkám elvégzését. És illesse hálás köszönet mindazon püspök-, esperes-, lelkipásztor- és tanító testvéreimet, akik az adatoknak rendelkezésemre bocsátásával munkatársaimmá lettek.

Róm. 11:33–36. Tárnok Gyula. Marcelháza, 1940. november havában.

Források

Ezen munkámban felhasznált forrásokat a „Magyarázat”-ban felsorol-tam. Említettem, hogy összefüggő és főképpen teljes képét ez a munka nem adhat a felvidéki református egyház húsz éves küzdelméről. Az ok-mányszerű adattár mellett szükséges több sajtótermék áttanulmányo-zása is. Itt azokra mutatok rá, amelyek eddig tudomásom szerint mar megjelentek, vagy ezután jelennek meg.

1. Egyházi kiadások:

1./ az 1923. évi lévai és az 1928. évi pozsonyi zsinatok jegyzőkönyvei. ⁴⁰

2./ A Szlovenszkói és Kárpátaljai Református Egyház Egyetemes Konventjének jegyzőkönyvei. /Úgy tudom, hogy az 1929, 1930 és 1933 évi jegyzőkönyvek nem jelentek meg, ezeknek kéziratait sem találtam meg./ ⁴¹

3./ Az egyes egyházkerületek jegyzőkönyvei. /Kárpátalján általában nem igen nyomtattak ki a jegyzőkönyveket./ ⁴²

4./ Egyházmegyei gyűlések jegyzőkönyvei. ⁴³

5./ Református Egyház és Iskola címen jelent meg a felvidéki egyház hivatalos lapja hetenként 1921–1938 években. ⁴⁴

6./ Az Ungi Református Egyházmegye. Adalékok az ungi református egyházmegye történetéhez. Szerkesztette Haraszty Károly pályini lelkész. Kiadta az ungi református egyházmegyei /lelkész és tanító/ egyesület. Nagykapos 1931. /Felvidéki egyházi könyvtár./

2. Egyéb kiadások:

„Az Ország útja” II. évf. 6. szám. Szerkesztik: Barankovics István, Dessewffy Gyula gróf. „Magyarok Csehszlovákiában 1918-1938.” Szerkesztette: Borsody István. Budapest, 1930.

Az „Igazság és Élet” gyakorlati folyóiratban, az 1938. évi IV. évf. 2 és 3. számban Batta Pál és Varga Imre írása. „A csehszlovákiai magyar reformátusság létkérdései” címmel. /szerkesztő és kiadó: Dr. Vasady Béla. Debrecen, Központi Egyetem./

„A felvidéki magyarság húsz éve. 1918-1930.” Szerkesztette a Magyar Statisztikai Társaság Államtudományi Intézete. Budapest. 1938. Kir Magyar Egyetemi Nyomda.

„Magyar Reformátusok A Csehszlovákiai Kisebbségi Sorsban.” Írta: Tárnok Gyula, ref. lelkipásztor. 1938–1939. Pápa, 1939. Főiskolai Könyvnyomda. A Pápai Református Theológiai Akadémia Kiadványa. 32. szám.

⁴⁰ Lévai Zsinat 1923. június 17., Pozsonyi Zsinat 1928. január 24.

⁴¹ Az Egyetemes Konvent jegyzőkönyvei közül néhány fellelhető a Pápai Református Gyűjtemények és Levéltárának, Felvidéki Református Egyház iratai (1920–1938) között elnevezésű fondjában.

⁴² Ezek közül A Szlovenszkói Tiszáninneri Református Egyházkerület Közgyűlésének Jegyzőkönyvei kéziratot változatai, részben teljes terjedelmében, részben töredékesen fellelhetőek a Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményei PF jelzetű fondjában.

⁴³ A komáromi, a barsi egyházmegye közgyűléseinek kiadott jegyzőkönyvei elérhetőek a hungaricana.hu honlapon. A gömöri jegyzőkönyvek digitalizált példányai pedig a CJTA és a SJE RTK TTT műhelyében hozzáférhetőek.

⁴⁴ Szerkesztői voltak: Magda Sándor, Réz László, Kövy Árpád, Szőke István, Zsemlye Lajos.

A Kolozsvárt megjelenő „Református Szemle”, az erdélyi ref. egyházkerület hivatalos lapja 1926. évi XIX. évf. 9–13. számaiban Péter Mihály dolgozata: „A szlovenszkói tiszáninneri református egyház képe” címmel.

3. Készülő dolgozatok:

Tudomásom szerint a legtöbb egyházmegye megíratta a húsz év történetét. Mint már említettem, a máramaros-ugocsai egyházmegye Dr. Sárkány Lajos⁴⁵, királyházi lelkipásztort, az alsózempléni egyházmegye pedig Keresztúry József, szomatori lelkipásztort bízta meg ennek a munkának az elvégzésével.

Ugyancsak készülöben van a komáromi református tanítóképző intézet történetének a megírása is. Nagy Nándor, a képezde igazgatója írja.

Megemlítem még, hogy egyes intézmények, mint a beretkei árvaház és a kiskoszmályi árvaház időnként, utóbbi rendszeresen havonta adott ki folyóiratszerűleg értesítést munkájáról, amelyekben ezekre vonatkozólag sok adat található.

4. Róm. katolikus részről –tudomásom szerint eddig csak egy füzet jelent meg: Egyháztörténeti emlékek a cseh megszállás korából, írta Dr. Haiczal Kálmán⁴⁶, kormányfőtanácsos, szőgyéni plébános. Esztergom, 1940.” Kiadta a szerző.

Magyarázat

A rövidítésekre vonatkozólag általában a szokásos rövidítéseket használtam, mint pl.: egyházkerület - e. ker., egyházmegye - e. m., sajátkezű aláírás - s. k., lásd - l.d., vesd össze: v.ö., lap - 1., - de gyakrabban előfordul ez a rövidítés sz. i., ami annyit jelent, hogy az adattárban jelzett „számú irat”-ra történik hivatkozás.

Az adattárban az egyes iratok irattári elhelyezését zárójelben jelzem. Mégis, a további kutatás megkönnyítése végett meg jegyzem a következőket:

1. A „Kárpátaljai e. ker.” megjelölés a cseh megszállás idején alakult egyházkerületet jelenti, amelynek püspöke a kerület megalakulásától egészen a felszabadulásáig Bertók Béla munkácsi lelkipásztor volt. Ez a kerület a tiszántúli e. ker.-hez tért vissza, irattára tehát Debrecenbe költözik.

⁴⁵ Királyházi és tiszakeresztúri lelkész. Kárpátaljai Református Egyházkerület Lelkészi Egyletének alelnöke

⁴⁶ Helyesen: Haiczl Kálmán: Egyháztörténeti emlékek a cseh megszállás korából. Esztergom, 1940.

2. A „Tiszáninneri e. ker.” az ugyanilyen nevű kerületbe tért vissza, tehát irattára Sárospatakra költözik. Püspökei voltak: Czinke István ⁴⁷ a megalakulástól 1921–1929-ig, ebben az időben ő volt a konvent elnöke is. Péter Mihály ⁴⁸ 1929–1932. Mindkettő rimaszombati lelkipásztor is volt egyúttal. Péter Mihály előbb Gálszécsen volt. Idrányi Barnabás ⁴⁹ 1933, Nagyszaláncon volt lelkipásztor. Dr. Magda Sándor ⁵⁰, csicseri, majd nagykaposi lelkipásztor 1934-től a felszabadulásig.

3. „Dunáninneri e. ker.”-hez tartozott a Dunántúli e. kerületből kiszakított komáromi és barsi e. m. visszatért a Dunántúli e. ker.-hez, irattára Pozsonyból Losoncra, innen Pápára került. Pozsonyból a felszabadulás után Végh Kálmán ⁵¹, ekeli lelkipásztor, volt konventi ügyvivő mentette át az irattárat Losoncra. A 250 kgr. súlyú irathalmazban van a konventi irattár is. A Dunáninneri e. ker. püspökei voltak: Balogh Elemér pozsonyi lelkipásztor a megalakulástól 1921–1938 tavaszáig. 1929-től konventi elnök is volt. Sörös Béla ⁵² 1938-ban a felszabadulásig.

4. „Dunántúli e. ker. jelzés alatt azokat az iratokat közlöm, melyek Németh István ⁵³ püspöksége idejéből származnak és az egyházkerületi irattárban Pápán található.

5. „Máramaros-ugocsai e. m.” a két csonka egyházmegyéből alakult e. m. amelynek esperesei: Biky Ferenc, ⁵⁴ nagyszőlősi lelkipásztor békebeli esperes 1933-ig, Isaák Imre ⁵⁵, técsői lelkipásztor 1933-máig. Irattár az esperesnél van.

6. „Királyházai Gyűjtemény”, tulajdonképpen Biky Ferenc esperes hagyatéka, aki levelezését részben magánál tartotta. Azért jelölöm így, mert Királyházán találtam ezeket az iratokat Dr. Sárkány Lajos lelkipásztornál, akit az e.m. megbízott a húsz év történetének megírásával.

⁴⁷ Pálóczi-Czinke István (1855–1942) 1914–1917 között a Gömői Református Egyházmegye esperese. 1923-tól vette fel a Pálóczi előnevet. 1929-ben Magyarországra költözött.

⁴⁸ Péter Mihály (1867–1932) Gálszécsi lelkész, rendszeresen publikál különböző egyházi lapokban (Református Egyház és Iskola, Sárospataki Lapok, Protestáns Szemle).

⁴⁹ Helyesen: Idrányi Barna (1861–1933). Nagyszalánci lelkész.

⁵⁰ Magda Sándor (1883–1962) csicseri és nagykaposi lelkész.

⁵¹ Végh Kálmán (1897–1958) lelkész, először Ekelen, majd 1927-től Lakszakállason szolgált.

⁵² Sörös Béla (1877–1939) losonci lelkész, losonci teológiai szeminárium alapító-igazgatója.

⁵³ Németh István (1851–1924) a Dunántúli Református Egyházkerület püspöke haláláig. Székhelye Komáromban volt 1919-ig, majd haláláig Balatonkenesén szolgált.

⁵⁴ Vagy Biki. Az esperes kiemelkedő szerepet játszott a kárpátaljai egyházmegyék önálló kerületbe szervezésében.

⁵⁵ Isaák Imre (1888–1943) técsői lelkipásztor, a Kárpátaljai Református Egyházkerület aljegyzője, a Lelkész Egylet vezetője.

Így ezek az iratok tulajdonképpen a máramaros-ugcsai e.m.-t illetik meg.

7. A „Beregi e.m.” szintén csonka egyházmegye volt, de a nagyobb része megszállás alá került. Irattára Beregszászon nyert elhelyezést, csak az utolsó 3 évi anyag van a mindenkori esperesnél. Esperesi voltak: Bertók Béla, munkácsi lelkipásztor 1914–1922, Szentimrey József ⁵⁶, derceni lelkipásztor 1922–1923, mint helyettes, 1923–1929, mint rendes, 1929 novemberétől 1930 februárig tb. ügyvivő. Molnár Ferenc ⁵⁷, bátyui, majd bulcsui lelkipásztor 1930 februárjától 1932 szeptemberéig, Sütheő József ⁵⁸, izsnyétei, Szutor Jenő ⁵⁹, beregszászi és Csáfordi Ferenc ⁶⁰, csetfalvai lelkipásztorok helyettesítették Molnárt az 1932. év nagyobb részében, majd halála után Sütheő József volt helyettes esperes 1933. január 12-ig, amikortól fogva Bary Gyula ⁶¹, nagyberegai lelkipásztor az esperes máig.

8. „Kárpataljai-ungyi e.m.” néven alakult a tiszáninneri e. ker. ungyi e.m.-jéből kiszakított rész, amelynek esperese mindvégig Komjáthy Gábor ⁶², ungvári lelkipásztor volt,- fölszabadulással visszatértek az idecsatolt gyülekezetek az ungyi e.m.-ből. Irattára is ott van.

9. Az „Abaújtornai e.m.” a csonka abauji és tornai e.m.-ékből alakult. Esperesei voltak: Hutka János 1921-ig, Idrányi Barnabás 1933-ig és Simon József ⁶³, szesztai lelkipásztor 1933-tól a felszabadulásig. Irattár az abaúji espereshez került. ⁶⁴

10. Az „Alsózempléni e.m.” a csonka alsózempléni e.m. volt, amely visszakerült irattárával együtt az ősi e.m.-hez. Esperesei voltak Keresztury József ⁶⁵ és Virágh Béla. ⁶⁶

11. A „Felsőzempléni e.m.” elszakított része nagyobb volt, mint az anyaországi, Esperesek voltak: Virágh József ⁶⁷, kisazari lelkipásztor 1937-ig,

⁵⁶ (1859–1930) egyházmegyei főjegyző, Kajdanón, Izsnyétén (1889–1906), Dercen (1907–1930) volt lelkipásztor.

⁵⁷ Bátyui (1916–1931), majd bulcsui (1931–1932) lelkipásztor.

⁵⁸ Helyesen Sütő József (1868–1934), asztélyi (1897-1899), sárosoroszi (1899–1901), izsnyétei (1906–1934) lelkipásztor.

⁵⁹ Beregszászi lelkész, 1950. december 8-án, 60 évesen tartóztatták le, 25 év javító-nevelő szibériai munkatáborra ítélték.

⁶⁰ (1865–1937), csetfalvai lelkipásztor (1907–1934)

⁶¹ Beregi Egyházmegye esperese, Kárpataljai Református Egyházkerület egyházi főjegyzője, az antikommunista Baráti Kör ellenlábasa az egyházon belül.

⁶² (1853– Ungvári lelkész. Kárpataljai Református Egyházkerület zsinati lelkészi tag, Ungyi Református Egyházmegye esperese.

⁶³ Abaúj-tornai Református Egyházmegye esperese (1933–1939). 1945-ben őt bízták meg a Csehszlovákiai Egyetemes Református Egyház Szervezőbizottságának nevében az abaúji egyházmegye adminisztrálásával

⁶⁴ 1932 óta Farkas Elek volt az esperes az abaúji egyházmegyében.

⁶⁵ Alsózempléni Református Egyházmegye esperese (1895–1907).

⁶⁶ Alsózempléni Református Egyházmegye esperese (1937–1939).

⁶⁷ Felsőzempléni Református Egyházmegye esperese (1921–1938).

Dobos Sándor ⁶⁸, Iadmóci ⁶⁹ lelkipásztor máig. Irattár az esperesnél.

12. A „Gömöri” e.m. esperesei voltak Buzi Márton, kövecsesi lelkipásztor 1917–1928, Dusza János pelsőci lelkipásztor 1929–1932, közben helyettes esperes volt Pósa Lajos, nemesradnóti lelkipásztor. Ablonczy Pál 1932–1938 februárjáig, végül Lenkey Lajos ⁷⁰, runyai lelkipásztor maig. Irattár az esperesnél van. ⁷¹

13. A szlovákiai „Ungi e.m.” esperese egészen 1940-ben bekövetkezett haláláig Szűcs István, tiszasalamoni lelkipásztor volt. Irattár az esperesnél van. ⁷²

14. A „Barsi e.m.” esperesei voltak: Patay Károly ⁷³ alsószecsei lelkipásztor 1906–1934-ig, közben az elszakítástól 1921-ig püspökhelyettes is volt, Czeglédy Pál ⁷⁴, lévai lelkipásztor 1934-től máig. Irattár az esperesnél van.

15. A „Komáromi e. m.” esperesei voltak: Tóth Kálmán, deáki lelkipásztor 1923-ig, Gyalókey László, nemesócsai lelkipásztor 1938-ig. Soós Károly, búcsi lelkipásztor máig. Irattár részben Komáromban, részben az esperesnél. ⁷⁵

16. Az Országos Református Lelkészegyesület 1939. évi ceglédi közgyűlésén felhívta a felszabadult terület lelkipásztorait, hogy írják meg a cseh megszállás alatti élményeiket, szenvedéseiket. Néhányan megírták. Ezek az eredeti jelentések a kísérőlevelekkel együtt az ORLE irattárában található.

17. Körlevélben szólítottam fel 1940 február havában minden lelkészi hivatalt, hogy közölje velem a húsz év történetéből azt, amit érdemesnek tart a történetírás számára, így tehát egyéneik birtokában levő iratokat is közzök. Ezeket mindenütt meg jelöltem. Amit nem kértek vissza tőlem a tulajdonosok, beszolgáltatom a konventi levéltárba.

⁶⁸ Felsőzempléni Református Egyházmegye esperese (1938), 1945-ben őt bízták meg a Csehszlovákiai Egyetemes Református Egyház Szervezőbizottságának nevében a zempléni egyházmegye adminisztrálásával.

⁶⁹ Helyesen a község neve Ladamóc.

⁷⁰ Néhol Lenkei Lajosnak írják. 1938-tól esperes, majd 1945-ben őt bízták meg a Csehszlovákiai Egyetemes Református Egyház Szervezőbizottságának nevében a gömöri egyházmegye adminisztrálásával.

⁷¹ Zoványi Jenő: Magyarországi protestáns egyháztörténeti lexikona szerint (Bp. 1977.) Dusza János 1935-ig volt esperes, majd ezután őt követte Ablonczy Pál.

⁷² Szűcs két alkalommal 1908–1923, majd 1939–1940 között volt az ungi egyházmegye esperese. Őt 1940-től Újlaki Sándor követte.

⁷³ Barsi Református Egyházmegye esperese (1906–1934). A dunáninneni püspöki címért is versenybe szállt Balogh Elemér ellenében.

⁷⁴ (1887–1978), a Barsi Református Egyházmegye esperese (1933–1945), lévai lelkész (1938–1961).

⁷⁵ A Komáromi egyházmegyében Tóth Kálmán (1907–1923), Gyalókey László (1923–1933), Soós Károly (1933–1948) voltak esperesek.

Úgy gondolom, meg kell említenem, hogy egyes irattárak a cseh megszállás idejéből meglehetősen kevés értékes anyagot szolgáltatnak. Sokszor előfordul, hogy az iktató nyomán keresünk egy iratot és nem található. Az alsózempléni esperes politikailag exponált ember lévén a házkutatások elől néha nyalábszámra dobta tűzbe az iratokat, így épen a legfontosabb iratok semmisülhettek meg. Felső - Zemlénben hiába kerestem a régebbi iktatókönyveket. A jelenlegi esperes elmondotta, hogy a hivatal átvételekor megkérdezte elődjét: „József Bátyám, hát az iktatókönyv hol van?” - mire az homlokára bökve így felelt: "Itt az iktató, Sándor öcsém!" Ugyanitt irat is alig maradt a múltból. Az iratok kezelése sem egyöntetű. A máramaros-ugocsai és felsőzempléni e. megyékben gyülekezetek szerint csoportosítják az anyagot. Itt azután az iktatókönyv szerint nehéz a keresés, kivált az előbbi évekre nézve. Könnyebben boldogulunk ott, ahol évszám szerint gyűjtik össze az iratokat. Mint már említettem, a Dunáninnyi e. ker. irattárában összekeverve találtam a kerületi és konventi iratokat. Szétválogatásukra nem volt időm, ezért valamennyit a kerület neve alatt közlöm. Ha majd valaki szétválasztja ezeket, a tartalomból kell megállapítania a kutatónak, hogy az eredeti iratokat hol keresse.

Az Előkészület

1. Fejezet. A Forradalom ⁷⁶

Mondhatjuk, hogy a forradalom az alkotmány erőszakos megváltoztatása, a jogfolytonosság megszüntetése és így tovább, de inkább úgy határozhatnám meg lényegét, hogy a forradalom a tömeg hangulatának, akaratának és cselekvésének hirtelen történő megváltozása. Épen a hirtelenség hozza magával, hogy a forradalmi cselekvésekben és történészekben nincs egyöntetűség és következetesség. A forradalmi szellem csupán abban egységes, hogy egyöntetűen állapítja meg: nem jól van úgy, ahogy eddig volt. De már abban, hogy az a „másképen” milyen egységes, hogy egységes alapelvek szerint jöjjön létre, rendszerint hiányzik az egységes elgondolás. Rejtett erők törnek elő, hamu alatt izzó parazsak lángolnak fel az egyének szívéből és ha hiányzik az az összefogó vezéregyéniség, aki ezeket egyesítve helyes mederben levezetni tudja, megszületik az a forradalom, amelyben beteljesedik Berdjajew mondása: „A forradalom felfalja saját fiait.” Ilyen volt az 1918-as magyar forradalom is, amelynek őszirózsáit Trianon ⁷⁷ fűzte koszorúba a magyar nemzet sírjára.

Az előkészítetlenség jelei mutatkoznak azokon az intézkedéseken, amelyek a magyar kormány részéről történtek tanítás nyelvére vonatkozólag (1. sz. i.) /88. o./ ⁷⁸. Ez a nemzetiségeknek a magyar állam, iránti jóindulatát megnyerni kívánó elkésett intézkedés egy sereg magyar tanítót állástalanná tett és így sok lélekben a bizonytalanság érzését okozva, csak növelte a zavart „A gömöri e. m. iktatókönyvében ugyanis ezt olvashatjuk: „932. sz. – 1918. XII. 26. Tanfelügyelő Rimaszombat. 4190-918. tanf. sz. - 13 ref. iskolához tótnyelvet bevezető iskolától elbocsátott állami magyar nyelvű tanító ideiglenes elhelyezésének megengedését kéri Hanva, Aggtelek, Alsószuha, Beje, Beretke, Berzété, Jánosi, Felsővály, Özörény, Pelsőc, Runya, Zádorfala és Zubogyra. – Az iskolafenntartó egyházak beleegyezése mellett s megterhelésük nélkül beleegyezem. Értesítem az érdekelt egyházakat.”

⁷⁶ Az Őszirózsás forradalom 1918 október 28–31-én zajlott Budapesten. Hatására a király Károlyi Mihályt nevezte ki miniszterelnöknek, akinek miniszterei jórészt liberális és szociáldemokrata politikusok voltak.

⁷⁷ Az első világháborút lezáró Párizs környéki békeszerződések közül Magyarország és a győztes hatalmak közötti szerződést írták a Trianon palotában 1920. június 4-én. Ezzel Magyarország elvesztette területeinek 2/3-ad részét és 3,3 millió magyar került az új államhatárokon kívülre.

⁷⁸ A források számozása utáni oldalszámok jelzik, hogy a kötetben hol találhatóak meg az adott szövegek.

Jellemző volt az 1918. évi forradalmi kormány felfogása a ref. egyházzal (2. sz. i.) /88. o./ A valamit valamiért elv alapján kívánja az ország területi integritásának védelmében az egyház segítségét. Ennek a mentalitásnak méltó visszautasítása benne van a körlevélben: a református ember ígéretnek nélkül is teljesíti hazája iránti kötelességét a forradalmi idő sem változtatja meg lelkületét és a forradalmi szellem sem fordíthatja el ősi szent érzéseitől és gondolkodásmódjától.

Ha akadtak is gyülekezetek, amelyekben a forradalomtól ittasult tömeg felszabadítva vélte magát vállalt kötelezettségei alól (3. sz. i.) /89. o./ ez inkább a személyek torzsalkodására vezethető vissza, de nem a hitelekben való megrendülésre. Bizonyos, hogy a forradalom ítélet is. Megítél intézményeket és személyeket egyaránt, néha helyesen, többször helytelenül. A református egyházra vonatkozóan nem találtam nyomát a helytelen forradalmi ítéletnek.

Azt látom, hogy a vezetők általában optimizmussal tekintenek a jövő elé és készülődnek bizonyos eshetőségekre.

A máramaros-ugocsai esperes szorgalmasan tájékoztatja körleveleiben egyházmegyéjét. Bizalommal néz a nemzet református vezérférfijára (4. sz. i.) /90. o./, majd hozzálát a népszavazás csalétekül felvetett gondolata alapján annak előkészítéséhez (5. sz. i.) /90. o./ és mikor elérkezik az év vége, még akkor is erős lélekkel tekint a bizonytalan jövőbe, amikor szórványosan olyan hírek érkeznek hozzá, hogy itt, vagy amott egyes egyháztagok ellene fordulnak a toplomnak és iskolának (6. sz. i.) /91. o./ Nem általános jelenségek ezek és nem ingathatják meg egyetlen református léleknek a reménységét sem. Sőt még a magyarországi kommunizmus kitörése idején is meglátja a sok rossz között a jót is, a dicsőt és az eltiporhatatlant, mert tekintete csak a szuverén Istenre irányul (7. sz. i.) /91. o./

A forradalom mozgalmas napjaiban, a gyorsan pergő változások között az egyház kormányzásnak szilárd vezetésére úgy készül fel az egyház, hogy szűkebb bizottságra bízza a nehezen mozgó nagyobb testületek kötelességeit és jogait (8. sz. i.) /92. o./

Történjék is bármi, ha szétszaggat jók is katonai megszállással a földi egyház földi területét, mégis összeköti az egyház tagjait a közös hit és közös lélek. A már több mint egy éve tartó megszállás után is csak átmeneti helyzetet lát a református magyar. Megjelenik lelki szeme előtt Mohi, Mohács, Nagymajtény, Világos ⁷⁹, – tatárdúlás, másfél évszázados török megszállás, gyászév, Bach korszak, – cseh és román megszállás, ez se tarthat örökké, sőt a gyorsaságot mindenütt fokozni akaró ember korában addig sem, mint amazok (9. sz. i.) /92. o./!

⁷⁹ A történelmi helynevek a magyar történelemben a nemzet történetét befolyásoló vesztés csaták, illetve fegyverletételek helyszíneire utalnak.

A református magyarnak ez a szemlélete előre meghatározta az elkövetkező időkre is a megatartását és az elszakítás idejében is a törzsszel, az anyaországi egyházzal való lelki összetartozását. A megszállott terület magyar református egyháza számára a forradalom időszaka nem zárult le a magyarországi kommün bukásával, hanem tovább tartott mind a visszacsatolásig, Csehszlovákia összeomlásáig. Úgy értsük ezt, hogy a megszállást az egyház átmeneti időnek tekintette. Volt püspökei is így tartották. Czinke István állandóan forradalmi harcot vívott s mikor hiábavalónak látta ezt, visszatért az anyaországba, folyton ingadozóból a konszolidáltan fejlődőbe. Balogh Elemér – mint ahogy gyakran mondotta – püspökségét csak arravalónak tekintette, hogy összeköttetésével segítsen, ahol tud.

Sörös Béla a komáromi templomban tartott püspöki beiktatásakor nyíltan kifejezte azt az óhaját, hogy püspöksége ugyanúgy végződjék, mint egykori elődjéé, akinek püspöksége a török hódoltság idejében kezdődött, de a felszabadulás következtében megszűnt! – Isten meghallgatta kérését. Dr. Magda Sándor azt mondotta, midőn kutató utamon nála voltam, hogy püspökségét sohasem tekintette hosszú ideig tartónak. Bertók Béla ugyancsak a nála végzett adatgyűjtésem alkalmából úgy nyilatkozott, hogy – nem azért, mert a csehek egy évtizeden át nem akarták elismerni őt püspöknek, hanem mert tudta, hogy püspöksége csak átmeneti, – sohasem tartotta magát olyan püspöknek, mint az ő kerületének, a tiszántúlinak püspöke, Baltazár⁸⁰ volt.

Volt püspökeink nem a hivatal méltóságát viselték, hanem a nehéz idők bizonytalanságiban a munka terhét hordozták és úgy vezették az egyházat, hogy az ne elgyengülve, hanem erőteljesen kapcsolódhassék be majd az anyaországi egyház történeti hivatást betöltő fejlődésébe.

2. Fejezet. Megszállás⁸¹

Ez alatt a fejezet alatt csoportosítom azokat az iratokat, amelyek a megszállás első idejéből származtak mindaddig, amíg a megszállás állandósulása folytán előállott új viszonyokhoz való alkalmazkodás gondolata felmerült.

A magyar nemzet 1918. évi forradalmában nem jelent meg az a személyiség, aki a forradalom szelétől megragadott magyar lelkeket összegyűjtve erős kézzel rávezesse arra az útra, ahol a nemzet értékei megmenthetők lettek volna. Szórványosan feltűnnek ugyan kísérletezések

⁸⁰ Baltazár Dezső (1871–1937) a Tiszántúli Református Egyházkerület püspöke (1911–1936), református lelkész, jogász. ORLE elnöke (1907–1937).

⁸¹ Észak-Magyarország, Felvidék első világháború utáni csehek általi megszállására utal.

egyfelől a területi integritás megvédésére, másfelől a nemzeti összefogás létrehozására, de ezek csak elszigetelt jelenségek maradnak és a kívülről agyontámogatott ellenség kényelmesen egyenként megbirkózik velük. Nagymagyarország határain a felgyülekező hiénák éhségüket zavartalanul csillapíthatják, hiszen a magyar nemzet mindent felemésztő gyomrában, a beteg fővárosban már rohamosan növekszik az a bélféreg, amely félév alatt véresre festi a magyar eget és annyira elernyeszti a magyar kart, hogy játékszerként bánhatnak vele, míg elérkezettnek látják az időt, hogy Trianonban aláírja a saját halálos ítéletét.

A fegyelmező nélkül maradt fegyelmezetlen magyarok közé eljönnek rendet csinálni a nála sokkal alacsonyabb rendű népek: csehek, szlovákok és oláhok. A tömeglélek – talán csak tudat alatt, de mégis – ha látja, hogy azok, akiket emlékezet óta nem ismert maga felett állóknak, legfeljebb egyenértékűnek, – most felettesként jelentkeznek, – Pató Pál⁸² könnyel vette tudomásul, hogy megszállják, és gúnydalt szerkeszt a cseh trombita szavára: „Szamáron gyöttünk, lovat szereztünk, – látod buta magyar, milyen okosok lettünk!” Ebből a végzetes kábultságból csak lassan ocsúdik fel és ideiglenes megszállásnak tekinti az új helyzetet. A megszállás 10. jubileumi évében maguk között összesúgnak a magyar lelkek: hogy sietnek ünnepelni! A megszállókat mindvégig „vendég” - nek hívják és alig várják, hogy eltávozzanak.

A megszállás technikai elvégzése elég hosszú ideig tartott. Közismert, hogy Csehszlovákia azt a területet, amelyet a régi Magyarországból kapott, csak 1919. július 24-én vette teljesen birtokába. A máramros-ugocsai e. m. iktatókönyvében olvasom: „190. sz.- 1921. VI. 24. – Nagytarnát a mai napon szállották meg a románok.” A megszállás előhaladásáról elég szép számmal olvashatunk jelentéseket (10–14. sz. i.) /92-96 o./ Bizonyára visszatetsző Balahó levele, de ebből is csak az tűnik ki, hogy a spekulatív lélek az idegen megszállást csak rendcsinálás céljából történő ideiglenes megszállásnak tekintette.

A megszállás lefolyásáról és hatásáról eleven képet rajzolnak a ruttkai lelkipásztornak, Fövényessynek⁸³ a levelei (15–20. sz. i.) /96-101 o./.

A megszállás következményei az egyház igazgatásában magától értetődően sok zavart okoztak. De az egyház vezetői mindig megtalálták az utat és módot arra, hogy a nehézségeket áthidalják és a szükséges irányítás végett vezetők és vezetettek között az összeköttetést fenntartsák. Az abaúj-tornai e. m. iktatójából tudjuk, hogy a megszállt területen levő egyházak kormányzása csak levelezés útján történik, a kanonika

⁸² *Petőfi Sándor: Pató Pál úr című versének mindent elodázó alakja. Petőfi egy létező személyről, Pathó Péter Pálról mintázta az alakot, aki a felvidéki Szőgyén jegyzője volt a 19. század közepén.*

⁸³ *Helyesen: Fövényessy Pál, 1913-tól ruttkai lelkész, korábban missziói lelkész a pécsi egyházban. A temetési énekgyűjtemény megalkotója.*

vizitációhoz szükséges adatokat a lelkészek postán küldik be körlevélre feelve. Egy ilyen jelentés 1920. V. 21-én 10. sz. alatt be van jegyezve. Rácz Kálmán⁸⁴ eszkárosi lelkész jelentése szerint gyülekezetét a forradalom szele nem érintette, templomi látogatás szépen folyik. „Hitéletre vonatkozólag tisztelettel jelentem, hogy a mai korban mintegy járványszerűen fellépett vallásgúnyolás, a szent dolgokból való gúnyt űzés gyülekezetemet a legkisebb mértékben sem érintette, szorgalmasan gyakorolják a templomba járást, s közöttük a meglazult viszonyok között is erkölcstelenség nem kapott lábra. – A magam helyzetéről jót nem írhatok semmit. Igen nagy munka s igen fokozott mérvű szorgalom kifejtése mellett tudjuk magunkat a felszínen tartani, hiányt ez idő szerint sémiben sem szenvedünk.”

A megszállók azonnal megtették intézkedéseiket az állandó berendezkedésre. Az úgynevezett kesztyűs kéz politikáját alkalmazzák, de a kesztyűben fojtogató kéz rejtőzik. Minden téren lépésről-lépésre haladnak, de mindinkább és mindig többet és mindig gyorsabb tempóban fojtják meg a kisebbségi jogokat egész húsz éves uralmuk alatt. Az egyház vezetői ezt jól látják és azonnal védekeznek. Az egyházi törvényekre való hivatkozás, az új impérium törvényességének elismerésénél követett óvatos eljárásuk, az egymásközi összeköttetés mind erősebben való kiépítésére való törekvés jellegzetes megnyilatkozásai az egyház önvédelmének. Az anyaegyház egyetemességéhez és megbonthatatlan egységéhez való hűséges ragaszkodást igazolják az ebből az időből származó levelek (21–38. sz. i.). /103-118 o./

3. Fejezet. Elszakadás⁸⁵

Az előbbi fejezetben felsorakoztatott iratokból kitűnik, hogy a református egyház vezetői a békeszerződés ratifikálását várták és addig az anyaországi egyháztól való elszakadásra semmiképpen sem voltak hajlandók. A megszállás azonban nemcsak a levelezést nehezítette meg az anyaországi egyházi hatóságokkal, hanem különös nehézség állott elő a pénztátulást illetően. Az anyaországi államsegélyek és egyéb segélyek vagy egyáltalában nem, vagy csak hosszú idő múltán jutottak el az illetékesekhez. A dunántúli püspök, Németh István⁸⁶ a kommunizmus bukásakor költözött át a Duna jobbpartján levő Komáromba.

⁸⁴ A Kassa-környéki településen Eszkároson volt lelkész.

⁸⁵ Az önálló felvidéki református egyház megszervezésére utal a szerző, ami 1921-ben a dunáninnyi és a tiszáninnyi egyházkerületek, majd 1923-ban a kárpátaljai egyházkerület megalakulása után be is következik.

⁸⁶ Németh István (1851–1924), a Dunántúli Református Egyházkerület püspöke (1914–1924), nem értett egyet az önálló szlovenszói református egyház megszervezésével.

Révész Kálmán⁸⁷, a tiszáninneri püspök elég hosszú ideig várakozó álláspontot foglal el és Kassán marad, de ő is hiábavalónak látja a megszállt területen való kísérletezést és Miskolcra távozik. A tiszántúli kerület elszakított része teljesen püspöke nélkül volt. Az 1920. évi egyházi jegyzőkönyvek bizonyítják, hogy az egyházmegyék hallani sem akarnak az elszakadásról, bár általában nagy bizonytalanságban vannak a jövő felől.

Révész püspök is az országhatárok végleges megállapításától várja a helyzet tisztulását, de már fél attól, hogy a csehek az ő távozása esetére cseh püspököt neveznek ki (39. sz. i.) /119. o./ Az anyaország még mindig abban reménykedik, hogy jobb belátásra bírhatja az elszakított és elszakítandó terület nemzetiségeit. Elkésett, meddő intézkedésekkel kísérletez (41. sz. i.) /122 o./. Az egyház vezetőiben továbbél a remény, hátha mégse lesznek végleges határok a megszállott vonalak. A békeszerződés ügye sokáig húzódik, tehát bizonyos tekintetben felhatalmazást adnak a lelkészeknek és tanítóknak olyan dolgokra, amelyek egyébként hazaárulást jelentenének (41. sz. i.) /122. o./.

Természetesen közben az egyház a megszálló hatalom kormányával is tárgyal. Ezt maga a megszálló hatalom is – bizonyos idő elteltével szorgalmazza (32–34. és 36. sz. i.) /112-114, 116. o./ az egyház pedig igyekszik húzni-halogatni a megoldásokat. Csakhogy egy nagyhatalom van a megszállók kezében: a pénz. A református egyháznak nincsenek nagybirtokai. Éhező gyermektörök kiáltanak kenyérért a ref. templomok tövéből, a parókiákról és tanítólakásokból, A fakult palást és a rongyos ruha elviselhető. Németh István püspök meg tudta tenni, – mikor már hónapok óta egy fillér fizetés nélkül élt titkárával együtt a titkársa szüleitől kapott kölcsönből, – hogy midőn Fövényessy Pál, ruttkai lelkész nála megjelent s nem volt visszautazásra pénze, megkérdezte titkárájától: „Mennyi pénzed van, Elemér?” – „Kétszáz korona” – volt a válasz. – „Hát akkor adj a kollégáinak 100 koronát!” De az éhező család gondját hordozni: –emberfeletti feladat. A református lelkészek két éven át birkóztak ezzel az emberfeletti feladattal. Az államhatalom ezt jól tudta és azt is tudta, hogy a szenvedők nem bírhatják a végtelenségig, sőt még azt is tudta, amit a magyarok gondolni se mertek volna, hogy a békeszerződés értelmében úr marad a már megszállt területen (42–45. sz. i.) /122-126 o./. Bizonyos, hogy a kormány megkísérelte minél gyorsabban végrehajtani a megszállt terület reformátusainak Magyarországtól való elszakítását és Németh István távozása után igyekezett erre a célra eszközül megnyerni Révész Kálmánt, aki a halogatást helyezi szembe ezzel az ajánlattal (44. sz. i.) /125. o./.

⁸⁷ Révész Kálmán (1860–1931), a Tiszáninneri Református Egyházkerület püspöke (1918–1931), egyháztörténész.

A nyomorúság egyre nő, mind terhesebb lesz lelkészekre és egyházakra egyaránt (45. sz. i.) /126. o./. A kormány meg egyre határozottabban adja tudtára az egyháznak, hogy a nyomorúságok megszüntetésének egyedüli feltétele az önálló szervezkedés, tehát a teljes szakítás Magyarországgal (46. sz. i.) /128. o./. Az erélyes kívánságra, amelyet a kormány Stunda⁸⁸ útján közölt az egyházzal, az itteni válasz ismét csak az volt, hogy továbbra is az anyaországi egyházi hatóságoktól vártak utasításokat és semmivel sem tettek többet, mint amennyire a magyarországi zsinat és konvent felhatalmazta őket. A cseh kormány iránt teljes a bizalmatlanság (47. sz. i.) /129. o./. A belkörü megtárgyalás eredménye is csak az lett, hogy nyelvileg, egyházilag és politikailag együtt kivannak maradni a magyarországi hitsorsosokkal, (48. sz. i.) /130. o./, amire azután elfogy a kormány türelme is és ki jelenti, hogy ilyen alapokon tárgyalni sem hajlandó (49. sz. i.) /134. o./. Ilyen körülmények között nagyon szükséges volt az egyházak körlevél útján való buzdítása (50–51. sz. i.) /135-136 o./.

A kormányzatnak nemcsak az volt célja, hogy a reformátusokat az anyaországtól elszakítsa, hanem az is, hogy az elszakított református tömböt is apróbb részekre szaggassa, hiszen végső cél a magyar egység gyengítése volt. Nyilvánvaló tehát, hogy a Révész püspöknek tett ajánlatot a csehek nem gondolták komolyan és csupán csalogatóul vették fel. A szétszaggatási kísérlet aggodalommal töltötte el a magyar összefogás lelkes harcosának szívét (52. sz. i.) /138. o./ Közben megértik az egyház vezetői, hogy most már tenni kell valamit a ref. egyháznak az új rendbe való beleillesztésére. Erre első lépés a hűségfogadalom letétele (53. sz. i.) /139. o./.

A további lépés azonban már nem megy ilyen könnyen, sok aggály merül fel a lelkekben (54. sz. i.) /140. o./. az egyházmegyék határozatai nem egységesek (55–56. sz. i.) /142 o./.

Végül is a tiszáninzeni e. ker.-be tömörült egyházmegyék kimondja az önálló szervezkedést és még a trianoni békeszerződés aláírása és ratifikálása előtt megválasztják az e. ker. püspökét és főgondnokát. December hónapban gyorsan peregnék az események (57–59. sz. i.) /143-146 o./. Ezzel megtörtént az anyaországi egyháztól való elszakadás.

A történelem őket igazolta. Ha előbb megtörténik az önálló szervezkedés és a változott körülmények közé való gerinces beleilleszkedés, bizonyára anyagiakban kevesebb veszteség érte volna az amúgy is szegény megszállt területbeli egyházakat és lelkipásztorokat.

⁸⁸ Štefan Štunda (1891–1945), Sárospatakon végtett, majd a csehszlovák kormány és a református egyház között hivatalnokként közvetített. 1929-től nemzetgyűlési képviselő az agrárpárt (ennek a magyar tagozatát szervezi), majd Hlinka pártjának színeiben. A mathauseni koncentrációs táborban halt meg.

4. Fejezet. Hűségfogadalom kérdése ⁸⁹

A megszálló csapatok parancsnokainak első teendőjük mindenütt, hogy a lakosságot nyugalomra és békességre intik, a vezető emberektől, tisztviselőktől pedig hűségfogadalmat kívannak. Ősidők óta így van ez szokásban, így tettek a cseh megszállók is. Bertók Béla püspök mondta el, hogy Munkácsot 1919. április 30-án cseh és román csapatok szállták meg és május 8.-án Hennocque ⁹⁰ francia tábornok és Hosta cseh ezredes az összes hivatalok vezetőit felhívtok fogadalomtételre. Ez a fogadalomtétel mindössze annyiból állt, hogy felolvasták a megjelentek neveit. A pusztas megjelenés egyenértékű volt a hűségfogadalom kinyilatkoztatásával.

A máramaros-ugocsai e. m. iktatókönyvében a következő bejegyzést találjuk: „7. sz. - 1921. 1. 11. - Bihary Lajos ⁹¹, salánki lelkész letette a fogadalmat a csehszlovák köztársaságra. Ezzel a román területen kívül lakó e. m. lelkészek mindnyájan letették.”

Bertók püspök elmondotta még azt is, hogy a csehek később új hűségfogadalom letételét kívánták tőle, mert az előbbit nem tartották elegendőnek.

A hűségfogadalom kérdése fontos problémája lett a megszállás alá került magyar református egyháznak. Az első nagy kérdés az volt, hogy egyáltalában leteheti-e magyar ember a hűségfogadalmat nemzetének elárulása nélkül? Második kérdés: ha már letehetik is a magyarok a hűségfogadalmat, megtörténhet-e ez a trianoni békeszerződés ratifikálása előtt? Az egyház szempontjából fontos volt a harmadik kérdés, hogy kinek a kezébe tegyék le a lelkészek a hűségfogadalmat?

A hűségfogadalom letevése, vagy le nem tevése sorsdöntő jelentőségű volt egyesekre nézve. Az új állam már 1919-ben követeli a fogadalom letételét. Az iskolai felügyelet kezdi a követelést tanítóktól és vallásitanítóktól. A magyar református lelkészi és tanítói kar nem tudta gondolkozásával összeegyeztetni, hogy egy idegen impérium iránt hűséget fogadjon, tehát egyházi felsőbbbségéhez fordul tanácsért, hogy mitévő legyen? (60–65. sz. i.) /147-149 o./, a vallásitanító lelkészeknek be kell várniuk a végleges határ megállapítást. Amelyik tanító nem teszi le a fogadalmat, állását veszti. Voltak, akik vállalták az állásvesztést (66–68. sz. i.) /150-151 o./, de a többség kénytelen engedni és az egyház sem tiltja már (69. sz. i.) /151. o./.

⁸⁹ A lelkészeknek és a tanítóknak, akik Felvidéken kívántak maradni és részeseülni akartak az állami juttatásokból is, hűségesküet kellett tenniük, ezzel jelezve lojalitásukat az új állam felé.

⁹⁰ Edmond Charles Adolphe Hennocque (1860–1933), a francia katonai misszió vezetője. 1920-ban antiszemitizmus vádja miatt visszahívták a kárpátaljai cseh csapatok vezetéséből. Kiállt a lőcsei ledöntött honvéd-szobor ellen protestáló magyarok mellett.

⁹¹ Máramaros-Ugocsai Református Egyházmegye lelkészi főjegyzője (1913–1922).

A lelkeszek még 1920 őszén is vonakodnak fogadalmat tenni. A megszálló hatalom most már határidőt szab és ennek betartását a segélyek utalásának függővé tételével akarja kikényszeríteni (70. sz. i.) /152. o./, sőt továbbmegy: önkéntes jelentkezést kíván, kérniük kell a fogadalom letehetését, mint valami kegyet (71. sz. i.) /153. o./.

A tiszánineni e. ker. 1921. évi jegyzőkönyvei egybekötve jelentek meg magukban foglalván az ótátrafüredi és rimaszombati közgyűlések anyagát. Ennek a jegyzőkönyvnek, 71. lapján olvasható a teljhatalmú miniszter leirata, mint válasz a szlovenszkói ref. egyház emlékiratára, amelyet Czinke István és Patay Károly 1920. dec. 21-én Kassán, illetve 1921. jan. 28-án Komáromban kelteztek. A kísérőlevél (72. sz. i.) /154. o./ közli a hűségfogadalom letevésének a módozatait. 1920. június 4-e, a trianoni békeparancs aláírásának napja rohamosan közeledik és rá 5 hónapra, 1921. november 5-én ⁹², a magyar országgyűlés is ratifikálja a diktátumot. A megszállott területen már jobban tudják, mint az anyaországban, hogy nincs kitérés a megaláztatás elől. Az egyház vezetői, –bármennyire is húzták-halasztottak eddig az ügyet, – kénytelen-kelletlen újból tárgyalnak a fogadalom letételéről. A kormányrendeletet készít elő (73. sz. i.) /155. o./, amely azonban nem felel meg minden tekintetben annak a kívánalomnak, amelyet az egyház –autonómiájának szem előtt tartásával– óhajtott. De most már így is örülniük kell, hogy még elfogadják a lelkeszeket, hiszen az állam válogat köztük, hogy kitől fogadja el és kitől nem a fogadalmat (74. sz. i.) /156. o./.

Egyeseket név szerint berendel (75. sz. i.) /156. o./, másokat eltilt (76. sz. i.) /157. o./, azután később bizonyos feltételek mellett kegyesen engedélyezi nekik a fogadalom letételét és még néhány tétovázónak (77–79. sz. i.) /158-159 o./, és most már egyenesen izgalomban vannak azok, akiknek a fogadalom letételre való behívásuk még mindig késik (80. sz. i.) /159. o./.

A (76–77. és 79. sz. i.) /157-158, 159. o./-ban asztélyi ügy ⁹³ szerepel. Felvilágosításul szolgáljanak a következők:

Nemcsak közvetlenül a megszállás alatt és után, hanem jóval később is gyakran előfordult, hogy elindult valahonnan egy-egy kósza hír, hogy futótűzként tovaterjedve kellemetlen helyzetbe sodorjon egyeseket vagy egész tömeget. Most egy határkiigazító bizottság érkezéséről, máskor külföldi diplomaták érkezéséről, majd a magyar nemzeti hadsereg felszabadító bevonulásáról szólott a fáma. Nem volt magyar szív, amely ilyenkor hangosabban ne dobogott volna, lélek, amelyben a közeli felszabadulás reménye ne tört volna felújult erővel, nem volt olyan beteg vagy sánta, aki ne sietett volna az örömhozók elé és nem volt egy lelkipásztor se, aki nem igyekezett volna minden módon közreműködni a

⁹² A trianoni békeszerződést 1920. november 15-én ratifikálta a nemzetgyűlés.

⁹³ Település Beregszász szomszédságában.

felszabadulás munkájában. Így terjedt el egy alkalommal annak a híre, hogy Asztély körül jár a nemzetközi határkiigazító bizottság. Gyalogosan és mindenféle járművel özönlöttek a jó magyarok Asztély felé az új határ eltöröltetése érdekében. A cseh hatóságok nem tudták mire vélni a nagy népvándorlást, de mire a csalódott magyarok –mert hiszen az egész hírből egy szó sem volt igaz, – nagy búsan hazafelé ballagtak, Beregszásznál vagy kétszázan csendőrök és karhatalmi osztagok láncába kerültek. Jó egynéhány református lelkipásztor is volt közöttük, természetesen valamennyien feketelistára kerültek. Ez volt az asztélyi ügy. Az ilyen kikényszerített hűségfogadalom erkölcsi értékéhez felesleges minden kommentár, de mis kérdés az, hogy a református lelkészi és tanítói kar erkölcsi értékét miképpen mérjük le azért, mert engedett ennek a kényszerítésnek? A kérdésre egy másik kérdéssel felelünk: mi lett volna az 1938. évi bécsi döntés⁹⁴ álláspontja, ha a megszállt területek magyarsága elhagyja helyét és a trianoni határok közé kényszerített csonka országba költözik? A református lelkészt a gyülekezet általi elhívás /vocatio externa/⁹⁵ helyhez köti. Ezen a helyen szoros egységben szolgálja Isten országát és nemzetét. Kifelé néha az egyik, máskor a másik szolgálat látszik erőteljesebbnek. De ez csak látszat. Valójában sohasem történik egyik szolgálat a másik rovására, mert hiszen az ideig valóságban is az örökkévalóságot szolgáljuk és így nem is lehet a kettőt elkülöníteni, mert a kisebb kör benne van a nagyobbikban. Bármennyire nehezebbre esett is a magyar református embernek a hűségfogadalom letétele, –le kellett tennie. Nem azért, mert –ha le nem teszi, –elveszti állását és megélhetését, hanem azért, mert őrhelyén maradva biztosította az Istennek és hazájának egyaránt végzendő szolgálat folytonosságát. A prófétai küldetés mindig helyhez kötött, akár Ninivére, akár Korinthusra, akár Magyarországra vonatkozzék. A küldetés helyére akár cethal gyomrán, akár hajótörésen, akár önmegtagadást kívánó megaláztatáson keresztül el kell jutnia a küldötteknek.

5. Fejezet. Önálló szervezkedés Szlovákiában⁹⁶

Tárgyam természetéből folyik, hogy az egyes fejezetek egymástól tökéletesen el nem választhatók és az egyes kérdések pontosan el nem tárolhatók. Az egyháznak önálló, az anyaországtól független szervezése részben már a megszállás végrehajtásával kezdődik. Hiszen a megszálló hatalom véglegesnek tekinti a határokat és az egyházat a vezetőkkel

⁹⁴ 1938. november 2-án a Trianonban Csehszlovákiának adott magyarok lakta területeket visszacsatolták Magyarországhoz.

⁹⁵ Külső elhívás.

⁹⁶ Szlovákia még ebben az időben nem létezett. Csehszlovákián belül Szlovenszkó volt. Önálló Szlovákia csak 1939-ben alakult.

folytatott tanácskozások során szinte lépésről-lépésre kényszeríti az elszakadásra és az önálló megszervezkedésre. Már a hűségfogadalom kérdésében láttuk, hogy az állam Kárpátalját külön önálló egységnek tekintette és még előbb láttál: azt is, hogy mennyire csökönnyösen követeli az elszakadást és az anyaországtól független, önálló szervezkedést. (46, 49. sz. i.) /128, 134. o./

A tiszáninneni és dunáninneni e. kerületek hivatalos megalakulása között hat hónapi idő telik el /Tiszáninneni e. ker. 1920. dec. 21. Dunáninneni e. ker. 1921. jún. 22./.⁹⁷ A kárpátaljai e. ker. pedig csak 1922. október 31.-én alakul meg⁹⁸. A dunáninneni és tiszáninneni e. ker. Szlovákia, a kárpátaljai e. ker. az u.n. Kárpátalja-Russzia /Podkarpatská Rus/⁹⁹ területére esett. Mivel pedig az eredetileg tiszáninneni e. ker.-hez tartozó ungi e. m.-ből 12 anya. e., 3 t.e., 1 leány. e. és 3 fiók. e. Kárpátalja politikai területére jutott, ezekből alakult meg a Kárpátaljai e. ker.-hez tartozó kárpátaljai-ungyi e. m.

Míg a szlovákiai két kerületnek az állam és egyház közti kérdéseit a pozsonyi országos hivatal¹⁰⁰ intézte, addig a kárpátaljai e. ker. az ungvári kormányzósággal intézhette ügyeit. Ezért csoportosítottam külön a Szlovákiában és külön a Kárpátalján történő szervezkedés iratait.

A szervezkedésre vonatkozólag a tisztábban látás végett a 3. fejezetben már ismertetett iratokon kívül hivatkozom Czinke püspöknek 1920. dec. 30-án kelt 169. számú levelére, amelyben bejelenti a csehszlovák miniszternek az 1920. dec. 21-i alakulást: „Szlovenszkói Tiszáninneni Egyházkerület elnevezése Miniszter úr óhajtása szerint, önálló egyházkerületté szervezkedtünk, mely magában foglalja a Gömörtől Máramarosig terjedő egész területet, vagyis a magyar tiszáninneni és tiszántúli ref. egyházkerületekből Szlovenszkóhoz és Ruszinszkóhoz csatolt egyházközsegeket.” /A levél olvasható „A Szlov. Tiszáninneni Református Egyházkerület 1921. évi június hó 14. napján Ótátrafüreden tartott rendes közgyűlésének jegyzőkönyve. Szerkesztette: Réz László egyházker. lelkeszi főjegyző” című hivatalos kiadvány 7. lapján. Heiman Vilmos nyomása Nagykapos./

Erre a bejelentésre érkezik a miniszter válasza, melyben a segélynyújtás újabb feltételül a magyarországi közös intézetek likvidálását köti ki (81. sz. i.) /160. o./ és a konvent megszervezését. Dehát hogyan lehet addig konventet alakítani, míg a többi kerület meg nem alakult és sem

⁹⁷ A Szlovenszkói Dunáninneni Református Egyházkerület 1921. január 26-án alakult meg Komáromban

⁹⁸ A Kárpátaljai Református Egyházkerület 1923. június 7-én iktatta be a püspökét (korábban 1923. március 8-án tanácskoztak a gyülekezetek).

⁹⁹ A korábbi Magyarország területéből Csehszlovákiának adott rész, a mai Ukrajna területén.

¹⁰⁰ Szlovákia Teljhatalmú Minisztériumán belüli ügyosztály.

a keleti, sem a nyugati országrész egyházmegyéi nem hajlandók kerületbe tömörülni (82. sz. i.) /161. o./? Az új, tiszáninnyi e. ker. püspöke tovább sürgeti a szervezkedést és pedig a szorosabb egység kedvéért az egész csehszlovákiai magyarságét egyetlen e. kerületben (83. sz. i.) /162. o./. Most már a dunántúli e. ker. elszakított két egyházmegyéjének püspökhelyettese sem meri vállalni egyedül a további felelősséget, tehát összehívja a ker. közgyűlést Komáromba (84. sz. i.) /164. o./, amikor a dunántúli püspök, Németh István, még mindig azzal a reménységgel tekint ez elé a közgyűlés elé (85. sz. i.) /165. o./, hogy a két egyházmegye nem szakad el.

Kárpátalján a szervezkedést a kormányzóság késlelteti (86. sz. i.) /166. o./, amikor a várakozó álláspontra helyezkedést ajánlja. Hogy maga a kormányzat is mennyire nem volt tisztában a dolgokkal, vagy talán szándékosan gátolta az egyház szervezkedését, kitűnik az ellentétes informálásokból, amint azok Ungvárról (86. sz. i.) /166. o./, vagy Pozsonyból (87. sz. i.) /167. o./ származnak.

Az 1921. esztendő a dunántúli kerület itt maradt részében is megérleli a teljes szakadás gondolatát és a két egyházmegyből megalakul a dunáninnyi e. kerület.¹⁰¹ Az álmodozó és a múltakon töprengő komáromi lelkész is kénytelen beletörődni a helyzetbe (88–91. sz. i.) /168-171. o./, sőt tevékenykedik a szervezkedésben, mint aki maga is megérti, hogy szép a költői gondolkodás, de az élet nem költészet! A dunántúli e. ker. anyaországi része sem akar tudomást szerezni az elszakadásról és még 1921. március havában is hazahívja elszakított tagjait a kerületi közgyűlésre (92. sz. i.) /172. o./.

A fentebb említett (83. sz.) /162. o./ irattal kapcsolatban szabadjon közbevetést tennem. Czinke püspök elkeseredésének a kitörése jelentkezik ennek a levélnek utolsó bekezdésében. Érdekes párhuzamot lehetne vonni Németh István dunántúli püspök és Czinke István szlovénközi tiszáninnyi püspök egyéniségének a megrajzolásával. Nem feladatom, de meg kell mondanom azt, hogy akik közelről ismertük őket, milyenek láttuk. Németh Istvánban az erőskezű konzerváló egyéniség jelentkezik, aki minden erejével megtartani igyekszik kerületének elszakított részét és megőrizni azt, amit az ősök hagytak rá. Fejlesztésre, új vállalkozásokra nem gondol, de feltétlenül betölti történelmi hivatását akkor, amikor minden a régiek eltüntetésére és az értékek megsemmisítésére irányul.

Czinke Istvánban is megvan a konzerváló erő, de nem tud megelégedni azzal, hogy csak megtartsa azt, amit örökölt, hanem új látások embere, akinek agyában új intézmények tervei születnek meg. Elsőnek indul el a döntő lépésre, az új egyházkerület megszervezésére, alig egy éves püspök, megszervezi a konventet, vállalja az önálló vezetés terhét.

101 A Dunáninnyi Református Egyházkerület megalakulására gondol a szerző.

Az abaújtornai e. m. iktatókönyvében olvashatjuk: „77. sz. –1922. IX. 12. – Czinke püspök, 286. Beterjessze-e a konvent megalakulásáról szóló jegyzőkönyvet? Ezáltal a bpesti konvent határozatát figyelmen kívül hagyva. –szerintem igen, vagyis bpesti tanácsokat nem szabad követnünk a saját érdekünkben.” /Ezt Idrányi B. esperes, későbbi püspök írta be./ Az önálló szervezkedés után figyelme olyan dolgokra terjed ki, amelyek csak évek múlva valósulhatnak meg. A tiszáninneri e. ker. iktatókönyv bejegyzéseiből közlök itt néhányat! (391. sz.) –1922. III. 21. –saját. –Egy Komáromban felállítandó tanítóképző-intézetre nézve csináljon tervet és költségvetést. Felszólítottam Vargha Sándor¹⁰² lelkészt Komáromban.” – „392. sz. – 1922. III. 21. – Ungváron felállítandó ref. internátusról tervezetet és költségvetést kértem Komjáthy Gábor ref. lelkésztől Ungvár” – „394. sz. – 1922. III. 21. – Léván felállítandó elaggott lelkészek otthona és felső kereskedelmi iskola tervezetet és költségvetést kértem Patay Károly esperestől Alsószecse.” – Nem rajta múltott, hogy ezek a tervei mind nem kerülhettek megvalósulásra. Nagy optimista volt. Még az államhatalommal szemben is, pedig a cseh kormány nagyszerűen értett hozzá, hogy ígéretei mindig csak ígérek maradjanak. Ezt Révész Kálmán püspök nagyon is korán felismerte (47. sz. i.) /129. o./ és ugyanígy jellemezte Balogh Elemér az 1930. évi egyházkerületi gyűlésen egy, jegyzőkönyvbe fel nem vett megjegyzéssel: „A cseh kormány különbözik is a cukortól, de hasonlít is hozzá, t.i. nem édes, de raffinát¹⁰³.” Czinke püspök optimizmusában a memorandumok özönét zúdította a köztársaság különböző fórumaihoz. A jegyzőkönyvekből egész kötetre való memorandumot szedhetnénk össze, amelyek Czinke püspök elgondolásai. Itt csak a jegyzőkönyvekben meg nem jelent memorandumokat mutatom be. Mint konventi elnök a lelkészek elmaradt 1919–1920-as államsegélyét sürgeti (93. sz. i.) /172. o./, majd feljegyzi az amerikai presbiteri egyházak küldötteivel Pozsonyban tartott tárgyaláson előadott kívánságait (94. sz. i.) /175. o./, az 1924. évben az államnyelvet beszélő Péter Mihály, későbbi püspököt és az angolul is beszélő Dr. Patay Györgyöt¹⁰⁴ küldi fel Prágába a kormánnyal való tárgyalásra (95. sz. i.) /177. o./.

Az 1924. évi konvent tisztelgő látogatást óhajtott tenni az akkor Tapolcsányban üdülő Masaryk¹⁰⁵ elnöknel. Nem fogadta őket (96. sz. i.) /181.

102 (1879–1924) Hitoktató, lelkész, egyházmegyei főjegyző. A komáromi gyülekezet másodlelkésze (1914–1920), majd rendes lelkésze (1920–1924).

103 Finomított.

104 Az ungi egyházmegye gondnoka 1922-től. 1925-ben a stockholmi keresztény világkonferencián képviselte a felvidéki magyarságot. 1928-ban Magyarországra költözött. 1936-ban a jeruzsálemi egyetem doktorává avatták.

105 Tomáš Garrigue Masaryk (1850–1937), filozófus, politikus. Csehszlovákia első köztársasági elnöke.

o./, pedig ide is elkészítették a memorandumot, (97. sz. i.) /182. o./ Mivel ezt nem sikerült átadniuk, most már határozottan sérelmeket foglalnak össze 6 pontban, (98. sz. i.) /184. o./ melyek közt bizonyára nagyon érzékeny sérelem, hogy a törvényeket nem hagytak még jóvá, pedig ígéretet kaptak rá. Ezért a poprádi konvent meglehetősen elkeseredett hangulatban ülészik s ezen Stunda István csodálkozik, amint az abaúj-tornai e. m. iktatókönyve mutatja: „171. sz. – 1925. IV. 18. – Stunda István. – Mi az oka a Poprádon történt fordulatnak? – Ők a kormánynak az az eljárása, amely szerint nem teljesítette a dec. 29.-én tett ígéreteit.” /Az ígéretre vonatkozólag lásd: Konventi jegyzőkönyv a poprádi konventi gyűlésről. 1925./ ¹⁰⁶ Az egyház kénytelen mégis újból tárgyalást kezdeni a kormánnyal (99–100. sz. i.) /186. o./.

A kormány a maga módján gondoskodott arról, hogy a poprádi konventi gyűlés után olyan hírek terjedjenek el a lelkészek és érdeklődő világiak között, amelyek a konvent elnökségét, főleg Czinke püspököt, – aki már kezdett nagyon kellemetlen lenni számára, – ferde beállításban mutassák be a nyilvánosság előtt és őt tüntessék fel minden baj okozójául. Ezért szükségessé vált, hogy Sörös Béla, mint a református védőiroda vezetője időnként a valóságnak megfelelően tájékoztassa a református közvéleményt (101. sz. i.) /187. o./, mint ahogy ez megtörtént 1925 novemberében is.

A csehszlovák állam kompromisszumos politikai elvet vallott, de ezt úgy értelmezte, hogy az mindig csak az ő számára jelentsen előnyüket. Ha olyan féllal kerültek szembe, aki egy bizonyos határon túl nem volt hajlandó „kompromisszumait” elfogadni, akkor ezt a nekik nem kedves személyt igyekeztek a saját környezetében lehetetlenné tenni.

Így akartak tenni Czinke püspökkel és mint később látjuk, Bertók Béla, kárpátaljai püspökkel is. Gyakorlatuk épen elég volt ebben a Habsburgok hű csatlósainak és a magyar átkos természetet is Jól ismerhették, hiszen a bécsi udvar megbízásából köztünk éltek. Czinke püspök is rájöhett erre és bizonyára ezért próbálkozik most (102. sz. i.) /189. o./, Zoch Sámuel ¹⁰⁷, szlovák evangélikus püspökkel és befolyásos politikussal összekötötést keresni.

A közvélemény érthetetlenül áll azzal a ténnyel szemben, hogy a lévai zsinaton ¹⁰⁸ hozott egyházi törvények még mindig nincsenek jóvá hagyva. Sörös Béla fegyelmezett magyar egység felmutatásában gondolnyomást gyakorolni a kormánnyra és a védőiroda útján (103. sz. i.) /191. o./, a belső egységre int.

¹⁰⁶ 1925. márciusában ülésezett Poprádon az Egyetemes Konvent.

¹⁰⁷ (1882–1928) evangélikus lelkész, szlovák politikus, 1922-től evangélikus püspök.

¹⁰⁸ A Szlovénországi és Ruszinszói Egyetemes Református Egyház zsinata 1923. június 17–18.

A törvények ügyében folyik a tárgyalás.¹⁰⁹ Akik szemtanúi voltunk ezeknek az erős küzdelmeknek és személyesen láttuk tárgyalás után a tárgyaló feleket, kormány megbízottakat kijönni a losonci parókiáról agyonfáradtan és láttuk ugyanakkor Sörös Bélát nyugodt mosolyával, – sohasem feledhetjük el azt a fölényt, ahogy Sörös Béla vívta a szellemi csatát. Ezt különben maga az egyik kormánybízott is elismerte bizalmas körben. Sörös Béla a tárgyalások állásáról értesíti a püspököket is (104. sz. i.) /192. o./.

Hosszas huza-vona után 1927. december 14.-én Prágában ¹¹⁰ megtörténik a törvények ügyében a záró tárgyalás, ami a leglényegesebb előkészítés volt az 1928. évi pozsonyi zsinathoz ¹¹¹ (105. sz. i.) /192. o./.

Hogy mennyire fontos lett volna a törvények állami megerősítése, azt sok alkalommal és sokféle körülmények között tapasztalhatták az egyes egyházközségek, különösen anyagi kérdésekben (106. sz. i.) /196. o./, amikor nagy nehézséget okozott az a tévhit, hogy a református egyház törvények kívüli alakulat.

A református egyház mindenben eleget tett a kormány kívánságainak, megalkotta a szlovák egyházmegyeről szóló IX. kánont is, de a törvény így sem érthette meg a jóváhagyást. Ezért is mondhatjuk, hogy a református egyház a megszállt területen mindvégig forradalomban maradt. Ha nézve a nyugalmi állapot, a békés munka ideje csak a felszabadulással jött el.

6. Fejezet. Önálló szervezkedés Kárpátalján

Az előbbi fejezetben már láttuk, hogy a csehszlovák kormányzat igyekezett halogatni a kárpátaljai szervezkedés ügyét, amivel bizonyára az volt rejtett célja, hogy egyfelől ellentétes tanácsaival a bizonytalanságot növelje és állandósítsa az egyházban, másfelől az államsegélyek elmaradásáért a felelősséget az egyházra háríthassa azon indokkal, hogy nem szervezkedett kellő időben.

Midőn a Szlovákiában már megszervezett egyház részére komolyan szóba kerül az államsegélyek folyósítása (107. sz. i.) /197. o./, Kárpátalját kiveszik, mint külön önállóan szervezendő egyházkerületet. Ugyanakkor azonban (108. sz. i.) /198. o./, Kárpátalja egyházai semmiféle hivatalos tájékoztatást sem kapnak.

Az egységért harcoló Czinke püspök már 1921-ben (109. sz. i.) /198. o./, megemlíti, hogy a kormány követeli a zsinat megtartását is, amihez természetesen szükséges Kárpátalja megszervezése. Közben a kárpát-

¹⁰⁹ Az egyházi alkotmányról tárgyaltak.

¹¹⁰ Pálóczi-Czinke István, Sörös Béla, Szilassy Béla és Lukács Géza a református egyház alkotmánya ügyében tárgyaltak Milan Hodža miniszterrel.

¹¹¹ 1928. január 24-én Pozsonyban ült össze a zsinat.

aljai lelkészek is óhajtják, hogy történjék már valami az állammal való viszony rendezésében. Pap János levele ugyan (110. sz. i.) /199. o./, fantasztikusan naiv részleteket is tartalmaz és szomorú képet ad arról a már előbb is felmerült gondolatról, hogy a nemzetmentő munkára pénzjutalom ígéretével akarják ösztönözni az egyház szerveit, jelen esetben a tanítókat. Ezt a gondolatot egyszerűen itt is visszautasítjuk, fontosabb ennél az esperes álláspontjának ismertetése. Bertók Béla, beregi esperes, a későbbi püspök nem a kompromisszumok embere. Pap János levele az ő személyében az intranzingens¹¹² magyar embert rajzolja meg. Jó ezt már most megállapítanunk.

Kárpátalja várakozó álláspontja az egész egyetemes egyház munkáját hátráltatja. Czinke püspök az egység kihangsúlyozásával sürgeti szervezkedésüket és ebben a levelében nagy naivitást árul el (111. sz. i.) /200. o./, midőn a 4. bekezdésben hitelt ad a kormány azon óhajának, hogy a reformátusok egységes szervezetben tömörüljenek. Szokásos eljárás volt ez a csehknél. Ha valaki nagyon erőszakolt valamit, eleinte ők megmondották ellenvéleményüket, de ha nem hallgattak rájuk, akkor ráhagyták a dolgot: csináld! - gondolták, – az utolsó szó úgysis a mienk! – Czinke püspök nagy optimizmusában nem ismerte eléggé a cseh ravasszágot. Érdekes jelenség és emlékeztet a keresztyénség első századaiban a városi gyülekezetek vezetőinek a primátusa kialakulására a provinciális egyházakéval szemben, hogy Komjáthy Gábor ungvári lelkészt Kárpátalja kormányzósága ilyen elsőbbségben részesíti a többiekkel szemben. Ezért az ungvári lelkész mindig a jobban értesült lelkész. Isteni gondviselés, hogy éppen Komjáthy Gábor volt ezekben az időkben ott az őrálló, akit nem vezetett egyéni hiúság és nem használta ki soha egyéni érdekből ezt a helyzetét. Természetesen, mint aki közlőről ismerhette a kormány intencióit, ő is sürgeti az önálló megszervezkedést (112. sz. i.) /201. o./.

Bizonyára sok személyi villongás és törtetés is késleltette a szervezkedés ügyét (113. sz. i.) /203. o./, és sokkal inkább késleltette azt a kormány folytonos tétovázása, aminek oka az volt, hogy a beígért, de soha meg nem valósított autonómiát vonakodott megadni Kárpátaljának. Ezért húzódtott oly sokáig a politikai határok megvonása is.¹¹³

A kárpátaljai e. ker. megalakulásáról felvett jegyzőkönyv eléggé bizonyítja (114. sz. i.) /204. o./, hogy a szervezkedésre az egyházban megérett a helyzet, csak az államban nem bíztak meg. Az anyaországi kerület

¹¹² Hajthatatlan.

¹¹³ A győztes hatalmak erre gyakorlatilag garanciát adtak, hogy Csehszlovákia az ukránokat és a ruszinokat Kárpátalján államalkotó nemzetekké emeli. Az 1919. november 18-i Általános Szabályzat szerint Kárpátalját viszonylagos önállóság illette meg (kivéve a pézűgy, hadügy és a külügy területét).

ezt a szervezkedést de iure ¹¹⁴ nem ismeri el ugyan (115. sz. i.) /206. o./, de facto ellenben kénytelen tudomásul venni. A kormányzóság a megalakulást tudomásul veszi (116. sz. i.) /206. o./, de az ungvári lelkész közvetítésével tárgyal a kerülettel.

A kárpátaljai e. ker. megalakulása elvileg megtörtént, de a tisztségek betöltése még késik. A prágai kormány a pozsonyi országos hivatalon keresztül most már határidőt szab a zsinattartásra (117. sz. i.) /208. o./, tehát Czinke püspök a kárpátaljai püspökhelyettesnél /Biki Ferencet/ sürgeti a teljes megalakulást. A püspökhelyettes idős ember, nehezen mozog és idegen nyelvet nem beszél. Ilyenkor jó az államnyelvet beszélő lelkésztestvér, aki eljár az ő megbízásából a kormányzóságon. Böszörményi Gyula ¹¹⁵ ugyanolyan információkat kap (118. sz. i.) /209. o./, mint Komjáthy Gábor. Most már csak az anyagi kérdés játszik szerepet (119. sz. i.) /210. o./, és e téren teljes zavart okoznak a napilapok tudósításai (120. sz. i.) /212. o./, no meg az a körülmény, hogy az állami hivatalok decentralizálásából kifolyólag a jobb kéz nem tudta, mit csinál a bal.

Végre is 1923. áprilisában ¹¹⁶ megtörténik a kárpátaljai e. ker. tisztségeinek a betöltése, és ezzel egyházi részről minden akadály elhárult a zsinattartás lehetősége előtt (121. sz. i.) /213. o./, amelyet Lévára hívott össze a konvent. Bertók Béla, kárpátaljai püspök személye nem volt kívánatos a kormányzóság számára s ezért éveken át az volt a helyzet, hogy az ungvári kormányzóság a kárpátaljai e. ker.-t de iure elismerte ugyan, azonban de facto nem ismerte el annak püspökét, Bertók Bélát. Ezt azzal jutatta kifejezésre, hogy egyetlen iratot sem küldött hozzá (122. sz. i.) /214. o./, hanem az esperesekhez, mintha püspök nem is lett volna.

A kárpátaljai e. ker. irattárában, Munkácson volt akkor még Bertók Bélánál nagyszerű összefoglalást találtam (123. sz. i.) /215. o./, amely Bertók püspök fogalmazásában, többszöri átdolgozásban, egészen világos képet adja annak a küzdelemnek, amelyet a kárpátaljai e. ker. püspökének meg kellett vívnia kerülete de facto elismertetéséért. Az 1924. esztendőben még teljesen negligálják a püspököt (124. sz. i.) /230. o./, és így tart ez 9 éven át, egészen 1932-ig (125. sz. i.) /231. o./.

Nagyon jellemző a cseh megszállókra, hogy milyen közbenjárások után lehetett tőlük a jogos ügyek elismerését kiverekedni. Isaák Imre técsői lelképásztor kitűnő tehetséggel bírt ebben az irányban és többször is hasznosan működött egyháza érdekében (126–128. sz. i.) /232-233. o./.

¹¹⁴ Jogilag, jogi értelemben.

¹¹⁵ Az ungi egyházmegye esperese (1923-1939), a sárospataki kollégium gondnoka.

¹¹⁶ 1923. április 17-én megválasztották a Kárpátaljai Református Egyházkerület püspökét, főgondnokát, egyházi-és világi főjegyzőjét.

A nagy eseményről a kárpátaljai e. ker. 1932. évi közgyűlése is nagy örömmel vesz tudomást (129. sz. i.) /234. o./, de most már az egyetemes egyház is megnyugodhatott, hogy végre, a megszállás 14. évében /pontosabban a 13.-ban/ mind a három e. ker. elnyerte az állam elismerését (130. sz. i.) /235. o./.

Kissé talán ironikusnak látszik, hogy végére hagytam arról az iktatókönyvi bejegyzésről szóló megemlékezésemet, amelyet a máramaros-ugocsai e. m. iktatókönyvből jegyeztem ki és szól a következőképpen: „6. sz. –1922. XI. 4.-én jelenti Biki esperes püspökhelyettes 6/1922. sz. alatt az uzhorodi kormányzóságnak, hogy az egyházkerület megalakult. –Ezt a jelentést a kormányzóság 24. 039/22. sz. a. 1922. XI. 19.-én Nagyszőlőstre érkezett levelével tudomásul vette és erről a prágai minisztériumot is értesítette.”

Fentiek után ehhez sem kell kommentár, hogy mit jelentett a tudomásulvétel!

7. Fejezet. Szlovák egyházmegye

A Csehszlovák Köztársaság teljhatalmú minisztere 1921. március 31.-én kelt 751. számú levelében /l.: A Szlovenszkói Tiszáninneri Református Egyházkerület 1921. évi Jegyzőkönyve, 71. 1./ az államsegélyek folyósításának föltételéül 3. pontként az állította fel, „hogy a tiszáninneri egyházkerületben külön szlovák ref. esperesség megszerveztessék.” Ennek a feltételnek az egyház mindvégig nem tett eleget. Miképen az állam az egyházzal szemben bizonyos kívánságainak kikényszerítésére a segélyek megadását, megtagadását, vagy csökkentését használta fel, úgy az egyház a zsinati törvények jóváhagyásának kikényszerítésére a szlovák e. m. kérdését tartotta fegyverként a kezében. Az államsegélyeket az állam folyósította ugyan szlovák e. m. nélkül is, de a törvényeket nem hagyta jóvá és így szlovák esperesség sem lett soha. A szlovák e. m. megszervezését, – amelynek egyedüli célja az elszlovákosítás lett volna, – sokféleképpen igyekeztek kikényszeríteni, éppen azért a szlovák kérdéssel több fejezeten át foglalkozom ebben a fejezetben csak a közvetlenül az egyházi téren megharcolt küzdelmet mutatom be.

A szlovák e. m. felállításának gondolata nem az u. n. szlovák gyülekezetektől eredt, hanem a tisztán egyes személyek kigondolása, amit a kormány szívesen tett a magáévá, hiszen a legegyszerűbb és legalkalmasabb módnak látszott a magyar református egyházon belül a szlovákosítási törekvések megvalósítására. Az egyház részéről indokoltan felesleges volt egy külön szlovák egyházmegye megszervezése (131. sz. i.) /235. o./, amit a minisztériumnak tudtára is adtak.

A kormányon kívül a csehországi protestáns egyházak synodiális bi-

zottsága ¹¹⁷ is érdeklődik az ügy iránt (132. sz. i.) /239. o./, és a hivatalos formák betartásával indul tanulmányi, illetve agitációs körútjára (133. sz. i.) /240. o./, mert hiszen abban a beszámolóban, amelyet ez útjukról közöltek, nyíltan kifejezésre jut a szlovák, illetve szláv öntudatosítás szándéka. /L.: Református Egyház és Iskola, 1922. év. II. évf., 21./

Az 1923. évi lévai zsinat után meggyőződhetnek róla az egyház vezetői, hogy a szlovák egyházmegye kérdésében cselekedniük kell, ezért a tiszáninneri e. ker. püspöke körlevelet bocsát ki azokhoz a gyülekezetekhez, amelyekben szlovák ajkú hívek is vannak (134. sz. i.) /241. o./, és rájuk bízva a döntést. A szavazásokat megejtették és (135. sz. i.) /242. o./, minden gyülekezetben szabályszerű jegyzőkönyvet vettek fel, és az eredmény az lett, hogy 21 gyülekezet közül mindössze öt kívánta az önálló szlovák egyházmegye felállítását, de ezek is régi egyházkerületük kötelékében kívánna megmaradni.

/L.: A Szlovenszkól tiszáninneri egyházkerület 1924. évi közgyűlésének jegyzőkönyvét a kassai közgyűlésről a 40–50.1.– oldalon!/
A szlovák egyházmegye kérdésének egyéni érdekből felszínen tartói nem tudtak beletörődni ebbe az eredménybe. Ahhoz a módszerhez folyamodtak most már, hogy az egyes gyülekezetekbe olyanokat juttassanak be, akiktől az ügy propagálását várták, (136. sz. i.) /243. o./, és jellemző eljárásukra, hogy csaknem mindig a törvényes út megkerülésével akarják megvalósítani terveiket (137. sz. i.) /244. o./, ezért a szlovák gyülekezetekben és ezekben nem kis részük volt a szlovák e. m. követelőinek (138. sz. i.) /245. o./, Az egyház álláspontját a tiszáninneri püspök világosan kifejti (139. sz. i.) /248. o./.

A szlovák e. m. kérdésénél, de még a magyar nemzeti kisebbség jogainak érvényesítésénél is döntő fontosságú volt a népszámlálás eredménye. ¹¹⁸ Ezért épen a tiszáninneri püspöknek kiváltképpen ügyelnie kellett arra, hogy a népszámlálás lehetőleg ne legyen hátrányos a magyarságra nézve (140–142. sz. i.) /250-252. o./.

Bepillantást enged a szlovák e. m. harcosainak műhelyébe az a körülmény, hogy különös gondot fordítottak azokra a gyülekezetekre, ahol szlovákokat, vagy elmagyarosított szlovákokat véltek feltalálni (143. sz. i.) /252. o./, így pl. a nagykaposi telepések mindnyájan jól beszéltek magyarul, tehát eszükbe sem jutott volna szlovák nyelvi istentiszteletet követelni, ha a Szlovenszka Liga ¹¹⁹ r. kat. titkára és Tomasulya ¹²⁰ nem

¹¹⁷ Valószínűleg itt a Cseh Testvérek Egyházra gondola Tárnok.

¹¹⁸ 1921-ben és 1930-ban zajlottak népszámlálások Csehszlovákiában

¹¹⁹ Slovenská liga, szlovák nacionalista szervezet a Felvidék magyarok lakta vidékein a feladatuk a vidék elszlovákosítása.

¹²⁰ Ján Tomašula (1892–1961) író, bánóci lelkész, a háború után a Szlovákiai Református Keresztény Egyház lelkészi elnöke (1949-ben a kommunisták letartóztatják), a szlovák Kálvinista Szövetség vezetője.

izgatják őket arra, hogy ezt követeljék. A püspöknek itt is ki kell oktatnia szlovák lelkésztársát az egyházi törvényre (144. sz.) /253. o./.

A harmincas évek múltával már látták a szlovák e. m. követelői, hogy az egyház az egyházi törvények jóváhagyása előtt nem akarja megszervezni a szlovák e. m.-t, tehát összegyűjtötték maguk köré a szlovák gyülekezetek lelkészeit és tanítóit, hogy így tömegesen léphessenek fel kívánságaik megvalósítása érdekében (145. sz. i.) /254. o./, és amiképpen a magyar ref. egyház vezetői memorandumokkal ostromolták a kormányt, ugyanúgy a szlovák lelkészek és tanítók is memorandum hadjáratot indítanak (146–147. sz. i.) /254-256. o./.

Minthogy így nem tudnak eredményt elérni, bevonják a presbitereket is munkájukba és most már a konventhez folyamodnak (148. sz. i.) /257. o./.

Azt az emlékiratot, amelynek szövegét nem találtam meg, – a tiszáninneri püspök felterjeszti a konventre (149. sz. i.) /258. o./, de az ott olyan sorsra jut (150. sz. i.) /258. o./, mint aminőre néha a magyar beadványok jutottak a cseh hivatalokban jobbik esetben, hogy t.i. elfeledkeztek róla./ A rosszabb eset az volt, hogy teljesen eltűntek a beadványok. L.: Poprádi konvent jegyzőkönyvei/ Mégis, Dr. Magda Sándor püspök kérésére a konvent elé kerül az ügy (151. sz. i.) /259. o./ és komáromi konventi ülésen letárgyalják./ L.: A szlovenszkói és kárpátaljai református egyház Egyetemes Konventje Komaromban 1937. évi április hó 14-én tartott rendes ülésének jegyzőkönyve. 41. 1. 41. p./A konvent most sem mondhat mást, mint 1934-ben, vagyis az új egyházi törvények megerősítése előtt nem állíthatja fel a szlovák e. m.-t.

A Balázs–Tomasulya ¹²¹ féle szövetség talán előre megérezte ezt és azért eredményez az 1936. december 4.-én, Nagymihályban tartott gyűlésük egy újabb manifestumot ¹²² (152. sz. i.) /259. o./, amelyben most már fenyegetőzés is rejlik, mert nemcsak az egyházhoz, hanem a gyülekezetekhez és a kormányhoz is fordulnak, amire megint csak a püspöknek (153. sz. i.) /262. o./, Dr. Magda Sándornak higgadt válasza érkezik.

A támadók táborát növelni kell és a világ felé is jó színben akarnak feltűnni, tehát egy további összefogás következik (154. sz. i.) /263. o./, melynek kifelé protestáns összefogás a látszata, de befelé bizony csak nemzetiségi kézfogás ez. Erről a kézfogóról is manifesztum érkezik a püspöki hivatalhoz és a dolog úgy néz ki, mintha az egész manifesztumra csak azért lett volna szükség, hogy Tomasulya egy bőbeszédű, hosszú levelet írhasson hozzá (155. sz. i.) /264. o./, amelyben ugyan egy szóval sem említi a szlovák egyházmegyét, de utolsó bekezdésében furkósbottal fenyegeti meg a püspököt, ha be nem vezeteti több helyütt

¹²¹ Ján Baláž és Ján Tomašul'a a szlovák egyházmegye létrejöttéért küzdöttek a református egyházon belül.

¹²² Nagy nyilvánossághoz intézett felhívás.

a szlovák istentiszteleti nyelvet. Az a furkósbot a sajtó, amellyel majd külön foglalkozunk még,

A szlovák egyházmegye nem valósulhatott meg, mert az egyházi törvények nem nyertek jóváhagyást. Nem a szlovákság elleni állásfoglalása volt ez az egyháznak, hanem kényszer- helyzetében jogos önvédelem kísérlete. Csak kísérlet maradt. A kormány volt tulajdonképpen az oka, hogy a törvények nem hagyták jóvá és nem lett szlovák esperesség!¹²³

8. Fejezet. A szlovák szövetség

A szlovák e. m. kérdésében történt eredménytelen szavazást a szlovák e. m. követelői szerint az okozta, hogy a szlovák egyháztagoknak nem volt nemzeti öntudatuk. Ezért nagy erővel fogtak hozzá a szlovák nemzeti öntudat felébresztéséhez. Ennek az öntudatosító munkának a végzésére alakítottak egyesületeket, vagy ahogy ők nevezték: szövetségeket. A felsőempléni e. m. irattárában megvan a „Szlovenszkói Szlovák Kálvinisták Szövetsége”¹²⁴ alapszabálya, amelyet azonban hat gépelt oldalra való terjedelme miatt nem közölhetek egész terjedelmében. Az alapszabályokat Barbaier Mihály, Kirnág Mihály és Szemján János írták alá.¹²⁵

Pár sort lássunk az alapszabályokból:

„I.

I. §. Az egyesület elnevezése „Szlovenszkói szlovák kálvinisták szövetsége”, Bánovce n/Ondavou /Bánóc/székhellyel.

II.

A szövetség célja és eszközei.

2. §. Az egyesület célja: a./ táplálni és terjeszteni a református hitvallás szerinti igaz keresztényi krisztusi hitet, b./ oltalmazni a Csehszlovák Köztársaság összes szlovák kálvinistáinak hitbeli és kulturális érdekeit.

3. §. Jelzett célját a Szövetség a következő módon szándékszik elérni: a./ belmissziói tevékenységgel a hívek között, b./ a szlovák kálvinista érdekeit illető általános kérdések állandó szemmel tartásával, c./ a szlovák kálvinisták lelki, hitéleti és anyagi viszonyainak alapos megismerésével s igénybevételeivel mindazon eszközöknek, melyek a hittestvérek vallásosságát és nemzeti felvilágosodását elősegíti, d./ jó kálvinista irodalmi termékek, tankönyvek és folyóiratok /újságok/ s általában szlo-

¹²³ Részgazság, hiszen a csehszlovák kormány tényleg halasztotta a református egyház alkotmányának az elfogadását, erre hivatkozva viszont hivatalosan nem tudták megalakítani a szlovák egyházmegyét.

¹²⁴ Zväz slovenských kalvínov na Slovensku, 1931 áprilisában Péter Mihály püspök betiltotta a lelkészek számára a szervezet sovinizmusa miatt az abban való részvételt.

¹²⁵ A felső-zempléni egyházmegye 1932. szeptember 14-én fogadta el az alapszabályt.

vák nyelvű vallásos kálvinista könyvek terjesztésével, e./ A szlovák tanulmányosság támogatásával, f./szlovenszkói kálvinisták közti előadások és összejövetelek rendezésével, g./ Honi és más országbeli protestáns szervezetekkel, különösen pedig az amerikai szlovák kálvinista presbiteri egységgel való érintkezés fenntartásával. Politikai dolgok az egyesületből ki vannak zárva, az egyesület vallásos és nem politikai egyesület.”

Az alapszabály IX. cikkéből és 34 §-ból áll. Az utolsó rész így hangzik:

34. §. A/ Szövetség feloszlataásáról a Közgyűlés kétharmada dönt.

B/ Határozathozatal az alapszabályok megváltoztatásáról, az Egyesület feloszlataásáról és a vagyon miként való felhasználataásáról hatósági jóváhagyás alá esik.

C/ Az esetben, ha az Egyesület tevékenysége átlépné az alapszabályokban megjelölt határokat, nevezetesen, ha az állam érdekei vagy a tagok anyagi érdekei ellen irányulna, illetékes hatóság az Egyesület működését beszüntetheti, s az Egyesületet a vizsgálat megejtése után feloszlathatja, vagy alapszabályainak betartataására kényszerítheti.

D/ Minden egyes tag hűségi fogadalmat tesz le, hogy a Szövetség rendszabáataainak minden tekintetben aláveti magát. A fogadalom letételének fomájáról a közgyűlés határoz.”

Két fontos részletet idéztem itt az alapszabályból. Bizonyára nem szükséges külön is felhívnom a figyelmet arra, hogy sehol sem említi az egyházzal való viszonyt és nem helyezi az egyesület működését az egyház felügyelete alá. Az alapszabályt jóváhagyás végett az esperesi hivatalhoz Tomasulya János, bánóci lelkész küldi be 1929. jan. 15.-én kelt kísérőlevéllel, melyben ezt írja: „A közmondás azt mondja, hogy „egységben van erő”, annak alapján már régebben foglalkoztunk azzal, hogy egy Slovák Kálvinista egyesület csak javára válna a Szlovák kálvinistáknak, és alakítottuk is egyet.” Ez az egyesület vette kezébe a szlovák nyelven beszélő reformátusok nemzeti öntudatosítataának, illetve köztük az elégedetlenség szíttatataának a munkáját.

A szövetség megalakulása előtt előbb a szlovák lelkészek és tanítók tömörülnek (156. sz. i.) /267. o./, két évvel később alakul meg a szövetség. A szövetség kétéves munkájáról hű képet ad az 1931. évi esperesi jelentés (157. sz. i.) /269. o./, amennyiben ugyanis Tomasulya volt a szövetség szellemi irányítója. –A szövetség nemcsak alapszabályáiban függetlenítette magát az egyháztól, hanem munkájában is (158–166. sz. i.) /272-278. o./, és így világosan állhat mindenki előtt a szövetség igazi célja, ami nem volt más mint az állam erőszakos szlovákosító törekvésének a ref. egyház kebelében való végrehajtata és a nemzeti és egyházi szakadás munkálata.

Az egyháznak el kellett szenvednie ezt a megaláztatást. Ellene nem tehetett semmit.

9. Fejezet. Szlovákok folyóiratokban

Ezt a pár adatot csupán azért vetten külön fejezetbe, mert igazolják azon állításomat és határozott meggyőződésemet, hogy sohasem vetődött volna a szlovák kérdés a ref. egyházban, ha azt mesterségesen nem szítják cseh körök. Magyar részről bármilyen jóindulattal és hittestvéri szeretettel kezelték légyen is ezt a kérdést, az nem felelt meg a szláv elgondolásnak. Azért hát bomlasztó gondolatok felvetésével zavart kellett támasztani az egyházban és –valljuk meg, hogy bizonyos mértékben– ez sikerült is.

Még maguk között a magyarok között is tudtak konkolyt hinteni, mint az a (168–169. sz. i.) /282. o./-ból kitűnik.

Amíg a Szlovák Kálvinisták Szövetségének lapja, a Slovenské Kalvínske Hlasy ¹²⁶ /Szlovák kálvinista hangok/, meg nem indult, a csehek lapja, a Kostnické Jiskry ¹²⁷ foglalkozik a szlovákiai kálvinisták kérdéseivel. A jellegzetes cseh propaganda hangján ír, ócsárolja és csépeleli azt, ami magyar (167, 170–171. sz. i.) /279. 282-285 o./.

A szlovák kálvinisták lapja ugyanezt e hangot veszi át, illetve folytatja (172. sz. i.) /285. o./.

Természetes, hogy nehéz volt megállani, hogy szó nélkül tűrje a magyar reformátusság ezt történelmi hazugságokkal és izgatásokkal tele sajtómunkát. Felháborodással látta ezt a romboló szellemet a fiatal magyar református lelkészi nemzedék és alapos felkészültséggel utasíthatta volna vissza a református magyar egyház ellen intézett támadásokat (173. sz. i.) /286. o./, de igaza volt Dr. Magda Sándor püspöknek (174. sz. i.) /287. o./, hogy: „semmi reménység sincs arra, hogy az értelmes beszédet bevegjük.”

Felhívom itt a figyelmet arra, hogy a Református Egyház és Iskola c. hivatalos lap 1938. évi XVIII. évf., 15, 16, 19, 25 és 26. számaiban Galambos Zoltán ¹²⁸ egy cikksorozatban ismerteti „Egy lelkésztársunk hamis képet rajzolt anya- szentegyházunkról a külföldi közvélemény számára” címen a szlovák kálvinisták minősíthetetlen sajtómunkáját.

Ezt is csaknem tehetetlenül kellett elszenvednie a megszállt terület egyházának, mert orvoslást nem nyerhetett ott, ahol mindezt kaján örömmel szemlélte az államhatalom.

¹²⁶ Szlovák nyelven 1930–1944 között Bánócon megjelent egyházi lap.

¹²⁷ A Kostnická jednota nevű cseh evangélikus gyűjtőszervezetnek 1914 óta megjelenő lapja.

¹²⁸ (1894–1973) komáromi lelkész, lapszerkesztő, teológiai tanár.

10. Fejezet. Sirný és Horovčák

Bizonyára a torzszülött hálája akart megnyilatkozni szülői iránt Cseh-szlovákiának abban a nagyhatalmi hóbortjában, amit francia, angol és amerikai minták majmolásával az állami életben fejtett ki. Talán ugyan-ezen okból az egyházi élet terén a teljes szabadosság és fegyelmezetlenség barátja és támogatója volt. A magas hivatalokban elég volt egy, az államnyelvet nem beszélő magyarnak angol, vagy francia nyelven megszólalnia, azonnal megbocsátották magyarságát és ha mégúgy törté is a hivatalnok azt az idegen nyelvet, rögtön előzékeny lett. Hát még ha egy amerikai állampolgár tette be a lábát a köztársaság területére! Annak azután mindenütt minden szabad volt.

Egy ilyen amerikai polgár volt a címben említett Ján Sirný.¹²⁹ Igaz, hogy neve nem amerikai hangzású, de onnan jött a szlovákiai magyar református egyházban zavart kelteni. A konventi jegyzőkönyvek is sokat foglalkoznak a Sirný ügygel, azért itt csak néhány eredeti iratot bocsátok az olvasó elé, hogy a szlovák kérdésbe mélyebb betekintése lehessen, (175–179. sz. i.) /288-292. o./, Sirný urat amerikai honfitársai visszarendelték és így az egyház megszabadult tőle.

A szlovák egyházmegye harcosai Sirný úrban nagyszerű bajtársat találtak. Tapasztalatuk arra indította őket, hogy maguk közül neveljenek valakit, aki ugyanilyen módon tudna munkálkodni a szlovák hívek között. Ez a valaki Horovčák Pál¹³⁰ lett. Őt már nem hívhatták vissza az amerikaiak. A rá vonatkozó iratokat azért vettem fel, hogy ezekből a levelezésekből kitűnjék a ref. egyház magyar vezetőinek türelmes és előzékeny eljárása olyan ügyben, amikor tisztán csak szlovák gyülekezetekről volt szó és amikor teljes tudatában voltak annak, hogy Horovčák diakónus alkalmazása szoros összefüggésben van a szlovák e. m. kérdésével (180–185. sz. i.) /293-299. o./. Végül kitűnik az is, hogy milyen magatartást tanúsított Horovčák diakónus (185. sz. i.) /299. o./, különösen ha még azt is megemlítem, hogy Horovčák a felszabadulás után is visszamaradt a Magyarországhoz csatolt területen és itt olyan munkát végzett, hogy a magyar hatóság csakhamar kénytelen volt kiutasítani őt az ország területéről magyarelles izgatásai miatt. /Szűcs István elbeszélése nyomán jegyeztem fel./Gondolható, hogy mit művelt a cseh hatóságok védelme alatt!

¹²⁹ Ján Sirný Amerikából, szlovák nemzeti lelkiületet erősítő előadó körutakra hazaérkező lelkész.

¹³⁰ Kassai lelkész, Sárosmezőn szolgált.

11. Fejezet. Istentisztelet nyelve

A szlovák e. m. kérdésének felvetődése bizonyosága annak, hogy az egyházban a megszállással kapcsolatban előtérbe került a nyelvi kérdés. Czinke püspök elgondolása szerint a legegyszerűbb megoldás az lett volna, ha a ref. magyar egyház kiengedi a maga köréből a szlovák ajkú gyülekezeteket és mint más nemzetiségűekkel, minden közigazgatási hivatalos összeköttetést megszakít. Csakhogy ez a megoldás elmentmondott volna annak a magyar álláspontnak, hogy a Magyarország területén lakó különféle nemzetiségű állampolgárokat csupán szlovák, német, vagy más nyelvet beszélő magyaroknak tarthatjuk. Igaz ugyan, hogy erre az elvre tökéletesen rácsófol a húsz éves megszállás alatt felzigatott szlovákok magatartása és inkább azt látszik igazolni, hogy: nyelvében él a nemzet! Ahol elveszett a nyelv, elveszett a nemzet is, mint ahogy majd a 15. fejezetben látjuk.

A csehszlovák állam is nemzetiségi állam volt, bár az alkotmánylevelében nemzeti állammak vallja magát, /Az alkotmánylevelé így kezdődik: „Mi csehszlovák nemzet, a tökéletes nemzeti egységet megszilárdítani,, stb./

Az alkotmánylevelé ¹³¹ 128. §. 3. Így szól: „A Csehszlovák köztársaság állampolgárai a kereskedelmi és magánérdekekben, a vallást érintő ügyekben, a sajtóban vagy nyilvános népgyűléseken az általános törvények keretén belül bármiféle nyelvet használhatnak,” Tovább, a 131. § „Azon városokban és járásokban, melyekben a csehszlovák nyelvtől eltérő nyelvű csehszlovák állampolgárok jelentékeny hányada van letelepedve, ezen csehszlovák állampolgárok gyermekeinek az általános tanulmányi szabályzat keretein belül megfelelő alkalom biztosítatik arra, hogy saját nyelvükön taníttassanak; a mellett a csehszlovák nyelv tanítása kötelezővé tehető.” – 133. §. „A 131, és 132. §§-okban kitűzött elveknek végrehajtása s különösen a „jelentékeny hányad” fogalmának meghatározása külön törvényeknek tartatik fen.” Végül a 134. §. „Az erőszakos elnemzetlenítés semmiféle alakban megengedve nincsen. Ezen elvnek be nem tartását a törvény büntetendő cselekménynek nyilváníthatja.”

A nyelvi kérdésre nézve ezekben szegezte le a cseh-szlovák köztársaság a maga elveit.

Köztudomású, hogy a ref. egyház alapelve a szentírás alapján az, hogy az Igét mindenki által érthetően, tehát az anyanyelven kell kiszolgáltatni. Éppen ezért azokban a gyülekezetekben, amelyek tisztán szlovák anyanyelvű hívekből állottak, mindenkor szlovák volt az Istentisztelet nyelve is, ahol pedig vegyes ajkú hívek voltak, maga a gyülekezet határozott,

¹³¹ A Csehszlovák Köztársaság Alkotmányát először 1918. november 13-án fogadta el a Nemzeti Bizottság ideiglenesen, majd 1920. február 29-én az új állam rendes Alkotmányát fogadták el.

hogy milyen arány szerint legyen váltakozó nyelvű istentisztelet. Ezzel szemben az a Csehszlovákia, amely magát demokratikusnak híresztelte és amelynek az alkotmánylevelében az is benne van, hogy: „Minden államhatalom egyedüli forrása a nép”, /I. §. I./, hamis jelentés alapján fölülről kívánja rendezni az istentiszteleti nyelv kérdését, (186. sz. i.) /299. o./, amire a püspöki hivatal felhívására, (187. sz. i.) /300. o./, maga a gyülekezet adja meg a méltó választ, (188–190. sz. i.) /200-302. o./, de a jelentékeny hányad fogalmára is fényt vet az a levél, (191. sz. i.) /302. o./, melyben a püspök felel meg a miniszterim referátusnak.

A málcái ¹³² istentiszteleti nyelv 1938-ban ismét napirendre került, mint a felsőzempléni e. m. iktatókönyve bizonyítja: „119. sz. – 1938. VI. 31. – Ref. lelk. hiv. Málca, 80./1938. Istentisztelet nyelvének a meghatározása, illetve a magyar nyelvnek a bevezetése tárgyában bizottság kiküldését kéri. – Telefonon beszéltem a gondnokkal és kértem javaslatot. Megválaszolva VI. 21./ Szóbeli elintézés nyert az ügy úgy, hogy bevezették a magyar istentisztelet minden 3. vasárnapon való tartását. A gyülekezet 1/5-e volt ekkor már csak magyar.” Úgy látszik, hogy 1921–1938-ig sikerült a magyarság létszámát 46.5 %-ról felére csökkenteni és közben már be is vezették a tiszta szlovák istentisztelet tartását és most már a magyarságnak kellett magyar istentiszteletet kérni.

Ugyancsak itt olvasható a következő bejegyzés: „169. sz. – 1938. VII. 16. – A kelecsényi ¹³³ hívek kéri, hogy anyanyelvükön hirdettessék az Ige. /Itt mind Balla nevűek laknak./ Befelelés?? végett elküldve Gerčelbe¹³⁴, kiértésítve Balla Stefán.” Dobos Sándor ¹³⁵ esperes a következő magyarázattal szolgált: eltótosodott magyarokról van szó, akik kérték, hogy tót nyelvű istentisztelet is legyen. A gercseliek kijelentették, hogy a magyar uraktól fundált templomokban nem lesz tót Igehirdetés. Hasonló helyzet volt Kazsó ¹³⁶ anyaegyházban, amelynek adminisztrátora a hardicsai ¹³⁷ lelkész volt. A fiatalság a szlovák nyelv bevezetését kívánta, az öregek pedig a magyar nyelv mellett kardoskodtak. A kérdést úgy oldották meg, hogy ha az egyik vasárnapon tótul imádkozott a lelkész, akkor magyarul kellett prédikálnia, a másik vasárnapon magyarul imádkoznia és szlovákul prédikálnia. Ugyanígy egyeztek meg Magyarizsépen is.

Furcsa helyzet volt az, hogy akárki beleárthatta magát a reformátusok istentiszteleti nyelvének kérdéseibe. A Slovenská Liga r. kat. faktorai (192–197. sz. i.) /303-308. o./, vagy bárki (198–199. sz. i.) /309-311.

¹³² Szlovák többségű község Tőketerebestől keletre. Az adatok szerint 1910-ben a település 26%, míg 1921-ben a lakosok 3% vallotta magát magyar nemzetiségűnek.

¹³³ Kárpátaljai község.

¹³⁴ A mai Hrčel községről van valószínűleg szó.

¹³⁵ Ladamóci lelkész, 1938-tól esperes a Felsőzempléni Református Egyházmegyében.

¹³⁶ Tőketerebestől délre, ma Kožuchov.

¹³⁷ Tőketerebestől délre, ma Hradište.

o./, és bármilyen indokból izgathatott, bomlaszthatott szabadon. De nemcsak Pályinban és Tarcavajkócon történt meg ez, hanem majdnem mindegyik szlovákajkú hívekkel bíró gyülekezetben. Dr. Magda Sándor, püspök, nagykaposi lelkipásztor mondta el, hogy a nagykaposi szlovák telepesekből deputáció jelent meg nála hasonló kéréssel, mint a fentiek és egy ismeretlen úr is volt velük, akiről kiderült, hogy a Slovenská Liga r. kat. vallású titkára, akinek azután természetesen tudára kellett adnia, hogy kívül tagosabb.

Előfordult, hogy maga a gyülekezet kérte az istentiszteleti nyelv megálapítását. Ha az külső izgatásra történt, de maga a gyülekezet nem nagyon kívánta, akkor lehetett vele várni is (200–201. sz. i.) /313-314. o./, vagy pedig, mint ahogy fentebb említettük (202. sz. i.) /314. o./, minden nehézség nélkül megoldották a kérdést.

12. Fejezet. Tanítás nyelve általában

A református egyházak legnagyobb része iskolafenntartó egyház volt és az iskola tanítási nyelve mindenütt a gyülekezeti istentisztelet nyelve volt.

A megszálláskor egyes túlbuzgó hivatalok elrendelték a szlovák, illetve orosz nyelvű tanítást, (203. sz. i.) /315. o./, ami azonban nem volt általános tünet és forradalmi jelenségnek is tekinthető. De később az iskolaügyi minisztérium rendeli el teljesen önkényesen egyes református iskolákban az államnyelvnek, mint általános tanítási nyelvnek a bevezetését (204–205. sz. i.) /316-317. o./, aminek következménye több helyt az lett, hogy az államnyelvet tökéletesen nem bíró tanító kényszerült állását elhagyni és más tanító hiányában a tanításnak teljesen szünetelnie kellett. Akad lelkész, aki megkísérli a „súlyos bűnt”, hogy saját maga vállalja a gyermekek magyar nyelvű oktatását (206. sz. i.) /318. o./, de az ilyen merész vállalkozást nem engedi meg a demokratikus köztársaság és a lelkésznek meggyűlik a baja az állami hatóságokkal. /L.: (239. sz. i.)-t/350. o./ a következő, 13. fejezetben./

Bezzeg, ha egy gyülekezet magyar nyelvű oktatást kíván, akkor a magas kormányhatalom nem kér magyarázatot, nem sürget intézkedést a magyar tanítási nyelv bevezetésére, hanem bölcsen hallgat és az egyházi hatóságoknak kell megindítaniuk a harcot (207. sz. i.) /319. o./.

A konventi és kerületi jegyzőkönyvek sok esetet említenek meg, de ennek a kérdésnek világos összefoglalását találjuk Virágh József¹³⁸, felsőzempléni esperes 1925. évi jelentésében is (208. sz. i.) /319. o./.

¹³⁸ A Felsőzempléni Református Egyházmegye esperese (1921–1938), lasztoméri, kisazari, deregnyői lelkész.

13. Fejezet. Vallástanítás nyelve

Korunkban már megszoktuk annak az elvnek hallgatását, hogy az iskolázás tisztán állami föladat. Csehszlovákiában sokszor hallottuk azt is, hogy az állami nevelésnek előítélet mentesnek kell lennie, tehát nincs szükség valláserkölcsi nevelésre. Annál különösebbnek látszik a vallástanítás nyelvébe való beavatkozás állami részről.

Igaz, hogy az előbbi fejezetben tárgyalt beavatkozás is határozottan törvényellenes volt, hiszen sem az alkotmánylevélben lefektetett elveknek nem felelt meg, sem pedig az egyháznak törvényben biztosított autonómiájával nem volt összeegyeztethető, de a vallástanítás meg épen a csehszlovák mentalitás szerint inkább magánügynek lett volna tekinthető. Mégis az állam részéről általános elvi rendelkezés történt e kérdésben akkor, midőn kimondotta, hogy a vallástanítás nyelve csakis az általános tanítási nyelv lehet (209–210. sz. i.) /320-322. o./, tehát nem az anyanyelv, nem az egyház nyelve, nem is az istentisztelet, vagy gyülekezet nyelve, hanem annak az iskolának tanítási nyelve, amelybe a tanuló beiskoláztatott. Úgy látszik azonban, hogy még ez is különös kegynek volt tekinthető, hiszen a középiskolákban egyáltalában nem volt kötelező a vallástanulás (211. sz. i.) /323. o./, ezért a német evangélikus egyház kezdeményezésére összefogást kísérelnek meg a protestáns egyházak.

A vallástanításnak szlovák nyelven való végzéséért az itteni hatóságok még azt a fáradságot sem sajnálják, hogy olyan esetben, amikor a lelkes nem bírja az államnyelvet, maguk keresnek államnyelvet beszélő tanerőt (212–213. sz. i.) /324. o./, aki ellen semmi más kifogás nem emelhető, csupán csak az, hogy nem református vallású. Az egyház álláspontját világosan és határozottan fejt ki Péter Mihály, tiszáninneri püspök (214. sz. i.) /325. o./ de sok eredménye ennek az értelmes levélnek sem lett.

Minden egyes gyülekezetnek, melyre kivetette elszlovákosító hálóját a tanügyi hatóság, meg kellett vívnia a maga harcát, amely pár évig elhúzódott és igen gyakran más ügyekkel komplikálódott. Jellemző példa erre a sok közül Csécs esete. Kovács Ferenc, lelkipásztor nem volt híján a magyar érzésnek és a harcban a kitartásnak. Belé is kötöttek, de ő állhatatosan nem engedett és végül győzött (215–232. sz. i.) /327-343. o./ Figyeljük meg itt, hogy amikor az állami hatóság úgy látja, hogy nem boldogul Kovács lelkésszel, előkeres egy régi iskolaátadási ügyet és ezzel bonyolítja a kérdést.

Számtalan helyen úgy oldották meg a vallástanítás kérdését, hogy iskolán kívül végezték a lelkipásztorok a vallástanítás munkáját (233. sz. i.) /344. o./, természetesen ezzel kitették magukat annak a gyanúnak, hogy zugiskolát tartanak fenn, mint ahogy ezt Bertók püspök előre sej-

tette is (234. sz. i.) /345. o./, és bár ő nem félt ettől, mégis több esetben kellemetlensége támadt e miatt egyik-másik lelkipásztornak (242–243. sz. i.) /352. o./.

Történt olyan kivételes eset is, hogy egy tanfelügyelő megengedte a magyar nyelvű vallásoktatást (235. sz. i.) /346. o./, de több ilyen esetről nem is tudok, azért kuriózumaként felvettem.

Példának okáért lássunk még néhány esetet, hogy minő képtelenségre voltak képesek egyes túlbuzgó iskolaigazgatók, vagy egyéb tanügyi hatóságok. A vallástanításban a tanítványokat a gyülekezetbe is bele akarjuk nevelni, de az énekekre azért is tanítjuk, hogy együtt tudjanak énekelni a gyülekezettel. Ezt a barancsi magyar gyülekezetben nem lehetett volna megtenni az áll. isk. igazgató szerint (236. sz. i.) /347. o./.

A nem elemi fokú iskolákban megengedhető ugyan vallástanítás, de az óraszámra való tekintettel és díjazás nélkül (237. sz. i.) /347. o./.

A vallástanítást szigorúan ellenőrizték (238. sz. i.) /349. o./.

Az abaújnádasdi egyház küzdelme is szemünk elé tárul egészen rövid leírásban (239. sz. i.) /350. o./.

Az 1937. év e tekintetben meglehetősen erős támadást jelentett az egyházra nézve. Virágh József esperesi jelentése (240. sz. i.) /351. o./ és Dr. Magda Sándor püspök levele (241. sz. i.) /351. o./, mutatják, hogy a köztársaság utolsó életévében milyen makacsul ragaszkodott ehhez a törvénytelen eljárásához.

14. Fejezet. Egyházi közigazgatási nyelv

Anyakönyvi kivonatok, egyházi és iskolai bélyegzők, iskolai feliratok, levelezés, kérvényei, helységnevek, stb, mind alkalmasak voltak arra, hogy figyelmeztessék a lelkészeket és tanítókat helytelen használatuk következményeire. A megszállás első éveiben vagy tisztán magyarul, vagy két nyelven érintkeztek az állami hatóságok az egyházakkal. A lévai tanfelügyelő körleveleit mindvégig magyar nyelven is közölte a magyar tanítási nyelvű iskolákkal. Ezzel ellentétben a többi általában csak államnyelven írt.

Az 1922. évben kezdték megkövetelni az államnyelv használatát, megtiltják a magyar felírású bélyegző használatát a lelkészi hivataloknak, de ezt a rendelkezést sem az egyházi fölöttes hatóság útján eszközlik, hanem közvetlenül intézik az egyes hivatalokhoz (244. sz. i.) /353. o./, ami ellen a tiszáninnyi e. ker. püspöke tiltakozást jelent be (245. sz. i.) /353. o./.

Majd az állami hatóság az anyakönyvi kivonatok kiállítását kívánja államnyelven (246. sz. i.) /354. o./, ami ellen a püspök megint csak leszögezi az egyházi álláspontot (247. sz. i.) /355. o./.

Amennyire szabadon követelhetette az állami hatóság az államnyelv indokolatlan használatát is, annyira nem volt szabad a magyarságnak a

magyar nyelv használatát indokoltan sem követelnie (248. sz. i.) /356. o./, és ha mégis megtette, rögtön bűncselekményt szerettek volna kovácsolni belőle.

Az anyakönyvi kivonatok ügye többször is szóba kerül (249–250. sz. i.) /357-358. o./, míg mégis csak jobb belátásra térnek.

Elgondolkozhat rajta az ember, hogy mit vétett egy kis falusi iskola magyar nyelvű felírása a cseh szöveg mellett (251. sz. i.) /359. o./, hogy annak eltörlését a minisztérium rendeli el?

Az államhatalom túlérzékeny volt a csehszlovák nyelv mellőzéséért, de szinte bosszút lihegett, ha valaki a magyar nyelv használatát merte kívánni. Jellemző, hogy idős lelkészekkel szemben is a „cseh humanitás” hírhedt módján jártak el. Horkay Barna ¹³⁹, kistárkányi lelképásztor 1874-ben született, tehát nem tartozott a fiatal lelkészek közé, midőn a csehek Kistárkány urai lettek. Jelentésében –Keresztury Lászlónál Szomotorban– olvastam, hogy: „Lelkész a tanfelügyelőt felkérte, hogy két nyelven levelezzen, majd – mert ez nem használt– a referátust kérte, hogy utasítsa a tanfelügyelőt. Eredmény lett a kongruájának 5 hónapon át való megvonása.”

Csaknem mindegyik e. m.-i iktatókönyvben számos ilyen bejegyzés olvasható: – tót nyelvű iratot nem értem, visszaküldöm. – Idegen nyelvű irat, elintézetlenül félre. – A nagybereg-i iktatókönyvből egy ügyben történt sorozatos bejegyzéseket jegyeztem ki: „145. sz. – 1923. VI. 10. Korm. Tanügyi osztály, jún. 6/23. Ungvár 7385. Adócsökkentési segélyért benyújtott s már több ízben cseh nyelvű iratok kapcsán ideküldött, de innen a cseh nyelvű megkeresések magyarul leendő közlése végett ugyanannyiszor visszautasított kérvényt és mellékleteit újabb cseh nyelvű irat kíséretében megint megküldi. Az összes iratok elküldettek az esperesi hivatalhoz intézkedés végett.” Az előbbi dátumokra nézve – nem szó szerint – közlöm a következőket: az adócsökkentési kérvényt Nagyberég 1923. II. 30.-án adta be, III. 10.-én visszakapja azzal a felhívással, hogy cseh nyelven terjessze fel azt 6. ikt. sz., visszaküldi magyarul, IV. I.-én visszajön 85. ikt. sz., lelkész visszaküldi 145. sz. a., mint fentebb olvastuk. 161. sz. a. megtudjuk, hogy Dercenből az esperes újból felterjeszti 245. sz. a. a Korm. Tanügyi Osztályához, amely VII. 22.-én 15563 sz. a. ismét cseh nyelvű kísérőlevéllel küldi vissza Nagyberégre /176/1923. ikt. sz./.

Itt most nagy szünet következik, majd 1924. X. 8.-án, 106. ikt. sz. a. találkozunk újból ezzel az irattal és a bejegyzés szerint a lelkész cseh nyelvre fordítatva a kérvényt, most már csehül is beküldi, mire az ügyet elintézik és így Nagyberég végre 1924. XII. 10.-én elnyeri a kegyes kiutalást 4495.–Kč-nyi segélyről /140. ikt. sz./ Csaknem két

¹³⁹ Munkácson segédlelkész (1933–1935), 1938. decemberében a csehek kiutasítják Nagyszőlősről.

esztendőtt vett igénybe ennek az ügynek az elintézése csupán nyelvi kérdés miatt. A többi egyházét elintézték magyar nyelvű kérvényre is, de a nagyberegiét nem, mert a lelkipásztoruk, Bary Gyula, a későbbi esperes, részt vett az ásztélyi demonstrációban. Volt ebben némi „logika”, ha Bary Gyula olyan nagy magyar volt, 43 éves létére tanuljon meg, – ha ugyan színmagyar vidéken lakik is, – csehül /Bary Gyula szül. 1880./

Az a pár irat, amelyeket e fejezetben összefoglaltam, nem szorul különösebb kommentálásra, csak arra kívánom felhívni még a figyelmet, hogy a „jelentékeny hányad” fogalmát, amit az alkotmánylevél említett, 20 %-ban állapította meg a törvényhozás, azaz, ha valahol az összlakosság 20 %-a magyar volt, akkor minden hivatalban joga volt megkövetelnie, hogy magyarul intézhesse ügyeit. Hogy a valóságban mit ért az állami törvényhozás ilyen szempontból, nagyszerűen megvilágítja a (254–256. sz. i.) /362-363. o./.

Péter Mihály püspök bizalmas leveléhez (257. sz. i.) /364. o./ meg kell jegyeznem, hogy azok a lelkészek, akik a kongrua bevallásnál az államnyelvet használták, azért tették, mert így ügyüket hamarabb intézték el, illetve erre ígéretet nyertek. Személyesen ismertem olyan lelkészeket, akik fordítókat fizettek ezért, mert maguk nem bírták az államnyelvet. Mindenesetre rámutat ez is arra, hogy milyen erőszakosan követelték az államnyelv használatát és mennyire háttérbe szorították azokat, akik nem akarták ezt a kényszert elfogadni.

A 259. sz. i. /365. o./ szerint Alsószőlős községben azért nem volt a magyarságnak kisebbségi joga, mert az 1930-as népszámlálásnál ¹⁴⁰ nem volt meg a 20 %-nyi magyar kisebbség.

A (262–276. sz. i.) –okban /368-377. o./ egy bélyegző ügynek az iratait közlöm azért, hogy így itt is, mint a vallás tanítás nyelvénél, képet kapjunk arról mennyi írka-firkát okozott egy látszólag lényegtelen ügy.

15. fejezet. Az Elnemzetlenítés kérdése

„A magyaroknak általában fel kell adniuk régi felfogásukat, az állameszméről. Ez az állameszme egyenesen a nemzetiségek ellen fordul és ennek az eszmének a szolgálatában kíméletlenül folyt a magyarosítás, mely végül mindenkit magyarrá tett. Ez a veszedelmet fölismerték a franciák, angolok és amerikaiak, és őszintén bevallom, külföldi munkámnak nagy részét az tette, hogy ezt a kérdést az entente népeivel megértessem. Nagy részem van ennek a politikának megbélyegzésében.” Ezt Masaryk G. Tamás írja. /A magyar Masaryk. Szerkeszti: Dr. Váradi Aladár. Negyedik kötet. A nemzetiségi kérdés. Prager Könyvkiadó Vállalata,

¹⁴⁰ A 86/1930. sz. kormányrendelet szerint a népszámlálás Csehszlovákiában 1930. december 1-ről 2-re virradó éjféletől kezdődött

Bratislava, 1935. 122. 1./ Ezzel a hamis váddal kürtölte tele a külföldet a csehek magyarellenes propagandája.

Eltekintve attól a legegyszerűbb és kézenfekvő cáfolattól, amit egy egyszerű magyar parasztember mondott: hát akkor mit követelöznek tőlünk a csehek, meg a tótok, ha már úgymint mind magyarok lettek, hiszen akkor nincsenek is! – elegendő átnézni az úgynevezett szlovák gyülekezetek egyháztagjainak a névsorát és megállapíthatjuk, hogy erőszakos magyarosítás folyt-e ez ezeréves Magyarországon, vagy éppen ellenkezőleg: lassú elszlovákosodás?

Csupán a pályini gyülekezet névjegyzékét közlöm példának okáért, de nem igen különböznek ettől a többiek sem. Itt a jegyzet rovatban azt is megjelölték, hogy ezek a szlovákok magyar nemesek voltak (277–278. sz. i.) /377-378. o./. Szomorú valóság ez a magyarság számára, amely a jelen és jövő nemzedéket határozottabb őrállásra hívja fel!

Hogy milyen módon akartak a megszállók visszaszlovákosítani, arra legyen elegendő az ógyallai példa (279. sz. i.) /382. o./, ami ellen természetesen nem lehetett eredményesen semmit sem tenni, bár az erőszakos elnemzetlenítést az alkotmánylevél szerint a törvény „büntetendő cselekménynek nyilváníthatja”, de hát nem akkor, ha szlovákosításról van szó!

16. Fejezet. Az Egyház önkormányzata

A református egyház az 1904–7. évi egyházi törvényeket használta,¹⁴¹ midőn a cseh megszállás alá került. A cseh köztársaságban általában az volt az elv, hogy mindaddig, amíg újabb törvényt nem hoznak, a megszállott területeken azok a régebbi törvények maradnak érvényben, amelyek nem ellenkeznek a cseh köztársaság alapelveivel.

Ezen általános elvtől eltekintve is a már előbb is említett 751/1921 sz. miniszteri leirat expressis verbis ¹⁴² így szól: „...a Csehszlovák Köztársaság kormánya a szlovenszkói ref. egyház számára biztosít: 1. A teljes egyenlőséget és viszonyosságot a többi egyházakkal és tisztán az egyházi élet területén mindazokat az autonóm jogokat, amelyek számára a volt magyar királyság alatt országos törvényekben biztosítva voltak.”

Már eddig is számtalan esetet láttunk, amely ellentmondásban van a fent említettekkel, ebben a fejezetben csakis azokat az iratokat gyűjtöttem össze, amelyek főként az autonómiánknak a megsértésére mutatnak (281–283. sz. i.) /383-384. o./. Találhatunk arra is példát, hogy

¹⁴¹ A Berzeviczy által 1904-ben beterjesztett törvény, ami a nemzetiségek és a felekezetek helyzetét rendezte, illetve az Apponyi-féle 1907. évi 27. törvénycikk, amely a felekezeti iskolák helyzetét rendezi a tanítás nyelve, az államsegély, oktatási segédanyagok, tankönyvek és a tananyag kapcsán.

¹⁴² Félreérthetetlenül, határozottan.

milyen indokolással kerestek kibúvót az autonómia tiszteletben tartása alól (284. sz. i.) /384. o./, és arra is, hogy miféle ügyekbe avatkozta bele, mint pl.: konfirmációi oktatás (285–286. sz. i.) /385-386. o./, a hatósági személyek mögötti tárgyalások egyetemes egyházi ügyekről (287. sz. i.) /387. o./, tanítói állások betöltése (288–289. sz. i.) /388. o./, legátus-kérdés (290–291. sz. i.) /389. o./, egyházi számadások vezetése (292. sz. i.) /390. o./, és végül bemutatom azt a felsőbbírószági döntvényt, amely elismeri, hogy az 1904–7-es egyházi törvények joghatálya fennáll (293. sz. i.) /391. o./.

Ebben a fejezetben már nem hozok fel iratokat annak a bemutatására, hogy mit ért ez a legfelsőbb bírósági ítélet a gyakorlatban, mert elegendőnek látom azokat az 1930 utáni iratokat e célból, amelyek tartalmuknál fogva más fejezetekben olvashatók úgy az előbbi, mint a még következő fejezetekben és amelyekből megállapítható, hogy autonómia csak papiroson volt. Itt is, mint mindenütt más tekintetben is, tisztára az egyéni elbánástól függött minden.

17. Fejezet. Anyagi kérdések

A megszállás utáni pénzlebélyegzés és beváltás ¹⁴³ általában mindenkit érzékenyen érintett. Az 1919. évben a pénz beváltása előtt házról-házra átírva kérdeztek mindenkit, hogy mennyi pénze van? Természetesen mindenki adóösszeírásra gondolt, –hat nap múlva jött a pénzbeváltás. Az is baj lett, ha valaki többet vitt beváltani, mint amennyit bementett és az is, ha kevesebbet.

Ezzel kapcsolatosan a devalválás is egyéneket és egyházakat egyaránt sújtott. A munkácsi egyháznak pl. volt 9430,- aranykorona tőkéje és ebből csak 853,40 cseh korona lett, tehát az egyház elveszített több, mint 8336,60 aranykoronát.

Amíg a pénzkészleteket alaposan devalválták, addig a fizetési kötelezettségeknél legalább a 1:10-hez átszámítási kulcsot alkalmaztak. Különösen az iskolafenntartó egyházakra nehezedett így súlyos teher, mert a tanítói nyugdíj 24 aranykoronáról 240 cseh koronára, a kötelező tanítói helyi javadalom 120 aranykoronáról 1200, sőt Kárpátalján 4908 csehkoronára emelkedett.

Ugyanakkor, midőn az egyház kiadásai egyre emelkedtek, a bevételek behajtására nézve a legteljesebb bizonytalanság uralkodott. A gömöri e. m. iktatókönyvének tanúsága szerint: „299. sz. – 1919. XII. 8. Zsupán Rimaszombat 6057/1919. Értesít a nyustyai, feledi, rozsnyói, tornajai szolgabírák utasítást kaptak az egyházi tartozások szigorú behajtására,”

¹⁴³ A korábbi magyar fizetőeszköz lebélyegzés után volt használható és ennek az értékét az új államban meg tudták állapítani.

de két évvel később az abaújtornai e. m. iktatókönyvében már ezt olvasuk: „66. sz. – 1921. II. 7. Zsarnói lelkész hivatalos panaszt emel, hogy a törvényes hatáskörben az építendő iskola költségeire kivetett rendkívüli adó beszédését a szolgabíró felfüggesztette.” Általában sohasem lehetett tudni azt, hogy a hatóság milyen álláspontra helyezkedik. Márpedig a bizonytalanság a pénzügyi helyzet romlását szüli.

A magyarországi ref. egyház pár évtized alatt beleszokott abba kényelmes helyzetbe, hogy költségvetésében olyan tekintélyes mértékben számoljon államsegéllyel, aminek elmaradása az egyházat anyagi alapjaiban meg is rendítheti. A cseh állam ugyancsak próbára tette a megszállt terület magyar református egyházát, mikor az államsegélyeket két éven át nem folyósította, 1919–1920-ban azért, mert a lelkészek nem tették le a hűségfogadalmat és az egyház nem szervezkedett meg önállóan.¹⁴⁴

Lelkészek, özvegyek és árvák nyomorúsága következik az államsegély elmaradásából (294. sz. i.) /398. o./ Az állam szíve csak akkor indul meg, amikor az egyház hajlandónak mutatkozik az önálló megszervezésre, de akkor is csak a szlovákiai rész kap költségelőleget (295. sz. i.) /399. o./ Jellemző, hogy évről-évre felvett az állam költségvetése a református egyház részére is bizonyos összeget, de ezt visszatartották (296. sz. i.) /399. o./, bizonyára azért, hogy a nyomorúság fokozásával megtörjék a reformátusok magyar ellenállását. Hasonlóképpen jártak el Kárpátalján is (297. sz. i.) /402. o./.

Végre, amikor hozzájutott is az egyház az államsegélyek utalásához, a református egyház számára utalt összegeket összehasonlítva a más egyházaknak juttatottakkal, szomorúan kellett tapasztalnia, hogy a segélyek nemcsak évről-évre fogytak, hanem összehasonlítva amazokkal, aránytalanul kisebbek is voltak. Ezekről tanúskodnak a jegyzőkönyvek.

Az egyes egyházak anyagi helyzetének romlásához még hozzájárult az is, hogy a hírhedt csehszlovák földreform kapcsán az egyes egyházakat földjeik kisajátításával is megfenyegették (298–301, 308. sz. i.) /402-404, 411. o./, amiből következett, hogy az egyházi földeken a gazdálkodás nem folyhatott abban a nyugodt mederben, amit csak biztonság érzése adhat meg. Elismerésre méltó ezekkel a tünetekkel szemben az, hogy a különben egyházellenes állam néha hajlandó volt templomokra – kivált, ha azok műemlék jellegűek voltak – és egyházi iskolákra is segélyeket folyósítani (302–304, 306. sz. i.) /405-407, 409. o./, de az ezekhez való hozzájutás csak sok utánjárással történhetett. Ami pedig a legkülönösebb az, hogy sokszor évek múlva eszébe jutott az állami hivataloknak az a megállapítás, hogy többet utaltak, mint amennyit szabad

¹⁴⁴ A felvidéki református egyház 1920–21-ben szerveződött meg önállóan, viszont a későbbiekben is adódtak gondok az államsegély utalásával.

lett volna, és ilyenkor azt tették felelőssé, akinek az utalás történt (305. sz. i.) /408. o./.¹⁴⁵

Több esetben előfordult, hogy a lelkész adótartozásáért az egyházat, és fordítva is megtörtént, végrehajtás alá vonták. Legyen elég példának okáért egy ilyen eset (307. sz. i.) /409. o./.¹⁴⁶ Végül összehasonlítás céljából, hogy milyen volt a nemes magyar gondolkozás és milyen a cseh felfogás, közlöm a dolhai egyházra vonatkozó iratokat (310–313. sz. i.) /413-418. o./.

Az egyház anyagi helyzetével egyébként minden konventi jegyzőkönyv bőségesen foglalkozik.

18. Fejezet. Egyházi iskolák

Közismert tény, hogy a református egyház mindenkor nagy gondot fordított iskoláira. A református iskolák – éppen ezért, mert a reformátusok magyarok voltak – nemcsak vallási, hanem nemzetiségi szempontból is fontos hivatást töltöttek be. Ezek az iskolák nem állottak az erőszakos magyarosítás szolgálatában sohasem, de igenis igyekeztek megvédeni a magyarságot a másféle nemzetiségek előretörésével szemben. Ezért a nemzetiségileg vegyes vidékeken meg éppen különös gonddal őrködtek a ref. egyházak iskoláik felett és a legsúlyosabb anyagi áldozatok árán is igyekeztek azokat fenntartani.

A világháború utolsó éveiben a kül- és belföldi cseh propagandáról érkezett hírek alapján nem kerülte el egyesek figyelmét az a körülmény, hogy számolni lehet a cseh megszállással. Sörös Béla jövőbe látó prófétai lélek volt, aki a losonci református gimnázium megmenetése érdekében jó időben megkezdte az intézkedések megtételét, de a kormányférfiak akkori rövidlátásának és a nemzetiségi vidékeken a helyzetet nem ismerésének volt köszönhető, hogy a miniszteri rendelet (314. sz. i.) /420. o./ már késen érkezett, így az egyetlen református gimnáziumot az egyház a megszálláskor azonnal elveszítette. A másik középiskolát, az ág. ev.-okkal közös gimnáziumot ugyancsak át kellett engedni az államnak.¹⁴⁶ A megszállott területen egyetlen középiskolája sem maradt az egyháznak.

Az állam törekvése nemcsak az volt, hogy az összes iskolákat kivegye az egyházak kezéből, hanem az is, hogy a magyar nyelvű oktatás helyett a cseh, vagy szlovák tanítási nyelvet vezesse be.¹⁴⁷ Mindenütt megkívánta, hogy a tankönyvek már a legelső időben is teljesen men-

¹⁴⁵ Ebben a helyzetben a "kedvezményezettnek" a későbbiekben törlesztenie kellett az egyébként is szerény bevételeiből a korábban a hivatalok által utalt többletet.

¹⁴⁶ Tárnok itt a rimaszombati közös protestáns gimnáziumra utal.

¹⁴⁷ Šrobár már 1919-ben kijelentette, hogy a felekezeti iskolákat államosítani fogják, hiszen egyébként is az állam fizeti a fenntartási költségeik tetemes részét.

tesek legyenek a magyar nemzeti öntudatra való nevelés legkisebb lehetőségétől is. Már 1920-ban cenzúra alá vetik az összes tankönyveket (315. sz. i.) /421. o./, hogy addig se árthassanak a csehszlovák nemzeti gondolatnak, amíg majd ennek megfelelőekkel kicserélik.

Az 1868. XXXVIII. tc. nagyon sok lehetőséget szolgáltat arra, hogy az iskolafenntartókat mindenféle követelésekkel olyan helyzetbe hozzák, hogy azok inkább önként lemondanak iskolafenntartói jogokról (316–317. sz. i.) /421-422. o./, de bármennyire kihasználta is a cseh állami tanfelügyelet ezt, nagy erőfeszítésekkel semmi esetre sem áll arányban az az eredmény, amit elértek.

Az egyházak pedig már e megszállás kezdetén is igyekeztek a tanítás zavartalan menetét biztosítani (318. sz. i.) /423. o./, és ezért elmennek egészen a miniszterig. De Ungvárnak volt is oka erre, hiszen instanciáztak ők ebben az ügyben franciául is, mint ahogy a 26. sz. i.-ban/106. o./ láttuk.

Az iskolai miniszterim megkívánja (319. sz. i.) /424. o./, hogy iskoláink egyszerre szakítsanak minden eddigi történelmi múlttal. A külsőségekben talán végrehajtható volt e rendelet, de annál elevenebben élt a bensőben a magyar múlt.

Iskoláink munkáját nagyban megnehezítette az a körülmény hogy nem volt egységes református tantervünk (320–321. sz. i.) /326. o./, és sajnosan kell megállapítanunk, hogy még ma sincs.¹⁴⁸

Az állam természetesen nagy gondot fordít arra, hogy az ő terveivel ellenkező személyeket lehetőleg minél gyorsabban eltávolítsa az iskolákból. Ezért mar a 4. fejezetben, hűségfogadalom kérdésének tárgyalásából is láttuk, de ott csak a tanítókra vonatkozólag intézkedtek, míg azután később az iskolaszéki elnök személye ellen is támadnak (322. sz. i.) /427. o./, aki ellen, a saját tanítóját játsszák ki (323. sz. i.) /428. o./.

Az állami tanügyi hatóságok féltve őrködtek a tanulók beiskolázása felett is és igyekeztek beterelni a gyermekeket az állami iskolákba (324. sz. i.) /430. o./.

Emellett megkísérelték néhol a befurakodást is, mint ahogy erre példát találunk a gömöri e. m. iktatókönyvében: „503. sz. – 1924. X. 3. –Dusza J. Pelsőc,169/1924 –Egyik tanterem elfoglalása szlovák iskola céljaira. Presbitérium nem engedi.– Presbitérium állásfoglalása helyeslő tudomásul.” Továbbá: „645. sz. – 1929. VII. 7. – Szútori egyház presbitériuma. 66/929. – Jelenti, hogy Uram János tanfelügyelő / Rimaszombat/ személyesen felkereste a presbitériumot, hogy hajlandó lenne-e a szútorbellényi presbitérium a f. é. márc. 5-i határozatot oda módosítani, hogy a szlovák gyermekek szlovák tanító által való oktatá-

¹⁴⁸ Szlovenszkói és Kárpátaljai Református Egyház iskolai katechézisében használt egységes tanterveket. Hit és erkölcstan tantervét az Egyetemes Konvent fogadta el 1925-ben.

sát napi félnapon át váltakozó tanmenet mellett a ref. iskolában engedélyezné, stb...”

Míg a ref. iskolaépületeket számtalan esetben kérte az állam szlovák célokra, addig nagyon is óvták az állami iskoláik épületeit is attól (325. sz. i.) /431. o./, hogy esetleg azokat ref. istentisztelet céljára átengedjék. Lakomára átengedték az állami iskolát és becsületükre legyen mondvá, (326. sz. i.) /431. o./, hogy táncmulatságot nem engedélyeztek az iskolában, sőt – ha ilyesmit megtettek – felelősségre vonták a rendezőket.

Az állam a nem állami iskolák dologi kiadásainak fedezéséhez nem járul ugyan hozzá (327. sz. i.) /432. o./, de az egyes iskolafenntartó egyházakkal szemben a leglehetősebb követeléseket támasztja (328–332. sz. i.) /433–437. o./, és sok felesleges költségbe veri az egyházat. Anyagi szempontból az egyházak bizony nagyon magukra voltak utalva iskoláik fenntartása tekintetében és a néhol és néha kapott segítség (333. sz. i.) /437. o./, amit a magyarság egyes szervei juttattak, elenyésző csekély volt, habár nagy összegeket fordítottak is erre a célra. Ezeknek a pénzübeli segélyeknek sokkal nagyobb volt az erkölcsi értékük, mint a számszerű értékük, mert a kis egyházakat is nagy erőfeszítésre ösztökölte az a tudat, hogy küzdelmeikben nem állanak egyedül. Ilyen segélyezés csaknem minden évben jutott hol az egyik, hol a másik egyháznak. A kárpátaljai-ungyi e.m. iktatókönyvében a következő feljegyzést olvashatjuk: „103–112. sz. - 1921. VIII. 18. – Lelkészi hivatal, Nagygejőc Kisgejőc, Korláthelmec, Eszeny, Nagydobrony, Kisdobrony, Szalóka, Ágtelek, Csongor ref. egyház lelkészeihez felhívás, hogy aug. 25.-ig jelentsék be, mennyi fedezetük hiányzik iskolájuk renoválására és felszerelésére, mert a magyar közművelődési egyesület hajlandó erre bizonyos összeget megszavazni. Postakönyv 62–70-ig.”

Egyébként itt is, mint már annyiszor említtem: mindenütt sokat számított az egyéni eljárás és utánjárás. Például a marcelházi új iskola építéséhez a pozsonyi országos hivatal és az ógyallai járási hivatal együttesen 56,800 Kč segélyt adott, amint erről az egyház pénztárkönyve tanúskodik: 1936-ban 140, 146, 1937-ben 150, 1938-ban 97 és 98 tételek alatt, amely segélynek a kijárása 1935-ben a pénztárkönyv 44, 45. tétele szerint 5,709 kč-jába került az egyháznak. A kijáráshoz nem kellett okvetlenül képviselők segítségét igénybe venni, bárki eljárhatott (334–335. sz. i.) /438. o./, de voltak nehezebb esetek, amikor politikai pártok támogatása nélkül nem boldogultak. Ilyenkor azután sorra igénybe vették a kérelmezők az egyes politikai pártokat. Általában a magyar pártokhoz fordultak, de ha itt nem járt eredménnyel az ügy, bizony a kormánypártokhoz is folyamodtak. Az abaújtornai e. m. iktatókönyvében olvasom: „7. sz. – 1929. I. 6. – Felsőlánci lelk. –A buzitaiak az agrár párt útján óhajtanak kérvényezni az iskola visszaállítása iránt. A kérvényük régen

bent van. – Annyit megtehetnek, hogy a bent levő kérvény megsürgetését az agrár párt útján csinálják. Új kérvény nem szükséges, csak a számot közöljük.” Már magában az a körülmény, hogy az esperesi hivatalhoz fordulnak tanácsért, igazolhatja azt, hogy nem a pártpolitikai meggyőződés vitte őket az agrárpárthoz ¹⁴⁹, hanem az a kényszerűség, hogy másképpen nem remélhették ügyük kedvező elintézését. Bizonyára nehezebb volt ez a megalázkodás, mint lett volna ölbe tett kezekkel nézni a magyar jövő elszlovákosítását.

Érdekesség kedvéért vettem fel az iratok közé a (336–337. sz. i.) /439. o./, amely még a köztársaság utolsó tavaszának idejéből való. Lehetne vonni párhuzamot Pozsony és Budapest között a feszült kérdést illetően.

Végül három kis egyház küzdelmet vettem fel, hadd alkossunk magunknak fogalmat arról, hogy milyen harcot kellett vívnia gyülekezetnek és lelkipásztornak egy-egy magyar református elemi iskola megtartásért (338–340. sz. i.) /440–443. o./.

19. Fejezet. Lelkipásztorok

A cseh megszállók nagyon tisztában voltak azzal, hogy a lelkipásztorokkal tömegeket nyerhetnek meg, vagy veszíthetnek el. Éppen ezért eleinte a lelkipásztorok megnyerésére törekedtek. De mihelyt azt látták, hogy a református lelkipásztorokat sem ígéretésekkel, sem fenyegetésekkel nem tudják „államépítő”, de még államalkotó elemekké se tenni, arra irányult minden igyekezetük, hogy helyzetüket minél elviselhetetlenebbé tegyék.

A barsi zsupán (341. sz. i.) /445. o./ hízelgő hangon szól a lelkipásztorokról, az ungvári kormányzóság is (342. sz. i.) /446. o./, látszólagos jóakaratot mutat, de már enyhe fenyegetést is tartalmaz arra az esetre, ha nem modernizálnák az egyházban a fizetési rendszert. A hűségfogadalom letételével kapcsolatos vonakodás keserves megfizetésére figyelmeztet a teljhatalmú miniszter levele (343. sz. i.) /448. o./, és ettől kezdve megszűnik a szelíd, barátságos hang.

Akadtak lelkipásztorok, akik nem bírták elnémítani magyar érzésüket és a megszállók ellen – az akkori közfelfogás szerint nem illő módon – léptek fel (344. sz. i.) /450. o./, bár teljesen érthető ez a megszálló hatalom megdöntésére irányuló vállalkozás, illetve az abban való részvétel ott, ahol nincs külön papi rend, ahol a lelkész éppúgy híve, vagy tagja az egyháznak, mint az a másik, akinek nem az igehirdetés és pasztorálás

¹⁴⁹ Csehszlovákia legbefolyásosabb pártja a Hodža-féle Csehszlovák Agrárpárt. Ennek magyar tagozata is volt.

kharizmája adatott. /Sallay Gyula ¹⁵⁰, nagyszelmenci lelkész 11 gépelt oldalon leírta egész üldöztetése történetét és okmányokkal is felszerelte. Megtalálható a tiszánineni e. ker. irattárában 119/1926 szám alatt./

Az államsegély elmaradása nagyon sok lelkészt súlyos anyagi romlásba döntött. Ezt az állam kormányzata is jól tudta és fegyverül használta fel a lelkészek ellen. A nyugdíjas lekipásztorokkal és lelkészözvegyekkel való szégyenletes elbánással a még szolgáló lekipásztorokban is fokozták az elkeseredést, miközben a bizonytalanság saját sorsuk felől kegyetlen próbára tette idegeiket és vigasztalásuk a gályarabok éneke volt: „Van még néked Istened!” Emberileg abban bizakodtak, hogy majd egyenlő elbánásban lesz részük az ág. ev. egyház lelkészeivel. Stunda István is ennek a reménynek a csillogtatásával enyhíti levelének előbbi szemrehányásait és vádjait (345. sz. i.) /453. o./, mintha minden bajnak, rossznak az egyház lett volna az oka.

Az az állandó súlyos anyagi helyzet és bizonytalanság, amely egyes lelkészeket sújtott és évekig húzódott, világosan mutatja, hogy mennyire visszaélt hatalmával a megszálló kormányzat, ha egy neki nem szimpatikus lelkészről volt szó, akit 1920-ban még arról értesítenek (346. sz. i.) /455. o./, hogy hol tehet hűségfogadalmat, két év múlva pedig –(347. sz. i.) /455. o./ megvonják tőle az államsegélyt. Viszont nagy titokban alkalmat talál ugyanaz a hatalom arra, hogy a neki szimpatikus lelkészeket az egyébként mindenként egyformán megillető, jogos államsegélyek kiutalásával megjutalmazza (348. sz. i.) /456. o./, és ezzel megkeserítse a többiekét.

Nagy gondot okozott az egyháznak a lelkészek utánpótlása (349. sz. i.) /457. o./, mert az anyaországból nem engedtek be lelkészt (350. sz. i.) /457. o./, még ha csehszlovákiai illetőségű volt is. A segédlelkészek létszámának korlátozásával és csak a régi létszám fenntartásával az volt a céljuk (351. sz. i.) /458. o./, hogy az egyház fejlődésének gátat emeljenek.

Kötetekre terjedne annak a sok gyötremnek a leírásai mit az állampolgársági kérdés okozott a lelkészi családokban, (352–353. sz. i.) /461-462. o./

Az 1923. esztendő sok lelkészcsaládra hozta el a száműzetés keserű megpróbáltatását. Horváth Géza m. kir. honvédtizedes a határon agyonlőtte Sedlaček cseh fináncot. ¹⁵¹ Megtorlásul következik egy sereg kiutasítás a csehszlovák köztársaságból, köztük nagyszámú lelkészé is,

¹⁵⁰ Szirénfalvi beszolgáló lelkész 1904-től, majd nagyszelmenci lelkész. 1921-ben fel akarta robbantani a szürtei és csapi vasútállomások közötti hidat. Hogy a terv sikerült-e, vagy csak terv maradt, eltérőek a visszaemlékezések.

¹⁵¹ Sedlaček és Padrouc pénzügyőröket lőtte le Hidasnémetiben, akik hozzátartozói néhány hónappal később a magyar kormány kártérítést fizetett.

mint: Győry Eleméré ¹⁵² (354–355. sz. i.) /465-467. o./, akinek állampolgársági kérvényét éppen elutasították, Szútor Jenő ¹⁵³ (356–358. sz. i.) /467-468. o./, akit később mégis csak visszaengedtek, Illyés Istváné (359–360. sz. i.) /469-470. o./, Rátz Miklósé ¹⁵⁴ (392. sz. i.) /501. o./, mindkettőt visszaengedték és Sípos Imréné (395. sz. i.) /502. o./, aki Debrecenben maradt. A kárpátaljai e. ker. iktatókönyvéből idézek pár sort: „128. sz. – 1923. X. 27. Püsp. Hiv. Pozsony. X. 27. kiutasított belhivatalnokok névsorát kéri táviratilag. – Táviratilag küldtem el: 1. Szútor Jenő Beregszász, 2. Sípos Imre Csepe, 3. Molnár Ferenc Asztély, 4. Farkas Sándor Tivadarfalva.”

Az állampolgárság hiányának komoly következményei lehettek. Ha elutasították a kérvényezőt, egyúttal beszüntették az államsegélyét is, (361, 363. sz. i.) /470, 472. o./ – A kárpátaljai e. ker. iktatójából megtudja, hogy 1920. IV. 19.-én a legnagyobb, beregi e. m.-ben az akkor ott szolgáló 40 rendes lelkész közül még 21-nek nincs meg az állampolgársága. /32. ikt. szám, 1928. év./ Így takarékoskodott a cseh állam.

A teológia kérdése még 1925 elején sem látszott Csehszlovákiában megoldhatónak, ezért a konventi elnök Kolozsvárhoz fordul (362. sz. i.) /471. o./, mert a románoktól megszállt területről visszatérhettek volna az ott tanuló segédlelkészek. Románia szövetséges állam volt, Magyarországot pedig mindvégig ellenséges államnak tekintették.

/Meg kell említenem, –ami egyébként a konventi jegyzőkönyvekből úgylis kitűnik, hogy a teológia 1925. szeptemberében megkezdte működését Losoncon. Ennek az intézménynek a történetét érdemes lenne fel dolgozni, ¹⁵⁵ –nemcsak érdekessége miatt, hanem azért is – mert jelentősége felbecsülhetetlen volt az egyházi és nemzeti élet szempontjából is – A komáromi református tanítóképző intézet történetének megírása már folyamatban van, de arról nem tudok, hogy valaki a teológia történetének megírásával foglalkoznék, vagy erre megbízást kapott volna. A teológia történetének megírása meglehetősen nehéz feladat lesz, mert egész kutató munkája idején sehol sem találtam erre vonatkozólag valami érdemleges adatot. /

1926-ban végre megjelent a hírhedt csehszlovák kongruatörvény, amely a lelkészeket az útkaparókkal egy státusba sorolta, de ezekkel szemben a lelkészeket sok egyéb hátrány mellett még az a sérelem is érte, hogy

¹⁵² Hetényi lelkész (1918–1923), 1943-ban a Dunántúli Református Egyházkerület a püspökévé választotta.

¹⁵³ 1923. augusztusában karhatalommal vitték el Beregszászból, mint magyar állampolgárt.

¹⁵⁴ Badalói lelkész, sosem volt hajlandó lemondani a magyar állampolgárságáról, majd 1947-ben a kommunisták az utcára tették és családjával a presbitereinél lakott.

¹⁵⁵ A Losonci Teológiai Szeminárium történetét Puntigán József, illetve Nagy Zoltán dolgozták fel.

„Nyilatkozatot” kellett adniuk az esetlegesen felvett többlet visszatérítésére (364. sz. i.) /474. o./, ami igen sok esetben előfordult.

A lelkészeket ért sérelmek orvoslása érdekében a magyar párt is (365. sz. i.) /475. o./, kivált dr. Szilassy Béla ¹⁵⁶ működésbe lépett, és ebből kifolyólag az egyház összegyűjtette az addigi különösebb sérelmeket (366–376. sz. i.) /476-484. o./, amelyekről így elég teljes képet nyerünk.

A kongruatörvény értelmében a lelkészek helyi javadalmát minden ötödik évben újra kellett értékelni. Az ilyen öt évet nevezték „lustrum”-nak. Így az első lustrum 1926–1930-ig terjedt. Ennek az első lustrumnak szomorú tapasztalatai arra indították az országos hivatalt, hogy a második lustrum elején óvatosságra intsek a lelkészeket esetleges magasabb összegű államsegély felvételétől (377. sz. i.) /485. o./, csakhogy a hiba ott volt, hogy egyetlen lelkész sem tudhatta előre biztosan mennyi lesz a helyi javadalma. A helyi javadalmak értékelése ugyanis teljesen önkényes volt (378, 381 és 388. sz. i.) /486, 488, 494. o./, mert minden attól függött, hogy a „kis hatalmasságok”, jegyző és nácelník /járási főnök/ mennyire értékelik azt. Nos még ezenkívül az is megtörténhetett, hogy a lelkész évek óta bent heverő állampolgársági kérvényét elutasítják, vagy ha megadják is az állampolgárságot, csak egy későbbi időponttól számítják azt, aminek viszont az lesz a következménye, hogy csak attól az időponttól számítják be a szolgálati időt, tehát az eddig „jogtalanul” kapott segélyeket mind visszakövetelték.

Hogy ez az eljárás milyen helyzeteket teremtett, eléggé kitűnik a (379, és 384–385. sz. iratokból) /487, 491. o./, hiába volt a kegyelmi kérvény is (380. sz. i.) /487. o./, hiszen nem volt könyörület még az özvegyek iránt sem (382–383. sz. i., és 386. sz. i.) /489-490, 492. o./.

Egyes lelkészekkel szemben elegendő indok volt a kongrua visszatartására az is, ha nem volt államnyelvi vizsgája (387, és 393. sz. i.) /492, 502. o./, de ezt csak egyesektől kívánták meg. Hogy azután ezeknek az egyeseknek a kiszemelése milyen alapon történt, arra vonatkozólag nem találtam írásbeli feljegyzéseket, bizonyára magasabb politikai titok lehetett.

Ezek után tévedésnek, vagy nagyfokú naivitásnak kell tartanunk a kárpátaljai-ungyi e. m. esperesi jelentésének azon részleteit, amelyekből arra lehetne következtetni (389. sz. i.) /495. o./, hogy ha másképen jártak volna el az egyház vezetői, akkor jobb lett volna a helyzet. Hiszen még ha közigazgatási bírósági döntést provokált is ki valaki (390–391. sz. i.) /496-497. o./, a hatóságok még akkor sem voltak hajlandók annak általános jogi hatályát elismerni és a döntvényt a további eljárásukban figyelembe venni.

¹⁵⁶ (1881–1962) jogász, földbirtokos, politikus. Az Magyar Nemzeti Párt egyik alelnöke, majd az Egyesült Magyar Párt szenátora volt.

Végül – ha már láttunk példát arra, hogy a lelkész adótartozását az egyházon akarták végrehajtani – lássuk a másik esetet is (394. sz. i.) /502. o./, amikor az egyház adótartozását a lelkészen akarják behajtani, illetve egyszerűen levonják azt a kongruájából.

Jegyzet: A 347. sz. i.-hoz/455. o./ megjegyzem, hogy a beregi egyház iktatójában a következő bejegyzést olvastam: „32. sz. – 1928. – Esperes Nagyszőlős küldi a kormányzóság 17.930/921 sz. rendeletét, mely szerint a lelkész fizetését beszüntetik /dacára annak, hogy ki sem lett utalva./”

A kárpátaljai e. ker. jegyzőkönyvében olvassuk: „39/926. sz. Nagy Lajos fertőszalmási lelkész jelenti, hogy 1926. III. 15.-én d.e. a kormányzóság a csendőrség útján kiutasító végzést küldött hozzá, hogy 24 óra alatt el kell hagynia a köztársaság területét. –Halasztást nyert a zsupáni hivaltaltól.” –Ugyanott: „46-926. sz. Nagy Lajos részletes jelentése, fő indok, hogy nem állampolgár.”

20. Fejezet. Tanítók

A református iskolák fennmaradásáért az élharcot a lelkipásztorok vívták ugyan –amint azt a 13. fejezetben láthattuk – de hogy a református iskola szelleme és nevelő-iránya református és magyar legyen, az öntudatos református magyar tanítókon múlt. A cseh megszállók vallották, hogy az iskola „veteményes kert” és olyan gyümölcsöt terem, aminő magot belevetnek, ezért igyekeztek kezdettől fogva a tanítókat a cseh állameszmének nagy anyagi előnyök biztosításával megnyerni.

A tanítók között csak úgy mint a lelkészek között sokan akadtak, akik egy pillanatig sem voltak hajlandók a megszálló hatalmat „felsőbb hatalmasságnak” elismerni és egyenesen annak kiűzésére törekedtek. Horkay Barna, kistárkányi lelkésznek –a már említett– jelentésében olvastam, hogy Lábas Endre, leleszpolyáni tanító, aki 1910–1921-ig működött, amikor a csehek a fogadalom letételének a megtagadása miatt kiutasítják, Ágcsernyőbe megy, ott a lakosságból helyőrséget szervez és az oda bevonulni akaró román katonaságot nem engedi be. Ugyanott olvastam, hogy Kopéri Ferenc, nagydobronyi tanító egy tantestületi gyűlésen bizalmasan kiejtett szaváért valamelyik tanítótársa jóakarata folytán állását veszítette.

Bizonyos, hogy a tanítókra egyes helyeken még inkább ügyeltek, mint a lelkészekre, és mivel helyi javadalmuk rendszerint oly alacsony, hogy abból meg nem élhettek államsegély nélkül, azonos körülmények között nehezebb helyzetbe jutott a tanító, mint a lelkész. Ezt az állami hatóságok is jól tudták és éppen azért a nem szimpatikus tanítókat nagyon radikálisan intézték el: egyszerűen eltiltották a tanítástól. Ezzel szemben

a lojális tanítónak sokat elnéztek. Persze volt gondjuk arra, hogy a tanítókat rákényszerítsék a lojalításra. A legtöbb tanító engedett is ennek kényszernek és a lojalitás külső máz lett náluk, de bensőjükben nem változott meg a magyar református lélek. Nehéz szerepvállalás volt ez a tanítók részéről és nagy átlagban kitűnően töltötték be szerepüket. Mi lett volna húsz év alatt a református magyar iskolákkal, ha a tanítók nem vállalják ezt a nehéz szerepet és vagy elhagyják őrhelyeiket, vagy bensőjükben is behódolnak! Ma azt mondhatjuk, hogy bár még többen vállalták volna ezt a terhes munkát, amikor a nagy tanítóhiány jelentkezett, akkor kevesebb református iskola veszett volna el és kevesebb iskola nívója szállott volna alá.

Mindjárt a megszállás első idejében, már 1919-ben erélyesen lépnek fel a magyar tanítóval szemben (396–398. sz. i.) /503-504. o./, /A 398. sz. i. Németh István dunántúli püspök levele Zoch Sámuel ág. ev. püspökhöz./ A hűségfogadalom kérdésében nem ismertek türelmet a tanítókkal szemben. Erre láttunk már példát a 4. fejezetben (66. sz. i.) /888. o./, de az iktatókönyvekben is sok bejegyzést találunk erről. Az ungi e. m. ikt. kv.-ben: „178. sz. – 1919. XI. 26. – Árvai Andor botfalvai tanító. Jelenti, hogy az ungvári cseh tanfelügyelő a fogadalom le nem tétele miatt a tanítástól eltiltotta, mit tegyen?” Továbbá: „180. sz. 1919. – Karabélyos Jenő tanítástól eltiltva...” a gömöri e. m. jkt. kv.-ben: „443. sz. – 1921. IX. 10. – Kovács B. Rimasimonyi. 92/1921. – Jelenti, hogy a helyettes tanítót a csehek elhurcolták. – irat a zsupánhoz.” Tanítók, kántorok ellen mindennemű besúgás alapján azonnal megindították a fegyelmi vizsgálatot és ezért teljes fizetését azonnal beszüntették (399. sz. i.) /505. o./.

Az állampolgárságot a magyar tanító is nehezen kapta meg, pedig, ha ez nem volt meg, akkor eltiltottak a működőétől (400–401. sz. i.) /506-507. o./, és az egyházi hatóságok többszöri közbenjárására is csak 1924-ben (402. sz. i.) /507. o./, –jelenik meg e kérdésre vonatkozólag egy türelmi rendelet.

A tanítók államsegélye tekintetében 1924-ig egységes volt az eljárás Szlovákiában és Kárpátalján, de ebben az évben nagy sérelem érte a kárpátaljai iskolafenntartókat és tanítókat. A 120/1924. sz. kormányrendelet (403. sz. i.) /511. o./, amely a csehszlovák jogi felfogás szerint egyenértékű volt a törvénnyel, külön szabályozta a kárpátaljai tanítók államsegélyét és az eddigi, évi 1200 Kč helyi javadalom helyett évi 4908 Kč helyi javadalom biztosítását kívánta az iskolafenntartó részéről, ellenesetben a tanító nem kaphat államsegélyt (403–405. sz. i.) /511-516. o./.

Természetesen ezt az összeget az iskolafenntartó egyházak nagyobb része nem tudta biztosítani, tehát vagy le kellett mondania iskolafenntartó jogáról, vagy valamiféle más módon megoldania a kérdést. Ott, ahol a tanító nem csupán a zsebére gondolt, hanem áldozatos magyar

érzéssel minden áron vállalta a magyar iskola megtartásával járó magyar nyomorúság sorsát: titkos megegyezést kötött a presbitériummal (407. sz. i.) /520. o./, és így az állam felé az volt a látszat, hogy az egyház megfizeti a követelt 4908 Kč-t, tehát a tanító megkapta az államsegélyt, de a Kormos Gerőknek, a megkárosodott magyar tanítóknak be kellett érniük a kisebb darab kenyérrel, hogy el ne vesszen a református magyar iskola az orosz tengerben.

/Itt átlagosan évi 3700 Kč-val kapott kevesebbet a tanító, mint Szlovákiában, vagy általában mindenütt az állami tanító./

A tanítókat és iskolákat ért sérelmekről is készített kimutatást az egyház a miniszterhez való előterjesztés céljából (406. sz. i.) /518. o./.

A kántori és tanítói helyi javadalom felértékelése nem öt évenként történt, mint a lelkészeké, hanem egyszer s mindenkorra, de ez is sérelmekre adott okot (408. sz. i.) /520. o./, bár általában véve nem vették tanítói javadalomnak a kántorit és csak szórványosan fordult elő, hogy felerészben, vagy egészben a kántori javadalmat is beszámították tanítóinak.

Az állampolgársági ügyek elintézésének hosszadalmasságára jellemzőül közlöm a 409. sz. i. t, /521. o./ amelyből kitűnik, hogy még 1931-ben is van elintézetlen állampolgársági ügy.

A tanító államsegélyének megvonására a személyek elleni kifogás nélkül okot szolgáltatott az is, hogy az egyház pert indított az állam ellen (410. sz. i.) /521. o./, és ilyenkor az állam –mintegy „haragszomrád” játékot játszva– egész egyszerűen beszüntette a tanító államsegélyét.

A tanítói fizetéseket az egész Csehszlovákiára vonatkoztatva rendezte a 104. sz. törvény 1926-ban. Érdekes, hogy Kárpátalján maradt továbbra is minden a régiben és az iskolafenntartó egyházaktól továbbra is megkövetelték a fentebb már említett 4908 Kč-ás helyi javadalmat egészen a visszacsatolásig. Felhívom a figyelmet arra, hogy a 104/1926. sz. törvény szerint az állam a tanítók fizetés kiegészítő államsegélyét, mint előlegeket folyósítja, amiből az egyházban méltán támadhatott az az aggodalom, hogy ha egyszer egy olyan kormányzat jön, amelyiknek eszébe jutna ezen előlegeket visszakövetelni, akkor még a templom egerét is elárvereztetheti az állam az egyháztól (411. sz. i.) /522. o./, és a csehszlovák állam „erkölcsi felfogását” ismerve, indokoltan számolhatott az egyház az iskolák államosításának ilyen előkészítésével.

Végül egy rövid összefoglaló levelet közlök a 412. sz. i.-ban, /523. o./ amely egy ref. magyar tanító küzdelmeit és egy ref. iskola feladását vázolja.

21. fejezet. Az Egyház belső élete

Általános szellemi és lelki élet.

A csehszlovák demokrácia lényegében szocialista-kommunista alapokra épült fegyelmetlenség volt. Bár a forradalmak nem fertőzték meg túlságosan az egyháztársadalmi életet, –a környezet hatása alól az egyház sem menekedhetett meg teljesen és bizonyos mértékben néha az egyházi élet kárára, máskor javára érvényesültek a külső hatások.

Természetes jelenség, hogy ha nyomorúság szakad ránk, keressük az okokat, amelyek azt előidézték. Így történt ez a világháborút követő összeomlás után is (413. sz. i.) /525. o./, és az egymást-hibáztatás rontja és nehezíti az építő együttműködést. Midőn az egyház kezd magához térni és kezdi a lelkek ébresztgetését, akadnak némelyek, akik olyan iramban kívánják a lelki elmélyülést (414. sz. i.) /526. o./, hogy az már csaknem lelki bomlasztást jelent. Akad lelkész (415. sz. i.) /526. o./, aki merész optimizmussal néz a közismerten egyház ellenes irányzatok felé is és azt gondolja, hogy egy fecske is csinálhat nyarat. A lelkész és gyülekezete között csakúgy, mint maguk között a lelkészek között is felüti fejét a gyanúsítgatás szelleme (416, 423. sz. i.) /527, 532. o./, ami természetes folyománya annak a szellemnek, amelyet a cseh megszállók hoztak.

Údító jelenséggé hat, hogy a fiatal lelkészemzedék egyik tagja engedélyt kér a katonák közötti lelkészi szolgálatra (417–418. sz. i.) /528. o./, és egy gyülekezetnek az Ige utáni vágyakozása (419. sz. i.) /528. o./, midőn nincs helyiségük istentisztelet tartására.

A túlzott érzékenység meglehetősen kifejlődött a megszállás idején és sok lélek szinte képtelenné vált a jogos bírálat alázatos elfogadására (420, 427. sz. i.) /529, 538. o./, ami alaposan megnehezítette az egyházi körlelkészek és körtanítók, valamint minden egyházi funkcionárius munkáját. Tomasulyával itt ismét találkozunk és megállapíthatjuk a levele hangjából, hogy nem ok nélkül akart Réz László ¹⁵⁷ 1923-ban fellebbezni Tomasulya e. kerületi beerősítése ellen./L. Tiszáninneri e. ker. ikt. kv. 419. sz.–1923. X. 24./

Az állam a református énekkarok munkáját nem nézte jó szemmel és ahol lehetett, igyekezett azt gátolni (421. sz. i.) /530. o./, pedig az énekkar az egyháznak egyik szerve, amelynek így alapszabályokra nincs is szüksége. Megállapíthatjuk, hogy azok, akik az egyik megszállt területen nem tudtak megmaradni az egyház fegyelme alatt békességben, más megszállt területen is nyugtalanok voltak (422. sz. i.) /530. o./, pedig az egyház a belmissziós munkák ügyét szíven viselte még anyagi áldozatok árán is (424–426. sz. i.) /533-535. o./.

¹⁵⁷ (1867–1924) a tiszáninneri egyházkerület főjegyzője, rozsnói lelkész, a Református Egyház és Iskola szerkesztője.

egyház belmissziós munkájában zavart okoztak felesleges zaklatásaikkal. A máramaros-ugocsai e. m. iktatókönyvének egyik bejegyzése is ezt igazolja: „392. sz. – 1929. V. 3. – Király Kálmán tiszabökényi h. lelkész küldi a szolgabíró büntető végzését a leánykör miatt.” /Isaák esperes úgy emlékszik, hogy 100.- Kő-ra büntették meg a h. lelkészt azért, mert leányköri munkát végzett./

A felsőbb egyházi hatóságok eljárását nyíltan és teljes őszinteséggel elítéli Boross Kálmán, kamocsai lelkész, de nem is neheztelt meg ezért a püspöke sem, hiszen az a sok zaklatás, amiben az állam őt részesítette, méltán válthatta ki belőle ezt a levelet (428. sz. i.) /543. o./. Mint jellemző adatot közlöm ezt a levelet arra, hogy milyen lelki állapot következtében lazult meg a felsőbbbség tisztelete. És ezt a kormányzat sorozatos eljárása mintha csak szándékosan idézte volna elő.

Az állam kellett, hogy gondot fordítson a vasárnapi munkaszünet megtartására, mert sok helyütt nagy elfajulás volt észlelhető e téren (429. sz. i.) /544. o./, de úgy látszik nem volt kellő hatása ez intézkedésnek, mert 1936-ban törvényjavaslatot adtak be Prágában, hogy a kereskedők és iparosok köteleztessenek vasárnapon és ünnepnapon egész napon át zárva tartani üzleteiket. Persze a kárpátaljai zsidóság rettenetesen felzúdult erre a hírre, amint ez a „Magyar Újság” 1936. évi február 29.-i, IV. évf. 50. szám 10. oldalán olvasható.¹⁵⁸

Komoly és egyben veszedelmes tünet volt az, hogy a mások felelőtlen és korlátlan bírálata mellett kialakult egy olyan kritikai szellem, amely sokakat oktalanul és jogtalanul mindenki fölé emelt önmaguk szemében (430, 432. sz. i.) /545, 548. o./, és ezzel sokat ártottak az egyházas rendnek és fegyelemnek befelé is, kifelé is. Ez a meggondolatlan fiatalságra emlékeztető helytelen kritikai szellem kiszámíthatatlan károkat okoz – különösen kisebbségi sorsban, de – még normális viszonyok között is.

A múlttal szemben határozott haladást jelentett az, hogy az egész megszállt területen bevezette az egyház a 14 éves korban való konfirmálást (431. sz. i.) /547. o./, és erre a munkára igyekezett nagy gondot fordítani.

A csehszlovák állami törvények nagyon megkönnyítették a vallásváltoztatást. Elég volt egyszerű levélben bejelenteni az illetékes járási hivatalnál a felekezettől való kilépést. Ezért a vegyes-házasságok több vesztélyt hordoztak magukban, mint annak előtte. Szigorítani kellett tehát az egyházi fegyelmezést e téren is (433. sz. i.) /549. o./, és ez a fegyelmi intézkedés sok helyütt jól be is vált.

Külön érdekes fejezete lehetne a megszállás idejének megírásában a baráti körök kérdése. A legszélsőbb kelettől a legszélsőbb nyugatig létrejöttek ezek a lelkészi és tanítói, vagy „lelkészi-tanítói és gyülekeze-

¹⁵⁸ Sem a Prágai Magyar Hírlap 1936. február 29-i, sem a Kárpáti Magyar Hírlap 1936. február 28-március 1-i számaiban nem található erről adat.

ti” baráti közösségek. Ez a baráti köri összejövétel rendszerint a hónap valamely előre megállapított napján történt. Mindenki tudta, hogy pl. minden hónap utolsó csütörtökén lesz baráti kör. Kisebb körzetek lelkészei, tanítói, gyülekezeteit tagjai jöttek össze valamelyik központi fekvésű gyülekezet iskolájában egész napos beszélgetésre. Biblia, zsoltár és Hallelujah volt a felszerelés, no meg mindenki magával hozta az ebédre valóját is. Általában nem a tudományosság volt itt a lényeg, hanem a lehető legegyszerűbb módon megtárgyalva valamelyik szentírási részt „közös elmélyülés, lelki épülés” felüdülés volt a cél, amire mindenkinek igen nagy szüksége is volt. Emellett történt próbálkozás a lelkészek és tanítók között a tudományos továbbképzésre is, ahol szintén baráti kör formájában tárgyalták meg a kérdéseket, mint pl. az Institutio egy-egy tételét, vagy a II. Helvét Hitvallását, a Heidelbergi Káté egy-egy kérdését. De mindig és mindenütt a legfontosabb volt az áhítat. Mint az iratokból is látható (433–434. sz. i.) /549-550. o./ a máramaros-ugocsai e. m. esperese körlevelében áll a baráti körök mellé. Bár másutt nem volt ilyen hivatalos támogatásban része a baráti köröknek, hogy az esperesi körlevelél is foglalkozott volna velük, amint a „Református Egyház és Iskola” 1937. évi május 15.-i, XVII. évf. 20. számának 4. lapján olvashatjuk Mokus Kálmán tudósításából, a legnyugatibb „komáromi e. m.-ben is volt baráti köri összejövétel az esperes elnöklete alatt.

A 435. sz. i.-ban/551. o./ olvashatjuk a kárpátaljai kormányzóságnak a vallásfelekezet változtatására vonatkozó körlevelét „amelyről már előbb szóltam pár szóval.”

Végül bemutatok egy esetet, ahol a csendőrség beleavatkozik az egyházi fegyelmezésbe, –magától értetődően– nem az egyház javára (436. sz. i.) /553. o./.

Vallásos könyvek behozatala.

Közismert tény, hogy a csehszlovák állam Magyarországból csak az 1918 előtt megjelent könyveket engedte be a köztársaság területére. Bár azt gondolhatnád, hogy ez az intézkedés a magyarországi revíziós propaganda megakadályozására szolgált, mégis ez a rendelkezés a vallásos könyvekre is vonatkozott. Nyilvánvaló tehát, hogy a könyvbehozatalra vonatkozó tilalomnak igazi célja az volt, hogy a magyarságot szellemileg teljesen elszakítsák az anyaországtól és így megszüntessenek mindenféle lelki kapcsolatot a magyarországi és a megszállt területbeli magyar reformátusok között. Ezért nem engedtek be sem ima-, énekes-, vallástani könyveket, sem egyéb református irodalmi termékeket Magyarországból ugyanakkor, amikor Angol- és Németországból szabadon hozhathattunk vallásos könyveket. Sőt továbbmentek. Előfordult, hogy házkutatást tartottak annál, akinél magyarországi könyvet sejtettek, mint pl. nálam is, és vagy elkobozták, vagy megcsonkították azokat,

amelyeket gyanúsnak találtak, sőt még büntető feljelentést is tettek, / Ellenem, Tárnok Gyula marcelházi lelkész ellen az ügyészséghez tettek feljelentést azért, mert a „Hajnal” című külmissziós folyóiratot megtalálták egy házkutatás alkalmával. Az ügyészség elejtette a vádat, mert a „Hajnal” nem volt tiltott lap, de a járási hivatal elítélt 50 Kč. pénzbüntetésre kihágás miatt. A járásbíróági ügyszáma: Tv 146/30./

Az iskolákban is ellenőrizték, hogy milyen könyveket használnak. Az iktatókönyvekben több esetről találunk említést. Példának okáért csak egyet említek fel: a máramaros-ugoccai e. m. iktatókönyvből: „62. sz. – 1925. II. 5. – fertőalmási lelkész jelenti, hogy a vallástani tankönyveket a csendőrség elkobozta. Új könyvekről kell gondoskodni.

A törekvés az volt, hogy lehetőleg belföldi kiadványok kerüljenek használatba (437. sz. i.) /554. o./, amelyek átestek a cseh cenzúrán. Természetesen nem lett volna értelme, hogy a kevés számú középiskolai tanuló részére a megszállt terület egyháza költséges kiadásokba keverje magát, ezért kellett volna behozni az anyaországból magyar nyelvű könyveket, (438. sz. i.) /554. o./, de mint láthatjuk, még az 1918 előtti könyveket sem engedték be, mert református könyvek voltak.

Jellemző eset volt, hogy a szlovák nyelven kiadott énekeskönyv használatát is eltiltották –állítólagos– ortográfiai hibák miatt (439. sz. i.) /555. o./, persze a püspök felterjesztésének és kérelmének semmi eredménye sem lett, (440–441. sz. i.) /556. o./

A csendőrség szorgalmasan felkutatta az iskolákban mindenütt a vallástani könyveket és a 442. sz. i. /557. o./ szerint azonnal el is kobozta. Miután azután csehszlovákiai magyar szerzők írtak vallástani kézikönyvet és Pozsonyban adták ki azt, valósággal félték ezen új tankönyv bevezetésétől (443. sz. i.) /557. o./, hátha ezeket is elkobozza az éber cseh csendőr!

A 444. sz. i.-tal/558. o./ azt kívánom bizonyítani, hogy az említett általános rendelkezéssel szemben is volt kivétel, mert bár Szabó József könyve 1910-ben került kiadásra, mégis kitiltott könyv lett.

Meg kell emlékezni még egy jellemző esetről, amelyre nézve nem kaptam meg az iratokat az illőtőktől, de az esetet részletesen tárgyalta a „Prágai Magyar Hírlap” 1938. évi évfolyama.¹⁵⁹ Szabó Erzsébet 1938-ban Pozbán volt tanítónő, /jelenleg Léván polg. iskolai tanítónő, /ott intenzív belmissziói munkát végzett fivérével, Szabó István segédlelkésszel együtt. Énekeket tanított a magyarországi „Hallelujah” énekeskönyvből, amelyből azonban a magyar Himnusz ki volt tépve. Ennek dacára a tanítónőt fivérével együtt letartóztatták és Pozsonyban körülbelül egy hónapig fogságban tartották. Ezen esetből kifolyólag a cseh csendőrség mindenütt felkutatta a „Hallelujah” énekeskönyvet és vagy elkobozta,

¹⁵⁹ A Prágai Magyar Hírlap 1938. március 31. számának 7. oldalán Jaross Andor interpellációja kapcsán számol be az esetről.

vagy kitepte az általa gyanúsnak talált énekeket. Ez az eset azért különösen jellemző, mert akkoriban már nagyban folytak a tárgyalások a kisebbségi státútum körül, amely –állítólag– nagyon széleskörű kulturális jogokat is biztosított volna a magyar kisebbségnek. Íme a bizonyosság, hogy miképpen gondolták azt a csehszlovákok!

Nemzeti és kulturális munka az egyházban.

A reformtus egyház az Ige egyháza. Az Ige pedig arra is tanít, hogy az igehirdetők nemzeti próféták voltak. Különösen a nemzeti megpróbáltatások idejében a próféta irányítja a nemzet életét. Így volt a református egyház nemzeti irányító is a cseh megszállás idején. Már magában véve a kultuszi szolgálat magyar nyelve is ébren tartotta a magyar nemzeti öntudatot. A lelkipásztorok a vallásos estéken a magyar történelemből is tartottak előadásokat és így a fiatalabb nemzedéknek is alkalma volt megismerni a csehektől nem cenzúrált hamisítatlan magyar történelmet. A „Szlovenszkói Magyar Közművelődési Egyesület” /SzMKE/¹⁶⁰ helyi csoportjainak szellemi vezetői a református lelkipásztorok és tanítók voltak. Utóbbiaknak sok kellemetlenséget kellett emiatt a tanfelügyelők-től elviselniük, de szívósan és büszkén viselték. A református énekkarok csak magyarul énekeltek, de még így sem akadt egy dalárda sem, amely akár magyar nyelven is megtanulta volna a csehszlovák állami himnuszokat, –pedig mennyire követelték ezek éneklését az állami ünnepeken! Az ifjúsági körökben magyar nevelő munka folyt. Hősök emlékünnep, emléktáblák leleplezése /1937. VI. 20.-án Királyházán a ref. egyház emléktáblát helyezett el Komjáthy Benedek¹⁶¹ bibliafordító emlékére/ mind kiváló alkalom, volt a magyar öntudat elmélyítésére.

A magyar reformátusoknak nem volt szabad énekelniük a magyar himnuszot, tehát választottak egy éneket, a „Mindig velem Uram” kezdetűt és amikor valahol felcsendült ez az ének, akár gyülekezetben, akár konferencián, összefogóztak az éneklők, összecsillogtak a szemek... mindenki tudta, hogy most a lélek mélyén bent a magyar imádság zeng. Ezekről persze a hivatalos iratok nem tanúskodnak.

A gyülekezeti ünnepélyekről tudósítások olvasható a lapokban, itt csak két iratot közlök annak illusztrálása végett, hogy egy falusi gyülekezet csakúgy szolgálta a nemzeti kultúrát, mint a felsőbb egyházi hatóság (446–448. sz. i.) /559-560. o./.

Szociális kérdés

A csehszlovák állam szociális berendezése a múlttal szemben hatalmas ugrást jelentett. Az államilag megszervezett szociális gondosko-

¹⁶⁰ A kulturális szervezet 1925-től működött a második világháború végéig. 150 településen működött helyi szervezete.

¹⁶¹ A Máramaros-Ugocsei Református Egyházmegye közgyűlése már 1915-ben elhatározta, hogy a Pál levelei fordítójának emléket állít Királyházán. Komjáthy a 16. században élt és az onnan nem messze levő nyalábi várban fordította a Bibliát.

dás /munkanélküliek segélyezése, aggkori segély, magántisztviselők, munkások, állami és egyéb tisztviselők kötelező betegbiztosítása, nyugdíjbiztosítás és a társadalom minden rétegének betegség esetére való biztosítása, rokkantsági biztosítások, stb/ kötelező volta dacára sem oldotta meg teljesen a szociális problémákat.

A lelkési özvegyek és árvák – amint láttuk –, a falu népe mostoha gyermeke volt a leginkább csak ipari munkásokkal törődő köztársaságnak és így tág tér nyílt az egyház számára is szociális gondoskodási alkalmakban is. Az egyház ezt a munkát részben szervezetlenül, részben szervezetten végezte.

Meglehetősen tekintélyes összegeket kapott az egyház külföldről, amit özvegyek és árvák segélyezésére fordított (449. sz. i.) /561. o./, de az egyház nyugdíjintézete is valójában szociális intézmény volt, mert hiszen a cseh köztársaságban ¹⁶² a lelkészek is az állami nyugdíjintézetbe tartoztak. Intézményes szociális gondoskodás volt az egyházmegyénként megszervezett e. m.-i segélyegylet, vagy gyámolda, amelybe minden lelkész évenként befizette a megszabott összeget és ebből a rászorulókat segélyezték, (450. sz. i.) /562. o./ A különféle segélyek felkutatásában kiválóan nagy mester volt Balogh Elemér püspök, akinek áldott szíve akár egyesek, akár tömegek részére mindig tudott valami segítséget szerezni (451–452. sz. i.) /563. o./, mert ez a nagyon alázatos lélek úgy tudott kérni mások számára, hogy nem lehetett őt elutasítani.

A keleti részeken jóval nagyobb mértékben jelentkezett a nyomorúság, mint nyugaton és így érthető, hogy éppen ott kezdődik az egyes egyházközségekben a szociális gondoskodás megszervezése (453–454. sz. i.) /564. o./.

A legtöbb gyülekezetekben a nőegyletek, leánykörök, ifjúsági körök, vasárnapi iskolák végezték a szociális munkát. Volt gyülekezet, ahol a lelképásztor feleségével együtt járt házról-házra karácsony előtt és a harangozó vitte a zsákokat, amelyekbe annyi adományt összegyűjtöttek lisztből, krumpliból és babból, hogy 9–10 szegény családnak elegendő lett a tavaszi munkaalkalmak megindulásáig. Így volt pl. Marcelházán.

Intézményesnek mondhatjuk még az árvaházakban végzett szociális gondoskodást is. Ezek –tudtommal– eddig is adtak ki nyomtatványokat keletkezésükről és munkájukról és még adnak is ki. Megemlítem, hogy a beretkei árvaháznak időközönként folyóirat formában jelentek meg tudósításai „Beretkei árvaház címen”, a kiskoszmályi árvaház története is megjelent nyomtatásban. ¹⁶³

Végül az iskolás gyermekek iránti szociális gondoskodásról is kell

¹⁶² Csehszlovák Köztársaságra gondol a szerző.

¹⁶³ Nehézy Károly írt a kiskoszmályi árvaház történetéről. Szintén ő szerkesztette a Kiskoszmály c. belmissziós folyóiratot.

szólanom. Valahol csak a Szlovák Liga ¹⁶⁴ –természetesen magyar községben szlovákosítási szándékkal– szlovák iskolát állított fel, azzal csalogatta oda a magyar gyermekeket, hogy ruhával, tankönyvekkel és tanszerekkel ingyenesen látta el őket. Ennek ellensúlyozására valóság- gal kényszerültek az egyházak arra, hogy legalább a szegényebb sorsú gyermekeket ugyanúgy ellássák ruhával, tankönyvekkel és tanszerekkel, mint ahogy azt a Szlovák Liga tette. Ha az árvaház önmagában gyenge volt, a magyar társadalomhoz fordult segílyt kérő sorokkal (455. sz. i.) /564. o./, és az eredmény nem maradt el.

22. Fejezet. Szekták

A Csehszlovák Köztársaságban a szekták terjesztése nem csak vallási, hanem nemzetiségi kérdés is volt. Ezt igazolja az a tény, hogy a szekták terjedése főként a nyelvhatáron levő gyülekezetekben, különösen a magyar ajkúakban volt erőteljesebb. Ismételten hangsúlyozom, hogy a csehszlovák kormánynak főcélja volt a református egység megbon- tása, mert ezzel a magyarság egységét bontotta. A szekták hatalmas méretű sajtópropagandát fejtettek ki, még pedig Czinke püspök hatá- rozott elutasító véleménye dacára (456–457. sz. i.) /566-567. o./ a kor- mányzat beleegyezésével.

Leginkább az ungi és felsőzempléni e. m.-ékben fejtették ki a szekták működésüket (458–460. sz. i.) /567-568. o./, úgyannira, hogy még a görög-katolikus lelkész is kéri a ref. esperes sürgős intézkedését.

Szomorúan kell megállapítanunk, hogy az egyházi felsőbbség eb- ben a fontos kérdésben nem tudott anyagi fedezetről gondoskodni akkor (461. sz. i.) /569. o./, amikor akadtak lelkészek, akik vállalkoz- tak a szekták sajtóoffenzívája ellen röpiratok írására és kiadására. /L. még: 136–157. sz. i.-t/243-269. o./ a VII. Fejezetben/ Ugyancsak tevékenykedtek a szekták Kárpátalján is (462. sz. i.) /569. o./, de a felső-zempléni e. m. esperesi jelentéseiben csaknem minden esz- tendőben találkozunk a róluk szóló referádákkal (463–467. sz. i.) /570-572. o./.

Az abaúj-tornai e. m. iktatókönyvében is találtam egy bejegyzést ez- zel a kérdéssel kapcsolatban: „41. sz. – 1923. III. 2. – Kozár S. lelk. Tarcavajkóc. – A salvisták ¹⁶⁵ ellen mit tegyen? Úrvacsorát nem adott nekik. – Helyesen.”

Az egyes lelkipásztorok maguk vívták a küzdelmet és fokozták a lelki gondozói munkát. Más védekezés nem volt, de ez megfelelő védeke-

¹⁶⁴ 1920–1948 között működő szlovák nacionalista, politikai mozgalom, kulturá- lis-és érdekvédelmi szervezet.

¹⁶⁵ Szekta.

zésnek bizonyult a szekták terjedésének megállítására.

Virágh József esperesi jelentései mutatják, hogy mennyi felől tört ellenség egyházunkra – kivált a (463. sz. i.) /570. o./ és valóban hálát adhatunk Istennek, hogy az egyház úgy került ki a küzdelemből, ahogyan a felszabadulás találta

Legyen Istené a dicsőség ezért is!

23. Fejezet. Egyházak közötti viszony

Erre nézve már láttunk iratokat, midőn a német ev. egyház a vallásánítás ügyében megkereste a pozsonyi ref. püspöki hivatalt (211. sz. i.) /323. o./, amikor egy gör. kat. lelkész a szekták ellen a ref. esperestől a szekták elleni munkára intézkedést kér (458–460. sz. i.) /567-568. o./ és a cseh egyházak szlovákiai látogatása (132–133. sz. i.) /239-240. o./.

A különböző egyházak között általában nem volt szorosabb kapcsolat. Az egymás közötti érintkezés sem mondható barátságosnak, sőt egyes sajtóorgánumok egyenesen ellenséges hangon nyilatkoztok. /Sajóvidék, Kassai Újság és több róm. kat. lap./¹⁶⁶

Az ág. ev. egyház – lévén a hívek többsége szlovák – a csehszlovák államban határozott előnyöket élvezett és pedig gyakran a magyar református egyház rovására. Ebből kifolyólag emberileg megérthető, hogy az érzelmi alap nem volt alkalmas bensőségesebb kapcsolat és együttműködés kialakulására. /Jákob fiait József és testvérei./ Helyenként még ezen egyház részéről is történt kísérlet a ref. egyház gyengítésére. Horkay Barna jelentésében olvasható a következő eset: „A kis- és nagytárkányi székperből¹⁶⁷ kifolyóan 1934-ben 62 egyháztag az ág. ev. vallásra tért át, és államsegéllyel, a luth. járási főnök bő támogatásával járási segéllyel, a luth. tót atyafiak minden lélek utáni 1 koronás adójából felépítették szép kis templomukat.”

De az is előfordult helyenként, hogy a magyar érzelmű református és ág. ev. lelkészek testvéri együttesben munkálkodtak, mint pl. Losoncon és Komáromban. A két protestáns egyház közötti kapcsolatra nézve közlöm a 468–470. számú iratokat. /573-574. o./ A zsadányi ref. egyház presbitériumának határozatához szükségesnek látom a zsadányi lelkésznek erre vonatkozólag hozzám intézett leveléből a következő magyarázat közlését: „Ezt akkor határoztuk, mikor a luth. katona pap nagyon rendszeresen kezdett idejárni tót istentiszteletet végezni, ami a mi híveinknek is kezdett tetszeni, noha csak egy állítólagos lutheránus

¹⁶⁶ A Sajó-Vidék 1898–1944 között jelent meg, az Országos Keresztényszocialista Párt érdekkörébe tartozott. Kassai Újság 1910–1938 között megjelenő független politikai napilap, mai szemmel bulvárlap.

¹⁶⁷ A templomi székek, ülések tulajdonlásából, örökléséből fakadó viták.

csendőr lakott itt a hívei közül, akikre hivatkozva kérte a templomunk használatát. Nem mertem egyenesen megtagadni azzal az indokolással, hogy tót istentiszteletre nem adjuk, tehát így füstöltük ki sikerrel. Pedig már egy sánta kantort is hozott magával, hogy annál jobban befészkelje magát.”

A róm. kat. egyház –mint rendesen– a rideg felsőbbrendűség álláspontjára helyezkedett. Vele csak helyenkénti összeütközések révén talált érintkezést a ref. egyház, amire vonatkozólag néhány iratot (471–474. sz. i.) /575-577. o./ példának okáért közlök. Általában a két egyház közt a megszállás idején is folyt a megszokott harc, csak talán nem olyan erővel, mint az anyaországban. Ennek az okát megvilágítja a források közt említett Dr. Haiczl könyve, amelyből kitűnik, hogy a magyar róm. katolikusok éppúgy nem voltak kedvencei a köztársaságnak, mint a református magyarok. Elfoglalta őket a maguk védelmében az állam ellen folytatott harcuk.

24. Fejezet. Állami ünnepek és zászlók

Valósággal kóros tünet volt, ahogyan a csehszlovák állam sietett minél több állami ünnepet rendszeresíteni. Eleinte csak az államalapítás emlékére, október 28-án és az alapító köztársaság születésnapjára, március 7-én rendeltek el kötelező állami emlékünnepeket ¹⁶⁸. Azután jöttek a kisebb-nagyobb nemzeti hősookról való rendszeres emlékezések, Hus János, Štefánik ¹⁶⁹ tábornok, stb..

A magyarság igyekezett távol maradni ezektől az ünnepektől. Az ungvári egyház iktatókönyvében olvastam a bejegyzést: „64. sz. – 1920. IX. 28.– Pešek József tanügyi referens 8062. sz.- Az okt.1.-én esteli 8 óra-kor a kormányzósági palotában az okt. 28-án a csehszlovák köztársaság megalakulásának 2-ik évfordulója alkalmából tartandó ünnepélyének programját megállapítása céljából tartandó konferenciára meghív. – Értesítést küldtem, hogy nem lehetek jelen.”

Közben az állam rendeletekkel követeli az ünnepek megtartását, nemcsak az állami emlékünnepekét, hanem mindazokét, amelyeket az állam hivatalos ünnepnapoknak fogad el, így a r. kat. egyház ünnepeit is (475–493. sz. i.) /578-589. o./ . És az ünnepek meg nem tartásáért büntetést ró ki az ünneprontókra (493. sz. i.) /589. o./.

Hiábavaló az a jogi megállapítás, amelyet a magyar párt szenátora körlevelében leszegez, (494. sz. i.) /590. o./, a lelkekben szomorúság és

¹⁶⁸ 1918. október 28-án mondták ki a Csehszlovák Köztársaság megalapítását. 1850. március 7-én született Tomáš Garrigue Masaryk Csehszlovákia első köztársasági elnöke.

¹⁶⁹ Milan Rastislav Štefánik (1880–1919) politikus, csillagász, szlovák evangélikus politikus. Hazatérésekor gépét a sajátjai lőtték le Pozsony mellett.

keserűség tör fel a jubileumi ünnep alkalmából, amit Virága József esperesi jelentésében így ecsetel: „A csehszlovák állam fennállásának 10-ik évében élünk. Jubileumi esztendő. Öröm és hála ünnepe a nagyoknak, hatalmasoknak és boldogoknak. Református egyházunk sírva ünnepe! Gyászháznál nincs helye az örömujjongásnak!... Körültünk –mosolygó, derűs, virágillatos légkör helyett – átláthatatlan, szürke, lelket fojtogató köd terjeng, melyből fájdalmasan tör elő százezrek sóhajtása s a sívár jelen ezer bajai megett nem látunk keresztülcsillámlani egy parányi derűt.”... Majd öt oldallal odább így szól: „De ne csüggedjünk! lesz még egyszer ünnep a világon! Róma szegénysége is harcra kelt egykor Kartágó gazdaságaival és az éhes farkasok legyőzték a hízott elefántokat. Nincs az a magasan álló, kihez az Úr karja, fel nem nyúlik, hogy onnan lerántsa és nincs az a porban fetrengő, akihez az Ő keze el nem ér, hogy alacsonyságából felemelje és meg elevenítse az összezúzott szíveket! Csak legyen tiszta a kezünk, szavunk, nevünk, lelkiismeretünk, –nemcsak Isten előtt, aki szíveket és veséket próbál, hanem az emberek előtt is, akik csak a szem látása és a fül hallása szerint döntenek.”

Furcsa dolog, hogy évről-évre rendeletekkel kell kierőszakolni az állami ünnepek megtartását és az ebben a fejezetben összegyűjtött elég tekintélyes számú irat bizonyára elég világosságot vet arra, hogy milyen volt ezen ünnepléseknek a lelki alapja (475–527. sz. i.) /578-625. o./ Csak egyetlen iratra kívánom felhívni a figyelmet, az 516. számúra. /614. o./ Iszaak esperes –bizonyára az október 28-i ünnepre való tekintettel– november 15.-én közli az országos hivatal figyelmeztetését, tehát „eső után köpönyegként”. Ezért közöltem csak az esperesi körlevelet, hogy láthassuk: nemcsak a Kődöbocz harangozóban volt humor, hanem a komoly esperesekben is, amikor ünnepre kényszerítették őket.

25. Fejezet. Kis hatalmasságok

Többször említettem, hogy a csehszlovák államban az ügyek elintézése nem általános irányelvek alapján, hanem egyéni elbírálás szerint történt. Ez az eljárás nagyon egészséges dolog ott, ahol elfogulatlan és szakképzett hivatalnokok vannak, de rengeteg igazságtalanságot szül ott, ahol megfelelő képesség nélküli emberek ülnek a hivatalokban. Már pedig Csehszlovákiában a hivatalok betöltésénél nem a képesség, hanem a pártpolitikai érdem és a lármás sovinizta hazafiság számított. Jegyzők és nácelnikok / járási főnökök/, tanítók és tanfelügyelők, községi bírók és csendőrök, postamesterek és mindenféle állami hivatalnokok nagyszerűen értettek ahhoz, hogy magyarok feljelentgetésével és meggyötrésével hivatali érdemeket szerezzenek maguknak. Számtalan esetet lehetne szorgos utánjárással összegyűjteni, hiszen a legkisebb

falunak is megvolt a maga kiskirálya, de példának okáért legyen elég annyi irat, amennyit ebben a fejezetben az olvasó elé tárok (528–549. sz. i.) /625-644 o./.

Ha néha hosszas harcok után győzött is az igazság, –mint pl. Chalansky tanító és Györki lelkipásztor esetében – elgondolható, hogy egy-egy ilyen harc mennyi keserűséget, kellemetlenséget zúdított a magyar félre és mennyi gátlást jelentett magyar lelkészi és tanítói munka végzésében. Hogy azután egy ilyen harc milyen mértékben hatott az idegekre, azt sem az iratok, sem a krónikás nem tudja a maga igazi mivoltában kimutatni – csak azok tudják, akik maguk vívták a becsület harcát a becsületelenséggel, az igazságét a hamissággal.

Ezért felesleges is lenne minden magyarázgatás, beszéljenek a tények!

26. Fejezet. Összefoglaló iratok

Időközönként az egyház vezetősége megbízta egyik-másik funkcionáriusát azzal, hogy gyűjtse össze a sérelmeket. Ezek az iratok valóságos helyzetképet adnak az egyház akkori állapotáról. Az (550–556. sz. i.) /644-664. o./ az egyetemes egyházi vonatkozású összefoglalásokat mutatják be, (557– 559. sz. i.) /669-671. o./ a beregrákosi és kassai egyház húsz éves életét foglalják össze röviden és végül az 560. sz. i. /675. o./ egy lelkipásztor életének kellemetlenségeit tárja fel ugyancsak egészen rövid fogalmazásban.

Mindegyik irat világos és magyarázat egyikhez sem kívánkozik.

27. Fejezet. Bírósi és fegyelmi ügyek lelkészek és tanítók ellen

Az állam arra törekedett, hogy a magyar református egyház vezetőit, a lelkipásztorokat és tanítókat, amennyiben a legkisebb okot találhattak rá, kikapcsolja a gyülekezet vezetéséből és bizonyára azt gondolta, hogy ha anyagilag lehetetlenné teszi megélhetésüket – mert hiszen minden fegyelmi eljárás az államsegély azonnali teljes beszüntetésével járt – és tekintélyüket lerombolja a hívek előtt, akkor a nyájjal szabadon rendelkezik majd és betereleheti a cseh érdekeket szolgáló politikai pártokba. Más egyházaknak ilyen irányú adatait nem ismerem, de biztosan tudom, hogy a református egyház – még akkor is, ha csak az itt felsorolt eseteket tartjuk számon – egyedül áll a fegyelmi és bírósi esetek számával. Csak azokat az iratokat vettem fel, amelyek egészen világosan szólnak és kitűnik belőlük, hogy milyen ügyről volt szó. Több iratot, tehát több személyre vonatkozót is találtam, amelyekből nem tűnt ki az ügy lényege, amely miatt fegyelmi, vagy bírósi eljárást indítottak – ezeket

homályosságuk miatt mellőztem. Így bizonyára már ezen fejezet alapján is – minden nagyképűség nélkül – mondhatjuk, hogy a ref. egyházra nézve a húsz év a modern gályarabság korszaka volt.

Hogy mit jelentett cseh börtönben egy lelkipásztor gyötrése, közlök itt egy idézetet Körössy Sámuel¹⁷⁰, hernádsadányi lelkész kéziratából. Címe: Kövek Közt. Leírja benne 1935. szept. 9.-1935. nov. 4.-ig a kassai fogházban eltöltött vizsgálati fogságában szerzett tapasztalatait élményeit és szenvedéseit. Fiával együtt fogtak el kémkedés gyanúja miatt, mert fia, mint geológus ásványokat gyűjtött és ezeket magával akarta vinni doktori értekezése elkészítéséhez, Dr. Körössy László tanársegéd a budapesti József Nádor műegyetemen, az apa 55 éves volt, amikor letartóztatták.

Szemelvény: 2. Az ügyészségen című fejezetből a 12. oldalról: "Egyszer ismét levisznek a fogházörök szobájába. Három civil úr vár ott rám. Egyik az írógépnél ül, írni kész állapotban. A másik előttem járkál s kérdezősködik. A harmadik szemben ül velem s néz merően a szemem közé.

A járkáló felvilágosít, hogy ők detektívek s megmutatja a jelvényét is, a kabátja hajtókája alá tűzött címeres érmet. Azután elkezd faggatni:

- Minek járt Ön Magyarországra?
- A gyermekeim ott laknak, a rokonaim is. Azokhoz jártam néha.
- Kikkel járt?
- többnyire egyedül.
- Szóval néha másokkal is.
- Kikkel?
- Néha rokonaimmal is átmentem, ha nálam voltak elkísértem a gyermekeimet is.
- Nem ment soha együtt a színi pappal, csányi pappal, nagyidat pappal, nádasdi pappal?
- Nem, soha!
- Hát azok a papok jártak át a határon?
- Nem tudom, én velem nem voltak át soha.
- Minek jártak ezek a papok át a határon?
- Én nem kérdeztem ezt tőlük soha.

Ekkor elővesz az iratai közül egy jó nagy fényképet, vagyis inkább tájképet s a kezembe adja, hogy nézzen meg. Egy szép, fenyves parkban egy kastélyka. Ezt ábrázolja a kép.

- Ugy-e, milyen szép, –kérdi a vallatóm.
- Igen – mondom – de mit tartozik ez ide?
- Hát ez a kastély egy 500 holdas maradékirtokhoz tartozik. Ha a kastély a birtokkal együtt az öné lehet, ha megmond mindent,

¹⁷⁰ Körössy Sámuel 1905-től az 1945-ös kitelepítéséig volt Hernádsadány lelkésze.

amit ezekről a papokról tud.

- Kérem, én nem tudok róluk semmi különöset.
- Jó, hát nem tud, de mégis mond valamit. Az a fő, hogy a maradékbirtokot megkapja. Elmegy lakni erről a vidékről oda. Soha nem látja itt senki. Ezekkel a papokkal se találkozik az életben soha többet. A parasztokkal se kell bíbelődni többet, a maga embere leszi független birtokos!
- Szóval csak hazudni kell érte valami csekélységet!
- Ne használjuk ezt a csúnya szót. Csak mondani kell, amit valószínűleg csináltak.
- Én nem tudom, hogy mit csináltak.
- No jó, hát nem tudja most még, de ha megunja a fogságot, csak szóljon az őrnek, mi feljegyezzük, amit tud róluk s vége a fogságnak s jön az uraság. – Ezzel elbúcsúztak s vezettek vissza a börtönbe.”

A 46. lapról a befejező sorok:

„Sokszor elgondolkoztam rajta: mi volt a céljuk ezzel a mi megkínóztatásunkkal? Talán csak az az ördögi elv: rosszat tenni másnak magáért a rosszért?

Vagy egyéb okuk is volt?

Még ott tartottak, a gyülekezetembe hébe-hóba kijött Kassáról istentiszteletet végezni egy tót lutheránus katona pap, természetesen tótul. Ez lett volna az ok, hogy ne legyek útban?!

1924-ben az elrekvirált harangunk helyett egy újat öntetett az Egyházunk. Ezt a mondatot öntettem rá: „Miatyánk!...szabadíts meg minket a gonosztól!” Akkor azt mondták rá: értelmetlen mondat, nincs semmi jelentése! Akkor nem magyaráztam meg, hogy miért ezt a jelmondatot választottam. Most már tudják magyarázat nélkül is: ki volt az a gonosz, amiért zengett az éghez az a harang azóta, hogy szabadítson meg tőle a Mi Atyánk!? Megszabadított! Hála legyen érte Neki mindörökké!

28. Fejezet. Az állam igényli az egyház segítségét

Csodálatosnak látszik, de megtörtént. Az ez államhatalom, amely megalakulása első éveiben határozottan pártolta a kommunistákat és semmibe vette az egyházat, midőn számára kellemetlen lett a kommunista párt működése, az egyházat hívja segítségül a kommunisták ellen (588. sz. i.) /713. o./, mire Péter Mihály püspök meg is adja a megfelelő értelmes választ (589. sz. i.) /714. o./, de ennek dacára a következő évben ugyancsak igényli az állam hasonló ügyben az egyház közreműködését, illetve az iskolákhoz direkt kiadott rendelkezésének a tudomásul vételét (590. sz. i.) /715. o./.

Az állam saját maga szítja leginkább a nemzetiségi ellentéteket az

első- és másodrendű állampolgárság megkülönböztetésével és mikor a másodrendű állampolgárok elkeseredésükben itt-ott kifakadnak az elsőrendűek ellen (591. sz. i.) /717. o./, nem átálja az utolsórendűnek tekintett egyházat közbelépésre kérni.

Az új állam mindenütt a szabadosság szellemét hinti szét és ez a szabadosság természetszerűleg a gyermekek lelkét is megragadja s úgy lerántja a gyermek lelkeket a bűn férőjébe, hogy erkölcstelenségük már nem csak az egyház, hanem az állam szempontjából is kezd veszedelmessé válni, - akkor az egyház segítségét kéri megint csak (592. sz. i.) /720. o./, és az egyház készséggel indul harcra az erkölcstelenség ellen (593. sz. i.) /721. o./.

A ref. lelkészek két évi államsegélyét visszatartja az állam, mert rossz állampolgároknak bizonyultak a hűségfogadalom halogatásával, de arra már jók, hogy útkaparói fizetésükből államvédelmi kölcsönt jegyezzenek (594. sz. i.) /722. o./.

Komolytalan meggondolatlanság következményei ezek, és aki a körülményeket ismeri, nem tudja, mosolyogjon-e, vagy bosszankodjék miattuk? Van azonban komolyan érdekes jelenség is: voltak esetek, amikor vasúti alkalmazottak magukról megfélemlítve bizonyára többet ittak a kelletténél és emiatt esetleg állásukat veszítették volna. Ilyen esetekben, hogy kegyelmet gyakorolhassanak rajtuk, elküldték a lelkészhez ünneplés fogadalomtételre (595. sz. i.) /722. o./, és ha erről lelkészi bizonyítványt vitt, továbbra is megmaradhatott állásában. Több ilyen eset fordult elő. Az ungvári iktatókönyvből két bejegyzést idézek, amelyek az időben meglehetősen távol esnek egymástól: „11. sz. – 1923. II. 9. – Balog József ref. vallású vonatfékező fogadalmat tesz, hogy szeszes italt nem iszik többé” – Erről igazolványt visz az állomásfőnöki hivatalnak.” ... „22. sz. – 1937. II. 2. Hura László alsónémedi lakos. Mai napon esküvővel fogadta, hogy mai naptól semmiféle szeszes italt nem fog inni az úrvacsorai bor kivételével. Isten segítse meg őt, hogy esküjét híven és igazságosan megtartsa.”

29. Fejezet. Dühöng az erőszak

Az 1938. évben a csehek végnapjai is elkövetkeztek. Amint nyilvánvalóvá lett, hogy el kell hagyniok a megszállt területet, bosszújuk féktelen dühöngésben tört ki. A református magyarság lelki vezetőin, főképpen a lelkipásztorokon töltötték ki tehetetlen dühöngésüket.

Ebben a fejezetben a magyar református egyház vérrel és könnyel írt történelme tárul elénk és bizonyára akad olvasó, ki a saját könnyeivel is megöntözi ezeket a sorokat.

Nem tartanám méltónak, hogy e sorokhoz kulcsot adjak az olvasó ke-

zébe. Itt minden önmagától nyílik és a vad borzalmak sötétsége nehezedik ránk, amelybe mennyei fényt sugároz az az egyetlen tényvalóság, hogy ilyen szenvedésekre egyedül a református egyház lelkipásztorait és tanítóit ítélte méltónak végső vonaglásában az az államtákolmány, amely a nagy világ előtt magát protestánsnak hazudta, és amelyről a római egyház egyes funkcionáriusai is nagy előszeretettel hangoztatták, hogy kedvez a reformátusoknak. Nos hát az igaz, hogy ilyen kedvezésben egyetlen más vallásfelekezet sem részesült, és csak a „magyar valásnak” juthatott osztályrészüül! (596–622. sz. i) /723-755. o./.

30. Fejezet. Még öt hónapos fogság

Kárpátalja 1938 novemberében még nem szabadulhatott fel. Az ott visszamaradt gyülekezetek nagy része csak 1939 március 18-én törhetett vissza az anyaországhoz ¹⁷¹. Az ezen fejezetben csoportosított iratok bizonyoságot szolgáltatnak arról, hogy a magukra maradt egyházak vezetőiben továbbélt a reménység a mihamarabbi felszabadulás iránt, bár bizonyára mérhetetlen keserűség töltötte el őket azokban a napokban, amikor a többiek már visszatérhettek.

Isaák Imre, técsői esperes-lelkipásztor veszi kezébe a szervezés, helyesebben a további ébrentartás munkáját. Iktatókönyvében 1938. XII. 2.-án 437. sz. a. a következő bejegyzést olvashatjuk: „Bratislavai ref. lelkészek távirat: Schöndorfská 12. alá: „Szervezkedésben körlevelemet bevárjátok, elhamarkodni semmit nem szabad, jogfolytonosság, egyházi törvény megtartandók. Isaák püspökhelyettes.” Az elhamarkodástól, a sietségtől óvja a gyülekezeteket, mert hiszen úgysem tart már sokáig a babyloni fogság, nincs értelme a szervezkedésnek.

Isaákkal szemben Balázs János lasztoméri lelkész a szlovák kálvinistákkal és Stunda Istvánnal együtt sürgeti a mielőbbi megszervezkedést. Isaák elismerteti magát, mint a volt konventi elnök jogutódját úgy a szlovákiai, mint a kárpátaljai kormányelnöknél (623, 625, 632, 635, 637. sz. i.) /756, 759, 767, 769, 772. o./ és ezzel mintegy kikapcsolja a jogos kérétekből a Balázs-féle megmozdulást (624, 629–630. sz. i.) /757, 763. o./.

Az egyes gyülekezetekhez körlevéllel fordul és itt is biztosítja a maga számára az elsőbbséget a szlovákokkal szemben (626–628. sz. i.) /759-761. o./.

A kérdőívre 22 gyülekezet válaszát találtam meg az iratok között. Ezek: 1. Felsőőröcse, 2. Bori, 3. Beregrákos, 4. Pályin, 5. Homonna, 6. Dolha, 7. Zólyom, 8. Nyitra, 9. Visk, 10. Magyarbőd, 11. Miglész, 12. Tusa, 13. Kajdanó, 14. Málca, 15. Huszt, 16. Tárcavajkóc, 17. Korompa, 18. Hardicsa, 19. Jenke, 20. Eperjes, 21. Fancsika, 22. Csongor. – A válaszok

¹⁷¹ 1939. március 15-én kikiáltotta a függetlenségét Kárpát-Ukrajna, a Magyar Királyi Honvédség katonai akcióval foglalta vissza Kárpátalját 1939. március 15–18-án.

helyeslők. Megtalálhatók a máramaro-sugocsai e. m. irattárában.

Isaák Imrének adtak igazat a gyülekezetek, de maga a történelem is, mert a várakozás meghozta a szabadulást!

Néhány iratot azért vettem fel ide, hogy bepillantást nyerjünk az önállósult szlovákok és ruszinok nemzetiségi és vallási „türelmérő” (631, 633, 634, 636. sz. i.) /766, 768, 769, 770. o./ és Isaák Imre esperes határozott állásfoglalásáról (637–640. sz. i.) /772-776. o./ és eljárásának eredményességéről (641–642. sz. i.) /777. o./.

31. Fejezet. A külföld tájékoztatása

A Csehszlovák Köztársaság a háború alatt külföldön kifejtett propagandájának köszönhetően keletkezését. A magyarság elkésve fogott hozzá a külföld tájékoztatásához. A megszállt terület református magyarsága minden erejével igyekezett arra, hogy elnyomott helyzetéről a külföldet felvilágosítsa és a cseh propagandát kellő értékére leszállítsa. Ilyen tájékoztató felvilágosítást ad Sörös Béla (643. sz. i.) /778. o./

A cseheknek szüntelenül folytatniuk kellett a külföld félrevezetésére irányuló munkájukat és ebben legnagyobb mesterük a köztársaság alapító elnöke, Masaryk Tamás volt.

Sok ilyen dolgot jelent meg magyar fordításban is. /A Magyar Masaryk. Szerkeszti Dr. Várad Aladár, 5 kötetben, Prager Könyvkiadó Vállalata, Bratislava, 1935. E gyűjtemény kizárólagos terjesztője NOVITAS, Dr. Zahler Géza könykereskedelmi vállalata, Bratislava, Dlhá 15./ Minden alkalmat felhasznált (644. sz. i.) /781. o./, hogy a külföldet a maga módján tájékoztassa. Itt egy olyan röpiratát közlöm, amelynek eredetijét a stockholmi konferencián osztogatták (645. sz. i.) /781. o./.

Meg kell jegyezni azt is, hogy néha a magyarság részéről éppen az anyaországban történhettek a megszállt területben magyar református-ság sorsáról olyan nyilatkozatok, amelyek nem adtak igazi helyzetképet (646. sz. i.) /785. o./, aminek oka az, hogy az ilyent megnyilatkozások a hazatérés utáni felelősségre vonástól való félelem következményei voltak. Sokszor bizony jobb lett volna az ilyen félnk nyilatkozattevőknek egyszerűen csendben maradniok, mert a cseh kormány az ilyen felszólalások után rendszerint csak fokozta a kellemetlenkedéseket, nehogy nagyon jól érezzék magukat a református magyarok a köztársaságban.

Minden külföldi, propagandát nagyon óvatosan kell fogadni, mert sokszor nem tudjuk, honnan és miért fú a szél?

32. Fejezet. Szemelvények

A húsz éves cseh megszállás egyházi irodalmi termékei az egyéni kiadványokon kívül két folyóiratban jelentek meg nagyobb számban. Mindkettő gyakorlati folyóirat volt. Az egyik a „Református Sion”, megjelent az 1928–1930 években, a másik az „Útmutató”, amely most V. évfolyamában van „Felvidéki Prédikátor” címmel.¹⁷² Természetesen jelentek meg egyházi irodalmi dolgozatok az egyház hivatalos lapjában, a „Református Egyház és Iskola”-ban is, teljes képet a megszállás húsz évének irodalmáról csak akkor kaphatunk, ha ezeket a folyóiratokat áttanulmányozzuk és nem hagyjuk figyelmen kívül a többi sajtóterméket sem.

Ebben a fejezetben csupán azt a pár szemelvényt közlöm, amelyeket irattári kutatásom során találtam és melyeket, mint eléggé jellemzőket a fentebb megjelöltekhez kiegészítésképpen szeretnék az utókor számára átmenteni. Komjáthy Gábor imádsága állami hatósági közegek jelenlétében hangzott el az ungvári református templomban (647. sz. i.) /786. o./ és bizonyára senki se kételkedik annak őszinteségében. Jó, hogy a cseh szívekben nem folyt magyar vér, és így nem érthették meg azt, amit ez az imádság mond.

Biki Ferenc imádsága zárt körben zokogott fel (648. sz. i.) /789. o./ A magyar lélek az ezékieli szétszórt csontok hallására Csaba királyfit keresi a lélek látásában. Azt sem értette meg, aki nem született magyar bölcsőben.

Czinke püspököt „a nagy imádkozó”-nak ismerte a megszállt terület magyarsága (649. sz. i.) /789. o./ hogy tudta vinni a lelkeket ez imádság szárnyán felfelé! Még a fájdalmas könnyek is örömkönnyé váltak a vele imádkozók szemében az Úr közelében. Balogh Elemér püspököt beiktató igehirdetése az elnyomatás költőire emlékeztet, virágnyelven szól, csak az érti, aki a magyar élet kertjében tud fájdalom és reménység-virágokat szedni, (650. sz. i.) /790. o./, és búcsúzása a gyülekezetétől (651. sz. i.) /793. o./ az Igének igazi magyar nyelven való prófétai tolmácsolása.

Így, ilyenformán szólottak a húsz év igehirdetői.

33. Felszabadulás

Határon innen és határon túlról húsz esztendő alatt titokban és nyilvánosan elrobogott sok-sok imádság és megszámlálhatatlan sok sóhaj buzogott és szállt fel a református magyar lelkekből, hogy utat találjon a Seregek Urához.

És kegyelmet, maghallgattatást nyertünk. Nem a szenvedésekkel érde-

¹⁷² A Református Sion 1928–1934 között jelent meg Búcsón. A Felvidéki Prédikátor lelkipásztori szakfolyóirat.

meltük ki, nem a mi erős akarásunk szülte, nem a politikusok és diplomata-
ták ügyeskedése mesterkedte ki a csodát: a felszabadulást, –mindezek
csak eszközök voltak az Úr kezében, egyszer engedelmesek, Máskor en-
gedetlenek, néha jók, néha gyarlók, – hanem a népek és nemzetek sorsát
öröktől fogva örökké kezében tartó Mindenható Isten könyörülő irgal-
massága! A felszabadult magyar református lélek így látja, így hiszi: „Az
Úrtól lett ez, és csodálatos a mi szemünk előtt.” /Márk,12:11./

A felszabadult terület református magyarjai nem jöttek üres kézzel
(652. sz. i.) /796. o./, sem holt lélekkel (653. sz. i.) /798. o./, hanem jöt-
tek az ősi magyar református egyház iránti változatlan szeretettel és
örömmel borulnak az édesanya keblére, hogy szent közösségben ad-
janak hálát Szabadító Istenüknek egész szívükkel, mert újabb kegyelmi
időt ajándékozott nekünk az Úr!

Nem fejezhetem be a húsz év itt összegyűjtött iratainak összefoglaló
ismertetését anélkül, hogy tekintetem a jövőbe ne nézzen. Nem a mesz-
sze jövődőben. Egészen a közelben keresem a szebb és boldogabb ma-
gyar jövődőt. Húsz év int és figyelmeztet, hogy ezt teljes hittel várjam a
magyar református megújhódáson át, a református lelki, ébredésen át.
Vagy elkövetkezik a magyar református egyházban a nagy lelki ébredés
és akkor egész Magyarország szabad, szép és boldog lesz, vagy ... és ez
az, ami ellen mind a halálig tiltakozik a felszabadult magyar református
lélek! ... nem jön az ébredés, de jön egy még nagyobb megpróbáltatás,
több szenvedés, több megaláztatás, hogy összetörjön minden magyar
egy nagy, egyetemes bűnbánatban, hogy onnan emeljen fel újra az Úr!

Én hiszek a nagy magyar református lelki ébredésben, hiszek a szebb
és boldogabb magyar jövődőben, hiszem, hogy Istennek célja, terve
van velünk!

Források

1. Forrás

Ungi egyházmegye irattárából. /943/1918.
Ung vármegye kir. tanfelügyelőjétől
4526. /1918. szám.

Nagytiszteletű ref. Esperes Úrnak Tizsasalamon.

A vallás-és közoktatásügyi m. kir. Miniszter Úrtól folyó évi szeptember hó 5-ről keltezett 202600/1918. szám alatt a következő távirati rendelkezést kaptam: „tudomás, mihez tartás és megfelelő további intézkedés végett értesítem tanfelügyelő urat, hogy a nem magyar anyanyelvű községekben levő községi és felekezeti elemi népiskolában a tanítás nyelvül az illető községnek illetőleg az iskola fenntartónak anyanyelve használható a magyar nyelv tanítás pedig az első és második osztályban mellőzhető a tanítás a jelen rendelet kézhezvételétől számítottan ilyen irányban megkezdhető. Lovász s. k.” Van szerencsém erről értesíteni.

Ungvár, 1918. november hó 11-én Szentkereszty Tivadar kir. tanfelügyelő.

/Pecset. Ung vármegye kir. tanfelügyelője./

2. Forrás

/Ungi egyházmegye irattárából, - 987/1913
2963/1913 szám.

Nagytiszteletű Esperes Úr!

Az egyetemes konventi irodából további intézkedés végett az alábbi bizalmas tájékoztatást kaptam a dr. Kovács István prot. kormánybiztossal 1918. november 11-én folytatott megbeszélésekről:

A kormány az új alapokra helyezett állami élet végleges kialakításában a keresztyén egyházakban rejlő nagy erkölcsi erő hathatós közreműködését kéri. Folytassanak a protestáns egyházak az állam kormányával párhuzamos akciót az ország területi integritása érdekében. És pedig belföldön a veszélyeztetett területeket utazzék be feltétlenül megbízható s agitációra és szervezésre képes egyházi emberek s az egyházakat bírják rá szervezkedésre egy esetleges plebiscitum esetére, szövetkezzenek megbízható nemzetiségekkel /németekkel, jóindulatú tótokkal, stb./

A támogatásért a kormány ígéri, hogy az egyházak ügyeit a történelmi fejlődés sodrában kívánja tovább fejleszteni. Az 1848. évi XX. t. cikket fokozatosan végrehajtja, sőt hajlandó tovább is menni igényeink kielé-

gítésében. A kongruát 1600 koronánál magasabbra emeli. Tanítóinkat az államiakkal mindenben egyenlővé teszi. Az eddigi kongregánista ¹⁷³ szellemet érvényesülni nem engedi. stb.

Nagytiszteletű Esperes Úr! Mi ígéretnek nélkül is teljesítenők hazánk iránti kötelességeinket, hiszen az ő élete a mi életünk is. Arra kérem azért szintén egész bizalmasan Nagytiszteletűségedet, szíveskedjék magához kérni egyházmegyéjéből a nemzetiségi gyülekezetekben szolgáló lelkésztársakat s közölje velük bizalmasan a kormány óhatását, a mi a mi óhajtásunk is, szívökre kötvén, hogy ezzel igen sokat tehetnek hazánk integritásának megvédése érdekében.

Atyafiúi szeretettel.

Miskolc, 1918. december 7. Czinke István s. k. egyházmegyei főjegyző h. püspök. Pecsét: A tiszáninneri ref. egyház püspöki hivatala./

3. Forrás

/Máramaros-Ugoc sai e. m. irattárából. – Sz. nélkül. – Kézírás./

A Tiszabökényi Ref. Lelkeszi Hivatal.

Kivonat a tiszabökényi ref. egyház közgyűlésének jegyzőkönyvéből az 1919 év. augusztus hó 24. tartott közgyűlésből.

/A gyűlés nem szabályszerűen hivatott össze./

1. szám.

Felolvastatott a f. hó 17-én tartott presbiteri gyűlés j. könyvének I. szám határozata, minél a gyűlés a következő határozatot hozza: A közgyűlés a presbitérium határozatát nem fogadja el. –

Sem proventet ¹⁷⁴, sem fát nem hajlandó fizetni, bár az államsegély sem utaltatik ki a jelenlegi zavaros viszonyok miatt –, hanem azt határozza, hogy: minthogy a háború egyformán súlyt mindenkit, éljen ki-ki úgy ahogy tud.

Apai János egyh. jegyző: s. k.

Ezen határozatot j. könyv hitelesítőik nem írják alá, mert ez csak egyesek véleménye. A többség azon a véleményen van, hogy a lelkésznek van megélhetése s így csak a tanítónak hajlandó néminemű javítást adni, mely állana a következőkből: 10 m. búza, 1 öl fa

– tandíj minden gyermek után 1 véka tengeri, és 4 korona pénz más vallásúak után duplán. – A kivetést a presbitériumra bízta a múlt évi adó alapján. – Ez az ajánlat az 1919 – 20 évre pót háborús drágasági segély címen. –

¹⁷³ Katolikus hitbuzgalmi egyesület, szervezett mozgalom.

¹⁷⁴ Egyházi adó ebben az esetben.

2. szám.

Apai János tanító a maga részéről köszönetét monda segélyért s mint-hogy eme ajánlat körülbelül fedi a kérését – bár más alakban – az ajánlatot elfogadja.

Lelkész pedig az ő teljes mellőzése miatt, az őreá eső végzés ellen felbbezést jelent be az egyházi főhatóságához.

Kiadta Tiszabökényben 1919. aug. 27.

Király Antal s. k. lelkész.

4. Forrás

/Máramaros-ugocsi e. m. irattárából - Körlevelek könyvéből./
713.-918.

CCV. körlevél. Az esperestől.

1./...

2./...

3./ Gróf Tisza István ő excellenciája a zárt zsinati ülésen tartott beszé-
dében azt a megnyugtató kijelentést tette, hogy országunkat a szom-
széd meghódított országokból megtámadtatás nem érheti, mert azok-
ban nagy haderőink vannak, továbbá azt mondta: erős a reménységünk
sőt bizonyosra vehetjük, hogy Magyarország a háborúból teljes épség-
ben kerül ki. Aggódásra, vagy épen félelemre e tekintetben nincsen ok.

Szíves üdvözlettel vagyok

Nagyszöllős 1918. okt. 7. Biky Ferenc s. k. esperes.

5. Forrás

/ Ugyanonnan/

Bizalmas.

Szeretett lelkésztársaim, kedves barátom!

A napilapok f. hó 25-i számában megjelent a ruszin nemzet autonómiájá-
ról szóló úgynevezett néptörvény, mely szerint Máramaros-Ugocsa, Bereg
és Ung vármegyék ruszin lakta részeiből Ruszka Krajna autonóm jogterület
alakítatik, melynek határait a nemzetközi békeértekezlet állapítja meg. Egy-
házmegyénk máramarosi részein túlnyomó többségben vannak a ruszinok,
kik a bekövetkező népszavazásnál nem fogják magukat magyaroknak val-
lani, az ugocsi részen azonban lehet remélni, hogy a gör. kat. vallásúak
közt is többen fognak magyarnak jelentkezni, mivel ruszinul nem is tudnak.

Ha most már a behívókat a szerint fogják megállapítani, amint a több-
ség magyar vagy ruszin lesz, nekünk érdekünkben áll, hogy minél töb-

ben nyilvánítsák magukat magyarnak. Református emberről fel sem tesszük, hogy másnak mondaná magát. Arra kérélek tehát, légy szíves okkal-móddal ügyes tapintattal mindent elkövetni, hogy a községben lakó gör. katolikusok a plebiscitumnál ¹⁷⁵ magyarnak vallják magukat. Felkérlek továbbá, hogy ajánlj nékem két olyan embert, akik vállalkoznának községről-községre járva az előbb jelzett célt szolgálni.

Boldog és áldásos jövődöt kívánva vagyok szeretettel

Nagyszőlős 1918. dec. 18. Biky Ferenc s. k. esperes.

6. Forrás

/Máramaros-ugocsai e. m. irattárából. – Körlevelek könyvéből. /
916/1918. CCIX. körlevél.

Nemsokára elhangzik az esztendő utolsó óraütése. Egy fájdalmas megpróbáltatásokkal, gyötrődésekkel teljes év bukik sírjába, fájdalom, úgy mutatkozik, hogy véle nem szűnnek meg sem a megpróbáltatások, sem a gyötrődések. Különösen érezzük ezt mi, a végvidékeken lakó reformátusok, kik a múlt időben is aránylag többet szenvedtünk, mint az ország belsejében lakó hittestvérek.

Lehet, hogy az új alakulásban nem leszünk elnyomatás alatt, lehet, hogy szabad lesz vallásunk, édes magyar nyelvünk, egyházi és köztársadalmi életünk, de aggodalom borul mégis lelkünkre a jövő bizonytalansága miatt. /Ezután a hozzá érkezett hírekről kesereg, hogy néhol némely egyháztagok ellene fordulnak a templomnak és iskolának egyaránt, de azután mégis kicsendül a hit ereje és a reménység bizodalma a körlevél további részéből./

Nagyszőlős 1918. év dec. 28. Biky Ferenc s. k. esperes.

7. Forrás.

215/1919. CCXIV.-ik körlevél. Az esperestől.

1. ...

2. ...

3. Forrongó időket élünk. A régi társadalmi élet eresztékei recsegnek, szakadoznak. Mélyen érint bennünket az egyház és állam különválasztása s minden állami segély megvonása. Ezzel egyházunk fenntartásának gondja és dicsősége ismét az egyháztagoké lett, mint volt –néhány utóbbi évet kivéve– az egyházak megalakulása óta századokon át. A vallás örök, magasztos és boldogító eszményeit semmiféle mozgalom sem ti-
porhatja el.

¹⁷⁵ Népszavazás.

A mi reformált vallásunk nem butít. Mi az Isten és emberszeretetet szent ígéjével együtt mindig hirdettük a lelkiismereti szabadság s a szabad vizsgálódás szent ígéjét is. Bízunk Istenünkben, hitünk erejében, egyháztagjaink hűségében. Hitünk, reményünk nem szégyenül meg.

Szeretettel

Nagyszőlős, 1919. márc. 26. Biky Ferenc s. k. esperes.

8. Forrás

/Ugyanonnan./

/372/1919.

CVIII-ik körlevél. Nagyszőlős, 1919. szept. 6.

/Ebben közli, hogy az aug. 4.-i e. m.-i közgyűlés 30. számú határozatával megalakította ideiglenesen az Egyhm. Rendkívüli Intézőbizottságot és felruházta azt mindazon jogok és köteleességek gyakorlásával, amelyeket az e. m.-i közgyűlés gyakorol./

9. Forrás

/Máramaros-ugocsi e. m. irattárából. – Körlevelek könyvéből. /
1920. október 19. CCXXVI. körlevél.

Azt következtetem, hogy vagy az én körlevelein nem jutottak el az egyházakhoz, vagy az egyházak szavazatai nem jutottak el hozzám. Pedig nemcsak a cseh, hanem a román fennhatóság alatt levő egyházközségekhez címzett leveleket is felveszi a posta és miután körlevelein tisztán egyházi ügyekről szólnak, a cenzúra nem hinném hogy akadályozná az elszállításban. Sőt arról is értesültem, hogy Románia felveszi a levelezést Magyarországgal és olvastam, hogy rövid időn belül felveszi azt a cseh kormány is. Ez bekövetkező egyházmegyénk egész területe összeköttetésbe lép, nemcsak az esperesi, hanem a püspöki hivatallal, meg lesz könnyítve az e. m. adminisztrálása és nem kell elszakadnunk a tiszántúli egyházkerülettől. Lesznek ugyan még közlekedési akadályok, de lassanként fogynak, szelídülnek és végre meg fognak szűnni azok.

Nagyszőlős, 1920. okt. 19. Biky Ferenc s. k. esperes.

10. Forrás

/Dunántúli e. ker. irattárából. Pápa. – 6728/1918. sz. – Kézirat /
551./1918. szám.

Főtiszteletű és Méltóságos Püspök Úr!

Minthogy minden nap úgyszólván el lehetünk készülve arra, hogy a csehek megszállják a határszéli megyéinket /Csacáról tegnap este már jött a hír, hogy a határrendőrséget cseh karhatalom lefegyverezte s megszállta a vasutat/, vagy a tótok a közigazgatási és állami intézményeket tulajdonukba véve politikai zavargások támadnak és híveimnek – köztük nekem is – menekülnie kell, avagy hivatalosan kiutasítatunk, azon alázatos kérelemmel vagyok bátor Főtiszteletűségedhez folyamodni, kegyeskedjék egyházkerületünkben valami álláshoz juttatni, nehogy esetleg teljesen kenyér nélkül maradjunk.

Személyesen szerettem volna Püspök úrnál tisztelegnem és szeretetteljes pártfogását kérni, de helyemről a jelenlegi vészterhes időkben nem mozdulhatok.

Ruttka, 1918. november 6. mély tisztelettel Főtiszteletű és Méltóságos Püspök Úrnak alázatos szolgája
Fövenyessy Pál s. k. lelkész.

11. Forrás

/Dunántúli e. ker. irattárából. – 317/1919. – Kézírás./
7/1919. /Pecsét:./

A Komáromi Reform. Egyházmegye Esperese.

Főtiszteletű Püspök Úr!

M. T. Uram!

3 db levelet, –Ad 882/18 számnak s ruhasegély nyugtákat tartalmazók, – a pannonhalmi főapátság deáki jószágkormányzója viszi holnap reggel M. T. Uramhoz Komáromba. Legyen szíves az illetőknek továbbítani.

Innét holnaptól kezdve vonat nem indul, posta nem jár. A csehek tegnap megszállták Galántát, ma pedig nagy erővel megerősödtek újabban. Ellenállásra nem vagyunk szervezkedve. Az érsekújvári actió elkésett, legalább reánk nézve el. Számíthatunk rá, hogy holnap vagy holnapután Deákit is megszállják.

Most már mint és mi lesz az egyházi közigazgatással is..?

Egyelőre levelet nem küldhetek, nem kaphatok.

A ruhasegély, s egyéb nyugtákat azt hiszem M. T. Uram hivatala záradékolhatja.

Egyházi és magánértékeinket is ft. Gácser József urad. kormányzó úr viszi magával, s elhelyezi valahol a Dunántúl biztos helyre a magáival együtt.

A gondviselő Isten oltalma M. Urammal és mindnyájunkkal. Deáki. 1919. január 5. este 10 órakor. igaz híve Tóth Kálmán ref. esperes.

Ma 7 órakor vettük telefonon az üzenetet a galántai főbírótól.

12. Forrás

Dunántúli e. ker. irattárából. –647/1919. –Kézírás./
5/919

Főtiszteletű Püspök Úr!

Pozsony vármegye alsó részeibe is bejöttek a csehek Új-év első napjában, és jó, hogy akkor bejöttek, mert ellenkező esetben már a vagyonsabb osztály ki tudja hova menekült volna, a rablás, fosztogatás, pénz stb. rekvirálás és öldöklés elöl, melyet hetenként ismételtettek a harctérről haza bocsátott magyar katonák, ezek a jó magyarok?!

Most már megindult a vonatközlekedés is Pozsony–Komárom között, s benn voltam tegnap Dunaszerdahelyen a postán is, s ott a főnöktől arról értesültem, hogy a postajárat most már megindult, s lehet pénzt, illetve utalványt is küldeni Komáromtól egész bátran Pozsonyig. – Ennél fogva tehát arra kérem Főtisztelendőségemet, legyen szíves a 600 k-a esperesi rendkívüli segélyt hozzám Nemesodosra, u. p. Nemesabony elküldeni. –

Ha esetleg Dunaszerdahelyre lenne is küldve, az sem baj, mivel Szerdahely is, Nemesabony is filiám s jól ismernek.

Nemesodos 1919. január 24.

Kiváló tisztelettel: Balahó Antal s. k. ref. lelkész.

13. Forrás

/Királyházai gyűjteményből. – Kézírás./

Kivonat a Máramaros-Ugocsi e. m. esperesének, Biky Ferencnek, 1920. június 12.-én elmondott jelentéséből./

Nagytiszteletű és tekintetes Rendkívüli Intéző Bizottság!

Sehol sem olvassuk a történelem lapjairól, hogy a Máramaros-Ugocsi református egyházmegye annyi megpróbáltatásnak és viszontagságnak lett volna valaha kitéve, mint a lefolyt két esztendő alatt. Sőt, jelen tudásunk szerint alig van egyházmegye az öt egyházkerületben, melynek területén annyi változások állottak volna elő, mint e mi kis egyházmegyénk területén. –

A román előnyomulás következtében már 1918 év őszén Máramaros vármegyében, nevezetesen a nagybocskói egész misszió, a máramarosszigeti és hosszúmezei egyházak idegen uralom alá kerültek. A múlt év tavaszán pedig, április hónapban a dolhai, salánki, feketepataki, verbőci, tiszakeresztúri egyházak kivételével az egyházmegye többi egyházközségét szintén a románok szállották meg. A túlatiszai, és tiszáninneni

községek élete közt, bár mindkét járásban románok uralkodtak, észrevehető különbség mutatkozott. A tiszánineni részt nem mindig ismerte el a román kormány román területnek; a pénzt le nem bélyegezte, mint tiszántúl stb. –A dolhai, salánki, feketepataki, verbőci és tiszakeresztúri községekben csehszlovákok telepedtek meg.

Ilyen volt a helyzet az egyházmegye területén a múlt hó 27-ig, mikor is a tiszántúli egyházközségek csehszlovák uralom alá kerültek, mely Máramarosban napról napra tovább-tovább terjed. –

Nagytiszteletű Bizottság! Ilyen körülmények között az egyházmegyét a megszokott szabályszerűséggel kormányozni lehetetlen volt. Az egyházakban a törvényes látogatást néhány egyház kivételével, 1919-ben nem is végezhattük. Az idén azonban dacára, hogy az utazási nehézségek még mindig fennálltak és fennállanak a máramarosi egyházakon kívül mindeniket megvizitáltunk...

Tisztelettel vagyok

Nagyszőlősen 1920. június 12. Biky Ferenc s. k. esperes.

14. Forrás

/Királyházi gyűjteményből./ Gépírásos./

Pecset: A Beregi Református Egyházmegye, 1920 aug. 31. Esperesi hivatalától. /125. szám.

Nagytiszteletű Esperes Úr!

177-1920 sz. megkeresésére tisztelettel csatolom a beregi egyházmegye ama egyházközségeinek névjegyzékét, melyek megszállás alatt vannak. Megjegyezni bátorkodom azt, hogy ez év januárjáig az egész egyházmegye minden községe ellenséges megszállás alatt volt s a meg nem szállott 22 egyházközség addig románok által megszállott terület volt. Atyafiságos szeretettel Munkács 1920. aug. 31.

Bertók Béla s. k. esperes.

Pecset: A Beregi Református Egyházmegye esperesi hivatal pecsétje

Pecset: Beregi Református Egyházmegye esperesi hivatalától 1920. aug. 31. /125. számhoz.

A beregi egyházmegye megszállás alatt levő egyházközségei.

Asztély, Badaló, Balazsér, Barkaszó, Bátyu, Seregárdó, Bene, Beregdéda, Beregrákos, Beregsom, Beregszász, Beregújfalú, Bilke missziói egyház, Bótrágy, Bulcsu, Csetfalva, Csonkapapi, Dercen, Fornacs, Gát, Halábor, Hetyen, Izsnyéte, Kajdanó, Kigyós, Kisbégány, Nagy- Kisgut, Kisharangláb, Macsola, Makkos, Mezőgecse, Mezőkaszony, Munkács, Nagybégány, Nagyberég, Nagyborzsova, Nagymuzsaly, Rafajnaújfalú,

Sárosoroszi, Szernye, Zpszony ¹⁷⁶, Vári, Szolyva missziói egyház.

Összesen 43.

Jegyzet. Az egyházmegye többi egyházközségei, szám szerint 22, 1920. év január hónapjáig szintén megszállás alatt voltak. A fentemlített 43, ma is megszállás alatt levő egyházközség az u.

n. Podkarpatská Russ autonóm területéhez tartozik ez idő szerint.

Munkács 1920. aug. 31.

Bertók Béla s. k. esperes.

Pecsét: /A Beregi Református Egyházmegye esperesi hivatal pecsétje.

15. Forrás

Dunántúli e. ker. irattárából. Pápa. – 7251–2/1918. sz. - Kézírás./
806. 807/1918. sz.

/Pecsét:/A Komáromi Reform. Egyházmegye esperese.

Főtiszteletű és Méltóságos Püspök Úr! M. T. Uram!

A csúzi lelkész úr értesít, hogy ő újabb ruhabejelentő lapot nem kapott. Ha szükséges, kegyeskedjék neki sürgősen küldeni.

Úgy látszik, Ruttkai sem kapott, különben bizonyosan beküldötte volna ez a pontos ember! A ruttkai lelkészünktől tegnap jött két db levelet, meg nem állhatom, hogy ne küldjem visszakérőleg. Úgy látszik ez a mi jó lelki-vitézünk valóságos szenvedő apostola a mi magyar ügyünknek ott fent a háborgó nemzetiségi tengerben. Ha menekülnie kell, a legteljesebb mértékben megérdemli, hogy valahol megfelelő elhelyezést nyerjen. Méltóságodat kérem, vegye fel ügyét atyai keblére. Most pályázik Vámoshídvégre.

Arról is értesített, hogy közelebb 25, mondj huszonöt korona missziói segélyt kap egyháza az eddigi 200 koronán túl. Ez már aztán igazán morzsa!... A rendkívüli segélyt, amit, 500 K-ban, részére a Ker. segélyző bizottság oly készségesen megajánlott, úgy látszik, még nem kapta meg. Kérem, ne hagyjuk ezt a jó és áldásos munkásságú testvérünket elkeseredni!

Kiváló tisztelettel, áldáskívánással Deáki,

1918. nov. 24.

alázatos híve Tóth Kálmán s. k. esperes.

176 Zápszony

16. Forrás

/Dunántúli e. ker. irattárából. –7251–2. /1918. Kézírás./
558. szám/1918.

Nagytiszteletű Esperes Úr!

Amire számítottam, be is következett. November 12-ikén délelőtt 10 órakor Zsolna felől elő és oldalórsökkel kísért vonaton, gyáva módon bekullogott a csehek megszálló csapata Ruttkára. Az állomáson a turócszentmártoni tót vezérek, Sellyből a luth. kollégám és a házigazdám nagy zsiviózó deputációban fogadták őket. Fel voltak kokárdázva, az ev. templomra is felkerült a tót zászló, soha annyi szlovák szót nem hallottam itt, amióta Ruttkán vagyok, mint most egyszerre. A híres prágai és annyiszor megtizedelt és felosztatott 28-ik gyalogezred vitézei voltak a megszállók. Lefoglalták azonnal a postát, vasutat, megkezdődött a rablás, fosztogatás, amit csak találtak valahol, vittek. Mi csak néztük tétlenül, elkeseredve, biztattam a magyarjaimat, hogy legyenek türelemmel, nem fog ez sokáig tartani, majd jönnek a mi honvédek. Úgy is volt. Szerdán nov. 15. délelőtt Rózsahegyre próbáltak átrendelni a csehek, Kralovácnál azonban összelőtték a mieink a vonatjukat, egyedül a századosuk jött belőlük vissza bepólyált fejjel. Csütörtökön azután Nagysuránynál beásták magukat a csehek, így várták a kassai és iglói katonákat, akik páncélvonattal jöttek. Pénteken egész délelőtt hallottuk Surány felől az ágyúdörgést, –Ruttkán a csehek sűrögtek-forogtak, látszott rajtuk, hogy nagyon meleg alattuk a talaj. Ugyanaznap este /15ikén/ fél hatkor egyszerre csak berontottak Turócszentmárton felől a besztercebányai és losonci honvédek, ropogott a puska, gépfegyver Ruttká utcáin, –a főtéren a pályaudvarokon, potyogtak, menekültek a csehek, jó csomót összefogdostak, tiszta lett tőlük a város. Hála érte a jó Istennek!

Bizony nehéz izgalmas hetek voltak ezek. De ma már nyugodtabban vagyunk. Árva híveim mind szélnek futottak, mert ott életveszély fenyegetett minden magyart. Árvába a lengyelek vonultak be és romboló rabló falusi bandák garázdálkodtak. Itt Ruttkán csak egy üzletet fosztottak ki, a munkástanács rendkívüli eréllyel s ügyességgel elejét vette minden kavarodásnak, bajnak. Amott nagyobb felfordulások voltak a falukon, főleg Trencsén megyében, ahol valóságos vérfürdőket rendeztek a tótok. Turócsban csend volt aránylag, rablás volt itt-ott, de nem gyilkoltak. A magyar szó azonban haragot vált ki sok helyen. Turócszentmártonban minden tót lett, a magyar felírásokat letépték, mindenütt szlovák zászló leng, szlovák kokárda minden keblen. –Szegény meggyötört híveim sírva nézték ezt a változást. – Ruttká ellenben tartja magát a magyar virtus mellett, leszámítva a kisebbségben levő pánszláv elemet. Itt főleg a csehek távozása óta tüntetnek a magyarok magyarral, sőt a cseh uralom alatt is tüntetőleg hangoztatták a ma-

gyar szót a cseh fülek hallatára. Hiába a magyarnak nincsen párja kerek e világon! Ha a cseh banda még egy napig itt maradt volna, maga a magyar lakosság verte volna szét. Olyan izzó volt már a hangulat.

A helybeli evangélikus egyház többségben levő magyar része elszakadási mozgalmat indított a pap áruló, cseh-barát érzelmei miatt. A mag, amit én régtől fogva próbálgattam elhinteni köztük, úgy látszik, gyökerésnek kezd indulni s jó lenne, ha régen ápolt tervem megvalósulhatna. Ha az az 100–1200 magyar ev. lélek velünk csatlakozott egyházat alkotna, virágzó, hatalmas gyülekezet lennénk. Kíváncsi vagyok az eredményre. – Most forr a dolog, hamarosan eldől, mert hallani sem akarnak a tót diplomáról és a tót prédikációról. Szóval minden tekintetben izgalmas napjaim vannak. – Politikailag is most szervezem az intelligenciát, a középosztályt a fejmunkások szövetségében, amelynek elnökévé választottak, hiába az új Magyarországnak szüksége van ránk és erős, munkás középosztályt szeretnék toborozni számára, amihez első kellék, hogy existenciánkat megvédjük, jogainkat kivívjuk. – Csak a külpolitikai viszonyok romba ne döntsenek azután mindent itt. –

Az a gondolat ugyanis mindig és állandóan, mellettem settenkedik, hogy esetleg távozni leszünk innét kénytelenek s akkor vége lesz minden szép tervnek, de akár mint alakulnak is a viszonyok, addig megteszek minden tőlem telhető, kihasználom az alkalmat, hogy elmondhassam magam előtt: kötelességemet teljesítettem. –

Ruttka. 1918. november 16.

Mély tisztelettel Nagytiszteletű Esperes úrnak alázatos szolgálja Fövenyessy Pál s. k. lelkész.

/A ruttkai ref. lelkészi hivatal pecsétje./

17. Forrás

Dunántúli e. ker. irattárából. - Kézírás.

7251/-2/1918./

562. szám/ 1918.

Nagytiszteletű Esperes Úr!

Napról-napra, óráról-órára változnak az események. Tegnap még szép tervekkel, reménységgel néztünk a világ, a jövő nehézségei elé és, ma már újból zavar, s ki tudja – holnapig micsoda káosz alakul ki. Zsolnán, Ruttkán éjjel-nappal csomagolunk, hordják ész nélkül a bútort az állomásra, a vagonokba. Fut mindenki. Úgyszólván, az ujjaimon számlálhatom meg az itt maradt magyar ref. családokat. Kijelentették, hogy soha többé vissza nem jönnek ide. – Viszi, biztosítja mindenki a családját, ingóságát, mert a csehek a 15-iki csetepaté és szégyenletes futás miatt

Zsolnát és Ruttkát megfenyegették, hogy ha visszajönnek, egy magyar vasutat sem hagynak életben. Mi is becsomagolva tartjuk készenlétben az apróságainkat, hogy ha szükség lesz, anyósomat és feleségemet vasútra ültethessem. Én majd csak a szolgálattevő vasutasokkal, katonákkal szándékozom az utolsó vonatra felugrani, ha muszáj. –

A hangulat nagyon nyomott, a tótság fel van izgatva a magyar szó tilos, vagy legalább is zsebre nem vághatja az ember amit kap érte. Ismételten kérem szépen Nagytiszteletű Esperes Urat kegyeskedjék Püspök Úr őméltóságával karöltve számomra valami állást szerezni, illetőleg egy közelebb megüresedő eklézsiába bejuttatni. –

Mély tisztelettel

Ruttká 1918. november 20.

Nagytiszteletű Esperes Úrnak alázatos szolgája Fövenyessy Pál s. k. lelkész.

Pecsét /A ruttkai ref. missziói lelkészi hivatal pecsétje./

18. Forrás

/Dunántúli e. ker. irattárából. - 7529/918. – Kézírás./
600 szám/1918.

Főtiszteletű Püspök Úr!

Mély tisztelettel van szerencsém jelenteni Főtiszteletűségednek, hogy december 7.-ikén Ruttká cseh megszállás alá került, miután a menekülő ezrei itt hagyták otthonainkat, holott az eltávozásra, a rettegésre feltétlenül sem ok, sem szükség nem volt, mert a megszállás incidens nélkül, simán ment végbe. Senkinek sem volt bántódása, a közbiztonságért a vezető körök teljes garanciát vállaltak. Családommal együtt helyemen maradtam és várom a fejleményeket.

Egyháztagjaim családjai, a nők és gyermekek mind elköltözködtek úgyszólván, csak a férfiak vannak itt, minthogy hivataluk köti őket még, de ezek is alig várják azt a napot, hogy vagy nyugdíjaztatás, vagy elhelyezés folytán távozhassanak mielőbb. Itt egy szál magyar ember nem fog többé maradni. Lehetetlenné vált az élet itt.

Dobszó útján hirdették ki, hogy a magyar szó tilos, csak németül és tótul lehet beszélni, ha valaki csak kiejt magyar szót, majd felnyársalják az embert, pedig Ruttká lakossága túlnyomó részben magyar, s ilyen szégyen ért bennünket! Nekem is tegnap majdnem összetűzésem támadt egy gyerkőc cseh tiszttel, aki –mivel magyarul kértem az állomáson újságot– rám támadt a legcsúnyábbul, de hát nem annyira a magam, mint inkább híveim érdekében el kellett hallgatnom és tűrtem. Errefelé már nincs javunk, bujkálunk és némán keseregünk és imádkozunk az Úr szent

segedelméért, hogy segítsen el vissza a magyarok közé minket.

Az iskolában növendékeim már nem igen vannak, a vasúti közlekedés is oly rossz, hogy mozdulni sem tudok, istentiszteleteket a vidéken nem tarthatok, mert nem adnak helyiséget hozzá, de meg már hallgatóm sem lenne. Csak úgy lógunk, tehetetlenül, megbénítva. Bizony nem nagyon van értelme már az ittlétemnek. De hát tűrök, ameddig lehet, mást nem is tudok tenni, hová menjek! A magam részére sincs hely nemhogy keservesen szerzett bútoraimat tudnám elhelyezni. Nagyon aggaszt továbbá bennünket magyarokat a megélhetés is, már egy csepp enni-valónk sincs, sem kenyérünk, nincs liszt, nincs főzelékféle, itt nem terem, hozni nem hoznak, még csak vásárolni sem lehet más vidéken. Próbálkoztunk Kassáról szállítani egy kis élelmet, a hatóság azonban nem engedte elszállítani, mert azt mondják: „a cseheknek ők nem adnak.” A cseheknek pedig maguknak sincs, hogyan gondoskodhatnának ők a lakosság élelmezéséről! Mi tehát itt magyarok senki fiai lettünk. S azt hiszem, talán az éhség fog bennünket innen elhajtani inkább mint az erőszak. Nagyon nehéz napokat élünk, tele vagyunk szomorúsággal s szebb napokra nincsen kilátásunk. Azért esedezem Főtiszteletű Püspök Úrhoz, hogy ha lehetséges lesz, kegyeskedjék valami állást szerezni számomra, hogy ha tényleg kényszerítve leszünk távozni, –ami alighanem hamarosan bekövetkezhetik– mehessünk valahová.

Csekélységemet Püspök Úr szeretetteljes pártfogásába ajánlva vagyok mély tisztelettel

Ruttka, 1918. december 12.

Főtiszteletű Püspök Úrnak alázatos szolgája Fövenyessy Pál s. k. lelkész.
Pecsét /A ruttkai ref. missziói lelkészi hivatal pecsétje./

19. Forrás

/Dunántúli e. ker. irattárából. Pápa, 7813/1918. sz. Kézírás./

Kedves Titkár Úr!

Komáromban létem alkalmával említetted, hogy Nagybjajomban esetleg számítani lehet üresedésre, minthogy az ottani lelkész úr nagybeteg s megígérted, hogy levélileg felkeresed Farkas káplán urat érdekemben. Én magam is, mihelyt hazaérkeztem, írtam bizalmasan Nagybjajomba a segédlelkész úrnak, de választ mindeztidáig nem kaptam. Nem tudom, te kaptál-e valami információt tőle. Vagy talán el is feledkeztél rólam. Kezd a talaj égetővé válni alattunk. Helyzetünk már tarthatatlanná vált. A magyar tisztviselők szerte futkosnak állást keresni, járják a minisztériumokat Pesten áthelyezést, vagy valami elhelyezést, beosztást sürgetve, nehogy kenyér nélkül maradjanak. A vasutakat, állami és törvényhatósági intézményeket

már mind átvették a csehek, az iskolákat szintén, a tanítási nyelv a cseh lett, illetve – tót minden vonalon, magyarul nem taníthatunk sehol. Sőt nyilvános helyen, az utcán magyarul beszélni sem lehet, – a legcsúnyább inzultusnak teszi ki magát az ember, ha magyarul szólal meg. A magyar könyveket, újságokat, még az egyházi lapokat is elkobozzák, elégetik, már most képzeld el a mi helyzetünket. Kesergünk, szomorkodunk szobánkba zárkózva.

Funkciómban is meg vagyok bénítva, sehol istentiszteletet nem tarthatok helyiség hiányában, vasúti szabadjegyet, vagy kedvezményt többé nem kapok, tehát pénz hiányában utazgatni sem tudnék. Adóbevételeink, minthogy pénzeket a postán fel nem vesznek, senki nem fizetnek, nincs. A hívek megfogyván adóbevételre számítani sem lehet. Stólám nincs, a hitoktatási tiszteletdíjaktól elestem már ez évben, ami pedig 1700 koronát jelent. Már most miből fogok élni? Főleg itt ebben a nyomorúságos szegénységben, drágaságban! Lehetetlen itt maradnunk. Már ma jó lenne, ha felpakolhatnánk és mehetnénk valahova. De hát ha káplánnak lennék kénytelen menni, mit csinállok az én véres verejtekemmel összeszedett bútorommal? Hová rakjam el? Szóval nagyon nehéz és kétségbeejtő a helyzetünk.

Légy szíves kedves Titkár úr Püspök úrral egyetértve valami utat kiokoskodni, amelyen elkerülhetnék vissza a mi hazánkba. Mert ez már nem Magyarország, itt többé nincs helyünk. Szereztek valami állást nekem, kérlek szépen, ahol meghúzódhatnánk. Úgy-e megteszed?

Végtelenül hálás lennék, ha tennél valamit érdekemben.

Szeretetteljes jóindulatodba ajánlva magam szeretettel köszönt s ölel Fövenyessy Pál s. k. lelkész Ruttka, 1918. december 21.

Ha tudsz valami helyet, ahol prédikálhatnék, légy kegyes tudasd velem, bármikor, ünnepre is mehetek. Itt már nem sok dolgom van.

20. Forrás

/Dunántúli e. ker. irattárából. Pápa. – Kézírás./

Kedves Barátom!

Január 4-ikén kelt kedves leveledet február 28-ikán hálás köszönettel megkaptam, s rendes körülmények között örömmel olvastam volna Fökajárra vonatkozólag értesítésedet, de így sajnos, csak fájó érzéssel kellett eleve lemondanom minden kísérletről. Mert leveled is késve érkezett, azután meg míg a pályázathoz szükséges okmányokat összeszedtem volna, lekésesem feltétlenül, ami pedig a legfőbb ok, hogy meg nem szállott területre semmit fel nem adhatok. Így hát pályázat útján hiába próbálkozom. Még esetleg ha az Egyházi Törvénynek a meghallgatásra vonatkozó rendelkezését mellőzni lehetne, vagyis szolgálati helyemen

kívül az üresedésben levő gyülekezethez közelebb eső helyen prédikálhatnék: talán lehetne reményem megválasztásra, de ide fel senki sem jön, ma pedig egyáltalán lehetetlen ez.

Legjobb lenne mindenesetre, ha előre tudni lehetne, hogy a közel jövőben melyik lelkész úr megy nyugalomba /azok a nagyon öreg bácsik bizony mehetnének már/, és ilyen helyen meg a megüresedés megtörténte előtt prédikálhatnék. Ilyen paróchia annyiból is előnyösebb lenne számomra, hogy azonnal elfoglalható lenne, nem kellene kegyévet kívárni. Helyzetünk ugyanis egyre tarthatatlanabb lesz, már szinte lehetetlen az itt maradás. Jövedelmem egy kis privát óradíjon kívül semmi, adóbevétel semmi, a pénzlebélyegzés folytán már többé a nekem járó ruhasegélyt, kongruát, korpótléket nem vehetem fel, mert itt forgalomba nem hozható. Az egyház kis takarékpénztári tőkéjét is feléltem, úgyannyira, hogy már ebédlő berendezésem felét kénytelenek voltunk eladni, hogy egy darabig existálhassunk és ehhez még az a pech is járt, hogy a pénzlebélyegzés alkalmával az 50%-os kényszerkölcsön levonás következtében 1000 Kor. pénznek felét is elvesztettem. Ha még pár hónapig itt kell maradnunk, teljesen tönkremegyünk vagyoniilag és egészségileg is.

Ennivalónk nincs, kenyeret nem láttunk már két hete. Elgondolhatod, milyen élet ez! Nem kívánom még az ellenségemnek sem. Igazán ezt a szenvedést és nyomorúságot emberileg kárpótolni vagy jutalmazni sohasem tudná egyházunk felsőbbsége. Igazán megváltás lenne számomra, ha minél előbb szabadulhatnék innét. Úgy sem sokat ér már az ittlétem, január óta istentiszteletet nem tarthattam, helyiség hiányában, néha magánlakásnál tartok egy-egy családnak bibliamagyarozatot, vagy vallás órát. Hitoktatás sehol sincs. Hívem mar igen kevés van. Egyedül Ruttkán van számottevő lélekszámú jelenleg 80 /azelőtt volt 300–350/, Zsolnán 18, máshol egy sincs. Ha ezek is vándorszárnyra kapnak egyedül maradok, –hacsak engem is ki nem utasítanak végre. –

Ezekből ismételten kérek kedves Elemér, légy oly kegyes Püspök úrral ügyemben tárgyalni s sorsom felől intézkedést kérni, mert ha sokáig húzódik az én elmenetelem ügye, féltő, hogy egy szép napon kenyér és hajlék nélkül fel kell pakolnunk. Lakbéremet is, amely eddig 300 Kor. volt, most április 1-től a háziúr 50 %-kal felemelte, most azon töröm a fejemet, honnan teremtem elő ezt a nagy summát. Ily viszonyok között ugye bajos megmaradni?

Sőt lehetetlen. Ne feledkezz el hát kedves Elemér rólunk. Isten veled!
Szeretettel köszönt s üdvözöl szolgatársad Fövenyessy Pál lelkész.
Ruttká, 1919. március 8.

21. Forrás

/A dunántúli e. ker. irattárából. Pápa. /Kézírás./

368/ 1919. sz.

/Pecsét:/A Komáromi Refom. Egyházmegye Esperese.

Főtiszteletű Püspök Úr!

Tisztelettel bejelentem, hogy az érsekújvári misszió fiókegyház gondozását 1918. évi október hó 15-től kezdődőleg, a ruttkai misszió egyházét pedig Fövenyessy Pál távozása után f. évi október hó 7.-től kezdve Sedivy László nyitrai lelkész úr látja el. Felkérem, hogy a gondozásért járó missziói segélyeket a jelzett időtől fogva Sedivy László lelkész úrnak méltóztassék kiutaltatni, amennyiben lehetséges, mert az illető az úti-költségeket a magáéból nem képes már előlegezni.

Két helyről is értesítettek a napokban, hogy a cseh-szlovák állami iskolákban a hitoktatást csak azon lelkészeknek engedélyezik, akik a hűségi fogadalmat leteszik. Quid nunc!? ¹⁷⁷

A deáki jegyző tegnapelőtt közölte velem, hogy a miniszter 12182 sz. rendeletével a községünkbeli iskolák iskolaszékeit, melyek a magyar kormány alatt választattak, feloszlatta s elrendelte, hogy törvényes úton új választások foganatosítassanak s erről f. hó 17-ig jelentés adandó.

Természetesen a törvényes út reánk nézve ezentúl is az E. T. VI. t. c. marad, más utat nem is jelöltek meg, tehát csak azt fogjuk jelenteni, hogy Egyházi Törvényeink alapján megújítottuk az iskolaszéket. De mi lesz, ha –amint várható, – eskütelre hívják fel az iskolaszéki tagokat? Ha bejelentjük, hogy törvényeink szerint felesketve lettek, valószínűen az következik, hogy ez nem elég, mert itt már a magyarországi egyházi törvényeket el nem ismerhetik.

Bizony megnehezedett rajtunk az Úr karja!

Mély tisztelettel vagyok Deáki. 1919. november 7.

tisztelő híve Tóth Kálmán s. k. ref. esperes.

22. Forrás

/Ugyanonnan. Püspöki hivatal gépírásos másolata./

2543/1919 szám.

Nagytiszteletű Esperes Úr!

368/1919 számú becses soraira válaszolva, a következőkben van szerencsém értesíteni.

Tudomásul veszem, hogy a ruttkai missziói egyház gondozásával ideiglenesen Sedivy László nyitrai lelkész urat méltóztatott megbízni.

¹⁷⁷ Most mit tegyünk? Mi a teendő?

A cseh-szlovák elemi iskolákban a hitoktatói teendők ellátásánál méltóztatásuk úgy intézkedni, hogy a növendékek, vagy a lelkésznél, annak lakásán, vagy más helyiségben, de nem állami épületben gyűjtessenek össze s itt végezze a lelkész a hitoktatói teendőket s mert ez a munka szorosán hozzátartozik az ő lelkészi munkaköréhez, esküt ennek a munkának a végzéséért tennie nem kell.

Iskolaszéki tagokat választani nem kell, mert a presbitérium végzi az iskolaszéki teendőket. Ahol azonban a gyülekezet népessége iskolaszéki tagok választását teszi szükségessé, ott azok megválasztatnak s az esküt a presbitérium előtt le is tegyék úgy, amint ezt a mi egyházi törvényeink rendelik. Arról, hogy a mi egyházi törvényeinket nem ismernék el, szó sincs, hiszen ez a mit is érintő cseh-szlovák állami törvény I. §-ában világosan ki van mondva. Őszinte tisztelettel maradtam Pápán, 1919 évi november hó 18-én kész szolgálja püspök.

23. Forrás

/Dunántúli e. ker. irattárából. – 1997. /1919. sz. – Kézírás./
A tiszánineni református egyházkerület püspöki hivatalától.
94 e. /1919. szám.

Főtiszteletű és Méltóságos Püspök Úr!

Kedves Barátom! Immár nyolcadik hónapja telik, hogy semmit sem tudok rólad. Pedig sorsunk és nyomorúságunk közös. Nagy szükség van rá, hogy tudjunk egymásról és erősítsük egymást.

Közelebről azt óhajtanám megtudni, fordult-e már hozzád a cs. szl. kormány, mily ügyben és mily formában? Hozzám még se miniszter, se zsupán, se starosta ¹⁷⁸ semmi hivatalos ügyben nem fordult. Természetesen én sem hozzájuk.

Mostanában azonban egyes papok már kezdenek mozgolódní, a kongrua, korpótlék stb. érdekében, hogy mindezeket eszközöljék ki a cs. szl. kormánynál. Nekem ugyan meg van ebben az ügyben a határozott álláspontom, hogy t. i. a tényleges hatalomhoz csak akkor fordulok, ha az már törvényes is lesz /Róm.13:1–7./ ¹⁷⁹ vagyis a békeszerződés ratifikációja után, de bizonyára természetesnek tartod, hogy érdeklődöm a Te felfogásod és helyzeted iránt is. Nagyon megköszönöm tehát, ha ezekről kegyes leszesz engem mielőbb értesíteni.

Remélem, hogy a Méltóságos Asszonnyal együtt a legjobb egészségben vagytok. Hála Istennek, én is meg vagyok egészség dolgában famíli-

¹⁷⁸ Polgármester. Települési bíra.

¹⁷⁹ Pál apostolnak a rómaiakhoz írott levele a hatalomról. Az egyháznak a hatalomhoz fűződő örök viszonyára utal.

ám itt levő tagjaival együtt, de egyik fiam Romániában, a másik Magyarországon, több mint egy hónapja már, hogy egyikről sem tudok semmit. Az a legszomorúbb a mai időben, hogy családja tagjaitól is el van az ember zárva. Én még mindig Kassán lakom, Miskolcra csak a helyzet teljes kitisztulása után, valószínűleg a jövő tavasszal, költözöm át.

A Méltóságos Asszonynál kézcsókomat jelente, egész családom legszívesebb üdvözlétével vagyok

Kassa, 1919. augusztus 25. szerető barátod Dr. Révész Kálmán s. k.

24. Forrás

Dunántúli e. ker. irattárából. – 1829/1919. Kézírás. /

Méltóságos Püspök Úr! Mélyen tisztelt Uram!

Zúgolódik a vidéki papság helyzetünk bizonytalansága, iskoláink és tanítóink jövője, segélyeink stb. elmaradása miatt. Barsban állítólag család kísérletek történnek az ág. ev. egyházba való beolvadásra. Hangoztatják, hogy valamit kellene tenni; én akit lehetett, csillapítottam, várakozásra intettem. Tegnap volt nálam Soós Károly búcsi lelkész, aki szintén óhajtana egyházunk megmozdulását. Ajánlottam neki, hogy mindenképp előtte Méltóságos Uram hozzájárulását kérje ki, ha valamit akar kezdeményezni, meg is mondta, hogy ezt megteszi!

Pozsonyban a szlovák miniszter az összes tanárokat és tanítókat elbocsátotta s utasította, hogy a lakásaikat aug. 31-ig hagyják el. Híre jár, hogy a vidékkel hasonló fog történni. Megjegyzem, hogy a pozsonyi tanszemélyzetek a hűségfogadalmat már jóval ezelőtt letették. Ugyancsak letették a Pozsony megyeiek is, a Komárom megyeiek a jövő héten kerülnek sorra.

Még azt kérem tudatni, hogy mikor nyílnak meg a pápai iskolák, conviktus, –hogyha kérdenek, tudjak feleletet adni. – Mindezek után mély tisztelettel vagyok Komárom 1919. aug. 27.

Méltóságos és Főtiszteletű Püspök Úr őszinte tisztelője Vargha Sándor s. k. ref. lelkész.

Nb. Szíves válaszát nyitott borítékban kérem!

25. Forrás

/Ugyanonnan/

Németh István püspök válasza ceruzával fogalmazva. Itt is csak a közérdekű részt közlöm, mint Vargha leveléből is csak azt közöltem./

Nagyon csodálkozom a vidéki papság mozgolódásán, aminek nagyon sajnálatos indító okául a segélyek elmaradását méltóztatott említeni.

Ilyen nagy megfélemezést, ilyen anyagi gondolkodást én a református papokról feltenni nem tudok, nem ismerek. Ezzel az irányzattal aligha lehetne a hitvalló ősohöz méltó utódokról beszélni, pedig egyikük sem tudja, hogy mit végzett felőlünk a mindenható Isten. Iskoláink, tanítóink jövője foglalkoztat engem is annyira, mint magukat a személyükben érdekeltet. Miért nem tudnak hát bizalommal és türelemmel várni, vagy alkalmat akarnak adni nekem is arra, hogy felkiálthassak a római történetíróval: Oh urben venalem, si emptorem in venerit! ¹⁸⁰ A barsiaknak sokkal kipróbáltabb esperesük van, hogy sem mint schismától ¹⁸¹ kellene félnem. Csak próbálják meg különben azok a lelkészek, akik sehol sem akarnak a bőrükben félni. Majd lesz gondom rájuk. Vagy megirigyelték azoknak a lelkészeknek és tanítóknak a sorsát, akiknek a kommunista üzelmekben való szereplésük miatt most kezdődik egyházi bíróság elé idéztetésük.

A pozsonyi, Pozsony megyei dolgokról mindjárt kezdetben értesültem. Igen kellemetlenül érint ez a história, hiszem azonban hogy Zoch Sámuel úrnak sikerült ezt a végzetes lépést hatálytalanítani.

Őszinte tisztelettel maradok Pápa. 1919. IX. 9.
kész szolgája

26. Forrás

/Ungvári esperesi irattárból. – Kézírás./
Ungvár le 31 aout. 1920.

Conforméments au décret No 132 M 83/1920 do Monsieur 1e Gouverneur lequel fixe la langue d'enseignements dans les écoles du peuple, le presytère de l'Église protestante calviniste d'Ungrár demande l'autorisation d'ouvrir l'école élémentaire calviniste soutenue par l'Église, mais réquisitionnée arbitrairement l'hiver dernier, par les troupes occupantes tchéco slovaques, laquelle est encore aujourd'hui entre leurs mains, de faire évacuer le local iniquement usité, de le faire remettre en états, d'accorder un salvus conductus pour revenir á l'instituteur Jules Bodonyi qui fut econduits de la ville, par la force armée, sur l'ordre de l'autorité administrative qui, commença ses fonctions á l'occasion de l'occupation.

Pour motiver notre prière, nous citons les ci-dessous:

1. Tous les membres de l'Église calviniste d'Ungvár, sont sans exception de langue maternelle hongroise, done elle peut avec droit prétendre pour elle-même, une école dont l'enseignement est hongrois, d'un gou-

¹⁸⁰ Sallustius Crispus (*Bellum lugurthinum*) történetíró gondolatai, szabadon idézve: "Eladó ez a város, ha talál vevőt!"

¹⁸¹ Szakadás, egyházszakadás.

vernement qui repose sur des baser démocrates.

2. La troupe n'avait pas le droit d'occuper le local de l'école, car notre école se peut-être usitée á loger la troupe et malgré cela, la troupe l'occupe depuis plus d'un an et demi.

3. Notre instituteur sous le régime qui a précédé celui-ci, sans aucune cause admissible, tout simplement parce-qu'il est Hongrois a été expulsé et expatrié par la force armée.

En cas de faute disciplinaire, notre autorité de district de l'Église, est la seule compétente pour juger notre instituteur.

Il n'en a commis aucune, donc l'autorité de l'Église n'aurait pas pu non plus le juger, si, le régime précédent avait donné l'autorisation de tenir une assemblée de district. Jules Bodonyi qui a été arraché de notre Église, est aujourd'hui aussi notre instituteur légitime, les autorités de l'Église, ne l'ont ni suspendu, ni renvoyé de ses fonctions, donc il peut faire valoir scs droits envers le district de XX l'Église, et l'Église ne peut remplir sa place par un autre individu.

C'est pour cela que 1e presbytère prie Monsieur le Général d'accorder á l'instituteur de l'Église, l'autorisation de revenir. Veuillez agréer le témoignage de noe plus profond respect.

Komjáthy Gábor ref. lelkész,

Basa Sándor gondnok

Dr. Korláth Endre

les mandataires du prosbitère do l'Église réformée d'Ungvár.

/Ungvári esperesi irattárból. - Kézírásos levél fordítása./

Fordítás:

Ungvár, 1920. augusztus 31.-én,

Tábornok Úr!

A helytartó úrnak 132 M. 83/1920. számú rendelete szerint, amely megállapítja a népiskolák tanítási nyelvét, az ungvári református egyház presbitériuma kérte a hatóságoktól a református egyháztól fenntartott elemi iskola megnyitásának jóváhagyását. / itt az eredeti szöveg zavaros, értelmelme körülbelül ez: /de a kérelmet a múlt télen a megszálló csehszlovák csapatok nem vették figyelembe, az épület mindmáig kezükben van, a jogtalanul használt helyiségeket átvették az állanak, salvus conductunst adtak Bodonyi Gyula tanítónak a visszatérésére, akit a közigazgatási hatóságok parancsára karhatalommal vezettek ki a városból, amely hatóságok a megszálláskor kezdtek működni. /Itt már érthetőbb szöveg jön: /

Kérésünk indoklására az alábbiakat hozzuk fel:

1. Az ungvári református egyház valamennyi tagja, kivétel nélkül magyar anyanyelvű, tehát jogukban áll követelni részükre egy olyan iskolát,

melynek magyar a tanítási nyelve, egy olyan kormányzattól, amely a demokratikus alapokra hivatkozik.

2. A csapatoknak nem állott jogukban az iskola helyiségeit elfoglalni, mert a mi iskolánkat nem lehet használni csapatok szálláshelyül, de ennek ellenére a csapatok egytől-egyig elfoglalták a helyiségeket, több mint másfél év óta.

3. A mi tanítónkat az előbbi rezsim alatt, mely ezt megelőzte, minden különös elfogadható ok nélkül egyszerűen azért, mert magyar, katonai karhatalommal kiűzték hazájából.

Fegyelmi vétség esetén egyedül a mi egyházkerületi hatóságunk illetékes a mi tanítónk fölött való ítélkezésre. Az ilyen ítélkezést gyakorolni csupán egyházi hatóságnak van joga, mivel az előző uralom adta ezt a jogot egyedül a kerületi gyűlésünknek, Bodonyi Gyula, aki egyházunkból ki lett utasítva, még ma is a mi törvény szerinti tanítónk, az egyházi hatóságok őt nem bocsátották el és nem függesztették fel hivatalától sem, tehát eszerint ő érvényesítheti jogait az egyházzal szemben és az egyház nem töltheti be a helyét más egyénnel.

Ezért kéri a presbitérium tábornok urat, hogy adjon helyet az egyházi tanító visszatérésének és működésének.

Fogadja tábornok úr mély tiszteletünk kifejezését.

Komjáthy Gábor, s. k. ref. lelkész

Basa Sándor gondnok, Dr. Korláth Endre az ungvári református egyház presbitériumának megbízottai.

27. Forrás

Dunántúli e. ker. irattárából. – 1850/1920. sz., Pápa. – Kézírás./
65/1920.

A NYITRAI REF. MISSIÓI LELKÉSZI HIVATAL PECSÉTJE.

Főtiszteletű Püspök Úr!

E hó második felében átmenni a szándékozván a túlsó területre, az előszóval részletesebben referálandók előtt már most szükségét látom annak, hogy egyes ügyekre figyelmét felkérjem. Helyzetünk mindinkább válságosra fordul, tarthatatlanná lesz segélyeink, törvényes illemtényeinknek elmaradása, 284 adófizető egyháztagunk 53-ra lefogyása / elköltözés, kiutasítás, helyi kölcsönünk kamatának 9%-ra emelkedése az állami adók megötszörözése a még megmaradt jövedelem forrást: a csekély egyh. adót és nagy fenntartási költséget igénylő bérházunk jövedelmét felemésztvén: már arra jutottunk, hogy az egyház nem képes kiszolgáltatni már évi 1200 koronából álló fizetésemet sem. Törjünk, tűnjünk és várjunk! csitítgatnak bennünket azok, akik naturálékból álló élvez-

zetében ennek a helyzetnek a kétségbe ejtő voltát elképzelni se tudják. A megélhetésre nem elég a biztató szó, amint nem elég a levegő sem, mert arra a soknemű szükségleteknek momentán megléte szükséges még egy magános embernek is, hát kit 6 tagú családnak fenntartási gondja terhel?!

Ez még csak hagyján mert hiszen a jobb helyzetben levő rokonok és pártfogók jóvoltából éhezni még nem kellett, de a ruházatból teljesen kifogyunk, lerongyolódunk, és ami mi abszurd és elviselhetetlen teher: a múlt év kezdetétől megvont vasúti kedvezmény nélkül a misszió külterületének költséges gondozása, amire már egyik leányom életbiztosítási 6000 koronáját elköltöttem, hogy öt vármegye területén elárvult iskolás növendékeink /mintegy 130 /- a ruttkaiakat is ide számítva idegen oktatás alá ne kerüljenek.

Ezt úgy gondolom egyetlen lelkésztárs se tette volna meg, hogy ilyen áldozatot legyen kénytelen hozni amúgy is keserves helyzetében.

Hallottuk, hogy konventünk tett bizonyos lépéseket külföldi segélyakció iránt, ha azért ennek volna már pozitív eredménye: arra volnék bátor kérni Méltóságodat, miszerint gondoskodjék arról, hogy egyházunk felsegíttessék és az elpusztulástól megmentessék s a misszióra költött személyes áldozataim megtéríttessenek amennyiben továbbá Méltóságod ez idő szerint nem tartózkodnék Pápán, úgy szíveskedjék a felől is intézkedni, hogy a kerületi pénztár az esetleg ott javunkra letétben kezelt segélyeket ha másként nem: kölcsönünk törlesztésébe elszámolja.

Kiváló tisztelettel maradtam Nyitrán 1920. július 9.

főtisz. és mélt. püspök úrnak alázatos szolgálja:

Sedivy László. ref. missz. lelkész.

28. Forrás

/Dunántúli e. ker. irattárából. – 1867/1920. sz. – Kézírás./

A barsi református egyházmegye esperesi hivatala.

336/1920. szám.

Főtisztelendő és Méltóságos Püspök Úr!

Elteltek el lelkészeink, gyülekezeteink sanyarú, nélkülözésekkel küszködő anyagi helyzetétől, melyet a legnagyobb önmegtágadással tűrtek mindezidáig... amit azonban mégis teljesen figyelmen kívül hagynunk nem lehet: egyházi szervezetlenségünk, magárahagyatásunk egyre válságosabb helyzetbe sodor bennünket, s iskolai téren teljesen ki vagyunk szolgáltatva az állami közegek zaklató rendelkezéseinek.

Én, mint esperes minden lehető elkövettem érdekeink megvédésére, de gyenge és erőtelen az egyes ember, ily kiszámíthatatlan viszonyok között.

Megkísértem az itt levő e. m. közgyűlések útján tömörülni, de ftdő. Révész Kálmán püspök Úr ez út és mód helyett: saját fennhatósága alá kívánván bennünket mindnyájunkat minisztériumhoz intézett s hozzám is megküldött tervezete szerint juttatni, s osztatni, s mivel ezt a módot veszélyesnek és célravezetőnek nem tartjuk: Komáromban összejövete-lünkön azt találtuk az adott viszonyok között leghelyesebbnek, jogfoly-tonosságunk és jogfenntartásunk kidomborítására alkalmasnak, hogy egyházkerületi alapunkra helyezkedve, mint egyházkerület intézkedünk és járunk el, s én mint idősebb esperes intézkedem s végzem a püspök-helyettesi teendőket.

Ez alapon hívtam össze 16-ikára Komáromba tanácskozásunkat.

Teljes tiszteletben, érintetlenségben kívánjuk tartani Méltóságod sup-rematiáját mindaddig, amíg csak lehetséges, míg az ipsissimis verbis ¹⁸² nem követeli a teljes elszakadást és egyetemes egyházzá szervezkedést.

Majd szóval teljesen indokolni és részletezni fogom mellőzhetetlen el-járásunk szükségességét, addig is, hogy mily szellemben fogom fel a helyzetet és az én megbízatásomat, tiszteletteljesen csatolom a mel-lékelt levelet, melyet Komáromban együttlevők megbízásából írtam, de határozatlansága és feltételelessége miatt a társak alá nem írtak, bár az abban kifejezett érzéseket és irányt mindnyájan magukévá tették is.

Biztosra véve, hogy majdani felvilágosításaim alapján eljárásunk szük-ségességét beismerni, s méltányolni, helyeselni méltóztatik, maradtam kiváló tisztelettel Főtisztelendő és Méltóságos Püspök Úr kész szolgája Alsószecse, 1920. július. 5. Patay Károly s. k. id. esperes.

29. Forrás

/Ugyanonnan. – A mellékelt levél. –Kézírás./

Főtisztelendő és Méltóságos Püspök Úr!

Komáromban, magyar nemzeti szövetség megalakítása tárgyában összejövén többen a barsi és komáromi e. megyék lelkészei közül, mér-legelve közegyházi sérelmes helyzetünket, viszonyaink rendezetlenségét és azt a sok megoldásra váró kérdést, melyek a mai alakulat között egyházi és iskolai életünk terén naponta felmerülnek:

Alulírottak akik mindannyian legnagyobb megnyugvással, teljes biza-lommal vennénk, hogy közöttünk élve, egyházunk kormányzását bölcs és erélyes kezei alá venné, s bennünket főpásztori szeretettel igazgatni méltóztatnék, mégis mivel ez az adott viszonyok között csaknem lehe-tetlenség: tiszteletteljesen és szeretettel kérjük Méltóságodat, hogy az I. t. c. 184. § szerint

182 *Helyesen ipsissimus verbis (személyhez szóló szavakkal lehet a jelentése).*

Dunántúli e. kerületünk itt levő részére a legidősebb esperest püspök-helyettesül megbízni, s őt a teljes felelősség mellett a törvény adta kötelesség teljesítésére felhatalmazni méltóztassék.

Kérve a legsürgősebb választ és intézkedést kiváló tisztelettel

Főtisztelendőséged kész szolgája

Komárom, 1920. július 4. Patay Károly s. k. esperes.

30. Forrás

/Ugyanonnán. – Németh István püspök válasza. – Kézírás./

A dunántúli református püspöktől.

1868./1920. SZ.

Nagytiszteletű Esperes Úr.

Hivatalos kötelességem szerint a legéberebb figyelemmel és legmelegebb rokonszenvvel kísértem és kísérem mindenkor a barsi s komáromi egyházmegyék kötelékébe tartozó egyházaink és iskoláink, lelkészeink és tanítóink helyzetét, hogy a felmerülő szükséghez képest megtehessem a szükséges intézkedéseket, amelyekre magamat szent esküvéssel elköteleztem.

Lelkemnek ez az egyre fokozódó buzgólkodása, továbbá helyzetünkben momentán felmerülhető fontos változás s ezzel kapcsolatban az azonnal való rendelkezés szükséges voltának mérlegelése azt az elhatározást érlelte meg bennem, hogy helyettesítemre Nagytisztelendőségedet, mint rangidősebb esperest kérem meg és ideiglenesen felhatalmazom arra, hogy helyettem a felmerülő összes közigazgatási és törvénykezési ügyeket intézze, gyűléseken, bírósági üléseken elnököljön, a gyülekezeteket, ahol ennek szüksége mutatkozik meglátogassa, tanácsolja, hatáskörébe Losoncot és Ipolypásztót is vonja be, magától értetődvén, hogy intézkedéseiről iktató lesz vezetendő s hozzám időközönként hivatalos jelentés teendő.

Nagy súlyt fektetek arra, hogy a hitélet ébren tartása, mélyítése és híveink belterjesebb gondozása céljából kizárólag a mi egyházi és iskolai életünkkel foglalkozó heti folyóiratot adjanak ki, amelynek járatására minden gyülekezetét ezennel kötelesek és pedig oly módon, hogy az e címen fölmerülő kiadás további intézkedésig a költségvetésbe állandó tételként lesz beállítandó.

Mi soha se feledjük a nagy apostol amaz intését: „A szentek szükségére adakozók legyetek”, de viszont arra kérem kedves testvéreimet, hogy ők is, miként mi, szüntelen imádkozzanak, az apostoli hitformát, mint az összes igazi keresztyének hittudományának foglalóját állandóan eszükbe forgassák s naponta elmondják: „Hiszem a közönséges anyaszentegyházat, szenteknek egységét,” hogy így belekapcsolódva érez-

zük magunkat a világ összes protestánsainak testvéries szövetségébe.
Isten áldó kegyelmét kérve s áldásomat küldve Nagytiszteletűségedre, lelkésztársaimra, a szent gyülekezetek érdemes elöljáróira, s minden rendű és rangú tagjaira szeretettel maradtam
Komáromban, 1920. év július hó 15-én szolgatárs testvére az Úrban Püspök.

31. Forrás

/Dunántúli e. ker. irattárából. – 2017/1920. sz. – Kézírás./
A barsi református egyházmegye esperesi hivatala.
355./1920. szám.

Főtisztelendő és Méltóságos Püspök Úr!
Végtelenül jól esett eljárásomra vonatkozólag küldött szíves levele. Erőt nyertem belőle, hogy megmaradjunk azon az állásponton t. i. egyházkerületi alapon, melyet levelemben jeleztem, bizony pedig a hangulat az azonnali szervezkedés, választás, stb. mellett szólalt. – De győzött a jobb... csak azt tesszük a mi múlhatatlanul szükséges. Jól esett, hogy egyformán gondolkozunk, s Méltóságod érzésével találkozhattam. Írtam azonnal ftdő Révész Kálmán püspök úrnak, kérvén rendelkezék velünk, Pozsonyba menetelt illetőleg. – Ez most a legszükségesebb, addig egy lépést sem tehetünk, nem intézkedhetünk, míg ott tárgyalva tájékozást nem nyerünk. – Türelmesen várom válaszáat.

Nagy megnyugvásom, hogy az e. ker. főgondnoki tisztet helyettesként ns. Szabó György e. m. Gondnok úr tölti be mellettem. Az ő nagy tudása, jóindulata reményt nyújt, hogy közmegelegedésre teljesíthetem én is felelősségteljes megbízatásomat, melyre nézve csak az az egyetlen kívánságom, hogy mennél rövidebb ideig tartson.

Köszönettel vettem az özvegyek segélyéről is az értesítést... különös a legszegényebbek kimaradtak: Bogyó Lajosné, Patay Károlyné, Czeglédy Pálné. Méltóztassék gondjaiba venni adandó alkalommal őket is.

Kiváló tisztelettel Főtisztelendő és Méltóságos Püspök Úr Alsószecebe
1920. júl. 20.

kész szolgája Patay Károly s. k. püspökhelyettes.

32. Forrás

/Dunántúli e. ker. irattárából. – 2343/1920. sz. – Kézírás./
Református püspöki hivataltól.
166./1920. szám.

Főtisztelendő és Méltóságos Püspök Úr!

Lassan fejlenek ügyeink. Nem sietünk, csak a segélyek kiutalását sürgetjük, s ezen ügyben és az érintkezések megkezdése iránt voltunk Pozsonyban a teljhatalmú miniszternél, kinél kértük a segélyek feltétel nélküli folyósítását, megígérvén, hogy a szervezkedés felett többi testvéreinkkel tanácskozni fogunk. Most egyelőre várjuk a választ s az eredményt, vajha kedvező lenne, hogy ne kellene további lépéseket tennünk.

Nagy hátrányunk, hogy ftdő Révész püspök úrral nem érintkezhetünk. Sokszor írtam... kértem, hogy vezessen, irányítson bennünket... de nem válaszol. Úgy látszik, neheztel mióta tudatnom kellett vele, hogy nem helyeselhetjük a minisztériumhoz intézett felterjesztésének azon részét, melyben azt javasolja, hogy esetleg a miniszter szólítson fel bennünket arra, hogy kiváljunk és őt válasszuk meg püspökünknek. Ezt megírnom kötelesség volt, de ezért a közérdeknek szenvednie nem lenne szabad. Ismételten írtam és kértem őt az érintkezés felvételére, vajha lenne eredménye. Mert így magunkra vagyunk hagyva.

A lapot Főtisztelendőséged kívánságára megindítjuk, a pozsonyi lelkész urat bíztuk meg egyelőre a szerkesztéssel.

Sok bajunk van a tanítói javadalmi j. könyvek új felvételével. A hatóságok a legtöbb helyen tanítóinak veszik csaknem az összeset, kántorainak alig valamit. Egységesen fellebbezünk az eljárás ellen, s legalább is a megfelelést kívánjuk.

Vezekényi lelkész úr ismételten sürgeti zselízi járandóságát. Nagy köszönettel vennénk, ha a bírói döntést meghozatni méltóztatnék, vagy talán meg is van már? S mint kilátásba helyezni is méltóztatott.

Igazán jó lenne: vége volna már.

Ezekben tudatva a legfontosabbakat, s mostani teendőnkül jelezve: miniszteri válasz bevárását...s a többi hitsorsosokkal való érintkezést.

Minden fontosabb fordulatról azonnal értesítéssel szolgálva kiváló tisztelettel Főtisztelendő és Méltóságos Püspök Úr kész szolgája Patay Károly Alsószecse 1920. aug. 2. p. helyettes.

33. Forrás

/Dunántúli e. ker. irattárából. – 2639/1920. sz. – Kézírás. /

A barsi református egyházmegye esperesi hivatala. 240/1920. szám.

Főtisztelendő és Méltóságos Püspök Úr!

Kelt nagybecsű értesítése folytán, az e. ker. k. gy. alkotó tagjait összeállítottam a 22-iki gyűlésről. Ha csak lehetséges, elmegyek én is. Minden nap várom az útlevelet, s ha addig megjön, okvetlen elmegyek.

A mi dolgaink lassan fejlődnek. Révész püspök úr beleegyezése folytán

Rimaszombatba hívtam össze közös tanácskozást 8-ára. Kértem, hogy ő tegye, de rám utalta.

Méltóztassék nyugodt lenni, semmit el nem hirtelenkedünk, csak annyit teszünk, a mennyit okvetlenül tennünk kell. – Nagy baj, hogy nem vagyok tájékozódva a túloldal felfogásáról s éppen ezért alig várom, hogy ns. Szabó György úrral találkozhatnék, ki bizonyára alaposan tájékozva van, s ép ezért leghelyesebben fogja irányítani közös tanácskozásunkat.

Az e. ker. bírósághoz pár nap múlva Barsbese közigazgatási ügyét fogom beküldeni, még az ítélet kiadványára várok.

A minisztériummal még mindig azon az állásponton vagyunk, hogy minden feltétel nélkül folyósítsák a segélyeket. – Nehéz onnan kivárni valamit.

Közös gyűlésről azonnal küldök jelentést.

Kiváló tisztelettel s arra kérve Méltóságodat, hogy az amerikai segélyt vagy Komáromba, vagy valamely pozsonyi bank útján küldeni méltóztassék.

Főtisztelendő és Méltóságos Püspök Úr

Alsószecse 1920. aug. 30 kész szolgálja Patay Károly s. k. p. helyettes, esperes.

34. Forrás

/Dunántúli e. ker. irattárából. – 264/1920. sz. - Kézírás./

Református püspöki hivataltól.

250/920. szám.

Főtisztelendő és Méltóságos Püspök Úr!

Méltóztatott figyelmeztetni, hogy illetéktelenül használom a címeiket s hogy az anyagiakért való törekvéssel hagyjunk fel s Révész püspök úrhoz ne forduljak. Rossz néven sem veszem s meg sem ütközöm a dorgáláson. Méltóságos Püspök Úr nincs benne: viszonyokba, távolról méltóztatik látni, s bizonyára egyoldalúlag hallani a fejleményeket s eljárásomat... bizonyára talán én is akképpen cselekednék.

A mi a címzést illeti: én jólélekkel mondhatom – a ker. gy. tagjainak nagy részével szemben a kerületi alapra helyezkedtem, a jogfolytonosság kedvéért is. – Át kellett tehát vennem s alkalmaznom annak minden részletét következetesség okáért és főként azért is, hogy kifelé – minisztérium, stb. mindenben meg legyen formája az érintkezésnek, de meg úgy véltem, hogy én ugyan helyettes vagyok, de a hivatal a melyet végezni kell mégis csak a püspöki hivatal, így cselekedett az esperesi hivatalát átvevő Csekey Dávid tanácsbíró úr is. Kizárólag ezek az oportunistikus szempontok vezettek, még csak a gondolata is távol volt tőlem valami jogsértésnek, nagyravágásnak! Méltóztatik már régen ismerni felfogásomat, érzéseimet, hogy ilyenek hozzám nem férnek... hibám az,

hogy teljes munkát akarok végezni, ha valamivel megbíznak! Életem legboldogabb pillanata lesz, ha átadhatom a megbízatást Méltóságodnak tisztán, sértetlenül és jó lélekismerettel.

A mi az anyagiakat illeti, méltóztatnék Méltóságod hallani, olvasni a folytonos panaszokat, passzivitásunk hátrányait, stb.! Maga a főgondnokhelyettes úr legutolsó levelében is ezt írja, hogy a minisztériummal mindenekelőtt a segélyekre nézve kell sürgetnünk... s én sem teszek egyebet, mint nagy húzódozással sürgetem, de még mindig azon az alapon, hogy „minden feltétel nélkül adják meg.” – Hogy sikerül-e így, vagy feltételhez kötik, várom az értesítést... bár megjönne a Rimaszombati tanácskozásra.

Méltóztassék csak Méltóságodnak elgondolni: mindenütt, mindenki kapja a segélyt... az én tanítóm 12,600 koronát, egyedül a lelkészek szűkölködnek... becsülettel... nagyobb zúgolódás nélkül... de ismerve a viszonyokat, nekünk még is csak meg kell tennünk a tisztesség határai között a szükségeseket. S hogy miként tesszük, mutatja az, hogy minden fórum megengedte a fogadalom letevését... s ez idáig még mindig a nélkül vagyunk. Révész püspök úrhoz pietásból, reverentiából ¹⁸³ fordultam, itt van köztünk... örültem volna, ha ő vezet bennünket, de hiába törekedtem erre. Most már nem is fordulok hozzá. Czinke püspökhelyettes úrral érintkezünk.

Hiszen ha Méltóságoddal lehetett volna... vagy csak biztatást, információt méltóztatott volna adhatni... de nem lehettem szerencsés, csak mostanában már, amikor sokszor bevégzett dolgok, kényszerhelyzet előtt állunk... én örültem volna! – Azért csak tessék mindenkori nagybecsű észrevételeit, tanácsait közölni velem, még ha dorgálás lesz is az, mindig nagy köszönettel fogadom, s ismétlem, hogy semmivel sem hamarkodjuk el dolgainkat, csak azt tesszük, amit okvetlen szükség, s lelkiismeretesen önzetlenül mindég csak azt fogom tenni, amit a közérdek, múltunk, tradícióink megengednek és kívánnak, s a mit a mi nyomorúságos viszonyaink követelnek.

Rajta leszek, hogy a ker. gy. elmehessek, az értesítéseket elküldtem b. levele vétele előtt a komáromiaknak is. Tisztelettel csatolom a mellékelt j. könyvet is... szerettem volna jelentést is beadni, de igazán nem merek... vajha szóval tehetném azt a ker. gy. előtt is.

Mindenkor szívesen várva Méltóságod nagybecsű sorait kiváló tisztelettel Főtisztelendő és Méltóságos Püspök Úr kész szolgája Patay Károly s. k. esperes, p. helyettes Alsószecse 1920. szept. 1.

/Megjegyzés: A mellékelt jegyzőkönyv olvasható a nyomtatásban kiadott füzetben a 6. oldalon 6. pont alatt. Címe: „A dunántúli református egyházkerület balparti részének 1920. évi július hó 16án és 1921. évi

¹⁸³ Kegyesség, tisztelet.

január hó 27-én Rév-Komárom városában tartott rendes közgyűlésének jegyzőkönyvei. Összeállították: Gyalókay László és Bihary Kálmán jegyzők." Léva, 1921. Nyomatott Nyitrai és társa könyvnyomdájában./

35. Forrás

/Dunántúli e. ker. irattárából. – 3288/1920. sz. – Kézírás./
A Barsi Református Egyházmegye esperesi hivatala.
398/1920. szám.

Főtisztelendő és Méltóságos Püspök Úr!

Komáromi e. m. k. gy. mint biztonnyal méltóztatott értesülni, elismerésre méltó megnyugvással a várakozás álláspontjára helyezkedett. – Biztosra veszi, hogy az anyaegyház nem feledkezik el sanyarú sorban szenvedő gyermekeiről, s őket nem csak ígéretekben, hanem valósággal segélyekben is részesíti. Onnan értesültem én is, hogy külföldi testvéreink 140+400 ezer kor. segélyt adtak felségítésünkre, s hogy e segély már deponálva is van. Méltóztassék megengedni, hogy úgy ezen állítólagos, valamint a később adandó segélyek hozzánk juttatása érdekében, arra kérhessem Méltóságodat, hogy ezeket Pozsonyba vagy Kassára juttatni, s más esetekben közvetlenül e helyek egyikére helyezetteti méltóztassék, hogy én vagy Czinke p. helyettes Úr mielébb hozzájutva, a szétküldést esetleg még onnan a helyszínéről eszközölhessük.

Attól tartunk ugyanis, hogy úgy járunk, mint a Holland s még inkább az amerikai segéllyel, melyek hónapok óta azt sem tudjuk hol nyugosznak, s én nem győzök a sok sürgető panaszos levelekre megnyugtató választat adni. Nagy köszönet ezekért is!

Ügyeink stagnálnak. Minisztériummal természetesen az érintkezés megszakadt. Iskolaügyekben sok háborgattatásnak vagyunk kitéve, amint lehet eltompítani igyekezünk élüket.

Kérném a reánk tartozó kor. határozatok, bírói ítéletek közlését, valamint a barsbesei periratok visszaküldése nemkülönben nyugdíj nyomtatványok küldése iránti szíves intézkedést.

Kiváló tisztelettel

Főtisztelendő és Méltóságos Püspök Úr kész szolgája Alsószecse
1920. nov.4. Patay Károly s. k.

p. helyettes.

36. Forrás

/Ugyanonnan. – 3305/1920. sz. - Kézírás./
A barsi református egyházmegye esperesi hivatala.
401/1920.

Főtisztelendő és Méltóságos Püspök Úr!

Bizony az élet s a valóság sokszor nehéz helyzeteket teremt. Haza jöttömkor itt volt a minisztérium 2 levele, és kérdőívek minden egyház részére az államsegélyekre nézve. Közöltem főgondnok helyettes úrral is. Kitérő, halogató választ kellett adnom. Egyidejűleg kértem a főgondnok helyettes urat, hogy az iratokat erre nézve szíveskednék Méltóságodhoz juttatni, mivel úgy veszem észre, hogy több levelem nem méltóztatott megkapni.

A Rimaszombati tanácskozásról a jelentést... a cím használatára vonatkozó indokolást, a barsbesei ügyet, s bizonyítva több kisebb rendbeli-eket sem. Ezentúl főgondnok helyettes úrhoz küldök mindent, nála nélkül úgy sem cselekszem.

A segélyeket várja ám azért bizalommal mindenki, kívánatos lenne, ha ez évben hozzájuthatók volnának. Az amerikai segélyt is kéri az érdekeltek.

Én pedig az e. ker. vonatkozó határozatokat, stb. /mint fenti levélben./
kiváló tisztelettel

Főtisztelendő és Méltóságos Püspök Úr kész szolgája Alsószecse
1920. okt. 26. Patay Károly s. k. p. helyettes, esperes.

Nagytiszteletű Esperes Úr!

37. Forrás

/Ugyanonnan. Püspök válaszában ceruzával írt fogalmazványa./

Nagytiszteletű Esperes Úr!

401 és 348 számú becses soraira következőkben van szerencsém válaszolni.

Azt, úgy hiszem, már méltóztatott eddig is tapasztalni, hogy nekem minden gondom a főhatóságom alatti szent gyülekezetek érdekeinek előmozdítása. Ha valakinek, nekem jogom van elmondani, hogy nekem az életem sem drága, hogy elvégezhessem a szolgálatot, amelyet vettem az Úrtól. Tudom, hogy sokan még a lelkész urak közül is félreértenek, bántanak, de én nem embereknek tetszését, hanem Istennek törekszem megnyerni kegyelmét s arra számítok, hogy akik munkatársaim, hivatalos állásuknál fogva, azok nemcsak megértenek, hanem támogatnak is.

Azt a dolog természete hozza magával, hogy minden érdeket kielégíteni nem tudok, de rajta vagyok, hogy az égető szükségét enyhítsem. Abba

tehát, hogy amiben tudok, gyors támogatást nyújtsak, készséggel bele megyek. Csak azt méltóztassék tudatni, hogy melyik fővárosi intézet útján hova forduljak, mert kerülemet keretén belül akarok lebonyolítani mindent. A centrális kezelés más eljárásmodot annál kevésbé enged meg, mert a közvetlen intézkedés jogának fenntartását felelősségem éppúgy parancsolja, mint a hatáskör biztosítása határozottan követeli.

Azt jól méltóztatik tudni, hogy nekem be kell számolni mindenről Isten és emberek előtt: tehát feltétlen bizalmat kérek. A kezelés nehézkessége engem is nagyon bánt, azonban ezen változtatni nincs módomban. Amint a zsinaton méltóztatott látni, annak bénító hatása rá nyomja bélyegét egész egyházi életünkre.

1920. XI. 18.

38. Forrás

/Dunántúli e. ker. irattárából. – Kézírás. 3421/1920. sz.

Főtiszteletű és Méltóságos Püspök Úr!

Mélyen Tisztelt Uram!

3347/920

Csatolva van szerencsém az özvegyi segélykérvényt megküldeni.

Végül tisztelettel hozom Méltóságos Uram b. tudomására, hogy Patay Károly p. h. úr a két esperes, Pogrányi József úr, a nyitrai lelkész és alulírott jelenlétében bizalmas értekezletet tartott szombaton. Egyik fő tárgy lett volna a nyitrai misszió áthelyezésének ügye, de ezt miután Szabó György úr nem volt itthon, nem is tárgyalták. Ellenben előterjesztette Patay úr a tiszáninneri püspökhelyettes átiratát, amelyben közli a gömöri, abaúji, alsó és felső zempléni, ungi egyházmegyék egybehangzó határozatát, amelyre nézve az itteni 2 egyházmegye véleményét kéri. E határozat szerint a tiszáninneriek hajlandók külön szervezkedni, egyh. felsőbb hatóságuk felhívására és kezébe a csehszlovák államhoz való hűségesküt letenni, ha biztosítékot nyernek az iránt, hogy az eddig elmaradt különböző egyházi, iskolai és lelkész segélyeket meghagyják és a jövőben is megfogják kapni. Az eszmecsere során Pogrányi úr a határozat ellen nyilatkozott, alulírott minden körülmények között ragaszkodni kíván az egyházmegyének múltkori határozatához, Csekey úr a gyülekezetek fizetéseképtelenségét hangsúlyozva a megoldást ajánlotta, végre is abban történt megállapodás, hogy a komáromi esperes hívja össze bizalmas értekezletre az e. megye vezető embereit, – s ezek véleménye nyilvánítása után fog a barsi – eddig még nem nyilatkozott e. megye megnyilatkozni. Kijelentettem, hogy a majd megtartandó bizalmas értekezleten is a tiszáninneri ha-

tározat ellen, illetve a magyar Egyet. egyházzal való további összetartás mellett fogok küzdeni. -

Kiváló tisztelettel vagyok Komárom 920 nov. 22.

Méltóságos Uram kész szolgája Vargha Sándor s. k. lelkész

39. Forrás

/Tizsáninenni e. ker. levéltárából. – Dr. Révész püspök kézírása./

5. szám. 1920.

E számra hivatkozással kérek választ.

Nagytiszteletű Főjegyző Úr! Kedves Barátom!

E hó 10-n kelt leveled szokatlan gyorsan, már 12-n érkezett hozzám.

A Benedek–Varga féle értesülés téves, mert csak annyi történt, hogy a pozsonyi kormány az ápril. júli. és okt. hónapokban akadálytalanul kifizetett családi pótlékot okt. végén a ref. lelkészek részére /mert még nem tettek fogadalmat/ az adóhivataloknál letiltotta, de ezt a tilalmat, az én felterjesztésemre decemberben visszavonta s a családi pótlékot már januárban is fizették az adóhivatalok. Kongrua, kor- és drágasági vagy ruhapótlék kiutalásáról, a minisztérium értesítése szerint szó sem lehet addig, míg a hűségfogadalmat le nem tesszük.

December elején Miskolcon úgy értesültem, hogy Demest már be is helyezték a felsőbb leányiskolába és a vallástanító lelkész óráit osztották meg magok közt a papok és káplánok.

Ami a püspöki titkárságot illeti, erre nézve csak annyit, hogy semmi kifogásom az ellen, ha a leendő püspöki titkár néhány vallásórát is ad, ez megtörtént azelőtt is. Nagyobb dolog az, hogy, ha így maradnak az országhatárok, amint most vannak, a tizsáninenni kerület magyar része nemhogy püspöki titkárt, de püspököt sem bír tartani, hanem egyesülnie kell a tizsántúli kerülettel, amely elveszíti területének több mint felét. Magam részéről elhatároztam, hogy ha az országhatárok nem változnak, én közérdekből Kassán maradok, mert ha én kihúzom innen a lábamat, a szlovák kormány azonnal kinevez egy, az sem lehetetlen, hogy cseh püspököt, amikor aztán jó éjszakát az autonómiának.

Általában nagyon bizonytalanok és sötétnek látom a helyzetet. De az Úr nem fog bennünket elhagyni. 2Kor. 4:8,9,16–18.¹⁸⁴

Az Úr kegyelnie Veled és a tieddel. Szívből üdvözl igaz barátod Dr. Révész Kálmán s. k. Kassa, 1920. január 13.

¹⁸⁴ A Korinthusiakhoz írt II. level, amellyel utal az egyház nehéz, de nem kilátástalan helyzetére

40. Forrás

/Dunántúli e. ker. irattárából. – Kézírás. 1146/1920. sz. Gépírás./
Nemzeti Kisebbségek M. Kir. Minisztériuma.
Bizalmas!

Méltóságos Németh István dunántúli ref. egyházkerületi Püspök Úrnak:
Komárom

Pontos politikai okok arra készítetnek, hogy Méltóságod becses figyelmébe ajánljam a következőket:

A vezetésem alatt álló minisztérium a legnagyobb odaadással dolgozik Magyarország területi épségének helyreállításán.

E célból szoros összeköttetést tart fenn a demarkációs vonalon túl lévő nemzeti kisebbségekkel, melynek túlnyomó többsége a Magyarországa, melletti hű kitartás és Magyarországgal való újraegyesülés számára megvan nyerve.

E nemzeti kisebbségek azonban garanciákat kívánnak arra nézve, hogy Magyarországhoz való visszacsatolásuk esetén kulturális kívánságaik elé akadályok nem fognak gördülni. Megbízottaik és képviselőik további tevékenységeiket és kitartásukat attól teszik függővé, hogy a nemzeti kisebbségek kulturális igényeiknek kielégítése céljából kiadott rendeleteket – nevezetesen a 4044/ 1919. M. E. sz. kormányrendelet /Budapesti közlöny 1919. évfolyamán 167. sz./és a vallás és közoktatásügyi miniszter 209494/1919.B. II. sz. rendelete/Budapesti Közlöny 1919. évfolyam 199./csak papíron maradnak-e, vagy pedig becsületesen végre is hajtának.

E fontos szempontok figyelembevételével a vallás és közoktatásügyi miniszter úrral egyetértőleg különösen felkérem, hogy az egyházkerületben kinevezett és a nemzeti kisebbségek tanügyeinek vezetésével megbízott tanfelügyelőket vagy segéd tanfelügyelőket, /:beosztott szakférfiakat:/ jóindulatúlag fogadni és nehéz és kényes feladatuk megoldásában hathatósan támogatni szíveskedjék.

Ez idő szerint első sorban arról van szó, hogy a Magyarország belső területein élő németeknek és tótoknak a magyar nyelvű oktatás mellett a vallástant és a vallásos énekeket anyanyelvükön tanítsák, továbbá, anyanyelvükön is megtanulhassanak írni, olvasni és számolni. E csekély engedmény semmit sem árthat a magyarság erejének, igen jó benyomást tehet azonban a nemzeti kisebbségek körében.

Nevezetesen az irodalmi német beszédben és fogalmazásban való jártasságra abból a szempontból is nagy szüksége van a hazai németeknek, hogy a kereskedelem terén a zsidósággal erőteljesebben vehesse fel a versenyt. Közép és Kelet-Európában a kereskedelmi közvetítő nyelv elsősorban a német. Teljesen lehetetlen a zsidósággal szemben eredményt

elérni, ha bizonyos német nyelvi készséggel nem ruházzuk fel keresztyén kereskedő és iparos köreinket.

A magyar ifjúság nevelésének dolgába ugyan egyáltalába nem akarok beleavatkozni, mindazonáltal úgy vélem, hogyha egy túlnyomólag német lakta községben kisebb számban magyar anyanyelvű tanulók is vannak, ezeknek a szülei bizonyosan szívesen fogják látni, ha gyermekeik kellő magyar oktatás mellett a német nyelv elemeivel is megismerkednek és németül írni és olvasni megtanulnak.

E kényes kérdések bölcs és tapintatos megoldásával igen nagy hazafias szolgálatot tehetünk az országnak, egyoldalú vagy barátságtalan kezeléssükkel viszont olyan politikai veszedelmeket idézhetünk fel, melyek beláthatatlan következményekre, károokra vezethetnének.

Felhívom Méltóságod becses figyelmét arra is, hogy a béke feltételek is biztosítják a nemzeti kisebbségek kulturális igényeinek kielégítését. Amennyiben a békefeltételek ide vonatkozó pontjai végre nem hajtatnának, biztos értesülesem szerint bizonyos hazafiatlan nemzetiségi körök panaszaikkal rögtön a népszövetséghez fordulnának, és ilyen módon Magyarország nemzetiségi politikáját a külföld előtt súlyosan diszkreditálnák.

Midőn tehát Magyarország összes számottevő politikai tényezőivel teljes egyetértésben nemzetiségi politikánkat, – a múlttól eltérőleg –, a külföld előtt szimpatikusabb irányba akarjuk terelni, a tekintetben különösen nem nélkülözhetjük az illetékes egyházi főhatóságok megértő és hathatós közreműködését.

Fölkérem Méltóságodat, hogy az itt közölteket az egyházkerületbe tartozó lelkészséggel és iskola székekkel is mielőbb bizalmasan megismertetni és velük megértetni szíveskedjék, hogy ez idő szerint olyan a helyzet, hogy a magyarság ügyének az teszi a legnagyobb szolgálatot, aki az államhoz hű nemzeti kisebbségekkel való együttműködés szükségességét fölismerve, velük a benső és őszinte barátságot ápolja és minden megfelelő alkalmat megragad, hogy ezt a nyilvánosság előtt is nyíltan kifejezésre juttatja és ezáltal is társadalmi békét és harmóniát biztosítja.

Végül különösen felkérem Méltóságodat, méltóztatnék mielőbb intézkedni – amennyiben ez eddig nem történt volna meg –, hogy az említett 209494/1919. B. XV. sz. kultuszminiszteri körrendelet rendelkezései főleg a tanítási nyelv megállapítása és használata tárgyában mielőbb lelkiismeretesen végrehajtsanak a főnhatósága alatt álló népiskolákban is.

Tett nagybecsű intézkedéseiről, valamint a rendelet végrehajtása közben szerzett tapasztalatairól szíves értesítését kérem.

Fogadja Méltóságod őszinte nagybecsülésem nyilvánítását.

Budapest, 1920. április hó 23.-án.

/pecsét/ Nemzeti Kisebbségek Minisztériuma. Címer.

41. Forrás

/Tiszáninnyi egyházkerület levéltárából. Dr. Révész Kálmán kézírása./

Főtiszteletű Egyházkerületi Közgyűlés!

1. Tekintettel arra, hogy a ránk kényszerített gyászos békefeltételeket a magyar kormány kiküldöttei f. évi június hó 4-n aláírták, eljött az ideje, hogy az egyházkerületünkben csehszlovák impérium alá jutott rész további sorsáról gondoskodjunk. Erre vonatkozólag tisztelettel ajánljuk a következő határozati javaslatunk elfogadását:

Egyházkerületi közgyűlésünk az elnöki előterjesztés alapján kimondja, hogy egyházkerületünk csehszlovák impérium alá eső részének sorsát még végleg eldöntve nem látja, amennyiben az országhatárok még mindig nincsenek végérvényesen megállapítva. Ennek dacára már most megengedi a megszállott részek lelkészeinek és tanítóinak, hogy ha a csehszlovák kormány részéről a hűségfogadalom letétele kívánhatnék tőlük, azt a kijelölt hatósági közeg kezébe letelhessék. A felmerülő egyházszervezeti tárgyalások vezetésével, míg Kassán tartózkodik, Dr.

Révész Kálmán püspököt, az ő Miskolcra költözésétől fogva pedig Czinke István egyházkerületi főjegyzőt, mint az E. T. I. tc.184 §-a szerint püspökhelyettes megbízta, idevonatkozó jelentésüket legközelebbi közgyűlésünkre beavárán.

/A még következő 2., 3., és 4. pontok a mi szempontunkból érdektelenek, nem is vonatkoznak a megszállás alatt volt területre, azért azokat mellőzzük./
Kiváló tisztelettel

Miskolc 1920. június 30. Dr. Révész Kálmán s. k. püspök.

42. Forrás

/Tiszáninnyi e. ker. levéltárából. - Dr. Révész Kálmán kézírása./

A tiszáninnyi református egyházkerület püspöki hivatalától.

202/1920. szám.

E számra hivatkozással kérek választ.

Nagytiszteletű Főjegyző Úr!

Ma vettem Patay Károly püspökhelyettes Úrnak aug. 23-n 199 – 920 sz. a. kelt levelét, melyben értesít, hogy az értekezletet szept. 8-ra Rimaszombatba összehívta s egyúttal felkér, hogy ott én is jelenjek meg.

Nagyon sajnálom, hogy a meghívásnak több okból eleget nem tehetek. Csak egyet említek: szept. 9. hajnalban indulnom kell Sárospatakra, a lelkészi vizsgálatokra.

Hogy az értekezletnek kezében legyen a pozsonyi kormányának a ref.

egyház ügyében tett hivatalos nyilatkozata, mellékelten megküldöm Nagytiszteletűségednek Šimkovič kormányreferensnek 1919. október. 23-n hozzám intézett levelét, az eredeti szlovák nyelven. Méltóztásuk egy ahhoz értő emberrel lefordíttatni és felhasználni. Šimkovič úrnak legközelebb aug. 18-n küldtem egy nagyon fontos felterjesztést, de még eddig nem méltóztatott válaszolni.

Az értekezlet megállapodásairól szóló tudósítást vagy jegyzőkönyvet a lehető legsürgősebben kérem hozzám elküldeni.

Az értekezleten megjelent testvéreket szívből köszöntve, munkálkodásukra Isten áldását kérve, legszívesebb üdvözzeltem vagyok Košice, 1920. augusztus 30.

kész híve Dr. Révész Kálmán püspök.

1 melléklet!

43. Forrás

Fordítás.

Minister Československej Republiky Bratislava dňa 25. okt. 1919.

Čís. 1904/I. odd. ev. a. v. cirkev s plnou mocou pro správu Slovenska.

Főtiszteletű Dr. Révész Kálmán ref. püspök úrnak Kassán.

Titkárom, Stunda István közölte velem Főtiszteletűségednek az ő címére írt 1919. okt. 8. illetőleg okt. 18.-iki levelét.

Ami a levél hivatalos részét illeti, van szerencsém a következőkben válaszolni!

Minden félreértés elkerülése végett, a teljhatalmú miniszter úr meghatalmazása alapján mindenekelőtt megállapítom azt, hogy az egyedüli hivatalos közvetítő közeg a csehszlovák kormány és a ref. egyház között alulírott, Šimkovič János lipcsei ág. hitv. ev. esperes, mint a slovenskói ág. hitv. ev. egyházi ügyek kormány-referense. – Ezek után legyen szabad kifejeznem bizonyos jóleső megnyugvásomat afelett, hogy a ref. testvéregyház keresni kezdi a cseh-szlovák köztársaság kormányával az érintkezést. – Biztosíthatom főtiszteletűségedet egyrészt arról, hogy a csehszlovák köztársaság kormányát legalább is oly kellemetlen érintené, mint magát a ref. egyházat, ha az utóbbi a magyarországi testvéreivel nyelvi, egyházi és politikai tekintetben továbbra is egyesülve maradhatott volna, de biztosíthatom másrészt arról is, hogy a csehszlovák kormány minden lehető el fog követni, hogy a magyar nemzetnek a köztársaság kötelekébe jutott része úgy egyházi, mint társadalmi téren otthon érezze magát, mint egyenjogú osztályos része a mi közös új hazánk, a Csehszlovák Köztársaság lakosságának. –

Hogy e tekintetben Főtiszteletűségednek, a levelében kifejtett egyéb

aggodalmaikat is eloszlassam, miniszter úrral egyetértőleg a következő kijelentést teszek:

A hitvallás sérthetlenségét – amint azt a ref. egyház symbolikus könyveiben, zsinati törvényeiben kodifikálta, a csehszlovák kormány tiszteletben fogja tartani úgy, hogy a ref. egyháznak ebben a tekintetben se legyen semmi oka a panaszra. –

A ref. egyház autonómiáját, tisztán egyházi téren nemcsak elismeri, de meg is védelmezi minden támadással szemben, bármely részről akar-na is az érvényesülni, úgy az egyház és állam elvben már kimondott egymástól való elválasztásának keresztülvitele előtt, mint annak keresztülvitele után is, – az iskolaügy terén pedig mindaddig, amíg a minden jellegű és fokú iskolának elvben már szintén kimondott államosítása nem lép életbe. –

Ha netalán az szolgálhatna aggodalmainak alapjául, hogy Slovensko teljhatalmú minisztere 1919. évi január 30-án 875. E. sz. a. kelt rendeletével a szlovéniai ág. hitv. ev. egyház autonómiáját bizonyos részében, ami az egyház adminisztrációjára vonatkozik, felfüggesztette, szolgáljon viszont megnyugtatóul az a kijelentés, hogy az autonómiának ez a felfüggesztése egyelőre csak két évig fog tartani és hogy az autonómiának ezt a felfüggesztését maga az ág. hitv. ev. egyház kívánta a kormánytól, hogy a hivatalból való eltávolítás által le legyen törve az egyház mindazon tényezőinek terrorja, akik illuzóriussá tették a szlovák ág. hitv. ev. egyház összes törvényesen biztosított jogait. Ilyen lépés megtételét a Szlovéniaán lévő ref. egyházban a kormány mindeközéig nem találta szükségesnek.

Az anyanyelvet illetőleg a kormány az evangélikus egyházak reformátorainak azon álláspontját vallja magáénak, mely szerint az istentisztelet nyelve az anyanyelvnek kell lennie, és nem engedi meg, hogy akár a magyar gyülekezetekben a szlovák, akár pedig a szlovák gyülekezetekben a magyar nyelvű istentiszteletek legyenek bevezetve, vagy azokban megtűrve.

Az iskolaügy terén az elemi iskolákban minden nemzetnek biztosítva van az anyanyelvű oktatás, a kormánynak nincsen szándékában elszlovákosítani a nem szlovák vidékeket, másrészt nem engedi meg a szlovák nép magyarosítását vagy németesítését, – de a szlovák nyelv tanítására a magyar elemi iskolákban a Prágai Nemzetgyűlés törvényben fog megállapítani bizonyos heti óraszámot. –

Egyes hatósági közegeknek ebben a tekintetben elkövetett túlkapásait a kormány előterjesztett panaszra esetről-esetre megakadályozza, megszünteti, – hiszen bebizonyosodott, hogy az ilyen túlkapások annak voltak a következményei, hogy az illető közegek nem ismerték az egyház autonóm jogait. –

A magyar vidéki középiskolákban a magyar anyanyelvű tanulók számára

a tanítás magyar lesz, például szolgál erre a rimaszombati és a bratislavai kétnyelvű gimnázium, de a szlovák nyelv és irodalom intenzív oktatásával, aminek heti óraszámát törvényhozási úton lesz megállapítva. –

Ily módon akar lehetőséget adni a kormány a magyar anyanyelvű tanulóknak a szlovák nyelv, mint államnyelv megtanulására.

Ismételten hangsúlyozom: a csehszlovák köztársaság kormánya a nem szlovák anyanyelvű polgárokat nem akarja elszlovákosítani, mert erőszakkal lehetetlen a polgárok békés együttélését megteremteni. –

Ami még a ref. egyház intézményei, tisztviselői, hivatalnokai és alkalmazottai állami segélyeit illeti - a csehszlovák köztársaság kormánya a ref. egyháznak ugyanazokat a segélyeket biztosítja, amelyeket a volt magyar állam megadott s amelyeket az ág. hitv. ev. egyház számára is biztosított.

–A kedélyek megnyugtatóására közlöm, hogy ezeket a segélyeket a költségvetésbe felvettem úgy az ág. hitv. ev. mint a ref. egyház számára, de természetesen, hogy minden egyházi tisztviselőnek és hivatalnoknak le kell tennie a hűségi fogadalmat a csehszlovák köztársaságra. –

Ezekben, valamint egyéb más kérdésekben is, melyeknek megoldása a ref. egyház megnyugtatóására szolgálna, kész vagyok továbbra is a kormány nevében tárgyalni, csak a ref. egyház terjessze elő Slovensko teljhatalmú minisztériuma elé törvényes képviselői által előzetesen írásbelileg a maga kívánságait, hogy a tárgyalást elő lehessen készíteni. – Egyébként fogadja Főtiszteletűséged legteljesebb tiszteletem kifejezését:

Šimkovič János s. k. az ev. ügyek kormánytanácsosa.

44. Forrás

/Királyházi gyűjteményből. – Kézírás. - Biky Ferenchez írt levél/ 109/1920. szám.

E számra hivatkozással kérek választ.

Nagytiszteletű Esperes Úr!

F. évi május 30-n kelt becses levele csak tegnap, jún. 12-n érkezett hozzám, mert, román cenzurálás végett Oradea Mare, Nagyváradot is megjárta.

Annyi tény, hogy a pozsonyi kormánytól már régen felszólítást nyertem, hogy vegyem át a szlovenszkói összes ref. egyházak igazgatását, de erre azt válaszoltam, hogy erről csak a béke ratifikálása után tárgyalhatunk. A kormányzást tehát még át nem vettem a dunán- és tiszántúli részekre, de magától értetődik, hogy e részekre élő egyházak és lelkesek érdekeit addig is szívemen viselem s tőlem telhetőleg előmozdítom.

Bizony, a tiszáninneri részekre is egyik szükség kiáltja a másikat s a nyomorúságok árvizei immár az a jakunkig érnek.

Minden jók kívánása mellett, legszívesebb üdvözléssel s igaz baráti szeretettel vagyok

A tiszáninneri református egyházkerület püspöki hivatalától. Košice.
1920. jún.13

testvére az Úrban Dr. Révész Kálmán s. k. püspök.

45. Forrás

/Dunáninneri e. ker. irattárából, – Nyomtatott körlevél. –/

A református püspökhelyettestől

120/

Nagytiszteletű Lelkész Úr!

Érdemes Egyházi Elöljáróság!

Kedves Atyámfiak!

Miként a halálosnak látszó ütéssel sújtott ember csak lassan eszmél, kábult öntudattal... sokáig révedezve tekint álétan maga körül, s időbe kerül, míg eszmélni, öntudatra, tevékenységre ébredni kezd, – úgy mi is a bennünket ért történelmi halálos sorcsapás bénító, lélekölő sujtolása után, csak most kezdünk még magunkhoz térni, tevékenységre, életre kelni, erőnk, képességeinket kifejteni. Hitfelekezetünk alkotmányos, törvényes szervei is mozogni, működni kezdenek, az eddig szétszórta, magukra hagyott erők tömörítettnek,, református hitfelekezetünk a benne rejlő anyagi-erkölcsi erőt, társadalmat nemesítő tulajdonságait kifejteni, érvényesülni készül és akarja...

Komáromban júliusi 30.-án tartott egyházkerületi közgyűlésünk is, érezve a felelőség súlyát, a tovább nem halasztható 12. óra elkövetkezését, az egyházi törvény I. t. c. 184. § alapján engem bízott meg a püspök helyettesítéssel, és ngs. Szabó György legidősebb egyhm. gondnok urat a főgondnok helyettesítéssel.

Legelső szavam is a szeretetnek, bizalomnak szava hozzátok. Köszöntelek benneteket mindnyájatokat testvéri szeretettel, ugyanakkor a nehéz sors súlyát érező és hordozó bizalmunk, de egyszersmind bátorításunk, lelkesítésünk szavaival mondván: ne féljetek.... ne csüggedtetek, az a mindenható Isten, aki bennünket ezer év viharai, négy évszázad küzdelmei között megőrzött, nem hagy el ezután sem... az igazságos és szent ügyet elbukni nem engedheti! ...Csak az a nép, az a felekezet enyészik el nyomtalanul csak az hal meg, amelyik kishitűleg megadja magát, amely fásult közönyösséggel, tétlen lemondással hajol meg a reá nehezült sorcsapások súlya alatt.... Mi nem halhatunk meg, nem enyészhetünk el, mert élni akarunk s élni is fogunk, csak tegye mindenki kötelességét, állja meg azt a helyet, ahová állítatott, ne

riadjon vissza mindjárt a legelső akadály előtt gyáván, kislelkűen.

Ti reátok nehezül kedves lelkész-tanító testvéreim a felelőség legnagyobb, legnehezebb súlya, mi vagyunk a vigyázók, az őrállók, a legfontosabb munkát nektek kell végeznetek. – Ne feledjétek az írás szavait „ha a trombita bizonytalan zengést teszen, kicsoda készül a harcra?” ha a vezér kezében megremeg, meginog a zászló, megrendül, megtántorodik az egész sereg. Vegyétek lelketekre egy kimagasló egyházi író szavait: „Nem ismerek szebb hivatást mint a pap hivatás, ha abban hittel, lélekkel és szeretettel forgolódunk.” ...Forgolódjatok hát ezekben a válságos nehéz időkben hittetszeretettel, öleljétek kebletekre híveitek seregét, s szeretetben olvadjatok az azokkal egybe. Legyetek azoknak – a reátok bízott nyájnak – hűséges őriző pásztorai.

És ti híveink lelkes – most gyászban borongó – serege, népünk ezrei, százezrei, gyülekezetük buzgó tagjai, ismerjétek, halljátok meg pásztorok szavát, ne legyen kiáltó szó pusztában.

Jól tudom, hogy csábít titeket is a világ, hiteget a felforgató korszellem, járnak körültek is álpróféták, elvonni, megtántorítani akarva titeket ősi hitetekben, puritán-tiszta, őseitektől öröklött hagyományos erkölcsitekben... Mondjátok ezeknek, ...kiáltsátok világgá: „ti válasszatok magatoknak idegen isteneket, de én és az én házam népe tiszteljük az Urat”, – Szeressétek kedves testvéreim lelkészeiteket, tanítóitokat. Tudjátok-e: „megverem a pásztor, s elszéled a nyáj,” – tudjátok-e, hogy azok a szegény kálvinista papok voltak, s ma is az utolsók még, akik szegénységükben elutasították, nem vártak állami segílyt, mert annak árában hűségesküt kellett volna tenniük... s tudjátok-e, hogy a ruttkai és zólyomi lelkészek havi 60 kor. fizetésért az utolsó percig kitartottak helyükön, s csak akkor távoztak, mikor a mindennapi kenyér is hiányzott az asztalukról? No sajnáljátok tehát tőlük jól megérdemlett jutalmukat, adjátok meg, pótoljátok szeretettel egyházatokat, iskolátokat, szeressétek, erősítsétek. Minden fillér, minden adomány, mit azokra fordítotok, hasznával ti reátok, gyermekeitekre, unokáitokra fordul. Ezek a mi hitünkek magyarságunknak legerősebb oszlopai, legbiztosabb fundamentumai. Ne engedjétek azokat roskadozni, meggyengülni.

Sok és nehéz feladat... Talán súlyos küzdelmek várokozhatnak reánk hitfelekezetünkre, de ne féljétek, mi nem lankadunk, nem csüggedünk, csak erősítsen, bátorítsa a ti bizalmatok, szeretetek és – ha kell és szükséges, áldozatkésziségetek. Ezeket kérem e soraimban, melyeket istentisztelet alkalmával elöttetek felolvasni kérek, tudtotokra adván, hogy minden bajaitokban, gondjaitokban, szorongatásaitokban bennem résztvevő osztozó testvérré, tenni-segíteni kész szerető szívre találtok, s ezzel is maradok, mindnyájatokat, kicsinyeket és nagyokat, szegényeket és gazdagokat, a mi elárvult, magara hagyott kálvinista egyházunkat a

jó Isten megáldó és megsegítő kegyelmébe kérve, s lelketekre ajánlva Pál apostol filippibeliekhez írott levele XV. részének 6–7. verseit: „Semmi felől ne aggódjatok, hanem imádságokban és könyörgésekben minden alkalommal hálaadással tárjátok fel kívánságaitokat az Isten előtt. És az Istennek békessége, mely minden értelmet felülhalad, meg fogja őrizni szíveiteket és gondolataitokat a Krisztus Jézusban”.

Atyafiságos szeretettel szerető testvéretek. Patay Károly püspök helyettes.
Alsószecse, 1920. júl. 18.

46. Forrás

/Dunáninnyi e. ker. irattárából, – Kézírtásos. –/
234. sz. aug. 20.

Főtiszteletű H. Püspök Úr!

Nagybecsű levelét a hozzácsatolt személyi adatokkal együtt megkaptam. A mai nap folyamán ezeket el is juttatom az illetékes hivatalba. Hogy vajon a referens úr 24 körül itt lesz-e az valószínű, kevésbé valószínű azonban az, hogy a miniszter úr jelen lesz-e. –

A júl. 30-ki tárgyalások eddigi eredményére vonatkozólag csak azt közölhetem, hogy az akkor előterjesztett kérések érdekében semmi, de semmi nem történt. –

Méltóztassék megengedni, hogy erre vonatkozólag egy szerény rövidke megjegyzést tegyek. – Ezekben a kérdésekben tisztán a kultuszminiszter úr dönt. Úgy a kultuszminiszter, mint a teljhatalmú miniszter úr csak annyit tud a mi ügyeinkből, amennyit a referens úr velük közöl.

S álláspontjuk sem lehet más, mint az, amelyet a referens úr javasol és megindokol. –

Az ő álláspontja pedig kezdettől fogva az, hogy amíg a referátusok meg nem szervezik az önálló szlovenszkói ref. egyházat, addig nekik egy fillért sem szabad folyósítani, mert ez az egyetlen eszköz arra, hogy az itteni egyházakat s azok lelkészeit, rákényszerítse a kormány a magyarországiaktól való elszakadásra. – Referens úrnak ez az álláspontja annyira plauzibilis¹⁸⁵ a kormány szemében, hogy azt bármikor keresztül viszi és már keresztül is vitte. Mert végső esetben azzal is argumentálhat, hogy a ref. egyház renitens, passiv resistenciát folytat és így tovább. Hogy ezzel szemben százszor, annyi érvet lehet felsorakoztatni és rámutatni az említett álláspont jogtalanságára, az kétségtelen s ezt már különböző formában és alkalommal ajánlottam is elég nyomatékosan az illetékes vezér férfiaknak figyelmébe, hisz egy év óta egyebet nem is teszek. Azonban, mint annak idején szóval is mondtam háromszor is, ezt egy memorandum keretében

¹⁸⁵ Meggyőző, könnyen elhíhető.

küldöttségileg kellene előterjeszteni, magának a kulturminiszternek. Hogy nélkül is fog-e valami történni, azt nem tudom, de hinni sem hiszem. –

Őszinte tisztelettel maradok kész szolgája:

Stunda István s. k. ref. egyh. ügyi titkár.

920. VIII. 16. –

/N. B. Közléseim privát és a legnagyobb bizalmat igénylő természetűek./
Stunda s. k.

47. Forrás

/Tiszáninneri e. ker. levéltárából. – Dr. Révész K. püspök kézírása./

184/1920.

/Körpecsét:/A Tiszáninneri Református Egyházkerület Hivatalos Pe-
csétje. 1735.

Nagytiszteletű Főjegyző Úr!

K. B. E hó 18-n kelt, a r. sz. postahivatal által 20-n lebélyegzett leve-
led, tegnap, 23-n jutott el hozzám. Tünetes gyorsaság, ad majorem
postae čl. gloriam. Megírtam Pataynak, hogy én az értekezletnek ezút-
tal még sem szükségét sem hasznát nem látom. Elköltenénk a közpénz-
ből egy pár ezer koronát, anélkül, hogy a ministerstvótól csak egy rossz
fillért is kapnánk. Én már régen meggyőződtem arról, hogy ha azonnal
és nem egyszer, de tízszer letesszük is a hűségfogadalmat, egy fillér
államsegélyt sem kapunk 1./ mert intranzigens ¹⁸⁶ magyarok vagyunk és
2./ mert /olvasd Titus 1:12. b./ ¹⁸⁷. Patayék már jártak is náluk és ígér-
nél egyebet nem kaptak. Nem is fognak kapni.

Én már a negyedik levelet küldtem Šimkovičnak az államsegélyek ügyé-
ben, de választ is alig küld s ha küld, mindig krétai.

Ám én nem tartom magamat csálhatatlannak s ha Ti úgy látjátok, hogy az
értekezletre szükség van, hívjátok össze és pedig Rimaszombatba, hol Te
olyan nagy előnyöket tudsz biztosítani a résztvevőknek, melyekre a Košicei
helyzet miatt számítani nem lehet. Itt annyira el vannak requirálva a lakások,
hogy mar magunknak alig van helyünk. A rókáknak barlangjuk van stb.

A külföldi segítségből a második fogás is ki lett utalva, a Konvent által
még júliusban, de úgy látom, hogy Boér Elek, akire a végrehajtás bízva
van, panamázik ¹⁸⁸, mert a pénz, ötszöri sürgetés ellenére sincs Kassán.

A júliusban Budapesten járt amerikaiaknak beadtam a szlovenszkói
részekre /csak a tiszáninnerire/ 38,000 dolláros számlát, ami a mai

¹⁸⁶ Hajthatatlan.

¹⁸⁷ Valaki közülük, saját prófétájuk mondta: „A krétaiak mindig hazudozók, gonosz
vadállatok, lusta, falánk népség.”

¹⁸⁸ Sikkaszt, csal.

cursus mellett közel 2,000,000 čsl. korona, – de hogy mikor jön meg, a jó Isten tudja.

Azt pedig csodálom, hogy még Te is ilyeneket írsz „a lelkészi özvegyekkel és árvákkal is tenni kéne már valamit.” Hiszen a püspökök és a konvent feje főleg ebben fő már hónapok óta. Az orsz. járulékok a megszállott részekre is ki vannak utalva, csak menjen érte valaki Miskolcra. Igaz, hogy a valuta különbség miatt ez csak egy csepp a tengerhez, de mégis valami. Ha megjön a II. külföldi segély, abból is jut az özvegyeknek, de p. o. Buzi barátink mai napig sem terjesztette be hozzám a névjegyzéküket. Enélkül pedig nem tudok részökre segélyt adni, még ha milliók állanak is rendelkezésemre.

Szombaton, aug. 21-n délután itt járt nálam a Tátrából lerándult két rszombati luth. úri ember:

Fényes és Sicher, azzal a kéréssel, hogy mivel szept. 1-től református impérium /!/ alá kerül a rsz. főgimnázium, tegyük azt teljesen magyarrá. Én megmondtam nekik, hogy közös lónak túrós a háta, ám ha e tekintetben tenni akarnak valamit, szerkesszen egy erélyes hangú és jól megindokolt memorandumot az igazgatótanács és küldjétek hozzám, én szintén a legerélyesebb pártolással fogom felterjeszteni. Előre tudom ugyan, hogy a minsterstvóban ad acta teszik s legjobb esetben karácsony felé válaszolnak reá.

Végül jelzem, hogy legközelebb, egyebek mellett, oly értelemben is írtam a prot. referátusba, hogy tekintve a békeszerződést és a r. kath. példát /Csernoch¹⁸⁹ most is gyakorolja a jurisdictiót¹⁹⁰ a slovenskói részen/ határozottan kívánom, hogy a reformátusoknál is fennmaradjon a 3 püspök joghatósága, de előre tudom erre is a választ.

Egyelőre eleget írtam, csak tudd elolvasni! Igaz! Tóth Pál elfoglalja-e miskolci helyét, mert ottjártakor, Tóth Béla szerint nem nagyon mutatott erre hajlandóságot. Isten áldjon minden jókkal! Szívesen üdvözlök igaz barátod Dr. Révész Kálmán s. k. K. 1920. aug. 24.

48. Forrás

/Tiszáninnyi e. ker. levéltárából. – Gépírása./

Jegyzőkönyv. felvétel az 1920-évi szeptember 8-án, a Tiszáninnyi és Dunántúli református egyházkerületeknek a Cseh megszállás folytán elszakított egyházai jelen s jövő helyzete érdekében, Rimaszombatban tartott értekezleten.

¹⁸⁹ Csernoch János (1852-1927), esztergomi érsek, később bíboros. Szlovák nemzetiségű, a magyar főrendiház tagja.

¹⁹⁰ Arra utal, hogy Csernoch esztergomi érsekként még ekkor, 1920. augusztusában is gyakorolta a joghatóságot a Trianonban elcsatolt részekben

Jelenvoltak: Patay Károly barsi esperes, mint a Dunántúli egyházkerület megszállott részein levő egyházak helyettes püspökének és Lukács Géza gömöri egyházmegyei gondnoknak elnöklete alatt, Czinke István a tiszáninneri egyházkerület főjegyzője, a kerület megszállott részein levő egyházaknak helyettes püspöke, Tóth Kálmán komáromi esperes, Csekey Dávid alsóváradi, Ruszkay Gyula jánosi, Sághy Sándor bejei, Simon Mihály rimaszombati lelkészek, Molnár József a gömöri egyházmegye ügyésze és Buzi Márton gömöri esperes, jegyző.

1. Patay Károly h. püspök, az értekezletnek elnöke a szíveket megrázó szavakkal ecsetelvén a felettünk pusztító viharoként átzúgott történelmi események folytán Cseh megszállás alá jutott egyházaink, s azok hivatalnokai, különösen lelkészeinek mélyen elszomorító, szinte siralmas helyzetét, amely eléggé indokolja a jelen értekezlet összehívását, s egyszerismind meleg, szívélyes hangon köszöntvén a megjelenteket, az értekezletet megnyitja.

2. Czinke István, tekintettel az egyházunkban fennálló paritás elvére, melynél fogva ügyeinek intézésében minden téren, a világi elemnek ugyanoly jogai vannak, mint az egyházinak, indítványozza, hogy ennek megfelelőleg ez értekezletre is keressék fel Lukács Géza, a gömöri egyházmegye gondnoka a társelnöki szék elfoglalására.

Értekezlet az indítványt elfogadja, s felkéri Lukács Gézát, hogy a társelnökséget elfogadni szíveskedjék, ki is a benne helyezett bizalom hívó szavának készségesen engedve, meleg köszönetének nyilvánítása mellett a társelnöki széket elfoglalja.

3. Miután egyházaink jelen válságos helyzetében különösen ezeknek a lelkészei érzik leginkább annak súlyos nyomását, amennyiben ezek közel két éve már, hogy a gyülekezetek által kiszolgáltatandó járulékaikon kívül sehonnan egy fillér fizetést sem kaptak, úgy hogy többen közülük e miatt vagy saját megtakarított vagyonkájukat emésztették fel, vagy – ami még megrázóbb – a nyomor pajzsos férfiával kénytelenítetnek küzdeni, és miután az ezen küzdelemből való kimenekülésre nem látszik sehonnan sem más mód kínálkozni, mint a Č. S. köztársaság segítségét elfogadni, amely pedig csak úgy remélhető, ha az ez által megkövetelt „hűségfogadalmat” mi is letesszük: kéri elnöklő h. püspök az értekezletet, hogy e tekintetben álláspontját kifejtve nyilatkozzon szíveskedjék. –

Értekezlet mélyen érzi ugyan, sőt látja, tudja, hogy soha segítségre nagyobb szükség nem volt, mint a megszállott területek lelkészeinek jelen helyzetében, de mert felsőbb egyházi hatóságaink erre nézve már kimondták határozataikat, hogy t. i. „megengedik a lelkészeknek és tanítóknak, hogy a hűségfogadalmat, ha azt a „Č. S. kormány kívánja, a megbízott hatósági személy kezébe letehetik, de mi magunk fel nem ajánljuk,” értekezletünk sem kíván e tekintetben egy lépéssel sem tovább menni.

4. Az előbbi tárggyal kapcsolatosan, mert a Č. S. köztársaság Slovenskó

területének kormányzásával megbízott teljhatalmú miniszterének tett kijelentése szerint, „bármiféle segítséget is sem egyes egyház, sem egyes lelkes a köztársaságtól nem várhat és nem is igényelhet, csak az esetben, ha ezt az egyház egészének képviselője kéri, vagyis ha az egyház, mint egységes egész szervezkedik”, kérdésbe vétetett, hogy milyen legyen itt ez a szervezkedés?

Századosak a kapcsok, széttephetetlenek a kötelékek és azok az érdekszálak, melyek minket eddig egyházkerületeinkkel összekötöttek, összefűznek és még ma is egybekapcsolnak.

S mi nem törhetjük össze, nem téphetjük szét ezeket, hacsak a magunk szívét is összetörni nem akarjuk. Mi továbbra is a magunk kerületeivel óhajtunk maradni egységben, amire nézve úgy a Dunántúli, mint a Tiszáninneni egyházkerületek már meg is tették a kezdeményező lépést, mikor tiszáninneni egyházkerületünk a f. évi július hó 1-én, a dunántúli pedig július hó 16-án hozott határozatával püspök és főgondnok helyetteseket bízott meg a püspöki, illetve főgondnoki jogok és kötelességek gyakorlásával. Nekünk az volna a kedves, ha mi „nyelvileg, egyházilag és politikailag együtt maradhatnánk magyarországi hitsorsosainkkal”, amint ezt a Slovensko területének kormányzásával megbízott teljhatalmú miniszter egy ízben írásban is kijelentette.

Ilyen értelemről és kérésről szóval fordul jelen értekezletünk is a két érintett egyházkerülethez. Tartsanak meg minket kebelükben és tegyenek meg minden lehetőt arra nézve, hogy mi ott maradhassunk, hogy velük alkothassunk továbbra is egységes egészet!

5. Patay Károly h. püspök, elnök a Következő memorandumot terjeszti az értekezlet elé:

„Szlovenszko területén levő reformátusok Memoranduma Szlovenszko teljhatalmú Miniszteréhez.”

/Ez a memorandum teljes egészében közöltetett „Szlovenszko Tiszáninneni Református Egyházkerület 1920. évi december hó 21-ik napján, Kassán tartott közgyűlésének Jegyzőkönyve” 40. lapján II. Függelék alatt. – A jegyzőkönyvet szerkesztette: Réz László egyházker. lelkesi főjegyző. Heiman Vilmos nyomása Nagykapos 1935./

Értekezlet a Memorandumban foglaltakat teljes egészükben magáévá teszi, s megbízza a 2 kerület helyettes püspökeit s főgondnokait, hogy azt a Č.S. kormányhoz juttatni szíveskedjenek, felhatalmazván egyúttal arra is, hogy a kormánnyal az egyházak érdekében szükségesnek látszó és kívánatos érintkezést feltartván, az ügyeket azzal egyetértőleg, az anyaszentegyház javára intézzék. –

6. Elnöklő helyettes püspök, tekintettel nagyon is elzárt helyzetünkre, melynél fogva még a saját egyházaink, egyházmegyéink és egyházkerületeink kebelében történő eseményekről sem tudunk még csak tudo-

mást szerezni sem, és tekintettel ama szomorú körülményre, hogy népünk, ha ottanottan hozzá tud is jutni valamilyen szellemi táplálékhoz, ez inkább mótely számára, mely még jobban megmérgezi különben is eléggé megtévelyedett lelkét, indítványozza, hogy az értekezlet tegye meg a szükséges lépéseket egy hivatalos egyházi és egy református szellemben, a nép nyelvén írandó néplap megindítása érdekében. –

Értekezlet elevenen érzi mindkét lapnak a szükségességét, de nem látván eléggé biztosítottak mindkettőnek egyszerre való megindítását és további felmaradását, egyelőre csak az egyházi lapot óhajtja megjelentetni mint hivatalos lapot és e végből felkérni határozza a két egyházkerületet, hogy ennek létfeltételét biztosítandó, tegyék kötelességévé Szlovenszkó területén levő minden egyes egyháznak a lapnak az egyház pénztárának terhére való megrendelését. Egyben óhajtja az értekezlet, hogy a lap szerkesztésével Réz László rozsnyói lelkész bízassék meg, és hogy már most tájékozni tudja magát a lap előállítási költségeit illetőleg, felkéri a két helyettes püspök által Réz Lászlót, hogy érintkezésbe lépve a rozsnyói nyomdászokkal, kérjen tőlük költségvetést s közölje azt a helyettes püspökökkel. Óhajtja továbbá értekezlet, hogy a lap mielőbb megjelenjék.

7. Miután az egész Szlovenszkón nincs egyetlen prot. középiskola, mely tisztán magyar nyelvű volna és így a magyar ifjúság elől egyenesen el van zárva még a lehetősége is annak, hogy magát tudományosan képezze, pedig magyar nemzeti szempontból ez felette fontos a jövőre nézve, indítványoztatott, hogy kerestessék meg a Č.S. kormány az iránt, hogy a rimaszombati egyesült protestáns gimnáziumot hagyja meg tisztán magyar nyelvű tanintézetnek, ahol a mi magyar ajkú ifjaink anyanyelvükön elégíthetik ki lelkük tudományszomját. - Czinke István ehhez hozzácsatolja azon kívánságát is, hogy miután ág. h. ev. atyánkfiai a rimaszombati gimnáziumból mar úgyis felajánlották a saját illetőségüket a Č.S. kormánynak állami, tehát szláv nyelvű középiskola gyanánt, ne csak az kéressék a kormánytól, hogy ez tisztán magyar, de tisztán református is legyen. értekezlet a kettős indítványt magáévá teszi és felkéri a kormányt, hogy a rimaszombati egyesült prot. gimnázium helyett ugyanott egy tisztán magyar nyelvű és tisztán református középiskola létesítéséhez nyújtson segédkezet, és egyszersmind óhajtja, hogy a rimaszombati református presbitérium és a gimn. igazgató tanács is ugyanilyen felterjesztésben kérje ezt a kormánytól.

8. Patay Károly elnök indítványozza, hogy az Országos református lelkész nyugdíjintézetet és özvegy- árva tárát illető múlt és fél évi járulékok szedessenek be a szlovenszkói gyülekezetek és lelkészektől és a beszédendő pénzből elégítenek ki a segélyjogosult lelkész özvegyek és árvák, valamint a nyugdíjas lelkészek, és így számolhassanak el aztán

az országos lelkeszi nyugdíj és özvegy- árva tárnál.

A lelkeszőzvegyek s árvák valamint a nyugdíjas lelkeszek ínsége, nyomora minden más ínség és nyomor felett való csakugyan itt a megszállott részen, mert ezekről senki más, egyedül csak az gondoskodik, ki az ég madarait táplálja és akinek gondviselő jósága nélkül bizony már régen éhen kell vala ezeknek veszniük, ugyanazért értekezlet az indítványt helyesléssel fogadja, és ennek megvalósíthatása céljából a felsőbb hatóság engedélyét tisztelettel kéri.

9. Ugyancsak Patay Károly elnök indítványozza, hogy hasonló módon szedessenek be az orsz. közalapi járulékok is a megszállott részek egyházaitól és ezen pénzből fedeztessenek a tiszáninneri és dunántúli kerületek ide tartozó egyházainak és iskoláinak közigazgatásával járó költségek, s így számoltassanak el az orsz. közalapnál.

Értekezlet ezen indítványt is elfogadja és ennek végrehajtásához a szükséges felsőbb hatósági engedélyt tisztelettel kéri. –

10. Értekezlet Patay Károly esperes, s püspökhelyettesnek a megszállott területek egyházai, s lelkeszei szorongatott helyzetének érdekében tett minden eddigi lépését és önzetlen, tiszta érzés szülte fáradozását méltányló elismeréssel fogadja, s ezekért neki hálás köszönetét nyilvánítja. –

11. A jegyzőkönyv hitelesítésével az elnökségen és jegyzőn kívül Czinke István és Simon Mihály rimaszombati lelkeszek bízatnak meg. –

Hitelesítik:

Lukács Géza s. k. egyh. elnök. vil. elnök.

Buzi Márton s. k. Simon Mihály

Czinke István s. k.

49. Forrás

/A dunáninneri egyházkerület irattárából./

Minister Československej Republiky s Plnou Mocou Správu Slovenska
Bratislava, dňa 27. szept. 1920

Čis. 4100, odd. ev. a. v. cirkve Predmet:

Főtiszteletű H. Püspük Úr!

Főtiszteletű Šimkovič János kormánytanácsos úr meghatalmazásából tisztelettel értesítem a következőkről:

A mai nap folyamán /szept.27./ Dr. Mičura Márton teljhatalmú miniszter úrral folytatott tárgyalások folyamán tanácskozás tárgyává tettek a ref. egyház problémái a Slovenskon. E tanácskozásból. kifolyólag a teljhatalmú miniszter úr a következő álláspontot foglalta el az alapvető kérdéseket illetőleg:

Nem hajlandó tárgyalni a ref. egyház Slovenskon levő vezető tényezői-

vel mint olyanokkal, akik erre a magyarországi ref. egyház főhatóságaitól nyertek megbízatást és felhatalmazást s aki- maguk is erre az alapra helyezkednek és jogforrásul a magyarországi ref. egyház főhatóságainak határozatait tekintik a Slovenskón levő ref. egyház ügyeire vonatkozólag. Akik tehát a magyarországi ref. egyház főhatóságainak itteni képviselőiként szándékoznak esetleg tárgyalásokat kezdeményezni. Egyedül azon az alapon indíthatók meg a tárgyalások a miniszter úr és a Slovenskón levő ref. egyház képviselői között, ha a vezető férfiak ezeket függetlenül a magyarországi egyházi hatóságok határozataitól, mindennemű megbízatásától és felhatalmazásától kezdeményezik.

Továbbá, a miniszter úr bármikor kész a ref. egyház lelkészeit, egyházi tisztviselőit, egyházi intézményeit megillető államsegélyek folyósítása érdekében megtenni a döntő lépéseket, de ennek elengedhetetlen feltétele a Slovenskói egyetemes egyház megalakulása.

A miniszter úr megkapta a ref. egyház vezető férfiainak e hó 3.-án memorandumban foglalt határozatait. Minthogy azonban a miniszter úr kezei közt levő példány nélkülöz mindennemű aláírást megerősítést, ez nem szolgál alapul ahhoz, hogy a bennfoglalt határozatokat megfontolás tárgyává tehesse. –

Ha Főtiszteletű H. Püspök úr ék e memorandumot előterjeszteni szándékoznak, úgy értesítem, hogy a miniszter úr e hét folyamán vagyis szept. 27 – okt. 4.-ig Bratislavában fog tartózkodni. Míg okt. 4.-ke után folyó ügyekben Prágába fog utazni Šimkovič János Kormánytanácsos úrral együtt, aki különben már e hét folyamán is ugyancsak hivatalos ügyeinek intézése céljából, legalább okt. 1.ig távol lesz.

Midőn ezeket Főtiszteletűségeddel közlöm, maradok őszinte tisztelettel:
Stunda István s. k.

50. Forrás

/Dunáninneri e. ker. – Nyomtatott levél./
Református püspöki hivataltól.
280/1920.

Nagytiszteletű Lelkész Úr!
Érdemes Egyházi Elöljáróság!

Egyházi felettes hatóságunk: országos zsinatunk az egység erős kiemelésével, püspök és főgondnok helyettesekkel határozta vezetni – miként azt mi is cselekedtük – megszállott részeken levő gyülekezeteinket.

Alig állván megfelelő út a rendeletek közlésére, s ismerve az általános és jogos érdeklődést, közlöm, hogy a fogadalom letévését is csak a végső kényszer esetén engedélyezte, úgyszintén az esedékes segélyek

igénybevételét is, biztosítván, hogy minden járandóságaink, külföldi hit-rokonaink segélyével – melyre nézve határozott ígéretet adtak – visszamenőleg is folyósíttatni fognak.

Ugyancsak felhatalmaztattak egyházkerületeink úgy a közigazgatási, valamint fegyelmi ügyekben is végérvényes ítéletek hozatalára, hogy ezzel is az egyházi jogrend biztosíttassák.

Végezze tehát ki-ki közöttünk a maga hivatalos kötelességét ezek tudatában csendes türelemmel, hozzánk, lelkipásztorokhoz méltó önmegtadadással. Gyülekezeteink pedig szívesen és hűségesen adják ki egyházi szolgálóknak e nehéz viszonyok között mindazon illetményeket, melyek díjlevél szerint természetben esedékesek, kimondván mindkét felettes hatóságunk azoknak háborítatlan és teljes épségű kötelező erejét.

Minden kérdéseink, ügyes-bajos dolgaink megbeszélésére rövid időn belül egyházi lapunk meg fog jelenni, – püspök úr rendelete szerint az egyházak számlájára, mely alkalmat nyújt a kölcsönös érintkezésre, eszméink, gondolataink kicserélésére.

Kérve mindnyájunkat minden téren az egyházi jogrend egyházi törvényeink, gyakorlataink pontos, lelkiismeretes teljesítésére, a gyülekezet és egyházi hivatalnokok közt szükséges összhang és bizalom ápolására, mindnyájunkat, kicsinyeket-nagyokat, gyülekezeteinket, egyházkerületünket a jó Isten megsegítő kegyelmébe ajánlva maradtam atyafiságos szeretettel

Nagytiszteleltű Lelkész Úr és Érdemes Egyházi Elöljáróság Alsószece. okt. 5.-én.

kész szolgája

Patay Károly s. k. püspök helyettes.

51. Forrás

/Királyházai gyűjteményből – Nyomtatott./
Református Püspöki Hivatal, Rimaszombat.
40-1920. szám.

Nagytiszteleltű esperes és lelkész urak

Kedves testvéreim!

„Kegyelem, irgalmasság és békesség néktek az Atya Istentől és Krisztus Jézustól, a mi Urunktól.” /II. Tim. 1:2./ E kegyelemben bízva ajánlom fel nektek s gyülekezeteinknek szolgálatomat s kérem testvéri támogatásokat. Egyházkerületünk és egyetemes zsinatunk megbízásából átvettem szlovenszkói gyülekezeteink igazgatását s tájékozástokra és vigasztalástokra tudatom veletek, hogy egyetemes egyházunk gondját ezután sem veszi le rólunk s el fog követni mindent a lelkek meggyőzése

és felmelegítése útján, hogy sorsunkat elviselhetővé tegye, megélhető-ségünket biztosítsa s mindazokat a segélyforrásokat, melyekből idáig lelkészeink és és egyházaink merítettek, de amelyek egy idő óta teljesen bezárultak újból megnyissa, vagy megnyittassa. Eziránt legyetek teljes bizonyossággal és türelemmel. Mindenki meg fogja kapni elmaradt il-letményeit az utolsó fillérig. Ez irányban már Szlovenszko kormánya is megtette a kezdeményező lépéseket.

Egyházunk, vallásszabadságunk, lelkészeink személye és hivatala nemzetközi garancia alá van helyezve. E felől Szlovenszko teljhatalmú minisztere is megnyugtatót bennünket. Ha valakit mégis sérelem ér for-duljon hozzám.

Egyetemes egyházunk is kénytelen volt azonban számot vetni a tényle-ges helyzettel s hogy itteni gyülekezeteink kormányzás és jogszolgálda-tás nélkül ne maradjanak, egyházi törvényeink szellemében úgy intézke-dett, hogy az elszakított területek felsőbb egyházhatósági igazgatását, valamint az egyházmegyei kormányzást is, arra törvény szerint illetéke-sek teljes jog -és hatáskörrel gyakorolhassák.

Úgyszintén az egyházi törvénykezést illetően is megengedte, hogy a szétszakított egyházkerületekben és egyházmegyékben az egyházi bírósá-goknak az elszakított területen élő tagjai, arra amennyiben elegendő számmal vannak, egyházkerületi, illetőleg egyházmegyei bírósági ülést tarthassanak s kötelező bírói határozatot hozhassanak.

Miután pedig szlovenszko-i egyházkerületi és egyházmegyei közigaz-gatásunk költségeit magunknak kell előteremteni s régóta már csak a jó Isten kegyelméből élő özvegyeinkről és árváinkról is nekünk kell gon-doskodni: erre nézve egy Rimaszombatban a dunántúli egyházkerület küldötteivel együttesen tartott értekezlet abban állapodott meg, hogy be kell szedni a gyülekezetektől és lelkészekről a hátralékos közalapi és nyugdíjintézeti járulékokat s előbbi a közigazgatás költségeinek fedezé-sére, utóbbi az özvegyek és árvák ellátására kell fordítani.

Kérlek azért benneteket testvéreim, hogy ezeket a járulékokat, lehető-leg minél előbb, a hívektől szedjétek be és juttassátok az esperest hiva-talokhoz, illetőleg az egyházmegyei illetékes pénzkezelőkhöz.

Testvéreim! Elszigetelt helyzetünkben életszükséggé vált ránk nézve egy külön egyházi lap megindítása, mely közöttünk összekötő kapocs legyen, teendőinkben tájékozhasson, a kis hitűekben lelket öntsön, a hivatalos egyházi rendelkezéseket tudomásunkra hozza s egyúttal a mindennapi kenyérmél is szükségesebb szellemi eledellel is tápláljon. A lap már mun-kában van, legkésőbb újévre, de lehet előbb is megindul mint hivatalos lap.

Az egyházközségek tehát kötelesek lesznek előfizetni rá. De, hogy meg-élhessen, legalább 300 előfizetőre van szüksége, gyülekezeteink száma pedig csak 141. Vegyétek fel azért a lap előfizetési díját az egyházak

jövő évi költségvetésébe, de gyűjtsetek előfizetőket is, hogy jó szándékú kezdeményezésünk hajótörést ne szenvedjen. Az előfizetési ár minimum 60 korona lesz. A mai rettenetes nyomdai és papiros drágaság mellett nem tudjuk olcsóbban előállítani.

És most ajánlak benneteket a mindenható Isten oltalmába, „aki nem hágy titeket feljebb kísérteni, mint elszenvedhetitek, sőt a kísértéssel egyetemben a kimenekedést is megadja majd, hogy elszenvedhessétek.” I. Kor. 10:13.

Köszönt benneteket Rimaszombat, 1920. okt. 15.

a ti szerető testvéretek

Pálóczi Czinke István s. k. adminisztrátor püspök.

52. Forrás

/Királyháza gyűjteményből. - Kézírás./

61.- 1920. szám.

/pecsét: /Református püspöki hivatal/ Rimavská Sobota.

Nagytiszteletű Esperes Úr!

Kedves Tisztársam! Nem tudom, a tiszántúli püspök úr közölte-e már veletek a zsinatnak a megszállott területek igazgatására és bíraskodására vonatkozó határozatát? - Én az ide mellékelt körlevélben tájékoztattam lelkésztársaimat.

Most aziránt kereslek meg benneteket, hogy tartsatok sürgősen egyházmegyei gyűlést és azon határozatok, hogy ti beregi, Máramaros-Ugocsa /azaz ruszinszkói egyházmegyék kívántok-e külön egyházkerületcskének megmaradni, avagy csatlakoztok mihozzánk, a tiszáninneri egyházkerület szlovenszkói egyházmegyéihez? Mert jogotok van az előbbihez is a zsinati határozat szerint, amely így szól? „Hogy az egyházkerületeiktől elszakított egyházmegyében az ott élő egyházkerületi lelkészi főjegyző, illetőleg a hivatali korra nézve legidősebb egyházmegyei gondnok és esperes az egyházkerületi elnökség – azaz jog- és hatáskörét gyakorolják.”

Attól tartok azonban, hogy széthullunk, mint az oldott kéve. Nekünk tömörülnünk kell, már csak azért is, mert egészen bizonyos hogy ilyen széttagolt állapotban a csehszlovák kormány sem fog elismerni bennünket, hanem majd ő alakít belőlünk tetszése szerint egyházkerületeket.

Ha tömörülnünk kell nem csak jogaink hathatósabb védelme hanem az államsegély kérdése miatt is. Én már mint elismert adminisztrátor, megkaptam a pozsonyi kormánytól az államsegélyre vonatkozó kérdőíveket és utasításokat és azokat már szét is küldöttem az esperesi hivataloknak. Hát nektek küldött-e ilyet valaki?

A gömöri és ungi egyházmegyék közgyűlési határozattal kértek fel arra, hogy benneteket a csatlakozás iránt megkeresselek.

Várom válaszotokat.

Rimaszombat /Rimavszká szobota/ 1920. nov. 3.

Szerető testvéred Czinke István Admin. püspök s. k.

53. Forrás

/Külzeten a következő feljegyzések olvashatók: „1920. nov. 14. Felterjesztése Pozsonyba a fogadalom letételére vonatkozó egyházmegyei határozatoknak. – Patay Károly h. püspök e felterjesztést azzal a kérelemmel küldötte vissza, hogy várjak meg vele a dunántúliak állásfoglalását./

75. szám. 1920. /Pecsét:/ Református Püspöki Hivatal Rimavská Sobota.

Főtiszteletű Simkovic János kormánytanácsos úrnak Bratislava.

Főtiszteletű Uram!

A hozzám leküldött kérdőíveket és az azokhoz csatolt utasítást azzal a meghagyással továbbítottam a ref. esperesi hivatalokhoz, hogy tartsanak sürgősen egyházmegyei gyűléseket s azokon hozzanak az államsegély igénybevételére s az annak feltételül szolgáló hűségi fogadalom letételére vonatkozó határozatot.

Az egyházmegyei gyűlések megtartattak, természetesen a mai közlekedési nehézségek között meglehetősen késedelemmel. Ezért nem szolgálhattam hamarabb felvilágosítással. Ma már a határozatokat ismerem és tisztelettel az alábbiakban közlöm.

„A gömöri, abaújtornai, alsó és felsőzempléni s ungi egyházmegyék közgyűlése felhatalmazza az egyházkerület adminisztrátor püspökét a csehszlovák kormánynak oly értelemben való megkeresésére, mely szerint református egyházunk lelkészei hagyományos alkotmányos érületüknél fogva, – egyházi törvényeink és önkormányzati jogaink teljes épségben tartása mellett, – nem vonakodnak a csehszlovák állam törvényes kérései közé beilleszkedni s ennek következményeképp az állampolgári hűségi fogadalmat letenni, ha annak letételére alkotmányos formák között, t.i. a saját egyházi felsőségük útján szólíttatnak fel s ha a kilátásba helyezett államsegély visszamenőleg, a fogadalomtétel napjától függetlenül, részökre ugyanattól az időponttól s ugyanolyan összegben tétetik folyóvá, amint az a többi keresztyén egyházak és lelkészek részére kiutaltatott.”

Főtiszteletű Uram! Ezzel a határozattal, melynek elfogadtatása nem ment könnyen, de amelyet én az egyház és állam jól felfogott kölcsönös érdekében minden befolyással támogattam: immár lehetővé vált, hogy a consolidációnak és a társadalmi békének a slovenskói re-

formátus egyház is közös és megelégedett munkása lehessen. Nem kell hozzá egyéb a kormánykörök részéről, mint megértés és egy kevés jóakarát. Mert azt talán mondanom sem kell, hogy a reformátusságnak lehet legtöbb igénye a kíméletes és tapintatos elbánásra, mivel az új helyzetbe való beilleszkedésnél, – tiszta magyarságánál fogva – neki kell a legnagyobb önmegtagadást gyakorolnia.

Méltóztassék azért a kormánynál odahatni, hogy

1. a slovenskoi ref. egyházak püspöki hivatalait minél előbb keresse meg az iránt, hogy a hatáságuk alatt álló lelkészekről a hűségi fogadalmat kivehessék s ennek megtörténtéről a kormányt értesítsék.

2. Méltóztassék a szétozott kérdőívek beküldési határidejét ez év dec. 31-ig, esetleg 1921. január végéig meghosszabbítani, mert a késelemnek nem a lelkészek az okai, hanem a mi körülményes egyház-szervezetünk.

3. Méltóztassék kieszközölni, hogy az államsegély visszamenőleg 1919-től utaltassák ki s ne 1921-től.

Így remélem, hogy a békesség lelke lakozást fog venni közöttünk, amire mindkét félnek oly nagy szüksége van.

Rimaszombat 1920. november 14.

Szerető testvére,

Czinke István s. k. református admin. püspök.

/A külzeten található feljegyzések és az egész levél is Czinke püspök kézírás. A levél a tizáninenni e. ker. levéltárában van./

54. Forrás

/Tizáninenni e. ker. levéltárából. – Péter Mihály kézírása./
75. 1920.

Főtiszteletű Püspök Úr!

Kedves Barátom!

Engedj meg, hogy egy igen fontos ügyben felkeresselek. Hutka ma felkeresett s elhozta hozzám azon iratot, melyet hozzá intéztél, egyszersmind Simkovics egyházi referens nyomtatott ívét is felmutatta, mely a kongrua ügyében való bevallásokra vonatkozik. Miután Neked is az az álláspontod, hogy ezen nagyfontosságú ügyben egyházmegyei gyűlést kell tartami: Hutka mielőtt a gyűlést összehívta volna: velem beszélgett az ügyben s a tárgy előadására is felkért,

Nem tudom, mi a Te egyéni véleményed ebben a kérdésben, de mielőtt ezt szerencsém, lehet hallani: elmondom az én szerény nézetemet röviden.

Nekem az a felfogásom és tapasztalatomra alapult meggyőződés, hogy a lelkészeknek segítségre és pedig gyors segítségre igenis szükség-

gük van, mert mint jól tudod, a gyülekezeti életnek az az egyik tengelye, ha a lelkészek anyagi gondoktól legalább annyira- amennyire menten, - hivatásuknak élhetnek. Ma pedig ez nincs meg. De csak azt nem értem most már, hogy mért nem utalják ki hát a lelkészeknek azt a congruát a püspök egyszerű felterjesztésére, mikor egyházi törvényeink érvényben vannak s a püspök jól tudja, kinek mi jár s e tekintetben felterjesztést tehet. Miért volt szükség egy Simkovics által indított egészen új eljárásra? Nem azt akarja-e ez jelenteni, hogy ha mi erre az útra lépünk, akkor ezzel egyenesen elszakadottnak jelentjük ki magunkat a tiszáninneri egyházkerülettől s a magyarországi egész anyaegyháztól? De akkor ezt nem lehet megcselekedni, mert mi a Szlovénországban lévő ref. egyház önmagunkban meg nem állhatunk sem anyagilag, sem szellemileg, sem sehogy. Nem kell ezt előtted fejtegetnem. Mert mit ér az nekünk, ha ideig óráig meg is adnák azt a congruát /hiszen szeparációt akarnak csinálni/, de azután magunkra utalnak. Ugyebár ez a féltő szeretet az, mely az anyaország vezetősége részéről is megnyilatkozik, mikor azt mondja nekünk, hogy még legalább egy félévig várjunk. Ugyebár ennek a gondolatnak a hatása alatt cselekedett a dunántúli egyházkerület ide csatolt része úgy amiként cselekedett. Csak azon csodálkozom, hogy határozatukat nem küldik szét a többieknek is, hogy irányító lenne azok részére és eszméltető, akik atyai örökségüket egy tál lencséért el akarnák adni. Mily derék volna, ha megkerítenéd e határozatot és minden megjegyzés nélkül idejekorán elküldenéd az egyházmegyék espereseihez. Íme Főtiszteletű Püspök Uram és Kedves Barátom, talán már az eddigiekből is kiveheted, hogy mi az én felfogásom ebben a kérdésben?

Nagyon leköteleznél azonban, ha felfogásodat közölnéd velem, igen megerősítene ez álláspontomban, egyúttal ha elárulnád, hogy a mi központi szerveink vezetőinek mi a véleménye? Kivihető-e az, hogy mi a magyarországi egyházzal egy közös szervezetben maradhatunk, stb. Azt mondhatom Neked, hogy írásodat úgy elteszem, mint kell a mai időben s azt kollégáimmal szemben is kellő discretioval fogom kezelni. De mégis szeretném tudni, hogy felfogásommal nem állok-e egyedül?

Nagyon szerettem volna elmenni a zsinatra, melyre Révész K. meghívott, de lehetetlen vala. Hát Te hogy vagy kedves Barátom? Végtelenül örülök rajta, hogy a méltán megérdemlett positiót elfoglaltad. Bizonyára az Úr választott ki, hogy e szörnyű időben egy igazi apostol üljön a fenyegetett hajó kormányrúdjánál. Üdvözöllek tiszta szívből. Adjon neked az Úr Páli akaratot, Péteri lelkesedést és Jánosi szelídségét.

Nagyon leköteleznél, ha soraimra lehetőleg mihamar válaszolnál.

Isten kegyelmébe ajánlva Tégedet, szíves üdvözléssel vagyok Gálszécs
1920. nov. 15.

szerető barátod Péter Mihály s. k. egyh. ker. tanácsbíró.

55. Forrás

/Tiszáninneri e. ker. levéltárából. – 95/1920./
A barsi református egyházmegye esperesi hivatala.
406. szám. 1920.

Főtisztelendő h. Püspök Úr!

Gondolom méltóztattál sürgönyömet megkapni, melyben arról értesítelek, hogy rövid időn belül gyűlést tartunk mi is, a tiszáninneri e. ker. határozati javaslata tárgyában.

Ez jelzi mintegy azt, hogy nem érezhetem magamat feljogosítottnak addig nyilatkozni, vagy csatolt levelet aláírni, míg a mi e. megyéink is nem nyilatkoznak. Te ismered felfogásomat, tudod hogy a cselekvés embere vagyok, de e rendkívüli körülmények megkötik kezemet egy időre, annyival is inkább mert a komáromi e. m. nov. elején t. gyűlésében azon határozatot hozta, hogy „változhatlan egység alapján áll.”

Míg mi kibontakozunk a tévetegből, addig légy szíves – mindnyájunk érdekét szem előtt tartva, s abban a reményben, hogy mi is csatlakozunk eljárásokhoz – intézzed a kormánnyal szemben is bölcs belátásod és előre látásod szerént az ügyeket.

Rajta leszek, hogy rövid időn belül nyilatkozzunk, de itt a gyűlések engedélyezésének megnyerése nagy akadályokba ütközik.

Még egy bizalmas, tiszteletteljes kérésem van: bélyegződön a helynév! Ne tegyünk többet, mint amire kényszerítve vagyunk! Messze kihatása lehet itt a kicsinyesnek látszó concessió is! Még talán meg lehet cserélni! Nagyon kérek!

Tehát kis türelmet kérek míg az e. m. gyűlések határozhatnak. Szeretettel köszönt szerető tisztársad Alsószecse 1920. nov. 22 Patay Károly s. k. p. helyettes

./ Alig tudom megérteni a rozsnói lelkész Úr késedelmezését? –

/Tiszántúli e. ker. levéltárában. Külzeten feljegyezve: „95. Érk. 1920. nov. 26. Patay K. jelzi, hogy dunántúl közgyűlést fog tartani.”

56. Forrás

/Tiszáninneri e. ker. levéltárából./ Reform. Püspökhelyettestől.
440. /920.

Főtiszteletű Püspökhelyettes Úr!

Helyeslem a közt. Elnökének sürgönyileg megkeresését. Siettetni fogja a halaszthatlan megoldást, s talán özvegyeink is hozzájuthatnak valamelyes karácsonyi ajándékhoz.

Sajnálattal vettem értesítésedet ungi testvéreinkről. Még ki kellett volna tartaniuk és bízni benned, hogy végletekig az ő kárukra nem engedted jutni a kérdést. A mi szép egységes frontunkon ez az első rés, melyet magunk ütöttünk magunkon.

Azért is szükséges ker. gyűlések, hogy egységes irányítást, tájékozódást vegyenek. Szeretném s szükséges volna ha gyűlésekről megkeresést intéznének hozzánk is az egységes cselekvésre nézve, s annak módozatait is megfelelnétek.

Én még mindig sok részben kötöttnék érzem magamat. Komáromi e. m. – nem k. gyűlésileg – tanácsbírói kara nem fogadta el javaslatokat, maradni kíván az egység álláspontján, igaz hogy 8 szavazattal 7 ellenében, de mégis megköt odáig, hogy kezdeményező lépéseket nem tehetek. S ez most reád vár.

A mi e. m. k. gy. 7-én egyhangúlag fogadta el határozatokat, egyébként semmi említésre méltó különös mozzanat nem merült fel.

A lapot azonban várjuk mindnyájan.

Légy szíves gyűlésekről értesíteni, magam részéről biztosítom, hogy minden szükséges eljárásokban támogatni foglak.

Szíves üdvözlettel

Alsószecse 1920 dec. 10

Szerető szolgatársad Patay Károly s. k. p. helyettes.

./.. Egy most végzet szegény vasutas leánya óvónőnek. Nem tudnátok-e valahol alkalmazást adni?

57. Forrás

/Dunáninnyi e. ker. irattárából, – 175, /1920. sz. – Kézírás./

Főtiszteletű Uram!

Kedves Tisztársam! Hogy egymás dolgairól mindenben tudomásunk legyen, közlöm veled, hogy én dec. 6.-án a Köztársaság elnökéhez s Slovensko miniszteréhez az alábbi sürgönyt, illetőleg levelet menesztettem:

/Itt a levelet közöljük, a sürgönyt majd az anyagiakról szóló cím alatt./

Levél. Másolat.

122–1920. sz.

Miniszter Úr!

A tisztáninnyi református egyházkerület lelkészeit dec. 21-ére egyházkerületi közgyűlésre hívtam össze Kassára, hogy további sorsunk és teendőink felől tanácskozzunk. –

Miután a köztársaság keretében a mi államjogi helyzetünk még teljesen rendezetlen, s miután a kormány intenciói felől teljesen tájékozatlan-

ságban vagyunk, arra kérem Miniszter Urat, kegyeskedjék a kormánynak ránk vonatkozó terveiből legalább annyit közölni velem, amennyi mulhatatlanul szükséges ahhoz, hogy közgyűlésünkhöz idő vonatkozólag végleges határozatokat hozhassunk. –

Jelenleg csak hírlapi megnyilatkozásokra és találgatásokra vagyunk szorítkozva. – Már pedig ilyen bizonytalant alapokra hivatalos állásfoglalásokat rá helyezni nem lehet. –

Biztosíthatom Miniszter Urat, hogy a református lelkészi kart tévesen ítélik meg azok, akik neki államellenes tendenciákat tulajdonítanak. Miniszter úrnak volt alkalma meggyőződni erről, hogy a református magyarság erős nemzeti érzésű, – hitvány lelkek volnánk, ha magyarságunkat, legszentebb érzéseinket megtagadnánk – de törvénytisztelő. – Az állam mindenkor számíthat arra, hogy mi rendet bontani nem fogunk, minden törvényes rendelkezésnek engedelmeskedünk, ami ellentétbe nem hoz bennünket lelkiismeretünkkel, egyházunknak tett eskünkkel s országos törvényekben és békekötésekben biztosított évszázados önkormányzati jogainkkal.

Nagybecsű tudomására hozom Miniszter Úrnak azt is, hogy a magyar államtól való kiszakíttatásunkkal nemcsak az államtól eddig élvezett s megélhetésünkre nélkülözhetetlen anyagi és erkölcsi támogatástól estünk el, hanem elvesztettük összes kulturális és jótékony intézményeinket is: közép és felső iskoláinkat, lelkész,- és tanítóképző intézeteinket, országos egyházi közalapunkat, lelkészözvegy-árva gyámintézetünket és nyugdíj alapjainkat, egyh.-megyei és egyh.-kerületi közigazgatási pénztárainkat és összes alapítványainkat. – Legyen szabad az iránt is érdeklődnöm, hogy mindezekért micsoda kárpótlásra lehet kilátásunk a csehszlovák köztársaság részéről?

Egyebekben magunkat, egyházunkat nagybecsű jóindulatába és szeretettbe ajánlva maradtam kiváló tisztelettel

Rimaszombat 1920. dec. 5. Czinke István s. k. ref. adm. püspök

58. Forrás

/Dunáninnyi e. k. irattárából.176. 1920. Gépirás./

Főtiszteletű Püspök úr!

Nagybecsű levelére azért válaszolok ily későn, mert a múlt hét egész folyamán úton voltam. Így voltam Rimaszombatban is.

Valószínűnek tartom, hogy a Czinke főtiszteletű úrral folytatott megbeszélésünk felől már most értesítve méltóztatik lenni. A tervbe vett utazásra vonatkozólag, illetve az idejövételt illetőleg az a nézetem, hogy az csak abban az esetben lesz eredményes ha programszerű lesz. Nevezetesen, ha mindkét kerület megbízottai jelennek meg. Nézetem szerint ennek a tárgyalásnak csak egy tárgya lehet és pedig az, hogy a megjelenő deputáció,

miután kijelenti, hogy az egyházi szervezés már ezidő szerint is a megfelelő mederben van, hogy annál gyorsabban kerülhessen betetőzés alá, kéri a minisztert, hogy az ehhez szükséges egyházi adminisztrációs államsegélyt előlegezését eszközölje ki a kultuszkormánytól, amire nézve a deputáció egy memorandumot nyújtana át, egyet pedig direkt a kultuszminiszterre címezve Prágába felküldetne. Egyúttal kérné a püspöki tiszteletdíjak előlegezését. Ugyanis lehetetlen kívánni, hogy Főtiszteletű úrunk minden lelkesítő államsegély nélkül a saját költségükre ily óriás terhet viseljenek.

Más tárgya azért nem igen lehet s deputációnak, mert minden egyéb kérdésben a miniszter úr válasza az, hogy mihelyt az egyház megszerveződik stb. stb. Ehhez a megszervezéshez kellene ugyan bizonyos garanciák, kompetens kormány nyilatkozatok, mert ezek nélkül a ref. egyház nem ugorhatik a sötétbe. De ilyen garanciát nem nyújthat egyedül csak a kultuszminiszter. Aki pedig ebben tárgyalna, ilyen emberünk nekünk ezidő szerint még nincsen. Šimkovič referens úr folytat ugyan idevonatkozó tárgyalásokat, azonban, nekem az a benyomásom, hogy ezek nem állanak kellő kontaktusban magával az egyházi vezetőséggel s nélkülözik talán az egyházi viszonyok közvetlen ismeretét. Én informálom a referens urat természetesen elég kimerítően, azonban információim alá vannak vetve az ő részéről kritikának, megfontolásnak, ami természetesen már ilyen formában soha sem lehet maga a tárgyilagos kép a való helyzetről. A másik hiba nézetem szerint az, hogy a referens úrnak maga az ev. egyház is elég gondot, még több munkát ad s természetesnek is tartom, hogy a saját egyházunk egyes-bajos dolgai előbbre is valók, mint egy más felekezeté. Egyelőre még mindig az a helyzet egyházi képviselőnkre nézve, ami volt eddig.

Történetek ugyan minisztertanácsi határozatok is, melyek szerint az egyházi referátusokat reorganizálják, a referensek távoznak és így tovább s ezt maga a referens úr mondotta, azonban gyakorlatilag ennek semmi nyoma nem látszik. –

Nagybecsű meghívását nagyon köszönöm Főtiszteletű úrnak.

Több mint valószínű, hogy el is fogok menni. Erről sürgönyileg küldök értesítést. A referens úr az időszert ugyanis Prágában van, nélküle pedig nem vállalkozhatom erre az útra. Sajnos ellentétben a többi összes felekezetekkel, én még abban a helyzetben sem vagyok, hogy akkor menjek s oda, ahová én látom jónak.

Aminthogy ez egészen másképpen van akár a kat. akár a gör. kat. vagy az ev. egyházi referenséknél. Persze, hogy ez nincs javára egyik félnek sem, az természetes. De erre lehetetlen meggyőzőnöm az illetékes faktorokat. –

A személyes találkozás reményében maradok őszinte tisztelettel:

Stunda István s. k.

1920. XII. 9. –

59. Forrás

/ Királyházi gyűjteményből. – Kézírás,/
3. – 1921. szám, /Pecsét,/ Református püspöki hivatal. Rimavszká szobota.

Nagytiszteletű Esperes Úr!

Kedves Tisztársam! Tudatom veletek, hogy dec. 21.-én Kassán egyházker. közgyűlést tartottunk a csehszlovák kormány kívánságára önálló egyházkerületté alakultunk „Szlovenszkói tiszáninnyi egyházkerület elnevezéssel” mert a kormány csak ezzel a feltétellel volt hajlandó rólunk tudomást venni, a hivatalos érintkezést velünk megkezdeni s az állam védelmét és anyagi segédelmét számunkra biztosítani. Kívánták továbbá hogy magunk vállaljunk magunknak püspököt és főgondnokot, mert a magyar egyház megbízottjait ilyenekül nem fogják elismerni. Megválasztott tehát a közgyűlés ideiglenesen püspöknek engem, főgondnokká Lukács Géza volt gömöri főispánt.

Az így alakult egyházkerületben a ti csatlakozásokat is szívesen fogadtuk. Erre szükség is volt, mert titeket sem lehet magatokra hagyni. Erre nézve utasítást kaptam a konventtől is, pár nap előtt, hogy Bereget és Máramaros-ugocsát szintén csatoljuk egyházkerületükhöz. Az ide csatoltatást a kormánynak is bejelenttettem.

Vegyétek ezt kérlek, hivatalosan tudomásul amíg Isten sorsunkról másképp nem intézkedik, ügyesbajos dolgaitokban hozzánk forduljatok, az esetleges bírói ügyeket /fellebbezéseket/ hozzám terjesszétek.

Egyelőre kérem közölni velem egyházmegyétek gyülekezeteinek nevét-létszámát, a lelkészek nevét, az egyházmegyében élő nyugdíjas lelkészeket özvegyeket és árvákat, végül a segédlelkészek nevét, szolgálati helyét és idejét.

Figyelmetekbe ajánlom a tűzkárbiztosítási ügyeket. Fizetik-e az egyházak valahová a tűzkárbiztosítási díjakat? És kellően vannak-e biztosítva az épületek?

A közigazgatás költségére a régi agentialis perselyek újra hirdetendők. A kegyelem Istene fordítsa reátok orcáját ez új esztendőben.

Rimaszombat, 1921 január 2 szerető tisztársatok

Czinke István püspök

60. Forrás

/Ungi e. m. irattárából. – 14. /1920. sz. – Gépírás. /
Šk. Inšpektorát župy užhorodskej.
Čís. 2052.

Nagytiszeletű Szűcs István ref. főesperes úrnak Tizsasalamon.
Fenti mellékletet áteszem azon kérés kapcsán, szíveskedjék azt tanterületen összes ref. lelkészeivel, mint akár ref., akár állami iskolák hittoktatóival, sürgősen közölni. – A körözüvény kibocsájtásáról kérem hivatalomat értesíteni. –

Užhorod, január 21-én. Hrdina Alfons tanfelügyelő.
/Pecsét:/ Školský Inšpektorát v Užhorode.

61. Forrás

/Ugyanott, a melléklet. Gépírás./ Šk. Inšpektorát župy užhorodskej.
Čís. 2052/1919.

Dostojny Pane!

Pán vládný referent školstva v Bratislave pod čís. 13378. a 22465. nariadil, že len ten duchovný pán môže v školách našich náboženstvo vyučovať, ktorý sľub vernosti Čs. Republiky složil. – Vysívam Vás, aby ste na základe týchto nariad. – V páde náboženstvo vyučovať chcete, – tento sľub v mojom úrade složil.

Pokjal to nevykonáte, neslobodno Vám v škole náboženstvo vyučovať. –
Prosím, o Vaše bezokladné rozhodnutie!

Užhorod, 1-ho januára 1920.

Alfons Hrdina v. r.

šk. inšpektor.

/Pečat:/ Školský Inšpektorát v Užhorode.

Főtisztelendő Nagytiszeletű Uram!

A bratiszlavai közoktatásügyi referens úrnak f. é. 13378. és 22465. sz. rendelete értelmében csak azon lelkészek taníthatják iskoláinkban a hittant, kik a hűségi fogadalmat letették. –

Ehhez képest felszólítom – amennyiben az ottani iskoláinkban a hittant tanítani óhajtaná, hogy hivatalomban a hűségi fogadalmat tegye le. – Míg azt meg nem teszi, a hittan tanítástól eltiltom. –

Elhatározásáról kérem haladéktalan értesítését. –

Užhorod, január hó 1-én. Hrdina Alfons tanfelügyelő.

/Pecsét:/ Školský Inšpektorát v Užhorode.

62. Forrás

/Ungi e. m. irattárából. – 22/1920. sz. – Kézírásos fogalmazvány./

Tek. Tanfelügyelőségnek Ungvár.

Hivatkozással čis. 2052/1919. megkeresésére van szerencsém becses tudomására hozni, miszerint felettes egyházi hatóságom, Dr. Révész Kálmán ref. Püspök úrtól /lakik: Kassán/, 8/1980 sz. alatt vett értesítés szerint a pozsonyi kormány a ref. lelkészekről a hűség fogadalom letételét a béke ratifikálásáig nem kívánja.

Kérem tanfelügyelő Urat, szíveskedjék ezen körülményre a bratiszlavai közoktatásügyi Referens úrnak szíves figyelmét felhívni és kérni arra, hogy 13378 és 224 gf. sz. rendeletét fentnevezett Püspökünkkel, mint felettes egyházi hatóságunkkal körözés végett közölni méltóztassék, mivel a kormányrendeleteket még mindig érvényben levő autonómiánk és egyházi törvényeink értelmében a Püspöki hivatal szokta velünk közölni.

Egyben tisztelettel jelentem mint tizzasalamoni lelkész, hogy iskolánkban, melyben a tanítás különben is letiltatott, a hittant nem tanítom. –

/A fogalmazványt Szűcs István esperes saját kezűleg írta./

63. Forrás

Dunántúli e. ker. irattárából. Pápa.1629/1920. sz. Kézírás./
13./1920.

Főtisztelendő s Méltóságos Püspök Úr!

499/1920 sz. alatt a pozsonyi tanfelügyelő úrtól, mint polg. iskolai hitoktató s mint elemi isk. tanítóhelyettes, márc. 19-ére Pozsonyba fogadalomtételre meghívtam. E levélre a mai postával azt a választ adtam, hogy egyházi felsőbbségemnek kell e dolgot bejelentenem s tőle kell erre vonatkozólag utasítást kérnem. Igen kérem Főtisztelendő s Méltóságos püspök urat, kegyeskedjék válaszolni, hogy vajon a többi hitoktatók kaptak-e hasonló felhívást? E felhívásra mi legyen egyöntetű eljárásunk?

Mielőbbi kegyes válaszát, kérve és várva vagyok

Somorja 1920. márc. 19-én

Főtisztelendő s Méltóságos Püspök Úrnak alázatos szolgája, Nemes Kálmán s. k. ref. lelkész

64. Forrás

/Ugyanonnan; 401/1920. sz. alatt. - Gépírás./

A komáromi ref. lelkészi hivataltól.

Kivonat a komáromi ref. egyház presbitériumának 1920. évi január hó 14-én tartott gyűlése jegyzőkönyvéből:

4. Főgondnok jelenti, hogy a helybeli cseh-szlovák tanfelügyelő az iskolai igazgatóságokhoz küldött rendeletében felkéri a különböző vallásfelekezetek hitoktatóit, hogy nála a fogadalmat tegyék le, ellen esetben az „iskolában” való tanítástól el lesznek tiltva. Kéri az egyháztanácsot, hogy ebben az ügyben foglaljon állást, szem előtt tartván a ref. egyház évszázadok harcaiban kivívott autonómiáját és megmutatott történelmi hivatását.

Az egyháztanács főgondnok javaslata alapján kimondja, hogy, mivel a békekötés az új államok határai tekintetében még nem határozott, nem engedi meg, hogy a hitoktatók letegyék a kívánt, fogadalmat, másfelől, mivel a fogadalom letétele nemcsak egyházközségünk, hanem az egész megszállott terület hitoktatóit érinti egyöntetű állásfoglalás óhajtandó, tehát felkéri az egyházkerület főpásztorát, püspök úr Őméltóságát, hogy a megszállott terület összes egyházközségeit tájékoztassa hozzájuk intézett körlevélben s adjon irányadó útmutatást jelen helyzetünkben ajánlatos és célravezető magatartásukra nézve.

Eredetivel egyezően kiadtam:

Komárom, 1920. évi február hó 20.

Vágó Ede s. k. ref. s. lelkész.

65. Forrás

/Dunántúli e. ker. irattárától. – 401/1920. sz. Pápa. Németh I. püspök kézírásával eredeti fogalmazvány irónnal./

Nagytiszteletű Lelkész Úr!

Gyülekezetünk presbitériumának f. évi január hó 14-iki ülésében 4. jegyzőkönyvi pont alatt hozott határozata teljesen megfelel annak az utasításnak, a melyet a hitoktató s. lelkész uraknak nsgos főgondnok úr útján adtam, azzal az eltéréssel, hogy hiányzik belőle az utasítás 2-ik fele, a melyikben a fogadalom követelése ha fenntartatnék, a hittani órákat a magunk épületében tartsák meg. Ahogy intézkedtem ez alkalommal, hasonlóan megteszem a szükséges lépéseket minden egyes tudomásomra jutó konkrét esetben. Köszönettel veszem tehát, ha az illetékes hatóságok hasonló esetben előterjesztéssel fordulnak hozzám. tisztelettel maradok Pápán 1920. 11/24 szolgatársa az Úrban

66. Forrás

/Kárpátaljai ungi e. m. irattárából. – Gépírás./

Školský inšpektorát v Užhorode.

Čis. 280.

Predmet: Apelácia kalv. školskej stolice uzhorodskej oproti prepusteniu Juliusa Bodonyi kalv. učiteľa.

/Eddigi szöveg fordítása: Tanfelügyelőség Ungvárt. 280. szám.

Tárgy: az ungvári kálvinista iskolaszék fellebbezése Bodonyi Gyula kálvinista tanító elbocsátása ellen./

Nagytiszteletű

Komjáthy Gábor ref. lelkész egyházmegyei és egyházkerületi tanácsbíró stb. iskolaszéki elnök Úrnak Helyben.

47/919. sz. beadványára, Podkarpátska Rus, közoktatásügyi referensének 1934. sz. rendelete értelmében kérem, szíveskedjék Bodonyi Gyula ref. tanítót felszólítani, hajlandó-e a következő fogadalmat letenni.

Ünnepélyesen fogadom és becsületemmel kezeskedem, hogy az autonóm Karpáto-Rusia törvényeinek és törvényes rendelkezéseinek mindenben alávetem magam és azok értelmében legjobb tudásom szerint lelkiismeretesen fogom teljesíteni kötelességemet teljesíteni. A Podkarpátska Rus, s általában a Csehszlovák Köztársaság ellen sem agitálni, sem izgatni nem fogok.

Az eredményről kérem hivatalomat sürgősen értesíteni szíveskedjék.

Užhorod dňa 2/III. 1920.

Hrdina s. k. inšpektor.

/Pecset: /Školský Inšpektorát v Užhorode.

/Az ungvári egyház iktatókönyvében 1920. március 6.-án 10. / 1920 szám alatt a következő bejegyzés olvasható:

Bodonyi Gyula írásban kinyilatkoztatja, hogy a következő fogadalmat: / itt le van írva a fogadalom fenti szövege/ – nem teszi le. Az írásbeli nyilatkozat megküldött a tanfelügyelőségnek postakönyv 8. sz. a./

67. Forrás

/Az ungi e. m. irattárából. 48/1920. Kézírás./

Podkarpátská Rusi polgári igazgatása. Iskolai ügyosztály.
szám 2462/1920

Az užhorodi református egyházkerület esperesének

Tizzasalamon

/Župa užhorodská/

Tudomására adjuk, hogy Kézi György bezovci kálv. tanítónak, mivel-

hogy a megkívánt fogadalmat le nem tette, törvényes illetményeit beszüntettük 1920. február hó 29- napjától.

Užhorod, 28 března 1920.

A polgári igazgatás főnöke helyett:

/ Olvashatatlan aláírás./

Pecsét: Civilni správa Podkarpatské Rusi v Užhorode Školský odd. I.

68. Forrás

/Az ungi e. m. irattárából. 140/1920. Gépírás./

Š. inšpektorát župi užhorodskej.

Číslo: 1045.

Predmet: Prepustenie reformátských učitelov. Užhorod, 10. / VIII. 1920. 244/1920. számhoz.

Nagytiszteletű Szűcs István református esperes úrnak

Tiszasalamon

Tisztelettel van szerencsém értesíteni, hogy miután Orgován Sámuel velkastretavai és Mátyás István tiszasalamoni református tanítók a fogadalmat 2-szeri felszólításra sem tették le, ők a bratislavai teljhatalmú minisztérium közoktatásügyi referensének 1919 škol. sz. rendelete értelmében állásukból elmozdítottak, azoknak most is tekintendők, köztársaságunk tanítói között általában nem léteznek. A. Hrdina s. k.

š. k. inšpektor

Pecsét: Školský Inšpektorát, Užhorode./

69. Forrás

/Az ungi e. m. irattárából. 14/1920. Kézírás./

A tiszáninneri református egyházkerület püspöki hivatalától.

165. szám. 1920

Nagytiszteletű Esperes Úr!

A tiszáninneri ref. egyházkerület f. évi július hó 1-én tartott közgyűlésén kimondotta, hogy a béke aláírása után „ha az államhatalom kívánja, a lelkészek és tanítók a hűségfogadalmat letehetik!”

Ez a határozat természetesen nem bír kötelező erővel a Ntisz. Esperes úr egyházmegyédre, de tanácsul és útmutatásul szolgálhat.

Jelen viszonyok közt tényleg nem lehet mást tenni, mint, ha követelik a hűségfogadalmat /vagy akár esküt is/ letenni. Idők múltával és változával érvényben marad a Julián féle:..... data fides non est servanda ¹⁹¹.

¹⁹¹ Az eretneknek adott becsületszó nem kötelez.

Legszívesebb üdvözetem és atyafiúi szeretettel
Kassa, 1920. aug. 8.
Révész Kálmán s. k. püspök.

70. Forrás

/Dunáninneri egyház kerület. Irattárából. /129/1920. Gépírás.

Főtiszteletű H. Püspök úr!

Ne méltóztassék rossz néven venni tőlem, ha ez alkalommal privátim egy s más közölni óhajtok Főtiszteletűséggeddel, másrészt pedig magam is informálódni szeretnék arra nézve, hogy a legújabb tényállás mellett milyen álláspontot méltóztatik elfoglalni a kérdések egész komplexumával szemben.

Teszem ezt abból a körülményből kifolyólag, hogy Šimkovič referens úr saját nyilatkozata szerint távozóban van. Úgy, hogy nagyon könnyen megtörténhetik, hogy a miniszter urat nekem fog kelleni a jövőben informálnom közvetlenül, ami esetleg az Ő magatartására vonatkozólag bizonyos változásoknak lehetne a kiindulópontjául. Azért nagyon fontosnak tartom, hogy teljesen tisztában legyek az egyházi vezetőség törekvéseivel és szándékaival, hogy így némi összhang mégis megteremthető legyen. –

A maga részéről közölhetem, hogy a miniszter úr annak ellenére, hogy szept. 20-án az én jelenlétemben azt a kijelentést tette, hogy a ref. lelkészeket a zsupáni hivatalok útján hűség fogadalom letételére fogja felszólítani és pedig és pedig legkésőbb nov. 15 -ig – ami alapul szolgált volna a segélyek folyósításának – ezt az álláspontját – amint hallottam, azalatt míg én távol voltam – megváltoztatta. És pedig azzal az indokolással, hogy nem akar belenyúlni a ref. egyház ügyeibe még ebben a formában sem. Az a nézete, hogy ezt a ref. lelkészi karnak magának kell megtennie minden külső beavatkozás nélkül. Így vagyok informálva. –

Közölnöm kell továbbá azt, hogy a kultúrminisztérium csak azoknak a lelkészeknek hajlandó utalványozni az államsegélyeket a folyó évre is, akik ez év nov. 30.-ig leteszik az esküt. A hűségi fogadalom letételének legvégső terminusa azonban jövő év márc. 31.-ike. Azzal a megszorítással azonban, hogy nov. 30.-án túl államsegélyekre csak 1921. jan. 1.-től lehet igényük a ref. lelkészeknek. –

A többi felekezetekhez viszonyítva ezekben a fent vázoltakban most sem látok összhangot. Sok indok és érv szólna és szolgálna arra, hogy a miniszter urakat jobb meggyőződésre bírhassem. Am múlhatatlanul tudnom kell, hogy mi az egyházi vezetőség programja a jelen körülmé-

nyek között. Tudnom kell azért, hogy ne járjak úgy, mint az Dérer miniszter úr idején történt, hogy mikor a legjobb alkalmam kínálkozott őt teljesen megnyerni a jobb belátás számára, nem tudtam, hogy vajon mire támaszkodhatom s minden igyekezetem ezen fordult meg.

Az a meggyőződésem, továbbá, hogy nem ártana egy újabb tanácskozásra összejönniük vezető férfiaknak, ahol – esetleg – én is jelen lehetnék, ha a vezetőség ezt a kívánságát ide bejelentené. Most több hetet töltöttem ugyanis otthon, s megfordultam több helyen is s arról győződtem meg, hogy az emberek teljesen tájékozatlanok ezek felől a kérdések felől. Jó volna ez azért is, mert erre az esetre kiképném s miniszter úrtól írásban az ő álláspontja egész terjedelmére vonatkozó elvi nézeteit.

Ezeket óhajtotta, Főtiszteletűségednek nagybecsű figyelmébe ajánlani, s ha ezeket a kérdéseket megfontolásra méltóknak tetszik ítélni, fogom kérni Főtiszteletűségednek erre vonatkozó válaszát.

Maradok őszinte tisztelettel:

1920. X. 1. –

Stunda István s. k.

71. Forrás

/Dunáninneni e. ker. irattárából. 19. sz. /1920. Gépírás./

Főtiszteletű H. Püspök Úr!

Kötelességemnek tartom Főtiszteletűségedet értesíteni arról, hogy a kultuszminisztérium azt az utolsó állásfoglalását, amely a hűségi fogadalom letételének nov. 30. -át jelöli meg végső terminusaként, mindez ideig hivatalosan még nem publikálta. –

Ebből természetesen következik, hogy az államsegélyeknek a múlt s az ez évre esedékes folyósítása tekintetében a tárgyalások alkalmas módon még mindig felvehetők. –

Értesítem Főtiszteletűségedet továbbá arról, hogy e hó 23.-án újlag szóvá tettem a miniszter úr előtt a ref. lelkészeknek hűségi fogadalom letételére vonatkozó ügyet s próbáltam megnyerni arra, hogy ő rendelje el s hívja fel a zsupáni hivatalokat, hogy a lelkészi kartól a hűségi fogadalmat kikérjék. A miniszter úr azonban ez elől a limine ¹⁹² elzárkózott. –

Így állván a kérdés, nem volna-e jó valami alkalmas expedienst ¹⁹³ találni ennek a kényes ügynek az elintézésére? Nem volna-e megfelelő pl. az ha Főtiszteletűséged egyetértve a társkerület püspöki hivatalával, kérne a minisztériumtól egy tisztviselőt, aki egyházmegyénként átvinné a lelkészek hűségi nyilatkozatát? Mert nézetem szerint más mód aligha fog

¹⁹² Kezdetektől.

¹⁹³ Segítséget, megoldást.

kínálkozni, hogy ennek az áldatlan állapotnak egyszer vége szakadjon. –
Maradok őszinte tisztelettel:
1920. XI. 24. –

Stunda István s. k.

72. Forrás

/Tiszáninneri e. ker. levéltárából. Külzeten Czinke püspök feljegyzése ceruzával: „Érk. 1921. ápril. 20.” Nyomtatott fejléccel ellátott hivatalos levélpapíroson géppel írva olvasható az alábbi levél:/

– Fordítás. –

Bratislava, dňa aprílís 6. 1921.

Minister

Československej Republiky s Plnou Mocou Pre Správu Slovenska.

Čís. 751 odd. ev. a. v. cirkve.

Pri odpovedi odvolávajte sa vždy presne na hore označené číslo.

O každej veci píšte zvlášť.

Predmet: A slovenskoi ref. egyházkerületi elnökségeinek hűségesküje. –

Odpoveď k čís. zo dňa

Prilohy

A slovenskoi ref. egyház püspökségi adminisztrátor Urainak

Rimavská Sobota és Velká Seč

Van szerencsém a csatolt mellékletben megküldeni a teljhatalmú miniszter választát arra az emlékiratra, melyet a slovenskoi ref. egyház képviselői neki előterjesztettek. –

Teszem ezt azzal a kívánsággal, hogy mindkét kerület Főt. elnöksége tegyen a miniszternek javaslatot arra nézve, hogy f. év ápr. végéig melyik napon akarnák egyidejűleg letenni a csehszl. köztársaság iránti hűségesküt a teljhatalmú miniszter előtt itt Bratislavában.

Ez alkalomból szeretné a miniszter közösen megállapítani azt a módot, amely szerint az esperesek, egyh. megyei gondnokok, az összes lelkészek és egyházközségi gondnokok letennék ugyanazon hűségesküt és hogyha a ref. egyház képviselete kívánni fogja, az emlékiratban említett némely kérdésre vonatkozólag a miniszter részletesebb megvilágítást fog nyújtani. –

Kérem erről a kerületi főgondnok urakat is értesíteni. –

Miniszter helyett;

Ján Šimkovič Kormánytanácsos

A fordítás hiteles:

Stunda s. k.

/Körpecsét:/ Minister Československéj republiky s plnou mocou pre správu Slovenska. Referent záležitosti ev. a. v. cirkve.

73. Forrás

/Dunáninnyi e. ker. irattárából. – 281/1921. sz. – Gépírás. –/
Alábbi levél szlovák és magyar nyelven van az irattárban. Mivel mindket-
tön eredeti aláírás és bélyegző van, csak a magyar szöveget közöljük./

Minister Československej Republiky Bratislava, dňa 21. mája 1921.
s plnou mocou pre správu Slovenska.

Čís. 1243 odd. ev. a. v. cirkve.

Pri odpovedi odvolávajú sa vždy presne na hore označené číslo.

O každej veci píšete zvlášť.

Predmet: Ref. esperesek, egyházmegyei gondnokok, lelkészek és egy-
házközségi gondnokok hűség esküje.

Odpoveď k čís....zo dňa

Prílohy

Főtiszteletű Ref. püspöki hivatalnak

Velká Seč

Tekovszki zupa p. p. Dolny Várad.

1921. május 21.-én az ev. egyházi referátusban Bratislavába történt
személyes megállapodás alapján közlöm, hogy a rendeletet megfogal-
maztam s a teljhatalmú miniszternek aláírás végett előterjesztem, mely-
lyel az illetékes zsupánok felhívatnak hogy Főtiszteletűséged előterjesz-
tett kérésére, illetőleg javaslatára állapítsák meg a helyet és időt, ahol s
amikor Főtiszteletűséged felolvasása nyomán a rendelethez csatolt fo-
gadalmat letennék az esperesek s egyházmegyei gondnokok Főtisztele-
tűséged kezébe, –az illetékes esperes felolvasása nyomán a lelkészek,
s. lelkészek és egyházközségi gondnokok pedig ugyanazon fogadalmat
letennék az illetékes esperes kezébe.

Egyidejűleg kérem Főtiszteletűségedet, méltóztassék az illetékes zsu-
pán urakkal ezekre vonatkozó indítványát közölni, velük megállapodni
abban, hogy a lelkészek, s. lelkészek, gondnokok hol és mikor hajthatják
végre ezen aktust.

De egyidejűleg méltóztassék felhívni az esperes urakat is, hogy készítsék
el közigazgatásuk alatt álló egyházmegye lelkészeinek, s. lelkészeinek és
gondnokainak hiteles névjegyzékét és mindazokat, akik a hűségesküt le-
tenni kötelesek, hivatalosan erre szólítsák fel s azt, hogy erre hivatalosan
felszólítottak, a hűségi eskü letételéről felvett jegyzőkönyvben konstatálják.

Fogadja Főtiszteletűséged kiváló tiszteletem kifejezését

Ján Šimkovič s. k. kormány tanácsos

/Pecsét: Minister Československej Republiky, S plnou Mocou Pre Sprá-
vu Slovenska, Referent záležitosti ev. a. v. cirkve./

74. Forrás

/Királyházai gyűjtemény. Kézírás./

Kedves Barátom/

Múltkori szíves soraidra csak most válaszolok, –mert érdemleges válaszdásra csak most nyílik alkalmam. – Nekünk beregieknek igazán csehül áll a dolgunk. A ruszinszkói Magyar Hírlap szerkesztőségétől, /akit egyenesen felkértem, hogy interveniáljon¹⁹⁴ ügyünkben/ – azt a szomorú értesítést vettem, hogy ma már velünk mint testülettel szóba sem állanak a kormányságon, hanem mint renitensek végső kegyelemként arra vagyunk utasítva, hogy egyenként, külön-külön kérjük kellő indoklás kapcsán a fogadalom letehetése iránti engedélyt. S azt csakis azok fogják kegyképen megkapni, akikről a foganatosítandó rendőri nyomozás azt fogja megállapítani, hogy politikailag megbízható. A többiek elvesztik jogukat a fogadalom letételére s egyben 1919–1920 évi összes esetleges segélyüket.

Az ok e szigorú elbánásra vonatkozólag az, hogy miért nem jelentkeztünk 1920. év dec. 31-ig. Bertókot figyelmeztettem a következményekre s kértem, siessen azonnal Ungvárra s tegyen meg mindent, ami még megtehető, ha ugyan máris nem késő. Felmegy-e nem-e nem tudom, mert neki meg van a maga külön véleménye e tárgyban, amiből meg ma sem igen hajlandó engedni. Pedig ma láthatná, hogy ellenséges hatalommal állunk szemközt. Amely diktál és parancsol még a törvény ellenére is. Boldogok vagytok ti, akik idejekorán beilleszkedtetek nagyon okosan az új keretek közé. A kerületi gyűlésre bár szerettem volna nem megyek fel, mert a magam zsebéből nem telik az utazgatásra, az e. megyei pénztár pedig már is deficittel dolgozik. Isten veled, kellemes visítást szerencsés hazaérkezést, ölel szeretettel tisztelő barátod Bulcsu 1921. júni. 29. P. I. s. k.

/Papp János lekész aláírása/

75. Forrás

/Barsi e. m. irattárából. – 94./1921. sz. – Gépírás./

Karol Patay, zástupca biskupa preddunajského dištriktu

Cieľom dodatočného zloženia sľubu vernosti čs. republike dl'a minist. nariadenia č. 1245/21. ráčte povolať:

z Lučenca: Farárov pp. Vojtecha Sörös, - a Arpáda Kövy a kurátora Vojtecha Szilassy, - z Kišölvedu p. farára Mikuláša Patay a kurátora, z Bešy:

194 Közbenjáni.

kurátora Davida Babíka, z N. Lótu: kurátora Desi

Alexandra a z Baračky: kurátora Jozefa Sab na deň 7. júla 1921. štvrtok do Levíc k slúžnovskému úradu o 9 hod.

Prítomnosť Vaša lebo Vašeho zástupcu je tiež potrebná.

Cech-slovenskói köztársaságra az engedelmességi fogadalom lététele végett az 1243/1921. sz. min. rendelet értelmében kérem meghívni az alanti urakat f. évi júl. 7. csütörtökre d. e. 9. -órára a lévai főszolgabírói hivatalba:

1. Sörös Béla plébános ,
2. Kövy Árpád „
3. Szilassy Béla gondnok lakosokat Lučenecebe
4. Patay Miklós plébános, lakos Kisölveden
5. Babík Dávid gondnok Besaban
6. Desi Sándor gondnok, lakos Nagylóton
7. Szántó József gondnok, lakost Baracskában.

Főtisztelendőségednek vagy a helyettesének jelenléte szükséges v Zlatých Moravciach. dňa 22. júna 1921.

Správou župy poverený hl. notár:

/Pecsét:/Župán tekovský Zlaté Moravce. Olvashatatlan aláírás.

76. Forrás

/Beregi e. m. irattárából. – 248/1922. sz. – Gépírás./

Civilní Správa Podkarpatské Rusi, Školský Odbor.

Číslo 15776/22. V Užhorode, dňa 12. srpna 1922.

Vec: Slib věrnosti ev. ref. duchovních.

Pánu

Szentimrey Josefovi, ev. ref. duch.

V Derčenu.

K Vašemu přípisu ze dne 7. srpna 1922 čís. 226/22 sdělujeme, že žádostem duchovních, jichž prosby jste zdejšímu úradu zaslali se nevyhovuje a jelikož činem, že se súčasťnili protistátní agitace v Astelu /kamž též odvedli své veřící/ projevíli nepřátelské chování vůči Čsl. Republice, žádáme, by proti nim bylo zavedeno disciplinární vyšetřování a o výsledcích toho budiž nám podána zpráva.

/F. é. aug. 7.-én kelt 226 számú megkeresésére van szerencsénk értesíteni, hogy a lelkeszek kérésének, kiknek a kérvényeit beküldte, nem lehet eleget tenni, mivel az Asztélyi agitációban részt vettek, sőt a híveiket is elvezették oda s ezzel a tetteikkel a Csehszlovák Köztársaság elleni ellenséges érzületüknek adtak kifejezést s azért kérjük, hogy ezen lel-

készek ellen a fegyelmi eljárást megindítani szíveskedjenek s ennek az eredményéről bennünket értesíteni.

Školní referent:

Olvashatatlan aláírás.

/Pecsét:/ Civilní správa podkarpatské rusi v Užhorode. školský oddl.

77. Forrás

/Ugyanonnan: 351/1922, sz. a. – Gépírás./

Civilní Správa Podkarpatské Rusi, školský odbor. čís.22.994. Užhorod, dne 8. listopadu 1922.

Vec: reformátský dekan, Derčen, discipl. řízení proti cirk. učitelům.

Panu

Josefu Szentimrey, ref. děkanovi

Derčeni.

K Vaší žádosti ze dne 23. října t. r. pod čís. 312/22 sdělujeme, že nečinně námitek proti tomu, aby cirkevní učitelé reformovaní, kteříúčastnili se demonstrace v Astel byli Vámi zvláštním přípisom vyzváni na ospravedlnění se a protokoly pak s Vaším návrhom sem predloženy k vyřízení.

/Folyó évi október hó 23-án 312 szám alatt kelt beadványára vonatkozóval értesítem Nagytiszteletű Esperes Urat, hogy nem teszek kifogást az ellen, ha az asztélyi tüntetésnél részt vett reform. tanítók igazolásra felhívatnak s a vonatkozó jegyzőkönyvek – az ügy végleges elintézése céljából hozzám – esperes úr javaslatai kapcsán – beterjesztetnek./

Školní referent:

/Pecsét:/ Civilní správa, stb. Olvashatatlan aláírás

78. Forrás

/Ugyanonnan: 355/1922. sz. a. – Gépírás./

Civilní Správa Podkarpatské Rusi, Školský Odbor./ Číslo 25.239. V Užhorodě, dne 26. listopadu 1922.

Věc: Slib věrnosti ev. ref. duchovních.

Panu Szentimrey Josefovi, ev ref. děkanovi v Derčeni.

K Vašemu přípisu ze dne 20. X. 1922 čís. 311 žádáme Vás, aby ste vyzvali všechny duchovní, kteří dosud slibu věrností nesložili, by si podali za účelem povolení toho žádosti rádňě doložené /domovský list, vysvedčení zachovalosti, kněžské zpísobilosti, důchodkový protokol a křestní listy/.

F. é. okt. hó 20. kelt 311. számú megkeresésére van szerencsénk értesíteni, hogy hívja fel az összes lelkészetet, akik mai napig nem tették le

a fogadalmat, hogy kellően felszerelt kérvényüket küldjék be külön-külön az itteni hivatalhoz /keresztlevelek, illetőségi bizonyítvány, javadalmi jegyzőkönyv, erkölcsi bizonyítvány és papi képesítés./

Školní referent: v z. Kar. Drož s. k.

/Pecset:/ Civilní správa, stb.

79. Forrás

/Ugyanebben az iratban található az álabbi kézírásos levél:/

132/1922. sz. Az ungvári ref. egyház lelkészi hivatalától.

Nagytiszteletű

Református lelkészi Hivatalnak

Bulcsú.

Az ásztélyi ügyben érdekelt, illetőleg még fogadalmat nem tett beregi lelkészekre vonatkozólag azt az értesítést kaptam a tanügyi referátusnál, hogy, mihelyt beérkeznek a beregi h. esperesi hivataltól, a tanügyi referátus által bekívánt ide vonatkozó jelentések, a tanügyi referátus egyik tisztviselője átmegy Beregszászra és az itteni illetőségűektől ki fogja venni a fogadalmat.

Kartársi szíves üdvözlettel Ungvár 1922. november 16.

Komjáthy Gábor s. k. ref. lelkész.

/Pécset:/Az ungvári ref. egyház lelkészi hivatala.

80. Forrás

/Ugyanott található a következő kézírásos levél Pap Jánostól:/

Kedves Barátom!

Körülbelül akkor, – amikor Hozzád is levelet intéztem a fogadalom tárgyában, – kérve mielőbbi hathatos intézkedésedet, – írtam Komjáthy Gáborhoz is, hogy ő is tudakozódjék a dolgok állása felől, – íme mellékelem válaszát, – hogy gondolkozz felette Te is, illetve cselekedj valamit. – Mint láthatod K. G. azt írja levelében, hogy a fogadalmat azonnal kiveszik tőlünk, – mihelyt beérkeznek a referátus által Tőled bekívánt jelentések. De hát mit jelent ez? Hiszen Te közel 3 hete felküldtetted már azokat! Talán elvesztek volna? – vagy csak a szokásos eljárással állunk szemben itt is, – Bármint legyen is a dolog, – eggyel több ok arra, – hogy intézkedj. – Azért küldöm eredetiben a K. G. levelét, – hogy szemeiddel győződj meg a tényállásról, – s most itt egy érthetetlen dologgal állunk szemközt – deríts fényt mielőbb a titokzatoosságra.

Isten veled, – ölel szeretettel igaz barátod Bulcsú 1922. nov.18.

P. J.

/Pap János aláírása./

81. Forrás

/Tiszáninneri e. ker. levéltárából. Iktatószám nélkül.

Külzeten Czinke püspök feljegyzése tintával: „Érk. 1921. január 17. Kormányleirat a fogadalom letétele és az államsegély folyósítása tárgyában.” A levél bizonyára Stunda István fordítása. Cseh. vagy szlovák eredetijét nem találtam, lehetséges, hogy Stunda egyenesen magyarul küldötte meg és a fordítás a fogalmazványról történt.

Fordítás.

Minister Československej Republiky, Bratislava, dňa 7. januára 1921.
s plnou mocou pre správu Slovenska.

Čís. 39 Odd. ev. a. v. cirkve.

Predmet:

Válasz Főtiszteletű Czinke István ref. püspök felterjesztésére.

Főtiszteletű Czinke István ref. püspök úrnak

Rimavská Sobota

Válaszolja. Főtiszteletűséged 1920. dec. 30.-án 169. sz. a. kelt felterjesztésére, van szerencsém a következőket közölni:

A teljhatalmú miniszter megnyugvással veszi tudomásul egy független ref. egyházkerületnek megszervezését a Slovenskón. Főtiszteletűséged felterjesztésében foglalt kívánásokra nézve azonban nem bocsátkozhatik tárgyalásokba mindaddig, amíg a Slovenskói egyetemes ref. egyház memoranduma nem lesz felterjesztve, mellékelve ezen egyház egyetemes konventjének megszervezésre vonatkozó jegyzőkönyve. –

Az árvák, özvegyek és nyugdíjas lelkészek segélyezésére vonatkozólag a teljhatalmú miniszter nem nyújthat segílyt addig, amíg az egyetemes ref. egyház konventje nem foglal állást a Magyarország területén levő közös intézetei kérdésében. Amint a teljhatalmú miniszter már több ízben is kifejezte s Főtiszteletűségeddal is közölte, ha a Slovenskói ref. egyetemes egyház intézetei számára államsegélyt kivan nyerni, állást kell foglalnia a volt közös intézetek likvidálásáért. –

A hűségi eskü letételére s annak módjára vonatkozólag, a teljhatalmú miniszter megmarad elfoglalt álláspontján, amelyet már szintén közölt Főtiszteletűségeddal. Mihelyt meg lesz szervezve az Egyetemes ref. egyház a Slovenskón, a miniszter azonnal elrendeli azonnal elrendeli a zsupáni hivataloknak, hogy a ref. egyház valamennyi lelkészétől a hűségi esküt átvegyék. –

A hűségi eskü formája és szövege a következő:

Esküszöm a Szentháromság egy élő Istenre, becsületemre és lelkiismeretemre fogadom, hogy a Csehszlovák Köztársasághoz hű leszek, összes állami törvényeit, a kormány törvényes rendeleteit megtartom, kötelességeimet a fennálló törvények szerint híven, lelkiismeretesen és pártatlanul fogam teljesíteni s minden foglalatosságomban teljes erőmből az egyház érdekeit fogom védelmezni. Isten engem úgy segítjen.

Az egyetemes ref. egyház megszervezése után az ezen egyházat megillető segélyek a legrövidebb időn belül kiutaltatnak, csak az egyházi többség is gondoskodik arról, hogy az ehhez szükséges adatok minél előbb rendelkezésre álljanak a minisztériumnak. – A Podkarpatská Rus területén levő esperességek a Slovenskoi ref. egyházhoz való csatolását illetőleg, a miniszter már most kijelenti, hogy nevezett esperességek nyújtsák be ez iránti emlékiratukat a Podkarpatská Rus kormányzósága útján a Csehszlovák Köztársaság kormányához. –

Fogadja Főtiszteletűséged teljes tiszteletem kifejezését:

A miniszter rendeletéből:

Stunda István s. k. előadó titkár. –

/Körpecsét:/ Minister Československej republiky s plnou mocou pre správu Slovenska. Referent záležitosti ev. a. v. cirkve.

82. Forrás

/A dunántúli e. ker. irattárából. - Gépírás. /57/1921.

Méltóságos és Főtiszteletű Püspök Úr, Mélyen tisztelt Uram.

Idecsatolva küldöm meg a tiszáninneni püspöknek Patay K. úrhoz intézett levelét másolatban. Indiszkreciót nem követek el vele, mert, Patay úr maga adta oda az eredetit többszörösítés végett, s egy példányt a főgondnokhelyettes úr is kapott belőle, aki azt már előszóban alighanem ismertette is már Méltóságoddal.

Főgondnokhelyettes úr abban egyezett meg Patay úrral, hogy az önálló szervezkedés ügyét a komáromi egyházmegye közgyűlés elé fogják vinni. Így hát nemsokára sarokra kell állanunk. Mondhatom nem sok emberre számíthatok ez idő szerint a kollégáim közül de remélem, hogy egy jól előkészített közgyűléssel sikerül legalább egy mérsékelt, a várakozás álláspontjára helyezkedő határozatot elfogadtatni. Az én álláspontom az, hogy a fősúly a magyar egyet. egyháztól való elszakadás, illetve a külön egyházza szervezkedés gondolatán nyugszik. Éppen azért semmiképp se akarok belemenni a külön szervezkedésbe, ebben nem maradok magamra, mert a múltkori állásfoglalásunknál már véleményt nyilvánító Gyalókai László, Csekés Béla, Mórocz Mihály lelkészeken kívül számítok Beke Kálmán, Ga-

lambos János és ifj. Kúr Gézára, és akit még korábban kellett volna említenem, Győry Elemérre. Ha kenyértörésre kerül sor, és mindenképpen el kellene szakadni az egyet. egyháztól, arra akarnám rávenni ez említett és még esetleg megnyerendő kollégáimat, hogy ne szervezkedjünk külön egyházzá a külön államalakulat alapján, hanem maradjon mindegyikünk gyülekezete külön, független, önálló református egyház, a többiekkel minden kapcsolat nélkül, legfeljebb velük erős szövetséget alkotva, és helyezkedjünk mindannyian az angol avagy amerikai ref. egyház oltalma és védnöksége alá. Így megmenekülnénk attól, hogy a magyar állam rovására a nagy világ színpadán állampolitikai ütőkártyául használtassunk fel, hogy önmagunk tépjük szét a magyar egyet. egyházzal és hazával való kapcsolatunkat, hogy a lutheránus okkal közös, illetve a lutheránusoknak alárendelt pozsonyi teológiáról kaphassuk papjainkat, s így lutheránus szellemmel veszélyeztessük egyházunk jövődjét. Természetesen hogy ez csak terv, gondolat minden nagyobb megvitatás és megszűrés nélkül, azért nagyon kérem Méltóságod bölcs véleményét e dologban mielőbb velem közölni, esetleg előbb a főgondnokhelyettes úrral megbeszélni és az ő útján velem tudatni. Nagyon megköszönném, ha az egyházmegyei közgyűlés napjáig kegyeskednék angol, skót vagy amerikai egyházi köröktől információt szerezni oly irányban, hogy a végletekig vitt hajszolás esetén számíthatunk-e támogatásukra és védelmükre? E védelem vonatkoznék a következőkre: vallásunk gyakorlata, egyházunk autonómiája, papjaink és tanítóink Magyar, - illetve más országból szerzett okleveleinek elismerése és alkalmaztathatása, iskoláinknak az államosítás alóli kivétele, az egyházi vagyonnak az elkobzástól való megmentése. Mindezek annyira fontos és az egyházi életben annyira mélyen benyúló kérdések amelyek előzetes biztosítása iránt gondoskodnunk kell.

Még csak annyit vagyok bátor közölni, hogy a sokgyermekes 4 lelkészt /Patay, Szekeres L., Páli L., Rácz E./ értesítettem a Méltóságod által rőlük kieszközölt segélyről és felhívtam őket nyugtáik beküldésére.

Mielőbbi szíves választ kérve mély tisztelettel maradtam Komárom, 1921. jan. 7.

Méltóságos és Főtiszteletű Püspök Úr kész szolgája Vargha Sándor s. k.

83. Forrás

/Ugyanonnan/

37/1921.

Másolat.

162 - 1920 szám. Pecsét: Református püspöki hivatal, Rimavská Sobota, Rimaszombat, 1920. dec. 27.

Főtiszteletű h. Püspök Úr! Kedves Tisztársam!

Masarykhoz intézett sürgönyömet és Szlovenszkó miniszteréhez intézett

leveletem már közöltem veled. Masaryktól azt a választ kaptam, hogy sürgönyömet áttette az illetékes miniszterekhez döntés végett. Szlovenszko minisztere küldönc útján küldötte el a kormány álláspontját körvonalazó levelét egyenesen Kassára, az egyházkerületi gyűlésünkre. A levelet egész terjedelmében olvashatod majd lapunk újról első számában. Az ott közlötöken kívül a küldönc élöszöval a kormánynak még azt a kívánságát közölte velem, hogy a slovenskói és rusinskói összes ref. egyházak egy egyházkerületbe tömörüljenek. /A rusinskói beregi és máramaros-ugocsai egyházmegye már előbb csatlakozott hozzánk./ Hogy ez nem olyan könnyen teljesíthető kívánság, úgy látszik, ezt a kormány maga is sejtí, azért nem foglalta bele a levelébe. Közölte azt is, hogy megtiszteltetésképen papjainktól a hűségi fogadalmat maguk a zsupánok fogják kivenni és nem valami alsóbbrendű tisztviselők.

Mi dec. 21-iki közgyűlésünkben a szervezkedést megtettük. A miniszter kívánságai közül a teljesíthetőket: u. m. önálló egyházkerületté szervezkedtünk, „Szlovenszkoí tisztánnenni. Egyházkerület” név alatt, s annak élére a közgyűlés az én személyemben rendes püspököt s Lukács Géza személyében rendes főgondnokot választott /természetesen ideiglenes megbízással/ s a papokat s tanítókat felhatalmazta a hűségi fogadalom letételére.

Továbbá az általad fogalmazott memorandum figyelembe vételével egy új memorandumot szerkesztettünk, abba összes sérelmeinket felvettük, s azt a memorandumot négyen fogjuk elvinni Prágába és Pozsonyba, a köztársaság elnökéhez, s Slovensko miniszteréhez. A 4 küldött a 4 elnökből fog állani: te és főgondnokotok s én és Lukács G. Utunkat valami január végén fogjuk megejteni.

A miniszter azt is üzente élöszöval, hogy államsegélyünket s nyugdíjas lelkészeink és özvegyeink segélyét hajlandó előlegezni addig is, míg a kérdőíveket feldolgozhatjuk. De természetesen ezt kérvényezni kell s előbb letenni a hűségi fogadalmat.

Ha tehát te is hozzájárulnál, én megkeresném a minisztériumot az íránt, hogy az eskümintát közölje velünk, s a zsupánokat már most utasítsa, hogy a lelkészeket körzetenként egyes centrumokba hívják össze a fogadalom letételére: egyidejűleg pedig minket püspököket keressen meg a végett, hogy lelkészeinket utasítsuk a zsupánok előtt való megjelenésre s a fogadalom letételére.

Könnyebbségedre és tájékoztatásodra közlöm veled azt is, hogy én e tárgyban még a múlt hónapban kérdést, intéztem a zsinat külügyi bizottságához is, ahonnan tegnap azt az utasítást kaptam, hogy a fogadalmat le kell tenni. Ezt tehát egyes lelkészek ellenkező állásfoglalása meg nem akadályozhatja. Ezt sürgeti a magyar kormány is.

Választottunk egy delegációt is, amely az időközben felmerülő ügyeket veletek közösen intézze.

Az egyházkerületi közigazgatás költségeit – azt írja a külügyi bizottság első sorban fedezzük a külföldi segélyből, s e célra vegyük igénybe az önmegadóztatást is.

Úgy látom, hogy mi egyedül a magunk eszére és erejére támaszkodhatunk. Az egyetemes egyház nem sokat törődik velünk. Vagy csak amolyan Pató Pál módjára. Mutatja az a botrányszámba menő eljárás, hogy az amerikai segélyt magyar pénzbe ölték, s ez által azt 1/7-ed rész értékére szállították alá. Reményteljes új esztendő! Szerető tisztársad, Czinke István s. k. püspök.

84. Forrás

/Dunántúli e. ker. irattárából. – 131./1921. sz. – Kézírás./

A barsi református egyházmegye esperesi hivatala.

12./1921.

Főtisztelendő és Méltóságos Püspök Úr!

Köszönettel vettem mindkét b. levelét, jól esik minden érdeklődés és érintkezés onnan, hová érzéseink, gondolataink minduntalan elszállanak. Méltóztassék meggyőződve lenni, hogy teljes egészében ismerem és méltányolom azt a fáradhatlan tevékenységet és jóindulatot, melyet Méltóságod a gondjaira bízott minden egyesek, kicsinyek és nagyok sorsa, jóléte iránt tanúsítani méltóztatik, s melyeknek hatása csak a mai áldatlan viszonyok közt nem érvényesülhet s látszhatik meg úgy, miként azt Méltóságod is óhajtaná.

Így vagyok azonban én is. Minden törekvést, jó igyekezetet megbénít, lehetetlenné tesz a mi szerencsétlen helyzetünk, mely teljes tétlenségre kényszerít. Én a kerületi és zsinati – erkölcsileg letiltó határozatok után – minden ténykedést, kormányval való érintkezést megszakítottam, pedig terminus is volt kitérve a megbeszélésre, tanácskozásra, okkal móddal elodáztam, s talán ma is teljes passzivitásban lennénk, ha a tiszáninnyi e. kerület nem tesz olyan kezdeményező sőt elhatározó lépéseket, melyek bennünket is határozathozatalra és állásfoglalásra nem készítenek. Egyedül nem viselhetem a felelősséget, s főgondnok helyettes úrral – kivel mindent közölni szoktam, tudván, hogy így Méltóságod is értesítve van – abban állapotunk meg, hogy e. ker. gy. hívunk össze Komáromba. Határozzon az a teendőik felett, s hogy az irányításnak még látszatát is kerüljem, őt kértem fel a megnyitó beszéd tartására. Magam részéről már most sem tartom megfelelőnek a tiszáninnyi ker. püspök és főgondnok választó eljárását, s azt mi semmi esetre sem követjük. Egyházi törvényeinktől nem térünk el.

A sokszor előforduló mozzanatok közül – tájékoztatásul csak egyet emlí-

tek. Nemrég értesítettek a minisztériumból, „hogy mégis csak tárgyalni kellene, s a legelső tárgynak a püspöki javadalmazásnak kellene lennie, mert mégis csak lehetetlenség, hogy pusztán papi fizetésünkből fedezzük kiadásainkat és végezzük felelősségteljes munkánkat!” Megírtam, hogy erről szó sem lehet: míg egyetlen özvegyünk és lelkészünk nyomorog! S íme tegnap kapom az értesítést, hogy közigazgatási célokra 40 ezer korona államsegély utaltatott ki a rimaszombati adóhivatalnál s a püspökhelyettes úr kimutatást kér tőlem, hogy arányosan osztassák el a 2 kerület között!!

Íme ilyen dilemmák elé állít sokszor az élet! Meg kell írnom oda is, hogy fel nem vehetem, már csak előbbi álláspontunkhoz következetesség miatt is.

Ilyen ellentétes mozzanatok merülnek fel: egyrésztől sürgetnek, ezerféle sérelmet, hiányt emlegetve, másrésztől érzése, morális kényszerei kötnek, gátolnak: cselekedjen, határozzon az e. kerület maga minden ráhatás... irányítás nélkül. Természetesen annak határozata kötelező és irányadó lesz reám nézve is.

Majdan arról is értesítéssel szolgálok. Méltóságodat s az elszakított testvéreket a gondviselő Isten kegyelmébe kérve, maradtam kiváló tisztelettel Főtisztelendő és Méltóságos Püspök úr kész szolgája Alsószecse 1921. január 12. Patay Károly s. k. p. helyettes ./Földhitelintézet tudomásom szerint, készséggel átutalja a pénzt Komáromba, Dunántúli reform. takarékpénztárba, leghelyesebb s előnyösebb lenre, ha az adományozók közvetlenül hozzánk adnák. Nagyon sok különbség lenne az átszámításnál... előnyünkre.

85. Forrás

/Ugyanonnan. - Püspök ceruzával írt fogalmazványa. /
Nt. Esperes Úr!

Folyó hó 12-én kelt szíves sorait a mai napon kaptam s nagyon jól esik, hogy abban a szerencsés helyzetben vagyok, hogy azonnal válaszolhatok is.

A latin közmondás azt tartotta: Solatium est miseris habuisse socios malorum.¹⁹⁵ Hát ez nagyon sovány vigasztalás. Talán megfordítva: Növeli a fájdalmat, hogy azt sokakkal kell megosztanunk.

Ebben a nyomorúságos állapotban vagyunk úgyis mint keresztyének, úgyis mint állampolgárok, mert nálunk csakugyan sötét az ég alja, sötét a teteje. Nehéz ugyan annak, kit nagy veszteség ért, a türelemhez fordulni kölcsönért, de azért mégsem tehetünk mást. Bizony nem tehetünk mást, mint hangoztatjuk a jó Arany Jánossal: De azért óh ember magadat el ne hagyj, örök bubánatér bizalmod fel ne add. Mióta nap ragyog a

¹⁹⁵ Szabad fordításban: "A nyomorultaknak vigasztalás, ha bajaikban sorstársaik vannak."

mennyei bolton, álnok a szerencse, az is marad folyton. Ezzel a tapasztalati nagy igazsággal mindig számolnunk kell, mert az kétségtelen, hogy csak gyávaság fogadja védekezés nélkül a csapást. A jóságos mennyei Atya védőeszközül a szenvedéseknek ebben a mélységes tengerében a hitet és lelkiert adta. Szent kötelességünk, hogy akit szeretünk, míg ajka mosolyog, bubánatában is legyünk osztályosok. Fogadjuk a csapást, miként a jó napot, egymást ne hagyjuk el, ha minden elhagyott!

Komáromban úgy szeretnék kezet szorítani jó ismerőseimmel, kedves barátaimmal, elsősorban az esperes és tanácsbíró urakkal, akiket a legmelegebben üdvözlök. Pótolja ennek az örömnak elvesztését az egységes szent cél felé törekvés magasztos tudata, anyaszentegyházunk építésének egységes gondolata. Fájna is azt hallanom, ha valaki azt mondaná: Én Pálé vagyok, én meg Péteré, vagy Apollósé, mert azt kellene bánatba merült lélekkel kérdenem: Avagy részekre osztatott-e Krisztus mi közöttünk reformátusok között?

Az adományokban a lélek ugyan egy, de azért mégis vágnak különbségek, mint a szentírás mondja, aszerint, amint kinek-kinek adatott. Nem lehet tehát más út és mód azok közvetítésében, mint a melyet ma követünk. Arra kell csak ügyelnünk, hogy emberi számítások ne készüljenek hátrányukra. Okulva az eddigi veszteségen, erről majd gondoskodunk.

Legjobban örültem kedves levele azon részének, a melyben az államségély felének felajánlására az ap. csel. 8. r. 20. versével méltóztatott felelni. Mindenben így kell eljárunk férfias határozottsággal. A mi szent örökségünknek földi ára nincs! Ez a szó, meggyőződésem szerint visszhangra fog találni a tanácskozás minden egyes tagjának lelkében. Adja Isten, hogy úgy legyen!

Isten áldó kegyelmét kérve Nagytiszteletűségedre, buzgó, önzetlen fáradozására, a szt. gyülekezetekre s hitünknek minden cselédére, szeretettel maradtam testvére az Ur Jézus Krisztusban 1921. 1/18.

86. Forrás

/Királyházi gyűjteményből. – Kézírási/
6. /1921.

Pecsét:/Az ungvári ref. egyház lelkész hivatala. /

Nagytiszteletű Esperes Úr!

Előző levelemben tett ígéreteket amiatt nem válthattam be idáig mivel, Žarkovics kormányzó úr Prágában járt és ott hosszasan időzött. Mindössze két nappal ezelőtt volt alkalmam vele ügyünkben eszmét cserélni, melynek lényegét a következőkben foglalhatom össze:

Kormányzó úr kinyilatkoztatta előttem, hogy úgy az ő mint az össz-

kormány véleménye szerint a Ruszinszkóban levő református egyházak törvényben biztosított jogaik alapján önállóan intézkedik ügyeiken, szabad tetszésük szerint szervezhetnek önálló egyházkerületté vagy csatlakozhatnak a Szlovenszkóban megalakult egyházkerülethez, mindamellert jelenleg a várakozó álláspontra való helyezkedést ajánlja, tekintettel arra, hogy Ruszinszkó területe és határai véglegesen még nem nyertek megállapítást s ő mint mondá – reményli, hogy két hónap alatt úgy az egész Ung mint Zemplén megyének egy része is Ruszinszkóhoz fog csatoltatni s akkor lesz ideje határozni a fölött, külön egyházkerületté szervezünk-e vagy a Slovenskóban megalakult e. kerülethez csatlakozunk.

Mondotta továbbá, hogy lelkészi fizetések rendezése folyamatban van a az egyöntetű lesz az egész Csehszlovák köztársaság területein.

Ruszinszkóban jelenleg csupán a görögkat. lelkészek kapják meg a magyar államtól élvezett illetményeiket, melyeket a tanügyi referens nyilatkozata szerint mi is megkaphatunk, ha fogadalmat teszünk és azoknak kiutalását egyházi felsőbb hatóságaink igazolványaikkal felszerelt folyamodványunkban kérelmezzük. A kérvény Ruszinszkó tanügyi referensi hivatalához intézendő a fogadalom letételét bizonyító jegyzőkönyv csatolása mellett. Mint, hogy azonban az a régi fizetés a rendezés alatt levőhöz képest elenyészően csekély, szerintem nem érdemes érte lépéseket tenni.

Az ungi egyházmegyéből Ruszinszkó területére ez idő szerint 11 egyház esik.

Szíves üdvözlettel maradtam Ungvár 1921. jan.18 őszinte híved:

Komjáthy Gábor s. k. ref. lelkész, ref. egyházmegyei és egyház kerületi tanácsbíró.

87. Forrás

/Királyházi gyűjteményből. Kézírás. /

52. – 1921 szám.

/Pecsét. /Református püspöki hivatal. Rimavszká szobota

Nagytiszteletű Esperes úr!

Kedves Tisztársam! Rátok vonatkozó felterjesztésemre a szlovenszkói teljhatalom minisztérium egyházi előadójától 39 – 1921 sz. a. ezt a felhívást kaptam: „A Podkarpatská Rus területén lévő esperességek a szlovenszkói ref. egyházhoz / t.i. egyetemes egyházhoz/ való csatolását illetőleg a miniszter már most kijelenti, hogy nevezett esperességek nyújtják be ez iránti emlékiratukat a Podkarpatská Rus kormányzósága útján a csehszlovák köztársaság Kormányához”. midőn ezt kötelességszerűleg

közlöm veletek, kérlek, cselekedjétek legerősebb belátástok szerint.
Rimaszombat 1921. jan. 29.
Atyafiságos szeretettel Czinke István püspök

88. Forrás

Dunántúli e. ker. irattárától. - 435, 436, 437/1921. - Gépírás. /
A komáromi ref. lelkészi hivataltól.
52. szám. 1921.

Méltóságos és Főtiszteletű Püspök Úr, Mélyen tisztelt Uram!

Ide zárva méltóztatik venni egy reánk kényszerített akciónak a gyümölcsét.

Nem szívesen mentem bele, jobb szerettem volna, ha a régi álláspontomon maradhattam volna, de ha már egyszer a telhetetlen kapzsi önzés, a méltatlan dicsvágy ide hajtott bennünket, igazán nem tehetek mást, mint hogy segítek részt venni a méltó megbüntetésben. Igazán csúnya dolog, hogy amikor a legszebb alkalom nyílt volna előttünk méltó utódoknak bizonyulni a pápens ügy nagy harcosaihoz, akkor akadt egy magas tisztség viselője, aki hiúságtól vezérelve kiintrikálta a döntést és eljátszotta önérzetünket, önbecsületünket. Adná a jó Isten, hogy ne csak a választás kedvem szerinti eredménye lenne a büntetése, hanem az itteni és a túlparti kálvinisták gúnykacaja is.

Ide zárva küldöm továbbá Balahó Antal hodosi lelkész kérvényét is, amit az Esperes úr ír mellette, az mind színigaz, egy fukar a szalmaszálhoz is kapkodó ember vergődése ez. Az lenne a méltó jutalma, ha a konvent elnökségével kegyeskednék rövid úton a kérvényt visszautasíttatni, hogy az elhanyagolt hodosi egyház végre kormányzás alá kerülhessen.

Tisztelettel kérem Méltóságos Urat, kegyeskedjék intézkedni hogy a Lakyné féle örökségből egyházunk részére jutott, 20 darab Salgótarjáni részvényről a letéti elismervény átjusson hozzánk, hogy így azt a presbitériumnak bemutatthassuk és róla az alapítólevelet elkészíthessük.

Kiváló tisztelettel maradtam Komárom 1921. febr. 11. Méltóságos Uram kész szolgája

Vargha Sándor s. k.

89. Forrás

/Ugyanonnan, - nyomtatott körlevél/

Nagytiszteletű Lelkész Úr!

Ide csatoltan van szerencsém a ker. tisztségek betöltése tárgyában tartott bizalmas megbeszélés eredményét: a jelöltek névsorát megküldeni.

A névsor a legnagyobb körültekintéssel állíttatott össze, mint látni méltóztatik: a legkiválóbb férfiak sorából. Nagyon kérem, méltóztassék azt elfogadni és ahhoz képest szavaztatni.

Megjegyezni kívánom, hogy a megbeszélésre nem hívjuk meg az összes lelkésztestvéreket azon okból, mivel a mai nehéz és kellemetlen utazási viszonyok közt nem akartuk őket az ideutazással terhelni, továbbá, hogy Esperesünk azért nem írta alá a jelen ajánlást, mert már korábban féligmeddig elérték az egyik tisztség betöltésére nézve, de a többi név az ő helyeslésével is találkozott.

Kiváló tisztelettel vagyok

Komárom, 1921. február 10.

kész szolgája Vargha Sándor, lelkész.

90. Forrás

/Ugyanonnan nyomtatott körlevél./

Nagytiszteletű Lelkész Úr, Érdemes Presbitérium!

A dunántúli ref. egyházkerületnek a Dunától északra elterülő két egyházmegyéjéből alakult kerületi közgyűlés f. évi január hó 27-én elhatározta, hogy a magyarországi egyetemes egyháztól elszakad külön szervezkedik, püspököt, főgondnokot stb. választ, s ez utóbbiakra a szavazás febr.20-iki határidővel el is rendelte. A tények e változhatatlansága előtt még azoknak is meg kell hajolniuk, akik a ker. gyűlés határozatával merőben ellentétes, intranszignens elvi álláspontot, foglaltak el, mert minden félrehúzóadás az amúgy is meggyöngyült erők még nagyobb megfogyását és az egység megbomlását vonná maga után. Ez pedig senkinek sem érdeke, legkevésbé ennek a sokat szenvedett, sok bajjal küszködő egyházunknak, sőt inkább az az érdekünk, hogy a választásban mennél nagyobb egyetértéssel és egyöntetűséggel vegyünk részt és hogy olyan férfiakat emeljünk a vezető tisztségekre, akiknek istenadta tehetségére az egyháznak szüksége van és akik eddigi működésükkel és egyházas érzésükkel arra rászolgáltak.

Nem tagadható, hogy Simkovics kormányelőd leiratán és a tiszánineni kerület határozatán felépült egyh. ker. határozatunk sok tekintetben aggodalommal tölthet el minden jövőjét féltő szívet. Egyházi és iskolai önkormányzatunkat már eddig számtalan sérelem érte, lelkész és tanítóképzésünk, illetve ezek pótlása a legbizonytalanabb alapon áll, a megkövetelt hűségeskü szövege sok erőt fog elriasztani az egyh. téren való munkálkodástól, a sok égő sebre oly nagyon szükségelt államsegélyek reményét egyre sorvasztja az állam és egyház szétválasztásáról szóló, s a törvényhozásban mindjobban erősödő felfogás, egyházunk veteményeskertjeinek: az iskoláknak államosítása évszázados nevelési céljaink romba dőlését

jelenti. Mindezen egyáltalában nem kívánatos dolgoknak ha nem is teljes kiküszöbölése, de legalább is enyhítése olyan férfit kíván a püspöki székbe, akinek a működésétől nem csak szavakat, de tetteket is várhatunk. Ilyen férfiú pedig csak egy van: Balogh Elemér pozsonyi lelkész. Az ő rendkívüli, sok oldalú képzettsége – angol, francia, német stb. nyelvtudása –, külföldi ismeretségei és összeköttetései, melyeket több utazása és külföldi lapokba való irodalmi működése által szerzett, erős biztosítékul szolgálhatnak nekünk arra nézve, hogy meg tudja menteni a még menthető, s kivívja a még kivívhatót. Habár egyh. közéletünk több tisztos férfira érdemelné meg a püspöki tisztséget, mégis őt a közszerepléstől szerényen félrehúzódo, de azért köztiszteletnek és népszerűségnek örvendő férfiút jelöljük püspökünknek. Érdemessé teszik őt erre már képzettsége, szóközi meggyőző képessége, becsületes papi működése is, de ha arra gondolunk, mily kiváló előnyök származhatnak egyházainkra, tisztviselőinkre, híveinkre, ha ez a férfiú akár a vele egy városban székelő kormánynál, akár a külföldi nagy testvéregyházaknál, akár a külföldi hittestvérek világkonferenciáin felszólal tárgyal, érvel, meggyőző, érdeklődésre és cselekvésre serkent, jogvédelmet, erkölcsi támogatást eszközöl ki, s teszi mindezeket nem mint tolmács, nem mint szócső, hanem mint önálló vezető férfi, aki maga vezeti és irányítja a tárgyalások folyamát s a maga bölcs gondolatait és érzéseit ültetgeti át a bennünket alig ismerő hittestvérek szívébe, ugy-e ezekre gondolva, szinte lehetetlen másra szavaznunk mint ő reá?

Az egyházkerület főbb tisztségeinél is legkiválóbb férfiak a jelöltjeink. Főgondnokká az egyházi élet régi munkását, a legszebb egyházi tisztségek viselőjét: Szabó György eddigi főgondnok helyettest jelöltük. Egyházi főjegyzőül e. megyénk tudós és kitűnő főjegyzőjét: Gyalókay Lászlót, világi főjegyzőül pedig a Magyar Népszövetség mindig tette kész, fajaért és egyházáért mindig szívesen áldozó és küzdő igazgatóját: Tuba János volt orsz. gyűl. képviselőt ajánljuk. Aljegyző és tanácsbíró jelöltjeink a közélet legkiválóbb férfiainak sorából kerültek ki. Megjegyezzük hogy a jelölésnél élénk figyelemmel voltunk arra, hogy a barsi és drégelypalánki e. megyék férfiai aránylagos számban jussanak be a ker. tisztségekbe.

Jelöltjeink tehát a következők:

Püspök: Balogh Elemér. Főgondnok: Szabó György.

Egyh. főjegyző: Gyalókai László, nemesócsai lelkész. Vil. Főjegyző: Tuba János.

Egyh. aljegyző: Sörös Béla losonci lelkész, Világi jegyző: Kersék János dr., barsi tanácsbíró.

Egyh. tanácsbírák: Gyalókay László, Morócz Mihály, Gálffy Géza f. gelléri lelkész, Udvardy Gyula madari lelkész, Bihary Kálmán pozsbai lelkész, Akucs Lajos n. peszeki lelkész.

Vil. tanácsbírák: Finkey Ferenc dr. pozsonyi egyet. tanár, Gaál Gyula dr.

nyug. komáromi polgármester és e. m. tbíró, Mohácsy János dr. az Orsz. Kiszgazda párt ügyvezető elnöke, e. m. tbíró, Gombos Kálmán komáromi táblabíró, Kersék János díj., Szilassy Béla, a losonci egyház főgondnoka és eddig is ker. tbíró.

Szíves szeretettel kérjük a ntiszt. lelkész urakat és az érdeemes Presbiteriumokat, méltóztassék a fent közölt és jó lélekkel ajánlott névsort elfogadni és arra szavazni. Egy nevet se tessék belőle törölni, mért ez csak az egységben rejlő erő rovására esnék. Ha ez a jelölés a választáson többséget kap – amit bizton remélünk – akkor egyházunk kormányzata a legjobb kezekbe kerül s reményeinkben nem csalódunk. Adja a jó Isten! Hittestvéri üdvözlettel

Komárom. 1921. febr. 7.

Beke Kálmán, ekecsi lelkész, Csekés Béla, dunaradványi lelkész, Fekecs Sándor, nagymegyeri lelkész, Galambos János apácaszakállasi lelkész, Gálffy Géza felsőgelléri lelkész, Gyalókay László nemesócsai lelkész, Győry Elemér hetényi lelkész, id. Kúr Géza, kulcsodi lelkész, ifj. Kúr Géza, csicsói lelkész, Lénárt Lajos, kisújfalusi lelkész. Móroczi Mihály ógyallai lelkész, Rácz Elemér magyarsóki lelkész, Sándor Benő negyedi lelkész, Soós János zsigárdi lelkész Soós Károly búcsi lelkész, Topa József, diósförgépatonyi lelkész, Vargha Sándor komáromi lelkész.

91. Forrás

/Dunántúli e. ker. irattárából. - 622, 623/1921. sz. – Kézírás./

Méltóságos és Főtiszteletű Püspök úr!

Mélyen Tisztelt Uram!

A csúnya kerületi határozat értelmi szerzői: Patay és Bihary igen mosakodnak a Komáromi Lapokban és védekeznek a hazafiatlanság vádjá ellen. Nehéz a szerecsennek fehérre mosdani! Csúnya, önző érdekpolitikát folytatott Patay és nem sajnálta ennek áldozatul dobni és hozni faji, nemzeti és egyházi büszkeségünket. A későbbi kor majd megfelelőleg méltatja az eljárását, mi most a statárium miatt nem tehetünk egyebet, mint hogy az elrendelt püspökválasztásnál ezt az önző, dicsvágyó embert elbuktassuk. Azt hiszem, hogy a jelen körülmények között egyetlen lehetséges ellenfelét: Balogh Elemért diadalra tudjuk juttatni, eddigelé 30 szavazatot jelentettek – mint biztosat – nekem, de a komáromi e. megyéből még csak a fele papság véleményét ismerem, Barsból 19-ét. A komáromiak nagy része velünk tart, kivéve a két lármás férfiút: Borosst és Sedivy, ez az utóbbi meglehetősen kompromittálta magát az elszakadási határozatok létrejötténél, barsból Juhász Józsi értesít, hogy számíthatunk az ő, Akúcs Lajos, Varannay Sándor, Lányi Árpád, sárói Szabó Zsigmond,

Bacsa Lajos támogatására. Most adtak ki a barsiak egy körlevelet Patayt magasztalva, de ezt a 30 lelkész közül csak 16 írta alá. Úgy látszik otthon se nagyon erős a népszerűsége! Sedivy is kibocsátott egy pizkolódó körlevelet, de arról az a közvélemény, hogy elbukik a jelöltjeinek névsora, mert Sedivy ajánlotta!

Mindezek után mély tisztelettel maradtam

Komárom, 921 II/25

Méltóságos Uram kész szolgája

VarghaSándor II. lelkész.

/Megjegyzés: A közölt szöveg részlet a levélből. A kipontozott rész nem közérdekű, csupán egyes komáromi vonatkozású dolgokról szól. Tárnok./

92. Forrás

/Dunántúli e. ker. irattárából. – 722 – 34/1921. sz. – Gépírás./

A dunántúli református egyházkerület aljegyzői hivatalából.

271/1921. szám.

Főtiszteletű és Méltóságos Püspök Úr!

Az április hó 20.-án Pápán tartandó egyházkerületi közgyűlésre a meghívókat a mai postával az egyházkerületi gyűlés összes alkotó tagjainak szétküldöttem s egyben bátor vagyok megküldeni a megszólott területen lakó kerületi gyűlési tagok meghívóját is abban a reményben, hogy Méltóságodnak módjában áll a nevezeteket az egyházkerületi gyűlés tartásáról valaminő úton értesíteni, kiváló tiszteletem kifejezésével vagyok

Győr, 1921. márc. 12.

Főtiszteletű és Méltóságos Püspök Úrnak

/Pecsét/A Dunántúli reform. Egyházkerület Jegyzői hivatala.

alázatos szolgája: Cegléd Sándor s. k. egyhker. e. aljegyző

93. Forrás

/Gépírásos, az ív egyik felén magyarul, másik felén németül írt memorandum. Tiszáninneri püspöki levéltár. /

A szlovenszkói református egyetemes egyház konventjétől.

A Csehszlovák Köztársaság Népművelődési és Vallásügyi miniszterének, Praha.

A szlovenszkói református egyetemes egyházat a régi békeszerződések és a történeti fejlődés, valamint a Csehszlovák Köztársaság élő törvényei alapján megillető jogok életben tartása iránt az egyház vezetősége és a szlovenszkói teljhatalmú minisztérium, illetőleg ennek kebelében szerve-

zett egyházi referátus között 1919 óta több ízben folytatott tárgyalások, az államhatalom letéteményesei részéről többször hangoztatott jóakarató készség dacára, – idáig a legcsekélyebb eredménnyel jártak. –

A történeti fejlődés folyamán az államhatalom az egyházak erkölcsi, közművelődési és szociális irányú működésének az állami, közéletre kiható fontosságát és jótékony befolyását nemcsak a vallás szabad gyakorlásának, a különböző felekezetek hitéletének, belső dolgai szabad fejlesztésének megengedésében ismerte el, hanem minden fokozatú iskolák felállításának, papok, tanítók alkalmazásának, jótékony intézmények fenntartásának lehetővé tételével, –sőt– kivált az utóbbi évtizedekben fokozódó életszükségletek nyomása alatt mindezen életműködések fennmaradása érdekében emelkedő irányzatú anyagi támogatásban is részesítette az egyházakat. –

A csehszlovák köztársaság szellemi irányítói és vezetői ennek a történeti fejlődésnek a szellemében jártak el, amikor az új államalakulás legelső idejében, az alapköveinek a lerakásánál, az alkotmányozó nemzetgyűlés teendői közé sorozták egyebek közt az egyházakról szóló gondoskodást is, amely az 1918 évi dec. 10.-én 64 sz. a. hozott törvényben nyert kifejezést, amelynek 2 §-a kimondja, hogy az egyházi tisztviselők eddigi javadalmaikkal meghagyatnak hivatalaikban. –

Mint már több ízben, úgy most is újólag jóakarató figyelmébe ajánljuk azt a körülményt, hogy a most hivatkozott törvényt az államhatalom a református egyházra nézve csak részben valósította meg, amennyiben a református lelkészeket meghagyta ugyan hivatalukban, azonban eddigi javadalmaikat nem szolgáltatta ki, mert az 1919 és 20 évekre szóló államsegélyeket a lelkészek a mai napig sem kapták meg. Nem képezheti pedig vita tárgyát, hogy az államsegélyek a lelkészi javadalomnak részét képezik, mert alkotmányosan hozott törvények és rendeleteken alapulnak. Ugyanis:

Az 1898 évi XIV. t. c. a fizetés kiegészítést,

Az 1913 évi XXXVIII. t. c. a korpótlékokat,

A M.E. 2500/1918 sz. rendelet a ruhasegélyt,

A VKM. személyre szóló rendeletei a családi segélyt rendelik államsegélyként kiadatni. –

Az 1918 évi első csehszlovák nemzetgyűlés határozatai és meghozott törvényei épen olyan alkotmányosaknak tekintendők, mint a későbbi törvények, amelyek nemcsak az állam polgárait, hanem a közhatalom letéteményeseit is kötelezik s ez a kötelezettség a törvény egészének a végrehajtására terjed ki. Részleges végrehajtást a jogélet nem ismer és nem tűr meg. –

Az 1919 és 1920 évekre szóló járandóságok kiutalása iránti többszörös kéréseinkre az illetékes tényezők által adott halogató válaszok indokolásául hangoztatott az a kifogás, hogy a ref. egyházi tisztviselők a hűségi

fogadalmat nem tették le annak idején, semmiképpen, de a fentebb előadottakon kívül még azért sem állhat meg, mert:

a./ A hivatkozott 64/1918 sz. törvénynek nincs olyan rendelkezése, amely az illetmények kiutalását a hűségi fogadalom letételének időpontjához kötné, ellenkezőleg, amikor kimondja, hogy „hivatalaikban meghagyatnak” ezzel egész világosan kifejezi a jogfolytonosságot, tehát az egyházak és egyházi tisztviselők javadalmazásában sem lehet megszakítás. –

b./ A tiszáninneri egyházkerület püspöke és az evangélikus egyházi ügyek referense között 1919 ben folytatott tárgyalások eredményeként az a megállapodás jött létre, hogy a ref. egyházi tisztviselők a trianoni békeszerződés ratifikálása után, fogják a hűségi fogadalmat letenni. A referens úr csak mint egyéni elvet mondotta azt, hogy: jog és igazság szerint az államsegélyeket csak a fogadalom letétel időpontjától kellene kifizetni, de míg egyfelől ezt az elvet a gyakorlatban maga sem tartotta meg, mert a családi pótlékok kifizetésében a folytonosságot nem szakította meg, - addig másfelől nem hivatkozott e részben tételes jogra, nem is hivatkozhatott, mert ilyen törvény nincs, ennél fogva nekünk jogunk volt a jogfolytonosság természetes álláspontjára helyezkedni, tudniillik arra, hogy a megállapított időpontban letett hűségi fogadalma a jogrendet az államsegély irányában is helyreállítja.

c./ Azt az indokolást, hely szerint ezek a járandóságok azért sem fizethetők ki, mert a vonatkozó költségvetési tétel az illető években nem használtatott fel, s a fel nem használt összeg az államkincstárnak maradt vissza, nem fogadhatjuk el azért, mert az államszámvitelben világszerte gyakorlatban lévő három havi pótkézelési időszak alatti kifizetés lehetősége nyilván fennállott, amennyiben az államsegélyek kiutalásának feltétele gyanánt kikötött szervezkedés szabályszerűen kezdetét vette 1919 november havában, amikor az egyházmegyék, – decemberben pedig a tiszáninneri egyházkerület szervezkedett meg, – mindkét fokozat nyíltan és határozottan kijelentvén a hűségi fogadalom letétele iránti készségét. Ha a teljhatalmú miniszter képviselőjében eljáró referens úgy akarta volna, semmi akadálya nem lett volna annak, hogy szabályszerűen működő szerveinkhez intézett felhívásra a hűségi fogadalmat letegyük s az 1920 évre járó illetmények a pótkézelési időszak alatt kiutaltassanak. –

d./ A visszamaradásra való hivatkozás erőssége elesik az által is, ha fel- emlíjtjük azt a szintén világszerte alkalmazott államszámviteli gyakorlatot, mely szerint a fel nem használt költségvetési tételek a következő években akár a rendes, akár a pótköltségvetésbe állíthatnak be. – Úgy véljük ennek sem volt akadálya.

e./ De nem állhat meg ez a kifogás azért sem, mert az ev. egyházi ügyek referense konkrét intézkedést tett az iránt, amely felől mi több ízben fordultunk hozzá sikertelenül. Nevezetesen néhány lelkésznek az

1919 és 20 évi járandóságát kiutalta 1922-ben ezzel beigazolta azt a – részünkről több ízben hangoztatott – lehetőséget, hogy ha az illetékes faktor részéről meg van hozzá a jóakarát, a visszamenőleges segély kiutalásának sem jogi, sem technikai akadályja nincs.

Az a körülmény, hogy ezek a megkülönböztetett lelkészek még 1919-ben letették a hűségi fogadalmat, a kétféle elbánást nem teszi elfogadhatóba, mert az eljárásnak az a lényegbe vágó formája, hogy zsupán előtt ós egyházi hatóság kezébe tétessék le a fogadalom, –ennél a néhány esetbenél nem történt meg. – Quod uni justum, alteri aequum! ¹⁹⁶

Miniszter Úr!

Más alkalommal is előszóval és írásban kijelentettük, hogy a köztársaságnak minden hátsó gondolat nélkül, jog ós törvénytisztelő és hasznos polgárai óhajtunk lenni. Ezzel szemben viszont ragaszkodunk a régi törvények és jogszokásokban gyökerező jogaink sértetlen fenntartásához. Nem akarunk még az új államalakulás és nemzetközi államrendezés viszonyai közt egyébként természetesnek tekintendő ahhoz a módhoz sem folyamodni, hogy jogos követelésünk teljesedése érdekében a Népek Szövetségéhez forduljunk támogatásért, hanem, csak a hazai és ránk is vonatkozó, minket is védő törvénynek igazságos végrehajtását kérjük, ugyanabban a mértékben, amelyet a többi összes felekezetek kezdettől fogva élveznek. –

Az előadottak alapján újólag tisztelettel kérjük a Miniszter Urat, hogy az 1919 és 20 évekre a többi szlovenszkói felekezet lelkészei által élvezett államsegélyeket a református lelkészeknek is kiutalni és visszamenőleg kifizettetni méltóztassék. Engedje egyúttal remélnünk, hogy jog és igazságérzetébe vetett bizalmunkban csalódnai nem fogunk.

Fogadja Miniszter Úr őszinte tiszteletünk kifejezését, amellyel vagyunk Bratislava, 1922. május 17.

A szlovenszkói református egyetemes egyház konventje:

Lukács Géza s. k. vil. elnök

Czinke István s. k. püspök, egyh. elnök.

/Pecsét:/ Konvent všeobecnej refomátskej cirkve. A Református Egyház Egyetemes Konventje.

94. Forrás

/A Tiszáninenni e. ker. irattárából/

A Református Egyház Egyetemes Konventje.

Dr. Good és Beach amerikai küldöttek elé terjesztett kérelmünk.

1. / Az amerikai urak tekintélyükkel, befolyásukkal támogassák a szlo-

¹⁹⁶ "Ami az egyikre nézve jogos, az a másikra nézve méltányos"

venszkói református egyház ügyét úgy a prágai kormánynál, mint a szlovenszkói Teljhatalmú Miniszternél. Már azzal is sokat használnak nekünk, ha mindkét helyen nyomatékosan hangsúlyozzák, hogy az amerikai protestánsok a szlovenszkói magyar reformátusok sorsát élénk érdeklődéssel kísérik s kiküldötteik a mi által állandóan értesülve vannak dolgainkról. Követeljük, hogy református népiskoláinkat hagyják meg s miután egyetlen közepes főiskolánk sincs: adjanak államsegélyt a rimaszombati gimnázium fenntartására, ugyanott teológiai akadémia létesítésére s Komáromban tanítóképző felállítására. A rimaszombati gimnáziumot hagyják meg tisztán reformátusnak és magyar nyelvűnek.

2. / Hogy nagy szegénységünkben és elhagyatottságunkban, legalább addig, míg elvesztett és Magyarországon /részben Romániában/ maradt intézményeinket, iskoláinkat valamennyire pótoljuk: anyagilag is támogatassanak és pedig

a./ miután sem papokat, sem tanítókat nincs hol képezniük ezidő szerint, adjanak egy bizonyos összeget építkezésre egyszer s mindenkorra s ezenkívül egy fix összeget évenként a rimaszombati lelkésznevelő intézet s a komáromi tanítóképző tanárainak fizetésére. /Cseh koronában kifejezve: az előbbi célra szükséges összeget már kimutattuk a Miller lelkész úrnak átadott költségvetésben, az utóbbi célra körülbelül 200,000 csehkoronára volna évenként szükségünk. /

b./ Életszükség továbbá, hogy mind papjainkat szakmunkákkal, mind népünket vallásos olvasmányokkal el tudjuk látni, mert jelenleg teljesen el vagyunk zárva, a magyar kultúrától. Kérjük azért amerikai testvéreinket, hogy e téren is jöjjenek segítségünkre s küldjenek nekünk teológiai tudományos munkákat, legalább egy folyóiratot s a vallásos Néplapunk számára, némi anyagi segítséget.

c./Nagy szükséggel küzdő lelkészözvegyeink és árváink részére küldjenek, amit küldhetnek mind pénzben, mind ruhaneműben.

d./Pozsonyi Teljhatalmú Minisztériumtól megtudni, hogy remélhetjük-e első sorban a Rimaszombatban létesítendő teológiához már a folyó 1922. év szeptemberétől, az államsegély kiutalását és milyen összeget?

e./Ugyancsak remélhetjük-e, hogy az egyetlen szlovenszkói közös prot. gimnáziumunkat, a rimaszombati, már az 1922-23. isk. évben megkapjuk tisztán református felekezeti gimnáziumnak, hogy abban helyezhesük el a ref. teológiát is s ezáltal megszabaduljunk a drága építkezéstől. Remélhetjük-e, hogy e cél elérése végett kitelepítik belőle a most ott elhelyezett párhuzamos szlovák osztályok s megadják a minden felekezeti gimnáziumnak járó államsegélyt?

f./ Papjaink és tanítóink állampolgárságát törvényhozási úton szabályozzák és senkit hivatalából el ne mozdítsanak s ki ne utasítsanak azon a címen, hogy nem szlovenszkói illetőségű. Sőt engedjék meg, hogy

szabadon hozhassunk lelkészeket és tanítókat Magyarországból addig is, míg a felállítandó lelkész és tanítóképző intézetekben magunk nevelhetünk magunknak lelkészeket és tanítókat.

g./ Ungban és Zemplénben van mintegy nyolc szlovák nyelvű anyaegyházunk. Azokban most valóságos csehesítő és a magyar ref. egyházkerület kötelékéből elszakadásra izgató propaganda folyik, épen az amerikai presbiteriánus egyház által jóhiszeműleg odaküldött lelkész, – név szerint Sirny János – túrhetetlen agitálása, aki tiltakozásunk ellenére befészkelte magát egy olyan ungi leányegyházba /Ináčovce magyarul Sólumos/, amelynek megvan a maga rendes lelkésze Lucskán, az anyaegyházban, aki eddig is kizárólag szlovákul szolgált a gyülekezetnek. A Sirny példáját most már mások is követik, akik szlovák gyülekezeteink békéjét teljesen felzavarták s törvényes lelkészei és egyházi felsősége ellen engedetlenségre lázítják. Erélyes intézkedésre szólítandó fel a pozsonyi Teljhatalmú Minisztérium, ahová Egyetemes Konventünk is megtette még májusban a maga felterjesztését.

Mi pedig kérjük az amerikai presbiteriánus egyházat, hogy Sirnyt haladéktalanul rendelje vissza, mint aki visszaélt bizalmával s az evangéliumi munka helyett cseh politikai propagandát folytat, ami ellen már az Amerikában élő ungmegyei szlovák kálvinisták is tiltakoztak.

h./ Tárgyalta-e az amerikai presbiteriánus zsinat a Miller lelkész úr által küldött memorandumunkat s ha igen, milyen módon határozott azok felől? Pozsony, 1922. augusztus 2. Pálóczi Czinke István s. k. püspök, egyetemes konventi elnök.

95. Forrás

/Czinke István tulajdonában./

/Péter Mihály és Dr. Patay György jelentése prágai útjuk eredményéről/

Főtiszteletű Püspök, Egyetemes Konventi Elnök Úr!

Alulírottak Főtiszteletű Püspök úr által azzal bízattunk meg, hogy egyházunk függő ügyeiről, sérelmeiről, a vett instrukciók alapján Prágában a közoktatásügyi miniszter és az előadó urakkal tárgyaljunk.

E megbízatásunknak november hó 10–11.-én feleltünk meg. Van szerencsénk eljárásunk eredményéről a következő jelentést tenni.

Átgondolva tárgyalásunk eredményét, azok vegyes érzelmeket támasztanak keblünkben. Tagadhatatlan ugyanis, hogy a megérteni akarásnak némi jelei már mutatkoznak, de viszont legnagyobb részében az ügyeinknek még mindig fennáll a régi bizalmatlanság, a félreértés, a felületesség, melynek alapja az, hogy akik rólunk információt adnak a felsőbb köröknek, bizonyára nem viseltetnek egyetemes egyházunkkal

szemben a kívánatos szeretettel. Ezt lépten nyomon tapasztaltuk. Ezek a részint sötét, részint némi bátorságot nyújtó vonások fogják váltogatni egymást jelentésükben.

A vett instrukcióknak lefelőbb is az alapot akartuk megszerezni az 1920 június havában egy küldöttség által felvitt 10 db Memorandum kikerestetésében. Úgy gondoltuk, hogy legcélszerűbb ezeknek az alapján kezdeni meg a tárgyalásokat. Sajnos azonban, megdöbbenéssel kell Fő-tiszteletű Püspök úrnak tudtára adnunk, hogy e memorandumokat elő-keresni nem tudtuk, ezekről azok, akikkel beszéltünk semmit sem tudnak. Ugyebár, jellemzik ezek az állapotok a fel sem vevést, legfontosabb ügyeinkkel szemben, melyek ránk nézve életet, vagy halált jelentenek, mely memorandumok beadása ránk nézve egy csomó költséget és fáradtságot jelez.

Így ezek híján, részint a vett utasításokra, részint emlékezetünkre támaszkodva, valamint a konventi jegyzőkönyvekre végeztük tárgyalásainkat.

Előbb a némi sikerrel járó ügyekről teszünk említést. Ezek a következők: A zsinati törvényekre vonatkozólag, melynek minél előbbi megerősítését létkérdésnek tüntettük fel, azt a határozott kijelentést vettük, hogy igen rövid idő alatt 1–2 hét a zsinat elnökségéhez az észrevételekkel együtt le fognak küldetni. Markovics miniszter urnak e tárggyal kapcsolatos beszélgetéséből azonban azt az impressziót merítettük, hogy az észrevételek lényegbe vágók lesznek. Különös ütközőpont lesz a szlovák egyházmegye kérdése, melynek felállítása a miniszter szavai szerint a „politika követelménye”. Hiába hivatkoztunk a megejtett szavazás eredményére, egyházunk autonómiájára, s arra, hogy az ilyen kérdései eldöntése csakis úgy történhetik, amint történt, a miniszter érvelésünket egy kézlegyintéssel intézte el: közben így szólván: democratia?! Az igen jellemző gesztus és szó volt egy democraticus állam miniszterétől, aki egyúttal socialdemocrata miniszter is.

A teológia kérdésének tárgyalásánál természetesen azt az álláspontot képviseltük, hogy felállítandó teológiánkat az állam segítse. Az önálló teológia felállításához vitathatatlan jogunk van, segélyezését pedig törvényes alapon követelhetjük.

A miniszter azonban úgy vettük észre szavaiból ennek felállítása elé akadályokat szándékozik gördíteni: Bizonyos megfenyegetést tartalmaztak szavai, amit mi oda magyaráztunk, hogy talán nem fogja elismerni nyert diplomák érvényességét, vagy az államsegélyt sem adná meg, mert többször mondta, hogy ez nem lenne egyetemi jellegű intézet. Szemünkre vetette, hogy mi a limite elzárkóztunk egy közös teológiai intézettől, holott az állam ezt a közös intézetet nagy áldozattal tartaná fel. Mire mi azt mondtuk, hogy még csak módot és alkalmat sem adtak arra, hogy egy közös tárgyalás folyamán nézeteinket e tárgyra vonatko-

zólág kifejthessük Hivatkoztunk a Jánoska féle átiratra hozott konventi határozatunkra, melyben az áll, hogy mivel mi azt se tudjuk, hogy milyen lesz ez az intézet s mivel köztünk és az ev. között nyelvi és hitelvi különbségek vannak, adjanak nekünk módot, hogy mi a saját karakterünket megőrizhessük. Azonban átiratunkat figyelembe sem vették, mert azután már csak a hírlapokból értesültünk arról, hogy sine nobis, de nobis tárgyalt a zsupán a lutheránusokkal, sőt a mi megkérdésünk nélkül törvényjavaslatot hoztak, melyben legelemibb jogaink teljesen el vannak sikkasztva. Ez érvelésünk a minisztert szemmel láthatólag meghatotta és a következő határozott kijelentést tette. Nem zárkózik el egy közös ankét összehívása elől. Adjuk elő azon a mi álláspontunkat. Ő nem zárkózik el az elől, hogy a mi természetes jogaink érvényre jussanak. Mi megbízatásunkhoz képest a tárgyaláson az önálló teológiát képviseltük, de azt, hogy a miniszter e kijelentését Főtiszteletű Püspök urnak tudomására juttatjuk, szívesen megígértük.

Bizalmasan szólva, felfogásunk e kérdésben az, hogy az ankét eszméjét, – ha a miniszter azt a saját költségén hívná össze, – nem kellene mereven elutasítani, nehogy azt mondhassák, hogy makacsul elzárkóztunk még a tárgyalások elől is. Azonban önállóságunkból ezen az ankéten egy hajszálnyit sem volna szabad feláldoznunk. Egyúttal pedig addig is állandóan munkálnunk kellene a ref. teológia ügyét. Szóval két vasat kellene a tűzben tartani. Ez azért szükséges, mert amint a magyar követségen értesültünk róla, de ezt a legbizalmasabban közölték velünk, a csehszlovák állam már nem térhet ki egy pozsonyi magyar egyetem felállítására elől, melyen jogi, orvosi, tanári fakultás lenne. Mi megkértük a követ urat, hogy interveniáljanak a tekintetben, hogy a külföld nyomást gyakoroljon rájuk ez egyetemre a ref. teológiának a bevitele tárgyában, amit a követ úr szívesen megígért. Ha a miniszter most már engedékenyebb, annak kell bizonyára tulajdonítani, mert a magyar egyetem felállítását a külföld erősen szorgalmazza. Az 1919–20 évi államsegély kieszközlésével kapcsolatban minden lehető érvet összeszedtünk. A miniszter végül határozottan kijelentette, hogy e segélyeket kész kiutalni, azonban csakis minden egyes lelkésznek külön beadott és elbírált kérvénye alapján. Mindenkinek igazolnia kell zsupáni bizonyítvánnyal, hogy 1919–20-ban s azután sem követett el mindmáig államellenes vétséget és hogy politikailag megbízható.

Ez a politikai megbízhatóság ugyan tág fogalom és azt hiszem, hogy ezt ők igen szabadon fogják magyarázni s a ref. lelkésze két mintegy sakkban akarják tartani, terrorizálni, de felfogásunk szerint nem kellene elzárkózni jogos követelésünknek ilyen külön kérvények útján való követelésétől sem, mert ha valakit a politikai megbízhatóság alapján elütnének az államsegélytől: módjában áll utána peres útra lépni, mivel állam elleni cse-

lekedetnek az az minősíthető a mi bíróilag igazolva van, vagy igazolható.

Az egyik előadó szükségesnek tart még egy olyan bizonyítványt is minden egyes lelkész részéről, amelyben valamelyik közeli róm. vagy gör. kat., vagy lutheránus lelkész igazolná, hogy ő mindkét évben rendszeresen megkapta az államsegélyt, bár a fogadalmat később tette le.

Azok pedig, akik a hittan tanítástól való eltiltással való fenyegetés miatt már előbb is fogadalmat tettek a načelníkek előtt, ezt az ő bizonyítványával is igazolhatják. Mert ezek se kaptak államsegélyt. Olyanok is vannak. ungi és felső zempléni lelkészek, kik a rendes fogadalom letétele előtt önként jelentkeztek fogadalomra, de nem vették fel tőlük. Ezek ezt is igazolhatják. Főtiszteletű Püspök urnak e tárgyban sürgős felhívást kellene intézni a lelkészekhez, hogy kérvényüket s mellékleteit záros határidő alatt terjesszék fel, a nemzetművelődési miniszterhez címezve s a kérvényeket aztán együtt méltóztatnék felküldeni.

A mi a többi ügyeket illeti. Az állampolgárság kérdése csakis a készülő törvénnyel kapcsolatban nyerhet megoldást.

A szlovák nyelvet a fiataloktól feltétlenül követelni fogják, az öregektől azonban nem.

A kápláni kongruát és az özvegyi segélyt a miniszter előbb a liquidatio megejtésétől tette függővé, később azonban érveléseinkre ki jelentette, hogy az ügyet jóakarátulag addig is elintézi.

A hadseregben ref. lelkészek alkalmazása ügyében magánál a hadügyminiszternél kell interveniálni.

A közigazgatási államsegélyre sajnos csak 80 ezer korona szerepel a költségvetésben, a nyugdíjnál 60 ezer korona. Nagy baj az, hogy nem 2–3 hónappal előbb küldtünk el, midőn még csak még összeállítása folyt a költségvetésnek, mikor még az egyes tételeket lehetett volna emeltetni. Most a költségvetés már össze volt állítva, kinyomtatva. Ilyenkor csakis egy-egy ref. képviselő felszólalása segíthetne. Fel is kellene valamelyiket esetleg sürgönnyel szólítani, hogy mondjon az érdekünkben egy beszédet, mert a plénumban most fog folyni a tárgyalás.

Müllerről csak egyikünk /Dr. Patay/ beszélt. Megállapodás szerint Müllernak Pozsonyból 10.-én haza kellett jönnie 11 órára, akkorra tűzte ki a kettőnkkel való tárgyalást. Kerestük akkor, kerestük délután, másnap s még mindig nem jött haza. Előzőleg vele tehát csak egyikünk /dr. Patay/ beszélt és tárgyalt. A tisztáninneri elmaradt államsegélyt /adócsökkenést/ ő Patay előtt jogtalannak mondotta. Sajnálunk, hogy távolléte miatt fel nem lehetett világosítani.

Ezekben van szerencsénk tárgyalásainkról jelentést tenni. Fogadja Főtiszteletű Püspök úr őszinte tiszteletünket.

Gálszécs, Tiba 1924. november hó 18. Főtiszteletű Püspök urnak alázatos szolgái:

Péter Mihály s. k. konventi jegyző.

Dr. Patay György s. k. ungi egyházmegyei gondnok

NB. A ref. egyház nyelvi kérdését, amint kijelentették, a kisebbségekre vonatkozó nyelvrendelet útján akarják szabályozni.

Végül még csak annyit jegyzünk meg, hogy helyzetünk jobbrafordulását, iskolai sérelmeink orvoslását, abbahagyását az elnemzetlenítésnek, csakis ismételt külföldi nyomásra remélhetjük. Bizalmasan jelezzük, hogy egyikünk /dr. Patay/ a külföldi követségeket is felkereste, kérte őket a közbelépésre.

Ők kijelentették, hogy ezt csak kormányuk utasítására tehetnék.

Ezt kellene kieszközölni. Azért dr. Patay erre is vállalkozik s e tavaszon Londonba utazik, előbb azonban értekezni fog Főtiszteletű úrral.

Kmft. Péter

96. Forrás

/Dunáninenni e. ker. irattárából. – 151 k/ 1924. sz. – Gépírás./

/Pečat: / Prezidium Ministerstva Pre Správu Slovenska, Bratislava, 10. septembra. 1924.

Čís. 9994. pres.

Zástupcovia ref. cirkve, - návšteva u pána Presidenta Republiky.

Pán Štefan Czinke, ref. biskup Rim.Sobota.

Na telefonický dotaz, učineny dňa 28-ho aug. 1924 p. tajomníkom Tomorym z maď. kresť. soc. klubu straniva oficialnej návštevy pána presidenta pánami Štefanom Czinke, Elemérom Baloghom a Vojtechom Bertókom ref. biskupami na žiadosť kancelárie pána presidenta Republiky sdeluje sa

Vám že bol pán president touto nabídkou potešený a ďakuje Vám za ňu, považuje však tým návštevu za skutočne vykonanú a nerád by, aby sa pánovia ešte zvlášť cestou do Topolčianok obťažovali.

Za ministra: Nečitateľný podpis.

Fordítás:

Szlovenszko igazgatása minisztériumának elnöksége. Pozsony, 1924. szeptember 10.

9994. eln. szám.

Czinke István úrnak, ref. püspök Rimaszombat.

Czinke István, Balogh Elemér és Bertók Béla püspök uraknak elnök úrnál leendő hivatalos látogatása ügyében a magyar ker. szoc. klub titkárának, Tomory úrnak 1924 aug. 28.-án történt telefon tudakozódására a köztársaság elnök urának irodája kérésére közöltetik Önökkel, hogy az

elnök urat ez az ajánlat megörvendeztette és ezt köszöni Önöknek; ezzel azonban a látogatást valóban megtörténtnek tekinti és nem kívánna /nerád: nem szívesen, nem örömezt/, hogy az urak még külön Tapolcsányba való utazással fáradjanak.

Miniszter helyett: Olvashatatlan aláírás.

/Ennek az aktának felzetén olvasható Czinke püspök irónnal írt feljegyzése leközölve a két püspökkel IX/ 15. -/

97. Forrás

/Ugyanonnán. 151 K/1924.17 – Gépírás./

A Szlovenszkóhoz és Podkarpatská Rushoz csatolt mintegy negyed millió kálvinista magyarság képviselőjében jöttünk önhöz. Annak három, püspöke és Egyetemés konventjének Elnöksége járult Elnök Úr elé tisztességet tenni. Mint a napkeleti bölcsek, mi is egy vezérfény által vonzatva és irányítva találtunk ide. Az a vezérfény Elnök Úr megszire világító igazságossága és emberséges gondolkozása. Azért egészen bizonyosra jöttünk, hogy nem hiába fáradtunk.

Mirajtunk a lefolyt 6 év alatt, mióta e köztársaság polgárai vagyunk, annyi méltatlanság történt, hogy egyházunk ellen vétenénk, ha sebeinket a legfőbb helyen teljes őszinteséggel fel nem tárjuk.

Elnök Úr! Minket a Habsburgok kerek 400 évig nyomtak és hol fuffanggal, hol nyílt erőszakkal törtek életünkre. De nem tudtak megölni. Hol fegyverrel, hol csak a lélekerejével, kálvinista hitünk szívósságával meg tudtuk a haláltól védeni magunkat.

A 30 éves háború kezdetén mi a Bethlen Gábor és Rákóczi György zászlói alatt együtt ontottuk vérünket az ön őseivel, csehországi protestáns testvéreinkkel, nagyobb szerencsével, mint önök.

Mert akkor mi voltunk többen s nekünk voltak hatalmas pártfogóink az erdélyi nagy fejedelmekben. Most Önök vannak többen s minket fenyeget az a katasztrófa, amely a cseh nemzetet a fehérhegyi ütközetben érte.

Egy zsarnok uralommal szemben meg tudtuk magunk védeni magunkat, de egy liberális Köztársasággal szemben szükségünk van az ön védelmére és igazságosságára.

Velünk szemben ma is a Kollonics politikája érvényesül: előbb koldus-sá, aztán hitetlenné, végül haldokló magyarrá tenni a népünket.

Minden jel arra mutat, Elnök Úr, hogy a csehszlovák kormány el van határozva az itteni magyarság beolvasztására. Ezt a célt szolgálja az iskola és a magyar kultúrától való légmentes elzárás. Se napi, se szép-irodalmi, se egyházi, se tudományos lapot és könyvet magyar nyelven ide be nem eresztenek. Tehát az éltető gyökerünket vágják el. A mi ma-

gyar irodalmat itt produkálunk, az csak olyan, mint a pohárba tett virág: reggel virul, estére elhervad.

Kérve-kérjük Elnök Urat, apellálva fennkölt gondolkozásához és égő fajszeretetéhez: hagyják meg nekünk a magyarságunkat. Ha ezt kiöli belőlünk a Kormány, kiölte az egyetlen emberi értéket s ezzel ezt az államot is szegényebbé tették, lelki nyomorékokkal nyomorították meg.

Kérve-kérjük ezt is: ne erőszakolják ránk a közös protestáns teológiai fakultást. Ez már a vallásszabadsághoz tartozik. A vallás kérdése pedig a lelkiismereti szabadság kérdése, amelyért a cseh nemzet nagy vértanúja „Huss János” halt olyan halált, hogy nemzete ma is ebből az erkölcsi forrásból üdíti fel magát, sőt ebből gyűjtötte s három századon át tartalékolta az erőt mai önállósága kivívásához is.

Hogy ezen kívül mi fáj nekünk s miben várunk igazságot, megpróbáltuk igen rövid pontokba foglalni, hogy Elnök Urat soká ne fárasszuk vele s bátorkodunk a legjobb reménységgel átnyújtani, a legmélyebb tisztelettel kérve annak kegyes elfogadását s biztosítva ugyanakkor Elnök Urat és a köztársaságot az ide csatolt kálvinista magyarság törvénytiszteletéről és lojalitásáról, különösen pedig Elnök Úr személyének nagyrabecsüléséről.

/Ezt a memorandumot nem adhatták át személyesen, mivel –amint az előbbi iratból látható– nem fogadta őket az elnök. Az egész iratot Dr. Korláth Endre nézte át és véleményezte, amint az a következő levélből kitűnik, Dr. Korláth levelének külzetén a következő feljegyzéseket olvasuk: Ref. Egyetemes Konvent iktatóbélyegzőjében érkezési idő: 1925. IV. 18, – 151/1984 szám, - Elintézés ideje: 1925. IV. 18. – Tintával ráírva: „Kívánt passzus törölve s helyébe írva, elküldetett a címzettnek exp.-aj.” A levélben a szöveg tehát változást szenvedett, amint alább következik:/

/Az első bekezdés helyett:/

A Szlovenszkóhoz és Podkarpatská Rushoz csatolt, mintegy negyedmillió kálvinista magyarság legfőbb képviselője: Egyetemes Konventje járul e feliratban Elnök Úr elé tisztességet tenni. Mint a napkeleti bölcseket, minket is egy vezérfény vonzott és irányított ide. Az a vezérfény Elnök Úr messzire világító igazságossága és emberséges gondolkozása. Azért egészen bizonyosra vesszük, hogy meg is hallgattatunk.

/Az utolsó bekezdés helyett:/

Hogy ezeken kívül mi fáj nekünk s miben várunk igazságot, megpróbáltuk igen rövid pontokba foglalni, hogy Elnök Urat soká ne fárasszuk vele s bátorkodunk a legjobb reménységgel azt is ide mellékelni, a legmélyebb tisztelettel kérve annak kegyes elfogadását s biztosítva ugyanakkor Elnök Urat és a Köztársaságot az ide csatolt kálvinista magyarság törvénytiszteletéről és lojalitásáról, különösen pedig Elnök Úr személyének nagyrabecsüléséről.

A szlovenszkói és ruszinszkói magyar református egyház Egyetemes

Konventje s annak nevében:

Egyházkerületi főgondnok, a Konvent világi elnöke.

Püspök, a Konvent lelkeszi elnöke.

/Ugyanott, - Ur. Korláth Endre véleményező levele: /

Ungvár, 1925. április hó 17-én.

Méltóságos és Főtiszteletű Konventi Elnökség!

A köztársasági elnök úrhoz a konvent nevében átnyújtandó memorandumot azzal a kéréssel terjesztem vissza, hogy méltóztassék azt még egyszer átíratni és a 4-ik bekezdésének 2-ik sorában ehelyett a szó helyett „köztársasággal” azt a kifejezést kegyeskedjék beiktatni „kormányzattal”. Ugyanis erősen tartok tőle, hogy a kabinet iroda emberei közül valamelyik ezt a kifejezést félreérti, államelleni izgatásnak minősíti és büntető eljárást indíthatna a dolog miatt az aláírók ellen és egyetemes egyházunkkal szemben tanúsítandó maguktartását ezzel magyarázzák meg a jóhiszemű külföld előtt.

Bocsánatot kérek, hogy ezzel az ügyet talán hátráltatni látszom, de ha előbb megkaptam volna a memorandumot már ezen túl lennénk és nem kellene drukkolnom, hogy a köztársasági elnök úrnál bejelentett audenciára határidőt kapunk és nem lesz mit átadni.

Kegyes válaszukat a kiigazított memorandummal együtt forduló postával kérem.

Kiváló tisztelettel a Méltóságos és Főtiszteletű Elnökségnél: készséges híve: Dr. Korláth Endre s. k.

98. Forrás

/Ugyanott, - Gépírás./

A Szlovenszkói és Podkarpatská Rusi Magyar Református Egyház sérelmei

1. Mindenekelőtt veszélyben forog két legszentebb kincsünk: nemzeti nyelvünk és református vallásunk. Veszélyezteteti mind a kettőt magyar nyelvű népiskoláink tekintélyes részének beszüntetése, egyetlen református gimnáziumunk államosítása, lelkes- és tanítóképzésünk teljes hiánya, a szlovák nyelv erőszakolása s működő lelkeszeinknek és tanítóinknak, az illetőség ürügye alatt, állásuktól való felfüggesztése s pótálásuk lehetetlensége.

2. A Kormány kívánságára a magyarországi református egyháztól teljesen függetlenítettük magunkat, az 1923. év júniusában országos zsinatot tartottunk, külön egyházi törvényeket hoztunk s egészen önállóan rendezkedtünk be. A Kormány azonban egyre késik megadni az eszkö-

zöket ahhoz, hogy önállóan élhessünk is. Zsinati törvényeink jóváhagyását egyre halogatja /már közel két éve/ az önálló egyházi közigazgatásra eleinte folyósított 187.585 korona államsegélyt az 1923. évben, minden indokolás nélkül, már 74.000 koronára szállította le, amiből nem tudunk megélni s emiatt egyházi életünk stagnál.

Iskoláink felett való törvényes rendelkezési jogunkat semmibe se veszi s tanítóinkkal, – az egyházi hatóságok és lelkészi hivatalok mellőzésével, – közvetlenül érintkeznek és rendelkeznek.

3. lelkészeink csak alighogy megélnék, de lelkészözvegyeink és árváink és nyugalmazott lelkészeink a szó szoros értelmében nyomorognak. A változott viszonyok által megindokolt magasabb segélyt kérünk részükre.

4. Törvényes segélyezésünknel is történnek Igazságtalanságok és részrehajlások. Az 1919 –1920. évekről néhány szlovák ajkú lelkésznek kiutalták a teljes államsegélyt, a többi mind máig hiába sürgeti.

5. A tiszáninneri egyházkerület néhány egyházának az u.n. adócsökkentési segélyét tévesen utalta ki a kormány kezdettől fogva s bár azóta folyvást sürgetjük s folyton ígérjük is a tévedés kiigazítását, ez ma is csak ígéret. Pedig mindössze évi 30.000 korona különbözetről van szó, ami egy állam költségvetésében számba sem jövő összeg, de a mi szegény egyházainkra létkérdése.

6. Magyar református katonáink lelki gondozása érdekében ismételtén felírt Egyetemes Konventünk a Nemzetvédelmi Minisztériumhoz, hogy magyar református katonai lelkészi állásokat szervezzen s azokra magyar református katonai lelkészeket nevezzen ki. A Minisztérium abbeli jogos és törvényes kérelmünket 7897/35. b. odd. / 1924. sz. leiratával elutasította. Ennek következtében a mintegy 4000 főre tehető magyar református katona lelki gondozás nélkül maradt, noha legnagyobb részük Cseh - és Morvaországban levő katonai helyőrségekben szolgál, ahol magyar nyelvű istentiszteleten egyáltalában nem vehetnek részt.

Hogy miért nem szedjük össze mi magunk is az erőnket, hogy a kiáltozó szükségen segítsünk: erre könnyű megfelelnünk. Azért mert minket egy többszázados kötelékből váratlanul szakítottak ki, ahol egy erősebb testvér segítségét és oltalmát élveztük. Tehetős nagy egyházaink mind Magyarországon maradtak, mi itt apró gyülekezetekből állunk, amelyek a maguk helyi terheit is csak roskadozva képesek hordozni. Ezt méltányosan figyelembe kellene a kormánynak venni, hogy ezek a kicsiny gyülekezetek nem a maguk jószántából és hibájából jutottak ebbe a szomorú helyzetbe.

Rimaszombat. 1925. évi április hó 10.

A szlovenszkói és podkarpatská rus-i magyar református egyház Egyetemes Konventjének Elnöksége:

Egyházkerületi főgondok, Püspök, a Konvent lelkeszi elnöke, a Konvent világi elnöke.

99. Forrás

/Dunáninnyi e. k. irattárából. 258. 1925. Gépírás. /

Miniszter Úr!

Egyháznak, államnak egyaránt jól felfogott érdekében állván a kettő közötti harmónia s az ellentétek kiküszöbölése: a jelenlegi fennforogni látzó félreértések elosztatása végett kívánatosnak látszik egy személyes találkozás és megbeszélés Miniszter úr és a Református Egyház alatt írott zsinati Elnökei között.

Azzal a kéréssel fordulunk azért Nagyméltóságodhoz, kegyeskedjék megjelölni egy napot s azt velünk hivatalos úton közölni, amelyen Bratislavában, Nagyméltóságod hivatalos helyiségében ezt a személyes megbeszélést megejthetnék.

Lukács Géza s. k.

Főgondnok, zsinati világi elnök. püspök, zsinati lelkeszi elnök.

/Kézírással./

Légy szíves elolvasni a fentebbi szöveget. Így gondolom – magunk megalázása nélkül – felvenni újra a kormánnyal az érintkezést. Ha hozzájárulsz: alá akkor megfelelő formában kiállítatom.

Czinke s. k.

100. Forrás

/Dunáninnyi e. k. irattárából. Gépírás. /

Tárgyalások a kormánnyal. 258. E. K.

5 November 5

Nagytiszteletű Sörös Béla ref. lelkesz konventi tag úrnak.

Losonc

Nagytiszteletű Konventi Tag Úr!

Konventi értekezletünk megállapodása folytán felkeresem Nagytiszteletűségedet, hogy ígérete szerint, legyen szíves sürgősen érintkezésbe lépni azokkal az említett prágai befolyásos egyénekkal, akik „előkészítőül” járnának el úgy a nemzetművelődésügyi, mint a Teljhatalmú Minisztereknél a velünk való tárgyalás felvétele, illetőleg az erre való hajlandóság megteremtése tárgyában.

Az eredményről sürgős értesítést kérek, hogy a kivonatos lépéseket mi is megtehessek.

Ide mellékelem a Teljhatalmú Miniszterhez intézendő levél tervezetét. Méltóztassék ezt Szilassy főgondnok úrral, mint a Konventi Elnöki tanács másik tagjával, szintén elolvastatni s véleményüket velem közölni: vajon elküldjük-e már most ezt a levelet Pozsonyba vagy várjuk meg a prágai közbenjárás eredményét s addig ne tegyük ki magunkat egy esetleges visszautasításnak? Így is Canossa-járás a dolog...

Végül megemlítem azt is, hogy Idrányi indítványa szerint az illetőséggel nem bíró lelkészek és tanítók állampolgársági kérvényeit össze kellene szednem és a Minisztériumba felterjesztenem.

Kérem erre nézve is az elnöki tanács nb. véleményét, nem csinálunk-e kárt a határozat effektuálásával. Hiszen így magunk ismerjük el, hogy a folyamodó lelkészeknek és tanítóknak nincs illetőségük s maguk szolgáltatjuk ki őket a további zaklatásoknak és az államsegély megvonásának. Példa bizonyít, 1923-ban a Minisztériumtól felszólítást kaptam, az illetőséggel nem bíró lelkészek és tanítók kimutatására. Ennek a felszólításnak – a Konvent utasítására – nem tettem eleget és nem terjesztettem fel senkit. Akik a papok közül mégis türelmetlenkedtek és állampolgárságért folyamodtak: azoknak el is intézték a kérvényét, de úgy, hogy államsegélyüket azonnal beszüntették. Most is ez fog történni, előre látom. Össze gyűjtsem-e hát a kérvényeket?

A konventi jegyzőkönyv kéziratát hitelesítés nélkül is azonnal kérem vissza, mert a kivonatolás tovább nem halasztható.

Szeretném Elnöktársammal együttesen még Karácsony előtt meglátogatni a losonci teológusokat. Mikor volna legalkalmasabb erre az idő?

Atyafiságos szeretettel:

Püspök e. konventi elnök.

101. Forrás

/Dunáninzeni e. ker. irattárából. – 600/1925. sz. a. Érk. 1925. nov. 11.
– Sokszorosított. / Református Védő Iroda Losonc.

Nagytiszteletű Lelkész Úr!

A nagytiszteletű lelkész urak tájékoztatására megbízásból a következőket közlöm:

1. Az a bizalmas értekezlet, mely 1924. december 29-én Pozsonyban tartatott a kormány által elismerten dokumentálta azt, hogy a ref. egyház vezetősége lojális magatartást tanúsított.

Ezért a kormány jelenvolt képviselői köszönetet mondtak. Megígérték, hogy ezek után minden simán fog menni s nem csak a függőben lévő államsegélyek utaltatnak ki, de azok összege emeltetni is fog. Természetesen Ruszinszko is megkapja a magáét! Azonban az államsegély

kiutalása elmaradt. Tisztán csak a leszállított közigazgatási segély utaltatott ki. Ruzsinszky nem kapott semmit.

Kevéssel a fenti ígéret után többekkel szemben. Így Czinke István konventi püspök elnökkel szemben is illetőségük s állampolgárságuk megsemmisítése következett.

A törvények megerősítése előtt a differenciák elosztása tárgyában elhatározott tárgyalásra a kormány képviselői a konventi elnökség sürgetésére sem küldettek ki. Még akkor sem, amikor a kormánynál a konvent ülése március végére jelezte, hogy a tárgyalás megejtése ez okból megsürgetett. Erre válasz sem érkezett. Az a híresztelés, hogy Czinke István püspök úr 1925. év februárjában garanciát vállalt volna saját személyében a december 29-én történt megállapítások keresztülvitelére: tévedés, mely a valóságot nem fedi. Ezt ő, határozott kijelentése szerint, nem tette, de nem is tehetett, mert a nevezett értekezlet után minden további haladás a kormány tevékenységétől függött. A kormány részéről kellett volna kiadni

- a. / a megváltoztatni kívánt törvényszövegek
- b./ az államsegélynek a megígért mértékben
- c./ az állampolgársági ügyek rendezésének.

A konventi egyházi elnök úr ezek nélkül semmit sem garantálhatott. Különben is erre csakis a zsinat két elnöke együttesen adhatott volna pusztán az egyház hivatalos magatartását biztosító nyilatkozatot.

A törvényszöveg megfelelő helyei az egyház vezetőivel írásban nem közöltettek. Az államsegélyek nem utaltattak ki.

Az állampolgárság ügyében támasztott zavar még inkább növekedett. Ily előzmények után a poprádi konvent határozata, mely tisztán és kizárólag a zsinati törvény megerősítése tárgyában hozott és erre vonatkozott, amely a fennálló törvényes keretek között kereste a végleges lojális rendezés útját. A konvent ezzel semmiféle szakítást nem célzott. Elnöksége éppen azért azóta is kérte és kereste a kormányai való újabb érintkezést.

2. Egyházunk védelmében a politikai életben felemelt szavunk ha bizonyos személy nevével is, e közmegelegedésre meghallgatást talált a Magyar Nemzeti Párt jelölő listáin a felvenni kívánt Kálvinista reprezentációk mindenütt megtalálhatók.

3. Nyelvi tekintetben mindenütt, ahol most dokumentálható a magyar nemzethez tartozásunk, kiváló alkalmat találunk és alapot rakhatunk nyelvi jogaink érvényesítéséhez, ha a magyar nemzet tagjának valva magunkat, ezt a szavazatok számával is kifejezésre juttatjuk.

4. A világnézetek küzdelméhez sem az egyháztalan socializmus, sem kimondottan rom. kat. jellegű politikai pártok mellett, hanem a magunk nyílt nemzeti és keresztény állásfoglalása útján tudunk hasznos szolgálatot teljesíteni.

5. Több oldalról panasz emelkedik, hogy a szekták erősödnek. Ezekkel szemben védekezésünk kettős. Először érdembeli és lényeges védelem a minél komolyabb gyülekezeti építő munka, mint egyetemes egyházi segítséggel folytathatunk. Másodszer óvatos magatartással való védekezés a jelszavakkal szembe. Vigyázzunk, mert az első jelszót: „a lelkészek forradalmasítását a vezetőkkel szemben”, melyre alkalmas fegyvernek látszik az államsegély megvonása, nyomban követi a másik „a hívek forradalmasítása a lelkészeikkel szemben”. Erre meg a szekták szolgálnak erősen élesített fegyverekkel a mi tönkre tételünk ügyében ez a második taktikai lépés a mi feltétlenül követi az elsőt, ha ez megtalálta célját. A meghallgatásáért hálás köszönetét nyilvánítja

Sörös Béla ref. lelkész, a védőiroda vezetője.

/Pecsét:/ Sigl: Eccl: Reform. Losonciensis 1792: /Címer./

102. Forrás

/Dunáninzeni e. ker. irattárából, 8/1926./

Református egyház Slovenskó, függő egyházi ügyek rendezése a Kormánnyal.

1926. január 15.

Főtiszteletű és Méltóságos Püspök Úr!

Kedves Barátom!

Hálásan köszönöm, Egyházam nevében, gyors és őszinte válaszodat. Kérem ez utánra is testvéri szívességedet, mert bizonyára könnyebben fogunk boldogulni.

A Miniszter úrral e hó 11-én alapos megbeszélést folytattunk. Ő volt szíves hosszabb időt szentelni nekünk. A jó indulatáról is meggyőződött bennünket. Azonban sajnós, a legfájóbb sebünk gyógyítására nem tett ígéretet. Azt a mi további magatartásunktól s Egyházi alkotmányunk gyökeres és a Kormány intencióinak megfelelő átalakításától tette függővé.

De hogy mik a Kormány kívánságai: azt most sem hajlandó írásban közölni velünk. Mi tehát egy irot „Nyilatkozatot”, illetőleg kérelmet hagyunk nála, amely szerint mi hajlandók vagyunk Zsinatunkat újból összehívni s a törvénykönyvünket az új államjogi helyzetnek megfelelően átalakítani, mihelyt a Kormány bármi úton, – egészen saját tetszése és belátása szerinti módon, – a Zsinat Elnökségét a kívánt módosításokról informálja.

A fájó sebünk pedig, amelynek orvoslására nem nyertünk ígéretet: államsegélyeink egy részének visszatartása. A papok igaz /akiknek t.i. nincs felfüggesztve ez illetősége/ megkapják a segélyeket, de nem kapnak, már harmadik éve, semmit az özvegyek és árvák. Nem kapják az

egyházak az adócsökkentési segélyt /1924. július 1. -étől. / És nem kaptunk idáig 1925. -re egyáltalán közigazgatási államsegélyt. 1924-re pedig mindössze /az Egyetemes Konvent és három egyházkerület /74.000/ Hetvennégy ezer/ koronát. És mindezidáig nem kaptak a lelkészek az 1919–1920. évekre semmiféle segélyt.

A Miniszter úr ezekre azt mondta, vagy ha nem szó szerint is, de az volt a szavainak az értelme, hogy nekik is kell valami eszközt hagyni a kezükben, amelynek alkalmazásával bennünket jobb belátásra bírhatnak.

Ebben a szerintem téves, felfogásban van a csirája minden keserűségünknek s legnagyobb akadálya a kölcsönös megértésnek.

Az államsegélyek visszatartása semmiképpen se alkalmas a lelkek kedvezően való hangolására. Mert figyelmen kívül hagyva azt, hogy ártatlanokat sújt, akiknek a jelen helyzet felidőzésében semmi szerepük nincs: bennünk, vezetőkben, azt az intentiót tételezi fel, hogy mi szándékosan vittük bele egyházunkat ebbe a lehetetlen helyzetbe. Ami képtelenség, hiszen mi szenvedünk miatta a legtöbbet.

Ismétlem, az ok a Kormány bizalmatlanságában és abban a tényben van, hogy óhajait vonakodott idáig velünk írásban közölni. Most talán valami módon majd csak közli velünk s akkor, hiszem hogy a te testvéri segítségeddel is, Kálváriánk talán még ebben az évben véget ér. Engedd meg, hogy egyidejűleg a leveledben említett három nehézségre is reflektálhassak.:

1./ Hogy mi a külön szlovák esperesség felállítását egy percre sem ellenezte: annak bizonyosságául mellékelem konventi határozatunkat. Szlovák kálvinista testvéreink maguk perhorreskálták ¹⁹⁷ a különválást s mihelyt akarják, azonnal megalakíthatják. Bár most is, mint mindig kizárólag anyanyelvükön gondolhattak és igazgattak.

2./ A teológiai fakultást a Kormány nem állította fel idáig. Mihelyt felállítja, mi csak örvendeni fogunk rajta, hogy lesz egy hely, ahol lelkészeink tudományos képzettségüket betetőzhetik. Ez azonban ugye bár nem teszi feleslegessé a külön református lelkészi szemináriumot.

3./ Mikor a zsinaton megtiszteltél bennünket Egyházad képviselőjevel én bizonyára nem azt mondtam, mert ilyet nem is mondhattam hogy kiakarjuk provokálni a Kormány erőszakosságát, hanem csak azt, hogy azzal magunk is tisztában vagyunk, hogy egyházi törvényeinket első intértára a Kormány nem fogja jóvá hagyni. Hiszen a magyar Kormány se hagyta. Ez egészen természetes. Már csak azóta is keletkeztek új állami törvények, amelyek módosításokat tesznek szükségessé.

Ezek után ismételten köszönöm nagybecsű közbenjárásodat, s bizony örök hálára köteleznél, ha tehetnél valamit visszatartott államsegélyeink folyósítása érdekében.

¹⁹⁷ Latinból ered, visszariad, vagy idegenkedik valamitől.

Tisztvársi és testvéri szeretettel:
Püspök, egyetemes konventi elnök Fótiszteletű és Méltóságos
Zoch Sámuel ág. ev. püspök úrnak Modor.

103. Forrás

/Dunáninenni e. ker. irattárából. 464/1/1926. sz. – Sokszorosított. /
Református védő iroda Losonc.
266/926.

Nagytiszteletű Lelkész Úr!

Egyházunk jogviszonyának rendezése és a vele összefüggő praktikus kérdések tárgyában egészen röviden a következőket jelenthetem:

1. Egyházi törvényeink jóváhagyása tárgyában az információs tárgyalások folyamatban vannak. Bár jelentős kérdések várnak még elrendezésre a további fejlemények elé bizalommal tekinthetünk.

2. E tárgyalások során a praktikus kérdések is megoldásra várnak, / ezek elrendezése/ államsegélyek, állampolgárság stb. / a köztársaság magyar vezető politikusainak Szilassy Béla főgondnok kezdeményezésére történt közreműködésével, különösen pedig Szent-Iványi József és Dr. Törköly József urak közbejárásának igénybevételével teljesen kedvező stádiumba jutott.

A Magyar Nemzeti Párt reálpolitikája a mi egyetemes egyházunk függő ügyeinek rendezésénél immár a múlt hibáinak kiküszöbölésére vezetett. Mint az egyház megbízottja, de úgyis, mint e párt kulturális bizottságának ideiglenes elnöke e kettős minőségemben jelezhetem, hogy a ref. egyház anyagi ügyeinek rendezése, elmaradt segélyének kiadása tárgyában új fordulat és megfelelő figyelembe vétel előtt állunk.

Kérelmem is van a védő iroda részéről:

a/ Mivel minden súrlódás, amely belső egyenetlenséget mutat az egyház gyengeségét és súlyában való csökkenését jelentené: tisztelettel kérem, hogy az egyház békéjét és ebben az egyetértést kizáró momentumok kizárásával igyekezzünk szolgálni minden téren.

b/ A bekövetkezett politikai fordulat, melyben a magyarság is aktív részvétel előtt áll, azzal a meggondolással bíraltassék el egyházunk kisebb és nagyobb köreibe, hogy ez a korábbi összezsugorító helyzetünk-ből és megkötöttségünk-ből a szabadabb és megértettebb egyházi építő munkásságnak nyit új lehetőségeket.

Losoncon 1926. október 22. Sörös Béla s. k. a védő iroda vezetője

104. Forrás

/Kárpátaljai e. ker. irattárából. – 91/927. sz. – Gépírás./
Református Lelkészi Hivatal Losonc. 1927. július 12.
Losonc, Nagybégó u. 3.

Főtiszteletű és Méltóságos Püspök Úr!

Kötelességemnek tartom, hogy az egyház és az állam között lefolytatott tárgyalások után, amelyek teljesen kedvező mederben haladtak és az információs magánjellegű megbeszéléseken végleges megállapodáshoz vezettek, most arról a kedvezőtlen fordulatról adjak számot, amely e kérdésben a minisztériumban előállott. Müller tanácsos hivatalosan beterjesztett „törvény revízió” nélkül a végleges jogviszony rendezés tárgyában nem akar a miniszternek referátumot adni. Ez az álláspontja a tények nem ismerésén, nyilvánvaló félreértésen és viszonyaink meg nem értésén alapul. Főtiszteletű Czinke István püspök úr távollétében nyomban ahogy Dr. Tomori János parlamenti titkártól az erre vonatkozó értesítést vettem, egy magánlevelet intéztem dr. Hodzsa Milán miniszter úrhoz reámutatva arra, hogy felterjesztéseinknél az egyház mindenben az általa megjelölt utat és módot követte, "Törvényrevízió"-t csak a zsinat adhat. Amit mi cselekedtünk az a törvényrevízió előkészítése volt. Egy ily előkészítéssel kívántuk biztosítani azt, hogy az a törvényjavaslat szöveg amely a zsinat elé kerül, nem lehet kitéve annak az eshetőségnek hogy később jóváhagyásra felterjesztetem újabb ellenvetésre találjon. Reá mutattam Müller tanácsos úr álláspontjának tarthatatlan voltára és kéretem a miniszter további következetes intézkedését. A levél másolatát azonnal megküldöttem Czinke István és dr. Zoch Sámuel püspök uraknak. Remélem, hogy ez a lépés eredményhez vezet. Amidőn erről értesítést küldeni kötelességemnek tartom a legmélyebb tisztelettel vagyok a Főtiszteletű és Méltóságos Püspök Urnak

kész szolgája

/Pecsét/ Sigil: Eccl: Reform. Losoncinsis 1792.

Sörös Béla s. k. ref. lelkész.

105. Forrás

/A Dunáninnyi e. ker. irattárából. Gépírás./

Lezáró Tárgyalás 1927. december 14-én Prágában.

Jelen vannak: Czinke István püspök, Lukács Géza főgondnok az Egyetemes Konvent elnökei, Szilassy Béla főgondnok, Sörös Béla konventi

megbízott a református egyház részéről, a kormány képviselőjében pedig dr. Zoch Sámuel püspök, dr. Svoboda miniszteri titkár, Stunda István miniszteri titkár.

Kormány észrevételezi: A püspök és főgondnok választás a kormány-
nak bejelentendő.

Egyházi delegáció ezt elfogadván javaslatba hozza a zsinatnak, hogy Az I.c.183. § az I. t.c. 183. §. második mondatául a következő szöveg beiktatását. „A püspök megválasztása az iskola és nemzetművelődésügyi minisztériumban a megerősítés után bejelentendő.”

Az I. t.c. 177. §-ában második mondatul ugyancsak beszúrni javasolja: „A főgondnok megválasztása az iskola és kerületi közgyűlés által történt megerősítés után bejelentendő.”

Kormány javasolja: a konventi jegyzőkönyvek az iskola és nemzetművelődésügyi minisztérium részére beküldendőek legyenek.

Egyházi delegáció ezt elfogadván a zsinatnak javasolja beszúrásul az I. t.c. 76. §-ának második mondatául a következő szöveget: „A konvent jegyzőkönyvei az iskola és nemzetművelődésügyi minisztérium részére is megküldendőek”

Kormány javasolja, hogy az egyházhatóságok világi tisztviselői csak csehszlovák állampolgárok lehessenek.

Egyházi delegáció a javaslatot elfogadván a zsinatnak ajánlásba, hogy az I. t.c. 51. § utolsó kikezdésének folytatásaként az a mondat beszúrás-
sék: „Az egyházmegye világi tisztviselői csak csehszlovák állampolgárok lehetnek.”

Az I. t.c. 62. §-ának utolsó bekezdése második mondatául beszúrandó: „Az egyházkerület világi tisztviselői csak csehszlovák állampolgárok választhatók.”

Kormány javasolja, hogy az I. t.c. 75. §-ának e. pontja kibővítsék azzal, hogy a zsinat a köztársaság illetékes szervéhez a konvent által előre bejelentendő. Egyházi delegáció ezt elfogadván a zsinatnak javasolja, hogy az I. t.c. 75. §-ának, e pontja kibővítsék ezzel: „Ugyiszintén a zsinattartásra vonatkozó előzetes bejelentést a köztársaság összkormányának a legfőbb felügyeleti jog gyakorolhatása céljából elnöksége útján megteszi.”

Kormány javasolja az I. t.c. 49. §., 60. §., 14. §., o. 40., §., 114. §. a. pontjának módosítását.

Egyházi delegáció erre vonatkozólag megállapítja, hogy a kormány követeléseinek a konventi megbízott részéről elégtételt; a kormány megbízottai ezt elfogadván csak a 135. §-ra nézve kérnek módosítást.

I.t.c. 185. §-ára nézve egyházi delegáció a kormány módosítását elfogadva a 4. 5. és 6. sort a következő szövegre változtatja: „Állását s egyházalkotmányunkat vagy hitleveleinket érintik, nem köröztetheti s egy-

házkerületi közgyűlési tárgyalás előtt azok teljesítését nem követelheti.” Kormány javasolja, hogy az I. t.c. 10. §-a c. pontjában általa kívánt magyarázó betoldás tekintettel az ugyancsak most kívánságát képező II. t.c. 48. §-ára vonatkozó módosításnak, elhagyássék, mert a IX. t.c. 48. §-ának általa javasolt módosítások szövege fölöslegessé teszi.

Egyházi delegáció a c. pont kibővítését, illetve tervbe vett második ki-kezdését elejti. A II. t.c. 48. §-ában a következő szavakat törli: „/illetőleg ezeknek szélesebb körű szövetségéből/”

Kormány javasolja, hogy mindenütt, ahol külön megállapítás nem foglaltatik, a törvénybe beiktatandó valamely általános rendelkezés révén, hogy a határozathozatal egyszerű szótöbbséggel /relatív többséggel/ hozatik.

Egyházi delegáció ez általános rendelkezést az I. t.c. 6. §-ának I. t.c. 6. §, harmadik bekezdéseként a következő szöveggel javasolja beiktatni: „Az önkormányzati joggal bíró testületek mindegyikében, úgyszintén a konventen és a törvényhozó zsinaton is minémű választás vagy határozat hozatal a többségi akarat megnyilvánulásával egyszerű szótöbbséggel történik. Azok az esetek, amelyekben a választás vagy határozathozatal csakis minősített vagy pedig abszolút többséggel történhetik a törvényben külön megállapítást nyertek.”

II. t.c.

48. §. harmadik sorában kimarad „/illetőleg ezeknek szélesebb körű szövetségéből/”

53. §. teljes szövege az 1. pontban: „Katonai lelkészek a három évi rendszeres lelkészi szolgálatot betöltött lelkészek közül neveztetnek ki.”

55. §. szövegéül megállapíthatott a kormány kívánságának elfogadásával: „segédlelkészekül csak csehszlovák állampolgársággal bíró olyan református vallású egyének alkalmazhatók, akik elvégezték valamelyik református teológiai főiskolán az egyetemes református egyház által előírt tanulmányokat, melyek magánúton semmi részben sem végezhetők és a lelkészképesítő első vizsgálatot már letették.

Idegen állam polgára csak az egyházi hatóság /püspök/ és a közoktatásügyi miniszter hozzájárulásával alkalmazható segédlelkészül, azzal a feltétellel, hogy az alkalmaztatás érvényét veszti, ha az illető segédlelkész a csehszlovák állampolgárságot meg nem szerzi.”

Megjegyzés: A kormány delegáltjainak az a kívánsága, hogy a négy évi teológiai tanulmányokból négy félév a csehszlovák köztársaság területén fennálló intézetben hallgattassák az egyházi delegáltjai részéről elfogadtatott azzal, hogy ez ne a törvényben, hanem a teológiai főiskola szervezetében és az Egyetemes Református Egyház által megállapított tanulmányi rendjében nyernek megállapítást.

A I. t.c. 54. §. a VII.t.c.-el ez utóbbtól függően nyerhet végleges szöve-

get. /Tekintettel az állami nyugdíjintézetre/

II. t.c. 57. §. végleges megállapodás szerint marad.

II. t.c. 65. §. A segédlelkész javadalmát az esperes egyházhatóságilag állapítja meg. Az államsegély igénybevételével e fizetés emelkedhetik a kongruára vonatkozó törvények és rendeletek értelmében.

III. t.c. változatlan. V. t.c.

116. § kormány képviselőinek kívánságára a 2. pontban „területi hatáskörrel” helyébe „illetékességgel” tétele elfogadtatott.

Az V. t.c. 155. § a. pontjára vonatkozólag kormány kívánságára a következő szöveg állapíttatik meg: „a./ ha a felfüggesztett egyházi tisztviselőt vagy alkalmazottat az állami büntető vagy egyházi fegyelmi bíróság vád alól felmenti.”

VI. t.c. érintetlen.

VII. t.c.

Kormány javasolja a változott viszonyokra vonatkozólag az egész elhagyását, bár az információs tárgyalások során megállapított szöveg ellen egyébként kifogása nincs.

VIII. t.c.

57. §. -ra vonatkozólag a kormány megállapítja, hogy fordítási hiba folytán támasztott észrevételt, amit a magyar szöveg megtekintése után nem létezőnek tekint.

IX. t.c.

E törvénycikkre vonatkozólag a kormány részéről közük a belügyminisztérium ama véleményét, hogy ez teljesen felesleges. Azonban, ha az egyházi megbízott javaslata megmarad, a törvényszöveg jóváhagyásának akadálya nincs. X. t.c.

1. §. északi egyházkerület kebelébe beosztatik 6. pont alatt a szlovák egyházmegye így: „5. ungi egyházmegye 6. szlovák egyházmegye.”

2. §. szlovák szövege helytelenül stilizáltatott. Megállapítás szerint a magyar szöveg elfogadható.

3. §. utolsó kikezdésében ekként változik: „A zsinat elrendeli, hogy az e kérdésben egyedül érintett északi egyházkerületben, melyben csak egy magában található szlovák nyelvű református egyházközségek, mégpedig több egyházmegyébe kebeleztettek, mindazon szlovák anyanyelvű egyháztagokból alakult egyházközségekben, melyekben az 1928. január hó 1-étől az 1929. évi január hó 1.-ig az I. t. c. 22. §. -a 4. pontjának értelmében az egyházközség hivatalos használati nyelvüül a szlovák nyelv vagy felváltva vegyesen vagy párhuzamosan szlovák és magyar nyelv állapíttatik meg, a köztársasági kormány és a zsinat részéről egyenlő számban kiküldött meghatalmazottak együttes jelenlétében lesznek az egyházközség tagjai a helyszínén megkérdezendők az a célra összehívott egyházközségi közgyűlésben a külön álló szlovák egyházmegyében

való csatlakozás tárgyában. E megnyilatkozást illetően minden egyes egyházközség részére teljes szabadság biztosított.

Amennyiben a köztársasági kormány meghatalmazottainak mindegyike egy értelemmel kívánják valamely egyházközségnek a szlovák egyházmegyéhez való csatlakozása tárgyában leendő meghallgatását: ez esetben az illető egyházközség közgyűlése e tárgyban föltétlenül megkérdendő. A köztársasági kormány és az egyház meghatalmazottjai az egyházközségek e megkérdését az egyházi törvények vagy kánonok jóváhagyása után, de legkésőbb 1928. dec. 31-ig elvégezni kötelesek. E határnappal a szlovák egyházmegye a hozzá csatlakozott egyházközségek meghatározásával végleges szabályozást nyer.

4. §. utolsó mondatában közös megállapodással a szöveg következőképpen változik. „Az előállott jövedelem csökkenés a kongrua törvény és rendeletek értelmében nyernek megtérítést.”

Megjegyzés: A Resolúció-ban ide vonatkozólag új pont gyanánt felveendő: A díjleveleket az V. §.

szemmel tartásával a vegyes bizottság állapítja meg.”

7. §. szövegéből a „magyar hivatalos nyelvű” megállapítás kormány részéről töröltetni kívántatott. Egyházi delegáció elfogadta.

8. §. szövegében kormány kívánságára következő módosítás fogadtatott el: „Azokban az egyházközségekben, melyekben vegyes ajkú egyháztagok vannak, bármelyik egyházmegye fennhatósága alatt álljanak is stb.

12. §. végére közös megállapodással e szavak függesztendőek: „A zsinati törvények jóváhagyása után legkésőbb 1928. dec. 31-évig.

Záró határozat: „A szlovenszkói és podkárpató-ruszi egyetemes Református Egyház zsinata által megalkotott I–X-ig terjedő törvénycikkek csak az alkotmánytörvény értelmében arra illetékesnek megállapított kormány tényező részéről megadott jóváhagyás napjától kezdve érvényesek. „Addig a régi egyház törvények maradnak érvényben.

Jegyzet: E záró határozat felvételét a kormány képviselői szükségesnek találták. Egyházi delegáció elfogadta.

106. Forrás

/A Dunáninnyi e. k. irattárából. 290/921. Gépírás./
Református Keresztyén püspöki Hivatal, Bratislava.
290/1931.

Nagyméltóságú Igazgató Úr!

Mélyen tisztelt Uram!

Méltóztatik tudni azt a kínos helyzetet, amely abból állt elő, hogy felelőtlen elemek azt híresztelték, hogy a szlovenszkói és ruszinszkói ref.

egyházközségeknek nincs joguk a „Zemska Banka” kölcsönéhez, mert ez egyházak törvényen kívüliek.

Átadtam Nagyméltóságodnak a legfelsőbb közigazgatási bíróság döntését, ami bennünket megvéd a fenti rágalom ellen. Ennek alapján kérem nagyméltóságodtól egyházközségeink kölcsönkérvényének méltányos elintézését, örömmel emlékezem Nagyméltóságod válaszára, hogy a kérvényeket a legmesszebbmenő jóakarattal fogja kezelni.

Bizakodással vártam Nagyméltóságodra a „Zemska Banka” helyiségében, hogy átnyújthassam a nagymegyeri egyházközségem kölcsönkérvényét. Sajnos, nagyméltóságod távollétében a kérvényt egy valószínűen cseh tisztviselő úr vette át tőlem, ígérve, hogy azt a „Zemska Banka” szabályszerűen elintézi. Ez mind a mai napig nem történt meg Nagyméltóságodat ma a közjegyzői irodában kerestem. Sajnos, hiába. Ez úton kérem tehát, szíveskedjék a nagymegyeri egyházközség iskola építési kölcsönügyét a saját kezébe venni, hogy az csakugyan a legmesszebbmenő jóakarattal és azonnal elintéztessék.

Vagyok Nagyméltóságodnak keresztyén szolgája:

1931. március 4.

Balogh Elemér s. k.

107. Forrás

/Királyházi gyűjteményből. – Czinke püspök kézírása./
183/1921. sz.

Nagytiszteletű Esperes Úr!

Szlovenszkó teljhatalmú minisztere a tiszáninneri és dunáninneri egyházkerület emlékiratára végre megadta a választ. Az államsegély folyósítását most is a régi feltételekhez köti. Titeket azonban kivesz belőle, talán hasznotokra. Rátok vonatkozólag ugyanis a leiratban szóról szóra a következő kijelentés foglalkozik: „Podkarpatská Rus, mint a csehszlovák köztársaság autonóm része, követeli, hogy a Podkarpatská Rus területén lévő gyülekezetek külön egyházzá szervezkedjenek meg, amelyeknek aztán ezen terület kormányzósága fogja fizetni a biztosított segélyeket úgy, amint ezt teszi két ág. ev. egyház községgel. Užhorodon és Nový Klenovcon, amelyek annak területén vannak.”

Természetesen, miután mégis csak ti is a csehszlovák köztársaság alkotórészei vagytok: a zsinati törvényhozásban és a megalkotásában velünk együtt fogtok eljárni. Nem gondolom, hogy ez ellen kifogást emelnétek.

Légy szíves erről beregi esperes társadat is értesíteni.

Egyúttal ide mellékelek egy megható levelet, melyet az öreg Szentpéteri Pál leánya írt hozzám. Én innen nem ítélném meg, mennyiben van iga-

za, de azt látom, hogy minden képen szájalomra méltó segíts rajta, ha csak módodban van. A legmelegebben kér és igaz szeretettel üdvözöl tiszttársad és barátod: Rimaszombat 1921. ápr. 23-án
Czinke István, s. k. püspök.

108. Forrás

/Máramaros-Ugocsa e. m. irattárából. – Körlevelek könyvéből./

103. /1921. CCXVIII.-ik körlevél.

1–4.

5. Főtiszteletű Czinke István püspök úr a ma hozzám intézett levelében arról értesít, hogy Podkárpatška Russ, mint a Csehszlovák köztársaság autonóm része követeli, hogy a P. Russ területén levő gyülekezetek külön egyházzá szervezkedjenek, amelyiknek aztán ezen terület politikai kormányzósága fogja fizetni a biztosított segélyeket. A ruszinszkói kormányzóságtól felhívás e tárgyban még nem jött, de naponként várjuk Ha megjön, akkor rögtön megteesszük az intézkedést a szervezkedésre. - Atyafiságos szeretettel vagyok

Nagyszöllős 1921. ápr. 27. Őszinte tisztelőjük Biky Ferenc s. k. esperes.

109. Forrás

/Királyháza gyűjteményből. Kézírás./

111. – 1921. szám. /Pecset./ Református püspöki hivatal.

Rimavszká szobota.

Nagyfőtiszteletű Esperes Úr!

Kedves Tisztársam!

A lelkem fáj értetek de nem tudok rajtatok segíteni. Hálam már egy fillér sincsen, a magunk embereinek is csak alamizsna jutott. De nem is szükség, hogy küldjék, mert a ti segélyeteknek meg kell lenni Debrecenben, csak követeljétek ki.

A konvent minden egyházkerületnek kiutalta a megfelelő részt Nektek is. A szlovenszkói dunáninneniek is a dunántúli egyházkerülettől kapták meg a maguk járandóságát, mi is a tiszáninneniek, nektek tehát a tiszántúlitól kell kapnotok.

Még az őszön zsinatot kell tartanunk s egyetemesen megszervezkednünk. Ezt nem engedik el. A zsinaton nektek is részt kell vennetek. Addig tehát határozátok el, Bereg és Máramaros - Ugocsa hozzánk csatlakozik-e vagy külön egyház kerületté alakul, mint ruszinszkói egyházkerület? Lesze rá pénzetek?

Szerető testvéred

Czinke István püspök.

110. Forrás

/Királyházi gyűjteményből, Papp János kézírása. /

Kedves Barátom!

Félre ne érts, – Tréfásan mondom, – leveledet – s abban e. m. gyűlésetekre szóló meghívásodat vettem, - de mintha csak azt akartad volna, hogy azon meg ne jelenhessek, /bármennyire is szerettem volna is ezer meg egy okból, /éppen a gyűlés napján de, 11 órakor kaptam azt, íme ebben rejlik elmaradásomnak oka. Pedig felettébb fontos lett volna rám –s rátok is nézve is a megjelenés, – nemcsak hogy eszméket gyűjtsék de, hogy eszméket adjak s keltsek fel a ti lelketekben is. Most jöttem haza Bpestről, ahol magas állású protestáns kiválóságok meghívására jelentem meg, hogy utasításokat vegyek át további intézkedés céljából egyházunk s magyar nemzetiségünk ápolása céljából. Szeretnék hozzád repülni, hogy részletesen közöljem veled a szükségeseket, de részint, mert tudom, hogy visitációnális körútra vagy indulandó, részint mert nekem is 1000 irányú lekötöttségem van, csak e sorok kapcsán közlök egye s mást, amit pedig részletesen szerettem volna veled megtárgyalni. A mi ügyünk édes Barátom itt Beregben igazán csehül áll. –Esperesünk– szinte érthetetlenül mereven ragaszkodik azon álláspontjához, hogy nekünk illetve neki a kormányzósághoz közelednie nem lehet, mert az felajánlás lenne, már pedig ő ezt nem akarja, minthogy még mindig remél egy szebb jövőt. Innen van, hogy amit előre megjósoltam neki s ami miatt annyit harcoltam vele, ma már úgy tekintenek reánk a kormányzóságon, mint lázadókra, akikkel mint testülettel többé szóba na állani sem állanak, kegyelemből csupán annyit engedtek meg, illetve helyeztek kilátásba az általam intervencióra felkért Ruszinszkói Magyar Hírlap Szerkesztőjének, – Isák Imrének, – hogy egyenként folyamodhatunk a fogadalom letételéért, segílyt azonban csak az esetben kapunk, ha a megfelelő csendőri vagy főszolgabírói nyomozás azt deríti ki rólunk, hogy politikailag megbízhatók vagyunk. Rettenetes állapot ez. És Béla nem akar engedni, sőt most már visszavonhatatlanul megválni készül az esperességtől. Mindenütt rend van, beilleszkedik az új keretek közé, csak a mi helyzetünk reménytelen. Te nagyon bölcsen jártál el, amikor gyűlést hívtál össze szolgabírói felszólítás után azonnal, s így a felelőséget a magad válláról annak vállára tetted át, mert ma nyugodtan nézhetted k a jövő elé. Vajha tegnapi gyűlésteken kimondottatok volna a Szlovenszkói egyházkerületbe való csatlakozásokat is. Hiába tömörülésben van az erő, a szétforgácsolódás, mindig gyengeséget von maga után. Bereg és Ugocsa egy egyházkerületet nem alkothat. Nagyon illetékes helyről vett megbízatásomhoz híven arra kérlek a jövőt illetőleg, hogy lépj érintkezésbe teljesen megbízható

lelkésztársakkal az iránt, hogy amennyiben arravaló tanítójuk van, ezek által igyekezzenek Vasárnapi iskolákat, - ifjúsági gyülekezeteket szervezni, s csak ennek keretében észrevétlen ügyességgel tapintattal a magyar nemzeti szellemet ápolni ébren tartani, fáradozásuk mihelyt eredményt mutatnak fel pénzből is gazdagon lesz jutalmazva. Ez iránt igen komoly biztosítást sőt kötelező ígéretet vettem. Egy hatalmas nemzetközi protestáns misszió dolgozik e tekintetben a siker érdekében. Szemben a pápistáé internacionáléval amely Regnum Mariánumnak tekinti szegény rongyokba tépett hazánkat még ma is.

Hogy a fenti dolgot kitől vetted senkinek el ne áruld, egészen érthető okból. Csak oly egyénekkal közöld tervedet, akik feltétlenül megbízhatók. Érts sokat a kevés szóból is. Ha utad erre felé vezetne, vagy időd engedné, jöjj látogass meg, szóval többet, mindent mondhassak. Te úgyis benne vagy az utazgatásban, amíg én ki vagyok merülve a fáradságos út, s kiállt izgalmaktól. Levelemet alá sem írom, /közismert okból/ úgyis kitalálsz a tartalomból, hogy ki írja azt hozzád. Ha válaszolsz e sorokra, pedig kérem azt forduló postával, névtelenül írd Te is. Ha Szlovenszkhóhoz nem csatlakoztatok volna, hanem Bereggel külön kerületet akarnátok alkotni, légy készen a püspökségre.

Isten veled ölel szerető barátod. júli 1. /E levél valószínűleg 1921.-ben íródott. /

111. Forrás

/Királyházai gyűjteményből. Kézírás./
980 sz. /1921.

Nagy tiszteltű Esperes Úr!

Kedves Tisztársam! Úgy tudom hogy a ti tízes bizottságotok a szervezkedés kérdésében, nov. 29. ikén ülést tart. Engedd meg, hogy tanácskozástok megkönnyítése és közös nagy érdekeink szem előtt tartása tekintetéből nem annyira hivatalosan, mint inkább barátságosan némely dolgot szíves tudomásodra hozhassak és becses figyelmedbe ajánlhassak.

A ti álláspontotok is az volt kezdetben /a mienk most is az/ hogy nekünk erőink nagyobb kifejtetése és célunk biztosabb megközelíthetése kedvéért nem szabad részekre szakadoznunk hanem együtt kell maradnunk.

Egy memorandumot mellékelek ide, mely az együtt maradás indokait bővebben kifejti. Kérlek tegyétek az abban foglaltakat tanácskozástok tárgyává s ha véleményeitekkel találkozik adjátok meg annak felterjesztéséhez a magatok részéről is a felhatalmazást. Sőt ti magatok is kérjétek a kormánytól hozzánk való csatlakozást.

Tájékoztatom megemlítem, hogy az elmúlt héten egy küldöttséget me-

nesztettünk az egyházi referátushoz és a miniszterhez egyházi ügyeink és államsegélyünk végleges rendezése tárgyában. Ott adták azt a felvilágosítást, hogy mind Prága mind Pozsony, sőt most már Ungvár is azt óhajtják, hogy Ruszinszko csatlakozzék Tiszáninnenhez s általában, hogy a reformátusok egységes szervezetben tömörüljenek,

Azt is kijelentették azonban, hogy ők ezt felülről a minisztériumból nem fogják erőszakolni, még csak sürgetni sem, nehogy az autonómia sérelmének a látszata is felmerüljön.

Magunknak kell hát a kezdeményezést megtenni és pedig minden személyes ambíció félretételével, tisztán a közérdek és lelkiismeretünk szavára hallgatva.

Felsőbb egyházi testületeinket /konventet, zsinatot/ mi már meg is alakítottuk, de azoknak működését felfüggesztettük mindaddig, míg ti a hova csatlakozás iránt döntést nem hoztatok. De minél előbb. Mert nagy érdekek forognak kockán a halogatással. Addig egységesen és nyomatékosa fel nem léphetünk.

Pedig erre a nyomatékosságra most is nagy szükségünk volna. Mert éppen Prágába készülünk, hogy az 1919 és 20 évről elmaradt államsegélyeket egyházaink és lelkészeink kieszközöljük. Úgyszintén a közigazgatási segélyeket is, a melyeknek folyósítása nélkül maholnap mozdulni sem tudunk. Milyen jó volna ha a ti mandátumotok is a kezünkben volna.

A várakozás álláspontjára való helyezkedés a leghelytelenebb taktika, amely csak kárunkra szolgálhat, mint az addigi állapot bizonyítja. És kitől vagy mitől várjuk a helyzet szanálását, ha nem önmagunktól? A magyarországi konventtel tárgyaltam e nyáron s láttam, hogy onnan semmit sem várhatunk.

Érdekünkben idáig nem eszközöltek ki semmit, teljesen magunkra hagytak bennünket s minden bölcsességük ebben az egy szóban merül kis „várakozzatok!”

Én pedig azt mondom: szervezkedjétek és csatlakozzatok mert különben szét hullunk, mint az oldott kéve s a pokolnak kapui diadalmat vesznek rajtunk.

Isten áldjon és oltalmazzon benneteket/ Rimaszombat 1921. november 17. szerető tisztársad Czinke István s. k. püspök.

/Pecsét: Református püspöki hivatal, Rimavská Sobota./

112. Forrás

/Királyházi gyűjteményből. Kézírás./
161/1921. sz.

Nagytiszteletű Esperes Úr!

A P. K. Russiába szakított református Sion őrállói letargiájukból ébredve a lelkiismeret jogos vádjával dörzsölhetik szemüket tapasztalva,

hogy a korán kelő és minden érdem tisztelet és dicsőség, míg nekünk csak a gúny, gyanúsítás és kárhoztatás jut osztályrészül no meg a klaszszikus példabeszéd keserű igazsága: „sero venientibus nec ossa.”¹⁹⁸

Abból az alkalomból írom a fenti sorokat, hogy a slovenskói tisztánne-ni egyházkerületi közgyűlés visszautasította az ungi egyházmegyének 29 szóval 5 ellenében hozott pártoló felterjesztését a P.K.R. területéből szakított ungi 12 egyháznak önálló egyházmegyévé szervezkedésére vonatkozólag kimondván, hogy a 12 egyház benn marad az ungi egyház megye kebelébe, a beregi és Máramaros - Ugocsai egyházmegyék azonban szervezkedhetnek külön egyházkerületté, de csatlakozhatnak a Slovenskói egyházkerülethez is.

Mennyire más képe lenne a dolognak, ha mi ugyanakkor vagy korábban kezdjük meg a szervezkedést, mint a slovenskóiak! Ki gördített volna akkor akadályt azon munkánk elé amit magunkra és egyházunkra nézve jó-nak és üdvösnek ítéltünk? Most pedig szó nélkül meg kell hajolnunk azon intézkedések előtt, amiket rólunk –nélkülünk– hoztak a korán ébredők.

Ez az oka annak, hogy mi 12 egyházunk meg nem választotta s így el sem küldheti képviselőit a Beregszászban legközelebb összeülő tízes bizottságba.

A beregi és m. ugocsai egyházmegyék önrendelkezési joga azonban még épségben áll s ha akarat van bennük s idecsatolt egyházaink, illetőleg a magyarság legvitálisabb érdekei előtt nem hunynak szemet, külön egyházkerületté szervezkedhetnek s abban az esetben még nekünk is lehetne reményünk a csatlakozásra.

Mert ha a külön szervezkedett itteni egyházkerület memorandumot terjeszt fel az itteni kormányzóság útján a prágai kultuszminiszterhez azal a kérelemmel, hogy az itteni református egyházaknak engedjék meg a külön egyházkerületté szervezkedés, az illetékes hatóság nem zárkozhatik el e jogos kívánság teljesítése elől annyival kevésbé, mivel állandóan azt hangoztatják, hogy ők az egyházak autonomikus jogaiba nem avatkoznak.

Abban a reményből, hogy az összehívott tízes illetőleg most már nyolcas bizottság egyedüli és legfőbb feladatának az egyházkerületté szervezkedést fogja tekinteni, hittestvéri üdvözléssel maradtam Ungváron 1921. nov. 24.

Szolgatársa Komjáthy Gábor s. k. ref. lelkész egyhm. t. b.

Pecsét: /Az ungvári ref. Egyház lelkészi hivatala./

198 A jelentése: "a későn jövőnek csak a csontok maradnak"

113. Forrás

/Királyházi gyűjteményből. Kézírás./

276 sz/1922.

/ Pecsét: Abaujturňanska Ref. Diecesa. Seniorsky Úrad

Abaujtonnai Ref. Egyházmegye esperesi hivatala./

Nagytiszteletű Esperes Úr!

Kedves Barátom! Nagyon köszönöm a szíves figyelmedet a javaslatod megküldésében. Talán mondanom sem kell. Talán mondanom sem kell, hogy azt mind a 7 pontjában helyesnek találom s szerfelett csodálkozom, hogy azt azonnal el nem fogadta az értekezlet. Hiszen ha pl. változtattak volna a részleteken /pl. 7 – 7 tanácsbíró/ én is sokallok abban a kicsiny kerületben, de egyébváltoztató nem lenne/, az nem lenne baj, de abban megdönthetetlen igazad van, hogy a lényeg nem lehet más s az elindulás csakis ezen az alapon történhetik.

Hangzatos kiszólásokhoz – úgy látom – nagyon ért Bihary, de viszont bölcs mondást, alapos megállapítást nem olvastam tőle sem a kezeim közt levő /de nem hozzám intézett/ levelében sem a válaszában. Úgy kell lenni, hogy Sipos Imre mondta meg az igazat: sok a püspök. Neked meg abban adok igazat, hogy abban a miben nincs mit püspökségre vágni. A Bihary klikk alkotni nem tud, de gátat vetni igen. Ezt egy év alatt beigazolták.

Egyetlen momentum van amit honorálni tudnék, az, hogy Ruszinszko – Podkarpatská Russ – Karpató – Russzia – Ruthénia/ van még több neve?/ talán még nem biztos, már t. i. nyugat felé. Ezt én írásban is hangoztattam máttal azzal, hogy ezért nem tartom sürgősnek Ung kettészakítását, mert hátha az egész Ung oda fog még tartozni?! Ők azonban erről nem tesznek említést, tehát ez nem lehet a halogatás indoka. Nem is lenne jogos még ez a különben reális alappal bíró indok sem, mert ha a határ odább tolódik, egyszerűen viszi magával az egyházat is. Csak a napokban olvastam olyan törekvéstről, hogy az ukránok állítólag be akarják kebelezní Ruszt s a határ Poprádtól kezdődnék s Királyhelmecc fölé menne el. /Elég becsületes terv, mert színmagyar vidéket nem igényel./ Egyébről, nem irhatok. Szertetettel köszönt igaz barátod

Idrányi Barna s. k. esperes.

Nagyszalánccról 1922. aug. 2.

A ruszinok eredeti terve Poprád–Eperjes Terebes–Ungvár volta beregi és máramarosi ruthén vidékkel. Szlov. pg: Dévénytől a Kárpátok Nyugati lejtőjéig. Hova csúszott.?!!!

114. Forrás

/Királyházi gyűjteményből. – Kézírás./

Kivonat a teljes jegyzőkönyvből, mely Királyházán van:

Jegyzőkönyv.

Felvétetett Beregszászban 1922. október 31-én a Kárpátaljai ref. egyházkerület alakuló közgyűlésén.

A meghívott 79 egyházból képviseltette magát 68 egyház, 64 lelkésszel. Nem képviseltették magukat Beregből, Nagyborzsova, Halábor, Nagymuzsaj Máramaros–Ugocsából: Fertősalmás, Fargolány, Nagypalád, Tiszapéterfalva, Ungból: Korláthelmecc, Kis és Nagydobrony, Minaj és Tarnóc.

1. sz.

2. sz.

3. sz. Bihary Lajos a közös bizottság egyházi elnöke beszámol a bizottságnak a működéséről. A fő feladat volt a kerület mielőbbi megszervezése. E végből memorandummal fordult a kormányzósághoz, amely annak intenióit helyeselte ugyan, megígérték a szükséges államsegély folyósítását is, de írásbeli választ memorandumra máig sem kaptunk. Több ízben szóbeli és írásbeli sürgetésre a válasz csak az volt, hogy a megalakulást a kormányzóság örömmel üdvözli, a megalakulás után az államsegély folyósítva lesz. Bízva ebben a szóbeli ígéretben, eleget téve a lelkészek közhangulatának is, bizottság felhívta augusztus végén az egyes gyülekezeteket, hogy feltételezve az államsegély folyósítását szükségesnek tartják-e a külön kerület megalakítását vagy nem? A beadott szavazatok október 9. - én bontattak fel az erről felvett jegyzőkönyvet Sütő Áron biz. jegyző egész terjedelmében felolvassván, kitűnik belőle az, hogy a felszólított 78 egyházból 66 föltétlenül kívánja a kerület megalakítását, 7 csak feltételesen, 5 egyház pedig nem szavazott. Ezek után a bizottság úgy intézkedett, hogy összehívta a mai napra az alakuló gyűlést, és bízva egyrészt a kormányzóságnak az államsegély folyósítását illetőigére ígéretében, másrészt a figyelembe véve a nagy többségnek 66 egyház presbitériumának kifejezett akaratát, egyházi elnök indítványozza, hogy mondja ki a közgyűlés a Kárpátaljai ref. egyh. kerület megalakítását.

Bertók Béla munkácsi lelkész nem fogadja el az indítványt. Miután a közgyűlés egy nagy fontosságú, életbevágó lépést akar tenni, engedelmet kér, hogy írásban is beadott indítványának /LI a melléklet/ indoklását olvashassa, mert minden szava fontos és meggondolt. Mindenek előtt kijelenti, hogy a kerület megalakításának elvileg nem volt ellensége, nem az ma sem, de ilyen nagy horderejű kérdésben elhamarkodott lé-

pést nem akar tenni. A kerület megalakítása nincs előkészítve. A presbitériumok többsége megszavazta ugyan, de nem tudták azt a terhet, mely az alakulásból az egyházakra háramlík, nem is tudhatták mert erre nézve, számbavéve a gyülekezetek teherképességét, egy mindent felölő költségvetés elkészítése után ki kellett volna mutatni azt a szükséglet, amit az államtól kérünk és annak folyósítását nem szóbelileg, hanem intézményesen biztosítani. Nincs a határkérdés se tisztázva s ennél is nagyobb baj az ungi 12 egyház helyzete, melynek hozzánk való csatlakozását a szl. t. inneni egyh. kerület ismételten megtagadta. Mindezek után benyújtja hat. javaslatát, melynek lényege az, hogy mondja ki az értekezlet, hogy szükségesnek tartja ugyan a kerület megalakítását de a végleges megalakulást, a választásokat csak akkor határozza el, ha

1. egy részletes költségvetés elkészítése után tisztában lesznek az egyes gyülekezetek afelől, hogy mily összeggel lesznek megterhelve, és mit ad az állam?

2. ha ez e. m. közi bizottság konkrét, írásban garantált biztosítékot nyer az államsegély folyósításáról.

3. ha a szlov. t. inneni egyházkerület az ungi 12 egyházat kebeléből kiengedi.

Komjáthy Gábor ungvári lelkész szerint ez a beadott javaslat csak arra való, hogy a kérdést elodázza, holott pedig a meg nem alakulás miatt már is sok kár származott. Ha a Magyarországi reformátusok is mindenféle előfeltételekhez kötötték volna az egyes gyülekezetek megszervezését, akkor ma nem volna magyarországi ref. egyház. Szerinte biztos lévén az államsegélyek kell fogadni a bizottság javaslatát ugyanezt kívánja Pap János bulcsúí lelkész, aki szerint a Bertók javaslata csak arra való, hogy az itt megjelent vil. kiküldöttek lelkét megdermessze őket az alakulástól elijessze, Ramesdorfer György és Szendrey István, akiket sértő kifejezéseikért az elnök rendre utasít, a Bertók indítványát, Peleskey Sándor, Barkaszi Károly lelkészek és Molnár Ferenc técsői tanító a bizottság javaslatát pártolják. Bertók Béla elvén a zárzó jogával, kijelenti ismételten, hogy neki kifogása van az ellen, ha kimondatik már most az a megalakulás, de a végleges szervezkedést illetőleg indítványát most is fenntartja.

Bihary Lajos elnök ezek után felteszi a kérdést, hogy kívánják-e a kerület megalakítását vagy nem? Amely kérdésre a közgyűlés összes tagjai felállva és nagy lelkesedéssel határozzák el, hogy megalakítják a „Kárpátalji ref. egyházkerületet.”

Bihary Lajos, az e. megyeközi bizottság elnöke ezek után jelenti, hogy ez egyhangú megnyilatkozás után a bizottság működése megszűnt, úgy az elnökség, mint a bizottsági tagok nevében bejelenti, hogy mandátumaikról lemondanak és az E.T.I.t.c. 179–80 § értelmében felkéri Biky

Ferenc idősebb esperes és a távollevő György Endre e. megyei gondnok helyett Ráthonyi Ákos hivatalára nézve legidősebb vil. t. bírót hogy az elnöki széket foglalják el.

5, 6, 7. számok

Jegyezte:

Sütő Áron s. k. jegyző.

Hitelesítettek: Biky Ferenc s. k. h. püspök. egyh. elnök. Ráthonyi Ákos s. k. Ladányi Károly s. k. biz. tagok.

115. Forrás

/Királyházai gyűjteményből. Kézirat/

/ A tiszántúli református egyházkerület püspökétől./

3860. – 1922. szám

Nagytiszteletű Esperes Úr!

7 – 1922 alatt folyó november hó 9 én kelt felterjesztésére hivatkozással mást nem közölhetek, mintha mindben, tehát a feltárt ügyre vonatkozóan is a status quohoz kell ragaszkodnotok s jogilag a helyzetet változatlanoknak kell tekintenünk. Tényleg azonban úgy méltóztatnak intézni a dolgokat, amint bölcsességük szerint megítélik, vagy ahogy a helyzet kényszere hozza magával.

Atyafias szeretettel

December 1922. november 20.

Dr. Baltazár

/Pecsét./ A Tiszántúli Ref. Egyházkerület püspök. s. k.

Pecsétje. / Címer./

Nagytiszteletű

Biky Ferenc Ref. esperes úrnak Nagyszőlőss.

116. Forrás

/Királyházai gyűjteményből. Kézírás./

183/1922. sz.

Főtiszteletű h. Püspök úr!

Mindenek előtt 512.sz becses levelének következő megjegyzésére akarok válaszolnia: „Két levelemre semmi választ nem kaptam!” Az utolsó levelem óta érkezett 3/922. sz. a érkezett s a kormányzóság 21, 802. /22 sz. rendelkezését közlő leiratra már akkor válaszoltam mikor az itteni egyházak részéről a kívánt statiszt. adatokat felterjesztettem amitek a

véleményemnek adtam kifejezést hogy az egyházi vagyon értékelését egyöntetű eljárás végett kiadott directiva nélkül én nem tartom célszerűnek s ez okból fel sem hívtam az itteni lelkésztársaimat a munkálat elkészítésére. Erre nézve várom h. Püspök úr újabb intézkedéseit!

A IV-ik lelkészi korpótlék ügyében én is kérdést intéztem a referátushoz s ott azt a szóbeli választ kaptam, hogy ezt valószínűleg megkapja mindenik lelkész, aki erre való jogos igényét bejelenti, de a határozott választ csak későbbre ígérték.

Az alkormányzó úr örömmel és köszönettel vette tudomásul azt a bejelentésemet, hogy a kárpátaljai ref. egyházkerület kiküldött bizottsága őt felkeresni szándékozik s fogadási napul 1923. évi január hó 8- nyolc napjának d. e. 10 óráját tűzte ki, –természetesen az én ajánlatomra. – Ebben őt csak a vis major akadályozhatná, ha t. i. Prágába hívnák sürgősen, de jelenleg erről szó sincs.

Úgy gondolom, hogy a h. egyházkerületi főgondnok úr beszél németül s így ő legyen a küldöttség szónoka úgy az alkormányzó mint a tanügyi referens - miniszteri tanácsos /Peschek/ úrnál is. Dr. Beszkyd h. referens úrral már saját nyelvünkön értekezhetünk.

A közigazgatási államsegély ügyében készített költségvetésbe felveendő az egyházközségek által fizetendő összeg is.

A bizottság beterveztendő memorandumában már most kérelmezze a rendes káplántartó egyházakban ne csak a segédlelkészek, hanem a lelkészek részére is a kápláni kongrua kiutalását. Ungváron az egyetemes konvent két kápláni állást, rendszeresített, de díjazást egyre sem utalt és az ungvári lelkész ma sem kap káplán tartási segélyt ill. kongruát.

Ahol vallástanári, illetőleg hitoktatói állás szervezése szükséges pl. Ungváron vagy Beregszászon erre is kell államsegélyt kérni.

A slovenskóiaknak a pozsonyi tanügyi referátusnál az állam által díjazott titkári hivataluk is van, miért ne kérnék Ungváron is egy ilyenek felállítását?

A római kat. egyházhoz hasonlóan kérelmezni kell, hogy az üresedésben levő kápláni illetőleg lelkészi állásokat nem itteni illetőségű egyénekkel is betölthessük.

Minthogy a tízes bizottság egyházi elnöke nem fogadta meg azt a hónapokkal ezelőtt adott tanácsomat, hogy a közigazgatási segélyt részletes számlák betervezése alapján kérje, most már csak egyetlen út van számunkra annak kieszközlésére: a rendkívüli államsegély kérés. Ennek a módja pedig – szigorú diszkréció mellett sűgom meg– következő: A kérvényhez csatolt költségvetésbe mindenek előtt az egyházközségek által /esetleg egyházmegyei pénztárak/ fizetendő összeget kell felvenni azzal a megjegyzéssel, hogy annál többet nem képesek az egyházak az említett célra áldozni, azaz még hiányzó összegnek háromszorosát

kell kérni államsegély címen. Hogy ki adta ezt a tanácsot az titok legyen köztünk, s nyilvánosan erről ne beszéljünk.

A fogadalmat még nem tett lelkészek közül azoknak akik itteni illetőségűek, a főszolgabírói hivatalba kell jelentkezniük fogadalmuk letevése végett. Az asztélyi ügy nem akadály többé. Üdvösséges, boldog karácsonyi ünnepeket kívánása mellett, mély tisztelettel maradtam

Ungváron 1922. dec. 22.

Komjáthy Gábor s. k. ref. lelkész. Pecsét: /Az ungvári Ref. Egyház pecsétje. 907./

117. Forrás

/Királyházi gyűjteményből. Kézírás./

/A Szlovenszkói Tiszáninneri Ref. Egyházkerület Püspöki Hivatala./

Tárgy: Közigazgatási államsegély – Kárpátaljai e. kerület megalakulása.

Válasz 1923. január hó 24. ki 17 sz. ra 38. sz. 1923 Rimaszombat, 1923. jan. hó 29. n.

Választ fenti számra való hivatkozással kérek!

Főtiszteletű Püspökhelyettes Úr!

Magam s úgy gondolom, hogy hamarabb célt érnének, ha egyet mást személyesen megbeszélhetnénk. Én már nagyon aggódok hogy a ruszinszkói bizonytalanság cunctároskodás végzetes visszahatással lesz egész református egyházunkra. A prágai kormány legutóbbi államsegélyünk kiutalásánál kijelentette, hogyha június végéig meg nem tartjuk a zsinatot s véglegesen meg nem alkotjuk az új állami viszonyokhoz szabott törvényeinket: se államsegély, se törvényes autonómia nem lesz.

Értesd meg azért Tisztársaiddal, hogy itt van a 12 - ik óra a határozott cselekvésre. Mi csak autonomikus felfogás az, mely az állam hozzájárulásától teszi függővé a maga egyházi szervezkedését? És kivel tárgyaljon a kormány addig, míg az egyház maga meg nem alkotta az őt reprezentáló szövet, hatóságot?

Mi néma kérdezve senkit megszerveztük még érvényben lévő törvénykönyvünk alapján, egyházkerületünket, megkésztítettük költségvetésünket, annak alapján állapítottuk meg és kértük a szükségnek mutatkozó állami segítséget. Nem kaptunk annyit, amennyit kértünk de mi ettől függetlenül folytatjuk működésünket, teljesítjük a törvény által élénkbe szabott kötelességünket és oltalmazzuk egyházunkat igazait, amit teljesítenünk kellene akkor is, ha egy fillér államsegélyt sem adnának is. Hiszen egyenesen a kezükre játsszuk ellenségeinknek akiknek a mi desotáltságunk egészen kedvükre való. Mi már 1919-ben megszervezked-

tünk s államsegélyt csak 1921-ben kaptunk. Nem tudom, hol állanánk most, ha addig vártunk volna a szervezkedéssel?

Testvéri üdvözlettel

/Pecsét./ Ref. Biskupsky Úrad Rimavská Sobota.

Szerető tisztársad Czinke István s. k. püspök.

Református püspöki hivatal Rimaszombat.

118. Forrás

/Királyházi gyűjteményből. /Kézírás./

Főtiszteletű h. Püspök Úr!

Szíves megbízásának készséggel tettem eleget s nyugodt alkalmam nyílt arra, hogy dr. Beszkid h. referens úrral a ruszinszkoói ref. egyházkerület részéről benyújtott költségvetési tervezetről, illetve kérelemről behatóan tárgyalhassak. A referens úr a mostan benyújtott tervezetet nem tartja helyesnek a következő okok miatt:

„A költségvetés igen különösnek látszik az első tekintetre az állammal szemben. Igen sablonos s egyszerű kivetése annak, hogy ennyi kell! Nem tartják-e az urak különösnek azt, hogy a követelt segély összeg nem arányos, illetve nem áll arányban az egyházköltségek megterhelése és az államtól kért összeggel. Legyen a megindokolás bővebb, tárgyilagosabb, hogy a kérelem csakugyan elfogadható legyen! Minden dologra kérelmezett összeg alapos magyarázatot kíván, hogy a kormány csakugyan elfogadhatónak tartsa azt. Magyarán mondva: legyen a dolognak formája, pofája – bocsánat a kifejezésért s legyenek az urak éberek, előrelátók, mintegy ravaszok én részemről az ügyet legjobb indulattal kezelem, sőt Prágában a minisztériumtól ennek folyósítására határozott hozzájárulást és utasítást kaptam. Ne forgácsolják az urak erőiket, ne huzakodjanak egymással, mert most is az a baj, hogy nem alakultak meg régen tekintet nélkül minden segélyre. Kérelmüket már most is későn adták be, s így az ez évi költségvetésünkbe már nem kerülhetvén be, csak rendkívüli segélyre tarthatnak idényt. Lássák az urak, Czinkéék sokkal ügyesebben csinálták.

Náluk már minden készen volt s őnekik az útjuk előre el volt készítve úgy Pozsonyban mint Prágában.

Tartsanak erre egy pár szakavatott embert, ki a vezető központoknál mindenről, tudomással bírnak. Legyenek oly ügyesek és éberek, mint a zsidók, kik már akkor tudják és zörgetnek nálunk az államsegélyekért, mikor nekünk arról még halvány fogalmunk sincs.

Egyszóval kérem a költségvetés új átdolgozását a legrövidebb időn belül és pedig oly formában, ahogy azt az imént előadtam.

Vagyis legyen minden összeg kérelme részletesen megindokolva, egy kissé bizalmasabb, simulékonyabb formában, s a kért összeg álljon arányban az egyházakra kivetett összeggel. Hozzáteszem bizalmasan azt is, ha ez valóban nem is állana úgy, mivel ez azért szükséges, hogy a kormány, illetve minisztérium azt elfogadhatónak tartsa!!

Ezeket bátorkodtam Főtiszteletű Úrnak a beszélgetésből szíves tudomására hozni, mely után vagyok megkülönböztetett tisztelettel alázatos szolgája

Királyháza 1923. jan. 30.

Böszörményi Gyula s. k.

119. Forrás

/Királyházai gyűjtemény. - Kézírtásos./

Jegyzőkönyv,

mely felvétellett Beregszászban 1923. február hó 7 - én a „Kárpátalji ref. egyházkerület” ad hoc bizottságának gyűlésében.

Jelen voltak: Biky Ferenc püspök helyettes és Ráthonyi Ákos főgondnok helyettes elnöklete alatt Komjáthy Gábor, Bertók Béla Szentimrey József, Bihari Lajos, Bary Gyula, Dr. Polchy István, R. Vozáry Aladár biz. tagok és Sütő Áron id. jegyző.

1. sz. H. püspök Úr a gyűlést megnyitván, a jegyzőkönyv vezetésére Sütő Áront, a hitelesítésre pedig Szentimrey József és Dr. Polchy István biz. tagokat kéri fel.

2. sz. Tárgyalás alá vétetett az elnökségnek javaslata „a kerületnek részletes megalakítása s a szavazatok elrendelése tárgyában.”

H. püspök Úr több esetet sorol fel, amelyek szükségessé teszik a kerület mielőbbi megszervezését, mert a halogatásból mérhetetlen anyagi és erkölcsi károk származnak, s egyben bemutatja, illetve biz. jegyző felolvassa egyrészt a kormányzóságnak a leiratát amely szerint államségélyünk ügye tárgyalás alatt van, más részről Czinke I. szl. t. i. egyh. kerületi püspök Úrnak azon levelét, amelyben sürgeti a maga részéről, illetve egyetemes szempontból is a kerületünk mielőbbi megszervezését, mert a kormánytól nyert értesítés szerint ha f. é. junius hó végéig be nem mutatjuk a zsinat által készítendő egyházi törvényeinket, egyházunk autonómiája fel lesz függesztve. E zsinat, illetve a törvények megalkotásában nekünk is részt kell vennünk, ami a végleges szervezkedés nélkül meg nem történhetik.

Bihari Lajos, Ráthonyi Ákos, Dr. Polchy István, Bertók Béla, Szentimrey József és Komjáthy Gábor pártoló felszólalásaik után Bertók Béla a következő hat javaslatot terjeszti elő.

„Javaslom, hogy alternatív terv készítendő arra az esetre, hogy vagy adnak államsegélyt vagy nem.

Ha az összehívandó közgyűlésig megadják az államsegélyt, ennek mértékéhez kell megállapítani az egyházak hozzájárulását is. S ha nem, akkor tisztán az egyházak hozzájárulásával kell megalkotni az egyházkerületet, de csak a kiszállási és adminisztrációs költségek erejéig.” Bizottságunk amidőn e javaslatot határozati erőre emeli, egyben elhatározza a következőket:

1./ Felkéri az elnökséget, hogy az egyes egyházaknak a képviselőit Beregszászba mielőbb hívja össze.

2./ Az elnökség vezetése alatt Bihary Lajos, Bary Gyula és Sütő Áron biz. tagokat megbízza azzal, hogy erre a gyűlésre az egyh. kerület költségvetését a fenti értelemben készítsék el.

3./ Az összehívandó gyűlés tárgysorozatainak megállapításával az elnökség és jegyző bízatik meg.

4./ Az elnökség vezetése alatt Komjáthy Gábor, Bihary Lajos, Dr. Komáromy Lajos, Dr. Polchy István és Sütő Áron tagokból egy küldöttséget alakít amelynek kötelessége leendő a Komjáthy Gábor úr által jelzett alkalmas időben még a gyűlés megtartása előtt a kormányzó úrnál és a tanügyi referensnél az államsegély nagyságáról tájékozódni.

5./ Az ungi e. megye megalakítása a tárgysorozatban külön felveendő.

3. sz. H. püspök Úr előadja azon köztudomású tényt, hogy a kormányzáság Rácz Miklós badalói lelkészt kiutasította, valószínű, hogy ezen esetet mások is fogják követni.

Bizottságunk felkéri az elnökséget, hogy e sérelem miatt a kormányzásághoz sürgősen írjon fel és hivatkozzék arra, hogy ha egy hivatalnok a kinevezésével megnyeri az illetőséget, még inkább megnyeri az a lelkész, aki nem egy embernek a tetszéséből, hanem egy egész községnek százaknak a szavazatával és bizalmából lett a község lakosává. Egyben felkéri a fent említett küldöttséget, hogy e autonómiánkba is ütköző intézkedés ellen a kormányzáságnál tiltakozzanak.

4./ A nyugdíjas lelkészek és özvegyi lelkészek nyugdíjainak folyósítása tárgyában felkéri bizottságunk a h. püspök urat, hogy a reájuk vonatkozó adatokat sürgősen szerezze be, hogy az összehívandó gyűlésen ez tárgyátható legyen.

5./ A tárgysorozat többi pontja a ker. gyűlés elé utaltatik.

Kmft.

Biky Ferenc s. k. h. püspök. jegyzetbe

Hitelesítették:

Sütő Áron s. k. id. jegyző.

Dr. Polchy István s. k.

h. főgondnok

Hogy a másolat az eredetivel pontról pontra megegyezik, igazoljuk.
Nagyszőlős 1923. július.

Olvashatatlan aláírás Nagyiday Zsigmond s. k. olvashatatlan aláírás.

120. Forrás

/Királyházai gyűjteményből. Kézírás./
93/1923 sz.

Főtiszteletű h. Püspök Úr!

Mielőtt 59/923 sz. körlevelét mihez tartás végett közöltem volna a kárpát-aljai ungi egyházmegye lelkészeivel, megkerestem a tanügyi referátust nyilatkozatra kérve arra nézve, vajon minden nem itt született lelkésznek kell-e csehszlovák állampolgárságért folyamodnia, vagy csupán azoknak, akik 1910 év után választottak lelkészekké? Ott azt a választ nyertem, hogy csupán ez utóbbiaknak kell folyamodniuk, minthogy azonban erről írásos bizonyítékot nem kaptam, változtatás nélkül küldtem el h. Püspök Úr körlevelét.

Bizonyára értesült már Főtiszteletűséged a lapok útján is arról, hogy a kárpátaljai-ungyi egyházmegye tisztviselőire beadott szavazatok f. hó 17-én bontattak fel Ungváron s azok eredménye következő: esperes Komjáthy, egyh. m. gondnok Egry Ferenc, lelkészi tanácsbíró K. Nagy Sándor, Pataki Pál és Szabó István eszenyi lelkész közt új szavazás rendeltetett. Vil.t.b. dr Komjáthy Lajos és Plotényi Vilmos, papi főjegyző Barkasz Károly, vil. főg. Fodor Béla ungvári mérnök, papi alj. G Nagy Sándor kisgejőci lelkész, vil. alj. Kovács Miklós ungvári hivatalnok, tanítótestületi képviselő Csighy Ferenc eszenyi tanító.

Az ungtarnóci és vizsolyi egyház sem az alakuló e.m. közgyűlésen nem képviseltette magát sem szavazatot nem adott annak dacára, hogy a fősolgabírói hivatal által kiállított bizonyítvány szerint mindkettő Podkarpatska Russhoz tartozik. A legközelebbi egyh. megyei közgyűlés erre nézve megteszi a szükséges intézkedést.

Méltóztassék értesíteni arról, mikor, tartja az egyházkerület beiktató közgyűlését, hogy mi ahhoz alkalmazkodhassunk! A szavazat bontó bizottság a mi em. közgyűlésünket pünkösöd harmadik napjára óhajtaná kitűzni.

Dr. Beszkid egyházi ügyekről való legközelebbi beszélgetésünk közben annak a véleményének adott kifejezést, hogy célszerű lenne, ha h. Püspök úr felvilágosítást kérne mindkét slovenskói püspöki hivataltól arra nézve, hogy úgy a bratislavai mint a prágai illetékes miniszterekkel folytatott tárgyalások alkalmával figyelemmel voltak-e a kárpátaljai egyházkerület érdekeire is? Mert a lapok tudósításaiból az tűnik ki, hogy a tárgyalások olyan irányban folytak, mintha a Csehszlovák Köztársaság területén levő református egyházak mind az említett két egyházkerület kötelékébe tar-

toznának. Szóval attól lehet tartani, hogy az állam támogatásával létesítendő intézményekből a kárpátaljai egyh. kerületnek semmi sem fog jutni. Ebbe pedig az itteni kormányzóság sem tudna beleegyezni. Dr. Beszkid feltette azt a kérdést is: nem lenne-e helyes, ha a legközelebbi egyh. kerületi közgyűlés felkérné a kormányzóságot, hogy egyházkerületünk anyagi érdekeinek képviselőjét az államkormányánál szíveskedjék elvállalni?

A két szlovenszói egyházkerület és konvent eddigi működése az önzés színében tűnik fel a referátus előtt.

Jó lenne ezeket az illetékes tényezők bevonásával még a ker. gyűlés előtt megvitatni.

A Ref. E. és Isk. szerkesztőjének piaci kofához illő gyalázkodó köpködéseire papi önérzetem tiltja válaszolni. Egyházam presbiterei –tudtomon kívül– értekezletükön tárgyalták az ügyet s indítványt adtak be aziránt, hogy a presb. gyűlés megbotránkozásának adjon kifejezést a minősíthetetlen támadás felett s a lapot utasítsa vissza.

Nem gondolja Főtiszteletűséged, hogy az ilyen viselkedés ellen magának a lelkeszi testületnek kellene tiltakoznia?

Szíves üdvözlettel maradtam

Ungváron 1925. ápril. 20.

Komjáthy Gábor s. k. ref. lelkész.

Pecsét:/ Az Ungvári Ref. Egyház Lelkeszi Hivatala./

121. Forrás

/Királyházi gyűjteményből. – Gépírás./

A Református Egyház Egyetemes Konventje.

62/sz./1923.

Tárgy: A kárpátaljai ref. egyh. kerület zsinati képviseltetése.

Rimaszombat 1923. május hó 3-n.

Válasz 1923. IV. hó 30-iki. 68. sz. -ra

Választ fenti számra hivatkozással kérek!

Főtiszteletű Püspök Úr!

Midőn köszönetét mondok a kárpátaljai egyházkerület tisztviselőinek névsoráért, egyben tisztelettel közlöm, hogy Egyetemes Konventünk 1923. április hó 25-ikén, Losoncon tartott ülésében a zsinat ünnepélyes megnyitásának napját f. évi junius hó 17.-ére tűzte ki a lévai egyházba, s megbízott engem, hogy erről az immár megalakult kárpátaljai egyházkerületet értesítem s testvéri szeretettel felkérjem, hogy egyházi törvényhozásunkban részt venni, s 4 lelkeszi, 4 világi, 1 tanítói képviselőjét megválasztani méltóztassék.

Rövidesen meg fogom küldeni a szlovenszói két egyházkerületnek

az érvényben levő egyházi törvénykönyvünkre vonatkozó s a zsinat elé terjesztendő módosításait, kérve, hogy a kárpátaljai egyházkerület is, a zsinat előtt legalább két héttel, küldje be az E. Konvent elnökségéhez a maga észrevételeit és javaslatait, ha így látja jónak.

Tájékoztatom megjegyzem, hogy E. Konventünk jövőre mind a három egyházkerület zsinati képviselőinek számán egyenlően 10–10.-ben javasolja megállapítani, hogy élet vegye minden érzékenységnek. Jelenleg már ezt nem vihette keresztül, miután a két egyh. kerület a maga képviselőit még a múlt évben megválasztotta, akkor tervezvén a zsinat megtartását.

Közlöm azt is, hogy mindenik egyh. kerület maga fogja fedezni a saját képviselőinek költségeit.

Valamint azt is meg kell említenem, hogy a zsinattartással most már azért nem várhatunk tovább, mert a kormány leírt az E. Konvent elnökségéhez, hogy ha június végéig egyházi törvényeinket meg nem alkotjuk, ez évtől kezdve egyetlen fillér államsegélyt sem folyósít többé. Már pedig az államsegélyt, ha egyébért nem, azért nem nélkülözhetjük, mert anélkül képtelenek vagyunk a nyugdíjintézetet megteremteni s özvegyeinket és árváinkat a nyomorúságból kiragadni.

Kérem szíves értesítését, hogy mikorra remélhetjük az ottani zsinat képviselői megválasztását? K.M.F.

Testvéri szeretettel, szolgatársa:

Czinke István püspök, konventi elnök.

Pecsét:/Konvent všeobecnej reformátskej cirkve, A Református Egyház Egyetemes Konventje.

122. Forrás

Munkács 1.

Iráttári szám: 73. /1923. Püspöki irattár, Munkács.

Nagytiszteletű Esperes Úr!

305–1923 sz. iratát vettem azt tudomásul veszem. Értesülésem az, hogy ugyanezt a rendelkezést megkapta a beregi esperes úr is. Hogy Nagytiszteletű Urat arra is felhívja a kormányzóság, hogy e rendeletet a többi esperes urakkal is közölje, onnan eredhet, hogy a kormányzóság még eddig nem vett tudomást a kárpátaljai egyházkerület végleges megalakulásáról, dacára a Nagytiszteletű Úr által április 26-án történt bejelentésnek s a június 7-iki első e. ker. közgyűlés vonatkozó jegyzőkönyvi számainak a napokban történt, elküldéséről.

Mindenesetre helyesnek tartom Nagytiszteletű Úr állásfoglalását, mert az ily közléseknek most már a püspöki hivatal útján kellene megtörténni. Atyafiságos szeretettel vagyok

Munkács, 1923, augusztus hó 6.

Bertók Béla s. k. püspök.

/ Meg jegyzés: Biky Ferenc nagyszőlősi esperes beküldte a püspökhöz a kormányzóságtól hozzá küldött 17. 135 számú rendeletet, mint oda tartozót. A kormányzóság ugyanis nem akarta elismerni Bertók Béla püspökségét./

123. Forrás

A munkácsi püspöki irattárban szám nélkül található a következő fogalmazás: /1924-es akták között./

Sérelmek.

Püspöki hivattal egyáltalában nem akarnak érintkezni. Gyermekes trükkökkel játszik a játékot. A szervezkedési költséget kiutalták, de 1922-re nem folyósították, hanem a felesleget visszakérték. 4309/924 sz. a. értesítik, de nem a püspöki, hanem a beregi ref. esperesi hivattal, hogy a 20.000 Kč-ból visszatartott összegre nézve előbbi határozatukat hatálytalanítják, s a fennmaradt összeg felhasználható, de nem az 1922. évi szervezkedési költségekre, hanem az 1924. évi adminisztrációs költségekre. Tehát mintegy 100.000 Kč államsegély helyett nagy kegyesen egy más célra kiutalt, de visszatartott összegből mintegy 6.964 Kč-ból akarják kielégíteni az egyházkerület közigazgatási államsegélyét. Erről pedig nem a püspöki hivattal, hanem a beregi esperesi hivattal értesítik, melynek egyáltalában nincsen hozzá semmi köze. Általában félve kerülnek a püspöki hivattal való levelezést és érintkezést és most az ungi, majd a beregi, majd az ugocsai esperesi hivatalokat keresik meg egyházkerületet érdeklő írásaikkal. Ezért szorgalmazták az egyházkerület megalakítását s így fest a tiszteletben tartott autonómia. Lásd 43-1924 sz. a. fekvő aktát. A képviselőválasztások határnapja /márc.16./ két - három ref. héttel Barcaszky Károly szalókai ref. lelkészt s egyházmegyei főjegyzőt alaptalan feljelentés folytán letartóztatták, börtönbe hurcolták s onnan csak 2 hét múlva felfolyamodás folytán helyeztette szabadlábra a kassai tábla.

A lelkészek katonai szolgálata tekintetében teljes a zűrzavar. Senki sem tud teljes és tiszta felvilágosítást adni s lelkészeinket egymásután hívják be fegyvergyakorlatra s többen közülük nem is kórházi vagy lelkészi szolgálatokat teljesítenek, hanem szoros értelemben vett katonai gyakorlatokat. /Boldizsár Bertalan, Simon Zsigmond, Tárczy Gyula.../

A bulcsui ref. templom tornyát a beregszászi főszolgabírói hivatal, a beregszászi államépítészeti hivatal 1923 okt. 2. - án kelt 1555/23 sz. műszaki véleménye alapján 29.956/1923 adm. ai. sz. alatt kelt határozatával 1923 okt. 16. - án mint közveszélyest lebontatta. Újraépítése a

kis lélekszámú község erejét felülhaladja, s emiatt a torony felépítésére gyűjtés útján óhajtották a költség egy részét beszerezni. Ezirányú kérelmüket azonban a beregszászi főszolgabírói hivatal 5.918 ai 24- sz. határozatával 1924. brezna 28. - án, hivatkozással a civilni sprava 1924. února 86. - án II-545 adm. ai. 24. sz. rendeletére betiltotta.

Püspöki irattárban: 34/1924 sz. a.:

Memorandum

A békeszerződés folytán a Csehszlovákiába bekebelezett magyar református egyházak helyzete s szomorú képet mutat. Hatodik éve minden erejét megfeszítve küzd, hogy fennmaradását biztosítsa s ősi nemes patinás örökségére támaszkodva hasznos munkásságot fejthessen ki református egyházunk, annak minden tagja, s végeredményében az állam és egész emberiség javára. Minden hiába! Legönzетlenebb, legszentebb törekvései hajótörést szenvednek az államhatalom részéről tapasztalt mostoha elbánás miatt! Nemcsak, hanem napról-napra mind világosabban mutatkozik, hogy utunk lejtőre jutott, melynek végén pusztulás vár a 250.000 magyar református lelket számláló egyházra, hacsak az államhatalom mielőbb nem jut jobb belátásra s nem fogja teljesíteni a békeszerződésekben és a Csehszlovák alkotmánytörvényekben is biztosított –ma sajnos– teljesen illuzórius jogainkat. Nem lehet célunk ez alkalommal az, hogy temérdek sérelmünk minden egyes konkrét esetét felsoroljuk, mert hiszen akkor könyvnyi terjedelme volna ezen iratnak. De az általános jellemzés s a helyenként megemlített konkrét esetek bőséges anyagot adnak arra, hogy a meghonosított rendszer s ennek folyományaként jelentkező szomorú helyzete református egyházunknak tiszta világításban álljon a szemlélő előtt.

A háború, mely a régi Magyarországnak éppen azt a részét sújtotta különösképpen, mely Csehszlovákiához csatoltatott, a tragikus összeomlás az ezt követő forradalmak rettenetes súllyal szakadtak a hosszú háború izgalmi s megpróbáltatásai által különben is megtépett lelkekre. Ebben az állapotban érte magyar református egyházunkat az akkor u. n. „megszállás” amely mintegy 280 magyar nyelvű református egyházközséget mintegy 250.000 lélekkel szakított el váratlanul s minden előkészület nélkül az ősi egyetemes magyar református egyháztól. Hazát veszítve ellenséges tüzekről körülfogva segítség és támasz nélkül mint összetört antik edény cserepei hullottak szét egyházaink. Ebben a dezolált világban ügyes bajos dolgainkat megbeszélni, egységet forrasztani, célt és irányt termelni sem lehetett mert és az árulkodás a statárium ezeket lehetetlenné tette. S ahelyett, hogy az új államalakulat felismervén hivatását s a magyar református egyházban s annak tagjaiban lenyűgözött nagyszerű erőket, a megtépett egyház segítségére sietett volna, belátás-

sal és megértéssel kezelte volna, sovinszta tendenciától fűtve mindent elkövetett, hogy e zavar és erőtlenség meg ne szűnjön, sőt növekedjék.

Ki jelentették, hogy az egyházak jogait és önkormányzatát tiszteletben kívánják tartani s azt biztosítják. E kijelentés azonban mind e mai napig írott szó maradt. Evangélikus testvéreink önkormányzatát felfüggesztették s csak mikor már biztosították, hogy az új állam nemzetiségi tendenciáját biztosítani tudják az önkormányzat keretei között is, adták vissza önkormányzatukat. A magyar reformátusok önkormányzatát nem függesztették fel, hanem egyszerűen bürokratikus utón tették lehetetlenné illuzóriussá! Hangos kijelentéseik, hogy önkormányzatunkat tiszteletben fogják tartani, úgy látszik csak a külföld felé szólottak, hogy ott az új államalakulat demokratikus hitelét biztosítsák. A valóságban pedig úgy áll ez az önkormányzat, hogy az egyházak felsőbb hatóságai sohasem, tudják az állam egyházi rendelkezéseit, mert azokat az egyházi hatóságokkal nem közlik még abban az esetben sem, amikor azok a rendeletek az egyházakat igen közelről érintik. Az új államalakulat első éveiben, sőt még ma is elismerik a régi magyar egyházi törvények érvényességét, mert hiszen újakat még nem lehetett hozni, azonban ők maguk nem respektálják azt. Lelkészeink, református felekezeti tanítóink, iskoláink az egyházi hatóságaink felügyelete alatt állanak s azokkal az állam csak az egyházi hatóságok útján rendelkezhetik. Azonban a gyakorlatban ezt egyáltalában nem tartják meg, hanem lelkészekkel, felekezeti tanítókkal és iskolákkal az egyházi hatóságok megkérdezése nélkül rendelkeznek, s így vannak iskoláink, azonban azok mégsem az egyház testéhez tartoznak, van önkormányzatunk, vannak egyházi hatóságaink, azonban ez az önkormányzat olyan, mintha nem volna, egyházi hatóságaink pedig jóformán alig vannak kontaktusban az állammal s annak hatóságaival. Hasonló az . eset a *ius advocatiae*¹⁹⁹ szempontjából is.

A kisebbségi törvény ellenére színmagyar református iskolákat rendeletileg tesznek tönkre, kimondván, hogy csak szlovák nyelven lehet azokban tanítani, oly nyelven, melyet sem a szülők, sem a tanítók nagy része, sem pedig a gyermekek egyáltalában nem értenek. Tanítóinkat, akik pedig színmagyar gyermekeket tanítanak, az államnyelvből különbözeti vizsgára kényszerítik. A tanítók erejük megfeszítésével igyekeznek ennek eleget tenni. A nyelvi kurzusokat elvégzik, le is teszik a vizsgát, sokat megbuktatnak azon, sokan azonban sikerrel vizsgáznak. Az eredmény mindkettőre ugyanaz, mert a fokozatos felsőbb hatóságok a már sikerrel letett vizsga eredményét nem respektálják, új kurzus hallgatására s új vizsga letételére kényszerítik őket, különben az államsegélyt megvonják s így az iskoláztatást lehetetlenné teszik. Lehetetlenné, mert magyar tanítóképző nincsen s így az elbocsátott tanítók helyét már most is alig-alig

¹⁹⁹ Állami segédkezés az egyházi eljárások végrehajtásánál.

lehet, sok helyen nem is lehet betölteni s az iskola szünetel. Úgy látszik igaz egy cseh vezető embernek az a nyilatkozata, hogy a kultúrát le kell építeni, hogy a magyar kultúra Szlovenszkón leszálljon a szlovák, Podkarpatská Rusban pedig ruszin kultúra színvonalára, szóval visszafejleszteni a magasabb kultúrát tisztán nemzeti sovinszta szempontból!

Egyházi törvényeink biztosítják az állam anyagi segítségét s az állami hatóságok segédkezését. Ami az anyagi segélyezést illeti, csak hosszú huzavona után kezdte meg a lelkészek, tanítók és egyházak segélyezését, azonban ezt is oly formában, hogy az egyházi hatóságok tudta s vizsgálata nélkül sok esetben mindenféle ürügyek alatt megvonta s megvonogatja még ma is az államsegélyre jogosultaktól vagy részben, vagy egészben a segélyt. Ezeket a segélyeket is eltérőleg az önkormányzat követelte elvektől az állami hatóságok közvetlenül utalják ki az érdekelteknek s így az egyházi hatóságok semmiféle ellenőrzést e tekintetben nem gyakorolhatnak, sőt maguk az érdekeltek sem tudják, hogy tulajdonképpen mi címen s mily összeget kapnak s abból az állam mily célra eszközöl s mily mennyiségben levonásokat. Úgy kezelik tehát a lelkészeket, tanítókat és egyházakat, mint állami alkalmazottakat. Ezeket a segélyeket is csak hosszú utánjárással lehetett kieszközölni s ezt sem 1919 évtől kezdődőleg, amióta az új államkeretek közé tartozunk, hanem csak 1921 óta. Hiába minden sürgetés, hogy 1919 – 20 - ra esedékes államsegélyeket is utalja ki a kormány, eddig ez nem történt meg.

Az egyetemes egyház szervezeteinek, /egyházmegyéknek, egyházkerületeknek, konventnek és a zsinatnak/ kormányzati költségek fedezése céljából szintén köteles volna a kormány már 1919. év óta megfelelő segélyt adni. Az 1919 és 1920 években ezt sem adott. 1921 – 22 és 23 években már adott némi segélyt, azonban csak a szlovenszkói 2 egyházkerületnek és ebben az évben már ezt is redukálni szándékozik. Podkarpatská Rus pedig, melyben az egyházkerület 1923 év júniusában alakult meg, egyáltalában semmit sem kapott. Ilyen viszonyok között el lehet képzelni, hogy mily nehéz az adminisztráció munkáját végezni abban a református egyházban, mely szegény, anyagi javakkal nem rendelkezik és olyan államban, amely közlekedés és élelmezés tekintetében egyike a világ legdrágább államainak.

Hasonló az eset a nyugdíjazott lelkészek, lelkészözvegyek és árvák segélyezése tekintetében is. Elszakítatván a magyarországi egyetemes egyháztól ottmaradt a nyugdíjintézet is, mely úgy a nyugdíjas lelkészeknek, mint a lelkészözvegyeknek és árváknak nyugdíjat s évi járadékot biztosított. Az ideszakadt nyugdíjas lelkészek és lelkészözvegyek és árvák, akik köztudomás szerint mind szegénysorában maradnak el 1919 óta semmiféle járulékot nem kaptak. 1921 évtől kezdve kapnak segélyt, de csak Szlovenszkón. Podkarpatská Rus nyugdíjasai, lelkészözvegyei

és árvái egy fillért sem kaptak mind e mai napig, úgy hogy igazán meg nem órásáit nyomorban tengődnek.

Míg a mostan Csehszlovákiához tartozó rész Magyarországhoz tartozott, a magyar református egyházhoz tartozó más nemzetiségű egyházközségek szabadon használhatták anyanyelvüket úgy a templomban, mint egyházi hivatalos érintkezéseikben, sőt maga a magyar református egyház gondoskodott pl. a szlovák református hívek részére szlovák énekes könyvekről, konfirmációi kátéről, stb. . Ezek az egyházközségek ma is készséggel maradnának meg a magyar református egyetemesek egyház kötelékében, azonban jónak látja felzavarni az évszázados békét néhány lelketlen agitátor s ez egyházakat elszakadásra s külön szlovák református egyházmegye alakítására igyekeznek rábírní. Ilyen egyházközség körülbelül 14–15 van, szétszórtan Szlovenszko területén. Sőt ezt óhajtottá elérni maga a kormány is, amikor az 1923. jun.17 – 25. - ig Léván tartott zsinat elé olyan üzenetet küldött a kormánybiztos által, hogy a zsinat mondja ki a szlovák egyházmegye alakítását. A zsinat azonban ragaszkodik ahhoz, az autonomikus és mindenekfelett református elvhez, hogy semmi esetre sem akadályozza azt, ha a szlovák nyelvű gyülekezetek a saját szabad elhatározásukból külön szlovák egyházmegyévé alakulnak, azonban a zsinat ilyenre nem kényszerítheti őket. Ez a szlovák nyelvű gyülekezetek szabad elhatározásának a dolga. Erre vonatkozólag még nem ismerjük a kormány határozatát, mert jóváhagyás végett felterjesztett zsinati törvényeinkre választ még nem kaptunk. De ez az eset maga is elég jellemző a rendszer bemutatására. A trójai faló meséje gyakorlatban.

Mindezekon kívül, hogy a zavar annál nagyobb legyen, vallási és egyházi kérdéseket a maguk liberalizmusa szerint kezelik, mióta az új államalakulat történt. Azt mondják, hogy szabadon gyakorolhatja mindenki saját vallásos meggyőződését, azonban az itt talált történelmi egyházaknak nem adja meg, vagy nem oly mértékben adja meg a segítségét, mint kellene, mint ahogy a békeszerződések s az állam alaptörvényei is biztosítják azt, ellenben a liberalizmus jelszavával takarózva, erre a sokat szenvedett kis földre, a hazájukat vesztett, forradalmak által zaklatott s megbomlott lelkű emberekre a különböző szekták futkározó hamis atyafiait csapatostól szabadította rá. Mint a görög katolikus egyháznak egységét megbontották a rászabadított pravoszláv agitátorok lázításaival, úgy a református egyházakra is ráeresztették a temérdek baptista, szombatos, adventista s még ki tudná elsorolni, mi mindenféle szekták hirdetőit, hogy megtépett, összetört történelmi református egyházat még jobban igyekezzenek szétzilálni s minél inkább akadályozni az újjáépítés nagy munkájában. S úgy látszik, hogy ez valósággal állami támogatás mellett folyik. Erre mutat legalább, hogy egy református gyü-

lekezetbe erőszakkal ült bele mint lelkész egy kétes kvalifikációjú egyén s azt onnan az egyházi hatóságok semmiféle közbenjárása kimozdítani nem tudja. Ezt mutatja, hogy pl. a podkarpatská rusi református egyházkerület egyetlen egy ünnepén sem jelent meg a hatóság, vagy annak csak egy kicsiny kis megbízottja sem, ellenben a baptista templom felavatásán a kormány és kormányzóság képviselőjében egy magas állású úr jelent meg tolmácsolván a kormány szíves üdvözlését. Ezt mutatja, hogy a református lelkészek közül többen nem taníthatják a hittant az állami iskolákban, ellenben a szekták propaganda céljaira készséggel adadják oda a tanügyi hatóságok az iskolatermeket. Mindez ékes és letagadhatatlan bizonyossága annak, hogy e szekták pártfogásával a történelmi egyházakat akarják legyöngíteni, tönkretenni.

Tipikus eset a rendszer szempontjából a podkarpatská rusi, mely rövid vonásokban a következő. Az u. n. megszállás első heteiben falragaszok jelentek meg s kihirdethetett a községekben, hogy a gör. kat. lelkészeket és tanítókat illető párbér ²⁰⁰ /egyházi adókiutalásból eredő lelkészi s tanítói fizetés/ eltöröltetik s az állam rövid időn belül gondoskodni fog a teljes kártérítésről. Némely túlbuzgó jegyző ezt a református falvakban is kihirdette. Mint a futótűz terjedt el a hír, s a legtöbb egyházban – igen kevés kivétellel –, az egyházi tisztviselőknek járó fizetést beszüntették. Jóformán máról holnapra kenyér nélkül maradtak a lelkész és tanító családok. Ebben a rettenetes helyzetben kellett nyomorogniuk s tűrni és küzdeni a pajzsos férfiú az éhség és rongyoskodás ellen. A forradalmak által különben is megzavart lelkek még jobban felkavarodtak s e tetszetős jelszóval arcukon az egyház és tisztviselői ellen fordultak. Akcióba léptek, mintegy varázsszóra az agitátorok a görög katolikus egyháznál a pravoszlávok, a református egyháznál a baptisták, adventisták, szombatosok. A statárium miatt egyházi gyűléseket tartani nem lehetett, sőt ha néhány aggódó lélek összeült tanácskozásra, gyanúsításnak, üldözésnek volt kitéve a hatóság részéről. Megfigyelés alatt tartottak igen sok lelkészt és tanítót, egyházunknak több hűséges tagját s aljas besúgások miatt nem egy lelkészünk kószolta meg a börtön életet. Teljes mozdulatlanságra és hallgatásra voltak kárhóztatva, pedig ennek a területnek a kérdése még nem csak eldöntve nem volt, hanem még a békeszerződések előzetes tárgyalásai sem kezdődtek meg. Ez történt 1919 évben. 1920 évben már a különben is sokat szenvedett egyházi tisztviselőket zaklatni kezdték a csendőrök, a jegyzők s közigazgatási más tisztviselők, hogy az új államalakulat iránt tegyék le a hűségesküt. Fenyegetésükkel, lakásukból való kiharcolással, az új államalakulat területéről való kiutasítással kezdtek nyomást gyakorolni az egyházi tisztvi-

²⁰⁰ Egyházközségi adó, ami a lelkészek, vagy tanítók természetbeni fizetésekiegészítése.

selőkre. Ezek azonban miután e területnek hova tartozandósága eldöntve még nem volt, azt megtagadták. A nyomás állandó volt, a szükség hova-tovább mind nagyobb lett az egyházi tisztviselők családjaiban úgy hogy ebben az 1920 évben 3 – 4 lelkész s néhány tanító a fogadalmat le is tette. Ezeknek azonnal utalták az államsegélyeket. Bekövetkezett 1920. nov. 15. - én a békeszerződések ratifikálása, területünk kérdése elintéztetett. Most már jog szerint kérhették a fogadalom letételét az egyházi tisztviselőktől. /Különös, hogy az állami tisztviselőkn és alkalmazottakon kívül épen csak az egyházi tisztviselőktől, de a magánvállalatok alkalmazottaitól és a lakosságtól ezt nem kérték?/ Nem is vonakodott azt letenni senki az egyházi tisztviselők közül, csupán azt kívánták, hogy ez ne sporadikusan, hanem autonómiánknak megfelelőleg egyetemlegesen történjék. E kívánságra azonban válasz sem érkezett. Podkarpatská Rus kormányzóságának tanügyi osztálya azonban jónak látott egy felhívást kibocsátani a fogadalom letevésére vonatkozólag 1920. év dec.24.-én, de nem az érdekelt egyházi hatóságokhoz, hanem a Kassán, tehát nem is Podkarpatská Rusban megjelenő ker. szoc. irányú lapban, melyet a podkarpatská rusi református lelkészek egyáltalában nem olvasnak, hogy minden egyházi tisztviselő dec.31. - ig kérvényt intézzen a tanügyi osztályhoz a fogadalom letehetése iránt, ellenkező esetben „egyénilag” fogják a később érkező kérvényeket elbírálni. Merő véletlenségből jutott ez a közlemény dec. 30. - án a podkarpatska rusi lelkészek egynémelyeknek tudomására és siettek felettes hatóságuknak tudomására juttatni. Felettes hatóságuk 1920. dec. 31.-én kelt ajánlott expressz levélben fordult a tanügyi hatósághoz, hogy adjon időt és módot arra, hogy letehessék a lelkészek a fogadalmat. Erre a levélre azonban soha válasz nem érkezett. Az államsegély folyósításának kilátásba helyezésével s más szinte az üldözés jellegét viselő machinációkkal elérték azonban azt, hogy néhány lelkész a fogadalmat le is tette. A többi pedig húzta az élet igáját továbbra is. Majd a tanügyi osztály vezetősége Írásban hívott fel néhány lelkészt a fogadalom letételére. Ezek is letették. 1922. jan. 1. - én a Podkarpatská Rust meglátogató miniszterelnöknek, Benešnek egyházi vezető férfi memorandumot adott át, melyben több sérelem orvoslását kérve, a fogadalom ügyét is tisztáztatni kérte. Eredménye ennek az lett, hogy ez év tavaszán 5 – 6 lelkészt ismét felhívtak a fogadalom letételére, de az egyházi hatóságot sem akkor, sem a mai napig meg nem keresték, fel nem szólították, hogy egyetemlegesen intézkedjék a fogadalomtétel ügyében, mint azt önkormányzatunk kívánta volna. Ma is van még 10 – 11 lelkész, kitől a fogadalmat nem vettek ki. Ezek között a lelkészek között volt és van az akkori vezető állásban levő egyén, aki ma is vezető állásban van, a kárpátaljai ref. egyházkerület püspöke, akinek fogadalomtétele miatt még ma sincsen elismerve

ez az egyházkerület, holott az egyházi törvényeknek teljesen megfelelő módon szabályosan és törvényszerűen választatott meg. És mert fogadalmat még nem tett, sem ő nem kapja meg törvényes illetményeit, sem az egyházkerület s így meg van bénítva minden munkássága.

Nem kevésbé bántó körülmény, hogy még ezeket az egyházi főhatóság megkerülésével Közvetlenül a lelkészekhez és tanítókhoz intézett megkereséseket is csak szlovák, cseh, vagy ruszin nyelven közlik a hivatalokkal úgy, hogy ezeknek az elintézése is igen nagy késedelmet szenved, mert hiszen tolmács nem áll az egyházi hivataloknak rendelkezésére s napokig kell szaladgálni a lefordításért. Pedig a kisebbségi törvény szerint kötelesek volnának a másfél milliányi magyarságnak a jogát tiszteletben tartani s a színmagyar református hivatalokkal is az állam hivatalos nyelvén kívül magyar nyelven is közölni a rendelkezéseket.

A régi magyar törvények szerint a lelkészek és felekezeti tanítók is megválasztásuk tényével illetőséget nyertek abban a községben, amelybe megválasztották. Ezt az új államalakulat nem respektálja s az egyházi tisztviselőket, lelkészeket és tanítókat azzal bünteti, hogy állami segítségben nem részesítik őket, sőt sokat közülük ki is utasított, földönfutóvá tévén e kegyetlen intézkedéssel lelkész- és tanító családokat s lelkigondozó és tanító nélkül hagyván az egyházközségeket is. Az így megüresedett helyeknek a betöltése a legnagyobb nehézségekbe ütközik nemcsak azért mert az állásából kiűzött lelkész és tanító állásának jövedelméhez ragaszkodik, hanem azért is, mert nincsen sem lelkész-képző intézetünk, sem tanítóképző intézetünk és így belátható időben be fog következni az az eset, hogy híveink sok helyen lelkész nélkül, iskoláink pedig tanító nélkül maradván, híveink a különböző szekták martalékául esnek, iskoláink pedig az állam ölébe hullanak. Lelkeszi pályára lépni óhajtó ifjaink e szándékát meggátolják azzal, hogy magyarországi iskolák látogatása céljából az útlevel megszerzését megnehezítik. Azoknak az ifjaknak bizonyítványait pedig, akik itt megszerezhetnék a gimnázium végzéséről szóló bizonyítványt, a magyarországi iskolák nem fogadják el.

Szükséges megjegyezni itt azt is, hogy fentnevezett vezető egyéniség nemcsak Beneš miniszterelnöknél, nemcsak a tanügyi referátusnál jelentette ki több alkalommal, hogy a fogadalmat leteszi, hanem a következő megaláztatáson is átment. A podkarpatská rusi református egyházak egy közös bizottságot választottak, mely bizottságnak feladata volt, hogy a fogadalom ügyét és az részleteit egyházkerületté való szervezkedést részleteit megbeszélje a kormányzósággal s a tanügyi osztállyal. E bizottság 1921 dec. 15. - én tárgyalt Dr. Ehrenfeld Péter alkormányzóval és Pešek tanügyi referenssel, akik kijelentették, hogy korrekt az az álláspont, hogy önkormányzatunknak megfelelőleg és egységesen

történjék az egyházi tisztviselők fogadalomtétele és megígérték, hogy azonnal intézkedni is fognak oly formán, hogy az esperes Ungváron a kormányzóságon tegye le a fogadalmat, a többi egyházi tisztviselő a hatósági megbízott jelenlétében az esperes kezébe tegyék le a fogadalmat. E megbeszélés alapján a közös bizottság elnöke 1921. dec. 27. - én délelőtt 10 órára tűzte ki a fogadalomtételt Ungvárra s mikor az esperes megjelent az alkormányzónál, azzal utasította el, hogy ez nem őhózzá tartózik, a tanügyi osztály vezetője elutazott otthonról s helyettese s az egyházi referens pedig egyáltalában semmit sem akartak tudni a 12 nappal előbb történt hivatalos megállapodásról. Mindenesetre jellemző az eljárás s azért tartottuk szükségesnek megemlítését, mert dokumentálni akartuk ezzel azt, hogy az állam és egyház között fennforgó mai áldatlan s káros állapotnak ez az egyik legfőbb oka. De történt még más is. Az egyházkerületi szervezkedés megindult nemcsak azért, mert a Szlovenszón már előbb megalakult 2 egyházkerülettel való kapcsolat létesítése s a csehszlovákiai egyetemes magyar református egyház kiépítése szempontjából is szükség volt reá, hanem azért is, mert azt a kormányzóság is kívánta, sőt ígéretet tett arra is, hogy a szervezkedéssel járó költségeket államsegélyből megtéríti s a megalakult egyházkerület adminisztrációs kiadásaira évi 100.000 Kč-t fog folyósíttatni s ez az állami költségvetésbe fel is van már véve. Az egyházkerület megalakult s mikor a szervezkedési költségek kiutalását kérte, 20.000 Kč-t azzal az utasítással küldtek meg a szervező bizottság elnökének, hogy abból csak az 1923. évben felmerült kiadások fedezhetőek. Az 1922. évben felmerült kiadások fedezését megtagadta s a 20.000 Kč-ből fennmaradt összeget visszakérte. Mikor pedig az egyházkerület költségvetését felterjesztette s kérte a 96.000 Kč államsegély kiutalását, arra utasította a kerületet, hogy szerezze be azokat a régi magyar miniszteri számokat rendeleteket, okmányokat s bizonyítékokat, melyekkel az államsegély igény jogossága s mennyisége hitelesen igazolható. Ilyen bizonyítványokat és okmányokat beszerezni pedig nincsen módunkban. E feltétel azonban elég célravezető volt a tekintetben, hogy az egyházkerület működése elé gátat emeljen a kormányzóság s ezáltal az egyházépítés munkájában is megbénítsa azt.

Ez is jellemző példa. Mindezt pedig –így mondják hivatalos körökben– azért teszik, mert az az egyházi férfiú, akit szabályosan s törvényesen püspökévé választott az egyházkerület önkormányzati jogánál fogva, nem tette le a fogadalmat, de azt a játékot, mellyel őt a fogadalom lehetetésétől elütötték, elhallgatják. Nyilvánvaló tehát csak az itt felsoroltakból is, hogy hirdetik ugyan az egyházak s azok között a református egyház önkormányzatának tiszteletben tartását, a gyakorlati életben azonban e tiszteletben tartás így nyilatkozik meg.

Mindenestre jellemző a helyzetre az a körülmény is, hogy míg Szlovenszko a teljhatalmú minisztériumban, ha nem is nagyobb hatáskörrel felruháznák de mégis van egyházi életünk vonatkozásaiban járatos református lelkészjellegű egyén, mint referens alkalmazva, addig Podkarpatská Rus kormányzóságán egyetlen ilyen alkalmazott sincsen, s így egyházi ügyeinket olyan egyének intézik, kik lehetnek ugyan talán igen jó egyház vagy állam jogtudósok, de semmi esetre sem ismerik a mi belső egyházi ügyeink lelkét, szellemét, sőt még szervezetét sem. Pedig az önkormányzat lélek és élet, mely a külsőségekben is megnyilatkozik s aki ennek az épületnek köveit vagy falait rombolja s veti ki alapjaiból, az előkészíti az egész épület összeomlását! Akarva vagy akaratlanul.

Történelmileg fejlődött magyar református egyházunk önkormányzata szintén lélek és élet, mely át meg áthatja az egyedet és az egészet. Leszakítottván az évezredes törzsről e szétszórt egyedekben is megmaradt a századokon át kitermelt lélek, erő és akarat, hogy ebben az új világban is megépítsük a magyar református Siont a lelket nemesítésre, idvességre, az állam előmenetelére s az Örökkévaló Isten dicsőségére! De minden törekvésünk s munkánk hasztalan, ha az állam, a világi hatalom legfőbb birtokosa e törekvésünkben nem támogat s ha az állam hivatalosai ez igyekezetünkben mindenképen meggátolni akarnak, önkormányzatunk a mi lelkünk s életünk s ha ezt elveszítettük, ha ezt sikerül elragadni tőlünk, akkor 250.000 magyar református lélek sorsa s jövője meg van pecsételve. Hisszük azonban rendületlenül, hogy Isten kegyelmével s különösen külföldi hittestvéreink segítségével mégiscsak el fogjuk tudni azt a keserű pohárt, amelyből immár hatodik éve iszunk s a Csehszlovák állam is be fogja látni, hogy helyesebb és hasznosabb dolog az államra nézve is e százados és békeszerződésekben is biztosított jogok teljesítése, mint martalékul dobni e kiváló értéket a szűklátókörű sovinizmusnak.

Még csupán annyit kívánunk meg jegyezni, hogy elismerjük az állam ama tervének jogosságát, hogy az államot és egyházat el kell választani, azonban nem most, amikor a megszaggatott egyháznak még támogató kézre van szüksége, hogy kifejthesse legnemesebb erőit, hanem akkor, mikor ismét erőinek teljes birtokába jutván egyházi vonatkozásban minden zökkenő nélkül megtehesse a szükséges előkészületeket, és nem most vonni meg támogatását olyan egyháztól, amely évtizedeken keresztül az állam védő szárnyai és támogatása mellett élt és fejlődött. Egy ilyen átmenethez a lelkek megfelelő idomulása szükséges, hogy a váratlanul reászakadó anyagi terhek s új berendezkedések alatt meg ne roppanjon.

1924. március 10.

/Ez az írat Bertók Béla püspök fogalmazványa volt, melyben teljes részletességgel tárja fel 6 év történetét, folytatólag jön:/

Jegyzetek 34/1924. számú felterjesztés amely kapcsolatosan.

Elérkezettnek láttam az időt, hogy sérelmeink általánosságban való előterjesztésével azok orvoslását kérem s ennek alapján később konkrét sérelmeinkre nézve is intézkedést kérhessek. Hogy miért csak most s épen most, azt itt nem írom meg, mert az hosszú volna. Csak mintegy fél óráig tartó beszélgetésem főbb részleteit akarom itt emlékezet okáért feljegyezni.

27 – 1924 sz. a. kértem Dr. Beszkid Antal kormányzó urat, hogy adjon alkalmat sérelmeink előterjeszthetésére, melyre nézve ígéretet tett, mikor 1923 nov. 30-án kinevezésekor az egyházkerület nevében többedmagammal /Biky Ferenc, Komjáthy Gábor esperesek, Dr. Polchy István főgondnokhelyettes, Dr. Korláth Endre, Bary Gyula én és még/ előtte megjelenvén üdvözlése végett, ezt megígérte.

31–1924 sz. a. érkezett meg 573-KG. - 1924 - ai. sz. értesítés, mely szerint a következő hét bármely napján fogad e célból 10–1 óra között.

Február 16. - án, szombaton tehát Ungvárra utaztam s pont 10 órakor jelentkeztem s azonnal fogadott.

Megköszöntem szóval is, hogy alkalmat adott sérelmeink előterjesztésére s egyenesen a dologra térve, az előterjesztésben foglalt sérelmeket kisség bővebben s indokoltabban elmondta. Készségét fejezte ki, hogy ezek orvosoltassanak, „csak az a baj, hogy még mindig nem tiszta a politikai helyzet”. Nálunk is sok zavar van még, amelyeket tisztázni kell. Éppen ezért forszíroztam ki Prágában azt, hogy a választások tovább egy percig se maradjanak el, ne legyünk egész Európának nevetség tárgyai! /T.i. a képviselőválasztások./ Ezt az előterjesztést is le fogom fordíttatni ruszin és cseh nyelvre, fel fogom terjeszteni, de hogy mikor lesz benne intézkedés, nem tudhatom, mert most is nyolc nagy felterjesztést tettem. Független kérdésünk is van vagy nyolcvan. A sérelmek között első helyen áll, hogy tőlem nem kérték s nem is vették ki a fogadalmat még akkor sem, amikor ezt kértem írásban is, szóban is. „Hát kérem hajlandó a fogadalmat letenni az egész egyházkerület?” Hát hogyne – feleltem – hiszen mi ezt sohasem tagadtuk meg! Úgy látom, hogy csakugyan ez a sarkpontja s így én rövidítve összefoglalom az előterjesztést és fel fogom terjeszteni, hogy a minisztertanács foglalkozzék vele. Ezzel véget is ért a beszélgetés, amely mintegy fél óráig tartott. /Hivatkoztam többek között arra is, hogy Beneš Munkácson létekor, előtte tisztelegvén, ugyanezeket a sérelmeket terjesztettem elő, megtoldva a lakásrekvirálások miatti panasszal, melyre csakugyan történt intézkedés s bizonyára történt a jelek szerint a fogadalom ügyre nézve is, azonban azt a referátuson nem megfelelően intézték el, mert csak mintegy négy lelkeszt hívták fel a fogadalom letételére./

/Az írásban átadott memorandum:/

Nagyon köszönöm, hogy kérésemre alkalmat adott arra, hogy református egyházunknak s abban személyemet is illető sérelmeit feltárhassam. Teszem ezt nem csupán jogaink teljes tudatában, hanem abban a bizonyos meggyőződésben is, hogy előterjesztendő sérelmeink orvoslásával a mindenki által oly, régen konszolidáció nagy lépéssel halad előre. Méltóztatnék megengedni, hogy mielőtt e sérelmekre reámutatnék s azok orvoslását kérném, felkérjem szíves figyelmét arra a körülményre, hogy bár ez évek óta tartó sérelmek súlyosan érintették egyházi életünk rendes s a köztársaságra nézve is kívánatos munkásságát, mégsem kiáltottam világgá sérelmeinket s nem igyekeztem mindeddig azoknak orvoslását nyomatékosan kérni. Oka ennek az a belátás volt, hogy egy új államrend megalkotásánál a sok és nagy horderejű kérdések megoldása elsőbrendű kötelesség a szervező erőknél, mint a mi kétségtelenül igen fontos egyházi ügyeink rendezése. E szempontból a nagy nyilvánosság előtt nem tárgyaltam sem egyházi, sem egyéni sérelmeinket, elhallgattam a méltatlan s igaztalan támadásokat és gyanúsításokat s türelemmel és reménységgel vártam a jobb idők bekövetkezését. Helyesen tettem-e, nem tudom. De érzem tiszta lelki ismeretemben azt, hogy míg egyrészt az új államhatalommal szemben korrektül jártam el, nem szaporítván a kibontakozás és berendezkedés gondjait talán idő előtti panaszolkodással, addig másrészt anyaszentegyházam ügyét is helyesen és jól szolgáltam akkor, amikor bevártam azt az időpontot, amely szerény nézetem szerint alkalmasabb sérelmeink előterjesztésére, tárgyilagos elbírálására s azoknak orvoslására! Engedje remélnem Kormányzó Úr, hogy ezt az időpontot helyesen választottam meg s előterjesztendő sérelmeink nemcsak meghallgatásra találnak, hanem orvoslásra is.

I. Egyik legsúlyosabb, szinte tapikus sérelmünk az én fogadalmam ügye. Ennek a kérdésnek nem csupán személyi vonatkozása van, hanem bénítólag hat egész Podkarpatská Rus református egyházának életére és működésére. Túlnő e kérdés az én egyéni érdekeltségemen, mert egyházaink közbizalmából az új állam alakulása idején a beregi református egyházmegye esperese voltam, 1923. június 7- től pedig a kárpátaljai református egyházkerület püspöke vagyok. Az állami hatóságok és egyházi hatóságok között feltétlen szükséges érintkezés eddig emiatt nem volt meg s ma sincsen még meg. Okul bizonyára az szolgál, hogy fogadalmat eddig nem tettem, s a hivatalos hatóságok előtt „renitens” vagyok, akivel az államhatalom semmiféle összeköttetésben nem lehet, még ha magas egyházi állás tölt is be. Ez teljesen egyoldalú és önkényes beállítás. Anélkül, hogy e kérdést itt hosszadalmasan tárgyalnám, röviden kijelentem azt, hogy soha senkit arra sem írásban, sem szóval nem bízattam, nem hívtam fel s nem utasítottam, hogy a fogadalmat ne tegye le. Én magam

a fogadalom letevésére soha felhívást nem kaptam. Amikor írásban jelentkeztem, választ reá nem kaptam, araikor személyesen jelentkeztem a tanügyi referátuson, elutasítottak.

Emiatt bénult egyházi közigazgatásunk az állammal való viszonylatban s e miatt kellett elesnem jogos és törvényes járandóságaimtól. Ez úgy az állam, mint az egyház szempontjából lehetetlen állapot s elérkezett az idő, mikor ennek a kérdésnek dűlőre kell jutnia. Kérem tehát Kormányzó Urat, méltóztassék erre vonatkozólag a vizsgálatot elrendelni s akkor én majd bizonyítani fogom azt, hogy ebben a tekintetben engem semmiféle mulasztás nem terhel s az óhajtott konszolidáció útját eddig nem én tettem lehetetlenné egyházi téren.

II. Podkarpatská Rusban, mint autonóm területen levő református egyházközségeink az egységes közigazgatás céljából egyházkerületté szervezkedtek. E mozgalmat a tanügyi referátus nemcsak helyeselte, hanem kívánta is és a szervezkedés költségeinek fedezését megígérte. Egyházkerületünk megalakult s mikor a szervező bizottság költségeiről a jegyzéket honorálás végett felküldte, a referátus csak az 1923 - ban felmerült költségeket térítette meg ígérete ellenére, de az 1922. évet nem. Méltóztassék odahatni, hogy ez elmaradt költség kiutaltassék.

Egyházkerületünk 1923. június 7-től működik, felterjesztettük egyházkerületünk költségvetését a kilátásba helyezett államsegély elnyerése céljából. E költségvetésünk a Szlovonszkon immár évek óta működő két református egyházkerület költségvetésének megfelelően volt és van összeállítva. Ott kapják is a rendes államsegélyt. Mitőlünk azonban lehetlenséget követelnek akkor, mikor arra utasítanak, hogy mi szerezzük be a volt magyar kormánynak bizonylatait s igazolványait arról, milyen szám alatt s mily összegű államsegélyt élvezett az egyházkerület. Hát hogyan szerezzük be ezeket az okmányokat? És Szlovenszkon miért nem kellett ezek? S egyáltalában miért kellene ilyen okmányok a költségvetés tételeinek igazolására mikor azok a tételek igazán nagyon szerény összeget –mintegy évi 96.000 koronát képviselnek! Ily teljesíthetetlen kívánság miatt törvényben biztosított államsegélyünket illuzóriussá tenni nem lehet. Méltóztassék odahatni, hogy 1923. június 7-től a minket megillető s állami költségvetésbe is felvett államsegélyünk kiutaltassák s ezáltal egyházkerületünk is folytathassa normális működését.

Református egyházunknak meg van a törvényben biztosított önkormányzata. Az államkormányznak természetesen meg van a legfőbb felügyeleti joga. Podkarpatská Rus tanügyi kormányzata azonban ezt a mi ősi, törvényben biztosított jogunkat akképpen fogja fel, s a gyakorlati életben akként respektálja, hogy egyházi ügyekben az egyházi hatóságok mellőzésével közvetlenül küldi ki az érdekelt egyházaknak, vagy egyházi tisztviselőknak a rendelkezéseket, utasításokat, felhívásokat s ezeket is

a legtöbb esetben csak ruszin, vagy csak cseh nyelven, holott a mintegy hatvanötezer magyar református lélekből álló egyházkerületünk tagjai közül elenyészően kevesen, tisztviselői közül pedig jóformán senki sem érti e nyelveket, pedig mint magyar kisebbségnek jogunk van a magyar nyelv használatához a hivatalos érintkezésekben is.

Ezenkívül az így küldött hivatalos iratok nagyon sok félreértésre, meg nem értésre, és természetesen késedelmes elintézésre szolgáltatnak okot, ami pedig sem az állam, sem az egyház jó rendje szempontjából nem kívánatos! Méltóztassék tehát odahatni, hogy az állami hivatalok az egyházat vagy egyházakat, vagy egyházi tisztviselőket illető kérdésekben minden rendelkezést, felhívást, utasítást a kárpátaljai református egyházkerület püspöki hivatala útján közöljenek, mert anélkül úgy az állam, mint az egyház szempontjából kívánatos jó rend ki nem építhető, továbbá, hogy e rendelkezések, felhívások s utasítások magyar nyelven is közölve legyenek.

III. Nem kevésbé égető sérelmünk az iskolaügyben tapasztalt eljárása is a kormánynak. Meglevő református felekezeti iskoláink integráns részei református anyaszentegyházunknak, melyeknek igazgatása s felügyelete az állami törvények teljes tiszteletben tartása mellett anyaszentegyházunknak ősi s szintén törvényben biztosított joga. Ez iskolákkal s azok tanítóival is a kormányzat minden esetben közvetlenül érintkezik, teljes figyelmen kívül hagyásával egyházi hatóságainknak. Ez eljárással iskoláinkat s tanítóinkat teljesen kivonja felügyeletünk és ellenőrzésünk alól és semmissé teszi ősi, törvényben is biztosított jogainkat iskoláinkat és tanítóinkat illetőleg. /Megértjük az államnak ama felfogását és törekvését, hogy a népnevelés és iskoláztatás állami feladat, ennek lehetőségét és megvalósítását azonban szerény nézetünk szerint, míg ennek egyetemes lehetősége el nem következik, nem azzal mozdítjuk elő, hogy szerzett s törvényben biztosított jogokat sértünk! /

Méltóztassék azért odahatni, hogy a kormányzat hivatalai az iskolákat és tanítókat illető rendeleteket, utasításokat s felhívásokat is az egyházi főhatóság, a kárpátaljai református egyházkerület püspöki hivatala útján közölje az érdekeltekkel.

IV. Méltóztassék megengedni, hogy mint sérelmet hozzam fel kiutasított lelkészeink és tanítóink ügyét is. E kérdésnél nem óhajtok hosszabban időzni, mert nem ismerem a kiutasításoknak az indokait. Szabad legyen azonban előterjesztenem ama kérést, hogy e szerencsétlen egyéneknek s családjaiknak a visszatérést méltóztassék lehetővé tenni, amennyiben nem forog fenn ellenük, – amit én hiszek is, – valamely előttünk ismeretlen államellenes cselekedet, mely ily szigorú megtorlást követelne. Nem csupán a családok varrnak ezáltal sújtva, hanem sújtva vannak azok az egyházközségek is, melyekből kiutasít-

tattak. Mély tisztelettel kérem azt is, hogy amaz egynéhány egyházi tisztviselőnek, lelkésznek, tanítónak és kántornak illetőségi ügyében is, kiknek feje fölött állandóan ott lebeg a kiutasítás Damokles kardja, állandóan nyugtalanságban tartva őket magukat családjukkal együtt s egyházközségüket is, méltóztassék odahatni, hogy végre valahára kedvezően legyen elintézve.

V. Végül legyen szabad előterjesztenem ama kívánságot is, hogy a kormányzóság tanügyi osztályánál egy református egyházi referens alkalmaztassák egyházi főhatóságunk meghallgatása után. Talán felesleges is e kívánságot indokolni, csupán annyit említek meg, hogy egészen természetes, hogy a református ügyeknek is legyen a kormányzóságon legalább egyetlen előadója.

Jól tudom Kormányzó Úr, hogy az itt előterjesztett sérelmek s kívánságok nagy részben általánosságok s hiányzanak a konkrétumok. Azonban ily egyes sérelmek felsorolását nem tartottam most időszerűnek már csak azért sem, mert azok tömege így is hosszú előterjesztésemet még hosszabbá tették volna, de fölöslegesnek tartottam ez alkalommal kiterjeszkedni azért is, általános mert meg vagyok győződve, hogy ha az itt előterjesztett sérelmeink orvoslást nyernek, a konkrét sérelmek is elmaradoznak s meg is szűnnek.

Méltóztassék megengedni, hogy összegezzem előterjesztésemet

1. Fogadalmamnak ügye tüzetesen vizsgálattassák meg mielőbb tárgyi-lagos bizottság, vagy Kormányzó Úr által meghatározott más mód útján úgy azonban, hogy bizonyítékaimat előterjeszthessem én is s ennek kétségen felül igazamat megállapító eredménye után összes, emiatt elmaradt illetményeim folyósíttassanak.

2. A kárpátaljai református egyházkerület 1922. évi szervezkedési költségei téríttessenek meg.

3. 1923. év június 7 - én véglegesen megalakult egyházkerületünk részére ez időtől kezdve visszamenőleg folyósíttassék az államsegély.

4. Református egyházkerületünk részére folyósítandó államsegély összege állapíttassák meg oly összegben, mint amely összeget e címen a szlovenszkói két református egyházkerület egyenként kapott és kap, ez államsegély félévi részletekben elszámolás kötelezettsége mellett az egyházi főhatóságnak utaltassék ki.

5. Egyházat, egyházakat, egyházi tisztviselőket érdeklő minden utasítás, rendelet, felhívás a kárpátaljai református egyházkerület püspöki hivatala útján közöltessék a hivatalos nyelven kívül magyar nyelven is.

6. A kormányzat hivatalai az iskolákat és tanítókat illető rendeleteket, utasításokat és felhívásokat az egyházi főhatóság útján közölje a hivatalos nyelven kívül magyar nyelven is az érdekeltekkel.

7. Kérem Kormányzó Urat, hogy a már kiutasított lelkészek és tanítók

visszatérését s a még illetőséget nem szerzett lelkészek és tanítók illetőségének megszerzését mielőbb lehetővé tenni méltóztassék.

8. Méltóztassék előterjesztést tenni a magas kormánynál, hogy Podkarpatská Rus polgári igazgatásának tanügyi osztályánál egy református egyházi előadó alkalmaztassák az egyházi főhatóság meghallgatása után.

Kormányzó Úr! Midőn e sérelmeink orvoslását s kívánságaink teljesítését mély tisztelettel kérem, fogadja még egyszer köszönetemet, hogy módot és alkalmat adott ezeknek előterjesztésére.

Meg vagyok győződve arról, hogy az előterjesztésemben foglaltak teljesítésével a kívánatos jó rend, megértés és haladás áldása következik úgy az államra, mint református egyházunkra!

Munkács 1924. febr. 15.

Kiváló tisztelettel:

Bertók Béla s. k. püspök.

124. Forrás

/ A beregi e. ker. irattárából 119/1924 – Gépírás./

A kárpátaljai református egyházkerület püspöki hivatala.

43. szám/1924

Nagytiszteletű Esperes Úr!

Febr. 21-én fenti szám alatt az iskolai sérelmek betérjesztését kértem március 15-ig. Miután konventi elnök úr már engem sürget azoknak be-
küldéséért, kérem Esperes Urat, hogy azokat haladék nélkül hivatalom-
hoz betérjeszteni szíveskedjék.

Csatoltan küldöm a tanügyi osztály 4-309/24-sz. iratát, melynek meg-
értése után sincsen más álláspontom, mint amit személyesen kifejtet-
tem. Ez egyházkerületi ügy lévén, méltóztassék visszaküldeni az iratot
azzal, hogy az egyházkerület püspökéhez küldjék azt, mint illetékeshez s
ha majd megkapom, akkor érdemlegesen fogok reá válaszolni. Különös
dolog, hogy egyházkerületi ügyekben a tanügyi osztály hol a beregi, hol
az ungi, hol pedig az ugoicsai esperesi hivatalokkal levelezget, s irtózó
félelemmel kerüli a törvényes és illetékes hatóságot.

Atyafiságos szeretettel vagyok

Munkács 1924. március 18.

Bertók Béla s. k. püspök.

Pecsét: /Kárpátaljai református egyházkerület / püspöki hivatala,/ Há-
rom nyelvű pecsét./

125. Forrás

/Kárpátaljai e. ker. irattárából. -98/932. sz. – Gépírás./

/Megjegyzés: az alábbi levélben foglalt határozat értelmében, a püspöki hivatal iktatókönyvében 1932. július 16.-án történik meg 117/932. szám alatt az első iktatása az állami ünnepekre vonatkozó ügyiratnak. Ezt tekinthetjük tehát a kárpátaljai püspök de facto elismerése első megnyilatkozásának. – Tárnok. –/

Presidium Zemského Úřadu pro Zemi Podkarpatoruskou V Užhorodě.

/Ugyanez cirill betűkkel is./

Číslo 9572 pres. ai 1932. Užhoord, dňa 14. červena 1932.

Vec: Reformovaná cirkev na Podk. Rusi.

Zahájení úředního styku s cír. dištriktom a úřadem distr. biskupa.

Biskupskému úřadu církve reformované v Mukačeve.

S poukázem na zdejší výnos čís. 61342-III/4-32 řízeného na delegáta valné hromady podkarpatskoruského dištriktu reform. církve, konané dne 8.XII. 1931 sděluji, že jsem učinil opatření, aby citovaný výnos počínaje dnem 1/VII. 1932 byl řádně prováděn.

Ráčte o tom podřízené děkanské úřady, jakož i úřady farní náležitě zpravit.

Zemský president:

Rosipal s. k.

Fordítás:

Országos Hivatal Elnöksége Kárpátalja Ország részére Ugvárt.

9572 eln. ai. 1932 szám. Ungvár, 1932 június 14.-én.

Tárgy: Református egyház Kárpátalján.

Hivatalos érintkezés megkezdése az egyházkerülettel és a kerületi püspöki hivattal.

Református egyház püspöki hivatalának Munkácson.

Hivatkozással az itteni 61342/-III/4-32 számú, a kárpátaljai ref. egyházkerület közgyűlésének delegátusához 1931. XII. 8. - án intézett határozatra, közlöm, hogy megtettem minden intézkedést, hogy idézett határozat 1932. VII/I - től kezdődőleg rendszeren alkalmazva legyen.

Szíveskedjék erről az alárendelt esperesi hivatalokat, úgyszintén a lelkeszi hivatalokat is értesíteni.

Országos elnök: Rozsipál s. k.

126. Forrás

/ Kárpátaljai e. ker. irattárából. 98/932. Másolat Gépírás./

Nagytiszteletű Isaák Imre ref. lelkész úrnak Técső.

dr. Beszkid Sándor levelét s az általad e levélre írottakat csatoltan visszaküldöm. Az Orsz. Elnök úr levelét, melyben értesít az érintkezés felvételének elrendeléséről, június 17-én kaptam meg. Ez iratban az is benne van, hogy az esperesi és lelkészi hivatalokat erről értesítsem. Ezt a jövő hét folyamán meg is teszem. E héten, egész héten nem voltam Otthon. Losoncon kápláni és papi vizsgák voltak s tegnap este jöttem csak haza.

Atyafiságos szeretettel vagyok

Munkács 1932. június 25. püspök.

127. Forrás

Kárpátaljai e. ker. Irattárából. 98/932. sz. – Gépírás./

Isaák Imre levele hozzám fenti levél papírján

Másolat. Técső. 1932. VI. 18.

Főtiszteletű Uram, kedves Bátyám!

Ezt a levelet bizalmasan, betekintésre felküldöm Hozzád visszavárólag tájékoztatásul. A Bikyre vonatkozó részre felvilágosításul ennyit: az öreg ellen az orsz. hivatal Hozzád illetőleg az egyházkerülethez feljelentést akart tenni, mert hivataloskodása meg nem felelő. Én iszcenáltam egy nagy jelenetet a rendkívüli egyházmegyei gyűlésen, amelynek eredményeként Siménfalvynak sikerült az öreget megszorítani úgy, hogy 1933. július 1-től lemondott visszavonhatatlanul. Ezt csak jelzem, a részleteket és kulissza mögötti dolgokat személyesen fogom Neked elmondani. Remélem, hogy így sikerül az orsz. hivatalt a feljelentés megtételéről való eltekintésre rábírní. Ez a rész magánjellegű lévén, diszkrécióra kérek. Légy szíves a püspöki jelentésben az elismertetés és hivatali érintkezés felvételének bejelentése kapcsán pár szóval megemlékezni rólam azért, hogy a máramaros-ugocsaiai lássák és hallják. A jövődöért kérem Tőled ezt testvéri szívvel...

Igaz hűséggel köszönt öcséd: Isaák.

128. Forrás

/Kárpátaljai e. ker. irattárából. 98/932. sz. – Gépírás./
Másolat.

dr. Beszkid Sándor levele Isaák Imre lelkészhez.

„Folyó hó 16-ról kelt nb. soraira a következőkben van szerencsém válaszolni: Az egyházkerülettel illetve az egyházkerületi püspöki hivatallal a hivatalos érintkezésnek felvétele tárgyában már megtörtént az intézkedés 9572 /eln. szám alatt. Ily értelmű rendeletet kapott az országos hivatal valamennyi illetékes ügyosztálya, valamint valamennyi járási és rendőri hivatal. A terminus július 1. Ezen a napon lépett be a vonatkozó intézkedés, azért kellett egy kissé kitolni a terminust, hogy a vonatkozó rendelet ezt megelőzően érkezzen meg mindenhová és nem későbbben. A jövő héten föltétlenül megkapja minden hivatal, s erről ki van értesítve a püspöki hivatal is, szóval az egyházkerületi közgyűlésen ezen hivatalos irat alapján bejelentheti, hogy az ügy el van intézve definitive. Ami a Püspök úr látogatását illeti, kár, hogy ezt a dolgot a nagytiszteletű úr nem hozta szóba konkrét formában legutóbbi találkozásunk alkalmával, mert ez esetben az ügyet az Elnök úrnál megfelelően előkészítettem volna s megállapodhattunk volna a pontos időpontban. Ez idő szerint nem tarthatom aktuálisnak ezt az ügyet azon egyszerű oknál fogva hogy az Elnök úr a jövő hét első napjaiban már szabadságra megy. Elutazásának pontos ideje ugyan nincs még megállapítva, azonban bizonyos, hogy a jövő héten, tehát 19–23-ka között már elutazik. Így a látogatás és annak visszaadása /amely abszolúte nem kétséges/ csak szeptemberre maradhat. A dolog lényegén azonban nem történik ezzel semminemű csorba, minthogy ezen látogatások tisztán formai udvariassági aktusok, melyek az ügy meritumát nem érintik és nem érinthetik. Szó sincs róla, helyes lett volna ezen látogatásokat most „lebonyolítani” azonban szeptemberben sem lesz nagyobb vagy kisebb jelentőségük. Sőt szeptemberben a Püspök úr látogatása alkalmával már esetleg némely konkrét ügyről beszámolhat a három havi tapasztalat alapján s így e látogatásnak a formán kívül bizonyos „anyaga” is lehet. Ami Biky esperes úr lemondását illeti: az időpont nem épen megfelelő, ha addig ő egyedül akar maradni a vezérlettel. Vagy esetleg koadjunktornak²⁰¹ is számban van véve ez időtartamra? A többiről majd személyesen. Szívélyes üdvözléssel, őszinte tisztelettel Užhorod 17/Vl. 32. dr. Beszkid

201 Coadjutor: segédpüspök, a püspököt segítő

129. Forrás.

Kivonat a kárpátaljai református egyházkerület Beregszászban 1932. évi július hó 1. napján tartott közgyűlésének jegyzőkönyvéből.
12. szám.

Olvastattak az 1931. évi 15. c./számú közgyűlési határozattal az egyházkerület jogi rendezése és a püspöki hivatallal való közvetlen érintkezés felvétele tárgyában az Országos Hivatallal folytatandó tárgyalásokra kiküldött bizottság jegyzőkönyve és jelentései

Egyházkerületi közgyűlés őszinte örömmel és teljes megaláztatással veszi tudomásul a régóta hön óhajtott s a bizottság sikeres eljárása nyomán most bekövetkezett eredményeket feltáró jegyzőkönyveit és jelentést. Egy szebb jövő hajnalaként üdvözli az Országos Hivatal megnyugtató határozatát s hálával telt szívből mond köszönetét az országos hivatali Elnök úr magas személyének azért a jóleső megértést mutatóba elhatározásért, mellyel az egyházkerületünk mármár 10 éves fennállása óta oly sokszor hátrányunkra szolgáló akadályt mély belátásra valló intézkedésével utunkból eltávolította, amellyel érdemben elismerte a régi, - a közigazgatási bíróság által is érvényesnek deklarált azon alkotmányos egyházi törvényeinket, a melyek alapján egyházunk mindig szilárdan állott és a mellyel helyreállította az egyházunk és az államhatalom között annyira szükséges, általunk mindig hangoztatott jogfolytonosságot.

Bizakodó reménységgel fogadja közgyűlés Országos Elnök úrnak úgy előszóval, mint írásban kifejezett ama nagybecsű ígéretét, hogy egyházunkat minden igaz ügyében támogatni fogja, egyszersmind biztosítja Országos Elnök urat arról, hogy mint eddig, úgy ezután is a korrekt lojalitás síkján mozogva minden erejével arra fog törekedni, hogy az állam és egyház közötti összeköttetés minél szívéllyesebbé váljék s teljes készséggel ajánlja fel közreműködését a társadalmi és állami élet konszolidációjáért folytatandó komoly munkára.

Köszönetét nyilvánítja egyházkerületi közgyűlésünk az Országos Hivatal egyházi ügyosztálya főnökének, Dr. Beszkyd Sándor főtanácsos úrnak is, ki előzékeny útbaigazításaival s értékes közbenjárásával bizottságunk munkájának sikerét nagymértékben elősegítette.

Őszinte elismeréssel emlékezik meg továbbá közgyűlésünk arról a körültekintő és tapintatos eljárásról, melyről a kiküldött bizottság, illetve annak nevében a bizottság elnöke, Komjáthy Gábor ungvári lelkész, az ungi egyházmegye esperese, főképen pedig a bizottság előadó-jegyzője, Isaák Imre técsői lelkész, egyh. ker. lelkészi jegyző bizonyosságot tettek. A nehéz feladat megoldásával kapcsolatos munkák nagyobb részének elvégzésében csüggedést nem ismerő energiát és kiváló alkalmazkodási

képességet tanúsított Isaák Imre bizottsági előadót közgyűlésünk külön elismeréssel is jutalmazza.

Kirendeli közgyűlés, hogy e jegyzőkönyvi szám 1-1 kivonati példánya Rozsypal Antal, orsz. hiv. elnök, Dr. Beszkyd Sándor, egyházi ügyosztály főnök, Komjáthy Gábor ungi esperes, Isaák Imre egyh. ker. jegyző uraknak, valamint szlovenszkói és kárpátaljai ref. egyház Egyetemes Konventjének megküldessék, továbbá, hogy az ügyre vonatkozó összes iratok egyházkerületünk levéltárában megőriztessenek. K. m. f.

Jegyezte és kiadta: Bary Gyula egyh. ker. lelkészi főjegyző.

/Pecset: Az egyházkerületi főjegyző orosz magyar nyelvű pecsétje./

130. Forrás

/Kárpátaljai e. ker. irattárából. – Gépírásos másolat./
ad 98 2

Főtiszteletű s Méltóságos Püspök Úr!

Van szerencsém tisztelettel bejelenteni, hogy Pokarpatská Rus Országos Hivatalának elnöke június 14-én 9572. pres. ai 1932. sz. a. a következő iratot küldte hivatalomhoz: /fordítás./

„Református püspöki hivatalnak Munkács. Hivatkozással az itteni 61342–III/4–32 sz. határozatra, mely az 1931. dec. 8-iki egyházkerületi közgyűlés által kiküldött bizottsághoz intéztetett, közlöm, hogy megtettem minden intézkedést, hogy a határozat 1932. július 1-től rendesen alkalmazva legyen.

Méltóztassék erről az alárendelt esperesi és lelkészi hivatalokat értesíteni. Rosipal országos elnök.” Július 1-én tartott rendkívüli egyházkerületi közgyűlésünk országos Elnök úr e leiratát köszönettel tudomásul vette. Ez intézkedéssel a kilenc év óta tartó kellemetlen állapot megszűnt s a hivatalos érintkezés az állam hatóságaiba az egyházkerület illetőleg püspöki hivatal között felvétellett.

Midőn ezt Főtiszteletű s Méltóságos Konventi Elnök Úrnak van szerencsém bejelenteni, vagyok Kiváló tisztelettel Munkács 1932. július 4. püspök.

131. Forrás

/Tiszáninneri e. ker. irattárából. – Vö. A Szlov. Tiszáninneri e. ker. 1921. június 14-i közgyűlési jegyzőkönyve, 28. lap. 16. o./

Memorandum a szlovák egyházmegye kérdésében.

Miniszter Úr!

Miniszter úr, a Szlovenszkóban lakó ref. lelkészek államsegélyi kiutalá-

sának egyik feltételül állította fel azt, hogy a tiszáninneri egyházkerületben egy szlovák esperesség állíttassák fel.

A Memorandumunkra adott miniszteri válasszal tiszáninneri és dunáninneri egyházkerületünk közös bizottsága a jelen év május hó 7. - én Rimaszombatban tartott ülésében foglalkozván e leiratnak a szlovák egyházmegyét érintő részének tárgyalásával kapcsolatban eme közös bizottság engemet, mint aki a kérdést régóta tanulmányozom, bízott meg, hogy e tárgyról egy Memorandumot írjak, mely a jegyzőkönyvhöz csatoltatván, Miniszter úr elé juttatható legyen.

Midőn azért e feladatra vállalkoztam, előre is kijelentem Miniszter úr előtt a legteljesebb őszinteséggel, hogy engem e kérdés tárgyalásánál semmiféle elfogultság nem vezérel, hanem, tisztán szlovák ajkú ref. híveink vallási érdeke, amelyet mi itt közelről bizonyára jobban ismerünk, mint a távollevők. Mielőtt azonban a kérdés érdemi részére térnék, elő kell adnom azon aggodalmamat, amelyek a kérdésnek a Miniszter úr által követelt módon való elintézéséből származnak, amelyet sehogy sem tudok összeegyeztetni még mindig érvényben lévő egyházi törvényeinkkel. Fennálló törvényeinkkel ellentétben állónak tartom azt, hogy a kormány a priori elfoglal egy álláspontot, mikor egy szlovák egyházmegye felállítását követeli anélkül, hogy figyelemmel volna érvényes törvényeinkre, melyek szerint ily irányban a kezdeményezés a gyülekezetek és egyházmegyék kezében van. Az első t.c. 48., 49. §-a ugyanis azt mondja: „Több egyházközségnek az egyházi közigazgatás, kormányzás és rendtartás céljából egy felsőbb hatósággá egyesülése alkotja az egyházmegyét. Az egyházmegyék mostani beosztása törvényesnek tekintetik. Jövőre azonban, minden változás, vagy új egyházmegyék alakítása az egyházmegyék indokolt előterjesztésére, esetleg a közvetlen felsőbb hatóságot képező egyházkerületek kezdeményezésére az érdekelt egyházmegyék meghallgatása mellett, az illető egyházkerület határozásával történik.” Ezek közül itt egyik sem történt meg, hanem maga a kormány lépett fel, mintegy parancsolólag s oly módon, hogy a szlovák esperesség felállítását egyik feltételének jelenti annak, hogy minket szervezetteknek tekint. Ha ez nem figyelmen kívül hagyása autonómiánknak és egyházi törvényeinknek, akkor semmi sem az.

Továbbá csak a viszonyok nem ismeréséből, vagy helytelen ismeretéből származhatik egy szlovák egyházmegye felállításának a követelése és pedig következő okokból. Elfogulatlanul ítélve a dolgot, Abaújban nincs egy szlovák ref. egyházunk sem. Felsőzemplénben van négy anyaegyház és néhány filia. Ungban szintén négy és néhány filia, 4–5000 lélekkel.

Ezenkívül akad még néhány egyházunk, melyben szórányosan vannak szlovákok Már most el sem képzelhető, miképp volna megszervezhető egy 8 anyaegyházból álló egyházmegye, először is a közigazgatás ren-

des ügyvitele szempontjából, miképp fedezhetné ezen 8 egyházból álló egyházmegye azokat a költségeket, melyeket egy egyházmegye közigazgatása igényel, miképp állíthatná fel tisztikarát, mely egy egyházmegyében esperesből és gondnokból, papi és világi bírókból, papi és világi jegyzőkből, ügyészből, pénztárnokból stb. áll. Ha külön tót egyházmegye volna, akkor az nem állana a magyar ajkú egyházkerület igazgatása alatt, nem is állhatna, mert közigazgatási nyelve is szlovák lévén, az egyházkerülettel magát meg nem érthetné, így az a körülmény következne be, amit a kérdést mozgató szlovákok hangoztatnak is, hogy az egyházmegye a morvai cseh szuperintendens igazgatása alá tartoznék.

He ekkor még nagyobb képtelenség jönne elő. Felmerülne elsősorban is az, hogy míg Szlovákia nap-nap mellett mindjobban észrevehetőleg az önállóság felé tör, a többi egyházaknak pedig még csak gondolatukban sem fordul meg, hogy egyházilag a csehekkel keressenek kapcsolatot, addig a ref. egyházunk eme töredéke önállósága eljátszásának adná tanújelét. Ez tehát erős visszafelé- haladást jelentene. De tegyük fel, hogy e szerencsétlen körülmény csakugyan előállana, mi következik akkor? Tudvalevőleg a cseh és a zempléni s az ungi tót nyelv között oly különbség van, hogy a zempléni, ungi ember és a cseh egymást teljességgel meg nem értik. Ezért a cseh szuperintendens nem értené a saját papjait és a híveket és megfordítva. De folytassuk tovább. A mai papok kihaltak, vagy eltávozása után új papokra volna szükség. Kétségtelen dolog, hogy magyar papok, még ha tótul tudnának is, eme tót egyházakba nem pályáznának, vagy el sem fogadtatnának, ezért cseh nemzetiségű papokat kellene alkalmazni. Ez esetben már a szuperintendens megértené a saját papjait és megfordítva, de nem értenék meg a népet és a nép őket. Lehet, hogy eme törekvésnek az is célja, hogy a saját anyanyelven bizonyos vallási fellendítést érjen el és lehet, hogy nagy számmal jelenének meg ezen célt szolgáló iratok, Csehország bizonyára gondoskodnék róla, de mit érne, ha a nép azokat nem értené meg. Így eme tótajkú hívek vallásos öntudata nemhogy emelkedné, de határozottan tovább süllyedne s miután pedig erős róm. és gör. katolikus felekezetek közé vannak ékelve, kevesével ezek zsákmányává válnának.

Ezekből tehát megállapítható, hogy azok, akik ezt a kérdést felszínre vetették és a szlovák egyházmegye felállítását sürgetik, tulajdonképp a szlovákok vallási érdekei ellen cselekszenek. Egy eszme kergeti őket, kivenni a szlovák ajkú reformátusokat a magyar ajkú református egyházmegyék kebeléből, hogy szerintük ezek azok kezei közt el ne sorvadjanak, holott íme éppen így sorvadnának el.

Már most az a kérdés, micsoda vallási nyelvi hátrányuk van a szlovák ajkú reformátusoknak abból, hogy ők oly egyházmegyékben és egyházkerületekben élnek, ahol a többség magyar? Én, aki egyházi történetírással

is foglalkozom és, miután szlovák ajkú reformátusok által lakott vidéken élek, kétségbevonhatatlan történeti adatokkal tudom bizonyítani, hogy mostani szlovákajkú reformátusaink legnagyobb része magyar eredetű és a 18. század elején elszlovákosodott. E vidék reformátora ugyanis Gálszécsi István irodalmilag is ismertetett nagy egyéniség vala. Ha e vidéken szláv ajkú reformátusok éltek volna, azon reformátori elv alapján, hogy mindenkit a saját nyelvén kell az üdvösség forrásaihoz vezetni: az irodaiam történetből ismert és 1530-ban megjelent Énekes Könyvét, Katekizmusát szlovák nyelven írta volna, vagy a magyar mellett szlovákul is.

Ha mégis mindkét könyv magyarul jelent meg, ez csak azt bizonyítja, hogy a vidéken nem laktak akkor szlovák reformátusok. A későbbi idők nagy vallási üldözése és különösen a vegyes házasságok kapcsán, amidőn a reformátusok jó része más nemzetiségekkel kötött vegyes házasságot, a magyar faj türelme és az a körülmény, hogy más-más nemzetiségűek közé ékelve könnyen asszimilálódik, oly helyzetet teremtett, hogy a kálvinisták kövesével elvesztették nyelveket, szlovákokká lettek, de, hogy magyarok voltak, bizonyítja a legtöbbször magyar hangzású neve. Ez elszlávósodás egész folyamatát hosszasan tudnám bizonyítani, de ezt feleslegesnek tartom, azért is, mert mint a 18-ik században élt református vezetőink e kérdés felett napirendre tértek, úgy nekünk is azt kell tennünk. Ők ugyanis látva az adott helyzetet, 1735-től kezdve figyelembe véve a reformátori elvet, egymásután bocsátottak közre oly iratokat könyveket, amelyek szükségesek voltak ahhoz, hogy szlovákká lett híveinkben a saját nyelvükön ápolják a vallásos érzést. Már miként említettem, 1735-től /előbbről szlovák ref. könyv megjelenéséről nem tud az irodalomtörténet jelentek meg Imádságon, Énekes könyvek, Agendák, stb. Ezt a hagyományt egyházkerületünk mindmáig folytonosan ápolta. Ha egy-egy szlovák könyv elfogyott, azonnal gondoskodás történt annak újjólag való kiadásáról.

Egyházkerületünk ez ügyben mindig szabad utat engedett, hiszen épen ő mondta ki, hogy az istentiszteletek is a tót ajkú egyházakban 2 vasárnapon tótul, 1 vasárnapon magyarul történjenek. Hogy magyarul is, az igazságos álláspont volt, hiszen legszlovákabb egyházainkban is vannak magyarok, miképp tiltotta volna be az ő nyelvükön való Istenige hirdetését? Azért jól felfogva, miképp eddig ápolhatták nyelvüket tót ajkú reformátusaink s gyarapodhattak vallásos érzésekben, úgy ez azután is megtörténhetik, ha tovább is kapcsolatban lesznek eddigi egyházmegegyjűkkel, sőt ha a szükség úgy hozza magával, úgy annak intenzívebb ápolása is lehetővé válhatik, az az egyházkerület intenciójával, mint a múltban nem ellenkezett, úgy a jövőben sem ellenkezhetik, így külön egyházmegegyvé alakításra nincs szükség, hiszen tudtunkkal az ev. egyházmegegyékben is vegyesen élnek együtt magyar és szlovák ajkú egyházak s a közigazgatásban a többség nyelve az irányadó.

Egyházkerületünk fennhatósága s a magyar ajkú reformátusokkal egy-egy egyházmegyében való kapcsolat miatt egyetlen szlovák reformátusunk sem felejtette el a nyelvét, sőt a vallásos érzésben, őszintén szólva megelőzték még a magyar ajkú reformátusokat is, áldozatkészségük is magasabbnak mondható a magyar ajkú reformátusokénál, ami mindenesetre azt bizonyítja, hogy azon egyházkerület, egyházmegyék és magyar ajkú, de később szlovákul is megtanult lelkészek vezetése alatt nem voltak rossz kezekben. Mi félünk, hogy szlovák ajkú, de mégis hittestvéreink más vezetés alá kerülve, nemcsak hitükben fogatkozniak meg, de az előttük érthetetlen nyugati szláv vagy cseh nyelv hatása alatt nyelvüket is elfelejtik.

Ezek a röviden kifejtett indokok, amelyek minket arra indítanak, hogy féltő aggodalommal nézzük Miniszter úr felállított követelése elé. És azt hiszem, hogyha szlovák ajkú reformátusaink az eddigi keretekben megmaradnak, lehet utat és módot lelteni, hogy nyelvüket, vallásukat még intenzívebben ápolhassák, hiszen a kormány kezében van a legfőbb felügyeleti jog, melyet mi mindenkor tiszteletben fogunk tartani.

Egyébiránt, ha ez a kérdés alkotmányos úton bonyolítottatnék le, vagyis ha magok a hívek kérdeztetnének meg, hogy külön szlovák egyházmegyében akarnak-e élni, úgy hiszem nekünk, egyházmegyéknek, vagy egyházkerületnek az előtt, mint az önrendelkezés nyilvánulása előtt tisztelettel meg kellene hajolni.

Ezek után mély tisztelettel vagyok Gálszécs, 1921. május hó 12.

Miniszter úrnak alázatos szolgálja: a közös bizottság nevében és megbízásából:

Péter Mihály s. k. egyházkerületi tanácsbíró, bizottsági tag.

132. Forrás

/Ungi egyházmegye irattárából. 254/1921. Kézírás./

1159/1921 sz. /

Pecsét: Tiszáninnyi Ref. vallású egyházkerület. Főjegyzői hivatala./

Nagytiszteletű Esperes Úr!

Egyházkerületünk Püspöki Hivatalához a cseh-testvérek evangélikus egyházának synodál-bizottságától f. évi június hó 30-án az ide mellékelt /magyar fordításban / megkeresés érkezett.

Az Egyetemes Konvent előtt is megfordult ez ügyben, mint közös megállapodást, a következőket közlöm bizalmasan Nagytiszteletű Esperes úrral:

Nem állott s nem áll módunkban a jönni szándékozó urak jövetelét megakadályozni. Felkérem ellenben Nagytiszteletű Esperes urat, hogy az iratban megnevezett és az egyházmegyéje kebelébe tartozó

egyházak lelkész urait méltóztassék felhívni, hogy a szóban levő idegen urak látogatásának idejét közöljék Nagyt. Esperes úrral s Nagyt. Esperes úr pedig ne terheltesék az eként jelzendő időben, mikor ugyanis az idegen urak a községekben megjelennek, ott, illetve az illető községekben szintén megjelenni és az illetékes lelkész uraknak segítségére lenni – minden esetre nem könnyű – feladataik teljesítése közben és főleg azért hogy Nagytiszteletű úr személyes tapasztalatot s meggyőződést szerezzen a megnevezett egyházközségeinkben történendőről.

Mi teljesen indokolatlannak az ő jövetelüket, mert egyházainkra nézve teljesen idegenek semmi keresni valójuk nincs a mi református egyházainkban, főleg mert nem is hívtuk őket. És épen ezért előre szervezett összejövetelek rendezésének sem látjuk okát és helyét, a direkt levelezésnek sincs értelme.

Végeredményében bölcsességre és éberségre kérem Nagyt. Esperes urat. Maradtam Rozsnyón. 1921. évi július hó 7 én atyafiságos szeretettel Püspök helyett készsleges szolgája: Réz László s. k. egyh. ker. főjegyző.

133. Forrás

Ungi egyházmegye irattárából. / Fordítás kézírással./

Főtiszteletű Uram! Kedves Testvér a Krisztusban!

A „Konstanzer Union” által, /a cseh-szlovák evangélikusok központi szervezete által/ megkeresve, az alulírott synodál-bizottságnak, minta cseh testvérek evangélikus egyháza legfelsőbb szervének, van szerencséje önnel közölni, hogy a fõnt nevezett szervezet a kelet szlovenszkói ref. egyházakhoz 1921. júliusának második felében kiküldeni szándékozik 3–4 urat, mint megbízottakat.

Az illető uraknak szándékában áll: ezeknek a községeknek a cseh, morva és sziléziai és a mi egész egyházaink hitsorsosainak üdvözetét hírül vinni és ezekkel a községekkel és az egész szlovenszkói ref. egyházzal általában, közelebbi testvéri viszonyt kötni.

Mi különösen azokra a községekre gondolunk, amelyek vagy egészben vagy többségükbe tótok és amelyekkel tót nyelven jól megértheti magát az ember.

Azonban a Konstanzer Union és a mi egyházunk nem akarja azt a szlovenszkói ref. községekhez való viszonyt a fõtiszteletű püspöki hivatal tudta nélkül ápolni, azért hivatalt testvériesen kérjük, ezt a látogatást tudomásul venni és az illető községeket jobban mondva, lelkészi hivatalokat erről előre értesíteni.

A következő községek lesznek felkeresve: 1. Valkovce, 2. Byster, 3. Bánovce,

4. Trhovište, 5. Michalovce, 6. Lastomír, 7. Malčice, 8. Tušice, 9. Meglisov-migles, 10. Sečovice, 11. Jastreb, 12. Bodzásujlak, 13. Stretava, 14. Bežovce, 15. Pinkovce, 16. Jenkovce, 17. Visoká, 18. Revišta, 19. Lučky, 20. Palin.

Az ezekhez a községekhez intézett átiratban kérjük hozzátenni, hogy megbízottainkat barátságosan fogadják és ez alkalomból községi összejöveteleket rendezzenek, hogy a megbízottak hozzájuk az említett érzelemben, rövid beszédet intézhessenek. Mi udvariasan kérjük az említett községek lelkészeinek nevét velünk közölni, hogy a Konstanzer Union velük magukkal, direkt levelezést kezdhessen.

Hivatal-testvéri üdvözlettel úgy az ön mint egész egyháza számára, a cseh testvérek evangélikus egyházának synodált bizottsága.

134. Forrás

/Tiszáninneri e. ker. irattárából. 314/1924. sz. írógépellt sokszorosítás magyar nyelven és szlovák fordításban is. Itt a magyar szöveget közöljük./
A szlovenszkói tiszáninneri református egyházkerület püspöki hivatala.
314. sz. /1924.

A szlovák ajkú református gyülekezetekhez.

Kedves testvéreim a Krisztusban!

Tiszáninneri református egyházkerületünk kebelében századok óta élünk együtt magyar és szlovák ajkú reformátusok testvéri szeretetben és békeességben. Aminek az volt a nyilvánvaló oka, hogy a nagyobb számú kálvinista magyarság oltalma alatt mai napig megőrizhettétek két legdrágább kincseteket: evangéliumi hiteteket és szlovák anyanyelveteket. Egyházi felsőbbiségetek éppen annyi gondot fordított mindenkor reátok, mint magyar testvéreitekre. Az ígét minden szlovák gyülekezetben szlovákul hirdette. Énekes könyvekről s gyermekeitek számára szlovák nyelvű válásos könyvekről gondoskodott. Gondoskodása jó eredményéről ti magatok tehettek bizonyosságot, hogy nincs egyetlen református szlovák, aki anyanyelvét elfelejtette volna és nincs, aki református vallásában ne volna kellőképen tájékozva. Vallásosság tekintetében pedig a szlovák reformátusok semmit sem engednek a magyar reformátusoknak.

Gondoskodásunkat továbbra is ki akarjuk terjeszteni reátok s elkövetni mindent, hogy ősi hiteteket és nyelveteket megtarthassátok.

A Csehszlovák Köztársaság Kormánya azonban, –valószínűen rosszul értesítve helyzetetek felől, – azt az óhajtását fejezte ki előttünk, hogy a szlovák kisebbség részére, a szlovenszkói református egyház kebelében, külön szlovák egyházmegyét biztosítsunk; ami, azt teszi, hogy titeket magyar testvéreitektől teljesen külön válasszunk és külön igazgattassuk, megszakítva veletek sok százados testvéri közönséget, amelynek

kebelében idáig megmaradhattak szlovákoknak és kálvinistáknak.

Meggyőződésünk szerint ugyan erre a különválásra semmi szükség nincsen, sőt egyenesen veszedelmesnek tartjuk reátok, gyengébb felre nézve s attól tartunk, hogy magatokban könnyen elmerülhettek, mint egy maroknyi sziget a körültek elterülő idegen tengerben, a más vallásúak nagy tengerében: mindazáltal, mivel református egyházunk a népszabadság egyháza 3 tagjai sorsuk felett magok határoznak, egyházkerületünk egyenkint és gyülekezetenként titeket magatokat kérdez meg aziránt: külön szlovák egyházmegyévé akartok-e alakulni, vagy velünk az eddigi testvéri közösségben kívántok-e tovább is megmaradni? Természetesen szlovák nyelveknek eddigi szabad használata mellett.

Ennek megkérdezésére egy bizottságot fogunk hozzátok küldeni egyházkerületünk és eddigi egyházmegyétek részéről. A bizottság megérkezésének idejét lelkipásztorotok tudatni fogja veletek. Nyilatkozatok előtté teljes őszinteséggel, legigazabb meggyőződésetek szerint. Mint említettem, inkább a ti érdeketek, mint a mienk, hogy velünk további közösségben maradjatok /mert nekünk most csak meggyanúsításban van részünk miattatok, hogy elnyomunk benneteket/, de ha ti a különválást látjátok jobbnak magatokra nézve, külön esperessel: határozzatok úgy, teljes szabadságotokban áll. Mi megsiratunk benneteket, mint testvér a testvért, akivel annyi időn át összeszokott, de írtatokra bocsátunk, külön egyháznak tekintünk, amellyel többé semmi közösségünk nincs s azt sóhajtuk utánatok: Legyetek boldogok! Áldjon meg az Isten benneteket!

Atyafiságos szeretettel köszönt benneteket a Krisztusban testvéretek: Pálóczi-Czinke István püspök.

/Pecsét:/ Ref. Biskupský Úrad Rimavská Sobota. – Református Püspöki Hivatal Rimaszombat.

135. Forrás

/Ugyanott található a jegyzőkönyv minta./

Jegyzőkönyv.

Felvetetett..... 1924. hó..... ..n, a.....-i református egyház közgyűlésében, a szlovák egyházmegye tárgyában. Jelen voltak: Péter Mihály gálszécsi ref. lelkész, egyházkerületi tanácsbíró és..... egyházmegyei gondnok kettős elnöklete alatt.....

1./ Péter Mihály e. ker. tanácsbíró, mint a közgyűlés vezetője, üdvözli a presbitériumot s a szép számmal megjelent egyháztagokat, - a jegyzőkönyv vezetésére felkéri:....., hitelesítésére: az egyház presbitériumát; ezzel a közgyűlést megnyitja.

2./ Péter Mihály elnök elsősorban is megállapítja, hogy a szlovák egyház-

megye tárgyában főtiszteletű Pálóczi Czinke István, tiszáninneri egyházkerületi püspök úrtól az egyháznak is megküldött körlevél a gyülekezeti tagok előtt: 1924. évi hón a szószékből szlovák nyelven felolvastatott, továbbá, hogy a jelen gyűlés tárgya, ideje és helye a gyülekezeti tagokkal, az Egyházi Törvényben meghatározott módon közölhetett.

3./ Péter Mihály elnök előadja, hogy a mai gyűlés tárgya, amint az előzetesen közhírré tétetett: a szlovák egyházmegye ügyében való állásfoglalás, vagyis az, hogy a.....-i egyház egy esetleg felállítandó külön szlovák egyházmegyébe akar-e kapcsolódni, vagy pedig az eddigi módon, a mostani:....-i egyházmegyében akar-e megmaradni? Ez esetben, az Egyházi Törvények értelmében, az istentisztelet, az iskola és közigazgatása nyelvét maga a gyülekezet határozza meg. Elnök, miután ennek a kérdésnek a történetét egész részletességgel ismerteti, felhívja a gyülekezetét nyilatkozattételre.

Többek hozzászólása és a felállással történt szavazás után a-i egyházi közgyűlés egyhangúlag szótöbbséggel kimondja, hogy a-i egyházközség nem óhajt külön szlovák egyházmegyét, hanem ezután is a-i egyházmegye kötelékében kíván maradni. Többek hozzászólása után a-i egyházi közgyűlés egyhangúlag szótöbbséggel kimondja, hogy a.....-i egyházmegyétől elszakad s egy külön szlovák egyházmegyébe óhajt belépni.

Tíz egyháztag írásbeli indítványára az elnök titkos szavazást rendel el és pedig úgy, hogy azok, akik a külön szlovák egyházmegyét akarják: igennel, akik nem akarják: nemmel szavaznak. A szavazatok összeszámoltatván, megállapított, hogy szavazat beadatott: nemmel,.....: igennel.....

Ekképpen a többség–kisebbség a külön szlovák a mostani egyházmegye mellett foglalt állást. K.m.f,

Jegyzetté:

Hitelesítjük:

...n, 1924....hó....n.

136. Forrás

/Tiszáninneri e. ker. irattárából, 65/1927. sz. - Kézírással írt levél./

14./ 1927. sz.

Ref. lelkészi Hivatal. Lasztomér.

Főtiszteletű Püspöki Hivatal Rimaszombat

Alulírott több lelkészársamnak megbízásából szeretnék az itteni szekták romboló munkájának ellensúlyozására egy mintegy másfél nyomtatott ívre terjedő füzetet kiadni, amelyben ismertetném a millenista /rus-

selista/ szekta ²⁰² tévtanait. Miután e szekta ingyen osztogatja a maga iratait népünk között, nekünk is vagy ingyen, vagy minimális árban kellene az elleniratokat a népnek jutnunk. Egyházaink szegények, tehát mi nehezen tudjuk a fedezetet belkörűleg előállítani. Azért tisztelettel kérem a Főtiszteletű Püspöki Hivatalt, volna szíves velem közölni, vajon az egyházkerület missziói alapjából remélhetjük-e ennek a fedezetét!

Másfelől a szeretvai egyház egy küldöttségének azt a kérését tolmácsolom, hogy volna kegyes a Püspöki Hivatal őket tájékoztatni afelől, vajon a tavasszal megüresedő lelkészi állásukra való pályázat kiírása a törvény idevágó rendelkezéseivel szemben elodázható 2 évre abban az esetben, ha ők a lelkészi állást egy exmittált teológussal, mint káplánnal betöltenék. A helyzet t.i. a következő: az egyház ma szlovákul is beszélő lelkészt nem talál, akivel az állást betölthetnék s attól tart, hogy, ha a pályázat ki lesz írva, mégis lesz valaki, akit ők aztán kénytelenek volnának akceptálni, ami esetleg az egyetemes egyházra is, de a szlovák gyülekezetekre, amelyek most szekták rohamainak vannak kitéve, egész biztosan káros kihatással lenne. Míg ellenben, ha az egyház a pályázati lelkész felügyelete alá helyezve betölthetné az állást a Főtiszteletű Püspök úr által exmittálható Nyitrai Dezső sárospataki IV. éves jeles teológussal, nemcsak hogy elejét venné minden bekövetkezhető bajnak, hanem határozottan jó munkást kapna, sőt általa az egyetemes egyház is nyerne.

Minthogy ez az eljárás nyilván szemben áll az egyházi törvénnyel, azért fordulnak ők már jó előre tanácsért a leghivatottabb helyre, a Főtiszteletű Püspöki Hivatalhoz. Méltóztassék ezt a tanácsot vagy egyenesen a szóban forgó egyház elöljáróságának a címére, vagy az én címemre lehetőleg sürgősen megküldeni.

Lasztomér, 1927. jan. 27.

Mélységes tisztelettel Balázs János s. k. ref. lelkész.

137. Forrás

/Tizsáninenni e. ker. irattárából. 65/1927. sz. – írógépellt másolat./
Szepták elleni vádirat kiadása.

Nagyszeretva, lelkészi állás betöltése. 7. február 2.

7. 1. 27-14.

Tisztelendő Balázs János ref. lelkész úrnak Lasztomér.

Tekintettel a fenti számú felterjesztésére, a jelzett ügyekben közlöm a következőket:

1. Az egyházkerületnek missziói alapja nincs. Hanem a szekták ellen íran-

²⁰² Másként Jehova Tanúi. A szekta megalapítója C. T. Russel észak-amerikai kereskedő, Tagadják a szentháromságot és a lélek halhatatlanságát.

dó füzetet pár ezer koronával tudnám támogatni az „Idvezítés története” című vallástani kézikönyv jövedelméből, ha befolyt /t. i. a tót nyelvű kézikönyv árából./ Idáig azonban az ára jóformán még mind künn van. Kívánatos, hogy a füzet magyar nyelven is kiadassék. Ingyen nincs módunkban osztogatni, mert az árából megint újabb füzetet kell nyomtatni. Az ingyen osztogatott könyveket –tapasztalás szerint– a nép el se olvassa, mert értéktelennek tartja. Különben – úgy véli – nem adnák ingyen.

2. A szeretvai egyház kérelme az esperes, illetve az egyházmegye elé tartozik. A lelkészválasztás és a lelkészalkalmazás ügye minden fázisában kizárólag az esperesi hivatal jogkörébe tartozik. Püspök egyházkerület abba csak fellebbezés esetében avatkozhatik. A viszonyokat innen távolból én különben sem ismerhetem. Ígérettel sem kompromittálhatom magamat, mert hátha az egyházmegye az ellenkező álláspontra helyezkedne.

Atyafiságos szeretettel: püspök.

Nagyt. Ker. esperesi hivatalnak Tizasalamon. Tudomásul a 2. pontot illetőleg.

138. Forrás

Ungi e. m. irattárából. – 77/927. sz. Kézírás./

Nagytiszteletű Esperes Úr!

A sólymosi egyház helyzete valóban szomorú, főleg pedig azért mert amint én is csak a napokban értesültem róla, tanítójuk eltávozott még január végén s most ismét magukra maradtak s kétség kívül ez az oka annak is, hogy legközelebb állítólag csak 14-en voltak a templomban, a többiek valószínűleg azért maradtak el, mert nincsenek megelégedve Kenderes hittestvérüknek imádkozásával „pencsenye” címen tartani szokott felolvasásával akinek különben már egy alkalommal a Nagyt. Esperes úr is megtiltotta az előbbi funkciót.

A salvizmus fenyegeti ezt az egyházunkat is, mint a többi ungi egyházakat is nálam is kellemetlenkednek már / Kavatkán és Kalacsckán?/ / mind két szó olvashatatlan. ²⁰³ Én meg a múlt évben 2 ízben is felléptem ellenük Sólymoson s igyekeztem bebizonyítani itteni híveimnek a salvista tévtanok tarthatlanságát s egy beszédembe közbeszólott idősebb híveimet ezért a M. Mihályi járásbíróssággal el is marasztaltattam. A kijózanodás azonban nem következett be s azzal védekeznek, hogy ők csak azt művelik egyes összejöveteleiken amire a biblia is utasítja őket, tudakozzátok az írásokat. Ez pedig a mint mondják nem rossz dolog valamint az sem, hogy ilyenkor imádkoznak is: kiválásra, elszakadásra

203 Tárnok Gyula megjegyzése.

azonban nem gondolnak, a mit azzal is bizonyítanak, hogy úrvacsorával minden alkalommal élnek gyermekeiket megkereszteltetik s halottaikat minden alkalommal papjukkal temették el.

Igaz, még eddig így volt, így lesz-e ezután is? A jó Isten tudja!

Legsürgősebb teendőnk volna tanítótól gondoskodni, aki az istentiszteletet is rendesen végezné, nem úgy mint /két szó olvashatatlan./²⁰⁴, aki csak akkor ment templomba amikor neki volt kedve, ez pedig nagyon ritkán történt. Ámde honnan vegyenek tanítót? Pályázatot hirdettünk az állásra, nem jelentkezett senki, a tanfelügyelőt is kértük, hogy ajánljon valakit, sajnos ő sem tud segíteni, azon egyszerű okból, mert még mindig kevés a tanítónk.

A zahari tanító legközelebb hozzám f. hó 24-én érkezett levelében azt írja, hogy aug. hóban megválasztatása esetén feltétlenül elfoglalja az állomást. Jó volna, ha ígéretét beválthatná s nem ültetne fel bennünket, illetve a sólymosiakat mint ahogy már egyszer megtette. Augusztusig már csak elvolnának a sólymosiak valahogy s addig is lehetne talán arról is gondoskodni, hogy a tavaszi és nyári hónapokban a szomszéd lelkészek havonként legalább egyszer istentisztelet tartás végett megjelenjenek közöttük, feltéve, ha reflektálnának ilyen gondoskodásra a garaszkodó sólymosi hivek. Sólymos Lucskától messze van, a legtöbbször az út is nagyon rossz, de azért én is elmennék majd hozzájuk havonként legalább egyszer, pedig már a 70 év terhét is kezdem érezni.

Id. Zvonyik János, a volt kurátor haragszik s nyilván abban a reményben íratott Legeza g. kat. pappal a Nagyt. Esperes Úrnak, hogy elégtételt kap majd azért a nagy sérelemért, hogy helyette és a felerészben különben is lemondott presbiterek helyett másokat választottak az egyház élére. Én megpróbáltam őt tartani, pedig nem érdemelte velem és az Esperes Úrral szemben tanúsított renitens viselkedése miatt, mert ahelyett, hogy a Nt. Esperes Úrnak a múlt évben az én fuvardíjam tárgyában az előjárósághoz intézett szigorú felhívásának eleget tett volna ezt a felhívást a törvényesség szempontjából is kifogásolta, bevárta a járási hivatal végrehajtási eljárást kilátásba helyező szigorú intézkedését s ezzel az egyháznak is kárt okozott a tárgyalás alkalmával felmerült fuvar- és egyéb költségek címén. Én azért megbocsátottam neki, mert ő még salvistabacillusmentes de a f. évi jan. hó tartott közgyűlésen 35 megjelent egyháztag közül mindössze 2-en voltak, akik hozzá ragaszkodtak, ezek közül is egyik a fia volt. A többiek határozottan kijelentették, hogy többé gondnokokul nem fogják tekinteni s minden intézkedését figyelmen kívül fogják hagyni. Ilyen körülmények között kénytelen voltam – az általuk már előbb megejtett választást érvénytelennek nyilvánítva – az új választást elrendelni s a közgyűlés által egyhangúlag megválasztott

204 Tárnok Gyula megjegyzése.

gondnokot és presbitereket megeshetni, beleszöve az esküformába a hithűségi fogadalmat is.

Közlöm egyszermind a Nt. Esperes úrral, mint szomorúan érdekes dolgot, hogy a zsupáni hivatal N. Mihályi járási hivatal által fizetési ügyben elmarasztalt híveimnek még 1925 évi ápr. havában felterjesztett felbevezését végre-valahára elintézte és pedig úgy, hogy miután a járási hivatal kizárólag az esperesi hivatal által megerősített kimutatását vette tekintetbe, anélkül, hogy az én követelésemet a jogosság szempontjából is vizsgálat tárgyává tette volna a kérdéses ügynek ilyen szempontból való elbírálására és újabb ítélethozatalra utasította a járási hivatalt. Ez nyilván való sérelme a mi egyházi autonómiánknak, mert az esperesi hivatal az egyes egyházak által évről-évre betérjesztett s az egyházmegyei számvevői hivatal által jóváhagyott kimutatások alapján szekta megerősíteni a hozzá behajtás végett betérjesztett követeléseket, hiszen épen ez az oka annak a polg. hatósági rendelkezésnek is, hogy az egyházi követelések csak abban az esetben hajthatók be, ha azok az illetékes esperesi hivatal által is meg vannak erősítve. Hogy erről a zsupáni hivatal másképp gondolkozik, ezen végtelenül csodálkozom valamint azon is, hogy a zsupáni hivatal ebben az ügyben 4–5 havi időközökben legkevesebb 5 rendbeli kihallgatást végeztetett es csak azután hozta meg bölcs döntését anélkül, hogy ezek eredményére valamit adott volna. Ezek a kihallgatások csak arra voltak jók, hogy ezekkel a késedelmes döntést úgy ahogy megokolják. Ennek csak egy magyarázata lehet s ez pedig nem más, mint az, hogy minálunk mindent politikai szempontból intéznek, a politika pedig eddig azt kívánta, hogy mindig és mindent a papok ellen s mindent a nép javára kell cselekedni.

Az is érdekes, hogy a szlovák egyházak lelkészeinek legközelebb N. Mihályban tartott értekezletén Papp István indítványozta a szlovák egyházmegye felállításának sürgetését, a ki szinte dühös volt s türelmetlenül közbe-közbe szólott, amikor én ehhez a kérdéshez hozzá szólva azt hangsúlyoztam, hogy mivel egyházaink már ebben az ügyben meg voltak kérdezve aminek az eredménye közismert az egyházmegye felállításának a sürgetésével csak magunkat s egyházi hatóságainkat desavualnánk s egyszermind igazságot adnánk azoknak, akik eljárásunkat minősítették, várjuk be azért türelemmel a kormány és egyházi vezérférfiaink között a kölcsönös engedékenységet és az eddiginél nagyobb megértés jegyében megindult tárgyalások folytatását és befejezését, a melyek folyamán –biztosra– hogy a szlovák egyházmegye ügye is végleges megoldáshoz jut, annyival is inkább, mert a kormány megbízottai is erre vonatkozó követelésekről most sem fognak lemondani, ami vezető férfijaink pedig már elvileg 1925. évi tárgyalásuk alkalmával hozzájárultak a szl. egyházmegye felállításához. Ezzel természetesen

nem voltak megelégedve se Papp István aki 18 év alatt se tudta jobban mondva nem akarta megtanulni a tót nyelvet, pedig ez hivatalos, tehát becsületbeli kötelessége lett volna – se a többiek, akik különféle egyházi tisztségeket – és földi jókat nagyobb kongruát, – várnak ettől az új alakulástól, amely nélkül Balázs szerint eredményes belmissziót sem lehet folytatni.

Papp István különben azt mondja, hogy ő erre a lépésre az írták és Kőmíves buzdítására vállalkozott. „Tempora mutantur et nos mutamur in illis”!²⁰⁵

Lucska 1927. febr. 26.

Kiváló tisztelettel

Szakai István s. k. ref. lelkész.

139. Forrás

/Az ungi e. m. irattárából. 526/1929. Gépírásos./

A szlovenszkói tiszáninneri egyházkerület püspöki A szlovenszkói tiszáninneri egyházkerület püspöki hivatala.

492/1929. sz. Rimaszombat, 1929. december 6.

Tárgy: Szlovák egyházmegye megszervezése.

1 melléklet.

Nagytiszteletű Szakai István ref. lelkész úrnak, Lucska Nagytiszteletű Lelkész Úr!

Kedves Tisztársam!

A szlovák egyházmegye szervezése ügyében küldött 161/1929. XII. 5-i kérésére a következőkben válaszolok:

A pozsonyi zsinat /1929. január 24 – 28/ által alkotott IX. törvénycikk világos rendelkezéseket tartalmaz a szlovák egyházmegye felállítására vonatkozólag s annak megszervezésére a „törvények jóváhagyásától számítva” egy évi határidőt állapít meg, végrehajtásával pedig az Egyetemes Egyház és a Kormány képviselői bíztatnak meg.

E törvény a hivatalos lapunk 1928. évi 36–37. számiban /szept. 2. és 9/ teljes egészében közölve van. /IX. t.c. 4. §/, biztonság okáért azonban idecsatoltan küldöm az idevonatkozó t. cikket és kérem Nagytiszteletűségedet, mint aki ez ügyben megindult mozgalomról értesített, hogy felvilágosítás céljából hívják össze a szlovák gyülekezetek lelkészeit s olvassak fel e törvénycikket, hogy senki a püspöki hivatalt ne okolhassa, amiatt, hogy a szlovák egyházmegye még nincsen megszervezve.

Mert téves Tisztársaimnak az a felfogása, mintha törvényeink jóváhagyása előtt, tehát anélkül, megtörténhetnék a szl. e. m. megszervezése,

²⁰⁵ *Változnak az idők és vele változunk mi is!*

ha ezt elrendelné akár a Konvent, akár a kerület, mi magunk követnénk el törvényteleniséget. Jól érezzük törvényeink jóváhagyásának hátrányait, sőt s magyar gyülekezetek még inkább, mint a szlovák gyülekezetek s azoknak lelkészei a azt is érezzük, hogy ez a körülmény egyáltalában nem kedvező a belső megújulás és lelki építés igen szükséges munkájának megindítására és folytatására nézve sem az ilyen irányú munka megindításának azonban –szerintem– a szlovák ajkú gyülekezetekben sincsen ma sem semmi akadálya, mert hiszen az Isten dicsősége és Országja terjesztése érdekében megindulnak a szlovák ajkú gyülekezetekben is, mint a magyar ajkúakban, a régi ma is érvényes egyházi törvények alapján. Az állam felügyeleti „jogát” azonban nekünk respektálnunk kell és az új törvények jóváhagyása nélkül, azok alapján, semmiféle intézkedést nem tehetünk. Itt talán inkább szlovák ajkú testvéreink s az ő lelkészeik jöhetnek a hivatalos egyház segítségére, hogy a törvények jóváhagyása, amivel olyan sok égető kérdés elintézése függ szorosán össze, végre tető alá jusson s az építés munkája minden vonalon teljes erővel megindulhasson; ez kétséget kizárólag az államnak is első rangú érdeke lenne.

Tomasula János bánóci lelkészársunk a „Szlovák Kálvinisták Szövetségének”, egy Memorandumát október 13-án Bánócon tartott ülésből terjesztette be hozzám ugyancsak a szlovák e. m. sürgős felállítása ügyében, az ő felterjesztésére is ugyanaz a válaszom, hogy a szlovák egyházmegyét felállítani rendelő új törvény még nincs jóváhagyva. Ami a Memorandumot betérjesztő Szlovák Kálvinisták Szövetségét illeti tudomásom van arról, hogy annak alapszabályai a felsőzempléni e. m.-hez betérjesztettek s egy bizottság elé utaltattak véleményezés céljából, miután azonban az egyházmegye által s ennek folytán a kerület által sincsenek jóváhagyva, mint ilyen Szövetség egyházi törvényeink rendelkezése szerint még nem működhetik, de mihelyt jóváhagyásra kerülnek hozzá felterjesztetik s általa jóváhagyatik, csak örömmel fogadjuk annak működését úgy szlovák ajkú testvéreink, mint anyaszentegyházunk érdekében is.

Nagytiszteletűségednek levelének ama része: „úgy gondolkozunk ugyanis, hogy a szentesítés meg nem történte nem lehet akadálya a szlovák egyházmegye megalakításának, mint a hogy nem akadálya az egyházunk egyéb törvényszerű életnyilvánulásainak sem”, tévedésen alapszik és önmagában hordja cáfolatát. Mert egyházunk egyéb –így a belmissziói mozgalmak is– életnyilvánulásai „törvényszerűek” a régi érvényes törvény szerint, a szlovák egyházmegyét azonban az új törvény alkotta meg, amely még jóváhagyva sincsen, a vallásos élet fellendítése azonban, a régi keretek között is, éppúgy lehetséges a szlovák gyülekezetekben is, mint egyebütt, ha a pásztorok is akarják, ennek sem az egyházi felsőbbség, sem a törvény nem akadálya, sőt őszinte örömmel

köszöntünk minden ilyen törekvést.

Atyafiúi szeretettel: Péter Mihály s. k. püspök
Nagytiszteletű Ref. esperesi hivatalnak Kisazar, Salamon
Tisztelendő Tomasula János lelkész úrnak Bánovce n/O.
Tudomásul;
Pecset:/ Ref. Biskupsky Úrad Rimavska Sobota, Református püspöki
hivatal Rimaszombat./

140. Forrás

/Tiszáninneri e. ker. irattárából. Eredeti kézirat./
A szlovenszkói tiszáninneri ref. egyházkerület püspöki hivatala, Rima-
szombat, 1930. november 15.
Tárgy: Népszámlálás 1930. december 1.
731/1930. sz. körlevél.
Bizalmas

Nagytiszteletű Ref. esperesi hivatalnak
Nagyszalánc, Nagygyéres, Kisazar, Pelsőc, Salamon
Köztudomású dolog, hogy a jelen év december 5-től kezdve a Cseh-
szlovák Köztársaságban népszámlálás tartatik. Ennek eredménye a mi
ref. egyházunkra nézve is sorsdöntő jelentőségű lehet nemcsak abból a
szempontból, hogy ha híveink között is akadnának olyanok, akik maguk-
ról megfélekezve szaporítanak azok számát, akik a járásokban hátrá-
nyunkra billentenék a mérleget, ezáltal a 20%-on alul maradt járásokban
korlátoznák nyelvi és kisebbségi jogainkat az iskolákban és a bíróságok-
nál, hanem főképpen egy másik okból is.

Ismeretes mindnyájunk előtt a legközelebbi zsinati törvénycikkbe be-
foglalt intézkedés a szlovák egyházmegyére vonatkozólag és különösen
az, hogy a törvény beléptetése után 6 hónapon belül egy vegyes bizott-
ság fog kiszállani mindazon egyházakba, amelyekbe a vegyes bizottság
kormány által kinevezett tagjai azt kívánják. Magától értetődő dolog,
hogy ennek az intézkedésnek célja a szlovák egyházmegye kibővítése,
mert amely egyházainkban magukról megfélekezett, magyar, de ma-
gukat szlováknak valló ref. hívek akadnak, oda a bizottság kiszállhat
és miután a kormányhatalomnak könnyen módjában állhat a hívekre
különféle módon pressziót gyakorolni: előállhat az a helyzet, hogy ma-
gyar egyházakban legalább is a vegyes nyelvű istentisztelet hozatik be.
Bizalmasan arra kérem azért a Nagytiszteletű Esperes urakat, hogy a
már_szlováknak nyilvánított gyülekezetek kivételével a többi egyházak
presbitériumainak figyelmét erre a fennforgó veszedelemre felhívni méltó-
táztassanak. Hívják össze a lelkészek sürgősen a presbitériumokat és

értessék meg velők azt, hogy egyesek esetleges eltévelyedése az egész egyházközség jövőjét veszélyeztetné. Mi senkire nyomást gyakorolni nem akarunk, senkit, valóban szlovákot szlovák meggyőződésének nyilvánításában gátolni nem szándékozunk, csak azt akarjuk megértetni magyar híveinkkel, hogy ők maguk földi haszon vagy más okból legdrágább örökségüket ezekben a nehéz időkben ne adják el.

Azoknak, akik másnak mondják magukat, mint akik, hozzák tudomására a lelkész urak a Királyok I. könyvének 14. részét, olvassák ezt fel a presbitériumban és mondják meg majd az egyház elöljárói a népnek, hogy ha a Ahija próféta is megismerte a Jeroboám tettető feleségét, mennyivel inkább a mindeneket látó Isten, aki megfizet kinek-kinek az ő cselekedetei szerint. Atyafiui szeretettel:

Péter Mihály s. k. püspök.

141. Forrás

/Tiszáninneri e. ker. irattárától, Gépírásos kópia./

A szlovenszkói Tiszáninneri ref. Egyházkerület püspöki hivatala.

Tárgy: Szlovák egyházmegye és népszámlálás ügye. Rimaszombat, 1930. december 16.

854/1930. sz. körlevél.

Bizalmas!

Nagytiszteletű Ref. esperesi hivatalnak: Nagyszalánc, Nagygéres, Kiszar, Pelsőc, Salamon.

731/1930. XI. 17 - iki körlevelemben, tekintettel a közelgő népszámlálásra, bizalmasan felhívtam a Nagytiszteletű Esperes urakat, hogy figyelembe véve az egyházunkat a népszámlálással kapcsolatban érhető veszedelmekre: a szlovák egyházmegyébe be nem kebelezett, tehát magyar egyházaink elöljáróit, népszámlálási törvény és végrehajtási rendelet korlátai között megengedhető, és isteni és emberi törvényekből folyó, felvilágosítására hívják fel. Azóta megtörtént a népszámlálás és számos oldalról vettem híreket amelyek arról szólanak, hogy, különösen a nyelvi határon fekvő magyar nyelvű, ref. egyházaink híveinek körében valóságos tatárpusztítással járt a népszámlálás, aminek könnyen az a következménye lehet, hogy a szlovák egyházmegyébe sok magyar egyházunk fog bekebelezettni. Habár az új egyházi törvényben megvan a lehetősége a védekezésnek, amennyiben a törvény biztosítja a hívek szabad akaratnyilvánítási jogát és ha ők nyelvek és hitük mellett bátran vallomást tesznek, dacára annak, hogy most erőszakkal szlováknak írták be őket, senki sem kényszerítheti Őket a szlovák egyházmegyébe, amely egyházi törvényre, a törvény megerősítése után, én a szószékből

felolvasni rendelt körlevélben is fel fogom hívni, amihez már jogom is lesz, a híveket de hogy ezen fenti számú körlevelemet is tudomására méltóztatott-e hozni az egyházi előjárásnak és milyen formában? Méltóztassék erről nekem sürgősen jelentést tenni. Csupán a gömöri esperes úr eljárásáról van eddig tudomásom, aki ezt megköörzte. Erre azért van szükségem, hogy megtudjam, hogy e sorsdöntő időkben megtettük-e a fölünk telhető?

Atyafiúi szeretettel: püspök.

142. Forrás

/Tiszáninneni e. ker. irattárából, Eredeti kézírás./
27/1931.

Főtiszteletű és Méltóságos Püspök Úr!

85/1930. sz. felhívására válaszolva jelenthetem, hogy a népszámlálás adatait ellenőrizni nem volt módunkban. Itt szintizta magyar nép lakik, de hogy mit írtak róluk de a biztosok a „lapok”-ba, nem tudjuk. De hogy van magyar ref. ember, akit szlováknak írtak, az bizonyos, különösen a vasúti munkások között, az bizonyos. Egyről tudunk, de az nem mer fölszólalni, mert félti kenyerét.

Bodrogközön nem lehet, –nagy valószínűség szerint, – baj.

Mély tisztelettel Nagygyéres 1931. január 17.

Keresztury József s. k. esperes.

/Pecset:/ Seniorátny úrad dolno-zemplinského ref, seniorátu. Az alsó-zempléni ref. egyházmegye esperesi hivatala.

143. Forrás

/Tiszáninneni e. ker. irattárából. 214/1934. sz. a./

Ref. Farský úrad Bánovciach nad Ondavou. Č.j, 101/1934.

Predmet/ Vysluhovanie sv. Večeri slovenským kolonistom vo Veľkých Kapušanoch.

V Bánovciach nad Ondavou dňa 19. III. 1934.

Dôstojnému ref. biskupskému úradu v Rimav. Sobota.

Slovenskí kalvínski kolonisti vo Veľ. Kapušanoch požiadali ma, aby som im prišiel poslúžiť sv. Večerou Pánovou a to na základe toho, že väčšina z nich vôbec nerozumie maďarský.

Za tým účelom rozprávali i s dp. farárom Makšom a ho požiadali, aby na Veľký piatok odpoľudnia im dovoľil mať slovenskú bohoslužbu, ale stretli sa odporom. Ich žiadosti nebolo vyhovené.

Napriek tomu, ale ma žiadajú, aby som k nim na Veľký piatok prišiel a poslúžil sv. Večerou.

Nakoľko slovenská kolónia patrí k veľko-kapušanskej cirkvi úctivé žiadam o informáciu či ich žiadosti môžem vyhovieť.

S úctou:

Ján Tomašula v. r. ref. farár.

/Pečat:/ Ref. Kalvínska Cirkev Bánovciach

Fordítás:

Ref. Lelkészi Hivatal Báncon az Ondava mellett.

101/1934. sz.

Tárgy: A szent Úrvacsora kiszolgáltatása a szlovák telepeseknek Nagykaposon.

Bánóc az Ondava mellett, 1934. III. 19.

Főtiszteletű ref. püspöki hivatalnak

Rimaszombatban.

A nagykaposi szlovák kálvinista telepések megkértek engem, hogy menjek el kiszolgáltatni a szent Úrvacsorát és pedig azon az alapon, hogy a legtöbben közülük egyáltalán nem értenek magyarul. E célból beszéltek is nt. Maksa lelkésszel és megkérték őt, hogy Nagypénteken délután engedje meg nekik a szlovák istentiszteletet, de ellenállásra találtak. Kérésüknek nem tett eleget.

De annak ellenére kémelek engem, hogy Nagypénteken menjek ki hozzájuk és szolgáltassam ki a Szentvacsorát.

Amennyiben a szlovák telep a nagykaposi egyházhoz tartozik, tisztelettel kérek információt, vajon kérésüknek eleget tehetek-e.

Tisztelettel:

Tomasulya János s. k. ref. lelkész.

/Pecsét:/ Ref. Kálvinista Egyház Bánócon.

144. Forrás

/ Tiszáninneri e. ker. irattárából. Gépírásos kópia./

A szlovenszkói tiszáninneri ref. egyházkerület püspöki hivatala.

217/1934. sz.

Tárgy: Szlovák istentisztelet és az Úrvacsora kiszolgáltatása Nagykaposon.

Rimaszombat, 1934. márc. 27.

Tisztelendő

Ref. lelkészi hivatalnak Bánóc.

1934. III. 19-én kelt 101/1934. sz. beadványára értesítem, hogy az E.T.I. tc.140. §-a értelmében „A lelkészek hivatalos teendőket csak saját egyházközségükben végezhetik, más egyházközségben csak akkor, ha arra az egyházi felsőbb hatóság által kiküldettek, vagy az illetékes lelkész által felkérettek, vagy felhatalmaztattak.”

Amennyiben értesítése szerint a nagykaposi lelkész nem volt hajlandó felhatalmazást adni a bánóci lelkésznek arra, hogy se a gyülekezet szlovák tagjainak külön úrvacsorát osszon, az ezt kérelmező gyülekezeti tagok jogorvoslatért az ungi e. m. esperesi hivatalához folyamodhatnak.
Atyafiúi szeretettel: Püspök

145. Forrás

/Tiszáninneri e. ker. irattárából. 936/1934. sz. a./
Főtiszteletű és Méltóságos Ref. Püspöki Hivatal V. Kapušany.

Alulírott mély tisztelettel kérem a szlov. ref. lelkészek és tanítók mellékelt emlékiratának a Főt. és mélt. ker. gyűlés kegyes színe elé való terjesztését.
A beadványok határideje ugyan lejárt, mielőtt mi összejöttünk volna, így hát ez el lenne késve.

Minthogy azonban a ker.-i gyűlés tárgysorozatában úgyis fog szerepelni ez az ügy, bátorkodom alázattal kérni, hogy emlékiratunk ehhez a ponthoz csatolva tárgyalassák.

Lastomír, 1934. okt.10.

Alázatos szolgája Balázs János ref. lelkész.

/Pecsét:/ Pečiatka reformátského farského úradu. Lastomír.

/Az iraton irónnal feljegyezve a következő feljegyzések olvashatók: „Dr. Kiss 1934. okt. 25-iki e. ker. gy. 22. pont.

Érdemlegesen elintézve a püspöki jelentéssel kapcsolatban. Dr. Mertens Alfréd, Balázs János, Böszörményi Sándor, Bikfalvy Jenő tagokból álló bizottság előkészítő bizottság kiküldése.”/

146. Forrás

Tiszáninneri e. ker. irattárából: 936/1934. sz. a./
Zápisnica, napísaná na zasedání Jednoty Slovenských Ref. Farárov a Učiteľov v Michalovciach, dňa 9. oktobra 1934.

Prítomní boli: Ján Baláž, predseda, Štefan Szakal, Jozef Rácz, Ľudevít Nyitray, Ján Tomašula, Dezider Nyitray ako členovia, Dr. Ján Tomáška, advokát Michal Baláž kurátor z Revišťa, a Pavel Horovčák z

Blatnej Polanky, ako hostia.

Predmet: Zaujatie stanoviska vo veci slovenského seniorátu v súvislosti so záporným uznesením generálneho konventu.

2./ Predseda v dlhšej reči oboznámil prítomných terajšou situáciou otázky slovenského seniorátu. Vyzdvihol, že po dohode miešanej dištriktnej komisii podľa jeho názoru nestojí nič v ceste utvorenia slovenského seniorátu na základe §-u 49. Izák. čl. Cirk. zák., pretože to tak dištriktne zhromaždenie, ako aj oba kompetentné senioráty schválili. Nakoľko ale zorganizovanie slovenského seniorátu až dosiaľ sa nestalo so svojej strany za potrebné považuje, aby sme požiadali najbližšie dištriktne zhromaždenie, žeby svoje zákonité uznesenie uplatnilo a vypísalo voľby do slovenského seniorátu. Spytuje sa prítomných, či súhlasia s týmto jeho návrhom, či snáď mal by niekto iný návrh? Po vymenení názoru prečítal zostavený memorandum.

Po prečítaní memoranda prítomní sa jednohlasne uzniesli, že memorandum doslovne si osvojujú a súčasne poverujú predsedníctvo, aby ho predložilo na najbližšie dištriktne zhromaždenie.

3./ S ohodnotením tejto zápisnice sa poverujú: Dr. Jozef Rác a Štefan Szakal.

Viac predmetov nebolo, predseda poďakujúc prítomným za účasť, zasadnutie zakľučuje.

Uhodnovernovatelia:

Baláž Ján, Szakal István v. r.

Nyitray Dezider v. r. Rác József v. r. zapisovateľ

Za hodnovernosť odpisu: Baláž Ján

/Pečať/ Pečiatka refomázského farského úradu Lastomír

1/ Predseda v mene Otca Syna a Ducha Svätého zasadnutie zahajuje.

Fordítás:

Másolat,

Jegyzőkönyv.

Felvétetett a Szlovák Ref. Ielkészek és Tanítók Egyesületének 1934. október 9.-én Nagymihályban tartott gyűléséről.

Jelen voltak: Balázs János, elnök, Szakal István, Rác József, Nyitray Lajos, Tomasulya János, Nyitray Dezső, mint tagok, Dr. Tomáska János, ügyvéd, Balázs Mihály revistei gondnok, és Horovcsák Pál Sárosmezőről, mint vendégek.

Tárgy: Állásfoglalás a szlovák egyházmegye ügyében vonatkozással az egyetemes konventnek azt ellenző határozatára.

1./ Elnök a gyűlést az Atyának, Fiúnak és Szentléleknek nevében megnyitja.

2./ Elnök hosszabb beszédben ismerteti a jelenlevőkkel a szlovák egyházmegye kérdésének jelenlegi helyzetét. Kiemelte, hogy a vegyes kerü-

leti bizottság megállapodása után az ő véleménye szerint semmi sem áll útjában a szlovák egyházmegye megalkotásának az E.T. I. tc. 49. §-a alapján, mivel ezt úgy a kerületi gyűlés, mint a két illetékes egyházmegye jóváhagyta. Minthogy a szlovák egyházmegye megszervezése az ő részükről mind máig nem történt meg, szükségesnek mutatkozik, hogy megkérjük a legközelebbi kerületi gyűlést, hogy a saját törvényes határozatát érvényesítse és írja ki a választásokat a szlovák egyházmegyére. Kérdezi a jelenlevőket, egyetértenek-e ezzel a javaslattal, vagy volna-e valakinek más javaslatai nézetek kicserélése után felolvasta az összeállított memorandumot.

A memorandum felolvasása után a jelenlevők egyhangúlag elhatározták, hogy a memorandumot szó szerint elfogadják és egyidejűleg megbízzák az elnökséget, hogy ezt a legközelebbi kerületi gyűlés elé felterjessze.

3. /E jegyzőkönyv hitelesítővel megbízzák nt. Rácz Józsefet és Szakal Istvánt.

Több tárgy nem lévén, elnök megköszöni a résztvevőknek a megjelenést, az ülést bezárja.

Kmft.

Balázs János s. k.

Nyitray Dezső s. k. jegyzőkönyvvezető.

Hitelesítők: Szakal István s. k. Rácz József s. k.

A másolat hitelül

Balázs János s. k. /Pecsét:/ Református Lelkészi Hivatal Pecsétje.
Lasztomér.

147. Forrás

/Tiszáninneri e. ker. irattárból./

936/1934. sz. a.

Ez a memorandum szlovákul és magyarul adatott be, mindkettő Balázs János eredeti aláírásával, ezért csak a magyar nyelvű szöveget közöljük./

Főtiszteletű és Méltóságos Egyh. kerületi Közgyűlés!

A Szlovák Ref. Lelkészek és Tanítók egyesülete a maga 1933. III. 10.-i gyűlésén nagy örömmel vette tudomásul, hogy a kerület 1932. évi közgyűlésén elhatározta, hogy a szlovák kálvinisták államfordulat óta kínosan húzódó ügyét a Szl. Kálv. Szövetséggel való közvetlen tárgyalások révén rendezzi. Egyesületünk teljesen azonosította magát a szövetség álláspontjával s a legközelebbi bizottsági tárgyalásra kiküldte a maga képviselőjét is.

Még nagyobb volt öröme mikor megtudta, hogy ezek a tárgyalások jó

véget értek: a bizottság egyezsége jutott s a kerület ezt az egyezséget magáévá tette, azaz elhatározta, hogy az E. T. I. tc. 49. § alapján megalkítja a szlovák egyházmegyét. Amennyiben mindkét illetékes egyh. megye pozitíve nyilatkozott ebben az ügyben bízva a törvény erejében reméljük, hogy a kerület legközelebbi gyűlésén 1934. III. 20.-án kiírja a szlov. egyh. megyébe a választásokat. Bízunk a törvény szuverenitásában, mely előtt meg kell hajolnia minden egyházi tényezőnek, ha nem akarunk méltatlanokká lenni az önkormányzatra.

A kerület törvényes határozata eddigelé nem lett realizálva.

Hivatalosan ugyan sem mi, sem a szlov. kálv. szövetség nem értesítettett semmiféle tényről, mely a kerület határozatának realizálását akadályozná, de mivel semmi sem történt annak megvalósításáért, el kell hinnünk, amit a Rei-ben írt valaki, hogy az egyet. konvent ellene foglalt állást.

Ez csodálatos előttünk, hiszen a konvent a törvény legfőbb őre s ez az álláspontja merő ellentétben van az eddig érvényes ET-nyel. Úgy tetszik nekünk, hogy a Reei referadójában valami félreértésnek kell lennie.

Azért fordulunk a kerületre ezzel a tiszteletteljes emlékirattal, hogy juttassa érvényre törvényes határozatát.

A szlov. ref. lelkészek és tanítók 1934. okt. 9.-i gyűlése határozatából felterjeszti

Lastomír, 1934. okt. 10. mély tisztelettel Balázs János s. k. ref. lelkész, az egyesület elnöke.

148. Forrás

Tiszáninneri e. ker. irattárából. 81/1936. sz. a. Eredeti levél./

Ref. Lelkeszi Hivatal. Lastomír. Č. j. 6/1936.

Tárgy: Szlovák ref. presbiteri értekezlet emlékirata és resolúciója az egyetemes Konventhez

Főtiszteletű és Méltóságos Ref. Püspöki Hivatal V. Kapušany.

Főtiszteletű Püspök úr!

A szlovák ref. presbiteriek 1935. okt. 31.-én Lastomérban tartott értekezlete megbízásából mély tisztelettel terjesztem fel a szlovák egyházmegye felállítását szorgalmazó emlékiratukat és az egyházi közteherviselésre vonatkozó kívánságokat magában foglaló resolúciójukat a főtiszteletű és méltóságos egyetemes konventre való kegyes továbbítás végett.

Lastomír, 1936. I. 21. Alázatos szolgája:

Balázs János s. k. ref. lelkész.

/Pecsét:/ Pečiatka reformátského farského úradu. Lastomír

149. Forrás

/Ugyanonnan, ugyanon szám alatt. írógépes másolat./

Szlovák ref. presbiteri értekezlet emlékirata és resolúciója. 6. jan. 29.

Főtiszteletű és Méltóságos Egyetemes Konvent, Pozsony.

A szlovák ref. presbiteriek értekezletének a szlovák egyházmegye felállítását szorgalmazó emlékiratukat és az egyházi közteherviselődre vonatkozó kívánságokat magában foglaló resolúciójukat a Főtiszteletű és Méltóságos Egyetemes Konventre van szerencsém mellékelten tisztelettel betérjeszteni.

Testvéri szeretettel: püspök.

150. Forrás

/Ugyanonnan, u. a. sz. a. írógépen írt eredeti levél./

Ref. Konventi iroda Pozsony.

280/1936. szám.

Főtiszteletű és Méltóságos Püspök Úr!

F. évi jan. 29.-i kelettel 81/1936. szám alatt fel méltóztatott terjeszteni a konventhez letárgyalás céljából a szlovák ref. presbiteriek emlékiratát, amelyben a szlovák egyházmegye felállítását szorgalmazzák, továbbá egy resolúciót, amelyben az egyházi közteherviselésre vonatkozó kívánságaikat adják elő. Nem tudok arról, hogy e beadványokat az egyetemes konvent legutóbbi ülése tárgyalta volna, de egyszerűen napirendre térni a kérdés felett és a beadványt ad acta tenni mégsem lehet. Gondolom, hogy az ügygel azóta foglalkozott a tiszai kerület közgyűlése is, s ezért leghelyesebbnek tartanám, ha a konvent legközelebbi ülése majd a tiszai kerületnek esetleg e tárgyban teendő felterjesztésével kapcsolatban tárgyalná le az említett beadványokat is. A beadvány benyújtóit ha türelmetlenkednének, meg lehetne esetleg nyugtatni azzal, hogy beadványuk a múlt konventi ülésen nem tárgyalatott, mert az egyházkerület állásfoglalása a konventi ülés előtt még nem volt ismeretes, már pedig a konventen csak olyan ügyek tárgyalhatók, amelyek a fokozatos egyházi hatóságokon keresztül érkeztek be a konventhez.

Szíves válaszát e tekintetben is itteni címemre várva és kérve maradok Főtiszteletű és Méltóságos Püspök Úrnak kiváló tisztelettel kész szolgája:

Turiszakállas, P. p. Boďa, Okres Komárno, 1936. XII. 19. Végh Kálmán ideigl. Konventi ügyvivő.

/Pecset:/ A szlovenszkói és kárpátaljai egyetemes konvent pénztári hivatala.

151. Forrás

/Ugyanonnan,u. a. sz. a. Írógépes másolat./
Szlovák ref. presbiteri értekezlet emlékirata és resolútiója.
6. XII. 19.
280/1936 7. jan. 4.

Nagytiszteletű Konventi ügyvivői Hivatalnak, Pozsony

Megütközéssel olvastam fenti számú leveléből, hogy a konventi elnökség a szlovák presbiteri értekezlet felterjesztését, amelyet az itteni hivatal még a múlt év januárjában felküldött a konventi irodába: figyelmen kívül hagyta és kötelességszerűleg nem terjesztette a konventi ülés elé.

Kérem gondoskodni arról, hogy az ügy a legközelebbi konventi ülés elé terjesztessék letárgyalás végett. Az ügy elintézéséhez semmi szükség nincs a tiszáninneri egyházkerület újabb állásfoglalására, amennyiben ez már a múltban megtörtént. A felterjesztésben foglalt mindkét kérés olyan természetű, hogy azokban egyedül a Konvent illetékes dönteni, tekintet nélkül a tiszáninneri egyházkerület véleményének újabb meghallgatására.

Atyafiúi szeretettel: püspök

152. Forrás

/Tiszáninneri e. ker. irattárából, 34/1937. sz. Eredeti szöveg./
Az alábbi manifesztum két nyelven adatott be, szlovákul és magyarul.
Mint hogy mindkettő eredeti, csak a magyar szöveget közöljük./
Fordítás.

Kivonat

A szlovák ref. lelkészek és tanítók egyesülete 1936. dec. 4.-én Michalovcén tartott értekezletének jegyzőkönyvéből, 4. pont.

A szlovák ref. lelkészek és tanítók egyesülete 1936. dec. 4.-én Michalovcén tartott értekezletének a szlovák egyházmegye ügyében hozott manifesztuma.

A szlovák ref. lelkészek és tanítók egyesülete úgy az érvényes törvények és törvényes rendeletek, mint a történelem ítélőszéke előtti felelősségének tudatában megállapítja

1./ hogy az egyház kompetens és nem kompetens fórumai az elmúlt 8 év alatt a szlovák egyházmegyére vonatkozó tárgyalásaikkal és határozataikkal nem vitték előbbre ennek az egyházmegyének s így az egyetemes egyház ügyét sem, sőt azt az ügy megoldása érthetetlen elnyújtá-

sával egyenesen gátolták s ezáltal ártottak a szlovák kálvinistáknak és az egyet. egyháznak is.

2./ hogy az ebben az ügyben kiküldött kerületi bizottság becsületes törekvésének megfeneklése után kötelességének tartja az egyházi felsőbb-ség eljárásának helytelenségére mementó céljából nyilvánosan rámutatni, ami mellett hangsúlyozza a maga többször kinyilvánított álláspontját, mely szerint a szlovák egyházmegye felállítása régóta, de különösen a pozsonyi zsinat pozitív határozmányai óta teljesen érett és indokolt korszerű szükségesség. Az egyházi instanciák eljárása nem lehet helyes akkor, amikor sem, az egyház szemmel látható érdekeivel, sem annak evangéliumi és zsinatpresbiteri elveivel, sem az 1904/7. évi jogerős törvénnyel, sem a –habár még jóvá nem hagyott, tehát nem jogerős, de ránk nézve erkölcsileg kötelező– új alkotmánnyal nincs összhangban.

3./ Az egyháznak a szlovák egyházmegyét, mely a XVI. XVII. század két szlovák conseniori hivatalából csak az ellenreformáció ismert akadályai miatt nem fejlődhetett ki, amikor a rekatolizált földesurak a szlovák reformátusoknak kb. 90 %-át elidegenítették tőlünk meg kellett volna alakítania már a türelmi rendelet után az abaúji, zempléni és ungi felélesztett gyülekezetekből. De ha ez hasonlóképpen ismert, egyházunknak XIX. századbeli és jelen századunk elejei téves nemzetiségi irányában rejlő okok miatt nem történhetett meg, meg kellett volna alakítania saját iníviatívájából legalább az államfordulat után, amint azt első püspökünk, b. e. dr. Révész Kálmán a maga előrelátásával be is látta... Vaskos, de jóvátehető hiba történt, amikor az egyh. felsőbb-ség 1924-ben oly tendenciózan és oly váratlan rábeszélő módon vitte keresztül a „népszavazást” egyes szlovák gyülekezetekben, hogy azok – állítólag – 90 %-ban saját érdekeik ellen, a szlovák egyházmegye ellen szavaztak. A pozsonyi zsinat nyilván ezt a hibát akarta jóvátenni, mikor a IX. kán. 4. §-ban a kormány óhajára, vagy „nyomására”/?/ elhatározta, hogy a szlovák egyházmegyét egyes gyülekezetekből „megalakítja” gondoskodván arról, hogy az alkotmány megerősítése után esetleg mások is csatlakozhassanak ahhoz... E határozat végrehajtását ugyanennek a kánonnak 12. §-val az egyet., konventre bízta, ami az 1904/7. évi ET I. tc. 75. §-a értelmében is ennek volt a kötelessége s az most is... Hogy a zsinatnak ez a kizárólag egyházi érdeket szolgáló és a kormány előzetes jóváhagyását, miután, mint az alkotmány megerősítésének „sine qua non”²⁰⁶-ja éppen ennek a kívánságára határozottat el, sem kifejezetten, sem tartalmilag nem igénylő határozata mostanáig életbe léptetve nincs, azért az idézett törvények értelmében elsősorban az egyet. konvent, másodsorban a tiszáninneri egyházkerület felelős. A tiszáninneri egyh. kerület ebből a zsinati határozatból reá eső felelősséget helyesen meg is látta, mikor püspöke, néhai Péter Mihály

206 Nélkülözhetetlen feltétel.

útján a szlovák gyülekezetekben működő lelkészekkel tárgyalásokat kezdett 1932. jun. 14-én összehívván őket Sečovcére értekezletre, mélyterületnek a slovenskói szlovák kálvinisták szövetsége elnöke által a kerületi elnökségnek ott átnyújtott emlékiratát eredményezte. E hivatalos tárgyalás során beigazolódott, hogy a szlovák egyházmegye felállításának az érvényes törvény jogi és az előkészített új alkotmány IX, kán. erkölcsileg kötelező intencióinak erkölcsi alapján semmi sem áll az útjában.

Ezt a kerület plénuma 34/933. jksz. alatt „örömmel” vette tudomásul s amennyiben egyidejűleg elrendeltetett, hogy az illetékes egyh. megyék ebben az ügyben az ET. I. tc. 49. § -a értelmében nyilatkozzanak, nyilvánvaló, hogy a kerület a szlovák egyházmegyét ténylegesen akarta felállítani, nem csak „elvben”, ahogyan az aztán a jegyzőkönyvbe került, hogy a konventnek –melynek egyébként a kérdésbe nem lett volna semmi beleszólása– az elv és a véres századok alatt tényleg élő zsinatpresbiteri és evangéliumi elvek alapján létrehozott törvény megüresítéséhez indítást adjon. /Az elv nem elpalástoló takaró. Ézs. 5.1/

Igen, az egyet. konvent 22/934. sz. elutasító határozatából, mikor az az ET. I. tc. 75. §. c./ és d./ pontjaival indokoltatik, a törvény megüresítése tűnik ki, hiszen ennek a törvénynek igazi értelme ezzel a határozattal homlokegyenest ellenkezik. A c./ pont ugyanis az egyet. konventnek kötelességévé teszi a zsinati határozatok végrehajtását, adott esetben a szlovák egyh. m-nek a zsinat által belésorolt községekből való haladéktalan megalkotását és másoknak, amelyek az új alkotmány törvényerőre emelkedése után szabályszerűen bele fognak kéredzkedni, esetleges hozzácsatolását is, ami által az ügy befejezést nyerne és a d./ pontnak, mely szerint a konvent az egyház törvényes jogait tartozik bármily irányú támadás ellen megvédeni, itt, ahol a kerület helytelenül felfogott határozatának elutasításáról van szó, egyáltalán semmi helye nincs, mert hiszen a kerület csak nem veszélyeztetheti az egyház jogait akkor, amikor úgy a régi, mint az új törvényből reárahámló kötelességét akarja teljesíteni.

4./ Ezért fordulunk

a./ az egyházi felsőbbséghez azzal a tiszteletteljes kérelemmel, hogy a szlovák e. m. és a vele összefüggő kérdések mint a szl. kálvinisták lelkészi és tanítói utánpótlása, a losonci szemináriumra és a komáromi tanítóképzőre való járulékaik, a sl. ref. -ok nyelvi jogai a közigazgatásban s gyermekeik vallásitanításában, jogaik az egyházi alapokhoz és renumerációkhoz, stb. ügyében való eddigi eljárását kegyesen revideálja s gyorsított eljárással tegye meg azt, amit az ET előír s az egyház érdeke parancsol neki.

b./ a csehszlovák kormányhoz, hogy szorongatott helyzetünkben legfelsőbb felügyeleti joga alapján szíves pártfogásába vegyen s intézze el egyházalkotmányunk ügyét.

c./ az összes szl. ref. gyülekezetekhez, hogy törvényes jogaik elérésé-

hez tegyék meg a döntő lépést azáltal, hogy ehhez a manifesztumhoz közgyűlési jegyzőkönyvi határozattal csatlakoznak, továbbá elhatározzák, hogy az 1935. évi szlovák presbiteri értekezlet határozatának engedelmességgel kizárólag magyar célokra, mint a losonci szeminárium, komáromi tan. képző és belmisszió, járulékaikat mindaddig nem fizetik, míg a presbiterit értekezletnek 1935-ben az egyh. felsőbbséghez intézett memoranduma a konvent által nem lesz kedvezően elintézve, de befizetik ezeket az összegeket, mint letétet az egész ügy végleges alkotmányos elintézéséig, a szlovák kálvinisták szövetsége pénztárába.

A kivonat és fordítás hitelül

Balázs János s. k. ref. lelkész, az egyesület elnöke.

153. Forrás

/Tiszáninneri e. ker. irattárából. Írógépelte eredeti másolata./

A szlovák ref. lelkészek és tanítók manifesztuma.

Nagytisztelű Ref. lelkészi hivatalnak Lastomír.

A múlt hónap elején a Lelkész úr személyesen átnyújtotta nekem a szlovák lelkészek és tanítók manifesztumát, amely az 1936. dec. 4-én Michalovcén tartott, gyűlés határozatán alapszik.

A manifesztumra a választ arra az időre ígértem, amikor megkapom a szlovák egyházmegye felállításának előkészítésére kiküldött bizottság munkálatát hozott egyházkerületi határozatot. Minthogy ez a határozat immár kezeim között van, – addig is, míg a manifesztummal az egyedül illetékes egyházkerületi közgyűlés foglalkozhatna – arra a következőkben válaszolok:

1./ Megállapítom, hogy a 23/1936. sz. egyházkerületi határozat s a manifesztumban kifejezett kívánság között elvben semmi eltérés nincs, mert az említett határozatban az egyházkerületi közgyűlés is „kívánatosnak tartja, a szlovák egyházmegye mielőbbi felállítását”.

2./ Azonban hogy a szlovák egyházmegye felállítása az egyházi kánonok jóváhagyása, illetőleg a 23/1934. sz. elutasító konventi határozat előtt megtörténhessék, annak véleményem szerint komoly akadályai vannak. Teljesen bizonytalan ugyanis, hogy az Országos Hivatal akceptálja-e a szlovák egyházmegyét, mint új egyházi testületet a felállítását elrendelő egyházi törvény állami ratifikálása előtt. A tiszáninneri egyházkerület püspöke nem vállalhatja a felelősséget abban a tekintetben, ha az Orsz. Hiv. nehézségeket támasztana az új egyházmegyében szolgáló lelkészek kongruájának kiutalásánál. Erre vonatkozó megfelelő biztosítékok nélkül tehát a püspöki hivatal nem egyezhetik bele a szlovák egyházmegye felállításába.

3./ A püspöki hivatalnak komoly okai vannak arra, hogy a szlovák egyházmegeye felállítását illetőleg türelmes várakozásra buzdítsa a szlovák ref. lelkészek és tanítók egyesületét, amennyiben nemrég értesítést kapott Prágából, miszerint Žilka prof. lépéseket tett a minisztériumban az egyházi Kánonok jóváhagyása érdekében.

4./ A manifesztumnak azt a határozatát, miszerint a szlovák gyülekezetek ne fizessék addig a teológiára és Tanítóképzőre kivetett járulékokat, amíg az 1935. évi szlovák presbiteri értekezletnek az egyetemes konventhez intézett memoranduma elintézve nincs, természetesen nem helyeslem. Ha még tényleg igaz volna is, hogy ezek által a járulékok által a szlovák gyülekezetek tisztán magyar célt támogatnak, a járulékok megtagadása a szolidaritás érzésével és a viszonyosság elvével, hiszen a magyarok s köztük a magyar reformátusok számtalan esetben támogatnak államtársadalmi stb. téren tisztán szlovák célokat. A manifesztumnak ez a határozata különben beleütközik az érvényben levő egyházi törvények rendelkezésébe is.

Atyafiul szeretettel: püspök.

154. Forrás

/Tiszáninneri e. ker. irattárából. 962/1937. sz. iratban. Szlovák nyelvű eredetinek az iratokban található hivatalos fordítása./

Manifesztáció

Ma, október 31.-én, az Úrnak 1937. esztendejében, amikor 420 éve annak, hogy Luther Márton, a nagy reformátor elhatározta, hogy a r. kat. egyház ellen irányított 95 pontjával /tételével/ előáll, mi is összejöttünk, hitvallásilag legközelebb álló keresztyén egyházak, még pedig ág. evangélikusok és reformátusok, hogy ünnepélyesen kinyilatkoztassuk, hogy Jézus Krisztus parancsolata szerint: „Szeressétek egymást, ahogy én szerettelek titeket”, és Pál apostol intése szerint: „Nincs zsidó, sem görög, sem szolga, sem szabad, sem férfi, sem nő. Mert mindnyájan egyek vagyunk a Jézus Krisztusban”, együtt akarunk dolgozni az Isten Országának itt a földön való felvirágoztatásáért, edzeni magunkat az ősök hitével, akik az ellenreformáció idejében együtt szenvedtek meggyőződésükért.

Erre határoztuk el magunkat, bár hitvallásilag nem is egyezünk meg mindenben. De mégis tudatában vagyunk annak, hogy mi állunk legközelebb egymáshoz és a mai zilált vallás és egyház ellenes állapotok között, együtt akarunk harcolni úgy a jelenben, mint a jövőben egyházaink ellenségei ellen, a szektáskodás terjedése, istentelenség és az újpogányság ellen.

Kinyilatkoztatjuk, hogy mindenben segíteni fogjuk egymást, ami csak lelkileg felemelhet és megmutatja az üdvösség felé vezető utat. Test-

vériesen és barátságosan fogjuk elhárítani az akadályokat, melyek a teljes megértés és együttműködés útján gátolnék bennünket. Mi is, itt Kelet szlovenszón élő protestánsok, bele akarunk kapcsolódni a világ nagy protestáns családjába, amely mindnyájunkat egy zászló, a Krisztus zászlaja alá hív.

Amikor ezt mindkét egyház képviselői jelenlétében és az Isten népének jelenlétében úgy az ág. ev. mint a reformátusok jelenlétében kijelentjük, kérjük Istent, a mi Üdvözítőnknek, a Jézus Krisztusnak nevében, hogy áldja meg törekvéseinket, kérjük egyházi hatóságainkat is, hogy a jó ügy érdekében, mely egyházainknak és hazánknak hasznára lehet, velünk együtt dolgozzanak.

Vásárhelyen, az Urnak 1937. évében.

Az ág. ev. egyház nevében: A ref. egyház nevében:

\

Barč Gyula, lelkész, s. k.

Mizik András, s. k.

Gal'a János, s. k.

Macko Gyula, s. k.

Parikrupa György, s. k.

Kolesár Mihály, s. k.

Kráľ György, s. k.

El'ko József, s. k.

Klima János, s. k.

Smaržik János, s. k.

Király Péter, lelkész, s. k.

Tomasulya János, lelkész, s. k.

Šikra János, s. k.

Bikfalvy Jenő, s. k.

Kačkos Pál, s. k.

Dóci György, s. k.

id. Dóci György, s. k.

Magura János, s. k.

Horovčák Mihály, s. k.

Soták János, s. k.

155. Forrás

Tiszáninneri e. ker. irattárából. 962/1937. Eredetileg tisztán szlovák nyelvű beadvány.

Itt az iratban levő hivatalos magyar fordítást közöljük./

Tárgy: felelet 1937. VII. 10. kelt 265. sz.-ra és a Manifesztáció. Bánóc 1937. november 18.

Főtiszteletű Tiszáninneri ref. egyházkerület püspöki hivatalának, Nagykapos.

Van szerencsém megküldeni a főtiszteletű püspöki hivatalnak közös istentisztelet Manifesztációját, melyet október 31.-én a vásárhelyi ref. egyházban rendeztünk meg a pozdisi ág. ev. egyházzal együtt.

E közös istentisztelet megrendezésénél a lelki megerősödést tartottuk szem előtt, emellett azonban a lutheránus testvérünkkel való közelebbi kapcsolatok megteremtését is, azért, hogy velük testvéri szeretetten éljünk és hogy egyik a másiknak segítségére legyünk. Ha az egyházi fe-

lettes hatóságnak semmi kifogása nem lesz kezdeményezésünk ellen, haladhatnánk ebben a szellemben továbbra is.

Egyúttal bátorkodom feleletet adni 1937. VII. 10.-én 265. sz. a. küldött levelére is.

Írja, hogy felesleges volt Öntől a Heidelbergi Káté saját egyházamban való használatára engedélyt kérni. Ekképpen azért kértem Öntől ezt az engedélyt, mivel úgy beszélnek rólam, mint aki sok minden olyat vezet be gyülekezetében, amiről az egyházi felsőbb hatóság informálva nincsen. Ezt talán az Ön 1937. szeptember 12.-én kelt 733. számú körlevelének a megjelenése után kellett volna megcsinálnom. Egyetértek abban, hogy vallástanítási tankönyveknek csak olyanok legyenek használhatók, melyek egyházi felsőbb hatóság által megerősítettek. De emellett mindaddig, míg minden szükséges segédkönyvünk nincs meg, ajánlanám a főtiszteletű püspöki hivatalnak, hogy engedje meg a használatát olyan segédkönyveknek is, melyekről el kell ismernünk, hogy nem ártanak hitfelfogásunknak.

Azon iskolák számára, melyekben én tanítok, nem elegendők a Bibliai történetek és a Heidelbergi Káté, mivel egyes évfolyamokkal már mind a két tankönyvet átvettem. Ifjúságunknak valamit egyházunk történetéből is tudnia kell, és éppen ez nincs meg ebben a két tankönyvben. Bevallom Önnek, hogy meg máig is saját fordítású Heidelbergi Kátét használok, mivel már régebben bevezettem már azt a felsőbb osztályokba és azt is látom, hogy a Balázs fordítása sokkal nehezebb stílusban van írva, mint az én fordításom, Kérem a főtiszteletű püspöki hivatalt, hogy azt ne vegye rossz néven tőlem. Fokozatosan bevezettem a felsőbb évfolyamokba a Baláz Heidelbergi Kátéját is. Továbbá levelében azt is ajánlja, hogy ne konkuráljunk Baláz-al a vallásos tankönyvek kiadásában. Higgye el nekem, hogy sohasem volt szándékomban konkurálni nemcsak Balázssal, hanem senkivel sem a világon. Előttem mindig csak az volt a fontos, hogy a szlovák kálvinisták minél előbb kézhez kapják a legjobban szükséges tankönyveket. Én kezdtem először a bibliai történetek c. tankönyvön dolgozni. Mikor az ószövetségi rész úgyszólván befejezett volt, elhatároztam, hogy a kidolgozott anyagot elküldöm b. e. Péter Mihálynak megtekintés végett, azzal a kéréssel, hogy lenne szíves az anyagot átnézni és a további munkára nézve utasításait megadni. Ő azonban azt gondolta, hogy az anyag már teljesen ki van dolgozva, átvizsgálás céljából egy bizottságnak adta ki és ez nem találta eléggé tartalmasnak, bár az én véleményem szerint sokkal jobban megfelelt az elemi iskolák 3. és 4. évfolyama számára, mint az az anyag, amit Baláz lelkész dolgozott fel. Erre jött valamelyik egyházi funkcionárius részéről az az indítvány, hogy a bibliai történeteket Baláz és ne Tomašul'a állítsa össze.

Így volt ez a konfirmációs kátéval is, melyet magyarból fordítottam

le. Úgy lekritizálták, mintha én magom írtam volna, bár már előzőleg a magyar egyházakban használtatott. Úgy gondolom főtiszteletű püspök úr, hogy nem bennem van az ellenségeskedés szándéka, hanem valakiben másban.

Ami a Heidelbergi Káté illeti: Engedje meg, hogy ezt az ügyet is megmagyarázzam. A Heidelbergi Káté már akkor is lefordítva volt kezeim között, amikor Balázt az egyházi felsőbb hatóság a fordítás elkészítésére felhatalmazta. Mikor erről értesültem, belenyugodtam és két évig vártam is, gondolván, hogy Baláz munkához fog és lefordítja a kátét. Sőt nem egyszer, sem nem kétszer személyesen is buzdítottam Balázt, hogy minél előbb fordítsa le a Heidelbergi Kátét, mert nagyon nagy szükségünk van rá. Neki azonban mindig volt valami kifogása. Mivel Baláz két év múlva sem fordította le a Heidelbergi Kátét, elhatároztam azért, hogy a saját fordításomat nyújtom be véleményezés, illetve jóváhagyás céljából egyházi hatóságomnak, de ugyanakkor küldtem egy kópiát Baláznak is.

És mi történt? Az, hogy Baláz a kézirat vétele után munkához látott és lefordította a Kátét. Nekem azonban a homonnai lelkész, Böszörményi azt ajánlotta, hogy adjam ki a fordítást, bár ő, mint a bizottság egyik tagja, egyházi hatóságainknak nem ajánlotta jóváhagyás végett. Talán azért tette ezt, hogy t. i. ajánlotta a fordítás kiadását, mert gondolta, hogy Baláz fordításának a minisztérium által való jóváhagyása hosszabb ideig fog késni. Ezen tanácsot véve figyelembe, határoztam el magamat, hogy saját költségemen kiadom fordításomat, azt gondolván, hogy legalább, mint segédeszköz, házilag használható lesz. – Legalább ennyit a konkurenciánkról – ad informandum.

Lefordítottam és kiegészítettem Dr. Tüdős István „Keresztyén hittan és erkölcsstan” c. könyvét. Az egyház hatóság jóváhagyása céljából fordítottan le, gondolván, hogy legalább ezt a művet alkalmasnak fogja találni vallástanítás céljaira a szlovák kálvinista iskolákban, mivel már Magyarországon is használtatott. Ezt is elutasították. Ha egyeseknél csak egy kis megértés volna, akiket ugyanis az egyházi hatóság a vallásos tankönyvek megvizsgálásával bízott meg a szlovák kálvinisták részére, akkor ma már minden szükséges tankönyvünk megvolna. Gondoskodtam volna nemcsak jó magyar valláskönyvek fordításáról, de egészen új tankönyvek összeállításáról is, továbbá az anyagiakról is, melyek kiadásukhoz szükségesek anélkül, hogy az egyházi felsőbb hatóság kiadásukkal anyagilag megterhelve lett volna.

Abban az időben kértem főtiszteletűségedet, hogy adjon nekünk utasítást arra nézve, hogy a magyar vallási tankönyvek közül melyiket fordíthatnók le szlovák nyelvre? Erre azonban semmiféle feleletet nem adott.

Továbbá írja 265. sz. levelében, hogy nem tartozik hatáskörébe a szlo-

vák istentiszteletek felett rendelkezni ott, ahol azt a szlovák egyháztagok kérik. Csodálkozom ezen. Hisz ki más, mint főt tiszteletűséged rendelheti el bármelyik egyházkerületébe tartozó esperesi hivatalnak, hogy eleget tegyen az egyházi közgyűlés követelményeinek? Ha a szlovák nemzeti-ségű egyháztagok lelkészeiktől követelik a szlovák istentiszteletet, ezek az egyházhatósághoz utasítják őket. Ha az esperesi hivatalhoz fordulnak, ez újra tovább tessékeli őket, így aztán ezeket az ügyeket, melyek a szlovák istentiszteletre vonatkoznak, nagyon sok olyan egyházban is csak halasztgatják, ahol már régen szlovákul kellene prédikálni. Ezen oknál fogva az ilyen egyházak tagjaikban veszteséget szenvednek, mivel a fiatalság már nem érti a magyar nyelven tartott istentiszteleteket.

Tudomásunk van arról, hogy a magyarizségi egyház fiília Egres, rövid időn belül a pravoszláv vallást veszi fel és mindezt csak azért, mert a lelkész nem bírja a szlovák nyelvet és a nép kívánságának nem tud eleget tenni. Több ilyen egyházat tudnák még felsorolni, ahol eddig népünknek ilyen természetű kívánságait figyelmen kívül hagyták, s ezeket a jövőben sincs szándékukban teljesíteni. Ezt viszont egyházi életünk sínyli meg. Nézetem szerint a szlovák istentiszteletekre vonatkozó rendelkezésnek Öntől kell kiindulnia. Amíg Ön e téren befolyását nem érvényesíti, egyházunkat a politikai napilapok rossz színben fogják feltüntetni és örökösen becsmérelni fogják, habár, őszintén megvallva sem a szlovák kálvinisták szövetsége, sem annak vezetői eddig a politikai lapokban soha egy sort nem írtak a szlovák kálvinisták sérelmeiről.

Ezeket tudomására hozva, vagyok teljes tisztelettel: Tomašul'a János s. k. ref. lelkész.

156. Forrás

/Tizáninenni e. ker. irattárából, 65/1927. sz. iratban irónnal írt és indigóval sokszorosított körlevél./

6./1927. sz. Ref. Lelkészi Hivatal. Lasztomér.

„Senki tőletek a pálmát el ne vegye!” Kol. 2. 18.

Nagytiszteletű Lelkész Úr!

Szeretett Szolgatárs!

Kálvinista Sionunk reánk bízott csúcsát szekták szelei nyaldossák, anyaszentegyházunk a legkeletibb s a szlávok közt egyetlen kis szigete nyugat nyugtalanságából született szekták tengerébe való elsüllyedésnek néz elébe. Ütött a 12. órája, hogy quietizmusunknak véget vessünk! Határozott hangot kell adnia harsonánknak különben ki megyen harcba?! Már pedig, hogy harcba állított bennünket az Úr, az – gondolom – most mindenki előtt nyilvánvaló.

Nyilvánvaló, hiszen „kenyerünkben” vagyunk megtámadva.

Nyilvánvaló, hiszen becsületünkről van szó s az Úr előtt való felelősségünkre apellálnak a körülöttünk zajló tények, szavuk felhat az egekig.

Nyilvánvaló, hiszen drága örökségünket akarja kezünkből kiragadni a háború okozta erkölcsi és lelki zavarokra támaszkodó ellenség, szemünk láttára lesz farkasok prédájává a reánk bízott nyáj, ha ki nem lépünk a küzdő tere s a kezünkbe adott fegyverrel, „az ige kétélű fegyverével” el nem pusztítjuk a fenevadat, mely bárányszőnyegbe öltözve máris az akol falain belül van.

A veszély közös. Feladatunk az ellene való küzdelem sem lehet egyéni, nem, ez közös megoldásra vár.

Ennek megbeszélésére több tisztársam megbízásából tisztelettel hívom meg Nagytiszteletűségedet Nagymihályba a „Gambrinus” egytermében jan. 28.-án tartandó értekezletre.

A megbeszélés tárgya tehát elsősorban egy belmissziói kör és munkarend, másodsorban a szlovák egyházmegye megvalósításának végleges előkészítése lesz. E kettő egymást feltételezi és kiegészíti.

Szlovák egyházmegye nélkül – nézetem szerint – nem lehet eredmény és belmissziót kifejteni a szlovák kálvinisták között, viszont szlovák egyházmegye alakításának semmi értelme nincs az eddiginél intenzívebb belmissziói munka nélkül.

Tétovázásnak, előítéletnek és féltékenységnek semmi helye nincs.

A veszély még azon az egypár helyen is, ahol gondos vezetés, vagy sokkal inkább szerencsés körülmények következtében még eddig semmiféle szekta nem ütötte fel fejét sokkal nagyobb, semhogy egy kézlegyintéssel el lehetne intézni. Nemcsak a szekták tanainak a szegénységét, az igazságtól való távolállását és ürességét kell tekintetbe venni, hanem a mi népünk hiszékenységét, elmaradottságát és valljuk meg ürességét is.

Azt hiszem, hogy nekem, mint lelkésznek ezen a vidéken, nem kell, vagy talán nem is szabad, tovább festenem azt a szükségét, melyet azok, akiknek írok, mindnyájan jobban ismernek. Csak annyit még, hogy, ha a fentebb említett ellenség nem is léteznék, akkor is itt az ideje, hogy egy megbeszélésre összegyűljünk, amelyen mindenek előtt az egyházmegyei lelkészi értekezletek mintájára meg kell alakítanunk a szlovák egyházakban működő lelkészek külön egyesületét, hiszen a kívülálló is, akik nem ismerik közelebbről speciális helyzetünket és feladatainkat, /de tudják, hogy kell létezniük ilyeneknek/ csodálkoznak azon, hogy eddig nincs megalakítva.

Szeretetteljes testvéri üdvözléssel Lasztomér, 1927. jan. 17. Balázs János s. k. ref. lelkész.

157. Forrás

/Felsőzempléni e. m. irattárából. Virágh József 1931. évi esperesi jelentése. – Kézírás./

Itt közöljük az esperesi jelentésből azt ami a nyomtatásban megjelent jegyzőkönyvből kihagyatott

/ Békesség?!!! Kívánatos sőt főképpen nekünk lelkészeknek. Állásunkból hivatásunkból kifolyó kötelességünk is lenne, hogy a békesség ápolása, fenntartása tekintetében is „úgy fényljék a mi világosságunk, hogy mások is lássák a mi jócselekedeteinket. /De hogy miként törekszünk erre: legyen szabad egy pár szemelvényel szolgálni.

Köztudomású dolog, hogy a hivatalos és törvényes eljárásom szülte elégedetlenség s az abból burjánzó bosszú, legutóbbi egyházmegyei gyűlésünk óta már polgári bíróság elé is állított. A gondnoki és presbiteri tisztségektől egyházmegyei bírósági ítélettel megfosztott 9 vásárhelyi egyháztag vonult fel ellenem tanúként, élükön az egyházunk kötelékébe egyáltalába nem tartozó Korulják János luth. vallású állami tanítóval és Tomasula János bánóci ref. pappal.

Elborult lélekkel, tépelődve, magamba mélyedve ültem a bűnösök padján. Szívem izgalmasan, lázasan dobogott, mint félrevert harang rémes kongása, talán a méltatlan meghurcolástól, az elkeseredéstől, hogy a köznyelven kényelmesnek, nyugalmasnak nevezett, a valóságban azonban tövisekkel kirakott papi pályán, büntetlenül, tisztességben eltöltött 71 évi életkorom s 46 évi lelkészi működésem és közszolgálataim jutalmául ezt is meg kellett érnem, talán a szájalomtól, hogy vádlóim vélt igazságuk szenvedélyes keretében képesek letarolni a szív, a képzelet, a hit virágait, hogy vágyaiknak nincs korlátja, akaratuknak nincs zsinór mértéke, az erkölcsnek nincs törvényhozó hatalma bennük, vagy talán a kétségbeeséstől, mely a vallomások hallatára népünk Isten félelmének meglazulása, korunk erkölcsi nivója alásüllyedésének borzalmas jelensége s a belső rothadás hovatovább terjedése láttára döböntesse meg a lelkemet. Azonban a kint, a gyötrelmet, szentséggé változtatták bennem a Pál apostol ajkairól elhangzott emez ígét: „Nyomorgattatunk mindenfelől de abban el nem hagyatunk!” S mintha egy gyöngéd kéz: a hit, a remény, mely jégvirágot ablakunkba élő virágot teszen, zaklató, tépő fájdalomba azt súgta volna nekem, hogy van egy ország, hol nem magot vetnek, hanem igazságot ahol az igazságnak megdönthetetlen a diadalma! Megcsendül lelkemben egy szent zsolozsma, a vallásos költészet utolérhetetlen mesterének Dávidnak I-ső zsoltára: „Aki nem jár hitlenek tanácsán és meg nem áll a bűnösök útján, a csúfolóknak nem ül ő székében, de gyönyörködik az Úr törvényében és arra gondja mind

éjjel–nappal: az oly ember nagy boldog bizonyjal!” És a benső zsongás hatása alatt szerettem volna ha az a kéz, mely Belszár várakának fehér falára a „mene, mene, tékel ufarsin” igéket felírva, az én kezem volna mely oda írná vádlóim és a vád tanúinak szívük táblájára félelmetes, titokzatos, villogó betűkkel” Az Úr lát és hall mindenekét!”

De megyek tovább. 1920-ban egy összejövételünk alkalmával kizárólag lelkésztársaimmal ebédeltem együtt. Ebédelés közben –talán őszintében mint szabad lett volna, – a fogadalom letételéről szólottam valamit. Megdöbbenésemre azonnal hangzott a testvéries megjegyzés: ezt lezögezzük esperes úr! S két lelkésztársam szíves közvetítésével a szavaim Tomasula lelkész úrhoz s általa az államügyészség elé kerültek s ezek is vádként szerepeltek ellenem. Íme, közöttünk már az árulás kenderdőtlenül jár!

És még tovább! Tomasula János lelkész a szerkesztése és kiadásában megjelenő „Slovenské Káľvinské Hľasy” című, egyházinak nevezett, de szellemével, irmodorával, működése céljával, a Krisztusi szent elvekkel, az evangélium tanításával, parancsolataival merőben ellentétes irányt ébresztő és terjesztő lapjában, jónak látta a tisztújításra, illetve az esperesi tisztségre leadott szavazatokra vonatkozó bírálását is közszemlére bocsájtani. Kifogásolja – többek között – a tusai presbitérium szavazatának szabályszerűségét. Azt mondja, hogy itt a presbitérium egy vasárnap délelőtt tartott gyűlésében az esperesi tisztségre szavazatát Horkay Lajos úrra s délután – előbbi határozatát megváltoztatva – Virág Józsefre adta. Azonban – bár Tomasula úr jól ismeri ennek a szokatlan esetnek az okát is jó indulatából kifolyólag azt bölcsen elhallgatja. Elmondom hát én.

A vasárnap délelőtti szavazó gyűlésben a tusai lelkész – jelöltje melletti túlfűtött lelkesedésben – azt a bátor, sőt mivel az ítélet még máig sem jogerős tehát hamis kijelentést tette, hogy „az eddigi esperes büntetett előéletű, ennek folytán törvényeink szerint nem választható.” A hiszékeny, egyszerű emberek felültek az ügyes beszédnek s a lelkész által ajánlott egyénre szavaztak. Gyűlés után azonban a dolgok állásáról kellő felvilágosítást nyerve, még az nap délután a paplakra mentek s követelték a lelkésztől, hogy a délelőtt aláírt szavazatot semmisítse meg, mert ők az eddigi esperesre kívánnak szavazni. A presbitérium tagjait a büntetett előéletűség okáról és mérvéről felvilágosító egyén ellen emiatt felettes hatóságának panasztételt és az a Szentlélek elleni vétke következményeit most aggodalommal várja.

A történetek felett az elfogulatlan közvélemény mondjon ítéletet.

Én erre vonatkozólag csak annyit említek meg, hogy az a vén ember akit a közbizalom emelt annak idején az esperesi tisztségre lelkiismeretes, becsületes munkálkodása tartott meg ebben az állásban már 10 éven át,

talán paptársától – még ha ifjú is – méltán megvárhatná, hogy tisztességes, becsületes, legalább a fennhatósága alá tartozó gyülekezetben ne csorbítsa, annyival inkább ne mert szent könyvünkben is ott áll a parancs; „A vén ember előtt felkelj és az öregnek orcáját megbecsüljed!”

Ugyan csak a nevezett lap hozza nyilvánosságra azt is, hogy Balázs János lasztoméri lelkész egyházának az esperesi tisztségre adott szavazatát pecséttel való ellátás nélkül adta be.

Kétségtelen, hogy ezt a közvélemény írója már a szavazat beadása előtt tudta. Sőt valószínű, hogy az illető lelkésszel együtt állapotok meg a szavazat szabálytalanul való kiállítására nézve, mert az a számításukban zavart okozott. Tudatos volt tehát a szabálytalanság elkövetése s ez abból a célból történt, hogy az egyház szavazata érvénytelen legyen. A beigazoltan szándékos hivatalos kötelesség mulasztásért s a hivatali hatalommal való visszaélését az egyházmegye elnöksége Balázs János lelkész ellen a fegyelmi eljárást megindítja.

A szavazatokra vonatkozólag felhozott többi kifogások egyenesen neveltségesek. Honnan tudhatja, vagy van-e joga a szavazatbontó bizottságnak azt keresni, hogy valamelyik egyházban a szavazásról lesz-e jegyzőkönyv azonnal felvéve, vagy nem? De ha nem lesz is, hol van az megírva akár törvényünk, akár szabályrendeleteinkben, hogy a jegyzőkönyvnek azonnali fel nem vétele az egyház szavazatát érvényteleníti? És honnan tudja Tomasula úr ilyen pontosan mindezeket? Bizonyosan olyan jól jövedelmez a lapszerkesztés, hogy már detektívet is tarthat.

De hát: béke veletek ág béke velem! A lezajlott harc után nyugodjunk meg abban, hogy senki se járta meg még az élet sivatagát anélkül, hogy valamikor Márához ne ért volna. Csalódunk valamennyien, sűrűn, mindenben: sorsban, számításban, jóságban jellemében. Haljuk a hízelgő, Ékes mézes beszédeket. Azt hisszük kakas szólás, mely virradatot jelent s íme Márához érünk: denevér vijjogása volt az, mely nyirkos, ködös alkonyatot jósol. Olyanok ezek az egymást követő választási ciklusok, mint a kerekes kút két vedre. Az egyik felszáll telve, a másik leszáll üresen, ha ez megtelt, amaz jó fel s a másik merül alá, de a lánchról nem szakadnak le a vedrek soha ...De mégis!.. Van az életvedrének egy örök leszállása is ...a sírba! Ez már rám nézve nagyon közel van. Mert bizony nem úgy süt már énrám a nap, mint az ifjúságra. Azokat ébreszti, engem már altat a meleg. De míg utolsó sugarát nem löveli rám s a kegyelem Istene erőmet megtartja: dolgozni akarok egyházam, népünk és nemzetem javára!

A fentebb említett sajnálatos esetekből pedig levonva az ésszerű következtetést: nehogy a vádaskodásra, az árulásra az a azokban gyönyört találóknak, vagy az azokból hasznot remélőknek nyílt egyenes őszinteségem által csak valamikor tápot adhassak de meg azért is, az a különös tapasztalatom, hogy az emberek közelsége csak a gyűlöletüket

növeli s ennek oka a mai időkben az hogy minél közelebb vannak egymáshoz, annál inkább félnek egymástól és annál kevésbé ismerik egymást: kijelentem, hogy ezentúl őrizkedni fogok, még hivatalos kötelességeim végzése alkalmával is, minden nagyobb társas összejövetelen való részvételtől s esperesi jelentéseim is ezentúl csak a hivatali munkakörben előforduló esetekről és dolgokról és az egyházlátogatóság sovány jelentéseinek egybefoglalásairól fog szólni, amint itt is következik./

158. Forrás

/Abaújtornai e. m. irattárából. -600/932. sz. – Kézírás./
109/1932.

Nagytiszteletű Esperes Úr!

Ide mellékelten küldöm a „Sväz” titkárságának levelét további intézkedés végett. Sok kommentár nem szükséges, a tények beszélnek. Tudtom nélkül elmentek Olcsváriba, ott szlov. nyelvű ist. tiszteletet tartottak s az eredmény e levél. Addig míg felsőbb hatóságomtól utasítás nem jön, nem tehetek semmit. Mint egyéni véleményt tisztelettel legyen szabad felemlítenem, hogy az eredményt illetőleg jobb is volna valami közelebbi utat találni a gyermekek elméjéhez, hogy ne végezzenek szajkó munkát s az én fáradságomnak is legyen valami eredménye.

Beszterben is próbálkoztak, Danis úr és egy diákom 11.-én d. u. eljöttek, de megtudva a hangulatot, a kísérletezésről letéve a tapogatódzást abahagyva, diszkréten eltávoztak.

Tisztelettel kérdem, nincs-e büntető törvényünk arra, ha más lelkész a parochus engedéje nélkül akár a fíiiába is ist. tiszteletet tart?

A Nagytiszteletű Esperes Úr szíves intézkedését várva, vagyok.

Beszterben, 1932. szept. 19.

/Pecsét/ Reformátska cirkevná obec Bester, Református egyházközség Beszter.

Kiváló tisztelettel Csatári Gyula s. k. ref. lelkész.

159. Forrás

/Abaújtornai e. m. irattárából 600/932, – sz. Gépírás./

Vallástanítás Olcsváron.

2. okt. 3-án 2. szept. 19

és 5 drb. tanító választási melléklet megerősítve.

Tisztelendő Csatári Gyula Lelkész Úrnak, Beszter.

I. Az Olcsvári gyermekek vallástanítására nézve az az álláspontom,

hogyha igaz az, hogy azok a gyermekek tényleg semmit sem tudnak magyarul, akkor azoknak magyar nyelven való oktatása természetesen eredménytelen s így egyházi szempontból értéktelen, tehát a kálvinista egyház részére való megtartás szempontjából semmi ki fogásom a szlovák nyelvű vallástanítás ellen. Tekintettel arra, hogy Beszterben az istentisztelet nyelve még magyar, így az istentiszteletben való részvétel szempontjából múlhatatlanul szükséges, hogy az éneklésre magyarul tanítassanak. A szülők is figyelmeztetendők, hogy odahaza az énekeket is gyakorolják gyermekeikkel meg a legegyszerűbb imádságokat is gyakorolják velük magyarul. Ebből a szempontból célszerű lenne az Olcsvári gyermekeket lejártni legalább hetenként egyszer a beszteri iskolába.

II. Sokkal tisztább munka az olcsvári szlovák istentisztelet tartása. Az E. T. I. t.c. 140. § világosan beszél. Ha tehát beigazolható hogy ott bármelyik lelkész istentiszteletet tartott az illetékes lelkész tudta és engedelme nélkül, úgy ez a körülmény természetesen a résztvevő, illetőleg a fungáló lelkész nevének közlése mellett hozzám bejelentendő s én a fegyelmi panaszt ellene illetékes hatóságánál befogom adni.

Atyafiságos szeretettel: esperes.

160. Forrás

Zväz Slovenský Kalvínov na Slovensku.

Ústredie v Bánovciach nad Ondavou, okres Michalovce.

/Pečat:/ Z úradu hl. tajomníka Zväz S. kalvínov n/Slov.

Predmet: Príspevky na inštitúcie k dobru len maďar. veriacich.

Moravany, dňa 31. júla 1935.

Č. j.: 53/1935.

P. T.

Dôstojnému Reform. biskupskému úradu v Kapušanoch.

Valné zhromaždenie zväzu slovenských kalvínov na svojom zasadnutí dňa 23. apríla 1935. v Lúčkach na tom: "žiadame p.t. cirkevnú vrchnosť žeby nežiadala na slovenských kalvínskych cirkvách a ich filiách príspevky na maďarský študentský internát a učiteľský ústav, ako i na sirotinec a lučeneckú teológiu.

Každá z týchto inštitúcií slúži k dobru iba maďarských reform. veriacich, z toho dôvodu nech sa nežiada od slov. kalv. cirkvi, aby i ony platily na tie ústavy."

S úctou

/Pečat:/ V kruhu na trojvrší s dvojitém krížom, ako znak. Zväz Slovenských kalvínov na Slovenku.

Tajomník: Josef Matta, v. r. uč.

Fordítás:

Szlovenszkói kálvinisták szövetsége Szlovenszkón.

Központ Bánócon az Ondava mellett, Nagymihályi járás.

Tárgy: A csak magyar hívek intézményeinek a részére fizetendő járulékok. /Pecsét:/ A szlovák kálvinisták szlovenszkói szövetségének főtitkári hivatalától.

53/1935. sz.

Morva, 1935. július 31. T. C.

Főtiszteletű Reform. püspöki hivatalnak Nagykapos.

1935. április 23.-án a szlovák kálvinisták szövetsége Lucskán tartott közgyűlésének üléséből: „Kérjük a t.c. egyházi hatóságot, hogy ne követelje a járulékokat a szlovák kálvinista egyházaktól és azok leány-egyházaitól a magyar diákinternátus és tanítóképző intézet, valamint az árvaház és a losonci teológia részére. Ezen intézetek közül mindegyik csak a magyar reform. hívek javára szolgál, ezen okból ne követeljék a szlovák kálvinista, egyházaktól, hogy ők is fizessenek ezekre az intézetekre.

Tisztelettel: Matta József, tanító s. k.

/Pecsét:/ Körben hármas halom kettős kereszt mint címer. Szlovák kálvinisták szövetsége.

161. Forrás

/Tiszáninenni e. ker. irattárából, Írógéppel írt szöveg, kópia/

Felmentés járulék fizetése alól

1935. VII. 31

szám: 153/1935.

Nagykapos, 1935. aug. 2.

570. sz. /1935.

A Szlovák Kálvinista Szövetség Vezetőségének Bánovce n/O.

Az itteni hivatal megkapta a Szlovák Kálvinista Szövetség 1935. április 23-án tartott ülésének ama határozatáról szóló jegyzőkönyvi kivonatot, amely szerint a Szövetség felmenteni kéri a szlovák gyülekezeteket a losonci teol. Szeminárium, a komáromi tanítóképző intézet s a pozsonyi diákinternátus fenntartására kivetett járulékokfizetése alól.

Fel kell világosítanom a Szövetség vezetőségét arról, hogy az említett járulékokat az Egyetemes Konvent vetette ki a gyülekezetekre s így tehát annak fizetése alól is csak az Egyetemes Konvent adhat felmentést. Ezért a megküldött jegyzőkönyvi kivonatot felküldöm oda, bár tudom, hogy ilyen formában az Egyetemes Konvent aligha fog foglalkozni ezzel az üggyel. Véleményem szerint a szóban levő kérést a szlo-

vák gyülekezet ok elöljáróságai illetékesek és jogosultak előterjeszteni.
Atyafiul szeretettel: püspök

162. Forrás

/Felsőzempléni egyházmegye irattárából./

Virág József esperesi jelentése, Kisazar, 1937. szeptember 14. Gépírás.
Kivonat az esperesi jelentés 3.-és 4. lapjáról.

Itt /Lasztócon/ panaszzolják azt is, hogy a bánóci lelkész megbízásából valami futkározó nőszemély járt hozzájuk s kijelentette, hogy a temp-lomban szlovákul akar beszélni a hívekhez. Ezt – mint írva van – a falu-ból „eltanácsolták”!

Sajnos ebben, a valláserkölcseleg különben is veszedelmesen romlott időben ez a Bánócról kiinduló s mind nagyobb mérveket öltő magyarel- lenes agitáció nem egy gyülekezetünk békéjét, nyugalmát dúlta már fel s lelketlen ígéreteikkel, biztatásokkal vagy megfélemlítésekkel nem egy gyarló ember elmét és lelket vonultatott fel már a testvérharc mezejére. A sok rossz mellett ezt is el kell túrnunk. És nem az a teendőnk és köte- lességünk, amit a jegyzőkönyv diktálója „logikusnak”, „konzekvensnek” tart, hogy elcsüggedve, feladva a küzdelmet, a reményt, kilépjünk az egy- házunkból, hanem úgy, és azzal mutatjuk meg igaz kálvinista mivoltun- kat, ha a reánk tornyosuló bajok, veszedelmek között mint a viharvert pálmafa, hitben megerősödve és szilárdan állva küzdjünk és áldozunk egyházunk és annak intézményei fennmaradásáért és felvirágzásáért. Ez Ézsaiás próféta szavaival: „35. r. 3–6. vers” – „Mondjátok azoknak akiknek szívük félelmes: legyetek erősek és ne féljete: eljő az Isten az Ő igazságával és megszabadít titeket. Akkor a vakoknak szemei megnyíl- nak, a süketeknek fülei megnyittatnak és szökel a sánta mint a szarvas és a némának nyelve énekel.” Hódoljátok az Úrnak, mert jóságos, mert örökké tart az Ő kegyelme!!

163. Forrás

/Erdélyi Zoltán bodzásújlaki lelkipásztornak: Tárnokhoz írt levele. – Ere- detibe a konventi levéltárban. – Gépírás./

A bodzásújlaki ref. egyház lelkési hivatala.

Kedves Lelkipásztor Testvérem!

A leveleket eredetiben és magyar fordításban küldöm. Amikor túladok raj- tok, sok keserű percnak az emlékét is szeretném eltávolítani velük együtt. A meglátogatgatásunk esztendeiért Isten kegyelme folytán azóta bőven

kárpótlást nyertünk – én talán vamennyitel felett –, mert nagyobbik gyermekem első osztályát leszámítva, gyermekeim édes magyar nyelvükön tanulhatnak, ami felszabadulásunk nélkül lehetetlen lett volna nálunk s ezt az örömet csak az érezheti igazán, akinek része van benne.

A csatolt bizonyítékok fényt vetnek arra, hogy bennünket nemcsak a közigazgatási iskolai hatóságok szorongattak, hanem a Szlovák Kálvinisták Szövetsége égisze alatt tömörült, erősen szlovák nemzeti irányú klikk is igyekezett hol szép szóval, hol fenyegetéssel bevonni s nemzeti céljai szolgálatába hajtani. Vezérük: Tomasulya János, a P. Czinke püspöksége idején amerikai nyomásra Bánóóra telepített amerikai kurzuson kiképzett lelkész és agrár korifeus, ha kellett, mozgósítani tudta a járási főnököt csak úgy, mint a tanfelügyelőt. Ha valamelyik vegyes község reformátusait meg akarta nyerni az egyházon belül folytatott szlovák propagandának, a jegyzők és tanítók feladata volt egyénileg megdolgozni a nem eléggé gerinces reformátusokat.

A levelekben tárgyalt ismeretközlő előadások is csak név szerint voltak ilyenek tulajdonképpen céljuk a magyarság elleni gyűlölet felébresztése, vagy ahol a gyűlölet már megvolt, ott annak fokozása, az 1000 éves magyar iga emlegetésével. Fájdalommal tapasztaltam, ha nem is a saját bőrömmön, hogy egyháztagjaink kezében a szlovák nemzeti propaganda is nem egyszer bevált eszköznek bizonyult, vagy kiöregedett lelkipásztoruknak akartak ártani esetleg őt megszekírozni. Hivatali elődöm nem bírta a szlovák nyelvet. Itteni lelkészkedése 20. évében kezdtek azzal ostromolni, hogy hirdesse az Igét nekik szlovákul is. Az én meghívásomnál a fő érv állítólag az volt, hogy bírom a szlovák nyelvet s majd fogok nekik szlovákul prédikálni. Mégis a hazatérésünkig itt eltöltött több mint 4 év alatt egyetlen hang sem követelte a szlovák prédikációt.

Anyagi vonatkozású közleményem a következő: Sárospataki keletű érettségi bizonyítványommal lelkési szolgálatom három első évében hasztalan kísérleteztem a kongrua kiutalását illetőleg. Ebbe bele is törődtem, hiszen az elutasításnak törvényes alapja volt. 1929. júniusában, mint beregszászi káplán lettem a nosztrifikációs érettségít. A nosztrifikációs záradékkal ellátott bizonyítványomat a Referátuson elfekvő egyéb okmányaimhoz pótlólag 1929. augusztusában küldtem be azzal a jó reménységgel, hogy a várva várt s ezer hellyel bíró államsegély ... múltak el, míg vég /.../ lyem ²⁰⁷ majd rövidesen megérkezik. Hónapok, sőt évek múltak el, míg végre dr. Jamniczký Ottokár pozsonyi ügyvéd többszöri zaklatására 1931. augusztusában megkaptam két évre visszamenőleg az illetményeimet. Az ügyvédi honorárium Jamniczký humanitása folytán csak 500 Kcs volt. Sokszor már a kétségbeesésig fokozódó elkeseredésemet megérti az aki tudja, hogy mit jelentett kezdő, családos emberre nézve 13.000 Kcs

207 Az eredetivel megegyező

indokolatlan visszatartása. Kongruaügyi előadónk az országos hivatalnál egy Dzurányi nevű úr volt, akiről hiteles forrásból tudtuk, hogy a hét első napján beszélt s akkor mint gyengélkedő, távol tartotta magát a hivataltól. Jó munkát kívánva szeretettel köszönt: Bodzásújlak, 1940. február 13. Erdélyi Zoltán s. k. lelkipásztor.

164. Forrás

Odpis:

Sväz slovenských kálvínov Na Slovensku. Ústredie v Bánovciach nad Ondavou, Okres Michalovce.

Predmet: Návšteva cir. zboru. Č. j. 1159. /37 Odpoveď k čís.:

V Bánovciach nad Ond. dňa 16. augusta 1937.

Dôstojný pán, dp. N. Erdélyi ref. farár.

Ujlak.

Dôstojný pane,

Sväz slovenských kalvínov na Slovensku rozhodol sa na svojej pracovnej porade dňa 1. t. m., rozposlať do ref. cirkevných zborov niekoľkých študentov na prednášky.

Dňa 22. t. m. t. j. na nedeľu chce navštíviť Váš cirkevný zbor Ján Pallai-Dany, abit. reál. gymnázia, aby u Vás zadržal prednášku.

Príde autobusom z Trebišova, takže prednášku by mal poobede.

Nakoľko pán farár Tomašuľa odcestoval, nemôžeme mu dať poverenie podpísané ním. Ale dúfam, že to nevadí, že postačí aj tento list, na ktorý sa on odvolá u Vás.

Dovoľujem si Vás srdečne pozdravovať, s prevajom hlbokkej úcty: Zuzana Katančíková za administráciu Zväzu s. k.

P.S.

Dr. Pallai-Dany je práve v ústredí a dovoľuje si Vás tiež pozdravovať: stretnutie, Teším sa na milé stretnutie, Ján Pallai-Dany.

Fordítás:

Szlovák Kálvinisták Szövetsége Szlovenszkon. Központ Bánócon, Nagymihályi Járás.

Tárgy:

Egyházközségek meglátogatása. Bánócon, 1937. augusztus 16. 1159./37. szám.

Nagytiszteletű Erdélyi N. ref. lelkész úrnak. Újlak.

Nagytiszteletű Uram! A szlovákiai szlovák kálvinisták szövetsége f. hó

I.-i munkatervet összeállító tanácskozásán előadások tartása végett néhány középiskolás diák szétküldését határozta el a ref. gyülekezetekbe. F. hó 22.-én, azaz vasárnap az ön gyülekezetét Pallai-Dany János reál-gimnáziumot végzett ifjú óhajtja meglátogatni, hogy Önöknél előadást tartson. Autóbusszal érkezik Töketerebesről, úgyhogy előadását délután tartaná meg. Amennyiben Tomasulya lelkész úr elutazott, nem adhatunk neki tőle aláírt meghatalmazást. De remélem, hogy ez nem lesz akadály, hogy elég lesz ez a levél is, amelyre ő Önnél hivatkozik. Bátorodom Önt szívélyesen köszönteni mély tisztelet nyilvánítással: Katancsik Zsuzsánna a Szövetség ügyvezetése nevében.

U. i.: Pallai-Dany testvér épen a központban van és bátorodik Önt szintén köszönteni. Örülök a kedves találkozásnak, Pallai-Dany János.

165. Forrás

Válasz a fentilevéltre:

Az újlaki ref. egyház lelkészi hivatala. 40/1937. sz. Újlakon, 1937. aug. 22.
Tárgy: Pallai-Dany János úr kultúrelőadása.

A szlovák kálvinisták Szövetsége Központjának Bánóc.

Az az előadás, amelyet Katancsik kisasszony ez év június 20.-án tartott, később erős visszhangot váltott ki gyülekezeti tagjaink körében. Ezért mikor jelentették nekem Pallai-Dany János úr előadását, kíváncsian tartottam az ügyet az itteni egyház közgyűlése elé terjeszteni. A közgyűlés egyhangúan úgy határozott, hogy a gyülekezet rendje és nyugalma, érdekében nem kívánja meghallgatni Pallai-Dany testvér előadását. Amikor ezt szíves tudomásulvétel végett közlöm, maradok mély tisztelettel: Erdélyi Zoltán, ref. lelkész.

166. Forrás

Tomasulya János lelkész viszontválasza:

Sväz Slovenských Kalvinov na Slovensku, ústredie V Bánovciach Nad Ondavou, Okres Michalovce.

Predmet: Záležitost' prednášková.

C. j. 1172/37. V Bánovciach nad Ond. 193...

Odpoved' k čis.: 40/37. zo dňa: 22. VIII. t. r

Dôstojný pane,

Dnes došla Vaša zpráva, že prednáška našej osvetovej pracovnice pozobudila vo Vašom cirkevným sboru silnú ozvenu. Tomu sa ja vôbec nečudujem. Je vidno, že Váš cirkevný sbor je miešaný a pre tu príčinu prišla

tá ozvena. Hoci píšem, že je miešaný, preca len verím, že je iba urputnou maďarizáciou odnárodnený. Ujľak bol a zostane slovenskou obcou. O tom Vy, dost. pane, dobre viete.

Sväz slovenských kalvínov nechcel doteraz robiť v Ujľaku žiadny rozbroj, ale keďže sa našli u Vás cirkevníci, ktorí brania i poučným slovenským prednáškam tak sa pousilujeme osvetove pracovať aspoň medzi slovenskými kalvínmi.

Historický bude toto jednanie Vašich cirkevníkov mať olutovanie hodný záznami.

/Pečať: Sväz slovenských kalvínov na Slovensku. Ústredie Bánovce n/Ond./ S úctou

Ján Tomašula hl. predseda Sväzu.

Fordítás:

A Szlovákiai szlovák kálvinisták Szövetsége. Központ Bánócon. Nagymihályi Járás. Tárgy: Előadás ügye. 1172/37. ikt. sz. Válasz a 40/37. számra, ez év aug. 22. -ről. Nagytiszteletű Uram. Ma jött meg az ön tudósítása, hogy a mi kultúrmunkás nőnk előadása az Ön gyülekezetében erős visszhangot keltett. Ezen én egyáltalán nem csodálkozom. Világos, hogy az ön gyülekezete vegyes és ez okból jött ez a visszhang. Ha azt irám is, hogy vegyes, mégis csak azt hiszem, hogy csak erőszakos magyarosítással elnemzetlenített. Újľak szlovák község volt és marad. Erről Ön, nagytiszteletű uram, jól tud. A szlovák kálvinisták szövetsége nem akart eddig Újľakon semmiféle széthúzást csinálni, de mivelhogy akadtak Önöknél egyháztagok, akik elzárkóztak még a szlovák előadás meghallgatásától is, így igyekezünk közművelődésileg dolgozni legalább a szlovák kálvinisták között. Történetileg az Ön egyháztagjainak ez a cselekedete sajnálatraméltó feljegyzéssel fog bírni. Tisztelettel Tomasulya János a szövetség elnöke. /Pecsét: Szlovák kálvinisták szövetsége Szlovenszón központ Bánóc n/Ond./

167. Forrás

/Tiszáninneri e. ker. irattáriból. ad 314/1924. sz. írógépeit szöveg./
Fordítás a Kostnické Jiskry 1924. évi 37. számából /aug. 4./

A szlovák Kálvinisták sordöntő órája.

A szlovák kálvinistákra nézve az államfordulatig /prevrat/ egyáltalában nem volt meg a szlovák vallásos élet lehetősége. Magyarországon a kálvinista egyház egyike volt az elnemzetlenítő, erőszakos uralom fő támaszainak, belőle támadtak azok a nemesek, akiknek neve – a szlovákokra nézve – a magyar politika történetében mindenkor szomorúan nevezte-

tes marad. És autonómiájának keretein belül maga az egyház is azon buzgólkodott, hogy a szlovák gyülekezet egymásután elmagyarosodjék. Még most is vannak szlovák gyülekezetekben lelkészek, akik nem érznek a néppel és amelyeknek tagjai nagy részben még maguk sincsenek nemzetileg öntudatra ébredve.

Az államfordulat után tehát kötelességszerűleg fel kellett karolni a szlovák kálvinisták nemzeti felszabadítását az egyház keretén belül, aminek az öntudatos szlovákok kívánsága szerint egy az egyház kebelében felállítandó önálló szlovák esperesség által kellett volna megtörténnie. Dr. Révész, a tiszáninzeni egyházkerület püspöke már az 1919. évben megígérte és a csehszlovák kormánnyal megegyezett, hogy ilyen esperesség szerveztetni fog. Ettől az időtől kezdve azonban semmi sem változott. Az egyháznak magyar többsége féltékenyen őrzi a maga uralmát /hegemoniáját/ és minden eszközt felhasznál, hogy a szlovákokat továbbra is elnemzetlenítse. Énekes könyvet adtak ki számukra gyalázatos helyesírással és rossz szlováksággal, szlovák községekben továbbra is magyar lelkészek működnek és minthogy ők egyúttal az iskolák előljárói is, az ő szlovák ellenes befolyásuk igen erős.

Most a keleti kerület püspöke, Czinke, egy rendeletet adott ki, mely szerint az önálló esperesség felállítása felett népszavazás fog dönteni. Ha a szlovákok az esperesség mellett döntenek, a kálvinista egyház kizárja őket és ezzel jogon kívüli állapotba jutnak ennek minden következményével. Kénytelenek lesznek egy más egyházat alkotni, állami elismerésért folyamodni, elvesztik a pénzügyi segítséget, szemmel láthatólag összeütközések támadnak a vagyon kérdése körül és ami a legfőbb: bekövetkezik a szlovák elem széttagolása a kálvinista egyházban. Czinke mindenestre erre a meggyengülésre spekulál, hogy így könnyebben kiölhesse a szlovákságot más gyülekezetekben is, és igyekszik megfélemlíteni a gyülekezeteket, hogy ne az esperesség mellett szavazzanak.

A szlovákoknak Stunda a bratislavai minisztérium egyházi referense fogta pártját, ámbár tiltakozásával visszautasított, mert – mint mondják – ez az egyházi autonómiát érinti. Czinke püspök elutasítja a Dr. Révész ígéretének a figyelembe vételét és a konvent határozatára támaszkodik.

A szlovák kálvinisták sorából, kiknek ügyét a „Kostnická Jednota” karolta fel, a következő írást kaptuk:

A szlovák kálvinisták a nemzeti öntudat és önrendelkezés vizsgálja előtt állanak. A sors válaszút elé állította őket. Pálóczi Cinke, a ref. egyház püspöke körlevélben értesítette az egyházközségeket, hogy szeptember elején /f. é./ egy bizottság fogja őket meglátogatni, hogy megállapítsa, vajon a szlovák reformátusok kívánnak-e maguknak szlovák esperességet vagy továbbra is megmaradnak a magyar papság vezetése alatt?

Kedves szavakkal rajzolja a szlovákok állapotát a magyar uralom /

hegemónia/ idején, rámutat a református egyháznak ama törekvésére, hogy ez a múltban is a lehetőség szerint gondoskodott az ő vallásos nevelésükről, nemzeti vezetésükről /!/, hogy szlovák könyvet adott a kezükbe. Óh jaj! miféle szlovák könyvek voltak azok! Talán a „Spevník”, magyar helyesírással írva és még csak nem is kelet szlovenszkói dialektusban! Nemzeti nevelésről és szlovák iskolázásról még kevésbé lehet szó. Talán az, hogy a szlovák községek elnemzetlenítették, hogy a szószék és iskola a magyarosítást szolgálták. Csak az államfordulatnak köszönhető, hogy ma Azarban, Sólymoson, Pályinban, Zaharban stb. szlovák oktatás van és szlovákul prédikálnak noha például Pályinban és Szeretván a mintegy 5 családnak ma is prédikálnak magyarul, noha ezek is helyesen tudnák: szlovákul.

És vajon Pályin fog-e olyan papot kapni, aki bírja a szlovákot?! Ezért kell a szlovák esperesség, a szlovák előjáróság. Milyenek ezek a kívánságok? A szlovák esperesség felállításának kérdésében eléggé felvilágosított már Stunda testvér és azt kéri, hogy a püspök úr vonja vissza a rendeletét és más úton kísérelje meg a szlovák esperesség felállítását. Megmarad amellet, hogy a püspöki rendelet közzététele /publikálása/ torzszülöttet hoz létre az egyházban, a szlovák reformátusoktól való lemondással – akiket a Gondviselés alkotott szlovákoknak – az egy református egyházból két egyház támad, ezek közül egyik vagy másik törvényen kívül kerül. Hiány lesz egyházban, iskolában, pap és tanítóban. Nos és miért?

A szlovák esperesség felállításáról az államfordulat idején más nóták zengtek és más kompromisszumok kerültek elő. Dr. Révész, a tiszánin-neni kerület püspöke, kijelentette, hogy az ügy szakszerűen lesz elintézve, egy négytagú bizottság, melynek tagjait a református egyház és a szlovenszkói teljhatalmú minisztérium fogja delegálni ezt a kérdést mindenkinek a megelégedésére fogja rendezni. Nos eddig ez, a köztársaság 6. évében sem következett be.

Ma más szelek fújnak. A Dr. Révész ígéretéről Czinke püspök úr semmit sem tud és ezt a kormánnyal való titkos egyességnek jelenti ki. Hogyan?!

Az ügy látszólag tisztán egyházi természetű, a valóságban azonban nemzeti jellege is van. A szlovákok önrendelkezése a református egyházban lehetetlenné van téve és elrontva, ki kezeskedik afelől, hogy a bizottság pártatlan lesz?! Nézzük a dolgot szlovák nemzeti szempontból is? Kívánatos a bizottságra nézve, hogy egyházilag magas állású egyénekből álljon, kiknek már a rendkívüli érdem is előírja, hogy szlovákul tudjanak és hogy az utat saját fogatjukon, kocsijukon tegyék meg. Nos ez is áldozat. És vajjon a szlovák hívek nem fogják-e ezt nagyon drágán megfizetni?

E kérdésben helyesbítésre van szükség. Es ezért hadd teremtsen rendet egy olyan bizottság, amelyet Dr. Révész tervezett, mely az egyház és állam részvételével ezt az ügyet mindnyájunk megelégedésére rendezze. -sky.

168. Forrás

/Ugyanabban az iratcsomóban olvasható az alábbi levélmásolat. írógéppel írt eredeti levél másolata./

Szerkesztői nyilatkozat, Dr. Révész Kálmán püspök úr annak közlésére kért fel bennünket, hogy ő a lapunk 34. számában Stunda István úr tollából közölt Nyílt levél állításával szemben a leghatározottabban kijelenti, hogy a szlovák ajkú egyházak ügyében a csehszlovák irománnyal soha semmiféle titkos egyességet nem kötött s felkéri Stunda István urat, hogy az ő szájába adott nyilatkozat eredeti szövegét lapunkban tegye közzé.

169. Forrás

/Nagytiszteletű Kövy Árpád szerkesztő úrnak Losonc

Nagytiszteletű Szerkesztő Úr!

A lapban a fentebbi nyilatkozat közzétételét kivételesen megengedem. De a Révész püspök úr levelének szószerinti közzétételét semmi esetre sem. Mikor Révész engem a Sárospataki Ref. Lapokban durván megtámadott, nem engedte meg a szerkesztőnek az én helyreigazító válaszom közlését. A logikus eljárás tehát az volna, hogy többé mi se közöljünk egy sort se ő tőle s nagy engedékenységgel részemről az is, ha a fentebbiek leközlésébe beleegyezem.

Rimaszombat, 1924. szept. 4.
püspök.

170. Forrás

/Tiszáninneni e. ker. irattárából. 314. /1924. sz. iratcsomóban írógépen írt másolat./

Majoros János: „Mi van a szlovák esperességgel?”

/Itt közölve van a Körlevél /fordításban, amint mondja/

Ennyit a püspök úr a szlovákokhoz, mindenesetre Szent István nyelvén. Olyan pásztorlevél, melyre teljesen ráillenek az idézetnek ama szavai, melyeket a püspök úr írt a mi szlovenszói látogatásunk alkalmából: „Báránybőrbe bújt farkas-e?” Stunda I. nyílt levélben szólítja fel a püspök urat, hogy a levelet vonja vissza és figyelmeztet ama következményekre, melyek a szlovák kálvinistákkal való ilyen bánásmódból származhatnak.

Álljunk meg mi is egy pillanatra efelett a pásztorlevél felett. A magyar kálvinista egyház nagy érdemeiről tesz említést, – a szlovákok érdeké-

ben – szép, meleg, tengem, de teljesen hiábavaló szavakkal. Kiadtak Énekes könyvet és valami kátét, nem szlovák nyelven, nem is zempléni dialektusban, hanem borzasztó zavaros magyar helyesírással, hogy - amint mondják - el tudják olvasni. Csodás szarvai vannak a szlovákok anyanyelvére vonatkozó iskolai gondnak, ha ezek a szlovákok szlovákul sem írni, sem olvasni nem tudnak.

Ha a Brit és Külföldi Társaság a Szenegambiaiak részére adna ki ilyen „kincset”, azon a fél világ felháborodna. Így volt ez Magyarországon minden nemzetiséggel és most a püspök úr ebben érdemeket lát. Ha igaz volna is, hogy a Králické /királyságbeliek/ nem értik, ki ebben a hibás? Az, aki megfojtotta iskolaügyüket és az iskolában fokozta tudatlanságukat. Kérdeznők a püspök urat, miért nem tanítanak „Magyarországon” minden szögletben más tájszólást, vagy a „béresek” nyelvét, hanem még a leg-távolabb eső iskolában is a „Beöthy Zsolt” nyelvét? Püspök úr megemlíti, hogy magyar oltalom alatt megtartották a nyelvüket. Ugyan ki ellenében? Kollár és Stúr ellenében!! És azok, akik még a tájszólásukat sem tartották meg /őrizték meg/ azok ma hallgatnak. Ma csak a maradékot látjuk! Hogy –amint mondják– minden szlováknak szlovákul prédikáltak.

Ez a tréfa röviden nem igaz. Beszéltek néhol, de sok helyen megszűnt, püspök úr öreg ember /úr/, emlékezni fog, milyen örömmel vették tudomásul az egyházmegyei és kerületi gyűléseken a magyar nyelvnek a templomba való bevitelét /pl. Pályinban, Szeretván, Pinkócon/. El kellene püspök úrnak égetni a jegyzőkönyveket, hogy be ne bizonyítsuk a hivatalában. Hogy beszéltek volna szlovákul, mikor vannak esetek, hogy 30 évi szolgálat után, tiszta szlovák gyülekezetében nem tanulták meg a szlovák szót /pl. Virág esperes./. A türelmi rendelet idején nálunk Végh és Szalatnay megtanultak meglehetősen beszélni és rövid idő múltán meglehetősen írni is! Az ellenbizonyítékra való hivatkozás, hogy némely kálvinistának magyar neve van és hogy ezek elszlovákosított magyarok, ez több mint nevetséges. Ki adott neveket az alattvalóknak? Magyar hatóság, amely látta, hogy rabszolgáinak egyike „nagy” /így!/, a másik kis /így!/ és így az egyik lett: Nagy István, a másik Kis Ferenc /így!/, szükségszerűleg ezek szlovákok voltak és már úgy hozták magukkal egy egész életre.

És könnyű lenne püspök úr, némi bizonyítékot hozni fel, hogyan gondoskodtak az ő egykori kerületének kollégiumában, Sárospatakon, a szlovákok papi nemzedékéről /utánpótlás./? Soha ott ilyesmiről szó sem volt! Teljességgel senkinek nem volt szabad tudomást szerezni arról, hogy néhány „drótos tótok” /így!/ „magyar vallást” /így!/ vallottak. Szabad volt talán Stundának ott akkor mondani, hogy eredetét el nem felejtette és nem lett volna-e belőle is „Pusztaszeri magyar” /így!/, ha idejében át nem kerül a határon és itt a mozgalmas forradalmi időben át nem tájékozódott volna? Cseh szülők gyermekei voltak azok, akik az államváltás

után is a magyar iskola szolgálatában maradtak, noha a nevük ma is Soukup, Ptacek, Jindra, Turek, így nevelték őket nemzetileg és ezeket az embereket, püspök úr, nem alkalmazták szlovák gyülekezetekben, hanem elküldötték őket magyar missziói iskolákba, hogy egyetlen lelkecske se vesszen el az önök számára. Ha ennek a különös szeretetnek és gondnak a felemlítése meg nem indítaná a szlovákokat, van a püspök urnak olyan tromfja, amelyről tudja, hogy az elevenbe vág!

Ha ti szlovákok, a szlovák esperesség mellett határozotok, megszakítunk yeletek minden összeköttetést és külön egyháznak tekintünk benneteket! Akarjátok, ti szlovákok, az önálló közigazgatást, akarjátok, hogy a főtisztelendő püspök úr és esperes /így!/
úr a szabad Csehszlovák Köztársaságban szlovákul írjon, ezt értsétek meg, annak a megénekelte szeretetnek egy darabját kívánjátok, kaptok kiűzetést, úgy gondolom, ez a valódi bizonyosága annak a szeretetnek és türelemnek és hogy a püspök /így!/
úrnak dicsekedni kellene a külföldiek előtt velük, hogy el legyen döntve, vajon elnyomott-e vagy elnyomó? Az áldás a kiteszítottra csak egy nagy klerikális cinizmus.

Itt helyesen jegyezte meg Stunda, hogy szaporodik az ő egyháza sorában a...? Félniük semmi esetre sem kellett. Az állam gondoskodni kíván a lelkészi utánpótlásról, az iskolákról már ma gondoskodik, vagy máskülönben az egyházi főhatóság közönyösen nézné az iskolák bezárását, amikor ott már nem lehet magyarosítani. Magyaroknak meg volt a teljes bátorságuk ahhoz, hogy azonnal megnyissák a saját lelkészképző intézetüket, hogy megmutassák az államnak, hogy nincs rá szükségük, de az adományozók Amerikából és Hollandiából megmondották, hogy erre a célra egy fillért sem szabad felhasználni, hanem csakis a teológusoknak az ő országukban való tanulmányozására és a mi magyarjaink már nem nyitják meg iskolájukat.

Gondolom, hogy Stunda előtt most már dereng egy kissé és megérti, hogy az ő útja /a jogi egyház szervezetétől várni a ma magától értetődő jogot/ nem vezet célhoz, amikor kénytelen belátni, hogy amit az egyik „püspök” ígért, arról a másik hallani sem akar. Ilyen pásztori nyilatkozatok ennek eklatáns bizonyosságai. Sejtetik, milyen agitációt folytat a pápáság, hogy a szlovákokat az önálló esperességtől elriasszák, megerősítik, hogy rövid időn belül pásztori levél fogja dicsérni a szlovák kálvinistákat, hogy kellőképpen meg vannak magyarosítva és nem akarják –szegény ördögök– az önálló esperességről meg csak hallani sem.

...../ itt egy költeményből idézet, Kostnické Jiskry 1924. szeptember 14-iki 38. számából.

171. Forrás

Ugyanebből a számból, 226. lap.

A kálvinisták magyar igazságossága. Más helyen adjuk Czinke püspök levelének szószerinti fordítását a szlovák kálvinisták önálló esperesség iránti kívánsága ellen. Az iratban az van mondva, hogy a magyar egyház gondoskodott a szlovák képzésről és nyelvről is és hogy az Isten igéjét minden szlovák gyülekezetben szlovákul hirdettette. Milyen igazságtalanságokat állít a püspök, a következő esetekből látható:

Málca közégben 1168 lakos közül 1028 szlovák, 80 magyar, kálvinista 172, Tusán 585 lakosból 583 szlovák, 2 magyar és 340 kálvinista, Pálynban 1023 lakosból 793 szlovák, 170 magyar, 574 kálvinista, Szeretvén 536 lakosból 460 szlovák, magyar 30, kálvinista 203. E statisztika szerint világos, hogy ezekben a községekben a kálvinisták többségben szlovákok. Emellett ezekben a községekben magyarul prédikálnak. Erős szlovák kisebbségekről, melyeknek szinte csak magyarul prédikálnak, Gálszécsen, Magyarizsépen, Hardicsán, Azarban, Homonnán és másutt, már nem is beszélünk. Szlovákul csak Bánócon, Lasztomériban, Bezőn, Lucskán, Sólymoson, Morván, Jenkén, Felsőőröcsén prédikálnak. Sólymoson, Lucskán, Bezőben, Morván...stb. egyhangúlag, –amint az a „Slov. Vychod”-ban közölve volt, – kívánták szlovák esperesség felállítását. Lasztomériban a szavazásnál a magyar sovíniszták az asszonyok szavazatait a magyar esperesség javára számították, de nem számították azokat a szlovák esperességnél. Ezzel értek el két szótöbbséget a magyar esperesség javára. E csalás miatt a kurátorok megtagadták a jegyzőkönyv aláírását.

172. Forrás

/Felsőzempléni egyházmegye. irattárából. Gépírás./

Részlet a „Slovenské Kalvinské Hlasy” című havonként megjelenő lap 1930. március 6. iki 1. számából / I. évfolyam. Felelős szerkesztő: Tomasula János ref. lelkész, Bánovce n/Ondavou, laptulajdonos a „Szlovák kálvinisták szövetsége”, elnöke: Tomasula János./ Fordítás.

I. „Mindenféle a múltból és a jelenből. - A püspöki hivatal közli Tomasula lelkésszel, hogy a szlovák esperesség addig semmi esetre sem szerveztetik, míg az egyházalkotmány a kormány által jóvá nem hagyatik, egyúttal figyelmeztetnek a szlovák kálvinisták vezetői, hogy addig az ideig nem szabad ezért a gondolatért agitálni, ha pedig ezt tennék,

kénytelen lesz a püspöki hivatal ellenük a törvény szerint eljárni. A mi válaszuk: Attól mi nem félünk, nem félünk semmiféle intéstől, míg jogunkat követeljük. A meggyőződéses ember nem engedi magát megfélemlíteni és elhallgattatni semmiféle büntetés által, nem még börtön és akasztófa által sem. Ennek bizonyosága a múlt a golgotától kezdve a vértanuk bebörtönzéséig, a konstanci máglya, a gálya és az eperjesi vérpad, bizonyára minket sem fog semmi elnémítani, hogy lemondjunk a további harcról a szlovák esperességért. Nyíltan kijelentjük, hogy továbbra is fogunk e tekintetben dolgozni.”

II. „A Szövetség alapszabályai. Értesítjük az összes fi – és nő testvéreinket, hogy a Szövetség alapszabályait a kormány már jóváhagyta, ami biztosítja nekünk, mint kulturális egyesületnek a további szervezkedést.

A püspöki hivatal bárminő további működést megtilt nekünk, amíg alapszabályainkat /t.i. a püspöki hivatal is/ meg nem erősíti. Nos hát mit fogunk még két évet várni és akkor kezdeni meg fel-világosító tevékenységünket? Ámulj, világ, demokratikus köztársaságban nem szabad lelkileg művelődnünk. Hiába, a lelkiismeret beszél, hogy vajon tetszik-e valakinek vagy sem, a Szlovák kálvinisták szövetségének nem szabad henyélni, hanem tovább folytatni nevelői tevékenységét.” Ref. püspöki hivatal Rimaszombat. 1930. március 13. ad. 19/1930. sz.

Főtiszteletű és Méltóságos Konventi Elnökség. Pozsony

173. Forrás

/Tiszáninneri e. ker. irattárából. 94/1936. sz. Eredeti levél./

Farský Úrad Ref. cirkve v Rim. Sobote. 1936. január hó 28.

A Rimaszombati Ref. Egyház Lelkészi Hivatala.

číslo ad 22/1936 szám.

Predmet, Tárty: Slovenské kalvinské hlasy cikke.

Főtiszteletű Ref. püspöki hivatalnak, Nagykapos Főtiszteletű Püspök Úr!
A Slovenské kalvínske hlasy ez évi januári száma Balázs János tollából foglalkozik alulírottak a Ref. Egyház és Iskolában megjelent cikkével s mivel a cikk többoldali korigálást igényelne, tisztelettel kérdem Főtiszteletűségedet, hogy szükségesnek tartja-e azt, hogy a Slov. kalv. hlasy cikkét illetve jóformán az egész mostani számot a hivatalos lapunkban megválaszoljam. Előre bocsátom, hogy a szóban forgó lappal való polémia komoly eredményre nem igen vezetne, mivel annak a szelleme nem nyújt biztosítékot arra, hogy a szlovák egyházmegye körüli disputa szigorúan egyházi keretek között történjen. Nevezett lap szokatlan idegessége leginkább abból a tényből magyarázható, hogy az általuk szlováknak tartott gyülekezetek a szlovák nyelvű istentisztelet bevezetését

szükségesnek nem tartják, sikertelenségüknek sok egyéb körülmény mellett az is az oka, hogy a Szlov. kálv. szövetség lapja felettes egyházi hatóságaink állandó támadásával kivonja céljait elérni. Egyébként ez a szánt is, melyet nekem is megküldték, nagyon elszomorít, mivel világosan mutatja, hogy az egyház és állata közötti teljes megegyezést olyan eszközökkel kivonjuk megakadályozni, amelyekre a magyar ref. egyház sohasem szolgált rá.

Sajnálatos tény másodsorban az is, hogy ezt az egész kérdést magyar ref. egyházi részről meglehetősen felületesen kezelik s a tiszáninneri ker. püspöke jóformán egymaga vivődik és őrlődik fel ennek kövei között.

Mivel az az egész kérdés egyetemes egyházi érdekeket érint, azért tartottam szükségesnek Főtiszteletűségedhez fordulni, hogy semmi olyat ne tegyünk, ami a kívánatos konszolidációt késleltetné.

Vagyok Főtiszteletűségednek készsleges szolgálja:

Varga Imre s. k. ref. lelkész.

/Pecsét:/ Ref. Fraský Úrad Rimavska Sobota.

Református Lelkészi Hivatal Rimaszombat.

174. Forrás

/Tiszáninneri e. ker. irattárából. Gépírásos másolat átütő papíron./

A Slovenské kalvínske Hlasy cikke. 94

6. jan. 23 ad 22/1936

6. jan. 31.

Nagyfiszteletű Ref. Lelkészi Hivatalnak Rimaszombat.

Kedves Testvérem! Leveledre válaszolva értesítelek, hogy én előbb, mint hivatalos lapunk szerkesztője s most mint püspök elvi okokból nem reflektálok a S. K. H. támadásaira és pedig azért mert, t. k. nem velük kellene vitázni, hanem azzal a politikai csoporttal, amelyik a lap háta mögött áll. Ezek bizonyára nagyon szeretnének vitába bocsátkozni, de én ezt az élvezetet nem vagyok hajlandó nekik megszerezni.

Neked sem tudom ajánlani, hogy szóba ereszkedj velük. Nem ugyan a kivonatos konszolidáció veszélyeztetése miatt. Abból úgy sem lesz semmi addig, amíg a szlovák református nép tudatára nem ébred annak, hogy azok akik nevükben szónokolnak és imák határozottan egyházromboló munkát végeznek ellenségeink legnagyobb gaudiumára. Hanem azért nem érdemes velük vitázni, mert semmi reménység sincs arra, hogy az értelmes beszédet bevegység. Legközelebbi személyes találkozásunkkor majd részletesebben megtárgyaljuk még ezt az ügyet.

Atyafiul szeretettel: püspök.

175. Forrás

/Tiszáninnyi e. ker. irattárából. 397/922. sz. Tisztán kézírással írt levél. Iktatás alatt Czinke püspök kézírásával olvasható a következő feljegyzés: Sóllymosi leányegyház megtagadta az engedelmességet, Sirny amerikai tót pap betolakodása. – Járjon el E. T. I. t. c. 5. § d. p. értelmében.

Értésítve III. 27./

188/1922. sz. Az ungi református egyházmegye esperesi hivatalának pecsétje. 1908.

Főtiszteletű s mélt. Püspök Úr!

Felvidéki t-t egyházainkat amint Szakal István lucskai lelkésznek csatolt leveleiből olvasható, – veszély fenyegeti, – Egy Sirny Ján nevű amerikai cseh-morva huszita pap /Monessen P. a. Amerika/ mindent elkövet, hogy magát a lucskai anyaegyházhoz tartozó sóllymosi /Ináčovce/ leányegyházba befészkelje, s onnét a ref. szlovák egyházak huszita alapon való reformálását végrehajtsa. Ez a huszita pap a múlt nyáron néhány hetet töltött Sóllymoson, részt vett a cseh-morva „testvérek” egyházlátogatásában s mikor Sóllymoson való időzése s fungálása ellen erélyesen tiltakoztam, visszatért Amerikába. Azóta a sóllymosi hívekkel, kik vele Amerikában ismerkedtek meg, folytonos levelezésben áll, sőt folytonos izgatásai ígéretései által odavitte a dolgot, hogy a Sollymosiak meghívták őt lelkészükül, s állítólag már útban is van Amerikából!!..

Hogy ezekről főtiszt. Püspök úrnak jelentést nem tettem, oka az hogy reményem volt a fenyegető veszély elhárítására. Egy a szlovák nyelvet bíró segédlelkészt rendeltem be Sóllymosra Böszörményi Gyula személyében, remélve, hogy a hívek szívesen fogják őt fogadni annyival is inkább, mert egyházukat anyásítani akarják, papot akarnak, előkönyörgő tanítójuk pedig egy év óta szolgálatképtelen beteg volt. De csalódtam! Szakal István lelkészi és Stépán László vil. tbíró megbíztam, hogy menjenek ki Sóllymosra és a berendelt s. lelkész fizetését az egyházzal egyetértőleg állapítsák meg. De az amerikai pap által már felbujtott egyháztagnak előre kijelentették, a kiküldötteknek, hogy hozzájuk hasztalan mennek, ők semmi fizetést meg nem állapítanak. Majd ugyanazon célból a felügyelő lelkészt, előjárókat, s a berendelt káplánt behívtam Ungvárral de a Sóllymosiak nem jelentek meg. Eközben az előkönyörgő tanító meghalt, miáltal az előkönyörgő-tanítói fizetés felszabadulván /özvegy, árva nincs/, a berendelt káplánt felhívtam, hogy állását Sóllymoson lehetőleg mielőbb foglalja el, végezve a papi teendőket, vezesse az iskolát s élvezni fogja az elők. - tanítói javadalmakat. Rendelkezésemről értesítettem az egyház gondnokát s felhívtam, hogy a jelentkező segédlelkésznek a tanítói lakást bocsássa rendelkezésére, a templom kulcsát

adja át, stb. Böszörményi Gyula s. lelkész Szakal István felügyelő lelkész úrral f. hó 16-án meg is jelent Sólomoson, hogy állását elfoglalja. Azonban a hívek nagy többsége, amint a // . alatti levélben Szakal I. írja, meg a káplán személyesen is jelentette, olyan fenyegető és tettelegességre vetemedni is kész magatartást tanúsított, hogy kénytelenek voltak Sólomosról eltávozni.

Főtiszt. s Mélt. Püspök Úr! A solymosiaknak törvényt s egyházi hatóságot negligáló eljárását megtorlás nélkül hagyni, - Ján Sirný amerikai huszita papot a sólymosi egyházba törvény ellenére beengedni nem lehet, nem szabad! Mert akkor rövid idő alatt oda jutunk, hogy a többi szlovák ajkú gyülekezetek hívei is, akik a magyarságot jelenlegi papjainkat bűnül róják fel, azokat állásukból egyszerűen kikergetik s helyükre huszitákat ültetnek! Ján Sirný s hasontársai előtt ez a cél lebeg!

Alázattal kérem azért főtiszt. Püspök Urat: méltóztassék a megtorlás és Szirný Sólomosra való jövetelének megakadályozására, – bölcs belátása szerint, – utat és módot keresni! Talán panaszt tenni orvoslást kérni a minisztériumnál?! Magam részéről úgy gondolom, hogy Böszörményi s. lelkész elhelyezésére karhatalmat kérek a nagymihályi zsupán úrtól! Bizonytalán még foganatosabb lenne, ha erre is Püspök Úr méltóztatnék felhívni a zupán urat!

Főtiszt. Püspök Úrnak nagybecsű utasítását alázattal kérve és várva, mély tisztelettel maradtam Tizasalamonban, 1922. március 22.

alázatos szolgája Szűcs István s. k. esperes.

./...//. melléklettel.

176. Forrás

/ Ugyanezen iratban a// . jelzésű melléklet Szűcs esperes kézírásával írt másolat:/

Másolat.

49. /1922.

Nagytiszteletű Esperes Úr!

Jelentem, hogy Böszörményi Gyula s. lelkészt f. hó 16-án délután saját fogatomon vittem Sólomosra, ahol azonban a legbarátságatlanabb fogadtatásban részesültünk. Az atyafiak ugyanis kijelentették, hogy nekik nincs szükségük semmiféle káplánra, hogy amint oda vittem, úgy vigyem is vissza, mert ők neki se lakást, se kosztot nem adnak, a kulcsokat se adják át, s szolgálatára semmi tekintetben nem reflektálnak, azt is mondták, hogy nekik már van papjuk, aki rövid idő múlva megérkezik, mert már útban is van. Én igyekeztem felvilágosítani őket, hogy papot ezidő szerint még nem választhatnak, mert a papi állást

előbb szervezni kell, s csak ha ez megtörtént, hívhatnak papot, de akkor is csak a felsőbb hatóság engedélye mellett és olyan papot, aki ellen hitfelekezeti szempontból semmi kifogás nincs. Hasztalanok a maguk igazát vitatták, még a Vasárnap Nagymihályban szónokolt Hodzsa Milánra is hivatkoztak, aki e kérdésben szintén nekik adott igazat. Ily körülmények között belátva, hogy a már Sirný által megoldozott és félrevezetett kolomposokkal nem lehet okosan beszólni, eltávoztam s másnap Böszörményi is otthagyta a sólymosiakat, mert a helyzet távozásom után sem javult, sőt fenyegető hangokat is hallott, amelyek realizálásához akkor szerencsére csak a pálinkás hangulat hiányzott. A sólymosiak az egyházi fennhatósággal szemben ismételten tanúsított dacos, sőt ellenséges viselkedésükkel rászolgáltak arra, hogy kezünket levegyük róluk!

A Sirný jövetelének meggátlása céljából való intézkedésre a 12-ik óra megérkezett, különben a Sirný jövetelével megkezdődik a szizmatikus működés, s a tót ref. egyházak rövid idő alatt huszita alapon reformálódnak s a cseh morva testvér egyházhoz csatlakoznak.

A kulcsok kiadását megtagadó Knyezso Mihály gondnok ellen méltóztassék a büntető eljárást megindítani. Maradtam kiváló tisztelettel Lucskán, 1922. márc. 18. alázatos szolgája Szakal István ref. lelkész.

A másolat hitelül

Tizzasalamon, 1922. márc. 21.

Szűcs István s. k. esperes.

Az ungi református egyházmegye esperesi hivatalának pecsétje. 1908.

177. Forrás

/Tiszáninenni e. ker. irattárából. 683/928. VIII. 20.3–3. – Kézírás./
lňačovce 12/8, 1922.

Vdp. István Czinke biskup ev. ref. cirkve,
Rimavská Sobota.

Veľadôstojný Pane

Ku docíleniu požiadavkov ich biskupskej Milosti som už náležité kroky učinil. Ale ponevác dosiahnutie kňazskej diplomy i československého občianstvom vyžaduje dlhšiu dobu, slubujem na ten čas že behom jedného alebo nanajvýš dvoch rokov sebe diplomu i prináležitost' občianstva zaopatrím a že sa budem vynasnažovať abych všetkým pravidlom zákona ev. ref. cirkve v Československu čo najskôrej dokonale zadostučinil.

Ale ponováč ľud' tuná v lňačovciach prebývajúci nemôže pre vydialenoť a pre nedostatok duchovných, dostať sebe iného kňaza ku vysluhovaniu sviatostí, prosím tymto ich biskupskú Milost' aby mňa /kto som

už výše 10 rokov tomu istému ludu sviatosti vysluhoval/ tiež aj tuná svoje láskavé svolenie ku vysluhovaniu Sv. krstu i Sv. Večere Pánovej dočasne udeliť ráčila.

V hlbokoj úcte znamenám sa, služobník ich biskupskej Milosti, Ján Sirný v. r.

Fordítás:

Pályin, 1922. VIII.12. Főtiszteletű Czinke István úrnak, a ref. egyház püspöke, Rimaszombat. Főtiszteletű Uram! A kegyes püspökség követeléseinek teljesítésére már megtettem a kellő lépéseket. De minthogy a lelkészi diplomának és a csehszlovák állampolgárságnak a beszerzése hosszabb időt igényel, az időre vonatkozólag megígérem, hogy egy, legfeljebb két éven belül diplomámat és polgári illetőségemet beszerzem és hogy igyekezni fogok, hogy a csehszlovákiai ref. egyház összes törvényes szabályainak lehető leghamarabb tökéletesen eleget teszek.

Mivel azonban a Pályinban lakó itteni nép a nagy távolság és a lelkészhiány miatt nem tud a szentségek kiszolgáltatására lelkészt kapni, ezenel megkérem a kegyes püspökséget, hogy nekem /aki már több mint 10 éve ugyanennek a népnek a szentségeket kiszolgáltattam/, ugyancsak itt is a Szentkeresztység és a Szent Úrvacsora kiszolgáltatásához ideiglenesen kegyes engedélyét megadni szíveskedjék.

Mély tisztelettel jegyzem magamat, a kegyes püspökség szolgálja: Sirný János s. k.

178. Forrás

/Tiszáninzeni e. ker. irattáriból. – 683/1922. sz. Czinke püspök kézírásával írt fogalmazvány./

A szlovenszkói tiszáninzeni ref. egyházkerület püspöki hivatalától. 683/1922. sz.

Tiszt. Sirný János úrnak, Sólymos.

F. hó 12-én kelt s hozzám intézett soraiból azt látom, hogy sem szlovenszkói illetőséggel, sem lelkészi oklevéllel nem rendelkezik. Dr. Good és Beach presbiteriánus amerikai kiküldött kálvinista lelkész úrral folytatott tárgyalásaim során arról is tudomást szereztem, hogy az amerikai ref. egyház részéről sem rendelkezik megbízással.

Ezeknek alapján kérését egyáltalán nem teljesíthetem, sőt felhívom, hogy az illetékes esperes úr rendelkezése és intézkedése elé akadályt ne gördítsen, s helyét, az illetékes, s oda már régen kirendelt lelkésznek haladéktalanul adja át. Erre az eljárásra Egyházi Törvényeink, s az Egyetemes konvent f. é. május 18.-i határozat a/31. ik jkvi. pont/mely a Teljhatalmú Minisztériumhoz betérjesztett, nemcsak feljo-

gosít, de határozottan kötelez.

Biztosítom arról, hogy szlovák anyanyelvű kálvinista hittestvérein lelki gondozásáról –amint a múltban mindig gondoskodott ref. anyaszent-egyházunk, a jövőben még –ha ugyan lehetséges– fokozottabb mértékben, s hittestvéreim teljes megalégedésére óhajt gondoskodni.

Rimaszombat 1922. augusztus 29. Atyafiságos szeretettel:

Czinke István ref. püspök.

/Pecsét:/Ref. Biskupský Úrad Rimavská Sobota. – Református püspöki hivatal Rimaszombat.

179. Forrás

/Tiszáninneri e. ker. irattárából. – 766/1922. Kézírás./
437. /1922. sz.

Főtiszteletű Püspök úr!

Kerekes Kálmán nagytoronyai lelkész korpótlék iránti kérvényét azzal az alázatos kérelemmel van szerencsém megküldeni, hogy azt illetékes helyére eljuttatni kegyeskedjék.

Sirný János sólymosi tartózkodású egyénnel: valamelyes hivatalos mineműségével még máig sem vagyunk e vidéken élő ref. lelkészek tisztában. Vagyok bátor kérdezni: van-e ennek a jött-ment, nemzetiségi gyűlölő és vallási izgatónak törvényes meghatalmazása arra, hogy minden lelkészi szolgálatot végezhet? Gyarló eszemmel, de az itteni körülményeknek s a népléleknek meglehetősen ismeretével, a legszerencsétlenebb s felekezetünkre nézve a legveszedelmesebb eljárásnak tartanám azt, ha ennek az embernek egyik egyházközségünkbe való szemtelen betolakodása, megtelepülése, illetve itt maradhatása elé egyházi felsőbbségünk minden törvényes akadályt nem gördítene. Az innen is onnan is összeszedett hírekből azt veszem ki eddig, hogy Sirnýnek nincs törvényes meghatalmazása arra, hogy ő a sákramentumokat is kiszolgáltathassa. Pedig idejövetele első percétől végzi ezeket rendre. Van szerencsém ennek bizonyításául két – legközelebb hozzám küldött – iratát beterjeszteni. Ha a lelkészi dolgokban csak kontárkodik: főtiszteletű úr illetékes helyen talán felhasználhatja azokat ellene.

Mély tiszteletem kifejezése mellett vagyok

Főtiszteletűségednek 923.X. 10.

Alázatos szolgálja: Virágh József esperes.

/Pecsét:/ F. Zempléni E. Megye Esperesi Hivatala Pecsétje.

/A két mellékelt irat Sirnýtól kiállított keresztlevél, melyen csupán Sirný aláírása van, de bélyegző nincs rajta./

180. Forrás

/Tiszáninenni e. ker. irattáríból. – 529. /1933. - Gépírás./

Sväz slovenský kalvínov na Slovensku Predmet: Zamestnanie diakona.
Č. j.: 694/1933. V Bánovciach n./O. dňa 27. júna 1933.

Výsokodôstojný pane biskup!

Obraciam sa na Vás s prosbou o nasledovnú informáciu: Teraz sa vrátil zo Skotska jeden z našich, mládencov, ktorý tam študoval na misijnom ústave a pred tým študoval tri roky na diakonskej misijnej škole Česko-bratskej cirkvi v Olomouci. Je rodákom z Bánoviec z dobrej kalvínskej našej rodiny.

Nakoľko naše slovenské kalvínske veci sú ešte neusporiadaní totiž nemáme ešte svoj seniorát, aby sme si veci mohli zariadiť sami, preto sa obraciam na Vás a Vás úctive prosím o radou či by snáď naša cirkev totiž dištrikt nemohol Horvčaka zamestnať ako vnútornamisijného pracovníka medzi slovenskými kalvínmi.

Sväz slovenských kalvínov by ho rád zamestnal, ale nemá k temu dostatočné finančná prostriedky. Ovšem Sväz je ochotný tiež urobiť všetko možné, keď by Vaša dôstojnosť uznala to za dobré a ho poverila s tou vážnou a osožnou prácou medzi slovenskými kalvínmi.

Ďakujem Vám vopred za každú pomoc a radu Vám oddaný: Ján Tomašula ref. farár.

/Tiszáninenni e. ker. irattárából. – 529/1033./

Fordítás:

Szlovenszkói szlovák kálvinisták szövetsége.

Központ Bánócon az Ondava, mellett, Nagymihályi járás.

Tárgy: Diakónus alkalmazása.

694/1933. sz. Bánóc Ond. mellett, 1933. június 27.

Méltóságom Püspök Úr!

Kéréssel fordulok Önhöz a következő tájékoztatásért:

Most tért vissza Skóciából egy fiatalemberünk, aki ott végezte tanulmányait a missziói intézetben és azelőtt három évig tanult az olmüci cseh-testvérek egyházánál: diakónusképző missziói iskolájában. Bánóc-ról származik egy jó kálvinista családjából.

Mivelhogy a mi szlovenszkói kálvinista ügyei: még nincsenek rendezve, azaz még nincs saját egyházmegyénk, hogy a mi ügyeinket magunk tudjuk elrendezni, azért fordulok önhöz és alázatosan kérem tanácsát, nem tudna-e a mi egyházunk azaz a kerületünk Horovcsákot alkalmazni

mint belmissziói munkást a szlovák kálvinisták közt. A szlovák kálvinisták szövetsége szívesen alkalmazná, de nincs hozzá elegendő pénzfedezete. Azonban a szövetség hajlandó minden tőle telhetőt megtenni, ha Méltóságod is jónak látná öt megbízni ezzel a komoly és hasznos munkával a szlovák kálvinisták között. Előre köszönöm minden segítségét és tanácsát.

Szolgálatára készen: Tomasulya János s. k. ref. lelkész.

181. Forrás

/Tiszáninneri e. ker. irattárából. – 845/1933. sz. Gépírás./
č.876. V Olomouci, dne 29. září 1933.

Důstojnému biskupskému úřadu reformované cirkve v Rim. Sobote. Podepsané ředitelství českobratrské Misijní školy v Olomouci dovoluje si oznámiti, že dne 15. září t. r. podrobil se na zdejší misijní škole před komisí zkušební diakonskou zkoušce diakonské /levitské/ chovanec Misijní školy dr. Ravel Horovčák z Bánovců n. Ond. s prospěchem velmi dobrým. Dr. Horovčák strávil na Misijní škole v Olomouci 3 leta a 1 rok na Bible Training Institut in Glasgow, Scotland. Doporučujeme bratra Horovčáká k duchovní péči pro diasporu, pro vyučování náboženství a kolportáž co nejvřeleji.

Hospodin Bůh požehnejž práci tohoto dělníka v reformované cirkvi na Slovensku bohatě.

V uctivé oddanosti

Ředitelství českobratrské evang. školy Misijní v Olomouci.

Frant. Prudký v.r. Gustav Švamba v.r.

predseda zkuš. komise správce školy Mis.

/Pečat: /Českobratrsku Misijní škola v Olomouci.

Fordítás:

876. sz. Olmüc, 1933. szeptember 29.

Méltóságos református püspöki hivatalnak Rimaszombat.

A csehtestvérek olműci missziói iskolájának alulírott igazgatósága megengedi magának tudtuladni hogy Horovcsák Pál testvér Bánócról a missziói iskola növendéke az itteni missziói iskola diakónusokat vizsgáztató bizottság előtt a diakónusi /lévitai/ vizsgának f. é. szeptember hó 15.-én kitűnő eredménnyel vetette alá magát. Horovcsák testvér 3 évet töltött az olműci missziói iskolán és egy évet Skóciában, Glasgowban a Biblia Gyakorló Intézet /Bible Training Institut/-ben. Legmelegebben ajánljuk Horovcsák testvért a szórvány leüti gondozásra, hittantanításra és iratterjesztésre.

A jó Isten áldja meg e munkás munkáját a református egyházban Szlovenszón. Alázatos tisztelettől

A csehtestvérek evang. missziói iskolájának igazgatósága Olmücben.

Prudký Ferenc s. k. a vizsgálóbizottság elnöke.

Svamba Gusztáv s. k. missz. iskola igazgatója

/Pecséti/ Csehtestvérek missziói iskolája Olmücben.

182. Forrás

/Tizáninenni e. ker. irattárából. – 845/1933. sz. – Gépírás./ Ref. farský úrad v Bánovciach nad Ondavou.

Predmet: Diakon Morovčák, katechizmus a slovenský seniorát.

č. j. 212/1933. V Bánovciach nad Ond., dňa 25. X. 1933.

Veľadôstojnému ref. biskupskému úradu v Rimavskej Sobotě.

Svojho času písal som zosnulému p. biskupovi ohľadne diakona Pavla Horovčáka, aby bol podporovaný ako vnútornomisijný pracovník medzi slovenskými kalvínmi. Taktiež, aby sa Sväzu slovenských kalvínov poskytla nejaká podpora pre vnútornomisijnú prácu. Dosavád', ohľadne toho, nemám žiadnu zprávu. Prosil by som veľadôstojný biskupský úrad o odpoveď či by sa nedalo najst' nejaké prostriedky pre tu vnútornomisijnú prácu a zároveň či brat Horovčák by nemohol byť prijatý do našej cirkvi za vnútornomisijného pracovníka.

Čo sa týka jeho vzdelania: Má štyri triedy gymnázia a študoval v Olomouci na českobratskej Misijnej škole tri roky a jeden rok ztrávil na Misijnému ústave v Glasgowe v Škotsku.

Tiež by som bol povďačný biskupskému úradu, keď by mi vrátil moj katechizmus pre konfirmandov a zároveň i posudok komisie, ktorá ho prezrela.

Bol by sem povďačný biskupskému úradu i za to, keď by ma informoval akým spôsobom sa rozhodnul dištrikt ohľadne požiadavok Sväsu slovenských kalvínov týkajúcich sa slovenského seniorátu atď. atď.

V dokonalej ucte: Ján Tomašula ref. farár.

/Pečat: /Ref. Kalvinského Cirkev v Banovciach.

/Tizáninenni e. ker. irattárából. - 845/1933. sz./

Fordítás:

Ref. lelkeszi hivatal Bánócon Ondava mellett.

Tárgy: Horovcsák diakónus, katekizmus és a szlovák egyházmegye.

Bánócon, Ond. mellett, 1933. okt. 35.

212/1933. sz.

Méltóságos ref. püspöki hivatalnak.

Rimaszombatban.

Annak idején írtam az elhunyt püspök úrnak Horovcsák Pál diakónus ügyében, hogy támogattassék mint belmissziós munkatárs a szlovák kálvinisták között. Úgyszintén, hogy a szlovák kálvinisták szövetségének nyújtassék valamilyen segély a belmissziós munkára. Eddig, e tekintetben, semmiféle értesítést sem kaptam. Kérem azért a méltóságos püspöki hivatalnak a választát, nem lehetne-e találni valaminő fedezetet a belmissziós munkára és egyúttal Horovcsák testvért nem lehetne-e alkalmazni egyházunkban mint belmissziós munkást.

Mi a végzettségét illeti: elvégezte a gimnázium négy osztályát és három évig tanult a csehtestvérek missziói iskolájában Olmücben és egy évet töltött Skóciában a glasgowi missziói intézetben.

Szintén hálás lennék a Püspöki hivatalnak, ha összekapnám a katekizmusomat a konfirmandusok részére és egyúttal a bizottság véleményét, amely ezt átnézte.

Azért is hálás lennék a püspöki hivatalnak, ha tájékoztatna arról, hogy miképpen határozott a kerület a szlovák kálvinisták Szövetségének a szlovák egyházmegyét, stb. illető kérelméről.

Teljes tisztelettel: Tomasulya János s. k. ref. lelkesz.

/Pecset:/ Református kálvinista egyház Bánócon.

183. Forrás

Tiszáninneri e. ker. irattárából. – ad 845/1933. sz. - Gépírás./

Ref. farský úrad v Bánovciach nad Ondavou.

Predmet: odpoveď na prípis č. j. 845/1933.

Č. j. 214/1933. V Bánovciach nad Ond. dňa 1. novembra 1933.

Veľadôstojnému ref. biskupskému úradu v Rimavskéj Sobote.

Ďakujem za odpoveď na moj dotaz.

Ďešilo by ma, keď by mi biskupský úrad poslal s mojím katechizmom i posudok komisie, aby som sa mohol presvedčiť, kde a v čom so mnou nesúhlasila.

Dobre, jestli Horovčáková vec je spojená so slovenským seniorátom tak teda musíme vyčkať tej doby dokiaľ sa neutvorí. Na jedno by som prosil biskupský úrad a to jest či bratovi Horovčákovi nemohol dať jedno svedectvo týkajúce sa jeho zamestnania ako vnútornomisijného pracovníka v slovenskom senioráte, ktoré potrebuje k žiadosti, ktorú chce podať na voj. veliteľstvo, aby bol preložený ku zdravotnej službe. To by si žiadal, lebo jestli ho uzná naša cirkev za vmútornomisijného pracovníka teda má nárok, aby bol preložený ku zdravotnej službe.

Čo sa týka článkov v Slovenských Kalvínskych Hlasov, ohľadne našich, biskupských vecí atď. s tými ja nemám nič do činenia. Ba, ani s článkami písanými v iných časopisoch. Redaktorom nášho časopisu Slovenských Kalvínskych Hlasov je farár Baláž tak by mal vedieť, čo môže úverejniť a čo nie.

Ďalej ani ja nesúhlasim s vecmi ako sa agituje za voľbu biskupa. To nebudo osožiť našej dobrej veci. Uistujem biskupský úrad, že slovenskí kalvíni, aspoň tak ďaleko, ak ja viem nemajú s tým nič do činenia. Nemôžem, ale povodať, že jednotlivci sa vecou nezabierajú

Ovšem nezaškodilo by slovenskému kalvinizmu, keď by sa dostal na biskupský stolec človek, ktorý by sa choval k slovenským kalvínom bratský a uznal, že slovenskí kalvíni nemajú žiadne úmysle škodiť svojej cirkvi.

Ja uznám, že je to hlúposť písať po novinách o slovenskom kalvínskom biskupovi. Taká vec i mne mrzí. Práve 1. novembra som čítal v Slov.Východe tiež takýto hlúpy článok, ktorý našej veci iba škodiť môže. Za takéto hlupiny my nemôžeme byť braní na odpovednosť, lebo my ich nepíšeme.

Tiež nám nepomôže ani stranická agitácia. Politická agitácia malá by byť úplne vynechaná z voľby nášho biskupa. Kto má oči otvorená vie, kde má svoj hlas dať a ktorý kandidát by prospel dobru našej cirkvi aj vo vládných kruhoch.

V dokonalej ucte: Ján Tomašuľa ref. farár.

/Pečať:/ Ref. Kalvínska Cirkev v Bánovciach.

Tiszáninneni e. ker. irattáraból. ad 845/1933. sz. / Fordítás:

Ref. Ielkészi hivatal Bánócon.

Tárgy: Válasz a 845/1933 számú átiratra.

214/1933. sz. Bánócon, 1933. november 1.

Méltóságos

Ref. püspöki hivatalnak Rimaszombatban.

Köszönöm válaszát kérésemre.

Örülnék ha a püspöki hivatal megküldené a katechizmusomat és a bizottság véleményét, hogy megtudjuk győződni arról, hol és miben nem értett egyet velem.

Jól van, tehát ha a Horovcsák ügye a szlovák egyházmegyével függ össze, úgy hát ki kell várnunk, míg ez meg nem alakul. Egyre azonban, kérném a püspöki hivatalt és pedig arra, hogy Horovcsák testvérnek nem adhatna-e ki egy bizonyítványt alkalmaztatását illetőleg, mint belmissziós munkásnak a szlovák egyházmegyében, melyre szüksége van a kérvényhez, amelyet a katonai parancsnoksághoz akar beadni, hogy áthelyeztessék az egészségügyi szolgálathoz. Ezt kérelmezném mert ha a mi egyházunk elismerné őt mint belmissziós munkást, akkor joga van, hogy beosztassék az egészségügyi szolgálathoz.

Ami a Szlovák Kálvinista Hangok /Slovenské Kalvínske Hlasy/ cikkeit illeti, a mi püspöki ügyeink, stb. tekintetében, ezekhez nekem semmi közöm sincs. Sőt a más folyóiratokban írt cikkekhez sem. A mi folyóiratunk, Szlovák Kálvinista Hangok szerkesztőjének, Balázs lelkésznek tudnia kellene, hogy mit tehet közzé és mit nem.

Továbbá, én nem értek egyet a dolgokkal, amint agitálnak a püspök választás körül. Ez nem fog használni a mi jó ügyünknek. Biztosítom a püspöki hivatalt, hogy a szlovák kálvinistáknak, legalábbis annyira, amennyire én tudom, semmi közösségük nincs ezekkel. De nem mondhatom, hogy az üggyel egyesek ne foglalkozzanak.

Azonban a szlovák kálvinizmusnak nem ártana, ha a püspöki széket olyan ember foglalná el, aki a szlovák kálvinistákkal szemben testvériesen viselkedne és elismerné, hogy a szlovák kálvinistáknak semmi szándékuk nincs ártani a saját egyházuknak.

Elismerem, hogy butaság újságban írni szlovák kálvinista püspökről. Ilyen dolog engem is bánt. Épp november 1.-én olvastam a Szlovák Keletben /Slovensky Východ/ hogy ilyen buta cikket, mely a mi ügyünknek csak árthat. Ilyen butaságokért minket nem vonhatnak felelősségre, mert nem mi írjuk azokat.

Úgyszintén nem segít rajtunk az elfogult agitáció sem. A politikai agitációt teljesen ki kellene hagyni a mi püspökünk választásánál. Akinek nyitott szeme van, tudja, hová kell szavazatát adnia, és melyik jelölt használna egyházunknak a kormánykörökben is.

Teljes tisztelettel: Tomasulya János s. k. ref. lelkész.

/Pecset:/Református Kálvinist egyház Bánócon.

184. Forrás

Tiszáninneri e. ker. irattárából. – ad 845/1933. sz. – Gépírásmásolat./ Horovčák J. belmissziói alkalmazása. ad 845.

Igazolvány katonai ügyben.

214/1933. Rimaszombat 3. november 3

Tisztelendő Ref. lelkészi hivatalnak

Bánovcen./Ond.

Fentnevezett testvér igazolványára vonatkozólag tisztelettel értesítem, hogy – nézetem szerint – nem igen van akadálya a kért igazolvány kiállításának, de kérem, szíveskedjék egy a célnak megfelelő igazolványt fogalmazni, melyben az illető személyi és születési adatai /idő, hely, illetőségi község, járás, állampolgárság/ is benn foglaltassanak. Ezek alapján az igazolvány ki fog állíthatni és a püspökhelyettes úr aláírása után ottani hivatal címére megküldetni.

A katekizmusra vonatkozólag közlöm, hogy a közgyűlési határozat szerint a bizottság véleménye is közlendő a szerzővel. Mihelyt a jegyzőkönyvi kivonat elkészül, a határozat a kátéval és a bizottság véleményével együtt /rövidesen/ meg fog küldetni. Az iratok még a főjegyző úrnál vannak.

Szeretetteljes üdvözléssel: Kerületi lelkész

185. Forrás

Ungi egyházmegye irattárából. 30/1936. Kézírás./
3./1936.

Nagytiszteletű Esperesi Hivatal. T.Salamon.

Mély tisztelettel kérem nagytiszteletű Esperes Urat, méltóztassék a sárosmezői ref. egyház egyházi adó kivetését és költségvetését az 1935.-iki évről, melyet megerősítés végett megküldtem visszaküldeni, mivel hátráltatja az adó beszedést. Egyidejűleg jelentem, hogy Horovčák Pál diakónussal, mivel az egyház pecsétnyomóját visszavettem, melyet elvitt, nézeteltérésem van, mire ő azt mondta, feljelent a Nt. Esperes úrnál, ha tehát jelentést tenne ez ügyben, – én éppen Nagytiszteletű Esperes úr átírata folytán tartom magamnál, míg az adminisztrálással meg vagyok bízva – sajnos velem szemben magaviselete nem kielégítő erről majd én teszek jelentést, ha tovább is így lesz.

kiváló mély tisztelettel vagyok: Nt. Esperes úr

Kész szolgálja Rácz József s. k. ref. lelkész.

Pecset: Reform. Duchovní úrad, Višnie Revištia.

186. Forrás

/Tiszáninneni egyházkerület levéltárából 113/1925 sz.a./
Referát ministerstvo školstva a národnej osvety v Bratislave.
Predmet: Malčice, ref. cirkevný sbor, bohoslužbnáreč. číslo 14078/III.

Bratislava, dňa 21. brezňa 1925.

Ref. biskupskému úradu v Rimavskej Sobote.

Bolo mi sdelené, že v Malčiciach /župa XX./ v reformovanom cirkevnom sbore sa odbavujú bohoslužby každú druhú nedeľu ačpráve tamojší reformovaný veriaci sú vesmes Slováci. Vzhľadom k tomu, že toto počínanie farského úradu nezodpovedá národnostným pomerom vo výšmenovanom sbore, opačne protiví sa týmto, žiadám tamojší úrad, aby sa o veci vyjadril za súčasného sdelenia, aké opatrenie hodlá urobiť k odstráneniu doterajšej praxe, ktorá sa môže považovať za prevádzanie maďarizácie Slovákov.

Za ministra: v z.

Nečitateľný podpis.

/Pečat:/ Referát ministerstva školstva a národnej osvety v Bratislave

Fordítás. /hivatalos szöveg./

Iskolai és Nemzetművelődésügyi Minisztérium Referátusa, Bratislava.

Tárgy: Málca, ref. egyházközség, istentiszteleti nyelv. 14078/III. 1925. március 21.

Ref. püspöki hivatalnak Rimaszombat.

Jelentették nekem, hogy Málcán /XX. megye/ a református egyházközségben az istentisztelet minden második Vasárnap magyarul tartatik, ámbár az ottani református hívők mindnyájan szlovákok. Tekintettel arra, hogy a lelkészi hivatalnak ez az eljárása nem felel meg a nemzetiségi arálynak a fent jelzett gyülekezetben, sőt azzal ellentétben áll, kérem ottani hivatalt, hogy ez ügyben magyarázatot s jelentést adni szíveskedjék, minő intézkedést szándékozik tenni az eddigi gyakorlat megszüntetésére, mely a szlovákok elmagyarosításának volna tekinthető.

A min. helyett: Kunz. s. k.

187. Forrás

/Tiszáninneri e. ker. irattárából. 113/1925. sz. a./

A szlovenszkói tiszáninneri ref. egyházkerület püspöki hivatala.

113/1925. sz.

Rimaszombat. 1925. március hó 30.

Nagytiszteletű Ref. Esperesi hivatalnak Kisazar

További intézkedés és jelentéstétel céljából másolatban küldöm.

Atyafiságos szeretettel: Pálóczi-Czinke István püspök.

188. Forrás

/Tiszáninneri e. ker. irattárából. 113/1925. sz. a./ Másolat.

Málcai református lelkészi hivataltól.

43/1925. szám.

Kivonat a málcai ref. egyházközség presbitériumának 1925. április 19.-én tartott gyűlése jegyzőkönyvéből.

2./ Elnöklő lelkész felolvassa és véleményadásra hívja fel presbitériumot a 144/1925. sz. esperesi megkeresés után, melyben az áll: „A püspöki hivatal útján a Referátusnak 14078/III. 1925. márc.

21. leirata szerint... jelentették, hogy Málcán a ref. egyházközségben az istentisztelet minden második vasárnap magyarul tartatik, ámbár az ottani ref. hívők mind szlovákok. Tekintettel arra, hogy a lelkészi hivatalnak ez az eljárása nem felel meg a nemzetiségi aránynak a fent jelzett gyülekezetben, sőt azzal ellentétben áll: kérem ottani hivatalt, hogy ez ügyben magyarázatot és jelentést adni szíveskedjék, minő intézkedést szándékozik tenni az eddigi gyakorlat megszüntetésére, mely a szlovákok elmagyarosításának volna tekinthető." Presbitérium egyhangú véleményével a következő határozatot hozza:

A málcái ref. lelkész által teljesített istentiszteleti szolgálat mikéntjét teljes megnyugvással helyesnek látja, helyesnek és kielégítőnek látja azért, mert a jelenlegi közös: szlovák és magyar nyelv használatával a „CS.R.” intenciójának megfelelő intézkedést lát a lelkész részéről, mivel a királyság idejében főleg csak a magyar nyelv használtatott.

Így, mivel egyházközségünk tagjai: a/ nem mindnyájan magyarok és nem mindnyájan szlovákok; b/ sőt még a szlovákok is sógorságban és rokonságban vannak a magyarokkal, akik már a közvetlen szomszéd községekben laknak s így a magyar nyelv ismerete már csak érintkezés szempontjából is előnyös. c/ de meg tekintettel az egyházi Referátus 1904/I. 1923. sz. odd. ev. a. v. cirkve leiratára, melyben: „minden nemzet részére biztosítatik az anyanyelvű oktatás s a nem szlovák anyanyelvű polgárokat nem akarja elszlovákosítani a „CSR.” kormánya. d/ végül tekintettel arra, hogy egyházközségünk középületeinek a nagyobb részben való fenntartói, továbbá a lelkész és kántortanítói javadalom kiszolgáltatói főleg a múltban és a jelenben is a magyar nyelvű egyháztagek, így részükre is kell anyanyelvű istentisztelet. Ez indokok felsorolása után, úgy határoz, az istentisztelet nyelve: egy vasárnap szlovák, - másik vasárnap magyar legyen.

Szabó István s. k. főgondnok, ifj. Macsó Mihály, s. k. gondnok. Bötös Sámuel s. k. Király Péter Széles János, s. k. Gyurás Mihály, s. k. elnök, jkv. B. Matyi Mihály s. k.

189. Forrás

43/1925. sz.

Jegyzőkönyv felvétel/ Málcán, 1925. év április 26.-án a református egyház közgyűlésében. Jelen voltak a szavazatképes egyháztagek.

1./ Elnöklő lelkész felolvassa a presbitériumnak f. évi április 19. -n hozott ama határozatát, mely az istentisztelet nyelvének használatát állapítja meg... s közgyűlést is kéri az ez ügy való véleményadásra.

Közgyűlés ... a presbiteri határozatot helyes indokainál fogva elfogadja és megerősíti az E.T. I. tc. 14. § -a alapján... „mivel az egyházközség

belügyeit önállóan intézi s a b./ pont szerint: „hatáskörébe tartoznak az egyházközséghez tartozó összes hívek lelkigondozása,” stb. Kmf.

Oláh Mihály, s. k. Török Lajos, Szabó András, Gerber Géza, Csörgő János, Szőke Mária, Ilyásik Mihály, özv. Stépán Gáborné, Golva Andri-sova, Pécsi Gábor, Kis Dezső, Darabant József, Macsó Mihály, id. özv. Darabant Józsefné, Szabó Ján, Balog András, id. Matina János, Ilyásik András, Szabó Andrejova, Balog András ifj. Matina György, Janó Mátyás, Balog József, Hrendzák Juraj, özv. Balog Mihályné, Adamco András, Adamco Juraj, Kozma Ján, Kozma Jozef.

190. Forrás

Fenti jegyzőkönyvek kísérlőlevele:
Málcai Református Lelkészi Hivataltól.
43/1925. szám.

Nagytiszteletű Esperes Úr!
Hivatkozással 144/1925 sz. megkeresésére jelentem, hogy a referátus 14078/III. 1985 sz.

főlhívására a feletet egyházközségem presbitériuma és közgyűlése adta meg.

E befelelést csatoltan: 8 mellékletben küldöm be Ntű úrhoz további eljárás végett.

Megjegyezni kívánom, hogy még több aláírást is eszközöltem volna – de az idő pénz lévén s munkaidő van – hát ennyit is elegendőnek tartok! Végül indokaink befejezése és koronajaként említem meg a Školský Referátanak v Bratislava 9/VIII. číslo 25808/1. leiratát, melyben iskolánk tannyelvét szlováknak minősíti ugyan, de a magyar nyelv mint tantárgy tanítható!

Íme ha a magyar nyelv tanítható a mi iskolánkban úgy véleményünk szerint: a magyar nyelv diplomunkban is kell hogy használható legyen.

Malčice 1925. május 13.

Mély tisztelettel: Király Péter s. k. ref. lelkész.

/Két külön pecsét, egyik szlováku, nyitott Bibliával, a másik csak magyarul:/ Razitko Ev. Ref. Farského Úradu. Malčice. 1921. Málczai Református Egyház Pecsétje. 1907.

191. Forrás

Tiszánineni e. ker. irattárából. 113/1925. sz. a. írógépelt másolat./
Málca, ref. egyházközség, istentisztelet nyelve. 5 június 16
5/III, 21 14078/III.

Iskolai és Nemzetművelődésügyi Minisztérium Referátusa Bratislava.
Hivatkozással fenti számú leiratára a málcai ref. egyházközség istentiszteleti nyelvének ügyében, van szerencsém mellékelten nevezett egyházközség presbitériumának és közgyűlésének határozatait betervezni.

Megjegyezni kívánom, hogy egyházi törvényeink értelmében az istentisztelet nyelvének meghatározása a gyülekezeti jog körébe tartozik. Fenti leiratának ama tételére, hogy „az ottani ref. hívők mindnyájan szlovákok”, legyen szabad rámutatnom a presbitérium jegyzőkönyvére, de a hivatalos „Névtár-ra” is, melynek adatai szerint Málcán 172 református és 80 magyar van, akik bizonyára mindnyájan reformátusok. Még ha ezt vesszük is irányadónak /az egyházi Névtár szerint: 172 református lélekből 110 magyar! / a magyarok a gyülekezetnek közel 50 % -át / pontosan 46,5% / teszik, tehát az istentiszteleti nyelvhasználat a nemzeti arányszámnak is megfelelő. Hivatkozom továbbá a Školský Referát 1920. VIII. 9-iki 25808/I. sz. leiratára, mely szerint a málcai ref. el. iskolában – a szlovák tannyelv mellett – a magyar nyelv, mint tantárgy tanítható, amire nem lett volna szükség, ha a hívek mindnyájan szlovákok lennének. A szlovákok elmagyarosításáról tehát nem lehet szó.
püspök.

192. Forrás

/Ugyanonnan. - Smoliarnak a püspöki hivatalhoz írt levele, amelyet a rimaszombati püspöki hivatal 25/1929. sz. a. iktatott. – Gépírás./

191, Sbor Slovenskej Ligy na Slovensku v Palíne.

Predmet: Maďarské bohoslužby v Palíne, dňa 8. I. 1929.

Čj. 5/29.

Veľadostojný Refomátsky biskupský urad v Rožňave.

Nadpísaný sbor na svojom výročnom zasadnutí dňa 6. 1. 1929. rozhorčene konštatoval, že v tunajšej slovenskej obci ref. farár Karol Haraszy vydržiava maďarské bohoslužby raz mesačne, čo nás Slovákov trpko uráza, bo ani za najkrutejšej maďarizácie neboly v tunajšej obci maďarské bohoslužby vydržiavané.

Menovaný farár pre svoje nepriateľské chovanie ani kongruu nedostáva, ale jeho maďarizáčný vplyv len ďalej trva.

Nakoľko v tunajšej obci maďarské bohoslužby nemajú sa pre koho vydržiavať bo dľa sčítania ľudu nemajú tu oprávnenosti, keďže i miestna ref. a štátna ľudová škola je slovenského vyučovacieho jazyka, preto v záujme tichého nažívania žiadame, aby menovaný bol s tohoto miesta preložený bo v tunajšej obci svojim chovaním, ztratil vážnosť a nie len, že stratil, ale svojimi dlžebami za stravu, životom a opilstvom podkopáva autoritu duchovenstva vôbec.

V záujme klúdu v obci a pokroku dúfajúce, že naša oprávnená žiadosť nájde uslyšenia smo oddaný v úcte

Ant. Smoliar tajomník.

/Péčat:/ 191. sbor slovenskej ligy na Slovensku. Palin.

Fordítás:

Szlovákiai Szlovák Ligák 191. Testülete Pályinban.

Pályin, 1929. I. 8.

5/29. szám.

Tárgy: Magyar Istentisztelete Pályinban.

Főtiszteletű Református püspöki hivatalnak Rozsnyón

Fentírt testület 1929. I. 6.-án tartott évi gyűlésében elkeseredetten állapította meg, hogy az itteni szlovák községben Haraszty Károly ref. lelkész havonta egyszer magyarul tart istentiszteleteket ami minket szlovákokat keservesen sért, mert a legkegyetlenebb magyarosításkor sem tartattak az itteni községben magyar istentiszteletek.

Nevezett lelkész ellenséges viselkedése miatt kongruát sem kap, de magyarosítási befolyása csak tovább tart.

Minthogy az itteni községben nincs kinek tartani a magyar istentiszteleteket, mert a népszámlálás szerint itt nincs jogosultságuk, mivel a helybeli ref. és állami iskola is szlovák tannyelvű, ezért a békességes élet érdekében kérjük, hogy nevezett ebből a helységből áthelyeztessék, mert az itteni községben viselkedésével elvesztette tekintélyét, és nemcsak, hogy elveszítette, de élelemért való tartozásaival, életével és iszákoskodásával aláássa az egész lelkészi kar tekintélyét.

A községben való rend és előrehaladás érdekében remélve, hogy a mi jogos kérésünk megértéssel találkozik, vagyunk készségesen tisztelettel a /pecsét:/ Szlovákiai szlovák liga 191. testülete nevében.

Smoliar Antal s. k. titkár

193. Forrás

Smoliar ugyanezt a levelet az ungi esperesnek is megküldte a következő toldással: /Ungi e. m. iktatószáma: 18/1929. /

Dostojnému Seniorátu ref. cirkve v Šalamonovej.

Na vedomie s tou žiadosťou, aby ako nadriadená cirkevná vrchnosť učinila patričné kroky, by menovaný v záujme klúdu a zdarnej výchovy ľudu bol z tunajšej obci odstránený, nakoľko jeho posobenie nezodpovedá duchovnému charakteru.

Do slovenskej obci žiadame slovenského kňaza, ktorý vie slovenský a bude s nami slovenský rozprávať a nebude svojim životom len pohoršenie zabudovať.

Dokial nenastane náprava, neustaneme ani mi a budeme si hl'adať na vyšších fórumoch nápravu.

Dúfajúc vovyhovení našej žiadosti sme Ván oddaný za:
/Pečats ako hore./ Ant. Smoliar tajomník.

/Az ungi espereshez írt toldalék. /

Tiszteletes Ref. egyház esperességének Tizzasalamonban.

Tudomásul azzal a kéressel, hogy mint felettes egyházi hatóság tegye meg a kellő lépéseket, hogy nevezett a rend és a nép sikeres nevelése érdekében az itteni községből eltávolíttassák, mivel működése nem felel meg a lelkeszi karakternek.

Szlovák községbe szlovák papot kérünk, aki tud szlovákul és szlovákul beszél velünk és nem fog az életével csak botránkozást kihívni.

Amíg nem történik javítás, nem fáradunk el mi sem és a legfelsőbb fórumokon fogjuk keresni a javítást.

Kérésünk teljesítését remélve vagyunk készséggel a /pecsét:/ Szlovákiai szlovák liga 191. testülete nevében: Smoliar Antal s. k. titkár.

194. Forrás

/Ungi e. m. irattárából. – 25/129. sz. – Kézírás./
4/929.

Főtiszteletű és Méltóságos Püspök Úr!

Szomorúan kell tudomására hoznom a pályini vallássérelmes esetek egész sorozatát, melyeknek kezdeményezője a helybeli Slovenska Liga, illetve annak róm. kat. vallású titkára Smoliar Antal áll. el. iskolai vezető-tanító. Ez az éretlen fiatalember gyalázatos sovinszta kilengéseiben egyházunk belügyeibe belekarmolászik, miáltal önkormányzatunkat mélyen sérti. Slovenská Liga cím alatt mintegy 15 tagból álló hada van, /jobbára tapasztalatlan fiatal egyének és más vallásúak is/ mellyel terrorizálja működésemet és az egyház bel békéjét veszélyezteti. Izgatásában a magyar nyelvű istentiszteletek ellen már odáig megy, hogy egyenesen eltiltott engem a magyar funkcióktól. Sőt hírlapokban is kipellengérezett engem többször kötelességteljesítemem miatt. Nagyszámú magyar híveim lázongnak, s hallani sem akarnak arról, hogy templomukban elnémuljon a magyar ének és beszéd. Nagyon féltő, hogy elkeseredésük tettlegességben fog kirobbanni. Régóta megegyezésük van a híveknek egymás között, hogy a jó rend és béke szempontjából minden 3-ik alkalommal magyar istentisztelet legyen a templomban. E megegyezésüket meghívásom előtt kötelezőleg nekem is tudtul adták, és én eszerint jártam el. Az összeférhetlen természetű Smoliar Antal áll. tanító, ki mindössze 5 hónapja lakosa

községünknek, ez ellen a megegyezés ellen dühöng és szemtelenül beavatkozva egyházam bel életébe, fel akarja fenekestől kavarni a békét.

Továbbá kifogásolja a lelkészi hivatal pecsétjét, ügyrendjét, hivatalos nyelvét. Mindenbe beleköt, ami csak magyar.

Amint jeleztem, magyar híveim /lélekszámuk 845, – a szlovákoké 100-zal több/ lázongni kezdenek s védelmet kérnek az egyházi főhatóságtól.

Úgy magam is, ki a legkényelmetlenebb helyzetben vagyok, Méltóságod azonnali bölcs tanácsát, intézkedését kérem, mert egyházunk autonómiájának megsértése megtorolhatatlanul nem maradhat.

Soraimhoz csatolom Smoliar titkár legújabb ukázának másolatát, az eredeti birtokomban van.

Maradtam Méltóságodnak alázatos szolgáját

Pályin 1929. jan. 12.-én

Haraszty Károly s. k. ref. lelkész.

/Pecsét:/ Duchovný Úrad Ref. Cirkve Palin. – Református lelkészi hivatal Pályin.

195. Forrás

/Ugyanonnan. Iktatókönyvi szán: 23/1929. Később egyesítve 25/1929. számmal. – Kézírás./

5/29.

Nagytiszteletű Esperes Úr!

Smoliar Antal, róm. kat. vallású áll. el. isk. tanító, mint a helytől! Slovenská Liga titkára tovább folytatja egyházunk önkormányzata elleni durva támadásait. Legújabb ukázában, mit másolatban mellékelek, egyenesen eltiltott /!/ engem a magyar funkcióktól melyeknek megtartására híveimtől elkötelezhettem. Magyar híveim lázongani kezdenek e gyalázatos betiltás miatt és az egyházmegyei hatóság védő intézkedését kérik.

A helyzetről jelentést tettem a püspöki hivatalnak is, s hétfőn bemegyek Sutka e. m. el. ügyész úrhoz is.

Nagytiszteletűséged sürgős tanácsát és intézkedését kérve, maradtam kiváló tisztelettel:

Pályin 1929. 1/12

Haraszty Károly s. k. ref. lelkész.

/Pecsét, mint fentebb./

A Slov. Liga Pályinban kb. 15 tagból áll, inkább fiatal szájaskodók, mint komoly emberekből s egy pár rk. leányból. Az izgató kizárólag az összeférhetetlen Smoliar, ki terrorizálja a hadat. Az egyház eddigi szép bel békéje veszélyben forog!, s félő hogy tettelegességben robban ki a magyar hívek elkeseredése.

196. Forrás

/Ugyanonnan: Smoliarnak Haraszyhoz intézett levelének másolata: /
191. Sbor Slov. Ligy na Slovensku v Paline.

Predmet: Maďaraké bohoslužby v Paline. – Palin. 8. I. 1929.

Dôstojný reformátsky farný úrad v Paline

Nadpísaný sbor na svojom výročnom zasadnutí dna 6. 1. 39. rozhorčene konštatoval, že v tunajšej slovenskej obci sa vydržiavajú mesačná raz maďarské bohoslužby, ktoré dľa sčítania ľudu z r. 1921. nemajú zákonitého podkladu a preto ako Slováci protestujeme proti takému počínaniu v meno všetkých Slovákov bývajúcich v Paline v počte 941. Žadáme vás aby Ste prestal maďarské bohoslužby vykonávať, nakoľko nechceme ďalej byť maďarčinií, keďže každý veriaci rozumie slovenský.

Ako dôvody dovoľujeme si uvieť nasledujúce:

Za krutej maďarizácie v tunajšej obci len slovenské bohoslužby boly, nakoľko ľud je slovenský okolie Palina obyvajú čistí Slováci a preto aj my chceme počuť vo svojej oslobodnej vlasti v našom materinskom jazyku bohoslužby tým viac, keď v obci sú dve slovenské školy a žiactvo je slovenské.

Vaše ďalšie maďarizovanie slovenského žiactva nemôže si dovoliť, bol v kostole nútené je spievať maďarské piesne, čo sa so slovenským cítením nesrovnáva, ani platnými zákonami. Jestli by táto naša skromná výzva nemala žiadného úspechu, nútení budeme na vyšších forumoch hľadať si podpory pre splnenie našej oprávnenej žiadosti.

Znamenáme sa:

M. R. Anton Smoliar v. r. tajomník.

Az eredetivel szóról-szóra megegyezik Pályin 929./ I/ 12.

/Pecsét, mint fent./

Haraszy Károly s. k. ref. lelkész,

Fordítás:

191. Szlovenszkói Szlovák liga Testülete Pályinban

Tárgy: Magyar istentiszteleték Pályinban. Pályin, 1929. I. 8.

5/29. szám.

Tiszteletes református lelkészi hivatal Pályinban.

Fentírt testület 1929. I. 6.-án tartott évi gyűlésében elkeseredetten állapította meg, hogy az itteni szlovák községben havonta egyszer magyar Istentiszteleték tartatnak, aminek az 1921. évi népszámlálás szerint nincs törvényes alapja és ezért mint szlovákok az ilyen viselkedés ellen a Pályinban lakó összes, szám szerint 941 szlovák nevében tiltakozunk, kérjük Önt, hogy ön hagyja abba a magyar istentiszteleték

tartását, mivel nem akartuk tovább magyar nyelvűek lenni, minthogy minden hívő érti a szlovákot.

Mint okot szabadjon felhozni a következőket:

A kegyetlen magyarosításkor az itteni községben csak szlovák istentiszteletek voltak, mivel a nép szlovák, Pályin körül tiszta szlovákok laknak és ezért mi is felszabadult hazánkban a mi anyanyelvünkön akarjuk az istentiszteleteket hallgatni annál inkább, minthogy a községben két szlovák iskola van és a diákság szlovák.

A szlovák diákságnak az Ön részéről való további magyarosítását nem lehet megengedni, mert a templomban kénytelen magyar énekeket énekelni, ami nem egyezik meg a szlovák érzéssel, sem az érvényes törvényekkel.

Ha ennek a mi szerény felhívásunknak nem lenne kellő eredménye, kénytelenek leszünk a legfelsőbb fórumoknál keresni segítséget a mi jogos kérésünk teljesítéséhez.

Jegyezzük magunkat:

Smoliar Antal s. k. titkár.

197. Forrás

/Ugyanonnan: lkt. szám: 25/1929. ehhez csatoltattak az előbbi iratok is. – Gépírással írt püspöki levél./

A Szlovenszkói Tiszáninneri Református Egyházkerület püspöki hivatala.

Tárgy: Pályin, ref. egyház, magyar nyelvű istentisztelet. Slovák Liga illetéktelen beavatkozása. 3 drb. melléklet.

25. sz. /1929. Rimaszombat, 1929. január hó 16-án.

Nagytiszteletű Ref. esperesi hivatalnak Salamon

Mellékelten küldöm a pályini lelkész jelentését az ottani szlovák liga hozzám és hozzá intézett megkeresésével a pályini „magyar nyelvű” istentiszteletek megszüntetése tárgyában.

Az istentisztelet nyelvének meghatározása a gyülekezet jogai közé tartozik. Az egyházi felső hatóság azonban – vegyes ajkú gyülekezetekben – tartozik gondoskodni a kisebbséghez tartozó hívek lelki szükségleteinek kielégítéséről is. Pályinban a szlovák liga teljesen illetéktelenül avatkozik egyházunk belső ügyébe és igyekszik zavart támasztani. – Méltóztassék azért – esetleg személyes kiszállással vagy arra alkalmas személyiség kiküldése által az ügyet megvizsgálni s a zavart okozó ligát jobb belátásra vezetni s ha erre a kellő felvilágosítás után sem hajlandó, a szükséges jelentést megtenni, hogy ez ügyben a minisztériumhoz felterjesztést tehessünk.

Atyafiságos szeretettel! Pálóczi-Czinke István s. k. püspök.
/Pecsét:/ Ref. Biskupský Úrad Rimavská Sobota. Református Püspöki
hivatal Rimaszombat.

198. Forrás

/Abaújtornai e. m. irattárából. 14. 1932. Kézírás./
A tarcavajkóci ref. egyház lelkeszi hivatalától.
7/1932 szám.

Nagytiszteletű Esperes Úr!

Egy nagy horderejű dologról tartom szükségesnek Ntű. Esperes urat informálni, egyben bölcs tanácsát kikérni. Nem kevesebbről van szó, mint arról, hogy az én elsőrendű eccléziámban kezd bomladoxni az egyetértés és én úgy állok a pártoskodók között, mint a kutya a kró között. Az istentiszteleti nyelv körül dúl a harc - 3 pár vitázik egymással. Az egyik a magyar istentiszteleti nyelv mellett száll síkra és azzal fenyegetőzik, hogy szlovák istentisztelet esetén soha át nem lépi többé a templom küszöbét, mert abban a nyelvben nőtt fel az iskolában és a templomban. A másik párt a békés átmenet híve. Ezek közé tartoznak azok, akik gyermekeik jövődó vallásos nevelését viselik szívükön és az az óhajuk, hogy gyermekeik úgy az iskolában, mint a templomban anyanyelvükön vagyis szlovák nyelven oktassanak, illetve hallgassák az Úr igéjét. Ez a párt respektálja a püspök úr, illetve a konvent határozatát, mely hiv. lapunk 13/1931 számában foglalozik. Én mint a viszonyokat legjobban ismerő, itt helyt megjegyzem, a hívek eme nézetét én lojálisnak találom egyházunk szempontjából. Én is azt találnám helyesnek, hogy Ntű. Esperes úr becses beleegyezésével megszavaztatnám az iskolások szüleit, kik kívánják gyermekeiket magyar illetve szlovák hitoktatásban és énektudásban részesíttetni és aszerint tanítanék az iskolában a jövőben. Evvel úgy vélem a békesség helyre volna állítva egy jó időre. A harmadik párt semmikképpen nem akarja respektálni a püspök úr illetve a Convent fentebb említett határozatát, hanem azonnal akarja érvényesíteni a szlovák istentiszteleti nyelvet minden hivatalos eljárás mellőzésével. Sőt az elmúlt vasárnapra vártak egy valakit, már gondolhatjuk, hogy ki, aki az Esperes úr és az én tudtom nélkül szlovák istentiszteletet tartott volna a templomiakban. Ez az eljárás, nem a szlovák istentisztelet tartása, törvényeink ellen van /140. §/ és igazán szomorú dolog, hogy egyházi felsőbbségünk iránt ily lealázóan viselkedik egyik-másik kartárs. Ezek a zempléni urak járjak ki inkább egyházi törvénykönyvünk jóváhagyását, aminek megtörténte után, amint azt a püspök úr körlevele is mondja, minden a törvényes keretek között fog végbemenni, és akkor a lelkesz

nem lesz áldozat és céltábla, mint most. E harmadik pártnak két tagja, köztük az egyik presbiter is, de csak ez a két tag, azt mondotta, hogy a mostani papnak, vagyis nekem el kell hagynom a falut, nekik én nem kellek, mert azt mondtam valamikor, hogy a vajkóci ősök az egyházalapításkor magyarok voltak. Erről már egyszer nyilatkoztam hiv. lapunkban a cseh papok itt léte után és a hajam szála sem görbült meg, mert igazam volt, tehát most sem félek. Sok-sok terv forog az agyamban, de nem akarok cselekedni Ntű. Esperes úr bölcs tanácsa nélkül. Mitévő legyek, ha az a zempléni kartárs be találna toppanni minden előzetes beleegyezés nélkül. Megakadályozni őt nincs módomban, csak fegyelmet fogok ellene kérni törvényszegés miatt, ehhez feljogosít a legfelsőbb bíróság döntvénye. És ha tőlem formális engedélyt fog kérni, úgy vélem, azt sem tagadhatom meg, speciel az én egyházamban, mert tudtommal kérték a kijövetelét, de ott leszek én is, és érvelni fogok amellett, hogy első ízben az ifjúságot kell felnevelnünk hittanilag és az énekeket, legfőképpen az énekeket illetőleg, szlovák nyelven. Hogy ez eddig nem történt meg, erre feljogosított egy 1925-ben hozott egyházközségi közgyűlési határozat, mely közgyűlésen Lengyel József és Meskó Dezső elnökölték, és mely határozat egyhangúlag a magyar istentiszteleti nyelv és a magyar hitoktatás mellett döntött. Ha ez keresztül vihető volna t. i. hogy a felnőttek istentiszteleti nyelve továbbra is a magyar maradhatna meg, a gyermekek ha kapnának szlovák hitoktatást és énekoktatást, az ifjak és hajadonok benmarasztaltatnának vasárnap délutánonként és olvasgatnák szlovákul a bibliát és hallgathatnák az ahhoz fűződő magyarázatokat és megtanulhatnák lassankint a szlovák zsoltárt és ha még az a 60, mint hallottam, hogy annyian vannak, kapnának havonként egy szlovák istentisztelet, úgy vélem, hogy a jó rend ismét visszatérne egyházamba. Ez utóbbi természetesen momentán nem történhetne meg, mert szerintem előbb a szlovák zsoltárt kell ismerni, úgy verseit, mint dallamait és míg azt megtanulnák a gyermekektől, addigra talán jóvá lesz hagyva a törvénykönyvünk és akkor az illetékes törvényes bizottság előtt nyilatkozhat a gyülekezet és állapíthatja meg, hogy hányszor lesz magyar illetve szlovák istentisztelet. Csak anarchiát ne engedjünk fejlődni egyházainkban. Ntű. Esperes úr! A törvény- és a felsőbbiségeinket tiprókat valami után módon fegyverezzük le és világosítsuk fel hathatós érvekkel legfőképpen aktualitásokkal. Nagy hatást gyakorolna információ után ntű. Esperes úrnak egy úgynevezett pásztorlevele, tapintatosan megírva, mint ahogy írni is tud Esperes úr, híveimhez, mert Esperes urat nagyra becsülik, még a harmadik párt is. Csak a püspök úr ellen vannak néhányan és én hiszem, hogy meg lesz annak a hatása. Óhajtóra a békességet, mert ha valaki szereti a pályáját, én szeretem, de csak a békességes együttélésben. Alig mentek által felettem, egész ártatlanul

szenvedve a népszámlálás heccei, most ismét egy másik. Két család kiadja a jelszót és hozzá fájdalom az egyik presbiter, nem kell magyar pap, még ha szlovákul is tud. Még az álla is alkalmazza a kisebbséghez tartozókat, ha állampolgárok és az államnyelvét bírják, sőt kezdetben módot is nyújtott nekik az államnyelv elsajátítására. Köztünk úgy látszik felütötte magát a rombolás szelleme.

A pravoszláv egyház példája úgy látszik vonz, de ez némileg még menthető volt, mert a nagyorosz álmodot akarta megvalósítani, és az állam hatalom mégis elnyomta a mozgalmat. Reméljük ez nem fog nálunk bekövetkezni és ha bekövetkeznék, reméljük, hogy minket is minket is megvéd a törvénykönyvünk és főképen egyházi felsőbbségünk elejét fogja venni annak, hogy eddigi békés egyházainkban gyökeret ne verjen az anarchia szelleme. Ezen információmat egyelőre nem szántam a nyilvánosságnak, csupán esperes úrnak bizalmasan, kérem Ntű. Esperes úr bölcs tanácsait és híveim részére egy megnyugtató nyilatkozatot. Vagyok hódolatteljes tisztelettel:

Tarcavajkóc 1932. jan. 6. n.

Kozár Sándor s. k. lelkész.

/Pecsét: Ref. Farsky Úrad Valkovce. – Ref. lelkészi hivatal Tarcavajkóc./

199. Forrás

/Ugyanonnán Gépírás./

Esperesi Üzenet a tarcavajkóci református gyülekezetnek!

Kedves híveim és testvéreim! Kegyelem néktek és békesség Istentől, a mi Atyánktól és az Úr Jézus Krisztustól. Ámen.

Ezzel az apostoli szózáttal köszöntelek titeket és kérlek mindnyájatokat, hogy köszöntésemet fogadjátok szívesen és olyan Krisztusi szeretettel, a milyennel én azt hozzátok intézem.

Könyörögjétek annak a városnak békességéért, a melyben laktok, mert annak békessége a ti békességetek. Jeremiás 29. 7. Mert békességés tűrésre van szükségetek, hogy az Isten akaratát cselekedvén, az Ígéretet elnyerjétek. Zsid. 10. 36.

Ezeket az ígéket pedig azért intézem hozzátok, mert hírt vettem arról, hogy közöttetek a békesség újabb időben mintha megromlott volna olyan torzsalkodás kapott lábra köztetek, mint hajdan az egyiptomi fogóságban volt a Zsidók között, a kikhez Mózes ilyen intéssel szólt: Férfiak! hiszen testvérek vagytok ti, miért illeltetek hát egymást bosszúsággal?! Csel.1026. Én pedig Pál apostollal és szeretet által indítatva intelek titeket, hogy: Ne hallgassatok azokra, a kik titeket a békesség megromlására buzdítanak, mert az ilyenek hamis apostolok, álnok tanítói, akik a Krisz-

tus apostolaivá változtatják magokat. II. Kor.11. 13. Ellenben hallgassátok jó szívvel a ti lelkipásztorotokat, a ki titeket békességre int és nektek jót akar, mert az ő kipróbált voltát ismeritek, hogy miképpen az atyjával a gyermek, együtt szolgál velem az evangélium ügyében. Filippi 2. 22. Nem kívánok senkit arra kényszeríteni, a mit ő maga nem akar művelni. A vallásos élet terén különösen nem lehet követelni senkitől, hogy az általa nem értett nyelv kizárólagos használata miatt elzárassák az üdvösségtől. Előttünk van a Szenttérténet feljegyzése, hogy: Az apostolok sokféle nyelveken kezdtek szólani. Csel. 2:7-stb.

A felsorolt bibliai idézetekből okulnunk lehet és kell, s a mennyiben nálatok kedves testvéreim, a vajkóci egyházban, felfogásbeli különbségek merültek fel abban az irányban, hogy az istentisztelet nyelve magyar legyen-e vagy szlovák?!, gyermekeitek szent vallásuk igazságaiba, a Szenttérténetekre magyarul oktattassanak-e vagy szlovákul?! emlékeztetek benneteket a katekizmusban tanult arra a vallástételre, a mely szerint: Én a reformátusok értelmét vallom, mert abban születtem és abban neveltetem, de azt is tudom, hogy ez mind a józan okossággal, mind a szent írással legjobban megegyez. Ezt a vallástételt Ti mindnyájan magyar nyelven tettétek le s ez idő szerint a tarcavajkóci egyházak nincs egyetlen felnőtt tagja sem, aki az Igét magyar nyelven meg nem értené s lelke üdvösségétől el lenne zárva. Ha mégis akadnának egyesek, a kiknek a magyar nyelvű igehirdetés megértése nehezen menne, - ezekre nézve meg lesz adva a lehetőség az új egyházi törvényeinkben az anyanyelvűk használatára, mihelyt azokat az államkormány megerősíti s ebben a részben én magam is első sorban biztosítalak benneteket, hogy ha Isten életemnek kedvez, hogy a felmerülhető kívánságaitok a helyi körülmények szerint teljesítve lesznek.

Nincs tehát semmi ok a református keresztyének egymás közötti torzsalkodására, nincs szükség a testvér harcra, épen és különösen, ti közöttetek, a kik a vallásosságban, a templom szeretetten, az egyház fönntartásáért tanúsított, áldozatkészségben és egyház megbecsülésében mindig elöl jártatok a épen ezért titeket más gyülekezetek előtt is példányképül szoktunk felmutatni, sőt erős a bizodalمام, hogy Ti ezekben a nemes érzésekben és jó tulajdonságok gyakorlásában továbbra is megmaradtok s ezentúl is dicsekedésünk tárgyai lesztek.

Hogy pedig ez az én vágyam annál bizonyosabban teljesebe menjen, kérlek benneteket a következő intézkedések megtételére:

I. Kozár Sándor lelkipásztor testvérem össze fogja gyűjteni a taníttató szülőket, édes apákat és édes anyákat egy értekezletre, a melyen mindenki jelentse ki, hogy gyermekeit a vallástanra és éneklésre milyen nyelven óhajtja taníttatni?! Magyarul-e vagy s szlovákul?!

Véleményét minden szülő szabadon és kényszerítés nélkül fogja nyilvánítani, mint krisztus követőinek illik.

II. Az iskolából kikerülő ifjúság, fiúkat és leányokat, Vasárnap délutánonként a templomban bennmarasztás útján a lelkipásztor az általuk kívánt nyelven fogja szent vallásunk hitigazságaira oktatni gyakorolni fogják a biblia olvasást és annak megértését a tanító úrral együtt pedig az éneklést az ifjúság által szívesen óhajtott nyelven magyarul vagy szlovákul vagy mindkét nyelven.

III. Nyelv használati jogától senki sem fosztható meg, sem a magyar, sem a szlovák, ezért a gyülekezet a békesség és szeretet nevében állapodjék meg abban, hogy az istentiszteletben az eddig használt magyar nyelv mellett milyen időközökben használtassék a szlovák istentiszteleti nyelv?! Pl. úgy, hogy minden hónapban egy délelőtt, egy vasárnap délután tartassák szlovák nyelvű istentisztelet. A többi Vasárnapokon az Istentisztelet továbbra is magyarul végzendő.

A végleges rendezésnek az ideje ekkor fog eljönni, a mikor az új egyházi Törvényeinket az államkormány megerősíti és az életbe léptethető lesz. Addig a régi Egyházi Törvényeink lesznek érvényben.

Az Istennek békessége, mely minden emberi értelemnek felette vagyon, tegyen titeket erősekké a hitben, állandókká a szeretetben, állhatatossá a tűrésben! Adjon tinéktek megelégedést, boldogságot és békességet! Szeretettel köszönt mindnyájatokat

Idrányi Barna s. k. esperes.

200. Forrás

/Abaújtornai e. m. irattárából, – 548/1933. sz. – Kézírás. /
133/1933.

Nagyistentületű Esperes Úr!

Ide mellékeltlen küldöm az olcsvári hívők kérelmét, mely szerint minden 3-ik vasárnapi alkalommal szlovák nyelvű istentisztelet tartását kérik. Az ügy egyelőre nem sürgős, a jövő értekezésen megbeszéljük. Elküldtem, hogy elküldjem. Azért nem is fűzök hozzá több mondani valót.

Boldog s idvességes ünneplés kívánása mellett vagyok kiváló tisztelettel
Beszter: 1933. dec. 23. Csatáry Gyula s. k. ref. lelkész.

/Pecsét./ Refomátcka cirkevná obec Bester. Beszter Református egyházközség. /Középen nyitott könyv./

201. Forrás

/A mellékelt kérvény gépirással./

Dôstojnému Biskupskému úradu, Byster.

Podpísaní Vyšní a Nižní olčváriania prosíme dostojného p. biskupa, aby nám odbavoval každú tretiu neďelu bohoslužbu v našom materskom slovenskom jazyku.

Svoj požiadavok odôvodňujeme tým, že nakoľko sme riadnymi členmi bysterskej cirkvi a naše deti a dospelá mládež maďarským bohoslužbám nerozumie, v záujme blaha cirkvi a bratského spoluzititia žiadame dôstojného pána biskupa, aby našej žiadosti bolo vyhoveno.

V dokonalej úcte:

V Olčvár, a N. Olcsvár, dňa 11. decembra 1933.

Podpisy: Ondrej Sedlák v. r., Ondrejova Sedlak v. r., ml. Andrej Bedlák, v. r., Štefan Sedlak v. r.,

Anna Bedlakova v. r., Andrej Behun v. r., Barla Behun v. r., Jura j Behun v. r., Andrej Pereš v. r.,

Ján Pereš v. r., Jan Pereš v. r., Anna Fazokáš v. r. Alžbeta Sedlák v. r. Mária Töröková v. r., Andrej Török v. r., Jura Horváth v. r., Mária Horváthová v. r., Ondrej Šaroši v. r., Anna Šárošová v. r., vd. Alžbeta Komorová v. r., Andrej Horváth v. r. Horváth Ondrej v. r., Horvát Ondrejova v. r., Ján Komár v. r., Janova Komár v. r., Jura Komár v. r., Juraj Komorová v. r., Jozef Komár v. r., Jozef Komorová v. r., Jan Sedlák v. r., Ondrej Sedlák v. r., Juraj Sedlak v. r., Ondrej Sedlák v. r.

Fordítás:

Alulírott felső és alsó olcsváriak kérjük a méltóságos püspök urat, hogy végeztessen részünkre minden harmadik vasárnap a mi szlovák anyanyelvünkön istentiszteletet.

Kérésünket azzal indokoljuk, hogy mivel rendes tagjai vagyunk a beszeri egyháznak és a mi gyermekeink és a felnőtt ifjúság a magyar istentiszteleteket nem érti, az egyház jóléte és a testvéri együttélés érdekében kérjük a méltóságos püspök urat, hogy a mi kérésünket teljesítse. F. Olcsvár, és A. Olcsvár, 1933. december 11.-én.

Teljes tisztelettel:

Aláírások: Szedlák András s. k., stb. stb. /34 aláírás./

202. Forrás

/Felsőzempléni e. m. irattárából – szám nélkül. Gépirás./

Ref. Farnký Urad v Uherském Žipové. Ref. lelkeszi hivatal Magyarizsépen. Sz. 134/938 Kivonat a magyarizsépi református egyházközség 1938. július 17. - én tartott jegyzőkönyvéből.

„53. Jegyzőkönyv. Felvétel a magyarizségi ref. egyház választó tagjainak a templomban 1938. július 17.-én tartott közgyűlésén. Tárgy: Németh Ferenc és társai kérelme az istentiszteleti nyelv meghatározása végett. Jelen vannak: Csontos Zoltán lelkész elnök. Rónay Tibor tanító, jegyző, Németh Ferenc, Németh István, Tarbay András, Tarbay János, Marincsák György, Kancely Mihály, Bábay Mihály szavazattal bíró egyháztagok. Elnök üdvözlővén a megjelenteket, megállapítván, hogy a törvényes keretek között hívatott egybe a gyűlés, ezen a tagok a kellő számban jelentek meg, a gyűlést határozatképesnek jelenti ki s megnyitván azt, előterjeszti a fenti tárgyat. A jegyzőkönyv hitelesítésére Tarbay András és Németh Ferenc egyháztagok kéretnek fel. Lelkész felolvassa Németh Ferenc és társainak a közgyűléshez beterjesztett kérelmét, melyben az istentiszteleti nyelvet a magyart és a szlovákot kívánják egyenlő arányban bevezetni. Lelkész javasolja a kérelem teljesítését, mivel a gyülekezet kb. 50% -a a magyar nyelvet már nem érti. Közgyűlés egyhangúlag úgy határoz, hogy a javaslatot elfogadja és bevezeti a felsőbb hatóságú jóváhagyás után a következő istentiszteleti nyelvrendet: az istentiszteleten minden második vasárnap, amikor az istentisztelet a már előre megállapított rend szerint szlovák, az éneklés is szlovák legyen. Bűnbánati héten, olyankor amikor szlovák úrvacsoraosztás következik, az éneklés is, az ima is szlovák legyen. Több tárgy nem lévén az elnök az ülést berekesztette. - M.m.ft. Jegyzet Rónay Tibor sk. Csontos Zoltán sk. lelkészelnök. Hitelesítők František Németh sk., Tarbay András sk.

Hogy e kivonat az eredetivel szóról-szóra egyezik, hivatalosan bizonyítottam, Magyarizséken, 1938. szeptember 1.-én Csontos Zoltán ref. lelkész.

203. Forrás

/Ungi e. m. 135/1919. Gépírásos. /
Župánsky Úrad. Užhorode
Čis: 849/1919 Užhorod, dňa 2. v. 1919
Predmet:

Ref. Kerületi Esperes Tizzasalamon
Elrendelem az összes népiskolákban a tót illetve orosz nyelven való tanítást.

Oly iskolákban ahol csak egy tótajkú növendék is van az illető tót nyelven tanítandó. A zsidó iskolák iskolaszékei ő maguk választhatják meg vajon tót vagy orosz nyelven óhajtják a növendékeiket oktatni. Jelen tanévben kivételt képeznek egyedül a színmagyar iskolák hol a tanítási nyelv továbbra is a magyar nyelv.

Felhívom az összes tanszemélyzetet, hogy az orosz illetve tót nyelvből

igyekezzen önszorgalmilag kiképezni magát, nehogy a nyelv nemtudása miatt állásából elbocsátandó legyen.

Miután az iskolákban egyelőre a növendékek tankönyvek híján azokból nem taníthatók, minden tanító igyekezzen a tábla fölhasználásával a tót illetve orosz nyelvet tanítani és a növendékek a táblára írtakról jegyzeteket tartoznak készíteni.

Elvárom, hogy az orosz, illetve a tót nyelv azonnali tanításával elérjük azt, hogy a növendékek jelen tanévben a tót illetőleg a rutén nyelv írását némileg elsajátítják.

Jövő tanévről Szlovenszko teljhatalmú minisztere külön rendelettel fog intézkedni.

Stripsky s. k. radca

/Pecsét:/ Župán župy Užhorodskej.

204. Forrás

/Tiszáninenni e. ker. irattárából. – 763/922. sz. – Kézírás./

Itt közöljük a magyarsági iskolában a szlovák nyelvű tanítás elrendelését majd az iskolával való levelezésre vonatkozó tanfelügyelői levelet. Az ügygel a Konvent is foglalkozott. Lásd: A Szlovenszko Református Egyház Egyetemes Konventje Bratislavában /Pozsonyban/ 1922. évi május hó 17-18. napjain tartott ülésének jegyzőkönyve, 28. lapon a 34. pontot.

1281/1922. Škôldozorský úrad v Michalanoch.

Predmet: Jastrebe, ref. ľud. škola. Vyučovacia reč.

Ev. ref. školskej stolici v Jastrebe.

Na vedomia s tým, že referát min. škol. a nár. osvety v Bratislave dňa 31. júla 1922 pod čís.

30272/1. za vyučovaciu reč ref. ľud. školy v Jastrebe nariadil reč Slovensku. S tej príčiny od I. IX.

1922 má sa na menovanej škola Slovenský vyučoval.

D. Michalany, dňa 15. aug. 1922. Julius Kusý v. r. vz. škôldozorcu.

/Pečat:/ Školský Inšpektorát v Michalanoch.

Fordítás:

1281/1922 Tanfelügyelő hivatal Alsómihályi.

Tárgy: Magyarsas, ref. népiskola, tanítási nyelv.

Ev. ref. Iskolaszéknek Magyarsason.

Tudomásul azzal, hogy a pozsonyi isk. és nemzetmüv. ügyi miniszterium referátusa 1922. július 31.-én 30272/1. sz. alatt tanítási nyelvül a magyarsági ref. népiskolában elrendelte a szlovák nyelvet. Ez okból

1922. IX. I.-től nevezett iskolában szlovákul kell tanítani.

A. Mihályi, 1922. aug. 15.-én

Kusy Gyula s. k. tanfelügyelő távollétében. /Pecsét:/Tanfelügyelőség Mihályiban.

205. Forrás

/Ugyanonnan. - Kézírás./

v Školský Inspektorát v Michalanoch.

č: 1652/1922

Pánu Predsedovi ref. ľud. školy v Jastrebe.

Na dopis zo dňa 29. IX. 922. čís: 51. Vám sdelujem, že zo slovenskou školou sa len slovenský dopisuje, tam kde je vyučovací reč maďarský, tam súpisi v maď. preklade je doposlany.

Poňeváč Jastrebská ref. ľud. škola dlá nar. Ref. min. škol. a nár. osv. č: 30272/1. zo dňa 31. VII. 922. je s vyučovacím jazykom slovenským ustálená, len slovenský sa bude dopisoval.

D. Michalany, dňa 4. X. 922. v Sukulý škôl. dôzorca

/Pečat:/ Školský Inšpektorát v Michalanoch.

Fordás

1652/1922. sz.

Tanfelügyelőség Mihályi.

Ref. népiskola elnök úrnak Magyarsason

922. IX. 29.-én kelt 51. számú levelére közlöm, hogy szlovák iskolával a levelezés csak szlovákul történik, ott ahol a tanítási nyelv magyar, ott az irat magyar fordításban is megküldetik.

Mivel a magyarsasi ref. népiskolában az isk. és nemzetműv. min ref.-nak 922. VII. 31.-én kelt 30272/1. sz. rend. szerint szlovák tanítási nyelv van megállapítva, csak szlovákul lesz levelezve. A. Mihályi, 922. X. 4.

Sukuly isk. felügyelő.

/Pecsét:/ Tanfelügyelőség Mihályiban.

A külzetre ceruzával feljegyezve a következőket olvassuk:

1915. Névtár: Léleksz. 105. /1919. népsz. szerint is 105./ községben 568 lakosból 513 csehszlovák, csak 47 magyar, így persze szlovák a tanítási nyelv.

Kozma Andor helybeli lelkész kíséreléséből idézzük a következőményre vonatkozó pár sort:

„Ezen rendeletnek a legelső hatása az lett /az 1281/922 számú levélre céloz. Tárnok./ ,hogy Kúthy Anna tanítónő, aki a szlovák nyelvet nem

érti, elhagyta iskolánkat és most az egyházban sem magyar, sem szlovák nyelvű tanítás nincs. A tanügyi inspektor most engem zaklat, mint az iskolaszék elnökét, szlovák nyelvű átírataikkal, amit én nem értek, és így amit kíván felterjeszteni nem tudom.”

206. Forrás

/Abaújnásdasi lelk. hiv. irattárából. Gépírás./

Odpis.

Školský inšpektorát I. V: Košiciach.

číslo 773/923.

Predmet: Nadošt. ref. l'úd. škola maďarská výučba.

Košice dňa 22. aprila 1923.

Notárskému Úradu V Čani.

Nam úradnú vedomosť o tom, že ev. ref. škole v Nadošti vyučuje tamojši ref. farár Ľudvik Kovács asi 16 žiakov, k čomu od škol. úradov povolenie nedostal, ba naopak pokútno takéto vyučovanie byv. služnovským úradom v Ždani v min. roku bolo zakázané a žiaci mali byť odkázaní do tamojšej rkat. l'ud. školy slovenskej.

Žiadam tamejši úrad, aby pokútno vyučovanie ref. farára v Nadošti ihned zastavil a žiakov odkázal na verejnú školu slovenskú o výsledku prosím do 8 dni podať zprávu, po uplynuti ktorej lehoty záležitosť bude hlásená okres. uradu v Košiciach.

Pe Marendiak v. r. Škol. inšpektor.

Za hodnovernosť tento odpisu

Nečitateľný podpis, notár.

Fordítás:

Másolat

I. Tanfelügyelőség Kassán.

773/923. szám.

Tárgy: Násdasd, ref. népiskola magyar tanítás.

Kassa 1923. április 22.-én.

Jegyzői Hivatalnak Hernádcsányban.

Hivatalos tudomásom van arról, hogy az abaújnásdasi ref. iskolában Kovács Lajos ottani ref. lelkész mintegy 16 tanulót tanít, amire az isk. hivaltaltól engedélyt nem kapott, sőt ellenkezőleg az ilyen büntetendő tanítást a hernádsadányi szolgabírói hivatal a múlt évben betiltotta és a tanulókat az ottani r. kat. szlovák iskolába kellett volna utasítani.

Kérem az ottani hivaltalt, hogy a násdasdi ref. lelkész büntetendő tanítását

szüntesse be azonnal és a tanulókat utasítsa a nyilvános szlovák iskolába.
Az eredményről 8 napon belül kérem a jelentés beadását, amely határidő elteltével az ügy a kassai járási hivatalnak jelentetik.
Pe Marendiak s. k. tanfelügyelő.
Ezen másolat hitelül
Olvashatatlan aláírás jegyző.

207. Forrás

/ ungi e. m. irattárából. – 449/1923. sz. – Gépírás./
A szlovenszkói Tiszáninneri ref. egyházkerület Püspöki hivatala./
Tárgy: Pályin, ref. elemi iskola magyar nyelvű oktatása 379. sz. / 1923.
Rimaszombat, 1923. szept. 19.
Választ fenti számra hivatkozva kérek.

Nagytiszteletű Esperes Úr!
A pályini egyház kérelme ügyében beterjesztett ungi e. m. /24. sz./ határozatot az egyházkerületi gyűlés elé fogom terjeszteni jóváhagyás és okulás végett.
Addig is azonban utasítsa Nagytiszteletű Esperes Úr a pályini presbitériumot, hogy a magyar gyermekek magyar nyelvű oktatását egy percig se szüneteltessék. Ez az ő elhatározásuktól függ: joga lévén minden gyülekezetnek a maga hatáskörében megállapítani az istentiszteletet és a tanítás nyelvét.
Mély szomorúsággal tölt el, hogy ilyen tősgyökeres nemes embereknek a magyarsága veszedelemben forog. Ezt semmiképpen sem szabad engednünk és minden lehető törvényes eszközzel segítségükre kell lennünk.
Atyafiságos szeretettel:
Palócai Czinke István s. k. püspök.
Nagytiszteletű
Szűcs István Református esperes úrnak
Tizasalamon
/Pecsét/: Ref. Biskupszky úrad Rimavszká Szobota. Református püspöki hivatal Rimaszombat.

208. Forrás

/Felsőzempléni e. m. irattárából – Kézírás./
Kivonat a felsőzempléni esperes Virág József 1925. évi esperesi jelentéséből.
S amint fentt úgy lennt!... Az állam közegeinek iskolai ügyeinkbe való beavatkozása, eljárása, intézkedése, rendelkezése már nem csak sérelmes, hanem egyenesen megbotránkoztató. Hogy csak egy pár esetet említsek

fel: Alsómihályi – miután a község 754 lakosa közül csak 251 magyar – szlovák községnek van nyilvánítva. Az ottani ref. egyház hívei által ez évben nagy áldozattal hozatallal felépített népiskolába azonban tisztán a magyar szülők magyar ajkú gyermekei iratkoztak be. Mindemellett ott a szlovák nyelven való tanítást erőszakolják, ellenesetben az államsegély megvonásával fenyegetőznek. Bodzásújlakon és Legényén, mivel az ottani lelkészek a hitoktatást magyar nyelven végzik, az állami iskolákból kitiltattak, holott köztudomású, hogy a ref. vallású gyermekek mindkét helyen kivétel nélkül magyar anyanyelvűek. Gercselyben egy ref. egyháztag és presbiter, mivel a községében szlovák tannyelvű állami iskola van, a garanyi magyar tannyelvű ref. iskolába akarta taníttatni a gyermekét s a tanfelügyelő ennek lehetőségét egyenesen megakadályozta és kényszerítette a gyermeket szlovák iskolába járni. Hol van itt a szülőknek a szabad iskoláztatása, erőszakos, törvényellenes, egyenesen magyar nemzeti és nyelvi érdekünk ellen törő ilyenmű intézkedéseivel szemben, az illetékes iskolafenntartó testület előjárósága miatt hunyászkodik meg gyáván, vagy a tanítója mint jelen esetben az általam beszerzett iratokból kitűnik, miért tanúsít olyan szégyenletes szolgálalkúséget, hogy maga hívja fel az ilyen esetre az iskolai inspektor figyelmét s miért igyekszik magának kegyet, kedvességet szerezni kenyéradó gazdája szent érdekének félretolásával? Valljuk meg hát, hogy sok esetben a magunk vagyunk a hibásak. Tételes törvényeken alapuló jogaink védelmezésében talán a rémlátás, talán a kényelem szeretet, vagy saját személyes érdekeink előtérbe állítása miatt nem járunk el kellő erélylyel, kitartással és elszántsággal a sérelmek meggátlása és orvoslása körül. Gyengeségünket azután nagyon is kitudják használni az erre spekuláló s ebből élő faktorok s mikor így előáll a baj, a helyrehozatalnál a felsőbb egyházi hatóságok dolga is nagyon meg van nehezítve. Ne dobjuk a gyeplőt gyámoltalan kocsis gyanánt a mélység felé rohanó lovak közé. Ne tegyünk semmit a mi jogtalan, de a jogot, a törvényes alapról ne engedjük magunkat letaszítani, hanem akarjuk és tegyünk a végletekig szent ügyünk javára.

209. Forrás

/Tiszáninneri e. ker. irattárából. – 421/922. sz. – Gépírás./

Školský Referát v Bratislave.

Predmet: Humenné, štátna meštianská škola. Vyučovanie ref. náboženstvu Čís. 5935/1.

Odpis.

Bratislava, dňa 31. marca 1922.

Školskému inšpektorátu v Humennom.

Na označenie ref. farára v Humennora, Alexandra Böszörményiho, ref.

biskupský úrad v Rim. Sobote žiada zmeniť tunajší výnos zo dňa 9. januára 1922, čís. 73250/921 v tom smysle, aby žiakov ref. náboženstva, ktorí sú údajne všetci materinskej reči maďarskej, povolené bolo vyučovať náboženstvu v materinskej reči, totiž maďarsky.

Uvedomte menovaného farára i riaditeľstvo školy, že od stanoviska, aby sa na škole so slovenským jazykom vyučovacím i náboženstvo vyučovalo slovenský, upustiť nemôžem, lebo ustanovenia XXXVIII. zák. či. z roku 1868 ohľadom vyučovania náboženstva, na ktoré sa biskupský úrad odvoláva, na meštianské školy viac neplatia.

Ináče nemám námietky proti tomu, aby žiaci ref. náboženstva na žiadosť rodičov vyučované boli súkromne v ich materinskom jazyku, totiž maďarsky.

Vládny referent:

K. čís. 250 zo dňa 1. II. 1922.

Ref. biskupskému úradu v Rim. Sobota. na vedomie.

Vládny referent:

Nešitatelný podpis.

/Pečat:/ Školský referát pre Slovensko v Bratislave.

Fordítás:

Iskolai Referátus Pozsonyban.

Tárgy: Homonna, állami polgári iskola ref. vallás tanítása.

Pozsony, 1922. március 31.-én.

Tanfelügyelőségnek Homonna

Böszörményi Sándor, homonnai ref. lelkész jelentésére a rimaszombati püspöki hivatal kéri az itteni, 1922. január 9.-én kelt, 73250/921. számú rendeletnek olyan értelemben való megváltoztatását, hogy a ref. vallású tanulóknak, akik állítólag mind magyar anyanyelvűek, engedjék meg a vallást anyanyelvükön, vagyis magyarul tanítani.

Értesítse nevezett lelkészt és az iskola igazgatóságát, hogy abból az álláspontból, hogy a szlovák tannyelvű iskolákban a vallás is szlovákul tanítandó, nem engedhetek, mert az 1868. évi XXXVIII.

t.c.-nek a rendelkezése a vallásitanítás tekintetében, amelyre a püspöki hivatal hivatkozik, a polgári iskolákra egyáltalában nem érvényes.

Különbén nincs kifogásom az ellen, hogy a ref. vallású tanulók szülei kérésére külön anyanyelvükön, vagyis magyarul taníttassanak.

Kormány előadó.

Az 1928. II. 1.-én kelt 250. számhoz. Ref. püspöki hivatalnak Rimaszombatban.

tudomásul

Kormány előadó: Olvashatatlan aláírás. /Pecsét:/ Iskolai referátus Szlovákia részére Pozsonyban.

210. Forrás

/Dunáninnyi e. ker. irattárából. – 606./ 1923. sz. – Sokszorosított./
Referát ministerstva školství a národní osvety Bratislava.
Vyučování náboženství na středních školách a ústavoch učiteľských.
čís. 68709/I-B. ai 1923.
Bratislava, dňa 7. prosince 1923.

Obežník č. 171.

Reditelstvom všetkých stredných škôl a ústavov učiteľských na Slovensku.
Vynosom zo dňa 17. listopadu 1923, č. 132985-23-II. rozhodlo ministerstvo školství a národní osvety, že na všetkých stredných školách a ústavoch učiteľských môže sa vyučovať náboženství ktorékoli štátom uznaného vyznání, výhradně jenom vyučovacím jazyku té které školy.
Upozorňuje na to všeska ředitelství žádám, aby rozhodnutí tohoto bylo přísně dbáno,

Za ministra:

v. z. Fr. Mašek v. r.

Fordítás:

Iskolai és Nemzetművelődésügyi Minisztérium Referátusa. Pozsony.

Tárgy: Vallás tanítása a középiskolákban és tanítóképzőkben

68709/L-B. ai 1923. szám.

Pozsony, 1925. december 7.

171. sz. Körlevél.

Valamennyi középiskolai és tanítóképző intézeti igazgatóságunk Szlovákiában.

Az iskolai és nemzetművelődésügyi minisztérium 1923. november 17.-én kelt 132985. 25-II. számú határozatával úgy döntött, hogy valamennyi középiskolában és tanítóképző intézetben tanítható bármely, az állam által elismert felekezetnek a vallása kizárólag annak az iskolának tanyelvén.

Erre minden igazgatóságot figyelmeztetve kérem, hogy e rendelet szigorúan betartassák.

Miniszter helyett:

Masek Ferenc s. k.

/Megjegyzést lásd az 1925. évi ref. egyetemes konvent poprádi ülésének jegyzőkönyvében 88. lapon a 42. pontot. Tárnok./

211. Forrás

/Ugyanonnan. - 342 i 317./1924. szám. - Gépírás./
Deutsche Evangelische Kirchenleitung i.d. tsch. -slov. Rep.
El. 2045. Gablonz a Neisze, am 8. Juli. 1924.
Betreffend: Religionsunterricht an Mittelschulen.
An Hochwürden

Herrn Bischof Elemér Balogh, Preßburg. Széplak u.18.

Die Deutsche Evangelische Kirche hat die cechischbrüderische Kirche gefragt, ob wir nicht gemeinsam eine Eingabe an die Regierung ergehen lassen sollten in Sachen des

Religionsunterrichtes an Mittelschulen, worin wir das Verlangen stellen, dass Religion obligatorisch an 2 Stunden jede Woche, von der niedrigsten bis zur höchsten Klasse unterrichtet werde und dass dem Religionsunterricht der obligate Charakter zuerkannt werde, bei jeder Anzahl der Schüler, wenn der Religionslehrer den gesetzlichen Bedingungen entspricht.

Die cechischbrüderische Kirche wird ein solches Memorandum ausarbeiten und ich bitte um Ihre Zustimmung, dasselbe auch von sich aus dann eingeben zu wollen, damit ein gemeinsamer Druck ausgeübt werde.

Der Präsident der Kirche: Unleserliche Unterschrift.

Fordítás:

Német Evangélikus Egyházvezetőség a Csehszlov. Köztársaságban.

2045. sz. Gablonz a Neisze, 1924. július 8.

Tárgy: Vallástanítás a középiskolákban.

Főtiszteltű Balogh Elemér püspök úrnak Pozsony. Széplak u. 12.

A Német Evangélikus Egyház megkérdezte a cseh-testvér egyházat, hogy nem kellene-e egy közös beadványt benyújtani a kormányzathoz a középiskolai vallástanítás tárgyában, amelyben azt a követelést támasztanánk, hogy a vallás kötelezően heti két órában, a legalsóbb osztálytól a legfelsőbbig taníttassák és hogy a vallástanításnak kötelező jellege elismertessék, a tanulók bármely számánál, ha a vallástanító a törvényes követelményeknek megfelel.

A cseh-testvér egyház egy ilyen Memorandumot ki fog dolgozni és kérem ahhoz való hozzájárulását, hogy Önök is szíveskedjenek ugyanazt beadni, hogy ezáltal egy közös nyomás gyakoroltassák.

Az egyház elnöke: Olvashatatlan aláírás.

212. Forrás

/Az ungi e. m. irattáriból. – 545/1929. sz. – Gépírás./
Školský inšpektorát v Čope
Predmet: Vel'. Kapušany, št. ľud. škola čslov, vyučov. náboženstvu. Čís.
4279/929.
Čop, dňa 17. dec. 1929.

Seniorálnému úradu ref. cirkve v Šalamunovej.
Do štátnej ľudovej školy s vyuč. jazykom čslov. mnoho dietok slovenských reformátského vierovyznania, v dôsledku čoho nastala potreba, aby tieto boly vyučované v reči slovenskej. Správa školy navrhala uč. Décsiho, reformáta a preto škol. inšpektorát žiada, aby tamojší úrad k tomu däl svoj súhlas.
Nečitateľný podpis školský inšpektor.
/Pečat:/ Školský Inšpektorát v Čope.

Fordítás: Tanfelügyelőség Csap.
Tárgy: Nagykapos, állami népiskola a vall tanítása 4209/929. sz.
Csap, 1929. december 17.

Ref. egyház esperesi hivatalának Salamonban.
A csehszlovák tannyelvű állami népiskolában sok református vallásfelekezetű gyermek van, aminek következtében beállt a szükség, hogy ezek szlovák nyelven taníttassanak. Az iskola igazgatósága Décsi tanítót, a reformátust ajánlotta és ezért a tanfelügyelőség kéri, hogy ottani hivatal ehhez hozzájárulását adja.
Olvashatatlan aláírás.
/Pecset:/ Tanfelügyelőség Csapon. tanfelügyelő.

213. Forrás

/Ugyanonnan: 10/1930. sz. - Kézírás. /
1/1930. sz.

Nagytiszteletű Esperes Úr!
Lelkészi hivatalomhoz 1/1930 sz. alatt intézett levelét a szlovák nyelven írtt Tanfelügyelői átirattal együtt megkaptam, melyben az foglaltatik, hogy adjam beleegyezésemet abba, hogy a szlovák ajkú ref. gyermekeket a ref. hittanra Décsi Sándor tanítsa, a ki a nagykaposi állami elemi iskolában a szlovák nyelv tanítója.
Tekintettel arra, hogy az a 4 esetleg 5 gyerek, akiről szó van, mind bírja

a magyar nyelvet s eddig is ez iskolai évet kivéve én általam részesültek hitoktatásban s hogy most miért nem jönnek, a fentiek után el lehet gondolni, továbbá tekintettel arra, hogy fentnevezett tanító, ki önként ajánlkozott a ref. hittan tanításra, nem is református vallású s tudtommal nem hozzánk, hanem a római katolikus templomba jár istentiszteletre, ahol mint a többi hívő kereszttetéssel mutatja hová tartozandóságát, nem hogy beleegyezésemet adnám sőt határozottan tiltakozom ő általa való taníttatását református gyermekeinknek a hitre.

A Tanfelügyelő úr átiratának az a része, hogy ezt az iskolai gondnokság javasolta –teljesen nélkülözi a valódiságot, mert annak az iskolai gondnokságnak én is tagja vagyok– s ez a gondnokságban tárgyalva sohasem volt, mert ha lett volna, már ott a fentiek alapján bejelentettem volna tiltakozásomat s már ott állást foglaltam volna református vallású szlovák gyermekeinknek elpápisztásítása ellen.

A szlovák átíratot ide mellékelve küldöm.

Megkülönböztetett tisztelettel vagyok Nagykaposon 1930. január hó 4. alázatos szolgálja: Maksa József s. k. ref. lelkész.

/Pecsét:/ Reformovaný duchovní úrad Velké Kapušany – Református lelkészi hivatal Nagykapos.

214. Forrás

Ungi e. m. irattárából. - 431/1931./ Gépírás.

A szlovenszkói ref. egyházkerület püspöki hivatala.

352/1931. szám.

Tárgy: Nagygéres, csehszlovák tannyelvű állami elemi iskola ref. vallású gyermekek vallás- tanítása.

Rimaszombat, 1931. július 15.

Válasz:1931. április 30-iki 84. 363/1-1930. számra.

Iskolaügyi és nemzetművelődési minisztérium referátusa, Pozsony

Fenti ügyben 651/1930. sz. felterjesztésemre vettem ottani hivatalnak 1931. április 30-iki 84. 363/1930. sz. leiratát.

651/1930. sz. felterjesztésemben részletesen kifejtettem azt, hogy a békeszerződések, az az alkotmánylevél, az állami alaptörvények minden egyháznak biztosítják a vallásszabadságot és az anyanyelven való vallásos képzést. Előadtam, hogy a szóban forgó nagygéresi ref. gyermekek szülei mind magyarok, hogy az istentisztelet Nagygéresben és a többi környékbeli egyházakban magyar nyelven történik, hogy a gyermekeknek más nyelven való vallástanítása, mint amelyben születtek és amelyet értenek, nem képes őket vallásos érzésükben erősíteni, ami pedig a mostani vallástalan világban az államnak is elsőrangú érdeke. Mindezt

az iskolaügyi és nemzetművelődési minisztérium referátusa figyelembe nem vette, hanem arra hívott fel engemet, hogy nevezzek ki Nagygéresen szlovák nyelven tanítani tudó vallástanítót, aki a szlovák nyelv mellett a magyart, mint kiegészítő nyelvet használhatná.

A legnagyobb sajnálatomra ennek a felhívásnak nem tehetek eleget, mert jóllehet szívemen fekszik, hogy gyermekeink vallásos nevelésben részesüljenek, azonban olyan vallásos neveléstől, mely szintiszta magyar gyermekeknél a szlovák nyelvet írja elő a vallástanítás nyelvül, a magyart csak kiegészítő nyelv gyanánt engedi használni, semmi eredményt nem várok.

Én az országos törvényeket, amelyekre hivatkozás történik, jól ismerem és azokat tiszteletben is tartom, de viszont nekem, mint egyházkerületem legfőbb őrének, arra is ügyelnem kell a legnagyobb lelkiismeretességgel, hogy a vallásszabadság nagy gondolatéből kifolyólag híveim és azok gyermekei a vallásunk megismerése tekintetében semmi akadályra ne találjanak. Ezt ez intézkedést pedig, hogy született magyar református gyermekek ne a saját anyanyelvükön tanulják vallásunkat, azok vallási kiképzése akadályának tekintem. De nem tudom összeegyeztetni ez intézkedést a vallásegyenlőség elvével sem.

Az ág. evangélikus egyházalkotmány 197. §-a szerint a vallástanítás a szülők nyelvén történik minden fajta iskolában. Ez alkotmányt a minisztertanács azzal a záradékkal erősítette meg, hogy ez csak a népiskolákra vonatkozik. Ha nekünk reformátusoknak nem volna is egyházi törvényünk, már az egyenlőség elvéből kifolyólag, nekünk is meg volna ez a jogunk. Azonban nekünk érvényes egyházi törvényünk van, melyre vonatkozólag a legfelsőbb közigazgatási bíróság 1930. május 15-iki 7823/30. sz. döntvényében kimondotta, hogy addig is, míg új törvénykönyvünk megerősítettnek, az éppoly érvényű, mint az állami törvények. Ennek pedig mindjárt az I. t.c. 3. §-a úgy tünteti fel az iskolákat, mint a szabad vallásgyakorlat jogából kifolyó intézményeket.

Ha a vallásszabadság épségben van, felfogásom szerint a vallásnak anyanyelvünkön való tanítását az iskolákban sem lehet akadályozni és ha vannak ilyen hivatkozott törvények, azok nem veszik figyelembe a vallás szabadságát. De különben is megerősítés előtt álló új törvénykönyvünk, mely az állam megbízottainak és az Egyház képviselőinek közös megegyezésével jött létre, melynek megerősítése tehát semmi kétséget nem szenved, a VI. t.c. kánon 3. §-ában kimondja, hogy: „A vallástan mindig a gyermek anyanyelvén tanítandó.”

Még egyszer kérem azért az iskolaügyi és nemzetművelődési minisztérium referátusát, méltóztassék 84. 363/I-1930. sz. leiratát megváltoztatni s kimondani, hogy úgy a nagygéresi, mint a többi állami csehszlovák tanítási nyelvű, elemi iskolákban a magyar anyanyelvű református gyermekek a saját anyanyelvükön tanulhassák a vallást és ennek megfelelő-

leg az illetékes tanfelügyelőségeknek hasonló szellemű utasítást kiadni.

Végül ami azt illeti, hogy hajtsam végre az iskolaügyi és nemzetművelődési minisztérium referátusa azon intézkedését, mely a leiratban foglaltatik, nevezek ki a nagygéresi csehszlovák tanítási nyelvű elemi iskolába és más elemi iskolákba szlovákul tudó vallástanítókat, akikre nézve például a csapi cseh-szlovák tanítási nyelvű állami iskola igazgatóba a fenti leiraatra való hivatkozással, 1951. VII. 12-iki 247/1931 sz. már hivatalomnak javaslatot is terjesztett be, akármily nagy tisztelettel viseltetem is a leirattal szemben, ezt a fenti indokokból, a legnagyobb sajnálatomra, meg nem cselekedhetem. Én számadással tartozom, elsősorban egyházkerületemnek. Az államnak is hűséget fogadtam, amelyet tartok is, de a hűségfogadalom utolsó mondatát is tartom, amely úgy szól, hogy „minden foglalatosságomban teljes erőmből az egyház érdekét fogon védelmezni.” Egyházkerületemnek pedig egyenesen felesküdtem, hogy mindig azon fogok igyekezni, hogy egyházunk szabadsága megőriztessék és ennek alapján egyházunk felvirágozzék. Nincs tehát, más mód előttem, csak az, hogy ez ügyet egyházkerületem legközelebbi közgyűlése elé terjesszem.

Péter Mihály s. k. püspök

Nagytiszteletű Ref. esperesi hivatalnak

Nagyszlánc, Nagygéres, Kisazar, Pelsóc, Salamon.

Állami tanfelügyelőség Csap Tudomásul.

Állami elemi iskola igazgatósága 1931. VIII. 12-iki 247/51. számra tudomásul.

Péter Mihály s. k. püspök.

/Pecsét: Biskupsky Úrad Rimavská Sobota, Református püspöki hivatal Rimaszombat./

215. Forrás

/Csécsi ref. lelkészi hivatal irattárától. – 33/1932. sz. Gépírás./

Správa štát. ľud. školy trojtriednej v Čečejevciach.

Predmet: Čečejevce, štát. ľud. škola, Čečejevce, vyučovanie nábož. rk. a ref. v šk. r. 1931/2 dňa 29. marca, 1932. čís. jedn. 73/1932.

Reformátsky farský úrad v Čečejevciach.

Školský inšpektorát II v Košiciach prípisom zo dňa 24. marca čís. 1641/932 sdelil sem toto:

Referát ministerstva školstva a národnej osvety v Bratislave výnosom zo dňa 16. marca 1932 č. 11.957/I-32 sdelil sem toto:

„Povolujem, aby v škol. roku 1931/32 vyučovalo sa na škole v predmete uvedenej v troch oddeleniach náboženstvu rim. kat. a to v jednom oddel. v jazyku čisté slovenskom vo dvoch oddeleniach však nečiním námietok

proti tomu, aby sa pri vyučovaní použilo jazyka maďarského, jako jazyka pomocného v jednom oddelení náboženstvu ev. ref. s nárokom na honorár so strany štátu pre malý počet dieťok /16/ len za 2 hod. každé dva týždne. I pri výučbe tohoto náboženstva nečiním námietok proti tomu, aby sa jazyka maď. používalo ako jazyka pomocného." O čom tamojší úrad uvedomujem.

Ladislav Fecko v. r. spr. školy.

/Pečat./ Štát. ľudová škola. Čečejevce.

Fordítás:

A háromosztályú áll. népiskola igazgatója Csécsen.

Tárgy: Csécs, áll. népiskola, rk. és ref. vallástanítás az 1931/32 isk. évben. Csécs, 1932.március 29.-én.

73/1932 ikt. sz.

Református lelkészi hivatal Csécs.

A kassai II. számú tanfelügyelőség március 24,-én kelt 1641/ 932 számú átiratával ezt közli:

A pozsonyi iskolai és nemzetművelődésügyi referátus 1932. március 16.-án kelt 11. 957/I-32 számú határozatával ezt közli: „Megengedem, hogy az 1931/32 iskolai évben a tárgyban megnevezett iskolában a rk. hittant három csoportban tanítsák és pedig egyik csoportban tisztán szlovák nyelven, két csoportban pedig nem teszek kifogást az ellen, hogy a tanításnál a magyar nyelvet használják, mint kisegítő nyelvet, egy csoportban az ev. ref. hittant az állam részéről való tiszteletdíj igényléssel a gyermekek kis létszámát miatt /16/ csak két hetenkénti 2 órában. Ezen hittantanításnál sem teszek kifogást az ellen, hogy a magyar nyelv mint kisegítő nyelv használtassék.”

Amiről az ottani hivatalt értesítem. Fecko László s. k. isk. igazgató.

/Pecsét./

216. Forrás

/Abaujtonai e. m. irattárából. – 246/1932. sz. – Gépírás./
29/1932. sz.

Nagytiszteletű Ref. Esperesi hivatalnak Nagyszalánc.

Nagytiszteletű Esperes Úr. Mellékelten csatolom a kassai Tanfelügyelőségnek 73/1932 sz. alatt kelt átiratát szíves tájékoztatás céljából, vajon köteles vagyok-e ezen rendeletnek eleget tenni, illetőleg az adott helyzetben mit kell tennem. Mert nézetem szerint e rendeletnek keresztül vitele idővel gyülekezeteink elszlovákosításához vezetne. Egyidejűleg

bátorkodom megjegyezni, hogy gyülekezetünk minden egyes tagja ellen van annak, hogy a hittan szlovák nyelven tartassák.

A Nagytiszteletű Esperes Úr szíves válaszát alázatosan várva, maradtam legalázatosabb szolgája.

Csécs, 1932, március 31.

Kovács Ferenc s. k. ref. lelkész.

/Pecsét:/ Ref. Farsky Úrad Čečejoyce – Ref. Lelkészi Hivatal Csécs.

217. Forrás

/Ugyanonnan, /esperes válasza./ – Gépírás./

Vallástanítás Csécsben.

2 márc. 31 2 ápril 4.

Tisztelendő Kovács Ferenc lelkész Úrnak, Csecs.

A Skolsky Inspektorát II. közlését nem tartom olyan veszedelmesnek, hogy amiatt valami intézkedés vagy panasznak volna helye. Ezt mutatja a leirat utolsó pontja: „Ezen vallás tanításánál sem teszek kifogást az ellen, hogy a magyar nyelv, mint kiegészítő nyelv használtassák.”

Hogy a gyermekek száma csak 16 és ennek folytán a Referátus elégenek tart a vallástanításra minden második héten 2 órát, annak mi nem vagyunk okai s nem is segíthetünk rajta, azt azonban meg tehetjük, hogy a kevés tanuló a nem díjazott héten is tanítjuk a vallástudományra, egyháztörténetre és éneklésre s ez állttal biztosítjuk az egyház további életét és pedig magyar életét.

Ehhez azonban hozzá kell járulni a szülőknek is azáltal, hogy nagy gondal neveljék a gyermekeiket a családi életben. A lelkész egymaga nem elegendő mindenre, de a szülők kötelesek hűségesen gondoskodni a saját életük folytatásáról. Hiszen már magában elítélés alá eső körülmény, hogy a nyolc osztályú iskolában összesen 16 gyermek van, ami kb. 2 %-os évi szaporulatnak felel meg. Sajnos, de meg kell állapítani, hogy ez a teljes kipusztulás megkezdett, illetőleg folyamatban levő útja.

Ennek a szomorú helyzetnek a nép előtt való folytonos hangoztatása és a nyomorúságos helyzetre való figyelmeztetése a lelkész legbecsebb kötelessége.

Atyafiságos szeretettel: esperes

218. Forrás

/ Csécsi ref. lelkészi hivatal irattárából. – Gépírás./
Másolat

Jegyzőkönyv

Felvétellett Čečejoyvcén – Csécsen, 1932. év április 10-én délelőtt 11 órakor megtartatott egyházközségi közgyűlésén.

Jelen voltak: Elnöklő lelkészen kívül a presbitérium összes tagjai, valamint az egyháztagok nagy számmal.

Tárgy: A hittannak szlovák nyelven való oktatása.

1./ Elnöklő lelkész, miután imával megnyitotta a közgyűlést, üdvözli a nagyszámú megjelent egyháztagokat s felolvassa előttük a košicei II. Tanfelügyelőségnek folyó évi március hó 29-én 1641. 1932 sz. alatt keltezett s a čečejoyvcei–csécsi ref. lelkészi hivatalnak április 3-án kézbesített s magyar nyelvre lefordított átiratát, melyben fentnevezett hivatal közli az Iskolaügyi Referátusnak f. év március hó 24-én keltezett 11. 957/1. -1932 számú rendeletét.

2./ Lelkész a szlovenszkói ref. anyaszentegyház demokratikus alkotmányához híven felhívja a közgyűlést, hogy e rendkívül fontos tárgyban nyilatkozzék, hogy óhajtja-e s egyben kivitelezhetőnek találja-e, hogy a kizárólag magyar anyanyelvű čečejoyvcei–csécsi református iskolás gyermekeknek a hittan ezentúl szlovák nyelven adassék elő s a magyar nyelv legfeljebb kiegészítő nyelvként használtassák!

3./ Lelkész e kérdésben, mint semleges faktor, teljesen a gyülekezetre bízza ez életbevágó, fontos kérdésnek eldöntését!

A közgyűlés a megjelent tagjai, képviselvén úgy az érdekelt szülőknek, mint a čečejoyvcei ref. gyülekezet egyetemének véleményét s akaratát, egyhangúlag amellelt foglal állást, hogy a hittan továbbra is kizárólag magyar nyelven taníttassák, miután a helybeli ref. gyülekezet tagjai kivétel nélkül magyar anyanyelvűek s otthon a családi körben is kizárólag a magyar nyelvet használják érintkezési s egyben társalgási nyelvül.

Közgyűlés ezen határozata meghozatalánál különös tekintettel van arra a körülményre is, hogy a mai istentagadó, hitetlen világban a gyermekek lelki fejlődése s vallás erkölcsi nevelése demokratikus államunk jövőbeni egészséges fejlődése érdekében is, minden rendelkezésre álló eszközzel biztosíttassék s miután e fontos cél csak azáltal érhető el, ha a gyermekek e rendkívül fontos s nehéz tárgyat anyanyelvükön tanulhatják és sajátíthatják el a kívánt mértékben; tehát közgyűlés határozatilag kimondja, hogy a hittannak továbbra is az iskolás gyermekek által beszélt magyar anyanyelven való kizárólagos oktatását óhajtja s felhívja a gyülekezet hivatalos vezetőségét, hogy a čečejoyvcei–csécsi ref. gyű-

lekezetbe ezen egyhangú óhaját haladéktalanul az illetékes iskolaügyi fórum elé terjessze, azon biztos reményben, hogy az illetékes fórumok a čečejovcei–csécsi református egyházközség ezen jogos s törvényes óhajának teljesítése elől nem fognak elzárkózni s az eddigi gyakorlatot továbbra is érvényben hagyják. K. m. f.

Kovács Ferenc ref. lelkész, úgyis, mint jegyzőkönyvvezető.

Szekeres István s. k., Kapcsos István s. k., Kapcsos Istvánné s. k., Szekeres Istvánné s. k., Szaniszló Imre s. k., Szekeres Pál s. k., Szekeres Pálné s. k., Ragályi Pál s. k., Ragályi Pálné s. k., Endre Pál s. k., Endre Pálné s. k., Endre István s. k., Endre Béla s. k., Endre János s. k., Ifj. Szaniszló János s. k., Szaniszló Jánosné s. k., Endre József s. k., Dienes Mihály s. k., Dienes Pál s. k., Dienes Pálné s. k., Dienes Mihályné s. k., Remenyák János s. k., Remenyák Jánosné s. k., Csáji István s. k., Csáji Istvánné s. k., Szaniszló László s. k., Szaniszló Lászlóné s. k., Csáji János s. k., Csáji Jánosné s. k., Juhász János s. k., Juhász Jánosné s. k., Szekeres Dániel s. k., Szekeres János s. k., Szekeres Jánosné s. k., Id. Szaniszló János s. k., Szaniszló Jánosné s. k., Veres Zsuzsánna s. k., Endre Emma s. k., Czakó Gábor s. k., Czakó Gáborné s. k., Czakó József s. k., Czakó Pál s. k., Czakó Pálné s. k., Csáji Zsaneth s. k., Szaniszló András s. k., Szaniszló Andrásné s. k., Bábás Pál s. k., Bábás Pálné s. k., Endre Lajos s. k., Endre Lajosné s. k., Szaniszló István s. k., özv. Szekeres Jánosné s. k., Szekeres Lajos s. k., Szekeres Lajosné s. k., Szombathy József s. k., Szombathy Józsefné s. k. -

/Pecsét:/Reformátska cirkevná obec Čečejovce. - Református egyházközség Csécs.

219. Forrás

/Ugyanonnan: 4/1933. sz. a. – Gépírás./

Správa štát. ľud. školy trojtriednej v Čečejovciach.

Predmet: Čečejovce, štátna ľudová ško. Čečejovce, dňa 9. januára, 1933 vyučovanie náboženstva, Čis. jedn. 12/1933.

Ref. farský úrad v Čečejovciach.

Školský inspektorát II. v Košiciach, prípisom zo dňa 30. XII. 1932. Čís. 7358/932 sdelil sem toto:

Referát min. škol. a nár. osvety výnosom, zo dňa 20. XII. 1932. číslo 5488/I-32 sdelil sem toto:

/"Itt ugyanaz a szöveg következik, amit az előbbi levélben már leírtunk, csak tovább ezt a pár sort toldották hozzá:/

O tom správu školy uvedomujem a súčasne pripomínam, že podľa výpisu min. škol. a nár. osvety z 26. VIII. 1919, čís, 35686/19 musí byť vyučované všetkým predmetom vo vyučovacom jazyku školy.

Správa školy dáva to na vedomie a k prevedeniu.

Ladislav Fecko v. r. spr. školy.

/Pečat ako hore./

Fordítás:

A háromosztályú áll. népiskola igazgatója Csécsen.

Tárgy: Csécs, állami népiskola, vallástanítás. Csécs, 1933. január 9.-én. 12/833 ügyszám.

Ref. lelkeszi hivatal, Csécs.

A kassai II. számú tanfelügyelőség 1932. XII. 30.-án kelt 7358/932 számú átiratával ezt közli:

Az iskolai és nemzetművelődésügyi minisztérium referátusa 1932. XII. 20.-án kelt 5488/1-32 számú rendeletével közli ezt:

/Itt jön az előbbi levél szóról-szóra írt bekezdése./

Erről az iskola igazgatóságát értesítem és egyúttal figyelmeztetem, hogy az isk. és nemzetműv. minisztérium 1919. VIII. 26.-án kelt 35686/19 számú rendelete szerint valamennyi tantárgy tanításának az iskola tanítási nyelvén kell történnie.

Az iskola igazgatósága ezt tudomás és megvalósítás végett átadja.

/Pecset./ Fecko László s. k. iskolaigazgató.

220. Forrás

/Ugyanonnan: 22/a/1933 sz. a./ Gépírás./

Správa štát. ľud. školy trojtriednej v Čečejevciach

Predmet: Čečejevce, štát. ľudová trojtr. Čečejevce, dňa 24. februára škola, vyučovanie nábož. v jazyku slovenskom. 1933.

Čís. jedn. 60/1933.

Vel'adôstojný Rímsko katolícký Refomátsky farský úrad v Češejevciach.

Správa školy v smysle prípisu školského inšp. II. v Košiciach, č. j. 7358/932, zo dňa 30. XII. 1932, poťažne v smysle výnosu referátu min. škol. a národnej osvety v Bratislave, zo dňa 20. XII. 1932, čís. 5488/1-32 žiada tamojší úrad o láskavé sdelenie či pán Alex. Frant. Rajcsák rk. Kovács ref. farár, učiteľ náboženstva tunajšej štátnej ľudovej školy je ochotný v budúcnosti vyučovať, náboženstvu v jazyku slovenskom, ako to požaduje výnos ministerstva školstva a nár. osvety v Prahe zo dňa 26. VIII. 1919, čís. 35686/919, podľa ktorého má sa vyučovať všetkým predmetom vo vyučovacom jazyku školy.

Ladislav Fecko v. r.

/Pečat:/ Štát. ľudová škola Čečejevce. spr. školy.

Az iskola igazgatósága a košicei tanfelügyelőség 1932. dec. 30-án kelt 7358/932 számú rendelete, valamint a közoktatásügyi minisztérium bratislavai referátusa 1932. dec. 20-án kelt, 5488/I-932 számú rendelete értelmében kéri az ottani hivatal szíves közlését, vajon Rajcsák Elek úr, rk. plébános, Kovács Ferenc úr, ref. lelkész a helybeli állami iskola hittan tanítója hajlandó e a jövőben a hittant szlovák nyelven tanítani, ahogy ezt a közoktatásügyi minisztérium Praha 1919. évi aug. hó 26-án kelt 35686/919 számú rendelete kívánja, amely kimondja, hogy az összes tantárgyak az iskola tanítási nyelvén tanítandók.

/Pecsét, mint fent./ Ladislav Fecko s. k. igazgató.

/Erre az iratra tintával ráírta Kovács Ferenc lelkész a következő szöveget, amely bizonyára a válasz szövege volt:/

az eddigi módon fogja tanítani. Ha azonban a szülők úgy kívánják, hajlandó az ilyen tanulóknak szlovákul is tanítani. Indok: ősi prot. elv, hogy „minden jog a gyülekezetből fakad.” Ettől az elvből az egyházi hatóság rendelete nélkül nem térhetek el....

221. Forrás

/Csécsi lelk. hiv. irattárából/ Gépírással./

Č. 22/a 1932 sz.

Másolat.

Školský inšpektorát v Košiciach

Ad: č.7358/1932 sz.

A čičejovcei áll. iskola igazgatósága által f. évi február hó 28-án 60/1933 szám alatt küldött felhívásra a következőkben vagyok bátor válaszolni.

A hittannak szlovák vagy magyar nyelven való tanítása nem a lelkész egyéni elhatározásától függ, mert a lelkész e tekintetben felsőbb egyházi hatóságának utasítása nélkül semmit sem tehet s a régi szokástól el nem térhet.

Más oldalról ref. Anyaszentegyházunk demokratikus alkotmánya a szülők óhajától teszi függővé, hogy iskolás gyermekeik milyen nyelven nyerjék a hittant, miután ősi protestáns elv hogy „minden jog a gyülekezetből fakad”. - S itt tisztelettel utalok a čičejovcei ref. gyülekezetnek 1932 év április hó 10-én megtartott egyházközségi közgyűlésének határozatára, melyben egyhangúlag állást foglal amellet, hogy a hittan, tekintettel azon körülményre, hogy a čičejovcei ref. egyházközség tagjai kivétel nélkül magyar anyanyelvűek, magyar nyelven taníttassák. Egyébként is az 1868 évi XXXVIII. t. c. kifejezetten biztosítja a növendékeknek anyanyelvükön való oktatását s nevezett törvény 57. §-a pedig elrendeli, hogy a hittan nyilvánosan taníttassák. A 80. §. szerint pedig fenti rendelkezések az állami iskolákra is érvényesek.

Čičejovce, 1933. március 1.

Teljes tisztelettel:
Kovács Ferencz s. k. ref. lelkész.
/Pecsét: Reformátuska cirkevní obec. Čečejevce, Református egyház-
község Csécs/.

222. Forrás

/Csécsi lelk. hiv. irattanából. - 25/1933. sz. – Gépírás./
Školský inšpektorát II. v Košiciach
Predmet: Čečejevce, št. ľud. škola. Vyučovanie ev. ref. náboženstvu. –
Číslo: 1395/33.
Košice. dňa, 6. marca 1933.
K čís. 23/33. zo dňa 1. III. 1933.

Ev. ref. farský úrad v Čečejevciach
K prípisu horejšieho čísla tamojšieho farského úradu dovoľujem si sde-
liť, že v smysle výnosu min. škol, a nár. osvety v Prahe zo dňa 36. au-
gusta 1919 číslo 35. 686/1919 má sa vyučovať všetkým protestom vo
vyučovacom jazyku školy v čečejevciach teda po slovensky a to i nábo-
ženstvu a teda i náboženstvu ev. ref.
Správa štátnej ľudovej školy v Čečejevciach teda pokračovala správne,
keď vyzvala katechetu ev. ref. náboženstva na svojej škole, aby aj tomu-
to náboženstvu vyučované bolo vo vyučovacom jazyku školy.
Nečítateľný podpis. školský inšpektor.
/Pečat:/ Školský inšpektorát II. v Košice

Fordítás:
II. számú tanfelügyelőség Kassán.
Tárgy: Csécs, áll. népiskola. Ev. ref. vallás tanítása. 1395/ 33.
Kassa, 1933. március 6.-án.
25/33 számhoz 1933. III. 1. -ről.

Ev. ref. lelkészi hivatal Csécsen.
Az ottani lelkészi hivatal fenti számú átiratára bátorkodom közölni, hogy
a prágai isk. és nemztműv. min. 1919 augusztus 26.-án kelt 35. 686/1919
számú rendelete értelmében minden tantárgyat a csécsi iskola tanítási
nyelvén kell tanítani, tehát szlovákul és a vallást is, tehát az ev. ref. vallást is.
A csécsi állami népiskola igazgatósága tehát helyesen járt el, midőn
felszólította iskolájánál az ev. ref. vallás katehétáját, hogy ezt a vallást
szintén az iskola tanítási nyelvén tanítsa.
/Pecsét:/ II. Tanfelügyelőség Kassán. Olvashatatlan aláírás. Tanfel-
ügyelő.

223. Forrás

/Csécsi lelk. hiv. irattárából. 13/1933. sz. – Gépírás./
Čj. 3583/I. 1932. Čečejevce, 21/I. 1933.

Dôstojný Ref. Farsky úrad v Čečejevciach.

Prosím uctive, ráčte mi sdeliť, že tedajšia školská stolica v roku 1904 aké usnesenie vyniesla ohľadom zoštátnenia školy, rešp. odpis usnesenie mi ráčte zaslať. O tom je reč, že školy sú v pozemkovej knihe i teraz na mene cirkve, ktoré teraz nám prepísal na štát.

Főtiszt. Ref. Lelkészi hivatal Čečejevce.

Kérem legyen szíves velem mielőbb közölni, hogy az akkori iskolaszék hogyan határozott 1904-ben az iskolák államosítása tárgyában, illetve a határozat másolatát nekem kiadni mielőbb szíveskedjék.

Arról van szó, hogy az iskolák még mindig az egyházak nevéen vannak a telekkönyvben s azokat most átírní rendelték az állam nevére.

Tisztelettel: Olvashatatlan aláírás.

/Megjegyzés: Ezt a levelet a helybeli jegyző írta./

224. Forrás

/Ugyanonnan: 11/1934 sz. a. – Gépírás./

Notárský úrad v Čečejevciach.

Číslo: 441/I. /1934.

Predmet: Čečejevce št. lud. škola, odovzdanie pozemkov do vlastníctva štátu.

Ref. farskému úradu v Čečejevciach.

V smysle nariadenia Krajinského úradu v Bratislave č. 10. 305/3/1934. uctive žiadam Vás, aby ste ráčili sem čím skorej zaslať usnesenie Vašej cirkve požážne presbitériumu o tom, že i Vaša cirkev odovzdá svoju školskú budovu s príslušenstvom do vlastníctva štátu a za akých podmienok.

Súčasne ráčte sa predo mnou osvedčiť, či cirkev je ochotná splniť svoje záväzky voči Čsl. štátu.

V Čečejevciach, dňa 14. -ho febr. 1934.

/Pečat: /Obvodný Notáriát Čečejevce.

Krajina: Slovensko, okres: Moldava n/Bodvou.

Fordítás:

Jegyzői hivatal Csécs.

441/I. /1934.

Tárgy: Csécs, áll. népiskola, telek átadása az állam tulajdonába. Ref.

lelkészi hivatalnak Csécsen.

A pozsonyi országos hivatal 10. 305/3/ 1934 számú rendelete értelmében kérem Önt, hogy szíveskedjék minél előbb megküldeni az Ön egyháznak, illetőleg presbitériumának határozatát arról, hogy az Ön egyháza is átadja iskolaépületét tartozékaival együtt az állam tulajdonába és milyen feltételek mellett.

Egyúttal szíveskedjék előttem nyilatkozni, vajon az egyház hajlandó-e teljesíteni kötelezettségét a Čsl. állammal szemben.

Csecs, 1934. febr. 14.-én Olvashatatlan aláírás, jegyző.

/Pecset:/ Körjegyzőség Csécs. Szlovák ország, szépsi járás.

225. Forrás

Ugyanonnan:

Jegyzőkönyv.

Felvétellett Čečejevceń-Csécsen, 1934. év február hó 25-én, d. u. 3 óra-
kor megtartott egyháztanácsi ülésén.

Jelen vannak: Kovács Ferenc ref. lelkész, mint Elnök, Endre Pál egyház-
gondnok, Czakó Gábor, Ragályi Pál, id. Szaniszló János, Csáji István, Endre
Lajos, ifj. Szaniszló János presbiterek és Szaniszló Ferenc egyházfi.

Tárgy: A „Krajinský Úrad” /Országos Hivatal/, Bratislava, felhívása a
čečejevcei volt református iskola épülete s tartozékainak állami tulaj-
donba való átadása tárgyában.

Elnöklő lelkész üdvözlővén a megjelent egyháztanácsosokat, előadja,
hogy az Országos Hivaltól /Bratislava/ a helybeli körjegyzői hivatal útján
č. 10. 305/3/1934. sz. alatt a čečejevcei ref. egyház presbitériumához fel-
szólítás intézettel, hogy a Čečejevce-i református egyház hajlandó-e volt
felekezeti iskoláját, annak tartozékaival /iskolaépület, tanítói lak s udvar/
együtt állami tulajdonba átadni s milyen feltételek mellett! Elnöklő lelkész
tehát felhívja a presbitériumot, hogy hozzon határozatot fenti ügyben!

Presbitérium meghallgatván elnöklő lelkész előterjesztését, úgy ha-
tároz, a fennálló egyházi törvényekre való hivatkozással, hogy egyházi
ingatlanok elidegenítéséről lévén szó, e fontos ügyben önhatalmúlag, a
felsőbb egyházi hatóságok előzetes megkérdezése nélkül, végérvényes
határozatot nem hozhatván, az döntő erejű határozat elnyerése céljából
az illetékes felsőbb egyházi hatóság elé terjeszti.

Presbitériumot jelen határozat hozatalára az érvényben levő s a presbi-
térium kezét megkötő egyházi törvények szem előtt tartása kényszeríti,
mely egyházi törvények a presbitérium hatáskörét illetőleg a következő-
ket írják elő:

„Egyházi Törvények. I. t. c. 15. §. b. pontja „Az egyházközségnek saját

hatáskörében hozott határozatai közül azok, amelyek ingatlan szerzésére, elidegenítésére, vagy megterhelésére vonatkoznak, csak az egyházmegyei és egyházkerületi közgyűlés jóváhagyása után válnak jogerősekké. Ugyancsak a VI. t. c. 8. §. b. pontja ekként rendelkezik: „Ha az egyházközség iskoláját vagy kisdedovó intézetét a községnek, vagy állami kezelésbe adja át, köteles a községgel, vagy az állammal írásbeli szerződést kötni, amelyben az épületeknek és egyéb ingatlanoknak csak haszonélvezetét engedheti át a községnek, vagy az államnak, a tulajdonjog fenntartása mellett. A haszonélvezeti jognak a községi, vagy az állami iskola javára való telekkönyvi biztosítását is megengedheti az egyházközség mindaddig, míg az épület és egyéb ingatlanok a szerződésileg kikötött célra szolgálnak.” Fenti egyházi törvényekből világosan kitűnik tehát, hogy az iskolaépületeknek csak a haszonélvezetét engedheti át a presbitérium a községnek, illetőleg az államnak, de ezt is csupán a felsőbb egyházi hatóságoknak /egyházmegyei és egyházkerületi közgyűlés/ előzetes jóváhagyása után.

Presbitérium felkéri tehát elnöklő lelkészt, hogy a Krajniský Úradot, /Országos Hivatal²⁰⁸/ Bratislava, jelen jegyzőkönyv kapcsán tisztelettel értesítse ki arról, hogy a čečejovcei–csécsi református presbitérium csak a fennálló s őt is szigorúan kötelező egyházi törvények értelmében járhat el, mely törvények ingatlanok szerzése vagy elidegenítése ügyében teljesen megkötik az egyháztanács kezét.

Egyidejűleg felkéri a presbitérium elnöklő lelkészt, hogy az Országos Hivatal jelen felhívását, a volt református felekezeti iskola épületének s tartozékainak állami tulajdonba való átadását illetőleg, sürgősen terjessze a tavasszal összeülő nagytiszteletű egyházmegyei közgyűlés elé, további eljárás céljából. Egyéb tárgy nem lévén, elnöklő lelkész az egyháztanács ülést ezzel berekeszti. K. m. f

Kovács Ferenc s. k. ref. lelkész, mint elnök s /Pecsét./ egyúttal jegyzőkönyvvezető.

Endre Pál s. k. egyházgondnok.

Czakó Gábor s. k., Ragályi Pál s. k., Endre Lajos s. k., ifj. Szaniszló János s. k., Id. Szaniszló János s. k., Csáji István s. k. presbiterek.

226. Forrás

/Csécsi. lel. hiv. irattárából, – 5/1935. sz. – Gépírás./

Notárský úrad v Čečejovciach.

Číslo: 3951/1934.

Predmet: Čečejovce, budovy št. ľudovej školy, odovzdanie do bezplatného užívania čl. štátu. Ref. cirkevná obec, v Cečejovce.

²⁰⁸ Helyesen: Kerületi Hivatal

V smysle nariadenia krajiniského úradu v Bratislave čis. 278. 128/3/1934 vyrozumievam Vás o tom a žiadam o naslodovné vybavenie predmetnej záležitosti:

Krajiniský úrad v Bratislave bol poverený referátom ministerstva školstva, a národnej osvety v Bratislave uzavretím zmluvy s tamojšou ref. cirkvou o odovzdaní parely mpč. 154 s budovou do bezplatného užívania Csl. štátu.

Do smluvy uzavretou s tomojšou cirkvou bolo by tedy pojaté ustanovenie o odovzdaní školských nemovitostí do bezplatného užívania Československým štátom /školskou správou/ na dobu jestvovania štátnej ľudovej školy v Čečejovciach a zákaz prípadných k stavebných zmien na budovách /prestavby, adaptácie, prístavby/ bezpredchádzajúceho svolenia štátnej stavebnej, poťažne školskej správy.

Právo užívacie 1 zákaz stavebných zmien majú byť podľa týchto smluv vtelené i v pozemkovej knihe.

Toto sa Vám dáva na vedomie s tým, aby v smysle horouvedených bol daný zásadný súhlas k účelu sostavenie smluvy zodpovednými funkcionármi a tento písomný súhlas, uvádzajúci podrobne všteky hore uvedená dáta a okolnosti, aby bol tunajšiemu úradu dodaný behom 8 dní, počítajúc od doručenia tohoto prípisu.

A bratislavai országos hivatal 278. 128/3/1934 sz. rendelete alapján a következökröl értesitem ki, valamint fölhívom a következök elintézésére:

A bratislavai országos hivatal az iskolaügyi miniszteri referátus által föl volt híva a szerződés megkötésére a ref. egyházzal, vonatkozólag a 154 h. sz. parcella, valamint az iskolai épületek ingyenes használatára a Csehszlovák állna részére.

A ref. felekezeti egyházzal megkötendő szerződésbe bele volna foglalva az iskolai ingatlanok átadása ingyenes használatba a csl. államnak /iskolai igazgatóságna/ azon időre, míg Čečejovcén létezne az állami elemi iskola, továbbá megtiltása az építkezési átalakításoknak az épületeken

/átépítés, adaptáció, hozzáépítés stb./, az építkezési, azaz iskolai hatóság előzetes beleegyezése nélkül.

Az ingyenes használati jog, valamint az építkezési átalakítások betiltása telekkönyvezve volna.

Ez tudomására hozatik azzal, hogy a fentiek értelmében az ottani felelős orgánom által megadassék az elvi beleegyezés a szerződés megszerkesztése céljából, mely beleegyezésbe minden egyes fenti feltétel bele legyen foglalva és ezen beleegyezés az itteni hivatalnak beküldve 8 napon belül, számítva ezen átirat kikézésbesítésétől.

V Čečejovciach, dňa 5. jan. Olvashatatlan aláírás. notár.

/Pecsét:/ Obvodný Notáriát. Čečejovce. Krajina: Slovensko, okres: Moldava n/Bodvou.

227. Forrás

/Csécsi lelk. hivataltól. – Gépírás./

Jegyzőkönyv

Felvétel a čečejevcei ref. egyház presbitériumának 1935. évi január hó 20.-án megtartott egyháztanácsi ülésén.

Jelen voltak: Elnöklő lelkészen kívül a presbitérium tagjai teljes számban.

Tárgy: A bratislavai Országos Hivatal 278. 128/3/1934, szú. felhívása a čečejevcei–csécsi ref. egyház volt felekezeti iskolája ingatlanai használatának telekkönyvi bekebelezése tárgyában.

Elnöklő lelkész az ülést megnyitván, üdvözli a presbitérium tagjait s felolvassa előttük a bratislavai Országos Hivatal fenti felhívását s egyúttal utasítja presbitériumot, hozzon határozatot, hogy mily feltételek mellett hajlandó volt felekezeti iskolája ingatlanai használatának jogát az állam részére telekkönyvileg biztosítani azon időre, míg az állami iskola, mint ilyen Čečejevceén fenn fog állani!

Határozat:

Presbitérium elnöklő lelkész előterjesztését figyelemmel meghallgatván, alapos megfontolás után késznek nyilatkozik a telekkönyvi bekebelezéshez hozzájárulását a tulajdonjog szigorú fenntartása melyet, az alábbi feltételeknek az állam részéről leendő teljesítése után megadni:

1./ Az állam nevezzen ki a helybeli tanerők közé esetről-esetre egy a magyar nyelvet jól beszélő, református vallású tanítót, amint ez a helybeli r. kat. iskolánál is meg van, aki a kántorságot a ref. egyházközségnél a szokásos javadalom ellenében vállalni hajlandó s csak az ilyen kántortanító élvezhesse a kántori lakot, mint a kántori javadalom egy részét.

2./ Az állam kötelezi magát arra, hogy a magyar tanítási nyelvet a helybeli állami elemi iskolában 1935. szeptember elsejétől a magyar ajkúak számarányának megfelelőleg bevezeti, miután a helybeli magyar ajkú lakosság a politikai községnek több, mint 75 % teszi ki.

Az állammal megkötendő szerződés a felettes egyházi hatóság jóváhagyása után fog érvénybe lépni. Több tárgy nem lévén, elnöklő lelkész az egyháztanácsi ülést berekeszti.

Čečejevceén, 1935. január 20.-án.

Kovács Ferenc s. k. ref. lelkész, mint elnök s mint jegyzőkönyvvezető.

Endre Pál egyh. gondnok.

/Pecsét:/Reformátska cirkevná obec Čečejevce. – Református egyházközség Csecs.

Ragályi Pál s. k., Id. Szaniszló János s. k., Ifj. Szaniszló János s. k., Szerkes Lajos s. k., Szaniszló Ferenc s. k., Csáji István s. k., Czakó Gábor s. k. presbiterek.

228. Forrás

/Csécsi lelk. hiv. irattárából. – 89/1936. sz. – Gépírás.

Štátná ľudová škola v Čečejevciach.

Čís. jedn. 291/1936. V Čečejevciach, dňa 9. októbra 1936.

Predmet: Vyučovanie náboženstvu na národných školách s vyučovacím jazykom slovenským.

Veľadôstojný Ev. reformátsky farský úrad v Čečejevciach.

Školský inšpektorát II. v Košiciach prípisom zo dňa 7. októbra 1936. číslo 5211. sdělil sem, že podlá výnosu Referátu ministerstva školstva a národnej osvety v Bratislave zo dňa 4. septembra 1936, Číslo 63. 999/I-36 vyučovanie náboženstvu na národných školách s vyučovacou rečou slovenskou počnúc školským rokom 1936/37 smie sa prevádzať výlučne len v reči slovenskej a výlučne len zo slovenských učebníc.

Nakoľko na tunajšej škole vo všetkých triedach je vyučovacou rečou slovenská reč, žiadam úctive tamojší úrad, aby sdělil meno osoby, ktorú poveruje vyučovaním náboženstvu reformovanému v reči slovenskej, počnúc už odo dňa 13. októbra 1936.

Ak by pán František Kovács, miestny ref. farár pre naznaosť, alebo pre nedostatočné ovládanie slovenského jazyka nemienil vyučovať, správa školy dovoľuje si navrhovať ako pre túto funkciu zodpovednú osobu sl. Magdalenu Šedivá, štát. učiteľku tunajšej školy. /Pečat:/ Štátna ľudová škola Čečejevce.

Lad. Fecko r. učít.

Fordítás:

Állami Népiskola Csécsen.

291/1936 szám. Csécs, 1936. október 9.

Tárgy: Vallástanítás a szlovák tanyelvű nemzeti iskolákban.

Nagytiszteletű

Ev. református lelkész hivatalt Csécsen.

A kassai II. Tanfelügyelőség 1936. október 7.-én kelt 5211 számú rendeletével közli, hogy a pozsonyi iskolai és nemzetművelődésügyi minisztériuma referátusának 1936. szeptember 4.-én kelt 63.999/I-36 számú rendelete szerint a szlovák tanyelvű nemzeti iskolákban a vallástanítás az 1936/37 tanévtől kezdve kizárólag csak szlovák nyelven és kizárólag csak szlovák tankönyvekből szabad történnie. Mivel az itteni iskola összes osztályaiban szlovák a tanítási nyelv, tisztelettel kérem ottani hivatalt, hogy közölje annak a személynek a nevét, akit már 1936. október 15-től kezdve megbíz a református vallás szlovák nyelvű tanításával.

Ha Kovács Ferenc úr, helybeli ref. lelkész a szlovák nyelv nem tudása vagy elegendően nem bírása miatt nem akarna tanítani, az iskola igazgatósága bátorodik ajánlani, mint erre a funkcióra megfelelő személyt, Sedivy Magdát, az itteni iskola áll. tanítónő kisasszonyát.

Fecko László

/Pecset:/ Áll. népiskola Csécs.

229. Forrás

/Csécsi. lel. hiv. irattárából. – Gépírás./

Kivonat

a čečejevcei-csécsi református egyház 1936. évi október hó 12.-én megtartott közgyűlésének jegyzőkönyvéből.

Jelen vannak: elnöklő lelkészen kívül a presbitérium összes tagjai, valamint a gyülekezet választó jogosultsággal bíró tagjai majdnem teljes számmal.

2. pont. / Elnöklő lelkész a közgyűlés második pontja képen, az egyházi törvényekben előírt kötelességéhez híven, a közgyűlés elé terjeszti a helybeli állami elemi iskola igazgatóságának a košicei II.-ik Tanfelügyelőség által kiadott s 1936. október hó 7.-én kelt 5211. számú utasítását, mely elrendeli, hogy a čečejevcei állami elemi iskolában 1936. október 13.-tól kezdve a hittan az eddigi gyakorlattól eltérően nem magyar, hanem szlovák nyelven taníttassák.

Felhívja tehát lelkész a közgyűlést, hogy döntsön afölött, hogy a szlovák, vagy a magyar nyelvet kívánja a hittantan tanítás nyelvüül!

Presbitérium, illetve közgyűlés mindenekelőtt megállapítja, hogy a čečejevcei ref. hitközség tagjai 100 %-ban magyar anyanyelvűek s úgy otthon, mint társadalmi érintkezésben kizárólag ezt a nyelvet használják és beszélnek. Megállapítja továbbá azt is, hogy az 1868. évi XXXVIII. t. c. 57. §-a, mely így szól: A községi elemi népiskolákba minden hitfelekezet gyermekei járhatván, híveik hit- és erkölcstani oktatásáról az illető hitfelekezetek tartoznak gondoskodni. A vallásoktatásnak a közös iskolai órákon kívül és szintén nyilvánosan kell tartatni. Úgyszintén nevezett törvény 58. §-a, mely az anyanyelven való oktatást rendeli el; valamint u. a. törvény 80. §-a is, mely szerint az idézett §-ok rendelkezései az állami iskolákra is érvényesek.

Fent idézett törvények alapján tehát közgyűlés, - miután a čečejevcei református egyházközség tagjai törvénytisztelő polgárok lévén, úgy határoz, hogy törvény biztosította jogaihoz minden körülmények között ragaszkodik s ezért azon jogos óhaját nyilvánítja ki, hogy elemi iskolás gyermekei részére a hittan továbbra is a gyülekezet, illetve hitközség nyelvén, tehát magyar nyelven taníttassák.

Jelen közgyűlési jegyzőkönyv hitelesítésére közgyűlés Endre Pál egyházgondnok, ifj. Szaniszló János, Ragályi Pál és Dienes Pál presbitereket, illetve egyháztagokat kéri fel.

Egyéb tárgy nem lévén, elnöklő lelkész a közgyűlést berekeszti. K. m. f. Kovács Ferenc s. k. ref. lelkész, mint elnök s egyúttal jegyzőkönyvvezető. Hitelesítők sajátkezű aláírásai. /Egyház Pecsétje./

230. Forrás

/Csécsi lelk. hiv. irattárából, – Gépírás./

Másolat,

78/1956. 3Z.

Jegyzőkönyv

Felvétetett Čečejevceán a róm. kat. egyháztanácsnak 1936. év október hó 18.-án tartott gyűlésén.

Elnök üdvözli a megjelenteket és megnyitja a gyűlést, és előadja, hogy a čečejevcei állami elemi iskola igazgatóságától 291/1936. szám alatt egy leiratot kapott, amelyben a košicei tanfelügyelőség II. közli 1936. október 7.-én kelt 5211. szám alatt a bratislavai iskolaügyi Referátusnak 1936. év szeptember 4.-én 63, 999/I.-36. számú rendeletét, amely szerint az összes iskolákban, ahol a tanítás nyelve szlovák, a hitoktatás is kizárólag szlovák nyelven végeztessek. Kéri tehát a rk. lelkészi hivatalt, hogy ezen rendeletét tudomásul vegye és okt.13.-tól kezdje meg a szlovák hitoktatást.

A čečejevcei rk. lelkészi hivatal 1933. év március havában már kapott egyszer ilyen felszólítást, amelyre a čečejevcei rk. egyháztanács 1933. év március 8.-án tartott gyűlésén meghozta határozatát, amelyet jegyzőkönyvbe foglalt s amely jegyzőkönyvet a košicei püspöki hatóság is jóvá is hagyott és megerősített.

Ezen jegyzőkönyvben kimondottuk, hogy mivel a község lakosságának 85 % -a magyar anyanyelvű, a 15 % -ot kitevő szlovák kisebbségnek megvan a szlovák hitoktatása, tehát mi is, mint többség ragaszkodunk törvényben biztosított jogunkhoz és követeljük, hogy a mi magyar anyanyelvű gyermekeink, mint eddig, úgy ezentúl is magyar nyelvű hitoktatásban részesíttessenek.

Kelt: Čečejevce, 1936. év október 12.-én.

Hitelesítjük:

Pelegrin István s. k. Kurátor

Rajcsák Elek s. k. Elnök és jegyzőkönyvvezető.

Matesz István s. k.

231. Forrás

/Csécsi lelk. hiv. irattáraiból, – 95/1936. sz. - Kézírás./

Správa Rím. Kat. ľudovej školy v Paňovciach.

Číslo: 219. Dňa 14. X. 1936.

Predmet: Vyučovanie ev. ref. náboženstvu v Paňovciach.

Tit.

Ev. ref. farský úrad Čečejevciach.

Úctivé sdelujem, že na základe výnosná ref. min. v Bratislave z 4. sept. 36, čís. 63. 999/I-36, /narid. sk. i nšp. II. v Košiciach z dňa 7. okt. 36, čís. 5211-36/, na tunajšej škole ev. ref. náboženstvo sme sa vyučovať len v reči vyučovacej, totiž v reči slovenskej. Dávajúc Vám to na lásk. vedomie, prosím o učinencé potrebných ďalších opatreniach z strany Vašej, ktoré ráčte lásk. v najkratšej dobe sem oznámiť.

Kalvínske školapovinné deti musia mať náboženské učebnice v jazyku slovenskom.

Nečitateľný podpis. spr. školy.

/Pečat: / Rím. Kat. Ľudová Škola V Panviciach

Fordítás:

Róm. Kat. népiskola igazgatósága Pányban.

219. szám. 1936. 2. 14.-én.

Tárgy: Ev. ref. vallás tanítása Pányban. T.C.

Ev. ref. lelkészi hivatal Csecsen.

Tisztelettel értesítem, hogy a pozsonyi min. referátusának 1936. szept.4.-én kelt 63. 999/I-36 számú rendeletével, /kassai II. tanfelügyelőség 1936. okt. 7.-én kelt 5211-36 sz. rend. / az itteni iskolában az ev. ref. vallást csak a tanítási nyelven, azaz szlovák nyelven szabad tanítani.

Önnek ezt szíves tudomására hozva, kérem erre vonatkozólag a további szükséges intézkedésekre a lépések megtételét, amelyeket szíveskedjék a legrövidebb időn belül ide jelenteni.

Kálvinista gyermekeknek szlovák nyelvű valláskönyveiknek kell lenniük.

/Pecsét:/ Róm. Kat. Népiskola Pányban.

Olvashatatlan aláírás. igazgató.

232. Forrás

/Csécsi lelk. hiv. irattárából. – Gépírás./

Jegyzőkönyv.

Felvétetett a panovcei-pányi református leányegyház 1936. év október

hó 25.-én megtartott közgyűlésén.

Jelen vannak: elnöklő lelkészen kívül a presbitérium összes tagjai, valamint a gyülekezet szavazati joggal bíró tagjai teljes számmal.

Elnöklő lelkész a közgyűlés elé terjeszti a paňovcei róm. kat. elemi iskola igazgatóságának október hó 18.-án 219. szám alatt érkezett átíratát, melyben nevezett iskola igazgatósága közli a košicei II. Tanfelügyelőség október hó 7.-én keltezett 5211. számú utasítását, mely az Iskolaügyi Minisztérium Referátusának, Bratislava, 63. 999/1. -1936. számú rendeletére való hivatkozással, a paňovcei róm. kat. elemi iskolába járó ref. vallású növendékek részére is, miután nevezett iskola tanítási nyelve a szlovák nyelv, a hittannak szlovák nyelven való oktatását rendeli el.

Közgyűlés mindenekelőtt megállapítja, hogy a paňovcei református hitközség tagjai magukat magyaroknak vallják s magyar anyanyelvükhöz ragaszkodnak, mert úgy otthon, mint a társadalmi érintkezésben csupán ezt a nyelvet használják.

Megállapítja továbbá azt is, hogy az 1868. évi XXXVIII. t. c. 57. és 58. §-ai ma is érvényben vannak s e törvények nyújtotta jogaival a paňovcei református gyülekezet ezentúl is élni óhajt.

Fent idézett törvények alapján tehát közgyűlés úgy határoz, hogy törvény biztosította jogaihoz minden körülmények között szilárdan ragaszkodik s ezért azon jogos óhaját nyilvánítja ki, hogy iskolás gyermekei részére a hittan továbbra is a gyülekezet nyelvén, tehát magyar nyelven taníttassék.

Egyéb tárgy nem lévén, elnöklő lelkész a közgyűlést berekeszti.

K. m . f .

Kovács Ferenc s. k. ref. lelkész, mint elnök,

Hitelesítik: Komjáti gy. János s. k., Komjáthy József. s. k.

Kisfaludy Ferenc s. k., ref. előkönyörgő, mint jegyzőkönyvezető.

/Pecsét:/Reformátska dcérocirkev Paňovce – Református leányegyház Pány.

233. Forrás

Kárpátaljai e. ker. irattárából. – 162/932. sz. – /Kézírás./

Főtiszteletű Püspök Úr!

A néh. Bihari Lajos hátrahagyott iratait rendezve találtam több hivatalos és kevésbé hivatalos írást, kormányzóságtól s egyesektől abból az időből, amikor ő még u. n. „lehetetlen” bizottság elnöke volt s amely iratok az egyházkerület megalakítására, beregi fogadalomtétel szélmalom harcaira stb. vonatkoznak. Ezeket magamhoz vettem s itthon átolvasgattam. Elég érdekeseznek, sőt több tekintetben fontosaknak látom arra, hogy el ne kallódjának, illetve illetékes helyen őriztessenek.

Ezért írom e nem hivatalos jellegű soraimat hozzád, kérdeve, hogy hova küldjem e nem összefüggőbe a kor történetére mégis jellemző írásokat? Ahova parancsolni fogod, oda továbbítom.

Egy másik okból is írom nem hivatalosan e levelet tisztelettel kérve szíves felvilágosításodat s tanácsodat. A múlt évi egyházkerületi gyűlés kérelmezte annak a miniszteri rendeletnek felfüggesztését vagy enyhítését, amely a magyar nyelvű vallástanítást eltiltja azokban az iskolákban, ahol a tanítás nyelve nem magyar. Van-e ennek mér valamelyes eredménye? Olcsváron múlt év szept. óta nem taníthattam e miatt. Próbáltam egyezkedni az iskola igazgatójával, hogy ne vegyen tudomást a magyar nyelvű hittantanításról, de ez nem sikerült. Most a szöllősi tanfelügyelőségénél jártam, hátha egy esztendő múltán enyhítenének valamit, a szigorúságból s kijelentettem, hogy vallástanítási óradíjat nem kérek semmit, csak heti egy órát legalább az iskolaépületben. Sajnos a felelet a tavalyi volt. Az iskolaépületben nem taníthatok magyarul, Sárváron még külön épületben sem, mert azt zugiskolának minősítenék s hivatkoztak arra, hogy ha a rahói róm. kat. plébános megtanult oroszul s oroszul tanítja a hittant: azt megteheti más is! Egyedül a saját lakásomon taníthatok magyarul. Ez utóbbit én önelkülük is tudtam sőt jobbat, mert a fancsikai vasárnapi iskolába rendeltem a sásvári gyermekeket, de ennek nincs meg a kielégítő eredménye, mert a másik faluból hézagosan járnak át, különösen rossz időben, 18 református gyermek van Sásváron. Amíg hittant taníthattam tanultak magyarul olvasni is. Az egyházunk el látta Abc-vel őket. Még most nincsen nagy baj, de lesz, ha ez a merev rendelet érvényben marad.

Tanácsstalanul állok.

Őszinte tisztelő szeretettel Fancsika 1932 szept.14.

Lajos Sándor. s. k. e. megy. főjegyző.

234. Forrás

/Ugyanonnan. - Gépírás./

162/1932. sz.

Nagytiszteletű

Lajos Sándor ref. lelkész úrnak, Fancsika.

Privát leveledre hivatalosan válaszolok, mert az ügy eléggé hivatalos. A kerületté alakulás anteaktáit, amelyeket Bihary Lajos hagyatékában találtál, küldd el hivatalomhoz, miután az erre vonatkozó iratok itt vannak nálam. Biky esperes úrtól is bekértem annak idején. Valóban történelmi adattár lesz valamikor s szükségesek ennek a kornak a megírásához, ha ugyan valaki vállalkozni fog ennek a zavaros időnek a megírására.

Ami a vallástannak iskolában való tanítására vonatkozik, semmiféle választ nem kaptunk s bizonyos vagyok benne, hogy nem is fogunk kapni. Két megoldási eset lehetséges a sasvári esetben. Vagy az erőszakos tanítás vagy a belső vallástanítás lehetőségének a megteremtése. Az erőszakost úgy gondolom, hogy ha már nem engedik magyarul tanítani a hittant, bérelni kell egy szobát ott Sásváron, esetleg a Lator úr közreműködésével. És ott tanítani. Próbálja meg azt a tanfelügyelő mint „zugiskolát” bezáratni! Megteheti ugyan, de ebből országos botrányt lehetne csinálni. Én ebbe sem félnék belemenni. Ez az egyik megoldási lehetőség. Másik, a békésebb, pedig az amit eddig is gyakorolsz, hogy bejárnak Fancsikára. Igaz ugyan, hogy az kissé nehézkés, de sokkal jobb a semminél. Az első megoldásnál lehetne azt tenni, hogy a kibérelendő helyiséget imaháznak nyilvánítanak s havonként egyszer-kétszer istentiszteletet is tartanál benne s egyébként pedig vallástani célokra is szolgálhatna. No hát próbálja ezt zugiskolának minősíteni valaki, és megakadályozni az abban való munkát. En azt hiszem hogy akár egyik, akár másik megoldás célra vezetne, különösen az első. Ezt beszéld meg Lator barátunkkal, bizonyosan tudtok majd valami megoldást találni, mert bizony az általános rendeletre hiába várunk, mely megengedné.

Atyafiságos szeretettel vagyok.

Munkács 1932. szept. 17. Püspök.

235. Forrás

/Abaújtornai e. m. irattárából. – 210/933. sz. kézírás./

Az eszkárosi ref. lelkészi hivataltól 39-1933 szám.

/pecsét/: Ref. farsky úrad Skároš Eszkáros Ref. Lelkészi Hivatal.

Nagytiszteletű Esperes úr!

Van szerencsém 1 drb egyházlátogatási jegyzőkönyvet betérjeszteni.

Egyben tisztelettel jelentem, hogy az eszkárosi állami iskola igazgatóságától vett értesítés szerint /75-933 szám./ a tanfelügyelőség megengedte az állami iskolában a vallástan magyar nyelven vajtó tanítását heti két órán s az órák 1933. évi március hó 15. -ke óta akadálytalanul megtartatnak. Hivatalos tisztelettel maradtam. Eszkáros 1933. március hó 20.

Nagytiszteletű Esperes úrnak alázatos szolgálja Rácz Kálmán s. k. ref. lelkész.

236. Forrás

Odpis:

Správa štátnej ľudovej školy v Baranči.

Číslo: 424. /1934. v Baranči, dňy 16. novembra 1934.

Predmet: Vyučovanie ev. ref. náboženstva na školách ľudových s vyučovacím jazykom slovenským.

Ctihodný Pán Farár!

Dozvodel som sa, že dňa 15. XI. 1934 počas vyučovania ev. ref. náboženstva, žiaci spievali piesne maďarský, čo dlá zákona na školách s vyučovacím jazykom slovenským nie je pripustné. Náboženstvo a piesne majú sa vyučovať výlučne len v jazyku slovenskom. Na budúce prosím sa k tomu držať.

/Pečať: Správa Štátnej Ľudovej Školy. V Baranči. / Jablonský spr. školy.

Fordítás:

Állami népiskola igazgatósága Barancson. 424/1934. szám. Barancson 1934. november 16.

Tárgy: Ev. ref. vallástan tanítása a szlovák tannyelvű népiskolákon.

Tisztelendő lelkész úr!

Tudomásomra jutott, hogy 1934. XI. 15.-én az ev. ref. vallástan tanítása idején a tanulók az énekeket magyarul énekelték, ami a szlovák tannyelvű iskolákon a törvény szerint meg nem engedhető. A vallástan és az énekek kizárólag csak szlovák nyelven tanítandók. A jövőben kérem ezt betartani.

/Pecsét./ Jabloncký isk. igazgató.

237. Forrás

/Tizáninenni e. ker. Irattárából. – 1037/1935. sz. – Sokszorosítva/

Referát ministerstva školstva a národnej osvety v Bratislave. číslo: 90709/35-I/P. V Bratislave, dňa 20. decembra 1935.

Vec: Zavedenie nepovinného vyučovania rím. kat. náboženstvu v jedno-ročných učebných kurzoch pri mešť. školách a v učňovských školách.

Obežník číslo I/95

Školským inšpektorátom na Slovensku.

Ministerstvo školstva a národnej osvety výnosom zo dňa 14. októbra 1935, čís. 91875/35-I/1 sem oznámilo v konkrétnom prípade, že nemá námietok proti tomu, aby sa vyučovalo na jednoročných učebných kur-

zoch pripojených meštianskym školám rím. kat. náboženstvu, kde by sa ukázala potreba, jako predmetu nepovinnému s podmienkou, že úhrnný počet vyučovacých hodín i s nepovinnými predmety nebude u žiaka ani u žiačky prevyšovať 34 hodín týždenne a že týmto vyučovaním nevzniknú školskému fondu žiadne výdavky.

Tomuto primerane prichodí škol. inšpektorátom pamätať už pri podávaní návrhov na povolenie vyučovať náboženstvu ako predmetu nepovinnému na to, aby uvedený tu predpoklad čo do počtu hodín pre žiakov a pre žiačky bol vždy dodržaný.

Ma učňovských školách by bolo možno zaviesť vyučovanie rím. kat. náboženstvu len so svolením ministerstva školstva a národnej osvety tiež len ako nepovinnému predmetu. Pri tom by však musel byť zachovaný počet hodín predpísaný pre normálne predmety a náklad na toto nepovinné vyučovanie by musel byť hrađený z neštátnych príjmov školy.

Za ministra: v. z. Stolárik v.r.

Kalvinskému biskupskému úradu vo Veľ. Kapušanoch na vedomie Za ministra: v. z. Stolárik v. r.

Fordítás:

Iskolai és nemzetművelődésügyi minisztérium referátusa Pozsonyban. 90709/35-I/P. Pozsony, 1935. december 20.

Tárgy: A róm. kat. vallástan nem kötelező tanításának bevezetése az egyéves kurzusokban a polgári iskolák részére és a tanonciskolákban. 1/95. számú körlevél.

Tanfolyamok Szlovénországon.

Az iskolai és nemzetművelődésügyi minisztérium 1935. október 14.-én kelt 91875/35-I/1 számú rendeletével egy konkrét esetben kijelentette, hogy nincs az ellen kifogása, hogy a polgári iskolákhoz csatolt egyéves tanfolyamokon tanítsanak r.k. vallástan is, ahol arra szükség mutatkoznék, mint nem kötelező tárgyat azzal a feltétellel, hogy a tanítás, órák száma nem fogja a diákoknál, sem a diáklányoknál meghaladni a heti 34 órát és ezzel a tanítással az iskolai alapnak nem keletkeznek semmiféle kiadásai.

Ehez mérten a tanfolyamok gondolniuk kell már a vallástan, mint nem kötelező tantárgy tanításának engedélyezésére tett javaslat felterjesztésekor arra, hogy az itt említett előfeltétel, amely a diákok és diáklányok óráinak számára vonatkozik, mindig be legyen tartva.

A tanonciskolákban a r. k. vallástan tanítását, szintén csak mint nem kötelező tantárgyat, csak az iskolai és nemzet művelődésügyi minisztérium engedélyével lehetne bevezetni. Amellett azonban a rendes tárgyak részére előírt óraszámot be kellene tartani és a nem kötelező tanításból

eredő költségeket az iskola nem állami bevételeiből kellene fedezni.
Miniszter helyett távollétében Stolárik s. k.
Kálvinista püspöki hivatalnak Nagykaposon tudomásul.
Miniszter helyett: távollétében Stolárik s. k.

238. Forrás

/Az Abaújnádasdi lelk. hiv. irattárából. – Gépírás./

Školský inšpektorát I. v Košiciach.

Predmet: Vyučovanie ref. náboženstvu na slovenských školách.

číslo: 4518/ 36.

Košice dňa 25. VIII. 1937.

Ev. ref. farským úradom.

V smysle výnosu referátu ministerstva školstva a národnej osvety v Bratislave zo dňa 4. septembra 1935, číslo 63999/36-I/P upozorňujem tamojší úrad, že od škol. roku 1937/38 sa nesmie vyučovať kalvínskemu náboženstvu na žiadnej slovenskej kalvínskej škole v reči maďarskej, ani z učebnice maďarskej. Teda len v reči slovenskej a smie sa užívať len učebnice slovenskej.

Toto platí aj na ostatných školách, na ktorých sa musí vyučovať náboženstvu tiež len v reči vyučovacej.

O tomto výnose sú uvedomené všetky správy škol. ktorých sa týka.

P. Marendiak v. r. šk. inšpektor. Správe ľudovej školy v Nádosti.

cieľom vzatia na vedomie, prevedenia kontroly výučby ref. náboženstva a podania zprávy tun. úradu v prípade, žeby vyššuvedenému výnosu nebolo vyhovené. P. Marendiak v. r. školský inšpektor.

/Pečat:/ Školský Inšpektorát I. Košiciach.

/Pečat:/ Štátna ľudová škola v Nádosti. Došlo dňa 26. VIII. 1937. Číslo: 282/57.

Fordítás:

I. Tanfelügyelőség Kassán.

Tárgy: Ref. Vallás tanítása szlovák iskolákban.

4318/36. szám. Kassa, 1937. VIII. 25.

Ref. lelkészi hivataloknak.

A pozsonyi iskolai és nemzetművelődésügyi miniszter 1936. szeptember 4.-én kelt 63999/36-I/P számú rendelete értelmében figyelmeztetem ottani hivatalt, hogy az 1937/38 isk. évtől nem szabad a református vállast egyetlen szlovák kálvinista iskolában sem magyar nyelven tanítani, se magyar tankönyvből. Tehát csak szlovák nyelven csak szlovák tankönyvből szabad tanítani.

Ez érvényes a többi iskolára is, amelyekben a vallást szintén csak a tanítási nyelven kell tanítani.

Erről a rendeletről minden iskolaigazgatóság értesítettik, amelyet érint. P. Marendiak s. k. tanfelügyelő.

Népiskola Igazgatósága Abaújnádasdon.

Tudomásulvétel, foganatosítás, a ref. vallástanítás ellenőrzése és értesítés leadása céljából az esetben, ha fentnevezett rendeletnek nem tennének eleget. P. Marendiak s. k. tanfelügyelő.

/Pecsét :/ I. Tanfelügyelőség. Kassán.

/Pecsét:/ Állami népiskola Nádasdon. Érkezett: 1937. VIII. 26. 282/37. szám.

239. Forrás

/Részlet az abaújnádasdi lelkipásztornak Tárnokhoz írt leveléből:/

Legelsőbbben is csekély számú iskolájára /14/ vetették ki a célt, azt beszüntették és a gyermekeinket kényszerítették a tót nyelvű román. kat. iskolába. Ezt megakadályozni sikerült úgy, hogy 1923. április 22-ig a lelkész vállalta magára a gyermekek tanítását és igyekezett minden fizetés nélkül gyermekeinket református szellemben felnevelni. Tovább a tanítást nem végezhetette, mert a fenti napon a községi jegyző útján adták tudomására a mellékelt 773/1923. sz. tanfelügyelői leiratot, melynek be nem tartásáért kilátásba helyezték a fogházbüntetést.

Sokat küzdött e kis egyház a nagy tót propagandával szemben is, melynek vezetői Tomasulya és Balázs tót lelkészek, mindent elkövettek, hogy e kis egyházat, melynek tagjai tótul beszélnek, – de magyaroknak vallották magukat, – beolvashassák a jövő nagy tót egyházmegyébe, melynek kormányzata alatt boldogabb jövővel biztatták a lelkeket.

Nekik köszönhetjük, hogy az állami tót iskolába kényszerített – mert a kat. is. megszűnt – gyermekeinknek eltiltották a hittan magyar nyelvű tanítását 1932. aug. havában. Hála Istennek a szülők jegyzőkönyvi tiltakozásira, a Tanfelügyelőség hallgatólágosan eltekintett e rendeletről 1937. aug. 25-ig. Hiába való volt ezután a szülők és a lelkész tiltakozása, mert a lelkészt is kiutasították az iskolából azzal a megjegyzéssel: Szlovák gyermekek, szlovákul tanulhatják a hittant is. A gyermekek további nevelését úgy folytattuk, hogy míg lehetett az idő miatt, a templomba jöttek össze, mikor pedig hidegre fordult, a lelkészlakon végeztetett a hittani ismeretek tanítása, – természetesen, minden díjazás nélkül.

Hogy velem, mint lelkipásztorral mit cselekedtek, azt elgondolhatja mindenki. Megfosztottak állampolgárságomtól és 7 ½ évig kellett szen-

vednem kongrua nélkül akkor, mikor három középiskolás gyermeket kellett házon kívül neveltetnem.

Kovács Lajos s. k. ref. lelkipásztor.

Abaújnádasd. 1940. márc.10.

240. Forrás

/Felsőzempléni egyházmegye irattárából. – Virág József esperesi jelentése, Kisazar. 1937. szeptember 14. Gépírás./

Kivonat az esperesi Jelentés 3. és 4. lapjáról.

Ugyancsak Lasztócon a vallástanítás ügye már nem csak sérelmes, hanem egyenesen felháborítóan botrányos. A községi iskolában a ref. gyermekek magyar nyelven való oktatását a tanfelügyelő betiltotta. A lelkész a tanítást vagy a templomban, vagy a lakásán végezze és pedig vagy a hittanításra órarend szerint kitűzött időben, vagy szünnapokon. A községi iskola igazgatója azonban a vallásóra alatt a ref. gyermekeket az iskolában bezárva tartotta, azokat pedig, akik a vasárnap tartott hittanórán jelen lenni merészkedtek, másnap az iskolában megbüntette.

Szükségesnek tartom, hogy közgyűlésünk ezt a felekezetünket, fajunkat, nyelvünket, emberi jogunkat elkeserítően, felháborítóan sértő hivatali túlkapást egyházhatóságaink útján a főt. Konvent elé juttassa: onnan kérjük és várjuk segedelmet s az ig. - tanító ellen a vizsgálat, illetve a fegyelmi eljárás megindításának az illetékes minisztériumnál való kieszközlését.

241. Forrás

/Abaújtornai e.m. irattárából. – 853/937 sz. Gépírás./

Bizkupszky Úrad Reformovaného Dištriktu Prediského na Szloveszku A szlovenszkói Tiszáninneri Reform. Egyházkerület Püspöki Hivatala
Predmet – Tárgy: Vallástanítás a szlováknyelvű iskolában 683. szám
1937

Odp. kč. Válasz: 1937. VIII. hó. 28.iki

Veľké Kapušany, Nagykapos 1937. IX. 22.

Nagytiszteletű Ref. esperesi hivatalnak. Szeszta.

A magyar nyelvű /gyermekeknek a szlovák tanítási nyelvű iskolákban való vallásoktatása ügyében a garbócbogdányi esettel kapcsolatban részletes felterjesztést intéztem, a Referátushoz. Bizonyítottan, hogy nem csak a pedagógiai szempont, hanem az egyház, sőt az állam érdeke is azt kívánja, hogy a magyar anyanyelvű gyermekek a szlovák tannyelvű iskolákban is anyanyelvűken részesüljenek vallásoktatásban. Egyben kér-

tem a Referátust, hogy küldje meg a püspöki hivatalnak a vestník 1919-ki évfolyamának azt a számát, amelynek állítólag megjelent a miniszteri rendelet, amely szerint a vallás az elemi iskolákban is az iskola tannyelvén tanítandó. Erre a fölterjesztésre –amelyet ezelőtt 2 évvel küldtem fel– válasz máig sem érkezett. Az lévén a helyzet, semmi reményem sincs a tekintetben, hogy egy újabb püspöki intervenció eredménnyel fog járni. Ez ügyben egyetemlegesen kellene fellépnünk s a konventi Elnökségnek volna kötelessége interveniálni a sérelem ügyében. Mivel erre nem számíthatunk, úgy határoztam, hogy kerületi közgyűlés elé viszem az ügyet s a hozandó határozatot felterjesztjük a Referátushoz. Addig a hitoktatók próbálják valamiképpen megoldani a nehéz kérdést úgy, hogy a tanügyi hatóságokkal nyílt összeütközésbe ne jöjjenek.

Atyafiul szeretettel!

Dr. Magda Sándor s. k. püspök

/Pecset:/ Biskupsky urad ref. dištriktu pretisského na slovensku

A szlovenszkói tiszánineni ref. egyházkerület püspöki hivatala.

242. Forrás

/Rátz Jenő lelkipásztor tulajdonában. – Kézírás./

Alulírott, mint az alsószőlősi állami elemi iskolának igazgatónője, igazolom, hogy Rátz Jenő ref. lelkész úr ellen a csehszlovák éra alatt tüntető eljárás volt folyamatban, hogy zugiskolát tart fent, mert a ref. tanulókat a magán lakásán magyar nyelven oktatta hittanra. Mivel a tanfelügyelőség az iskolában csak állam nyelven engedte meg a hitoktatást, s Rátz Jenő ref. lelkész úr inkább lemondott a hitoktatási állami díjról sem hogy a tanítványait más nyelven oktassa mint magyarul. A büntető eljárás iratai az érsekújvári főszolgabírói hivatalban valószínűleg még most is megvannak. Ezen adatok Rátz Jenő ref. lelkész úr alsószőlősi magatartására vonatkoznak.

Alsószőlős, 1939. december 8.-án.

Baranyay Béláné s. k. ig. tan.

/Pecset:/M. Kir. Állami Népiskola Alsószőlős.

243. Forrás

Nyilatkozat.

Alulírott, mint az újdávidházai állami elemi iskolaigazgatója igazolom, hogy Király Zoltán volt kajdanói /Bereg vm./ ref. lelkész, mint újdávidházai beszolgáló lelkész az itteni ref. gyermekek hitoktatását, zugiskolaként egyházi épületben végezte magyar nyelven, mivel az állami iskolá-

ban magyar nyelvű hitoktatást a csehszlovák tanügyi kormányzat nem engedélyezett. Később rövid ideig, saját hatáskörömben engedélyt adtam ugyan erre, de érte így hitoktatói állami díjját nem kaphatott. Mindez 1932 – 33 években történt.

Kelt Újdávidháza 1940. április 17.

Dr. Tanocskó László igazgató s. k.

Pécsét: M. kir. áll. népiskola Újdávidháza

244. Forrás

/Tiszáninneri e. ker. irattáriból – 330/922. sz. /Kézírás./

157/1922. sz. /Ungi esperesi hivatal pecsétje./

Főtiszteletű Méltóságos Püspök Úr!

A lelkészi hivatalokhoz az egyházi fennhatóság megkerülésével a magyar felírású bélyegzők használatát eltiltó, s a szlovák felírású bélyegzők használatát elrendelő rendelet érkezett, melynek egy példányát ide csatolva felterjesztem. Én ezen rendelet teljesítésére Lelkésztársaimat mindaddig fel nem hívom, míg erre nézve Főtiszt. Püspök úrtól utasítást nem kapok. Ugyanazért ezen ügyben nagybecsű intézkedését, illetve utasítását alázattal kérve, mély tisztelettel maradtam Tizasalamonban, 1922. febr. 21.

Főtiszteletű s Mélt. Püspök Úrnak alázatos szolgája Szücs István s. k. esperes.

1 drb. melléklet.

245. Forrás

/Ugyanonnan, Czinke püspök ceruzával írt fogalmazványa./

330/922.

1922. II/28.

Teljhatalmú Miniszter Úr!

Miután a szlovenszkói ref. egyház lelkészei s egyh. tisztviselői a hűségesküt letettek a csehszlovák köztársaság iránt, ennek törvényeit s törvényen alapuló rendeleteit meg is akarják tartani. A ref. egyház autonómiájából következik az az elv, hogy a lelkészek és egyh. tisztviselők egyházi ügyekben csakis felettes egyh. hatóságaik törvényes rendeleteinek engedelmeskednek, csakis azoknak utasításait hajthatják végre.

Napról napra érkezik hozzám panasz, hogy polgári hatóságok feltételezem, – hogy valószínűleg, de a ref. egyház autonóm jogainak nem ismerése folytán – olyan rendeletek s utasítások teljesítésére szólítják fel

a lelkészeket s egyh. tisztviselőket, melyeket azok nem hajthatnak végre anélkül, hogy saját egyh. törvényeikkel összeütközésbe ne kerülnének. Miután ebből ref. egyetemes egyházunkra sok kellemetlenség hárulhat. Ismételten tisztelettel kérem miniszter urat –hangsúlyozva újból, hogy a ref. egyház egyetlen tagjának sincs legtávolabbi szándékában sem a köztársaság törvényei és ezeken alapuló törvényes rendeletek ellen renitenskedni – tisztelettel kérem méltóztassék a polgári hatóságokat utasítani, hogy a ref. egyh. autonóm jogainak tiszteletben tartásával az egyh. főhatóságok útján juttassák el a törvényes rendeleteket az egyházak tisztviselőihez. Miután a csehszlovák kormány és a ref. egyház között a Teljh. Min. ev. egyh. referátus a közvetítő szerv, tisztelettel kérem, hogy ezután az összes egyházunkat érintő rendeletek e szerv útján közöltesenek egyh. főhatóságainkkal.
püspök.

246. Forrás

/Tiszáninneri e. ker. irattárából. – 511/922. sz. V. 19. – Gépírással./
Župán Gemer-Malohontskej župy Predmet: Matričné výťahy.

Rim. Kat. Ordináriát Biskupského úradu v Rožňave, Ev. A. V. Biskupský úrad v Liptovskom Sv. Mikuláši, Ev. Reformovaný Biskupský úrad v Rim. Sobote, Hlavný Rabinát v Rim. Sobote, v Rožňave a Tornali.

Nariadením ministerstva s plnou mocou pre správu Slovenska v Bratislave čís.1332/1922. Adm. III. zo dňa 26. januára 1922 boli upravení štátni matrikári, aby všetky zaznačenia do matrik viedli aj úradné výťahy z matrik, úradné vysvedčenia vydávali len v reči slovenskej ako v reči štátnej.

Tímto bolo vedenie št. matrik ako i vydávanie matričných výťahov jednotne upravené.

Na proti tomu páni farári ešte i zo slovenských cirkvi vydávajú úradné sedectvá na tlačivách maďarských a v maďarskej reči.

Úctivé žiadam preto horeuvedený dôstojný úrad, ráčil by nariadenie vydať svojim podriadeným farským úradom, aby v budúcnosti tiež podľa horeuvedeného ministerského nariadenia pokračovali a úradné výťahy v štátnej reči vystavovali, pretože v opačnom páde tieto výťahy v úvahu u tunajšieho a podriadených úradov nebudú, čím len patričným cirkevníkom vznikla by značná hmotná škoda.

Súčasne vydávam tento prípis podriadeným slúžnovským a metským úradom, aby v budúcnosti podľa predposledného odstavca tohoto prípisu pokračovali. Br. Ján Jesenský župan /Ručná pečat./

Fordítás:

A gömör-kishont megyék megyefőnöke.
819/1922. eln. szám. Rimaszombat, 1922. május 17.
Tárgy: Anyakönyvi kivonatok.

Róm. Kat. Püspöki Helytartósági hivatalnak Rozsnyón, Ág. ev. Püspöki hivatalnak Liptó szt. Miklóson, Ev. Református Püspöki hivatalnak Rimaszombatban, Főrabbinátusnak Rimaszombatban, Rozsnyón és Tornalján. A Pozsonyi Szlovenszkó részére teljhatalmú minisztériumnak 1922. január 26.-án kelt 1332/1922. Adm. III. számú rendeletével az állami anyakönyvvezetők utasítottak, hogy minden anyakönyvi bejegyzést szlovák nyelven, mint államnyelven vezessenek és anyakönyvi kivonatokat, hivatalos bizonylatokat csak szlovák nyelven, mint államnyelven adjanak ki.

Ezzel keresztülvezett az állami anyakönyveknek és anyakönyvi kivonatok kiadásának egységes szabályozása.

Ezzel szemben a lelkész urak még a szlovák egyházakból is hivatalos bizonyítványokat magyar nyomtatványokon és magyar nyelven adnak ki.

Tisztelettel kérem ezért a fentnevezett főtiszteletű hivatalt, szíveskedjék az alárendelt lelkészi hivataloknak elrendelni, hogy a jövőben szintén a fentemlített miniszteri rendelet értelmében járjanak el és a hivatalos kivonatokat államnyelven állítsák ki, mert ellenkező esetben ezek a kivonatok az itteni és alárendelt hivataloknál figyelembe nem vétetnek, amivel csak az illető egyházaknak keletkezik jelentős anyagi káruk.

Egyidejűleg kiadom ezt az átiratot az alárendelt szolgabírói és községi hivataloknak, hogy a jövőben ezen átiratnak utolsó előtti bekezdése szerint járjanak el.

Dr. Jesenský János megyefőnök. /Kézi bélyegzővel./

247. Forrás

Ugyanott. Válasz a fenti levélre. Ebben az értelemben ment válasz a minisztériumnak is./

Másolat.

511/922. sz.

Ref. Püspöki hivataltól.

Tárgy: anyakönyvi kivonatok.

Rimaszombat, 1922. május 25.

Zsupán Úr!

F. év május 17-ről, 819–922. sz. a. hivatalomhoz intézett megkeresésre vonatkozólag tisztelettel értesítem, hogy az 1332/922. adm. XII. sz. teljhatalmú miniszteri rendelet az állami anyakönyvvezetőkre és nem lelkészekre vonatkozik.

Az állami anyakönyvezés és kivonat kiállítás természetesen csak az állam nyelvén történhetik, viszont a magyar anyanyelvű reformátusok részére a lelkészi hivatalok hiteles anyakönyvi kivonatok az 1895-ik évet megelőző időből – mert csak arról lehet szó – más nyelven, mint az anyakönyvi bejegyzés történt, ki nem állíthatnak. Az aztán a fél dolga és nem a lelkészé, hogy a hiteles anyakönyvi kivonathoz, – ha azt a hatóságok esetleg követelnék – polgári tisztviselő által hitelesített fordítást csatoljanak.

A püspöki hivatal részéről tehát a lelkészekkel szemben e tárgyban semmi intézkedés és utasítás nem szükséges.

Czinke István s. k. református püspök.

/Pecsét:/ Ref. Biskupský úrad Rimavská Sobota. – Református püspöki hivatal Rimaszombat. A másolat hitelül: Papp József püsp. titkár s. k.

248. Forrás

/Barsi e. m. irattárából. – 450/1922. – Kézírás./

42/1922. sz.

Nagytiszteletű Esperes úr!

Kötelességszerűen sietek becses tudomására hozni az alábbiakat:

Május 31.-én a vizsga alkalmával rosszállásának méltóztatott kifejezést adni, hogyan helyesen és igazságosan, azon tény miatt hogy a gyermekek rajzfüzeteire községünk neve tótul volt felírva és a magyar megnevezés onnan mintegy el lett sikkasztva. Ez ügyben tett megjegyzései valahogyan tudomására jutottak az alsógyörödi csendőrségnek is mely úgy fogta fel a dolgot, mintha izgatni méltóztatott volna az államnyelv ellen. Ezért tegnap d. u. kihallgatta a györödi csendőrőrmester a tanító urat, majd vele együtt hozzám jött kihallgatásomra. Tanító úrhoz jegyző urunk is ment az őrmesterrel, miből kettőjük közös eljárására és sovinizta buzgólkodásukra lehet következtetni.

Tanító úrral mindketten az igazságot vallva kijelentettük egyértelműen, hogy az állam s a szlovák nyelv ellen nem méltóztatott izgatni, csak jogos dorgálásban méltóztatott részesíteni minket azért, hogy községünk: magyar neve nem volt található azokon az iskolai füzeteken s intelme csak odairányult, hogy édes magyar nyelvünk jogait ne adjuk, főképp mikor a törvény sem követeli azt. Én kijelentettem, hogy nagy. Esperes úr akkori kijelentését teljesen vallom, vagyis azzal egyetérték, mert jogunk van anyanyelvünk használatához s így községünk nevét is írhatjuk, sőt kell írunk magyarul! E téma fölött mintegy előadást tartottunk s úgy látszott hogy sikerült őt /az őrmestert/ meggyőzőnöm álláspontunk helyességéről bár ő előre a kettős elnevezés/ szlovák és csak azután magyar/ használatának törvényességét állította.

Egyúttal azt is besúgták neki, hogy Magyarországból valami szónok itt előadást tartott s a számára a faluban pénzt gyűjtöttünk.

Megmagyaráztam, hogy ez legátus volt, és nem magyar agitátor. Valószínű, hogy kétségét eloszlattam bő magyarázatommal. alázatos szolgálója: Boldizsár s. k. lelkész.

Szomorú dolog az, hogy úgy látszik, saját népünk között akadnak besúgók és magyar ügyünknek s érdekeinknek ellenségei. Ezért is „megnehezült az idők viharos járása felettünk.” Nem bízhatunk mieinkben sem. Sokakban kihalt minden becsületes jó érzés. Mi vezetők a lelkünket adjuk munkáinkba, jó példával sem maradunk adósok s mégis az eredmény semmi! Pusztába hangzik szívből jövő szavunk!

Kilenc sor lényegtelen/ Mohi 1922. jul. I-én /

249. Forrás

/Tiszáninneni e. ker. irattárából. 918./922. sz. – Hivatalos levél./

Referát Ministerstva školstva a národnej osvety v Bratislave.

Predmet: Výťahy z matrík konfessionálnych

Číslo 63. 227/III.

Bratislava dňa 13. decembra, 1922

Pri odpovedi uveďte vždy presne horejšie číslo!

O každej veci píšete zvlášť.

Ref. Biskupskému úradu v Rimav. Sobote.

V poslednej dobe sa stáva, že jednotlivé farské úrady vystavujú výťahy s konfessionálnych matrík v reči maďarskej alebo nemeckej.

Žiadam vo srozušení s ministerstvom s plnou mocou pre správu Slovenska zo dňa 23. novembra, číslo 17907/III, aby podriadené duchovné správy, patriace do tamojšej organizácie, boly na to upozornené, že výťahy z matrík konfessionálnych pokiaľ prichádzajú v úvahu pre štátnu správu, sú listinami verejnými a že v dôsledku toho musia byť vystavené v reči štátnej, ponevác, na ne v opáčnom prípade štátnymi úradmi zreteľ nemohol byť braný a musely by byť vrátené.

Správca referátu:

Folprecht v.r.

/Pečat:/ Referát Ministerstva Školstva a Národnej Osvety v Bratislave.

Fordítás:

Iskolai és Nemzetművelődésügyi Minisztérium Referátusa.

Tárgy: Kivonatok felekezeti anyakönyvekből.

63. 227/III. 1922. sz.

Pozsony, 1922. december 13.

Válasznál mindig hivatkozzon a fenti számra! Minden ügyben külön írjon.

Ref. Püspöki hivatalnak Rimaszombatban.

Utóbbi időben előfordul, hogy egyes lelkészi hivatalok felekezeti anyakönyvekből magyar vagy német nyelven állítanak ki kivonatokat.

Szlovenszkó teljhatalmú miniszterének november 23.-án kelt 17907/III. számú rendeletével egyetértőleg kérem, hogy az ottani szervezetbe tartozó lelkészi hivatalok, amelyek alá vannak rendelve, figyelmeztettesse nek, hogy a felekezeti anyakönyvi kivonatok, amennyiben állami igazgatási szempontból jönnek tekintetbe, közokiratok s ennek következtében az állam nyelvén állítandók ki, mivel ellenkező esetben az állami hivatalok által figyelembe nem vehetők és visszautasítandók.

A referátus igazgatója:

Follprecht s. k.

/Pecset:/Iskolai és nemzetművelődésügyi referátus Pozsonyban.

250. Forrás

/Dunáninnyi e. ker. irattárából, – 350/1924. sz. – Gépírás./

Referát ministerstva Školstva a národnej osvety v Bratislave.

Predmet: Výťahy z matrík konfessionálnych. Číslo 22912/I ai 1924.

Bratislava, dňa 3. červenca 1924.

Ref. biskupskému úradu Bratislave

Vzhľadom na to, že otázka, v akom jazyku majú byť vystavené výťahy z cirkevných matrík, bude dľa §-u 8. jazykového zákona vydať sa majú-cim prevádzajúc nariadením riešená, aby sa nepredchádzalo tomuto zákonnému ustanoveniu a predišlo prípadným ďalším nedorozumeniam, obežník vydaný dňa 13. prosinca 1922, číslo 63227/III sa odvoláva. za ministra v z.:

Nečitateľný podpis.

/Pečať:/ Referát ministerstva školstva a národnej osvety v Bratislave.

Fordítás:

Iskolai és Nemzetművelődésügyi Minisztérium Referátusa Pozsony Tárgy kivonatok felekezeti anyakönyvekből. 22912/1. ai 1924.

Pozsony, 1924. július 3.-án.

Ref. püspöki hivatalnak Pozsonyban.

Tekintettel arra, hogy a kérdés, milyen nyelven állítandók ki a kivonatok felekezeti anyakönyvekből, a nyelvtörvény 8. § -a szerint kiadandó végrehajtási utasítással megoldódik, hogy ennek a törvényes rendelkezésnek

elébe ne vágjunk és az esetleges további félreértések megelőztessenek, az 1922. december 13.-án kiadott körlevél visszavonatik.

Miniszter helyett: Olvashatatlan aláírás.

/Pecsét:/Iskolai és nemzetművelődésügyi minisztérium referátusa Pozsonyban.

251. Forrás

/felsőzempléni e. m. irattárából. - Kézírás /

Kivonat a felsőzempléni e.m. 1924. évi szept. 4.-i közgyűlésének jegyzőkönyvéből.

20./A málcai ref. egyház presbitériuma kéri az egyh. megyei közgyűlést, hogy a Školský Referáttal helyeztesse hatályon kívül a nagymihályi tanfelügyelő 1902/1932 sz. rendeletét, amely szerint a málcai iskolaszéket felhívja, hogy Szlovák–magyar iskolai felírásából a magyar szöveget törölje. Az egyház ragaszkodik a kettős nyelvű iskolai felirathoz azért ismert. 1/ az iskolai belhelyet magyar ember adta, 2/ az iskola építési költségét /jórészt magyarok adták, 3/ a tankötelesek és az egyház hívei között ma is sok a magyar anyanyelvű van, 4/ a Školský Referátnak 9/VII 1920 čís. 25808/1. sz. rendelete szerint a málcai ref. iskolában a magyar nyelv mint tantárgy tanítható.

A málcai ref. egyház méltányos kérelme további eljárás végett pártolólag felterjesztetik a Ft. Egyházkerületre.

252. Forrás

/Tiszáninenni e. ker. irattárából. – 256/1925. – Gépírással./

Referát ministerstva školstva a národnej osvety v Bratislave.

Predmet: Czinke Štefan ref. farár

číslo: 41. 080/I-B ai 1925.

Rimavská Sobota, štátna reč v úradnom prípise. Bratislava, dňa 1. srpna, 1925

Pri odpovedi uved'te vždy presne horejšie číslo o každej veci píšte zvlášť.

Ref. biskupskému úradu v Rimavskej Sobote.

Podľa sem došlého úradného sdelenia, Štefan Czinke ref. farár v Rimavskej Sobote v úradnom prípise zo dňa 27. listopádu 1924 č. 185/1924 zaslanom na riaditeľstvo štátneho reálneho gymnázia v Rimavskej Sobote s rozhorčením, odmieta slovenský prípis tohoto riaditeľstva z 25. listopádu 1924. číslo 894 a použitie slovenskej reči akožto reči štátnej slov. znenia označuje za povedomú urážlivú provokáciu.

Ponevác užívanie štátneho jazyka nemôže a nesmie byť nikterak považované a označované za provokáciu. Žiadam tamojší úrad, aby vyzval

menovaného ref. farára, aby sa ospravedlnil z tohoto činu, pot. aby svôj postup dostatočne odôvodnil.

Za ministra:

v. z. ref. Špinka

/Pečat:/ Referát Ministerstva Školstva a Národnej Osvety v Bratislave.

Fordítás:

Iskolai és nemzetművelődésügyi minisztérium referátusa Pozsonyban.
Tárgy: Czinke István ref. lelkész, Rimaszombat, államnyelv hivatalos átiratban.

Pozsony, 1925. augusztus 1.

41. 080/I-B szám. ai 1925.

Minden válasznál a fenti számra pontosan hivatkozzék! Minden ügyről külön írjon.

Ref. püspöki hivatalnak Rimaszombatban.

Ide érkezett hivatalos jelentés szerint Czinke István ref. lelkész, Rimaszombatban, a rimaszombati állami reálgimnázium igazgatóságának küldött 1924. november 27.-i 185/1924 sz. hivatalos átiratában elkeseredéssel utasítja vissza ugyanannak az igazgatóságnak 1924. november 23.-i 894 számú szlovák átiratát és a szlovák nyelvnek, mint szlovák hangzású állami nyelvnek a használatát tudatosan sértő provokációnak minősíti.

Mint hogy az államnyelv használatát nem lehet és nem szabad semmiképpen sem provokációnak tekinteni és minősíteni, kérem ottani hivatalt, szólítsa fel nevezett ref. lelkészt, hogy igazolja magát ezért a tettért, illetve eljárását kellőképpen indokolja meg.

Miniszter helyett: távollétében.

Špinka előadó.

/Pecsét:/ Iskola és nemzetművelődésügyi minisztérium referátusa Pozsonyban.

253. Forrás

/Tiszáninneri e. ker. irattárából. – 256/1925. sz. Gépírás másolat./
Pálóczi-Czinke István ref. lelkész, Rimaszombat, államnyelv a hivatalos átiratban.

5. október 12.

5 VIII. 1 41. 080/I-B.

Iskolai és nemzetművelődésügyi minisztérium referátusa
Hivatkozással fenti számú leiratra fent jelzett ügyben, van szerencsém fentnevezett lelkésznek e tárgyra vonatkozó jelentését, illetőleg

felvilágosítását tisztelettel beterjeszteni. püspök.

/Ugyanonnan, gépirásos másolat./

Református lelkészi hivatal hivataltól Rimaszombat.

Tárgy: Pálóczi-Czinke István Rimaszombat, ref. lelkész, Rimaszombat, államnyelv a hivatalos átiratban. Jelentés az Isk. és Nemzetművelődésügyi Miniszterim Referátusa 41. 080/I-B 1925. sz. leiratára.

1925. október 12.

194./ 1925. sz.

Iskolai és Nemzetművelődésügyi Miniszterim Referátusa Bratislava.

Hivatkozással fenti számra a rimaszombati állami magyar reálgimnázium igazgatóságához intézett 185/1924. sz. átíratom tárgyában tisztelettel van szerencsém a következőket jelenteni.

Az állami magyar reálgimnázium igazgatóságának 894/1924. sz. a. tisztán szlovák nyelvű átíratára küldött válaszomat a rimaszombati egyháztanács nevében küldöttem, mely mint a volt egyesült prot. reálgimnázium egyik fenntartója, az állammal az intézet államosításáról 1923. október 4-én kötött szerződés szerint egyik szerződő fél és az épületeknek egyik jogos tulajdonosa, – méltán elvárhatja az intézet igazgatóságától – hiszen a bérleti szerződés is szlovák és magyar nyelven állíttatott ki, hogy az egyháztanáccsal való érintkezésében azt a nyelvet is használni fogja, melyet az egyháztanács ért s amelyet az igazgatóságnak feltétlenül bírnia kell. Joggal elvárta volna ezt az egyháztanács az intézetnek akkori noha ideiglenes igazgatójától, akit annak idején ennek az egyháztanácsnak a bizalma is emelt a volt prot. gimnázium tanári székébe. Ő jól tudja, hogy az egyháztanács a szlovák nyelvet nem érti s ezért is fogadta az az ő tisztán szlovák nyelvű átíratát megütközéssel. A provokáció semmiképpen sem az államnyelv használatában rejlik, hanem az igazgató úrnak az egyháztanácshoz intézett tisztán csak az állam nyelvén melyet az egyháztanács nem bír megírott átíratában. Tőle az egyháztanács – pusztán udvariasságból is – joggal elvárta volna, hogy az államnyelv mellett magyarul is írni fog. Röviden: az igazgató úrnak a magatartása volt az egyháztanácsra, mint szerződő félre nézve, provokáló.

Az egyháztanács, mint szerződő fél, mindaddig, míg e szerződés érvényben marad, a jövőben is elvárja az intézetnek mindenkorai igazgatójától, hogy átírataiban, megkereséseiben az államnyelvvvel – melynek jogát vitássá tenni, vagy annak használatát provokációnak tekinteni – az egyháztanácstól távol áll párhuzamosan a magyar nyelvet is használni fogja. Ez már a szerződésből folyó joga, melyhez ragaszkodnia kell.

Ami az én személyemet illeti az államnyelv használatával kapcsolatban, csak annyit jelenthetek, hogy, noha magas koromnál fogva, sajnos,

annak bírását már nem remélhetem, mégis a hivatalomhoz, akár lelkeszi, akár püspöki minőségemben érkező, az államnyelven írott megkereséseket mindenkor elintéztem.

Kérve ezen jelentésemnek szíves tudomásulvételét, vagyok kiváló tisztelem nyilvánításával:

254. Forrás

/Tiszáninneri e. ker. irattárából. – 252/697/1926. sz. – Kézírás./

Külzet: Érkeztetés: Jún. 12.

252/697/1926. Tárgy: A nyelvtörvény megsértése.

Elint.: ftlő megígérte, hogy a ftlőt utasítani fogja IX/8. Végh s. k.

Maga a levél:

402/926. Barsi egyházmegye esperese.

Főtisztelendő és Méltóságos Püspök Úr!

Egyházlátogatási körutunkban sajnosán kellett látnunk, hogy a verebelyi járásban levő Töhöl és Mohi egyházak iskoláinál a tanítókkal iskolával való levelezésnél az aranyosmaróti tanfelügyelőség a magyar nyelv mellőzésével, kizárólag az államnyelvet használja.

Mivel a járásban 20 -nál több a magyar nyelvű kisebbség, s így a magyar nyelv használata a hatóságokra kötelező: tiszteletteljesen kérem odahatni, hogy a tanfelügyelőség levelezéseiben a magyar nyelvet is használja. Kiváló tisztelettel Főtisztelendőséged kész szolgája Patay Károly s. k. esperes
Alsószecse 1926 jún. 10.

255. Forrás

/Dunáninneri e. ker. irattárából. – 695/1927. sz. – Kézírás./

školský inspektorát II. v Nových Zámkoch.

Predmet: Čúz. ref. ľud. škola, st. podpora. čís. j. 2259.

Nové Zámky, dňa 9. XI. 1927.

10. príloh.

Školskej stolice ref. ľud. Školy v Čúzi.

Na základe výnosu ref. mšano 59. 235/I. ai 1927 vraciam žiadosť školskej stolice ref. ľudovej školy v Čúzi k doplneniu v smysle § 15. zák. čl. XXVII–1907. uh. Maďarské doklady budú opatrené slovenským prekladom.

Az iskolaügyi referátus kiegészítés céljából /az 1907 évi XXVII. 15. § alap jún/ küldi vissza a kérvényt, mikor a magyar nyelvű mellékletek slovak fordítását kívánja.

Matis s. k. okr. škol. insp.

/Pečat:/ Školský Inšpektorát IX. v Nových Zámkoch.

Fordítás:

II. Tanfelügyelőség Érsekújvárt.

Tárgy: Csúz, ref. népiskola, államsegély. 2259. ügyszám.

10 drb. melléklet. Érsekújvár, 1927. XI. 9.-én.

Ref. népiskola iskolaszékének Csúzon.

Az iskola és nemzetművelődésügyi minisztérium referátusának 59. 233/I. ai 1927 számú rendelete alapján visszaküldöm a csúzi ref. iskola iskolaszékének kérvényét a magyar 1907: XXVII. t. c. 15. §-a értelmében való kiegészítésre. A magyar mellékletek szlovák fordításával is felszerelendő.

Matis s. k. járási tanfelügyelő.

/Pecsét: /II. Tanfelügyelőség Érsekújvárt.

256. Forrás

/Ugyanonnan: u. a. szám. – Gépírás másolat./

Református keresztyén püspöki hivataltól, Bratislava.

695/1927. szám. Bratislava, 1927. XI. 29.

Iskolai Referátus Bratislava,

Már több ízben volt alkalmam az Iskolai Referátusban személyes megjelenéssel és szóban előadott kéréssel támogatni a csúzi református keresztyén egyházközség azon kérelmét, hogy elemi iskolát állíthasson és az iskola tanítója részére államsegély biztosíttassák. Nem mulaszthatom el, hogy itt is köszönetemet fejezzem ki azért a jóakaratért, ami e kérés elintézéséhez kilátásba helyeztetett.

Most tudomására jutott, hogy az Iskolai Referátus a tanfelügyelőség útján nevezett egyházközség iskolaszékéhez 59233/ai 1927. szám alatt rendeletet intézett, amelyben a kérvényhez csatolt mellékletek szlovák fordítását kéri.

Távol van tőlem a szándék, hogy gáncsot vessek az állami felsőbb hatóságok intézkedésének, de viszont nekem olyan kötelességem, amelyre esküt tettem, hogy anyaszentegyházunk jogait védelmezem. A nyelvtörvény és annak végrehajtási utasítása szerint a csúzi iskolaszéknek joga van arra, hogy minden beadványát magyar nyelven intézze az illetékes hatóságokhoz. Joga van tehát ahhoz is, hogy iskolája ügyében benyújtott beadványában a magyar nyelvet használja. Mint egyházunk jogainak őre tiszteletteljesen kérem azért az Iskolai Referátust, hogy mellőzze és helyezze hatályon kívül fenti rendeletében kifejezett azon akaratát, hogy a csúzi iskolaszék szlovák nyelvű, mellékletekkel szerelje fel kérvényét.

Ha pedig az Iskolai Referátus fenti intézkedése valamelyik törvény alap-

ján nyugszik, tiszteletteljesen kérem, közölje hivatalomnál azt a törvényt, hogy azzal védhessen én is magam azon támadások ellen, amelyek azon váddal illethetnének, hogy nem örködtem kellőképpen a vezetésem alatt álló egyház törvényekben biztosított jogai felett.

Tekintettel arra, hogy ez a tárgy a december 15.-én tartandó egyházkerületi gyűlésen is sorra, kerülhet, tiszteletteljesen kérem még azt, hogy jelen beadványomra lehetőleg ez időig válaszolni szíveskedjék, ezáltal is megkönnyítvén a konszolidációt előmozdító törekvésemet.

Tisztelettel keresztyén szolgája: püspök.

257. Forrás

/Abaújtornai e. m. irattárából. – 634/930 sz. – Gépírás./

A szlovenszkói tiszáninenni ref. egyházkerület püspöki hivatala.

Tárgy: Kongrua megállapítása elleni fellebbezések nyelve.

Rimaszombat, 1930. X. 29.

Bizalmas!!!

Nagytiszteleű Ref. esperesi hivatalnak Nagyszalánc, Nagygéres, Kiszar, Pelsőc, Salamon Nagytiszteleű Esperes Úr!

A kongrua ügyében beadott fellebbezéseket a lelkészek majdnem mindnyájan szlovák nyelven terjesztették be a minisztériumhoz. Miután eddigelé meg volt a jogunk, hogy még a kongruális bevallási íveket is /Popis/ Magyar nyelven állíthattak ki: a lelkészeknek ez az újabb eljárása könnyen veszélyezteti nyelvi jogainkat, mert egyszer csak arra ébredünk, hogy, ha a minisztérium látni fogja a lelkészek szlovák nyelven való levelezési hajlandóságát, – volenti non fit injuria ²⁰⁹, – elrendelheti ügykezelés szlovák nyelven való végzését. Mert ma, a törvények dacára minden megtörténhetik.

Arra kérem azért bizalmasan, a Nagytiszteleű Esperes Urakat figyelmeztessék erre a veszélyre, alkalmas módon a lelkész urakat, nehogy ők maguk legyenek egy esetleges veszedelem előidézői. Ne gondolja senki, hogy kongruájának sorsa azon fordul meg, hogy milyen nyelven fellebbezett.

Aki mégis ilyen optimista: a fellebbezést legalább is kettős nyelven adja be kivételt képeznek, természetesen, a szlovák egyházmegyébe sorozott lelkészek beadványai. Magától értetődik, hogy a második lustrumra beadandó bevallási ívek is ez elv szerint töltendők ki.

Atyafiul szeretettel:

Péter Mihály s. k. Püspök.

/Pecsét/: Ref. Biskupsky Urad Rimavská Szobota. Református püspöki hivatal Rimaszombat.

²⁰⁹ Aki valamibe beleegyezik, jogtalanságra nem panaszkodhat. (Ha olyan törté-
nik, amihez maga is hozzájárult, akkor az nem igazságtalanság)

258. Forrás

/Rátz Jenő, ref. lelkipásztor tulajdonában. – Kézírás./
Az alsószőlősi ref. ker. egyház lelkészi hivatalától.
5./1934.

Mélyen tisztelt Jegyző Úr!

Árvaházi felvétel ügyében tisztelettel kérésem, szíveskedjék részemre megküldeni Sörös József, Gyula és Irén alsószőlősi árvák szegénységi bizonyítványát és családi értesítőjét, melynek kiállításához mellékelve küldöm az árvák szül. akvi kivonatait. Kérem továbbá, hogy amennyiben a gyámhatósági beleegyezés megérkezett volna, szíveskedjék a kért okmányokhoz csatolva megküldeni.

Dolný, 1934. jan. 21.

Kiváló tisztelettel Rátz Jenő s. k. ref. lelkész.

3 drb. melléklet.

/Pecsét:/ Reformátská Cirkev v Dolnom Sileši. Alsószőlősi ref. egyház.

259. Forrás

/Fenti levél hátsó oldalán következik:/ /Gépírás./

Iktató bélyegző: Obvodný notársky úrad v Černíku. Doslo: 23. 1. 1934.
Číslo: 221.

Dôst. Ref. Farský úrad Dolní Síleš.

Spisy s pripojením svedectiev chudoby dnumenovaných zasielam s tým, že rodinný výkaz nemožno vyhotoviť, pretože tun. úradu nie sú známe potrebné dáta k tomuto, lebo ani dosiel manželstvo dnumenovaných detí nie je zaznačené v štát. matrike v Lekýru, kde títo uzavreli sňatok.

Súčasne dôrazne Vás upozorňujem, že na štátny úrad v 16. roku trvania nášho štátu máte sa obracať v jazyku štátnom, lebo v obci Dolní Síleš ani menšinového práva nemá obyvateľstvo maďarskej národnosti a k tomu si uvedomte, že pobierate od tohoto štátu štátne požitky.

Toto je posledný-krát čo sa táto vec trpí so strany tun. úradu a v budúcnosti bude každé takého počínanie oznámené príslušnej vrchnosti.

Černík, dňa 26. jan. 1934. Horváth ved. notár.

Fordítás:

Iratokat a mellékelt szegénységi bizonyítvánnyal bentnevezettek részére megküldöm azzal, hogy családi értesítőt nem lehetett kiállítani, mert itteni hivatal nem ismeri az adatokat, mivel a házasság a lekéri anyakönyvben van bejegyezve, ahol ez a házasság megkötött.

Egyidejűleg nyomatékosan figyelmeztetem Önt, hogy állami hivatalhoz államunk fennállásának 16. évében államnyelven kell fordulni, mert Alsószőlős községben nincs kisebbségi joga a magyar nemzetiségű lakosoknak és vegye figyelembe, hogy ettől az államtól államsegélyt élvez.

Ez az utolsó eset, hogy az itteni hivatal ilyen dolgot eltűr és a jövőben minden ilyen kezdeményezést jelenteni fog az illetékes hatóságnak.

Csornok, 1934. jan. 26. Horváth, vezető jegyző.

260. Forrás

/Beregi e. m. irattárából. – 451/1934. sz. – Gépírás./

Okresný Úrad Mukačevo

/Ugyanez cirillikával is oroszul./

Číslo 13442 ai 1934. Mukačevo, dňa 18. VII. 1934.

Vec: Rákošín, reform. náboženská obec, vymáhaní církevních příspěvků.

Prílohy: 2.

Notárskému úradu v Beřehách.

Vzhľadom k ustanovení jazykového zákony, ježto v okrese mukačevském není 20 % menšina národnosti maďarské, vyzvete žadatele, by podání učinil v jazyku úředním.

Okresní hejtman: Nečitatelny podpis.

/Pečat:/ Notársky úrad v Berehách. Došlo: 21.VII. 1934. Číslo: 1484.

Lelkészi Hivatalnak Helyben.

A járási hivatal Munkács visszaküldte a mellékelt iratokat azzal, hogy a munkácsi járás nem rendelkezik magyar kisebbséggel ennek következtében a beadványt nem fogadja el magyar nyelven.

Bereg, 1934. VII. 21. Olvashatatlan aláírás. jegyző.

/A felső cseh szöveg szó szerinti fordításai/

Járási Hivatal Munkácson

13442 ai 1934. szám.

Munkács, 1934. VII. 18.-án.

Tárgy: Beregrákos, ref. hitközség, egyházi járulékok behajtása.

Jegyzői Hivatalnak Nagyberegenben.

Tekintettel a nyelvtörvény rendelkezéseire, mivel a munkácsi járásban nincs 20% magyar nemzetiségű kisebbség, szólítsa fel a kérelmezőt, hogy kérelmét hivatalos nyelven elkészítve terjessze be.

Járási főnök: Olvashatatlan aláírás. /Bélyegző:/ Jegyzői hivatal Nagyberegenben. Érkezett: 1934. VII. 21. 1484 szám.

261. Forrás

/Dunáninneni e. ker. irattárából, – 780/1934. sz. – Gépírás./
Referát ministerstva školstva a nár. osvety v Bratislave.
V Bratislave dňa 12. septembra 1934. Č. j. 11.650/1934–IV.
Predmet: Užívanie úradných názvov obci cirkvami.

Biskupskému úradu ref. cirkve v Bratislve.

Ministerstvo školstva a národnej osvety výnosom so dňa 18. júla 1934. čís. 87. 261/34–VI/1, poukazuje na ustanovenie § 4. zákona zo dňa. 14. apríla 1920, čís. 266 Sb. z. a n., ktorý stanoví, že musia byť používané všetkými súdmi, štátnymi a verejnými orgánmi, ústavmi a podnikami ako i v styku s nimi len úradné názvy miest, obci a osád.

Ministerstvo školstva a národnej osvety došlo dľa spomenutého výnosu upozornenie a tiež i samo malo možnosť presvedčiť sa, že niektorá cirkevné úrady často nedodržiavajú výšuvedený zákonný predpis a že nepoužívajú názvov obci, ktoré boli úradne stanovené.

Z tohoto dôvodu upozorňujem tamojší úrad na výšcitovaný zákonný predpis so žiadosťou, aby naň boli láskavé upozornené všetky podriadené úrady. S pisemnosťami, ktoré nerešpektujú uvedený zákonný predpis, bude nakladané podľa stanovenia čl. 4. nariadenia vlády zo dňa 25. augusta 1921, čís, 324 Sb. z. a n. Za ministra: Písny s. k.

/Pečať:/ referát ministerstva školstva a národne osvety v Bratislave.

Fordítás:

Iskolai és nemzetművelődésügyi minisztérium referátusa Pozsonyban.
Pozsonyban, 1934. szeptember 12.

11.660/1934-IV. szám.

Tárgy: Helységek hivatalos elnevezésének használata egyházak részéről.

Ref. egyház püspöki hivatalának Pozsonyban

Az/ iskolai és nemzetművelődésügyi minisztérium 1934 július: 18.-án kelt 87. 261/34-VI/I. számú rendeletével felhívta a figyelmet az 1920. április 14.-én kelt, a törv. és rend. gyűjt. -ében 266. sz. törvény 4. § -ára, amely megállapítja, hogy valamennyi bíróságnak, állami és nyilvános szervezeteknek, intézeteknek és vállalatoknak még az egymással való érintkezésben is a helységeknek, községeknek és telepeknek csakis a hivatalos elnevezését kell használni.

Az iskolai és nemzetművelődésügyi minisztériumot az említett rendelet szerint figyelmeztették és maga is szintén meggyőződhetett, hogy egyes egyházi hivatalok gyakran nem tartják be a fent említett törvényes előírást és nem használják a helységneveket, melyek hivatalosan megállapítottok.

Ez okból figyelmeztettem ottani hivatalt fent idézett törvényes előírásra azzal a kéréssel, hogy valamennyi alárendelt hivatalt figyelmeztesse erre. Azon iratokkal, amelyek a nevezett törvényes előírást nem respektálják, az 1921. augusztus 25.-én kelt, a törv. és rend. gyűjt. -ében § 24. számú törvény 4. fejezetének rendelkezése szerint bánunk el.

Miniszter helyett:

Pisný s. k.

/Pecset:/ Iskolai és nemzetművelődésügyi minisztérium referátusa Pozsonyban.

262. Forrás

/Abaújtornai e. m. irattárából. 280/1936. sz. – Kézírás./

A garbócbogdányi ref. egyház Lelkészi Hivatala.

35./936.

Nagytiszteletű Esperesi Hivatalnak, Szeszta.

Tagnap az itteni Jegyzői Hivatal Hivatott „hivatalos ügyben.” Mikor megjelentem, a jegyző úr egy Kiss Lajos lelkész úr által kiállított anyakönyvi nyomtatványt vett elő, melyen a Járási Hivatal a bélyegzőt piros ceruzázta. A bélyegző „Bohdanovce- Garbócbogdány” feliratú. A járási Hivatal a Jegyző úr azért kifogásolja, hogy ilyen „Garbócbogdány” nincs, nem létezik csak „Bohdanovce” van azért utasítják az egyházat, hogy csináljunk egy új pecsétet, amelyen ez áll csak és azt nekik mutassuk be.

Én ezen utasításukat írásban kértem ki, melyet ide mellékelek, azzal a kéréssel, szíveskedjék e dologban intézkedni. Tudtommal minden egyházi pecsét kétnyelvű mindenütt. Szíveskedjék rendelkezni, hogy az egyház köteles új pecsétet csináltatni. Garbócbogdány, 1936. május 23-án.

Keresztyéni szolgálja: Séra László s. k. ref. lelkész.

/Pecset:/ Ref. Farský Úrad Bohdanovce. – Ref. Lelkészi Hivatal Garbócbogdány.

263. Forrás

/Ugyanonnan. U. a. szám. Gépírásos levélkópia./

Garbócbogdányi lelkészi hivatal felhívása tisztán szlovák nyelvű bélyegző bevezetésére.

6. május 28.

Főtiszteletű Református Püspöki Hivatalnak: Nagykapos

Séra László garbócbogdányi lelkész jelenti, hogy az ottani jegyzői hivatal a mellékelt levele szerint tisztán szlovák nyelvi hivatalos bélyegző

bevezetésére utasította abból az alkalomból, hogy a kassai járási hivatal egység néhai Kiss Lajos lelkész által kiadott anyakönyvi nyomtatványon megpirosceruzázta, tehát kifogásolta a Bohdanovce–Garbócbogdány feliratot, aszal, hogy Garbócbogdány nem létezik, csak Bohdanovce s felhívta a jegyzői hivatalt a fenti intézkedés megtételére.

Az eset nóvum és teljesen egyedülálló, amennyiben a valamennyi lelkészi hivatalunk által használt kétnyelvű bélyegző ellen eddig egyetlen állami hivatal se emelt kifogást.

Szükségesnek tartom az esetet a. főtiszt. Püspöki Hivatalnak jelenteni, azért is, hogy e raritásról tudomása legyen s azért is, mert ez ügyben egyedül nem tartom magamat illetékesnek határozni, hanem kérem és várom Főtiszteletűségednek, mint felsőbb hatóságomnak utasítását, hogy annak alapján adjam meg a választ, illetve rendelkezést a garbócbogdányi lelkészurak hivatalnak a további mihez tartást illetőleg.

Kiváló tisztelettel: esperes,

264. Forrás

/Ugyanonnan. – 296/1936. sz. – Gépírás./

Biskupský Úrad Reformovaného Dištriktu Predtiského Na Slovensku A Szlovenszkói Tiszáninneri Egyházkerület Püspöki Hivatala.

Predmet -Tárgy: Garbócbogdány: lelkészi hivatal bélyegzőjének kiigazítása.

Odp. k č. - Válasz:1936. máj. hó 28-iki 280/1936 számra.

Választ a fenti számra kérek.

Prílohy-Melléklet: / darab. Veľké Kapušany, Nagykapos, 1936. jún. 3.

Nagytiszteletű Ref. esperesi hivatalnak Szeszta.

Fenti számú megkeresésére értesítem az Esperes urat, hogy szíveskedjék utasítani a garbócbogdányi ref. lelkészi hivatalt, hogy mielőbb küldje el a püspöki hivatalnak a kérdéses pecsét lenyomatát.

Atyafiul szeretettel:

Dr. Magda Sándor s. k. püspök.

/Pecsét:/ Biskupský úrad ref. dištriktu predtiského na Slovensku. – A szlovenszkói tiszáninneri ref. egyházkerület püspöki hivatala.

265. Forrás

/Ugyanonnan. U. a. sz. a. – Gépírásos levélkópia./

Lelkészi hivatal bélyegzőjének kiigazítása. 6. június 5. 35/1936.

Tisztelendő Református Lelkészi Hivatalnak Garbócbogdány
Fenti ügyet a jegyzői hivatal kiadványával együtt felterjesztettem a fő-
tiszt. püspöki hivatalhoz, melynek válasza értelmében utasítom Tisztelen-
dőségedet, hogy a lelkeszi hivatal bélyegzőjének lenyomatát egy negyed
ív papíron küldje be mielőbb a püspöki hivatalához, kísérő levelében hivat-
kozván arra, hogy a lenyomatot az esperesi hivatal utasítására küldi egye-
nesen és közvetlenül a püspöki hivatalhoz azért, hogy mielőbb oda ér.
Testvéri szeretettel: esperes.

266. Forrás

/Ugyanonnan. – 331. /1936. sz. – Gépírás./
Biskupský Úrad Reformovaného Dištriktu Predtiského Na Slovensku
A Szlovenszkói Tiszáninneri Református Egyházkerület Püspöki Hiva-
tala.
Predmet – Tárgy: Garbócbogdányi lelkeszi hivatal bélyegzőjének kiiga-
zítása
Ad 405. sz./1936
Odp. k č. – Válasz: 1936. május hó 28-iki 380/1936 számra.
Válasz: fenti számra kérek!
Vel'ké Kapušany, Nagykapos, 1936. június 16.
Prílohy–Melléklet: / darab.

Nagytiszteletű Ref. esperesi hivatalnak Szeszta.
Fenti megkeresésére értesítem az Esperes urat, hogy a garbócbogdányi két nyelvű egyházi bélyegző ügyében szíveskedjék kérdést intézni az ottani jegyzői hivatalhoz, hogy milyen törvény, illetve kormányrendelet értelmében követeli a magyar szöveg, illetve helynév törlését a bélyegzőből? Az egyetemes ref. egyház nagy többségében magyar nyelvű s így a nyelvtörvény értelmében joga van a magyar szöveg használatához is s e tekintetben a garbócbogdányi jegyzői hivatalon kívül más hatóságok kifogást eddig nem emeltek. Mielőtt követelése teljesíthető lenne, szükséges, hogy azt valamely érvényes törvénnyel alátámassza. Különben is ilyen ügyekben nem a jegyzői hivatalok, hanem az Országos Hivatal hivatott intézkedni.

Atyafiúi szeretettel: Dr. Magda Sándor s. k. püspök.
/Pecsét:/ Biskupský úrad ref. dištriktu predtiského na Slovensku. – A szlovenszkói tiszáninneri ref. egyházkerület püspöki hivatala.

267. Forrás

/Ugyanonnan. – Gépírásos levélkópia./

Bohdanovce–garbócbogdányi ref. lelkészi hivatal bélyegzőjének kiigazítása.
6. június 19.

Obvodný Notariát – Körjegyzőség Bohdanovce–Garbócbogdány.

A bohdanovce-garbócbogdányi református lelkészi hivatal jelentette itteni hivatalnak, mint egyházi felsőbb hatóságnak, hogy fent címzett hivatal írásbeli felhívást intézett hozzá a kétnyelvű hivatali bélyegzőnek használaton kívül helyezése s tisztán szlovák nyelvű bélyegző bevezetése ügyében, azzal az indokolással, hogy Garbócbogdány nem létezik, csupán Bohdanovce.

Az esetet kötelességszerűleg jelentette itteni hivatal egyházi főhatóságunknak, a főtiszteletű püspöki hivatalnak, mely most itteni hivatal útján felvilágosítást kér ottani hivataltól afelől, hogy milyen törvény, illetve kormányrendelet értelmében követeli a magyar szöveg, illetve helynév törlését a bélyegzőből, miután az egyetemes református egyház nagy többségében magyar nyelvű s így a nyelvtörvény értelmében joga van a magyar szöveg használatához is s e tekintetben a bohdanovce – garbócbogdányi jegyzői hivatalon kívül más hivatalok, vagy hatóságok eddig kifogást nem emeltek?

Miután a szóban levő ügyben az Országos Hivatal van hivatva intézkedni, kérem fent címzett hivatalt, szíveskedjék közölni itteni hivattal azt a törvényt, melyre követelését alapítja. Református esperes.

Tisztelendő Református Lelkészi Hivatalnak Bohdanovce –Garbócbogdány 35/1936. sz. beadványára-tudomásul. esperes.

268. Forrás

/Ugyanonnan. - 494./1936. sz. - Gépírás./

Okresní Úrad v Košiciach.

Číslo: 11. 970/1936. Košice, dňa 11. VIII. 1936.

Vec: Pandák Eugén, zmena priezviska na „Radácsi”.

Dôst. Ref. seniorskému úradu v Cesticiach.

V krstnom liste horemenovaného, ktorý vystavil ref. farský úrad v Bohdanovciach dňa 2. júla 1934, uvedený je názov sídla matrikára a aj v odtisku úradnej pečati matrikára na spomenutom krstnom liste je názov jeho sídla „Garbócbogdány”. Tento názov obce nie je úradným názvom.

Keď bol duchovný správca ref. cirkvi v Bohdanovciach požiadaný o nápravu, bolo sem oznámené, že v tejto veci obrátil sa na tamojší seniorský úrad.

Žiadate sa preto o sdelenie, čo bolo v tejto veci učinené, poťažne o nariadenie nápravy so zreteľom na ustanovenia §-u 4. zákona čís. 266/1920 Sb. z. a n.

Ráčte upraviť ref. duchovného správcu v Bohdanovciach, aby najpozdejšie za 20 dní zaslal sem odtisk nového úradného razítka a odtisk dosavadného zrušeného razítka.

Za okr. náčelníka: Nečitateľný podpis.

Fordítás:

Járási Hivatal Kassa

11. 970/1936. sz. Kassa, 1936. VIII. 11.

Tárgy: Pandák Jenő, névváltoztatása „Radácsi” -ra.

Nagytt. Ref. esperesi hivatalnak Szesztán.

Fentnevezettnek a keresztlevelén, amelyet a ref. lelkészi hivatal Bohdanovcén 1934. július 2.-án állított ki, az anyakönyvvezető székhelye „Garbócbogdány” elnevezéssel van bevezetve és az anyakönyvvezető hivatalos pecsétjének lenyomatában is az említett keresztlevelén székhelyének neve „Garbócbogdány”.

A helységnek ez az elnevezése nem hivatalos elnevezés.

Midőn a bohdanovcei ref. egyház lelkészétől helyreigazítás követelhetett, értesítettünk, hogy ebben az ügyben az ottani esperesi hivatalhoz fordult.

Kéretik ezért, értesítsen, milyen intézkedés történt ebben az ügyben, a helyreigazítás elrendelését illetőleg a törv. és rend. gyűjt. a 266/1920 sz. törvény 4. § -a értelmében.

Szíveskedjék utasítani a bohdanovcei ref. lelkészt, hogy legkésőbb 20 napon belül küldje be ide az új hivatalos pecsét lenyomatát és a beszüntetett pedig pecsét lenyomatát.

Járási főnök helyett: Olvashatatlan aláírás.

269. Forrás

/Ugyanonnan. – 526/1936. sz. – Gépírás./

/Levél feje, mint fentebb volt./ ad 405. sz./1936.

Nagykapos, 1936 augusztus 27.

Nagyttiszteletű Ref. esperesi hivatalnak Szeszta.

Hivatkozással a fenti számú megkeresésére, kérem az Esperes urat, hogy szíveskedjék utasítani a garbócbogdányi ref. lelkészi hivatalt, miszerint a járási hivatal átírata, illetve a 266/1920 sz. törv.

4. §. értelmében új bélyegző készítendő és a politikai hivatalokkal szemben ez használandó. Az új bélyegzőn csak Bohdanovce tüntetendő fel.

Atyafiúi szeretettel: Dr. Magda Sándor s. k. püspök.
/Pecsét, mint fentebb./

270. Forrás

/Ugyanonnan. – U. a. sz. – Gépírásos levélkópia./
Új bélyegző csináltatása.
6. aug. 28.

Tisztelendő református lelkészi hivatalnak Garbócbogdány.

A košice-kassai járási hivatal közölte az esperesi hivattal, hogy az új bélyegző készíttetését a

266/1920. sz. törvény 4. §. -a értelmében rendelte el, azzal, hogy a garbócbogdányi lelkészi hivatal 20 nap alatt küldje be hozzá úgy a régi, mint az új bélyegző lenyomatát.

A járási hivatal az átíratát intézkedés céljából beküldtem a ft. püspöki hivatalhoz, melynek ma érkezett rendelkezése szerint felhívom a lelkészi hivalt, hogy készíttesse el sürgősen az új bélyegzőt, melyen csak Bohdanovce tüntetendő fel s a politikai hivatalokkal szemben ezután az a bélyegző használandó.

Egyben felhívom arra is, hogy a járási hivatali átíratnak az esperesi hivatalhoz érkezése napjától, VIII. 19.-től számítva 20 napon belül, tehát szept.8.-ikáig mindkét bélyegző lenyomatát küldje meg a járási hivatalnak.

Testvéri szeretettel: esperes.

Nb. A bélyegző-nyomatok beküldésénél a járási hivatal 11. 970/936. számára kell hivatkozni.

271. Forrás

/ugyanonnan. – 547/1936. sz. – Kézírás./
A bohdanovcei ref. Egyház Lelkészi Hivatalától.
50/1936.

Nagytiszteletű Esperesi Hivatalnak Szeszta.

526/936. sz. Tisztelettel jelentem, hogy az új bélyegzőt az egyház elkészíttette s a mai postával úgy a réginek, mint az újnak lenyomatát beküldöttem az Okresný Úradnak.

Bohdanovce 1936. IX. 5.

Keresztyéni szolgája: Séra László s. k. ref. lelkész.

/Pecsét:/Ref. Farský Úrad Bohdanovce. – Ref. Lelkészi Hivatal Garbócbogdány.

Az új lenyomata: Ref. Farský Úrad. Bohdanovce, Ref. Lelkészi Hivatal.

272. Forrás

/Ugyanonnan. – 621./1936. sz. - Gépírás./

Okresný Úrad Košiciach Číslo: 26.740/1936.

Košice, dňa 30. septembra 1936.

Vec: Pandák Eugen, zmena priezviska na Radácsi.

Dôst. Ref. Seniorátu v Cesticich.

Dodatočne k tunajšiemu požiadaniu v predmetnej veci zo dňa 11. VIII. 1936 Čís. 11. 970/1936 sa sdeľuje že ref. farský úrad v Bohdanovciach udal dľa zprávy obv. notárstva v Bohdanovciach že stará razitko s označením sídla „Garbócbogdány” zničiť potiaľne poškodiť nemôže, lebo od tamojšieho seniorátu dostal úpravu, aby vo veciach cirkevných i na ďalej používal toto staré razitko a nie razitko nové s textom: Ref. Farský úrad „Bohdanovce” Ref. lelkészi hivatal.

Žiadate sa o sdelenie, či toto tvrdenie duchovného správcu v Bohdanovciach zodpovedá skutočnosti.

Nečitateľný podpis. okresný náčelník.

Fordítás:

Járási hivatal Kassa

26. 470/1936. szám. Kassa, 1936. szeptember 30.-án.

Tárgy: Pandák Jenő névváltoztatása Radácsira.

Nagyt. ref. esperességnek Szesztán.

Utólagosan itteni kérelemre a tárgybeli ügyben

1936. VIII.

11.-én kelt 11. 970/1936 számhoz értesítetik, hogy a bohdanovcei ref. lelkészi hivatal a bohdanovcei jegyzőség jelentése szerint kijelentette, hogy a régi pecsétet „Garbócbogdány” székhely jelzéssel nem semmisítheti, illetve nem rongálhatja meg, mert az ottani esperességtől utasítást kapott, hogy egyházi ügyekben továbbra is ezt a régi pecsétet használja és nem az új pecsétet a szöveggel: Ref. farský úrad „Bohdanovce” Ref. lelkészi hivatal.

Értesítés kéretik, mennyiben felel meg a bohdanovcei lelkésznek az az állítása a valóságnak.

Olvashatatlan aláírás, járási főnök.

273. Forrás

/Ugyanonnan. – Gépírásos levélkópia./

Ref. lelkészi hivatal Bohdanovce régi bélyegző megsemmisítése.

6. október 16.

Tisztelendő Református Lelkészi Hivatalnak Bohdanovce.

A košice-kassai járási hivatal arról értesíti hivatalomat, hogy az ottani jegyzői hivatal közlése szerint Tisztelendőségem ki jelentette, hogy a „Garbócbogdány” székhely jelzéssel ellátott régi hivatali bélyegzőt nem semmisítheti meg, mert utasítást kapott az esperesi hivaltaltól, hogy egyházi ügyekben továbbra is a régi bélyegzőt használja s ne az újat.

A járási hivatal jelentést vár arról, hogy a garbócbogdányi lelkészi hivatalnak ez a kijelentése megfelel-e a valóságnak? Felhívom ennek folytán Tisztelendőségemet, hogy jelentse ide postafordultával.

1. Igaz-e, hogy Tisztelendőségem ezt a kijelentést tette?

2. Amennyiben nem igaz, közölje pontosan és szó szerint azt a kijelentését, melyet ebben az ügyben az ottani jegyzői hivatal előtt tett.

Testvéri köszöntéssel: esperes

274. Forrás

/Ugyanonnan. – 642./1940. sz. – Kézírás./

A bohdanovcei ref. egyház lelkészi hivatalától.

67/936. Bohdanovce 1936. okt. 20.

Válasz: 621./1936. számra.

Nagytiszteleltű Esperesi Hivatalnak Cestice.

A fenti számra hivatkozással közlöm, hogy itteni jegyzői hivatal IX. 19-én beidézett a régi pecsétnyomóval. A jegyző úr kérte, hogy szeme láttára semmisítsem meg a régi bélyegzőt, „vágjam be keresztbe bicskával”. De erre azt feleltem, hogy „azt nem tehetem, mert nincs rá hatalmam – én a bélyegzőt egyházi Felettes Hatóságomtól kaptam – s érte annak felelek hanem szíveskedjenek oda fordulni s ha az elrendeli, én szívesen akár a tűzbe is dobom.”

Olyan rendelkezést, hogy én a régi bélyegzőt használjam, soha sem kaptam így azt a kijelentést sem tehettem. Különben a régi bélyegzőt az egyház irattárában őrzöm a Nagytiszteleltű Esperesi Hivatal további intézkedéséig.

Keresztyéni szolgálja:

Séra László s. k. ref. lelkész.

/Pecsét: Ref. Farský Úrad Bohdanovce Ref. Lelkészi Hivatal.

275. Forrás

/Ugyanonnan. – U. a. sz. - Gépírásos kópia./

/A papír egyik felén olvasható a szlovák, másik felén a magyar szöveg./
Veľavážený Okresný úrad v Košiciach.

Prípísom horejšieho čísla tun. úrad o tom upovedomujete, že ref. farský

úrad v Bohdanovciach pred obvodným notárstvom v Bohdanovciach sa vyslovil, že staré razítko s označením sídla „Garbócbogdány“nemôže zničiť, lebo dostal úpravu od seniorského úradu, aby v cirkevných veciach i naďalej užíval staré a nie nové razítko.

Mám šťastie oznámiť, že toto tvrdenie nezodpovedá skutočnosti. Takéto nariadenie tunajší úrad nevydal, ba vôbec žiadne nariadenie v tejto veci nevydal, lebo jednoducho len sprostredkoval nariadenia biskupského úradu k farskému úradu v Bohdanovciach.

Tunajší úrad vyzval farský úrad v Bohdanovciach, aby podal správu, či zodpovedá pravde, že v notárskom úrade v Bohdanovciach vyšuvedený výrokučiniť? Písomná odpoveď menovaného farského úradu od slova do slova znie takto: „Pán notár žiadal ma, aby som pred jeho očami staré razítko zničil, aby som ho s nožikom krížom prerezal. Ja som mu odpovedal, že toto urobiť nemôžem, lebo nemám na to práva, ja som razítko od mojej cirkevnej vrchnosti dostal, za ňu nezodpovedám, ale ráčte sa tam obrátiť, keď nariadi, ja vďačne aj do ohňa hodím razítko. Také nariadenie, aby som ja staré razítko i naďalej užíval, nikdy som nedostal a tak horeoznačený výrok som ani nemohol povedať.“

Tunajší úrad, ako strážca cirkevných majetkových predmetov, súčasne upravil ref. farský úrad v Bohdanovciach, aby otázne staré razítko – cieľom uloženie mimo užívania – urýchlene seniorskému úradu zaslal.

S úctou: ref. senior.

Nagytekintetű Járásí hivatalnak Kassa.

Fenti számú átíratára arról értesíti itteni hivatal, hogy a bohdanovcei ref. lelkészi hivatal a bohdanovcei körjegyzőség előtt azt a kijelentést tette, hogy a „Garbócbogdány” székhely - jelzéssel ellátott régi bélyegzőt nem semmisítheti meg, mert utasítást kapott az esperesi hivaltól, hogy egyházi ügyekben továbbra is a régi bélyegzőt használja s ne az újat.

Van szerencsém jelenteni, hogy ez az állítás nem felel meg a valóságnak. Itteni esperesi hivatal ilyen utasítást ki nem adott, sőt egyáltalán semmiféle utasítást se adott, hanem egyszerűen közvetítette a püspöki hivatal rendelkezését a bohdanovcei lelkészi hivatalhoz.

Itteni hivatal felhívta nevezett lelkészi hivatal: jelentse, hogy igaz-e, hogy a bohdanovcei jegyzői hivatalban fenti kijelentést tette? Nevezett lelkészi hivatal írásbeli jelentése szóról-szóra így hangzik: „A jegyző úr kérte, hogy szeme láttára semmisítsem meg a régi bélyegzőt, „vágjam be keresztbe bicskával”. Én erre azt feleltem, hogy azt nem tehetem, mert nincs rá hatalmam, én a bélyegzőt egyházi felettes hatóságomtól kaptam s érte annak felelek, hanem szíveskedjenek oda fordulni s ha az elrendeli, én szívesen akár a tűzbe is dobom. Olyan rendelkezést, hogy én a régi bélyegzőt használjam, sohasem kaptam, így azt a kijelentést sem tehettem.”

Itteni hivatal, mint az egyházi vagyontárgyak törvényszerinti őre, egyidejűleg utasította a bohdanovcei ref. lelkészi hivatalt, hogy az inkriminált régi bélyegzőt használaton kívül helyezés céljából sürgősen szolgáltatssa be az esperesi hivatalba.

Tisztelettel: ref. esperes

276. Forrás

/Ugyanonnan. – u. a. sz. – Gépírásos levélkópia./

Ref. lelkészi hivatal Garbócbogdány.

Régi bélyegző beküldése.

67/1935. 6. okt. 24.

Tisztelendő Református Lelkészi Hivatalnak Garbócbogdány. A košice – kassai járási hivatalhoz fenti számú beadványa alapján intézett jelentésemben jelzem, hogy a lelkészi hivatal régi bélyegzőjét egyidejűleg bekérem.

Felhívom eszerint Tisztelendőségedet, hogy ezt a régi bélyegzőt sürgősen küldje be az esperesi hivatalba.

Testvéri szeretettel: esperes.

277. Forrás

/Tizáninenni e. ker. irattárából. 99/927. sz. II. 16. Czinke püspök kézírásával írt fogalmazvány, egy körlevélnek, nyolcad ív írópapíron./

Abaúj. F. Zemplén. Ungi esperes.

Egy ma tót anyanyelvűnek jelzett ungi egyházból bekérve az egyháztagok névjegyzékét: megdöbbenéssel látom belőle, hogy ezeknek a magukat tótoknak valló kálvinistáknak három negyedrésze magyar nevet visel. Nem lehetetlen, hogy ez így van a többi egyházban is. Kérem azért a Nt. esperes urat, hogy mivel a tót esperesség felállítása napirenden van: tájékozás végett szerezzék be s küldjék meg hivatalomnak a teljesen tót anyanyelvű és a vegyes nyelvű gyülekezetek névjegyzékét.

Egy nagy veszedelem fenyeget bennünket, testvéreim. A református intelligens, birtokos vagy diplomás középosztály rohamosan fogy. A vezérnek és kormányosnak valók, egyházmegyei és egyházkerületi világi tisztségre alkalmazhatók sorai egyre gyérülnek. Pedig erős, lelkes, öntudatos világi őrt állók nélkül a ref. papság – már egyházi szervezetünknel fogva is – képtelen az egyházat megtartani. A csehszlovák köztársasági kálvinista magyarság lassú kihalása az egyetemes keresztyénség és kultúra vesztesége is lenne s egyúttal gyászos koronája annak a Szentlélek elleni bűnnek, amelyet a

világ két legnagyobb protestáns hatalmassága, Anglia és Amerika, az európai kontinens legnagyobb kálvinista egyházának vivisectiójával, elevenen való szét darabolásával, illetőleg annak megengedésével, elkövetett.

Elsőrangú érdekünk nekünk, a halál árnyékában állóknak, számba venni még meglevő erőinket, hogy állunk? Hányán vagyunk? Kire számíthatunk?

Arra kérem azért lelkésztaársaimat: írják össze a saját egyházukban még található intelligens családokat /földbirtokos, ügyvédek, bírók, kereskedők stb./ és juttassák el hozzám minél előbb. Lehet, hogy még többen vagyunk, mint gondoljuk, lehet, hogy kevesebben.

De minden körülmények között bizonyosat kell tudnunk, hogy védekezhessünk.

278. Forrás

/Ugyanabban az iratcsomóban van a következő levél:/

Nagytiszteletű Esperes Úr!

F. 1927 évi február hó 22-én 90 sz. a. kelt felhívás szerint a pályini egyház tagjainak névjegyzékét a családtagok száma és a nemzetiség feltüntetésével tisztelettel csatolom.

Kötelességemnek tartom azonban ez alkalommal is annak megjegyzését, hogy a kimutatásban feltüntetett s magukat magyar nemzetiségűnek valló egyháztagok között többen vannak, akik nem tudnak magyarul; egymás között valamennyien szlovák nyelven érintkeznek és az iskolába kerülő gyermekek között alig van egy pár, akik a magyar nyelvet beszélik.

Pályin 1927 március hó 3-án A Nt. Esperes Úr alázatos szolgája: Papp István lelkész.

/Pecset:/ Duchovný Úrad Ref. Cirkve Palin. – Református lelkészi hivatal Pályin.

/Következik a mellékelt kimutatás./

A pályini ref. egyház tagjainak névjegyzéke, családtagok száma és nemzetisége 1927 év márc.1.

Sorszám, A családfő neve, Családtagok, nemzetisége, jegyzet száma

1	Valyiszka András	5	szlovák
2	Csecsko Károlyné	1	szlovák
3	Tapócsi Mihályné	1	
4	Krajnyik János	4	szlovák
5	Kristók András	5	szlovák
6	Vircsik György	5	szlovák
7	Ruszkovics Mihály	2	szlovák
8	H. Vircsik György	5	szlovák
9	Valyócsik András	5	szlovák
10	Valyócsik Pál id.	6	szlovák

11	Pivárayik Mihály	1	szlovák	
12	Vircsik Pál id.	7	szlovák	
13	Valyócsik Jánosné	3	szlovák	
14	Gyurecsko János	3	szlovák	
15	Vircsik Györgyné g.	1	szlovák	
16	Ruszkovics János	3	szlovák	
17	Vahilya György	5	szlovák	
18	Valyócsik Mihály k.	4	szlovák	
19	Szilágyi István	5	magyar	nemes
20	Szilágyi Dániel	2	magyar	nemes
21	Olcsvári Pál	1	magyar	nemes
22	Varjassy János	8	magyar	nemes
23	Egri Pál	3	magyar	nemes
24	P. Miklós György	5	szlovák	
25	Bakajna Mihályné	1	szlovák	
26	Balogh Mihály ifj.	2	magyar	nemes
27	Geczi János	7	szlovák	
28	Valyócsik György	8	szlovák	
29	Tapócsi Pálné	1	szlovák	
30	Gerberi Jánosné	3	magyar	
31	Csehely Jánosné	2	magyar	
32	Gerbery Dánielné	1	magyar	
33	Pogán János	5	magyar	nemes
34	Pogán János ifj.	4	magyar	nemes
35	Egri Bertalan ifj.	5	magyar	nemes
36	Balogh Sándorné	2	magyar	nemes
37	Egri István	4	magyar	nemes
38	Balogh Lajos	4	magyar	nemes
39	Vásárhelyi József	5	magyar	nemes
40	Ihnát Györgyné	1	szlovák	
41	Pekésházi Gyula	4	magyar	nemes
42	Olcsvári Mihály	4	magyar	nemes
43	Egri Sándor	3	magyar	nemes
44	Valkovics Mihályné	4	1magyar 3 szlovák	nemes
45	Balogh Ferenc	6	magyar	nemes
46	Balogh László	3	magyar	nemes
47	Matina István	6	magyar	nemes
48	Balogh Gyula	3	magyar	nemes
49	Böszörményi János	7	magyar	nemes
50	Egri Sándor	4	magyar	nemes
51	Olcsvári Jánosné	4	magyar	nemes
52	Balogh János	4	magyar	nemes
53	Egri Lajos	6	magyar	nemes
54	Egri Sándor	3	magyar	nemes
55	Laki Istvánné	3	magyar	nemes
56	Gyúrócsik András	3	szlovák	
57	Vircsik Pál br.	7		
58	Vircsik Pál János	3	szlovák	
59	Pivárnyik András	5	szlovák	
60	Valyócsik Pál ifj.	6	szlovák	

61	Krajnyik Andrásné	4	szlovák	
62	Vircsik Pál ifj.	3	szlovák	
63	Vircsik Pál András	5	szlovák	
64	Ondócsik János	8	szlovák	
65	br. Vircsik Mihály id.	6	szlovák	
66	Balogh János I.	3	magyar	nemes
67	Balogh József id.	4	magyar	nemes
68	Vircsik György g.	5	szlovák	
69	Molnár Józsefné	1	szlovák	
70	Vircsik János Gy.fia	6	szlovák	
71	M. Vircsik János id.	3	szlovák	
72	M. Vircsik János ifj.	7	szlovák	
73	Gyurócsik György	3	szlovák	
74	Miklós Andrásné	3	szlovák	
75	Molnár Jánosné	2	szlovák	
76	Danis Frigyes	4	szlovák	
77	Balogh Dániel	3	magyar	nemes
78	Szilágyi Lajos	6	magyar	nemes
79	Szilágyi József id.	6	magyar	nemes
80	Valyiszka Mihályné	1	szlovák	
81	Kovács János ifj.	2	szlovák	
82	Kállai János	3	szlovák	
83	Balogh Lászlóné	6	magyar	nemes
84	Kükemerey Ferencné	2	magyar	nemes
85	Egri Jánosné K.	1	magyar	nemes
86	Hresko Jánosné	1	szlovák	
87	M. Valyócsik János	2	szlovák	
88	Zvodár János P.	9	szlovák	
89	Balogh Mihály	3	magyar	nemes
90	Micsák Mihály	1	szlovák	
91	Prachónyik Andrásné	1	szlovák	
92	Jencsik Mihályné	1	szlovák	
93	Szócs Andrásné	1	szlovák	
94	Zvodár Andrásné	5	szlovák	
95	Kállai Mihály	4	szlovák	
96	Valyo Mihály	6	szlovák	
97	Valyo Jánosné	2	szlovák	
98	Kállai György	5	szlovák	
99	Dzsurina Mihály	4	szlovák	
100	Miklós Mihály	1	szlovák	
101	Milyo Mihályné	1	szlovák	
102	Butella Mihályné	3	szlovák	
103	Zvodár György	1	szlovák	
104	Kovács Jánosné	3	szlovák	
105	Szidor Jánosné	1	szlovák	
106	Zvodár Pál	4	szlovák	
107	Pótis Mihályné ifj.	4	szlovák	
108	Zvodár Jánosné cs.	7	szlovák	
109	Vircsik János g.	6	szlovák	
110	B. Valyócsik Mihályné	5	szlovák	
111	Kovács János id.	4	szlovák	

112	Balogh György	5	magyar	nemes
113	Pivárnyik János	7	szlovák	
114	Irna Andrásné	2	szlovák	
115	Hornyak Jánosé	1	szlovák	
116	B. Valyócsik János	9	szlovák	
117	Vircsik György M. fia	3	szlovák	
118	Vircsik János Ernő	4	szlovák	
119	Papp István	7	magyar	nemes
120	Balogh Dániel id.	3	magyar	nemes
121	Lehotai István	5	magyar	nemes
122	Bakajsa János	4	szlovák	
123	M. Ondo Mihály	2	szlovák	
124	Katancsik András	8	szlovák	
125	Praszkai Jánosné	1	szlovák	
126	Koczela Györgyné	1	szlovák	
127	Szilágyi Sándorné	5	magyar	nemes
128	Szilágyi Sándor	6	magyar	nemes
129	Vircsik János	5	szlovák	
130	Vircsik György	4	szlovák	
131	Balogh József ifj.	5	magyar	nemes
132	Horváth Istvánné	1	magyar	nemes
133	Vásárhelyi Zsófia	1	magyar	nemes
134	Oláh Józsefné	1	magyar	nemes
135	Ihnátka Imréné	1	magyar	nemes
136	Egri Lászlóné	6	magyar	nemes
137	Irha Mihályné	2	szlovák	
138	Miklós Mihály	4	szlovák	
139	Br. Vircsik Mihályné	6	szlovák	
140	Vircsik Mihály ifj.	4	szlovák	
141	Ocsvay Dániel	2	magyar	nemes
142	Vásárhelyi Jánosné	1	magyar	nemes
143	Katancsik György	4	szlovák	
144	Kiss Lajos	2	szlovák	
145	Szilágyi Lajos id.	1	magyar	nemes
146	Bgri Jánosné	5	magyar	nemes
147	Pénzes Dániel	2	magyar	nemes
148	Balogh József k.a.	4	magyar	nemes
149	Ferjo Jánosné	1	szlovák	
150	Egri László	1	magyar	nemes
151	Mityko Mihályné	1	magyar	nemes
152	Vircsik András g.	5	szlovák	
153	Pótis János	4	szlovák	
154	Vircsik Mihályné aszt.	4	szlovák	

Összesen 570. 154 család – 218 magyar és 352 szlovák – lélekszám
570. Pályin 1927. március 1.

Papp István s. k. lelkész M. Vircsik György, s. k. gondnok

279. Forrás

/Dunáninnyi e. ker. irattárából. – 89/1932. sz. Kézírás./
Sz. 5/1932.

Ref. Keresztyén Püspöki Hivatal Bratislava – Pozsony
Érk. 1932 év 2. nap 89. szám

Főtiszteletű Püspök Úr! Méltóságos Uram!

Az Ógyalla–Bagotai gyülekezetnek 1795-évtől kezdődőleg van anyakönyve. Ettől az időtől kezdve 1874-ig az anyakönyvekben ez a nemesi név, hogy – Mátsik – ts-el található írva, de 1874 évtől kezdve néhai Kováts Géza Nt. úr e nevet, hogy Mátsik nem ts-el, hanem cs-sel írja /Mácsik/. Ez ideig ebből semmi baj nem származott, – de most ebben az iskolai évben az ógyallai áll. isk. élére egy szlovákosító igazgató került – ki egy törvényre hivatkozva az összes szlovák hangzású neveket szlovákul íratja a bizonyítványokba. Így lett a Mácsik - szóból /szerinte ez is szlovák szó! mert „mákocskát” jelent/ Mácsik név a Fekets/ írják így is, hogy Fekecs/ szóból Fekeč.

Több nevet nem tudott szlovákosítani.!

E sorok útján nagyon kérem a Főtiszteletű Püspök Urat, hogy méltóztatásuk ebben az ügyben tanácsot adni, hogy hogyan használhatják a Mácsik család tagjai ismét a Mátsik nevet, Fecs /illetve Fekets/ család tagjai pedig a Fekets nevet, mert ezt talán az igazgató nem szlovákosíthatja!?!

Ha pedig lehetséges volna úgy méltóztatásuk a tartományi hivatalban, vagy másutt ebben az ügyben eljárni, hogy az igazgató ne önkényeskedjen, hanem figyelmeztessék a nevek helyes írására, mert ha ez tovább is így tart, még kitalálják, hogy itt szlovák reformátusok is vannak /lévén a Mácsik család igen nagy a Fekecs is számos tagot számláló/

Mindezeket kérve a szülők nevében s reá sürgős intézkedést várva vagyok a Főtiszteletű Püspök Úrnak

Ógyalla 1932. jan. 30.

alázatos szolgája az Úrban: Kossár István s. k. ref. s. lelkész.

/Az igazgató neve: Jinda Dezső./ Az iskola 10 tanerős 6 magyar tanító és négy szlovák tanító van.!

280. Forrás

Ugyanonnan – Gépírás 89/1932.

1932. III. 9.

Név elszlovákosítása.

Tiszteletes Segédlelkész Úr!

Múlt hó elejéről szóló levelét a magyar nevek szlovák átírása ügyében,

megbeszéltem egyik jogászzunkkal, aki úgy vélekedik, hogy jogorvoslással forduljanak a helybeli járási főnökséghez.

Kiváló tisztelettel:

Balogh Elemér s. k. püspök.

281. Forrás

/Barsi e. m. irattárából. – 108./1920. sz. – Kézírás./
17/1920.82.

Nagytiszteletű Esperes Úr!

Bizonyára méltóztatik tudni már, hogy a lévai tanfelügyelő a Masaryk kép és térképek, zászlók és tót felírású iskolai pecsétek beszerzését elrendelte, minthogy azonban az egyház anyagiak hiányában ezeket beszerezni képtelen, de meg egyházi autonómiánk teljes mellőzésével, sőt semmibe-
vevésével történik minden intézkedés, az iskolaszék határozata alapján s a helyettes Püspök úr rendelete alapján is, Nagytiszteletűségedet felkéri, hogy ezen ránk nézve sérelmes, szinte kivihetetlen ügyet magáévá tenni s a szükséges intézkedéseket törvényeink alapján megtenni szíveskedjék, mert ha egyházi törvényeink érvényben vannak, amint azt Püspök úr megerősítette, hogy teljes érvényükben fennállásának akkor az egyházi hatóságaink kötelessége azokat megvédeni. Kiváló tisztelettel vagyok

Kissáró, 1920. nov. 15.

kész szolgája

Szabó Zsigmond s. k. ref. lelkész.

282. Forrás

/Ugyanonnan. – 126/1923. sz. – Jegyző átirata gépírás, lelkész jelentése kézírás./

411/1923.

Tek. Szabó Zsigmond ref. lelkész, mint iskolaszéki elnök úr!

Malé Šiarovce.

A zeličovce-i járási főnök úr 1367/1923 számú rendelete értelmében felhívom, miszerint folyó évi március hó 7.- én délelőtt istentiszteletet tartson, Masaryk köztársasági elnök úr születés évfordulója alkalmából. Kérem oda hatni a Tek. iskolaszéki elnök urat, hogy a tanító urak az iskolás gyermekekkel megjelenjenek ezen az istentiszteleten és hogy a tanító urak az iskolás gyermekeknek a nap jelentőségét méltassák iskola ünnepély keretében. Vel'ké Širovce 27. febr. 1923

Olvashatatlan aláírás.

283. Forrás

/Lelkész jelentése./
12/1923. sz.

Nagytiszteletű Esperes Úr!

Csatolva küldöm a zselízi járási főnök felhívását, azzal a kéréssel, szíveskedjék nekem útbaigazítást adni, vajon teljesítem-e az abban foglaltakat vagy sem? Szokatlan, sőt autonómiánkat mélyen sértő intézkedés ez az én felfogásom szerint, mert a járási főnöknek nincs joga velünk az egyházi hatóságaink megkeresése nélkül intézkedni. Becses válaszát várva kiváló tisztelettel vagyok

Kissáró, 1923. március 1.

Kész szolgálja Szabó Zsigmond ref. lelkész.

284. Forrás

/ Az ungi e. m. irattárából, – 311/931 sz. Gépírás, /

Skolszky Inspektorát v Uzhorode, Číslo: 2688.

Predmet: Čistenie, okurovanie cirk. škol. Viučovanie slovenčiny.

Uzhorod, 20. IX. 1921.

Nagytiszteletű Szűcs István reform, esperes úrnak Tizzasalamon.

Hivatkozással arra, hogy a legtöbb reform, lelkész úr, mint iskolaszéki elnök, az iskolaszék részére kiadott utasításnak eleget tenni nem akarnak, hivatkozva arra, hogy csak a felsőbb egyházhatóságuktól nyerendő utasítás után tesznek eleget iskolai ügyekben is, tisztelettel kérem, szíveskedjék az összes és tankerületembe tartozó, az Ung folyó jobbpartján s a régi Ung megyéhez tartozó községek reform, el. iskolák iskolaszéki elnök urainak elrendelni:

1./Az iskolai referátumnak 1921. évi 2698/1. sz. rendelete értelmében, minden magyar tannyelvű el. népiskolában az 1921/22. tanévtől kezdődőleg a szlovák nyelv, mint államnyelv a harmadik évfolyamtól kezdődőleg heti három órában tanítandó.

2./Az iskola napi tisztogatása és fűtésről az iskolafenntartó köteles gondoskodni, de úgy hogy azt tanulókkal elvégeztetni, vagy a szükséges fűtőanyag a tanulókkal otthonról hordatni, szigorúan tiltva van:

Egyben tisztelettel kérem elrendelni, hogy az isk. hatóságok által direkt az iskolaszékeknek kiadott rendeleteket és utasításokat respektálni és azokat végrehajtani el ne mulasszák.

Hogy az iskolai referátus által és az iskolaszéknek szóló utasításokat végrehajtása iránt az egyházi hatóságokat hivatalom meg nem keresi,

nem történik az egyházi autonómiának figyelembe nem vétele vagy az azzal járó jogoknak megsértése szempontjából, hanem tisztán csak a munkahalmozás elkerülése végett hiszen nagytiszteletű esperes úr, mint iskolaszéki elnök az ilyen utasításokat szintén minden esetben megküldve kapja s így azokról tudomással bír.

Tisztelettel kérem, szíveskedjék ebben a tekintetben is segítségére lenni az iskola ügynek s hivatalomat ezen munka többlettől lehetőleg felmenteni.

/Pecsét:/ Školský Inšpektorát v Užhorode,

Kiváló tisztelettel A. Hudman s. k. tanfelügyelő.

285. Forrás

/Tizáninenni e. ker. irattárából - 470/1922. sz. – sokszorosítás./

Minister československej republiky s plnou mocou pre správu Slovenska.

Bratislava, dňa 10. apríla 1922.

Číslo 690 odd. ev. a. v. cirkve.

Predmet: Náboženské úkony v dobe vyučovacej.

Ref. Biskupský úrad v Rim. Sobote.

Cieľom v známosť vzatia a ďalšieho zakročenia sdelujem nasledujúci obežník referátu ministerstva školstva a národnej osvety. „Referát ministerstva školstva a národnej osvety v Bratislave. Predmet: Náboženské úkony v dobe vyučovacej. Číslo 12255/I-1-e. i. 1922. Obežník čís. 46. v Bratislave, 27. marca 1922. Všetkým školským inšpektorátom.

V blízkej dobe konajú sa v cirkevných obciach evangelických prípravy školskej mládeže ku konfirmácii. Upozorňujem tamojší úrad na nepripravenosť odbavovania takýchto priprav v dobe vyučovania mimo vyučovania náboženstva.

Žiadam, aby predsedenstvá cirkevných obcí resp. školské stolice v tento s rysie boly informované a každý prípad odporujúci prítomnému nariadeniu zdejšiemu úradu obratom sdelený.”

Správca referátu ministerstva školstva a národnej osvety.

Folprecht v. r.

Ján Šimkovič /razítko/ vládny referent.

Fordítás:

/A csehszlovák köztársaság teljhatalmú minisztere Szlovenszko közigazgatása részére.

Tárgy: Vallási teendők tanítási időben.

Pozsony, 1922. április 10.-én. 690. egyh. ügyosztály szám.

Ref. püspöki hivatalnak Rimaszombatban.

Tudomásulvétel és további intézkedés céljából közlöm az isk. és nemzetművelődésügyi miniszter következő körlevelét: „Iskolai és. nemzetművelődésügyi minisztérium referátusa Pozsonyban. Tárgy: Vallási teendők tanítási időben. 12255/I-1-ai szám. 40. számú körlevél. Pozsony 1922. március 27.-én.

Valamennyi tanfelügyelőnek.

Közeljövőben megkezdődnek az evangélikus egyházközségekben az előkészületek az ifjúság konfirmációjához. Figyelmeztetem ottani hivataloz ilyen előkészület elvégzésének megengedhetetlenségére a tanítási időben a vallástánításon kívül.

Kérem, hogy az egyházközségek, illetve iskolaszékek elöljáróságai. Ebben az értelemben tájékoztattassanak és minden, a jelen rendelettel ellenkező eset itteni hivatalhoz postafordultával jelentessék.”

Az iskola és nemzetművelődésügyi minisztérium referátusának igazgatója.
Follprecht s. k.

Simkovics János /bélyegző/ kormánytanácsos.

286. Forrás

Tiszáninneri e. ker. irattárából. – ad 470/1928. sz. – Sokszorosítás.

Minister československej republiky s plnou mocou pre správu Slovenska.

Predmet: Bratislava, dňa 27. apríla 1922.

Náboženské úkony v dobe vyučovacej.

Číslo 756 odd. ev. a. v. cirkve.

Ref. biskupsky úrad v Rim. Sobote.

Cieľom v známost' /atd. ako hore. V.: číslo 690. zo dňa 10. apríla 1921.
Tárnok./

Všetkým školským inšpektorátom.

Aby sa vychlo nesprávnemu vysvetľovaniu osnovy obežníka čís. 46/1922 o náboženských úkonoch v dobo vyučovania k objasneniu oznamujem, že v dobe riadneho vyučovania okrem riadnych hodín náboženstvá, je neslobodno pripravovali žiakov ke konfirmácii oní ich ináč zamestnávať než je stanovené pódia schváleného rozvrhu hodín. Tým sa ovsom nevyučuje by príprave, ke konfirmácii potrebná nediala sa, keď rodičia s tým súhlasia, v dobe okrem riadnych hodín vyučovacích. Žiadam aby tento výnos bol všetkým školským staniciam tamojšieho obvodu, o ktoré ide, sdelený a upozorňujem, že na budúce každý výnos zdejšieho úradu má byť doslovne intimovaný.

Správca referátu: Fllprecht v. r.

vládný referent: Ján Šimkovič /razitko/

Fordítás:

A csehszlovák köztársaság teljhatalmú minisztere Szlovenszkó közigazgatása részére.

Tárgy: Vallási teendők tanítási időben.

Pozsony, 1922. április 27.-én.

756 ev. ügyosztály száma.

Ref. püspöki hivatalnak Rimaszombatban.

Tudomásulvétel és további intézkedés céljából /stb., mint fent. L.: 690. sz. 1922, április 10-ről. Tárnok./

Valamennyi tanfelügyelőnek.

Hogy az 1922. évi 46. számú körlevél fogalmazásának helytelen magyarázása elkerültessék, felvilágosításul közlöm a vallási teendőkről a tanítási időben, hogy a rendes tanítási időben a vallásórákon kívül nem szabad a tanulókat konfirmációra előkészíteni, sem másképen őket foglalkoztatni, mint az a jóváhagyott órarend szerint megállapított. Ezzel azonban nem záratik ki az, hogy a konfirmációhoz szükséges előkészületek, ha ehhez a szülők hozzájárulnak, a rendes tanítási időn kívül megtartassanak. Kérem, hogy ez a rendelet az ottani körzet valamennyi iskolai állomásával, amelyet illet, közöltessek és figyelmeztetem, hogy az itteni hivatalnak minden rendeletét a jövőben szószerinti kell közölni.

A referátus igazgatója:

Follprecht s. k.

Kormánytanácsos: Simkovic János/Bélyegző/

287. Forrás

/ Kárpátaljai e. ker. irattárából. – 229/924. sz. – Gépírás./

Nagytiszteletű Esperes Úr!

Tudomás és szíves körözés végett közlöm az 1924 jún. 26 – 27 napjain tartott e. ker. közgyűlésünk 15. számú határozatát:

15. c. -1924 sz. Püspöki jelentés kapcsán egyházkerületi közgyűlésünk minden oly törekvést és egyéni akciót, mely a fokozatos és törvényes egyházi hatóságok mellőzésével vagy azok ellenére akár részletkérdésekben, akár egyetemes kérdésekben keres érvényesülést, elítéli s ily megnyilatkozásokat autonómiánk tudatos vagy tudatlan megsértésének minősíti és az így cselekvők ellen a jövőben a törvény értelmében fog eljárni.

Atyafiságos szeretettel Munkács 1924. július 28.

Bertók Béla s. k. püspök.

/Megjegyzés: Lásd ehhez az 1925. évi március 31-i Konventi ülés jegyzőkönyvében a 36 – 7 lapokon a 11 pontot./

288. Forrás

/A nagyborsovai lelkészi hivataltól. 42/940. – Kézírás./

A nagyborsovai egyházban, melyben rövid idő óta vagyok eltekintve az általános sérelmektől nagyobb egyházi sérelem nem volt a 20 éves cseh uralom alatt. Az utolsó 4 hét alatt voltak ugyan kilengések mikor az/ u. n. szabadcsapatok /rongyosok/ itt rejtőztek de ez egyáltalán nem jöhet a vallási sérelmek közé. A helybeli lelkészt tetteleg bántalmazták és 1 hétig házi fogságban tartották, de ezen a vidéken a református lelkészekkel mind így bántak bizonyosága ez a ref. papok magyarsága mellett. Míg ellenben a gör. kat. vagy róm. kat. lelkészeknek semmi bajuk nem volt az utolsó 4 hetes rémuralom alatt.

Iskolai sérelmünk volt. Nevezetesen az ukrán tanfelügyelő nem engedte betölteni a felekezeti tanítói állást különféle kifogásokat használva fel ürügyül s ez 20 éven át nem is volt betöltve ő maga nevezett ki állami kiségitőt – így akarván erőszakkal államosítani iskolánkat – aztán bizonyára oroszítani vagy csehesíteni amit az utolsó évben megpróbálván nem sikerült.

Annak bizonyítására, hogy hogyan oktrojálta rá a nagyborsovai egyházra az állami kiségitőt mellékelem az akkori presbiteri jegyzőkönyv kivonatát. Miután is vagyok.

Testvéri köszöntéssel: Csonka Imre. s. k.

Nagyborsován 1940. március 3.-án P. H.

289. Forrás

/Ugyanonnan. – Kézírás./

Kivonat a nagyborsovai ref. egyház presbitériumának jegyzőkönyvéből. 1924. aug. 20-án 24. pont. „Elnök jelenti, hogy a mai nap folyamán Beregszászban járt s a vonat indulás előtt V-né Váradi Júlia ref. tanítónő kezéből egy a tanfelügyelő által hozzá írt magán levelet kapott, melyben a tanfelügyelő értesíti, hogy a levél átadóját, mint egyetlen jelentkezőt válassza meg tanítónőül, mert különben az egyház felekezeti jellegét nem respektálja és vagy állami tanítót küld ki vagy nem lesz az egyháznak tanítója. Végső terminusnak a köv. nap reggel 9 óráját tűzi ki.

Presbitérium nevezett Viszonikné Váradi Júliát a kényszerítő körülmények hatása alatt egyhangúlag megválasztott tanítónőnek nyilvánítja, részére a tanító jav. képező lakást és kertet megszavazza s a lelkész felkéri, hogy a köv. napon ez ügyben B. -szászban járjon el s részére húsz kor. napidíját szavazza meg.”

Kmf.

Hitelesítjük: Kovács Dezső s. k. lelkész, Bota Gáspár s. k. gondnok, Bán-tó Károly s. k. Sipos Ottó s. k.

Fenti jegyzőkönyvi kivonat hitelül: Nagyborsován 1940. március 3-án. Csonka Imre s. k. lelkész.

290. Forrás

/Tiszáninneri e. ker. irattárából. – 535/1940. sz. – Kézírás./
712/1924. sz.

/Pecsét:/Užská ref. diecesa. Seniorský úrad. Ungi Ref. egyházmegye esperesi hivatala.

Főtiszteletű s Mélt. Püspök Úr!

Az iskolai és nemz. műv. ügyi miniszter a zsupánok útján a járási főnökökhöz leküldött 29,200/924 sz. rendeletével, a Sárospatakról jövő ünnepi legátusok részére való gyűjtést betiltotta.

Nehogy a karácsonyra kijövő legátusok kellemetlen helyzetbe jussanak, őket letartóztassák, nem lenne célirányos dolog, ha főtiszt. Püspök Úr interveniálna a miniszternél, hogy ezt a sérelmes rendeletet vonja vissza?...

Ezt a kérdést nagybecsű figyelmébe ajánlva, mély tisztelettel maradtam Tizsalamonban, 1924. nov. 24.

főtiszt. s mélt. Püspök Úrnak alázatos szolgája Szücs István s. k. esperes.

291. Forrás

A szlovenszkói tiszáninneri ref. egyházkerület püspöki hivatala.

535/1924. sz. Körlevél. Rimaszombat, 1924. november 29.

Tárgy: Legátusok, gyűjtés.

Nagytiszteletű Esperes úr!

Egyik esperesi hivatal jelentése szerint az Iskolai és Nemzetműv. Minisztérium a zsupáni hivatalokhoz 29. 200/24. sz. a. olyan rendeletet küldött, mely a legátusok részére a gyűjtést eltiltja.

Ide eddig ilyen rendelet nem érkezett, de hogy a legátusokat érhető meglepetéseknek és esetleges kellemetlenségeknek elejét vegyük, minthogy elsősorban teológusaink s általában tanulóink ilyen módon való segélyezése egyházközségeinknek régi, szent kötelezettsége, gondoskodnunk kell a segélyezésnek olyan módjáról, mely a változott viszonyok között is feltétlenül biztosítja azt. Kérem azért a cél érdeké-

ben a lelkészi hivatalokat a következőkre utasítani:

1./ Egyházkerületi határozat értelmében legátusok a püspöki hivataltól „Igazolványt” tartoznak vinni /esetleg a püspöki hivataltól direkte küldetik meg/.

2./ Csakis idevaló illetőségű teológusok, esetleg más tanulók mehetnek legációba, akiknek tehát szabályszerű útlevelük van, de ezek sem pátenseket, sem libellusokat magukkal nem hozhatnak. Ezeket az istentiszteletek végzésében megakadályozni, amennyiben a püspöki, illetve a lelkészi hivataltól engedélyük van, senkinek joga nincsen. De a nem szabályszerű útlevelemel átjötttekért itteni hivatal semmi felelősséget nem vállal.

3./ A gyűjtést illetően utasítandók a lelkészek, hogy a legátusok részére gyűjteni szokott összeget templomi adakozás vagy önkéntes /a lelkészhez vagy gondnokhoz beadandó/ adományok alakjában biztosítsák, amint ez némely helyen már most is szokásban van. Ekként elkerülhető a rekvirálás is, amely esetleg a hatóság előtt gyanúsnak tűnik fel s félreértésekre adhat alkalmat. Az egyes lelkészek tudni fogják a legmegfelelőbb módot, melyen a legátusok segélyezésére befolyjni szokott összeget –feltűnés nélkül– biztosítani lehet. A gyülekezetek kellő előzetes felvilágosítás után bizonyára fokozott buzgósággal fogják a régi, nemes és szent kötelezettségüket teljesíteni az ifjúsággal, a jövő vezérekkel szemben.

Atyafiságos szeretettel: Pálóczi-Czinke István püspök.

Nagytiszteletű Ref. Esperesi Hivatalnak

292. Forrás

Finanční ředitelství v Beregsásu.

č. j. 28. 428/IX – 1925.

Reformovaná církev Berehy.

V záležitosti zjištění Vaší tržby v roce 1920, 1922, 1923 a 1924 předložte do 8 dnu po obdržení toho přípisu veškeré účetní knihy s příslušnými doklady. Nebude-li této výzvě včas a řádně vyhověno, uloží so Vám dle § - 43 zákona daně z obratu pořádková pokuta v obnosu 50 Kč, slovy padesát korun.

Az 1920-1924 övi bevételeinek megállapítása céljából felhívatik, miszerint jelen felhívás vételétől számított 8 nap alatt fölhívás mutassa be az összes számadási könyvüket a vonatkozó mellékletekkel együtt.

Ha ezen felhívásnak idejében eleget nem tenne, úgy a forg. adóról szóló törvény 43 §-a értelmében 50. - Kč rendbírsággal fog sújtatni.

V Beregsásu, dne 16/XII. 1925.

Přednosta finančního ředitelství: vrchní finanční rada: Dr. Hubový s. k.
/Pecsét címerrel és orosz és cseh nyelvű felírással./
/Ezen felhívás eredetije a nagybereg-i lelk. hiv. irattárában 9/1926 sz. a.
van. A válaszra vonatkozó bejegyzést az iktatókönyvben 10/1926 sz. a.
így olvassuk:/

„10. 1926. 1. 26. lelkész közli, hogy a kért könyveket legfeljebb egyházi felettes hatóságai rendeletére küldhetné be, konkrét kérdésekre azonban készséggel válaszol! P. ü. igazgatóság Beregszász.”

Bary Gyula lelk. -t 50 Kč pénzbírással sújtották, amit azonban az egyház pénztára befizetett. Ezután a gondnokot küldte be a lelk. a gondnoki naplóval és így elcsendesedett az ügy. Ennek a megjegyzésnek hitelességét igazolom: Nagybereg, 1940. március 11-én/

293. Forrás

Vypuklá pečat:/

Nejvyšší Soud v Praze.

Jménem republiky československé!

Nejvyšší správní soud za předsednictví rady nejvyššího správního soudu Dra Janoty, za přítomnosti radů nejvyššího správního soudu Dra Brendlera, Dra Hájka, Kotta, Dra Aubrechta, a zapisovatele vrchního sekretáře nejvyššího správního soudu Dra Jandy, po veřejném ústním líčení, konaném dne 15. května 1930 o stížnosti Stepána Szúcse v Tisasalamonu na rozhodnutí župního úřadu v Mukačevě ze dne 4. dubna 1928 čis. 14070/28 adm., o provedení rozsudku církevního konventu reformované církve administrativní exekucí, vyslechnuv zprávu referentovu, nalezl právem:

Naříkané rozhodnutí se zrušuje pro vady řízení.

Důvody:

Hlavnoslužnovský úrad v Užhorode nevyhověl rozhodnutím ze dne 13. února 1928 č. 2149 adm. žádosti stěžovatele, děkana reformované církve v Tisalamonu z 20. června 1926 a 24. září 1926 za vynázení administrativní exekucí částky 6221 Kč 52 h od Ondřeje Sabó, bývalého reformovaného duchovního v Minaji, který byl církevním soudem III. instance všeobecným konventem reformované církve na Slovensku, zavázán k zaplacení částky 5521 Kč 52 h ve prospěch pokladny reformované církve v Minaji a 700 Kč útrat řízení, a to z těchto důvodů:

Podle ustanovení § 5. církevní ústavy reformované církve není státní správa povinna bezpodmínečně provést opatření, vyslovená v rozsudku reformovaných církevních soudů ježto uvedená záležitost se považuje za vnitřní věc dotyčné církve a tudíž má býti vyřízena v pravomoci dotyčné církve. Žádost stěžovatele za adnin. exekuci postrádá tudíž právního podkladu.

Stěžovatelovu odvolání nevyhověl župní úřad v Mukačevě naříkaným rozhodnutím a potvrdil rozhodnutí hlavnoslužnovského úřadu z důvodu v něm uvedených.

O stížnosti do tohoto rozhodnutí podané nejvyšší správní soud uvážil takto:

Evangelická církev reformovaná náležela v bývalém Uhersku mezi tak zvané církve recipované /srovnej zák. čl. I. 1608 a XXVI: 1791/, a byly právní poměry její upraveny posléze církevními zákony, usnesenými zemskou synodou jmenované církve, zahájenou 10. listopádu 1904 v Budapešti, zákony tyto došly schválení vladařova dne 14. února 1907 a byly státem vyhlášeny /min. nařízení č. 2468/1907 Rend. Tára 1907 č.87/, byly tedy uznány též státem, z čehož plyne, že též stát uznal předpisy těchto církevních zákonů pro sebe a svoje orgány za závazné.

Tento právní stav byl „prozatím“ v platnosti zachován čl. 2. zákona ze dne 28. října 1918 č. 11 sb. z. a n. a platí tedy také v republice československé dotud, dokud nebyl zrušen nebo nahrazen předpisem novým, ovšem s výhradou ustanovení, které by odporovaly existenci a povaze československého státu, resp. zmeneným státoprávním poměrům.

K tomu však, aby jednotlivá ustanovení zmíněných církevních zákonů církve reformované pozbyla účinnosti, nestačí pouhá skutečnost, které se dovolává odvodní spis žalovaného úřadu, že jde o předpisy „jednající o poměru státu k církvi, jež potřebují značnou změnu v duchu ústavního zákona“ ani že o nové úpravě ústavy církve se jedná naopak platí předpisy dosavadní s výhradou učiněnou shora právě dotud, dokud nová ústava nebude náležitým způsobem vydána.

Že by předpisy dosavadní o poskytovaný administrativní exekuce odporovaly zmíněné všeobecné zásadě anebo některému pozitivnímu předpisu ústavní listiny nebo jiné platné normy, žalovaný úřad ani v naříkaném rozhodnutí ani v odvodním spise netvrdí a nejvyšší správní soud neshledal.

Podle §u 4. církevního zák. čl. I.: 1904 „veškeré církevní a školské vnitřní věci reformovaná církve vyřizují instanční zastupitelstva, správní úřady, soudy a církevní úředníci dle skoná zvolení, nejvyšší dozorcí právo krále stanovené v zákonech zemských zůstává však nedotčeno /Jus supremae inspectionis/“. „Kdyby však výše označené církevní sbory nemohly ve své působnosti vynesené předpisy, usnesení a rozsudky vlastní mocí prováděti, jsou vzhledem k tomu, že autonomní právo církve, její instituce a zákony jsou pod ochranou státní, oprávněny za účelem jejich provádění v případech v tomto církevním zákoně stanovených použití pomoci a zakročení státních úřadů /Jus advocatiae /“.

Podle §u 5. téhož církevního zákona může státní pomoci a zakročení býti použito:

„a/ za účelem zajištění a vymáhání církevních, školských, zemských, nadačních, pensijních a nebo poručenských daní, požitků, dluhu příslušnými církevními vrchnostmi v jejích zákonné působnosti na základě církevních zákonů a zákonných statutů vyměřených a za účelem zajištění a vymáhání peněží těch pokut a trestů církevními soudy v jejích zákonné působnosti pravoplatnými rozsudky uložených,”

„b/ za účelem provádění usnesení, rozsudku a opatření vynesených církevními úřady a soudy, ohledně umístování, suspense, ztráty úřadu a nebo reaktivování církevních úředníků, jakož i ohledně propuštění zaměstnanců a sluhů v případě odporu kterékoliv strany;” „c/ za účelem výslechu a přísahy svědků a znalců církevními soudy obeslaných, kteří se nedostavili anebo zdráhají vypovídati a výpověď přísahou po případě slibem potvrditi,”

„d/ za účelem ochrany vyslanců církevních úřadů a soudů v jejich zakročení brachiální mocí”,

„V případech bodu a/, b/ a d/ použije církevní úřad I. stolice přímým dožádáním zakročení obecních anebo městských administraticních úřadů. V případě nezdaru požádá příslušný děkan prvního úředníka municipia a když jest zapotřebí vyvolá instančním postupem opatření nadřízených úřadů”.

„Správnost a existování obnosů za účelem zajištění a vymáhání vykázaných má býti dosvědčena vždy příslušným děkanem. ”

„Stát a jeho úřady nemohou v případech výše označených odepřítí žádané zakročení, jsou povinny je splniti, nemohou přezkoumati meritorní část církevních usnesení a rozsudků, nýbrž je mohou přezkoumati jen s hlediska, zdali věc, na kterou se vztahují usnesení a rozsudky, nepatří do působnosti světského úřadu”.

„Zde zmíněná státní pomoc a zakročení a provádění exekuce úředními orgány Se zajišťuje jenom v případech a rozsahu v tomto paragrafu stanovených”.

V daném případě není ze spisů zřejmo, jakou povahu má Částka 6221 KČ 52 h, o jejíž vymáhání administrativní exekucí bylo žádáno.

Poněvadž však rozhodnutí služnovského úřadu uvádí, že jde o částku, k níž byl býv. duchovní Szabó zavázán církevním soudem III. stolice totiž všeobecným konventom reformované církve, a poněvadž tvrzení stížnosti, že jde o „peněžní závazanost přisouzenou kompetentním disciplinárním soudem církevním”, nebyla žalovaným úřadem popřena, nemohl nejvyšší správní soud shledati, že by v daném případě pojmově nemohlo jíti o věc, v níž příslušný církevní orgán může žádati za poskytnutí administrativní exekuce, a v níž by pak příslušné státní úřady byly podle cit. ř. 5. odstavce předposledního povinny žádanou pomoc poskytnouti.

Žalovaný úřad ovšem v odvodním spise tvrdí, že nejde o případ uvede-

ný v §u 4. a 5. cit. církevního zákona, leč toto svoje tvrzení úřad nijak blíže neprovádí; mimo to nebylo tvrzení takové obsaženo ani v naříkaném rozhodnutí ani v rozhodnutí stolice prvé a neměl tedy také stěžovatel možnost, zaujmouti k věci po této stránce stanoviska, naopak bylo úřady toliko vysloveno, že podle ustanovení § 5. církevní ústavy reformované církve není státní správa povinna bezpodmínečně provést opatření, vyšlovená v rozsudku reformovaných církevních soudů, ježto uvedená záležitost se považuje za vnitřní věc dotyčné církve a tudíž má býti vyřízena v pravomoci dotyčné církve a že proto žádost stěžovatele za administrativní exekuci postrádá tudíž právního podkladu.

Pokud by těmto vývodům /srovn. též vývody odvodního spisu ad 2/ bylo rozuměti tak, že úřad má za to, že úřady státní mohou volně o tom rozhodovati, zda chtějí nebo nechtějí povolit administrativní exekuci, žádanou příslušným orgánem církve, bylo by názor takový označiti za nesprávný, když přec, – jak již uvedeno – předposlední odstavec §u 5 cit. církevního zákona ukládá státním úřadům poskytnutí administrativní exekuce za povinnost.

Pokud však uvedené vývody míní projevití názor, že sporný případ nespadá pod ustanovení §u 5. není výrok takový stejně jako přímé tvrzení obsažené v odvodním spise, o němž byla řeč již shora, blíže odůvodněn.

Že by sporný nálezn církevního soudu nebyl vydán stolicí k tomu příslušnou, anebo že by nebyl v pořadí stolic církevních výrokem nejvyšší stolice církevní, žalovaný úřad netvrdí.

Pro nedostatečné odůvodnění naříkaného rozhodnutí resp. rozhodnutí prvé stolice nemůže tedy nejvyšší správní soud přezkoumati, zda v daném sporu jde nebo nejde o případ spadající pod § 5. cit. církevního zák. článku, nedostatek odůvodnění zakládá tudíž podstatnou vadu řízení, pro kterou bylo naříkané rozhodnutí zrušiti podle §u 6. zákona o správním soudě.

V Praze dne 15. května 1930.

Rada nejvyššího správního soudu: Janota m. p. Janda m. p.

/Pečat./ NEJVYŠŠÍ SPRÁVNÍ SOUD.

/Domború bélyegző:/ 7823/30.

Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság Prágában.

A Csehszlovák Köztársaság Nevében! A legfelsőbb közigazgatási bíróság Dr. Janota, a legfelsőbb közigazgatási bíróság tanácsosának elnöklete alatt, Dr. Brendler, Dr. Kájek, Kott, Dr. Aubrecht, a legfelsőbb közigazgatási bíróság tanácsosainak és Dr. Tanda, a legfelsőbb közigazgatási bíróság főtitkárának, mint jegyzőkönyvvezetőnek a jelenlétében, 1930. május 15-én tartott nyilvános szóbeli tárgyalás után Szűcs István,

tizzasalamoni lakosnak a református egyház konventjének egyházi közigazgatási végrehajtás ügyében hozott ítélete keresztülvitele tárgyában a munkácsi zsupáni hivatalnak 1928. április 4-én 14070/28 adm. sz. a. hozott határozata elleni panasz tárgyában, meghallgatva az előadó jelentését, a következő ítéletet hozta:

A hozott határozat tárgyalási hibák miatt megsemmisítették.

Indokok:

Az ungvári főszolgabírói hivatal 1928. február 13-án 2149 adm. számú határozatával a tizzasalamoni református egyház esperese 1926. június 20-án és 1926. szeptember 24-án kelt, Szabó András, volt minaji református lelkész elleni 6221 Kč 52 fill. összegre vonatkozó közigazgatási végrehajtása iránti panaszos kérelmének nem tett eleget, akit a szlovenszkói református egyház egyetemes konventjének egyházi bírósága III. fokon kötelezett 5521 Kč 52 fillérnek a minaji református egyházi pénztár javára leendő és 700 Kč tárgyalási költségnek a megfizetésére és pedig a következő indokokból:

A református egyház alkotmányának 5. §-a szerint az állami közigazgatás nem köteles feltétel nélkül végrehajtani a református egyházi bíróság ítéletében kimondott intézkedéseket, mert ez az ügy az illető egyház belső ügyének számít és így az illető egyház hatáskörében intézendő el. Tehát panaszos kérelem a közigazgatási végrehajtásra nélkülözi a jogalapot.

Panaszos fellebbezésének a munkácsi zsupáni hivatal nem adott helyt és az említett indokok miatt megerősítette a főszolgabírói ítéletet.

A legfelsőbb közigazgatási bíróság az ezen határozat ellen beadott panaszt a következőképpen mérlegelte:

Az evangéliumi református egyház a volt Magyarországon az úgynevezett bevett egyházak közé tartozott /lásd: 1608:1. és 1791: XXVI. t. c./, és jogi viszonyait csakis egyházi törvények szabályozták, amelyeket nevezett egyháznak a Budapesten 1904. november 10-én megnyílt országos zsinata határozott meg, ezek a törvények az uralkodótól megerősítést nyertek 1907 február 14.-én és az állam kihirdette őket /min. rendelet száma 2468/1907 Rend. Tára 1907. 87 sz./, tehát az államtól is elismertettek, amiből következik, hogy az állam ezen egyházi törvények előírásait a maga számára és saját szervei részére szintén kötelezőnek ismerte el.

Ez a jogi állapot „ideiglenesen” érvényben maradt a törv. és rendeletek gyűjteményében 11. sz. a. kihirdetett 1918. október 28.-án kelt törvény 2. cikke értelmében és így is lesz érvényes a csehszlovák köztársaságban mindaddig, amíg nem lesz érvénytelenítve vagy helyettesítve új előírással, de azon határozományok kivételével, amelyek ellenkeznének a csehszlovák állam természetével és létével, illetve a megváltozott államjogi viszonyokkal.

Ahhoz pedig, hogy az említett egyházi törvények egyes határozmányainak érvénye a református egyházra nézve megszűnt, nem elegendő csupán az a tény, amely hivatkozik indokolásában a panaszolt hivatal irata, hogy olyan előírásokról van szó, amelyek „az államnak az egyházhoz való viszonyáról tárgyalnak, amely tetemes változást kíván az alkotmányos törvény szellemében”, sem hogy az egyházi alkotmány új rendezéséről van szó, sőt az eddigi előírások a felülről jöttek kivételével mindaddig érvényben vannak, amíg az új alkotmány nem lesz kellő alakban kiadva.

A panaszolt hivatal sem a meghozott határozatában, sem iratának indokolásában nem erősíti meg és a legfelsőbb közigazgatási bíróság sem találta, hogy az eddigi előírások ellenkezzenek a nyújtandó közigazgatási végrehajtás tárgyába. Az az említett egyetemes elvvel, akár az alkotmánylevél valamely határozott előírásával, akár más érvényes jogszabállyal.

Az 1904: I. tc. egyházi törvény 4. §-a szerint: „A református egyház minden egyházi és iskolai belügyét a jelen egyházi törvényben megállapított fokozatos képviselőtestületek, kormányzó hatóságok, bíróságok és a törvényesen választott egyházi tisztviselők intézik; épen maradván Ő

Felségének, a királynak az ország törvényeiben meghatározott legfőbb felügyeleti jog /jus supremae inspectionis/.”

„Amennyiben azonban a fentebb megjelölt egyházi testületek saját hatáskörükben hozott rendszabályait, határozataikat és ítéleteiket önhatóságilag nem foganatosíthatnák, miután az egyház önkormányzati joga intézményei és törvényei az állam oltalma alatt állanak, azok végrehajtása végett jogosítva vannak a jelen egyházi törvényben megjelölt esetekben, az állam hatóságainak segédkezését és eljárását igénybe venni /Jus advocatiae/.”

Az említett egyházi törvény 5. § -a szerint az állam segítségét és közbelépését igénybe lehet venni:

„a/ az egyházi törvények és törvényes szabályrendeletek alapján az illetékes egyházi hatóságok által törvényes hatáskörükben kirótt egyházi, iskolai, országos közalapi, nyugdíj vagy gyámintézeti adók, szolgálmányok, tartozások és az egyházi bíróságok törvényes hatáskörükben hozott jogerős ítéletével kiszabott marasztalási összegek és pénzbüntetések biztosítása és behajtása céljából,”

„b/ az egyházi hatóságok és bíróságok által egyházi tisztviselőnek hivatalába behelyezése, felfüggesztése, hivatalvesztése vagy állásába visszahelyezése, valamint az alkalmazottak és a szolgák elbocsátása iránit hozott határozatoknak, ítéleteknek és intézkedéseknek bármelyik fél ellenszegülése esetén végrehajtása céljából,”

„c/ az egyházi bíróságok által megidézett, de meg nem jelent vagy valamást tenni és azt esküvel, esetleg fogadalommal megerősíteni vona-

kodó tanúk és szakértők kihallgatása és megesketeése céljából;”

„d/ egyházi hatóságok és bíróságok kiküldötteinek eljárásukban karhatalommal megvédelmezése céljából.”

„Az a/ b/ és d/ pont esetében az elsőfokú egyházi hatóságok a községi vagy városi közigazgatási hatóságok eljárását közvetlen megkeresés útján veszik igénybe. Sikertelenség esetén az illetékes esperes a törvényhatóság első tisztviselőjét keresi meg és amennyiben szükséges, fokozatos fellebbezés útján a fölöttek hatóságok intézkedését eszközli ki.”

„A biztosítás és behajtás céljától kimutatott összegek valódisága és fennállása mindenkor az illetékes esperes által igazolandó.”

„Az állam és hatóságai a fent megjelölt esetekben a kívánt eljárást meg nem tagadhatják, kötelesek azt teljesíteni, az egyházi határozatok és ítéletek érdemi részét nem vizsgálhatják felül, csak abból a szempontból, vajon az az ügy, amelyre a határozatok és ítéletek vonatkoznak, nem a világi hatóság ügykörébe tartozik-e?”

„Az államnak itt tárgyalt segédkezése és eljárása és a végrehajtásnak a hatósági közegek által való foganatosítása csakis az ezen szakaszban meghatározott esetekben és terjedelemben biztosítottatik.”

Az adott esetben nem tűnik ki világosan, hogy milyen természetű a 6221 Kő 52 fil. összeg, amelyért a közigazgatási végrehajtás követelve lett.

Mivel pedig a szolgabírói hivatal határozata kimondja, hogy arról az összegről van szó, amelyre vonatkozólag Szabó András, volt lelkész e III. fokú egyházi bíróság, azaz a református egyház egyetemes konventje kötelezte, és mivelhogy a panasz azon állítása, hogy „illetékes egyházi fegyelmi bíróság pénzbeli kötelező ítéletéről” van szó, a panaszolt hivaltól nem lett megcáfolva, nem tudta a legfelsőbb közigazgatási bíróság megállapítani, hogy adott esetben nem lehetett-e olyan ügyről szó fogalmilag, amelyben az illető egyházi szerv kérheti a közigazgatási végrehajtás megadását és amelyben azután az illető állami hivatalok az idézett bekezdése értelmében kötelesek lennének a kért segély nyújtására.

Panaszolt hivatal azonban az irat indokolásában állítja, hogy nem az egyházi törvény idézett 4. és 5. §-ában említett esetről van szó, de a hivatal ezt az állítását közelebről sehogyan sem mutatja ki, azonkívül ezt az állítást nem tartalmazta sem az említett határozat, sem az elsőfokú határozat, így hát a panaszosnak nem állott módjában abból a szempontból állást foglalnia az üggyhöz, ellenkezőleg a hivatalok kijelentették, hogy a református egyházi alkotmány 5. §-a szerint nem köteles az állami közigazgatás feltétel nélkül végrehajtani az intézkedéseket, amelyeket a református egyházi bíróság ítéletében meghozott, mivelhogy az említett ügy az illető egyház belső ügyének van tekintve és azért a panaszos kérelme a közigazgatási végrehajtásra nélküli a jogalapot.

Ha pedig ezeket a magyarázatokat /lásd az ad 2 irat indokolásának a

kifejtését /úgy kellene értelmezni, hogy a hivatal azt tartja, hogy az állami hivatalok szabadon határozhatnak arról, hogy akarják-e, vagy nem akarják megengedni a közigazgatási végrehajtást amelyet az egyház illető szerve kér, úgy ezt a nézetet helytelennek kellene tekinteni, mindazonáltal mint ahogy már említettük, az egyházi törvény idézett 5 §-ának utolsó előtti bekezdése kötelezőleg elrendeli az állami hivataloknak a közigazgatási végrehajtás megadását.

Amennyiben pedig az említett kifejtések azt a látszatot akarják kelteni, hogy a kétes eset nem tartozik az 5. § rendelkezései alá, a határozat nem felel meg annak, amit mint egyenes állítást tartalmaz az irat indokolása, közelebbről indokolva, amelyről fentebb már volt szó.

Panaszolt hivatal nem állítja, hogy az egyházi bíróságnak kétes ítélete nem volt kiadva az arra illetékes bíróságnál: vagy hogy a fokozatos egyházi bíróságokban nem lett volna meg a legfelsőbb egyházi bíróságnak az ítélete.

Az említett határozat hiányos indokolása miatt, illetve az első bíróság határozatát a legfelsőbb közigazgatási bíróság nem tanulmányozhatta át, vajon az adott perben az idézett egyházi törvenycikk 5. §-a alá tartozó ügyről van-e szó, az indoklások hiánya okozza a gyökeres tárgyalási hibát, miért az említett határozatot meg kellett semmisíteni a közigazgatási törvény 6. §-a szerint.

Prágában, 1930. május 15.-én

A legfelsőbb közigazgatás bíróság tanácsa.

/Pecsét/Legfelsőbb Közigazgatási Igazgatási Bíróság Janota s. k. Jan-da s. k.

294. Forrás

/Dunáninnyi e. ker. irattárából. – 175./ 1920. sz. – Kézírás./

Főtiszteletű Uram!

Kedves Tisztársam! Hogy egymás dolgairól mindenben tudomásunk legyen, közlöm veled, hogy én dec. 6-án a Köztársaság elnökéhez s Slovensko miniszteréhez az alábbi sürgönyt, illetőleg levelet menesztettem:

Sürgöny:

Masaryk köztársasági elnök úrnak. Praha.

A slovenskói református lelkészek, özvegyek és árvák Elnök úr igazságérzetéhez folyamodnak és közbenjárását kérik, hogy mint a köztársaság egyenjogú polgárai két év óta visszatartott államsegélyükhöz, melyet minden más felekezet kezdettől élvez, végre ők is hozzájuthassanak.

Czinke István ref. adm. püspök.

/A levelet már előbb: 57. sz. alatt közöltük./

295. Forrás

/Tiszáninneri e. ker. irattárából/

Minister Československej Republiky s plnou mocou pre správu Slovenska.

Bratislava, dňa 30. dec. 1920.

Čis. 5390. Odd. ev. a. v. cirkve.

Predmet: Ref. egyház közigazgatási, költségeinek előlegezése.

Ref. Püspöki Hivatalnak Rimavská Sobota.

Főtiszteletű Püspök Úr!

A ref. egyház közigazgatási költségeinek fedezésére a teljhatalmú minisztérium a kultuszkormány utólagos jóváhagyása mellett az ön felelősségemre 40,000 koronát engedélyezett előlegül addig is, amíg a ref. egyház megszervezkedik. Ez az összeg Főtiszteletű Úr címére utaltatott ki a rimavskásobotai adóhivatalnál 5390/1920. XII. 17. sz. a.

Méltóztassék ezen összeget kölcsönös megállapodás, szerint arányosan felosztani a két püspöki hivatal között. Hangsúlyozom, hogy ebben az összegben nem részesedhetnek a ruszinszkói esperességek s hogy efelől a kultuszkormányt megnyugtathassam, kérem méltóztassék a felosztásról engem hivatalosan értesíteni, hogy ezt a kultuszkormányval való elszámolásnál bemutathassam. Mély tisztelettel maradok:

Stunda István s. k. előadó titkár.

/Körpecsét: /Minister československé republika s plnou mocou pre správu Slovenska. Referent záležitosti ev. a. v. cirkve.

/Tiszáninneri e. ker. levéltárából. A külzeten Czinke püspök kézírásával olvasható az alábbi feljegyzés. hrk. 1921. január 6.

Slovensko minisztere a ref. egyház köz. költségeire 40,000 koronát előlegez.

Felosztási kulcs:

Dunántúl püspök és 2 esperes – 3 személy

Tiszáninneri püspök 5 esperes – 6 személy

Tehát Tiszáninnernek 3/5 rész Dunántúlnak 1/3 n i

296. Forrás

/Dunáninneri e. ker. irattárából. – Gépírás./

Miniszter Úr!

Cseh-szlovák Köztársaság Slovenskói részében élő református egyház nevében és képviselőjében égetően sürgős kérdésben, panaszos sérelmünk orvoslása iránt keressük meg Miniszter Urat. A slovenskói

református egyház lelkeszi kara nagy része a megszállás kezdetétől a békeszerződés ratifikálásáig s azóta is nyomorog, a legnagyobb nélkülözéseknek van kitéve, intézményeink gyülekezeteink sínylődnek, lassú süllyedés veszélyével küzdenek! Vannak lelkeszek, akik 1000 – 6000 korona évi fizetést kapnak s nem egy közülük már, kénytelen volt elhagyni helyét. Nyugdíjas lelkeszek, özvegyek, árvák egész serege, akik ez idő alatt egyetlen fillér illetményüket sem kaptak meg! Gyülekezetek, melyek lételükkel, fennmaradásukkal küzdenek. Minden téren a legsivárabb jelenségek a legkiáltóbb szükség és nyomor, a legsötétebb jövő ijesztő rémei mutatkoztak!

A reánk szakadt történelmi vihar romboló ereje elszaggatta az ezer éves kapcsokat, kiszakított bennünket az előd-állam védő gyámolító karjaiból s teljesen el és magunkra hagyatva, maradtunk a romlást, pusztulást idéző veszedelmek közepette.

Biztosra vettük, reméltük, hogy az új állam szervezete, mint most már egész testének egy jelentékeny és kiválóan fontos mert kulturális és anyagi tekintetben értékes részét megértő szeretettel, a szétszakítás okozta fájó sebek meleg, gyógyítani akarásával fordul hozzánk és ölel keblére bennünket s kinyújtja gyámolító, védő, segítő kezeit reánk is mint több más felekezetű testvéreinkre! Sajnos, a legnagyobb csalódás ért bennünket mindenünnen fagyos némaság, hideg közöny, sértő nem törődés, bántó jeleivel találkoztunk!

A magas állam és annak intéző körei, tudomást sem vettek hagytak nyomorogni, nélkülözni s még ma is a változott történelmi viszonyok esztendejében is a helyett, hogy kérő sürgető felvilágosításainkra, a minket törvényesen megillető anyagi segítség eszközeivel válaszolna, a teljhatalmú Miniszter Úrhoz és köztársaság Elnökéhez benyújtott memorandumunkra adott kormány leiratban oly feltételekhez köti, a miket törvényesen megillető segély folyósítását, melyeknek teljesítése hosszabb idő alatt eszközölhető, múltra vonatkozó segély igényeinket pedig elutasítja azzal, hogy mivel a kormánynak nem volt kivel tárgyalnia és nem volt kivel döntéseit közölnie a költségvetésbe felvett segély, mint fel nem vett hitel, reánk nézve elveszett.

Még ha tényleg így állana is Miniszter Úr s csakugyan nem lett volna a kormánynak kivel érintkeznie mint hogy volt, mert hiszen a Dunáninnen egyház kerület püspöke 1920. február havában, a Tiszáninenni pedig ugyanazon év szeptember havában költöztek el végkép és a Dunáninenni egyházkerület ugyanazon év június havában szervezkedett s püspök helyettessel kormányoztatta magát, akikkel módja és alkalma lett volna érintkeznie és sok hivatalos ügyben érintkezett is még abban az esetben sem méltányos, sem helyes egy suverain államnak a maga gyermekeivel, azok intézményeivel, szerveivel ily ridegen elbánni.

Mi vagy közülünk bárki is sohasem tudtuk miniszter úr egész az év elején volt tárgyalásunk, hogy egyházunknak részére az államköltségvetésében segélyek vannak felvéve, s hogy azokhoz hozzájuthatunk, a mulasztás tehát minket nem terhel s épen azért ezen, a múltra szóló segélyünkhöz való jogunkat, minden körülmények között fenntartjuk, ahhoz való igényünkről le nem mondhatunk, sőt azt minden törvényes és megengedett eszközzel is készek vagyunk érvényesíteni, biztosra vesszük azonban, hogy Miniszter Úr, most már a kérdés teljes ismeretében nem engedi idáig fejlődni az ügyet, hanem annak mielőbbi és gyors megoldását fogja eszközölni és lehetővé tenni, akkor amikor az egész tisztviselői karnak egy tollvonással milliókat utalnak ki.

Nem azon utón és feltételek alatt azonban Miniszter Úr, melyek a kormány leiratban foglaltatnak, hogy t. i. „ha a reform. egyház az új zsinati törvények alapján autonomikusan szervezkedik, és ha a külön szlovák esperesség megszerveztetik.” Hiszen ezen feltételek keresztülvitele sok időt esetleg egy egész esztendő is vehet igénybe, bár ezen kívánalmak teljesítésétől nem zárkozunk el, úgy szintén készek vagyunk az állampolgári hűség fogadalmat is letenni, tehát részünkről semmi akadály sem forog fenn annak, hogy a kívánt feltételek ne teljesítenek, csakis egyházi szervezetünk fokozatossága az előkészítő munkálatok fontossága a különböző szervek gyűlésezése legfelsőbb fokon hozandó törvényeink szentesítése, megannyi késleltető a feltételek korai teljesítésének.

Ezekre várva, a nyomorúságot, szűkölködést egy újabb esztendővel meghosszabbítani, nekünk, de a magas államnak sem lehet célja. Megrendítené a bizalmat önmagunkban s a magas állam kulturális hivatásában.

Mi, mint református egyházunk képviselői ünnepélyesen határozottan kijelentjük, hogy ezen a segélyre vonatkozó kívánalmakat, egyházi törvényeink és autonómiánk, szervezetünk által előírt és megszabott módok és keretek között teljesíteni fogjuk, s már most is szervezve vagyunk, azok megvalósítására megkezdett és folyamatban levő intézkedéseket késedelem nélkül meg fogjuk tenni.

Több fennforgó rendezésekre váró kérdésekre nézve, a kormány leiratra beadott válaszuk s a további tárgyalások nyújtana álláspontunkról kimerítő tájékoztatást és felvilágosítást. Mind törvényes korlátok határain belül mozognak azok is, Miniszter Úr, teljes és köteles nyíltsággal adjuk elő, méltányos és jogos kívánalmainkat. Kívánjuk, hogy velünk is ugyanazon nyíltság és a többi felekezetekkel szemben gyakorolt méltányosság és jóakarát, már csak a kölcsönösség és viszonyosság elve alapján is gyakoroltassák és érvényesíttessék, közelebből s még egyszer kérjük és kívánjuk megillető államsegélyeinknek a múltra és folyó évekre is a többi felekezetekhez hasonló és azokéval egyenlő módon és összegben leendő sürgős kiutalását.

Kiváló tisztelettel
Miniszter Úr kész szolgálja
Rimaszombat, 1921. évi május hó 20.
Alsószecse, 1921. évi május hó 20.

297. Forrás

/Királyházi gyűjteményből. – Részlet a Kárpátaljai e. ker. 1923. március hó 8.-án Beregszászban tartott közgyűlésének jegyzőkönyvéből. – Kézírás./

Olvastatott a kormányzásnak 438–923 sz. köv. leiratba

Biky Ferenc h. püspöknek Nagyszőlős.

Hivatkozással f. é. jan. 4-k beadványára értesítetik, hogy a jövőben a „Kárpátországi ref. egyházkerület részére törvényileg megállapítandó államsegélyre előleg képen kiutaltunk egyidejűleg az Ön kezébe 20.000 K-t 1923. június 30-ig leendő rendes elszámolás kötelezettsége mellett.

Egyidejűleg figyelmeztetjük, hogy a beadott e. kerületi költségvetés nincs helyesen összeállítva, mert az előirányzott tételek okmányokkal nincsenek igazolva. Ezért kérjük, hogy a költségvetéshez csatoltassanak az összes okmányok és igazolmányok /általános és különös rendelkezései a volt kormánynak, határozatai az illetékes felettes hatóságoknak, melyek az ügyre vonatkoznak/ amelyek igazolják az egyes címeket és a javaslatba hozott összegek nagyságát, amíg a rendes költségvetés jóvá nem hagyatik, a kiutalt előlegből csupán legégetőbb szükségletek fedezhetők minimális összegekben.”

298. Forrás

/Dunáninnyi e. ker. irattárából, 243/1923. sz. Kézírás./
18/1923.

Főtisztelendő Püspök Úr!
Szeretve tisztelt Jó Uram

Úgy hallottam, hogy már megszűnt 1922. december 31-ikével joga a kommunistáknak s más hajléktalanoknak, hogy kisajátítást kérhetnek házhelynek való birtokok elvételére! De úgy látom, hogy nem akarnak engedni.

Most f. évi április 14-én, a csilizradványi közjegyzővel több kulcsodi lakos kivonult az egyháznak a földjére s azt maguknak az egyház földjéből házhelynek való területet léptek és jeleltek ki, hogy csilizradványi közjegyző úr akinek körzetébe Kulcsod is tartozik meg is írta nekik a kisajátítási kérvényt!

Főtisztelendő Püspök Úr! Ennek a kis kulcsodi református egyháznak

összesen 4 azaz négy hold földje van. Ennek a jövedelméből tartjuk fent az egyházat és iskolát. Ha ezt a földet elveszik az egyháztól akkor igazán nem tudunk mit csinálni. De csak éheznek! Pedig van a községnek 100 hold földje. Azon kívül van a gazda közönségnek a zsellér közönségnek is számos helyen olyan területe, a mi házhelynek alkalmas volna. És közel is van a faluhoz. De hát azt hiszik, hogy az egyház vagyonát elvenni szabad.

Igen kérem Főtisztelendő Püspök Urat, hogy kegyeskedjék a kulcsodi proletároknak ezen szándékát megakadályozni.

Hogy megszűnt-e már a kisajátításra való jog, ezt nem tudom? De ha igen akkor a közjegyző úrnak felkellett volna őket erről világosítani. Azonban nem tette, hanem a kérvényüket beterjesztette.

Már ezen kérvényezéssel is csak nekünk árt, mert hát az egyházra zúdítja ezt a proletár népet!

Alázatos kérésem megújítása után kitűnő tisztelettel maradtam

Kulcsodon 1923. ápr. 15-én

Főtisztelendő Püspök Úrnak alázatos szolgálója: id. Kúr Géza s. k. r. lelkész.

299. Forrás

Beregi e. m. irattárából. – 646/1924. Kézírás./

A mezőkaszonyi ref. lelkészi hivatalától.

79/1924.

Nagytiszteletű esperes Úr!

A 17-ik esperesi körlevélben foglalt felhívás alapján van szerencsém a mezőkaszonyi ref. egyház két sérelmét a következőkben bejelenteni.

I. A mezőkaszonyi ref. egyház az államnak azon feltétel alatt adta át iskoláját, miszerint köteles az állam az ő iskolájába állandóan ref. felekezetű kántori képzettséggel bíró egyént kinevezni aki egy bizonyos díjért köteles az énekvezéri teendőket egyházunkban ellátni. Ennek a szerződéses kötelezettségének az állam 4 évi megismételt kérelem dacára sem tett eleget, a 75 százalékban református tankötelest számláló iskolában egy református tanerő sincs. Sérelmesnek tartjuk azt is, hogy a IV. o. ref. vallású gyermekek a róm. kat. iskolában taníttatnak s kat. szertartású imádságra köteleztetnek.

II. Még nagyobb sérelem az, mely egyházunkat a telekigényléssel kapcsolatban érte. 21 mezőkaszonyi lakos, – 2 kivételével ref. vallásunk – a falu alatt elkerülő lelkészi földekre jelentette be telekigényét s dacára annak, hogy a községben két nagybirtok van melyek telekhelynek alkalmasabbak is lennének, az elsőfokú hatóságba beregszászi főszolgabírói hivatal 42913

adm. ad. 23 sz. alatt az igényjogosultságot megállapította sőt törvényellenesen kiterjesztette azt a lelkészi szőlő aljára is, amely pedig 20 éves élő sövénykerítéssel van körül véve s 1 1/2 hold szőlő és 86 drb. gyümölcsfa van benne s a telekkönyvi feljegyzést elrendelte s az hivatalból fogatosított is. Sérelmes ez a végzés és törvénytelen, mert a telek kisajátítás alól a 33-ik számú törvényben, határozottan ki vannak véve a fásított és körülkerített részek az igénylés alól s a nevezett törvény azt is kimondja, hogy az egyházi javak védelemben részesítendőek. A felebbezést egy véletlen és félreértés és egy becsapás következtében elmulasztottuk, ezt le kell szögezni, de általános és veszedelmes precedensről lévén szó, kívánatos lenne az egyetemes konvent legélesebb állásfoglalása ez ügyben.

Kiváló tisztelettel

Mezőkaszony 1924. november 21.

Szendrey István s. k. ref. lelkész.

/Református hivatal három nyelvű, pecsétje./

300. Forrás

/Tizsáninenni e. ker. irattárából, Kézírás. /

145/1925. sz.

32/925.

/Pecsét./

Református Ref. lelkészi hivatal Kistárkány, Duchovný úrad Maly-Tárkán./

Főtiszteletű és Méltóságos ref. püspöki hivatalnak. Rimaszombat.

A királyhalmeci járásfőnök a községünk mellett s egyház használatában levő földön lakások céljára helyszíni szemlét tartott s minket felszólított, hogy a helykérőkkel a földek öltre nézve egyezzünk meg, ellen esetben a kérdéses egyházi földet kisajátítja. Felhívására én befeleltem, hogy egyházi törvényeink értelmében a felettes egyházi hatóságunk jóváhagyása nélkül sem vennünk sem eladnunk nem szabad s kértem, várják meg a megyei s kerületi gyűléseinkének ez irányban tett intézkedését. Vagy a járásfőnököt a fennálló törvények nem kötik? Mit csináljunk? Kistárkány 1925. ápr. 21 u. p. Bély teljes tisztelettel Horkay Barna s. k. ref. lelkész.

301. Forrás

/Ugyanonnan. – Gépírás. –/

Ref. püspöki hivatal Rimaszombat. 1925. április hó 24.

Válasz: 1925. IV. 21-iki 32. sz. -ra 145/1925. sz.

Nagyfőtiszteletű Ref. Lelkészi Hivatalnak. Kistárkány.

Fenti számra vonatkozólag Főtiszteletű Püspök úr távollétében /Abbáziában van május végéig/ van szerencsém az Egyetemes Konvent legutóbbi ülésén hozott – hasonló ügyben – elvi jelentőségű határozatát/ tudomásul és esetleges hasonló eljárás céljából „Kivonatban” mellékelten megküldeni.

Kiváló tisztelettel: püspöki titkár.

/Megjegyzés: Lásd ehhez 1925. III. 31-i /poprádi/ konventi jegyzőkönyv 90. lapján a 46. pontot. A losonci egyház földjeit nem sikerült visszaszerezni, a kisebb egyházakét azonban megmentették de erre vonatkozólag nem sikerült eddig biztos adatokat beszerezni. Tárnok./

302. Forrás

Dunáninneri e. ker. irattárából. - 323/137/1925. sz. - Gépírás./

Štatní referát na ochranu památek na Slovensku.

V Bratislave, dňa 27. kvetná 1925.

číslo: 1003/25.

Predmet: Dunaj Radvaň, ref. kostel přestavba stát. subvence.

Biskupskému úradu reformované cirkve Bratislava.

Referát činí dotaz, jaké definitívni rozhodnutí se stalo ve veci přestavby kostola v Dunaradvány. Ministerstvo školstva a národnej osvety oznámilo výnosom č. 85053 - V. -24 z 20. IV. 1925, že jest možné povolití jen eventuelně podporu 2.000 Kč na úpravu plánů, žádaná subvence z fondu památkového není možná – za dnešního stavu stát. rozpočtu – pri objektu tak malé umeleckohistorické.

Referent: Nečitátelny podpis.

/Pečat./

Fordítás:

Szlovákiai műemlékvédő állami referátus.

Pozsonyban, 1925. május 27-én.

1003/25. szám.

Tárgy: Dunaradvány, államsegély a ref. templom építéséhez.

Református egyház püspöki hivatalának Pozsony.

A referátus kérdést intéz, milyen végleges határozat történt a dunaradványi templom átépítése tárgyában. Az iskolai és nemzetművelődési minisztérium 85053 -V.- 24 számú, 1925. IV. 20-i rendeletével közölte, hogy esetleg 2.000 Kč segélyt lehet engedélyezni a tervrajz elkészítésére, a kért segélyt – az állami költségvetés mai állapota miatt – ilyen kis értékű történelmi műemlékkel bíró tárgyra nem lehet megadni.

Olvashatatlan aláírás. Előadó.

/Pecsét./

303. Forrás

/Barsi e. m. irattárából. – 799/1928. /Gépírás./

Obvodný notár v Dolnej Seči.

Dolnia Sec, dňa 26. novembra roku 1928.

Predmet: Kimutatás a politikai községek által elvállalt terhekről.

Ref. lelkészi hivatalnak, Dolnia Seč

A levicei kerületi hivatalnak 12073/1928. sz. a. kiadott rendelete folytán tisztelettel megkeresem a nagytitiszteletű lelkész urat miszerint az alábbi szószerinti fordítódban leközölt rendelet értelmében a szükséges adatokat /kivonat a kanonika vizitációból/ az ügy rendkívüli sürgősségénél fogva legkésőbb e hó végéig nekem megküldeni szíveskedjenek.

Magyarra lefordított rendelete a kerületi hivatalnak:

A községi költségvetések megvizsgálásánál megállapíthatott, hogy a községek különféle összegeket irányoznak elő a parókia, lelkészek, templomok, iskolák, kántorok és felekezeti tanítók részére, anélkül, hogy egyidejűleg igazolva volna, hogy ezen járulékok fizetésére a politikai községek a kanonika vizitáció alapján kötelezve vannak.

Mivel a politikai községek az ilyen kiadások viselésére, csak az esetben vannak kötelezve, ha arra őket a kanonika vizitáció határozatilag kötelezi, mely esetben ezen kiadásoknak a költségvetésben fedezettel kell bírnia, elrendeli az országos hivatal, hogy a kerületi hivatalok azonnal intézkedjenek a pontos megállapításáról annak, hogy mely községeket terhelik ilyféle kiadások a kanonika vizitáció alapján és azoknak viselésére miként vannak kötelezve. Minden kerületi hivatalnak kimutatásokat kell jegyzőségek szerint összeállítania következő rovatok szerint:

1./ A község neve,

2/ az egyházi járulékok megjelölése,

3/ az összeg nagysága amelynek fizetésére a község kötelezve van

4/ kivonat a kanonika vizitációból, különösen ami a politikai község kötelezettségére vonatkozik.

5/ az esetben ha /kanonika vizitációban erre nézve határozat nem található, mely évtől számítva viseli a község ezen terheket?

A kimutatásokat alá kell írni a községi bírónak, jegyzőnek és az illetékes lelkésznek és járási főnöknek és az így összeállított kimutatásokat 2 példányban ez év december 1-éig ide kell terjeszteni.

Hogy e rendeletnek pontosan megfelelhessenek szükségem van tehát egy kivonatra a kanonika vizitációból melyből világosan kitűnik, hogy a község kötelezve van az említett terhek viselésére.

Körjegyző: Olvashatatlan aláírás

304. Forrás

/ Dunáninneri e. ker. irattárából. – Gépírás./

A Református Egyház egyetemes konventje.

Tárgy: Református egyház Szlovensko 186. E. K. sz.

Podkarpatszká Rusz, államsegélye az 1929. évre.

Rimaszombat, 1929. december hó 6.

Választ fenti számra való hivatkozással kérek!

Válasz 1928. december hó 19 iki 161,751/28 – VI. számra.

Iskolaügyi és Nemzetművelődési Minisztérium odd. VI. ü. o. Praha III. Maltežské Nám. I.

Hivatkozással a fenti számú leiratra, melynek alapján az iskolaügyi és nemzetművelődési minisztérium referátusa, Bratislava 1928. december 22-ki 75. 878/IV. sz. leirattal a szlovenszkói és podkarpatszká ruszi református egyház közigazgatási és egyéb szükségleteinek fedezésére: 410.000 /négy száz-tízezer/ koronát utalt ki az 1928. évre, noha az 1928. évi parlament által is jóváhagyott állami költségvetés e címen: 777.000 koronát irányoz elő, mely összegről az Egyetemes Konvent Elnöksége a szabályszerű elszámolást 1929. március 30-án 76. E. K. sz. a. beterveztette, tisztelettel kérem hogy a szlovenszkói és podkarpatszká ruszi egyetemes református egyház részére az 1929. évi költségvetésbe felvett és a parlament által is megszavazott államsegélyeket a szokott módon, az Egyetemes Konvent Elnökségéhez, tekintettel az év végének rohamos közeledésére is, a legsürgősebben kiutaltatni méltóztassék.

Az állami 1929. évi költségvetés 14. cím, 3. §. 4. t. B. dologi kiadások: Református Egyház, Slovenszkon előirányozva:

4. tétel, Rendes állandó egyházi segély 68.000 Korona
5. Közalapi Járulék 24.000
6. Közigazgatási kiadásokra 180.000
7. Adócsökkentési segély 197.000
8. Országos nyugdíjintézet segélye 65.000
9. Pausális segély 60.000

B/ dologi segélyek összege: 594.000 Korona

Az 1929. évi állami költségvetés 14. cím. 3. §. 5. tétel: Ref. egyház Podkarpátska Rus részére előirányozva B/dologi kiadások címén:

4. tétel. Rendes állandó egyházi segély 22.000
5. Közigazgatási segély 61.000
6. Adócsökkentési segély 145.000
7. Pausális segély 20.000

B/ dologi segélyek összege: 248.000

Tisztelettel bejelentjük tehát, hogy a költségvetésben előirányozott össze-

gekhez feltétlenül ragaszkodunk úgy az 1929. évre mint az előző évekre is, amint ezt hangsúlyoztuk ez irányú sok felterjesztésünkben s legutóbb az 1928. évre vonatkozólag 1929. január 10-iki 4.E. K. felterjesztésünkben is.

Ugyancsak ismételten tisztelettel rámutatunk az államsegélyek késedelmes kiutalása rendkívül sérelmes s hátrányos voltára és tisztelettel hangsúlyozzuk, hogy késői kiutalások, amikor például az 1928. évi segélyekről az értesítés a Konvent Elnökségéhez 1928. december 28-án érkezett, maga a pénz pedig csak 1929. január 4.-én fizettetett ki, nem szolgálhatnak jogi indokul esetleges reklamációk kedvezőtlen elintézésére s Egyetemes Egyházunk eme törvényes segélyekről nem mondhat le azért mert a kiutalással egyidejűleg a költségvetési év is lejárt.

Egyetemes Református Egyházunk evangéliumi alapelveinél fogva is a felsőbbtség rendeleteit, autonómiájának és évszázados jogainak sérelme nélkül, mindenkor tiszteletben tartván, nem szolgáltatott okot és alapot az államsegélyek kiutalásánál is állandóan tapasztalt egyenlőtlen elbánásra és bizton reméli az eddigi sérelmek gyors orvoslását is.

Ebben a jó reménységben vagyok a szlovenszkói és podkarpatská rusi református egyház egyetemes konventjének elnöksége nevében:

Kiváló tiszteletem nyilvánításával: püspök, lelkészi elnök.

/Pecstét: Konvent všeobecnej reformátskej cirkve. – A Református Egyház Egyetemes Konventje./

305. Forrás

/Dunáninneri e. ker. irattárából. – 434/1932. Kézírás./
Miskolc/ 1932. szeptember 5.

Főtiszteletű Püspök Úr!
Kedves Tisztársam!

Megelégedéssel vettem aug. 25-ről kelt leveledet, amely most jutott el hozzám Miskolcra, ahol jelenleg lakom. Meglepetéssel a miatt, hogy a Referátus annyi esztendő múlva fedezi fel az általa elkövetett hibát s minket akar érte felelőssé tenni. Ha ugyan igaz, hogy három éven át nyugdíjintézetünk részére nagyobb összeget utalt ki mint amennyi járt volna. A mennyit kiutalt, azt bizonyára köszönettel fogadtuk s annak idején el is számoltunk róla, amit tudomásul vettek. Akkor még, ha jól emlékszem, Simkovics volt a referens s ha ő nekünk valamivel többet utalványozott volna, az ev. egyháznak mindenesetre még többet utalványozott volna méltányosságból. De nekem semmi túlfizetésről tudomásom nincs s bajos volna azt a Referátusnak is bizonyítania, hogy ő a jelzett 3 évben minket túlfizetett. Hiszen ő állapította meg, saját elhatározásából, minden évben a nekünk járó összeget s nem hogy túlfizetett

volna, de a jogosan igényelt s az állami költségvetésbe fel is vett járandóságainkat is évről évre megcsonkította.

Én a kezemhez érkezett államsegélyekről egyházi hatóságaimnak évről-évre szabályszerűen elszámoltam, a felmentést meg is kaptam. Ide természetesen semmi hivatalos okmányt el nem hoztam s következképpen látatlanban, tájékoztatást adni nem tudok. Ha még él, Simkovics tudná megmondani: igaz-e, hogy a nyugdíjintézetet túldotálta? S ha igen miért? Ha ő nem él, úgy akkori tisztársa, Stunda István, adhatna felvilágosítást.

Tisztvársi szeretettel: Pálóczi-Czinke István

306. Forrás

/Beregi e. m. irattárából. – 816/1933. sz. Gépírás. – /

A benei református egyház lelkeszi hivatala.

67/1933.

Templom renoválás.

Nagytiszteletű Esperesi Hivatal Nagyberég.

A benei református egyház az iskolaügyi minisztériumnak 140–447–20 sz. végzésével a templomnak, mint műemléknek restaurálására 30.000.- Kč szubvenciót engedélyezett azzal, hogy a hozzá beterjesztett terv és költségvetés szerint ezen munkálat 1933 okt. 15-ig elkészíttessék. Az összes munkálatok összege a költségvetés szerint 65.000 Kč. A hiányzó 35.000 Kč-t ez egyház részint a befolyt adományokból, részint a most ajánlás útján begyűjtendő összegből fedezi. Az idő rövidsége miatt, de meg az állami technikai hivatal teljes rendelkezéseinek általunk be nem folyásolható utasításai szerint a munkálatokat az ő közbejöttével sürgősen meg kellett kezdeni, így felsőhatósági jóváhagyás és árlejtés mellőzésével kérjük a nagytiszteletű Esperesi Hivatalt, hogy ezen bejelentésünket tudomásul véve, a presbitériumnak eddig tett rendelkezéseit jóváhagyni szíveskedjék.

Bene 1933. szeptember 14.

1 drb. szerződés. / pecsét./

alázatos tisztelettel Toldi György s. k., Orémus László s. k., Horváth Menyhért s. k., Siket Gedeon s. k., Monus Gyula s. k.

307. Forrás

/Zajdó László, serkei ref. lelkesz tulajdonában./

Zajdó hozzám írt leveléből közlöm a következőket! Hogy az egyház javait az én adóhátralékom miatt el akarták árverezni, mellékelve küldök egy bírósági végzést, mellyel már a földbecsülők is kiküldettek. Külön-

ben tanú rá az egész serkei presbitérium, mert ők vették fel a monopoltól a fizetésemre a búza előleget s kifizették az adót és így maradt el az árverés. Az 1938. évi búzafizetésem értéke legnagyobb részben adórament s így nekem a felszabadításig nyomorogni kellett. Most a bírósági végzést közlöm:

/Exekučná vec

Čís. jed. E-863/37- vymajúcej strany Čslov. štát. zast. Berným úradom vo Feledinciach proti povinnej strane Reformátskej fare v Širkovciach, pro 6.571 Kč -h. a prísl. Nariadenie odhadu nemovitosti. Súd nariaďuje odhad nemovitosti;

protokolu č. 68,153 pozemkovej knihy kat. územia. Za znalcov ustanovujú; Štefan Kováč, alsó, Širkovce, p. Ondrej Molnár, rolník v Širkovciach, Vymáhajúcej strane sa ukladá, aby do a dní složila zálohu na útraty odhadu pripojeným šekovým vplatným lístkom obnos ...Kč. H Keď tak neurobi, bude návrh na povolenie dražby zamietnutý. Okresný súd vo Feledinciach, oddelenie III., dňa 16. augusta 1937.

/Bélyegző:/ Dr. Emilia Valachova za správnosť vyhotovenia vedúci kancelárie: G.

Oznámenie času odhadu a miesta: Nariadený odhad koná sa dňa 23. septembra 1937. o 14. hod. popol, v Širkovciach u obecného starostu.

Pp. znalcovia nech sa tam dostavia, v určenú hodinu.

Výkonný orgán: G.

Fordítás:

/az irat a szokásos nyomtatványon készült, a megjegyzéseket nem írtam le, amelyek a nyomtatványon magyarázatul szolgálnak./

863/37 ügyszám

Végrehajtási ügy

követelő részről csszl. áll. feledi adóhivatali kirendeltség, serkei református lelkészség adós fél ellen, 6.571 cseh koronára.

Rendelet az ingatlan megbecsülésére.

A bíróság elrendeli az ingatlanok megbecsülését kataszteri föld táblakönyve 68.153 sz.

jegyzőkönyvében.

Szakértőkül megbíztatnak: Kovács István, alsó, Serke, T. Molnár András földműves Serkén. Követelő félnek elrendeltetik, hogy 8 napon belül a becslési költségekre fizessen be ...K...fill. összegű előleget.

Ha ezt nem teszi, a végrehajtási javaslat elutasítatik.

Járásbíróság Feleden, III. ügyosztály

1937. augusztus 16-án aláírás

A becslés ideje és helye:

Az elrendelt becslés megtartatik 1937. szeptember 23.-án délután 4

órákor a serkei községi bírónál. A t. szakértők jelenjenek meg ott a megjelölt órában.

Végrehajtó szerv: G.

308. Forrás

/Beregi e. m. irattárából. 363. k. i. /1928. sz. Kézírás. – /
64/1938.

Badalói ref. lelk. hivatal.

Tárgy: Egyházi föld kisajátítása.

Nagytiszteletű Esperesi Hivatal!

Jelentem, hogy a Járási Hivatal 16 egyénnek az egyház földjéből mintegy 7 kat. hold földet kisajátított telek helynek még azt is, amit mi előbb szabadkézből eladtunk. Ezt a végzést megfellebbeztük.

Badaló 1938 július 7.

t. tisztelettel Rátz Miklós ref. lelkész

/Református lelkészi hivatal három nyelvű pecsétje./

309. Forrás

/Máramaros–Ugocsi e. m. irattárából. – Gépírás./

Másolat a dolhai ref. egyház irattárában lévő eredetiről.

Haszonbéri szerződés.

Mely egyrésztől gróf Teleki Gyula, gróf. Teleki József. gróf Teleki László. gróf Teleki Tibor, és özv. báró Bánffy Györgyné, szül. gróf Bethlen Margit, mint kiskorú gyermekei gróf Teleki Domokos és Géza t. és t. gyámja, mint bérbeadók. másrésztől Koncz Sándor dolhai evangélikus református lelkész és Forberger Pál dolhai egyházközségi gondnok, külön meghatalmazottak által képviselt Dolhai evangélikus-református egyházközség, mint haszonbérő következően létesült:

1./ Bérbeadók bérbe, illetve haszonbérbe adják a közös tulajdonukat képező s a dolhai 24. sz. telek jegyzőkönyvben 93 – 94 hrsz, alatt felvett ingatlanokat a rajta levő lakház, imaház, udvar és kerttel együtt, 1900. évi január hó-1-ső napjától 1999 évi december hó 31-napjáig terjedő 99 azaz kilencven kilenc évre évi -1- egy korona bérösszegért a Dolhai evangélikus-református egyházközségnek, viszont a dolhai evangélikus-református egyházközség a fenti, bérő által ismert és jelenleg is használt ingatlant a fenti, megállapított évi bérért, az itt körülírt feltételek mellett és ezúttal meghatározott időre bérbe, illetőleg haszonbérbe veszi.

2./ Bérő, Dolhai evangélikus-református egyházközség tartozik az évi

- 1.- korona bérösszeget előzetesen minden év január elsején az uradalom pénztárába Dolhán, pontosan és hiánytalanul megfizetni, különben jogában van a bérbeadónak a bérleti viszonyt minden felmondás, vagy értesítés nélkül megszüntnek tekinteni.

3./ A bérlet területén levő összes épületek és azok tartozékai, a kerítések, stb. részletes és a jövőben az építkezésekhez képest esetről esetre kiegészítendő leltár mellett adattak át az evangélikusreformátus egyházközségnek.

Tartozik bérlő a bérlemény átlagának változatlan jó karban fenntartásáról gondoskodni, azt egy jó családapa gondosságával gondozni. Ennélfogva az s körülmény, hogy a bérbeadók a bérlemény bármely tárgyát avult, avagy elhanyagolt rossz állapotban adták át, nem jogosítja fel a bérlő egyházközséget arra, hogy azt a bérlet leltárával hasonló rossz karban bocsássa vissza és pedig annál kevésbé, mert azokat eddig is a bérlő egyházközség használta hanem tekintet nélkül az átvétel idején való állapotra, bérlő mindent határozott jó karban köteles átadni. A fák ki-vágása az 1894. évi tc. súlyán kívül annyiszor amennyiszor 100 Ft. bírság terhe alatt tilos.

4./ Tartozik bérlő az ingatlan határát gondosan megőrizni, a bérbe vett területet minden foglalás, útcsapás, elbitangolás és szolgalmimtól megőrizni és esetleg visszaszerezni, nemkülönben tartozik az ingatlan kerítését saját költségén jó karban tartani. Az ebbeli mulasztása által okozott károkért felelőséggel tartozik és ezenkívül tulajdonosok jogosítva vannak rajta az elfoglalt terület kétszeres értékét bírságként megvenni.

5./ A bérleményen építkezést tenni csak a tulajdonosok beleegyezésével lehet. A bérbeadók azonban már most beleegyeznek, hogy a bérlet tárgyát képező belsőségen a régi lelkészlak és dűledező melléképületei lebonttassanak s ezek helyébe egy szilárd s megfelelő lelkészlak és melléképületek emeltessenek: hogy a lebontott épületek anyaga értékesítessék, avagy az új melléképület céljaira felhasználtassék.

A bérlet tartama alatt emelendő új épületek, toldások, átalakítások, szóval bármiféle építkezések mindig leltározandók és az átadáskor készített leltárba, annak kiegészítéséül felveendőők.

Az engedély nélkül emelt épületek a bérlet lejártával minden megtérítés nélkül a bérbeadók tulajdonává válnak.

Ha a bérlő egyházközség a jelen szerződést a bérlet lejártával bármilyen okból nem kívánná meghosszabbítani, az összes épületek szintén minden megtérítés nélkül a bérbeadó grófi család tulajdonába mennek át.

6./ Ne adja Isten, de ha a dolhai evangélikus-református egyházközség mégis megszűnik, akkor a jelen szerződés megszüntnek tekintsük s a bérlet tárgya a rajta levő összes épületekkel együtt, minden kártérítés nélkül a grófi család tulajdonába megy át. Azonban a bérbeadók már most

kijelentik, hogy az épületeket azontúl is kulturális célokra fogják használni.
Hasonló kötelezettség háramlik a bérbeadókra is, ha a jelen szerződést a bérlet lejártával meghosszabbítani nem kívánják.
7./ Albérlet semmi cím és szín alatt nem engedtetik meg.
8./ Jelen haszonbéri szerződést az esetleges tulajdonos-változás sem érinti.
9./ Köteles a bérlő dolhai evangélikus-református egyházközség az ingatlan után járó mindennemű adókat és közterheket épen úgy, mintha a bérlemény az ő tulajdonát képezné a bérlet egész tartama alatt a sajátjából megfizetni, a felépítvényeket pedig tűzkár ellen a sajátjából biztosítani! Tűzkár esetén pedig a leégett épületeket a bérbeadók minden hozzájárulása nélkül a kárösszeg fölhasználásával ismét fölépíteni.
10./ Bérbeadók beleegyezésüket adják, hogy a bérlet tárgyát képező s a dolhai 24. sz. telekjegyzőkönyvben 93 - 94 hrsz. alatt felvett ingatlanra a haszonbérleti jog 1900 január 1-ső napjától 1999. év december hó 31 napjáig terjedő 99 azaz kilencvenkilenc évi idő tartamra a Dolhai evangélikus-református egyházközség javára minden további meghallgattásunk nélkül telekkönyvileg bekebeleztessek.
11./ A jelen ügyletből folyó mindennemű költséget és illetéket, a bekebelezési, valamint a telekkönyvi törlés költségét a bérlő viseli.
12./ Per esetére alávetik magukat a felek a mindenkori felperes által szabadon választandó kir. járásbíróság illetékességének s a sommás szóbeli eljárásnak.
A haszonbéri szerződés két - 2 - eredeti példányban kiállítatván, felek által saját kezűleg aláíratott, keltezés és aláírás előtt megjegyeztetik, hogy a 4 oldal 6 pont második sorában jel alatt - mégis - szó beszúrása illetve oldaltírása a szerződő felek tudtával és beleegyezésével történt.
Kelt Budapesten 1900. évi január 1-én.
Két egyházi pecsét.
Szerződő felek és két tanú aláírásai. Kiskorúak gyámhatósága. Pecsét Bekebelezési iránti kérvény Egyházkerület megerősítő végzése és pecsétje.
Telekkönyvi bekebelezés rávezetése. Pecsét.
A másolat hitelül:
Széchényi István s. k. ref. lelkész.
Református lelkészi hivatal Dolha. – Pecsétje. két nyelven.

310. Forrás

/Ugyaninnen – Gépírás. –/

Másolat.

Alapító okirat

Alant írott Gróf Teleki József dunatetételeni, Gróf Teleki Tibor, gyömrői,

Gróf Teleki László oszlárpusztai, Gróf Teleki Domokos gernyeszegi, Gróf Teleki Géza alsózsuki, Gróf Teleki Sándor budapesti és gróf Teleki Gyula solti lakosok, mint az úgynevezett: dolhai uradalom volt tulajdonosai abból az alkalomból, hogy az uradalom tulajdonában annak a közelmúltban bekövetkezett eladása folytán változás állott be: a Dolhán alapított magyar református egyházközség céljára s egyben dolhai megszünt birtoklásuk emlékére ezennel a következő alapítványt tesszük:

Az alapítvány neve:

A gróf. Teleki Család dolhai lelkész- segélyezési alapítványa.

Az alapítvány célja:

Az alapítvány célja az, hogy Dolhán a magyar református egyházközség fennállása és ezzel kapcsolatban egy állandó, esetleg misszionárius lelkésznek az ellátása és az egyházközségi tagok gyermekeinek vallásuk: gyakorolhatása céljából is szükséges magyar nyelvű közoktatása lehetővé tétessék.

Az alapítvány jövedelme tehát a mindenkori dolhai lelkésznek /református/, vakantia/esetén az alábbiakban meghatározott módon a dolhai református lelki pásztori teendőket is végezni hivatott Máramaros-Ugocsbai református e. m. i missziói lelkésznek segélyezésére szolgál és a nevezetteknek legális illetményeit kiegészíteni, illetve pótolni van hivatva, miután az egyház fennállásának s hívei református magyar kultúrában való megtartásának egyik alap feltétele az, hogy a lelkész csekély illetményein felül anyagilag segélyeztessék.

Az alapítványból segélyezett lelkész kötelessége.

A segélyezést élvező dolhai református lelkésznek, vagy vakantia esetén a Máramaros-Ugocsbai ref. e. m. missziói lelkésznek a ref. egyházi törvényekben szabályozott egyházközségi lelkészi teendőknél felül kötelessége a dolhai magyar ref. iskolaköteles korban lévő egyháztagok iskolaköteles gyermekeinek magyar nyelvű írás-olvasásban és magyar ref. egyháztörténelem és irodalomban való rendszeres közoktatást végezni.

Az alapítvány összege:

A fenti cél szolgálatára a Máramaros-Ugocsbai ref. egyházmegye elnökségének egyidejűleg rendelkezésére bocsátottuk 100.000 azaz egyszáz ezer cseh koronát oly módon, hogy a Dolhai Hitelszövetkezetnél levő és 1929. évi január hó 1-ével 39.431.09 cseh koronát kitevő 6. számú betétkönyvön alapuló betéti követelésünknek ezen alapító okirattal való átruházása mellett ezt a betétkönyvet Biky Ferenc esperes, Nagy Ida Ferenc gondnok és Dr. Siménfalvy Árpád egyházmegyei ügyész urak kezéhez átadtuk, míg a 100.000 cseh koronát kiegészítő 60.568.91 összegről az Ugocsbai Bank Egyesület Részvénytársaság által az ezen alapítvány címére áthelyezett betétről kiállított betéti könyvet ugyancsak eredetiben átszolgáltattuk.

Az alapítvány kezelése és annak szervei.

Az alapítvány fenntartását és annak a kötelező gondnoksággal való kezelését a Máramaros-Ugocsi ref. egyházmegye és ügyésznek együttes jog és hatáskörébe utaljuk. Ugyanaz a szerv hivatott a segélyezett dolhai vagy egyházmegyei missziói lelkésznek oly irányú ellenőrzésére is, hogy a dolhai ref. egyháztagok iskolaköteles gyermekeinek a magyar nyelvű írás-olvasásban a magyar ref. egyház történelem és irodalomban való rendszeres közoktatást /mely az alapítvány kamataiból való segélyezés egyik előfeltétele, kellő eredménnyel teljesítik-e.

Az alapítványt kezelő és ellenőrző szerv /esperes, gondnok, ügyész/ az alapítvány állapotáról és arról, hogy a segélyezett lelkész, vagy missziói lelkész közoktatási kötelességét, mily eredménnyel végezte, az egyházmegye minden őszi ülésén évi jelentést tartozik tenni.

Amennyiben valamely előre nem látott esemény folytán a dolhai magyar református lelkészi állás reméljük csak átmenetileg betölthető nem volna, ez esetben az alapítvány betéti kamatai felében a tőkéhez csatolandók és mindég tőkésítve gyümölcsöztetendők, míg Dolhán a magyar református lelkészi állás újból betöltésre kerül.

Az újból alkalmazott lelkészt ezután az ily módon megnövekedett alapítványi tőkeösszeg kamatai fogják segélyezés címén és lelkészi illetményeinek kiegészítéséül megilletni.

Ez az eljárás mindannyiszor megismétlődik, amennyiszer a dolhai magyar református lelkészi állás vacanssá válik. Vacantia esetén ennek egész tartama alatt az alap nem tőkésített fele kamatai a dolhai magyar ref. egyházi funkcióknak végzésére a lehetőség mérve szerint elkötelezendő Máramaros-Ugocsi református egyházmegyei missziói lelkészt illetik.

Az alapítvány kamatainak a segélyezett lelkész részére való folyósítása vagy a tőkéhez csatolása előtt levonandók és kifizetendők a kamatjövendelmet terhelő adók, illetékek s esetleg a kiróható illeték egyenérték.

Amennyiben Dolhán a magyar ref. egyház végleg megszűnnék, úgy az alapítvány további sorsáról alulírottak, illetve egyenes ágon való leszámazóink jogosítottak dönteni. Ennek bekövetkeztéig az alapítvány a Máramaros-Ugocsi ref. egyházmegye elnöksége és ügyésze által, a kamatok rendszeresen tőkésítés mellett kezelendő.

Ha az alapítvány értéke a valuta romlás folytán vagy más okból veszélyeztetik, az alapot kezelő szerv jogosult az alap összegét értékálló valutára átváltoztatni, vagy ingatlanba fektetni, sürgős veszély esetén kivéve azonban csak az alapítók, vagy jogosult leszámazóik előzetes jóváhagyása mellett.

Ezen alapítvány után az alapítók intentiója szerint az 1929. évi 40 % szám csehszlovák kormány rendelet 3. §-ának r. és u. pontjai értelmében kiszabandó illeték az alapítókat, míg az esetleg fizetendő visszatérő illeték egyenérték az alap jövendelmét terheli.

Ez okiratot illetékkiszabás végett a Máramaros-Ugocsai ref. e. megye elnöksége tartozik az alapítvány elhelyezése szerint illetékes nagyszőlősi adóhivatalnak elfogadás, illetve jóváhagyás után bemutatni.

Szívből kívánjuk a dolhai magyar ref. egyház boldogulását, s örülnénk, ha ezzel az alapítvánnyal egy téglát sikerült volna leraknunk létének állandósításához.

Kelt: Budapesten, 1930. május hó 19-én.

id. Teleki József gróf s. k.

Gróf Teleki László s. k.

Teleki Tibor gróf s. k.

Gf. Teleki Géza s. k. dr. gróf Teleki Domokos s. k., Teleki Gyula gróf s. k., Gróf Teleki Sándor s. k.

Az általam a mai napon 196/1930. szám alatt felvett hitelesítési jegyzőkönyv alapján tanúsítom, hogy ezt az okiratot az általam egyenként személyesen ismert: Gróf Teleki József úr földbirtokos, dunatétényi lakos, Gróf Teleki László úr földbirtokos oszlárpusztai lakos, Gróf Teleki Tibor úr földbirtokos, gyömrői lakos, Gróf Teleki Domokos úr földbirtokos, geryeszegi lakos, Gróf Teleki Géza úr földbirtokos, alsózsuki lakos, Gróf Teleki Sándor, földbirtokos, solti lakos és Gróf Teleki Gyula úr követ attasé, belgrádi lakos, ma előttem saját kezűleg aláírták.

Kelt Budapesten, 1930. ezerkilencszázharminc évi május hó 19 tizenkilencedik napján. aláírás a kir. közjegyző. P. H. díj és bélyeg

35.40

311. Forrás

3/1930 szám.

A dolhai református egyházközség presbitériuma a Budapesten 1930. május 19-ik napján Gróf Teleki József, Gróf Teleki Tibor, Gróf Teleki László, Gróf Teleki Domokos, Gróf Teleki Géza, Gróf Teleki Sándor és Gróf Teleki Gyula volt dolhai nagybirtokos alapítók által aláírt ezen alapító okiratot, mint a Gróf Teleki család, Gróf Teleki Gyula emlékére tett dolhai lelkész segélyezési alapítványt az alapítók iránt érzett hálás köszönetének kifejezése mellett a mai napon tartott gyűlésben felolvasás, ismertetés és megértés után egyhangúlag hozott határozatával minden változtatás nélkül elfogadta.

Dolha 1930. június hó 9-én. A dolhai református egyházközség nevében:

Szécsényi István lelkész, Iszapi Gyula gondnok, Sütő Ferenc, Tidrenczel Gyulam Balogh József, Márkus Sándor

Megerősített a Máramaros-Ugocsai ref. egyházmegye 1931.-én május hó 5-én Nagyszőlősen tartott közgyűlésének 15-számú határozatával.

Sevljus 14. május 1931.

Biky Ferenc esperes. Nagyidai Ferenc e. m. gondnok.

92/1931. szára, Megerősítette a kárpátaljai ref. egyházkerület elnöksége Beregszász, Munkács 1931. július 17.

Dr. Polchi István Bertók Béla egyházkerületi főgondnok püspök.
402/1931.

Hogy ez a másolat az eredeti alapító okirattal szóról-szóra megegyez, hivatalosan bizonyítom.

Nagyszöllős 1931. július 28.

Biky Ferenc s. k. esperes.

/Esperesi hiv. pecsétje./

312. Forrás

Máramaros-Ugocsbai e. m. irattárából. - Gépírás./

Zemský Sekretariát Republikánske Strany Zemědělského a Maloroľnickeho Lidu Pro Podkarpatskou Rus, Užhorod. Telefon 252 a 426.

Užhorod, dne 30./4. 1938. Kazinciho ul.6.

Č. j. 6997 Dr. Bač./P/ 38.

Věc: evangelická církev, Dolhé, informace.

Vysokodůstojný pane otče!

V záležitosti reformované evangelické církve v Dohém intervenoval jsem u generál. ředitelství stát. lesu a statku v Praze a obdržel jsem následující odpověď:

ústřední ředitel. stát. lesu a st. věnuje otázce reformované evangelické církve v Dohém největší pozornost a snaží se, aby záležitost s touto církví byla pokud možno příznivě vyřízena. Zatím však nelze ve věci zaujmouti definitivního stanoviska již vzhledem k tomu, že vec bude nutno ještě blíže vyšetřiti.

Věc je velmi stížena tím, že reformovaná evangelická církev zahájila proti býv. vlastníku velkostatku. Dohé soudní spor, ač jí vlastník poskytoval různá plnění dobrovolně.

Při převzetí velkostatku do státního majetku musil stát do tohoto sporu vstoupiti jako nástupce býv. vlastníka. Bude velmi těžko odvodniti benevolentně stanovisko vůči církvi než zaujal býv. vlastník.

Tolik zasílám Vám k Vaší informaci a trvám s republikánským pozdravem:

Dr. Edmund Bačinsky senátor N. S,

Vysokodůstojný Pán p. otec evangelické církve Dolha.

Fordítás:

Kárpátalja-russziai földműves és kisgazda nép Köztársasági Pártjának országos titkársága Ungvár. Ungvár, 1938. 4/30-án.

6997. sz. Dr. Bcs. /P/38.

Tárgyi Evangélikus egyház, Dolha, tájékoztatás.

Nagytiszteletű uram atyám!

A dolhai ref. ev. egyház ügyében közbenjártam Prágában az all. erdők és birtokok egyetemes igazgatóságánál és a következő választ kaptam: „az állami erdők és birtokok központi igazgatósága a dolhai ref. ev. egyház kérdésének a legnagyobb figyelmet szenteli és igyekszik, hogy ez az ügy az egyházzal a legmegfelelőbbben legyen elintézve. Eddig az ügyben még nem lehetett végleges álláspontot elfoglalni, még pedig azért nem, mert az ügyet közelebbről ki kell vizsgálni.

Az ügyet nagyon meglassítja az, hogy a ref. ev. egyház pert indított a nagybirtok előző tulajdonosa ellen Dolhán, dacára hogy a tulajdonos önként teljes jóindulattal volt. A nagybirtok átvételénél állami tulajdonba az államnak kellett az előző tulajdonos jogutódjának, lennie ebben a perben, nagyon nehezen indokolható a volt tulajdonosnak az egyházzal szemben tanúsított jóindulatát. Annyit üzenek önnek az Önök tájékoztatására és maradok republikánus üdvözlettel: Dr. Bacsinszky Ödön s. k. képviselőházi szenátor.

Nagytiszteletű Úr az ev. egyház ura-atyja Dolha.

313. Forrás

/Ugyanonnan. – Gépírás.

/52/1938.

Dovhé–Dolha 1938. V. 4.

Nagytiszteletű Ref. Esperesi Hivatalnak Tacovo – Técső.

Csatoltan van szerencsém Dr. Bacsinszky szenátor úrnak mai postával érkezett levelét azon kérelemmel megküldeni, hogy méltóztassék azt figyelmesen áttanulmányozni és Stunda képviselő úr útján a földművelésügyi minisztériumot felvilágosítani arról, miszerint az uradalom előbbi birtokosai tévesen informálták az egyházunkra vonatkozó tényállást illetőleg.

Egyházunk ugyanis a Máltai rend uradalmának részéről soha a legkisebb jóakaratot, vagy figyelmet sem tapasztalt. Ellenben minden kérésünket ridegen elutasított, a Teleki családtól évszázadokon át élvezett hasznos jogainkat évről-évre igyekezett sérelmes intézkedéseivel megnyirbálni. Így én, mint az egyház vezetője súlyos dilemma előtt álltam. Ha elnézem a jogfosztásokat: egyházam engem tesz felelőssé felsőbb hatóságaim előtt, hogy szerzett jogaitól megfosztani engedtem. Ha pedig tiltakozom a jogfosztások ellen, akkor pedig az uradalom vezetői előtt leszek gyű-

lőltté. Ily nehéz helyzetben egyházmegyei ügyészünkhöz fordultam tanácsért, ki több hónapi fontolgtatás után úgy látta jónak, hogy per útján kell az uradalmat vállalt kötelezettségeinek betartására kényszeríteni. Ezt a pert azonban Nagytiszteletűséged utasítására csakhamar visszavontam s tetemes perköltséget fizettem abban a reményben, hogy Nagytiszteletűségednek tett ígéretéhez híven az uradalmi igazgató is visszavonja sérelmes intézkedéseit s jobb belátást tanúsít majd egyházunkkal szemben. Sajnos, hogy ez csak hiú reménykedés volt.

Bár ismeretes nagytiszteletű Esperes úr előtt, mégis a csatolt levélre válaszképpen szükségesnek látom megemlíteni, hogy a most folyamatban levő pert nem az egyház indította az uradalom ellen, hanem az uradalom indította egyházunk ellen az egy korona jogelismerési díjnak január hó elseje helyett 3-án történt befizetése miatt. Én az uradalmi igazgató intézkedéseiből látva, hogy egyházunk szálla a szemében: még az 1930. évi számadáskor figyelmeztettem a presbitérium előtt algondnokunkat és az egyházfit kik rendesen együtt vitték be az 1.- korona jogelismerési díjat az uradalomba hogy szerződés értelmében pontosan vigyék be minden év jan. elsején az egy koronát s általában a bérleti szerződést pontosan betartsuk. De az uradalmi tisztviselők mindig méltatlankodtak, hogy nekik ünnepük van s az egyház miatt nem kötelesek a hivatalban ülni. Nem kérik az, ha 2-án vagy 3-án viszik is be a bérletet.

Így történt, hogy csupa figyelemből, – nehogy ünneplésüket zavarják – 1934-ben jan. 3-án vitték be az egy koronát s e késedelem okot szolgáltatott az igazgatónak arra, hogy egyházunkat szerződésszegésért beperelje. Ama hamis beállítás tehát, hogy egyházunk perli az uradalmat melyet az állam kénytelen volt átvenni csakis tőle származhatott.

Ha az erdőkincstár átvette volna a pert, akkor módjában volna azt be is szüntetni, amit egyházunk fel is tételezett akkor, mikor egyezségajánlatát megtette a Földművelésügyi Minisztériumnak. Erre az uradalomra, míg azt rendbe nem hozza, úgy is nehéz százezreket fizet rá talán évtizedekig az erdőkincstár. Milliós ráfizetés mellett tehát az a nagyon is bizonytalan 5000 Kč, melyet tőlünk követel az előző birtokos, oly elenyésző csekélység, amit a kincstár meg sem érez s ami különben is bőven megtérül azon egyezségajánlat következtében, melyet éppen abban a reményben tettünk, hogy annak alapján a pert a kincstár azonnal visszavonja.

Egyházunk ügyvédjétől nemrégén kapott értesítés alapján azonban úgy tudjuk, hogy a törvényszéken is a Máltai Rend folytatja ellenünk a pert s így e per semmiképpen nem lehet akadálya kérésünk gyors elintézésének a minisztériumban. Ellenben az állam ekképpen megnyilvánult nemes gesztusa meggyőzné a velünk szemben elfogultakat is arról hogy a kincstár nem akar közreműködni egy erkölcsi intézmény megsemmisítésében, sőt az erősek ellen védelmébe veszi a gyöngét.

Igen kérem Nagytiszteletűségedet, méltóztassék a fent írtakat Stunda képviselő úrnak mielőbb tudomására hozni és megkérni, hogy ha már egyházunk ügyét szíves volt a magáévá tenni: Bacsinszky szenátor úrral közösen világítsa fel a minisztériumot a valódi tényállás felől. Hiszen azért kellett pártfogókat keresnünk mert tudtuk, hogy nagyon egyoldalú és elferdített megvilágításba kerül egyházunk az uradalom volt birtokosai révén. És ha a kincstár átvette a pert: úgy egyezségi ajánlatunk előfeltételeként kérjük egyházunk nevében annak azonnali visszavonását. Ha pedig nem vette át a pert, úgy ne tekintse azt a kincstár kérésünk gyors elintézésében gátló akadállyak.

Feltételezve, hogy nincs ideje Nagytiszteletednek leveletem ily részletesen közölni Stunda képviselő úrral, elküldöm annak másolatát is esetleges csatolás végett ajánló s bennünket igazoló soraihoz.

Kérésem mielőbbi elintézését várva vagyok

Kiváló tisztelettel: Pecsét. Széchényi István s. k. ref. lelkész.

314. Forrás

/Dunántúli e. ker. irattárából. Pápa. 7779/1918. sz. Gépírás./

A vallás és közoktatásügyi m. minisztertől.

88008/1918. szám. V.

Hivatkozásai folyó évi 2547 szám alatt kelt becses előterjesztésére van szerencsém a Főtiszt. Püspökséget a következőkről értesíteni.

A fennforgó viszonyokra való tekintettel hozzájárulok ahhoz, hogy a losonci református egyház és a magyar állam között 1869.-ben kötött szerződés felbontassák. Ennek folytán a szerződésben vállalt kötelezettségek kölcsönösen megszűnnek. Hozzájárulok ahhoz, hogy a magyar kincstár haszonélvezeti zálogjogi biztosítása a telekkönyvből töröltessék, de csak is azzal a feltétellel, hogy a losonci református egyházközség az állami főgimnázium számára biztosítja legfőlebb 1000 korona évi haszonbér ellenében a jelenlegi, az állam és a város által épített iskolaépület használatát mindaddig míg a magyar állam az állami főgimnázium elhelyezéséről másként nem gondoskodik. A szerződés felbontása által a református egyház joga a Losonc város által fizetendő évi 2000 korona járulék nem éled fel, mert ezt a járulékot a város a református gimnázium fenntartására adta. Tisztelettel kérem a főtiszteletű Püspökséget, hogy a fentieket a losonci református egyházzal sürgősen közölni s a szerződés felbontására vonatkozó, a fenti elveknek megfelelő új szerződést ide mielőbb betervezni méltóztassék, hogy így a régi szerződés felbontása és az állami főgimnáziumra vonatkozó új bérleti szerződés jogérvényesen létesüljön.

Budapest, 1918. évi december hó 20-án. Lovász s. k.

Főtiszteletű Németh István dunántúli ref. püspök Úrnak, Komárom.

315. Forrás

/Dunáninneri e. ker. irattárából. – Gépírás./

Főtiszteletű H. Püspök Úr!

Mellékelve küldöm az iskolai referátus válaszát Főtiszteletűségednek arra az előterjesztésre, melyet az iskolai tankönyvek ügyében méltóztatott tenni. Könnyebb megértés céljából ezennel le is fordítom.

A Slovenskói teljhatalmú minisztérium mellé beosztott ev. egyházi ügyek referátusának Patay h. püspök úrral méltóztassék közölni az ő 274/1920. számú szept. 18. -án kelt előterjesztésére, hogy a népiskolákban Szlovenszkón csak a minisztérium által jóváhagyott tankönyvek használhatók. Amennyiben ilyenek még nem adtak volna ki, addig, míg újakkal lesznek pótolva a szokásos módon cenzúrázott tankönyvek használhatók.

Az iskolai ügyek referense helyett: Prchlik. s. k.

Teljes tisztelettel vagyok Stunda István s. k.

1920. X. 29.

316. Forrás

/Dunáninneri e. ker. irattárából. – Szám nélkül. – /

E levelet hivatalos formájában gépírással írva Stunda István aláírásával küldte ki a referátus, de Stunda – udvariasságból – hivatalos fogalmazványi papiroson magyar szöveggel is megküldötte. Itt tehát ezt a magyar szöveget közlöm, amelyet Stunda saját kezűleg írt:/

Minister Československej Republiky s plnou mocou pre správu Slovenska.

čís. 1241. ai 1921.

Bratislava, dňa 2-ho júna 1921.

Oddelenie: ev. a. v. církve.

Predmet: Vestník. Ref. elemi iskolák államsegélyeinek beszüntetése.

Ref.püspöki hivatalnak Veľká Seč. pp. Dolný Várad Tekovská župa.

Az iskolai referátus 25720/1. sz. a. a következő értesítést küldi:

„Ref. elemi iskolák Pozbán, Baračkán, Bessén, Nový Loton és Mochovcén /Zlaté Moravec tanfelügyelőség/ az iskolaügy és nemzetművelődés minisztériumának felhívása és a következményekre való figyelmeztetése ellenére is elutasította a „Vestník” átvételét, amelynek járatását pedig 1920. dec. 10-én kelt 5983. sz. miniszteri, illetőleg az itteni hivatal 1920. dec. 17-én kelt 956. sz. rendelete minden iskolára kötelezővé teszi. Nevezett iskoláknak a fenti vétség miatt az itteni hivatal 15291. sz.

a. 1921. jún. elsejétől beszünteti az államsegélyek folyósítását.
Az iskolák illetékes fenntartóit méltóztassék erről értesíteni.
Az iskolai referátus igazgatója: Folprecht s. k.” Tudomásul vétel végett:
kormánytanácsos helyett: Stunda István s. k.

317. Forrás

/Kárpátaljai-ungyi e. m. irattárából. Gépírás./
/Alábbi levél cirill betűkkel írva orosz szöveggel és magyar szöveggel is megküldetett./
9556. sz.

Podkarpatská Rus polgári igazgatóságok, tanügyi osztálya.
Užhorod, június hó 5-én
Preklad. /Fordítás./

Podkarpatská Rus polgári igazgatásának tanügyi osztálya felhívja önöket a következőkre: Hozzánk beérkezett írásbeli jelentések, valamint személyes tapasztalataink arról tettek tanúságot hogy javarészt a felekezeti iskolák nem felelnek meg a törvényes követelményeknek. Sok helyen évek hossza óta egyáltalán nincs kinevezve tanító, valamint sok iskola oly állapotban van, hogy az ott tanítás csakis előzetes renoválás után engedhető meg. Sok helyen egyáltalán nem törődik az iskolafenntartó azzal, vajon a tanítója megkapja e az egyház részéről jegyzőkönyvileg biztosított illetményt. Amint hogy az 1907. évi XXVII. tc. 10. §-a gondot az iskolafenntartóra ruházza. Egy kategória alá véve a felekezeti iskolák 80% nem rendelkezik azokkal a legszükségesebb taneszközökkel és felszerelésekkel, amelyek nélkül a tanítás engedélyezése lehetetlen. Nincs gondoskodva arról, hogy az iskola mindennap ki legyen seperve, havonként fel legyen súrolva és így tovább, úgy hogy a legtöbb helyen maga a tanító köteles elvégezni e neki nem illetékes munkát csupán azért, hogy mégis lehetségessé váljon a tanítás. Tekintettel mindezekre felszólítjuk önöket, hogy 1921. év augusztus hó végéig az 1907. évi XXVII. t. c. 2. §. 5. bekezd alapján, valamint az 1868. évi XXXVIII. t. c. rendelkezése értelmében a be nem töltött tanítói állásokat töltsék be, mert ellenkező esetben az állam nevez ki oda állami tanítót.

Kérjük továbbá, hogy 1921. év augusztus hó végéig bezárólag iskolákat az 1907. évi XXVII. t. c. 15. § a, b, c, d, bekezd. az 1868. évi XXXVIII. t. c. 27. és 28. §. Az 1893. évi XXVI. t. c. 16. § az 1868. évi XXXVIII. t. c. 11. § rendelkezései szerint hozzák rendbe, mert ellenkező esetben, t. i. ha iskolájuk oly állapotban lesz, hogy ott a tanítás a törvények rendelkezései értelmében meg nem engedhető, az ily iskolák részünkről bezáratnak, az állam költségén kijavíttatnak, s oda állami tanító neveztetik ki.

Az alkormányzó helyett: Pesek . s. k.

318. Forrás

/Kárpátalja-ungyi e. m. irattárából. Gépírás./

Miniszter Elnök Úr!

Egyházi alábbi sérelmei nem terjeszthetjük az állam hivatalos nyelvén Miniszter Elnök Úr magas, színe elé, mivel megérkezéséről csak néhány órával előbb szereznünk tudomást s így a lefordításra nem maradt időnk. Kérjük erre nézve kegyes elnézését!

Podkarpatská Russ polgári igazgatóságának tanügyi osztálya az 1919/20-ik tanévben nemcsak eltiltotta az ungvári református egyház fogadalmat nem tett kántortanítóját, Bodoni Gyulát a tanítástól, de nevezett a rendőrhatalóság 1920. jún. havában a városból is kiutasította. Ennek folytán a színmagyar református gyermekek legnagyobb része a Kossuth téri iskolába volt kénytelen beiratkozni, hol általuk érthetetlen nyelven kellett betanulniuk – szajkó – módra a hittanon kívül az összes tantárgyakat s így azokból nem voltak képesek megérteni, elsajátítani semmit.

Az ungvári református egyház tantermát előbb a katonai hatóság foglalta le laktanyának s a tanterem bútorzatát, felszerelését részint az udvarra hordták részint rakásba zsúfolták, hol ezek legnagyobb részben elpusztultak.

Majd 1920 őszén a kántortanítói lakás összes helyiségeit az egyházi előljáróság tiltakozása dacára magán családok részére elrekvirálta a rendőrhatalóság s bár ez utóbbi írásbeli nyilatkozatot adott számunkra, hogy a lefoglalás csak ideiglenes s addig tart, míg új kántortanítót választ az egyházközség, mindennek dacára a kántortanítói lakásba helyezett családok egy részét még ma sem távolította el, úgy hogy Kormos Gerő kántortanítónk természetbeni fizetésül járó lakásának konyháját, kamráját és egy szobáját még ma sem használhatja s így az iskolai termet kénytelen konyhául is használni, midőn Kormos Gerő ladmóci kántortanítót már hónapokkal előbb megválasztottuk és őt a tanfelügyelőség új állásában megerősítette és számára az államsegélyt is utalványozta.

Minthogy megválasztott új kántortanítónk régi állásáról lemondott s még abban a hónapban ide kell költöznie családjával együtt, kérjük Miniszter Úr sürgős intézkedését, hogy iskolai tantermünk és kántortanítói lakóhelyiségeinkből az odahelyezett családok haladék nélkül eltávolítatván azok eredeti rendeltetésüknek visszaadassanak.

Tisztelettel: Dr. Korláth Endre s. k. presbiter, Komjáthy Gábor s. k. ref. lelkész, egyházmegyei tanácsbíró.

Ungvár, 1921. évi augusztus hó 25.

Az ungvári Ref. Egyház Lelkészi Hivatala. Pecsétje.

319. Forrás

/Barsi e. m. irattárából. – 2613/1921. szám. – Nyomtatott.–/
Az iskolai referátus 1921. évi március 27. 13748/III. ai 1921. számú rendelete.

Kelt 24. 10. 1921.

Tárgy: A Csehszlovák Köztársaság kötelékébe való tartozás jelvényei a nép és polgári iskolákban.

Tanfelügyelőség Školský Inšpektorát v Leviciachban

A közoktatás és közművelődésügyi minisztérium Prahában 1920. évi december 10-iki 60. 194/1920. számú és 1921. évi március 4-iki 16. 854/1921. számú rendelete.

Hogy az iskoláknak a csehszlovák köztársaság kötelékébe való tartozás külső jelzésében a kívánatos egyöntetűség érvényesüljön, az összes nép-és polgári iskolák számára Szlovenszkon tekintet nélkül az illető iskola jellegére, tannyelvére és arra, hogy állami segélyben részesül-e vagy sem, a következőket rendeleti el.

1. Mindaz ami az 1907. évi XXVII. t. c. 17. §-ában és még e törvénycikk, más helyen Magyarország címeréről, mint az állami hozzátartozás külső jelvényéről mondva van, érvényes a változott viszonyok mellett az 1919. évi július hó 23-iki t. c. ben, –t. és r. tára 449. szám – foglalt rendelkezése szerint:

1. A csehszlovák köztársaság államcíméről /1920. évi március 30-iki. t. c. 4. §-a –t. és r. tára 262.

sz.– /használva az épületek jelzésére, kívül a főbejárat fölött,

2. A csehszlovák köztársaság elnökének az egyes tantermek díszítésére.

A csehszlovák köztársaság elnökének képe, megfelelő kivitelen minden egyes osztály feltűnő helyén elhelyezendő. Éppúgy az iskola azon termeiben is ahol előbb a király képe volt.

II. A volt Magyarország címerei, éppúgy a magyar királyok, miniszterek és más személyiségek képei, melyek a volt magyar királysághoz való tartozásra emlékeztetnek, ez összes iskolai helyiségekből eltávolítandók a keretkből kiveendők és a tanfelügyelőnek megőrzés miatt átadandók.

Ugyanaz vonatkozik a magyar himnusra is.

A régi keretek, ha azokon nincsen dísz, cím vagy egyéb más jelvény, mely az előbbi államjogi viszonyt feltüntetné, az új képek berámázáshoz felhasználhatók.

III. A magyar történeti képek, éppúgy a volt kormány által előírt szemléltető taneszközök, amennyiben a magyar nemzeti eszme felkeltésére és ápolására szolgálnak, vagy a melyek a csehszlovák köztársasághoz való tartozás és ragaszkodás rovására lehetnének, az összes osztályok-

ból és a tanulók által hozzáférhető helyiségekből eltávolítandók, a használatból elvonandók és az irattárába vagy szertárába /iskolai múzeumba, taneszközök raktárába/ helyezendők el.

Kétes esetekben az állami tanfelügyelő dönt.

IV. A volt magyar királyság térképei, úgyszintén az oly térképek használata, melyeken még a régi határok vannak feltüntetve egyelőre még használhatók, de az illető iskolaigazgató személyes felelősége mellett köteles arról gondoskodni, hogy minden térképen a csehszlovák köztársaság határai világosan, ízlésesen és a térkép részleteknek megfelelően, feltüntetve illető-leg berajzolva legyenek. Ugyanez teendő minden iskolai térképnél és más taneszközöknél, amennyiben ott a csehszlovák köztársaság területe előfordulna. Az ország határai a térkép széléig megjelölendők.

V. Az 1907. évi XXVII-ik t. c. 17. §-a értelmében minden iskola köteles nemzeti ünnepek alkalmával az állam zászlaját kitűzni.

Az állam zászlaja színeit és alakját az 1920. évi március 30-iki t. c. 1. §-a –t. és r. tára 252. sz. – és az 1920. évi augusztus 20-iki kormányrendelet –t. és r. tára 512. sz. – írja elő.

A magyar állami színeket feltüntető zászlókat az iskola épületben egyáltalán nem szabad tartani és ezekkel a II. pontban foglalt utasítás szerint kell eljárni. A zászlórúd és más tárgyakon levő zöld szín, mely a vörös és fehér színnel együtt szándékosan és feltűnően képezi a magyar színeket, eltávolítandó vagy kézzel pótlendő, lásd az 1920. évi augusztus hó 20-iki kormányrendelet –t. és r. tára 512. sz. –

Ha az iskola az 1907. évi XXVII. t. c. 17. §-a értelmében az állam zászlaját államköltségen kívánja beszerezni, köteles az iskola eddigi magyar állami zászlaját az állami tanfelügyelőnek beszolgáltatni, bármilyen pénzen szereztetett is be annak idején.

VI. minden nép és polgári iskolában a jellegére, tannyelvére és arra, hogy államilag segélyezett vagy sem a volt Magyarországhoz való tartozás jelvényeinek eltávolításáról és a csehszlovák köztársasághoz való tartozás jelvényeivel való pótlásáról jegyzőkönyv veendő fel.

Azon jegyzőkönyv e mellékelt minta szerint minden pontjában kitöltve és az érdekelt tényezőkkel azaz az iskolaszék elnökével /iskolagondnokság/ iskolának igazgatója és az összes tanítók, tanítónők/ által aláírva, legkésőbb 1921. július végéig beküldendő az illető tanfelügyelőségnek, amely a jegyzőkönyv hiánytalan voltát az összes mellékletekkel küldi be az iskolai referátusnak Bratislavában, a szükséges képek és zászlószövetek beszerzése iránti ajánlással.

Az 1921. március hó 4-iki 16. 854/1921. rendelettel kiegészített 1920. évi december hó 10-iki 60. 194/1920. számú rendelet értelmében a nem állami iskoláik csak az esetben kérhetik az állam jelvényeinek államköltségen való beszerzését, ha ezeket a rendelet kihirdetése után a tanfelügyelőség

útján szerezték be és ha a rendeletben foglalt feltételeknek eleget tettek.

E rendelet kihirdetés előtt beszerzett képekért, zászlókért stb. kiadott összegek nem állami iskoláknak /községeknek, iskolaszékeknek, hitközségeknek stb. / megtérítve nem lesznek.

Ezzel az iskolai referátus Bratislavában 1921. évi február hó 23-iki 86616/I. ai 1921. számú rendelete egészített ki.

Állami tanfelügyelő. Pecsét.

320. Forrás

/Dunáninneri e. ker. irattárából. – 5/923. sz. – Gépírás./

Referát ministerstva školstva a národnej osvety v Bratislave.

Predmet: Učebná osnova kalvínskych škôl na Slovensku.

Číslo: 65470/I-A.

Bratislava, dňa 19. decembra. 1922.

Konventu generálnej kalvínskej cirkve na Slovensku v Rim. Sobote.

Žiadám zdvorilé, aby sem bola zaslatá učobna osnova pre kalvínské ľudové školy schválené vyššou cirkv. vrchnosťou čís. 31/1911.

Správca referátu: Folprecht v. r.

/Pečat./

Fordítás:

Iskolai és nemzetművelődésügyi minisztérium referátusa Pozsony.

Tárgy: Szlovákiai kálvinista iskolák részére tanterv.

65470/I-A. ai 1922.

Pozsony, 1922 december 19-én:

Szlovenszkói kálvinista egyház egyetemes konventjének Rimaszombat.

Tisztelettel kérem, hogy küldessék be ide a felsőbb egyházi hatóságtól 51/1911 sz. a. megerősített tanterv a kálvinista népiskolák részére.

Referátus vezetője:

/Pecsét./ Folprecht s. k.

/Fenti ügyiratra kézírással írta Papp József püspöki titkár: Dunáninneri ker. tanterve beterjesztett 1923. IX. 6. l. mell. Papp./

321. Forrás

/Ugyanonnan. – Gépírásos levélkópia./

A szlovenszkói kálvinista elemi iskolák tanterve.

65470/I-A-22. 3. Szeptember 6.

Iskolaügyi és Nemzetművelődési Minisztérium Referátusa Bratislava.
Hivatkozással fenti sz. leiratra a szlovenszkói református elemi iskolák egyházfőhatóságilag jóváhagyott tantervére vonatkozólag van szerencsém tisztelettel jelenteni, hogy a magyarországi egyetemes konvent hivatkozott 31/1911, sz. határozata nem a népiskolai tantervre, hanem Aggtelek egyházközség közalapi járulék törlése iránti kérelmére vonatkozik.

Egyházhatóságilag jóváhagyott egyetemes népiskolai tanterv a volt magyarországi református egyházban nem is volt, csupán az 1912. évi egyetemes konvent 132/1912. sz. határozatával az egyes egyházkerületek tantervi javaslatainak egységes feldolgozása céljából egy bizottságot küldött ki, de ez a bizottság munkáját be nem végezte.

A szlovenszkói dunáninni kerület a volt dunántúli kerület „Tantervét” használja a szükségszerű módosításokkal, a tiszáninni egyházkerületnek külön önálló tanterve nem volt –csakis a vallástanításra,– hanem az állami tantervet használta és használja ma is, szintén a szükségnek megfelelő módosításokkal.

A szlovenszkói egyetemes református egyház konventje 1923. évi április hó 25–26. napjain, Losoncon tartott ülése jegyzőkönyvének 60. p, értelmében van szerencsém mellékelten a dunáninni egyházkerület által –módosításokkal– használt „Tantervet” betervezni.

Püspök, az egyetemes konvent lelkészi elnöke.

322. Forrás

/Barsi e. m. irattárából. – Gépírás./

Referát ministerstva školstva a národnej osvety v Bratislave.

Tárgy: Lučenec, I. tanfelügyelőség havi jelentés az 1924 évi április óról és jelentés az iskola látogatásokról.

Sz. 24739/114/I. A. ai 1924

Bratislava, 1924. évi május hó 30.

A református egyház püspöki hivatalnak Bratislava.

A lučeneci I. tanfelügyelőség által a lučeneci ev. ref. elemi iskolában 1924. évi április hó 7-én és az 1923 évi szept. 26.-án eszközölt látogatásáról felvett és betervezett jegyzőkönyvből megállapítottam, mivel Zayzon Dénes volt iskolaszéki elnök erről a tisztről lemondott és Sörös Béla ref. lelkész és ref. elemi Iskola volt igazgatója megakadályozza Baka Irma tanítónőt hogy az iskola igazgató tisztét végezze.

Ennek következtében nem csak az iskola adminisztrációja van akadályozva de szenved a tanítás is, kérem hogy a legsürgősebben teljesítve legyen az itteni hivatal 30252/1. ai 1923. sz. átiratában írt feltételek és történjék gondoskodás új iskolaszéki elnök választásáról. Egyidejűleg

megjegyzem azonban, hogy továbbra megáradok azon az állásponton, hogy Sörös Béla ref. lelkész ne választassák meg iskolaszéki elnökül, amint azt már egyszer a 39701/I. ai 1920. sz. határozatban közöltetett és ennek az iskolának a fennállását újból ezen választásnak az eszköz-lésétől teszem függővé. Abban az esetben, ha az 1924/25 iskolai év kezdetéig a ref. egyház mint iskolafenntartó az adott feltétel betartásával nem választ iskolaszéki elnököt, intézkedem, hogy a zvoleni zsupánt hivatal az 1907 évi XXVII. t. c. 25 és 26 §§ értelmében az iskolát zárja be. Figyelmeztetem arra is, hogy az iskola épületén nem az előírt államcímer van, elrendelem azért, hogy még ebben az iskolai évben történjék gondoskodás a hiány eltávolításáról.

A min. helyett.

323. Forrás

/Ugyanonnan. – Kézírás./

Jegyzőkönyv.

Felvétellett Losoncon 1924 június hó 28-án, a ref. elemi leányiskolában. Jelen vannak: Sörös Béla lelkész, mint az egyháztanács elnöke, Baka Irma h. tanítónő, Kövy Árpád lelkész, ügyis mint jegyzőkönyvvezető és Bóda Antal tanú, Horváth Ferencné tanú.

1. Sörös Béla lelkész felolvassa egész terjedelmében a Bratislavai školský Referátus 24,739/114/I. ai 1924 sz. leiratát a bratislavai ref. püspöki hivatalhoz, úgy mint ez másolatban a losonci ref. egyház lelkészi hivatala részére megküldetett.

A leirat/ I. pontjában foglaltakra nézve szükségessé vált hivatalos kihallgatás során Baka Irma h. tanítónőhöz intézett kérdésekre tőle a következő felvilágosító válaszok adattak.

I. Arra a kérdésre, hogy a leiratban megnevetett 1921. évi szept. hó 26-án és 1924. évi ápr. 7-én tartott tanfelügyelői látogatás során volt e szó arról, hogy van e az iskolának igazgatója vagy nincs? Baka Irma tanítónő azt a választ adja, hogy a kérdés felvetéséről nem tud, az iskola igazgatásában azonban ő, mint helyettes tanítónő egyszersmind helyettes igazgatóként működött. Erről úgy az egyházi hatóságnak, mint az állami tanfelügyelőnek közvetve tudomása volt.

II. Arra a kérdésre, hogy Zayzon Dénes iskolaszéki elnök lemondása után Sörös Béla lelkész megakadályozta Baka Irma tanítónőt az iskola igazgatói tisztének végzésében megakadályozta azzal felel, hogy vannak dolgok, amelyekben megtörtént és pedig elsősorban az idegen illetőségű gyermekek felvétele ügyében. Nevezetesen: Horváth Margit, Hornyák Géza, Bence Béla.

Sörös Béla lelkész Horváth Margitra vonatkozólag megjegyzi, hogy ennek családja, apja és anyja református vallású, a losonci egyház kötelekéhez tartozó egyháztagok. Bevétele egyházi törvényeink értelmében hivatalos kötelesség. Hornyák Géza a losonci ref. egyház körzetéhez tartozó apátfalusi lakosok gyermeke, kik közül az anya ref. vallású, a szülők és a gyermek magyar anyanyelvűek. Losonc–Apátifalván magyar tannyelvű iskola nincs, a szülők a losonci ref. egyház iskoláját circa egy kilométer távolságról a gyermek anyanyelvén történhető oktatás céljából vették igénybe. Mint egyes házasságból született gyermekük felvétele az anya kívánságára a losonci ref. egyház részéről feltétlenül kötelező volt. A harmadik Bence Béla videfalusi lakos szülők ref. vallású gyermeke, szintén magyar anyanyelvű, azért, mert Videfalván magyar tannyelvű iskola nincs és ott hitoktatásba nem is részesíthető, szülők pedig a losonci ref. egyház körzetéhez tartozó egyháztagok a circa két kilométer távolságról bejáró gyermek a ref. iskolába egyházi törvényünk értelmében feltétlenül felveendő volt.

Mint magántanuló nevezi meg Baka Irma h. tanítónő Both Tibort, akit a tanfelügyelőség neki megtiltott az iskola növendékéül felvenni. Both János málnapataki lakos, ref. vallású nyug. magyar pénzügyi tanácsos, a losonci ref. egyházközség tagja. Fiának mint magántanulónak levizsgáztatása a losonci ref. egyház iskolájának az egyházi törvények értelmében való kötelessége.

III. Baka Irma tanítónő megkérdezhetvén, hogy von-e még valami, amiben Sörös Béla lelkész igazgatói tisztében akadályozta?

– feleli: az összes iskolák részéről rendezett kiállításon az iskola részt nem vett, mert Sörös Béla lelkészhez intézett ama kérdésére –részt vegyünk, igen v. nem– a lelkész mint az egyháztanács elnöke azzal felelt, hogy az iskola ezen nem vesz részt.

Sörös Béla lelkész megjegyzi, hogy a hozzá intézett kérdésre tényleg ezt a feleletet adta ezzel azonban az iskolának semminemű kárát nem okozta. Ez az elhatározása abból a következetes magatartásból fakadt, amellyel egyháza képviselőjében tartozott.

Arra további kérdésre, hogy van-e még valami, amiben őt Sörös Béla lelkész az igazgatói tisztében akadályozta azzal felel, hogy egyebet ezeken kívül nem tud.

IV. Utólagosan Baka Irma tanítónő j. könyvbe kéri vétetni még azt, hogy az iskola év bezárása körüli intézkedések, a nyilvános évvárás, bizonyítvány osztás és a következő iskola évre való felvétel ugyancsak Sörös Béla lelkésznek mint az egyháztanács elnökének megállapítása szerint történt.

Sörös Béla lelkész ismételten felhívja Baka Irma h. tanítónőt, hogy teljesen nyíltan, minden korlátozás nélkül mondja még j. könyvbe azokat, amik tudomása és emlékezete szerint őt az iskola igazgatásában az egyház tanácselnöksége részéről akadályozták. Beke Irma h. tanítónő azzal felel, hogy az említetteken kívül több nincs.

Kövy Árpád s. k. j. könyv vezető. K.m.f.
Baka Irma s. k. h. tanítónő
Sörös Béla s. k. ref. lelkész.
előttünk: Bodon Antal s. k. Horváth Ferencné s. k.

324. Forrás

Felsőzempléni e. m. irattárából. – Sz. nélkül. – Kézírás./

Jegyzőkönyv, felvétel/ Garanyban, 1924. okt. 2-án tartott presbiteri gyűlésen.

Jelenvoltak: Helmeczy Antal ref. lelkész, Szabó Mihály gondnok, Kis Vargaestók Mihály, Szabó János, Szabó András, Kis Vargaestók János és Szakál István presbiterek.

Lelkész előadja, hogy az esperes úr utasította, hogy vizsgálja meg, hogy Deme András gercselyi lakos gyermekét miért nem vette fel Tusay István tanító a garanyi iskolába – A presbitérium mondjon mint iskola fenntartó véleményt, s Tusay István tanító is adja elő indokait. Felhívja azért úgy a presbitériumot, hogy mondja meg a maga véleményét, s valamint a tanító is indokolja a maga eljárását.

A presbitériumnak nincs semmi kifogása az ellen, hogy más egyház-községből való ref. gyermek járjon a ref. iskolába, ha van hely és ha az az iskolai törvényekkel nem ellenkezik. Tusay István előadja, hogy ő a Deme András gercselyi lakos gyermekét feltételesen felvette, de ugyanakkor kérte a gercselyi áll. iskola igazgatóságától a gyermek felvételéhez szükséges múlt évi bizonyítványt és a gyermek isk. anyakönyvi lapját hivatalos úton. Ugyanakkor kérdést is intézett a tanf. hivatalhoz, hogy a gyermeket felveheti-e?

A gercselyi áll. iskola igazgatósága azt válaszolta, hogy a gyermek bizonyítványát és anyakönyvi lapját ki nem adja, mivel a tanf. hivatal neki megtiltotta.

A tanf. hiv. válasza az volt, hogy a gercselyi áll. iskolában hely van, úgy fölösleges a gyermeket más községbe adni. Tusay István tanító ezenkívül előadja, hogy 1921. évben ugyanilyen ügyből kifolyólag a tanfelügyelő azt a szigorú utasítást ill. rendeletet adta, hogy ha szlovák anyanyelvű gyermeket mer felvenni az iskolába, állásából elmozdítja és az államszolgálatot beszünteti. Ezen fenyegetés következtében a Deme gyermeket miután szlovák anyanyelvű, elutasította. Kmf.

Helmeczy Antal s. k. Lelkész, Szabó Mihály s. k. Gondnok, Kis Vargaestók Mihály s. k., Szabó János s. k., Szabó András s. k., Kis Vargaestók János s. k., Szakái István s. k. presbiterek.

Pecsét:/ Ref. Farskij Úrad. Ref. Lelkeszi Hivatal, Bodzásújlak./

325. Forrás

/Dunáninenni e. ker. irattárából. – 356/559/1925. sz. – Gépírás./

Referát Ministerstva školstva a národnej osvety v Bratislave.

Predmet: Vrútky, ev. ref. cirkev. Žiadosť miestnosti k bohoslužobným účelom. Číslo 31055/I-A. prepožičanie jednej školskej K číslu 300/559 zo dňa 18. 5. 1925.

Bratislava, dňa 27. kvetná 1925.

Biskupskému úradu reformované cirkve v Bratislave.

Tamojšej žiadosti, aby pre bohoslužby reformovanej cirkve vo Vrútkach bola prepožičaná školská miestnosť, nemôžem vyhovieť, pretože tunajší úrad v smysle výnosu ministerstva školstva a národnej osvety zo dňa 9. dubna 1920. číslo 21689 môže prepustiavať školská miestnosti len k účelom telocvičným a ľudovýchovným.

/Pečat./ Za ministra: v z. Pluhar v.r.

Fordítás:

Iskolai és nemzetművelődési minisztérium Referátusa Pozsony.

Tárgy: Ruttkai ev. ref. egyház kérelme egy tanterem átengedéséért istentiszteleti célra.

300/559 számhoz 1925. 5.1 8.-ról.

Pozsony, 1925. május 27.-én.

Református egyház püspöki hivatalának Pozsonyban

Ottani kérelemnek, hogy a ruttkai református egyház istentiszteletei részére iskolai helyiség engedtessek át, nem tehetek eleget, minthogy az itteni hivatal az iskolai és nemzetművelődési miniszternek 1920. április 9.-én kelt 21689 számú rendelete értelmében iskolai helyiségeket csak testnevelési és népművelési célra engedheti át.

Miniszter helyett: v.z. Pluhar s. k.

/Pecsét./

326. Forrás

/Beregi e. m. irattárából. – 599/1925. sz. – Gépírás./

/Cirill betűkkel az alábbi szöveg van felül:/

Civilná Správa Podkarpatské Rusi, školský odbor. čís. 21665/25.

V Užhorode, dne 13. listopadu 1925.

Věc: Batu, propůjčení učebný k účelům neškolským.

Vikariátu reformované cirkve evang. v Dercenu.

K žádosti reform. církevní obce v Baťu povolil školský odbor, aby jedné učebný státní obecné školy v Baťu mohla církevní obec použití k pořádní jakési slávnosti /hostiny/ dne 13. září 1925. večer za podmínky, že se v učebně nebude tančiti.

Podie hlášení školních úřadů uvedená církevní obec ignorovala toto ustanovení a po hostině uspořádala v učebně tanec.

Žadáme, aby pořadatelé slávnosti byli povoláni k zodpovědnosti a přísně pokáráni.

Školní referent: Šimek v. r.

/Pečat./

Fordítás:

Kárpátalja Rusia Polgári Közigazgatása, iskolai ügyosztály

21665/25. szám.

Ungvárt, 1925. november 13.

Tárgy: Bátyú, tanterem átengedése nem iskolai célokra.

Ev. ref. egyház vikáriátusának, Dercenben

A bátyúii ref. egyházközség kérésére megengedte az iskolai ügyosztály, hogy a batyui államiközségi iskola egyik tantermét az egyházközség valami ünnepélyre /lakoma/ 1925. szeptember 15-én használhatja azzal a feltétellel, hogy a tanteremben nem fognak táncolni.

Az iskolai hivatalok jelentése szerint a nevezett egyházközség ignorálta ezt a feltételt és a lakoma után a tanteremben táncot rendezett.

Kérjük, hogy az ünnepély rendezőit vonják felelőségre és szigorúan dorgálják meg.

Iskolai előadó: Simek s. k.

/Pecsét./

327. Forrás

/Máramaros-Ugocsai e. m. irattárából. – Sokszorosítás. –/

A máramarosi-Ugocsai ref. egyházmegye esperesi hivatalától.

214/1928.

CCCXVII. körlevél.

A kebelbeli egyházak tisztelt Elöljárónak.

I. A folyó hó 8. napján tartott egyházmegyei közgyűlés határozata értelmében felhívom lelkész társaimat:

a/ hogy szószékből mondjanak köszönetét az egyházmegye nevében azoknak az egyháztagnak, kik az 1927. évben földi javaikból egyházi és iskolai célra adakoztak.

b/ hogyha valahol szektáriusok mutatkoznak, azokról és eljárásairól az esperesi hivatalnak azonnal jelentést küldjenek.

c/ hogy a konfirmandusoknak vallásos iratokat, bibliákat vagy legalábbis emlékiratokat adjanak.

Felhívom a presbitériumokat:

a/ hogy ahol az egyházi jó rendet megzavaró ref. egyháztagok vannak, azokra a fegyelmi szabályokat mulhatatlanul alkalmazzák, s eljárásukról az esperesi hivatalt értesítsék.

b/ hogy gondjuk legyen az egyházi épületekre, lelkészi s tanítói lakásokat, melléképületeket, kutakat tartsák jó karban. Minden e tekintetben előforduló kárért felelőséggel tartoznak.

2. Végül tudomásvétele végett közlöm az iskolaügyi és nemzetművelődésügyi minisztériumnak 1928. április 3-án 37811 1–28 számú rendeletét, melyben kijelenti, hogy ezután a Kárpátaljai nem állami iskolák fenntartási /dologi/ szükségleteinek fedezéséhez segéllyel nem járul. Ha nem tudnak eleget tenni ebbeli kötelezettségüknek, arról kell tárgyalni, hogy ottan állami vagy községi iskola létesíttessék.

Atyafiságos szeretettel vagyok, Nagyszöllősen. 1928. május 18-án
Biky Ferenc. s. k. Esperes.

328. Forrás

/Dunáninnyi e. ker irattárából. Kézírás. /615/1932. sz. 33./1932. sz.

Főtiszteletű Püspök Úr!

Méltóságos Uram!

Folyó hó 28-án újkenyéri Úrvacsoraosztáson voltam Ímelyen. Két istentisztelet után: presbiteri és közgyűlést tartottam. Az 535 és 475 számú kegyes leiratait a gyűlés előtt felolvastam.

A Kormányintés felett –különösen az öregebbek– nagyon indignálódtak. És miért? Mert az Iskola átalakítása a nagyon szigorú pedáns volt Tanfelügyelő Kurinszky akarata és utasítása szerint történt. Két ablak már délkelet felől –már kora reggel hátulról világít a gyermekeknek és 3 ablak nyugatról– baloldalról. Hogy az ajtó befelé nyílik: biz Isten! Nem ok a kormányintésre. Nem egyéb ez Főtiszteletű Uram! Mint sörszálhasogatás.

Méltóztassék ezért bizottságot kiküldeni: mind nevetségesnek fogja tartani a Tanfelügyelő feljelentését, annál is inkább: mert az ő extra szabályai szerint –annyi idő alatt, miért éppen ma látta meg a kifogásolni valót?!....

Minden lelki, testi jók forró kívánásaival csókkal és üdvözléssel!

Martos, 1932. augusztus 29.

Szerető szolgatársa: Puskás Lajos s. k. ref. lelkész.

329. Forrás

/Beregi e. m. irattárából. – 78/1923. sz. – Gépírás./
Zemský Úřad Pro Zemi Podkarpatoruskou v Užhorodě /Ugyanez cirill
betűkkel./

Číslo 99.035/20 ai 1932.

Užhorod, dne 14. ledna 1933.

Vec: Kid'ouš /okr. Berehovo/ nedostatky cirkevní obecné školy reformátské napomenutí podle § u 15. zák. čl. XXXCVIII: 1868.

Reformátské církevní obci v Kid'ouši

Šetřením konaným během školských roků 1930/31 a 1931/3, školním inšpektorátom byly zjištěny při výše uvedené škole tyto závady, odporující ustanovení § 11. zák. čl. XXXVIII: 1868. Celkově posouzena učebna, studna a záchody se, stanoviska zdravotního a stavebně technické o svém účelům vubec ne vyhovují. Dle zpráv obvodního lékaře vyskytuje se mezi žáky oční nemoc, která povstala nedostatočným učebný.

Na uvedené nedostatky byla již tamní církevní obec dvakrát upozorněná zdejšími výnosy ze dne 28. listopadu 1931 č. 141. 994–20–1931 a z 15. dubna 1932 čís. 57. 343/20–1932, avšak nedostatky v tyto dosud nejsou odstráněny.

Udělují tedy po třetí tamní církevní obci, jakožto vydržovatelce této školy podle § 15. citovaného zákona napomenutí s tím, aby zjištěné závady byly co nejdříve odstráněny, jinak bylo nutno postupovatí přesně podle zákonného ustanovení zmíněného § 15.

Z tohoto rozhodnutí možno se Vám odvolati do 15 dnů od doručení k ministerstvu školství a národní osvěty v Praze.

Odvolávání to muselo by býti podáno u zdejšího úřadu.

Za zemského presidenta: Děkanátu reformované církve v Drysině pošta Hat u Berahova na vedomí.

Za zemského presidenta: Nečitately podpis.

Fordítás:

Kárpátalja-ország országos hivatal Ungvárt.

99. 035/20 ai 1932 sz. Ungvárt, 1933. január 14.-én.

Tárgy: Kigyós /Beregszászi járás/ ref. egyházközség iskolájának hiányai megintése az 1868: XXXVIII. t. c. 15. §-a szerint.

Református egyházközségnek Kígyóson.

Az 1930/31 és 1931/32 iskolai év elején megejtett tan- felügyelői vizsgálat megállapította fentnevezett iskolánál azokat a hiányokat, amelyek ellenkeznek az 1868. XXXVIII. t. c. 11. §-ának rendelkezéseivel. Egész-

ben véve a tanterem, a kút és illemhelyek egészségügyi és építészeti technikai szempontból hivatásuknak egyáltalában nem felelnek meg. A körorvos jelentése szerint a tanulók közt szembetegség fordult elő, amit a tanterem hiányos világítás okozott.

Nevezett hiányosságokra az ottani egyházközség már kétszer volt figyelmeztetve az itteni 1931 november 28.-án kelt 141.994–20–1931.3 számú és az 1932 április 15.-én kelt 57.343/20- 1932. számú rendeletekkel, azonban ezek a hiányok eddig sem rendezettek.

Az ottani egyházközségnek tehát harmadik kormányintés adatik, mint iskolafenntartónak az idézett törvény 15. §-a szerint azzal, hogy a fennálló hibák a leghamarabb eltávolíttassanak, különben kénytelenek leszünk szigorúan eljárni az említett 15. § törvényes rendelkezése szerint.

Ezen határozat ellen a kézbesítéstől számított 15 napon belül a prágai iskolai és nemzetművelődésügyi minisztériumhoz lehet fellebbezni. Azt a fellebbezést az itteni hivatalnál kellene beadni.

Országos elnök helyett:

Református egyház esperességének Dercenben

u.p.: Gát Beregszász mellett tudomásul.

Országos elnök helyett: Olvashatatlan aláírás

330. Forrás

/Dunáninnyi e .ker. irattárától. 489/1934. sz. – Gépírás./

Ref. Lelkészi Hivatal, Bori.

50/1934. sz.

Főtiszt. és Mélt. Ref. Püspöki Hivatal Pozsony.

416/1934. sz. átíratára, melyben arról értesít, hogy az iskolai referátus hiányok következtében I. kormányintésben részesíti iskolánkat, közlöm a következőket: Tény az, hogy tanfelügyelőség a nevezett kifogásokat emelte.

Az iskolaszék ezen kifogásokat tudomásul vette és gondoskodott azok pótlásáról. Mivel a faluban képzett kézimunka tanítónő nem volt, olyant kellett alkalmaznunk, amilyen vállalkozott rá. Ma fizetett kézimunka tanítónő tanítja rendes óraszám mellett a leányokat. Ez tehát nem lehet ok a kormányintésre. A taneszközöket tehetségünkhöz mérten kiegészítjük. Tavaly is 120 K. értékben rendeltünk taneszközöket. Ez természetesen csak olyan kifogás, melyet a legjobban felszerelt iskolával kapcsolatban is fel lehet hozni. Mostani anyagi körülményeink nem engedik meg, hogy 5-6 ezer koronát erre a célra fordítsunk hiszen sehonnan egy fillért sem kap e maroknyi egyház. Ami végül a tanterem tisztaságát illeti, erről igazán kifogástalanul gondoskodva van. Az egész kifogás onnan keletkezett, hogy a tanfelügyelő a karácsonyi szünidő előtt 3 nappal jött látogat-

ni, amikor nagytakarítás előtt állott az iskola, tehát nem ragyoghatott a tisztaságtól. Hiszen nem lehet takarítási vakációt adni a gyermekeknek, hogy tanítás közben is takarítsanak.

Egyébként az egész anomália onnan van, hogy a Slovenska Ligának nincs pénze iskolára és most a mienket akarják elvenni, hogy így jussanak iskolához. Engedjék meg a II. tanterőt és mindezek az anomáliák meg fognak szűnni. Mert lesz hivatásos tanítónő, ki a kézimunkát tanítja, lesz két tanterem és nem 100 gyerek piszkolja a tantermet naponta. Ez már valószínű kultúrbotrány, ami velünk történik, de a mi szavunk kicsiny és nem hallik el a magas fórumokig, a magyarság vezetősége pedig egyáltalán nem törődnek az ügygel. Így csak bennünket keserítenek folytonos kifogásaikkal, melyek miatt az egyház minden előjárója el van keseredve, mert pártfogást nem lát sehol! Minden esztendőben 10 ezer koronányi összeget fordítunk iskolánk fenntartására. Magam kérdezem: miből? Meddig bírja még ez a kis egyház? Hiszen a választók névjegyzéke mindössze 80 sorszámot tartalmaz. Meddig bírjuk még a szekatúrát mikor magunkra vagyunk hagyatva? És sehonnan felénk nyúló segítő kezet nem látunk.

Tavaly felelőségre vontam a tanfelügyelőt, hogy milyen alapon eszközölt kormányintést? Azt felelte, hogy rossz az iskola. Hiszen két éve renováltattam, ő azután megnézte kívül-belül és akkor azt a hallatlan és szemtelen kijelentést tette: Valószínű a paplak volt rossz és én arra emlékeztem! Ilyen alapokon kapunk mi kormányintést. Nem kell nekünk semmi kormányintés, ami rossz anélkül is kijavítjuk. Most is kifogásolta a padokat, holott mi már előre megcsináltattuk őket, szintúgy az illemhelyeket is, melyet azonnal lebontattunk és újat építettünk.

Szíveskedjen tehát odahatni, hogy a kormányintést megfellebbezhessük és ez a lehetetlen állapot felsőbb hatóságok színe elé kerüljön és nekünk elégtétel adassák.

Vagyok tisztelettel alázatos szolgája:

Bori, 1934. Máj. 29.

Kovács Károly s. k. ref. lelkész.

/Pecsét: Ref. Lelkészi hivatal Pecsétje, Bori./

331. Forrás

/Konventi levéltárban elhelyezett levél. - Kézírás./

Kivonat Székely Bertalan lelkipásztornak Tárnokhoz intézett 84/1940. számú leveléből:

„A tanfelügyelőség már 1934 évben utasította az egyházat az iskola bővítésére és második tanterő beállítására, az egyház szegénységére hivatkozva a második iskola felállítását megtagadta, mire a községet

kényszerítették II. iskola felállítására. A község meg is vett egy iskolának alkalmas házat, a ezt megvizsgálni jött ki a bizottság szolgabíró, állami mérnök, tanfelügyelő, jegyző, orvos, stb.

Az egyház híveinek az a szerencsétlen gondolata támadt, hogy megkéri a bizottság állami építész mérnök tagját, hogy nézze meg a ref. iskola épületét és adjon tanácsot, hogyan javíttassák ki, hogy többé ne legyen vele baj. A mérnök meg is nézte –oda víve az egész bizottságot– és az épületet azonnal lezáratták, s utasították az egyházat új isk. épület építésére a réginek lerombolására. Hiába volt minden lépésünk a terv keresztülvitele ellen de mivel évről évre vártuk a szabadulás idejét, azt találtuk ki, hogy mint magánlakást fenntartjuk átépítve –csak hogy ne kelljen lerombolni,– kérvényt adtunk be ez iránt, amelyre kaptuk a csatolt választ...” Felsővály, 1940. ápr. 26.

Székely Bertalan s. k. reform. lelkipásztor

332. Forrás

/Ugyanonnan. Kézírás./

Járási hivatal 3212/35 sz. 1935 aug. 7.-én kelt végzése.

1./Az épület csakis kvalifikált építész és nem kőművesmester építheti fel.

2./ Az épület keleti oldala, amely egészen szét van hasadva, teljesen újonnan építendő új fundamentummal.

3./ hasonlóan a nyugati oldal újonnan építendő, a volt tanterem ablaka /délre nyíló/ újonnan építendő.

4./ A pince boltozatát és a tanítói lakás összes mennyezetét teljesen szét kell hányni.

5/ Az összes többi nyílásokat a falakban alaposan át kell vizsgálni, be kell falazni és cement malterrel kell beönteni és az összes falakat ezen kívül összefogó vassal /anker/ kell ellátni.

6. / Az épület ilyen alapos átdolgozás után sem használható iskolai célra.

Székely Bertalan s. k. ref. lelkész.

Igazolom. Felsővály 1940. ápr. 26.

A Felsővályi Ref. Egyház Pecsétje

333. Forrás

/Beregi e. m. irattárából, – 306. k. i. /1937. – Gépírás./

Nagytiszteletű Bary Gyula úrnak, mint a Beregi Református Egyházmegye esperesének Nagyberég.

Nagytiszteletű Esperes Úr!

A beregszászi járási választmányának 1937. évi költségvetésében is

30000 korona van felvéve az iskolafenntartó egyházak és községek segélyezésére. - Ebből az összegből már 10.000 korona ki lett utalva Badaló községnek. Kérem méltóztassék a vezetősége alatt lévő egyházközségeket felhívni, hogy a lehetőség szerint május 4-ig adják be a kérvényeiket a járási választmányhoz segély iránt első sorban azok az egyházak, melyek tanítót tartanak, de azok is, melyeknek tanítójuk nincs, de iskola fenntartási jogukat még fel nem adták. Kívánatos volna, hogy egy, esetleg több egyház adna be kérvényt nagyobb összeget kérelmezve azzal, hogy iskoláját bővíteni akarja vagy azon nagyobb méretű javítást akar eszközölni.

Szíves intézkedését kérve és köszönve, maradtam Beregszászban 1937. április 24-én.

Kiváló tisztelettel: Dr. Bodáky István s. k. a járási választmány tagja.
/Magyar Nemzeti Párt - Beregszász. - Pecsétje./

334. Forrás

/Máramaros–Ugocsa e. m. irattárából. Gépírás. /
247/1934. sz. – Técső 1934. IV. 27.
Kivonat a 8-ik sz. esperesi körlevélből.

Valamennyi egyházközségnek.

1. Tudatom lelkésztestvéreimmel, hogy a májusi 4-ikén Nagyszőlősen időzendő Benes Ede külügyminiszter úr előtt leendő tisztelgés végett egyházmegyénk elnöksége meg fog jelenni s égető problémáinkról, mint szőlői és técsői magyar polgári iskola szükségessége, elemi iskoláinkban 1200 K helyett 4988 K. helyi javadalom követelése állam részéről, lex Dérer és 1879. L. t. c. alapján állampolgár lelkészekről levonás, egyházi törvényeink megerősítése stb. előtte –segítést kérve– meg fog emlékezni.

Atyafiságos szeretettel. Isaák Imre s. k. esperes.

335. Forrás

Ugyanonnan.
575/1937. sz. Tacovo–Técső 1937. X. 25.

Kivonat a 76. sz. esperesi körlevélből.

3. Eljártam az uzhorodi tanügyi referátusnál s ott felhatalmazást kaptam annak közlésére, hogy a tanfelügyelőségeknek nincs joguk ref. magyar gyermekeket eltiltani az anya, társ, leány, vagy akár más ref. egyház ref. felekezeti vagy állami magyar tannyelvű iskolájától, ha az 4 km.-nél közelebb esik a gyermek lakóhelyéhez. Ha e téren konkrét pa-

nasz merül fel, hivatalomon keresztül tegyen panaszt a szülő egyszeri jkv. formájában, amelyet illetékes lelkésze előtt ír alá. Tehát a csepei ref. magyar gyermek jogosult Feketeardóba, a farkasfalvi, Bökénybe, stb járni. ref. illetve áll. magyar tanítási nyelvű iskolába, az utóbbi annál inkább is mert a szülő, mint egyháztag jogosult teherviselése stb. jussán a bökényi ref. iskolához./

Atyafiságos szeretettel. Isaák Imre s. k. esperes.

336. Forrás

/Dunáninnyi e. ker. irattárából. - Gépírás./

/380/1938. sz.

Riaditelstvo I. štát. meš. chlapčenskej v Bratislava, Zochova 11./b.

Az I. számú állami polgári fiú iskola igazgatóságától, Bratislava, Zoch utca 11. Bratislava

Tárgy: A tantermeknek feszülettel való feldíszítése.

Alulírott igazgatóság azzal a tiszteletteljes kéréssel fordul a helybeli evangélikus református keresztyén egyházközség igen tisztelt Elnökségéhez, miszerint nyilatkozni méltóztatnék az iránt, helyesli-e vagy jobban mondva összeegyeztethetőnek-e tartja a református hitvallás elveivel, hogy az iskola termek, amelyekben a református vallású tanulók is nyernek oktatást, feszülettel legyenek feldíszítve. Ha esetleg a feszülettel való feldíszítés nem egyeztethető össze a református hit elveivel, nem emelnek-e esetleg kifogást a pusztá kereszttel való feldíszítés ellen.

Pecsét. Olvashatatlan aláírás.

337. Forrás

/Ugyanonnan./

380/1938.

8. április 18.

Állami iskola tantermeinek vallásos szimbólumokkal való feldíszítése.

Az I. számú állami Fiúpolgári Iskola Nagyságos Igazgatóságának.

Helyben.

Nagyságos Igazgató Ur, Mélyen Tisztelt Uram!

F. hó 15.-én kelt szíves megkeresésére úgy a bratislavai református Egyház nevében, mint a püspöki hivatal nevében a következőket van szerencsém előterjeszteni.

Amennyiben állami intézményeknek vallásos jelvényekkel való felékesítését a hatóságok nem ellenzik, református keresztyén egyházunk

felfogása szerint kizárólag pusztá kereszttről lehet szó tehát egy olyan tisztán szimbolikus alakzatról, melyen sem felirat sem pedig a Megváltó Istennek kiábrázolása nem található. Különösen tekintettel arra, hogy a bölcs vezetése alatt működő intézetben református keresztyén növendékek is neveltetnek, le kell szögeznünk ezt az álláspontunkat s egyben azt, hogy ragaszkodunk a pusztá kereszt alkalmazásához, ismétlem, ha azt az illetékes iskolai hatóságok nem ellenzik mivel maga a fészület, eltekintve attól, hogy hitvallásunkkal ellenkezik, egyháztörténelmi szempontból is régen megszűnt az összes keresztyén felekezetek közös építő szimbóluma lenni.

Maradtam mély tisztelem nyilvánításával: az Úrban keresztyén szolgálja: ref. püspöki titkár, bratislavai helyettes lelkész

338. Forrás

/Ref. Lelkészi Hivataltól Nagyráska. 54/1940. sz. Kézírás./

Ntű. Ref. Lelkészi Hivatalnak Marcelháza.

A nagyráskai ref. egyházközségnek a keserves cseh uralom 20 eszten-deje alatt elszenvedett sérelmei. A tiszáninneri egyházkerületbe tartozó és a felsőzempléni egyházmegyébe kebelezt s a szlovák nyelvhatár mentén fekvő 250 színmagyar lelket számláló nagyráskai ref. egyház-község a cseh uralom alatt, valósággal a végvár szerepét töltötte be a magyar fajiság s a magyar szellemi és lelki élet küzdőterén.

A csehszlovák hatóságok ennek nagyon is tudtában voltak és jól tudták azt is, hogy amíg az ősi ref. templomban magyarul hangzik az Ige és amíg az ősi ref. iskolában magyar nyelven és szellemben tanulnak gyermekeink, addig Nagyráskát szlovákká tenni nem lehet. Miután isten-tiszteleti szertartásunkba és belmissziói munkánkba a gyülekezet színmagyar volta és egyetemes egyházunk autonóm jellege miatt bele nem avatkozhattak, ott támadtak meg bennünket, ahol sebezhetőek voltunk, vagyis az iskolánkon keresztül.

Iskolánk is felszerelés dolgában 1926-ig meglehetősen elhanyagolt állapotban volt. A nagymihályi tanfelügyelőség –ahova iskolánk tartozott– ezt észrevéve, megtalálta az utat melyen keresztül a támadások szinte vég nélküli sorozatát indította az évszázados magyar ref. iskolánk ellen.

1927-ben iskolánk megkapta az I. kormányintést és szigorú felhívást a hiányzó felszerelés pótlására. Az egyházközség akkori vezetősége megértve, hogy micsoda veszély fenyegeti iskolánkat és az iskolán keresztül a magyar magyarságot a követelésnek eleget téve 4224.45 cseh korona értékben pótolta a hiányzó felszerelést. A csehszl. tanügyi hatóságok látva azt, hogy az iskolafenntartó egyház még súlyos anyagi áldozat

hozatal árán is ragaszkodik iskolájához, megpróbált más, eredményes eszközökhöz nyúlni, hogy aljas célját, vagyis iskolánk megfojtását keresztülvigye. Ennek a célnak keresztülvitelére legalkalmasabb eszköznek kínálkozott számukra a köv. letagadhatatlan igazság: Nagyráskán 1930-ig kizárólag egy iskola működött; az évszázados 1 tanerős magyar ref. iskola, s idejártak a pol. község összes tanköteles gyermekei, 1930-ban azonban az történt, hogy pol. községünk más vallású lakosai, akik a múlt század közepe táján kezdtek beszivárogni, mint cselédek tót és polyáklakta vidékeiről /Galícia/ nem akartak hozzájárulni a ref. iskola fenntartási költségeihez /dacára annak, hogy azóta már megvagyonosodás/ és hogy gyermekeiket minden anyagi áldozat nélkül taníttathassák, szlovák tannyelvű iskolát kértek.

A csehszl. tanügyi hatóságok természetesen örömmel tettek eleget ez irányú kérésüknek és 1930. okt. 20-án a 100%-os magyar nemzetiségű Nagyráska községben a csehszlovák állami liga iskolát meg is nyitották. Ez az iskola kizárólag elnemetlenítő célokat szolgált s ennek az iskolának növendékei egy-két megtévedt reformátuson kívül kizárólag r. és g. kat. valamint zsidó vallású tanulók voltak.

Ennek a szlovák liga iskolának községünkben való felállítása és kat. és zsidók által való támogatása rendkívül veszélyeztette és fenyegette a mi évszázados magyar ref. iskolánk létét és az egész község további magyar jellegét.

Ezt bizonyítja az a tény, hogy 1933-ban iskolánk megkapja a II. sz. kormányintést és újabb kemény hangú felhívással a hiányos iskolai felszerelés mielőbbi pótlására. Az iskolafenntartó egyház presbitériuma hivatása magaslatán állva a veszélyt meglátva és hogy azt elhárítva, 1933-ban – ahogy az egyházi számadások igazolják – 3490.50 cseh koronát költött újabb iskolai felszerelésekre.

Természetesen ez sem volt elég, mert a csehszl. tanügyi hatóságoknak azt fájt, hogy iskolánk áll és működik. Dacára annak, hogy egyházunk iskola felszerelési követelményeknek az Apponyiféle iskolatörvények értelmében teljesen eleget tett, a csehszl. tanügyi hatóságok évről-évre újabb és újabb követelésekkel léptek fel, gondolva azt, hogy egyszer csak a ref. hívek s az iskolafenntartó testület megunja és megsokallja a sok követelést, önként is feladja iskoláját, 1933-tól–1938ig nem szűntek meg az újabbnál újabb szinte a lehetetlenséggel határos követelések. Az egyház minden teljesíthető követelésnek eleget tett, csak hogy iskolánkat bezárás veszélyétől megmentsük. Ezt az iskola megmentésért folytatott harcot igazolják az egyházi számadások adatai, melyek szerint 1933–38-ig az iskolai felszerelésre újabb 4358.65 cseh k. költött az egyház.

Miután ez a 250 lelket számláló s mindenféle adóktól megterhelt maroknyi ref. gyülekezet teljesen a maga erejéből minden áldozatot meghozva, az iskola felszerelési követelményeknek szinte az előírásokon felül

is eleget tett, a csehszl. tanügyi hatóságok most már olyan követelésekkel léptek fel, melyeket teljesíteni a legjobb akarat mellett sem állott módunkban. Ilyen követelések voltak pl. „kicsi a játszótér, az iskola környezet nem megfelelő! /5 kat. hold a tanítói porta/ szertár építése”,/ egy tanerős iskolához a törvény értelmében nem kell. /és ha ezek 1938. szept. 1-ig nem teljesítetnek az iskola megkapja a III.-ik kormányintést, ami egyenlő a bezárásával. Mondanom sem kell, hogy ezek a követelések minden alapot nélkülöztek s annak a gonosz tervnek álltak szolgálatában, melynek célja az volt, hogy Nagyráskán a magyar iskola megszűnjön, s ennek következtében a színmagyar község népoktatása teljesen ki legyen szolgáltatva a községben felállított és működő csehszl. állami liga iskolának.

Hála legyen a magasságos Istennek, aki reánk tekintett árva magyarokra és 1938 őszén úgy intézte a világ folyását, aminek következtében az ősi iskolánkra kimondott halálos ítéletet ellenségeink végre nem hajthatták.

Ha verejtékesen is, de meghoztuk a kivont áldozatokat mert az a magasztos cél és tudat vezérelt bennünket, hogy iskolánk megmentésével községünk magyar mivoltát mentjük meg az elszlovákosítással szemben.

Nagyráskán 1940. április hó 24-én.

Kalitza Dénes s. k. ref. lelkész, Tamás József s. k. gondnok ref. tanító, Kaszonyi Mihály s. k. presbiter, Szombathy Sándor s. k. Lázár István s. k. Tóth József s. k.

Ref. Egyház Nagyráska Pecsétje./Pecsét./ Református Elemi Népiskola Nagyráska./Pecsét./

339. Forrás

/ Kivonat a tiszapéterfalvai lelkész Tárnokhoz írt leveléből./
Református Lelkészi Hivataltól Tiszapéterfalva.

Nagytiszteletű Lelkész Úr!

Felekezeti iskolánktól 1931-ben megvonták az államsegélyt, az egyház ezért pert indított az állam ellen, sajnos a perben vesztesek maradtunk, vagy talán még a felszabadulásunkig nem dőlt el. Az iratokat nem tudtam megszerezni s így nem tudok róla biztosat írni, de nagyobb a valószínűsége annak, hogy a pert elvesztettük. Egyedül két iratot találtam az ügyre vonatkozólag melyet mellékelek is. A dologról felvilágosítást kértem elődömtől Dr. Földessy Józseftől, aki jelenleg Miglécen /Szlovákia/ lelképásztor, de eddig még nem kaptam választ levelemre, hogy a legfelsőbb bíróság hogyan döntött az ügyben és beküldték e az iratokat s ha igen, hol vannak és miért vonták meg az államsegélyt? Úgy gondolom, hogy az volt az oka, hogy 1930-ban a felekezeti iskolánál mivel felekezeti

tanítót nem kaptak állami kisegítő tanító működött s ezt az alkalmat felhasználta az állam arra, hogy a felekezeti iskolát megszüntnek tekintse. A következő évben már fel is állítják az állami iskolát így akarták megsemmisíteni felekezeti iskolánkat, de az egyház nem engedte, inkább vállalta a nagyobb terhet. Tanítóját kárpótolta az elvesztett államsegélyért, ha nem teljes mértékben is, évi 1200 cseh koronával emelte fizetését, ami nagy megterhelést jelentett erre a kicsi egyházra. Ennek aztán az lett a következménye, hogy rendes tanítót nem kaptunk, csak gimnáziumi érettségivel bírók működtek egészen a felszabadulásig. De az akció az állam részéről ezzel még nem ért véget Meg volt már az állami iskola, de még magyar nyelvű volt s ekkor már megindult a munka egy orosz nyelvű iskolának a felállítására – megjegyzem, községünk szintiszta magyar község csak görög katolikusok is élnek benne elég szép számban– a szomszédos Farkasfalva község orosz tanítója egy ívvel kereste fel a szülőket s aláírásokat gyűjtött volna, hogy a szülők kéri az orosz nyelvű iskola felállítását, mindenféle ígéretekkel kecsegtetve őket, hogy nem kell könyvet venni, mert könyvet, sőt még ruhát is adnak s gyermekükből majd csendőrök. fináncok lehetnek. Istennek legyen hála, felvilágosításaink nyomán ez a terv dugába dőlt, természetesen hozzájárult a felvilágosításainkhoz a lakosság magyar öntudata is. Az utolsó sérelem Kovács Béla ref. tanítót érte akit 1938. októberében, kevéssel a felszabadulás előtt elfogtak, röpiratok terjesztésével vádoltak. 3 hétig a beregszászi fogházban kínoztak, de mivel a vádat nem tudták rábizonyítani, a vádat ellene elejtették. Kovács Béla a felszabadulás után mivel csak gimnáziumi érettségivel tanított, állásáról leköszönt, jelenleg valamelyik jegyzőtanfolyam hallgatója.

Tiszapéterfalva 1940. május 6.

Mély tisztelettel Bőd István lelkipásztor.

340. Forrás

/Lenkey Barna lelkipásztor leveléből. –Kézírás. –/

Kedves Lelkipásztor Testvérem!

Az első összeütközésem a csehszlovák hatóságokkal 1929. decemberében történt. Rozzant állapotban levő iskolánk helyett egy két tantermes és két tanítói lakással bíró új, modern iskolát építettünk. Az iskola építési költsége kb.130. 000 cseh korona készpénz volt s azon kívül minden szekeres gazda kb. 12 napot szolgált szekereivel és lovával, míg a zsellérek kb. 10 napot dolgoztak az iskola építése mellett. Minden a legsimábban ment, az iskola pár hónap alatt felépült. Egyesek azonban sokallván a reájuk kivetett összeget, a legkisebb összeg 800 cseh korona volt, nem akartak fizet-

ni. A presbytérium kényszer helyzetbe került. A mestereknek nem tudván előteremteni a szükséges összegeket, a nem fizetőket kénytelen volt végrehajtani. A végrehajtás 1929. decemberében foganatosított, amikor is egyesek bosszúból feljelentettek a csendőrségen azzal vádolva, hogy én az egyik közgyűlésen, amelyiken az iskola építéséről volt szó s ahol az egyik jelenlevő azt javasolta, hogy adjuk át a csehszlovák államnak az iskolát, az majd a saját költségén felépíti, én azt a kijelentést tettem: „Nem adjuk át a csehszlovák államnak az iskolát még akkor inkább ha magyar állam volna. Ha őseink fel tudták építeni és meg tudták tartani, mi is fel fogjuk építeni és meg fogjuk tartani.”

Rendtvényes eljárás indult ellenem közbéke háborítás és állam ellenes izgatás címén. 1930 decemberében volt a törvényszéki tárgyalás Kassán, ahol 3 ember igazolta a vádat és meg is esküdött rá, míg 13-an mellettem vallottak s megesküdtek, hogy az inkriminált kifejezéseket nem tettem meg. Elítéltek 15 napi fogházra. Fellebbezés folytán a felsőbbíróság elé került az ügy, ahol protekció révén sikerült magamat felmentetnem.

1937-ben újból meggyűlt a bajom a cseh hatóságokkal. 1937 elején ugyanis az agrár párt helyi vezetői mozgalmat indítottak szlovák iskola létesítése ügyében. Aláírásokat gyűjtöttek s kb. negyven családnak a gyermekeit sikerült megnyerniük a létesítendő szlovák iskolába. Mikor erről tudomást szereztem, ellenakciót indítottam. Megbíztam a kurátoromat és az egyházfimat, hogy járják végig a falut s igyekezzenek a szülőket elhatározásuk megmásmásítására bírni. Az eredmény oly nagy volt, hogy a szülők a helyi agrárpárti vezetőknél egymásután jelentették be, hogy gyermekeiket mégsem íratják a felállítandó szlovák iskolába. Erre a helyi agrárvezérek feljelentették a kurátoromat: ifj. Angyal Dánielt, az egyházfimat: Cseh Istvánt és engem, hogy milyen jogon merészeltünk mi ellenakciót indítani. Engem még azzal is vádoltak, hogy a apósom anyjának a következő kijelentést tettem: „Amiért a fia aláírt a szlovák iskola alá, a fiának nem fogok többet képét adni.” A szepsi járásbíróóság elé került az ügyünk, ahol a terror törvény alapján mindhármunkat elítéltek. A kurátoromat és egyházfimat 300,-300 cseh koronára, engem pedig 500 cseh koronára ítélték. A kurátorom és egyházfim megnyugodtak az ítéletben, míg én megfellebbeztem, mert az a veszély fenyegetett, hogy a kongruámat megvonják. Kassára került az ügyem, ahol a vezető tanácselnök jóakarata folytán felmentettek.

A szlovák iskola felállítása végett megindított harc természetesen tovább folyt. A körjegyző átiratot intézett a presbitériumhoz hogy amennyiben 45 gyermeket beíratnak a létesítendő szlovák iskolába s így az egyik tanerő és tanterem feleslegessé válik engedjük át a II. számú tantermet a szlovák iskola céljaira. A presbytérium természetesen egyhangúlag elutasított

ta ezt az ajánlatot. Erre a szádalmási körjegyző visszaírt, hogy ez az ügy nem csak a presbitérium ügye, hanem az egész egyházközségre tartozik, miért is hívjak össze ebben az ügyben egyházi közgyűlést s értesítsem őt, jó előre a közgyűlés megtartásának helyéről napjáról és órájáról.

Bár ez a kérés autonómiánkba való beavatkozás volt, az előzmények után nem szegülhettem ellen annyival is inkább, mert előzőleg öt évig nem kaptam egy fillér államsegélyt sem. A közgyűlés 1937. máj. 20.-án este 8 órakor lett megtartva s a gyűlésen többek között megjelent a kassai tanfelügyelő: Orisek Márton, és az az almási körjegyző Csomaj János is. Az almási csendőrök pedig kint cirkáltak az iskola előtt. Szavazásra került a sor, melynek eredménye a következő volt: Nem hajlandó a tantermet átengedni 37, hajlandó átengedni 10, nem gyakorolta szavazati jogát 2.

Ilyenformán a kísérlet meghiúsult. Közben azután egyéb gondjai támadván a csehszlovák hatóságoknak, a szlovák iskola ügye többet nem került felszínre.

Jablonca, 1940. febr. 19.

Testvéri szeretettel köszönti. Lenkey Barna s. k. ref. lelkész.

/A levélben említett bírósági eljárásokról és elítéltetésekről a „Kassai Újság” 1930. december 18.i számában a 10. oldalon, a „Prágai Magyar Hírlap” 1937. november 26.-i számában a 7. oldalon olvashatók a sajtótudósítások./Tárnok./

341. Forrás

/Barsi ref. em. irattárából. – 139/1919. szám. Gépírás. – /
973/1919. szám.

Tekov vármegye zsupánjától.
973/1919. szám.

Nagytiszteletű Esperes Úr!

E hó 21-én kelt b. soraira válaszolva, készséggel értesítem, hogy Takács Gyula tanítónak ügyét újabb vizsgálat tárgyává fogom tenni, főképp a soraiból kivehető irányban.

Birtha tiszteletes úr felől kétségtelenül megállapítottam bizonyos súlyosabb elbírálás alá eső illojalitást /csak így nevezem/ a melyet állítólag legutóbb azzal tetszett, hogy a kiutasított vasutasok között oly pénzt osztogatott a mely nem képezi aláíróknak törvényes fizetési eszközét s ez okból elkobzandó lett volna.

Mégis a nagytiszteletű Esperes Úr kérelme folytán a nevezett lelkész úr további magatartásától teszem függővé elhatározásomat.

Egyebekben biztosítom a Nagytiszteletű Esperes urat az iránt, hogy a

vezetésemre bízott megyének minden lakosától, így hát a felügyeletére bízott lelkész és tanító uraktól is csak lojalitást és a polgári kötelességek pontos teljesítését kívánom. Mink senkit sem tartunk itt, mindenki oda mehet, ahová szíve vonzza, de a ki itt van, az viselkedjék lojalisan.

Én nagyra becsülöm megyénk református lelkészeit, egyenesen köszönetet mondok nekik a közrend fenntartása érdekében tett fáradozásaiért és készséggel kijelentem azt, hogy hozzám – Birtha tiszteletes úr esetét kivéve – nemcsak hogy nem érkezett semmiféle panasz, politikai magatartásukat illetőleg, hanem örömmel és nagy elismeréssel hallok hangoztatni azt a bölcs nyugalmat, és higgadtságot, amellyel a tényleges helyzetet megítélik.

Köszönettel fogom venni ha Nagytiszteletű Esperes úr a jövőben sem vonja meg tőlem egyházának ügyeit illető nagybecsű felvilágosításait.

Fogadja nagytiszteletű Esperes úr kiváló tiszteletem nyilvánítását.

Zlaté Moravce. 1919 május 35-én

Župáni hiv. pecsétje./

Olvashatatlan aláírás. kormánybiztos, župán.

342. Forrás

/Ungi e. m. irattárából. –16/1920. sz. – Kézírás./
5/1920. sz.

Nagytiszteletű Esperes Úr!

A csehszlovák köztársaság Ungváron székelő tanügyi referensétől Č. 257 sz. a. szó szerint a következő átiratot kaptam: „Blahorodnej Hospodin Gábriel Komjáthy dekan užhorodskej ev. kalvínskej cirkvy Užhorod Kalvínska fara.

A csehszlovák köztársaság autonóm részét képező Podkarpatská Russia területén lelkészkedő papság illetményei, a lelkészek tisztos megélhetése, a hívők megnyugodása és így a lelki élet felvirágzása végett sürgősen rendezendők volnának. Evégből az előmunkálatok sürgős megtétele végett felkérem Címedet, mint egyházának az autonóm Podkarpatská Russia területén működő legmagasabb egyházi hatóságát, méltóztassék az az autonóm Podkarpatská Russia területén levő evang. református lelkészek lelkészeinek és segédlelkészeinek legutóbbi, pontos és hiteles jövedelmi / kongrua összeírásának/ kartájának/ pontos és a járási főszolgabíró által az eredeti alapján hitelesített másolatát minden egyes lelkészettőt bármi utón és módon beszerezni és azt az autonóm Podkarpatská Russia területén hány evang. református lelkésze áll fenn, hány lelkész élvez-e s ha igen mióta és mennyi korpótlékot, hány éve működik, nős, családos-e, hány gyermeke van, a gyermekek születési éve, ezek közül hány részesül

szülői ellátásban. Továbbá kimutatandó hány ev. ref. papözvegy, hány fél és teljes pap árva él, mennyi az évi nyugdíjuk, illetve neveltetési járulékuk, kitől kapják azt s van-e valami vagyonuk.

Külön kimutatás készítendő az autonóm Podkarpatská Russia területén működött s most nyugdíjban levő papjairól.

Mennyi nyugdíjat kapnak, kitől és hol veszik azt fel.

Egyúttal méltóztassék az autonóm Podkarpatská Russia területén működő ev. ref. kántortanítók díjleveleinek hiteles másolatát is beszerezni és azokat is a fenti időpontig beküldeni.

Megjegyzem, hogy amennyiben a párbér és a köteles napszám ügyének sürgős rendezéséhez szükséges legutóbbi lelkészi jövedelmi összeírások hiteles másolatát a fenti időpontig e kormányzóság meg nem kapná, kénytelen lenne a párbért és a köteles napszámot mint elavultat, mindenre való tekintet nélkül, rendeletileg eltörölni.

Olvashatatlan írás 11. 1. 1920.

Pesek.”

A fenti, szó szerint ortográfiai hibákkal együtt leírt átiratra azt válaszoltam, hogy én ugyan az ungi ref. egyházmegyében tanácsbírói, a tiszáninneri egyházkerületben pedig ennél több és sokkal magasabb bizalmi állást töltök be, de az egyházmegye esperese Szűcs István tiszasalamoni lelkész, aki egyedül jogosított s egyszersmind képes eleget tenni az átiratban foglalt kívánalmaknak, méltóztassék tehát a tanügyi referens úr megkeresésével hozzáfordulni.

Nem tudom, lesz-e eredménye útbaigazításomnak annyival inkább, mert –sajnos– presbiteri gyűlésünknek iskolánk bezárása és lefoglalása ügyében hozzá intézett két megkeresését válasz nélkül hagyta.

Azért láttam jónak megküldeni a fenti átiratot nagytiszt, esperes úrnak, hogy ha netán a tanügyi referens úr megkeresése elmaradna is, egyházmegyénk lelkészei, kántortanítói, valamint az özvegyek és árvák jól fel fogott érdekében a kívánt adatokat idejében összegyűjthesse és azokat rendelkezésre bocsáthassa.

Határidő a hozzám intézett átiratban nincs kitűzve, de a sürgősséget többször hangsúlyozza.

A Zsupáni hivatal 8016/1919. sz. a. közölte velem, hogy az Uzhorodon székelő zsupán hatáskörébe eső területhez a következő ref. egyházak tartoznak: 1. Bajánháza, 2. Bátfa, 5. Bező, 4. Bés, 5. Csap, 6. Csicsér, 7. Felsőőröcse, 8. Gálócs, 9. Iske, 10. Jenke, 11. Kisgejőc, 12. Kistrát, 13. Korláthelmec, 14. Minaj, 15. Mokcsa-Keresz, 16. Nagygejőc, 17. Nagykapos, 18. Nagyszelmenc, 19. Nagyszeretva, 20. Palágy, 21. Pályin, 22. Szalóka, 23. Szürte, 24. Tiszaásvány, 25. Tiszasalamon, 26. Ungcsepely, 27. Ungpinkóc, 28. Ungnyárad, 29. Ungtarnóc, 30. Užhorod, 31. Vaján, 32. Vajkócz-Matyóc, 33. Vámoslucska, 34. Záhony Rumuni obsadené /románoktól megszállva, Tárnok./

Közöltem a tanügyi referensi hivatallal egyházaink fenti névsorát 13 kérve, hogy jelölje meg az esperesi hivatalhoz intézendő megkeresésben: mely egyházak tartoznak ezek közül az autonóm Podkarpatská Russia területéhez?

Szíves üdvözlettel maradtam Ungváron 1920. jan. 26.

Komjáthy Gábor ref. lelkész, egyházmegyei és egyházkerületi tanácsbíró.

343. Forrás

/Tiszáninenni e. ker. levéltárából. - lkt. száma: 159/1931./

Minister Československej Republiky s plnou mocou pre právu Slovenska Čís. 107. Odd. ev. a. v. cirkve.

Bratislava, dňa 15. januára 1921.

Predmet: Pojednávanie o štátnych podporách kalv. farárov.

Kalvínskemu biskupskému úradu v Rimavskej Sobote.

Dôstojný Pane Biskupe!

14-ho januára b. r. mal som príležitosti sa shovárať s chéfom predsednej kancelárie ministerstva kultu a osvety, s pánom ministerským radom o štátnych podporách kalvínských farárov. Zaujímala ma najmä otázka toho termínu zpiatočného, od kedy budú kalvínski farári štátne podpory dostávať.

Stanovisko ministerstva kultu a osvety je v tomto ohľade to, že farári kalvínskeho vierovyznania od toho času budú mať nárok na štátne podpory, kedy složilí sľubu vernosti. To je stanovisko ministerstva kultu a osvety. Ponevác ale v záležitostiach kalv. cirkve významnú rollu hraly politické momenty a na té sa vzťahujúce pojednávania: mám za svoju povinnosť upozorniť Vašu Dôstojnosť na tú okolnosť a odporúčať do Vašej pozornosti tú otázku tým viac, ponováč určití zpiatočne ten termín, od ktorého započnúť budú mať farári kalv. vierovyznania dostávať štátne podpory bude úlohou tohto pojednávania, ktoré sa má previeť medzi vládou a vrchnosťou kalv. cirkve.

Ráčičž tedy Vaša Dôstojnosť vziať do programu i tú záležitosť a ju pripraviť k pojednávaniu s ministrom s plnou mocou pre správu Slovenska.

Upozorňujem ďalej Vašu Dôstojnosť na to, aby preťahovanie usporiadania kalv. záležitostí bolo dľa možnosti obmedzené, že v smyslu Vám už sdelených náhládov ministerstva s plnou mocou, nech pripraví vrchnosť kalv. cirkve všetky té otázky, ktoré sa vzťahuju na: sriadenie sa cirkve, na: finančné veci /štátne podpory farárov, penzijný ústav, štátne príspevky, na podporovanie sirôt a vdôv, cirkevné iné ústavy/, a konečne na otázku školstva.

Odporúčam do Vašej pozornosti, že čistá politické záležitosti, patria do kompetencia ministerstva s plnou mocou. Finančné otázky do kom-

petencie ministerstva kultu. V prítomnom páde ale tak politické ako aj finančne záležitosti na ju byť v prvom rade s ministrom s plnou mocou spojenané.

Ráčiž prijať Vaša Dôstojnosť výraz mojej dokonalej úcty:

Štefan Stunda m. p.

/Pečať:/ Minister československé republiky s plnou mocou pre Slovenska. Referent záležitosti ev. a. v. cirkve. ref. tajomník.

Fordítás:

A csehszlovák köztársaság szlovenszkói teljhatalmú minisztere

Pozsony. 1921. január 15.

Ev. egyházi osztály 107. sz.

Tárgy: A kálv. lelkészek államsegélyéről való tárgyalás.

Kálvinista püspöki hivatalnak Rimaszombatban.

Főtiszteletű Püspök Úr!

Múlt év január 14.-én alkalmam nyílt beszélni a vallás és közoktatásügyi minisztérium elnöki hivatalának a főnökével, a minisztertanácsos úrral a református lelkészek államsegélyéről. Különösképpen érdekelt a visszamenőleges időpont kérdése, amelytől fogva a református lelkészek az államsegélyt megkapják.

A vallás és közoktatásügyi minisztérium álláspontja ebben a tekintetben az, hogy a kálvinista lelkészeknek azon időponttól lesz joguk az államsegélyre, amikor a hűségfogadalmat letették. Ez a vallás és közoktatásügyi minisztérium álláspontja. Minthogy azonban a kálv. egyház ügyeiben nagy szerepet játszottak a politikai mozzanatok és az ezekre vonatkozó tárgyalások: kötelességemnek érzem figyelmeztetni méltóságodat erre a körülményre és ajánlani az Ön figyelmébe ezt a kérdést, annál inkább, mivel a vissza időpontnak a meghatározása, amelytől fogva a kálv. lelkészek kapni fogják az államsegélyeket, azon tárgyalás feladata lesz, mely az állam és a kálv. egyház között lesz megtartva.

Éppen ezért szíveskedjék méltóságod ezt is bevenni programjába és a Szlovenszko teljhatalmú miniszterével való tárgyalás alkalmából előterjeszteni.

Figyelmeztetem továbbá Méltóságodat arra, hogy a kálv. ügyek rendezésének halogatása lehetőleg korlátozva legyen, hogy a teljhatalmú minisztériumnak már önnel közölt nézetei értelmében a kálv. egyház előjárósága készítse elő mindazon kérdéseket, amelyek vonatkoznak: az egyház szervezetére; pénzügyekre / a lelkészek államsegélyére, nyugdíjintézetre, állami járulékokra, árvák és özvegyek segélyezésére, egyéb egyházi intézetekre/ és végül az iskolai kérdésekre.

Ajánlom figyelmébe, hogy a tisztán politikai ügyek a teljhatalmú minisz-

térium hatáskörébe tartoznak. Pénzügyi kérdések a kultuszminisztérium hatáskörébe. De a jelen esetben úgy a politikai mint a pénzügyek kell, hogy felsősorban a teljhatalmú miniszterrel legyenek megtárgyalva.

Szíveskedjék fogadni Méltóságod teljes tiszteletem kifejezését:

Stunda István s. k. előadó titkár.

/Pecsét/ A csehszlovák köztársaság szlovenszkói teljhatalmú minisztere. Ág ev. egyház ügyeinek előadója.

344. Forrás

/Sallay Gyula nyug. ref. lelkész, Ungvár levele. – Gépírás./
Ungvár,-1940 4/27.

Nagytiszteletű Lelkész Úr!

Kedves Barátom!

Régebben hozzám Intézett leveledre akarok válaszolni.

Tudom, hogy ezt hamarább kellett volna megtennem de őszintén szólva megvallom, irtóztam az adatok, a pontos dátumok összekeresgélésétől. Itt szűkebb a hely, mint Nagyszelmencen volt, az irataimat rendben tartani. Bizony, meglehetősen össze vannak zsúfolva, és soha sem szerettem az e fajta dzsungelben való kutatásokat, böngészéseket. Minthogy azonban ígéretem mégis csak köt, elhatároztam magamat a válaszolásra.

Az általad tudakozott dolog tehát a következőképen történt:

Az 1921-ik évben, az úgynevezett Károly puccs idején megjelent nálam, Nagyszelmencen egy régi tanuló társam és nagyon jó barátom, Sutka Pál, ki a magyar uralom idején Ungváron volt árvaszéki ülnök, de aki a csehek elől Magyarországra távozott. Ő az Ung megye, nagykaposi járásban fekvő Bátfa községből származott. Testvére Sutka Kálmán bátfai földbirtokos, és Dr Sutka István, nagykaposi ügyvéd úrnak. Bizalmasan előadta nekem, hogy a magyarok betörni készülnek a csehek által megszállott magyar területekre, s hozzám, mint a kiben tökéletesen megbízik, azért jött, hogy e betörés támogatását szervezzük meg ung megye területén. Előadta hogy ez a szervezkedés a megye több községében folyamatban van már, hogy annak itteni vezetőjéül az ő öccse, dr. Sutka István van kijelölve. Hozzám intézett kívánsága az volt, hogy Nagy és Kisszelmenc községek területén keressek olyan 40–50 embert, kik vállalkoznának rá, hogy: 1. lefegyverezzék a Nagyszelmenc községben levő cseh csendőrsöt, 2. a csendőröktől elvett fegyverek birtokában az u. n. Csigettye, és a vele szomszédos legelőkön keresztül, éjnek idején a Csap–Ungvár közötti vasútvonalhoz menetelve, a síneket felszednék, a vasúti pályát minden lehető módon megrongálnák, a távíró oszlopait

kidöntögetnék, a vezetéket átvágnák, és a Csapi vasúti hídnál egy hídfőt alkotva, azt Ungvárról jövő cseh csapatok ellen mindaddig tartanák, míg a magyar csapatok a záhonyi tiszahídon át jöve, a csehek kiverésére támadást indítanának. Előadta Sutka Pál barátom, hogy ezt a feladatot természetesen nem egyedül, hanem a körülfekvő községekben s így Csapon is megszervezettekkel együtt látnánk el. Az időpontot, melyben ezt az akciót végre kellene hajtaniuk, ő majd megfelelő módon és pontosan közölni fogja.

Én minden vonakodás és aggodalmaskodó meggondolás nélkül vállalkoztam a feladatra, bár természetesen jól tudtam, és Sutka barátom is figyelmeztetett rá, hogy annak elvégzésénél az életünket is kockára kell vetni. Sutka barátom nagy összegű magyar pénzt is hozott magával egy kézi táskában és kijelentett, hogy ha a szervezkedésnél szükségem van pénzre is, ő elég jelentős összeget kész rendelkezésünkre bocsátani. Azt felelte: pénzre nincs szükségünk, ezzel csak csökkentenénk a vállalkozásunk erkölcsi és hazafias értékét.

Ezek után minden nap vártuk a megígért feladást, mert a Sutka barátom által kívánt embereket közben megszereztem. Akikkel beszédbe bocsátkoztam, azok mind, azonnal vállalkoztak rá, s így nem került semmiféle fáradságomba a megszervezésük. Túlnyomó részben világháborús katonák voltak: pl. Lukacs János, tizedes, Kiss Miklós tüzérőrmester, Mitró János ifjb tizedes, stb...

A szervezkedés sejtyszerűen történt, úgy, hogy mindenik vállalkozó szólt egy megbízható barátjának a nélkül, hogy az én nevemet megemlítette volna. Abban a három emberben, a kivel én eredetileg beszéltem, teljesen megbíztam, tudtam, hogy bennük nem fogok csalódní.

Szóltam azonban a többek között Tóth János kisszelmenci lakos, kisbirtokosnak is, Ő is egészen jóra való becsületes ember elkövette azonban azt a tévedést, hogy egyik szomszédját, Stefán István, kisszelmenci lakost a beszervezendők közé vette és rá beszédes közben valahogy megemlítette neki az én nevemet.

Az akció megkezdésére a jeladást azután hiába vártuk, amint értesülte, a mozgalom Magyarországon leszerelődött.

Akkor nem volt még semmi bajunk az ügyből, a szervezkedésünk titokban maradt. Később azonban az történt, hogy a Stefán István családjával egyházi adókiivetési ügyből kifolyóan ellentétbe kerültem. Nem én, a presbitérium volt ennek az adóügynek a kezdeményezője. Ez abból állott, hogy mivel az egyháznak minden tagja, még a legszegényebb is, köteles a lelkésznek évenként egy csirkét adni, azért a presbitérium a viszonylag jó módú Stefánékat is kötelezte ennek ez egy drb. csirkének a fizetésére. Én arra kértem presbitériumot, hagyjuk ezt, mert jól ismertem a Stefánék természetét, s jeleztem, hogy nem lesz jó belőle. A

sejtelmem be is vált. Stefánék éktelen haragra lobbantak a csirke miatt és hogy bosszút álljanak rajtam, Stefán István a cseheknek mindenben behódolt ekkori igazgató tanító útján feljelentette azt az 1921. évi szervezkedést az államügyészségnek.

A feljelentés következménye volt aztán, hogy 1924. év szeptember hó 2-ik napján 6 csendőr házkutatást tartott nálam, az összes irataimat lefoglalták, s ugyanazon napon, vizsgálati fogolyként, két szuronyos csendőrrel a kassai állami börtönbe kísértettek. A vizsgálat ellenem az 1925. év március 11-ik napjáig folyt, mivel azonban az egy Stefán Istvánon kívül több áruló nem akadt, sőt a kihallgatott tanúk a vádat, magyar és hazafias szolidaritásból mind megcáfolták, a kassai törvényszék az ellenem Č. j. Tk. VII.1555/24/20. sz. alatt folyó vizsgálatot megszüntette.

A feljelentés következményei közé tartoztak még, hogy megfosztottak a nagykaposi járási bizottsági tagságomtól, melyre az 1925-ik évben a magyar nemzeti párt részéről lettem megválasztva.

Hogy a nagykaposi járásfőnöki hivatal, mint rendőri büntető bíróság 787. i. r./1923. sz. alatt indított, és 876. Pr./1923. sz. a. befejezett eljárással 500 Kč.büntetéssel sújtott lázító beszéd tartása címen.

Kihágási eljárások lettek ellenem indítva ugyancsak a nagykaposi járásfőnöki hivatal által 958. Pr./1923, és 959. pr./1923. számok alatt azon címen, hogy kettő magyarországi leányt tartottam háztartási alkalmazott gyanánt, holott e lányok, a nagyszelmenci csendőrőrs tudtával és beleegyezésével ekkor már harmadik éve nálam voltak, ez eljárások nyomán 50 Kč, büntetést róttak reám, hogy az iskola és nemzetmívelődési minisztérium pozsonyi referátusa az 1924. szeptember hó 4-ik napján kelt 43. 361/III. sz. rendeletével megfosztott az állampolgárságomtól, és lelkészi hivatalom után járó államsegélyeimet / Kongrua./ az 1924. október hó 1-ei hatállyal beszüntette, és három éven keresztül egyáltalán nem kaptam kongruát. Három év múlt tán, az u.n. „lex Dérer-Szentiványi” alapján visszakaptam ugyan az állampolgárságot, és vissza az államsegélyeimet is, de mivel a törvény szerint az államsegélyek csak attól a naptól járnak, melyen az állampolgárság a nevezett törvény alapján megadatott, a három éven át elvont államsegélyeket visszamenőleg nem pótolta. Ez számomra kb. 34–35000 Kč. veszteséget jelentett, eltekintve attól, hogy a fentebb leírt herce-hurcák zaklatások, üldözések körülbelül 5.000 Kč-ét kitevő ügyvédi és más egyéb költségekkel jártak.

A fenti közlemény valódiságát igazolom: Bellágh Barna s. k. ref. lelkész. Testvéri szeretettel üdvözlő Sallay Gyula s. k. nyug. ref. keresztyén lelkész.

Nagyszelmenc 1940. IV. 30.

345. Forrás

Tiszáninenni e. ker. irattárából. – 66/1922./

Minister Československej Republiky s plnou mocou pre právu Slovenska.
Bratislava, dňa 29. december 1922.

Čís. 4174 odd. ev. a. v. cirkve.

Pri odpovedi odvolávajú sa vždy presne na hore označené číslo. O každej veci píšete zvlášť.

Predmet:

Odpoveď k čís. zo dňa

Prílohy

/A hivatalos levélen át van írva kék ceruzával a következő szöveg: ad 65–66 /1922. nem hivatalos

Ref. biskupskému úradu v Rimavskom Sobote

Főtiszteltű Püspök Úr!

F. évi december 16.-án 4174. sz. a. 187545 korona utaltatott ki az egyetemes ref. egyház közigazgatási segélye címén az egyet. egyház pénztárába a rimavská sobotai adóhivatal útján. A kiutalás bélyegtelen nyugtára történt abból az okból, hogy az elszámolás bélyeges nyugtákkal fog megtörténni. Ezzel ki van kerülve a kétszeres nyugtázás.

Az iskolaügyi minisztérium erre vonatkozó 102484, számú utasítása értelmében ez az összeg nem tekinthető véglegesen megállapított közig. államsegély állandó évi összegének, hanem csak az 1921. évre szóló összegnek. A továbbiakra vonatkozólag keresni kell az egyetemes egyház e segélyre vonatkozó igényjogosultságának reális alapját. Amint méltóztatik tudni az eddigi tárgyalásokból, ez az összeg az ev. egyház államsegélyének arányában a lélekszám viszonya alapján lett megállapítva.

4532. sz. a. kiutaltatott –az előírás ellenére– egy összegben 50000 korona s 45 31. sz. a. 14280 korona, összesen 64280 korona az 1921. évre nyugdíj, özvegyek és árvák járuléka címén a Slovenskói egyetemes egyház pénztárának bélyeges nyugtára. Ebből az összegből a tiszáninenni kerület elnöksége 41704 a dunáninenni kerület elnöksége pedig 22576 korona felett rendelkezik. Ezeket az összegeket az előírás szerint névre szólólag kellett volna kiutalni. De az idő rövidsége ezt nem engedte meg. Ezért az elosztással a kerületek elnökségei fognak elszámolni bélyegtelen nyugtákon.

Ami a nyugdíjjogosultakat illeti, úgy a lelkészéknél, mint az özvegyek és árváknál, erre nézve a püspöki hivatal kimutatása volt az irányadó a tiszáninenni kerületben, a Dunáninneniben pedig az esperesi hivatalok kimutatásai. Ami az egyesek igényösszegét illeti, ennél viszont irányadóul vétetett nagytiszteltű Idrányi Barna esperes úr kimutatása. A nyugdíjasok, özvegyek és árvák számát és névjegyzékét illetőleg lényeges elté-

rés mutatkozik a tiszáninneri kerületben a püspöki hivatal és az említett nagytiszteletű Idrányi esperes úr kimutatása között. Az előírás szerint kiutalandó összeg szempontjából a püspöki hivatal kimutatása szolgált alapul, míg egyes tételeket illetőleg az 1918. évi állapot.

Meg kell jegyeznem, hogy az előírás szerint ebben a nyugdíjban Pecsénye András nem részesülhet, mivel nyugdíjazása a magyarországi nyugdíjintézet kötelékében történt és pedig 1918. okt. 28. után. Sallay Sándor viszont részben csak kegydíjas volt s meg is halt ez év derekán. Marad tehát Szombathy Antal és Czinyéry Barna ny. lelkész.

A végösszegben fel van véve a püspöki hivatal kimutatása alapján 36 özvegy 840 K összesen 30240 K, félárva 168 K, összesen 5880 K és egy egész árva 252, együttes összeg 6132 K. Megjegyzem, hogy két félárvat és egy egész árvát a magam felelősségére vettem fel, eltérőleg a püspöki hivatal kimutatásától abban a feltevésben, hogy ezeket pótlólag valamiképen kimutatja a püspöki hivatal.

Ami Főtiszteletű Úr egyik multi levelét illeti, nyugtázom, hogy Révész Kálmán főtiszteletű úr a kongrua kimutatást 1920. márciusában tényleg elküldte s az annak idején a költségvetés alkalmából fel is lett használva. Meg is van ez a kimutatás.

Azonban ez sem az, amire a kongruánál szükség van. Szükség van az egész vonalon a püspöki hivatalnak Miskolcon való likvidálására s az összes alapokmányok idehozatalára. A kongruánál csakis az u. n. B ívek lehetnek irányadók. Likvidálni kellene ugyan és pedig minél előbb, annál jobb, a konventi irodánál is.

Sok, nagyon sok teendő vár az 1922. évben az egyetemes egyház elnökségére. Nem akarom itt még vázlatosan sem megjelölni a feltétlenül szükséges szigorú programra egyes pontjait, de hogy egyebet ne is említsek, mennyire van elkészülve az egyet. konvent a bekövetkezendő állam és egyház egymásközi viszonyának rendezéséhez? Vajon nem fogja-e találni, ami az anyag előkészítését illeti, készületlenül a ref. egyházat az erre vonatkozó törvényhozás? Én sajnálattal látom, hogy ez valószínűleg be fog következni. S akkor nem marad egyéb hátra mint az ev. egyház utáni hurcolás, a lélek szám arány, meg mit tudom én mi még.

Nyugtalanul várja a lelkészi kar, hogy mi lesz a 2000 koronás segéllyel. Mi minden nap várjuk a rendelkezést, de nem jön. Pedig minden munkát elő van készítve úgy az evangélikusoknál, mint pedig nálunk. Talán az 1922. elején fog megtörténni a kiutalás. Lehetetlennek tartom, hogy végképp elmaradjon, hiszen a luth. lelkészi kar is érdekelve van ebben.

Meg kell említenem, hogy a jövő évi rendkívüli segélyek egyelőre nagyon bizonytalanok. De hogy valamivel kárpótolva lesz a lelkészi kar, az bizonyos. E tekintetben sokat ártott a kat. párt legutóbbi magatartása nézetem szerint. Ez a levelem nem hivatalos. Ha kilábalok az influenzá-

ból, ezekre az összes kérdésekre vonatkozólag hivatalosan fogok írni.
Boldog újévet kívánva, vagyok teljes tisztelettel: Stunda István s. k.

346. Forrás

1920. év. Folyószám 16. Érkezett: aug. hó 27. A I.1/1920.
631 szám/1920.
Nagybereg nagyközség jegyzőjétől.

Tekintetes Ref. lelkészi Hivatalnak Nagybereg.

A járási főszolgabíró Úr 4154/920 sz. szóbeli intézkedés folytán tisztelettel értesítem, hogy a Podkarpatská Russ területén működő valamennyi lelkész úr a fogadalmat az Ungváron székelő tanügyi referens kezeibe tartozik letenni. Nagybereg, 1920 aug. hó 20-n.

/A község pecsétje cirill és cseh nyelvű felirattal./
Olvashatatlan aláírás, jegyző.

347. Forrás

1922. év. Folyó szán 32. Érkezett: május hó 4.-n, A I 1/1922.
A Máramaros-Ugocsbai református egyházmegye esperesi hivatala.
40./1922.

Református lelkészi hivatal Nagybereg.

A kormányzóság hozzám, mint idősebb espereshez küldte az idecsatolt rendeletet. Bizonyosan téves információt kapott tiszteletes úrról, mitől könnyen tisztázhatja magát. Szíves üdvözlettel: Biky Ferenc s. k. esperes
Nagyszőlős, 1922. I. 24.

/A mellékelt irat:/

Civilní Správa Podkarpatské Rusi, Školský odbor.

Číslo 17.930. V Užhorodě, dňe 6. března 1922.

Při odpovědi budiž toto číslo jednaci uvedeno. O každé věci píšete samostatně.

Vec: Julius Bary, farář vo vol. Beregu, zastavaní platu.

Odpoveď k čís... ze dne....

Přílohy:

Pán Julius Bary, ev. ref. duch. v vel. Beregu.

UVĚDOMUJEME VÁS, ŽE JSME POUKÁZALI ÚČETNÍ ODBOR CIVILNÍ SPRÁVY PODK. RUSI V UŽHORODE, ABY VÁM ZASTAVIL VÝPLATU VŠKERÝCH SLUŽEBNÍCH POŽITKU DNEM 31. PROSINCE 1921. proto, že jste se demonstrace proti československé republice účastnil.

/Értesítjük, hogy utasítottuk Podkarpatská Rus civ. hatóságának a számfejtőhivataltul, hogy fizetését 1921. december hó 31.-én szüntes-

se be s ezt azért, mivel részt vett Csehszlovák Köztársaság mennü demonstrációban és agitációban/.

Za viceguvernéra Podkarpatské Rusi:

Pešek s. k.

/Pecset: cirill és cseh szöveggel és címerrel./

/Megjegyzés: A nagyszőlősi esperesi hivatal is kiértécsítette ugyanerről a kormányzóság, de oda cirill és magyar szöveggel írt./

348. Forrás

/Tiszáninneri e. ker. irattárából. - 433/1922. Kézírás. -/
19/1922. sz.

Főtiszteletű Czinke István püspök úrnak. Rimaszombat.

Főtiszteletű Uram!

Kötelességemnek tartom Főtiszteletűségednek becse figyelmét felhívni arra, hogy néhány ungi és zempléni, szlovák gyülekezetben működő lelkész az államtól 1919 és 20 évekre járó fizetését még a múlt hó elején megkapta. Tudomásom van róla, hogy egyesek a nagykaposi adóhivatalnál 15–18000 koronákat vettek fel az elmaradt 2 évi járulékok fejében. Hetek óta várom hogy egyházi lapunk szóvá teszi ezt az igazán érdekes kérdést, mivel azonban ez nem történt meg, azt kell hinnem, hogy Főtiszteletűségednek nincs tudomása a dolgokról.

Szerény véleményem szerint szükséges volna a miniszter, illetve a referátus vezetője előtt felvetni a kérdést, hogy az illetőknek mily alapon utaltatott ki az elmaradt 2 évi fizetés? Vagy egyesek járuléka nem utaltatott vissza törvény szerint az állampénztárba? Vagy talán a minisztertanács, amely hivatva van az állatai pénztárba visszautalt összegek felett ismét disponálni, csak egyesek kivételes személyeket vett volna figyelembe?

Főtiszteletűséged bizonyára meg fogja találni a követendő eljárás legalkalmasabb módját s a mennyiben pontos és biztos adatokra volna szüksége a személyeket s az összegeket illetőleg, a legnagyobb készséggel állok rendelkezéseire.

Alkalmatlankodásomért szíves bocsánatát kérve s boldog ünnepeket kívánva maradok Csicszerben

1922. április hó 10-én, tisztelő híve:

Dr. Magda Sándor s. k. lelkész.

/Külzeten Papp József püspöki titkár kézírásával a következő feljegyzés olvasható: /Magda Sándor csicseri lelkész, tót gyülek. lelkészei 1919–1920 évi fizetéseket megkapták. - Tud-e erről a püspöki hivatal? Tudjuk: innen mentek az utalványok /adóhiv./ IV./12 P/

Pecset:

349. Forrás

/Dunáninnyi e. ker. irattárából. – 390/1922. sz. – Kézírás./
245/922. sz.

A Rév Komáromi ref. lelkészi hivatal pecsétje. 1908.

Főtiszteletű Püspök Úr, Mélyen Tisztelt Uram!

Tisztelettel hozom főtiszteletű Püspök Úr becses tudomására, hogy segédlelkészünk: Mokos Kálmán úr a közel jövőben elhagyja egyházunkat, miután tegnap a madari gyülekezet rendes lelkészeül választott meg.

Miután az egyházmegyénkben csak 3 segédlelkész van, akiknek mindegyike olyan helyen teljesít szolgálatot, ahol rendkívül fontos szükség van rájuk, tehát nem számíthatok innét segédlelkészre. Komárom pedig, tekintettel arra, hogy 4500 lélekszámmal egész Szlovenszékön a legnagyobb gyülekezet, hogy itt a segédlelkésznek sok hitoktatást is kell végeznie, s hogy magam gyakorta betegeskedem, segédlelkész nélkül el nem lehet.

Volna egy fiatalember, Galgóczy János, jelenleg somogycsurgói s. lelkész, továbbá egy másik:

Mikos Lajos, jelenleg komáromújvárosi helyettes lelkész, akik esetleg eljönnének Komáromba. Mindkettő idevaló születésű és illetőségű, komáromi, illetve apácaszakállasi származásúak, a szüleik is itt laknak. Tisztelettel kérem tehát Főtiszteletű Püspök Urat, kegyeskedjék az egyházi referátusnál a fent nevezett ifjak részére működési engedélyt kieszközölni, az itteni zsupáni hivatalban azt az információt kaptam, hogy ha akár Simkovics, akár Stunda aláírásával felmutatom a működési engedélyt, a hivatal nem fogja az illetőt háborgatni, s így a mi szükségünkön segíthetünk.

Kiváló tisztelettel vagyok

Komárom, 1922. szept. 25

Főtiszteletű Püspök Úr kész szolgálja Vargha Sándor s. k. lelkész

350. Forrás

/Ugyanonnan. - Gépírás./

Minister Československej Republiky s plnou mocou pre právu Slovenska. Administratívne Oddelenie.

Bratislava. dňa 1.decembra 1922.

Čís. 16592 odd. adm. V.

Predmet: Biskupský úrad ref. cirkve žiadosť o povolenie pricestovania dvoch duchovných z Maďarska do ČSR.

Biskupskému úradu ref. cirkve v Bratislave.

U vyhoveniu tamojšieho žiadosti pod č.238 zo dňa 5. októbra 1922 upovedomuje tamojší úrad, že žiadané povolenie na pricestovanie do ČSR. ref. duchovných Lajosa Mikos a Jánosa Galgóczy z Maďarska za účelom nastúpenia kňazskej služby u ref. cirkve na Slovensku nemôže sa vyhovieť pokiaľ nebude zásadne riešená otázka výchovy ref. kňazstva na Slovensku a nebudú určené modalities na pripuštenie duchovných z Maďarska na tú priechodnú dobu až budúci tunajší teol. ústav bude moci dávať do kňazskej služby absolvovaných farárov.

Za ministra: Nečitateľný podpis.

Fordítás:

A Csehszlovák Köztársaság minisztere teljhatalommal Szlovákia igazgatása részére. Adminisztratív osztály.

16592 adm., oszt. V. szám.

Pozsony. 1932. december 1-én.

Tárgy: Ref. egyház püspöki hivatala, kérelem két lelkésznek Magyarországból a Csehszlov. Közt.ba való beutazásának engedélyezéséért.

Ref. Egyház Püspöki Hivatalának Pozsonyban.

Az 1922. október 5.-én kelt 238. szám alatti ottani kérelem elintézéséeként értesítem ottani hivatalt, hogy a kért engedélyt Mikos Lajos és Galgóczy János ref. lelkészeknek a csehszlov. közt.-ba Magyarországból való beutazása iránt azon célból, hogy a szlovákiai ref. egyháznál lelkészi szolgálatba lépjenek, nem lehet teljesíteni addig, amíg a szlovákiai ref. lelkészképzés kérdése elvileg nem lesz rendezve és meg nem határozthatnak a lelkészeknek Magyarországból való bebocsáttatásának módzatai arra az átmeneti időre, míg az itteni teológiai intézet képes lesz adni lelkészi szolgálatra abszolvált lelkészeket.

Miniszter helyett: Olvashatatlan aláírás

351. Forrás

/Dunáninneri e. ker. irattárából.– 29/1923. sz. - Gépírás./

Referát ministerstva školstva a národnej osvety v Bratislave.

Predmet: Kaplanská kongrua, ref. cirkvi na Slovensku. OPIS.

Číslo 56735/III. ai 1922.

Bratislava, dňa 18. decembra 1922.

Generálnemu konventu ref. cirkve na Slovensku v Rimav. Sobote.

Vzhľadom na podanie tamojšieho úradu zo dňa 24. októbra 1920 č. 758 v smysle ustanovenia I. §u XIII. z. čl. z 1909 činím opatrenie, aby za

rok 1922 bolo vyplacené razom prostredníctvom poštového úradu k rukám predsedníctva generálneho konventu ref. cirkve na Slovensku v Rimavskej Sobote z titulu kongruy roč. sedemtísícšeststopäťdesať /7650 / korún, a na základe výkazu tamojšieho úradu z 24. mája 1922 čís. 415. Z obnosu tohoto na stálu kaplánsku stanicu pripadá:

a/

- 1./ Hanvej Kč 500.-
 - 2./ Rim.Sobote 750.-
 - 3./ Pastuchove 760.-
 - 4./ Komárne 300.-
 - 5./ Bratislave 500.-
 - 6./ Farkašde 390.-
- spolu Kč 3200.

b/ na dočasnú kaplánské stanice v:

- 1/ Žarnove Kč 890.-
 - 2./ V. Raškovce 890.-
 - 3./ Mokča 890.-
 - 4./ Čalloközaranoš. 890.-
 - 5./ Ďarmotoch 890.-
- spolu 4450.- úhrnem 7650.-

Ohľadne Levíc mám vedomosti, že miestny farár je už od r. 1919 mimo územia Čsl. republiky, bol poslancom maďarského snemu a na ten čas je vysokým politickým hodnostárom Maďarska. Následkom toho bolo povinnosťou patričnej ref. cirkevnej vrchnosti v smysle vlastných predpisov kňazskú stanicu vyhlásiť za uprázdnenú, alebo odôvodniť, z akých dôvodov tak sa neučinilo. Nech sa nepovažuje za miešanie do vnútorných vecí ref. cirkve na Slovensku. Keď upozorňujem generálny konvent na túto okolnosť z jednej strany, z druhej strany ale zase oznamujem, že nemám príčiny poukázať štátne podpory na kaplánsku stanicu tam, kde miestne príjmy požíva aktívny činiteľ v politickom živote Maďarska. Z tejto príležitosti upozorňujem na znemožňovanie dobrého pomeru ref. cirkve n. štátu tým, že sa takýto prípad vyskytuje. Ostatné stál kaplánské stanice odpadajú z tej príčiny, že –podľa citovaného výkazu– nie sú zaplnené.

Čo sa týka vynechaných nestálych kaplánských staníc z poukazu, stalo sa tak z toho dôvodu, že niet dokázané, požívali na nich zamestnaní kapláni istú časť miestneho príjmu následkom uprázdnenia týchto staníc, či vdov býv. farárov majú na celý miestny príjem nárok.

Kaplánske stanice na území Podkarpatské Rusi v tunajšom úrade neprichádzajú do ohľadu.

Keď prijímam citovaný výkaz generálneho konventu za základ k tomuto poukazu, činím to výlučne z toho ohľadu že sú nie známe ťažkosti ohľadne likvidovania spisov a ministerských nariadení býv. Uhorska, týkajúcich sa tunajších sborov ref. ktoré sa na ten čas nachádzajú ešte na území Maďarska. Sotrvani však ale na tom, aby sa táto likvidácia čím skôr prevedla, z druhej strany vyhradzujem si právo na to, že jestli by sa tejto likvidácii spisov dokázalo, že údaje generálneho konventu ref. cirkve na Slovensku, podané na výkaze zo dňa 24. mája r. 1922. nesrovnávajú sa so skutočnosťou, budem ťahať na zodpovednosť predsedníctvo gene-

rálneho konventu ref. cirkve na Slovensku.

Konečne upozorňujem generálny konvent, že jest povinný, prijatý obnos 7650 Kč, najďalej do konca februára 1923. náležite vyúčtovať a k tomuto vyúčtovaniu pripojiť kolkované poistenky percipientov.

Správca referátu:

Ref. biskupskému úradu v Bratislave ne. vedomie. Správna referátu:
/Pečat./ Folprecht v.r.

Fordítás:

Iskolai és nemzetművelődési minisztérium referátusa Pozsonyban.

Tárgy: Kapláni kongrua a szlovákiai ref. egyházban.

Másolat. 56735/III_szám. ai 1922.

Pozsony. 1922. december 18.-án.

Szlovákiai ref. egyház egyetemes konventjének Rimaszombatban.

Tekintettel ottani hivatalnak 1920. október 24.-én kelt 753 sz.-ú felterjesztésére az 1909. évi XIII. t. c. 1 §. rendelkezéseinek értelmében intézkedem, hogy az 1922. évre a postai csekk hivatal útján egyszerre fizetessék ki Rimaszombatban a szlovákiai református egyház egyetemes konventjének kezéhez évi kongrua címén hétezer-hatszázötven/7650/korona, és pedig az ottani hivatalnak 1922. május 24.-én kelt 415. szám alatti számítása alapján. Ebből az összegből az állandó:

a/

1./ Hanva 500.-

2./ Rimaszombat 750.-

3./ Ipolypásztó 760.-

4./ Komárom 300.-

5./ Pozsony 500.-

6./ Farkasd 390.-

összesen 3200.-

b/ az ideiglenes kápláni állomásokra:

1./ Zsarnó 890.-

2./ Nagyráska 890.-

3./ Mokcsakerész 890.-

4./ Csallóközaranyos 890.-

5./ Hontfüzesgyarmat 890.-

Összesen: 4450. Végösszeg: 7650.-

Léva tekintetében tudomásom van róla, hogy a helyi lelkész már 1919 óta a csszl. köztársaság területén kívül van, a magyar országgyűlés képviselője volt és a mostani időben Magyarországon magas politikai méltóság viselője. Ennek következtében az illetékes református egyházi hatóságnak saját előírásai értelmében kötelessége lett volna a lelkészi állást megüresedettnek nyilvánítani, vagy megokolni, milyen indokból nem tett így. Ne tekintsék a szlovákiai ref. egyház belügyeibe való beavatkozásnak, ha egyrésztől figyelmeztetem az egyetemes konventet erre a körülményre, másrésztől pedig ismét kijelentem, hogy nincs okom kápláni államsegélyt utalni oda, ahol a helyi jövedelmet Magyarország politikai életének aktív tényezője élvezi. Ebből az alkalomból felhívom a figyelmet a ref. egyház és az állam közti jó

viszony lehetetlenségére amiatt, hogy ilyen eset előfordul.

A többi állandó kápláni állás eslesik abból az okból, hogy –az idézett kimutatás szerint- betöltetlen.

Ami a nem állandó kápláni állomásoknak az utalásból való kihagyását illeti, azon indokból történt így, hogy nincs bizonyítva, vajon ezen állomások üresedésben létele következtében az azokon alkalmazott káplánok élvezik-e a helyi jövedelem egy részét, vajon a volt lelkészek özvegyeinek van-e igénye az egész helyi jövedelemre.

A kárpátalja-orosz területen levő kápláni állomások itteni hivatalnál nem jönnek tekintetbe. Midőn elfogadom az egyetemes konvent idézett kimutatását ennek az utalásnak alapjául, teszem ezt kizárólag abból a tekintetből, hogy nem ismerjük a nehézségeket a volt Magyarország irattainak és miniszteri rendeleteinek a felszámolása tekintetében, az itteni ref. csoportra vonatkozólag, amelyek ez ideig még Magyarországon vannak. Rajta leszek, hogy ez a felszámolás minél előbb megtörténjék, másfelől fenntartom magamnak a jogot arra, hogy amennyiben ezekből a felszámolási iratokból kitűnik, hogy a szlovákiai ref. egyház egyetemes konventjének adatai, amelyeket 1922. május 24.-i kimutatásában beadott, nem egyeznek a valósággal, a szlovákiai ref. egyház egyetemes konventjének elnökségét felelőségre fogom vonni.

Végül figyelmeztetem az egyetemes konventet, hogy köteles a kapott 7650 Kč összeget legkésőbb 1923 február végéig kellően elszámolni és ehhez az elszámoláshoz a felvevők bélyeges nyugtáit csatolni.

Referátus igazgatója: Ref. püspöki hivatalnak tudomásul. Pozsonyban.
Referátus igazgatója: Folprecht s. k.

/Pecsét./

352. Forrás

/Dunáninnyi e. ker. irattárából. – 154/1925. sz. - Gépírás./
Referát ministerstva školstva a národnej osvety v Bratislave.
Predmet: Štátne občianstvo duchovenstva na Slovensku.
číslo 8642/III. ai 1923.
Bratislava, dňa 17. februára 1923.

Ref. biskupskému úradu v Bratislava.

Žiadam, aby tamojší úrad urýchlene predložil menoslov tých duchovných svojho obvodu, ktorí nie sú čl. štátnymi občianmi.

Pri jednotlivoch nech je uvedené i rodisko a štátna príslušnosť, ako či už učinil potrebné kroky na zadováženie čl. štátneho občianstva. Správca referátu: v z. Režíňek s. k.

/Pečat./

Fordítás:

Iskolai és nemzetművelési minisztérium referátusa Pozsonyban.

Tárgy: Szlovákiai lelkészek állampolgársága.

8642/III. szám. ai 1923.

Pozsony, 1923. február 17-én.

Ref. püspöki hivatalnak Pozsonyban.

Kérem, hogy ottani hivatal sürgősen terjessze fel kerülete azon lelkészeinek névsorát, akik nem csehszlovák állampolgárok.

Mindenegyesnél tüntesse fel a születési helyet és az állami illetőséget is, szintúgy azt is, hogy vajon megtette-e már a szükséges lépéseket a csehszlovák állampolgárság megszerzéséhez.

Referátus igazgatója helyett: Rezsinyek s. k.

/Pecsét./

353. Forrás

/Ugyanebben az iratcsomóban 3 papírdarabon a következő feljegyzéseket találtam Balogh Elemér püspök kézírásával, amint következnek:/

Alistól Martsa Sándor Komáromi szül. lelkész 1914. ápr. 5. Naszály, A. Szakállas Galambos János–Komárom 1911. szept. I.

Bátorkeszi, Földes Lajos, Deáki.

Búcs, Soós Károly 1908. III. 1. Vác.

Csallóközarányos ? Czirók János. Tany 1868?

Tóth Béla Deáki.

Csicsó, Kúr Géza, Kulcsod, Csilizpatas, Farkasd, Somorja, 1885. XII. 17.

Csilizradvány, Kóczán Mór, Kocs.

Csúz, Kerekes József, N. Peszek. 1869. XII. 20.

Deáki, Tóth Kálmán, Izsap 1885.

Diósförgepatony, Vargha Dezső, Komárom.

Dunamocs, Csiba Imre, Förgepatony, 1903. III. 12.

Dunaradvány, Csekes Béla, Búcs.

Ekecs, Beke Kálmán, Kamocsa 1903. III. 12.

Ekel, Tuba Károly, Ekel.

Felsőgellér, Gálffy Géza, F. Patony 1900 júl. I.

Hetény, Győry Elemér, Takácsi.

Jóka, Vargha Károly, 1899. aug. 23. Mezőörs.

Kamocsa, Boross Kálmán, Komárom, 1895. XII. 12.

Kismánya, Páli Lajos, 1910. III.14, Szomód.

Kisújfalu, Lénárt Lajos, Bátorkoszi 1884.

Komárom, Vargha Sándor, Kisölved 1915,

Borza Zoltán Hetény. K.szentpéter, Tóth János, Léva 1897. III. 13.
Kulcsod, Kúr Géza, Kismánya 1890. XI. 12.
Lakszakállas, Nagy Kálmán, N.ócsa 1885. VI. 25.
Madar, Mocos Kálmán, Kisújfalu.
Magyarsók–Szelőce, Rácz Elemér, 1901, okt. 1. Inota.
Marcelháza, Nehézy Károly, Miskolc 1918. III. 5. ?
Martos, Puskás Lajos, N.ócsa 1891.
Megyerics, Sohár Kálmán, Senyeháza.
Nagykeszi, Tóth Kálmán, Komárom 1908. III. 18. ?
Nagymad, Tóth Zsigmond, Felsővárad 1910. III. 13.
Nagymegyer, Fekets Sándor, K. Mánya 1897. VI. 20.
Negyed, Sándor Benő, Réte 1897.
Nemeshodos, Vágó Ede, Zsigárd
Nemesócsa, Gyalóka László, 1896. III. 16. Bokod.
Nyitra, Sedivy László, 1896 Szentendre.
Ógyalla, Mórocz Mihály, Komárom 1888. okt. 19.
Padány, Szekeres László, 1910. III. 12. Takácsi.
Perbete, Dukon Béla, Érsekkéty.
Pozsony, Balogh Elemér csszl. á. polgár 1895 aug. 1.
Végh Kálmán, F.gellér.
Rété, Galambos László, N.ócsa 1893 szept. 10.
Somorja, Nemes Kálmán, Ekel 1897. III. 26.
Szap, Gáspár József, Csicsó 1915. III. 16.
Tany, Czike János, Dunaradvány 1891. III. 12.
Zsigárd, Soós János 1900. 1. 1, Ószőny.
Vágfarkasd, Somogyi Antal 1868. IV. 5. Soponya.
Pap K. Árpád, Berhida.

/2.papírdarab. Barsi e. m. Az előbbi a komáromi e. m. volt./

A. Fegyvernek - Varanny Sándor - Léva 1894.

A. Szecse - Patay Károly 1883. Szódó.

A. Várad - Csekey Dávid - Zalaba 1890. III. 12 Bajka - Szabó S .Zsigmond Körmend.

Bori - Dr. Agyagássy Sándor 1917. III. 12. Csikszentiván.

Érsekkéty - Szirmay János

Farnad - Patay Gyula, Szódó 1929. X. 31.

Garamlök - Sebestyén Ferenc – 1900. IV. 18 Kocs.

Garamsalló - Czegléd Pál 1911. XII. 18. Falu Bottyán.

Garamszentgyörgy - Molnár Gyula 1907. 1. 3. – Mezőszentgyörgy.

Garamvezekény - Juhász József – Hontvarsány

Hontfüzesgyarmat - Lányi Árpád - Bese – 1904. ápr. 28.

Hontvarsány - Pap József, Ipolypásztó, Kovács Sebestyén Kálmán, Ve-

csey Viktor Kis Kálna Konta Károly, Nemesoroszi 1912. XII. 18.

Kisölvéd - Patay Miklós, Szódó 1903. XI. 1.

Kissáró - Szabó Zsigmond, Szódó 1898. XI.

Léve - Kálnay Károly

Losonc - Sörös Béla, Kövy Árpád

Mohi - Boldizsár György 1919. III. 12. Zágon.

Nagyod - Bajkay Zsigmond Érsekkéty 1900. II.

Nagypeszek - Akucs Lajos, Léva 1897. IV. 1.

Nagyölvéd - Szinay Sándor, Léva 1911 szept. 17.

Nagysalló - Juhász Pál, N.Salló.

Nemesoroszi - Pető Sándor Zalaba, 1913. XI. 9.

Pozba - Bihary Kálmán, Alsószőlős, 1887. III.

Szódó - Bacsa Lajos, Érsekkéty 1887. V. 31.

Újbars - Holló Géza, 1910 ápril. 7. Székesfehérvár.

Vámosladány - Kiss Gyula, 1892. szept. 30. Takácsi.

Zólyom - Puskás István, Martos

Zselíz Konta Dezső, Kiskálna 1914 máj. 24.

/3. papíros darab:/

Győry Elemér Hetény /magyar áll. p./ 1921-ben folyamodott, de kérvénye 1925 I./10.-én kelt 100468/22 sz. miniszteri rendelettel elutasítást nyert, a teljh. min. 1923 III./12.-én kihallgatáson megígérte az ügy felülvizsgálását.

Papp Árpád /Vágfarkasd/ kérvényét 1921. XII. 24.-én beadta,

Dr. Agyagássy Sándor /Bori/ /román/ kérvényét a min,elutasította, a közigazgatási bíróságnál panasszal élt.

Czeplédy Pál /Garamsalló/ 1921. XII/31-én kérvényt adott be. Elintézve még nincs.

Boldizsár György /Mohi/ /román á.p./ 1921. XII. hónapban kérvényt adott be a zlate moravcei zsupáni hivatalhoz. 1923. II. hónapban pótlás végett visszakarta, III. hóban ismét benyújtotta.

Miniszter Úr!

1923. év febr.17.-én kelt S 642/III 1923 sz. felhívása értelmében a vezetésem alatt álló egyházkerület összes rendes és s. lelkészeit felszólítottam, hogy feleljenek az alábbi kérdésekre:

1./ Milyen állampolgár?

2./ Ha nem csehszlovák, milyen lépéseket tett az állampolgárság elnyeréséért?

A két kérdésre adott feleletekből megállapíthatóan az alább felsoroltakon kívül kerületem összes rendes és s. lelkészei csszl. állampolgárok.

/Itt következik egy rovatozási terv. Több feljegyzés erre vonatkozóan nem található. Magyarázatul szolgáljon a fentiekhez, hogy: az 1. és 2.

papírdarabon levő feljegyzésekben a komáromi és barsi egyházmegyék összes lelkészeinek és s. lelkészeinek nevei, születési helyük, esetleg illetőségi helyük van beírva a nevek mellé és a szolgálat kezdetének ideje már t. i. akikről Balogh püspök ezeket az adatokat tudta. Ahol a nevektől távolabb írva szerepel a helységnév, azok nem voltak csehszlovák állampolgárok és valamennyinek meg kellett járniuk a hontalanság több kevesebb ideig tartó keserves útjait. Így a komáromi e. m.-ben 13, a barsiban 11 lelkész nem nyerte el simán az állampolgárságot, amint a fenti feljegyzések alapján számíthatom. Tárnok./

354. Forrás

/Győri Elemér tulajdona. Győr/ Nyomtatott úrlap gépirással kitöltve.
Od župana Nitrianskej župy.
Čísl. jed. 4649/ a 1923. práz. V Nitre, dňa 24. apríla 1923.
Vypovedajúce rozhodnutie.

Győri Elemér a jeho manž. rod. Ida Šebeštén teraz v Hetéňu dňa 30 jan. 1891 narodeného Takáči príslušstvo občana maďarského v štátu / popis osoby na druhej strane/, na základe nariadenia p. ministra československej republiky s plnou mocou pre správu Slovenska čís. 7747. Adm. l. ai 1920. vypovedám z územia Československej republiky a nákladám okr. náčelníkovi v St. Dale, aby toto rozhodnutie behom 24 hodín po právo-platnosti dni previedol. Proti tomuto rozhodnutiu je prípadne odvolanie behom 3 dni v smysle horeuvedeného nariadenia, u ministrestva s plnou mocou pre právu Slovenska u župného úradu v Nitre.

Dôvody:

Horemenovaný a jeho manželka sú príslušníkmi Maďarska, ako nepohodlným cudzincom odobiera sa im ďalší pobyt na území Československej republiky.

O tomot upovedujem: 1./ Okr. náčelníka v St. Ďalej cieľom prevedenia a podania zprávy. 2./ Policajného hlavného kapitána v Bratislave s opisom pre evidenciu.

Nečitateľný podpis, župán.

Župný úrad v Nitre. /pečat/ Popis osoby:

Postava: nízka.

Vlasy: šedičasté

ústa: súmerné.

Fúzy: gaštanové

Oblicaj: podlhastá

Nos: riadný

Brada: holená

Zvláštny znak: nemá
Pohrav. Kontr. štát. policie v Komárne /hlmost./ odcestoval dna 2 kvet. 1923.
M. kir. államrendőrségnél belépését bejelentette. Komárom, 1923. év V.
hó 2. napján.

Takácsi, 1923 május 3. Pethő s. k. jegyző.

Fordítás:

Nyitrai zsupa zsupánjától.

4649/a 1923 eln. ikt. szám. Nyitra. 1923. április 24.-én.

Kiutasító határozat.

Győy Elemért és feleségét, szül. Sebestyén Idát jelenleg Hetényben, 1891. jún. 30-án Takácsiban született magyar illetőségű állampolgárt /személyleírás a másik oldalon/ A csehszlovák köztársaság szlovákiai teljhatalmú miniszterének 7747. Adm. I. ai 1920 számú rendelete alapján kiutasítom a csehszlovák köztársaság területéről és meghagyom az ógyallai járási főnöknek, hogy ezt a határozatomat mai jogérvénnyel 24 órán belül hajtsa végre.

Ezen határozat ellen esetleges fellebbezésnek 3 napon belül van helye a fentemlített rendelet értelmében a szlovákiai teljhatalmú miniszterhez a nyitrai zsupáni hivatalnál.

Indokok:

Fentnevezett és felesége magyarországi illetőségűek, mint kellemetlen /nem kívánatos/ idegenektől elvételük a csehszlovák köztársaság területén való további tartózkodás.

Erről értesítem: 1./ az ógyallai járási főnököt végrehajtás és jelentés-tétel végett. 2./ a pozsonyi rendőrfőkapitányt előjegyzésbe vétel végett.

Olvashatatlan aláírás.

Zsupáni Hivatal Nyitrán./Pecsét./ zsupán.

Személyleírás:

Termete: alacsony. Haja: őszülő.

Szája: arányos.

Bajusza: gesztenye.

Arca: hosszúkás.

Orra: rendes.

Álla: csupasz.

Különös ismertető jel: nincs. Takácsi. 1923. május 3.

Jelentkezett:

Határellenőrző államrendőrség Komárom /hídfő/kiutazott: 1923. május 2.
M. kir. államrendőrségnél belépését bejelentette. Komárom. 1923. év
V. hó 2.nap.

Pethő s. k. jegyző.

/Pecsét:/ Veszprém vármegye Takácsi község 1909.

355. Forrás

/Dunáninneni e. ker. irattárából. – 213/1923. sz. – Gépírás./
Referát Ministerstva školstva a národnej osvety v Bratislave
Predmet: Győry Elemír, ref. farár v Heténi, odopretie štátneho občanského práva.

Číslo 6963/III ai 1923.

Bratislava, dňa 20. februára 1923.

Ref. biskupskému úradu v Bratislave.

Rozhodnutím zo dňa 10. januára 1923, č. I00468/22 ministerstvo vnútra nevyhovelo žiadosti Elemíra Győryho, ref. farára, obyvateľa z Heteni o udelenie československého štátneho občianstva.

Následkom toho zastavujem v smysle ustanovenia §-u 6.zák.čl. XIV. 1898 dňom 31. decembra 1922 výplatu všetkých jemu poukázaných štátnych podpôr, o čomž nech je menovaný farár vyrozumený.

Za ministra: Režinek v.r.

/Pečat:/ Referát ministerstva školstva a národnej osvety v Bratislave.

Fordítás:

Iskolai és nemzetművelődésügyi minisztérium referátuma. Pozsonyban.
Tárgy: Győry Elemér, hetényi ref. lelkész, állampolgársági jogának megtagadása.
6863/III. 1923.

Pozsony, 1923. február 20.

Ref. püspöki hivatalnak Pozsonyban.

A belügyminisztérium 1923, január 10.-én kelt 100468/22 sz. rendeletével Győry Elemér, ref. lelkész, hetényi lakos kérelmét a csehszlovák állampolgárság megadásáért elutasította. Ennek következtében az 1898. évi XIV. t. c. 6. §-a értelmében 1922. december 31-ével a részére utalt valamennyi államsegélyt beszüntetem, amiről nevezett lelkész értesítendő.

Miniszter helyett: Režinek s. k.

/Pecsét:/Iskolai és nemzetművelődésügyi minisztérium referátusa Pozsonyban.

356. Forrás

/Beregszászi egyház irattárából. - Gépírásos másolatról./ Másolat.
Zsupáni Hivatal Munkácson.
Szám 19/1.-eln. 1923.

Kiutasító parancs.

Podkarpatszka Rusz kormányzóságának 1920. évi augusztus 13-án kelt

7457/17–20 számú rendelete 1 §. b. /p. alapján Szútor Jenő református lelkész a Csehszlovák köztársaság területéről ezennel kiutasíttatik.

A kiköltözéshez szükséges előkészületek eszközzésére engedélyezek önnek ... napot, ezen parancs kézbesítésétől számítva.

Ezen kiutasító parancs ellen a Podkarp. Rusz kormányzóságának Uzhorodon fenti rendelete 4. § alapján fellebbezéssel élhet és pediglen ezen parancs kézbesítésétől számított 3 napon belül, a zsupáni hivatalhoz Munkácson.

A zsupáni hivatal vezetője: Morávek.

357. Forrás

Rendőr komisárság Beregszászon.

Szám: 545 ai 23. pres.

Szútor Jenő lelkész úrnak Beregszászon.

Podkarpatská Rus polgári közigazgatása 1923 április 25-iki II-2805 ai pres. számú határozatával elutasította az ön fellebbezését, melyet beadott a munkácsi zsupáni hivatal határozata ellen. Ezen határozat végleges. Ennek alapján felszólítom, hogy a Cssl. köztársaság területét 24 órán belül hagyja el. Utolsó határidő 1923. április 27, amikor a 6.21 órai 114 sz. vonattal tartozik elutazni Ásztélyba. Mint okmány a határon a kiutasítási parancs szolgál. Ha ezen parancsnak nem tesz önként eleget, kényszerrel lesz čs. Köztársaság területéről kiutasítva. Beregszászon, 1923. április 26.

A rendőrbiztosság vezetője: Blecha.

Igazolom, hogy fenti másolat a beregszászi egyház irattárában lévő eredetivel szó szerint megegyez.

Beregszász, 1940. március hó 26-án.

Szútor Jenő s. k. ref. lelkipásztor.

/Pecsét:/ A beregszászi lelkészi hivatal pecsétje.

358. Forrás

/Eredeti Szútor Jenő birtokában, hitelesített másolat a Konvent levéltárában. - Gépírás./

Výnosem presidia ministerstva vnitra ze dne 27/XI 1923 čj.

25415 povolen byl ev. ref. farári Szutorovi E vženu návrat do Berehova s rodinou /žena a 2 děti/.

Na základe nařizeni civilni správy ze dne 6/XII 23.čj. IV-4458 povoluje se jmenovanému překročení čsl. hranic za účelem návratu do Berehova. Berehovo 14/XII. 23.

Správce hlavnosl.úřadu: K.S. Kosler.

Fordítás:

A belügyminisztérium elnöki 1923 XI/27.-én kelt 25415 számú határozatával megengedte Szútor Jenő ev. ref. lelkésznek, hogy családjával együtt /feleség és 2 gyermek/ Beregszászba visszatérjen.

A polgári közigazgatás 23 XII/6-án kelt IV-4458 számú rendelete alapján megengedtetik fentnevezettnek a csehszlovák határ átlépése a Beregszászba való visszatérés céljából.

Beregszász 23. XII/14.

Főszolgabírói hivatal vezetője: P.H. Kosler s. k.

/Megjegyzés: Szútor Jenő kiutasítási parancsát magyar nyelven is megküldte úgy a zsupán, mint a rendőrség, ezért azokat csak magyar szöveggel közlöm. A visszatérési engedélyt már csak cseh szöveggel küldték ki, ezért közlöm eredeti szöveggel. Tárnok./

359. Forrás

/Illyés István. csonkapapi lelkipásztor tulajdonában. – Nyomtatott két nyelvű /cseh, orosz/ úrlap tintával kitöltve. Csak a cseh szöveget közlöm./

Župánský úrad Mukačovo.

Čj.: II. 2648 pres. ai 23.

Vypovedací příkaz.

Dle nařízení Civilní Správy Podkarpatské Rusi číslo 7457/17/20 ze dne 13. srpna 1920 vypovídá Illyés Štěpán, Csonkapai dle §-u 1. lit. f. /h./ cit. nařízení s úzami Č. S. Republiky.

Ku vystěhování poveluji Vám 30 denní lhůtu která počíná ode dno doručení tohoto příkazu.

Proti tamto vypovídacínu příkazu přísluší Vám odvolání dle §-u č. cit. nař. ku Civilní Správě Podkarpatské Rusi v Užhorode, do 3 dnů ode dne doručení cestou inštanciú.

Mukačovo, 16. června 1923.

Nečitatelny podpis Župan.

/Počat./

Fordítás:

Zsupáni Hivatal Munkácson

II. 2648 eln. ai 23. ügyszám.

Kárpátalja-russzia polgári közigazgatásának 1920. aug. 13.-án kelt 7457/17/20 számú rendelet e szerint Illyés István, Csonkapapi, kiutasítatik az idézett törvény I. §-nak f./ h./ bekezdése szerint a Cs. Sz. köztársaság területéről.

Kiköltözéshez 30 napi határidőt enged Önnek, ami ezen parancs

kézbesítésének napjától számít.

Ezen kiutasító parancs ellen jogában áll Önnek az idézett rendelet 4. §-a szerint Kárpátalja-russzia Polgári Közigazgatásához a kézbesítéstől számított 3 napon belül fellebbezni.

Munkács, 1923. június 16.

Olvashatatlan aláírás zsupán.

360. Forrás

/Ugyanonnan. – Kétnyelvű, /magyar és cseh/ szöveg. – Gépírás./

Hlavnoslužnovský úrad tisahátského okresu v Berohově.

Čís. 447 pres. ai 23. V Berohově, dne 18. červen 1923.

Pán Illyés Stěpán. evang. ref. duchovní v Čonkapapi.

V přílozo zasílá so Vám vypovídací rozkaz županského úřadu v Mukačevě a vyzýváte se, byste během 30 dnů po doručení tohoto výměru území ceskoslov. republiky opustil.

Proti vypovídacímu výmeru otevřeno je odvolání do 3 dnů.

Mellékeltlen küldöm Önnek a munkácsi zsupáni hivatalnak kiutasító rendeletét és felhívom Önt, hogy a jelen végzés kézbesítésétől számítva legkésőbb 30 nap alatt a csehszlovák köztársaság területét hagyja el.

Ezen kiutasítási végzés ellen joga van 3 nap alatt fellebbezéssel élni.

Správce hlavnoslužnovského úradu:

Olvashatatlan aláírás

/Községi iktatóbélyegző/

361. Forrás

/Dunáninnyi e. ker. irattárából. - 599 i 206 /1924. sz. Gépírás./

Referát ministerstva Školstva a národnej osvety v Bratislave.

Predmet: Gyalóky Ladislav, ref, farár. Zemianská Olča, štátne požitky.

Číslo 48520/III.

Bratislava, dňa 8. ríjna 1924.

Ref. bisktipskému úradu v Bratislave

Podľa úradného sdelenia ministerstva s plnou mocou pre správu Slovenska zo dňa 11. zári 1924, číslo 38018/ adm. I. Ladislav Gyalóky, ref. farár v Zemianskej Olči, nenie ceskoslov. štátnym občanom. Následkom toho vzhľadom na ustanovenie zákona čl. XXV. z r. 1898 zastavujem dňom 31. prosinca 1924.

1./ Kongruu, poukázanú jemu výnosom zo dňa I. zári 1921 č. 2915 roč. 326 Kč 85 hal.

2./ vekový prídavok, poukázaný výnosom zo dňa 13. prosinca 1922, číslo 64384/III roč. 1200-Kč.

3./ rodinný prídavok poukázaný výnosom so dňa 7. února 1924, číslo 67735/III ai 1924 roč. 400 Kč.

Konečno zastavujem dňom 31. ríjna 1924 všetky jemu povolené mimoriadne drahotné prídavky.

O tom nech je menovaný vyrozumený.

Za ministra: v. z.: Kunz v. r.

/Pečat./

Fordítás

Iskola és nemzetművelődési miniszterim referátusa Pozsonyban.

Tárgy: Gyalókay László, ref. lelkész, Nemesócsa, állami illetmény.

48580/III. szám. ai 1924.

Pozsony, 1924. október 8-án.

Ref. püspöki hivatalnak Pozsonyban.

Szlovákia igazgatásának teljhatalmú minisztere 1924. szept. 11.-én kelt 383012/adm. I. számú hivatalos közlése szerint Gyalókay László nemesócsai ref. lelkész nem csehszlovák állampolgár. Ennek következtében az 1898. XIV. tc. rendelkezéseire való tekintettel 1924. december 31-vel beszüntetem

1./ az 1921. szept. 1.-i 2915 sz.-ú rendeletről neki kiutalt évi 326 Kč 85 fillért kongruát,

2./ az 1928. december 15.-i 64384/III-sz.-ú rendelettel kiutalt évi 1800 Kč korpótléket,

3./ az 1924. február 7.-i 67735/III ai 1923 sz.-ú rendeletről kiutalt évi 400 Kč családi pótléket.

Végül 1924. október 31.-vel beszüntetem valamennyi neki engedélyezett rendkívüli drágasági pótlékát.

Erről nevezett értesítendő.

Miniszter helyett: Kunz s. k.

/Pecsét./

362. Forrás

/Dunáninnyi egyház ker. irattárából. – Gépírás. 26 k /1925./

26. E. K. 5.

5. január 31.

Szlovenszkói és ruszinszkói teológusok Kolozsváron való képzése. Új énekeskönyv.

Nagytiszteletű Igazgató Úr.

Két fontos kérdésben kérem nagybecsű felvilágosítását.

1./ Ránk nézve a lelkész kérdésnek az volna a legkielégítőbb megoldása, ha a csehszlovák kormány megengedné ifjainknak a kolozsvári teológia látogatását. Mielőtt ilyen kérelemmel fordulnánk a prágai kormányhoz, kegyeskedjék megnyugtanni engem afelől: el tudnánk-e éventként helyezni 10– 12 idevaló hallgatót, ha a tandíjat és az ellátást mi fizetnénk értök?

2./ Kénytelenségből mi is külön Énekeskönyvet nyomtatunk. Be kellett-e az erdélyi új Énekeskönyvet előleges cenzúra alá terjeszteni?

Atyafiságos szeretettel: püspök egyetemes konventi elnök.

Nagytiszteletű

Dr Makkai Sándor teol. igazgató úrnak, Kolozsvár.

363. Forrás

/Beregi e. megye irattárából. - Gépírás. -/

Kivonat a beregi református egyházmegye 1926. év május hó 5-én Beregszászban tartott közgyűlésének jegyzőkönyvéből.

47. szám.

Az esperesi hivatal bemutatja Bácsy Gyula újdávidházi, Rácz Miklós badalói, Szabó Károly nagybégányi, Illyés István csonkapapi, Harsányi Bertalan halábori, Koncz János macsolai, Szútor Jenő berekszászi és Szendrey István mezőkaszonyi lelkészek bekért jelentését vitássá tett állampolgársági ügyük jelenlegi állásáról. E jelentések egybehangzóan azt mutatják, hogy az illetékes tényezők minden egyes alkalommal a legridegebb elutasítás álláspontjára helyezkedtek. Egyházmegyei közgyűlésünk mély fájdalommal és megdöbbenéssel látja, hogy egyes lelkészeinek jogtalanul vitássá tett állampolgársági ügye a döntésre hivatott tényezők irántunk való bizalmatlanságot és ellenszenvet mutató maga tartása következtében nem akar dűlőre jutni. Az állampolgársági kérdés kegyetlen kezelése az itt élő magyar nemzetiség legsúlyosabb sebe. Az idők múlása, a nemzeti elfogultságunkban gögössé lett szívek jégkérgének lassú, de folytonos olvadása azonban azzal biztat, hogy a csehszlovák nemzet és az itteni kisebbségek közti megértés, összebékélés napja előbb-utóbb ránk virrad és ez a kézfogás egyes lelkészeink feje felett Damoklesz kardjaként függő állampolgársági kérdést is közmegnyugváásra megoldja. Lelkészeink addig már csak tűrjenek és a törvényes álláspont, igazságuk, azon meggyőződésük mellől, hogy az ő illetőségi, illetve állampolgársági jogukat egyházi törvényeink megállapítják, el ne tántorodjanak. Egyházmegyei közgyűlésünk egyébként ezeket az elutasító határozatokat mint egyházunkat ért

sérelmeket a konvent elnökségéhez felterjeszteni rendeli.
Jegyvezte: Kovách Béla dr. e. m. vil. főjegyző.
Kiadja: Szendrey István s. k. e. m. főjegyző.
/A beregi ref. egyházmegye főjegyzői hivatalának pecsétje./

363. Forrás²¹⁰

/Beregi e. m. irattáriból. - Sokszorosított./

Civilní správa Podk. Rusi v Užhorode.

Č. j. 14369 ai 26

V Užhorodě, dne 3. VIII. 1926.

Zákon o úpravě platů duchovenstva církví a náboženských společností státem uznaných.

Zastavání posavadních kongruových platu. Výplata záloh.

Všem farním úřadům a rabinátům na Podk. Rusi.

Zákonem ze dne 25. VI. 1926 č. j. 122 Sb. z. an. jsou nově upravovány platy duchovenstva církví a náboženských společností státem uznaných, který nahyl účinnosti dnem 1. 1. 1926.

Zastavuji proto výplatu dosavadních kongruovaných doplňku, drahotních a nákupních přídávků, nouzové výpomoci, jakož i všechny odměny a platy vyplácené podle posavadních kongruálních zákonů a předpisů, dnem 31. VIII. 1926. Poněvadž vsak všechny posavadní platy duchovních ve veřejné duchovní správě pozbývají platností již dnem 1. ledna 1926, kdy nový zákon nabyl účinnosti, částky, které byly po 1. lednu 1926 vyplaceny, stávají se zálohami na účet nové platové úpravy.

Podle zákona o nové platové úpravě bude třeba zjistiti ryzi příjem duchovních, spojený bezprostředně a příslušnými duchovními místy a funkcemi, což bude vyžadovati dalšího předběžného řízení a není vyloučeno, že podle nové platové úpravy mnozí duchovní, kteří podle předpisů dříve platných byli posud účastněni kongruálních doplňků nebudou míti příště nároku na takové doplňky, anebo obdrží takové doplňky menší a proto dosavadní požitky ve formě zálohy ne budoucí úpravu kongruy od 1. IX. 1926 jen ten duchovní obdrží, který se zaváže, že při definitivní úpravě kongruy, případně vzniklé přeplatky navrátí do státní pokladny.

Vyzývám všech duchovních, kteří dosud byli súčasněni doplňků platů z prostředků státních a kteří čini nárok na zálohu shora uvedenou, aby prohlášení následujícího znení, vlastnoručně datované a podepsané, zdejšímu úřadu obratem pošty, avšak nejpozději do 20. srpna 1926 předložili:

Prohlášení:

Podle výnosu civilní správy Podk. Rusi v Užhorode ze dneč. j.

210 Az eredeti forrásanyagban is kétszer szerepel a 363. szám

14226/26 žádám, aby moje dosavadní požitky z prostředků státních byly od 1. září 1926 i na dále vyplaceny a současně prohlašuji, že vzal jsem na vědomí, že požitky, kterých jsem byl súčasněn do 31. VIII. 1926 a budu ev. súčasněn po 1. září 1926 až do konečné úpravy požitků, jsou súčtovatelnou zálohou na budoucí úpravy požitku, jsou súčtovatelnou zálohou na budoucí úpravu kongruy podle zákona ze dne 25. VI. 1926 č. 122 Sb. z. a n. a obligatorně se zavazují, že když i podle shora uvedeného zákona nebudu míti nároku na kongruu, veškeré event. Přepjatky vzniklé vyplácením shora uvedené zálohy do stanovené lhůty - navrátím do státní pokladny." viceguvernéra Podkarpatské Rusi: Beskid

Všem evang. reform. děkanským úřadům v Derceni na vědomí.

Za viceguvernéra Podk. Rusi: Necitatelný podpis.

364. Forrás

/Fordítás a kárpátaljai ungi e. m. irattárából:/

Podkarpatská Rus Kormányzósága.

Ügyszám: 14369 ai 26.

Užhorodon 1926 aug.3.-án

Tárgy: A lelkészek fizetésének rendezése. Az eddigi kongrua illetmények beszüntetése. Előleg felvétele az új fizetésre.

Az összes lelkészi hivataloknak Podkarpatská Rusban.

Az 1926 évi 122. számú, a lelkészek fizetésének rendezéséről szóló törvény hatálya az 1926 évi január hó 1.-vel kezdődik.

Ennek folytán az 1926. évi aug. 31.-vel az állam által nyújtott összes segélyek /: kongruapótlék, drágasági segély, szükségsegély, stb.:/ kifizetése beszüntetetik. Minthogy azonban az állam által nyújtott segélyek már az új törvény hatálybalépésének napjával, vagyis 1926. jan. 1.-vel megszűnnek, azok az államsegélyek, melyek az 1926. jan.1. utáni időre fizetettek ki, az új törvény szerinti fizetésre nyújtott előlegnek tekintendők.

Az új törvény értelmében megállapítandó a lelkészeknek az egyházközségektől élvezett tiszta jövedelme, amely eljárás előreláthatólag hosszabb időt fog igénybe venni és nincs kizárva, hogy némely lelkészek, akik eddig államsegélyt élveztek, az új törvény értelmében attól elesnek, vagy pedig kisebb mértékben fogják azt kapni, ezért az 1926 évi szeptember hó 1. től kezdve az eddig élvezett államsegélyt az új törvény szerinti fizetésre csak az a lelkész kaphatja meg, aki kötelezi magát, hogy amennyiben az új fizetésrendezés szerint kevesebb járna neki, mint amennyit felvett, a különbözetet visszafizeti az államkincstárnak.

Felhívom azért az összes lelkészeket, hogy amennyiben igényt tartanak az előbbi bekezdésben jelzett előleg folyósítására, írják alá saját kezűleg az alá-

írás napjáról keltezendő alábbi szövegű „nyilatkozatot” és azt postafordultával, legkésőbb azonban 1926. aug. 20.-ig terjesszék be a Kormányzósághoz.
„Nyilatkozat”

„Podk. Rus Kormányzóságának 1926...-én kelt 14226/23 számú rendelete alapján kérem, hogy részemre ez idáig folyósított államsegélyek az 1926 évi szeptember hó 1. utáni időre is kiutaltassanak s egyben kijelentem, miszerint tudomásul vettem, hogy az 1926. aug. 31.-ig kapott, valamint az ezután kapandó államsegélyek előleget képeznek a véglegesen megállapítandó fizetésre és kötelezem magamat, hogy ha a végleges rendezés szerint nem leend igényem kongruára, avagy kevesebbre leend igényem, mint amennyit előlegképen felvettem, a különbözetet a megállapítandó határidőn belül visszafizetem az államkincstárnak. Beskyd.

365. Forrás

/Tiszáninneni irattárából 2841/930 . Kézirat./

Méltóságos Püspök Úr!

Kedves Barátom!

Tegnapelőttről 28/930 sz. al írt szíves leveledre a következőkben van szerencsém válaszolni. F. hó 15-én Prágában voltam Balogh püspök úrral s felkerestük Mlčoh osztály főnök urat, Müller utódát - ő más ügyosztályba került. Mlčoh osztályfőnök sokkal megértőbb és előzékenyebb benyomást keltette bennünk s így remélhetjük, hogy ügyeink valamivel gyorsabb templomban –s talán kedvezőbb irányban– fognak elintéztetni. Beszélgetésünk folyamán minden kérdésre kiterjeszkedtünk. Először a törvények fordítását illetőleg megállapodtunk abban, hogy ő és Slávik miniszter keresik meg azt az urat, ki a törvény fordítását revideálni és kiigazítani fogja. Az pedig, hogy mielőbb megtalálják, szorgalmazni fogom, ahányszor Prágába feljutok lp. már holnap után is.

A közig. és egyéb államsegélyek kiutalása a cseh törvény szerint mindig a költségvetési év végén esedékes, az 1929 évre vonatkozó segélykérő kérvény az év végén be lett adva, kisürgettem az akt. utalást. Egyben kérvényt adunk be, hogy a segélyek vagy legalább egy hányaduk már az év elején is kiadassék: –talán lesz eredménye, miután az ev. egyháznak megadták.

A mi az egyéb sérelmeket illeti, hálás lennék neked, név szerint sorolnád fel nekem, kiknek ügyében járjak el, mert mint tapasztalatból méltóztatsz tudni, csak egyéni elintéztést ismernek s nem általános elintéztést. Tehát: „Számos pap nem kap államsegélyt, káplánok nem kapnak kongruát, át-helyezett papok nem kapják kongruájukat” ezekre ilyen formában csak általános jóindulatú ígéretet kaphatok, de elintéztését az ügynek nem, csak ha név szerint hajtom kinek-kinek dolgát. A Rimaszombatban lakó volt

hubói lelkész ügyét adtuk be, soron kívüli elintézést ígértek, utána nézek, hogy megtörtént-e csak már nevét elfeledtem.

A mi a ktsg. elnökéhez való utazást illeti nem várok tőle lényeges eredményt, csak demonstrációs kirándulás lenne, sok költséggel, de egyébként Balogh volt nála a múlt hetekben s tele tarisznya ígéretet kapott.

A püspökök s főgondnokok ülés előtti értekezletét a konvent ülések előtt örömmel vettem s gondoskodni fogok róla, hogy idején összehívassék.

Ha van valami kész adatod, mit most Prágában kisürgethetnék, szíveskedj express Prágába küldeni nekem a magy. nem. párt. parlamenti clubtitkárságához, Snemovna Praha.

Szívélyesen üdvözöl őszinte barátsággal

Szilassy Béla. s. k.

366. Forrás

/Tiszáninenni e. ker. irattárából. – 50/1930. Gépírás./

Lelkészek és özvegyek állam- segélye és állampolgársági ügye

50/1930

30. február 25.

Főtiszteletű és Méltóság és Konventi Elnök Úr!

Van szerencsém mellékelten az esperesi hivatalok által –felhívásomra– összeállított kimutatásokat beterjeszteni azokról a lelkészekről és özvegyekről, akik ez idő szerint s közöttük többen évek óta nem kapják a törvényes államsegélyt részint az állampolgárság hiányait illetve ez irányú kérvényük késedelmes elintézése miatt, részben pedig az általános bürokratizmus miatt, lehetetlen állapot az, hogy egy lelkész vagy káplán, állásának változtatása vagy elfoglalása után két álló esztendeig ne tudjon törvényes és nem kegyelemből való államsegélyhez jutni. Vannak a kimutatásban nyugdíjas lelkészek /pl. Pál Ferenc volt hubói l. /és özvegyek/ Fürjész Jenóné, Petőszinye/,akik évek óta a szó szoros értelmében nyomorognak, ez utóbbi özvegy már több mint négy éve várja a nyugdíj kiutalását!

Sürgetéseinkre az Országos Hivaltaltól egyáltalában nem kapunk választ s így ez irányban minden fáradozásunk eleve hiába való. A tapasztalat is azt bizonyítja, hogy csak személyes intervenciónak és állandó sürgetésnek lehet némi eredménye.

Ez az eljárás a valóságos „üldözés” jellegét viseli magán, aminek meg is volt az eredménye, mert Abaújból két lelkész, –nem bírva tovább a nyomorgást!– Magyarországra költözött, de ugyanabban az egyházmegyében még 8 lelkészre vár –úgy látszik– ez a sors.

Tisztelettel kérem Főtiszteletű Elnök urat, úgyszintén a világi Elnök Úr Őméltóságát is, hogy a felterjesztett ügyekben úgy Pozsonyban, mint

Prágában interveniálni méltóztassék.
Kiváló tisztelete, nyilvánításával: püspök

367. Forrás

/Tiszáninneri e. ker. irattárából. – 50/1930. – Gépírás. –/
Az abaújtornai Református Egyházmegye Esperesi hivatala
Ad. 77/1930

Kimutatás.

Az Abaujtornai református egyházmegyében szolgáló s az államsegélyek hiánya folytán gyorssegélyre szorult lelkészekről:

- 1./ Szobonya István Györke. Életkora: 70 év. Szerény parochiális jövedelem
- 2./ Korody Andor Vendégi. Igen csekély kis jövedelem, négy kis korú gyermek
- 3./ Kovács Lajos Nádasd. Három gyermeke jár középiskolába.
- 4./ Csatáry Gyula Három kiskorú gyermek nagyon szerény kis jövedelem.

Özvegyek:

1./ Özv. Fürjész Jenőné. Teljesen vagyon nélkül maradt özvegyen. Három leánya közül csak egynek van önálló keresete, másik kettő ennél fogva az özvegy édesanya ellátására volna utalva, mint hogy azonban neki semmi jövedelme nincs s az állami nyugdíjhoz amely 1926. febr. 1-től kezdve illetné meg idáig nemcsak nem jutott hozzá, de a beadott kérvényére még választ sem kapott, így egy leánya, mint háztartási alkalmazott keresi kenyerét, hogy fizetéséből némileg segíthesse édesanyját, aki öreg és beteg is a harmadik leánya gondozására van utalva. A gyorssegély itt életkérdés.

2. özv. Kovács Béláné. Két év óta özvegy. Férje életében megtakarított ingó vagyona már elfogyott. Ezért rá lenne utalva a gyorssegélyre.

Nagyszalánc, 1930. jan. 31-én

Idrányi s. k. esperes

/Az esperesi hivatal pecsétje, még két nyelven./

368. Forrás

/Tiszáninneri e. ker. irattárából. – u. a. – Gépírás./

Felsőzempléni református egyházmegye.

Kimutatás a kongruától megfosztott lelkészekről:

1./ Kajdy Menyhért. Alsómihályi, állampolgárság hiánya miatt kongruát nem kap /1927 óta/ sőt 1928-ban kiutasító végzést kapott elrettentésül, mert a gyülekezet a szlovák nyelvű tanítást iskolájában nem engedte s ennek okául a lelkészt tartották. Ez ügygel a tiszáninneri kerület közgyű-

lése már többször foglalkozott és a magyar tanítás érdekében, mivel a gyermekek magyar anyanyelvűek, több felterjesztést tett, de eredménytelenül. Konventünk 1928. dec. 13-án 71. sz. határozata alapján szerinte ment felterjesztés a Referátushoz 140. EK.-1929. V. 11. sz. alatt.

2./ Berecz Antal, Magyarzas. 1925 óta nem kap kongruát. Állampolgárságát már 1928-ban megkapta, de igazolványt máig sem tud kapni s így kongruát sem.

3./ Erdélyi Zoltán lelkész, Magyarizsép, 1929. március óta nem kap kongrua előleget, vagy kongruát, szóval mióta állását elfoglalta.

4./ Nyitrai Dezső, s. lelkész, Ungtarnócon, 1928.julius óta és kongruát, jelenleg Tussára ment rendes lelkésznek: 1929. dec. 1. mai napig sem kapott. Okmányai rendben vannak. A bürokratizmus áldozata.

Az esperesi jelent és /25/1930. sz./ alapján összeállítva.

369. Forrás

/Tiszánineni e. ker. irattárából, Gépírás./
77/1930.

Kimutatás

Az abaújtornai egyházmegyében szolgáló s a fizetés kiegészítő államsegélytől megfosztott lelkészekről:

1./ Szobonya István, Györke. Kongruáját elvonták: 1926.márc. 24. 15879. sz.

2./ Kőszeghy Gábor, Tornagörő. Kongruáját elvonták 1925-ben.

3./ Hörcsik András, Péder. Kongruáját elvonták 1926. máj. 6. 24327, .sz.

4./ Kóródy Andor, Vendégi, Kongruáját elvonták 1926-ban.

5./ Kovács Lajos Nádasd, Kongruáját elvonták 1925. aug. 1. 46 319/III. sz. /Visszakapta: 1926. márc. 11. 13613/III. sz. Újra elvonták: 49577/IV.

6./ Nagy Zoltán, Körtvélyes, Kongruáját elvonták 1927-ben.

7./ Csatáry Gyula, Beszter. Kongruáját elvonták 1929-ben

8./ Lenkey Barna, Jablonca, ki sem utalták, bár Rozsnyón szül.

9./ Pásztor István, Bárca, Kongruáját elvonták 43444/1928. sz., amikor állampolgárságát már megkapta. Vagyontalansága folytán szegény kis parochiáján nem bírván államsegély nélkül megélni, átköltözött a magyarországi Rásony egyházközség lelkészi állásába.

10./ Bodnár János, Csécs. Kongruáját elvonták: 1926. márc.15. 11635. sz. Négy gyermeke járván középiskolába, szegény lelkészi állása jövedelméből ezeket taníttatni nem bírta s emiatt átköltözött Magyarországra. Jelenleg segédlelkész Abaújszemerén.

A fent írt összes államsegély elvonások a csehszlovák állampolgárság hiánya címén történtek.

N. B. Szobonya István, Kőszeghy Gábor és Pásztor István a Cssl. állampolgárságot megkapták, de az államsegélyt kérvényezés dacára sem kapták vissza, sőt kérvényükre válasz sem érkezett.

1926. Jan. 1. óta elhalt lelkészek özvegyei:

1. özv. Fűrjész Jenőné. Férje meghalt 1926. jan. 21.
 2. özv. Kovács Béláné. Férje meghalt 1927. dec. 27.
 3. özv. Keresztury Károlyné. Férje meghalt 1929. dec. 30.
- Nagyszalánc, 1930. jan. 31-én Idrányi s. k. esperes.
/Esperesi hivatal pecsétje./

370. Forrás

/Tiszáninneri e. ker. irattárából. – Kézírás –/
80/1930. sz. Ungi egyházmegye.

Kimutatás, segélyre szorult lelkészek, lelkészözvegyek, és utódokról.

I. Lelkészek,

1. Pataky Pál. Tarnóc. Teljesen munkaképtelen, szélütött, államsegélye be van szüntetve.

2. Gecse Géza. Gálocs. Látása meggyengült, saját költségén tart segédlelkészt.

3. Haraszty Károly, Pályin. Államsegélye be van szüntetve.

II. Lelkészözvegyek.

4. özv. Szőlőssy Gyuláné, Csepely. 80 éves elaggott, teljesen vagyontalan.

III. Lelkészutódok.

5. Bacskay Erzsébet, Csap. Néh. Bacskay Sámuel leánya munkaképtelen.

6. Morvay Ilona. Vaján. néh. Morvay József kistráti lelkész leánya, teljesen megvakult. T. Salamon. 1930. Február. 7.

Esperesi hivatal pecsétje.

Szűcs István s. k. esperes

371. Forrás

/Tiszáninneri e. ker. irattárából. – 50/1930. – Kézírás./
23/1930.

Főtiszteletű és Méltóságos Püspök Úr!

Az alsózempléni egyházmegyében a következő lelkészek nem kaptak kongruát:

1./ Rozgonyi Sándor, rendes lelkész Örösben.

2./ Keresztury László Nagykövesden.

3./ Szondy István Kiskövesden.

4./ Karászy Benő Szomotoron.

5./ Adorján Győző Kisgéresben.

6./ Horkay László segédlelkész Nagygéresben.

Ezek a lelkészek mindannyian reá vannak utalva a gyors segítségre, mivel kis lelkészi jövedelmükből magukat és családjukat fenntartani nem tudják a mai nehéz viszonyok között. Mély tisztelettel

Nagygéres, 1930. február 6.

Keresztury József. s. k. esperes.

372. Forrás

/Tiszáninnyi e. ker. irattárából, –Kézírás. /

82/1930. sz.

Kimutatás.

Azon lelkészekről, kiknek államsegélyük be van szüntetve.

Ungi. egyházmegye.

Sorsz. Lelkész neve, lakhelye, beszűntetés ideje, oka, beszűntető rendelet száma, jegyzet.

1. Pataky Pál, Tarnóc. 1929. május hó, túlfizetés.

2. Bodnár Lajos, Bátfa. 1926. év március 1., állampolgárság hiánya. Állampolgárságot már megkapta 1929. április 2.

3. Haraszty Károly, Pályin, 1927. év június 1. Kelt T. Salamonban 1930. február 10.

Szűcs István s. k. esperes.

/Esperesi Hivatal pecsétje./

373. Forrás

/Tiszáninnyi e. ker. irattárából. – Gépírás. –/

170 sz. 1930.

Főtiszteletű és Méltóságos Ref. Püspöki hivatalnak, Rimaszombatba. Hivatkozással a f. év január 24.-én kelt 41/1930 sz. a. leiratában foglalt felhívására, bejelentem a következőket:

A gömöri ref. egyházmegyében:

1. /Kongruát, illetve előleget nem kaptak a következő lelkészek és segédlelkészek.

a./ Tankó András rendes lelkész, Szkeresovo /Szkáros/. Kálosán mint rendes lelkész szolgált 1928. július 1-től 1929. április 30-ig. Onnan átköltözött Szkeresovo /Szkárosra/-ba, ahol 1929. május 1-től működik mai napig. Két hónap híján, 2 év óta nélkülözi a kongruát. Szolgálati bizonyítványa 1929. október 22-én 1774 sz. a. beküldetett. /Kérvénye 2.

a./

b./ Bácsy Gyula rendes lelkész, 1928. szeptember 15-től Beretkén működik. Állampolgárság hiánya miatt nem kap kongruát. Kérvénye 2.

c./ Dr. Papp Sándor káplán, Tornalján.

d./ Kovács Ferenc esperesi káplán, Pelsőc.

e./ Belágh Barna, káplán Rozsnyó,

f./ Kelemen Kálmán, káplán. Hanva.

g./ Ádám Lajos, káplán, Pelsőc.

h./ Párducz Rezső káplán Szilice.

i./ Csontos László káplán Rimaszombat. 1929 szeptember óta.

Fentebb megnevezett káplánok szolgálati bizonyítványai 1929. október 22-én 1787/1792 sz. a Főt. Püspöki hivatalhoz be lettek terjesztve. Valamennyien állandó káplántartó helyeken szolgálnak, Szlovenszón érettségiztek és itt végezték a teológiát. Valamennyinek van állampolgársági bizonyítványa. Eddig se kongruát se előleget nem kaptak. Nagy nélkülözések között élnek.

2. Nyugdíjat eddig nem kaptak:

a./ Pál Ferenc volt hubói lelkész. Nyilvántartási lapja 9 III.12.29950. Kérvényében 1927. április elsejét kérte a nyugdíjazás kezdőpontjául megállapítani. Kongruát ill. nyugdíj előleget 1927. december 1-től kapott. Nyugdíja folyósítását többször kérvényezte az Országos Hivatalban. Teljesen munkaképtelen, agg lelkész. Családjával nagy nyomorúságban tengődik.

b./ Pósa Béla felsővályi lelkész. Mint gyöngelmű az Országos Hivatal 1928. december 15-én kelt 66/181/1928-7, rendelete szerint állandóan nyugdíjállományba lépett. Részére 1928. június 1-ével évi 8.100.- nyugdíj előleg, havi előleges részletekben kiutaltatott. Eddigi gondnoka felesége Lábos Matild volt, aki időközben férjhez ment, s így megszűnt gondnoka lenni. Jelenlegi gondnoka /Rimaszombati törvényszék 3,953/26-7. sz./ Atyja bírósági Pósa Antal, lakik Radnovce /Nemesradnót/, u. p. Rimaszécs, z. XIX. /A nyugdíjelőleg folyósítása a gondnok kezéhez sürgős, mert a gyöngelműük intézete az ápolás költségeinek befizetését követeli.

3./ Állampolgársággal nem rendelkeznek:

a./ Deési Sándor hucini /gicei/ lelkész. Eziránti utolsó kérvénye 1928. november 11-én 21,308 sz. a. ment fel az Országos Hivatalba. Válasz eddig nem érkezett. Kongrua előleget nem kap.

b./ özv. Magyar Istvánné, szül. Valkay Márta. Férje hucini /gicei/ lelkész volt. Nyugdíjelőleg kiutalása iránti kérvénye a Főt. és Méltó Püspöki Hivatal által 1929. augusztus 5-én 293/1929 sz. a. lett felterjesztve. Valamint a temetési járulék kérvénye is, eddig elintézését nem nyert. A 30 éves özvegy elképzelhetetlen nyomorban él.

c./ Nagy Vilma tanítónő. Pelsőcön leányiskolái tanítónő volt 1922. május 30-ig. Akkor állampolgárság hiánya miatt a tanítástól eltiltatott.

Emiatt nosztrifikált tanítói oklevele sincs aláírásokkal ellátva. Nagy nélkülözések között él /Plesivecen, Pelsőcön./ Állampolgársági kérvénye a roznavai /rozsnói/ Járási Hivatal által 24,070/928 sz. alatt lett az Országos Hivatalhoz beküldve, ahol 17,761/28, I. sz. alatt van beiktatva.

A kimutatásban foglaltak valamennyien nagy szükségben vannak és gyors segítségre vannak utalva, mégis első sorban az I. pont alatti kongruát nélkülöző rendes és segédlelkészek. Pelsőc, 1930. február 15.

Dusza János s. k. gömöri ref. esperes.

/Gömöri ref. esperesi hivatal két nyelvű pecsétje./

374. Forrás

/Tiszáninneri e. ker. irattárából. –Gépírás–/

A szlovenszkói tiszáninneri ref. egyházkerület püspöki hivatalától ad 50/1930. szám.

Rimaszombat, 1930. február 25.

Kimutatás a gyors segítségre különösen rászorult lelkészekről, özvegyekről és árvákról.

1./ Szobonya István lelkész, Györke, Durkov, 70 év, kongrua beszüntetve.

2./ Koródy Andor lelkész, Vendégi, Turňa, Kongrua beszüntetve 1926-ban.

3./ Fűrjész Jenőné özvegy, Peteőszinye, Durkov, nyugdíjat még nem kapott.

4./ Kovács Béláné özvegy, Szepsi, Moldva nad/B., nyugdíjat még nem kapott.

5./ Nyitray Dezső lelkész, Tussa, Parchoviány, nyomor.

6./ Kozma Antalné özvegy Magyarsas, Bodzásújlak, 1926. előtti özv.

7./ Szombathy Antalné, Ladmóc, Ladmovce 1926. előtti özv.

8./ Sárkány Róza pap árva Mezőlaborc, Medzilaborce, 80 éves, nyomor.

9./ Pál Ferenc nyug. lelkész Rimaszombat, Štefánik u 5. Nyugdíj nincs, dec. óta nyomor

10./ Pósa Béla ny. lelkész, Pozsony elmeógyógyintézet, gondnoka Pósa Lajos, lakik: Radnót, p: Rim. Seč. Gyógyintézet követeli az ápolási díjakat.

11./ Magyar Istvánné özvegy. Gicze Licence–Hucin, 80 éves, nyomor.

12./ Pataky Pál lelkész, Ungtanóc, Tamovce, munkaképtelen, lelki beteg, kongrua nincs, nagycsalád, nyomor.

13./ Bacskay Erzsébet pap árva, Csap, Čop munkaképtelen, beteg.

14./ Morvay Ilona pap árva, Vaján, Vaján, teljesen vak.

15./ Séra János lelkész, Hardicsa, Hardište, nagycsalád.

Főtisztletű és Méltóságos Konventi Elnök Úr!

1930. I. 28-iki 134-/1930. sz. felhívása folytán van szerencsém a gyors segítségre szorult lelkészek, özvegyek és árvák névsorát amelyet igen gondos felülvizsgálás után és nehezen tudtam összeállítani, mert még igen sokan

vannak a segítségre szorultak, akiket mellőznöm kellett, így csak Gömörben hét káplán, akik szinte semmiből tengődnek, mióta Losoncot odahagyták, a rimaszombati, saját, káplánom meg 1928. szept. 1. óta nem kapott egy fillér kongruát sem, a segítség sürgős folyósítása céljából tisztelettel beterjeszteni. Kiváló tisztelem nyilvánítása mellett vagyok püspök

375. Forrás

/Máramaros-Ugocea e. m. irattárából. – 268/30. szám. Gépírás. –/
Privát
Ťačovo–Técső./ 1930. nov. 11.

Mélyen tisztelt Belügyminiszter Úr!

Intervenciós kihallgatásomon fel méltóztatott hatalmazni arra, a minisztériumába kerülő kérvények személyes ellenőriztetése céljaira felterjeszszem önhöz a Podkarp. Rus területén működő azoknak a református lelkészeknek a névsorát, akik mai napig nem csehszlovák állampolgárok.

Élve ezzel a kedves felhatalmazással, alább felsorolom állampolgárságtalan kollégáim nevét és azt, hogy mindenikőjüknek milyen stádiumban van a jelenleg kérvényük.

Megismétlem személyesen előadott azt a kérésemet, hogy döntő befolyását nevezettek érdekében kegyesen érvényesíteni méltóztassék, hadd szűnjek meg végre ezeknek az önhibájukon kívül bajba jutott református lelkészeknek az állampolgársági kálvária járása.

Belügyminiszter úr mint szlovenszkói férfiú és jogász jól tudja azt, hogy a református lelkészt egy életre választja meg a gyülekezete és hogy illetőségi, vagy állampolgársági kérdés a mi személyünkre nézve soha nem volt és nem is lehetett, hiszen a megválasztás tényével a politikai községet is elkotó református egyháztagok kifejezték azt az elhatározásukat is hogy a község – rendszerint első– polgárává avatták választott lelkészüket. A lelkész és a gyülekezet soha nem gondolt arra, de a politikai község sem, hogy még külön letelepülési és illetőségi kötelekbe való felvételi aktusok kellenek ahhoz, hogy egy a község lakosainak javára egy életen át dolgozni elhívott lelkésznek illetősége és állampolgársága legyen. Jogi elv az, hogy a szokásjog az írott jogot módosítja s ezért jogosnak is, méltányosnak is látszik, hogy a református lelkész állampolgársága –ha a régi szokásjog mellőzésével külön kérnie kell is– szolgálati idejének teljes beszámítása mellett elismertessék.

Alul felsoroltak kérvényeinek kedvező elintézését még egyszer szeretettel kérve maradok a Belügyminiszter Úrnak alázatos szolgája: lelkésztestületi elnök.

376. Forrás

/Máramaros-Ugocsi e.a.irattárából. 268/30 sz. Gépírás./

Isaák Imre, Ťačovo, ref. lelkész a kárpátaljai ref. lelkésztestület elnökének kimutatása az állampolgárság nélküli Podk. Rusi ref. lelkészekről.

1./ Angyal Viktor, Mala Behán – Kisbégány. Több kérvényének visszatután legutóbb az 1879. évi 50. t. u. 8. szakasza alapján adott be új kérvényt. Szolgálati ideje 21 év, négy gyermeke közül kettőt tanított.

2./ Bary Gyula, Brehy – Nagyberég. Állampolgársági okiratát 1926. dec.17-én 52.970/26 sz. alatt kelt belügyminisztériumi vélemény alapján a munkačevoi zsupanátus 1927. május 12-én 23.384/27 sz. alatt kiállította, de ezt az okiratot tőle visszavonták a belügyminisztérium

68.195/II/29 sz. febr. 22-iki leirata alapján. Emiatt panasszal élt a legf. közíg. bíróságnál, melytől 15.645/30. sz. alatt értesítést kapott, hogy a belügyminisztérium 1930. szept. 27-én 53.420/II/30 őt arról értesítette, hogy teljesítette Barry Gyula állampolgárság iránti azon igényét, mely miatt panasszal élt. Nevezett lelkész a panaszt addig nem vonhatja vissza, míg új s végre biztos áll. pol. okiratot nem kap illetékes járásfőnökségétől. Szólg. idő 30 év, gyermek 3.

3./ Illyés István, Čonkapapi – Csonkapapi. 1920-ban beadott első kérvénye indokolás nélkül elutasított, két és fél évvel ezelőtt kérvénye a hivatalos úton fekszik valahol. Szolg. idő 16 év.

4./ Isaák Imre, Ťačovo – Técső. Szolgálati ideje 20 év, gyermek öt, kik közül három középiskolában tanul. Illetőségi ügyben beadott panaszát közíg. bíróság elutasítván, most a 152/26. sz. /lex Dérer/ törvény alapján beadott kérvénye az Orsz. hivatalnál van már Uzhorodon, az összes bekért pótlásokkal együtt.

5./ Nagy Sándor, Mal. Gejovce – Kisgejőc. Szolgálati idő 20 év, gyermek 1. Az ő esetére nézve külön írást adtam át személyesen Belügyminiszter úrnak, mert a neki megadott állampolgárságról az okirat kiállítását az uzhorodi Orsz. hivatal megtiltotta.

6./ Póy József. Kisharangláb. Szolgálati idő 16 év. Ex gracia kéri állampolgárságát, mert optálását 1922-ben nem akceptálták. 1928. dec. havában beadott kérvénye sorsáról közelebbit nem tud.

7./ Rác Miklós. Badaló. Szolgálati idő 23 év. Kérvénye az uzhorodi Orsz. hivatalnál 109.947/11/1930 sz. alatt van beiktatva, ez a negyedik kérvénye.

8./ Sütő Áron, Hat – Gát. Szolgálati idő 40 év. Kérvénye többszöri visszautasítás után újra beadva a hivatalos utat futja.

9./ Széchényi István. Dlhojve – Dolha. Szolgálati idő 20 év. gyermek 1. Panasszal élt a legf. közíg. bírósághoz, ahol ügye 1929. jan.8-án lett beiktatva 2149/29 sz. alatt. Panasszal élt, mert a Civ. správe 23.750/22

sz. alatt állampolgárságát elismerte, de ezt 1928. nov. 8-án a belügyminisztérium 10.694/26/II. sz. alatt megsemmisítette.

10./ Szútor Jenő, Berehovo – Beregszász. Szolgálati idő 17év, gyermek 2. Kérvényt ötödször adott be s az utolsóban adományozás útján kéri az áll. polgárságot, száma a belügyminisztériumnál 72.387/306, 1930 szept. 25-én.

11./ Toldy György, Bena – Bene. Szolgálati idő 14 év gyermek 2. Négyszeri elutasítás után most adta be ötödik kérvényét, mely a hivatalos úton fut.

12./ Tornay János, Bilky – Bilke. Szolgálati idő 21 év, gyermek 4. Többszöri elutasítás után új kérvényt adott be s az az Orsz. hivatalhoz Uzhorodra a járási hivaltól 21.009/30 sz. alatt terjesztetett fel 1930. okt.11-én. E kérvény alapján okt. 16-án fogadalmat vettek tőle az Orsz. hivatalnál.

13./ Szűk Sándor, Verbőci lelkész.

Mélyen tisztelt Belügyminiszter Úr!

Fenti lelkészek azok, kiknek állampolgársága érdekében még egyszer kérem jóakarató döntését.

Megkülönböztetett tisztelettel alázatos szolgálója:

377. Forrás

/Dunáninnyi e. ker. irattárából. – 788/1931. sz. - Sokszorosított./

Číslo: 194.290/6/1931. Bratislava, dňa 23. júna 1931.

Predmet: Zákon zo dňa 26. VII. 1926. čís.122 Sb. z. a n. poukazanie záloh na účet kongr. platov v druhom lustru.

Ref. Biskupskému úradu, Bratislava.

Aby pri stanovení záloh na kongruové požitky na II. lustrum v smysle §-u 172. vlád. nar. čís.124/1928 Sb. z. a n. nedochádzalo k preplatkom kongruy alebo aspoň k preplatkom tak veľkým, že ich splatenie uvádza osobu povinnú do ťažkej finančnej situácie, ako tomu bolo v lustru práva uplynulom, ráčte výzvať duchovných, aby vo vlastnom záujme tí z nich, ktorí pri vyhotovení fassie na II. lustrum zistili, že im neprináleží kongruový doplnok na II. lustrum v takom obnose, v ktorom záloha bola im poukázaná od 1. januára 1931 počínajúc, sú povinní túto okolnosť oznámiť krajinskému úradu.

Týmto duchovným bude potom záloha na kongruu podľa odst. 2. citovaného §-a priemerne snižovaná.

O tamojšom opatrení ráčte tunajší úrad láskavé s urýchlením upovedomiť.

Za krajinského prezidenta: Bellai.

Fordítás:

Országos Hivatal Pozsonyban

194.290/6/1931. Pozsony. 1931. június 23.

Tárgy: Az 1926. VII. 26.-i 122. sz. törvény törv. és rend. gyűjt., előlegek utalása kongrua fizetés számlájára a második lustrumban.

Ref. Püspöki hivatalnak Pozsony.

Hogy a 124/1928 sz.-ú törv. és rend gyűjt. kormányrendelet 172. §-a értelmében a II. lustrumra kongrua illetményre előlegek kiutalásánál ne kerüljön sor kongrua túlfizetésekre, legalább is ne oly nagy túlfizetésre, hogy az ezek visszafizetésére köteles személyt nehéz pénzügyi helyzetbe hozza, mint ahogy ez az elmúlt első lustrumban történt, szíveskedjék figyelmeztetni a lelkészeket, hogy saját érdekükben közülük azok, akik a bevallás elkészítésénél a II. lustrumra észrevették, hogy a kongrua kiegészítés nem jár nekik a II. lustrumban olyan összegben, amilyenben az előleg az utalványon 1931. január 1.-től fogva nekik ki lett utalva, kötelesek ezt a körülményt az országos hivatalnak jelenteni.

Ezeknek a lelkészeknek azután a kongrua előleg az idézett § 2. bekezdése szerint megfelelően le lesz szállítva.

Szíveskedjék ottani intézkedésről itteni hivatalt sürgősen értesíteni.

Országos elnök helyett: Bellái s. k.

/Püspök intézkedését lásd: /Ref. Egyház és Iskola / REI XI. évf. 29. szám. 1931. VII. 19. 7. lapon./

378. Forrás

/Dunáninzeni e. ker irattárából. - Gépírás. /

Református keresztyén püspöki hivataltól, Pozsony.

999/1931. szám.

Nagytiszteletű Lelkész Úr!

Szeretve tisztelt jó Uram!

Ígéretemhez mérten itt közlöm tiszteletteljesen a kívánt adatokat:

I./ Nehézy Károly – Kisújfalu – nem felebbezés, hanem rendes első elintézés: kelt 1930. nov. 24én,149632/6/1930. szám alatt. Árai: buza- a 120 Kč. árpa-a 100 Kč, zab-a 100 Kč, fa ölenként 160 Kč.

2.Szirmay Károly – Kéty, fellebbezés után hozott kiigazított értékelés. Az Országos Hivatal száma: 34032/6/1931. szám. Kelt: 1931. márc. 4-én. Értékelése: búza-a 105 Kč. árpa-a 80 Kč. zab- a 65 Kč. fa per köbméter 25 Kč.

Szeretve tisztelt jó Uramnak vagyok tisztelettel keresztyén szolgálója:

Pozsony, 1931. VIII. 26.

ref. püspöki titkár

379. Forrás

/Ugyanonnan. -424/1932. sz./

Alábbi levélre vonatkozólag meg kell jegyeznem, hogy a dunáninneri e. ker irattárában olvasható 98/932. szám alatt Csiba Imre dunamocsi lelkésznek a püspökhöz írt terjedelmes, panaszkodó levele. Csiba lelkész 12386 kcs. túlfizetést kapott, amit 19 hónap alatt vontak le 1931. VI. 30-ig. Csiba levelét már csak azért sem közlöm, mert a saját ügyében írta. Szemléltetőbbnek és elfogulatlanabbnak látom Czibor József deáki lelkész alábbi levelének a közlését annak illusztrálására, hogy a nehéz anyagi helyzet, amit sokszor akarattal idézett elé az Országos Hivatal tisztviselői kara, milyen lelkiállapotba tudott juttatni egy olyan lelkészt, akit a kommunista invázió idején kiakartak végezni./

79/1932. szám. Deáki lelkészi hivatal pecsétje.

Főtiszteletű és Méltóságos Püspök Úr!

Kegyes jó Uram!

Mint magán levelemben jeleztem vélt, szerdán Dunamocson voltam s beszéltem Csiba Ntű. úrral is. Említette Főtiszteletűséged látogatását. Attól kezdve, hogy megtudta kongrua ügyének sorsát, hogy az még mindég nem érkezett fel az Országos Hivatalba, egészen beteg lett. Könnyes!! szemmel panaszkodott, hogy nincs egy garasa sem. Katona fiának nem tud küldeni egy fillért sem. Tele van adósággal stb. Felesége pedig hangos zokogással panaszkodta „Imre azt mondotta, ha ügye rövidesen nem lesz elintézve... agyon lövi magát.”

Mindezt bizalmasan, de a helyzethez hűen közlöm. Kötelességemnek tartom felhívni figyelmét Főtiszteletűséged a dolgok állására. Méltóztassék vagy a párkányi nácselniknél megsürgettetni, vagy ha már Pozsonyban van az országos hivatalban sürgősen elintéztetni, mert katasztrófa lesz Csibáéknál. Ntű. úr nagyon ideges és végtelenül el van keseredve. Több mint két éve nem kap kongruát. Túlfizetése régen letelt s minden hiába. Márciusban adott be kérvényt előleg folyósításáért, de még most sincs semmi eredmény. Legalább előleget kapna! De sürgős mert ép most van a legnagyobb nyomorban.

Tisztelettel keresztyén szolgája:

Deáki. 1932. VI. 17.

Czibor József. s. k. ref. lelkész.

380. Forrás

/Dunáninneri e. ker. irattárából. – 1286/1931. sz. – Sokszorosított./

Krajinský úrad v Bratislave. číslo: 152,505/6. odd./1931.

Bratislava, dňa 26. septembra. 1931.

Predmet: Žiadosti duchovných o započítanie cestou milosti služobnej doby ztrávenej v duchovnej službe pred nadobutnutím čl. štátneho občianstva, udeleného im na základe zák. čl. L. zo roku 1879.

Ref. biskupskému úradu v Bratislave.

V predmetnej veci referát ministerstva školstva a národnej osvety sdělil výnosom zo dňa 28. augusta 1931. číslo: 62.710/IV. 1931 na základe výnosu ministerstva školstva a národnej osvety zo dna 6. augusta 1931 číslo: 99.234/31-VI, krajinskému úradu, že vzhľadom na ustanovenia § 11–13 vlád. nar. čís.124/1928 Sb, z. a nar. nemajú žiadosti duchovných o započítanie cestou milosti v predmete označených služobných rokov právneho pokladu.

Súčasne poznamenáva referát ministerstva školstva a národnej osvety, že následkom toho predkladanie podobných žiadostí k rozhodnutiu je bezúčelné. Za krajinského prezidenta: Bellai.

Fordítás:

Országos hivatal Pozsonyban.

152.505/6. ügyoszt. /1931.

Pozsony. 1931. szeptember 26.-án.

Tárgy: lelkészek kérelme a lelkészi szolgálatban elvesztett szolgálati éveknél az 1879. L.tc. alapján adományozott állampolgárság elnyerése előtt kegyelmi úton való beszámításáért.

Ref. püspöki hivatalnak Pozsonyban.

A tárgyban megjelölt ügyben az isk. és nemzetműv. minisztérium referátusa 1931. augusztus 28. i 62.710/IV. 1931. számú határozatával az iskolai és nemzetműv. minisztérium 1931. augusztus 6. i 99.234/31–VI. számú határozata alapján közli az országos hivattal, hogy tekintettel a 124/1920 számú a törv. és rend. tárában levő kormányrendelet 11–13§-nak rendelkezései, a lelkészek kérvényei a tárgyban megjelölt szolgálati éveknél kegyelmi úton való beszámítása iránt nem bírnak jogos alapot. Egyúttal megjegyzi az isk. és nemzetműv. minisztérium referátusa, hogy ennek következtében hasonló kérvényeknek döntésre való felterjesztése céltalan.

Országos elnök helyett: Bellai s. k.

381. Forrás

/Dunáninnyi e. ker. irattárából. – 8/1932. Kézírás./

Főtiszteletű Püspök úr!

Hivatkozással f. hó 9-én 576 sz. a és e hó 14-én 581 sz. a ide küldött fontos életbe vágó tartalmú hivatalos leveleimre, amelyekre érdemi be-

cses válaszát még nélkülözöm: tisztelettel kérem, hogy azokban eljárni s engem az eredményről rövidesen értesíteni méltóztassék.

Nem zörgetnék ha nem volnának olyan mélyen életbevágók azok a dolgok, de mivel életexistenciánkat érintik, önmagunk iránti kötelességünk ezeket kiszorgalmazni. Mi elpusztulunk, ha kell a református egyházért, de másoknak is felelni kell ezért, mi mások lelkét is megakarók menteni, ezért nem engedi szokott lelkiismeretességünk e dolgot csak annyiban hagyni.

Jogainkat ki kell verekedni mondá egy szlovák államférfi. És állítom, hogy ki lehet verekedni, csak akarni kell, mert mások is kiverekedtek a magukét! Együttal b. újévet kívánunk! Kiv. tisztelettel: Vargha Károly s. k.
Jóka 1931. XII. 28. ref. lelkész.

382. Forrás

/Dunáninnyi e. ker. irattárából. – 48/1932. sz. - Gépírás./

Čís. 218839/6/1931. Bratislava, dňa 2. januára 1932.

Predmet: Varghová Emilia, vdova po ref. duchovnom v Komárne, pozitivy za roky 1914–1920, mimoriadna podpora.

Prílohy: 5.

Reformovanému biskupskému úradu V Bratislave.

Ku žiadostí výšmenovanej zo dňa 20. novembra 1930. o kongruové pozitivy jej manžela Alexandra Varghu ref. duchovného za roky 1919–1920 sa deluje, že žiadosti nemohlo byť vyhovené, nakoľko krajinský úrad vyčerpaním svojho rozpočtu nemôže zaistiť ani žiadanú mimoriadnu podporu. V tomto smysle riešilo vec ministerstvo školstva a národnej osvety výnosom zo dňa 30. marca 1931.

č.137437/VI-31 poťažne referát ministerstva školstva a národnej osvety v Bratislava výnosom zo dňa 12. decembra 1931. č.96270/IV/31. O čom ráčte vyrozumeť žiadateľku a vrátiť jej priložené doklady.

Za krajinského prezidenta: Bellai.

Fordítás:

Országos hivatal Pozsonyban.

218839/6/1931. sz.

Pozsony. 1932. január 2.

Tárgy: Vargháné Emilia, komáromi ref. lelkész özvegye, 1914–1920 évi illetmények, rendkívüli segély.

5 drb. melléklet.

Református püspöki hivatalnak Pozsonyban.

Fentnevezettnek 1930. november 20.-án kelt, férje Vargha Sándor ref.

lelkész 1919–1920 évekre vonatkozó kongruailletménye iránti kérelmére értesítettik, hogy a kérelmet nem lehetett teljesíteni, mivel országos hivatal költségvetésének kimerülése következtében még a rendkívüli kért rendkívüli segélyt sem biztosíthatja. Ebben az értelemben oldotta meg az ügyet az isk. és nemzetműv. minisztérium 1931. március 30.-i 137437/VI-31 sz. határozattal, illetve a pozsonyi isk. és nemzetműv. min. referátusa 1931. december 12.-i 96270/IV/31. sz. határozattal.

Szíveskedjék erről kérelmezőt értesíteni és mellékelt okmányait visszaszármaztatni. Országos elnök helyett: Bellai s. k.

383. Forrás

/Ugyanonnan. - 110/1932. sz. - Gépírás./

Krajinský úrad v Bratislave.

Čís. 14637/6/1932.

Bratislava, dňa 28. jan. 1932.

Predmet: Varghová Emilia, vdova po ref. duchovnom v Komárne - príplatok podľa zák. č. 80/28 Sb. z. a n.

K čís. 146/1931 zo dňa 5. II. 1931.

Ref. biskupskému úradu v Bratislave.

Referát ministerstva školstva a národnej osvety v Bratislave, výnosom zo dňa 13. januára 1932 č. 36976/IV-31 vrátil žiadosť menovanej vdovy o povolenie príplatku podľa zákona č. 80/1928 Sb. z. a n. so sdelením, že vec nemôže byť predmetom úradného jednanía bez zaistenia úhrady.

Krajinský úrad ale nedisponuje potrebnou úhradou.

Ráčte o tom menovanú upovedomiť.

Za krajinského prezidenta: Bellai.

Fordítás:

Országos hivatal Pozsonyban.

14637/6/1932. sz. Pozsony. 1932. jan. 28.-án.

Tárgy: Vargháné Emilia, komáromi ref. lelkész özvegye, pótlék a 80/28 törv. és rend. gyűjt. törvény szerint. 1931. II. 5-i 146/1931. sz. -hoz.

Ref. püspöki hivatalnak Pozsonyba.

A pozsonyi iskolai és nemzetművelődési minisztérium referátusa 1932. január 13-én kelt 86976/IV-31 számú határozatával nevezett özvegynek a 80/1928 törv. és rend. gyűjt. számú törvény értelmében pótlék engedélyezése iránti kérelmét visszaküldte azzal az értesítéssel, hogy az ügyet fedezet biztosítása nélkül nem lehet hivatalos kezelés tárgyává tenni.

Az országos hivatal pedig nem rendelkezik a szükséges összeggel.

Szíveskedjék erről nevezettet értesíteni.
Országos elnök helyett: Bellai s. k.

384. Forrás

/Dunáninnyi e. ker. irattárából. – 445/1932.Kézírás./
/Deési Sándor gicei lelkész négy oldalas leveléből csak fél oldalnyit közlök, amint alább következik:/
131/1932. Sz.

Nagyméltóságú és Főtiszteletű Konventi Elnök Úr!

Az Országos Hivatalból megjött a végzés, hogy leszámítva azt az összeget is mióta kongrua előlegemet beszüntették /1931. aug. 1/ fizessék vissza 75000 koronát, vagyis addig kongruát nem kapok míg ez az összeg 1932 jan. 1-től kezdődőleg le nem számoltatik. Erre én egy kegyelmi kérvénybe a Nagyt. Esperes úr és a Főtiszteletű Püspök úr útján az Országos Hivatalba, melyben kértem, hogy ne fogják le az egész havi kongruámat, hanem levonva belőle bizonyos összeget, utaljanak ki belőle legalább annyit, hogy 8 tagú családommal, ha a legnagyobb nyomorban is, lehetővé tétessék a megélhetésünk.

Kérvényem a napokban elutasítólag visszaérkezett, sőt még a Minisztériumba se terjesztette fel az Országos Hivatal. Ezek után most már azon a ponton állok, ahol már menedéket nem tudok találni. István fiam aki 1913. szept. 1-től kezdve itt Gicén tanító minthogy az én állampolgárságom megadásához a 21 évet betöltötte és külön kérvényeznie kellett állampolgárságát a melyet a mai napig még nem kapott meg szintén teljesen az én eltartásomra szorul. Letanította az évet, még pedig a hivatalos iskolalátogatók által az iskola szellemi állapota „kitűnő” érdemfokra minősített még egy fillér államsegélyt nem kapott.

A legalázatosabb esedezéseim megújítása mellett maradtam a Nagyméltóságú és Főtiszteletű Elnök Úr!

alázatos szolgálja Hucin–Gice, 1932. év június hó 23-án.

Deési Sándor. s. k. ref. lelkész.

Ref. Lelkészi Hivatal pecsétje

385. Forrás

/Dunáninnyi e. ker. irattárából. – 445/1932. Gépirás./
1932. VII. 7.
445/1932
Gice, kongrua.
Nagyfőtiszteletű lelkész Úr,

Kedves Uram, teljesen átértem nehéz helyzetét, amely kongrua megvonásának eredménye.

A törvénnyel szemben, amely nagyon szigorú, egyelőre nem tehetünk semmit sem. Még a kegyelmi kérvények sorsa is elutasítás, amíg a jelenlegi súlyos gazdasági helyzet meg nem szűnik, amely egyformán érinti az államot és egyházunkat.

A kegyelmi kérvénnyel azonban újra méltóztassék próbálkozni akkor, amikor a gazdasági krízis kissé enyhül.

Addig is tessék valami kivezető útért esperes úrhoz és Fűtiszteletű Péter Mihály püspök úrhoz fordulni.

Vagyok szeretettel keresztyén szolgája.

Balogh Elemér s. k. püspök.

386. Forrás

/Dunáninnyi e. ker. irattárából. – 576/922. – Gépírásos levélkópia özv. Réz Lászlóné ügyében aki 8 éve özvegy./

576/1932.

1932. VIII. 13.

Özv. Réz Lászlóné Nt. asszony nyugdíja.

Nagytiszteletű Lelkész Úr!

Kedves Uram!

Özv. Réz Lászlóné Nt. asszony ügyében az Országos Hivatalban azt a felvilágosítást nyertem, hogy addig nem tudják elintézni és nem is akarják, amíg a Referátus döntést nem hoz, hogy van-e azoknak a lelkészözvegyeknek igényük nyugdíjra, akik a lex Derer alapján nyertek állampolgárságot.

Nagytiszteletű asszony nyugdíjával tehát várni kell addig, amíg az első ilyen döntés megérkezik.

Maradtam szeretettel keresztyén szolgája.

Balogh Elemér s. k. püspök.

387. Forrás

/Dunántúli e. ker. irattárából. - 127/1934. sz. – Gépírás./

Krajinský Úrad V Bratislave.

čís.35.986/6–1934. Bratislava, dňa 14. februára. 1934.

Predmet: Vizváry Ladislav, ref. novokňaz-kaplán v Rožňave –kongrua– znalosť štátneho jazyka.

K Čís. 58/1934 zo dňa 25. 1. 1934.

Prílohy:

Reformovanému biskupskému úradu v Rimavskej Sobote.

V prílohe zasiela sa späť evidenčný list horemenovaného duchovného - novokňaza vzhľadom na omylný údaj bodu 8. tabulky I., dľa ktorého menovaný ovláda len „slovenský“ jazyk. žiada sa, aby znalosť reči presne naznačená bola podľa skutočného stavu.

Krajinský úrad –ku priznaniu nároku na kongruový doplnok– nepokladá za dostatočný doklad o znalosti št.jazyka menovaného svedectvo, vystavené mu prelegátorom ref. kňazskej skúšobnej komisie Vojtechom Sörössom v Lučenci zo dňa 19. novembra 1933. Čís. 402/1933. Ráčte vyzvať menovaného, aby predložil sem svedectvo z tuzemskej štátnej strednej školy o tom, že ovláda štátny jazyk a keď by to nebol vstave učiniť, nech sa podrobí jazykovej skúške na niektorej tuzemskej štátnej strednej škole a nech potom predostre na tunajší úrad svedectvo, cestou nadriadeného cirkevného úradu.

Súčasne žiada resp. doporučuje tunajší úrad, aby co najskôr zriadená bola za súhlasu referátu ministerstva školstva a národnej osvety v Bratislave skúšobná komisia pre kvalifikovanie ref. novokňazov zo št. jazyka a sice z členov úplne ovládajúcich štátnu reč. Jaké opatrenie urobil tamjší biskupský úrad v žiadanej veci o tom ráčte podať zprávu.

Napokon žiada sa, aby novokňazi pri vyplňovaní dát evidenčných listov na tabulke I. rubriky 10– 13 vôbec neškrtali.

Za krajinského prezidenta: Podpis v.r.

Ref.biskupskému úradu v Bratislave.

Na vedomie k lás. obdobnému pokračovaniu čo sa týka zriadenia skúšobnej komisie jazykovej.

Za krajinského prezidenta: Nečitateľný podpis.

Fordítás:

Országos Hivatal Pozsonyban

35.986/6-1934. szám.

Pozsony, 1934. február 14.-én.

Tárgy: Vízváry László, most kibocsátott ref. segédlelkész Rozsnyón, –kongruája– államnyelv ismerete.

1934. 1. 25-én kelt 58/1934. számhoz.

Mellékletek:

Református püspöki hivatalnak Rimaszombatban.

Mellékelten visszaküldetik fentnevezett segédlelkésznek a nyilvántartólapja, tekintettel az I. táblázat 8. pontjának téves adatára, mely szerint nevezett csak a „szlovák” nyelvet bírja. Kéretik, hogy a nyelvismeret pontosan a tényleges állapot szerint legyen megjelölve.

Országos hivatal –a kongrua kiegészítés igénybejelentéshez– nem tartja eléggé bizonyítva nevezettnek az államnyelv ismeretét a bizonyítvánnyal, amelyet neki Söröse Béla, a ref. lelkész- vizsgálóbizottság

előadója állított ki Losoncon 1933. november 19-én 402/1933 sz. a. Szíveskedjék nevezettet felszólítani, hogy terjesszen fel ide egy belföldi középiskolától bizonyítványt arról, hogy bírja az államnyelvet és ha nem volna abban a helyzetben, hogy ezt megtegye, vesse alá magát nyelvi vizsgának valamelyik belföldi állami középiskolánál és azután mutassa be a bizonyítványt itteni hivatalnak a fölrendelt egyházi hivatal útján.

Itteni hivatal egyúttal kéri, ill. ajánlja, hogy szerveztessék mielőbb a pozsonyi isk. és nemzetműv. minisztérium referátusának jóváhagyásával az újonnan kibocsátott ref. lelkészek államnyelvből való minősítése céljából vizsgáló bizottság, még pedig az államnyelvet tökéletesen bíró tagokból. Szíveskedjék jelentést adni arról, hogy ottani püspöki hivatal milyen intézkedéseket tett a kérdéses ügyben.

Végül kéretik, hogy az új lelkészek a nyilvántartási lapok adatainak kitöltésénél az I. táblázatban a 10–13. rovatokban egyáltalában semmit se töröljenek.

Országos elnök helyett: sajátkezű aláírás.

Ref. püspöki hivatalnak Pozsonyba.

Tudomásul szíves időszerű folytatásra, ami a nyelvi vizsgáló bizottság megrendezését illeti.

Országos elnök helyett: olvashatatlan aláírás.

388. Forrás

/Dunáninneri e. ker. irattárából, – 126/1934. Kézírás./
11./1934. sz.

Főtiszteletű Ref. püspöki hivatalnak Pozsony.

A Prágai Magyar Hírlap f. hó 22-ki számában olvasott az a miniszt. válasz adja ezúttal kezembe a tollat, szíves engedelmeivel hogy az I. lustrumról beadott fellebbezés mind el van intézve. Ez nem való. Én még a múlt évben voltam bátor egy [...] intézni, melyre múlt évi jún. hóban szíves volt válaszolni, hogy az előadó úr megígérte még e hóban intézkedni. E mai napig én e tekintetben egy betű írást sem kaptam. Azt fellebbeztem meg, hogy egy köből zabot 120 liter 70 kiló súlyban számítottak a 80 k, így 15 köből zab ára több mint 800 k-ra.

Azt már olvastam, hogy egy tojásból négy lábú csirke kelt ki, de 70 kilós zabot még nem mértek, mióta a világ fenn áll és zabot termelnek.

A múlt év őszén a közjegyző ez ügyben itt a helyszínén egy jegyzőkönyvet vett fel, de én erről is még semmi értesítést nem kaptam.

Arra kérem szíveskedjék az Orsz. hivatalban érdeklődni mi van ez ügygel?! Az alkalmatlanságért kegyes engedelmeit kéri.

Bátka 1934. febr. 24.

Mély tisztelettel: Varga Antal s. k. ref. lelkész.

Hivatali pecsét.

389. Forrás

/Kárpátalja-ungyi e. m. irattárából. – Gépírás–/

Kivonat Komjáthy Gábor 1934. Október 11-iki. esperesi jelentéséből.

A fentemlített egyház és iskola látogató küldöttségi elnök jelentése szerint kis egyházmegyénknek csak Latorcai, vagy Nagydobronyi körzetében levő egyházai s azok sem mindnyájan követik a jelszót: „Éljen meg a pap is a tanító is a földből és az államsegélyből.” Vajon honnan keletkezett ez az egyházainkat végpusztulással fenyegető jelszó? Erre akarok rámutatni az alábbiakban:

Podkárpatzská Rusznak Zsatkovics nevű első kormányzói hivataloskodása idejében Pesek iskola és egyházügyi főreferens aláírásával 1920. évi január 11. kelettel a következő ruszin és magyar szövegű megkeresést kaptam: „A Csehszlovák Köztársaság autonóm részét képező Podkárpatzská–Ruszia területén lelkészkedő papság illetményei a lelkészek tisztességének megőrzése, a hívők megnyugvása és így a lelkiélet fölvirágzása végett sürgősen rendezendőek volnának. Evégből az előmunkálatok sürgős megtétele végett címedet, mint egyházának az autonóm Podkárpatzská–Ruszia területén működő legmagasabb hatóságát /ennek magyarozatául megemlítem, hogy én akkor még a sárospataki főiskola főgondnoka voltam s így egyházi rangom az esperesek fölött állott/. Méltóztassék az autonóm Podkárpatzská–Ruszia területén levő evangélikus református lelkészek és segédlelkészek legutóbbi pontos és hiteles, a járási főszolgabíró által az eredeti kárta és kongrua összeírás alapján hitelesített jövedelem másolatát minden egyházból beszerezni s megállapítani, hogy Podkárpatzská–Ruszia területén hány e. ref. lelkészlet áll fenn, hány lelkész élvez, mióta és mennyi korpótlékot, hány éve működik? Nős, családos-e, hány gyermeke van? A gyermekek születési éve, ezek közül hány részesül szülői ellátásban? Továbbá kimutatandó: hány ref. papi özvegy, hány teljes és fél pap-árva és, mennyi az évi nyugdíjuk, illetve neveltetési járuléjuk kitől kapják azt, s van-e valami vagyonuk? Külön kimutatás készítendő az autonóm Podkárpatzská–Ruszia területén működött a most nyugdíjban levő papjairól s ezek mennyi nyugdíjat kapnak, kitől veszik azt fel? Egyúttal méltóztassék az autonóm Podkárpatzská–Ruszia területén működő ref. kántortanítók díjleveleinek hiteles másolatát is beszerezni és azokat is beküldeni. Megjegyzem, hogy amennyiben a párbér és a köteles napszám ügyének sürgős rendezéséhez szükséges legutóbbi lelkészjövedelmi összeírások hiteles másolatát a kormányzóság meg nem kapná, kénytelen lenne a párbért és a köteles napszámot, mint elavultat mindenre való tekintet nélkül rendeletileg eltörölni. A fenti átirat kétségtelen bizonyossága annak, hogy miként Szlovenszko teljhatalmú minisztere dr. Révész Kálmán kassai ref. lelkész–püspök közvetítésével, úgy az itteni kormányzóság általam igyekezett egyházaink rendezéséről,

belhivatalnokainak, özvegyeinek, árváinak tisztességes ellátásáról idejében gondoskodni. És ha dr. Révész Kálmán lelkiismeretesen megoldja a rábízott s el is vállalt feladatot, nekem pedig meg nem köti kezeket az ungi egyházmegye és a tiszáninneri egyházkerület ezáltal, hogy az előbb említett egyházi hatóság eltiltott a kormányzóság átiratában foglalt kívánalmak teljesítésétől, a tiszáninneri egyházkerület pedig két ízben semmisítette meg kárpátaljai ungi egyházmegyévé történt alakulásunkat sebben az esetben úgy Szlovenszkon, mint Kárpátalján panasz és zúgolódás nélkül viselnék kisebbségi sorsunkat s egyházaink anyagi állapota is rendezett, sőt virágzó lenne. Hiszen száz ezer korona közigazgatási államsegélyt biztosítottak kicsiny kárpátaljai egyházkerületünk javára, melyből huszonötezer koronát folyósítottak is, sőt egyházkerületünk részére külön teológiai intézetnek államköltségén leendő felállítását is kilátásba helyezték. Mindez abba maradt, aki utalt huszonötezer korona el nem költött részét is visszavonták, mivel a kormányzósági átiratban foglalt kívánalmakat az említett okok miatt nem teljesíthettem, sőt az átiratban jelzett s az egyházi hivatalnokok részére díjlevélileg biztosított természetbeni szolgáltatások eltörlését kimondó kormányzósági rendeletet is közhírré tették. Attól kezdve a római és görög katolikus lelkészek kárpótlást nyertek veszteségeikért, ellenben mi nem, mert egyházi belhivatalnokaink díjlevélileg biztosított illetményeinek pénzbeli értékét ma is az egyháztagok fizetik.

A természetbeni szolgáltatásokat eltörlő rendelet kihirdetése röpitette szárnyára veszedelmes jelszót „éljen meg a pap és tanító a földből és az államsegélyből.” így keletkeztek az elijesztő mértékben felszaporodott lelkészi tanító fizetési egyházi adó stb. hátralékok, melyeknek árjában szinte fuldokolnak kis egyházmegyénk csongori, eszenyi, kisdobronyi és szalókai egyházai.

Szomorú vigasztalás, hogy más egyházmegyékben is vannak ilyenek!
Ungvár, 1934. november 19.

Komjáthy Gábor. s. k. esperes.

/Kárpátaljai-ungyi e. m. esperesi hivatal pecsétje, két nyelven./

390. Forrás

/Abaúj-tornai e. m. irattárából. 258/1935. Kézírás. -/

Beszter, 1935. ápr. 26.

Tárgy: Lefogott kongrua visszatérítés.

Nagytiszteletű Esperesi Hivatalnak Szeszta

A brünni Legfelsőbb Bíróság 23786/934 sz. a. hozott, döntvényében kimondotta, hogy azok a visszafizetést kérelmezők, akik arra az időre, mikor még nem voltak csl. állampolgárok előleget vettek fel, azt nem

kötelesek visszatéríteni, minthogy az illető bona fide vette fel, mert állampolgárnak volt tekintve és a kongrua fizetés neki már definitíve, rendes módon volt elismerve és többet nem kapott, mint amit a definitíve megállapított kongrua járandóság kitett.

Ehhez nem igen tudok sokat hozzáfűzni, csak azon tisztelete teljes kérelmét, hogy a rendeletéről méltóztassék az összes érdeke kelt lelkészetek kiértésíteni, hozzáfűzván a következő kitanításokat: A bona fide, igazolandó, mégpedig azért, hogy a régi, 1926. év előtti kiutalás másolatát csatolják, hangsúlyozva azt, hogy az állam csak hallgatólagosan elismert állampolgárnak utalhat ki. Továbbá fogadalomtétel igazolása, anyakönyvvezetés, tisztán egyházi házasságkötés, ami állami funkció s ezért fizetés jár, nem későbbi szolgálatért járó fizetésből előleg levonás. Szóval minden felhasználható a bona fide beigazolására.

A saját személyemet illető kérvény most készül. Esetleg kaphatok vagy 5.000 kcs-t. Ez is több mint a semmi.

Kiváló tisztelettel: Csatáry Gyula s. k.

Pecsét

391. Forrás

/Adorjány Győző kiscgéri lelképásztor birtokában./

/Pečat:/ Nejvyšší Správný Soud V Praze. 11.786/37.

Jménem republiky československé!

Nejvyšší správní soud sa předsednictví senátního presidenta Ehliča, sa přítomnosti radů nejvyššího správního soudu Dra Šamala, Karšaye, Honse, Toupalíka a zapisovatele vrchního sekretáře Dra Pelinky, po veřejném ústním líčení, konaném dne 22. března 1937, o stížnosti Viktora Adorjányho v Malém Gýřeši na rozhodnutí ministerstva školství a národní osvěty v Praze ze dne 13. dubna 1934 čis. 22.147/34–VI/3 o kongruie, vyslechnuv zprávu referentovu, nalezl právem:

Stížnost se zamítá pro bezdůvodnost.

Důvody:

Zemský úřad v Bratislavě upravuje kongruální příjmy stěžovatele, ref. duchovního, ve smyslu zák.

č. 128/1926 Sb. a vlád. nař. č. 124/1928 Sb. vyslovil výměrem ze dne 13. ledna 1932 č. 193901/1931, že nemohla býti započítána doba strávená od 1. října 1916 do března 1931 proto, že stěžovateli bylo uděleno československé státní občanství výnosem min. vnitra ze dne 28. listopadu 1930 č. 73075/11–1930 na základě zákonného čl. L:1879, a tak vsmyslu odst. I § 13. vlád. nař. č. 124/1928 sb. z. a n. může býti služební doba započtena jen ode dne složení státo - občanské přísahy, t. j. ode

9. března. 1931 /§ 5 13. zak. čl. L:1879 :/. Současně bylo vysloveno, že stěžovatel má vrátiti částku Kč 22.500 jakožto zálohu vyplacenou mu za dobu od 1. ledna 1926 do února 1930.

Odvolání stěžovatele do tohoto výměru zamítl referát ministerstva školství a národní osvěty v Bratislavě rozhodnutím z 5. listopadu 1952 č. 65990/IV-1932 z těchto důvodů: § 13. bod I. vlád. nař. č. 124/1928 Sb. ustanovuje, že doba ztrávená před nabytím československého státního občanství v činné veřejné duchovní správě se nezapočítává do služební doby započitatelné podle §ů 11–12. tohoto nařízení. Výjimku tvoří případy uvedené v odst. 2. cit. §u 13. Poněvadž odvolateli bylo uděleno československé státní občanství na základě čl. L: 1879, který případ není uveden mezi těmito výjimkami, nemá stěžovatel ve smyslu §§ 11–13. cit. vlád. nař. právního nároku na započtení služební doby ztrávené před nabytím československého státního občanství za účelem zvýšení kongruy. Ohledně přeplatky vzniklého výplatou záloh na kongruální požitky podle zák. č. 122/1926 sb. z. a n. poukázal referát ministerstva školství a národní osvěty na ustanovení §u 173. vlád. nař. č. 124/1928 Sb.

Podáním z července 1933 řízeným na ministra školství a vyučování, presentovaným u ministerstva školství, a národní osvěty v Praze dne 21. února 1934, žádal stěžovatel, aby mu služební léta od r. 1916 byla započítána a z toho vyplývající rozdíl kongruy se zpětnou účinností byl mu poukázán. Podání toto postoupilo ministerstvo školství a národní osvěty naříkaným výměrem referátu ministerstva školství a národní osvěty v Bratislavě k dalšímu opatření s tím, že ministerstvo školství a národní osvěty nemůže započítávati duchovní služební dobu přes meze, stanovené §em 11–13. vlád. nař. ze dne 17. července 1928 č. 124 sb. z. a n.

O stížností podané na toto rozhodnutí uvážil nejvyšší správní soud toto:

Podle §ů 2., 5., 6. a 7. zák. o s. s. záleží úloha nejvyššího správního soudu v kontrole administrativních rozhodnutí neb opatření s hlediska jejich legality a formální správnosti. Nejvyšší správní soud stojí vně organismu veřejné správy a je pro rozsah jeho činnosti rozhodnou skutková podstata, která byla základem naříkaného výroku správního úřadu. Jen v tomto rámci může se pohybovati jeho kontrola, jež je ovšem s druhé strany podmíněna řádně konkretizovanými námtikami a návrhy stran.

Podle obsahu správních spisů uplatnil stěžovatel v řízení před žalovaným úřadem nárok na zápočet služebních let ztrávených v duchovní správě od r. 1916 pro určení výše kongruálních příjmů těch se zpětnou účinností. Jedině těmito otázkami obíral se žalovaný úřad v naříkaném rozhodnutí a zodpověděl je ve smyslu pro stěžovatele nepříznivém. Uvádíli za tohoto stavu věci stěžovatel v soudní stížnosti na přetřes otázky jiné, zejména považuje-li naříkané rozhodnutí za nezákonné jednak proto, že požaduje po stěžovateli požitky přijaté v dobré víře, jednak proto,

že mu odepírá vrátiti any částky z nich, které mu byly podle jeho názoru nepraven sraženy, jde o otázky, které nebyly řešeny Šalovaným úřadem a které nemohou proto tvořiti podle předeslaného předmět úvah nejvyššího správního soudu. Vývody stížnosti, jež se k těmto otázkám odnášejí, jsou vesměs nepřipustné podle §§ 2. a 5. zák. o s. s.

Podle snení naříkaného rozhodnutí zamítl žalovaný úřad oba shora uvedené petity stěžovatelovy v podstatě proto, že jdou nad meze stanovené §§ 11–13. nař. č. 124/1928 Sb., čilí jinými slovy z tcho důvodu, že je nelze oprítí o žádný předpis. Proti tomuto názoru žalovaného úřadu tvrdí stížnost toliko, že stěžovateli má se započísti služební doba jeho od r. 1916 pro převod do kongruálních požitů zák. č. 122/1926 Sb. Leč tím nevyvrací stěžovatel správnost zamítavého úřadu a zůstává tedy výrok úřadu stížností ve své celistvosti neotřesen. Je tedy stížnost v této části bezdůvodná. Bylo proto nalezeno právom, jak uvedeno v enunciátu.

V Praze dne 22. března 1937.

Senátní president: Ehlich v. r., Dr. Pelinka v.r.

/Pečat:/ nejvyšší správní soud v Praze.

Fordítás

/Pecsét./Legfelsőbb közigazgatási Bíróság Prágában.11.786/57.

A Csehszlovák Köztársaság nevében!

A legfelsőbb közigazgatási bíróság Ehlich tanácselnök elnöklése alatt Dr. Samal, Karsay, Hons, Toupalík legfelsőbb közigazgatási bírósági tanácsosok és Dr. Pelinka főtítkáár jegyzőkönyvvezető jelenlétében, az 1937 március 22.-én tartott nyilvános rendes szóbeli tárgyaláson Adorján Győző kigéresi lakosnak a prágai iskola és nemzetművelődésügyi minisztériumnak 1934. április 15.-án kelt 22.147/34-VI/3 kongrua ügyben hozott határozata elleni panaszja ügyében, meghallgatva az előadó jelentését, a következőképen ítelt:

A panasz alaptalansága miatt elutasíttatik.

Indokok:

A pozsonyi országos hivatal a panaszos református lelkésznek kongruális javadalmát a 122/1926 sz. törvény, a törv. és rend. gyűjteményében 124/1928 sz. gyűjtemény értelmében rendezi, kimondja a határozatát 1932 jan. 13-án kelt 193901/1931 sz. a. hogy az 1916. október 1- 1931. március 9-ig terjedő időt azért nem lehetett beszámítani, mert a panaszosnak a csehszlovák állampolgárság 1930. november 28-án kelt 73075/11–1930 sz. belügyminisztériumi rendeletével az 1879: L t. c. alapján lett megadva és így a 124/1928 sz. kormányrendelet 13. §-a törv. és rend. gyűjteménye értelmében a szolgálati időt csak az állampolgársági fogadalom letételétől, azaz 1931. március 9-től /1879: L t.

c. 13. §-a/ lehet számítani. Egyidejűleg ki lett mondva, hogy a panaszos tartozik visszatéríteni 22.500 Kč-t, mint az 1926. január 1.–1930. február 28.-ig neki kifizetett előleget.

A panaszos felebbesztését ezen határozat ellen a pozsonyi iskola és nemzetmívelődésügyi minisztérium referátusa 1932. november 5-én kelt 65990/IV–1932 számú rendeletével elutasította a következő indokokból: a 124/1928 számú kormányrendelet 13. §-ának 1. pontja gyűjteményben megállapítja, hogy a csehszlovák állampolgárság megszerzése előtt tényleges lelkészi szolgálatban eltöltött idő nem számíttatik be a 11–12. § szerint beszámítható szolgálati időbe. Ki vételt képeznek az idézett törvény 13. §-ának 2. bekezdésében említett esetek. Minthogy a panaszosnak a csehszlovák állampolgárság az 1879: L t. c. alapján lett megadva, mely eset ezen kivételek közt nem fordul elő, az idézett kormányrendelet 11–13. §§ értelmében nincs jogigénye a csehszlovák állampolgárság megszerzése előtt szolgálatban töltött időnek a kongrua felemelése céljából való beszámítására. A túlfizetés tekintetében, amely a 122/1926 sz. törvény a törv. és rend. gyűjt. szerint történt az iskolai és nemzetmívelődésügyi minisztérium referátusa utalt a 124/1928 törv. és rend. gyűjt. számú kormányrendelet 173. § határozataira.

A panaszos az 1933 júliusában az iskola és oktatásügyi minisztériumhoz beadottja prágai iskola és nemzetmívelődésügyi minisztériumban 1934. február 21.-én iktatott kérvényében kérte, hogy a szolgálati éveket 1916-tól fogva számítsák be neki és az ebből keletkezett kongrua különbözetet visszamenőleges hatállyal fizessék ki. Ezt a kérelmet az iskolai és nemzetmívelődésügyi minisztérium az említett határozattal leadta a pozsonyi iskola és nemzetmívelődésügyi minisztérium referátusához azzal, hogy az iskola és nemzetmívelődésügyi minisztérium nem számíthatja be a lelkészeknek azon túl a szolgálati időt, amint az megállapított az 1928. július 17.-én kelt 124. számú törv. és rend. gyűjt. kormányrendelet 11–13. §-ban.

Ezen határozat ellen beadott fellebbezésről a legfelsőbb közigazgatási bíróság ezt a határozatot hozta: A közigazgatási bíróságról szóló törvény 2., 5., 6. és 7. §-a értelmében a legfelsőbb közigazgatási bíróság feladata a közigazgatási határozatoknak, illetve intézkedéseknek törvényes és alaki helyesség szempontjából való ellenőrzésében áll. A legfelsőbb közigazgatási bíróság a közigazgatás szervezetén belül áll és az ő ténykedési körére nézve döntő az a ténybeli alap, amely a közigazgatási hivatal nevezett határozatának alapja volt. Csak ezen keretek közt mozoghat az ő ellenőrzése, ami azonban feltételül szabja meg a rendesen meghatározott ellenvetéseket és a felek indítványait. A közigazgatási iratok tartalma szerint panaszos érvényesítette a tárgyaláson a perelt hivatal előtt a lelkészi állásban 1916-tól fogva eltöltött szolgálati évelnek beszámítására tartott igényét a kongrua igények megállapítása céljából és az ebből következő különbségek visszamenőleg való fizetésére. Csu-

pán ezekkel a kérdésekkel foglalkozott a perelt hivatal említett határozatában és a panaszosra nézve kedvezőtlen elintézés hozott. Ha az ügynek ebben az állásában a panaszos a bírósági fellebbezésében más kérdésekre is kiterjeszkedik, nevezetesen, ha az említett határozatot törvénytelennek tartja egyrészt azért, mert igényli panaszostól a jóhiszeműleg nyújtott illetékeket, másrészt azért, mert nem hajlandó visszafizetni azokat az összegeket, melyek szerinte jogtalanul lettek tőle levonva, ezek olyan kérdések, amelyek nem a perelt hivataltól lettek megoldva és ezért azok nem képezhetik a legfelsőbb közigazgatási bíróságnál fentiek szerint megfontolás tárgyát. A felebbezés levezetéseit, melyek ezekre a kérdésekre vonatkoznak, a közig. bir.-ról szóló törvény 2. és 5. §§ nem engedik meg. Az említett határozat végzése szerint a perelt hivatal a panaszosnak mindkét kérelmét elutasította, nevezetesen azért mert a 124/1928. sz. kormányrendelet Gyűjt. 11–13. §§-nak határát túllépi, azaz más szavakkal azon okból, hogy ezeket semminő szabály nem támasztja alá. A perelt hivatal ezen véleménye ellenében a felebbezés azt állítja, hogy a panaszosnak a szolgálati éveket 1916-tól kell számítani a kongruára vonatkozó 122/1926. sz. törvény Gyűjt. átutalásával. Ezzel azonban a panaszos nem dönti meg a panaszolt hivatal elutasító határozatát és így a hivatal határozata teljes egészében nem lett hatálytalanítva. A felebbezés tehát ebben a részében alaptalan. Joggal lett tehát úgy határozva, mint azt az ítélet tartalmazza.

Prágában, 1937. március 22.-én

Tanács elnöke: Shlich s. k., Dr. Pelinka s. k.

/Pecsét:/Legfelsőbb közigazgatási bíróság.

392. Forrás

/Beregi e. m. irattárából. - Kézírás./

5/1923.

Nagytiszteletű Esperes Úr!

Tisztelettel tudomására hozom, hogy a mai nap 463/923 sz. alatt a beregszászi főszolgabírószámtól egy leiratot kaptam, mely szerint a munkácsi zsupanátus a köztársaság területénél kiutasított azzal az érveléssel, hogy az állampolgárság nem adatott meg részemre, a határidő 30 nap, február 18-ig. A végzés ellen 3 napon belül fellebbezni lehet a Civilni Správe Podkarpatské v Užhorode, én ezt megtettem, de felkérem a Nagytiszteletű-urat is, hogy esperesi hatáskörében intézkedni szíveskedjék ügyemben s egyben tanácsot kérek.

Badaló 1923. jan.17.

tisztelettel: a fi szolgálja Rátz Miklós s. k. ref. lelkész.

Pecsét.

393. Forrás

Ugyanonnan. - 450.k. i. /1937.Gépírás./

Kárpátaljai református egyházkerület püspöki hivatala 227. szám 1937.

Nagytszeteletű Bary Gyula esperes úrnak, Nagybereg.

Orsz. Hiv. 36.511-III-4-1937 szám a. kéri, hogy Rátz Miklós badalói református lelkész bizonyítványt küldjön be arról, hogy az államnyelvet bírja s megfelel az 1840. VI. tc. 8. és az XIII. tc. 3. §§-ainak, mint hogy az államnyelv ismerete az állami fizetés kiegészítés folyósításának feltétele. Kérem nevezett lelkésztől ily irányú bizonyítvány beszerzését.

Atyafiságos szeretettel vagyok

Munkács 1937 júl. 5.

Pecsét: három nyelven.

Bertók Béla s. k. püspök.

U. i. Ezt az újabb kívánságot nem tudom mi hozta elő. Papp István dédai lelkész esete volt az első, ez a második eset. Értetlenül állok e szokatlan s eddig nem gyakorolt kívánsággal szemben. Ha megyek U.ra kérdezősködni fogok utána. Azt hiszem új egyének új szokása ez

394. Forrás

/Felsőzempléni e. m. irattárból. – Gépírás.–/

a felsőzempléni ref. egyházmegye Gálszécsen 1937. szept. 15-én, tartott közgyűlésének jegyzőkönyvéből. 23. p.

Magyarsasi lelkész panaszolja, hogy a gálszécsi adóhivatal előterjesztésére az eqivalent adót az Országos Hiv. rajta, mint javadalmason olyaténképpen hajtja be, hogy 1937. március 1-étől havi csonka kongruájából 100 koronát levon. Az illeték egyenérték mindig a telekkönyvi tulajdonost illeti tehát kéri az emei. közgyűlést, hogy ebben a kérdésben döntést hozni szíveskedjék.

Emei közgyűlés utasítja a jastrebi ref. egy ház elöljáróságát, hogy az eqivalent adót az egyház pénztárából haladéktalanul fizessék be az adóhivatalba: azt az összeget pedig, amit illeték egyenérték címen az országos hivatal a lelkész kongruájából levont hiánytalanul fizessék vissza a lelkésznek. a kivonat hitelül emei. főjegyző.

395. Forrás

/1940. szám. – A csepei ref. egyház lelkészi hivatala./

Nagytszeteletű ref. lelkészi hivatalnak, Marcelháza.

15/1940. számú megkeresésére válaszolva annyit írhatok, hogy egyik elődömet Sipos Imrét, jelenleg debreceni központi lelkeszi irodavezetőt magyarságáért a csehek 24 óra alatt kiutasították. Én magam feketepataki lelkesz koromban köztársaság elleni lázítás miatt a beregszászi törvényszék elé állítottam, de szerencsémre felmentéssel végződött a dolog. Magának a csepei egyháznak az államhatalommal összeütközése nem volt.

Felekezeti iskoláját azonban a megkívánt 4.009. kcs. hozzájárulás miatt nem tudta fenntartani s így gyermekeink az orosz nyelvű állami iskolába jártak. Magyarul írni, olvasni ref. gyermekeink csak annyit tanultak, amennyire én magam oktattam őket.

Csepe, 1940. évi április hó 19.

Kartársi szeretettel: Orémus János ref. lelkipásztor.

396. Forrás

/Dunántúli e. ker. irattárából. Pápa. - 1651/1919. sz. - Kézírás./
19/1919.

Főtiszteletű és Méltóságos Püspök Úr!

Takács Gyula, barsbessei tanító, e hónap 17-én azon panasszal jött hozzám, hogy őt a fősolgabíró kiutasította az ország területéről a neki 20-án reggel távoznia kell.

Az idő rövidsége miatt egyebet nem tehettem, 19-én felmentem Pozsonyba a közigazgatásügyi tanácsostól kértem a határozat megváltoztatását.

A tanácsos úr a legjobb reménnyel bocsátott el s a benyújtott kérvényre is reávezetette, hogy elrendeli az ügy megvizsgálását és jelentést kér a zsupán úrtól.

A tanítónak azzal a vonattal kellett elmennie, amelyikkel én érkeztem meg Pozsonyból, így a tanácsosi végzést csak is a tanítót kísérő csendőröknek mutathatam fel az állomáson, azonban a csendőrök vezetője kijelentette, hogy ő a pozsonyi tanácsos iratára nem ad semmit, neki a főbíró parancsát kell végrehajtania s Takács Gyulát kikísérte a Szobnál levő határvonalra.

Hogy miért történt ez, nem mondta meg senki. A főbíró egy társaságban azt mondta, miszerint oka ennek Takácsnak a községi bíró választásnál tett ezen nyilatkozata: „miért nem kérték el a főbírótól azt a felhatalmazást, mely jogot ad neki az előjáróság kinevezésé-e?

Úgy látszik, most már következik több kiutasítás is, azért kérem szíveskedjék valami intézkedést tenni, hogy ne legyünk annyira egyesek önkénykedésének bosszúállásának kitéve, mert a hatalom emberei minden besúgásnak, feljelentésnek hitelt adnak s még csak védekezni sem lehet. De e mellett még erőszakosak is. A községi képviselőtestületek megalakításánál a kinevezést elfogadni nem akarókat azonnali elfoga-

tassál s szomorú sorsra jutás megfenyegetésével kényszerítették a tisztesség elfogadására s a fogadalom letevésére.

Tanítóink helyzete is kétségbe ejtő lesz. Pozsonyban a tanügyi tanácsos titkára azt mondta nekem, hogy a tanítók közül azok kik a szlovák nyelvet nem tudják, három hónap múlva elvesztik állásukat. Lehet, hogy ez is csak terv még végrehajtva nem lesz, de nem a szláv állam élén állók jó akaratja másítja meg. Kijelentette, miszerint Csallóköz kivételt fog képezni, ott megmarad a magyar nyelv.

A legmélyebb tisztelettel: nagyok Pozbán, 1919. május hó 24-én.

A Főtiszteletű és Méltóságos Püspök úrnak kész szolgálja Bihary Kálmán s. k. lelkész.

397. Forrás

Dunántúli e. ker. irattárától.-1651/1919. Gépírásos másolat./

Nagytiszteletű Lelkész Úr!

19/1919 számú értesítéséből sajnálattal értesültem a barsbessei tanító esetéről. Nem titkolhatom azonban, hogy a tanító úr is hibás. Ne avatkozzék községi közigazgatási ügyekbe, maradjon csak meg saját hatáskörében, a tanításnál szebb és áldásosabb munka nincs, nem is képzelhető, végezze azt kitartó buzgósággal, mert különben máskor is tapasztalni fogja, hogy mi a fegyveres erő, amely mint ilyen keres érvényesülést minden másra való tekintet nélkül. Pozsonyba ma írtam Zoch Sámuel úrnak, kérve szíves közbenjárását, reményilem nem eredmény nélkül.

Azt hittem ebben a hónapban már megtarthatjuk a kerületi közgyűlést, de sajnos erre még nincs semmi kilátás.

Őszinte tisztelettel maradtam Komárom, 1919. évi május hó 31-én
kész szolgálja, püspök.

398. Forrás

/Ugyanonnan, ugyanazon aktából./
1651. 9.

Méltóságos Uram!

Boros Kálmán kamocsai lelkész úr az iránti kérvényét, hogy a náluk alkalmazott Menyhárt Elvira tanítónő díja kiutaltassák a kamocsai egyház pénztárához, amely a tanítónőnek előleget adott, a komáromi kormánybiztos úr – a lelkész úr állítása szerint – a pozsonyi iskolaügyi minisztériumhoz felterjesztette. Legyen szabad kérhetnem, hogy a kiutalás érdekében közben járni kegyeskedjék, mert az egyháznak is, a tanítónőnek is

égető szüksége van a szegélyre.

Ne méltóztassák rossz néven venni, hogy ez alkalmat egy másik ügy elintézésére is szintén bátorkodom felhasználni.

Pozsonyban létem alkalmával méltóztatott kilátásba helyezni ügyeinknek olyan szellemben leendő kezelését, hogy az érzékenységségünket legkevésbé érinti. Most értesülök a pozbai lelkész úrtól hogy Takács Gyula barsbessei tanítót az ottani főszolgabíró kiutasította f. hó 17-én úgy, hogy már 26-án távoznia kellett. Megengedem, hogy a megrendszabályozásra lehetett ok, de ez a gyors eltávolítás talán mégsem áll egyenes arányban a tanító esetleges hibájával. Nagy hála kötelezne Méltóságod, ha az ügy alapos ismerete után kegyeskednék oda hatni, hogy a tanító büntetése enyhíthessék, hivatalától meg ne fosztassék, a lakóhelyről való eltávolításának ez a természetes folyamánya.

Egyébiránt a lelkész úrnak is írtam ma s figyelmeztettem, hogy az adott helyzettel mindenkinek számolni kell. Reményilem, te hogy a kellemetlenségek a legkisebb számra fognak redukálódni. Ismételten kérve mindkét ügyet szíves jóindulatába, kiváló tisztelettel maradtam,

Komárom, 1919. évi május hó 31.-én

kész szolgálja:

399. Forrás

/Dunáninneni e. ker. irattárából.-278/1922. sz. Kézírás./
96/922.

Főtiszteletű Püspök Úr!

Tóth István lévai igazgató-tanítót a közokt. minisztérium iskolaügyi referátusa 1922. évi márc. 21-én kelt 60594/1. 1921 sz. rendeletével fegyelmi vétség miatt állásától felfüggesztette s állami illetményeit /havi 1957 kor. 32 f-t/ a vizsgálat tartamára beszüntette.

A vizsgálat ezelőtt 4 hónappal /jún. 24.-én/ vette kezdetét de még máig sem fejeződött be, s az „Üctama referátu miniszterstva” 1922. évi okt. 23-i rendelete szerint Tóth István f. é. november havi fizetése /1957 K 32 f./ is visszatartott.

Miután tanítónk a lévai egyháztól havonként járó 108 kor kántortanítói fizetéséből megélni képtelen és tanügyünk a tanítástól való eltiltása miatt nagy kárt szenved, tisztelettel kérem Főtiszteletű Püspök Urat, méltóztassék odahatni, hogy az ellene megindított fegyelmi vizsgálat mielőbb befejeztessék, s addig is húzhasssa törvény és méltányosság szerint járó 1/3-a illetve 2/3- a fizetését.

A fegyelmi vétség tárgya az, hogy Tóth István, mint kántor még 1921. okt. 6-i reggeli istentiszteleten hivatásszerűleg részt vett s hogy a gyü-

lekezeti tagok kétszeri hangos követelésére a magyar himnus melódiájával azonos „Ima a hazáért” című vallásos éneket /amire többen a himnust énekelték/ orgonán kísérte. A himnust éneklő leányokat a komáromi törvényszék felmentette. Reméljük tehát, hogy tanítónk ügye is méltányos elintézést nyer.

Kérésemet ismételve kiváló tisztelettel vagyok Főtiszteletű Püspök Úrnak alázatos szolgája: Kálnay Károly s. k. ref. h. lelkész. /Lévai Ev. Ref. Lelkészi Hivatal pecsétje/

Léva. 1922. X. 26.

400. Forrás

/Tiszáninneri e. ker. irattárából. -28/1924. Gépírás./

A szlovenszkói tiszáninneri ref. egyházkerület püspöki hivatala.

Rimaszombat, 1924. január 30.

28. sz. Körlevél. 1924.

Tárgy: Tanítók elbocsátása az állampolgárság miatt.

Nagytiszteletű Esperes Úr!

Egyik egyházmegye esperes a következő megkeresést intézte hozzám: Két tanítóm elbocsátását követelő Referátusi rendeletből kifolyólag az lenne a kérésem, méltóztassék az egyházkerületi főügyész úr jogi véleményét kikérni aziránt, hogy kötelesek vagyunk-e az Iskolai Referátus ilyen követelésének eleget tenni?

Én t. i. úgy érzem, hogy az Iskolai Referátus, mint tanügyi hatóság nincs jogosítva a tanítókat és azok működését politikai szempontból vizsgálni. Miután ez a sérelem úgyszólván mindennapossá vált s minden esperest a legközelebről érdekel: nem tartom feleslegesnek az egyházkerületi ügyész úr felvilágosítását tájékoztatásul valamennyi esperes úrral a következőkben közölni.

„Feltételezve, hogy a Referátus rendelete az esperes úrtól ref. felekezeti tanító elbocsátását követeli, erre a véleményem az, hogy az non sens. Az E. T. V. t. c. 34. §-a felsorolja azokat az eseteket, melyek alapján fegyelmi úton egy felekezeti tanító hivatalától megfosztható. Ez csak bírósági úton mondható ki. Ha a Referátusnak egy felekezeti tanító ellen kifogása van, kérheti az illetékes egyházi hatóságtól a fegyelmi eljárás megindítását s ha ez meg nem indítatik, vagy nem olyan eredménnyel, minőt a Referátus vár, élhet retorsióval, vagyis az államsegélyt elvonhatja, de elbocsátást nem követelhet, mert a tanító nem cseléd! Hisz ezek már régen kiforrott esetek. A baj bizonyára az állampolgárság körül van. Minthogy ezt a kérdést tárgyaló memorandumunk nem járt sikerrel, nincs más mód, mint az, hogy minden egyes kétségbe vont állampolgárságú tanító és lelkész kérje felvételének valamely szlovenszkói községbe kilátásba helyezését az

állampolgársága elnyerése esetére, miután folyamodjék az állampolgárságért s ennek megtörténtét a Referátusnál igazolja. Persze megtörténhet, hogy a Referátus ennek dacára megvonja az államsegélyt, mert pld. a tanító nem tett nostrifikációs vizsgát, sőt akkor is, ha ezt is letette, de ez ellen nincs védelem. Ha tud és képes nélkülözni a tanító, míg állampolgársága rendezve lesz, akkor kitart, ha nem tud, úgymint kénytelen távozni, de fegyelmi úton e miatt, szerintem, állásától meg nem fosztható.”

Atyafiságos szeretettel: püspök.

401. Forrás

A munkácsi püspöki irattárban 151/924 sz. a. van a következő:

„Kivonat a beregi református egyházmegye 1924. év május hó 15-én Beregszászban tartott közgyűlésének jegyzőkönyvéből.

39. szám.

Sass Mihály lelkész jelenti, hogy a hetenyi egyházközség megválasztott kántortanítójának a tanügyi hatóság csak 1924. november 1-ig engedélyezte a tanítást. Úgyszintén Pói József lelkész is, mint iskolai sérelmet jelenti, hogy a haranglábi egyházközségben megválasztott tanítónő csak 1924. április 30-ig nyert tanítási engedélyt a tanügyi referátustól, ez idő után csak úgy taníthat, ha az orosz nyelvi vizsgát sikeresen leteszi, ettől van függővé téve államsegélyének folyósítása is, ellenesetben a tanügyi hatóság a tanítási engedélyt bevonja.

Egyházmegyei közgyűlés úgy a hetenyi, mint a haranglábi iskolai sérelmet felterjeszti a Főtiszteletű egyházkerületi közgyűlésre.

Egyben felhívja úgy a hetenyi, mint a haranglábi egyházközség presbitériumát, hogy a tanítást esetleg gátló beavatkozást az esperesi hivattal azonnal közölje s minden lehetőet elkövessen, hogy a tanítás akadály nélkül történhessék.

Jegyzettel Molnár Ferenc s. k. e. m. aljegyző.

Kiadta: Szendrey István s. k. e. m. főjegyző.

/Pecsét: A beregi egyházmegye háromnyelvű, orosz-cirill, cseh és magyar nyelvű pecsétje./

402. Forrás

/Dunáninnyi e. ker. irattárából. - 674 i 583/1924, sz.- Sokszorosított körlevél./

Referát ministerstva školstva a národnej osvety v Bratislave.

Čís. 59715/I-4. ai 1924.

Postup pri odkázaní od výkonu služby učiteľstva neštátnych škôl nár. ktorí nemajú štátneho občianstva ČSR.

V Bratislave dňa 14. listopadu 1924.

Obežník č. 113.

Všetkým biskupským úradom na Slovensku.

Vo smysle §-u 32. zák. čl. XXVII: 1907 na všetkých ľudových školách môže byť ustanovené len také učiteľské sily, ktoré majú československé štátne občianstvo.

Podľa správ školských inšpektorátov vyskytujú sa prípady, že učitelia cirk. ľud. a meštianských škôl, ktorým v nedostatku štátneho občianstva bol zakázaný výkon služby, resp. bol požiadaný tamojší úrad, aby týchto učiteľov že služby prepustil a nahradil ich zák. podmienkam vyhovujúcimi učit. silami, ponechaní sú i napriek tomuto zákazu v činnej službe.

Podľa §u 2. zák. z 10. prosinca 1918, č. 64 sb. z. a n. samosprávni a cirkevní úradníci a zamestnanci býv. kráľovstva Uhorského, ponechaní boli za uvedených tam podmienok len dočasne /prozatímne/ vo svojich úradoch. Intencia tohoto ustanovenia smeruje tedy k tomu, aby spomenutí práve zamestnanci postupom času, čiže po splnení všetkých podmienok, predpísaných sem vzťahujúcimi sa zákonmi republiky československej, mohli sa stať definitívnymi zamestnancami na svojich miestach i za pozmenených štátprávných pomerov, čiže v republike československej, obdobné, ako tomu bolo so štátnym učiteľstvom podľa vl. nar. zo dňa 29. XI. 1923. č. 226 sb. z. a n. Dôsledkom toho ide v danom prípade predovšetkým o nesplnenie podmienky o štátnom občianstvo podľa ústavných zákonov republiky československej.

Na základe horoudaných zdvorilé žiadám, aby tamojší úrad imperatívne uložil všetkým podriadeným mu udrzovateľom škôl:

1./ bezodkladne zabrániť výkon služby všetkým učiteľským silám, ktorým to tunajší úrad v nedostatku štát. občianstva zakázal, alebo v budúcnosti zakáže.

2./ Najďalej za 60 dní voľbou zák. podmienkam vyhovujúcich učiteľov nahradiť všetkých učiteľov, o prepustenie ktorých tunajší úrad z hore udaných dôvodov požiadal, alebo požiada 60 denná lehota počítá sa odo dňa Doručenia tunajšieho rozhodnutia udrzovateľovi školy, alebo cirk. vrchnosti.

Súc však vedený snahou, aby týmto jednak neutrpela na výučbe škola, je dnak aby pri učiteľoch, ktorí si podali žiadosť o udelenie štátneho občianstva, nebolo na prípad priaznivého riešenia žiadosti defin. obsadením ich miesta svoju silou znemožnené prinavrátene do predošlého stavu, dávam zdvorilo vediet, že tunajší úrad v jednotlivých konkrétnych prípadoch pokračovať bude takto:

a/ učiteľské osoby, u ktorých sa zistí nedostatok štátneho občianstva československého, ktorí však o udelenie tohožto žiadali ponechaní budú od prípadu k prípadu vo svojich službách až do vybavenia tejto žiadosti, není-li proti ním zo strany štát, školskej správy námietok a budú-li sa o toto ponechanie uchádzať poznamenávam, že z pravidla môže prichádzať v úvahu len po prvý raz podaná žiadosť o udelenie štát. občianstva.

b/ Učiteľským silám, zvoleným k zastupovaniu tých učiteľov, ktorým je zakázaný výkon služby tunajším úradom podľa bodu 1. odst. 4. tohoto výnosu bude povolená honorár doplňujúca štátna podpora na dobu, kým min. vnútra nerozhodne o žiadosti strán udelenia štát. občianstva učiteľovi, ktorého zastupujú, bude-li o to príslušný udržiavateľ školy žiadať. Takéto zastupujúce sily musia však vyhovovať aspoň všeobecným náležitostiam /št. obč. atď./ a majú byť volené v medziach možnosti predovšetkým z radov kvalifikovaných síl.

c/ Nebudú-li učiteľské osoby, uvedené v bode l. odst. 4. tohoto výnosu z činnej služby bezodkladne odstránené, tunajší úrad nútený bude použiť k tomu prípadných ďalších zák. sankcií. Podobne bude tak i v prípadoch, kde podľa bodu 2. odst. 4. tohoto výnosu nebude učiteľská sila nahradená riadne vyvolenou učiteľ. silou, ktorá vyhovuje všetkým zák. podmienkam.

Za ministra: Dr.Mašek v. r.

Fordítási /másolat az iratban talált kézzel írt fordításról:/

Az iskolai és nemzetművelődési minisztérium referátusa Bratislavában.

Eljárás a nem állami nemzetiségi iskolák azon tanítóságának a működéstől való eltiltásánál, akiknek nincs meg a csehszlovák állampolgársága Sz. 59715/1-4. ai 1924. Bratislava. 1924. nov.14.

113. sz. körrendelet.

Valamennyi püspöki hivatalnak Szlovenszón.

Az 1907. évi XXVII. tc. 32. §-a értelmében valamennyi népiskolánál csak oly tanítói tanerők alkalmazhatók, akiknek megvan a csszl. állampolgársága.

A tanfelügyelőségek jelentései szerint előfordulnak esetek, hogy oly felekezeti nép- és polgári iskolai tanítók, akik az állampolgárság híján eltiltottak a szolgálattól, illetve megkerestetett az ottani hivatal, hogy ezeket a tanítókat a szolgálatból bocsássa el és pótolja őket a törvényes követelményeknek megfelelő tanerőkkel, ezen tilalom ellenére is meghagyattak a tényleges szolgálatban.

Az 1918. dec. 10.-i, a T. és R. Gy.-ben 64 sz. a. közzétett törvény 2. §-a szerint az önkormányzati és felekezeti hivatalnokok és a volt magyar királyság alkalmazottai az ott foglalt feltételek mellett csak ideiglenes / egyenlőre/ hagyattak meg hivatalaikban. Ezen rendelkezés szándéka oda

irányul, hogy épen az említett alkalmazottak az idő haladtával, vagyis a Cssl. köztársaság ide vonatkozó törvényei által előírt valamennyi feltétel teljesítése után végleges alkalmazottakká válhassanak az ő helyeiken a megváltozott államjogi viszonyok után is, vagyis a csehszlovák köztársaságban ideiglenesen, amint az az állami tanítósággal is történt az 1923. XI. 29.-1 a T. és R. Gy. 226 sz. a. közzétett kormányrendelet szerint.

Ennélfogva az adott esetben mindenképp az állampolgárságra vonatkozó feltétel nem teljesítéséről van szó a csehszlovák állam alkotmánytörvényei értelmében.

A fent előadottak alapján udvariasan felkérem, hogy az ottani hivatal parancsolólag hagyja meg valamennyi neki alárendelt iskolafenntartónak:

1./ hogy haladéktalanul tiltsák meg a szolgálat teljesítését mindazon tanerőknek, akiknek azt az itteni hivatal az állampolgárság hiányában már eltiltotta, avagy a jövőben eltiltja.

2./ Legkésőbb 60 nap alatt a törvényes feltételeknek megfelelő tanítók választása által pótolják mindazokat a tanítókat, akiknek elbocsátásáért a fent jelzett indokok folytán az itteni hivatal megkereste, avagy megkeresni fogja. A 60 napos határidő az itteni határozatnak az iskolafenntartó, a vagy az egyházhatóság részére való kézbesítés napjától számít.

Azon szándék által vezetve ugyanis, hogy ezáltal egyrészt az iskola a tanításban ne szenvedjen, másrészt pedig hogy azon tanítóknál, akik beadták a keretet az állampolgárság megadása iránt, kéretük kedvező elintézése esetére helyeiknek saját erőikkel való végleges betöltése által ne tétessék lehetetlenné előbbi állásukba való visszatérésük, udvariasan tudtára adom, hogy az itteni hivatal az egyes adott esetekben a következőképp fog eljárni:

a/ azon tanítói személyek, akiknél megállapították a cssl. állampolgárság hiánya, akik azonban ugyanannak megadását kérelmezték, esetéről-esetire meg fognak hagyni szolgálataikban ebbeli kéretük elintézéséig, amennyiben az állami iskolai igazgatás részéről nincs ellenük kifogás, és amennyiben ezért a meghagyatásért folyamodni fognak, megjegyzem, hogy elvileg csupán, az állampolgárság megadása iránt első ízben benyújtott kéret jöhet figyelembe.

b/ Azon tanítói erőknél, akik azon tanítók helyettesítésére választottak meg, akiknek ezen rendelet I. pontjának 4. bekezdése értelmében el van tiltva a szolgálatteljesítés az itteni hivatal által, tiszteletdíjat kiegészítő államsegély fog engedélyeztetni arra az időre, ameddig a belügyminisztérium nem határoz azon tanító részére az állampolgárság megadása tekintetében, akit helyettesít, amennyiben azt az illetékes iskolafenntartó kérelmezni fogja. Az ily helyettesítő erőknél meg kell felelniük legalább is az általános kellékeknek /állampolgárság, stb./, és a lehetőséghez képest mindenekelőtt a képesített erőik közül választandók.

c/ Amennyiben az ezen rendelet 4. bekezdésének I. pontjában jelzett tanítói személyek a tényleges szolgálatból haladéktalanul el nem bocsáttatnának, az itteni hivatal kénytelen volna erre a törvény esetleges további rendelkezéseit igénybe venni. Hasonlóképp fog történni azokban az esetekben is, ahol a jelen rendelet a. bekezdésének 2. pontja szerint a tanerő nem fog pótolható módon megválasztott tanerővel, amely megfelel valamennyi törvényes feltételnek.

A miniszter helyett Mašek Ferenc s. k.

403. Forrás

120.

Vládní nařízení ze dne 5. června 1924 o drahotní výpomoci učitelstvu škol obecných a občanských v Podkarpatské Rusi, vydržova ných obcemi nebo náboženskými společnostmi.

Vláda republiky Československé nařizuje podle § 3. odst. 8, ústavní listiny a podle čl. I. odst. 8., zákona ze dne 23. května 1919, číslo. 274 Sb. z. a n., jimž se upravují služební příjmy a výslužné učitelstvu na veřejných školách obecných a občanských / měštanských/:

§. 1.

Pro aktivní učitelstvo škol obecných a občanských v Podkarpatské Rusi vydržovaných z prostředku náboženských společností nebo obcemi s podporou štátní, povoluje se výjimečně pro dobu od 1. ledna do 31. prosince 1924 mimořádná drahotní výpomoc ke štátní podpoře, poskytované jim podle zákona dosud platných, za podmínek, obsažených v §. 2. tohoto nařízení.

§. 2.

Nárok na tuto mimořádnou výpomoc mají jen ti vydržovatelé školy, kteří zabezpečí svým učitelům ze svých vlastních prostředků požitky rovné nejméně služnému štátních úředníků XI. hondost . třídy 1. stupně platového. Výpomoc tato přísluší jim jen pro učitelé, kteří prokazují kvalifikaci k úřadu učitelskému předepsanou zákony a nařizeními v Podkarpatské Rusi té doby platnými, jejichž působení školní shle dáno bylo štátními orgány dozorčími aspoň uspokojivým, kteří svým chováním mimo školu nikterak nepoškodili vážnost stavu učitelského a kteří se zejména nikterak neprovinili nižádným jednáním republiky československé nepřátelským.

§. 3.

l/. Drahotní výpomoc rovná sa rozdílu mezi služebními požitky, na které by učitel. kdyby za stejných okolností pôsobil na štátní škole příslušné kategorie, měl nárok podle vládního nařízení ze dne 8. února 1923, čís. 25. Sb. z. a n., jimž se opravují služební příjmy a výslužné učitelstvu na stát-

ních, školách obecných /ludových/ a občanských v Podkarpatskej Rusi, a mezi služobními požitky učitele, zabezpečenými jemu vydržovatelem školy a případně osobami třetími ve smyslu ustanovení §. 2 tohoto nařízení zvětšenými o částku která bude pro učitele přiznána jako státní podpora podle uh. zák. čl. ze dne 2. června 1907 č. XXVII. o právních poměrech nestátních obecných škol národních a služebních požitcích obecních a církevních národních učitelů, a uh. zak. čl. ze dne 12. května 1913 č. XVI. o úpravě požitků učitelů při obecních a církevních školách lidových.

/2/ Byly-li podle platných zákonů služební požitky učitelovy zabezpečenému vydržovatelem školy příslušnými listinami /důchodová zápisnice, vokátor, smlouva a pod./ poskytovány v přírodninách /naturální byt, užívání pozemku a t. p./ a nebo vo výkonech vypočte se odhadní cena těchto naturálních požitků v penězích. Odhad ceny provede se z moci úřední orgány státní školské správy, které ustanoví ministerstvo školství a národní osvěty, a to pokud třeba za pomoci příslušného finančního úřadu vyměřovacího 1. instance.

/3/ Skutočná roční cena naturálního bytu učitelova ustanoví se průměrnou cenou bytu toho druhu v místě v den 1. srpna 1914, zvýšenou podle ustanovení zákona ze dne 25. dubna 1924 č. 85 Sb.

z. a n. o ochraně nájemníků. Cena výtěžku z pozemku užívaného učitelem ustanoví se dvojnásobnou výší pachtovného, obvyklého v místě za druhé v pololetí roku 1923, daň pozemkovou a případně jiné veřejné dávky z užívaného pozemku nese i na příště ten, kdo byl k nim podle dosavadního stavu věci povinen. Odhad jiných naturálních požitků /naturálních dávek, pracovních výkonů/ provede se podle cen v obci obecně placených v den 1. prosince 1923.

§. 4.

Pro učitele řeholníky a řeholnice povoluje se druhotní výpomoc s tím omezením, že se při výpočtu rozdílu podle § 3. odst. 1. tohoto nařízení bude na místě služobních požitků, na které by učitel měl nárok, kdyby za stejných okolností působil na škole státní, počítati vždy jen nejvýše s požitky podle XI. hodnostní třídy 3. stupně platového při učitelích škol obecných a X. hodnostní třídy 3. stupně platového při učitelích škol občanských.

§. 5.

/1/ Pro učitelé řádně ustanovené na obecných nebo církevních školách, kteří vyhovují podmínkám uvedeným v § 2. tohoto nařízení, avšak dočasně službu školní konati nemohou buď pro nemoc, nebo z jiné příčiny jimi nezaviněné, může se druhotní výpomoc povolit zcela nebo z části toliko výjimkou zejména jeli prokázáno, žeby nepovolením výpomoci byla výživa učitele nebo jeho rodiny vážně ohrožena.

/2/ Pro učitele, kteří předepsané kvalifikace k úřadu učitelskému nema-

jí, může se povolit drahotní výpomoc zpravidla jen ve výměře nižší, než ustanovují §§ 3 a 4, pro takové učitele zvláště zasloužilé může se však výjimečně povolit druhotní výpomoc ve výměře plné.

/3/ Pro učitelé, jejichž působení školní bylo uznáno státními orgány dozorcími méně uspokojivým, nebo jejichž chování je závadné, může se povolit drahotní výpomoc vůbec jen ve výměře nižší, než je ustanoveno v §§ 3 a 4, pokud se výpomoc ta zcela neodpře.

/4/ Výpomoci podle odst. 1.-3. povolují se v jednotlivých případech podle volného uvážení civilní správy.
odkarpatské Rusi.

§. 6.

Vydržovatelé škol jsou povinni, aby drahotní výpomoc podle tohoto nařízení jim poskytnutou, vypláceli učitelům zároveň s ostatními požitky včas podle ustanovení § 6. zák. čl. 27. XXVII./1907 uh.

§. 7.

Nařízní toto nabývá účinností dnem vyhlášení. Provedením jeho po-
veřuje se ministr školství a národní osvěty v dohodě se účastněnými ministry.

Švehla v.r., Dr Beneš v.r., Malypetr v.r., Bečka v.r., Dr. Dolánský v.r, Střbrny v.r., Dr. Hodža v.r., Udržal v.r., Habrman v.r., Šrámek v.r., Dr. Franke v.r.
Dr Markovié v.r. též za minisztra Bechyně.

/ Jelen kormányrendelet szóról szóra kiíratott a csehszlovák állam törvényei és rendeletei tárából az 1924 évi évfolyam 62. rész 769 és 770 lapjairól.

A másolat hiteles igazolom: Ungvár, 1940 március hó 23-án.

1924. június 5.-én kelt kormányrendelet a podkarpatská rusi azon elemi és polgári iskolai tanítók drágasági segélyéről, amely iskolák fenntartói községek vagy egyházak.

A csehszlovák köztársaság kormánya elrendeli az alkotmánylevél 3. §-ának 8. bekezdése és az 1919. évi május 23.-án kelt, a törv. és rend. tárában 274. sz. törvény I. szakaszának 2. bekezdése értelmében, mely a nyilvános elemi és polgári iskolai tanítók szolgálati járandóságait és nyugdíját rendezi:

1. §.

A podkarpatská rusi hitfelekezetek és polgári községek iskoláinak tényleges, államsegélyes elemi és polgári iskolai tanítók részére, kivételesen 1924. január 1.-től december 31-ig, az eddigi államsegélyhez az érvényben levő törvények alapján, rendkívüli drágasági segélyt engedélyezek ezen rendelet 2. §-ban jelzett feltételek mellett.

2. §.

Ezen rendkívüli segélyt csak azon iskolafenntartók igény élhetik, akik sajátjukból tanítók részére legalább az állami tisztviselők XI. fizetési osztály 1. fokozatának megfelelő fizetést biztosítanak. Ezen segély csak azon tanítókat illeti, akik a Podkarpatská Rusban ez idő szerint érvényben levő törvények és rendeleteknek megfelelő képesítéssel bírnak, akiknek iskolai működésük az állami tanfelügyelet részéről legalább kielégítőnek minősítettetett és akik magaviseletükkel az iskolán kívül a tanítói tekintély tiszteletének nem ártottak és akik a csehszlovák köztársaság ellen semmiképpen sem vétettek.

3. §.

1./ A drágasági segély megfelel azon különbözetnek, amely a tanító mai illetményei és az ugyanazon körülmények között a megfelelő kategóriájú állami iskolában igényelhető lenne, a törv. és rend. tárában 1923. február 8.-án kelt 25. sz. alatti kormányrendelet értelmében, amely a podkarpatská rusi állami, elemi és polgári iskolai tanítók szolgálati- és nyugdíjilletményeit rendezi, - a fenntartó, esetleg harmadik személy által, ezen rendelet 2. §-a értelmében a tanítónak szolgálati járandóságaként biztosított, és amely a tanító részére mint felemelt államsegély a felekezeti tanító jogviszonyait és járandóságait rendező magyar 1907. évi június 2,-i XXVII, t. c. 2. §-a értelmében és a felekezeti, valamint községi tanítók javadalmait rendező 1913. évi május 13-án kelt XVI. számú törvénynek megfelelően megilleti.

2./ Ha az érvényben levő törvények alapján a tanítói járandóságokat az iskolafenntartó megfelelő díjlevéllel /javadalmi jegyzőkönyv, meghívó levél, szerződés, stb./, vagy pedig naturáliákban /természetbeni lakás, földhasználat, stb./ biztosította, vagy pedig ezen naturáliák pénzbeli értékét megállapította, az ellenőrző becslést az iskola és népművelési miniszter által kinevezett tanügyi referátus hivatalból végzi és esetlegesen a megfelelő I. fokú pénzügyi hatóságot is igénybe veheti.

3./ A természetbeni lakás értéke az 1914. évi augusztus 1,-i átlagos értéknek megfelelően, a lakók védelméről szóló 1924. április 25-én a törv. és rend, tárában 85. sz. a, megjelent törvény által engedélyezett emeléssel számítandó. A tanító által használt föld jövedelme azon községben dupla bérleti árban állapítatik meg az 1923. év második felének megfelelően.

A földadót és esetleges egyéb közadókat a használt föld után az fizeti, aki az ügy jelenlegi állása szerint eddig is fizette. Más természetbeni járulékok /természetbeni és közmunka szolgáltatás/ a községbeni 1923. december 1,-i árak szerint számítandók,

4. §.

Szerzetes tanítók és apácák részére jelen drágasági pótlék azon korlá-

tozással engedélyeztetik, hogy ezen rendelet 3. §-ának I. pontja szerinti különbözet, amelyre a tanítónak azonos körülmények között –mintha állami iskolánál működne,– igénye volna, az elemi iskoláknál mindenkor csak a XI. fizetési osztály 3. fokozatának, a polgári iskolái tanítóknál a X. fizetési osztály 3. fokozatának megfelelően számíttatik.

5. §.

1./ Kinevezett községi, vagy felekezeti iskolai tanító, aki a 2. § követelményeinek megfelel, de ideiglenesen betegség vagy más körülmény miatt, önhibáján kívül szolgálatot nem teljesít, részére a drágasági segély részben vagy egészben engedélyezhető, ha igazoltatik, hogy a drágasági segély megvonása a tanító családját komolyan veszélyeztetné.

2./ Megfelelő képesítéssel nem bíró tanítók a 3. és 4. §§-ban előírt segélyt csak leszállított összegben kaphatják, csak a különösen érdemes ilyen tanítóknak engedélyezhető a drágasági segély teljes összegben.

3./ Az oly tanítók, akiknek működését az állami tanfelügyelet elégtelennek minősítette, vagy magaviseletük kifogásolható csak a 3. és 4. §§-ban leszállított segélyt kaphatják, de a segély tőlük egészében is megvonható.

4./ Az 1–3.-ban szerinti esetekben Podkarpatská Rus polgári közigazgatása szabad mérlegelés alapján engedélyezheti a segélyeket.

6. §.

Az iskolafenntartók tartoznak ezen rendelet alapján nyújtott drágasági segélyt a tanítók részére a magyar, 1907. XXVII. t. c. 6. §-a szerint megfelelő időben éppúgy mint egyéb járandóságukat kifizetni.

7. §.

Jelen rendelet a kihirdetés napján lép életbe. Ezen rendelet végrehajtásával az isk. és népműv. miniszter a többi érdekelt miniszterrel együtt bíztatik meg.

Švehla s. k., Dr Beneš s. k., Malypetr s. k., Bečka s. k., Dr. Dolánsky s. k., Střbrny s. k., Dr. Hodža s. k., Udržal s. k., Habrman s. k., Šrámek s. k., Dr. Franke s. k., Dr. Markovič s. k. valamint Bechyne miniszter nevében.

404. Forrás

A beregi református egyházmegye esperesi hivatalától.

660. sz. 1924.

Dercen, 1924 év dec. hó 5.

A Ref. egyház tisztelt presbitériumához, Nagybereg.

A Tanügyi Referátus 29705–924 sz. a. Kiküldte az összes felekezeti iskolákat fenntartó egyházaknak részére az itt csatolt iratokat azzal, hogy a f. évi dec. 15-ig azoknak minden egyházközség eleget tegyen. Miután

az iratok csak dec. 4-én érkeztek hozzám, ez a kitűzött határidő oly rövid, hogy sem a csatolt iratok hiteles lefordításra sem azok kinyomtatására időm már nincsen s így kénytelen vagyok az iratokat úgy szétküldeni amint vannak.

Méltóztassanak azonnal lefordíttatni és legjobb belátásuk szerint cselekedni.

Sajnos, hogy az iratokban hivatolt f. évi jún. 5-iki 120 sz. kormányrendelet az iratok mellett nem küldetett meg s e miatt s az idő rövidsége miatt az iratokban érintett nagyfontosságú kérdésekben magam sem tudok tájékoztatást adni.

És a kérdések oly széleskörűek s a jövőre kihatók, hogy azokban tájékoztatást vagy utasítást adni nem is tartón magam jogosultnak. Az egyházközségektől beérkező iratokat felterjesztem a tanügyi osztályhoz, ha azok a megjelölt határidőig /dec. 15./ hivatalomhoz beküldetnek.

/A Beregi Református Egyházmegye Esperesi hivatala. Háromnyelvű pecsét./ Szeretettel Szentimrei József, esperes.

405. Forrás

Civilní správa Podkarpatská Rusi, školský odbor.

Číslo: 29,701./24. v Užhorode, dne 27 listopadu.

Předmět: Drahotní výpomoc cirkevním učitelům podle vládního nařízení ze dne 5 června 1924. čis. 120. sb. z. n. n.

Reformátské Cirkevní Radě v Velkém-Berehu.

P. Velký Bereh.

Dne 5. Června 1924 bylo pod. čis. 120. sb. z. a n. vydano vládní nařízení o druhotní výpomocí na rok 1924 pro učitele obecných a občanských škol. v Podkarp. Rusi, vydřovaných obcemi nebo náboženskými společnostmi. Podle ustanovení §. 2. zminěného vládního nařízení má nárok na tuto výpomoc jen ten vydřzvatel školy, ktorý zabezpečí svému učitelí z vlastných prostředků pořitky, rovné nejmeně služnému státních úředniku II. hodnostné třídy 1. stupne t. j. 4908 Kč ročne.

1. Vyzývám proto cirkevní školní radu, aby ihned po odžní tohoto výnosu usnesla se protokolárně, že zabezpečuje svému cirkevnímu učitelí ze svých prostředků pro rok 1924 důchod najmeně 4908 Kč, o čemž budiž sepsám revers, jehož vzor příkládáme. Tento revers budiž najdéle do dne 15. prosince 1924 zaslán příslušné cirkevní vrchností ku pohvršení. K. reversu jest nutno přlpojiti šadoot o priznaní druhotní výpomocí na rok 1924 pro učitele v reversu jmenovaneho /adrossovaný školskému odboru v Užhorodě./ a zároveň opis protokolu o zasedání cirkevní rady v němž revers ten byl schvále. Pro každého učitele jest nutno sepsati

zvláštní revers i podati zvláštní žádost.

2. Současně budiž právoplatný po zákonných predpisoich sestavoný důchodkový protokol každého cirkevního učitele, jemuž má býti povolená drahotní výpomoc podle vládního nařízení ze dne 5 června 1924. čis. 120. sb. z. a. n. zaslán příslušnému štátnímu školnímu inšpektorátu, který podle ustanovení §. 3. zmíněného vládního nařízení provede odhad ceny naturálních požitků v duchodkovém protokole uvedených. Vzhledem k tomu, že poukaz drahotní výpomoci musí býti proven ještě v rozpočtu na rok 1925, jest nutné, aby stanovená lhůta do 15. prosince k odeslání reversu byla bezpodmínečně dodržena. V případě opoždění ztrácí cirkevní rada nárok na druhotný výpomoc pro cirkevního učitele. Připminam, že, tato drahotní výpomoc může byti priznaná jen těm cirkevním učitelům, kteří jsou již od školského odboru potvrzení a požívají již od státu doplňující štátní podpory.

Školní referent: Šimek v. r.

/Fenti rendelet magyar fordítása./

Podkarpatská Rus polgári Igazgatásának Tanügyi Osztálya.

29.701./24 szám.

Ungvár, November 27.

Tárgy: A felekezeti tanítók drágasági pótléka az 1924. év jún. 5.-én 120 számú kormányrendelet értelmében.

Református Iskolaszéknek Nagyberég.

Az 1924. év jún. hó 3.-én a törvények és rendeletek gyűjteményében 120 sz. a. rendelet adatott ki, mely a felekezeti tanítók drágasági segélyére vonatkozik az 1924. évre. Kárpátalja Ruszinszko területén, oly tanítókra, akik egyes felekezetek által vannak fizetve. Az idézett rendelet 8. §.-a értelmében csak oly iskolafenntartónak van joga ezen drágasági pótlókra igényt tartani, ki a nála alkalmazott tanítók részére az állami tisztviselők részére folyósított legminimálisabb fizetés egyenértékét biztosítja a XI. fiz. osztály 1 fokozatának megfelelően, azaz 4908 Kč-t évente.

I. Felhívom ennél fogva az iskolaszéket, hogy a rendelet kézhezvétele után jegyzőkönyvileg hozzon határozatot, hogy a felekezeti tanerőnek az 1924. évre a saját pénztáriból a fenti összeget biztosítja az 1924. évre 4908 Kč-t, amiről a mellékelt nyilatkozat-forma kitöltendő. Ezen nyilatkozat legkésőbb 1924. december 15.-ig az egyházi felettes hatóságnak jóváhagyás végett beküldendő. Ezen nyilatkozathoz csatolandó a drágasági pótlék iránti kérvény, mely a nyilatkozatban feltüntetett tanító részére szól /címezendő a tanügyi Osztályhoz Ungvár/ azon jegyzőkönyv másolatával együtt, amely az iskolaszék gyűlésén vétetett fel a ezen nyilatkozat jóvá hagyatott. Minden tanerő részére külön nyilatkozat csatolandó és külön kérvény.

2. Egyidejűleg az érvényes díjlevél beküldendő a tanfelügyelőséghez, mely minden tanítóra különkülön vonatkozik, már akinek az említett drágasági pótlók kiutalandó lesz az 1924. év jún. 5.-én kelt 120 sz. rendelet értelmében, azon célból, hogy ez az említett törvény 3. §-a értelmében a díjlevélben feltüntetett természetbeni járandóságoknak pénzbeli értékét megállapítsa. Tekintettel arra, hogy ezen drágasági pótlékok még az 1924. évi költségvetésben vétetnek föl, feltétlenül szükséges, hogy az 1924. évi december 15.-ére megállapított terminus, mely a nyilatkozat betérjesztésére vonatkozik, minden körülmények között be legyen tartva. Esetleges késedelmes betérjesztés esetén az iskolaszék a tanerők részére ezen drágasági pótlék kiutalására az igényt elveszti. megjegyzem, hogy ezen drágasági pótlék csak oly felekezeti tanerőinek adható meg, akik az iskolai ügyosztály részéről már megerősítették és az államszegély nekik kiutaltatott.

Šimek s. k. iskolaügyi előadó,

/Az esperesi levél és a rendelet a nagyberegai lelk. hivatal irattárában van 130/1924 - A. III. 4/1924 szám alatt./

406. Forrás

/Dunáninnyi e. ker. irattárából. - 29 K/924. Gépírás./

Kimutatás a szlovenszkói és kárpátaljai református egyetemes egyház iskolai sérelmeiről I. Tiszáninnyi egyházkerület.

A./ Elbocsájtott tanítók:

/A jelzéseknek az értelme: Sorszám, Állomáshely, Rendelet száma, a hivatal megjelölése, ahonnan a rendelet jött./

1. Komjáthy János, Miglécnémeti /Abaúj/, Kassai tanfelügyelő.
2. Szabó András, Tornagörgő /Abaúj/, 69134/I-A. 1923. Isk. Referát. Bratislava.
3. Lehoczky Lajos, Szádalmás /Abaúj/, 69135/I-A. 1923. Isk. Referát. Bratislava.
4. Bácsmeghy Károly, Györke /Abaúj/, Elmozdítva 1922-ben.
5. Kovács József, Reste /Abaúj/, Kassai tanfelügyelő.
6. Kövendy László, Bodrogmező /A. Zemplén/ 73486/I-A. 1923. Isk. Referát. Bratislava.
7. Petyke Pál, G.-Mihályfalva /Gömör/, 46263/I-A. 1923. Isk. Referátus Bratislava.
8. Jakabfy Jenő, Kisvisnyó /Gömör/, 33368/I-A. 1923. Isk. Referátus Bratislava.
9. Nagy József, Alsófalva /Gömör./, 46263/I-A. 1923. Isk. Referát. Bratislava.
10. Kőrösy Pál, Hamva /Gömör./, 32652/I-A. 1923. Isk. Referát. Bratislava.
11. Teleky Miklós, Pelsőc /Gömör./, 47728/I-A. 1923. Isk. Referát. Bratislava.
12. Ter Sándor, Beretke /Gömör./, 53587/I-A. 1923. Isk. Referát. Bratislava.
13. Bálint József, Beje /Gömör./, 612216/I-A. 1923. Isk. Referát. Bratislava.
14. Nagy Vilma, Szalóc /Gömör./, 54829/I-A. 1923. Isk. Referát. Bratislava.
15. Várady Barnabás /Ung/, 4576/I-A. 1923. Nagykaposi Járási főnök.
16. Sápó Lajos, Tizasalamon. /Ung./ 68287/I-A. 1923. Isk. Referát Bratislava.
17. Pataky Dezső, Botfalva/ Ung./ 26785/I-A. 1923. Isk. Referát. Bratislava.

B. /Magyar református gyermekek vallásoktatását magyar nyelven megtiltották.:

1. Kassán, a középiskolában, 67641/I-B. 1924. sz. a. Isk. Ref. Bratislava.
2. Gálszécsen, az elemi iskolában, 59179/III.1 924. sz. a. Isk. Ref. Bratislava.
3. Bodzásújlakon, még a templomban is, 19076/III.1924. sz. a. Isk. Referát Bratislava.

C. Szlovák tannyelvet kívánnak a következő magyar iskolákban:

1. Felsőcsáj /Abaúj/
2. Legenye /F. Zemplén/
3. Bodzásújlak/F. Zemplén/
4. Lasztóc /F. Zemplén/

D./Református iskoláknak más felekezetekkel való egyesítésére törekcsenek:

1. Szürte /Ung/ N. kaposi tanfelügyelő.
2. Magasrév /Ung/ N. kaposi tanfelügyelő.
3. Lasztóc /F. Zemplén/ Terebesi tanf.
4. Magyarsas /F. Zemplén/ tanfelügyelő.
5. Imreg /F. Zemplén/ Tanfelügyelő.
6. Pályin /Ung/ N.kaposi tanf. 2390/923 sz.

E./ Az állammal kötött szerződés ellenére, a tanító nem végez kántori teendőket:

1. Ungtarnóc /Ung./
2. Garbócbogdány /Abaúj/
3. Petőszinye /Abaúj/
4. Csány /Abaúj/
5. Eszkáros /Abaúj/
6. Szina /Abaúj/
7. Nagyida /Abaúj/
8. Bárca /Abaúj/
9. Csécs /Abaúj/ I0. Péder /Abaúj/

II. Dunáninneri egyházkerület. A./ Elbocsájtott tanítók:

1. Kósik Ilona, Érsekkéty /Bars/, 57709/I-A. 1921. Isk. Referát. Bratislava.
 2. Antal Lajos, Nagyölvéd /Bars/, 61316/I-A. 1923. Isk. Referát. Bratislava.
 3. Fehér Júlia, Magyarsók /Komárom/ 37875/I-A. 1923. Isk. Referát Bratislava.
 4. Pánczél Lajos /Szap/ Komárom/ 58362/I-A. 1923. Isk. Reférát. Bratislava.
 5. Boda Domokos, Alistál /Komárom/ 58062/I-A1923. Isk. Referát Bratislava.
 6. Boda Domokosné, Alistál /Komárom/ 58066/I-A. 1923. Isk. Referát Bratislava.
 7. Papp Etel, Zsigárd /Komárom/ 60251/I-A.1923. Isk. Referát Bratislava.
 8. Antal Árpád, Benkepatony /Komárom/ 911/I-A. 1924. Isk. Referát Bratislava.
 9. Jónás József, Perbete /Komárom/ 72315/I-A. 1923. Isk. Referát Bratislava.
 10. Laky Antal, Madar /Komárom/ 70705/I-A. 1923. Isk. Referát Bratislava.
 11. Gabay Irén, Madar /Komárom/ 61216/I-B. 1923. Isk. Referát Bratislava.
 12. Réthy Gyula, Réte /Komárom/ 70023/ I-A. 1923. Isk. Referát Bratislava.
- Rimaszombat, 1925. február hó 25. Püspök, egyetemes konventi elnök.

407. Forrás

/Kárpátaljai-ungyi e. m. Kézírás./

A Csehszlovák Köztársaság kormányának 120/1924 számú rendelete, valamint Podkarpatská Rus kormányának 7303/1925 szám alatt kelt rendelete folytán az ungvári ref. egyház presbitériuma az 1925. évi június hó 7-én tartott ülésében elhatározta, hogy Kormos Gerő ref. kántortanító 900 kor. kitevő tanítói fizetését az 1925. és 26. években kivételesen kiegészíti 4908 kč-ra.

Ezzel szemben Kormos Gerő ungvári ref. kántortanító kötelezőleg kijelenti, hogy 900 kč tanítói fizetése és a 4908 Kč összeg közötti különbözetnek az egyházközség által való tényleges kifizetését nem igényli, arról ezennel lemond, figyelembe véve azt a körülményt, hogy tanítói és kántori javadalma együttesen eléri az állam által megkívánt 4908 cseh koronát és hogy az egyházközség a kántori javadalmat különös méltánylást érdemlő egyházpolitikai okokból nem tüntethette fel tanítói fizetésként.

Ungvár, 1925. június hó 9-én.

Előttünk: Komjáthy Gábor s. k., Kormos Gerő s. k. lelkész esperes., ref. k. tanító. Ruzska s. k. s. lelkész.

408. Forrás

/Dunáninnyi e. ker. irattárából. – Gépírás./

38/1927. sz./

Szlovenszkói Általános Magyar Tanítóegyesület Elnöke.

57/1927 szám.

Negyeden 1927. év január. 23.

Főtiszteletű és Méltóságos Püspök Úr!

Megbízható forrásból értesültem, hogy a felekezeti tanítók fizetésének rendezését a kormány hamarosan elintézi. Ez alkalommal a természetbeni járandóságok értékelése és a kántori illetmények megállapítása is szóba fog kerülni.

Mély tisztelettel kérem Méltóságodat, úgy saját hatáskörében mint a konventi elnökség útján az egyetemes református egyház nevében megtenni, illetve megtétni a kellő intézkedést, hogy az alkalommal úgy az iskola fenntartó egyházak, mint az illető kántortanító érdekei mindenben megvédve légynek.

Legnagyobb sérelem ott érte fentnevezetteket, ahol az 1906. évi értékelés alkalmával az összes járandóságok tanítói fizetésnek lettek felvéve, így sem a kántori, sem az előkönyörgői szolgálatokért díjazást nem

kapnak az illető tanítók.

Bizalmasan értesítettek, hogy az új rendezés alkalmával módjában lesz egyetemes egyházunknak, ha már most haladéktalanul megteszi ez irányú felterjesztését a kormányhoz, a tanítói javadalmak újra értékelésénél az igazságnak és méltányosságnak megfelelő elkülönítést kieszközölni, mely megmenti egy újabb tehertől azokat az egyházakat, melyek ellenkező esetben kénytelenek lennének a kántori, illetve előkönyörgői szolgálatokért újabb terhet vállalni.

Amidőn Méltóságos Uramnak atyai jóindulatú magas intézkedését ismételten kérem, magamat továbbra is pártfogásába ajánlva vagyok kész szolgálja:

Kovács Alajos s. k. reform. ig., tanító.

409. Forrás

/Dunáninnyi e. ker. irattárából. – 315/1932. Gépirás./

Nagyméltóságú Miniszter Úr.

Kegyes jó Uram!

Azzal a tiszteletteljes kéréssel fordulok Nagyméltóságú Miniszter Úrhoz, hogy Nagy Lajos csúzi ref. tanítónak az állampolgárságot, amelynek elnyeréséért már három éve beadta kérvényét kegyesen megadni méltóztassék.

Vagyok alázatos tisztelettel:

Bratislava, 1931. XI. 7. Balogh Elemér s. k. püspök.

410. Forrás

/Bódi István lelkésztől. – 339. sz./

A mellékelt iratok:

/I. Eredetije tisztán oroszul cirill betűkkel/

Fordítás. 934/34 szám. Szöllős, 1934. V. 2.

Tárgy: Salga László péterfalfalvai kisegítő felekezeti tanító államsegély iránti kérvényének elutasítása.

Ref. Lelkeszi hivatalnak Péterfalva.

Az Iskola és népművelésügyi minisztérium ungvári referátusa visszaküldte Salga László államsegély iránti kérvényét azzal, addig nem dönt az ügyben, amíg a legfelsőbb közigazgatási bíróság határozatot nem hoz a presbitérium által beadott panaszok tárgyában.

Tanfelügyelő Bartos Adolf.

II. /Dr. Siménfalvy Árpád levele./

Nagytiszteletű Uram,

Salga László tanító úr még a tavasz folyamán érdeklődött az államsegélye iránt beadott panasz sorsáról. Akkor nem tudtam neki választ adni, mert irataim a pénzügyi hatóságnál voltak.

Most azonban visszakapván azokat van szerencsém tudatni, hogy a panaszt a péterfalvai iskola jutalom-illetőleg államsegély folyósítása / iránti kérvényét elutasító 13517/32/1/2/. számú iskolaügyi minisztériumi határozat ellen, amelyet az ungvári orsz hivatal 109097/20/32. szám alatt küldött meg kellő időben, még 1933. március 4-én beadtam a legfelsőbb közigazgatási bírósághoz. Sajnos, a f. k. bírósági számot nem tudom, mert a felzet eltűnt. De miután a válaszra való felhívás valószínűleg nem csak a minisztériumhoz, de az ungvári zemski úradhoz is lejött, ott esetleg meg lehetne tudni.

Kérem, legyen jó ezeket az adatokat közölni Salga tanító úrral. A panaszért az egyházat 180. kč mérsékelt költséggel terheltem meg. Úgy emlékszem még biztost nem írhatok, mert irataim még nincsenek rendbe szedve, hogy a Homoky féle ügyből folyólag is vagy 100–200 kč.-val tartozik nekem az egyházközség. Ha mód lesz rá, kérem ez összegek szíves utalását.

Őszinte tisztelettel kész híve: Dr. Siménfalvy Árpád s. k.

411. Forrás

/Kárpátaljai e. ker. irattárából. – 37/1937. sz. – Gépírás./

Zemský úrad pro zemi Podkarpatskou v Užhorodě.

/Ugyanaz cirill-orosz nyomással is./

Číslo 170.601/20 ai 1936.

Užhorod, dne 20. ledna 1937.

Vec: Základní plat učitelů cirkevních škol, stížnost spolku pěvcoučitelu řecko-katol. eparchie mukačevské v Užhorodě.

170.601/36

Spolok pěvca-učitelů řec. kat. eparchie mukačevské v Užhorodě.

Vzhledem k výnosu ministerstva školství a národní osvěty ze dne 4. prosince 1936. č. 150. 729/36/I/2 upozorňuji,

1./ že se od 1. ledna 1926 státní podpory na doplnění učitelského platu nestátním učitelům veřejných škol na Slovensku a Podkarpatské Rusi vůbec neposkytují, ježto pro po volání takových podpor není vůbec zákonného pokladu;

2./ že podlo ustanovení § 45 zákona č. 104/1926 Sb. z. a n. nese všechny náklad na učitelské platy podle tohoto zákona /tudiž inad částky zabezpečené duchodkovými protokoly/ jedině vydržovatel školy, t. j. na školách cirkevních příslušná školská stolice;

3./ že stát i za platnosti § 45 zákona č. 104/1926 Sb. z. a n. poskytuje dobrovolně statní zálohy na platy cirkevních učitelů a že mimo to na Podkarpatské Rusi již po léta nese celý náklad na učitele, které vysílá neobsazená místa na školách cirkevních.

O tom se Vám dává věděti vzhledem k Vašemu podaní ze dne 3. listopadu 1936, č. 8/36. Za zemského viceprezidenta: Biskupát reform. církve v Mukačeve na vědomí. Zá zemského vicepresidenta: nečitatelný podpis.

Fordítás:

Országos hivatal Kárpátaljai Russia részére Ungvárt.
170.601/20 ai 1936. szám. Ungvár, 1937. január 20.

Tárgy: Egyházi iskolák tanítóinak alapfizetése, a munkácsi gör. kel. érsekség Ungvári kántortanítóinak panasza.

Munkácsi g. kat. érsekség kántortanítóinak egyesülete Ungvárt.

Hivatkozással az isk. és népműv. min. 1936s' dec.4.-i 150.729/36/1/2 sz.-u határozatára figyelmeztetem,

1./ hogy a szlovákiai és kárpátalja–russzai nyilvános iskolák nem állami tanítóinak a tanítói fizetés kiegészítésére 1926. január 1.-től állami segély egyáltalában nem utaltatik, mert ilyen segélyek engedélyezésére egyáltalában nincs törvényes alap.

2./ hogy a 104/1926 törv. és rend. gyűjt. számú törvény 45. §-nak rendelkezései szerint ezen törvény szerinti tanítói fizetésnek /összes terhét / tehát a díjlevélben biztosított rész felett is/ egyedül az iskolafenntartó viseli, azaz egyházi iskoláknál az illetékes iskolaszék;

3./ hogy az állam a 104/1926 t. és r. gy. számú törvény 45. §-nak érvénye ellenére is utalja önként az állami előlegeket az egyházi tanítók fizetésére és hogy ezen kívül Kárpátalja- Russzián már évek óta viseli azon tanítók részére az összes terheket, akiket kiküld az egyházi iskoláknál be nem töltött helyekre.

Erről értesítettnek Önök tekintettel az 1936. november 3.-án kelt az 8/36 számú beadványukra.

Országos alelnök helyett

Ref. egyház püspökségének Munkácson. tudomásul.

Országos alelnök helyett: Olvashatatlan aláírás.

412. Forrás

Dunaszerdahelyi járás.

Református leányegyház Hivatala Benkepatonyban.

25/1940. szám.

Tárgy: Adattárhoz anyag

Én 1922. márc. 1-én kerültem ide. Előttem Szűcs Károly volt a rektor. Addig egyházunk és iskolánk életében semmi különösebb, eltekintve az impérium változással járó intézkedésektől, melyek inkább adminisztratív jellegűek voltak, nem történt. Szűcs rektor úr önkénesen ment nyugdíjba, minden kényszer nélkül. Jöttem én. Engem kikezdték hontalanságom miatt. Hiába bizonyítottam, hogy én 1910 óta Nagyölvéd községben / Párkány járás:/ bírok illetőséggel, az államsegélyt nem utalták ki 3x kiutasítottak. 2 évig koplaltak, vexáltak, Bučenec híres tanfelügyelőnek adva ki a szerep. Hogy helyemen maradtam és maradhattam. - köszönöm egyházamnak hozzám ragaszkodó presbitériumomnál; és áldott emlékű, nekem felejtethetlen, aranyszívű Balogh Elemér püspök úrnak. Bízattak, vígaszaltak, jöttek mentek ügyemben, segítettek saját buxájukból. Nagy nehezen 1926.-án megkaptam a honosságot. Az ügyvéd 10.000 kč került, a Masaryk ligának pedig 2000-kč-t adtam. Adós lettem, győztem kifizetni. Később tudtam meg, hogy minek a levét itatták velem. Egy általam rendezett nagyszabású aratóünnepély, erősen nemzeti színezettel, miatt kellett bűnhődnöm. Azóta sem ültem fehér lovon árvalányhajás kalappal. Templomi könyörgést csak azóta tartottam, amikor erre egyházi hatósági utasítást kaptam. Templomunk tornyán és a rektorlakáson soha a republika zászlója nem volt kitűzve. Ezt a csendőrség többször szóvá tette, de nem fújta fel az ügyet.

1933-ban iskolánk községi lett. Miért? – nem felelt meg. 5x5x3 a mérete, – tényleg kicsi.

Kormányintések jöttek, –az egyház hajlandó is lett volna építeni, – de a hatóság még a helyét sem fogadta el alkalmasnak / a régi helyet/. A másik ami döntő befolyással volt, hogy lemondjunk fenntartói jogunkról, a helybeli róm. kat. politikája. Az ő iskolájukat a hatóság bezáratta mert közveszélyes volt. Építeni,– addig is bérbe kellett volna venni tanteremnek alkalmas szobát, de azt határozták, hogy nem élnek iskola fenntartó jogokkal, – így a község kényszerül gondoskodnia r. k. tanulók beiskolázásáról. Tekintett el, hogy a községi vagyon azaz határ 70%-ban reformátusoké, – úgy gondolkoztak, hogy lesz egy községi iskola tiszta r. k. vallású gyerekekkel, – ők fogják dirigálni, de fizetni nem kell, – a község eltartja. Így a reformátusok tartották volna felekezeti iskolájukat és a községi iskolát mint községi pótagót fizetők. Ezért engedte át a ref. egyház is iskoláját, természetesen azzal a kikötéssel, hogy az 1 sz. álláson mindenkor a presbitérium ajánlólevelét bíró ref. tanerő választandó, azaz választhat.

Köszönt szeretettel: Antal s. k. egyh. rektor.

Benke Patony 1940. márc. 11. P.H.

413. Forrás

/Máramaros–Ugoc sai e. m. irattárából. – Sokszorosított körlevél./

Tisztelt Lelkész tárasaim! Kedves Barátaim!

Négyszemközt kívánok Nektek egyet-mást elmondani. Kérem e levele-
met titokban tartani, legalább rövid ideig.

Nem hallgathatom már tovább azt a lekicsinylést, melyet e. m. gondno-
kunk minden alkalommal illet bennünket, ref. lelkészeket.

Ha hárman négyen vagy sokan vagyunk együtt intelligens vagy egyszerű
emberek, már a negyedik ötödik percben mirólunk szól az ítélet kíméletlenül.

Semmi jó mibennünk nincsen. Ha gyermekeink rongyosak elisszuk jö-
vedelmünket, azért rongyosak. Gyülekezeteinkre nem ügyelünk, azért
vannak reverzálisok, azért nem jönnek a templomba, azért van minden
bűn ezen a keserves világon. Mi csak fizetésünkét tudjuk zaklatni híve-
inket. Egyházi gyűléseinken semmi belmisszióról nincs szó csak a díjle-
velekről. Nem igyekszünk híveinket magunkhoz emelni, elhanyagoljuk
őket. Ha az iskoláztatásban van baj, annak mi vagyunk az okai, általá-
ban ami rendetlenség előáll a gyülekezetben annak a mi hanyagságunk
és nemtörődömségünk az oka. Ezeket és ezekhez hasonlókat hallunk
szüntelen kisebbitésünkre.

Nem csuda, ha ilyen vélemény alakulván ki rólunk, uraink semmibe sem
vesznek, híveink megátkozzák azt a falat kenyeret, amit táplálásunkra
adnak. Nem csuda, ha /ilyen vélemény alakulván ki rólunk/ egész életün-
ket haszontalan, érték nélküli életnek tartja a társadalom.

Hogy én nem vagyok ebben a nézetben, azt felesleges hangsúlyoznom
lelkész tárasaim előtt. Én ismételten mondom, hogy a ref. lelkész műkö-
désének értéke minden gyarlóságában is mindig több volt és több lesz
ezután is, mint akármi más állásnak a társadalomban. Ahol ref. lelké-
szek nincsenek, ahol elnémulnak a ref. harangok, ott megszűnik nem-
csak a krisztusi evangélium szava, hanem a magyar szó is. Nem kiseb-
bíteni kellene tehát minket, hanem inkább biztatni, bátorítani és főképen
oly helyzetbe hozni, hogy hivatásunknak élhetnénk, gyermekeinket ne-
veltethetnénk, megélhetésünket vénségünkre is biztosíthatnánk, hogy
ne lennének hazátlanok az özvegy lelkésznék és árvák. Ne nyomna le a
földhöz a megélhetés gondja.

Mindamellettt az a kéréssem hozzátok, hogy igyekezzünk még jobban
rácáfolni arra a fel sem vevő és lekisebbitő véleményre azt tanácsolom,
hogy hozzuk szokásba egyelőre a vasárnap iskolákat. Minden gyüle-
kezetben vasárnap délutáni istentisztelet után foglalkozzunk egy vagy
másfél óráig az iskolában az ifjúsággal. Ha többet ne de annyit meg
kell tennünk. És ezt magunknak kell tennünk, nem a tanítóknak. Ezeken

az órákon énekelhetünk. Olvastathatjuk az ifjakat, vallásos dolgokról beszélgethetünk stb.

Ajánlva ezt a munkát figyelmetekbe vagyok.

Nagyszöllős. 1921. szept. 20.

szerető kartársatok Biki Ferenc s. k. esperes.

414. Forrás

/Királyháza gyűjteményből. – Gépírás./

53. szám.

Nagytiszteletű Esperes Uram!

23-1923 sz. iratát vettem s felesleges mondanom, hogy felháborodásában osztozom. Régen tudom én azt s a praktikátok is világosan áll előttem, hogyan is akarják a történelmi egyházat fenekestül felforgatni. A közel jövőben ezt meg is fogják tenni, mert ha sokáig így hagyjuk bántatlanul rongálni évszázados épületünk falait, akkor maholnap romok lesznek alattuk mi s gyülekezeteink. Igaz, hogy e falak újíásra szorulnak, azonban ezek nem a falakat akarják javítani, hanem belülről lerombolni teljesen. Majd még többet is fog erről tudni nagytiszteletű Uram s akkor be fogja látni, hogy nem Réz Lászlónak a lapján kell kezdeni, hanem, rajtuk. Talán lesz módom erről legközelebb többet is beszélni. Addig is azonban kérem Nagytiszteletű Uramat hogy ha konkrét dolgokat tud rendelkezésemre bocsátani, szíveskedjék azt elküldeni. Azt hiszem, hogy felesleges megmondanom hogy Benkőékről van szó. De egyúttal kérem diszkrétitását is.

Atyafiságos szeretettel

Munkács. 1923. febr. 29. Bertók Béla s. k. ref. lelkész.

/Pécsét:/Munkácsi Református lelkészi Hivatal Pécsétje.

415. Forrás

/Máramaros–Ugocsa e. m. irattárából. Kézírás./

133. 1923.

Nagytiszteletű Esperesi Hivatalnak Nagyszöllős.

Nagyt. Esperes Úrnak 312/23 sz. hozzám intézett levelében foglaltakra az alábbiakat van szerencsém közölni. 1922. szept. 3.-án az ungvári országos szoc. dem. kongresszuson részletesen kifejtettem azt az álláspontomat /magyar és német nyelven/ hogy csak addig maradok a szoc. dem. párt tagja, míg a párt a magyar nemzeti érzést s a vallást tiszteletben tartja. Álláspontomat a jelenlevő Bechyne Közokt. miniszter is helyeselte. És azóta nem is lehetett hallani, hogy a szocialisták akár a

magyarságot, akár a ker. egyházat bántották volna. Ez által többet használtam egyházunknak, mint azok a kispapok akik korteskedésükkel magukra és egyházunkra zúdították a csehek haragját.

Kiváló tisztelettel

Nagy Lajos s. k. Fertősalmás 1923. aug. 9. ref. lelkész.

/Pecsét:A P. Almási Ev. Ref. Lelkész Hivatal pecsétje. 1890./

416. Forrás

/Az ungi e. m. irattárából, - 502/1923- Kézírás./

128-1923.

Nt. Református esperesi hivatalnak Tiszasalamon.

Nagytiszteletű Esperes úr Pataký Dezsőt botfalva ideiglenes tanítójául beerősítette. Az uzhorodi tanfelügyelő azonban nevezett a tanítástól eltiltotta mindaddig míg fogadalmat nem tesz. Fogadalom tételre Pataký Dezső többször jelentkezett, ha a tanfelügyelő mindig azzal utasította el, hogy majd ha hívni fogja. Ez a játék tartott másfél hónapon keresztül. A presbitérium okt. 31- én azzal jött hozzám, hogy neki a már van egy okleveles tanítójuk aki katonaságtól jött haza, menjek megválasztani. Kijelenttem, Botfalvának már van tanítója két tanítót egy állásra nem választhatunk. Ekkor ők, autonómiánkat, jogainkat, törvényeinket teljesen figyelmem kívül hagyva, tegnap este új választást csináltak – nálam nélkül s a megválasztottat a tanfelügyelő által ma már állásába is beerősítették.

Nagytiszteletű Esperes úr! Én a fiamat nem toltam reájuk, mert éppen a vonatra akart ülni, hogy Patakra menjen a teológiára, mikor hozzám jött a kurátorhoz, hogy segítsen rajtuk. Én tudva ezt, hogy az üresen álló iskola milyen veszedelem egyházunkra feláldoztam nekik a fiamat s most két hónap múlva kilökik azért, mert a tanfelügyelő nem engedte tanítani s azt a harcát, a mit tanfelügyelő személyében ref. egyházunk érdekében az állammal vívtam, botfalvi híveim félrevezetése és árulása miatt el kellett buknom, s úgyis mint lelkésznek, úgy is mint apának csúfságot kellett szenvednem.

Kijelentem, hogy ezek után képtelen vagyok ilyen népnek Isten Igéjét hirdetni, kénytelen vagyok jó lélekkel lelkészi szolgálatot teljesíteni, méltóztassék engem a botfalvai beszolgálás alól felmenteni. Én hozzájuk, felemelt fővel mondhatom, mindig hű voltam, ők hozzám mindig hűtlenek, ne kényszerítsem én ezt a keresztet tovább is hordozni. Ők majd keresnek maguknak papot.

Uz. Tarnovce. Z. Uzhorodska 1923. nov. 1.

Pataký Pál s. k. reform lelkész

417. Forrás

/Dunáninnyi e. ker. irattárából. - 56/1925. k. szám. Gépírás./

A Ref. Egyetemes Konvent Főtiszteletű Elnökségéhez.
Rimaszombat.

Alulírott, azon alázatos kéréssel járulok a Ref. Egyetemes Konvent Főtiszteletű Elnökségéhez, hogy méltóztassék engedélyezni, hogy Prágában istentiszteletet tarthassak rendszeresen a magyar ajkú ref. katonák számára. A katonai hatóságtól már meg van az engedélyem annál is inkább, mert már át vagyok helyezve a katonai evang. lelkési hivatalba.

Ugyanis itt Prágában sok a magyar ref. fiú szolgál, akiknek jól esik, ha elmehetnek magyar istentiszteletre.

Kérésem megújítva maradok a Ref. Egyetemes Konvent Főtiszteletű Elnökségének alázatos szolgája:

Zemské vojenské velitelstvi

Práze, 1925. jan.27-én

Duch. správa evang. Fohorelec: Szilágyi Endre s. k. ref. s. lelkész.

418. Forrás

/Ugyanonnan. /

56. E. K.

5. 5. Február 19.

Tiszteletes

Szilágyi Endre református segédlelkész úrnak

Prága IV. Pohorelec

Alant írott ezennel felhatalmazom Tiszteletes Szilágyi Endre okleveles református segédlelkész urat arra, hogy a magyar református vallású katonák részére Prágában és vidékén istentiszteletet tarthasson és nekik az úriszentvacsorát is kiszolgáltathassa.

Rimaszombat, 1925.

püspök egyetemes konventi elnök.

419. Forrás

Felsőzemplényi e. m. irattárából. - Sz. nélkül. Gépírás./

Nagytiszteletű Esperes Úr!

Tisztelettel kérjük, méltóztassék alábbi kérelmünket a legközelebbi

egyházmegyei közgyűlés elé terjeszteni.

A népszámlálás adatai szerint Nagymihály nagyközségnek 184 ref. vallású lakosa van, akik azonban a hitéletet illetőleg a legelhagyatottabbak.

Nevezett leányegyház a lasztoméri anyaegyházhoz tartozik s a lasztoméri lelkész évente a sátoros ünnepeket követő három vasárnapon szokott Nagymihályban istentiszteletet tartani, mely alkalommal úrvacsorát is oszt.

Az istentiszteletek a régi időben az állam iskola egyik termében tartattak meg, a változott viszonyok következtében azonban magyar nyelvű istentisztelet tartásra az állami iskola termében engedélyt nem kaphatunk. A község főjegyzőjének jóindulata folytán eddig a városházán tartottuk meg istentiszteletünket azonban ez is megszűnt, miután felsőbb utasításra a főjegyző is kénytelen volt ezen terem további használatát megtiltani.

Jelenleg tehát úgy áll a dolog, hogy nem tudunk helyiséget kapni.

A másik baj az, hogy a lasztoméri lelkész az anyaegyházban az ünnepek mindkét napján oszt úrvacsorát s így hozzánk csak egy héttel későbbben látogathat el. Az úrvacsora osztás ilyen késedelmes teljesítésének az a következménye, hogy különösen a kevésbé intelligens hívők még az istentiszteletre se jönnek el, miután a más vallásúak állandóan gúnyolódnak, hogy a karácsonyt húsvétkor ünnepeljük, stb. ami e tömeget a részvételtől visszatartja, másrészt az intelligensebbek, különösen a hivatalnok osztály közönséges vasárnapokon hivatalos órákat tart s így a megjelenésben akadályozva van, míg a sátoros ünnepek másodnapján hivatalos óra nem lévén, az istentiszteleten mindenki megjelenhetne.

Tisztelettel kérjük a fent előadottak alapján a Nagytiszteletű Egyházmegyei közgyűlést.

1/ Méltóztassék a lasztoméri lelkész utasítani, hogy az úrvacsora osztással egybekötött istentiszteleteket Nagymihályban mindenkor karácsony, húsvét és pünkösd másodnapján tartsa meg.

2/ Méltóztassék a nagymihályi iskola hatóságok /nép, polgári iskola vagy gimnázium/ valamelyikét hivatalosan megkérni, egy tanterem átengedésére az istentisztelet megtartása céljából.

Mély tisztelettel: Dr. Mertens Alfréd s. k., Kotszászky Jenő s. k., Kotszászky Gyula s. k., Tóth Ferenc s. k., Mészáros János s. k., Hercsik Béla s. k., st. még tíz aláírás.

420. Forrás

/Felsőzempléni e. m. irattárából. - Kézírás./

Kivonat a felsőzempléni esperes Virág József 1925. évi esperesi jelentéséből.

Sérelmekről lévén szó, kötelességemnek tartom, egy – múlt évi jelentéséből kifolyólag támadt – kellemetlen és kényes ügy keletkezéséről és befejezéséről számot adni. Az iskolalátogatóság véleménye alapján a málcai egyházmegyei gyűlésen, az imregi iskolára vonatkozólag azt jelentettem, hogy abban „a vallás és énektanítás eredménye annyira semminek mondható, hogy ott ez az állapot szinte tűrhetetlen és tarthatatlan.” Rozgonyi imegi tanító erre, – indulattól elragadtatva, – mindjárt a gyűlés folyamán többek közt élőszóval, később hozzám beadva panaszlevelében Horkay Lajos egyházi és iskolalátogatót olyan súlyos és szégyenletes vádakkal illette, hogy kénytelen voltam – a tanító kérelmének engedve – iskoláját felülvizsgáltatni s a fegyelmi eljárás megindítására nézve a törvényes lépéseket megtenni. A felülvizsgálatot Böszörményi Sándor tanügyi biz. elnök a folyó iskola év elején végezte s jelentése szerint Imegen a vallás és énektanítás eredményét akkor már kielégítőnek találta. Így – e tekintetben Rozgonyi megnyugodva, – jobb belátásra jutott s Horkay Lajost Kisráskán a lakásán személyesen felkeresve, miután előtte tanuk jelenlétében beismerte meggondolatlanul az indulat hevében tett szó és írásbeli kijelentéseinek helytelenségét és alaptalanságát a Horkaytól bocsánatot kért és nyertérről, valamint a panasznak mindkét részről való visszavonásáról az írásbeli nyilatkozat tanuk aláírásával hozzám beterjesztvén: a kellemetlen ügyet napirendről levettem.

421. Forrás

/Nagyberegii lelk. hiv. irattárából. – 121/1925. sz. /
2638/25.

Bary Gyula úrnak, mint a nagyberegii dalárda elnökének H.
Értesítem, hogy a főszolgabírói hiv. 4163/25 sz. rendeletével a nagyberegii dalárda további működését beszüntette mindaddig, amíg ennek jóváhagyott alapszabályai nem lesznek. Egyben felkérem, hogy ez ügyben jegyzőkönyvi kihallgatására a jegyzői irodában folyó hó 14-én megjelenni szíveskedjen.

Berehy 13. IX. 925.

/A nagyberegii jegyzői hivatal címeres orosz és cseh nyelvű pecsétje./
E. Valenta, s. k. jegyző.

422. Forrás

/Tiszáninneni e. ker. irattárából. – Gépírás. /
165/1928. sz.
Református Esperesi hivatal Feketics Backa
Szám: 721/1923.

Főtiszteletű és Méltóságos Sulyok István ref. püspök úrnak
Nagyvárad

Főtiszteletű és Méltóságos Püspök Úr!

Hivatkozással L039/1929 sz. levelére, tisztelettel jelentem a következőket:

1./ Benkő Viktor ügyét egy szűkebb körű bizalmas tanácskozáson megtárgyaltuk s abban állapodtunk meg, hogy igyekezni fogunk lehetőleg fegyelmi nélkül megszabadulni tőle, nehogy martírt csináljunk belőle, amit talán ő maga is szeretne és ellenünk használna fel.

2./ Felszólítottam tehát, hogy küldjön be hozzám igazoló jelentést arról, hogy mit csinált Nagyváradon f. év március 11.-én és az utána következő napokon. Egyben közöltem vele Főtiszteletűséged 1095/1928 sz. levelének tartalmát. Ő ezen felhívásomra szóbeli kihallgatást kért s ezen bejelentette, hogy ő igen is csatlakozott dr. Gyenge János mozgalmához s ennek levonja a konzekvenciáit, itteni állásáról le fog mondani s át fog költözni Nagyváradra. Egyben arra kért, hogy ottani elhelyezkedése és letelepedése ügyében és elintézésére adjak neki 3 hónapi szabadságot.

3./ A kért 3 havi szabadságot megadtam azon szoros kikötéssel, hogy ezt az időt kizárólag maga és családja elhelyezkedésének előkészítésére fordíthatja és sem Jugoszláviában, sem külföldön, különösen pedig Nagyváradon, a Dr. Gyenge János mozgalmában aktív részt nem szabad vennie.

4./ Ezen kikötésemre a tegnapi napon Benkő Viktor írásbeli nyilatkozatot adott, amely szerint mostani külföldi tartózkodásával semmi egyéb terve nincs, minthogy elhelyezkedésének ügyét intézze. Amennyiben pedig kénytelen volna ott időzése alatt a szabad egyház mozgalom érdekében bárminemű tevékenységet kezdeni, kötelességének fogja tartani, hogy előbb itteni lelkészi és belmisszionáriusi állásáról lemondjon.

5./ Kérem tehát Főtiszteletű Urat, szíveskedjék figyelemmel kísértetni, hogy Benkő Viktor, ki a napokban Nagyváradra fog utazni, milyen tevékenységet fog ott kifejtteni.

6./ Megjegyezni kívánom, hogy ő átköltözését július hóban tervezi, mivel gyermekeinek iskolai vizsgája addig az ideig visszatartja. Ha ez nem volna, állítólag rögtön menne.

7./ Szíves figyelmébe ajánlom Benkő Viktornak azon számítását, hogy Ők a szabad egyház mozgalomnak a reklámozására nem szándékoznak pénz költeni, mert azt szerintük ellenségeik fogják elvégezni. Legjobb volna tehát, ha az egyházi lapjaink ezzel a dologgal többet egy szóval sem foglalkoznának.

8./ Végül azon reményének is kifejezést adott, hogy a külföldi református egyházak, mivel azok mind szabadegyházak, eddigi támogatásukat mind az ő mozgalmuk támogatására fogják fordítani miután ők fel fog-

ják világosítani őket, hogy itt egyedül ők az igazi reformátusok. Méltóztassék tehát a külföldi református egyházak tájékoztatására nézve is a szükséges lépéseket megtenni.

Kiváló tisztelem nyilvánításával vagyok Feketics. 1928. április 20.

Szolgatársa az Úrban esp. helyettes.

721./1923.IV.21.

Nt. Református Püspöki Hivatal Rimaszombat.

Szíves tudomásul. Kiváló tisztelettel Ágoston s. k.

423. Forrás

/Tiszáninnyi e. ker. irattárából. ad. 41/930. sz. Gépírás./

Másolat Balogh Elemér püspök úr levele, melyet dr. Magda Sándor „Ref. egyh. és iskola” felelős szerkesztőjéhez intézett.

„Nagytiszteletű Tanácsbíró Úr!”

Sajnálom, hogy R. Szombatban nem találkoztunk, s így nem is beszélhettünk. Az akkori ünnep hosszúsága túlhaladta a közönség figyelmét.

A személyi ügyet majd találkozásunk alkalmával hozom elő.

Jelen levelem célja az 1919–20. Kerületi gyűlésünkön bejelentettem, hogy 29 lelkész kapott 1200 K-tól 5000 K-ig terjedő összeget az 1919–20 elmaradott segélyből. Azoknak a nevét, akik kaptak, nem közöltem, nehogy ebből áldatlan gyanúsítások keletkezzenek. Csak magamról jelentem ki, hogy egy fillért sem kaptam, s így kikerülök azt a gyanúsítást, miszerint helyzetemet személyi előnyömről használtam ki. A kormány eljárása nem helyes: nem adja meg az összeget, s a 29 lelkésznek is csak töredéket juttat.

A konventi elnökségnek feladata, hogy ezt Prágában megértetvén, az egész elmaradt segélynek minden lelkész közt leendő kiosztását kieszaközölje: Szilassy Béla főgondnok ör szenátori minőségében a közeljövőben Prágába megy, s ott időzését ennek az ügynek javára is felhasználja.

Hogy fenti törekvés simán menjen, kell a kormányt műbosszankodásba belevinni lármázással. Nem szabad kiírni, hogy 29 lelkész segélyezése azt jelenti, hogy a kormány elvileg elismeri az 1919/20. elmaradt segélyek kiadásának kötelező voltát.

Majd Szilassy urunk szép csendben elintézi az ügyet dobolás nélkül. Addig tehát ne legyen háború a segélyt kaptak és nem kaptak közt. Ha tehát e tárgyról cikket tetszik írni, fentiek betartásával történjék az. Amennyiben pedig valaki nem elég megfelelő irányú és hangú cikket küld be, annak helye a papírkosár.

A kerületi gyűlésen előhoztam a hivatalos lapnak hírelátását amit a gyűlés pártolólag fogadott – Deo volente – a conventen is előhozom, s

így az ügy egyetemesen intéződik el.

Ezt a levelet idáig megírtam, de péntektől megbetegedtem, s most még csak túlfűtött szobában mertem felkelni. Szolgáljon ez a válasz késésének mentségül.

Kérdezem, -ha Collega úr városba megy, melyik az – Beregszász, Munkács Ungvár? Melyik esik legjobban kézre?

Szeretettel szolgálja Balogh Elemér. P. 1929. XII. 9.

424. Forrás

/Kárpátaljai egy. ker. irattárából. Kézírás./
357/1930.

Főtiszteletű és Méltóságos Püspök Úr!

Vettem 89. sz. nagybecsű sorait. Ami speciel az újtátrafüredi istentiszteleteket illeti: én e tárgyban már ma írtam dr. Szontágh Miklós úrnak s felkértem, hogy támogasson bennünket törekvésünkben s értesítsen sürgősen, arról, hogy lehető lesz e istentiszteletek tartása már e nyáron, hozzátettem, hogy nem is óhajtunk jelenleg semmi anyagi támogatást, mert a küldendő lelkésznek oda s visszautazásáról s ottani, s vasárnapot megelőző, a vasárnapi és esetleg hétfői ellátásáról az egy. konvent fog gondoskodni.

Ami a fürdői ref. vendégek összeírását illeti, e tárgyban én személyesen nem utazhatom oda, mert szerdán egy hónap tartózkodásra Bártfára utazom, de ha Szontágh úrtól kedvező válasz jó, miután a tátrafüredi istentisztelet tartásával Szakal János káplánomat kívánom megbízni: őt fogom felkérni, hogy írja össze a ref. fürdővendégeket.

Azonban ez csak arra való lesz, hogy jövőre, ha jól alakul a helyzet, a két templomban istentiszteletet tarthassunk. Azt, hogy minden fürdőben gondolkodjunk istentiszteletről, kivihetetlen. Elődeink sokkal jobb anyagi körülmények közt éltek, mégis megelégedtek két templommal sőt sokan csak az egyikre küldtek lelkészt. A tátrafürdők a villanyos közlekedés miatt is oly közel vannak egymáshoz, hogy az igét szomjúhozom felkereshetik a templomot, az egyet vagy kettőt.

Aki sokat markol, keveset szorít. Azonban én bármennyire buzgó támogatója vagyok is minden endopastorálisnak, úgy látom hogy újabban ebben a sokat markolásban szenvedünk. Még ennek keservesen megiszszuk a levét, mert ez a nagyvonalúság az intenzitás rovására megy. Nagy terveink vannak papíroson, de a kivitelben gyengék vagyunk. A püspöki panaszkodásoknak a kölcsönös megértés volna a célja, azonban sajnosan tapasztalom máris, hogy éppen ez hiányzik. Némelyek a véleményüket tűzzel-vassal keresztül akarják hajtani, a más véleményét, ha

mindjárt a legsürgősebb közérdek kívánja is azt, - mindenáron el akarják gáncsolni. Ez engem végtelen szomorúsággal tölt el, mert én a közös egyetértő munkát keresem, és nem nézek semmi személyes tekintet, csak a köz ügyét. Erről a püspöki főgondnoki értekezletről rettenetes lehangoltsággal tértem haza, és ha ez tovább is így fog menni, inkább részt sem veszek rajta. Én pl. Sörösnek a személyét szeretettel övezem, de magatartása, mikor quazi diktátumomat mond rám nézve aggasztó! Természetesen, hogy ezt csak bizalmasan írtam egyelőre. Fogadja Főtiszteletű Úr őszinte tiszteletemet.

Rimaszombat, 1930. VI. 29.

Pecset:

alázatos szolgája Péter Mihály s. k. püspök.

425. Forrás

/Kárpátaljai e.ker.irattárából. 89/1930.- Gépírás./

Főtiszteletű és Méltóságos Püspök úr!

A tegnapi napon átutazván a Tátrán, idő rövidege s úti programunk változása miatt az ígért látogatást a Szontagh. szanatórium igazgatójánál nem tehettem meg. Ennek elmaradása különben fontos, mert hiszen az érdemleges intézkedéseket a tátrai istentiszteletek ügyében úgyis Főtiszteletű Uram fogja megtenni. Csupán egy fontos körülményre van szerencsém Főtiszteletű Uram figyelmét felhívni, melyet épen ez utazásom alkalmával hallottam a toronyai lelkészársunktól, Kerekestől. Feleségét vitte Tátraszéplakra. Láttá kiírva, hogy ott minden nap misét szolgáltatnak katolikus hívek részére. Említette, hogy ha talán Lomnicon nem is lennének reformátusok, bizonyára vannak Matránházán s én hozzá teszem hogy bizonyosan vannak Barlangligeten is s a Tátra más üdülőhelyein is. Ezeknek nyári lelkigondozásáról valóban mindenkor lelkiismeretesen s állandóan gondoskodnunk kell. Ezt az ügyet tehát úgy gondolom szervezen kell megoldanunk. Ezt másként el sem tudom gondolni, mint hogy személyesen kell ott szétnézni s minden fürdőigazgatóssággal tárgyalni nemcsak a jelenét, hanem a jövőt is tekintetbe véve s bizonyos megállapodásokat létesíteni. Továbbá tájékozást szereznünk ha csak hozzávetőlegesen is arról, hogy hol, mennyi lehet a református betegek és üdülők száma s ahhoz képest beállítani egy tervet, ez évre már csak ideiglenesen, mert elkéstünk kissé -, de jövőre aztán rendszeresen bevezetve. E tátrai misszióknak Bizonyára nagy segítségére lesznek a fürdőigazgatóságok is, de segítségül kell mennie, és pedig állandóan a konventnek is. Az ilyen munkára nézve pénznek lenni kell akárhonnán. Ha hát tárgyalásba bocsátkozik valaki a fürdőigazgatósággal, már ezt

is vegye figyelembe a terv megfogalmazásával.

Úgy gondolom, hogy legalkalmasabb volna s legjobb volna, ha Főtiszteletűséged személyesen tárgyalna az igazgató urakkal már a közel jövőben s ezt a programot több évre megbeszelné velük. A magam részéről okvetlenül amellet foglalnék állást a következő állandó bizottsági gyűlésen, hogy ez előkészítő útnak s munkának a készkiadásait a konventi pénztár fedezze. Valószínűnek tartom azt, hogy ez nem is volna oly nagy összeg, mert az igazgatóságok is nyújtanának valamelyes kedvezményt. De ha most nem tennék is, akkor is meg kell ezt tennünk, mert ennek elmulasztása nagy felelőséggel terhelne mindnyájunkat.

A lelkipozítás módjairól most nem beszélek, hiszen annak mikéntje nagyban függ a személyes tárgyalásoktól s azt később is a lehetőségek számbavételével megállapíthatjuk, sőt megállapíthatja maga Főtiszteletűséged is. De tennünk kell valamit!!

Atyafiságos szeretettel vagyok Munkács 1930. június 27. püspök.

426. Forrás

/Kárpátaljai e. ker. irattárából – 498/1930. Kézírás./

A Jánosi–Pálfalai Református Egyház Lelkeszi Hivatalától. Kelt az 1930. év augusztus 20. nap

180/1930. szám

Főtiszteletű és Méltóságos Püspök Úr!

I. Méltóságod utasítása értelmében aug. 15-én, pénteken este felé megérkeztem Újtátrafüredre, és azonnal jelentkeztem az igazgatósági irodában. Nagy meglepetésemre azonban azzal fogadtak, hogy jövelemleről nem tudtak, levelet nem kaptak, lakásról sem gondoskodtak. Én ezzel szemben határozottan állítottam, hogy a főt. püspöki hivatalnak kiküldésemre és érkezésemre vonatkozó levele már egy héttel előbb meg kellett, hogy érkezzék, de elolvasás után valamelyik íróasztalon bizonyára félre tették. Erre gyors ide-oda telefonálgatás következett, míg végre a levél csakugyan előkerült. Ezután egy szobáért kellett az irodisták ellen újabb ostromot intéznem. Este lett, mire megkaptam. Általában, olyan kellemetlenül fogadtak, annyira, ki lehetett érezni a maguk tartásából, hogy terhükre van a dolog, hogy kénytelen voltam kifejezni, hogy azt a bánásmódot sértőnek és megalázóknak találom. Én nem koldulok és nem kívánok ingyen semmit, hanem kiküldetésben járok és egy szobát kérek, megfizetek érte, /A végén kitűnt, hogy még sem fogadtak el érte semmit. De inkább adták volna pénzért és jó szívvel, mint így, ingyen, de alamizsna módjára./

II. Másnap szombaton, az istentiszteletek kihirdetésének ellenőrzése

után láttam, délelőtt újtátrafüreden, délután Tátraszéplakon.

Azonnal konstatáltam, hogy Újfüreden a kihirdetés nem történt meg, dacára annak, hogy a főt. püspöki hivatal ezúttal idejekorán kérte azt. Mentem az irodába, ott Fábry ev. lelkészhez utasítottak hogy ő intézkedik. Mentem Fábryhoz, – őt nem találtam otthon, – ismét elmentem s akkor a ház egyik lakója által azt az üzenetet kaptam hogy az ev. lelkész úr az istentiszteleteink kihirdetését, miután egyszer már hiába hirdette ki, nem vállalja. Az az igazgatóság dolga. Mit tehettem erre mást, mint hogy magam segítettem magamon. Elmentem mind a három helyre, ahol az istentiszteletemet szokták írásban közhírré tenni, s kijavítottam a két hét előtti dátumot. Széplakon rendesen ki volt hirdetve az istentisztelet.

III. Ennyi idő és pénzköltés után végre eljött a vasárnap. Zuhogott az eső. beharangoztattam Újfüreden s voltunk a templomban – hárman – velem együtt – és az öreg harangozóval együtt. Közben bevetődött még egy nő is, megállt az ajtónál, keresztet vetett és kiment. /Mintha ezt gondolta volna: Apage Satanas, ezek itt eretnekek./ Számot tevő hallgatóm tehát csak egy volt, még pedig dr. Katona László rozsnói ügyvéd és a gömöri e. m. tanácsbírája. Ő adott 10.- kő perselypénzt. Ketten énekelünk, imádkoztunk, aztán vége volt az istentiszteletnek.

IV. Ilyen előzmények és ilyen eredmény után elkedvetlenedve mentem át Széplakra. De mennyire nem váltak be a rossz sejtelmeim.

Itt nem kellett irodistákkal vesződnöm, nem kellett magyarázgatnom és bizonyítgatnom, hogy milyen küldetésben és miért jöttem nem kellett sem megalázkodnom, sem önérzeteskedtem. Alig értem a főépület elé, az ajtóból valaki utánam kiáltott: „Der Herr Pfarrer?” Kitűnt, hogy maga az igazgató főorvos dr. Guhr volt, aki a lehető legszívélyesebben fogadott, azonnal villásreggelire invitált, s futtatta az alkalmazottakat, hogy készítsenek el egy szobát számomra : /mondtam, hogy már el vagyok szállásolva Füreden/ Az istentiszteleten ugyan itt sem voltak – a rossz idő miatt – annyian, mint az elmúlt alkalommal, csak 18-an de ezek közül 14 volt református. Tehát csak evangélikusok maradtak el /talán amiatt is hogy délutánra ev. istentisztelet volt hirdetve/ ellenben a református hallgatók száma még egyszer annyi volt mint aug. 3.-án. Prédikáltam Ézsaiás XXI.11. alapján.

A kántori teendőik végzésére szívesen vállalkozott és kitűnően meg is felelt annak a fürdő vendégek egyike, Kerekes Kálmánné a nagytornyai pap felesége.

Az istentiszteleten részt vett Haypál Benő fia, budai lelkész aki ajánlkozott, hogy a jövő vasárnap, aug.24-én, Széplakon elvégzi az istentiszteletet. Ajánlkozását szívesen és Főtiszteletű Püspök Úr nevében is köszönettel elfogadtam.

Dr. Guhr igazgató főorvos kijelentette előttem, hogy a magyar református istentiszteletek tartását nagyon szükségesnek és kívánatosnak tartja, állandósítani óhajtja. Püspök Úrnak erre vonatkozó levelét megkapta, amelyben „egy gazdasági kérdés van felvetve” mely azonban még nem nyert elintéztést. Egyébként az úgy is csak a jövő évre vonatkozik. De minden esetre kedvezően lesz elintézve. Szépiákról, az újfüredi kellemetlen tapasztalatokért is kárpótolva, azzal a meggyőződéssel távoztam el, hogy ott Széplakon a Konvent tátrai intenciói teljes megértésre találnak, Dr. Guhr és családja /mert e fürdő igazgatása teljesen e család kezében van, és a fürdő vezetése, belső élete meglepően, megnyerően családias./ Megérdemli egyházunk elismerését és köszönetét.

V. Csekély véleményem szerint ennek a. fürdőnek kellene a tátrai református misszió főszállásává lennie.

Újfürednek van egy hibája a mi szempontunkból, hogy a vezető igazgatója, Vágh, valamint annak titkára is; - zsidó. Ez különben magyarázata is ha nem mentsége, a Sontagh szanatórium részéről a ref. istentiszteletek tartásával szemben tanúsított közönyös és kelletlen magatartásnak.

VI. Még egy tapasztalatomról vagyok köteles beszámolni: Az istentisztelet tartás idejének írásban, hirdetőtáblán, nem is táblán, hanem csak egy tenyéryn papíron, ceruzával odafirkantott mondatban való közhírré tévése nem elég. Azt csak kevesen olvassák el, és a kevésből még inkább kevesen a reformátusok közül. Találkoztam, olyanokkal, akik azt mondták, hogy „én is református vagyok, de nem tudtam nem olvastam, hogy istentisztelet lesz.” Egy másik azt mondta el, hogy mikor harangoznak s kérdezte, hogy miért azt a választ kapta, hogy „es wird Messe sein.” Mise lesz. Persze, hogy nem ment el. A zipserek „Messe”-nek hívják a „Gottdinnst”-et is, ami csak zavart okoz. Az lenne kívánatos tehát, ha úgy Ó-, mint Újfüreden, valamint Széplakon is a szanatóriumok éttermeiben lenne megfelelő közeg által, élő szóval közhírré tévé, hogy ref. istentisztelet lesz holnap itt és ekkor. Én, sajnos, már későn jöttem erre rá de tudom, hogy keresztül vihető és eredményes volna. Aki utánam jön jövőre az már így intézkedjék. - Főtiszteletű és Méltóságos Püspök Úr!

Ez a jelentésem nem mindenütt kedvező ugyan és hosszúra nyúlt, azonban túlzás és szépítés nélkül való, teljesen őszinte.

K.m.f. mély tisztelettel: Konkoly Thege István lelkész.

/Pecsét: Ref. Farsky Urad Jánosovce–Pavlovce. - Református Lelkészi hivatal Jánosi-Pálfala./ Melléklet:

1. Nyugta a kiadásaim összegéről.
Aug. 2–3–4-én volt összes kiadásom 286.80.
Aug. 15–16–17–18-án 311.-
Együtt 597.80.
2. Ellen nyugta.

Aug. 3-án befolyt perselypénz Újfűreden 11.-kč
Aug. 3-án Széplakon 42.-
Aug. 17-én Ujfűreden 10.-
Aug. 17-én Széplakon 22.30.-
összesen befolyt perselypénz: 85.50.-

427. Forrás

/Felsőzempléni a. m. irattárából. - Kézírás./
Ref. farskému úradu v Bánovciach. n/Ond.
116/31.

P. T. Ref. seniorskému úradu v M. Ozarovciach

Vážený pane senior:

Na Váš prípis č. 416/31 zo dňa 4. novembra, dovoľujem si odpovedať nasledovne:

Trhoviskú vec som sa snažil viackrát dať do poriadku, veď mne nezáleží na nepokoji v trhoviskej cirkvi, ako Vy si to myslíte. Že je tomu tak, mám o všetkom spísané zápisnice.

Darmo som sa snažil ľud nahovoriť, aby uznali Varkondu za kurátora, väčšina sa do teraz vždy vyslovila, že ho nechce. O tom i sám p. Varkonda dobre vie, vež to povedal i cirkevnej vizitácii.

Není pravda, že Varkonda povedal, pred cirkevnou vizitáciou, že on sa len, tedy vzdá, keď ho cirkevný súd požiada, aby sa vzdal, ale je pravda, že povedal, že sa vzdá, keď ho cirkevná Vrchnosť požiada. Na žiadosť cirkevného shromaždenie, ale sa nevzdá, hoci vie, že väčšina je proti nemu.

Na nedeľu dňa 15. novembra odpoľudňa o 3. hodine som dal zvolať schôdzu, preto Vás úctive žiadam, aby ste aj Vy na sa pokúsil vec dať do poriadku. Jestli, ale sami nebudete môcť prísť, prosím, zašlite svojho zástupcu.

Ďalej ráčte vziať na vedomie, že jestli sa trhoviská vec nedá dať do poriadku na nedeľu, nútený budem požiadať civilný súd, aby celú vec prejednal na základe zákona a zároveň podám zprávu ministerstvu, školstva a minsterstva spravodlivosti, aby do celej aféry nahľadol. Potom sa vážený pane senior, nezlobte, lebo len, teda a tým spôsobom sa dá zistiť, či ja som príčina dnešného neporiadku v Trhovištiach, alebo niekto iný, totiž či ten, čo prestújú 37 § I článku cirkevného zákona, alebo ten, kto plnil voľu ľudu bez toho, aby bol chcel niekomu krivdiť.

Tiež si dovoľujem Vám oznámiť aj to ešte raz, že ja so suspendovanými presbytermi, od toho času, od kedy boli suspendovaní a mňa cirkevná vrchnost prinútila Varkondu uviesť do úradu, nikdy o žiadnej veci týkajúcej sa trhoviskej cirkvi som nejednal. Varkondu som uznával na základe senioral-

ného súdu rozsudku za kurátora a s ním aj o cirkevných veciach jednal.

To som robil a robím aj dneska, o čom Varkonda dobre zná a preca sa pováži povedať nepravdu, že ja trhoviskú dcórocirkev spravujem so suspendovanými presbitermi. Jestli Vám to písal vo svojej odpovedi na soniorálny výnos verejne lhal, cigánil a mňa, čo kňaza neslušne obrazil. Škoda, pano senior, že Vy viac date na Varkondovo výpovede, ako na moje. Čo si myslíte, že ja som lhár? Ráčte vziať na vedomie, že ja napriek tomu, že cirkevné shromaždenie jednohlasne vypovedalo na cirkevnej schôdzi dňa 10. februára 1936, že Varkondu za kurátora nechce, som vždy len jeho uznával od rozsudku za riadne voleného kurátora.

Dňa 17. februára 1928 pri druhom pokuse o pokoj v trhoviskej cirkvi, cirkevné shromaždenie vypovedalo väčšinou hlasov, že Varkondu nechce za kurátory, ale si žiadalo úplne novú voľbu, ak kurátora, tak presbiterov.

Dňa 7. marca 1930 som sa zase pokúsil kurátorskú vec riešiť. Na tej schôdzi zase cirkevné shromaždenie sa usnieslo, na novej voľbe kurátora a presbyterov, o čom /sa mal a tiež/ i bol informovaný kurátor Varkonda, lebo na schôdzi sám nebol prítomný.

Dňa 27. apríla 1930 som zase sa pokúsil celú vec likvidovať. Teda sa cirkevné shromaždenie usnieslo s celou vecou obrátiť na biskupský úrad a ho žiadať o nariadenie novej voľby.

Dňa 16. novembra 1930 som sa zase pokúsil vec riešiť s cirkevným shromaždenom. Na tej schôdzi bol jednohlasne prijatý návrh, aby sa volila 10 členova komisija a išla k p. sen. kurátorovi dr. Mertensovi a ho upovedomila, čo je vola väčšiny.

Dňa 7. júna 1931 sa cirkevné shromaždenie jednohlasne usnesie požiadať Varkondu, aby sa vzdal kurátorstva. Bola volená i š členová komisija, aby mu to dala na vedomie.

Prosím pekne, to som podnikol všeliakým spôsobom, aby sa celá aféra likvidovala. Tiež som nežne žiadal samého kurátora Varkondu, aby povolil novú voľbu a sám tiež nech kandiduje, snád' tým sa pomery utišia. On nie! Čo som mal ďalej urobiť? Jst' na nôže s väčšinu? Čo ale Vy odo mňa chcete, pane senior? Ja som vinen tej hanobnej veci, že v Trhovištiach niet pokoja? - Viete, kto je vinen? Ten, čo po troch mesiacov podal proti voľbe kurátora apeláciu a oddal úcty pečátku atď. novovolenému kurátorovi. Prečo neappeloval do 8 dní, ako predpisuje § 37. I. čl. cirkev. zákona? Vážený pane senior, mne ste mali potrestať, keď som sa previnil a nie takú kalamajku narobiť, ako je dneska v Trhovištiach! Ja bol som vdačne prijal trest, keď bolo sa dokázalo, že som vinen a ho prijímam aj dnes, len nech je pokoj v Trhovištiach.

Ďalej ráčte vziať na vedomie, že nie len raz, alebo dvakrát, ale pri každej príležitosti som krásne prosil suspendovaných presbyterov, aby Varkondovi oddeli úcty atd. Odpovedali mi vždy:

Áno, oddáme, keď náš väčšina cirkevníkov o to požiaa, ktorá nás po-

verila s ďalším vedením cirkvi. Ponevác ma nechceli uposluchnúť, obrátil som sa i na okresného náčelníka t. c. dr. Bada. On sa tiež snažil niečo urobiť, ale na koniec od veci upustil a mi riadil s vecou ísť na civilný súd. Čo aj urobím, jestli sa mi na neďelu nedá vec zlikvidovať a Vy neprídete urobiť poriadok.

Ja zato nemôžem, že väčšina je proti Varkondovi a že ľud, ktorý má cirkevné zeme, dáva árendu vo väčšine len starému kurátorovi a taktiež aj iné veci oni vedú. Oferu pri Sv. Večeri im nikdy nevyhlasím. Účty s nimi od 1928 roku totiž od kedy je Varkonda kurátorom žiadne nerobím. Ignorujem ich vo všetkých, veciach. Čo viac s nimi mám robiť? Veď snád nechcete, aby som sa s nimi bil? Ako som mal voľbu presbyterov previesť, keď sa jednohlasne usnieslo cirkevné shromáždenie, že si nepraje nových presbyterov?

Čo chcete na mne viac, pane senior? Mám robiť ešte väčšiu vzboru, ako je? Písal som Vám a Vám píšem i teraz, že v Trhovištiach bude ihneď pokoj, keď vy nariadíte novú voľbu, ak kurátora, tak presbyterov. Ja pri voľbe sám budem, navrhovať Varkondu za kurátora, veď mne je to jedno, kto je kurátorom, len nech je pokoj.

Keď ja som vinen, trestajte mňa! Som ochotný každý trest snieť. - Proti senioralného súdu rozsudku podal som apeláciu v dobe predpisu dňa 9. aug. 1929 v rekomando dopise. Prečo sa dosavad neprejednala? Akým právom a na základe, ktorého zákona ste ju nepodali na distriktný súd? Prečo mi krivdíte? Čo som Vám urobil? Môžete byť isty pane senior, že také jednanie Vám neprespeva, ba len škodí.

Jestli neprídete do Trhovišť sami pokusiť sa poriadok zrobiť, alebo niekoho nepoveríte, čo je len Vašu čo seniorskú povinnosťou, teda ma prínútime, aby som s celom trhoviskou vecou vyrukoval verejne a nech sa stane čokolvek, môžete byť isty, že to urobím a dám stíhať i tých, čo po za kulisny proti mne pracujú a robia nepokoj v Trhovištiach. Pane senior, dosť je už pre mňa z toho prenasledovania. Nezaslúžim si toho od Vás. Nič som Vám neurobil! Darmo Vy myslíte opačne. Ja viem lepšie, ako Vy.

Áno, teraz Vám dávam na vedomie, že s celou aférou v Trhovištiach vyrukujem, bárs ma aj suspendujete!

S uctou Ján Tomašuľa.

Fordítás

Ref. Ielkészi hivataltól, Bánóc.

116/31.

F. T. Ref. esperesi hivatalnak Kisazar.

Tisztelt esperes Úr:

Az Ön november 4.-én kelt 416/31. sz.-ú. iratára bátorkodom a következőket válaszolni:

1. A Vásárhelyi ügyet már többször igyekeztem rendbe hozni, hiszen nekem nem érdekem a vásárhelyi egyházban a békétlenség, mint ahogy ezt Ön gondolja. Hogy ez tényleg így van, mindenről van leírott jegyzőkönyvem.

Hiába igyekeztem a népet rábeszélni, hogy ismerje el Varkondát kurátornak, a többség mostanáig mindig kinyilatkoztatta, hogy őt nem akarja. Ezt maga Varkonda úr is jól tudja, hiszen ezt egyházlátogatáskor is megmondotta.

Nem igaz, hogy Varkonda azt mondta az egyházlátogatók előtt, hogy ő csak akkor mond le, ha az egyházi bíróság kéri őt, hogy mondjon le, hanem igaz, hogy azt mondta, hogy lemond, ha az egyházi Hatóság kívánja. Az egyházi közgyűlés kérésére azonban nem mond le, bár tudja, hogy a többség ellene van.

Vasárnapra, november 15,-ére összehívtam a gyűlést délután 3 órára, ezért tisztelettel kérem Önt, hogy Ön is jöjjön el erre a gyűlésre és legyen jelen a tárgyaláson és egyúttal kísérelje meg rendbe hozni az ügyet. Ha azonban személyesen nem jöhet, küldje el képviselőjét.

Továbbá tessék tudomásul venni, hogy ha a vásárhelyi ügy még vasárnap se lesz rendben, kénytelen leszek fölkérni a polgári bíróságot, hogy az egész dolgot a törvény alapján intézze el és jelentést teszek egyúttal az iskolaügyi és igazságügyi minisztériumnak, hogy az egész vizsálynak nézzen utána. Azután ne haragudják, tisztelt esperes úr, mert csak így és ezen a módon lehet megállapítani, hogy a mai vásárhelyi rendetlenségnek én vagyok-e az oka, vagy valaki más, aki ugyanis, aki az egyházi törvények I. t. c. 37. §-t megszegte, vagy az, aki teljesítette a nép akaratát, anélkül, hogy valakinek ártani akart volna.

Úgyszintén bátorkodom még azt is jelenteni önnek, hogy én a fölfüggesztett presbiterekkel attól az időtől fogva, amikor felfüggesztette és engem az egyházi hatóság Varkondát hivatalába beiktatni kényszerített, soha a vásárhelyi egyház ügyeit érintő kérdésekről nem tárgyaltam. Varkondát az egyházmegyei bíróság ítélete alapján kurátornak ismertem el és vele az egyházi ügyekről is tárgyaltam. Ezt tettem és teszem ma is, amit Varkonda is jól tud és azt a valótlanúságot meri mondani, hogy én a vásárhelyi egyházat felfüggesztett presbiterekkel igazgatom. Ha ezt írta önnek az egyházmegyei határozatra adott válaszában, nyilvánosan hazudott, hazudott és engem, mint lelkészt durván megsértett. Kár, esperes úr, hogy ön többet ad Varkonda szavára, mint az enyémmre. Mit gondol, hogy én hazug vagyok? Tessék tudomásul venni, hogy annak ellenére, hogy az egyházi közgyűlés egyhangúlag kimondotta 1926. február 10.-i egyházi gyűlésén, hogy Varkondát nem akarja kurátornak, az ítélettel fogva mindig csak őt ismertem el rendesen megválasztott kurátornak.

1928 február 17.-én a vásárhelyi egyházban a második békisérletnél az

egyházi közgyűlés szótöbbséggel kimondta, hogy Varkondát nem akarja el kurátornak, hanem teljesen új választást kér mind a kurátorra, mind a presbiterekre.

1930 március 7.-én ismét megkíséreltem a kurátor-ügy rendezését. Azon a gyűlésen az egyházi közgyűlés ismét elhatározta a kurátorok és presbiterek új választását, erről /kellett is/ Varkonda kurátort is értesítette, mert a gyűlésen nem volt jelen.

1930 április 27.-én ismét megkíséreltem az egész ügy likvidálását, az egyházi közgyűlés elhatározta tehát, hogy az egész üggyel a püspöki hivatalhoz fordul és ezt kéri meg az új választás elrendelésére.

1930 november 16.-án ismét megkíséreltem rendezni az ügyet egyházi közgyűléssel. Ezen a gyűlésen egyhangúlag elfogadták a javaslatot, hogy 10 tagú bizottság választatik és elmegy dr. Mertens egyházmegyei főgondnokhoz és őt értesíti a többség akaratáról.

1931 június 7.-én az egyházi közgyűlés egyhangúlag elhatározta, hogy felkéri Varkondát, hogy mondjon le a kurátorságról. Megválasztatott egy háromtagú bizottság, hogy neki ezt tudtul adja. Kérem szépen, mindenféleképpen megkíséreltem, hogy az egész vizsályt likvidáljam. Magam is tapintatosan megkértem Varkondát, hogy egyezzek bele az új választásba és őt szintén kandidáljuk, tálán ezzel elcsendesedik a helyzet. De ő nem! Mit tegyek tovább? Késhegyre menjek a többséggel? Dehát mit akar tőlem esperes úr?

Én vagyok hibás ebben a gyalázatos ügyben, hogy Vásárhelyen nincs béke? Tudja, ki a hibás? Az, aki három hónappal a kurátorválasztás után adta be felebbezést a kurátorválasztás ellen és átadta a számlákat, pecsétet, stb. az újonnan választott kurátornak. Miért nem felebbezett 8 napon belül, amint az egyházi törvények I. t. c. 37. §-a előírja? Tisztelt esperes úr, engem meg kellett volna büntetni, ha hibás lennék és nem ilyen kalamajkát okozni, mint aminő ma van Vásárhelyen! Én szívesen elfogadtam volna a büntetést, csak béke legyen Vásárhelyen és ma is elfogadom, ha én vagyok a hibás.

Továbbá tessék tudomásul venni, hogy nem csak egyszer, vagy kétszer, hanem minden alkalommal szépen kértem a felfüggesztett presbitereket, hogy adják át Varkondának a számlákat, stb. Mindig azt felelték nekem: Igen, átadjuk, ha az egyház többsége erre felkér bennünket, amely megbízott bennünket az egyház tovább vezetésével. Miután nem akartak nekem engedelmeskedni, még az itteni járási főnökhöz is fordulton, dr. Badához.

Ő is igyekezett valamit tenni, de végül abbahagyta a dolgot és azt tanácsolta, hogy menjek a polgári bírósághoz. Amit meg is teszek, ha vasárnapra nem hozzák rendbe az ügyet és ha Ön nem jön rendet teremteni.

Én arról nem tehetek, hogy a többség Varkonda ellen van és hogy a nép, amelynek egyházi földjei is vannak, a bért többségében csak a régi

gondnoknak adja és ugyanígy más ügyeket is intéznek ők. A Szent Úr-vacsorakor az adományokat sohasem közlöm velük. Számlákat velük 1928. évtől, azaz attól kezdve, hogy Varkonda kurátor, nem csinállok, ignorálom őket minden dologban. Mit kell még többet csinálnom? Talán csak nem akarja, hogy verekedjem velük? Hogyan kellett volna végrehajtanom a presbiterek választását, ha az egyházi közgyűlés egyhangúlag elhatározta, hogy nem kíván új presbitereket?

Mit akar tőlem még többet esperes úr? Csináljak még nagyobb lázadást, mint ami van? Megírtan Önnek és megírom most is, hogy Vásárhelyen azonnal meglesz a béke, amint Ön elrendeli mind a kurátor mind a presbiterek új választását. A választásnál én magam fogom javasolni kurátorul Varkondát, hiszen nekem mindegy, ki a kurátor, csak béke legyen.

Ha én bűnös vagyok. büntessen engem. Kész vagyok minden büntetést elviselni. Az egyházmegyei bíróság ítélet az előírt időben, 1929 aug. 9.-én ajánlott levélben beadtam a fellebbezésemet. Miért nem tárgyalták mindaddig? Milyen joggal és milyen törvény alapján nem terjesztette fel a kerületi bíróságra? Miért bánik velem igazságtalanul? Mit csináltam én Önnek? Meg lehet győződve esperes úr, ilyen eljárás önnek nem használ, sőt csak árt.

Ha nem jön Vásárhelyre megkísérelni személyesen a rendcsinálást, ami csakis az Ön kötelessége, mint esperesé, vagy nem bíz meg valakit, hát kényszerít engem, hogy az egész vásárhelyi ügyet a nyilvánosság elé vigyem és történjék bármi, meg lehet győződve, hogy ezt megteszem és hagyom üldözni azokat is, akik a kulisszák mögött ellenem dolgoznak és Vásárhelyen zavart okoznak. Esperes úr, nekem már elég volt ebből az üldöztetésből. Ezt nem érdemeltem Öntől. Semmit sem csináltam önnek. Hiába gondolja az ellenkezőjét. Én jobban tudom, mint ön. Igen, most tudtul adom Önnek, hogy az egész vásárhelyi ügygel kirukkolok, még ha felfüggeszt is!

Tisztelettel: Tonasulya János. s. k.

428. Forrás

/Dunáninnyi e .ker. irattárából. -114/1932. sz. Kézírás. - /
36/1932.

Főtiszteletű Püspök Úr! P. H.

Sajnálom, hogy Főtiszteletűségedhez 1932 jan. 7-én, 6 sz. a. kongrua fellebbezésem ügyében küldött levelemre, tömeges elfoglaltatása miatt egy hónap óta nem kaptam választ. Ma megkaptam az Iskolai Minisztérium értesítését, hogy az e. megyei rosszálló ítélet miatt 3 évre meg lett vonva családomtól és tanuló fiamtól az államsegély. Engem egyénileg nem érint, mert a losonci teol. internátusra felajánlott 1000 Kč-ból 668 Kč-t eddig

azért küldhettem be, mert igényeim csak krumpli leves, paprikás krumpli, krumplinudli stb. voltak. Kabátjaimat ki és ismét vissza fordítottam. Ezért tudtam a szegény Páli Lajos család javára háború alatt egy évi kerületi kórpótlékomról is lemondani. Isten a bíró. Őt nem lehet félrevezetni mint az embereket!! A dec.9i e. ker. bírósági ítéletét még ma sem kaptam meg, kérem sürgősen hozzám küldetni, mert ügyvéd által a Közigazgatási Bíróságnál fogom megfellebbezni, az Isk. Minisztérium határozatát,. Erről egyidejűleg értesítettem mélt. Szilassy Béla főgondnok urat.

Ft. Püspök Úrnak kész szolgája

Boross Kálmán s. k. ref. lelkész a komáromi ref. e. megyének 26 év óta tanácsbírája.

429. Forrás

/Kárpátaljai-ungyi e. m. irattárából. – Gépírás./

Okresni úřad Užhorode

Číslo 21782 ai 1933.

Užhorod, dne 24. VII. 1933.

Věc: Rušení nedělního klídu.

Notárskému úřadu ve Vel. Dobroni a Rasni a četnické stanici v Eseni a Vel. Dobroni.

Reformovaný děkanský úřad užhorodské župy podal sem stížnost ze dne 19. VII. 1933 č. 284/1933, dle které nedělní klid v obci Vel. Dobroni, Malé Dobroni, Eseni a Saloc není dodržován, ježto značná část obyvatelstva vykonává v neděli polní práce.

Nadepsaným notářským úřadům ukládám proto, aby vybubnováním v uvedených obcích upozornil obyvatelstvo na následky rušení nedělního klídu s tím, že každý případ bude zdejším úřadem stíhan a pžísně trestán.

Četnickým stanicím ve Vel. Dobroni a v Eseni se ukládá, aby věci věnovaly zvýšenou pozomost a aby proti pachatelům bylo učiněno trestní oznámení.

Za okresního hejtman:

Reformovanému děkanskému úřadu v Užhorodě na vedomí .

Za okresního hejtman: Nečitátelny podpis.

Fordítás:

Járási hivatal Ungvár.

21782 ai 1933 szám.

Ungvár, 1933. VII. 24.-én.

Tárgy: Vasárnapi munkaszünet megzavarása.

Jegyzői hivatalnak N. Dobronyban és Ráson és Csendőrállomásoknak Eszenyben és N. Dobronyban.

Ung megye ref. esperesi hivatala beadta ide 1933. VII. 19.-én kelt 224/1933. sz.-ú panaszát, mely szerint Nagydobrony, Kisdobrony, Eszeny és Szalóc községekben a vasárnapi munkaszünetet nem tartják meg, mert a lakosság jelentős része vasárnap is a földeken dolgozik.

Fentírt jegyzői hivataloknak elrendelem azért, hogy a fentnevezett községekben dobszóval figyelmeztessék a lakosságot a vasárnapi munkaszünet megsértésének következményeire azzal, hogy az itteni hivatal minden esetet üldözni fog és szigorúan megbüntet.

A nagydobronyi és eszenyi csendőrállomásoknak elrendelem, hogy az ügynek nagyobb figyelmet szenteljenek és hogy a tettesek ellen indítsák meg a büntető eljárást.

Járási főnök helyett:

Református esperesi hivatalnak,

Ungvárt tudomásul. -

Járási főnök helyett: Olvashatatlan aláírás.

430. forrás

/Tiszáninneni e. ker irattárából. – 589/1933. Gépírás./

Miniszteri kihallgatás mikéntje. a Hiv. lap. cikkeire. Bizalmas

Nagytiszteletű Dr. Magda Sándor e. ker főjegyző és szerkesztő úrnak Csicsér.

Kedves barátom! A Miskolczi Endre megnyitó beszédére vonatkozólag, illetőleg abból kifolyólag kifejtett hírlapi vitára nézve szükségesnek látom a következő megjegyzéseket megtenni, azzal a hozzáadással, hogy ez nem tartozik a nyilvánosságra s senkivel sem közölhető.

Tény az, hogy a miniszteri kihallgatás Keresztury Józsinak, mint szenátornak, illetőleg. dr Dérer miniszternek a kezdeményezésén alapult. A mikor K. j. az indítványt nekem felvette, szívesen vállaltam a Prágába való utazást, a minthogy bármire is szívesen vállalkozom, ha az akcióból valamely nyomorúságból való kiszabadulásra csak egy halvány reménység mutatkozik is. A miniszteri kihallgatáson a következőket láttam előadni:

I. Papp Józsefnek vallástanári kinevezése, amely az állammal kötött szerződés alapján jár neki amely iránt való igényt az iskolai miniszter elutasította, sőt a legfelsőbb közigazgatási bíróság is elutasította a panaszt.

II. A papi özvegyek nyugdíj igényének az elutasítása azon az alapon, mert az elhalt férjnek nem volt csszl. állampolgársága, hiába lakott ezen

a területen ki 40, ki 50 esztendő óta s hiába mutatta be az özvegy a saját nevére kiállított Osvedčienet.

III. Egész sereg lelkipásztornak 20–30–40–50000 k-ra rugó visszafizetés ítéltése a 124/1923 sz. kormányrendelet 13. §-a alapján, daczára a Lex Dérer alapján megszerzett állampolgárságnak. IV. Sok lelkész szolgálatának be nem számítása, mert az állampolgárságot az 1879. L. t. c. alapján kapta meg. Így vesztett el némelyik 20–25 évi szolgálatot s ezzel együtt 6–7 korpótléket. Itt Abaújban egyik lelkésztárs 30 esztendei szolgálata mellett most kezdi élvezni a második fizetés emelkedést.

Mindezeket az illetők „egyenes és törvényes úton” már régen kérték s mindnyájan elutasították és pedig nem is egységes indokolással. Ha már most a Miniszter olyan magatartást tanúsított, a melyből joggal lehetett a kedvező eredményre számítani, –hát vajon nem volt-e kötelességem ezzel megpróbálkozni?! Szívesen tettem s ha a körülmények úgy alakulnak és Isten éltet, máskor is megteszem, mert a lelkiismeretem erre nézve megnyugtat.

Az előterjesztett kívánalmakra dr. Dérer miniszter a következő kijelentéseket tette: ad I. A rimaszombati gimnázium átadására nézve kötött szerződés szövege a vallástanári kinevezésre vonatkozólag olyan világos, hogy azt másképen magyarázni nem lehet s Papp Józsefet ki kell nevezni. A minisztérium nem engedheti, hogy az érdekelt egyház bepeperezze. Be is hozatta magához a mi jelenlétünkben az ügyiratokat s azt ígérte, hogy az ügyet a legrövidebben minisztertanács elé terjeszti, aztán pedig a pénzügyminiszterhez a fedezet engedélyezése végett. Mindkét helyen a leghatározottabb formában sürgetni fogja a kedvező döntést. ad II. III. IV. sz. alattiakra azt mondta, hogy az érdekeltek adjanak be kegyelmi kérvényt s azokat a „szénátor Úr adja be nekem személyesen” mert ha hivatalos úton jön be, akkor annak sorsáról én nem tudok.

Kijelentem, hogy Miskolczy Endre megnyitó beszédét nem tartom se okos se szerencsés elmefuttatásnak, hiszen 12 esztendő óta minden püspöki jelentés ezeknek a sérelmeknek a felsorolásával van tele, de egyetlen egy olyan javaslatot vagy gondolatot sem olvastunk se püspöki, se esperesi jelentésben, sem másféle elme szüleményben, amely a megoldás valamilyen formájára rámutatott volna. Mind csak ismétlés volt s kitanítás arra nézve, hogy mennyi sérelmünk áll fenn! Mi szükség volt tehát arra, hogy még a szűk körű lelkészértekezlet is ezekkel az egyházpolitikai kérdésekkel foglalkozzék?! Ennél csak az volt a nagyobb lapsus, hogy ez a megnyitóbeszéd „kinyomatásra is méltónak találtott”. Ha nyomtatásban nem lát napvilágot ez a megnyitó, abból a közre semmi hátrány nem származott volna, az bizonyos.

Az egyházi törvények megerősítésének halogatása szerintem nem fontos még az sem, hogy a konventi elnökség még mai napig sem ter-

jesztette fel a kormányhoz, de az már baj, hogy ezt belkörüleg tesszük kifogás tárgyává nyilvánosan, mert ezzel súlyos dorongot adunk az ellenségeink kezébe. Ezt ugyan el kell intéznünk, de csak belkörüleg, vagyis a konventi elnökséggel való érintkezés útján. Szóval csak hírlapilag ne szellőztessük a belső dolgainkat. Eleget szellőztetnek bennünket az ellenségeink, akik mindenben bele ütik az orrukat. Nekem a kezeim közt vannak az első időben kelt akták, de nem szóltam róluk senkinek, mert nem láttam célszerűnek.

A mikor pedig –talán két esztendővel ezelőtt – más is hozzá jutott – véletlenül – ezekhez, azon módon publikálta az e. ker. meg a konventi jegyzőkönyvben, de az ügyeinket ezzel egyáltalában nem vitte előre.

Magától értetődik, hogy én minden cselekedetemért állom a felelőségek s nagyon boldog lennék, ha csak a legcsekélyebb eredményt is el tudnám érni nem magamért, hanem kizárólag anyaszentegyházunk érdekében, az is magától értetődik azonban, hogy a legcsekélyebb eredmény is csak úgy érhető el, ha legalább a legközelebbi munkatársaim ab invisis nem akadályoznak a bona fide végzett működésben, sőt lehetőleg támogatásukkal mozdítják elő a működésüket, minthogy nekem sohasem jutott eszembe, hogy valamelyik munkatársamat nyilvánosan dezavualjam. Csak egyetértéssel lehet eredményesen munkálkodni.

Még csak annyit, hogy a magam ügyében mindig csak a szigorúan egyenes és törvényes úton jártam, de az anyaszentegyház ügyében – sajna! – ez nem elég, hanem az egyenes és törvényes út mellett a személyes ráhatással is próbálkozni kell. Sokat ugyan ettől sem lehet várni, de hátha!

Szívesen üdvözöl igaz barátod:

431. Forrás

/Máramarosi-Ugocsai e. m. irattárából. – Gépírás./

492/1933. sz. Az esperestől.

Técső, 1933. XI. 6.

2. sz. esperesi körlevél.

1. Egyházmegyei közgyűlésünk határozata értelmében nyomatékosan felhívom lelkésztestvéreimet arra, hogy a konfirmációi oktatásnál a legnagyobb lelkiismeretséggel és a felelőség teljes átértésével méltóztassanak eljárni, mert református jövőnk legnagyobb részét attól függ, hogy miképpen öntudatosítjuk híveinket már ifjúkorukban. Hat hét alatt nem lehet értékes eredményt elérni a konfirmációra való előkészítésben még a felekezeti iskolát fenntartó egyházközségeken sem, szükséges tehát, hogy –ahol még nem történt volna– a lelkész urak azonnal szíveskedjenek összeszedni a jövő évben konfirmálandó növendékeket és már

most kezdjék meg a konfirmációi oktatást.

Egyházlátogatáskor e legkomolyabban számon kell kérnie ennek mi-ként történt végrehajtását.

Atyafiságos szeretettel:

Pecsét; Máramaros-Ugocsbai református egyházmegye pecsétje./

Isaák s. k. esperes.

432. Forrás

/Dunáninneri e. ker. irattárából. – 25/1934. Gépírás./

Ref. ker. lelkészi hivatal Bárca.

115/1933 sz.

Tárgy: Középiskolások Bethlen G. köre.

Főtiszteletű ref. ker. püsp. hivatalnak Pozsony.

A kassai lelkészi hivataltól személyesen átvettem a kassai középisko-lás „Református ifjúsági mozgalom” szervezésére küldött kérdőíveket és programot, mivel a kb.200 kassai középiskolás növendéknek a hitokta-tását én végzem ideiglenesen már 2 év óta.

Mivel az egész programban oly tág és meghatározatlan kereteket látok, hogy az az itteni viszonyokra semmit sem mond, tisztelettel kérdezem: közelebbről mit óhajt az egész kérdőív?

Kérdésem hada részletezzem és indokoljam. Az ifjúságot foglalkoz-tatója programban megjelölt ref. öntudatosságra nevelő és összekap-csolni igyekező munkát a kassai s. lelkésszel egyetértve végezzük, ő az alsóbb osztályosokat én a felsőbb osztályosok között. Az e. m. segítségével évenként körzeti konferenciákat is rendezünk. A jelzett mozgalom azonban nem említ semmi féle olyan lépést, ami egy ál-landó szervezetre engedne következtetni, azaz hogy a végzett munka központi irányítást és egységesítést s állandó vezetést és támogatást nyerhetne az ahhoz való csatlakozás, vagy „beszervezés” által. Konk-réte: Mi nyerne egy kassai diák, ha tagja egy X egyesületnek, mely az iskolai év végével megszűnt, ha ők szét oszlottak. Diákok között ad-dig van egyesület, míg azt van aki vezeti. A szóban forgó mozgalom vezetését sem az egyházunk nem szervezte, mint az pl. M. o.-on az e célra alkalmazott ifj. lelkészek által történik a konvent égise alatt, sem nyugati önálló diákegyesület mintájára nem történik, mely önmaga al-kalmaz spiritus rectorokat, hisz ezt az itteni csekély szám nem is bírja meg. Csupán egy jelvénnel és egyesülettel többre pedig nincs szük-ség, akár Komáromból, akár Pozsonyból datálódják.

Szívesen szolgállok tehát mindennemű felvilágosítással a ref. növen-déekre vonatkozólag, de míg egységes szlovenszkoói munkát állan-

dó vezetéssel abban nem látok, a kassai középiskolások semmiféle szövetsége, vagy egyesületbe való szervezését nem vállalom. Kiváló tisztelettel:

Bárca 1933. dec. 30

Lengyel András s. k. lelkész.

433. Forrás

/Máramaros-Ugocsi e. m. irattárból. Gépírás./

16/1936. szám.

Tačovo. 1936. 1. 23.

37. sz. esperesi körlevél

1. A január 6-án tartott baráti kör határozata alapján felkérem a lelkésztestvéremet, hogy a febr. 3-án Nagyszőlősen, a ref. iskolában d. e. 10 órakor kezdődő baráti körre okvetlenül szíveskedjék eljönnie magával hozni egyházközségből azokat a férfiakat és nőket akik bizalmas megbeszélésben külön felkérendők lelkész által az árvaházi s általában a belmiszsiói akciók propagálására /pl. lelkészné, tanító, tanítónő, tanítóné, kurátor jólelkű érdeklődő férfiak, asszonyok, akik már eddig is tettek valamit az árvaház érdekében s akiket a lelkész érdemesnek ítél arra, hogy egy erős ráhatást nyerjenek kölcsönösen az esperestől és munkatársaitól/. Ezeket az esperes nevében és megbízásából kell személyesen meghívni. A baráti összejövetelen olyan előadások fognak elhangzani, amelyek igen alkalmasak lesznek a „a reformata akció” megindítására. A résztvevők meg fogják tekinteni az árvaházat.

Külön hangsúlyozom, hogy a lelkészsége területén lakó egyházmegyei világi tisztviselőket és intelligens embereket különös figyelemmel hívja meg a lelkésztestvér nevemben.

2. Az e. m.-i közgyűlés határozata alapján elrendelem, hogy ezentúl minden évben okt. utolsó vasárnapján, vagy ahol lehet, okt. 31.-én hirdettessék ki a szószékről, a köv. szöveg:

„Egyházmegyénk szabályrendelete szerint azokat az egyház tagokat, akik házasságkötésnél gyermekeiket más vallásra odaigérik és az egyházunk szertartását nem veszik igénybe, a presbitérium köteles az egyháztagok sorából kizárni s a kizárás mindaddig érvényben marad, míg az elkövetett hibát a kizárt egyháztag jóvá nem teszi.” A kihirdetés megtörténtéről minden esetben írásbeli jelentés teendő az espereshez. A jelentésben bizalmasan közlendő, hogy a szabályrendelet milyen hatást gyakorolta reverzális harc kimenetelére, történt e reverzális adás ellenünk ennek dacára e milyen tapasztalatokat szerzett a lelkész e kérdéssel kapcsolatban általában.

Isaák Imre s. k. esperes.

434. Forrás

/Máramaros-Ugocsi e. m. irattárból. Gépírás./ 184/1937.

Tačovo-Técső. 1937. IV. 21.

63-ik sz. esperesi körlevél.

/ A baráti körről./

A nagy és általános lelkesedés mellett életre hívott baráti kör ügyében testvéri bizalommal írom a következőket.

1. Az a külön húzódás, amelyet Szabó Béla testvérünk hívott életre teljes jóakarattal és komoly református életeszmenyek ápolása szándékával, többünk szívében azt az aggodalmat keltette fel, hogy az alkotmányos baráti körnek a rivalisa kíván lenni. Ezt a félrehúzódást a Szabó Béla és társaival való bizalmas eszmecsere után velük együtt megszüntnek nyilvánítom egyházmegyénk területén. Kinyilatkoztatta a „fiók”-baráti kör nevében Szabó Béla testvérünk, hogy azt az egységet, amelynek megteremtésében neki is meg volt a maga szerepe, semmiképpen sem akarta megbontani s az egész társaság az egyetlen és legális baráti körbe tér vissza, amint az helyénvaló is. Semmiféle más mellékgondolat nem vezette s teljesen református alapokon nyugvó úton nem is igyekezett más célt szolgálni, mint azt, hogy az arra vállalkozó lelkészi és nem lelkészi csoporttá a Kálvin műveket, életrajzot, a szimbolikus iratokat s főleg a Szentírást behatóbban tanulmányozza s a különböző belmissziói mozgalmak anyagi támogatását is munkálja.

2. Mindent az eredeti baráti körben, a teljes lelkészi kar nyilvánossága és jótékony kritikai lehetősége mellett is végezhetővén ezentúl csak ezt a baráti kört támogatja egyházmegyénkben mindenki. A minden hó első hétfőjén tartandó összejövedele programjában a fent említetteket beveszszük. Az ezután hozzam bejelentendő lelki és anyagi, testületi és általános problémáinkat is mindig meg fogjuk tárgyalni az említetteken kívül. A vezető a mindenkori esperes és esetleg az általa felkért helyettes lesz, a szellemi irányítás az ő kezében van. A páratlan hónapokban csak a lelkészek a páros hónapokban nőszövetségi, világi tanítói, leányszövetségi, tehát nem lelkészi tagok is részt vesznek az összejövedeleken, amelyeknek programját esperes mindig előre jelzi, hogy a kitűzött anyagot otthon mindenki elvégezhesse. Állandó továbbképző tanfolyamnak kell tekintenünk egyetlen baráti körünket, amely legális alapon, az egész lelkészi kar és az arra önként vállalkozó világi férfi és nő tagokból áll s dolgozik Isten dicsőségére hűségesen, amellet a kari ügyeket sem hanyagolja el.

Úgy gondolom, hogy ezzel a határozott és eredményes intézkedésemmel mind a két fél / amely soha nem volt ellenfél/ s főleg Isten országának ügye nyerni fog.

Hívlak Benneteket, Testvérek, a munkára, amelyen legyen áldása!

3. A következő összejövétel május 3-én lesz csak lelkészek részére, azon tárgyalni fogjuk a Máté evangéliumából az első fejezetet s a homiletikai szempontokat fogjuk belőle kidomborítani igehirdetésünk hasznára. Megtárgyaljuk a legsürgősebb s hozzám írásban rövid foglatban előre bejelentendő problémáinkat. Igét szabadon választott textus alapján Tusa Menyhért testvérünk fog hirdetni. Legyünk ott mindnyájan!

Szeretettel vagyok igaz testvéritek az Úrban!

Isáák Imre s k. esperes.

435. Forrás

/Máramaros–Ugocsai e. m. irattárából. Gépírás./

358/1937. sz. Tačavo-Técső. 1937. VII. 26.

69. sz. esperesi körlevél.

Tudomásulvétel végett közlöm a nagytiszteletű Püspök Úrnak alábbi körlevelét:

„A lelkészi hivatalok tájékoztatása céljából közlöm az orsz. hiv. 26.897-II-1-1937 sz. alábbi körlevelét:

26.897-II-1-1937

Užhorod, 1937. II. 27.

Tárgy: Vallási felekezet változtatása, utólagos bejegyzés az anyakönyvben.

Minden járási, városi jegyzői és állami anyakönyvi hivatalnak.

Az itteni hivatal 1933. II. 20-áról 774-7-III-4-1932 és 1933.11-éről 9071-II-1-1933 sz. a kelt körlevele következőképpen egészített ki.

Ha az egyházból kilépni szándékozó személynek nincs törvényesen elismert lakhelye az itteni területen /pld ha csehszl. állampolgár külföldön lakik/, az egyházból való kilépését illetőségi községe járási /városi, jegyzői/ hivatalnál jelenti be.

Mivel sok járási /városi, jegyzői/ hivatal helytelenül ex offo értesítette valamely személy egyházból való kilépésének tudomásulvételéről az állami anyakönyvvezetőket, kik az illető személy születését esetleg házasságát nyilvántartják a vallásváltoztatás bejegyzése céljából a megfelelő anyakönyvben, felhívjuk a fegyelmet arra hogy a vallásváltoztatás bejegyzése a nyilvános születési és házassági anyakönyvekben szlovenszkón és Pod. Rusban az illető anyakönyvvezető által történi saját hatáskörében csupán a felek kérelmére /anyakönyvvezetés 55 §. i./ nem pedig hivatalból, amikor is 96/1925 Sb. sz. törvény hatálya tekintetben közömbös, hogy a vallásváltoztató Slovenskón vagy Podk. Rusban lakó személy csehszlovák vagy idegen állampolgár-e. Ha azonban a személy átmenetileg külföldön tartózkodó csehszlovák állampolgár, az eddigi egyházból való kilépését az id. törvény 6. §.1 bekezdése szerint be kell

jelentnie annak a csehszl. járási /városi, jegyzői/ hivatalnak, amelyek körzetében az ő illetőségi helye van. Az ily személy kilépésének bejelentése más hivatalnál vagyis annak az államnak a hivatalában, amelyben lakik a csehszl. államigazgatás számára nem hatályos és az ilyen kilépés nem vezethető be a csehszl. anyakönyvekbe.

Más egyházba való átlépését maga a kilépő személy köteles jelenteni az újonnan választott egyház előjárójának vagy lelkészének.

Ha azt akarja, hogy az átlépés be legyen jegyezve az ő születési vagy házassági anyakönyvi adatai közé, be kell jelenteni a lelkészi hivatal ex offo bizonyítványába, hogy az újonnan választott egyház tagjául fogadtatott. Idegen állampolgár, akinek a születése esetleg házassága és az illetőségi államának bizonyítványával is köteles igazolni, hogy az ő vallásváltoztatása illetőségi államának törvényben levő törvénye szerint jogilag érvényes.

Ez azonban feltételeztetik, ha a vallásváltoztatás bejegyzését az itteni anyakönyvekben az idegen illetőségi hivatala kéri.

Mindezek értelmében szükséges, hogy a járási /városi, jegyzői/ hivatalok abban a végzésben, melyben tudomásul veszi az egyházból való kilépést, figyelmeztessék a kilépő feleket, hogy az új egyházban való belépésüket maguknak kell jelenteniük az újonnan választott egyház előjárójának vagy lelkészének, és ha be akarják jegyeztetni az anyakönyvbe, a tudomásul vevő /Járási/ városi, Jegyzői/ hivatali végzésen kívül az illetékes lelkész hivatalos bizonyítványával is igazolniuk kell, hogy az új egyház tagjai.

A vallásváltoztatás bejegyzését az érdekelt fél kérelmére az anyakönyvvezető saját hatáskörben végzi. Ha a fél nem lakik az anyakönyvvezető körzetében, aki születési, házassági, gyermekei születési adatait nyilvántartja, lakhelye anyakönyvi hivatalának, ha pedig külföldön él, a megfelelő képviseleti hivatalnak közvetítésével is beadhatja kérését. Ezek a hivatalok a fél személyazonosságának megállapítása után kötelesek a féllel jegyzőkönyvi kérvényt írni, s azt szükséges okmányokkal felszerelve, haladéktalanul elküldeni az illetékes anyakönyvvezetőhöz. Az állami anyakönyvvezető a fenti okmányok /Járási hiv. végzés/ lelkészi bizonyítvány/ alapján bevezeti a vallásváltoztatást az utólagos bejegyzések és javítások rovatába.

Ha a fél felekezetenkívüli lesz és ezt személyesen jelenti az állami anyakönyvvezetőnél, saját kezűleg kell aláírni a betétet, Ellenkező esetben írásbeli bejelentését hitelesíteni kell /áll. anyakönyvvezető járási hivatal, városi, jegyzői hiv. bíróság, közjegyző által./

Ha a fél nem jelenik meg személyesen az anyakönyvvezető előtt a bejegyzés megtételére, de ilyen kérés érkezik hivatalosan, a bejegyzéshez még hozzá kell tenni: a fél jegyzőkönyvi kérelmére bevezetve.

A szükséges okmányokat az Áll. anyakönyvvezető anyakönyvi levéltárába helyezi el.

Külföldön történt vallásváltatásnál a postaköltség a felet terheli, az államot csak teljes vagyontalanság esetén.

E körlevél megküldetik Podk. Rusban levő egyházak legfőbb hatóságaihoz azzal a kérelemmel, hogy tartalmáról a lelkészeket értesítsék. Országos alelnök helyett: aláírás”

2. Augusztus 2-án d. e. 9 órai kezdettel hivatalos nap és tisztán a lelkészek részére 10 órai kezdettel baráti köri összejövetel lesz, fontos megbeszélésekkel.

Atyafiságos szeretettel:

Isaák Imre s. k. esperes.

436. Forrás

/ Abaujtonai e. m. irattárából. - 938/1935. Gépirás./

938/1935

Vallásszérelmi eset Magyarbördön.

Szeszta 6. január 2.

Főtiszteletű Ref. Püspöki Hivatalnak, Nagykapos.

Hivatalos kötelességemnek ismerem, hogy egyházi autonómiánk mai állásához egy jellemző adalékot szolgáltatassak főtiszteletűségednek s evégből szó szerint közlöm Orémus Endre magyarbördi ref. lelkésznek az esperesi hivatalhoz küldött panaszjelentése következő passzusát:

„Még október 1.-ike után történt, hogy néhány fiatal legény feljelentett engem a csendőrségnek, hogy őket az úrvacsorától eltiltottam. Szokásos módon kihirdettem, hogy akik magokat méltatlanoknak találják, egy énekvers eléneklése alatt hagyják el a templomot. Ezek okt.28.-án báloztak, részegen járták végig a falut, magukra vették s bosszút akartak állani. Akadt tanácsadó s küldték őket a csendőrséghez. Azok nyomozást indítottak, engem is beidéztek a bíróhoz. Tudakolták, hogy miért 31-én s miért nem előtte való vasárnap volt az úrvacsoraosztás, mint Szinyén, én bemutattam az esperes úr rendeletét s így ez elintéződött.”

Tehát egy református lelképásztor egyházi törvényes eljárásáért a csendőrség elé idézhető s a világi hatalom előtt egyházhatósági rendelettel kénytelen igazolni, hogy valamely istentiszteleti cselekményt miért végezte akkor, amikor végezte?

Midőn ezt a kicsiségbe is klasszikus esetet Főtiszteletűséged nb. figyelmébe ajánlom, boldog új esztendő kívánása mellett maradtam kíváló tisztelettel: esperes.

437. Forrás

/Dunáninneni e. ker. irattárából. - 228/1922. sz. - Gépírás./

Odpis.

Referát ministerstva školstva a národnej osvety v Bratislave.

Kniha „Fohászok és imák” Zákaz užívania v škole.

V Bratislave dňa 19 zári 1922.

Číslo: 27.7088/I-1 ai 1922.

Obežník č. 144.

Biskupským úradom ref. cirkve na Slovensku.

Užívanie v školskej výchove a výučbe príručky: Fohászok és imák od Jozefa Fülöpa a Vojtecha Hazáka pre obsah miestnami nesúhlasiaci s politickogeografickými zmenami, vzniklými novým štátnym útvarom, týmto zabráňujem. Nebolo by ovšem námietok po tejto stránke, keď by kniha primerane upravená znova bola vydaná.

Správca referátu: Folprecht v. r.

Fordítás:

Másolat,

Iskolai és nemzetművelődési minisztérium referátusa Pozsonyban.

„Fohászok és imák” könyv. Iskolai használat eltiltása.

Pozsonyban, 1922. szeptember 19.

27.7088/I-1 ai 1922.

144. sz. Körlevél.

Az iskolai növelésben és tanításban használt kézikönyvet: Fülöp József és Hazák Béla szerzőktől: „Fohászok és imák” -at az új államalakulat keletkezésének, politikai földrajzi változásoknak helyenként meg nem felelő tartalma miatt ezennel betiltom. Nem kifogásoltatnék természetesen az, ha a könyv megfelelően kiigazítva újból kiadatnék.

Referátus igazgatója: Folprecht s. k.

438. Forrás

/Dunáninneni e. k. irattárából. – 309/1922. sz. - Kézirat./

309. szám. –1922

Református Keresztyén püspöki hivataltól Bratislava.

Miniszter Úr!

Sedivy László nyitrai református lelkész f. évi okt. hó 21-én Budapestről hazautaztában jó hiszemüleg hozott magával 44 darab hittant kézikönyvet

a gondozása alatt álló intézetek református vallású növendékei számára.

E könyvöket a határon a párkánynál állami fővámhivatal közlegei tőle elvették, illetve visszatartotta, mivel engedélye a könyvek behozatalára nem volt, ez kitűnik az ugyanott 21. X. 1922.-én felvett 86. számú jegyzőkönyvből.

A visszatartott könyvek pontos jegyzéke ez:

Hét darab imakönyv, címe: „Ne felejts Istent.”

Három darab „Magyar reformátio története”: szerző: Pruzsinszky Pál.

Tíz darab „Egyetemes keresztyén egyháztörténet”. Báthory Gábor.

Kilenc darab „Hit és erkölcsstan”. Kis József.

Tizenöt darab „Biblia ismertetés”. Fülöp József.

E könyvek első kiadása még 1918 előtt jelent meg, tartalmuk állami szempontból kifogás alá nem eshetvén, tisztelettel kérem Miniszter Urat, hogy Sedivy László nyitrai lelkész jóhiszeműségét belátva és a visszatartott könyveket a zár alól feloldva kegyeskedjék a párkányi vámhivatalt utasítani, hogy a 86/21/X-22 számú jegyzőkönyv szerint visszatartott könyveket a tulajdonos elmére sürgősen küldje meg.

Bratislava 1922. dec.6.-án Széplak-u.12.

Balogh Elemér s. k. ref. ker. püspök.

/Külön érdekessége ennek az aktának a pecsét. Eredeti szövege: „Református lelkészi hivatal pecsétje Pozsony”. Egyszerűen tintával átírták a „lelkészi”-t „püspöki”-re, Pozsonyt pedig egyszer áthúzták és föléje és alája írták: Bratislava. Ez a pecsét arra mutat ugyanis, hogy Balogh Elemér püspöksége második évében sem bízott a republika és a cseh megszállás tartóságában, tehát nem tartotta érdemesnek külön pecsét készíttetését./

439. Forrás

/Ungi e. m. irattárából. - Gépírás. -/

Iskolai és Nemzetművelődésügyi Minisztérium Referátusa. Bratislava. 16986/L-A-1924. április 7.

Tárgy: Szlovák Énekeskönyv iskolai használata tilos.

Ref. püspöki hivatalnak Rimaszombat.

Iskolai és Nemzetművelődésügyi Minisztérium 1924. március 27-iki 29072/24-1. sz. rendeletével megtiltja az 1907. évi XXVII, t. c. 20. §-a, ill az XXVIII/ 1876. évi VI. t. c. 30. §-a értelmében fentnevezett énekeskönyv használatát a szlovenszko területén lévő összes iskolákban, mivel az iskolai követelményeknek teljességgel nem felel meg és zavarólag hat az irodalmi szlovák nyelv tanítására.

Kérem ezért ottani hivatalt, hogy erről a lelkészi hivatalokat, esetleg iskolai igazgatóságokat értesítse, melyek a református vallás vagy egy-

házi ének tanításánál az említett Énekeskönyvet használják. Ha esetleg a tanfelügyelők megállapítanák, hogy a tilalomnak elég nem tétetett, a törvényes rendeletek szerint fogunk eljárni.

Min. helyett: P. Masek s. k.

440. Forrás

A szlovenszkói tiszáninneri ref. egyhákerület püspöki hivatal

170/1924. Sz.

Rimaszombat. 1924. április 15-én.

1 melléklet.

Nagytiszteletű Ref. Esperesi Hivatalnak Kisazar, Tizzasalamon.

Pecsét.

Tudomásulvétel céljából másolatban közlöm s mellékelem e tárgyban tett felterjesztésemet.

Atyafiságos szeretettel:

Pálóczy–Czinke István s. k. püspök.

441. Forrás

/Ugyanonnán. Gépírásos levélkópia./

Szlovák énekeskönyv iskolai használata tilos.

170.

16986/1-A.

4. április 28.

Iskolai és Nemzetművelődésügyi Minisztérium Referátusa Bratislava Hivatkozással fenti számra a következőket jelenthetem:

A szlovák nyelvű énekeskönyvet egyházkerületünk éppen azért adta ki nagy költséggel és ráfizetéssel, hogy a szlovák ajkú gyermekek ne legyenek kénytelenek magyar szövegű énekeket tanulni.

Református magyar egyházunkra nézve tehát teljesen közömbös az nemzeti szempontból, ha a szlovák énekeskönyv éppen a szlovák iskolákból kitiltatik, de nem közömbös vallási szempontból éppen a szlovák ajkú gyermekekre nézve.

Tisztelettel kérem azért ottani hivatalt, hogy fenti rendeletét visszavonni s a Szlovák Énekeskönyv további használatát egy újabb kiadásig engedélyezni kegyeskedjék, amely újabb kiadás már az irodalmi szlovák nyelven lesz közrebocsátva. A jelenlegi orthographiát maguk a szlovák hívek kívánták. püspök.

Nagytiszteletű Ref. Esperesi Hivatalnak Kisazar és Tizzasalamon hív.

Tudomásul. / Püspöki pecsétje./

442. Forrás

/Máramaros-Ugocsi e. m. irattárából. -- Kézírás. --/

Református lelkészi hivatal, Nagypalád.

Tárgy: A nagypaládi ref. iskolában a valláskönyv elkoboztatott.

14-1925. sz.

1925. január hó 30. n.

/Pecsét./

Nagytiszteletű ref. esperesi hivatalnak, Nagyszőlős.

Nagytiszteletű Esperes Úr!

Az iskolákban az e. m. tanügyi bizottság által elfogadott Firs Elek féle vallástankönyveket, mintegy a mai napon a csendőrség elkobozta, főszolgabírói rendeletre.

Mit kötelességemnek tartok ezennel tisztelettel jelenteni.

Konkoly Thege István s. k. lelkész.

443. Forrás

/Kárpátaljai e. ker. irattárából. 47/1925./

A Máramaros-Ugocsi egyházmegye esperesi hivatala. /Pecsét./
69/1925.

Főtiszteletű Püspök Úr!

Jelentem, hogy a csendőrség a forgolányi iskolában a Nánai-féle egyháztörténetet, a fertőszalmási iskolában a Fiers-féle vallástani kézikönyvet lefoglalta, összeszedte és elvitte.

Valószínű, hogy rákövetkezik a sor a többi iskolákra is.

Akárhogy tiltakozunk ez eljárás ellen, mégis csak az marad fenn kérdésül, hogy milyen más könyvekkel pótolják az elkobzottakat.

Főtiszteletű Püspök Úr engedélyezte a Kovács Alajos és Osztyényi J. által írt ref. vallástani kézikönyveket. Mielőtt ezeket bevezetnénk iskoláinkba, afelől kellene bizonyosságot és bizonyosságot szereznünk, hogy hát vajon ezek is nem jutnak-e hasonló sorsra, miután nem látok rajtuk állami approbációt. Kérem e tekintetben nagybecsű véleményét.

Atyafiságos szeretettel vagyok szeretettel Nagyszőlős 1925. február 10.

/Pecsét: Máramaros-Ugocsi egyházmegye ciril és magyar nyelvű pecsétje./

/ Biky Ferenc s. k. esperes.

Főtiszteletű Református Püspöki hivatalnak Munkács.

Fenti levél a munkácsi püspöki irattárban 47/925. sz. a. van./

444. Forrás

/Dunáninnyi e. ker. irattárából. 444/417/1926. sz. Gépírás./
Iskolaügyi és Nemzetmívelődési Minisztérium Referátusa Bratislava
Tárgya: Református hittankönyvek a magyar tanítási nyelvű középiskolákban Szlovenszón.

4254/I-B. – 1926. január 25.

Válasz: 1925. II. 14-i 82. sz-ra 11 melléklet.

Ref. Püspöki hivatalnak, Rimaszombat.

Ottani hivatal fent jelzett számú beadványára közlöm, hogy itteni 36169/1. B.-25 sz. a. rendelettel közöltetett annak idején valamennyi magyar tanítási nyelvű középiskolai igazgatósággal, Szlovenszón, hogy az Iskolaügyi és Nemzetmívelődési Minisztérium 1925. május 1-i 148093/II24. sz. rendelete értelmében egyszer s mindenkorra meg van tiltva a következő református vallástani tankönyv használata: Szabó József: A Keresztyén egyház története, Debrecen, 1910.-

Ami a többi református hittani tankönyveket illeti, az intézet igazgatójának kötelessége az iskolai év kezdetén ide betérjeszteni azzal a kéréssel, hogy ez vagy amaz a külföldi kiadású tankönyv használható legyen, melyet egyidejűleg ehhez a kéréshez kell csatolni.

A beadvány mellékleteit visszaküldöm.

Seitl s. k.

Min. helyett:

445. Forrás

A szlovenszói tiszáninnyi ref. egyházkerület püspöki hivatala.
55/1926. szám.-Rimaszombat, 1926. október 19.

Főtiszteletű Ref. püspöki hivatalnak, Pozsony.

A leirathoz mellékelt könyvek valószínűleg ottani hivatal által terjesztettek be és ide küldettek vissza tévedésből. Innen is mentek fel könyvek a minisztériumba 1925. január 15-én 600/1924. sz. a. ezek pedig ide nem jöttek vissza. Ha odaküldettek volna, úgy kérem azokat ide átküldeni.

Kiváló tiszteletem nyilvánításával: Pálóczi-Czinke István s. k. püspök.

Pecsét

446. Forrás

/Nagybereggi egyház irattárából/

Petőfi ünnepély plakátjának szövege:

„Petőfi ünnepei nagybereggi református egyház és iskola 1923 év január 28-án, vasárnap d. u. a községháza nagytermében Petőfi ünnepet tart, melyre községünk közönségét ezennel meghívja a Rendezőség. Belépti díjak: ülőhely 3 kor, Állóhely 2 kor. jegyek délután 3 órától 6 óráig válthatók a községházán.

Az ünnepély 7 órakor pontosan megkezdődik a megkezdése után jegyek többé nem adatnak ki.

Részletes műsor a pénztárnál 50 fillérért kapható.

/Engel nyomda, Beregszász./

447. Forrás

/A műsor szöveget/

Műsor a Nagyberegen 1923. évi január hu 28-án d. u. 7 órakor a községháza nagytermében tartandó Petőfi ünnep alkalmából.

1. sz. megnyitó beszéd: Tartja: Bary Gyula Nagybereggi ref. lelkész.

2. sz. Alkalmi költemény: írta és előadja Tornay János, bilkei ref. lelkész.

3. sz. Hódolat a nagy költő szellemének. Élő képből bemutatják: Potyók Klári–Kopor Albert,

Cselle Rózsi–Nyilas Guszti, Ser Ida–Nyilas Béla, Füsti Bözsi–Sölér Géza, Fancsik Irén–Derceni Bert, Kovács Irén–Fancsik Tihamér, Bába Róza–Mester József, Bíró Etelka–Fancsik Elemér, Nyilas Piroska–Füzesi Zoltán, Kovács Juliska–Kovács Juliska, Nagy Szeréna–Kovács Olga, Füzesi Jolán, Nagy Béla, Nagy Árpád, Künstler Elza. Az élőkép tartama alatt négyzólamú férfikar énekli „A dalokat hagyjátok” kezdetű darabot. Füst Zoltán, nagybereggi ref. tanító vezetésével.

4. szám. Előadás Petőfiről. Tartja Dr. Kovács Béla.

5. szám. hegedű és cimbalom együttes. Előadjak: Vass Erzsike és Vass Gyula.

6. szám. Élőkép. Befordultam a konyhára... Bemutatják: Bába Róza Nagy Árpád, Potyók Klári. Két szólamú énekkel kíséri a „gyermekkar”. / Karvezető: Vígváry Ferenc, nagybereggi ref. igazg. tanító./

7. sz. Magyar vagyok. Írta Petőfi Sándor. Szavalja: Kopor János.

8. sz. Szülőföldemen. Írta Petőfi Sándor. Szavalja Kardos Irén. Kísérve a gyermekkar által két szólamra énekelt, Cserebogár, sárga cserebogár kezdetű dallal. Karvezető: Vígváry Ferenc, nagybereggi ref. igazg. tan./

9. sz. Petőfi költészete. Fancsik Béla előadása keretében szavaltatnak a Nagybereggi egyh. 4.

következő Petőfi költemények:
Távolból. Szavalja: Füzesi Kornél.
István öcsémhez. Kovács Bertalan,
Füstbe ment terv, Bodnás Piroska,
Fekete kenyér, Nyilas Béla,
A jó öreg korcsmáros. Cselle Gusztáv
Szeptember végén, Bába Róza, Ha férfi vagy, Kovách Tivadar, Falu végén. Simon Károly.
10. sz. Petőfi dalok, éneklik: Vass Erzsike és Huszti Béla. Hegedűn kíséri: Balog Sándor, cimbalmon: Vass Gyula.
11. sz. Tárogatón játszik: Balogh Sándor szörnyei ref. tan.
12. sz. Élőkép. Téli esték. Bemutatják: Füzesi Zoltán, Kovács Olga, Nagy Béla, Mester József, Fancsik Elemér, Füzesi Kornél, Nyilas Guszti, Cselle Rózsi, Füzesi Róza.
13. sz. Férfikar négy szólamú énekes: Fürdik a holdvilág, /vezető: Füsti László nagyberegai ref. tanító./
14. sz. Apotheozis. Bemutatják: Derceni Teréz és Vass Erzsike. Jövendölés. Írta Petőfi Sándor, szavalja: Györfy Margit, nagyberegai ref. tanítónő.
15. sz. Bezáró beszéd: Tartja.: Bary Gyula nagyberegai református lelkész. Az élőképeket rendezik Vajas Klára és Györfy Margit nagyberegai ref. tanítónők. /Engel-Nyomda, Beregszász./
/A plakát és műsor eredetiben a nagyberegai ref. egyház irattárában van. A I. 16/1925, szám alatt./

448. Forrás

/Máramaros-Ugocsi e. m. irattárából. 162/1935. sz. Sokszorosított./
Podkarpátska Ruszi Magyar Kultúr Egyesület Központja.
Ungvár 1935. március 28.
A kárpátaljai ref. egyházközségek nagytiszteletű lelkészeihez és Nagytiszteletű presbitériumához.

Nagytiszteletű Lelkész Úr!

A podk. Ruszi Magyar Kultúr Egyesület belügyminisztériumi engedély alapján II. Rákóczi Ferenc magyar szabadság hősnak rodostói száműzetésében történt elhunytának 200-as évfordulóját országos keretek között a magyarság minden rétegének bevonásával kívánja megünnepelni.

Eme ünnepségek sorozatába állította be a nagy fejedelem halála napján, április 8.-án, hétfőn, d. e. 10 1/4 ig mélységes gyász jeléül az országos harangozást. Ez okból magyaros testvéri szeretettel kéri a Magyar Kultúr Egyesület Országos Központja a Nagytiszteletű urat valamint egyházközsége Nagytiszteletű presbitériumát, kegyeskedjék április 8.-án hétfőn d. e.

10 órától 1/4 11 ig templomuk harangját meghúzatni.

Abban a reményben, hogy Nagytiszteletű úr és gyülekezete e magasztos magyar ünnepségbbe magyar lélekkel s őszinte lelkesedéssel bekapcsolódik a Magyar Kultur Egyesület Központi Elnöksége előre is hálás köszönetét fejezi ki, és kiváló tiszteletét nyilvánítja.

Szkalla György s. k. főtitkár.

Pecsét: Podkarpatská Rust, Magyar Kultur Egyesület uzhorod. 1931.

Wellmann Mihály s. k. központi alelnök.

Az alábbiakban tisztelettel közöljük Bertók Béla református püspök úrnak a Magyar Kultur Egyesület Központi Elnökségének intézett ajánló levelét.

Kárpátaljai református egyházkerület püspöki hivatala.

95 szám 1935.

A Podk. Ruszi Országos Magyar Kultur Egyesület Központi Elnökségén. Užhorod

Március 25-ér kelt nagybecsű levelére válaszolva értesítem, hogy semmi kifogásom nincsen az ellen, ha a nagytekintetű Elnökség II. Rákóczi Ferenc halálának 200 éves évfordulója alkalmából 1935. év április hónap 8.-án, d. e. 10 órától 1/4-11 óráig tartó emlék harangozásra kéri fel kárpátaljai református egyházkerületünk kötelékébe tartozó egyházközségeink elöljáróságát s megvagyok győződve arról, hogy nagybecsű ily irányú felkérésüknek minden egyházközségünk eleget is fog tenni.

Beleegyezésemet adom ahhoz, hogy e közlésemet a Magyar Kultur Egyesület az ünneplésre felszólító körlevelével együtt az egyházközségek elöljáróságának megküldesse.

Fogadja a nagytekintetű Elnökség Őszinte tiszteletem kifejezését.

Munkács 1935. március 27.

h. p. Bertók Béla s. k. püspök.

449. Forrás

/Kárpátaljai e. ker. irattárából. - 50/1928. sz. Gépírás./

A Református Egyház Egyetemes Konventje.

Tárgy: Amerikai segély kiosztása az özvegyeknek és árváknak.

Rimaszombat, 1928. március hó 24-n.

Választ fenti számra hivatkozással kérek.

Válasz 1928 március hó 15-i i. 45. számra Főtiszteletű Ref. püspöki hivatalnak Munkács.

Főtiszteletű Püspök Úr!

Fenti sz. nb. megkeresésére az amerikai /80.000 kor segély kiosztása ügyében van szerencsém a következőket közölni:

Balogh püspök úrtól a betétkönyvet 1925. február elején kaptam meg. Az özvegyek és árvák április elején kapták meg a segélyeket és pedig: Dunáninneniek: 6400 kor., tiszáninneniek: 10700 kor., kárpátaljaiak 7900 kor., összesen 25.000 koronát.

1925. július 4-kén a nyugdíjintézeti igazgató úr utalt ki a betétkönyvből ugyancsak az özvegyek és árváknak /mivel az államsegélyt nem utalták és nem volt miből fizetni/ 34.000 koronát.

1926. június 2-án ismét: 18545.21 koronát. Összesen kaptak tehát: 77.645.21 koronát.

A betétkönyv 1925. január 29-én szolt: 90.586.82 koronáról, levonva a segélyeket maradt: 12.94161 kor., ami az időközi kamatokkal jelenleg 20.678.60 kor. tesz ki. Ez maradt volna tehát a konventi 6/1924. sz. hat. szerint a tanítóképző javára. Mivel azonban nézetem szerint ref. tanítóképzők sohasem lesz, ez is kiosztható lenne. A régi nyugdíjasokra vonatkozó legújabb törvény szerint ugyan a mieinknek is van némi pótléokra kilátásuk mikor jutnak hozzá, nem tudom. Vagy várjunk e kis tartalék kiosztásával nehezebb időkre?!

Tisztvársi szeretettel Pálóczi-Czinke István püspök, konventi elnök.

450. Forrás

/Ungi e. m. irattárából. Gépírás./

Nagytiszteletű és Nagyságos Egyházmegyei Közgyűlés!

Amidőn egyházmegyei segélyegyletünk fennállásának negyedik évében egyletünk működéséről jelentést tenni szerencsém van, bizonyos meglepéssel mutathatok reá, hogy a magunk elé kitűzött célt tagjainknak a tőlünk telhető legnagyobb összeggel való segélyezését az eddigi tapasztalatok alapján a legrövidebb időre valóra válthatjuk.

Tagjainknak száma jelenleg 74, ami még ha a közüllünk eltávozott 4 tagot levonásba hozzuk is, az előző évi létszámmal szemben 3 tag növekedést jelent. Ha számításba vesszük az üresedésben lévő állások betöltése következtében előálló természetes növekedést, valamint az abaúji egyházmegye lelkészeinek kilátásba helyezett csatlakozását, az alapszabályokban előírt legnagyobb valószínűséggel elértnek tekinthető.

A tagsági díjak befizetése tekintetében is lényeges javulást jelenthetek az előző állapottal szemben, amennyiben a mai napon összesen 7 tagunk 800 korona tartozása áll fenn, akik közül egy már végrehajtás alatt áll, többiek a fizetés teljesítésére szorult anyagi viszonyaikra hivatkozva halasztást kértek. Szükségesnek látom kitűzött célunk érdekében újra meg újra hangsúlyozni, hogy e egyletünk igazán önzetlen nemes célját csak ekkor képes teljesíteni, ha mindenikünk késedelem nélkül eleget tesz elvállalt kötelessé-

gének. Amidőn a segélyegyletünk 1928. évi számadását jóváhagyás végett beterjesztem, előző évi számadás kötelezettsége alól felmentésemet tisztelettel kérem.

Vaján 1929 évi szeptember hó 1 napján Kőműves Árpád segélyegyleti ügyvivő

451. Forrás

/Tiszáninnyi e. k. irattárából kézírás./
134/930 szám.

Főtiszteletű és Méltóságos Püspök Úr.
Kedves Kartársam.

A konventi gyűlés ideje közeledik, amikor az elnökség beszámol a végzett dolgairól. S a gyűlés a hallottakat megvizsgálja. Addig is legyen szíves minden feltűnés nélkül írja össze azokat, akik segélyezésre szorulnak. Az én kerületemben legszegényebb egy lelkésztársam, akinek tizenhárom élő gyermeke van. Ilyen esetekben módot kell találni a segítségre.

Prágában 48 honossági ügyünket előkeresttem s azt hiszem egy hónap alatt ez irányban kedvező eredményhez jutnék. A többi ügyben is enyhülést avagy jobb elintézést reményelek.

Szeretettel szolgálja:

Balogh Elemér s. k.

Pozsony. 1930. 1. 28. püspök konventi lelk. elnök,

/Pecsét/ Biskupsky úrad reformovaného disztriktu preddunajského.
Dunáninnyi református egyházkerület püspöki hivatala.

452. Forrás

/A dunáninnyi e. ker. irattárából.1169/1931 Gépírás./
Református Egyetemes Konventje, Pozsony, - 1169/1931.

Nagyfőtiszteletű Lelkész Úr, Kedves Kartársam.

2. A gyallai szegény gyermek ügyét Londonban kaptam meg. Teljesen átéreztem, hogy csakugyan segélyre szorult, de egyházunk ezt meg nem adhatja. Arra gondoltam, tehát, hogy őt hozzátartozói tudta nélkül lefotografáljuk, hogy nyomorúsága kiabrázolódjék. Ezt a képet kérő levelemmel elküldöm egy olyan amerikai lapnak, amelynek az olvasói egyszer pl. egy papnak megdöglött tehene helyett másikat vettek.

Vagyok szeretettel keresztyén szolgálja:

Balogh Elemér s. k. püspök, konventi lelkészelnök.

Pozsony, 1931. X. 14.

453. Forrás

/Máramaros-Ugocsi e. m. irattárából. - Gépírás./

Técső. 1933. XI. 6.

492/1933. sz.

Az esperestől

1. Egyházmegyénk minden szent célú adományért köszönetet mond híveinek amit áldáskívánással méltóztassanak a szószékből kihirdetni.

2. Elrendelte e. m. közgyűlés, hogy ahol még nincsen, létesíthessék szegényalap. A nagy szociális nyomorúság idején éppen az egyháznak kell elsősorban felismerni a maga rendeltetéséből folyó kötelességeit a szegényekkel szemben. Igyekezzünk az egészséges szegények számára munkaalkalmakat teremteni és szerezni, kiváltképpen pedig a beteg szegényeket minden erőnkől segíyezni és segíyezhetni. Minden könnycsepp, amit letörlünk, minden éhes gyomor amelynek falatot juttatunk, anyaszentegyházunk áldásává és erejévé válik.

3. stb.

Atyafiságos szeretettel:

Pecsét; A Máramaros-Ugocsi református egyházmegye pecsétje./
Isaák s. k. esperes.

454. Forrás

/Máramaros-Ugocsi e. m. irattárából, Gépírás./

Kivonat a Máramaros-Ugocsi ref. egyházmegye esperesi hivatalától
504/1934 sz. alatt Técső é934 X. 30.-án kibocsátott 14-ik sz. Esperesi körlevélből:

3. Egyházkerület elrendelte a szegények gondnokának minden gyűlekezetben leendő megválasztását, hogy az Krisztus lelke szerint tisztét gyakorolja, a szegényekről jegyzék készítenő s az készen tartandó, a segíyezésnél felhasználandó.

455. Forrás

/Marcelházai ref. egyház irattárából/

Marcelháza, 1937, december hó 10.-én.

Teljes Cím!

Kegyes jó Urunk!

Rohamosan közeleg az az ünnep, amelyet a szeretet ünnepének nevezünk, amikor boldog, kellemes és áldott karácsonyi ünnepeket kívánnak egymásnak az emberek. Felhangzik az angyali ének a gyermekei: ajkain: „Dicsőség a magasságom mennyekben az Istennek és

e földön békesség es az emberekhez jóakarati!"

Minden gyermek örömmel várja a karácsonyt, mert reméli, hogy a gyermeki szív szeretet után való vágyódása kielégülést nyer. És mily sok gyermeknek hoz keserves, egész életére kiható csalódást egy-egy karácsony ünnepe!?! - Lyukas cipők, mezítelen lábak, rongyokban didergő, éhségtől ványadt arcú gyermekek lázban égő szomorú szeme vádol a kérdéssel: „Hol van a jó akart az emberekhez? Miért nem érezhetöm én ezt a jó akaratot??”

Erre a vádoló kérdésre kell kielégítő feleletet azzal, hogy érezhetővé tesszük a jóakaratot, megtöltjük valósággal a szeretet ünnepeát a szegény gyermekek számára!

Gyülekezetünk s maga szerény viszonyaihoz képest eddig gondoskodott a szegény gyermekekről, de ma, amikor a két éve 200.000 Kč-ért épített iskolánkra még 100.000 Kč adósság terhel bennünket, nem tudunk a magunk erejéből segíteni a rászoruló szegény iskolás gyermekeinken.

Ezért kérünk alázatos szerénységgel szegény iskolás gyermekeink részére karácsonyi ajándékot. Emlékezzünk az apostoli intésre: „Jobb adni, mint venni!”

Községünkben a földreform kapcsán cca 200 részarató és cseléd maradt biztos kenyér nélkül. A velünk egybeépült Kurtakeszi községben a Slovenska Liga tart fenn szlovák iskolát. Évenként elindítanak így karácsony tájt 2-300 kérő levelet és többször lehetünk annak tanúi, hogy mily örvendezéssel veszik a gyermekek szlovák testvéreik jóvoltából a karácsonyi segédeket és ajándékokat! Elismeréssel kell megállapítanunk, hogy ott évről-évre igazán megérezhetik a gyermekek a nemzeti kereteken belül érvényesülő, valóságra váltott szeretetet.

Nem szégyelljük megvallani, hogy ez a példa indítja el jelen levelünket azért, hogy magyar iskolánk magyar gyermekei részére a magyar szívek megnyilatkozását kérjük. Hadd érezzék meg a mi szegény magyar fiaim és leányaim, hogy a magyar nemzeti közösség szent érzése nem szóbeszéd csupán, hanem valósággá válik a róluk való szerető gondoskodásban!!!

Tudjuk mi is, és tudják ők is, - hiszen sokszor vigasztaltuk őket többek közt ezzel is, - hogy a mai nehéz viszonyok közt nem teheti életüket teljesen gondtalanná még a lehető legnagyobb mérvű segítség sem, de örömet és megnyugvást és erőt ad a további küzdeésre és - ha kell, - a szenvedésre is annak megismerése, hogy ők egy olyan nemzetcsaládnak a gyermekei, ahol róluk nem feledkeznek el és akármilyen messziről is gondolnak rájuk, mert ők is beletartoznak a nagy magyar közösségbe.

Amikor mi nagyon boldog és Istentől igazán megáldott karácsonyi ünneplést kívánunk, engedje meg, hogy karácsonyi boldogságából szegény gyermekeink részére csak egy szerény kis „lázári” morzsát kérjünk!

Kérésünk teljesítésének reményében előre is hálás köszönettel és magyaros testvéri szeretettel vagyunk:

a Református elemi iskola iskolaszéke Marcelházán,
1 Posta befizetési lap mellékelve.

456. Forrás

/Tiszánineni e. ker. irattárából. –140/1924. sz. Gépírás.–/

Ministerstva školstva a národnej osvety v Bratislave.

Predmet: Slovensko, rozširovanie náboženských kníh.

Číslo: 13598/III. ai 1924.

K číslu zo dňa....19... Bratislava, dňa 20. brezna 1924.

3./ melléklet.

Pri odpovedi uved'te vždy presne horejšie číslo! O každej veci píš'te zvláš't.

Ref. biskupskému úradu v Rim. Sobote.

Pripojene doposielam tamojšiemu úradu, k láskavému podaniu dobrozdania, náboženské knihy, o rozširovanie ktorých na území Slovenska bola podaná žiadosť. Pri dobrozdaní nech je braný ohľad, či sa nejedna o knihy menej cenné, popudzujúce proti inému vierovyznaniu.

Za ministra: v z. Kunz v.r.

/Pečat:/ Referát ministerstva školstva a národnej osvety v Bratislave.

/Znak./

Fordítás:

Iskola és nemzetművelődésügyi minisztérium referátusa Pozsonyban.

Tárgy: Szlovenszkó, Vallásos könyvek terjesztése.

13598/III. száma. 1924.

.... számhoz, 19 ról.

Pozsony, 1924. március 20.

....3..melléklet.

Válasznál hivatkozzon pontosan fenti számra minden ügyben külön írjon.

Ker. püspöki hivatalnak Rimaszombatban.

Mellékelten megküldöm ottani hivatalnak szíves véleményezésre a vallásos könyveket, amelyeknek Szlovenszkó területén való terjesztésére kérvény adatott be. A véleményezésnél tekintetű veendő, vajon nem kevésbé értékes könyvekről van-e szó, amelyek más felekezetek ellen izgatnak.

Miniszter helyett: Kunz s. k.

/Pecsét:/Iskolai és nemzetművelődésügyi minisztérium referátusa Pozsonyban./címer./

457. Forrás

/Ugyanott gépírás másolat./
Vallásos iratok véleményezése.
4. III. 20. 13598/III.
4. április 1

Iskola és Nemzetművelődésügyi Minisztérium Referátusa Bratislava.
Március 20.-ikán 13598/III.-1924 sz. a. véleményezés végett hozzám áttett vallásos könyveket átnéztem s tisztelettel jelentem, hogy azoknak Szlovenszkóra való engedélyezését és terjesztését nem ajánlhatom, amennyiben azok tényleg vallásos tartalmúak ugyan, de egy rajongó felekezetnek, az u. n. „adventista szektának” propaganda iratai. Ez a felekezet a „paruzia” hitén alapul, a történelmi egyházakat kivétel nélkül elítéli s hirdeti a Krisztus visszajövetelét, még pedig már a legközelebbi esztendőben: 1925-ben. Nem olyan ártatlan tehát, mint amilyennek látszik, mert beteges és veszedelmes lelki járványnak a terjesztője. püspök, az Egyetemes Konvent elnöke.

458. Forrás

/Ungi e. m. irattárából.-183/1926. - Kézírás./

Mélyen tisztelt Esperes Úr!

Szíves köszönő levelét megkaptam s érzem aggodását a hívek miatt, hiszen van miért aggódni a mai romlott világban.

Most is sürgősen van szerencsém szíves tudomására hozni, hogy a báránybőrbe bújt farkas már járt a hívek közt, valami szombatos szekta-beli a ki bizony már 40 ref. asszonyt és 12 ref. férfit a maga aklába csalt, s úgy látom csak hívei akarnak lenni minden gúny dacára.

Miért is igen kérem az Esperes urat szíveskedjék sürgősen valakit ide tenni, mert a hívek elvesznek teljesen. A baj s veszedelem, már elég nagy azonban még segíteni mégis lehet ha idejében lesz pásztora a nyájnak. A magot Szirnai úr hintette el, ezért lakolni fog Isten előtt s most egy rabréni ember jár ide s a hívek oda járogatnak. Az ügy sürgős volta miatt szíves figyelmébe ajánlom a hely betöltését azonnal míg nem lesz késő. igaz híve: Legeza Gusztáv. s. k. solymosi lelkész.

Sólymoson 1924 dec. 14.

459. Forrás

/Ungi egyházmegye irattárából - 183/1926. sz. Kézírás./
A solymosi ref. egyház.
10/1926.

Nagytiszteletű Esperes Úr!

Hivatalosan írom ezt a levelet, magánügy keretében, mert úgy gondolom, hogy jobban ki tudom fejezni, amit tulajdonképpen akarok.

Ugyanis szeretnék az Esperes úrtól tanácsot kérni arra nézve, hogy mi a tenni valónk, mert itt a jelek arra mutatnak, hogy a gyülekezet egy része az adventisták felé hajlik. Szerintünk /az alulírottak szerint/ igen jó lenne, ha Szakall István lelkész úr néha rövid tanításokra lejönné hozzánk, hisz ő az egyház feje. Ellen esetben ki vagyunk annak téve, hogy a gyülekezet egy része kiszakad az egyház kebeléből.

Maradunk Sólýmoson tisztelettel:

Nyitray József s. k., Ján Dzvonyik s. k. kurátor, Paul Kutas s. k. Pavel Estók s. k., Ján Dzvonyik s. k.

Pecsét: /Ev. Reformovaná Ľud. Škola v Ináčovciach./

460. Forrás

/Ungi e. a. irattárából. - 71/1927. sz. Kézírás./

Főtiszteletű Esperes Úr!

Szíves engedelmével írom e sorokat Dzvonyik János lecsapott öreg kurátor nevében.

Nagy szomorúsággal van szerencsém szíves tudomására hozni, hogy Szirni itt működésének meg vannak a nagy következményei, mivel az embereket még más zahari két férfi és egy kassai exaltált nő teljesen elrontotta már, oly annyira, hogy már ma a mikor írom e levelet alig volt a templomban 14 hívő amint ezt jelenti Dzvonyik, a többiek mind a salvizmus hívei akiknek semmi nem kell már, oly annyira van már, hogy teljesen elhidegülésről van már szó. S még ezen szerencsétlenséghez a régi kurátorokat Dzvonyikot is letették a gondnokságról s helyettük salvistákat választottak így ezen oknál fogva a híveket összetartani nincs kinek.

Az öreg Dzvonyik nem tud megnyugodni ezen helyzetbe, így a helyzetten okvetlenül segíteni kell s ide kell rektor ha a föld alól, hogy a híveket ismételten összehozza, mert különben elvesz minden. Nagyon kérjük úgy a magam mint Dzvonyik nevében szíveskednék valahonnan ide adni egy embert a tanítói és rektori teendők elvégzése miatt, mert már a baj tetőpontjára lépett. Ha most még jönni ember, úgy szelídséggel és buz-

galommal még össze lehetne őket hozni, mert az elromlott vezetők Canadába készülnek s a falu megszabadulna a mételytől.

A magam nevében is kérem az Esperes Urat szíveskednék minden lehető elkövetni ez ügyben, mert hiszen már nekem is így ég a föld a lábam alatt, s segíteni még lehetne a bajon összetartással s nehéz munkával. Az ügy sürgős volta miatt minél előbb szíves intézkedését várva vagyunk Sólymoson 1927 febr. 20.

kiváló tisztelettel Legeza Ágoston s. k. gkat. lelkész.

Dzvonyik János s. k.

461. Forrás

/Dunáninnyi e. ker. irattárából – 704/1937. Kézírás./

Református Lelkészi Hivataltól Nagyod 70/1937 sz.

Tárgy: Szekták elleni védelem.

„Soli Deo Glória!”

Főtiszteletű és Méltóságos Püspök Úr!

Az adventista és millénista propaganda ellen adtam ki a mellékelt röpiratomat, amelyet szíves megismerés céljából küldök. Lefordítottam Johannes de Herr rotterdami evangélista munkáját:

„Sinai vagy Golgotha” - vagy hogyan lettem hetednapos adventistává és miként szabadultam meg.

A mű 1/8 alakban kitesz kb. 100 oldalt. nagyszerű munka. Tönkreveri az adventisták érveit. Van e valami lehetőség arra, hogy akár az Egyetemes Konventtől akár az Egyházkerülettől oly mértékű segílyt kaphatnék, hogy a mű megjelenhetne. Még lelkészeinknek is nagy szolgálatot tenne, mert ez holland alapossággal megírt munka.

Nagyod 1937 szept. 11.

/Pecsét: Református lelkészi hivatal hagyod./ mély tisztelettel alázatos szolgálója: Szabó Zsigmond s. k. ref. lelkész.

/Megjegyzés: Szabó Zsigmond: „Táskások és Bőröndösök” című 16 oldalas füzetét küldte meg a püspöknek. Tárnok./

462. Forrás

/Kárpátaljai ungi e. m. irattárától, - Kézírás./

20/1933. sz.

Az ágteleki ref. egyház lelkészi hivatalától

Nagytiszteletű

Ref. Esperesi Hivatal! Ungvár.

Az elmúlt 1937 év júliusában már jelentést adtam az ágteleki u. n. „próféta” asszonyról és kértem, hogy ezen mozgalom megszüntetéséről intézkedni méltóztassék. A Főtiszteletű Püspöki hivataltól ígéretet kaptam, hogy ez az ügy rendezve lesz. Sajnos az ígéret, ígéret maradt és, mind ez ideig, semmi intézkedés nem történt ezen ügy rendezésére.

Kérem a Ft. Esperesi Hivatalt, mivel az u. n. „prófétálás” –még mindig tar– habár a hallgatók szám hevesebb is, hogy méltóztassék intézkedni, hogy legalább a nagydobronyi „próféták: Hidi Sándor, Hidi János és a kisdobronyi próféta: Sólymos Ferenc –ne járhassanak ide minden kedden–pénteken és vasárnap „prófétálni” – Református emberek ezek mind névleg s szerintem találni kell módot arra, hogy ezek az emberek a most már nagyon is anyagias ízű mesterkedéseiket szabadon űzhessék.

Ágtelek 1938 jan. 23.-án

Kiváló tisztelettel: Györki Endre s. k. ref. lelkész.

Pecsét/Református Lelkészi hivatal pecsétje három nyelven./

463. Forrás

/Felsőzempléni e. m. irattárából. - /

Kivonat a felső zempléni e. m. 1922. aug. 10.-én, Nagymihályban tartott közgyűlésének jegyzőkönyvéből /7. pont, Virág József esperesi jelentéséből/ /Kézírás./:

„És különös!... A sors kráterje nemcsak itthon, hanem tőlünk messze eső országrészekből, sőt még tengeren túlról is hányja felénk gyöngítő, bomlasztó, sőt egyenes megsemmisítésünkre irányuló látóját. Cseh-morva testvérek, Sirny féle amerikai bérencek látogatják meg hol titkon, hol nyilván, hol nappal, hol mint tolvajok - éjjel gyülekezeteinket, s izgatnak, lázítanak egyházi rendünk, törvényeink, hitelveink szentsége, a lelkészek munkálkodása és kenyere ellen. Több hazugságot, gázságot, piszkot, szennyet alig vehetne nyelvére és tollára valaki, mint amennyivel az Amerikában megjelenő „Szlovenszky Kálvin” című lap tisztességtelen szerkesztője és tudósítói igyekeztek már – különösen az e vidéken munkálkodó református lelkészek jórészének hivatali tekintélyét tönkretenni, tisztességét, becsületét beszennyezni. Tehetik, mert hiszen egy fél világ választ el bennünket tőlük, így a megtorlás csaknem lehetetlen, de annyi jogunk és magunk iránti köteltségünk itt is van, hogy az ilyen aknamunkák végzése, szennyiratok világgá bocsátása, hamis, alaptalan vádak és rágalomok közlése ellen nyilvános ülésünkben tiltakozunk.

A futkározó atyafiak mellett a vallási őrjögők is igyekeztek megbontani sorainkat s a tudatlanok, a könnyen hívők, a lelki egyensúlyt veszítettek közül, – sajnos – akadt is zsákmány a hálójukba. A baptizmus

két – mondhatni kevéssel ezelőtt még a legrendesebb, a legpéldásabb, a legvirágzóbb gyülekezetünkben: Abarán és Óaranyban évről-évre mind aggasztóbban terjed. Ezekkel a fogyatékos elméjűekkel, lelki betegekkel szemben úgy a lelkészek, mint az egyházi elöljárók minden tudásukkal, akaratukkal és buzgóságukkal – tehetetlenül állanak. Egyetlen mód alkalmazása látszik rájuk leginkább hatással lenni, a fel sem vevés a megvetés. Rekesszük ki őket a gyülekezetből, mint a zsidók a bélpoklosokat. Dobjuk el magunktól mint a fa a férges gyümölcsöt.

Ha sem a józanész szavára, sem az ilyen bánásmódra nem térnek eszűkhöz, úgylis gyógyíthatatlanok, kikkel törődni nem érdemes!

464. Forrás

/Ugyanonnan./

Kivonat Virág József esperesi jelentéséből /Kisazar, 1927. szept.

Ezzel ellentétben különösen az érzelmileg gyenge, 20./ vagy a lelki, erkölcsi egyensúlyt veszített elemek lelkületében –szigorú figyelmet és vigyázatot érdemlőleg– terjednek az amerikai bolond gombák: a baptizmus, szombatizmus, adventizmus, russzelizmus, biblia tanulók stb. szekták. A legtöbb résznek nincs szüksége sem templomra, sem papra, de míg amazokat az istentelenség hajója erre, ezeket képzelt bölcsességük bolondítja meg. Egyiknek-másiknak a házában összedugják a fejüket, mint a gulya forró napsütéskor a fa árnyékában és Jézusunk fenséges tanait, intelmeit, gyönyörű és mélységes példázatait, paraboláit, a János evangélista látomásait, a Pál apostol krisztológiáját, melynek értelmezésébe sokszor az arra hivatott elme is belefárad, és megtéved: maguk fejtegetik, magyarázzák egymásnak. Vak vezet világtalant. Úgy járnak azután, mint az őskorszak emberei: megrágnak a nyers búzát és nem tudtak jóllakni vele, míg később az értelmesebb megőrölte, lisztjét megszitálta, megdagasztotta, megsütötte és megkapta az ő mindennapi kenyerét. A Biblia betűit, szavait, mondatait, tanításait is okos ésszel, ahhoz való készültséggel meg kell sütni, fel kell bontani, kiválasztani belőle a lánglisztet, így lesz abból örökélre tápláló mennyei eledele a léleknek!

Vigyázzunk hát Testv. hogy meg ne késsünk a ránk bízott munkával, mert ma élő egyik legnagyobb egyházi írónk Dr. Ravasz László azt mondja, hogy „minden szakadás igazolt, melyet az illető egyház feleslegessé nem tud tenni.” Erre céloz Pál apostol is a Kor. I. rész 24-ik versében, mikor így szól: „mert minekutána az Istennek bölcs teremtésében nem ismerete volna meg az Istent, tetszék az Istennek, hogy a bolond prédikálása által tartsa meg a hívőket”!

És – szomorú dolog! Mikor azt várnánk, arra volna elengedhetetlen szükség, hogy a keresztyén felekezetek odaadó, minden önző érdeken

felül emelkedő, vállvetett munkával, egyedül a keresztyénségben rejlő erő és hatalommal, a Krisztus eleven szerelméből orvosolják a bajokat s terjesszenek fényt, mely a sötétség lelkeit megemésztí: Róma felől nap-nap után a vétkes elbizakodottság, az eszeveszett önzés, a középkori sötétség fegyvereivel küzdő hatalmi féltékenység, a vallási türelmetlenség és felekezeti gyűlölség átkos szelecsapdossa felháborító csípőséggel lelkünket.

465. Forrás

/Ugyanonnan./

Kivonat Virág József esperesi jelentéséből/ Kisazar 1935. szept. 30.

Szekták vannak: Lasztomérban, Hardicsán, Abarán, Imreg, Szürnyeg, Garany, és Vásárhelyen, Számuk nem szaporodik, inkább fogy.

466. Forrás

/Ugyanonnan./

Kivonat Virág József esperesi jelentéséből./

Kisazar 1937. szeptember 14.

Szekták vannak: Lasztomérban 40, Vásárhelyen 30, Hardicsán 24, Zemplénben 8, Imregen, Szürnyegen, Tusán, és Lasztócon 4–4 taggal és Nagybariban 10 család.

467. Forrás

/Ugyanonnan./

Kivonat Dobos Sándor esperesi jelentéséből./Ladamóc, 1938. szept. 27.én Szekták vannak:

Hardicsán, Lasztomérban, Zemplénben, Nagybariban. Ki kell emelnem azt, hogy nem szektáriusok ezek, hanem a fizetési kötelezettségek terhe alól menekülők, lelki egyensúlyukat elvesztettek tábora. Kistornyán grasszál a legjobban, mert a mester, Dobránszky véletlenül oda nősült be. Az államhatalomnak a figyelmét erről a helyről is felhívom, hogy a bibliai tanulók csoportjának működése t. k. nem más, mint vallási síkon kifejtett bolsevizmus. Ha a román állam a történeti felekezetek érdekében fel tudott arra a magaslatra emelkedni, hogy a bibliai tanulók államellenes működését be tudta szüntetni, itt ahol a nacionalizmus olyan fényes ünneplő ruhában jár, célszerű lenne már az államvédelem szempontjából is működésüket beszüntetni. A romániai bibliai tanulók főapostola Romániából kiűzve Abarán talált menhelyet s ott várja a Jelenések könyve vízióinak a beteljesülését.

468. Forrás

/Abaúj-tornai e. m. irattárából. Kézírás. /

A pazdišovcei /Pazdics/ ev. lelkész levelének kivonata:

/ Virág József espereshez 1922. márc./

1. Kinevezett Rada intézi az egyetemes egyház ügyeit.
 2. Kongruális segélyt 1919 végén kaptak régi összegben.
 3. Úgyszintén ruhasegélyt és korpótléket, valamint 600 k hadisegélyt
 4. 1920-ban felemelt kongrua és korpótlék címen kétszerest vagyis 3000 kt.
 5. 1920 okt. 1-től a tervbe vett 3200 k alapfizetés helyett havi 240 kor szükségsegélyt, még a nyugdíjasoknak is, 1921 dec. 31-ig.
 6. Ez a felemelni szándékolt kongrua helyett van. Ez tévedés mert ilyen segélyt az összes tisztviselők kaptak s nem is az egyházi államsegély terhére utalták ki, hanem az állami tisztviselők részére e címen költségvetésbe tett összegből.
 7. 1921-ben 2000 kor rk. gyorssegély és beszerzési.
 8. Az egyetemes Rada összeíratta 1922. márc. 15-ig az összes lelkész javadalmakat, bizonyos meghatározott árak szerint.
 9. Ennél az eljárásnál a lelkészek érdekeit védő bizalmi testvérek választottak minden fokozaton.
 10. A fizetés rendezési tervzet szerint a kezdő fizetés 12000 kor lenne a mely a szolgálati idő arányában olyan összegre emelkednék.
 11. mely megfelel a hasonló kvalifikációhoz kötött állami tisztviselőknek és tanároknak járó javadalomnak. - /Ez reális kombináció/
 12. Családi pótlék a régi összegben jár. Az egyházi elnökségek keserű szemrehányással vannak a prágai illetve a pozsonyi minisztérium olykor mostoha eljárása miatt s ennek kifejezést is adtak egy erősebb és ugyancsak megindokolt memorandumban.
- NB. A fogadalmak az ev. lelkészek 1919 őszén tették le a kinevezett kerületi adminisztrátor felhívására az egyházmegyei kinevetett elnökség kezébe.

469. Forrás

/Ungi e. m. irattárából. Gépírás./

A Református Egyház Egyetemes Konventje.

Tárgy: Bizalmas értekezlet Ungvár.

205. E. sz. 1924. december 15.

Rimaszombat. 1924. december 12.

Válasz 1924. december hó 11-iki 415. számra. Választ fenti számra való hivatkozással kérek!

Nagytiszteletű Esperes Úr!

A Stundával való konferálás ellen semmi kifogásom nincs. Hiszen Prágába is azért küldtem el az embereimet, hogy ott félig hivatalosan, félig bizalmasan tudják meg, hogy mi kifogása van a

Kormánynak ellenünk s mi hát az, amit még tőlünk kíván, hogy jó fiakká lehessünk? Ha teljesíthető a kívánsága: teljesítjük. Ha nem teljesíthető: legalább tudjuk, hányadán vagyunk.

Hátha ezt Stunda is meg tudja mondani.

Légy szíves különösebben felhívni a figyelmét arra, hogy kövessen el mindent a tisztánbenteni adócsökkentési segély helyesbítésére, amit kezdetől ígérnek, de nem teljesítenek.

Aztán írni lesz már a magyar pap- tanítóképzéssel? Hogy tervezi? Mert a közös fakultás a lutheránusoknak sem kell.

Az 1919–20. évi segélyek ügyében a Miniszter engem már régebben értesített Szlavik zólyomi zsupán útján /ez írásban van nálam/, hogy a kérvényeket, a zsupánok fogják beszédni s ők fogják a saját véleményezésőkkel, együtt felterjeszteni. A megkeresés is elment a Konvent részéről a Miniszterhez, de hogy ezt a rendelkezést adja ki a többi zsupánnak is.

Még egy főfontosságú dolgot. A lutheránus egyetemes gyűlés az eddigi nyugdíjat a duplájára emelte fel, vagyis 12.000 koronára s a püspökét 24.000-re. Ennek megfelelően emeltettek az évi befizetések is, a papoké évi 360 koronára, az egyházaké évi 480 koronára. Ennek felét azonban az adócsökkentési segélyből vonják le. De hogy az egyházak se csonkuljanak, az így levont 240 koronát minden egyház /a nem személyes is /megkapja adósegély címen s az egész összeget az egyetemes pénztárnak utalja ki a kormány. Ezt Zoch javasolja s ő járta ki. Itt nem tudna-e Stunda valami tanácsot adni? Mert a nyugdíj összegét mi is kénytelenek leszünk felemelni.

Atyafiságos szeretettel:

Nagytiszteletű Pálóczi-Czinke István s. k. Püspök, egyetemes konventi. elnök

Majd az eredményről értesítést kérek.

Pecsét

Idrányi Barna esperes úrnak, Szalánc

470. Forrás

Másolat:

Kivonat a zsadányi ref. egyház presbitériumának 1936. évi december 13.-án tartott gyűlése jegyzőkönyvéből.

2. Lelkész jelenti, hogy a kassai szlovák ág. evangélikus lelkész úr kéri a templomunkat e mai nap délutánjára a környéken lakó hívei számára istentisztelet tartására.

Presbitérium szívesen tesz eleget az evangélikus lelkész úr kérésének, –hanem, –mivel egyházunk szegény, kevés lélekszámú és adósságokkal küzdő,– azzal a feltétellel hajlandó a templomot ezután az evangélikusoknak átengedni, ha egyházi terheink viseléséhez hozzájárul a kaszai gazdag evangélikus egyház, még pedig minden alkalommal legalább 100 /:Egyszáz:/ K. összeggel. De többet is elfogad a jó cél érdekében az erősebb és gazdag testvér egyháztól.

Ezt a határozatot a Nt. Esperes úr jóváhagyásától teszi függővé az egyház presbitériuma. Kelt, mint fent.

Kőrössy Sámuel, ref. lelkész, Binda István, gondnok, Csuri Bertalan, Varga Ferenc presbiterek.

A másolat hitelül:

Zsadány 1937.febr.8.

/Pecsét: Ref. Farský Úrad Ždaňa. – Ref. Lelkeszi Hivatal Zsadány./

Kőrössy Sámuel ref. lelkész.

Ref. seniorský úrad - Ref. esperesi hivatal Cestice–Szeszta. 165/1937. sz. Cestice–Szeszta, 1937. február 12.

Fenti határozatot indokainál fogva jóváhagyom. /Pecsét: Abaujtorňanska Ref. Diocéza Seniorsky Úrad. – Abaujtornai Ref. Egyházmegye esperesi hivatal./ Simon József esperes.

471. Forrás

/Barsi e. m. irattárából. – 134./1926. sz. - Kézírás./

6./1926.

A bessei plébános úr egy kérvényt adott be az Iskolaügyi Referátushoz, melyben javasolja, hogy a bessei iskolák államosíttassanak, az állam vegye el a mi iskolai épületeinket s mivel a tanító a hitoktatásra nézve nekik nem ad garanciát, azt helyezze el onnan, nevezzen ki oda olyat, aki a tót nyelvet is teljesen bírja. Így a gyermekek megtanulnak tótul s a cél el lesz érve.

Ez a tartalma egy elég hosszú, tótnyelvű kérvénynek, mit azért közlök Nagytiszteletűségeddel, hogy szíveskedjék fontolóra venni, nincs-e itt sérelem? nincs-e a felekezeti gyűlölet üszke odavetve a hívek közé? Nincs-e helye a megtorlásnak már most is?

Pozba. 1926. jan. 12.

Kiváló tisztelettel: Bihary Kálmán s. k. lelkész.

472. Forrás

/Abaúj-tornai e. m. irattárából. 506/1930. Gépírás./
76/1930

Nagytszteleetű Ref. Esperesi Hivatalnak, Nagyszalánc.

Nagytszteleetű Esperes Úr!

Legyen szabad tisztelettel bejelentenem a következő egyházunkat ért sérelmet:

A tegnapi nap folyamán elhalálozott egy idős ref. hívünk, ki annak idején a gyermekeit reverzáliissal átengedte katolikusoknak, házsártos természetű férje egész életén keresztül azon túl őt is az áttérésre nógatta, de ezt már nem tette meg sőt az előbbi tettét is nagyon sajnálta. Férje halála óta, mint gyermekei által tartott szegény özvegy egyházi adót nem fizetett, de templomba gyakran járt, sőt Úrvacsorával is élt. Betegségéről nem tudván, őt idejében nem látogattam meg. Vakbuzgó leánya, mikor Úrvacsorával akart élni, a plébánost hívta hozzá, akit mikor meglátott az ágyban befelé fordult, már nem lévén ereje tiltakozni, s így részesítette őt az utolsó kenetükben. Mikor meghalt, nálunk nem is jelentették, ők harangoztak, s a temetés előtt ide jön a lánya, hogy engedjem meg, hogy a plébános temesse, hiszen úgyszem volt ő református, csak papíron, a hozzánk a templomba nem járt, s az utolsó kenetben is óhaj-tása szerint részesült, s kívánsága is az volt, hogy a kat. pap temesse, ezt végrendeletileg is meghagyta. Az írásbeli vagy szóbeli végrendelet létezését ugyan nem tudták bizonyítani. A plébános kényszer eljárása sem bizonyítható, mert csak a lányának mások előtt való dicsekedéséből jutott tudomásunkra, amit ő bizonyára letagadna. Ma plébános őt el is temette, holott kijelenttem az asszonynak, hogy abból kellemetlenségei lesznek a plébánosnak, s ha élteben át nem tért, azon most már változtatni nem lehet és meg nem engedhette a temetést.

Itt a köztársaságban hol és mily utón lehet ezért elégtételt szereznünk? T. i. hogy eltemette.

Megtorlandó cselekmény-e törvényesen a plébános brutális eljárása a beteg házánál, s milyen bizonyíték szükséges ahhoz?

Nagytszteleetű Esperes úr szíves válaszát várva, vagyok kiváló tisztelettel:

Bárca 1930. szept. 10.

kész híve: Lengyel András s. k. ref. lelkész.

P. s. Mennyi időre vethető ki visszamenőleg az elengedett egyházi adó? Pecsét.

473. Forrás

/ugyanonnan. Gépírás./
Vallássérelem, egyházi adó.
0. szept. 10. 0. október 10.
76.

Tisztelendő Lengyel András lelkész úrnak.

Bárca. Az ottani plébános által elkövetett jogtalan és erőszakos temetés vallássérelmet képez, amely a politikai hatóságnak, t. i. a járási főnökségnek mindenesetre bejelentendő és onnan elégtétel kérendő. Ez az eljárás már csak az ezután következhető visszaélések meggátlása szempontjából is szükséges. Az egyházi adó visszamenőleg 5 évre követelhető annak az analógiájára, hogy az egyházból kilépő s felekezetenélkülivé lett tag a kilépés után még 5 esztendőre kötelezhető az egyházi adó fizetésére.

Atyafiságos szeretettel: esperes.

474. Forrás

/Máramaros-Ugocsai e. m. irattárából. Gépírás./
61/1937. sz.

Tačovo–Técső, 1937. II. 22.

Kivonat az 58-i k sz. esperesi körlevélből.

3. Több esetben előfordult, hogy a róm. kat. lelkész vagy bába a ref. vallású szülő határozott ellenzése dacára róm. kat. keresztelésben részesített olyan gyermeket, akiket reverzális alapján ígértek oda arra a vallásra. Miután minden reverzális érvénytelen, ha a róm. kat. lelkész, vagy bába elkövet a ref. vallás elleni sérelmet, akkor az 1925. évi 96. sz. törvény 3. § 2. bekezdése szerint a legközelebbi rokonnak, valamint a ref. egyház hivatalos közegének hatósági segítséget van joga igényelni, ez a hatóság a csendőrség amely kinyomozza az ügyet s az ügyészségnek jelentést tesz, minden sérelem. Jelentendő tehát a fenti § alapján a csendőrségnek. A róm. kat. lelkész által megkeresztelt gyermeket nem kell újrakeresztelni, csak átírni a ref. anyakönyvbe s az államiban ellenőrizni, hogy ref-nek van-e bejegyezve. Ha azonban csak a bába kérsztelt, akkor ref. szertartás szerint meg kell keresztelni a ref. gyermeket, mert csak a lelkész keresztelése érvényes.

A feljelentést okvetlenül meg kell tenni, de előbb testvéri figyelmeztetést kell adni a hibát elkövetett róm. kat. lelkésznek, erre kötelez magyar református tisztességünk. /Nevetlen. Újhely./

Isten áldását kérve mindnyájatokra, vagyok szerető testvéretek Isaák Imre s. k. esperes.

475. Forrás

/Dunáninnyi e. ker. irattárából. - 241/1922. sz. – Gépírás./
Prezídium referátu ministerstva školstva a národnej osvety v Bratislave.
Predmet: Spievanie národných hymien v kostoloch. Číslo: 4444 prez. ai
1922.

Bratislava, dňa 30. augusta 1922.

Ref. Biskupskému úradu v Bratislave.

Prosím biskupský úrad, aby delil sem úradné stanovisko, ktoré zaujíma k spievaniu oboch hymien československých v kostoloch, po prípade, pri ktorých slávnostiach cirkevných, cirkevno školských a cirkévno–národných držala by cirkevná vrchnosť za prípustné spievať národné hymny v kostoloch.

Správca referátu: Folprecht s. k.

/Pecsét./

Fordítás:

Az iskola és nemzetművelődésügyi minisztérium referátusának elnökség Pozsonyban.

Tárgy: Nemzeti himnuszok éneklése templomokban

4444 eln. szám. ai. 1922

Pozsony, 1922. augusztus 30.

Ref. püspöki hivatalnak Pozsonyban.

Kérem a püspöki hivatalt, hogy közölje ide a hivatalos álláspontot, amelyet mindkét csehszlovák himnusznak a templomokban való eléneklésével szemben elfoglal, esetleg, melyik egyházi, egyházi-iskolai és egyházi-nemzeti ünnepélyeknél tartaná az egyházi hatóság megengedhetőnek a nemzeti himnuszoknak templomokban való eléneklését.

Referátus igazgatója: Folprecht s. k.

/Pecsét./

476. Forrás

/Ugyanezen lapon ceruzával írtan olvasható az alábbi fogalmazás, amit valószínűleg válaszul küldött a püsp. hivatal a fenti levélre:/

Miniszter Úr!

Hivatkozva a f. év aug. 30.-án kelt 4444 prez/ai 1922. számú megkeresésére, van szerencsém értesíteni, hogy ref. ker. egyházunkban – templomi istentiszteleteink alkalmával csak egyházi énekeskönyvünkbe felvett, ki-

zárólag vallásos tartalmú énekek énekeltek és énekelteknek, (a nemzeti himnusz éneklése a templomokban mivel énekes könyvünkben nem foglaltatik, nem engedhető meg.) Más énekek meg nem engedhetőek.

/Megjegyzés: Ez a ceruzával irt szöveg hű másolata, amiből kitűnik, hogy az elküldött válaszban csak a zárójelen kívüli rész szerepelhetett. Tárnok./

477. Forrás

/Tizáninenni e. ker. irattárából. – 24/1925. sz. Gépírás./

Prezídium referátu ministerstva školstva a nár. osvety v Bratislave,
Predmet: Oslava 28.ríjna v ref. cirkvi v kosiciach. číslo: 6653 prez. ai
1924.

k číslu zo dňa 19.. Bratislava, dňa 16. ledna 1925.

Pri odpovedi uvedte vždy presne horejšie číslo! O každej veci píšete zsvlášť.

Ref. biskupskému úradu v Rimavskej Sobote.

Z roku na rok dochádzajú na tunajší úrad zprávy, že košický ref. farár Gabriel Gönczy pri národných sviatkoch ako 7. brezen /narodeniny pána prezidenta T. G. Masaryka/ a 28. ríjen, bol požiadany štátnymi úradmi o konanie slávnostných bohoslužieb, avšak toto vždy odoprel odvolávajúc sa na to, že nemá k tomu rozkazu.

Súc si vedomý, že farár i v tomto ohľade podlieha cirkevnej vrchnosti, žiadam tamojší úrad, aby uvažoval o možnosti príslušného opatrenia v tomto smere, by odstránené byly opätovné sťažnosti štátnych úradov na ref. cirkev pre nekonanie bohoslužieb pri výšuvodených príležitostiach. Je pochopiteľné, že si štátne úrady sťažujú hlavne v Košiciach, kde az na ref. cirkev, všteky ostatné vyznania bez výnimky majú v uvedené dni vo svojich kostoloch bohoslužby, len v ref. cirkvi nie.

Žiadam, aby mi bolo sdelené, zda a jaké opatrenie hodlá tamojší úrad v tejto veci uciniť.

Za ministra: v z. Nečitateľný podpis.

/Pečat:/

Prezídium referátu ministerstva školstva a nár. osvety v Bratislave, ./
Znak./

Fordítás:

Iskolai és nemzetművelődésügyi minisztérium referátusának elnöksége. Pozsonyban.

Tárgy:

Október 28. megünneplése Kassán a ref. Egyházban. 6653/1924.pln. szám.

Pozsony, 1925. január 16.

Válasznál pontosan a fenti számra hivatkozzon! Minden ügyben külön írjon.

Ref. püspöki hivatalnak Rimaszombatban.

Évről évre érkezik az itteni hivatalhoz jelentés, hogy a kassai ref. lelkész, Gönczy Gábor, a nemzeti ünnepek alkalmából, mint március 7.-én /Marsyryk G. T. elnök úr születésnapja/ és Október 28. felkérte az állami hivataloktól istentisztelet végzésére, de ezt mindig megtagadta arra hivatkozva, hogy nincs rá parancsa.

Tudva, hogy a lelkész e tekintetben is egyházi hatósága alá van rendelve, kérem ottani hivatal, hogy fontolja meg ez irányú megfelelő intézkedés lehetőségét, hogy a fentemlített alkalmakkor istentisztelet nem tartása miatt az állami hivataloktól a ref. egyház ellen emelt panasz megszűnjék. Érthető, ha az állami hivatalok főleg Kassán panaszkodnak, ahol kivéve a ref. egyházat az összes többi felekezetek kivétel nélkül tartanak a fentemlített napokon istentiszteletet, csak a ref. egyházban nem.

Kérem, hogy jelentse nekem, mikor és milyen intézkedést szándékozik ottani hivatal ez ügyben tenni.

miniszter helyett: távollétében, Olvashatatlan aláírás.

Pecsét.

478. Forrás

Ugyanezen aktában van Czinke püspök kézírásával a fogalmazvány, a referátus elnökségéhez adott válaszról, amint következik:

6653/1924 eln. számú leiratára –ismételten– tisztelettel értesítem, hogy hitelveinkből kifolyólag mi reformátusok semmiféle ünnepet nem tartunk a Jézus Krisztus váltságtényeinek emlékezetére szentelt ünnepeken kívül, és a vasárnapokon kívül.

Még a reformáció emléknapiját, az október 31-ikét is, éppen ez elvből kifolyólag, az okt. 31-hez legközelebb eső vasárnapon üljük meg. Embereknek annál kevésbé szentelünk ünnepet.

Istentiszteletet azonban természetesen minden nap tartunk, ha van hozzá gyülekezet.

Egyidejűleg felhívtam azért a kassai református lelkész urat, hogy március 7.-én és október 28-án is, ha erre az ottani állami hivatalok felkérlik, a reggeli istentiszteletet tartsa meg, hogy azon a hivatalnok urak részt vehessenek, ha nem vesznek részt, természetesen nem tarthatja meg.

Amit irányadóul és ahhoz való alkalmazkodás végett a kassai református egyházzal és annak lelkészi hivatalával is közlök. Rsz. 1925. jan. 21.

479. Forrás

/Tiszáninneri e. ker. irattárából. – 175/1924. sz. Gépírás./

Prezídium referátu ministerstva školstva a nár. osvety v Bratislave
Predmet: Oslava narodenín presidenta T. G. Masaryka v župe Košickej
Číslo 2117 pres. ai. 1924.

Bratislava, dňa 14. dubna 1924.

Pri odpovedi uvedte vždy presne horejšie číslo! O každej veci píšete zvlášť.

Ref. biskupskému úradu v Rimavskej Sobote.

Z príležitosti výročia 74. narodenín pána prezidenta republiky byly usporiadané v Košiciach v kostoloch všetkých tam sa nachádzajúcich vyznaní slávnostné bohoslužby až na kostol ref. cirkve. Žiadam za podanie vysvetlenia, z akých dôvodov sa bohoslužby práve len v reformovanom kostole nekonaly.

Za ministra: P. Mašek v. r.

/Pečat:/Prezidium referátu ministerstva školstva a národnej osvety v Bratislave.

Fordítás:

Iskolai és nemzetművelődésügyi minisztérium referátusának elnöksége Pozsonyban.

Tárgy: Masaryk G.T. elnök születésnapjának megünneplése a kassai megyében 1924-ben.

2117 eln. /1924. szám.

Pozsony, 1924. április 14.

Válasznál mindig pontosan hivatkozzék a fenti számra! Minden ügyben külön írjon.

Ref. püspöki hivatalnak Rimaszombatban.

A köztársasági elnök úr 74. születési évfordulója alkalmából Kassán az ott levő valamennyi vallásfelekezet templomában ünnepi istentisztelet tartatott kivéve a református egyház templomát, kérem azért felvilágosítás adását, milyen okból csupán csak a református templomban nem végeztek istentiszteletet.

miniszter helyett: Masek F. s. k.

Pecsét.

480. Forrás

/Ugyanott a másolaton gépírásmásolat:/

A szlovenszkói tiszáninneri ref. egyházkerület püspöki hivatala.
175/1924. sz. Rimaszombat, 1924. április 29.

Nagytiszteletű Ref. lelkészi hivatalnak. Kassa.

Másolatban megküldöm s jelentést kérek arról, vajon felszólítást kapott-e és kitől ünnepi istentisztelet tartására köztársasági Elnök úr születésnapja alkalmából. atyafiságos szeretettel: Pálóczi-Czinke István püspök.

481. Forrás

/Tiszánineni e. ker. irattárából. –ad 175/1924. sz. – Kézírás.
/26/1924.

Főtiszteletű Püspök Úr!

Folyó évi április 29.-én kelt 175/1924. számú iratára tisztelettel jelentem, hogy a Köztársasági elnök születésnapján tényleg nem tartottam istentiszteletet. Nem pedig azért, mert erre egyházi hatóságomtól éppen úgy, mint az itteni világi hatóságoktól felszólítást abszolút nem kaptam.

A születésnap előtti napon megjelent lelkészi hivatalomban a zsupáni hivatalnak egyik hivatalnok a s azt kérdezte tőlem, hogy mely órában lesz az ünnepi istentisztelet? Én azt feleltem, hogy ünnepi istentisztelet nem lesz mert erre felszólítást sehonnan sem kaptam, ha azonban a zsupán úr elrendeli, tartok istentiszteletet. Kérem ezt a zsupán úrnak megmondani.

A hivatalnok erre eltávozott, de ezután sem érkezett hozzám semmi felszólítás.

Kiváló tisztelettel vagyok

Kassán 1924. május 3. kész szolgálja Gönczy Gábor s. k. ref. lelkész.

Pecsét: Ref. Farský Úrad – Ref. Lelkészi hivatal Košice

482. Forrás

/Ugyanott, a püspök jelentése: gépírás másolat./

175. 4. 4. május 5.

Masaryk G. T. köztársasági elnök úr születésnapjának megünneplése 1924-ben. 2117.eln./

4. április 14.

Iskolaügyi és Nemzetművelődési Minisztérium Referátusa Elnökségének Bratislava.

Hivatkozással fenti számú leiratra, Köztársasági elnök úr 74. születési évfordulója alkalmából tartott ünnepi istentiszteletek ügyében, van szerencsém tisztelettel jelenteni, hogy a kassai református templomban ez alkalommal ünnepi istentisztelet azért nem tartatott, mert az ottani lelkész a világi hatóság által ilyenek tartására fel sem szólított. Ha ily-

nemű felszólításnak különben sem tehetett volna eleget, mivel egyházi törvényeink értelmében a lelkész csakis az illetékes egyházi főhatóság által közölt leiratoknak, kormányrendeleteknek köteles engedelmességedni, illetve más úton közölt rendeletek végrehajtása fegyelmi vétséget képez. Az illetékes egyházi főhatóság pedig ez alkalomból ünnepi istentisztelet tartását azért nem rendelhette el, mert egyházunk hitelvei szerint – az Úr Jézuson kívül – semmi más személyiség tiszteletére templomainkban istentisztelet egyáltalában nem tartható.
püspök

483. Forrás

/Tiszáninneni e. ker. irattárából. – 514/1924. sz. Gépírásos eredeti/
Župán Župy Košickej.
Číslo: 11.581/1924 pres.
Košice, dňa 29. októbra 24.
Predmet: Neprístojnosti v reformátskom kostole v Moldave. P.

Biskupskému úradu evangelickej reformátskej cirkve v Rim. Sobote.
Bolo zistené, že v moldavskom reformátskom kostole kancel ešte dnes je ozdobený sňurou s maďarskými štátnymi farbami /červené, biele, zelené/.
Ponevďč stav ten nezodpovedá terajšej pokročilej dobe a uráža veľmi národný cit československého obecnstva dovoľujem si na to upozorniť s požiadanim, aby odstránenia výšvedenej sňury bolo laskave miestnej ref. cirkvi nariadené a tak eventuelným z pohoršenia vychodiacim extrémom zabránené byť mohlo.
Za župána: Nečitateľný podpis.

Fordítás:
Kassai megye megyefőnöke.
11.581/1924 eln. szám. Kassa. 1924. október 29.
Tárgy: Rendellenesség a szepsi református templomban. T.

Püspöki hivatalnak Rimaszombatban.
Megállapíthatott, hogy a szepsi református templomban a szószék még ma is magyar nemzeti színű szalaggal van díszítve /piros, fehér, zöld./
Mint hogy ez az állapot nem felel meg a mostani előrehaladott időnek és nagyon sérti a csehszlovák közönség nemzeti érzését, bátorkodom erre figyelmeztetni a kéréssel, hogy szíveskedjék a helyi ref. egyháznak elrendelni a fentemlített szalag eltávolítását és így az esetleges botrányból eredő túlzásoknak eleje vétessék.
Zsupán helyett: Olvashatatlan aláírás.

484. Forrás

/Ugyanonnan, ugyanazon szám alatt./

A Szlovenszkói Tiszáninneri Ref. Egyházkerület püspöki hivatala.
514/1924. sz. Rimaszombat, 1924. november hó 20.

Nagytiszteletű Ref. Esperesi Hivatalnak Nagyszalánc.

Fenti megkeresést esetleges szükséges intézkedés és jelentéstétel céljából másolatban megküldöm.

Atyafiságos szeretettel: püspök.

485. Forrás

/Tiszáninneri e. ker. irattárából. – ad 514/1924. sz. Kézírás./

/Pecset:/ Abaújtornánská Ref. Diecesa Seniorský úrad. – Abaújtornai Ref. Egyházmegye esperesi hivatal. ad 380/1924. sz. nov. 25.

Főtiszteletű Püspök Úr!

A szépsi lelkésznek a templomi díszítés tárgyában beadott válaszejelentését tisztelettel beterjesztem.

Nagyszalánc 1924. nov. 25. Idrányi Barna s. k. esperes.

486. Forrás

/Ugyanezen irat belső tartalma:/

37/1924. sz. A szépsi ref. egyház lelkészi hivatalától.

Nagytiszteletű Esperes Úr!

A kassai zsupáni hivatal, 1924 október 29-iki, templomunk díszítése tárgyában, a püspöki hivatalhoz intézett alábbi felhívását vettem. Megállapított stb./Lásd, előbb az eredeti levél fordítását!/
A fentebbi felhívásra, egyházközségem nevében, a következő, tiszteletteljes nyilatkozatot teszem.

Bár már hat év óta állunk a csehszlovák köztársaság kötelékében s minden évben kétszer tartunk istentiszteletet, a csehszlovák nemzeti ünnepek alkalmából, szószékünk több mint százados díszítését, soha, senki sem kifogásolta, dacára annak, hogy községünk csehszlovák érzelmű polgárai, teljes egészükben, az istentiszteleten jelenvoltak. A fent hivatott s kifogásolt, nemzeti színű szalag mint piros-fehér-zöld-szalag szószékünkön nem volt soha s nincs ma sem. A szószék koronájának régi festésében, itt, ott mutatkozó, a csehszlovák nemzeti érzületet esetleg sértő színeket, a köztársaság törvényei iránti tiszteletből s a békés

együtt lakozás céljából, átfesteni fogjuk.

Szepsi 1924. nov. 24.

Kovács Béla s. k. ref. lelkész, t. b. esperes. Havas János s. k. gondnok.
/Pecsét:/ Ker. Farský Úrad, Ref. Lelkészi Hivatal Szepsi.

487. Forrás

/Ugyanonnan: gépirásmásolat./

Szepsi ref. templom sértő díszítése. 514. E. 4

4. X. 29. 4. december 2.

11. 581 eln.

P.T.

Zsupáni Hivatalnak Košice.

Hivatkozással fenti számú megkeresésére a szepsi református szószék csehszlovák nemzeti érzést sértő díszítése tárgyában, van szerencsém tisztelettel értesíteni, hogy a szepsi ref. lelkész és gondnok 1924. nov.24-iki 37/24. sz. jelentése szerint az ottani ref. templomban levő szószéken nem volt soha s nincs ma sem piros, fehér, zöld színű szalag.

488. Forrás

/Ungi e. m, irattárából. - 528./1924. sz. – Gépirás. /Cirill betűkkel az alábbi fej./

Civilní správa Podkarpatské Rusi, Školský Odbor

Čís. 29.302./24.

V Užhorodě, dne 4. prosince 1924.

Věc: František Biky, Reform. duchovní v Sevljuši, odstránění od vyučování náboženství ve stát.

školách.

Vrchní správě reformátské cirkve na Podkarp. Rusi v Tisašalamonu.

Ježto reformátský duchovní v Sevljuši František Biky odoprel konání slavnostních bohoslužeb při oslavy 28. října 1924 a taktéž í při oslavy pětiletého pripojení Podkarpatské Rusi k Č-S. R., respektíve vůbec slavnostních bohoslužeb nepořádal a tím projevil nepřátelské smýšlení vůči československé republice, školský odbor civilní správy žádá, aby jmenovaný zbaven byl ihned vyučování náboženství ve státních školách v Sevljuši a nahrazen jinou osobou.

Současně činíme opatření, aby jmenovaný duchovní ode dne 13. prosince 1924 nebyl správami techto škol k vyučování více dopuštěn.

Školní referent: Nečitatelý podpis.

/Kétnyelvű, orosz, cseh pecsét a fenti szöveggel./ Fordítás:
Kárpátalja Ruszinszko polgári közigazgatása iskolai szakosztály.
29.302./24. szám.
Ungvárt, 1924. december 4.-én.
Tárgy: Biky Ferenc, ref. lelkész Nagyszőlősen, elmozdítása a vallástanítástól állami iskolában.

A kárpátalja-orosz református egyház igazgató hatósága Tizsasalamonban.

Minthogy Biky Ferenc, nagyszőlősi református lelkész megtagadta az 1924. október 28.-i ünnep alkalmából az ünnepi istentisztelet elvégzését és úgyszintén Kárpátalja-Russzia Csehszlovák köztársasághoz csatolásának öt éves évfordulójának ünnepe alkalmából, illetve egyáltalán nem tartott ünnepi istentiszteleteket és ezzel kifejezte a csehszlovák köztársasággal szemben ellenséges érzületét, a polgári közigazgatás iskolai szakosztálya kéri, hogy nevezett azonnal mentessék tel a nagyszőlősi állami iskolában a vallástanítástól és pótolassák más személlyel.

Egyúttal intézkedünk, hogy nevezett lelkésznek 1924. december 13. napjától ezeknek az iskoláknak az igazgatói ne engedjék meg ott a tanítást.

Iskolai előadó: Olvashatatlan aláírás.

/Kétnyelvű pecsét./

489. Forrás

/Tizsáninenni e. ker. irattárából. ad 514/1924. sz. Gépírásmásolat./

A szlovenszkói tizsáninenni ref. egyházkerület püspöki hivatala.

Rimaszombat, 1924. december 2. ad 514-/1924. sz.

Nagytiszteletű Ref. Esperesi hivatalnak Nagyszalánc.

A szepsi ref. lelkész 37/1924. sz. jelentésének ama része: „minden évben kétszer tartunk istentiszteletet a csehszlovák nemzeti ünnepek alkalmából”, - különösen meglepett engem, már csak azért is, mert tudomásom szerint a püspöki hivatal ilyen irányban rendeletet ki nem adott. A kormánynak a Köztársasági elnök születésnapja megünneplése tárgyában a püspöki hivatalhoz intézett leiratra pedig olyan választ adott, hogy mi az Idvezítő születési ünnepén kívül senkinek a tiszteletére ünnepet nem ülünk.

Kérem, méltóztassék felvilágosítást kérni nevezett lelkésztől: minő utasításra szokott ő hivatalos istentiszteletet tartani? Az ilyen önkényes eljárás, felsőbb utasítás be nem várása eredményezi aztán az ilyen kellemtlenkedéseket, mint a szepsi eset is mutatja.

Atyafiságos szeretettel: püspök

490. Forrás

/Tiszáninneri e. ker. irattárából. ad 566/1924. sz. Kézírás./
400./1924. sz. /Pecsét:/Abaujtorňanska Ref. Diecesa Seniorsky úrad.
Abaujtonnai Ref. Egyházmegye esperesi hivatala ad 514. sz.-ra.
Nagyszalánc 1924. dec. 11.

Főtiszteletű Püspök Úr!

Kovács Béla szépsi lelkész befelelő nyilatkozatát csatoltan van szerencsém beterjeszteni. Kegyen szabad azonban a saját véleményemet is hozzáfűzni, a mit csak az alkotmányos rend okáért nem cselekedtem meg a szabályszerű eljárás előtt.

Úgy vélem, hogy az inkriminált kifejezés ebben a formában csak a hangzatosság okáért volt megírva. A járási székhelyeken lakó testvéreknek szokása a saját ekklézsiájuk különleges helyzetének az előtérbe tolása és olyan feltüntetése, mintha náluk másmilyen eljárás volna szükséges, a „városban”, mint a falun. Ezért kellett itt is kidomborítani a hivatalos jellegét a közönséges hétköznapi istentiszteletnek.

K. B. a 74 éves életkora mellett beteges, munkaképtelen, csak éppen felcsillámlik benne néha a régi önérzet és mondani akarás. Az eljárást méltóztassék beszüntetni, illetőleg nem folytatni tovább.

Állandó tisztelettel vagyok Idrányi Barna s. k. esperes.

491. Forrás

/Tiszáninneri e. ker. irattárából. – 566/1924. sz. – Kézírás./
40./1924. sz.

A szépsi ref. egyház lelkészi hivatalától.

Nagytiszteletű Esperes Úr!

Folyó év és hó 5-ikén, 400/1924 sz. a. kelt megkeresését, melyben közölni méltóztatik velem a szlovenszkói tiszáninneri ref. egyházkerület püspöki hivatalának, ad 514/1924 sz. felhívását, melyben 37/1924 sz. jelentésemnek azon kifejezése alapján „minden évben kétszer tartunk istentiszteletet a csehszlovák nemzeti ünnepek alkalmából”, felvilágosítást kíván tőlem Nagytiszteletűséged útján arra nézve: minő utasításra szoktam hivatalos istentiszteletet tartani?

A feltett kérdésre, a legőszintébb s legmélyebb tisztelettel egyházi felsőbb-ségeink iránt, a következőkben van szerencsém válaszomat megadni.

A csehszlovák nemzeti ünnepek megtartása, 1920-ban kezdődött.

Zsupáni rendeletre, a járási Főnökség felhívása s kérése alapján.

Tehát még akkor, amikor az állam és egyház közötti jogviszony kiala-

kulva nem volt, amikor egy ilyen rendelet megtagadása esetén úgy gyülekezeteink mint mi lelkészek a legnagyobb mérvű zaklatásoknak esetleg meghurcoltatásnak lehattunk volna kitéve.

Úgy hiszem, a napilapok hírei nyomán, hogy ezek a csehszlovák nemzeti ünnepek, minden nagyobb városban s járási székhelyeken a mi felekezetünk lelkészei által is megtartattak, bár az is lehet, hogy csalódom.

A fogadalom letétele után nem láttam semmi lehetetlenséget abban, hogy a békességes együttlakás érdekében meghozzam azt az áldozatot, hogy a csehszlovák nemzeti ünnepek alkalmából egy-egy rövid imát, annyival is inkább, mert kis városunkban a mienken kívül még két felekezet bír templommal s azoknak mindenikében a csehszlovák ünnepi istentiszteleteket megtartották. Ha mi ilyen körülmények közt az istentiszteletek megtartását megtagadjuk, az államhatalom igen könnyen az állam elleni tüntetésnek vette volna azt, s minket esetleg nagyobb mérvű zaklatásoknak s büntetéseknek tett volna ki.

Végül még csak annyit legyen szabad megjegyezniem, hogy én az egyházi fensőbb hatóság ez ügyre vonatkozó rendeletét, intézkedését mind ez ideig nem láttam.

Azt hiszem, a jövőt illetőleg a ref. papság nagy hálával viseltetnék az egyházi fensőbb hatóságok iránt, ha a ref. lelkészi kar, különben is igen gyenge hajóját a Scilla és Charibdis közül kiszabadítanák.

Őszinte bizalommal vagyok Nagytiszteletűségednek alázatos szolgája Kovács Béla s. k. ref. lelkész, t. b. esperes.

Szepsi 1924. dec.10.

/Pecsét:/ Ref. farský úrad Moldava.

Ref. lelkészi hivatal Szepsi.

492. Forrás

/Beregi e. m. irattárából 147/1925 .Gépírás./

/A kárpátaljai református egyházkerület püspöki hivatala.

361 szám. 1925.

Nagytiszteletű Esperes Úr!

Hivatkozással 626-924 sz. kérdésére az állami ünnepeken tartandó istentiszteletek helyének s idejének bejelentési kötelezettségét illetőleg értesítem Nagytiszteletű Urat, hogy református egyházunkban soha szokásba nem volt az, hogy állami ünnepeken istentiszteleteket tartotunk volna, s ma sincs okunk e szokástól eltérni annyival inkább, mert ez nézetem szerint hitelveinkkel sem egyeztethető össze.

Ha azonban az állami hatóságok egyes hivatalai a helyi lelkészi hivatalt idejében ily istentisztelet tartására felkéri, mint a múltban, úgy esetről

esetre a jelenben is megtehetik a lelkész urak, kötelezőleg ezt mink ki nem mondhatjuk. Ily állami ünnepeken tartandó istentiszteletekre vonatkozólag esetről esetre az állami hatóság az egyházi főhatóság útján szokta kérését közölni s a főhatóságnak a joga intézkedni, miután azonban engem és hivatalomat az állami hatalom következetesen mellőz, e tekintetben én nem intézkedhetek.

Atyafiságos szeretettel vagyok Munkács 1925. febr. 6.

Bertók Béla s. k. püspök.

/ Pecsét:/ Kárpátaljai egyházkerület püspöki hivatala. Cirill betűkkel ugyanez.

493. Forrás

/Tárnok Gyulához írt levél, található a Magyarországi Egyetemes Konvent levéltárában. - Kézírás./

31. sz./ 1940.

Nagytisztelű Tárnok Gyula úrnak, teol. m. tanár, lelkipásztor, Marcelháza. Felhívásodra küldöm a kiutasításomról szóló zsupáni végzést és a beregszászi járási hivatal erre vonatkozó értesítését.

Leírok egy esetet, amelyre vonatkozólag azonban nincs semmiféle iratom és az évre sem emlékszem, mikor történt /talán 1925 táján/. Rendeletre okt. 28-án ünnepi istentiszteletet kellett tartanunk. Csehszlovák állami zászlónk még nem volt. Kidobolták, hogy a középületeket és magánházakat is fel kell lobogózni. Ködöböcz Károly öreg harangozónk, mikor felment a toronyba harangozni, abban a hiedelemben, hogy én elfelejtettem a zászlókitűzést elrendelni s ebből még baj lehet, körülnézett és nem látván a toronyban más zászlót, csak a gyászlobogót, azt kitűzte a toronyra, mint vallatásakor kétségbeesetten mondta: azért, mert kedvezni akart a cseh uraknak.

Ezért őt perbe fogták, a hetenyi csendőrség pedig rendeletet kapott, hogy engem a legközelebbi úton tegyen át a határon. Mielőtt azonban a rendeletet foganatosították volna, telefonon értesítették a csendőrséget, hogy további rendelkezésig várjon. A harangozót a beregszászi járásbíróság 30 Kcs-ra büntette. Engem a beregszászi járási hivatalba idéztek és ott Dudinszky Béla hallgatott ki, ügyem felmentéssel végződött.

Mint többi állampolgárság nélküli lelkésztestvérem, úgy én sem kaptam kongruát és az egyházam sem kapta az adócsökkentési segélyt.

Csonkapapi 1940. április 11.

u. p.: Mezőkaszony.

Testvéri üdvözlettel Illyés István ref. lelkipásztor.

A csonkapapi református lelkészi hivatal pecsétje.

494. Forrás

/Kamocsai ref. egyház irattárából/

Másolat:

Zsupáni hivatal Bratislavában mint másodfokú rendőrhatósági büntető bíróság. Szám: 35617./1927.– Bratislava, 1927. június 7, Járási hivatal Komárnóban mint elsőfokú rendőrhatósági büntető bíróság az 1927. április 6. hozott határozatával Boross Kálmán ref. lelkész, kamocsai lakost, mint vádlottat rendőri büntető ügyben bűnösnek mondta ki annyiban, hogy mint a kamocsai ref. felekezeti iskola – iskolaszéki elnöke megengedte, – 1927. január 6.-án az elemi felekezeti iskolában a tanítást - s azért elítélte őt az 1879. évi XL. tc. 52. ik §.-a alapján 200 K. pénzbírságra, mely pénzbírság 15 napon belül végrehajtás terhe mellett kifizetendő és leszámolandó az 1901. évi XX. tc. 23. §-ban jelzett célok javára, behajthatatlanság esetében azonban 10 napi elzárásra fordítandó s annak költségeit az elítélt viseli. Ezen elsőfokú ítéletet a zsupáni hivatal Koloman Boross írásbeli fellebbezése folytán vizsgálat alá vette és a következő ítéletet hozott: Főnt jelzett elsőfokú ítélet jóváhagyatik a kellő indokolás alapján. Erről értesítetik járási hivatal Komárnóban mint elsőfokú rendőrhatósági büntető bíróság a kiadott iratok visszaküldésével azon célból, hogy ezen másodfokú rendőrhatósági büntető bíróság által hozott ítélet ellen 15 napon belül számítva a kézbesítés napjától az elsőfokú rendőrhatósági bíróság útján az iskola és közművelődési ügyi minisztérium bratislavai referátusához terjeszthető be. - Zsupán helyett: olvashatatlan aláírás.

Igazolom, hogy fenti másolat a kamocsai egyház irattárában lévő eredetivel szó szerint megegyez. /Pecsét: Ref. Lelkészi hivatal Pecsétje. Kamocsa./ Kamocsa. 1940. febr. 8. Kossár István ref. lelk.

494. Forrás

/Barsi e. m. irattárából. – 628/1928. sz. Sokszorosított./

Igentisztelt Uram!

A jubileumi ünnepségek kérdésében szükségesnek tartom a helyes jogi álláspontról a következőkben tájékoztatni:

Olyan törvény vagy nyilvános rendelet, mely azt rendelné el, hogy minden község tartozik a járási székhelyen vagy más kerületi központban tartandó jubileumi ünnepségekre képviselőket küldeni, nincs! Titkos rendelet lehetséges, hogy az erre utasított járásfőnök ad vagy adott ily utasítást a jegyzőknek, akik aztán az utasítást úgy adják elő, mintha az valamely törvény parancsa lenne vagy valamely törvényerejű nyílt rende-

letből folynék. A jegyző urak esetleges ily beállítását azonban senki sem köteles elfogadni. A község egyszerűen erre a beállításra nem tartozik a jubiláris ünnepekre képviselőket küldeni. Még a község elöljárója, starostája, bírója se tartozik elmenni a jubiláris ünnepekre, mert ő nem állami tisztviselő, hanem egy párt megbízottja, akivel a minisztérium sem rendelkezhetik, mert fegyelmi jogot nem gyakorolhat felette, ellenben a párt a megbízást tőle bármikor megvonhatja.

Az lehetséges és jogilag megengedett, hogy a jegyző kéri a községi képviselőtestület törvényes módon való összehívását az összehívó és gyűlés napja között 3 napnak kell eltelni, hogy a képviselőtestülettel a jubiláris ünnepegen való képviselő kérdésében határozatot hozhasson. Ezt a képviselőtestületi közgyűlést tartozik a bíró összehívni, azon elnökölni és ha határozatképes a képviselőtestületi közgyűlés, vagyis ha a képviselőtestület tagjainak több, mint fele van jelen, úgy annak határozatát tartozik megállapítani és kihirdetni! Ha a gyűlés nem határozatképes, akkor új gyűlés összehívásának van helye.

Ha községi képviselőtestület oly határozatot hoz, hogy kiküldi a képviselőket és személy szerint is megnevezi őket és mert ezen határozatot senki meg nem fellebbezi, az jogerőre emelkedik, akkor ezen az alapon elmehetnek a jegyzővel és a bíróval a kiküldöttek! Ellenben nem tartoznak elmenni. Mert a képviselőtestületi határozat ünneplésre vagy ünneplésen való részvételre senkit sem kötelezhet akkor, amikor a törvény erre nem kötelezi. A kiküldetést nem tartozik senki elfogadni és teljesíteni! Még a bíró se és még ő is az általa kihirdetett határozat dacára otthon maradhat, csak annak teszi ki magát, hogy az a párt, amelynek megbízottja, megvonhatja tőle a megbízást! Ha a községi képviselőtestület tagjai vagy egyesek el akarnak menni a jubiláris ünnepekre, természetesen elmehetnek! Hiszen a lelkiismereti szabadságot a csehszlovák alkotmány-törvény 121. §-a mindenki részére biztosítja! Aki örülni akar, most van miért örülnie, azt az örömkinyilvánításában megakadályozni nem szabad! De viszont aki úgy érzi, hogy lelkét az öröm nem ostromolja, azt ünneplésre kényszeríteni az alkotmánytörvény 121. §-a nem engedi! Ezen törvényes rendelkezés folytán még a községek sem tartoznak oly határozatot hozni, hogy a jubiláris ünnepeken részt vegyenek! Mert hangsúlyozom, hogy oly törvény, mely a tíz éves jubileumi ünnepen való részvételt állampolgári kötelességgé tenné, nincs. Magát az október 28-i napot a 65/1925. sz. törvény állami ünneppé teszi azonban az sem írja elő azt a parancsot, hogy ezt az állami ünnepnapot minden csehszlovák állampolgár köteles megünnepelni!

Ez a törvény csak azt írja elő, hogy ennek a napnak megünnepelési módját az elsőfokú politikai hatóság /rendőri/, a közhivatalok, közintézetek, a nyilvános és nyilvánossági joggal bíró iskolák részére rendeletileg

meghatározatja és ezek tartoznak ezen rendeletet büntetés terhe alatt teljesíteni! De ez a rendelet csak a felsoroltakra vonatkozik! Mások tehát úgy ünnepük az október 28-át, ahogy akarják vagy ha nem akarják, akkor egyáltalán nem ünnepük és a teljesen szabad elhatározásukért semmiféle bántódásuk nem lehet! Ellenben az a hivatalos közeg, aki bármely jogkövetkezménnyel megfenyíti az egyes állampolgárokat, arra az esetre, hogyha ünnepelni nem akarnak, a hivatalos hatalmával él vissza és bűnvádi eljárásnak teszi ki magát. Nincs törvényes alapja az olyan járási főnöki nyílt vagy titkos rendelkezésnek sem, amely máglyák gyújtását rendeli el az egyes községeknek és azt is elrendeli, hogy a Matica szlovák nemzetiségű egyesületből kérjenek ünnepi szónokot, küldjenek be érte a község terhére és költségére kocsit s annak, aki Matica szónokáért bemegy, a község terhére napidíjat kell fizetni s hogy ennek a hatóságilag kijuttatott szónoknak meghallgatására az egész községnek össze kell seregleni! A jegyző urak ilyen rendelkezése még kevésbé bír érvénnyel!

Mindezeket pedig azért közlöm a tisztelt címmel, hogy a törvényes állásponttal tisztába jöjjön és mindenkinek, aki azt kérdezi, hogy mit parancsol a törvény és a jog, kellő felvilágosítással tudjon szolgálni. De közlöm ezt azért is, mert módot akarok nyújtani arra, hogy azok, akikkel szemben közigazgatási visszaélést, hivatalos hatalommal való visszaélést követnek el, az az állam törvényei által rendelkezésre adott jogvédelmet igénybe vehesse! Nekem, mint a magyar nemzeti kisebbséghez tartozó törvényhozónak, kötelességem a magyar nemzeti kisebbség tagjait a törvényes álláspontról tájékoztatni s ha jogvédelemre szorulnak, azt rendelkezésükre is bocsátani!

Ami álláspontunk az, hogy senki se kényszeríthető arra hogy örüljön akkor, amikor síri szeretne!

De mi senkit sem kényszerítünk arra se, hogy az ünneplésről elvonuljon, ha lelke ünnepelni kíván!

Teljes tisztelettel: Dr. Törköly József szenátor.

495. Forrás

/Abaujtonai e. m. irattárából. – kézírás./

/Ref, Farský Úrad Moldave. Szepsi ref. lelkészi hivatal./

81. sz. 1928

Nagytiszteletű Esperes Úr!

A Református Egyháznak az okt. 28. iki ünnepekkel szemben való elvi álláspontját és magatartását a püspöki körlevél kifejezte ugyan, azonban gyakorlati utasításokat egyáltalában nem közölt.

A mai napon vettem a Járási főnök rendeletét, mely szerint az egyházi épületek 27.-én és 28.-án fellobogózkodók és kivilágítandók, hivatkozva az 1925 évi 65 sz. törvény 3. §-ra, mely így szól:

„Október 28. ára, a vasárnapokra vonatkozó törvényes rendelkezés érvényes.

Az elsőfokú politikai /rendőri/ hivatalok a helyi viszonyokhoz képest a közhivatalok, közintézetek, nyilvános vállalatok iskolák részére, valamint a nyilvánossági joggal bíró iskolák részére a nap méltó külső megünneplését célzó rendeleteket bocsáthattak ki.”

Ezeknek a rendelkezéseknek meg nem tartását az elsőfokú politikai /rendőri/ hivatalok /közigazgatási rendőrhatalóságok/ 10.000 K.-ig terjedhető bírsággal vagy egy hónapig terjedhető fokkal /elzárással/ büntetik. A behajthatatlan bírságot egy hónapig terjedhető megfelelő fogházra /elzárásra/ kell átváltoztatni. A bírságok az állam kincstárba folynak.”

A törvényből tehát expressis verbis nem tűnik ki, hogy az egyházak is kötelesek ilyenmű rendelkezéseknek eleget tenni amennyiben az egyház nem közhivatal stb. Az ugyan nem akadály, hogy zászlónk nincs. Vajon volt-e vagy van-e egyházi rendelkezés, mely tiltaná gyászlobogón kívül a templomra való kitűzését?

Arra az álláspontra helyezkedve, hogy az egyház nem közhivatal, továbbá mivel a törvény az egyházakat kifejezetten nem sorolja fel: helyesnek méltóztatik-e ítélni, hogy a templom cseh nemzeti lobogót nem tűzünk ki, valamint a parochiára sem, amennyiben az magánlakás. Egyébként az istentiszteletet megtartjuk a Püspök Úr közölte imádsággal.

Nagytiszteletű esperes úr mielőbbi sürgős utasítását várva.

Maradok alázatos tisztelettel Csáji Pál s. k. h. lelkész Szepsi 1928. okt. 23. Pecsét./ Ref. farsky úrad Moldva Ref. lelkészi hivatal Szepsi.

496. Forrás

- Idrányi Barna esperes válasza. -/Abaujtonai e. m. irattárából. - 407/1928. sz. - Kézírás./

407/1928. sz. okt. 25. este.

Bizalmas.

Tiszt. l. t. 81. sz. leveledre válaszem:

1. A čsl. nemz. zászló a templomra is, meg –ha van annyi– a paróchiára is kitéhető, sőt a toronyra, amennyiben a hatósági felhívás meg van, kiteendő.

2. a Püspök úr által kiadott imádságot én Szaláncon nem mondom el. Járási székhelyen és a hatósági felhívás birtokában még kevésbé. Vértanú koszorúra nincs szükségünk. Egy imádság megírásához neked nincs szükségem mankóra.

I. esp.

Ezt a levelet pedig azért jeleztem bizalmasnak, mert bár tartalma egészen természetes, nincs szükség arra, hogy kivált illetéktelenek tudomást szerezzenek arról, hogy a 10 eszt. jubileumon és a törvényeink bírálata idején, meg a kongrua folyósítás küszöbén köztünk ilyen viták lehetnek folyamatban. I.

497. Forrás

/Beregi e. m. irattárából. - 251/1929. sz.- Sokszorosítás. /

Zemský úrad pro zemi Podkarpatoruskou v Užhorode.

Číslo: 6947-III-4/1929. V Užhorode, dne 16. února 1929.

Předmět: Státní hymna.

Správě řeckokatolické eparchie mukačevské v Užhorode,

Římskokatolickému vikarskému úradu v Dercenu,

Děkanskému úradu reform. církve v Sevlušči,

Seniorátnímu uradu evang. augsburg. církve v Užhorode, Kanceláři pana řeckovýchodního /Pranoslavného/ biskupa v v Hustu,

Radě starších církve československé v Užhorode, v Hustu,

Představenstvu babtistické náb. obce v Mukačeve,

Hlavnímu rabínskému úradu - Užhorod, Mukačevo, Veš. Berezná, Serednoje, Nižní Verečský, Svalava, Benedikovce, Rosvegovo, Kosino, Berehovo, Iršava, Bílky, Dolha, Volovoje, Hust, Královo nad Tisou, Tačevo, Vyskovo, Horní Apsa, Rahovo, Velký Bočkov, Jasina, Vulok.

Ve zprávách předkládaných zdejšímu úradu o průběhu různých oslav bylo uvedeno, že zpívaná, resp. hraná byla česká a slovenská hymna.

Toto označení nutno pokládati za pochybné, neboť vychází z nesprávného předpokladu, že prvá strofa státní hymna je snad hymnou pro zeme historické a druha strofa hymnou pro Slovensko, kdežto ve skutečnosti jde tu o jedinou nedílnou státní hymnu pro jednotný a nedílný stát Československý /§ 3 a 1. 1. ústavní listiny/.

Proto jest dbáti toho, aby při uspořádání slavností hymna zpívána resp. hrána byla vždy celá, t. j. „Kde domov můj“ a „Nad Tatrou se blýská“ a to uvedeném pořadí. Je-li přidáván zde obvyklý nápěv „Podkarpatský Rusinů,“ bude jej přidati za oběma hořejšími strofami státní hymny.

O tom vyrozumívám tamní správu za účelem učinění příslušného stálého opatření v hořejším smyslu, aby veškeré duchovenstvo resp. představenstvo náboženských obcí, náboženských spolku a korporací bezpodmínečně a přesně se řídily dle toho.

Za zemského presidenta: Nečitatelný podpis.

Fordítás:

Országos hivatal Kárpátaljaruszinszko részére Ungvárt.

6947-III-4/1929. szám. Ungvárt. 1929. február 16.

Tárgy: Állami himnusz.

Ref. egyház esperesi hivatalának Dercenben.

Az itteni hivatalnak különböző ünnepségek lefolyásáról beterjesztett jelentésekben jelentetett, hogy énekelték, illetve játszották a cseh és a szlovák himnusz.

Ezt a megjelölést hibásnak kell minősíteni, mivel hibás feltevésből ered, hogy az állami himnusz első versszaka talán a történelmi országok himnusza és a második versszaka a szlovák himnusz, míg a valóságban itt az oszthatatlan csehszlovák állam oszthatatlan és egységes himnuszá-ról van szó /alkotmánylevél 3. és 1.1. §.

Ezért ügyelni kell arra, hogy az ünnepélyek rendezésénél a himnuszt mindig egészében énekeljék, ill. játsszák, azaz: „Hol van honom” és „Tát-ra felett villámok cikáznak” és pedig a bevezetett sorrendben. Ha hozzáadják a „Kárpátaljai oroszok” szokott éneket, úgy ezt az állami himnusz fenti két versszaka után kell hozzáadni.

Erről értesítem ottani hivatalt az illetékes állandó intézkedések végrehajtása céljából a fentiek szerint, hogy minden lelkesység, ill. egyházköz-ségek előjáróságai és egyházi egyesületeke és testületeké feltétlenül és pontosan ehhez igazodjanak.

Országos elnök helyett: Olvashatatlan aláírás.

498. Forrás

/Kárpátaljai e. ker. irattárából. –117/1932. sz.– Gépírás./

Zemský úred pre zemi Podkarpatoruskou v Užhorode .

Číslo: 66611/III–4–ai 1932. V Užhorodě, dne 2. července 1932.

Predmet: Oslave státního scétko.

- 1./ Správě řeckokatolické eparchie v Užhorodě
- 2./ Rimskokat. apoštolské administrature v Užhorodě
- 3./ Správě pravoslavné eparchie v Mukačevě
- 4./ Biskupskému úřadu cirkve reformované v Mukačevě
- 5./ Seniorátu evang. cirkve augsb. v Užhorodě
- 6./ Predstavenstvu baptistické náb. obce v Mukačevě.

Ministerstvo školství a národní osvěty, jakož i zdejšímu úřadu byly oznámeny případy, že při oslavách státního svátku 28. října dochází ještě i nyní k různým nepřístojnostem, že jména k úmyslnému nedbání slavnostního rázu tohoto dne.

Ježto v takových případech duchovenstvo často se odvolává nedo-

dtatek příslušných pokynů se strany jeho církevních vrchnosti, žádám, aby veškerému duchovenstvu byly vydány přesné a zevrubné pokyny o chování se vůbec v tento slavnostní den a zejména i o povinnosti zpěvů státních hymnů a o setrvávání v kostele pon dobu tohoto zpěvu.

Žádám, aby o učiněných opatřeních byl zdejší úřad do 15. VIII. t. r. /ev. s příložením opisu vydaného neřízení/ náležitě zpraven.

Za zemského presidenta: Beskyd v. r.

Fordítás:

Kárpátaljaruszinszko Országos Hivatala Ungvárott.

66.611/III-4-ai 1932. szám. Ungvárt. 1932. július 2.-án.

Tárgy: Állami ünnepek ünneplése.

1./Görögkatolikus érsekség Ungvár

2./ R. kat. apostoli adiminsztrátúra Ungvár

3./ Pravoszláv érsekség Munkács

4./ Ref. egyház püspöki hivatalának Munkács

5./ Ág. ev. egyház esperességének Ungvár

6./ Baptista vallási község elnökségének Munkács.

Isk. és nemzetműv. minisztériumnak, valamint itteni hivatalnak jelentettek eseteket, hogy az október 28.-i állami ünnep ünneplésénél még most is előfordulnak nem illő zavarok, különösen e napon tartott ünnepi ülés szándékos figyelembe nem vevésével.

Mivel ilyen esetekben a lelkeszség gyakran arra hivatkozik, hogy az egyházi hatóság részéről nem kapott illetékes útmutatást, kérem, hogy valamennyi lelkeszségnek adassák ki pontos és szigorú utasítás az ezen ünnepélyes napon való magatartásról és kivált az állami himnusz-nak kötelező elénekléséről és ezen ének ideje alatt a templomban állva maradásáról.

Kérem, hogy az itteni hivatal f. é. VIII. 15.-éig /esetleg a kiadott rendelet másolatának melléklésével/ kellően értesítve legyen.

Országos elnök helyett: Beszkid s. k.

499. Forrás

/Kárpátaljai e .ker. irattárából. 117/932. Gépírás./

AdII7

Országos Hivatal Egyházi Osztálya Ungvár.

66.611/III-4 ai 1932 számra tisztelettel jelentem, hogy az okt. 28.-iki államünnep megülnésére vonatkozólag 133-1932 szám alatt az esperesi hivatalnak a következő iratot küldtem meg:

„Országos Hivatal 66611/III-4-ai 1932 sz. a. írja, hogy a hozzá érkezett jelentések szerint az okt. 28-i állami ünnep megtartásánál a felekezetek lelkészei nem járnak el azzal a komolysággal, mely ezt az ünnepet megilleti s több lelkész arra hivatkozik, hogy e tekintetben felsőbb egyházi hatóságtól utasítást nem kapott.

Felkérem Nagytiszteletű Urat, hogy a vezetése alatt álló egy házmegye egyházközségeinek presbitériumait hívja fel arra, hogy az okt.28-iki állami ünnepet mindenütt ünnepeljék meg a reggeli istentisztelet keretében s amennyiben a gyülekezet vagy a felekezeti iskolák növendékei az állami himnuszt tudják annyira, hogy azaz istentisztelet nivójának sérelme nélkül énekelhetők,- az állami himnuszt is énekeljék.”

Kiváló tisztelettel vagyok, Munkács 1932. aug. 23. Püspök.

500. Forrás

/Dunáninnyi e. ker. irattárából. - 179/1933.sz. - Gépírás./

Prezidium Krajinského úradu v Bratislave.

Číslo: 5314/1933. prez. Bratislava, dňa 15. februára 1933.

Oslavy sviatku 28. októbra.

Dôverné!

Biskupskému úradu reformovanej cirkve na Slovensku v Bratislave.

Zákonom zo dňa 14. októbra 1919, číslo 555 Sb. z. a n. bol ustanovený deň „28.októbra“ za štátny sviatok. Tento deň je podľa zákona zo dňa 3. apríla 1925, číslo 65 Sb. z. a n. tiež dňom pamätným.

Krajinský úrad s potešením zisťuje, že reformátské veriace obyvateľstvo väčšinou oslavuje tento deň vzniku Československej republiky tiež návštevou bohoslužieb. Mnohí duchovní vo snahe vyhovieť náboženským potrebám obyvateľstva záujmu štátnemu a príkazom svojej cirkve slúžia v tento deň slávnostné bohoslužby, po ktorých je návštevníkmi bohoslužieb spievaná štátna hymna.

Krajinský úrad však zistil, že nie všetci duchovní vyhovujú náboženským potrebám svojich veriacich v tomto smere a že nie sú všetci dosiaľ preniknutí lojalitou ku štátu do tej miery, aby iniciatívne plnili to, čo od nich verní príslušníci štátu a dobrí veriaci očakávajú.

Krajinský úrad so zrením k náboženskému učeniu reformov. cirkve očakáva, že jej duchovní, ktorí vo smysle tohoto učenia majú vychovávať veriacich k úcte a poslušnosti ku štátu, použijú tak významnej príležitosti, ako je oslava vzniku štátu k tomu, aby iniciatívne dávali veriacim možnosti oslavovať tento deň tiež v cirkvi a že preto sami zariadia slávnostné bohoslužby a nebudú vyčkávať podnetu z rad cirkevníkov a sami zariadia, aby po bohoslužbách bola spievaná štátna hymna.

Krajinský úrad preto sa úctivé táže tamojšieho úradu, či nepokladá za vhodné upraviť duchovných vo svojom správnom obvode osobitným normatívnym výnosom, aby iniciatívne oslavovali deň 28. októbra jednotne vo všetkých farnostiach spôsobom shora naznačeným a žiada, aby mu bolo láskavé sdelené tamojšie rozhodnutie, event. zaslaný odpis príslušného obežníka.

Za krajinského prezidenta: Nečitateľný podpis.

Fordítás:

Országos Hivatal elnöksége Pozsonyban

5314/1933. eln. szám. Pozsony. 1933. február 15.-én.

Október 28. megünneplése.

Bizalmas!

Református Egyház püspöki hivatalának Szlovenszkon

Az 1919. október 14.-én kelt a törv. és rend. tárában 555. számú törvénnyel „október 28.” napja állami ünnepnek állapított meg. Ez a nap az 1925. április 3.-án kelt törv. és rend. tárában a 65. sz. törvény szerint is emléknap.

Az Országos Hivatal örömmel győződött meg arról, hogy a református hitű lakosság többségében a csehszlovák köztársaság keletkezésének ezt a napját istentisztelet látogatásával is megünnepli. Sok lelkész abban a törekvésben, hogy a lakoságnak vallásos szükségletét állami érdekből kielégítse és a saját egyháza rendelkezését szolgálja ezen a napon ezen a napon ünnepélyes istentiszteletet tart, amelyek után az istentisztelet látogatói eléneklik az állami himnuszokat.

Az országos hivatal meggyőződött róla, hogy nem minden lelkész elégíti ki híveinek vallási szükségletét ebben az irányban és hogy nincsenek mindnyájan áthatva az állam iránt lojalitással abban a mértékben, hogy iniciatíve teljesítsék azt, amit tőlük az államnak illetékes és jó hívei elvárnak.

Országos hivatal a református egyház vallási tanításai iránti megértéssel elvárja, hogy lelkészei, akik ennek a tanításnak az értelmében kötelesek nevelni a híveket az állam iránti hűségre és engedelmességre, felhasználják az olyan jelentős alkalmat, mint amilyen az állam keletkezésének ünnepe, hogy iniciatíve adjanak a híveknek lehetőséget ennek a napnak az egyházban való megünneplésére is és hogy ezért maguk rendeznek ünnepi istentiszteletet és nem fogják bevárni a rendelkezést az egyházi tanácsoktól és maguk elrendelik, hogy az istentisztelet után az állami himnuszok énekeltessenek.

Ezért országos hivatal tisztelettel kérdezősködik ottani hivataltól, vajon nem tartja-e alkalmasnak figyelmeztetni a kerületében levő lelkészeket külön szabályozó rendelettel, hogy iniciatíve ünnepeltessék egységesen

október 28.-a minden lelkészszégen felülről megjelölt módon és kéretik, hogy szíveskedjék ottani elhatározását velem közölni, esetleg ez ügybeni körlevelének másolatát küldje meg.

Országos elnök helyett: Olvashatatlan aláírás.

501. Forrás

/Ugyanonnan. - Gépírásos levélkópia./ 179/1933.

ad 5314/1933. prez. 1933. IV. 7.

Október 28-nak megünneplése.

Országos Hivatalnak, Bratislava.

Hivatkozással az ottani hivatal 1933. február hó 15-éről kelt 5314/1933. prez. sz. megkeresésére az itteni hivatal azzal a kérdéssel fordul az Országos Hivatalhoz, hogy a fenti átíráshoz pótlásképpen szíveskedjék az itteni hivattal tudatni, hogy az „állami himnusz” /„Šátna hymna”/ melyik himnusz értendő?

Mihelyt ez a felvilágosítás hivatalomhoz megérkezik, azonnal intézkedem a fenti átírást tárgyában és a megtett intézkedésről a fenti hivattal értesítem.

Balogh Elemér s. k. püspök.

502. Forrás

/Ugyanonnan. - 221/1933. sz. - Gépírással./

Prezídium Krajinského Úradu v Bratislave.

Čís. 17.660/1933 prez. Bratislava, dňa 14.aprila 1933.

Oslavy sviatku 28.oktobra.

K číslu: 179/1933 zo dna 7. IV. 1933.

Biskupskému úradu reformátského dištriktu Preddunajského v Bratislave.
Podľa usnesenia vlády Republiky Československej zo dňa 5. decembra 1930 Štátnu hymnu československú tvorí prvá sloka piesne „Kde domov můj” a prvá sloka piesne „Nad Tatrou sa blýska”.

Usnesenie vlády publikovalo ministerstvo školstva a národnej osvety výnosom zo dňa 15. decembra 1930, čís. 8523 prez. uverejneným vo Vestníku ministerstva školstva a národnej osvety zo dňa 15. januára 1931. sošit I. /str.20./ Krajinský prezident: Ország v. r.

Fordítás:

Országos Hivatal Elnöksége Pozsonyban.

17.760/1933 eln. szám. Pozsony, 1933 április 14.-én.

Október 28. ünnepének a megünneplése.

1933. IV.7.-én kelt 179/1933. számhoz.

Dunáninnyi református egyházkerület Püspöki hivatalának Pozsonyban.

A csehszlovák köztársaság kormányának 1930. december 5.-én kelt határozata szerint a csehszlovák állami himnusz a „Hol vagy honom” ének első versszaka és a „Tátra felett villámok cikáznak” ének első versszaka képezi.

A kormányhatározatot az isk. és nemzetműv. minisztérium 1930. december 15.-én kelt 8523 eln. számú rendeletével az isk. és nemzetműv. minisztérium Vestník-jében /hivatalos közlöny/ való közzétételével 1931. január 15.-én, 1. füzet /20 oldal/ hirdette ki.

Országos elnök: Ország s. k.

503. Forrás

/Dunáninnyi e. ker. irattárából. - 137/1933. sz. – Sokszorosított körlevél./

Prezídium referátu ministerstva školstva a národnej osvety v Bratislave.

Vec: Oslava 83. narodenín Pána prezidenta republiky. Číslo: 430/33 prez. ai 1933.

V Bratislave dňa 25. februára 1933,

Obežník číslo 29.

Riaditeľstvám všetkých štátnych stredných škôl a učiteľských ústavov, riaditeľstvám štátnych ústavov pre mládež úchylnú, riaditeľstvám v štátnych meštianskych škôl a správam štátnych ľudových škôl na Slovensku.

Výnosom ministerstva školstva a národnej osvety zo dňa 6. februára 1933, čís.559/33 prez. /Vestník ministerstva školstva a národnej osvety roč. XV. čís. 2. str. 43 nn./ boly vydané pokyny pre jednotný postup pri oslavách 83. narodenín pána prezidenta republiky. Žiadam, aby týchto pokynov bolo presne dbané.

Pokiaľ ide o výzdobu školských budov prápormi v štátnych farbách, nech je dbané, aby výzdoba tá bola dôstojná významu 7. marca 1933 a významu štátnej vlajky alebo práporu v štátnych farbách. Pri tomto upozorňujem tiež na ustanovenie článku 2., 3. a 9. výnosu ministerstva školstva a národnej osvety zo dňa 20. júna 1932, čís. 61.713/VII /Vestník ministerstva školstva a národnej osvety roč. XIV. čís. 7. str. 131 nn. o používaní štátnej vlajky a práporov.

Za ministra: Písecký v. r.

Odpis.

Biskupskému ordinariátu v Trnave v Nitre v Spiš. Kapituli v Košiciach v Rožňave Ev. a. v. biskupskému úradu v Modre v Prešove Gr. kat. biskupskému úradu v Prešove Biskupskému úradu cirkve reform. v Bratislave v Rim. Sobote, Ústrednej kancelárii ort. Židovskej obci na Slovensku v Bra-

tislave, Zochova ul. Sväzu židovských náb. obcí „Ješurun“ v Bratislave, Rybárska brána, zasielam na vedomie obežník vydaný na štátne stredné školy a učiteľské ústavy ako aj na národné školy na Slovensku vo veci jednotných osláv narodenín pána prezidenta republiky T.G. Masaryka.

Prosím, aby obdobné opatrenie učené zo strany tamojšieho biskupského úradu, pokiaľ ide o cirkevné školy.

Za ministra:

Všetkým školským inšpektorátom na Slovensku na vedomie so žiadosťou, aby podobné opatrenie bolo učené aj pokiaľ ide o školy národné vydržiavané obcami.

Za ministra: Písecký v. r.

/A püspöki intézkedés tartalmazza a fenti körlevél magyar szövegét, ezért külön fordítást nem adok, csupán a levelet közlöm. /Az iskola és nemzetművelődésügyi miniszterim bratislavai referátusának prezídiuma.

Tárgy: A köztársasági elnök úr 430/33. prez ai 1933

83.ik születési évfordulójának megünneplése.

Bratislava 1933.11.25.

29. számú körlevél.

Az összes állami középiskolák, tanítóképzők, állami javító intézetek, állami polgári és állami népiskolák igazgatóságának

Az iskolai és nemzetművelődésügyi miniszterim 1933. február 6-án 559/33. prez /számmal/ megjelent az iskolai és nemzetművelődésügyi miniszterim „Vestník”-ének XV. évfolyamában, 2. szám 43. és következő oldalakon köztársasági elnök urunk 83. születési napjára külön utasításokat adott ki az ünnepségeknek az egységes lefolyása miatt. Ezeknek az utasításoknak pontos betartását kérem.

Amennyiben az iskolaépületeknek állami színű zászlókkal való feldíszítését kérem tessék gondot fordítani arra, hogy ez a feldíszítés méltó legyen az 1933. március 7.-ének jelentőségéhez és a kitűzött állami színek, ill. zászlónak méltóságához. Emellett felhívom a figyelmet az iskola és nemzetművelődési miniszterim 1932. június 20.-án 61.713/VII. szám alatt megjelent végzésének 2. 3. és 9. cikkére /Az iskola és nemzetművelődési miniszterim vestník-je, értesítője XIV. évf. 7 sz. 131. nn/, mely rendelkezik az állami színek ill. zászlók használatára nézve.

A miniszter helyett: Písecky s. k.

A Nagytiszteletű Esperesi Hivatalnak tájékoztatás és további intézkedés végett fenti rendeletet tisztelettel megküldöm. Az esperesi hivatal kompetenciájába tartozó községekben a kitűzött dátumkor megtartandó ünnepélyek elrendelését tegye folyamatba.

Vagyok szeretettel keresztyén szolgája

Balogh Elemér s. k. Püspök. Konventi lelkész-elnök.

504. Forrás

/Dunáninneni e. ker. irattáraból. - 265/1934. sz.- Gépírás./

Osvetný sväz pre Slovensko v Bratislave.

Radnica Č.DV. 16. – Telefon: Radnica-Osvetový sväz.

Číslo j. 1517/34. Bratislava, 21. IV. 1934.

Titl.

Predstavenstvo reformátskej člsl. cirkve Bratislava. Námestie Republiky.

Dovoľujeme si úctivé oznámiť, že toho roku majú oslavy generála M. R. Štefánika byť usporiadané vo veľkom merítku. Medzi iným majú byť na Brezovej a Košariskách vo všetkých kostoloch usporiadané dna 6. o 8. hodine slávnostné služby Božie s kázňou a dna 5. mája od 18.–18.30 hodiny vyzváňanie ve všetkých kostoloch.

Ponevác dosial P. T. Predstavenstvo reformátskej člsl. cirkve sa vždy pripojilo k celoštátnym a národným oslavám, uskutočnením slávnostných služieb Božích, dovoľujeme si i tentokrát úctivé žiadať, aby uskutočnilo slávnostné služby Božie dňa 4. alebo 6. mája.

Súčasne dovoľujeme si úctivé žiadať, či by bolo možné, aby dňa 5. mája bolo zvonené v čase od 18.–18.30 hodiny vo všetkých tunajších kostoloch.

Vyprosujeme si láskavú odpoveď pokiaľ možné do 24. IV. aby sme mohli slávnostné služby Božie zaradiť tiež do programu a ďakujeme vopred za láskavé vyhovenie našej žiadosti.

V dokonalej úcte:

Nečitateľný podpis

Nečitateľný podpis, predseda. tajomník.

/Pečat:/ Osvetový Sväz Pre Slovensko v Bratislave.

Fordítás:

Szlovákiai Közművelődési Szövetség Pozsonyban.

Tanácssterem Cs .Dv.16. Telefon:Közműv. szöv. tanácssterem.

1517/34 szám. Pozsony. 1934. IV. 21.

T.

Református csehszlovák egyház Elnöksége Pozsony. Köztársaság tér. Bátorkodunk tisztelettel értesíteni, hogy ebben az évben Štefánik M. R. tábornok ünnepségeit nagy mérvben rendezzük meg. Többek közt Brezován és Kosariszkán minden templomban 6.-án 8 órakor prédikációs ünnepi istentiszteletek lesznek rendezve és május 5.-én 18–18.30 óráig minden templomban harangoznak.

Mivel eddig a református csehszlovák egyház előjárósága mindig csatlakozott az állami és nemzeti ünnepekhez, ünnepi istentisztelet megrendezésével, bátorodunk most is tisztelettel kérni, hogy május 4.-én vagy 6.-án tartson ünnepi istentiszteletet.

Egyúttal bátorodunk tisztelettel kérni, ha lehetséges, hogy május 5.-én 18.–18.30 óráig terjedő időben minden templomban harangozzanak.

Kérjük szíves válaszát amennyiben lehetséges IV. 24.-ig, hogy az ünnepi istentiszteleteket is műsorunkba sorolhassuk és előre is köszönjük kérésünk szíves teljesítését. Tisztelettel: elnök. Olvashatatlan aláírás titkár. Olvashatatlan aláírás.

505. Forrás

/Ugyanonnán. 511/1924. sz. Gépírás./

/Pecsét:/Szlovákiai közművelődési szövetség Pozsonyban.

/Ugyanonnán. - 511/1934. sz. - Gépírás./

Osvetový sväz pre Slovensko v Bratislave.

Radnica C. Dv. 16. Telefon: Radnica-Osvetový Sväz.

Číslo j.: 1959/34. Bratislava, 5. VI. 34.

Titl.

Biskupský úrad ref. cirkve, Bratislava.

Dňa 19. III. t. r. žiadali sme tamojší úrad i biskupský úrad v Rimavskej Sobote, aby tak ako biskupské úrady iných cirkví odporúčali svojim farským úradom, aby v sobotu, dňa 5. mája t. r. zaradili od 18.–18.30 hodiny vyzváňanie na pamäť gen. Dr. M. R. Štefánika a súčasne, aby dňa 4. V. t. r. alebo 6. V. uskutočnili slávnostné Bohoslužby.

Tamojší úrad nám síce na našu žiadosti neodpovedal, ale nazdali sme sa, že žiadosti našej vyhovel.

Teraz obdržali sme oznámenie, že pán V. Virág, ref. farár v Král. Chlumci, odmietol vyhoveť žiadosti Okresného osvetového sboru v Kráľovskom Chlumci a odprel dať dňa 5. mája zvoniť.

Dovoľujeme si toto oznámiť tamojšiemu P. T. biskupskému úradu s úctivou žiadosťou o láskavé oznámenie, či našej žiadosti bolo vyhovené a farské úrady o rozhodnutí a vyhovení nasej žiadosti vyrozumené.

Ďakujeme vopred za láskavé vyhovenie našej žiadosti a sme za: /pečat:/ Osvetový sväz pre Slovensko v Bratislave.

Nečitateľný podpis. Nečitateľný podpis, predseda. tajomník.

Fordítás:

Szlovákiai Közművelődési Szövetség Pozsonyban.

Tanácterem Cs. Dv.16. Telefon: Tanácterem–Közművelődési Szövetség.

1959/34. szám.
Pozsony, 34. VI. 5.

T. Ref. egyház püspöki hivatala Pozsony

F. é. III. 19.-én kértük az ottani püspöki hivatalt és a rimaszombati püspöki hivatalt is, hogy úgy mint más egyházak püspöki hivatalai ajánlják lelkészi hivatalaiknak, hogy szombaton, f. é. május 5.-én 18.–18.30 óráig harangoztassanak Dr. Štefánik M. R. tábornok emlékére és egyúttal, hogy f. é. V. 4.-én vagy 6.-án tartsanak ünnepi istentiszteleteket.

Ottani hivatal nekünk ugyan kérésünkre nem válaszolt, de úgy vélekedtünk, hogy kérésünket teljesítette.

Most kaptunk értesítést, hogy Virág J. úr, ref. lelkész Kir. Helmeceen, a királyhelmecei járási közművelődési testület kérésének teljesítését visszautasította és megtagadta május 5.-én a harangozást. Bátorkodunk ezt jelenteni az ottani püspöki hivatalnak tisztelettel kérve szíves jelentését, vajon teljesítette-e kérésünket és értesítette-e a lelkészi hivatalokat elhatározásáról és a mi kérésünknek teljesítéséről.

Előre köszönjük kérésünk szíves teljesítését és vagyunk a /pecsét:/Szlovákiai Közművelődési Szövetség Pozsony nevében: Olvashatatlan aláírás. Olvashatatlan aláírás, elnök. titkár.

506. Forrás

/Dunáninnyi e. ker. irattárából. – 280/1934. sz. – Sokszorosított./
Referát ministerstva školstva a národnej osvety v Bratislave.
číslo: 1159/prez. 1934. V Bratislave dna 27. apríla 1934.
Vec: Slávnosti 15. výročia smrti generála, Dr. M. R. Štefánika na Bradle.

Riaditeľstvám všetkých stredných škôl, učiteľských ústavov, ústavov pre chylnú mládež, riaditeľstvám štátnych meštianskych škôl a správam štát. ľudových škôl na Slovensku.

Podľa výnosu ministerstva škol. a nár. osvety zo dňa 25. apríla 1934, čís. 2189/34-prz. žiadam, aby v dňoch 5. a 6. mája 1934. v ktorých sa konajú slávnosti 15. výročia smrti generála Dr. M. R. Štefánika v celej republike, boly budovy všetkých škôl národných, stredných, a učiteľských ústavov na celom Slovensku ozdobené štátnou vlajkou /prápormi v štátnych farbách/ a aby v týchto dňoch bolo na všetkých školách národných, stredných a učiteľských ústavoch spomenuté smrti prvého ministra vojny gen. Dr. M. R. Štefánika a jeho významu pri budovaní československej republiky.

Týmto výnosom doplňujem výnos referátu min. škol. a nár. osvety zo dňa 28. marce 1934, čís. 45431/34-P-I.

Za ministra: Písecký v. r.

Všetkým biskupským úradom na Slovensku na vedomie so žiadosťou o učinenie podobného opatrenia, pokiaľ ide o školy cirkevné.

V tun. cit. výnose boly vyzvané riaditeľstva a správy v záhlaví uvedených škôl, aby pamiatka nášho národného osloboditeľa bola pitné uctená.

Za ministra: Písecký v. r.

Fordítás:

Iskolai és nemzetművelődésügyi minisztérium referátusa Pozsony.

1159/ eln. 1934. Pozsony, 1934. április 27.-én.

Tárgy: Dr. Štefánik M. R. tábornok halálának 15. évfordulóján ünnepélyek Bradlón.

93. számú Körlevél

Valamennyi középiskola, tanítóképző intézet, javítóintézet, állami polgári és állami elemi iskola igazgatóságának, Szlovákiában.

Az isk. és nemzetműv. miniszterium 1934 április 25.-i 2189/34- eln. sz.-ú rendelete értelmében kérem, hogy 1934. május 5. és 6. napjain, amikor Dr. Štefánik M. R. tábornok halála 15. évfordulóján az egész köztársaságban ünnepélyek rendeztetnek, minden nemzeti, középiskola és tanítóképző intézet épülete egész Szlovákiában állami lobogókkal / zászlók állami színekben/ legyen díszítve és hogy valamennyi nemzeti, középiskolában és tanítóképzőben emlékezzenek meg Dr. Štefánik M. R. tábornok, első miniszter haláláról és jelentőségéről a csehszlovák köztársaság felépítésében.

Ezzel a rendelettel kiegészítem az isk. és nemzetmű. minisztérium 1934 március 28.-án kelt 45431/34-P-I. számú rendeletét.

Miniszter helyett: Písecký s. k.

Az összes püspöki hivataloknak Szlovákiában tudomásul azzal a kéressel, hogy hasonló rendelkezést adjanak ki, amennyiben egyházi iskolákról van szó.

Az itt idézett rendeletben felszólítottak a címben megnevezett iskolák igazgatói és vezetői, hogy a mi nemzeti felszabadítónk emléke kegyeletes tisztelettel ünnepeltessék.

Miniszter helyett: Písecký s. k.

507. Forrás

Göőz Ferenc lelkipásztor önéletrírása./

Göőz Ferenc nagygyéresi ref. lelkész, aki 1909. május 2.-án Munkácson született, 1934. márc. 1-től december 20-ig szlovenszkői tiszáninnyi egyházkerület püspöki hivatalában mint püspöki titkár és segédlelkész

minőségben működött. Ez alatt az idő alatt is a püspöki hivatal, mint a magyar ref. egyház egyik kerületének lelki, szellemi és nemzetiségi őrállója, különféle sérelmeknek, támadásoknak, meghurcoltatásoknak volt kitéve úgy az állam, mint a szlovák fajgondolatot manifesztáló fiatal óriások, de ami valóban fájdalmas tapasztalat volt, a szlov. anyanyelvű reformátusok, illetve azok élére állt, felbérelt vezetői részéről.

A támadások sorozata természetesen elsősorban Dr. Magda Sándor főtiszteletű püspök urat, mint a püspöki hivatal fejét és az egyházkerület vezérét érték. De rávetődött a támadás sok árnyéka a jelzett időben Gööz Ferenc püspöki titkára is.

Ez a támadás nevezett titkár ellen akkor kezdődött meg, amikor a Főtiszteletű Úr az 1934 okt. 28.iki istentisztelet elvégzését, ami vasárnapra esett, a titkára bízta. Bár a Püspök úr minden ünnep és vasárnapon hirdette az Igét, azonban az előző héten tartott egyházkerületi közigazgatási és bírósági ülések annyira kimerítették, hogy –szokásától eltérően– a titkárt bízta meg az okt. 28.iki istentisztelet megtartására. Erre az istentiszteletre felbőszült szlovák hivatalnok-ifjak egész tömege jött el. Céljuk nem az Isten előtt való meghódolás kinyilvánítása volt, hanem adatok gyűjtése. A jelzett istentisztelet utáni hetekben támadások egész sorozata érte Gööz Ferenc titkárt. „Ocské Slovo”

„A Zet” Lidové Noviny” „Národná Politiki” stb. hasábjain uszító cikkek jelentek meg, hogy nem a Püspök úr, hanem a káplánja „celebrálta okt. 28-án a misét.” „Beszédjében nem méltatta az ünnep jelentőségét.” A beszéd végén olyan illusztrációt használt, amiből nyilvánvaló lengyel barátsága. „/Már abban az időben is a csehek és a lengyelek farkaszszemmel néztek egymásra./ Az istentisztelet végén éneklendő cseh és szlovák himnuszt a hirdetésben úgy jelentette be, mintha két szuronyos csendőr állt volna mellette.” „Ismerjük ezt az embert, mert már Bánócon /Ondava mellett/ is annyira magyarón volt, hogy ezért onnan kirúgták”. „Az ilyen káplán nem érdemli meg, hogy a Csehszlovák államtól kapjon fizetést, hanem ki kell utasítani ebből az országból.” E cikk következtében kénytelen volt védekezni és helyreigazító nyilatkozatot küldött be a sajtótörvényre való hivatkozással az egyik nagy lapnak, de amint az előre is látható volt, nem közölték le. Ez után a támadások sorozata érte főképen dr. Magda Sándor püspök urat, aki a felbőszült hírlapírók ellen Ország József országos elnök védelmét kérte a maga és titkára számára. Erre megindult a közigazgatási vizsgálat és az ügy most már a járási hivatalban folytatódott. Beidéztek Dr. Magda Sándor püspök urat és Gööz Ferenc titkárt. Egymásután hallgattak ki. A kihallgatás alkalmával „atyailag” figyelmeztettek, hogy teljes lojalitással viseltessünk ez állam iránt. A titkár okt. 28.iki beszéde a vizsgálati jegyzőkönyvvel együtt felküldetett az országos hivatalba

átvizsgálás céljából. Válasz nem érkezett onnan. Elégtételt sehonnan sem kaptunk, de a felkavart hivatali közvélemény ezután zárkózott magatartást tanúsított a hivatalos ügyek elintézésénél.

Református lelkészi hivatal Nagykapos.

94/1940 sz.

A túloldalon leírtak valódiságát hivatalosan igazoljuk.

Nagykapos, 1940. ápr. 22.

Dr. Magda Sándor s. k. püspök-lelkész.

Kiss Bálint s. k. kir. közjegyző, presbiter.

Pecset: Református Lelkészi Hivatal, Nagykapos

508. Forrás

/Dunáninnyi e. ker. irattárából. Gépirás./

A barsi ref. egyházmegye esperesi hivatala.

112/1934. sz.

Főtiszteletű Püspök Úr!

Pap József kissárói lelkész 99/1934. sz. a. jelenti az esperesi hivatalnak, hogy az ottani csendőrség kérdést intézett hozzá, hogy f. évi okt. 28.i államünnep alkalmával a csehszlovák állam zászlója miért nem volt kitűzve a lelkészi lakra, holott a jegyzői hivatal 1020. sz. járási hivatali hirdetményt vétiv mellett közölte vele? Erre nevezett lelkész azt a választ adta, hogy csak egy zászlójuk volt s az a nagyobb iskolán ki volt tűzve.

Ezek után a nagysárói körjegyzői hivatal 3 új zászlót küldött a kisbíró útján és pedig kettőt a két iskola, egyet pedig a lelkészi hivatal számára azzal, hogy a zászlók árát a mellékelt csekklap útján az egyház egyenlítsse ki.

Egyéb helyekről szintén jönnek jelentések, mely szerint a hatóság az iránt érdeklődik, hogy az állam ünnepeken énekelték a ref. templomban az állami himnuszot, vagy a lelkész nem akadályozta e ebben a tanítókat és tanulókat?

Amidőn a fentieket kötelességszerűen jelentem, kérem főtiszteletűségedet, hogy a jövőre nézve egyöntetű eljárás érdekében direktívákat adni szíveskedjék, mert a lelkészek az E. T. I. t. c. 143. §. e. pont értelmében az egyházi főhatóság intézkedéseivel tartoznak igazodni.

Mély tisztelettel vagyok Garamsallón. 1934. december 27.-én.

Főtiszteletű Püspök Úrnak

Pecset./ Barsi Egyházmegye Esperese.

Kész szolgállya

Czegléd Pál s. k. Esperes.

509. Forrás

/Dunáninnyi e. ker. irattárából. - 1085/1935. sz. – Gépírásos levélkópia./
1085

1935. 1. 25.

Az államünnep kérdése.

Nagytiszteletű Esperes Úr! Kedves Uram,

1112/1934. sz. levelére, amelyben Pap József kissárói ref. lelkész zászlóügyét ismerteti és ezzel kapcsolatban az államünnepre kér direktívákat, megkérem, hogy ezt az ügyet tárgyaló beadványban forduljon a konventi gyűléshez Nagytiszteletű Esperes Úr és kérjen döntést arra nézve, hogy ki illetékes hatóság ebben a kérdésben utasítást adni, a püspök v. a konventi lelkészelnök-é?

Ezenkívül beadványában kérje a konventet, hogy döntsön az illetékeség megállapításán kívül még az államünnep megünneplésének mikéntjéről is.

Midőn ezt tudatom és kérem, vagyok Nagytiszteletű Esperes Úrnak szeretettel keresztyén szolgája:

Balogh Elemér s. k. püspök

510. Forrás

/20/1935. sz.a nagyberegii lelk. hiv. irattárában a következő levélváltást találjuk:/

Zemský Úrad pro zemi Podkarpatoruskou v Užhorode.

/Ugyanez a cím orosz felírással./ Číslo 38.146 /III/ ai 1935.

Užhorod, dne 2 února 1935.

Vec: Reform. cirkev. Berehy cirkevní budovy-vlajková výzdoba.

Č.38.146

Pan

Julis Bary ref. duch. v Berehy.

Podle došlých zpráv bylo zjištěno, že jste farní budovu a kostel státními vlajkami, nebo prapory ve štátních barvách ve dne 7. března a 28. října 1934 nevyzdobil.

Zemský úrad pro zemi Podkarpatoruskou toto Vaše počínání jest nucen považovati za čin vyplývající z protistátního chování ve smyslu § 7. zák článku z roku 1898.

Než-by zdejší úrad ve veci zakročil proti Vám dle výše uvedeného zák. ustanovení vyzývá Vás, aby jste do 15. dnu, počína je dnem po doručení tohoto vyzvání ospravedlnil se, proč jste ve výše uvedené dny nevyzdo-

bil, potažné nedal vyzdobiti cirk. budovy státními vlajkami.

Za zemského presidenta: Pešek v. r.

Fordítás

Tárgy: Református egyház. Nagyberegi egyházi épületek zászló díszítése.

A beérkezett jelentések szerint megállapítást nyert, hogy a lelkészi lakást és a templomot az állami zászlókkal, illetőleg lobogókkal, állami színűekkel 1934. március 7-én és október 28-án nem díszítette föl.

A Ruszinszkói Országos Hivatal önnek ezt a magatartását az 1898. évi t.c.7. §-a értelmében államellenes cselekedetnek kénytelen minősíteni.

Ha az itteni hivatal ebben az ügyben eljárna Önnel szemben, a főt érintett törvény rendelkezése értelmében felszólítja önt, hogy ennek a felhívásnak kézhezvétele után 15 napon belül igazolja magát, hogy miért nem díszítette a fentnevezett napokon, illetőleg miért nem engedte kidíszíteni az egyházi épületeket az állami lobogókkal.

Az Országos Elnök helyett: Pešek s. k.

511. Forrás

/Nagyberegi lelkész válasza fenti levélre:/

A beregi református egyház lelkészi hivatalától.

20/1935. sz.-

Tárgy: Beregi egyházi épületek áll. zászlókkal díszítése...

Podkarpatská Rus Országos Hivatala Egyházi Ügyosztályának Užhorod. Hivatkozással az Országos Hivatali. évi febr. 2-án kelt 38.146-III-4 ai 1935. sz. felhívására, jelentem, hogy a beregi református egyházban nemcsak az 1934. évben, de azelőtt sem volt soha, sem a lelkészi lakás, sem a templom semmiféle, ünnepen semmilyen zászlóval feldíszítve. A zászlók kitűzésének elmaradását sem a régi /magyar/ sem az újabb /csehszlovák/ állami fennhatóság idején semmiféle hatóság nem minősítette eddig elé államellenes magatartásnak, különösen nem minősítette sem nem minősíthette ilyennek a lelkésszel szemben, mert

1. önkormányzati joggal bíró egyházunkban tudvalevőleg az efféle eljárás teljesítése nem csupán a lelkész akaratától s elhatározásától függ, hanem a presbitériumétól, mely törvény adta jogánál fogva az egyházközségnek minden ügyeit intézi,

2. mert a zászlók beszerzésének s kitűzésének elmaradása nem szándékosan, nem állam ellenes tüntetés céljából történt, hanem legfőképpen azért, mert többrendbeli, megfelelő zászló beszerzése /iskolára, lelk. lakra, templomra/ a különféle terhek alatt roskadozó, anyagilag,

minden nagyítás nélkül mondva, a tönk szélére jutott egyházközség sok hiánnyal küzdő költségvetésében fedezetet nem talált,

3. szor pedig, mert a lelkészi lakásoknak és templomoknak az állami ünnepek alkalmából zászlókkal való feldíszítésére eddigelé sem szóbeli, sem írásos meghagyást, sem rendeletet semmiféle hatóságtól nem kaptunk, a törvényt pedig mely ezt általánosságban kötelezővé tenné, nem ismerünk.

Ezek alapján tisztelettel kérem minden további eljárás mellőzését, anynyival inkább, mert az Országos Hivatal fennemlített rendeletének vétele után most már minden igyekezettel azon leszünk, hogy az egyházközség a szükséges zászlókat beszerezze s azok a jelzett napokon a lelkészi lakásra és a templomra kitűzessenek.

Bereg, 1935. február hó 19. napján.

Kiváló tisztelettel: Bary Gyula s. k. ref. lelkész.

512. Forrás

/ Beregi egyh. m. irattárából. Kézírás. 137/1935.-/ 12/935.

Főtiszteletű Esperes Úr!

1934. okt. 28.-án Ref. E. és I.-ban adott utasítás szerint megemlékeztem. e-i beszédben az állami ünnep jelentőségéről.

A jelenlevő csendőr kiküldött meg nehezményezte, hogy az állami himnuszt nem énekeltük el.

Bejelentettem, hogy:

1./ Nekem e-i főhatóságom ez irányú rendelkezéséhez kell tartanom magamat, sem többet, sem kevesebbet nem tehetek.

2./ Híveim nem ismerik az állami himnuszt.

3./ Nincs meg a kottája s így nem játszhatom le.

Az ügy akkor elaludt.

Márc.7-e közeledve bizalmasan újból kért kurátor – „vigyázzak.” Mély tisztelettel kérem sürgős válaszát, mihez tartsam magamat?

Maradok mély tisztelettel: Czizrok Béla s. k. ref. lelkész Bilky 1935. febr. 22.

/Pecsét/: Ref. farsky Úrad Református lelkészi hivatal Bilke. cirill betűkkel ugyan ez.

513. Forrás

/Beregi e. m. irattárából 137/1935.-Gépíras ./

137.k.i./1935 sz.-

Tárgy: állami himnusz éneklése.

Tisztelendő

Református Lelkészi Hivatalnak. Bilke

Febr. 28-iki kelettel, 12. sz. a. hivatalomhoz intézett beadványára válaszolva, közlöm, hogy tudomásom szerint az állami himnusz éneklésére nézve egyházi főhatóságunk eddig semmiféle rendelkezést ki nem bocsátott, ennek ellenére, jogosan tarthatván a himnusz éneklés mellőzése miatt kellemetlen következményektől az állami közíg. Hatóságok / jegyző stb./ felhívására több helyen/ így pl. Bereg-en is/ a nemzeti ünnepeken tartani szokott istentiszteletek alkalmával az iskolás gyermekekkel énekeltejük. Más nem tudja senki sem szövegét, sem dallamát, de az iskolába tanítani kell, tehát a gyermekek többé-kevésbé tudják. Vanak viszont –tudomásom szerint is– helyek, ahol soha senki nem állott elő ilyen követelménnyel s nem is éneklük soha... miután Bilkén az egyháznak iskolája, hivatott énektanítója nincs, az egyház közönsége sem ismeri a himnuszokat, legföljebb valami alkalmilag felfogadott előénekekkel lehetne elzengetni, ám ezért, esetleg még nagyobb megtorlás járna, mint ha egyáltalán nem énekeltejük. Én magam se kapván felsőbb helyről tájékoztatást, tanácsot, utasítást adni nem tudok s nem is adok, cselekedjék mindenki legjobb belátása szerint.

Bereg 1935. március hó 4. napján.

Szíves üdvözlettel: Esperes.

514. Forrás

/Dunáninnyi e. ker. irattárából. – 605/1935. sz. – Sokszorosított./
Prezídium referátu ministerstva školstva a národnej osvety v Bratislave.
Vec: Oslava štátneho sviatku dňa 28. októbra 1935 na školách.

Číslo 2359/35 - prez.

V Bratislave dňa 15. októbra 1935.

Obežník číslo 44/ prez.

Všetkým školským inšpektorátom, riaditeľstvám všetkých stredných škôl a učiteľských ústavov na Slovensku

Aby bolo školskému žiactvu umožnené zúčastni sa verejných osláv štátneho sviatku 28. októbra 1935, ktorý pripadá v tomto roku na pondelok, svolil pán minister školstva a národnej osvety výnosom zo dňa 9. októbra 1935, čís. 5297/35-prez. Celkom výnimečne, aby príslušné oslavy sedemnásteho výročia trvania Československej republiky byly usporiadané na všetkých školách vo vhodný čas predpoludňajší už v sobotu dňa 26. októbra 1935 a žiada, aby podľa pokynov daných v rokoch predchodiacich, byly i tohoto roku urobené obdobne včas všetky opatrenia, ktoré vyžaduje dôstojná oslava štátneho sviatku.

Pripomínam, že pri školských oslavách treba spomenúť i význam deklarácie, vydanéj dňa 30. októbra 1918 v Turč. Sv. Martine, ako spontánneho prevaju Slovákov pre oslobodenie a zriadenie Československého štátu.

Štátne vlajky /práporý v štátnych farbách/ nech sú vyvesené na budovách škôl, a to od 10. hod. rannej dňa 26. októbra do 8. hodiny rannej dňa 31. októbra 1935.

Žiadam, aby školské inšpektoráty dali s urýchlením potrebné pokyny všetkým riaditeľstvám a správam podriadených škôl /štátnych i neštátnych/ k prevedeniu dôstojnej oslavy sviatku slobody a aby riaditeľstvá stredných škôl a učiteľských ústavov v dohode s profesorským sborom už teraz pripravili dôstojnú oslavu na ústavoch.

Do programu slávností nech je bezpodmienečne vsunutý bod: Hold žiactva štátnej vlajke.

Slávnostný preslov pána ministra školstva a národnej osvety v školskom rozhlase bude vysielaný dňa 26. októbra 1935. medzi 10. a 12. hodinou dopoludnia.

Poznamenávam, že event. dodatočné pokyny budú publikované v dennej tlači a že sobota dňa 26. októbra nie je dňom feriálnym.

Tento obežník dávam súčasne na vedomie všetkým vyšším cirkevným vrchnostiam.

Za ministra: Ballo v. r.

Všetkým biskupským úradom na Slovensku na vedomie.

Za ministra: Ballo v. r.

Fordítás:

Iskolai és nemzetművelődésügyi minisztérium referátusának elnöksége
Tárgy: Az 1935 október 28,-i állami ünnep megünneplése az iskolákban.

2359/35 eln. Szám.

Pozsonyban, 1935 október 15,-én.

Minden tanfelügyelőségnek, minden középiskola és tanítóképző intézet igazgatóságának Szlovákiában,

Hogy az iskolai tanulónak lehetősége legyen részt venni 1935 október 28,-i nyilvános /politikamentes/ állami ünnepi ünnepélyeken, amelyek ez évben hétfőre esnek, az iskola és nemzetművelődésügyi miniszter úr 1935. október 9-én kelt 5297/35 eln. Sz. ú. rendeletével egészen kivételesen megengedte, hogy a csehszlovák köztársaság tizenhetedik évfordulóján minden iskolában már szombaton 1925. október 26-án délelőtti alkalmas időben tartassanak ünnepélyek és kéri, hogy azt előbbi években adott utasítások szerint ez évben is történjenek meg idejében mindazon intézkedések, amelyeket megkövetel az állami ünnep méltó megünneplése.

Emlékeztetem, hogy az iskolai ünnepélyeken meg kell említeni a Turóc Szt. Mártonban 1918. október 30.-án kelt deklaráció jelentőségét is, mint a szlovákok önkéntes nyilatkozatát a csehszlovák állam felszabadulásához és megalakulásához.

Állami lobogók /zászlók állami színekben/ kifüggesztendők az iskola-épületekre 1935. október 26-án reggeli 10 órától 31-én reggeli 8 óráig.

Kérem, hogy a tanfelügyelőségek adjanak ki sürgősen kellő utasításokat minden igazgatóságnak és alárendelt iskolaigazgatóságnak /állami és nem államinak/ a felszabadulás ünnepének méltó megünneplésére és hogy a középiskolák és tanítóképző intézetek igazgatósága a tanári testülettel egyetértésben már most készítse elő az intézetekben a méltó megünneplést.

Az ünnepély műsorába feltétlenül be legyen iktatva e pont:

A diákság hódolása az állami lobogó előtt.

Az iskolai és nemzetművelődésügyi miniszter úr ünnepi előadása az iskolai rádióban 1935. október 26-án délelőtt 10. és 12. óra között lesz közvetítve.

Megjegyzem, hogy esetleges utólagos utasítások a napi sajtóban lesznek közzétéve és hogy szombat, október 26-a nem szünnap. Ezt a körlevelet egyúttal minden felsőbb egyházi hatóságnak tudtul adom.

Miniszter helyett: Ballo s. k.

Minden püspöki hivatalnak Szlovákiában. tudomásul.

Miniszter helyett: Ballo s. k.

515. Forrás

/Kárpátaljai e. ker. irattárából, - 257/935. sz. – Gépírás./

Zemský úrad pro zemi podkarpatoruskou v Užhorodě /ugyan ez cirill betűkkel oroszul,/

Číslo 54.272/III-4 ai 1935. Užhorod, dne 23 října 1935, Věc: Církevní budovy vlajková výzdoba.

Reformovanému biskupskému úřadu v Mukačeve,

V mnohá případech bylo zjištěno, že ve dnech státních svátků dne 7. III. a 28. X. nebyly vyzdobeny církevní budovy /fara - kostel, - cirk. škola/ vlajkami ve státních barvách a že duchovní se nezúčastnili oslav těchto dnů.

Žádám proto, aby duchovenstvo bylo na tyto nedostatky upozorněno a uloženo jim, aby se svým přičiněním snažilo přispěti co k nejdůstojnějšímu oslavení dnů státních svátků.

O tamním opatření budiž sem podána zpráva. Zemský president: /Rospisal sajtkezű orosz aláírása,/

Fordítás:

Országos Hivatal Kárpátaljarusszia részére Ungvárt,
54.272/III-4 ai 1935, szám,
Ungvár. 1935 október 23-án.
Tárgy: Egyházi épületek zászlódísz.

Református püspöki hivatalnak Munkácson.

Több esetben megállapított, hogy a III. 7-i és X. 28-i állami ünnepnapokon nem díszítették az egyházi épületek /lelkészlak - templom, egyh. iskola/ állami színű zászlókkal és hogy a lelkészek nem vettek részt ezen napok ünnepein.

Kérem azért, hogy a lelkészség erre a hiányra figyelmeztettség és hagyassák meg nekik, hogy igyekezzék a maga részvételével hozzájárulni az állami ünnepnapok minél méltóbb megünnepléséhez. Az ottani intézkedésről ide jelentés teendő.

Országos elnök: Rosipal s. k.

/Az iraton Bertók Béla püspök kézírásával ez a feljegyzés olvasható:
Körzendő. Ér. 935. X. 26. - 935 XI. 12. - 242/935. - 1.257/935./

516. Forrás

/Máramaros-Ugocsbai e. m. irattárából. Gépírás./

/1935. szám. Tačovó-Técső. 1935. XI. 15.

Kivonat a 35-ik sz. esperesi körlevélből.

9. Orsz. Hivatal 54.272/III-4/35 sz. leirata szerint az állami ünnepeken az összes egyházi épületekre kitűzendő az állami zászló s általában nagyobb figyelem fordítandó az állami ünnepek megünneplésére. A lelkesi hivatalok és iskolaszékek e rendelkezés végrehajtásáért felelősek. Atyafiságos szeretettel

Isaák Imre esperes s. k.

517. Forrás

/Barsi e. m. irattárából. - 16/1936. sz.- Gépírás./

/Megjegyzés: Patay Gyula fegyelmi ügye amnesztiából folyó felmentéssel végződött. Feljelentője a tanító volt. Jellemzésül csak a jegyzőkönyvet közlöm. A közben előforduló szlovák szövegnek azonnal a magyar fordítását is adom zárójelben./

Odpis. Másolat./

Zápisnica napisaná dna 12. decembra 1935 vo veľkom Peseku z príležitosti pre vedenia vyšetrovania nariadeného okresným úradom v Želiezovciach pod číslom 1077/35 prez.

vyšetovania bol pomerený Dr. Elo Záhon, komisár pol. správy. Julius Patay 33 ročný, ref. duchovný, ženatý, beztrestný, občan čsl. po upozornení vypovedá nasledovne v mad. reči:

/Jegyzőkönyv felvéve 1935 december 12.-én Nagypeszeken a zselízi járási hivatal 1077/35 eln. számú rendeletével foganatosított vizsgálat alkalmából. - Vizsgálóbiztos volt Dr. Záhon Elek, pol. közigazgatási biztos. - Patay Gyula 33 éves, ref. lelkész, nő, büntetlen, cssszl. állampolgár figyelmeztetés után magyarul a következőket mondja:/

Nem felel meg a valóságnak, hogy én 1935. október 28.-án nem függesztettem ki a nagypeszeki református paróchián a csl. Lobogót. Ellenben igaz az, hogy saját cselédemmel együtt tűztük ki az ez év okt. 27.-én délelőtt 9 órakor. Erre kérem kihallgatni cselédemet Leisner Irmát.

1935. okt. 28.-án délelőtt 8 órakor a templomban istentiszteletet tartottak. Én a szószéken elvégeztem a könyörgést és lejöttem az úgy nevezett Mózes székben. Elmondtam közben egy fohászt s ezalatt a tanító úr Szabó Ede a jelenlevő iskolás gyerekekkel elénekeltette az állami himnuszt. Én ezt imám közben nem vettem észre s azért nem álltam fel. Imám elvégzése után észrevettem, hogy éneklik a himnuszt, de már késő volt felállnom, mert már a himnusz közepét énekelték s én közbeni felállásommal már nem akartam zavarni a himnusz komolyságát.

Egyéb megjegyezni való nincs.

Zápisnica po prečítaní bola podpísaná. /Jegyzőkönyv felolvasás után aláíratott./ Patay Gyula v. r. /s. k./ ref. lelkész.

Svedkyňa Irma Leisnerová, 17 ročná, narodená vo Farnade, ref. slobodná, nemajetná, služobná, po upozornení vypovedá nasledovne: /Leisner Irma tanu, 17 éves, született Farnadon, ref. hajadon, vagyontalan, szolgáló, figyelmeztetés után a következőket mondja: /1935 október 27.-én reggel 9 órakor én tűztem ki Patay tiszteletes úrral a ref. paróchia padlásából a szelelő lukon keresztül a csehszlovák lobogót, amit 1935 okt. 29.-én szintén együtt vettünk le, illetve vontuk be. Ezt esküvel is hajlandó vagyok bizonyítani. Zápisnica po precítaní bola podpísaná. /Mint fent./ Leisner Irma v. r. /s. k./

Eduard Szabó, 41 ročný, ref. správca-učiteľ, ženatý vo Velkom Peseku po upozornení vypovedá následovne: /Szabó Ede, 41 éves, ref. igazgató-tanító, nő Nagypeszeken figyelmeztetés után a köv. mondja/ 1935 okt. 28.-án nem láttam kitéve a lobogót a peszeki ref. lelkészi hivatalon, ámbár ezt direkt figyeltem.

Aznap reggel 7.30 órakor a peszeki lelkész 1935 okt. 24.-én kelt 77/35 számú hivatalos megkeresésre az iskola tanulóit a ref. templomba vezetem és ott a lelkész imája után a felhívás értelmében az állami himnuszt magyar nyelven énekeltük amely alatt Patay Gyula ref. lelkész ülve maradt.

Az istentisztelet elvégzése után én neki szemére vettem ezt, mire ő

nekem azt felelte, hogy nekem semmi közöm sincs az ő viselkedéséhez, jelentsem fel őt ha merem, de úgy sem merem azt megtenni, mert úgy járok, mint Takács Gyula hontvarsányi tanító, akinek az egyházmegyét el kellett hagynia. Én neki erre azt feleltem, hogy én nem félek attól, de szégyen gyalázat, hogy egy lelkész, aki az államtól kongruát élvez nem tudja azt, hogy a himnusz éneklése alatt fel kell állania.

Több megjegyzésem nincs.

Zápisnica po prečítaní bola podpísaná./Mint fent./ Szabó Ede v. r. /s. k./ tanító.

/Ezután még 3 tanú vallomása következik, akik bizonyítják, hogy a zászló ki volt tűzve és hogy a lelkész nem állott fel a himnusz éneklése alatt. A gondnok, a bíró és a segédjegyző vallomása ellentmondanak a tanítóénak. feleslegesnek tartom ezek közlését. Illusztrálásul elég lehet ennyi. Tárnok./

518. Forrás

/Máramaros-Ugocsi e. m. irattárából. - Sokszorosított körlevél./
Okresní úrad v Tačově.

Číslo: 312 pres. 1936. V Tačově, dne 5. března 1936.

Oslava 86. narozenin prvního presidenta republiky T. G. Masaryka.

Obežník.

Všem pánům správcům státních úradů v Tačově.

Na den 7. března 1936 připadají 86 narozeniny prvního presidenta republiky Osvoboditele T. G. Masaryka.

Povinností přednostů úradů je, aby se buď sami, nebo svými zástupci v mezích služební možnosti zúčastnili místních slávností pořádaných veřejnými korporácemi. Přiděleným zamestnancům, kteří se hodlají zúčastniti místních oficiálních osláv budiž účast ta umožněná vhodnou úpravou služby.

Všechny státní úřady musí býti ozdobeny vlajkami neb prapory podle zdejšího obežníku ze dne 20. června 1935 č. j. 325 pres 1935 o používání státních vlajek a praporů zaslaného všem státním úřadům v Tačově.

Ve dnech 6. až 8. března 1936 budou vyloženy u okresního úřadu v Tačově v kanceláři číslo dveří 7. blahopřejné archy pro zástupce státních a veřejných úradů, korporací, spolků, jakož i veškerého obyvatelstva ku vyslovení blahopřání vlastnoručním podpisem. Prejevy tyto budou potom tlumočeny na příslušných místech Cirkevní slávnosti:

V řeckokatolickém kostele o 8. hodině

V římskokatolickém kostele o 8. hodině.

V reformátském kostele o 8.30 hodin.

V Židovské sinagoze o 8.30 hodine.

Sráz všech státních zaměstnanců jest přesně o 8. hodine na obec. domé v Tačově, kde se úřednictvo rozdělí na 4 skupiny. Skuponově půjdou na bohoslužby pod vedením zástupce okresního úradu, který bude uniformován. Žádá se, aby zamestnanci mající uniformy přišli v uniformách. Odchod na bohoslužby po uspořádání s kupin přesně v 8.10 hodin.

Žádám pp. správci státních úradů, aby o tomto uvědomili své podřímené zamestnance s vybídnutím, aby se konaných oslav v četném počtu zúčastnili a očekávám, že budou četnější než 28. října 1935. Dále žádám, aby se podrobilo rozkazu vedoucího skupiny. V kostolech budou pro skupiny vykázány representáční místa, odpovedající důstojnosti dne.

Ostatní slávnosti:

Pokud se týče účasti na jiných oslavách dne poukazují na plakátování těchto.

Okresní hejtman: Vz. Bojko M. v. r.

Fordítás:

Járási Hivatal Técsőn.

312 eln. 1936. szám.

Masaryk T. G. elsú köztársasági elnök 86. születésnapjának megünneplése.

Körlevél.

Técsőn, 1936. március 5.-én.

Valamennyi állami hivatal igazgató urának Técsőn.

1936 március 8.-ére esik a felszabadító Masaryk T. G. nak, a köztársaság első elnökének 86.születésnapja.

A hivatalok főnökeinek kötelessége, hogy vagy maguk személyesen vagy helyetteseik a szolgálati beosztás lehetősége szerint részt vegyenek a helyi nyilvános egyesületek által rendezett ünnepélyeken. A beosztott alkalmazottaknak, akik a helyi hivatalos ünnepélyeken részt kívánnak venni, a szolgálati beosztásukat megfelelően meg kell változtatni.

Valamennyi állami hivatalnak állami zászlókkal vagy lobogókkal kell díszítve lennie az 1935 június 20.-án kelt 325. számú itteni körlevél szerint, amely minden állami hivatalnak szól az állami lobogók és zászlók használatáról, Técsőn.

1936 március 6–8. napjain a técsői járási hivatalban a 7. számú ajtó alatti irodában szerencskívánati ívek lesznek kitéve az állami és nyilvános hivatalok képviselői, testületek, egyesületek, úgyszintén az összlakosság szerencsekívánatának kinyilvánítására sajátkezű aláírásra. Ezek a nyilatkozatok azután illetékes helyen tolmácsolva lesznek.

Egyházi ünnepségek:

A görög katolikus templomban 8 órakor.

A római katolikus templomban 8 órakor.

A református templomban 8.30 órakor.

A zsidó zsinagógában 8.30 órakor.

Az összes állami alkalmazottak összejövele pontosan 8 órakor lesz a técsői községházán, ahol a hivatalnokok 4 csoportra oszlanak. Csoporthoz mennek istentiszteletre a járási hivatal képviselőjének vezetésével, aki egyenruhában lesz. Kéretik, hogy az alkalmazottak, akinek egyenruhájuk van, uniformisban jöjjenek. Indulás az istentiszteletre a csoportok megalakulása után pontosan 8.10 órakor lesz.

Kérem az állami hivatalok igazgató urait, hogy az alájuk rendelt alkalmazottakat értesítsék azzal a buzdítással, hogy a tartandó ünnepélyeken nagy számban vegyenek részt és elvárom, hogy többen legyenek, mint 1935 október 28.-án. Továbbá kérem, hogy az alkalmazottak nagyobb fegyelmet és pontosságot tanúsítsanak, hogy vessék alá magukat a vezető parancsainak. A templomokban a csoportoknak kijelölt helyeik lesznek a nap méltóságának megfelelően.

Egyéb ünnepségek:

Egyéb ünnepélyeket illetően utalok azoknak a plakátírozására.

Járási főnök: Bojko M. s. k.

519. Forrás

/Abaujtonai e. m. irattárából, - 234/1936. sz. – Kézírás./

Református Lelkészi hivatal. Szepsi.

38/1936. sz. Szepsi, 1936. IV. 22.

Nagyistentületű Esperesi Hivatal Szeszta.

Ápr. 20-án kaptam a Járási Közművelődési Testület szlovák tagozatától a köv. megkeresést:

„Okresný osvetový sbor týmto Vás upovedomuje, že z príležitosti pietnych osláv tragickej smrti generála dr. M. R. Štefánika slávnostné bohoslužby v ref. kostole budú dňa 4. mája 1936. ráno o 8 hodine. S ústou, za Ján Rückschloss predseda, Karol Kuchen tájorník.”

Erre a megkeresésre a köv. választ adtam 1936. IV. 22-én. „218/1936 IV. 20. számú megkeresésre tudomásukra hozom: I. Közlését kérem annak, hogy melyik számú állami törvény rendeli el, hogy Dr. Štefánik M. R. generális emlékére istentisztelet tartandó.

II. Hítelveinkkel ellenkezik, hogy a Református Egyházban megholtak emlékére istentisztelet tartassék. A Ref. Egyház ezt még saját hitünk nagyjai esetében sem gyakorolta soha.

Tisztelettel Csáji Pál ref. lelkész.”

Nem tudom, ment-e hasonló felhívás a többi lelkészársaimhoz, azonban az én esetem feltételezheti, épen ezért hivatalos kötelességemnek tartom a fentebbiekről hivatalos jelentést tenni. Egyben alkalomadtán interveniálni fogok ez ügyben a járásfőnök úrnál is.

Alázatos tisztelettel: Csáji Pál s. k. lelkész.

/Pecsét:/Ref. Farský Úrad Moldava. - Ref. Lelkészi Hivatal Szepsi.

/A levél 2. bekezdésének magyar fordítása: /

„A járási közművelődési testület ezennel értesíti Önt, hogy Dr. M. R. Stefánik tábornok tragikus halálának kegyeletes megünneplése alkalmából a ref. templomban az ünnepi istentisztelet 1936. május 4-én reggel 8 órakor lesz. Tisztelettel: Rückschloss János elnök helyett, Kuchen Károly titkár.”

520. Forrás

Beregi e. m. irattárából. - 706/1936. sz.

Kárpátaljai református egyházkerület püspöki hivatala 216/1936. sz.

Nagytiszteletű Bary Gyula esperes úrnak: Nagybégány.

Orsz. Hiv. elnöki osztálya 11. 962 sz. a. közli, hogy köztársasági elnök úr ez évi máj 28-iki születésnapja alkalmából a nagybégányi lelkész azt az erős tapintatlanságot követte el, hogy az ünnepi istentiszteletet, bár a helybeli jegyzői hivatal annak kezdetét 97/1936. sz. a. reggel 8 órára kérte, már 1/2 8 órakor megtartotta és pedig a saját elhatározásából, a lakosság előzetes értesítése nélkül s így az ünneplésből a lakosságot kizárta. Ezzel kapcsolatosan Országos Elnökség ismét kéri a püspöki hivatalt, hogy a nemzeti s államünnepek az ilyen ünnepek méltóságának kijáró s azokat megillető méltósággal ünnepeltessenek meg, egyúttal ily irányú intézkedésemtől, valamint a nagybégányi eset kapcsán tett intézkedésekről is jelentést vár.

Ennélfogva kérem Nagytiszteletű Urat, hogy a fent jelzett nagybégányi esetet szíveskedjék vizsgálat tárgyává tenni s a szükséghez képest lelkész ellen esetleg a fegyelmi eljárást is megindítani s lefolytatni szíveskedjék, jelentést hivatalomhoz felterjesztvén. Az államünnepek illő megünneplése tárgyában pedig az idő rövidege miatt közvetlen körlevélben fogom megkeresni a lelkészi hivatalokat.

Atyafiságos szeretettel vagyok Munkács 1936. okt. 19.

Bertók Béla s. k. püspök

/Pecsét:/ Kárpátaljai református egyházkerület püspöki hivatala, / Ugyanez cirill betűkkel is./

521. Forrás

A beregi e. m. irattárából. - 718/1936. Kézírásos./

Nagytiszteletű Esperesi Hivatalnak. Nagybereg.

706 k ai /1936/ sz. felhívására tisztelettel jelentem, hogy a köztársasági elnök úr f. é. május 28-iki születésnapján az istentisztelet megtartási idejére nézve követett eljárásomat csak a tudatlanság vagy a rosszakarattal minősítheti „erős tapintatlanságnak”, amennyiben é fél nyolc órakor adtam meg az utasítást a harangozónak a harangozásra annak hangsúlyozásával, hogy egy félóráig harangozzon s így nyolc órakor kezdődött volna az istentisztelet. Azonban a községi kisbíró valamelyik csendőr vagy finánc parancsára a harangozás kezdetén felszaladt a toronyba s a harangozást félbe hagyatta, s minthogy az iskolás gyermekek és a hívek egy része bementek a templomba, kik már jóval előbb az udvaromon /a templom előtt/ várták a harangozást, sőt a hívek közül egyesek zúgolódtak is a szokottnál harangozás miatt –lévén ekkor bünbánati hét– és egyesek emiatt el is távoztak – így én kénytelen voltam a beszüntetett rövid harangozás után megtartani az istentiszteletet, ami nyolc óra után egy néhány perccel ért véget.

Ez a valódi tényállás, melyet szükség esetén tanukkal is igazolok.

Ezek után kérdem én követtem-e el tapintatlanságot nem sokkal inkább az aki vakmerően beleavatkozván az én jogomba rendes harangoztatást félbe hagyatta? Ha az én eljárásomat „erős tapintatlanságnak” minősíti a feljelentés, akkor minek lehetne minősíteni az itteni csendőrparancsnok, azon eljárását, mellyel engemet istentisztelet után mintegy felelőségre vont, az utcáról kiabálván felém a következő sértő és fenyegető kifejezésekkel: „hát magának nem volt megüzenve, hogy nyolc órakor tartsa az istentiszteletet, magának kongruát ad az állam, majd gondom lesz reá” stb., mire én azt válaszoltam, mintegy felvilágosításul: hogy nálunk, minthogy a falu terjedelmes, egy fél óráig harangoznak az istentisztelet előtt. Arról nem tehetek, hogy a harangozást abbahagyatták. Vasárnap is 10 órakor van az istentisztelet, de fél 10 órakor már harangoztatunk! A lakosság előzetes értesítésére nézve pedig megjegyzem, hogy azt nem volt módomban megtenni, mert 24-én este azaz vasárnap este /24-én/ kaptam a jegyzői hivaltól az ünnepre vonatkozó értesítést. És még egyet kívánok jelezni, t. i. hogy az állami ünnepeken végzendő istentiszteletek idejére nézve eddig soha nem kérdeztek meg, hogy mikor lenne célszerű, csak önkényesen rendelkeztek, amihez az én tudásom és a Főtiszt. Püspök úr legutóbbi körlevele s érint nincs joguk! kiváló tisztelettel: Szabó Károly s. k.

Nagybégány 1936. október 31. nagybégányi ref. lelk. hiv. háromnyelvű pecsétje.

522. Forrás

/Máramaros-Ugocsai e. m. irattárából. – Sokszorosított körlevél./
Okresní úrad v Tačově.

Opis.

Č. j. 208 pres. a í 37. v Tačově, dne 20 února 1937.

Oslavy 87. naroz. prvního presidenta

/Osvoboditele/ Čsl. republiky Dra T. G. Masaryka.

Všem notařstvím a všem četnickým stanicím.

Na základě výnosu předsednictva ministerské rady ze dne 5. února 1937. č. 1101/317/4 S-37 m. r., uklada se všem úřadům a orgánům ressortu ministerstva vnitra, aby v každém směru působily k důstojné oslavě narozenin prvního presidenta republiky Dra T. G. Masaryka a zvláště, aby přednostové úřadů, po případě jejich zástupci oficiálně se zúčastnili slávností, pořádaných veřejnými korporacemi.

Na všech státních budovách buďtež vyvěšeny vlajky /prápory/ ve státních barvách po celý den 7. března 1937.

O tom tamní místní úřady má notařství výrozuměti a na spolky církve a obyvatelstvo vhodně působiti, aby tam oslavy důstojné dopadly.

Kalynuk v. r. okresní hejtman.

Obvodní notařství v Tačově. Č. j. 24 pres. 1937.

Toto dávám na vědomí za účelem dalšího zařízení. v Tačově, dne 3 března 1937.

Spravce obvodního notařství: Matej Gojdič v. r. not. tajemník.

Fordítás:

Járási Hivatal Técsőn.

208 eln. a í 37. Técsőn, 1937. február 20.

A csehszl. köztársaság első /felszabadító/ elnökének, Dr. Masaryk G. T. 87. szül. napjának megünneplése. Valamennyi jegyzőségnek és csendőrállomásnak.

A minisztertanács elnökségének 1937. február 5.-én kelt 1101/317/4 S-37 sz. rendelete alapján közzétetik a belügyminisztérium ressortjába tartozó minden hivatalal és szervvel, hogy minden irányban működjenek a köztársaság első elnöke, Dr. Masaryk G. T. születésnapjának méltó megünneplésére, kivált, hogy a hivatalvezetők, esetleg képviselőik hivatalosan vegyenek részt a nyilvános testületektől rendezett ünnepeken.

Minden állami épületen legyenek kitűzve állami lobogók /zászlók/ állami színekben 1937. március 7.-én egész napon át.

Erről ottani helyi hivatalok értesítsék a jegyzőségeket és hassanak oda, hogy egyesületek, egyházak és a lakosság méltóságteljesen ünnepeljenek.

Kalynuk s. k. járási főnök.

Körjegyzőség Técsőn.

24 eln. 1937. sz.

Ezt tudomásul adom további intézkedés céljából.

Técsőn, 1937. március 3. Körjegyzőség igazgatója.

Gojdics Máté s. k. jegyzői titkár.

523. Forrás

/Országos Református Lelkész Egyesület irattárából. - Kézírás./

A gyászos emlékü cseh megszállás alatt Felsővály községben, hatósági parancsra, 1937. márc. 18-án Maszarik volt elnök születési ünnepét kellett ünnepelni a templomban énekelni kellett a cseh államhimnuszt, amit azonban csak az iskolás gyermekek tudtak és énekeltek, a gyülekezeti tagok –mert vasárnap lévén, volt gyülekezet is–, nem. A gyermekek felállva énekeltek, a lelkész és a gyülekezet ülve hallgatta. Harmadnapra befutott a kerületi járási parancsnokságra a feljelentés, hogy a pap az államhimnusz éneklésekor nem állott fel, s megindult a csendőri nyomozás, amikor kiderült, hogy nemcsak a pap nem állott fel, de a gyülekezet sem. Akkor következtek a sorozatos kihallgatások, –csendőrségre, vizsgálóbíróra, törvényszékre való citálások, kihallgatások, tárgyalások. Feleségemet –a papnét– mindjárt az első törvényszéki tárgyaláson elítélték 800 Kč, vagy két heti elzárásra: a 800 Kč-t 2 nap alatt le kellett fizetni. Az én esetemben mint súlyosabb esetben, a törvényszék, bizonyítási kiegészítést s új nyomozást rendelt el, s 1938 tavaszára tűzte ki a tárgyalást, amikor már jöttek a német megmozdulások, aminek hatása alatt, mi politikai bűnösök amnesztiában részesültünk, ősszel pedig jött a diadalmas felszabadulás. A gyülekezet tagjainak egy részét két heti börtönbüntetéssel sújtották, mindjárt az első tárgyalás után.

Felsővály 1939. júl. 31. Székely Bertalan s. k. ref. lelkipásztor.

A Felsővályi ref. egyház pecsétje.

524. Forrás

/Székely Bertalan birtokában. - Hivatalos nyomtatvány tintával kitöltve. Csak a kitöltött részt közlöm a nyomtatvány szövegéből./

Čís. jed. St. 476/37.

Vyzvanie k nastúpeniu trestu.

Pani Irena Székelyová v Vyšné Valice.

Štátne zastupiteľstvo v Rim. Sobote vyzýva Vás, aby ste hneď, ale najneskor-

šie behom 3 dní od doručenia tohoto vyzvania u štátneho zastupiteľstva v Rim. Sobote zaplatila peňažitú pokutu v sume 800 Kč - h. v prípade nezaplatenia peňažitej pokuty trest 10 dní väzenia, uložený Vám rozsudkom krajského súdu v Rim.Sobote č.Tk. 264137 zo dňa 24. 9. 1937 pre preč. § 14/5 2k 50/23.

Fordítás:

St. 476/37 ügyszám. Felhívás büntetés kit öltésére.

Székelyné Irén asszonynak Felső Vályon. A rim. szombati államügyész-ség felhívja Önt, hogy azonnal, de legkésőbb 3 napon belül e felhívás kézbesítésétől számítva a rim. szombati áll. ügyészségen fizessen le 800 Csk. pénzbüntetést, pénzbüntetés nem fizetése esetén 10 napi fog-házbüntetés van kiszabva Önnek a rim. szombati kerületi törvényszéktől 1937. 9. 24.-i 264/37 sz.-u ítélettel az 50/23 2k 14/5 § elleni vétségre. Áll. ügyészség Rimaszombat. 1937. IX. 25.

525. Forrás

/Dunáninenni e. ker. irattárából. - 807/1938. sz. - Sokszorosított./
Prezídium ministerstva školstva a národnej osvety Slovenskej krajiny v Bratislave.

Číslo: 237/1938-prez. V Bratislave dňa 22. októbra 1938.

Vec: Oslava dňa 30. októbra 1938 na školách.

Obežník číslo 7.

Všetkým rektorátom vysokých škôl, dekanátom theologických fakult, riaditeľstvam stredných a odborných škôl, učiteľských ústavov a pedagogickej akademie, školským inšpektorátom, riaditeľstvam meštianskych škôl a správam ľudových škôl a ústavov pre úchylnú mládež a inšpektorátom pre učňovské školy na Slovensku.

Pretože výročie dňa 30. októbra toho roku pripadá na nedeľu, ustanovujem, aby oslavy uvedeného výročia usporiadané boli na všetkých školách už v sobotu dňa 29. októbra 1938 predpoludním po 2 vyučovacej hodine.

Žiadam, aby boli včas urobené všetky opatrenia, ktorých vyžaduje dôstojná oslava uvedeného národného sviatku, najmä, aby školské inšpektoráty dali s urýchlením potrebné pokyny všetkým riaditeľstvám a správam podriadených škôl /štátnych a neštátnych/ a aby riaditeľstvá stredných škôl a učit. ústavov a škôl odborného smeru v dohode s profesorským sborom pripravili dôstojnú oslavu na ústavoch.

Pri školských oslavách, ktoré sa majú konať dňa 29. októbra dopoludnia medzi 10. a 12. hodinou, treba spomenúť význam 30. októbra 1918. i význam udalostí súvisiacich so 6. októbrom 1938.

Slávnostný preslov pána ministra školstva a národnej osvety Slovenskej krajiny v bratislavskom rozhlase bude vysielaný v sobotu dňa 29. októbra 1938. o 10. hodine.

Na školských a štátných budovách nech sú vyvesené slovenské zástavy od 8. hodiny rannej dňa 29. októbra do 8. hodiny rannej dňa 31. októbra 1938.

Ohľadom 28. októbra 1938 sdeľujem, že ministerská rada dňa 14. októbra 1938. sa usniesla na vládnom nariadení, ktorým sa prehlasuje tento deň za pracovný deň.

Minister: Černák v. r.

Fordítás:

Szlovákország iskolai és nemzetművelődésügyi minisztérium elnöksége Pozsony.

237/1938 31n. szám. Pozsonyban, 1938. október 22.-én.

7. számú Körlevél

Valamennyi főiskola rektorátusának, theologiai fakultás dékánátusának, közép, szak-iskolák, tanítóképzők, pedagógiai akadémiák igazgatóságának, tanfelügyelőségeknek, polgári-, elemi- iskolák és javítóintézetek igazgatóságának, tanonciskolák felügyelőségének Szlovákiában.

Mivel az október 30.-i évforduló ez évben vasárnapra esik, elrendelem, hogy fentemlített évforduló ünnepélye minden iskolában már szombaton, október 29.-én délelőtt a 2. tanítási óra után rendeztessék meg.

Kérem, hogy minden intézkedés, amit a fentemlített nemzeti ünnep méltó megünneplése igényel idejében tétessék meg, nevezetesen, hogy a tanfelügyelőségek adják meg sürgősen a szükséges utasításokat minden alájuk rendelt iskola igazgatóságának és vezetőségének /államiaknak és nem államiaknak/ és hogy a középiskolák, tanítóképzők és szakiskolák igazgatósága a tanári testülettel egyetértésben készítse elő a méltó ünneplést az intézetekben.

Az iskolai ünnepeken, amelyeket október 29.-én délelőtt 10 és 12 óra között kell tartani, meg kell emlékezni 1918. október 30-ának a jelentőségéről az 1938. október 6-i eseményekkel összefüggésben.

Szlovákország iskolai és nemzetművelődésügyi miniszter urának ünnepi előadása a pozsonyi rádióban közvetítetik szombaton, 1938. október 29.-én 10 órakor.

Iskolai és állami épületekre kitűzendők a szlovák zászlók 1938. október 29.-én reggel 8 órától október 31.-én reggel 8 óráig. 1938 október 28-a tekintetében közlöm, hogy az 1938. október 14-i minisztertanács kormányrendeletben határozott, mellyel ezt a napot munkanapnak nyilvánítja.

Miniszter: Csernák s. k.

526. Forrás

/Rátz Jenő lelkipásztor tulajdonából. - Gépírás./

Nyilatkozat

Alulírott, mint az alsószőlősi állami elemi iskolának igazgatónője igazolom, hogy a csehszlovák éra alatti időben nálam és kolléganőmnél a csehszlovák csendőrök kihallgatást eszközöltek abban az irányban, hogy van-e tudomásunk róla, hogy Rátz Jenő ref. lelkész úr az állami ünnep alkalmával elmulasztotta a csehszlovák himnusz templomi éneklését. A vizsgálatot az iskolai tanulókra is kiterjesztették. A bizalmasan lefolytatott nyomozásról és titokban személyesen kellő időben értesítettem Rátz Jenő lelkész urat.

Alsószőlős. 1939. december hó 8.-án.

Baranyay Béláné ig. tanítónő.

/Pecset:/M. Kir. Állami Elemi Iskola. Alsószőlős.

527. Forrás

/Király Zoltán csapi ref. lelkész tulajdonából./

Alulírott, mint a csapi állami elemi iskola igazgatója, késséggel igazolom, hogy a csehszlovák uralom idején nálam és kollégáimnál a csehszlovák csendőrök kihallgatást folytattak le aziránt, hogy van e tudomásunk róla, hogy Király Zoltán Csapi ref. lelkész úr az állami ünnep alkalmával elmulasztotta a csehszlovák himnusz templomi énekelését. A bizalmasan lefolytatott nyomozásról én titokban értesítettem a lelkész urat.

Kelt Csap 1940. április 1.

Kuklay Zoltán ig. tanító.

Pecset: A csapi róm. kat. elemi népiskola igazgatósága.

528. Forrás

/Ungi e. m. irattárából - 294/1921. sz. - Kézírás./

Nagytiszteletű Esperes úr!

A bejelentett hívatlan vendégektől tegnap kaptam ajánlott express levelet, melyben folyó hó 26-ára /keddre/ jelzik Szeretvéra jövetelüket. A nagytiszteletű úrral ily rövid idő alatt nem léphetvén érintkezésbe, holnap Lasztomérba megyek Virág Esperes Úrhoz informálódni. Csütörtökön

Ungváron beszámolok a történekről. Még egy hallatlan dolgot vagyok kénytelen

Nagytiszteletűségedet tudomására hozni, melyhez hasonló talán még sehol nem volt. Folyó hó 15én Vacha József pályini jegyző levélben elrendelte a szeretvai bírónak, hogy doboltassa ki, miszerint a templomban Szeretván énekelni, imádkozni és prédikálni magyarul nem szabad. Ezt ő saját teljhatalmú jegyzői jogköréből kifolyólag, merte elrendelni. Ezzel az egyházban a békességet teljesen megzavarta volna, ha a bírónak nem lett volna több esze, ki ezt egyszerűen eldobta.

Ungváron erről is bővebben.

maradok Nagytiszteletűségednek alázatos szolgáját

Nagyszeretva 1921 júl. 24.

Kőműves István s. k. ref. lelkész.

529. Forrás

/Beregi e. m. irattárából . - Kézírás./

Kivonat a beregi református egyházmegye 1923. év április hó 26-án Beregszászban tartott közgyűlésének jegyzőkönyvéből.

27. szám

A beregdédai ref. egyház presbitériuma a kivetett egyházi adót és a harang beszerzésére önként felajánlott adományokat a szokásos módon akarta ez év január hó 16-án beadni, amidőn is az egyház gondnokát és kíséretében levő presbitereket a csendőrség megakadályozta működésében, s azután az őrmester irodájába hívatta az egyházi megbízottakat, és az egyház, lelkész és tanító elleni lázító nyilatkozat kíséretében mindenkorra betiltotta a pénz beszédését. Presbitérium tárgyalás alá vette az ügyet és jegyzőkönyvi kivonatban fordult a tiszaháti járás főszolgabírójához orvoslásért, mivel azt nem nyerte meg, közgyűlésünk elibe terjeszti a sérelmet.

Egyházmegyei közgyűlésünk szinte tanácstalanul áll meg e ténnyel szemben és mély megdöbbenéssel látja az egymást érő túlkapások sorozatát, melyek –íme!– még egy csendőr részéről is érhetik egyházunkat, a melynek az autonómiája pedig a békeszerződésben a nagyhatalmak által biztosítva van.

Felkéri és megbízza e. megyei közgyűlésünk az esperesi hivatalt, s hogy jelen határozatunk megküldésével sürgősen keresse meg a kormányzóságot és nyomatékkal kérje a hivatali hatalmával visszaélő és lázító csendőr megbüntetését. jegyzette: Szendrey István Km. e. m. jegyző

Kiadta: Sütő Áron s. k. e. m. főjegyző.

Pecsét: A Beregi Református Egyházmegye főjegyzői hivatala.

530. Forrás

/Dunáninnyi e. ker. irattárából. – 252/1928. sz. – Gépírás./
Notárský úrad v Kamoči
Číslo: 822/1928.

A Kamocsai Református Népiskola Tekintetes Igazgatóságának.
Tisztelettel értesítem, hogy június 7- napja a 65/1925. számú törvény 1. 4. §-ai értelmében, amennyiben közhivatalokról és köziskolákról van szó, ünnep, és e napra a vasárnapi munkaszünetről érvényes törvényes rendelkezések mérvadók.

Kamocsa, 6. júni 1928.
Mitušinka Géza s. k. ved. notár.

531. Forrás

/Ugyanonnan. /
252/1928. szám
Református keresztyén püspöki hivatalból, Bratislava.
Bratislava, 1928. VI. 12.

Iskolai Referátus Bratislava.

Egyházalkotmányunkat sértő következő ügyben legyen szíves a jövőre nézve tiltó és megtorló intézkedést tenni.

Mitušinka Géza kamocsai főjegyző az iskolaszéki elnök kikerülésével következő átiratot küldte 1928. június 6.-án délelőtt 10 és 3/4- órakor:

A Kamocsai Református Népiskola Igazgatóságának. Kamocsa.

Tisztelettel értesítem, hogy június 7. napja a 65/1925. számú törvény 1. 4. §-ai értelmében, amennyiben közhivatalokról és köziskolákról van szó, ünnep és e napra a vasárnapi munkaszünetről érvényes törvényes rendelkezések mérvadók. Kamocsa, júna 1923. Mitušinka ved notár.

A június 7.re esett „Úrnapja” egyedül és kizárólag róm. kat. ünnep, amelynek a róm. katolikusok által leendő megülvése nevezett felekezetenek magánügye. Ha az állam ezt az ünnepnapot elismerte, ebből csak az következik, hogy az állami hivatalok e napon munkát nem teljesítenek, viszont a nem római katolikusokra, tehát azok iskolájára ez az ünnep nem vonatkozik. Jogtalan tehát az iskolaszék elnökének kikerülése mellett a kamocsai jegyző úr által a kamocsai ref. tanítónak küldött átirata. Ilyen átiratot egyetlen egy más helyen levő elemi iskolánk sem kapott, mert nem kaphatott. Ha kapott volna is jogtalan lenne. A vasárnapi munkaszünet országos törvény, de a zsidó iskolák vasár-

nap nem szünetelnek. Kegyeskedjék intézkedni, hogy a kamocsai eset megtorlást nyerjen s többet meg ne ismétlődjék.

Tisztelettel keresztyén szolgálja: püspök.

532. Forrás

/Nagyberegí egyház irattárából/

122/1929 ikt. sz. a. A I.1/1929.irattári sz. a. vannak a következő iratok a lelk. hi.-ban.

Tek. lelkészi hivatal

Tudomásul vettem a Tisztelendő úrtól, hogy a közgyűlést melyet az 1926. évi gondnoki számadás jelölésével és egy presbiteri tisztség betöltésével tartatik meg 1929. április 28-ikán és kéri a Tisztelendő úr hogy tárgysorozaton kívül senkivel nem tárgyal hát én mint a Beregi kormánybiztos és mint református egyház tag a következő tárgysorozatot terjesztem a közgyűlés elé. 1 kérem az egyházközségi közgyűlést hogy a református egyháztagok közül tíz megbízható fiatal embert kinevezni mint számotató bizottsági tagoknak akik először is az egyház gondnokát megszámloltassa. 2. kérem az egyházközségi közgyűlés előtt, hogy az egyháztagok megbírálhassák vajon helyes határozatokat hoznak é az egyház javára és az egyháztagokra nézve. 3. Kérem hogy az egyház céljaira kiadott pénzüsszegeket milyen célokra adta ki az egyház gondnoka az összes kiadásnak a pontról pontra való kiadását és felolvasását hogy elbírálja az egyháztagok vajon helyes úton történtek azoknak kiadása. 4. kérem a közgyűlés elé tární hogy az a kiségitő diák akik ünnepek alkalmával kiségitő teendőkre hívatatnak a tisztelendő úr mellé hogy azok részére a soron egyes házaknál ne kéregeessenek hanem annak egy bizonyos mennyiségű pénzüsszeg megállapítassék és pedig hogy amely diák Nagy Bereg községibe lesz kiküldve az ne menjen más községbe hanem itthon teljesítse az istentiszteletet pontosan és annak módja szerint.

Ezek a tárgysorozatom tisztelendő úr és kérem ezeket a tárgyakat a közgyűlés elé tární és akkor tisztázódik a dolog mint református hívő keresztyenekhez illő dolog és a szent írás szavaival mondom hogy nem kell a szúnyogot szűrní a tevét pedig elnyelni. /Nagybereg község előjáróságának cseh–magyar–oroszu nyelvű pecsétje./ Füzési Sámuel s. k. kormánybiztos.

/Ez az egész levél kézírással van írva, felzeten ez áll:/ A közgyűlés helye a község háza nagy terme.

533. Forrás

Nagybereggi lelkész válasza a kormánybiztos levelére: „115/1929-sz-
A nagybereggi református egyház lelkészi hivatalától.

Községi hivatalnak Nagybereg.

A folyó évi április hó 21. napjára meghirdetett egyházközségi közgyűlés tartásának helye ügyében Kormánybiztos úr által hozzája intézett megkeresésre válaszolva közlöm, hogy a közgyűlést a holnapi napon sem az iskolában, sem a községháza nagy termében nem lehet megtartani. Ennek oka az, hogy a közgyűlés tartás céljából a törvény által előírt, e hét elején el is készített, a járási hivatalhoz intézett bejelentő irat sajnálatos tévedés folytán nem küldetett el s így a szükséges hatósági engedélynek, illetve tudomásul vételnek nem vagyunk birtokában. Ezért holnap mindenképpen elhalasztási jelentést kellett volna tennem a templomban, amit így még inkább megteszek. A gyűlés tehát leghamarabb e hó 28.-án lesz megtartható.

A magam részéről semmi kifogásom nincs az ellen, ha a gyűlés a nagy teremben tartatik, az iskola termét sem magamtól, hanem a presbitérium határozata alapján jelöltem meg a holnapra hirdetett gyűlés helyéül. Legyen szabad azonban megjegyeznem, hogy az iskola épülete –bár minden kétségen felülállólag Nagybereg község tulajdona– az 1908. nov. 15-én a község felügyeleti hatóságának jelenlétében fölvelt jegyzőkönyv szerint a nagybereggi ref. egyház használatára adatott át s abban a rendelkezési jog a presbitériumot illeti s mindaddig, míg az egyházi és iskolai célokra használtatik, senkinek sincs joga –s így kormánybiztos Úrnak sem volna– annak ajtaját a presbitérium előtt bezárni!

Közlöm még azt is, hogy amennyiben a gyűlésen megjelenni jelzett, nagyszámú egyháztagok a múlt vasárnap meghirdetett tárgyakon kívül netalán egyéb ügyeket is kívánnának megbeszélni, arra vonatkozó kívánságaikat velem holnap, április 21 délelőtt 9 óráig tudassák, mert a gyűlésen csak tárgysorozatba felvett s előre bejelentett ügyek tárgyalhatók és csak olyanok amelyek kifejezetten az egyházközségi közgyűlés hatáskörébe tartoznak.

/A presbitérium által kitűzött tárgyak: az 1928. évi gondnoki számadás bemutatása és egy lemondás folytán megüresedett tanító-presbitériumi tisztség betöltése./ Nagybereg 1929, április hó 20. napján.

Bary Gyula s. k. ref. lelkész.

/Ugyanezen levélen ceruzával feljegyezve olvassuk:/ „Jár. hiv.-ba bejelentés 116 sz. a. 1929. IV/22-én ment be! F. Samu levelét V/2-án a bereg-szászi vizsgálóbírónál hagytam.”

534. Forrás

A Dunáninneri e. ker. irattárából. – 57/1934. – Gépírás./
33/934.

Főtiszteletű Püspök Úr!

Tiszteletteljesen jelentem, hogy tegnap itt járt nálam a köbölkúti postamester /t. i. Kisújfalu oda tartozik/ és kérte, hogy a borii lelkészi hivataltól jövő hivatalos levelet jelenlétében bontsam fel, mert megakar győződni annak hivatalos voltáról. A levélben egy bars megyei ifjúsági egyházi konferenciáról volt szó. A postamester szerint ez nem egyházi ügy. Kérdezősködésekre a postamester azt a felvilágosítást adta, hogy egyházi ügy csak is a következő lehet: születések halálesetek, esketések jelentése. Nem egyházi ügyek: egyh. megyei gyűlési meghívó, esperesi látogatás bejelentése, konferenciák, vagy más egyházi gyűlések, árvaházi ügyek, tehát ezen ügyekben porto mentesen levelezni nem lehet. A postamesterrel abban állapodtunk meg, hogy ezen ügyről jelentést teszék Főtiszteletű Püspök Úrnak azon kérelemmel, méltóztassék a postaigazgatóságnál információt szerezni, hogy a fennjelzett ügyek és általában mely ügyek értendők egyházi ügynek, mert a postamester szerint a törvény nem részletezi, hogy mik értendők egyházi ügyek alatt. Például jelen jelentésemet sem minősíti a postamester egyházi ügynek s ezért kell portozva küldenem. A postamester hajlandó lesz Főtisztelendő Püspök úrnak a postaigazgatóságtól nyerendő, információja után jelenlegi felfogását megváltoztatni.

Méltóztassék tiszteletteljes kérelmemnek helyet adni és a postaigazgatóságtól felvilágosítást a hivatalos egyházi lapban közzétételni egyházi közérdekből, mert a postamester közlése szerint ők szigorú utasítást kaptak a hivatalos levelek ellenőrzésére de mindegyik postamester másképpen értelmezi, hogy mi értendő hivatalos egyházi ügy alatt. Pl. elveszti hivatalos jellegét a levél a: Főtiszteletű Püspök úr, vagy nagytiszteletű Esperes úr, vagy Nagytiszteletű lelkész úr megszólítás által is.

Főtiszteletű Püspök úr szíves közbejárása a postaigazgatóságnál véget vet majd a sokféle egyéni elgondolásnak a hivatalos egyházi ügy értelmezését illetőleg. Hozzám is sok hivatalos levél szokott jönni árvaházi ügyben a lelkésztársaimtól és nem szeretném, ha büntetésben részesülnének a posta részéről.

Kérésemet Főtiszteletű Püspök úr szíves pártfogásába ajánlva

Vagyok tisztelettel szolgálja Nehézy Károly s. k. Ref. lelkész Kisújfalu
1934. jan. 20.

/Pecset/: Református lelkészi hivatal Kisújfalu. Reformovany farsky
urad Kisújfalu.

535. Forrás

/Beregi ref. e. m. irattárából. 53. K. i./1937.- Kézírás./
Beregújfalu 6. II. 1937.

Nagytiszteletű Bary Gyula ref. esperes úrnak Berehy.

Tegnapi átíratomat akadályozva voltam magyar fordításban közölni s így azt ma pótoltan küldöm.

A tegnapi átírat tulajdonképpeni tartalma az állami iskolák igazgatójának tiltakozása Györke Istvánnak az újfalusi áll. iskolában való hittan tanítása ellen. /Ez alól való felmentése./ Aprólékos részletezése ezen oknak itt nincs módomban, csupán két fő okot sorolhatok fel, az isk. referátustól a hittan tanításra vonatkozó engedély a mai napig sem lett bemutatva, továbbá a polgári kötelességek be nem tartása, melyért a közvetlen felelősség az isk. igazgatóságra hárul legelsősorban, miért is kérném az Esperes urat, szíveskedjék más hittan tanítóról gondoskodni. /esetleg Király Tibor itteni kántortanító./

Kiváló tisztelettel: V. Chalansky. s. k. igazg. tanító.

536. Forrás

/Ugyanonnan. - /ad 52. k. i./
1937. sz.

Tárgy: Ref. hitoktató kicserélése újfalui állami iskoláknál.

A „Štátni Obecná Menš. Škola Podkárpatóruská” Igazgatóságának.
Nová Selo, Újfalu.

Fenti tárgyban folyó hó 4-iki kelettel előbb orosz, majd magyar nyelvű, 56/37. sz. átíratában foglalt megkeresésére válaszolva, közlöm, hogy kérésének egyenlőre nincs módomban eleget tenni. A hitoktatás ellátásáról való gondoskodás elsősorban a helyi hatóság /iskolaszék, presbitérium/ feladata lévén, ennek megtörténte előtt a dologba nem avatkozhatott bele. Ha Györke István urat az erre egyedül illetékesnek tartott hatóság, az Orsz. Hivatal iskolai ügyosztálya csakugyan eltiltotta az állami iskolákban a hittan tanításától, szíveskedjék ezt a körülményt hitelt érdemlő módon első sorban az újfalui egyházközség presbitériumával közölni s azt hívni fel intézkedésre.

Legyen szabad megjegyeznem, hogy hozzám intézett átíratából nem látom beigazolvva, hogy az Orsz. Hivatal tiltó rendelkezése kiadott volna, arról pedig nincs tudomásom, s nem is tudom elképzelni, hogy ilyesmi lehetséges volna, hogy bármely iskola igazgatója a saját

hatáskörében ilyen intézkedés megtételére /egy hitoktatónak a munkától való eltávolítására/ jogosult volna.

Egyébként a beregújfalui lelkész urat jelentéstételre hívtam fel s majd jelentésének beérkezése után fogom a szükséghez képest a további intézkedéseket megtenni.

Bereg. 1937. február hó 11. napján.

Teljes tisztelettel: ref. esperes.

537. Forrás

Ugyanonnán - 52. k. i. /1937. sz. Gépírás./

Tárgy: Hitoktatás ügye újfalui áll. iskolákban.

Tisztelendő Györke István, ref. lelkész úrnak.

Az Újfalui állami iskolák igazgatója /V. Chalansky úr/ előbb orosz nyelvű, majd a hiteles másolatban ide csatolt magyar nyelvű átiratban kereste meg hivatalomat a fenti tárggyal kapcsolatban az iránt, hogy Tiszt. úr helyett más hitoktató alkalmazásáról gondoskodjam.

Tekintettel egyrészt arra, hogy a hitoktatás ellátásáról való gondoskodás első sorban a helyi iskolaszék feladata, másrészt pedig arra, hogy az érintett átirat hézagos és egyoldalúan beállított volta nem nyújt megfelelő alapot a helyzet világos megértésére, nem látom más intézkedés szükségét fennforogni, csupán azt hogy a dolog miben állását illetőleg Tiszt. úr kimerítő jelentését kérem. Szíveskedjék ezt hivatalomhoz mielőbb beterjeszteni.

Bereg 1937. február 11. napján.

Szíves üdvözlettel: esperes.

538. Forrás

Ugyanonnán. -73.k. i./1937. - Gépírás./

Az újfalui református egyház lelkészi hivatalától. 16/1937. szám.

Tárgy: Állami iskolákban vallástanítás

Válasz 52. k.i./1937. esp. számra.

Nagytiszteletű Református Esperesi Hivatalnak. Bereg.

Nagytiszteletű Esperes Úr. 52. k. i. sz. alatt hozzám küldött megkeresését megkaptam s e tárgyban a presbitérium február 12-én tartott gyűlése 4. sz. határozatát idecsatoltan megküldöm.

Az ügy érdemét tekintve csak annyit tudok, hogy az esperesi hivatal 572. k. i./1936. sz. megbízólevelét, mellyel engem bíz meg az itteni áll. iskolákban a vallástanítással, az áll. isk. igazgatás útján felterjesztettem az Országos Hivatalhoz, ahonnan eddig e tárgyban hozzám sem jóvá-

hagyó, sem elutasító válasz nem érkezett aminthogy tudtommal nem érkezett egy lelkésztársamhoz sem. Ezen a jogon minden igazgató-tanító elbocsáthatná egy szép napon az összes vallástanító-lelkészékét, ha úgy hozná a kedve. Hogy pedig V. Chalansky úr mit ért „Polgári kötelességek be nem tartása” alatt, azt nem tudom, de úgy gondolom, hogy esperes úrnak nem csak joga, hanem kötelessége is tőle megtudakolni e szavak értelmét, mert úgy látszik ezekben a szavakban van valami elrejtve, aminek tudatában merészkedik ennyire vinni a dolgot az ig-tan.

Kérem azért, méltóztassék tőle megkérdezni, mit ért ezen kitételen, hogy ha súlyosabb vádja vannak, vagy lehetnek ellenem, törvényes bíróságom elé állhassak a vádak tisztázása végett. Jelentem egyúttal esperes úrnak, hogy febr. 13-án vallásóra szünetében az iskola épületéből nevezett úr kiutasított s így vallást tovább nem taníthattam, de nem is taníthatok, míg ez az ügy el nincs intézve. Csatolom erre vonatkozólag a jelenvoltak által kiállított és aláírt jegyzőkönyvet.

Kérem, méltóztassék e vallási sérelem miatt az egyházi hatóság részéről is nyomatékos tiltakozását kifejezni.

Jelentésem tudomásulvételét kérve maradtam Nagytiszteletű Esperes úrnak alázatos szolgája:

Györke István ref. lelkész.

Újfalú 1937. február 13.

539. Forrás

/Ugyanonnan. - Gépírás. -/

Kivonat az újfalui református egyházközség presbitériumának 1937. évi február hó 12. napján tartott gyűlése jegyzőkönyvéből.

4. szám.

Elnöklő lelkész bemutatja a presbitériumnak V. Chalansky áll. isk. igazgató tanító 46/937. és 58/937. sz. iratait, valamint az esperesi hivatalhoz küldött s onnan hitelesített másolatban lelkészhez áttett iratát, melyekben említett igazgató-tanító az egyház presbitériumának, mint elsősorban illetékes tényezőnek megkerülésével az áll. iskolai vallástanítás ügyében intézkedik s önhatalmúlag eltiltja a lelkészt a hittantanítástól. E tárgyban kéri a presbitérium intézkedését.

Presbitérium megdöbbenve értesül arról a merészségről s önkényes eljárásról, mellyel említett igazgató-tanító megakadályozza a lelkészt hivatalos kötelessége teljesítésében. Teszi ezt éppen annak az egyháznak az esetében, mely iskolai helyiségeit díjtalanul bocsátotta eddig rendelkezésre az állami iskolai tanítás céljára s íme az egyház tulajdonát képező épületből az egyház fejét, lelkészét, hivatalos kötelessége teljesítése idején akarja kiutasítani.

De a presbitérium, mint a vallásos oktatás elsősorban őrzője, azt is tudja, milyen veszedelmek származhatnak abból, ha az áll. iskolákban járó református növendékek vallástanítás nélkül maradnak s mert semmi okot fennforogni nem lát arra, hogy lelkészét a vallástanítás végzése alól felmentse, de meg nem is áll módjában senki mást azzal megbízni, mivel tanítói munkával túl vannak terhelve, tiltakozik az igazgató-tanító önkényes rendelkezése ellen s a maga részéről is kéri Tanfelügyelői Hivatalt, hogy az ügyet kivizsgálni méltóztassék.

Egyben tisztelettel jelenti az újfalui református egyház presbitériuma, hogy az egyház tulajdonát képező iskolai épületet, sem annak egyik vagy másik termét július elseje után nem lesz módjában átengedni áll. iskolai tanítás céljára, mert az eddigi tapasztalatok szerint ebből az egyháznak csak erkölcsi és anyagi kára származik s dacára az egyház jóindulatának és a tanügy szolgálatában végzett és megbizonyított készségének, folytonos inzultusokban van része.

Kéri egyúttal az egyház presbitériuma az állami tanfelügyeleti hatóságokat, hogy a jó béke, az eredményes tanügyi munka szempontjából is az újfalui állami iskolákat igazgatás szempontjából nemzetiség szerint szétválasztani méltóztassék.

Presbitérium, eme határozata Tanfelügyelői és Esperesi Hivatalnak megküldendő.

K. m. f.

Györky István s. k. ref. lelkész. Tibor Bertalan s. k. gondnok. Pecsét: Három nyelven.

540. Forrás

/Beregi ref. e. m. irattárából. - Gépírás./

Járási Tanfelügyelői Hivatalnak.

Berehovo–Beregszász.

Alulírott ref. lelkész s az újfalui állami iskolákban egyházi hatóság által megbízott református hitoktató ezennel felebbezést jelentek be az itt működő állami iskolák igazgató-tanítójának V. Chalanskynak 58/937. számot viselő s eredetiben idecsatolt irata s az abban foglalt rendelkezése ellen.

Felfedezésemben előadom, hogy az 1936. év szeptemberében nevezett igazgató-tanító felhívására benyújtottam kezeihez az egyházi főhatóságom által 572. k. i. /1936. szám alatt kiállított vallástanításra jogosító igazolványt azzal az Országos Hivatal tanügyi osztályához intézett kérelemmel, hogy ezt a megbízatást tudom másul venni méltóztassék. Az Országos Hivaltól mindmáig nem érkezett hozzám olyan tartalmú leirat,

mely eltiltana engem a református hittan tanításától s ennek dacára az igazgató-tanító úr önkényesen s éppen az engedély hiányára való hivatkozással eltilt engem e hivatásom gyakorlásától. Hogy mit ért az igazgató tanító úr a „polgári kötelességek pontos betartására való készség” kifejezés alatt, azt megállapítani nem tudom, mert gondolatolvasó s rébusz fejtő nem vagyok, azt azonban nyugodt lelkiismerettel állíthatom, hogy minden vallásórát igyekeztem pontosan kitartani, amiről a Tanfelügyelői Hivatalhoz benyújtott I. félévi vall. tanítási kimutatás is igazolást nyújt.

Előadom továbbá, hogy a felesleges zavar elkerülése végett a f. iskolai év II. felében február 8-án d. u. az I. isk. évfolyammal volt tanterv szerint vallásórámm, amit zavartalanul meg is tartottam. Abban a tudatban, hogy az igazgató-tanító úr fent hivatott rendelete még jogerőre nem emelkedett, nem akartam elhanyagolni kötelességem teljesítését továbbra sem s 1937. február 13-án is megjelentem a III. isk. évfolyamnál levő tanrendszerinti vallásórára. Ez alkalommal az igazgatótanító úr tanuk előtt kiutasított az iskola helyiségéből, amit az idecsatolt jegyzőkönyvvel is igazolok.

Tanfelügyelő Úr! Demokratikus államban élünk s ebben az államban minden alsó fokú hatósági intézkedés ellen van jogorvoslatnak helye. Úgy látszik V. Chalnsky igazgató-tanító azt hiszi, hogy az ő hivatali hatásköre teljes élet és halál feletti intézkedésre jogot ad. Kérem méltóztassék ezt az ügyet kivizsgálni és az igazságnak megfelelő döntést hozni, engem jogaim gyakorlásába visszahelyezni s az igazgatói hatáskör túllépése miatt az igazgató-tanítót annak szabályszerű gyakorlására utasítani.

Kérésem megismételve maradtam

Újfaluban 1937. február 13-án. mély tisztelettel: Györky István s. k. református lelkész. s az újfalui áll isk.-bán hitoktató

Pecsét:

541. Forrás

/Beregi e. m. irattárából. - 53. k. i. /1937. Gépírás./

Felvétetett Újfaluban 1937. évi február 13-án alulírottak jelenlétében.

Alulírottak ezennel kijelentjük és kijelentésünket aláírásainkkal is igazoljuk, hogy a mai napon d.

e. 11 órakor jelenvoltunk az újfalui református egyház tulajdonát képező s jelenleg a község által fenntartott állami iskola helyiségét képező u. n. udvari tanteremben akkor, amikor ott V. Chalansky. Áll. isk. igazgató-tanító a helyiségben megjelentén az ott tartózkodó s már 10 órától a III. isk. évfolyamnak református vallástani órát tartó Györke István újfalui református lelkészt a helyiség elhagyására szólította fel.

Nevezett lelkész-hitoktató kijelentette, hogy bár kezei között van az igazgató-tanító 58/1937 sz. irata, de még annak fellebbezési határideje nem járt le s addig az abban foglalt rendelkezés jogerőre nem is emelkedhetett s így a helyiséget nem hagyja el, illetve a tanítást tovább is folytatja.

Erre az igazgató-tanító kijelentette, hogy az ő általa kiadott rendelkezés az irányadó mindaddig, míg az megszüntetve nincs s újból felhívta nevezett lelkész-hitoktatót a helyiség azonnali elhagyására. Ezután Györke István lelkész-hitoktató az iskola helyiségét, melyből így kiutasított, azonnal elhagyta.

Györke Istvánné sz. Korláth s. k.

Király Tibor. s. k. ref. igazg. református tanítók.

542. Forrás

/Ugyanonnan. - Gépírás./

Az újfalu református egyház lelkészi hivatalától.

14/1937. szám.

Járási Tanfelügyelői Hivatalnak.

Berehovo–Beregszász

Alulírott református lelkész s az újfalu állami iskolákban egyházhatóság által megbízott református hitoktató ezennel fegyelmi feljelentést teszek V. Chalansky, az itteni állami iskolák igazgató-tanítója ellen s hivatali hatalommal való visszaélések nélkül való zavarkeltés és személyemben az iskola egyik tantestületi tagja ellen elkövetett durva sértés vétségével vádolom.

Tisztelettel előadom, hogy V. Chalansky igazgató-tanító ismételt kéresemre sem volt hajlandó az 1936/37. isk. év I. feléről kiállított vallásitanítási kimutatást tőlem továbbítás végett elfogadni s így én kénytelen voltam közvetlenül a Tanfelügyelői Hivatalhoz postán elküldeni. Amennyiben ebből az eljárásból engem anyagi kár érne s a becsületesen megszolgált óradíjamat az államkincstár nem folyósítaná, úgy kérem eme ténykedése miatt nevezett igazgató-tanítót anyagilag is felelőssé tenni 616 korona 60 fillér erejéig.

Előadom továbbá, hogy az állami iskolai igazgató-tanító dacára annak, hogy tudomással bírt arról, miszerint a református egyház azzal a kikötéssel engedte át ideiglenesen üresen álló tantermeit tanítás céljaira, hogy a község az egyház által használt tanterem minden dologi kiadását is viseli közösen az állami iskola kiadásával együtt, mégis becsukatta a fatartót s abból nem engedett fát hozatni az egyház által használt két tanterembe s emiatt a tanítók kénytelenek voltak a gyermekeket hazaküldeni az iskolából. Általában minden ténykedésével a zavart igyekszik kel-

teni s az egyházi iskola ellen munkálkodik, s eme ténykedései által izgat.

Előadom továbbá, hogy 46/937 és 58/937 sz. irataiban önhatalmúlag, minden vizsgálat s eljárás mellőzésével, mint valami haszontalan cselédet, vagy hanyag iskolaszolgát elbocsátott a vallástanítási szolgálatból, illetve beszüntette az általam végzett hitoktatási munkát. Sőt mikor rendelkezése még jogerőre sem emelkedett. 1937 február 13-án az iskolából tanuk előtt kiutasított s eme tényével engem s személyemben az iskolai tantestület egyik fegyelmi vagy más vizsgálat által el nem bocsájtott tagját súlyosan megsértett. Ha az újfalui állami iskolákban járó református vallású növendékek hittani oktatásban nem részesülnek, úgy annak első sorban az igazgató-tanító úr lesz az oka s ha e miatt a szülők körében zúgolódás támad s talán súlyosabb kilengésekké kerül a sor, ezt is csak az igazgató-tanító úr számlájára lehet írni.

Tisztelettel becsatolom még panaszíratomhoz, V. Chalanskynak közvetlen felsőbb egyházi hatóságom, az esperesi hivatalhoz intézett levelét esperes által hitelesített másolatban.

Ez iratban az igazgató-tanító úr olyan jogkört vindikál, amely elsősorban a helyi iskolaszéket illeti meg, t. i. javaslatba hoz vallástanítót kinevezésre, holott a ténylegesen kinevezett hitoktató megbízatásától felmentve, sem az Országos. Hivataltól visszautasítva, sem törvényesen elítélve nem lett, csupán az igazgató-tanító által vádakkal illetve. Kérem, méltóztassék felszólítani nevezettet, konkretizálja, mit ért. „Polgári kötelességek be nem tartása” kitétel alatt, mert magamra nézve minden ilyen megállapítgatást súlyosan becsületsértőnek tartok.

Panaszom igazságos kivizsgálását kérve s ha arra az Iskolai Referátus volna illetékes, úgy oda továbbítását kérve maradtam mély tisztelettel:

Újfaluban 1937 február 14-én

Györke István s. k. református lelkész hitoktató

543. Forrás

/Beregi ref. e. m. irattárából. – 53. k. i. Gépírás./

73. k. i./1937. sz.

Tárgy: Újfalui állami ig. tanítónak a ref. hitoktató elleni sérelmes intézkedése.

Tekintetes Állami Tanfelügyelői Hivatalnak. Berehovó.

Igen tisztelt Tanfelügyelő úr!

Bár tudomásom van arról, hogy a fenti tárgyban az újfalui lelkészi hivatal és a presbitérium már részben írásbeli, részben szóbeli jelentést terjesztettek elő Tanfelügyelő úr hivatalához, mégis szükségét érzem annak, hogy mint az első fokú egyházi főhatóság jelenlegi képviselője,

én is a leghatározottabban és legerélyesebb tiltakozásomat jelentsem be az ellen a súlyos sérelem ellen, mely egyetemes ref. egyházunkat, közelebbről annak egyik alkotó tagját, a beregújfalui ref. egyházközséget érte az ottani állami iskolák igazgatásával megbízott V. Chalansky ig. tanító úrnak, –véleményem szerint– semmiképpen sem indokolható hatáskörét durván túllépő eljárása folytán.

Nevezett igazg. tanító febr. 6-iki kelettel, 56/937. sz. a hivatalomhoz is intézett átiratot, melyben tiltakozását fejezte ki Györke Istvánnak az újfalui áll. iskolákban való hittantanítása ellen, illetve kérte, hogy más hittantanítóról gondoskodjam. Megkeresésének egyik indokát abban jelölte meg, hogy az Isk. Referátustól a hittantanításra vonatkozó engedély a mai napig sem lett bemutatva, más indoka pedig volt: „a polgári kötelességek be nem tartása”. Sem az előbbit, sem az utóbbit semmiféle körülírással nem kísértc. Megkeresésére adott válaszómban értesítettem, hogy az érdekelt felek hitoktató egyh. Iskolaszék jelentéseinek bekérése s mérlegelése nélkül semmi intézkedést nem tehetek s kértem ennek bevárására... Ő azonban, –úgy látszik– nem volt kíváncsi erre, mert a hozzám érkezett jelentés szerint Györke István hitoktató lelkészt a vallástanítástól előbb írásban eltiltotta, majd mikor nevezett, - abban a hitben, hogy az őt a tanítástól eltiltó igazgatói rendelkezés az az ellen beadott fellebbezésnek elintézéséig jogerős semmiképpen nem lehet, az iskolában hittan órájának megtartása végett megjelent, az igazgató úr kiutasította s ezzel kötelességének teljesítésében megakadályozta...

Akármennyire hangsúlyozta is a hozzám érkezett jelentés szerint az áll. Igazg. úr az ő eljárásának törvényszerűségét, mégis úgy gondolom, hogy nincsenek a csehszlovák Köztársaságban olyan törvényes rendelkezések, melyek egy, - ha nem is egészen jelentéktelen, de kétségtelenül kisebb hatáskörű iskolai szervnek a kezébe olyan hatalmat tettek volna le, hogy egy hitoktató lelkészt efféle diktatori gesztussal egyszerűen elcsapjon.

Kérem Tanfelügyelő Úr gyors és erélyes közbelépését az iránt, hogy a magáról és hivatali hatalmának terjedelméről megfélekedett igazgató túlkapása, illetve az egész felmerült kínos incidens minden részletében kivizsgáltassák s eleje vétessék annak, hogy a jövőben hasonló esetek fordulhassanak elő.

Abban a reményben, hogy Tanfelügyelő Úr tárgyilagos pártatlan intézkedése mielőbb nyugvópontra juttatja e sok kedvetlenséget kiváltott kérdést, s ref. vallású növendékeink hitoktatása jelentősebb hátramaradást nem szenved, - egyelőre mellőzöm azt az eredetileg tervbe vett szándékot, hogy e sérelem orvoslása érdekében az Országos Hivatal illetékes ügyosztályához forduljak...

Szíves intézkedését kérve és várva, vagyok teljes tisztelettel:
Bereg–Berehy február hó 17. napján. ref. esperes.

544. Forrás

/Ugyanonnan. - Gépírás./

73. k. i./1937. sz.

Tárgy: Ref. hitoktatás ügye újfalui áll. iskolában.

Az Állami Elemi Iskolák Igazgatóságának.

Nove Selo–Újfalú

56/947. sz. hivatalomhoz intézett megkeresésére e hó 11-én ad 52. k. l./ 937. sz. a. adott válaszmot, - az újfalui lelkészi hivataltól, illetve az ottani ref. presbitérium, mint iskolaszéktől azóta beérkezett jelentés / szerint/ alapján, a következőkkel egészítem ki. Szerfelett kellemetlen hatást gyakorolt rám s mélyen megdöbbenett az a semmiféle törvényes alappal nem bíró, az úgynevezett: „jogállam”-okban szinte elképzelhetetlen eljárás, hogy egy állami elemi iskolai igazgató megbízott hitoktató lelkészt, minden elfogadható indok nélkül hitoktatói teendőktől írásban eltiltsón s az ezen intézkedés ellen beadott fellebbezés eredményének bevárása nélkül az iskolai épületből kiutasítson s kötelességének teljesítésében megakadályozzon. Azok az okok ugyanis melyek a hozzám küldött 56/37. sz. átiratában felhozattak, még arra sem látszanak megfelelő alapot szolgáltatni, hogy az igazgatóság a hitoktató működése ellen tiltakozzék, nemhogy annak a hitoktatástól való eltiltását, sőt az iskolai épületből való kiutasítását tennék lehetővé.

Az Országos Hivatal iskolai ügyosztályától sem a folyó iskolai évben, sem a megelőzőben soha nem küldetett ki külön jóváhagyás egyetlen magyar tanítási nyelvű állami iskolához sem a hitoktató személyével kapcsolatban tett felterjesztésekre, –ezen az alapon még egyetlen egy igazgatónak sem jutott soha eszébe a hitoktató személyét kifogásolni, –mert a Referátus hallgatását –igen helyesen– mindenkor beleegyezésnek tekintette mindenki. Az 56/37. sz. levélben említett másik ok pedig, a „polgári kötelességek be nem tartása” magában véve oly üres semmit mondó elasztikus kitétel, a melyet legfeljebb határozott, világos, konkrét esetek megjelölése tölthetne meg tartalommal! De ha effélék tényleg volnának is, szoknak megvizsgálása s érdemi minősítése nem az „igazgató” hatáskörébe tartozik, hanem a hitoktató illetékes fegyelmi hatóságának, vagy a polgári bíróságnak a dolga. A mennyiben a „polgári kötelességek be nem tartását” illetőleg az igazgatóságnak konkrét, pontos adatok állanak rendelkezésére, ezeket s az ezekre vonatkozó bizonyítékokat vagy hozzám, mint a hitoktató első fokú fegyelmi hatóságának /egyházi bíróság/ elnökéhez vagy ha olyan természetűek az érdemleges sérelmek, az állami hatósághoz kellett volna terjesztenie s ezeknek intézkedését kérni, de semmi esetre sem volt szabad annyira ragadtatnia magát, hogy a ref.

lelkész-hitoktatót egy diktátori gesztussal egyszerűen elcsapja.

Mindezek alapján az újfalui állami iskolák igazgatóságának azon önkényes eljárása ellen, miszerint Györke István, újfalui ref. lelkész-hitoktatót az iskolából kiutasította s az ő hitoktatói munkáját ezzel lehetetlenné tette, a fennálló törvényes jogrend alapján leghatározottabban tiltakozom s a református egyházunkat ez által ért súlyos sérelem megtorlása és orvoslása érdekében egyidejűleg az Állami Tanfelügyelői hivatal útján az Országos Hivatal illetékes ügyosztályához felterjesztést teszek.

Bereg 1937. február hó 17. napján. ref. esperes.

545. Forrás

Ugyanonnan. - Kézírás. -

Stáni Obecná Menš. Škola Podkarpatoruská Nové Selo.

87/1937. sz. 20 február. 1937.

/Ezt a levelet Chalansky cirill betűkkel írva oroszul és párhuzamosan magyarul küldötte meg. Itt a magyar szöveget közlöm.

Beregi Református Esperesi Hivatal. Beregi.

A 73/937. sz. átiratra van szerencsém értesíteni, hogy az álla el. isk. igazgatósága mindenben az előirt előírások és áll. törvények értelmében jár el, s ezért kegyes útmutatásait nem veheti tudomásul.

Megjegyzendő, hogy az átirat hangja, nem felel meg a hivatalos tónusnak úgy is mint hivatallal /isk. igazgatósága/ mint annak vezetőével szemben.

/Három nyelvű pecsét./

V. Chalansky. Igazg. Tanító.

546. Forrás

/Ugyanonnan. – Gépírás–/

Az újfalui református egyház presbitériumának 1937. évi február hó 21. napján tartott gyűlés jegyzőkönyvéből.

3. szám.

Lelkész tudomására hozza a presbitériumnak, hogy a helybeli iskolákban V. Chalansky áll. isk. ig.- tanító által megbolygatott református vallástanítás ügye végleges nyugvópontra nem talált. A legutóbbi, febr.12-én tartott presbiteri gyűlés óta, amely ezzel a kérdéssel első ízben foglalkozott, a már ott ismertetett sérelmeket messze túlhaladó, szinte páratlan s provokatív, sőt terrorisztikus dolgok történtek az igazgató-tanító részéről, amelyek nemcsak a hitoktató-lelkésznek, hanem egész református egyházunknak súlyos sérelmét képezik. Bejelenti, hogy február 13.-án, szombaton a hivatalosan jóváhagyott iskolai órarend keretében a magyar áll.

iskolában a III. isk évfolyammal volt hittanórája d. e. 10–12 óra között. Az első tanítási órát zavartalanul letanította, az óraszünetben azonban V. Chalansky isk. ig. tanító az iskola helyiségéből tanuk előtt kiutasította.

Ez ok miatt sem az aznapi további három óráját, sem a hétfői napra esedékes két óráját meg nem tarthatta. Erről az esetről az ott jelenvolt református isk. tanítók jegyzőkönyvet vettek fel, melynek egyik példányát beküldötte a beregszászi járási tanfelügyelői hivatalhoz, míg a második példányát jelen határozatával kapcsolatosan egyházig egyházi főhatóság elé felterjeszteni kéri.

Bemutatja továbbá lelkész a presbitérium előtt V. Chalansky isk. ig. tanító 79/37. számú február 14-éről keltezett orosz–magyar nyelvű átiratát, melyben említett ig. –tanító a működésétől hivatalosan sem egyházi, sem világi felsőbb hatósága által fel nem függesztett s állásából el nem mozdított Györke István lelkész-hitoktató helyett a presbitériumnak Király Tibor kisegítő ref. tanító alkalmazását, illetve megbízatását hozza javaslatba. Ezzel a tényével az ig.- tanító egyházi autonómiánkat újból súlyosan megsértette, mert önmagának olyan jogkört vindikált, mely őt meg nem illeti s az egyház presbitériumát terrorisztikus eszközökkel olyan állásfoglalásra akarta rábírní, amely az igazgató-tanító úr sajátosan egyéni s önhatalmú, ámde a fennálló törvényes előírásokkal ellenkező azokat negligáló, sőt egyenesen lábbal tipró felfogását s eljárását lenne hivatva igazolni. Lelkész kéri a presbitériumot, hogy ezt az ügyet ne egyéni sérelemnek, személyes kérdésnek tekintse, mert ez ez ügy egész kérdésnek tekintse, mert ez az ügy egész egyházunk sérelme a ennek tudatában hozza meg határozatát.

Presbitérium szinte hihetetlennek tartja, hogy a Csehszlovák köztársaságban, –amelyben jogrend és jogbiztonság, nem pedig basák uralkodnak,– egy felelős állásban levő állami közalkalmazott, egy 6 tanerős állami iskola igazgatója minden megindokolás nélkül ilyen terrorisztikus cselekedetekre ragadtassa magát s ennyi merészséggel gázoljon keresztül törvényen, renden, állami és egyházi hatóságok rendeletein, mintha ténykedése miatt felelőséggel senkinek nem tartoznék. S amikor ezt teszi megháborítja az egész község békéjét, rendjét, amelyet egyébként is éppen eléggé feldúltak már más természetű viszályok, de súlyosan megborította kiváltképpen az újfalu református egyház közvéleményét s összes tagjait Önkényes eljárásával s bizonytalanná tette, ha csak rövid időre is, bennünk a rendhez való ragaszkodás érzetét.

Éppen azért jelen határozatával a presbitérium, mint az egyházi s egyben a polgári jórend és békeesség őrzője s munkálója, a gyermekek valláserkölcsi nevelésének kötelezett felvigyázója panaszt emel V. Chalansky áll. isk. ig.- tanító ellen hivatali hatalommal való visszaélés vétsége, Györke István református lelkész-hitoktatót személyében ért sérelem következtében

az újfalui református egyház presbitériumát s egész egyetemét mélyen megbántó durva sértés vétsége, a hitoktató felfüggesztése, illetve önhatalmúlag más hitoktató kinevezésének kérdésében tanúsított magatartása által az egyház belső ügyeibe való beavatkozás kísérlete, terrorisztikus eszközökkel a hitoktatás meggátlása s ezzel az egyház, sőt az egész község békességének megháborítása vétségével vádolja.

Jelen határozatát azzal a kérelemmel küldi meg a presbitérium a beregszászi járás tanfelügyelői hivatalához, hogy ezt a panaszt sürgősen kivizsgálni, az újfalui állami iskolákban az ig. tanító által megzavart református vallásitanítás ügyét végleges megoldásra eljuttatni, a vétkes V. Chalansky ig.-tanítót itt viselt hivatali állásából elmozdítani, a hivatali ténykedés közben durván megsértett Györke István református lelkész-hitoktatónak teljes elégtételt megadni s ezek által az egyház és község békéjét helyreállítani méltóztassék.

Presbitérium ezt a határozatát egyházi hivatalos úton az Országos Hivatal Užhorodon illetékes ügyosztályára is eljuttatni határozza, K. m. f.

Jelen határozatokat aláírásunkkal is igazoljuk.

Kelt Újfaluban 1937 február 25-én

Györke István s. k. Tibor Bertalan s. k.

Ref. lelkész gondnok

/Ref. lelkészi hivatal pecsétje Ref. egyh. gondnoki pecsétje három nyelven,/

Tóth Béla, Hei Bálint, Hei Pál, Molnár Antal, Ács Gyula, Máté Károly, Molnár Pál, Puskás János, Tibor Gyula, Máté Gábor, Csete András. Presbiterék, s. k. aláírásai.

547. Forrás

/Ugyanonnan. - Gépírás. - /

Az újfalui református egyház lelkészi hivatalától, 24/1937. szám.

Tárgy: V. Chalansky áll. Isk. igazg.-tanító sérelmes eljárása a ref. hittanítás ügyében s az újfalui egyház presbitériumának és lelkészének ez ügybeni eljárása.

Nagytiszteletű Református Esperesi Hivatalnak. Bereg. nagytiszteletű esperes Úr! Már egy ízben voltam bátor jelentést tenni arról a sérelmes esetről, mely egyházunk presbitériumát, sőt bátran írhatom, egész közvéleményét mélyen érintette, nevezetesen, hogy V. Chalansky áll. isk. ig.-tanító az újfalui egyház lelkészét önhatalmúlag a hitoktatástól eltiltotta, sőt mikor a lelkész a hitoktatás teljesítése céljából az iskola helyiségében megjelent, onnan tanuk jelenlétében kiutasította. Ez ügynek lényege már ismeretes Nagytiszteletű Esperes Úr előtt, de vannak ez ügy fejlődésének újabb fázisából olyan események, amelyekkel szemben a presbitérium-

nak állásfoglalása még nem ismeretes Nagytiszteletű Esperes Úr előtt. Mai jelentésem kapcsán van szerencsém eddig tett intézkedések s mély tisztelettel betérjeszteni az ügy kapcsán eddig tett intézkedések s írásbeli beadványok másolati példányait, valamint a presbitérium 1937. február 21-én hozott 3. sz. határozatát azzal a kérelemmel, hogy az ügyet méltóztassék áttanulmányozni s ha közegyházi szempontból szükségesnek látszik, úgy az összes iratokat Főtiszteletű Püspök Úrhoz felterjeszteni méltóztassék, hogy ezzel a sérelmes üggyel, mely nézetem szerint az egész református egyház sérelme, Főtiszteletű Püspök Úr is megismerkedhesék s ez ügyben a sérelem orvoslása és a sértés megtorlása érdekében a további szükségesnek látszó eljárást bevezethesse.

Ha kívánatosnak méltóztatik tartani, úgy az ig. tanító eredetiben kezeim között levő iratait betekintés végett felszólításra azonnal betérjesztem. Az ügy mai állásában eredeti iratokat a kezeim közül ki nem adhatok, mert azokra bármely percben szükségem lehet.

Bejelentem egyúttal, hogy a beregszászi járási tanfelügyelőség a helyszínen február 19-én lefolytatott vizsgálat után az igazgató-tanító felfüggesztő rendelkezését hatályon kívül helyezte s így a módot megadta a vallástanítás további zavartalan folytatásához, ám az elkövetett sértés ezzel még jóvátéve, illetve megtorolva nincs. Ezért vagyok kénytelen úgy magam mint a presbitérium illő tisztelettel kérni az ügy további folyamátat illetőleg egyházi felsőbb hatóságaink közbelépését is.

Maradtam tisztelettel Nagytiszteletű Esperes Úr készséges híve:

Újfalú 1937. február 25. napján.

Györke István s. k. református lelkész.

NB. A másolati példányokat ha azokra további szükség nincs, méltóztassék visszaküldeni. Pecsét három nyelven.

548. Forrás

/Ugyanonnan/

Školní Inspektorát v Berehove. /ugyen ez oroszul is./

723./1937. I. március 1937.

Tárgy: Oroszul írva. /újfalui református egyház hitoktatása./

Református esperesi hivatalnak. Berehovo.

Az esperesi hivatal 1937. 11. 17. 73. sz. átiratára, mely a novoseloi áll. el. Isk. ref. hitoktatását érinti értesítem, hogy a tanfelügyelőség az ottani áll. el. isk. igazgatóság 47/1937 sz. intézkedését, mely szerint eltiltja Györke István ref. lelkészt a hitoktatástól, hatálytalanította 1937. II. 23-án kelt 812. határozatával.

Kérem ezen eljárásomat tudomásul venni.

Olvashatatlan aláírás, Školský Inspektor.

549. Forrás

Beregi e. m. irattárából. - 409/1937. sz. Kézírás./
Ref. Elemi Népiskola Igazgatósága Ugyanaz: Oroszul Nové Selo–Ujfalu-
ban.

B 11. VI. 1937.

65/1937

/oroszul/iskola kérelem jelentése.

Ref. Esperesi Hivatal Ugyanaz: Cirill betűkkel

Tisztelettel jelentem ref. iskolánkat es annak vezetőségét azon sér-
tés érte, hogy a helybeli áll. iskola igazgatósága /László Chalanszky/
kb. 1927. május 20-án az országos hivatalnak ref. iskolánkat feljelen-
tette. Ezen feljelentésre 1937. június 4.-én Husznay tanf. úr látogatást
tett iskolánkban, felmutatta a feljelentést mely a következőt tartalmaz-
za ref. iskolában rendetlen iskolába járás folyik naponta 9 gyermek van
jelen, továbbá más dolgokat melyek a tanf. úrra vonatkozóik. Ezzel fe-
lülvizsgálta hány gyermek van jelen /9/ a VI. VII. VIII. évf.-ban, hány a
II. évf.-ban. /30./ Milyen intézkedést tett az igazgató? Figyelmeztetés,
jegyzőkönyv és pedig 18 büntetés. Tehát az intézkedések megtörténtek,
semmi felelőség nem terheli az igazgatót.

Kérem a nagy. Esperesi Hivatalt feljebbi intézkedését, hogy elégtételt
nyerjünk ilyen jelentgetések ellen. A ref. iskola igazgatósága teendőit
mindenkor elvégzi, amit helyben talált a tanfelügyelő úr is, nagy munka
idő van csak a VI. VII. VIII. évf.-ban vannak olyan gyermekek akik mun-
kaképesek, még büntetés kiadásra sem járnak rendesen. Ref. iskolánk
igazgatósága tudja teendőit, az állami iskolaigazgatóságának semmi
beavatkozása nincs, csak a zavart és békétlenséget akarja elérni.

Alázatos szolgálja Pecsét: Beregújfalusi ref. népiskola, u. e. cirill betűk-
kel./ Király Tibor s. k. ref. isk. ig.

550. Forrás

/Tiszáninnyi e. ker. irattárából. - Kézírás./

V. ö.: Konv. Jegyz. 1922. 3. pont. 22. I.

Iskolaügyi sérelmeink és kívánságaink.

Cseh-Szlovák ország integráns részét alkotó szlovenszkói és ruszinsz-
kói kálvini irányú Református keresztyén Egyházunk tapasztalván egy-
résről azt, hogy köztársasági államunk közoktatásügyi kormánya nem
tartja, illetve végrehajtó szervei és közegei által nem tartatja kellő tiszte-
letben egyházi önkormányzatunkat /autonómia/, azaz a saját alapítású
és fenntartású iskoláinkban, főként elemi népiskoláink igazgatásában

állandóan és következetesen mellőzi iskoláink közvetlen eljáróságait, iskolaszékeinket, úgyszintén fokozatos felekezeti iskolai hatóságainkat, tapasztalván továbbá, hogy államunk közoktatásügyi kormánya illetve bratislavai Školský Referát rendeletei olybá tűnnek fel, mintha iskoláink máris államosítottak volna, a hivatalos egyének, által pedig gyakran hangzottatik, hogy az iskolák államosítása csak idő kérdése.

Nélkülözvén másrésről - a magyarországi református egyháztól történt elszakítatásunk óta és következtében –oly felekezetünkbeli jellegű iskolai nevelő- oktató intézeteket /iskola típusok/ amelyek nélkül Egyházunk nem teljesítheti hivatásos feladatait, mint a hogy a kertész munkája sem lehet sikeres levegő és megfelelő erejű napsugár nélkül.

Ezeknél fogva fentebb közelebbről megjelölt Egyházunk egyetemes képviselő: Konventünk, kényszerítve érzi magát, már hivatalos működése kezdetén arra, hogy iskolaügyi álláspontját, kívánságait, sőt követeléseit összeállítsa s azt az állam képviselő: az államfő és kormány a és a nyilvánosság elé terjessze a következőkben:

I.

A második helvét hitvallás elvi alapján álló kálvini irányú Református keresztyén Egyházunk a Szentírást ismeri el hit és erkölcstana, egyház-kormányzata, minden irányú élete és berendezkedése szabályozójául. „Menjetek el és tanítsátok a népeket!” Ezt olvassuk a Szentírásból, mint az egyház fejének: Jézus Krisztusnak az apostolokhoz intézett utasítását. A keresztyén Egyház az emberiség /népek/ nevelése és tökéletesedése céljára alapított Jézus rendeléséből. A reformáció egyházai, közül a mi kálvini irányú Református Keresztyén Egyházunk is, éppen mert visszatért a vallás örök és egyedüli forrásához, a Szentíráshoz népegyház s mint ilyen, tanító-egyház.

Már megalapítatásának kezdetén legalább is annyi súlyt fektetett az iskolák alapítására és azokban a gyermekek és serdült ifjak nevelés-oktatására, mint a felnőttek részére való Ige hirdetésre. A történet tesz tanúbizonyságot arról, hogy maguk a reformátorok úgyszólván előbb építettek iskolákat, mint templomokat, szent kötelességüknek tartották az iskolai nevelés-oktatás munkájának a teljesítését, nem kímélvén e közben sem erejüket, sem fáradságukat. Az egyház főként pedig a reformáció egyházai voltak tulajdonképpen az iskolai nevelés- oktató megalapítói.

Ennélfogva legalább annyit mindenkinek el kell fogadnia, aki a történetet ismeri és az igazságot nyíltan nem akarja megsérteni, hogy az Egyháznak főként a reformáció egyházainak, iskolák alapításához és fenntartásához történeti joguk van.

A magyarországi Református Egyházak iskolájukért –éppen úgy mint vallásukért- nem csak az anyagi áldozatokat nem kímélték, de századokon át sok zaklatást, kemény üldöztetéseket készek voltak elszenved-

ni, fegyvert is fogtak több ízben, vallási és iskolai szabadságuk biztosításáért és ezek következtében kötöttek, szintén több ízben, egyházunk és iskoláink ellenségeivel, kiknek exponense a Habsburg uralkodó ház volt, békeszerződéseket s azokban védték a szomszéd népek, köztük a cseh nemzet vallási és oktatási szabadságának biztosítását is.

A magyarországi kálvini irányú Református Egyház legutoljára a 19-ik század 50-es éveinek végén harcolta a nagy, sőt elkeseredett harcot iskolai önkormányzatáért –együtt a lutheri irányú református egyházzal– a császári nyílt parancs /pátens/ ellenében és pedig a külföldi református hatalmak/ angol, holland/ megértő közbenjárása következtében sikerrel.

Szlovenszkói és ruszinszkói kálvini irányú Református keresztyén Egyházunk és tagjai közvetlen és egyenes utódai, sőt örökösei a magyarországi kálvini irányú Református keresztyén Egyháznak és tagjainak, akik hitük, vallásuk, iskoláik teljes jogaiért, azoknak szabadságáért harcoltak, akik ki is vívták azt úgy, hogy beiktattathatták ma is érvényben levő egyházi törvénykönyvünkbe ezt az alaptörvényt.: „A magyarországi református egyház alsóközép és felső-iskolai, mint a vallás szabad gyakorlatának jogával lényeges kapcsolatban álló intézmények s az egyház önfenntartásának eszközei, az alkotmányos úton létrejött hazai országok törvények, jelesen az 1790/ i évi XXVI. törvénycikk, mint alaptörvény intézkedéseinek épségben tartásával, mindenestől az egyháznak testéhez tartoznak s az egyházi hatóságok alatt állanak.” /1904-7 évi Egyházi törvénykönyvi. tc. 3 §-a/ „Az iskola az egyház veteményes kertje”. Az utódok és örökösök erkölcsi kötelessége a szent öröksége megtartása, megőrzése és ápolása.

II.

Éppen Egyházunk tanító-egyházi minőségének és történeti jogának tudatában szlovenszkói és ruszinszkói Református Egyházunk ünnepélyesen tiltakozik iskolaügyi autonómiájának megsértése ellen melyet államunk kormánya, illetve a kormány végrehajtó közegei az által követlek el, hogy iskoláink tanerőivel és szellemi és dologi ügyeiben az egyházhatóságaink mellőzésével közvetlenül rendelkeznek, iskoláink legbensőbb adminisztrációs ügyeibe is közvetlenül beavatkoznak, továbbá jó eleve tiltakozik iskoláink államosítása ellen.

Mert:

a. azokban az iskolákban, amelyekét egyházunk s tagjai alapítottak és mindez ideig fenntartanak, –amelyeket maga a közoktatásügyi kormány is mint református felekezeti jellegűeket tart és tartat nyilván, rajtunk mint felekezeti tulajdonosokon kívül, senki másnak nincs joga intézkedni, – az állami jó rend is ezt kívánja mert az természetes jog, hogy azé a rendelkezési jog, aki az iskolát alapította, fenntartja aki a tanítót választja.

b. Mert elsősorban elemi népiskoláinkhoz, de közép és felső iskolákhoz is – az I. tétel alatt kifejtett okoknál fogva –Egyházunknak történeti joga van és e joghoz annyira kell Egyházunknak mint tanító egyháznak ragaszkodnia, hogy azért minden áldozatot, még a harcot is, meg kell hoznia, mint meghozták elődeink is, mert Egyházunk iskolák nélkül meg nem élhet, iskoláink elvesztése egyházi és vallásos életünk elsorvadását jelentené, pedig az egészséges élethez, Isten törvénye szerinti jogunk van.

c. Mert a Saint-Germain-en-Lay-éban 1919. szept. 10-én alá írtja Cseh–Szlovák Törvények és Rendeletek gyűjteményében 1921. dec.31-én kihirdetett a szövetkezett és társult főhatalmak és Cseh–Szlovák ország között kötött szerződés értelmében is joga van református egyházunknak arra, hogy iskolákat és más nevelő intézeteket alapítson, fenntartson és igazgasson – azzal a joggal, hogy ott szabadon használhassuk nyelvünket. Lásd: I. fej. 8. ik cikkét.

III.

Jelen előterjesztésünk I-és II, tételek alatt előadottakból folyólag és annak értelmében kívánjuk, hogy:

1. Református ker. Egyházunk, mint tanító és négyszáz év óta iskola-fenntartó egyház számára biztosítsák elsősorban elemi-népiskola fenntartása azon községekben, amelyekben ma vannak református felekezeti jellegű elemi népiskolák, másodsorban biztosítsák a jövőben is új elemi népiskolák alapítása oly községekben, amelyekben azt a gyakorlati élet szükségesnek fogja feltüntetni és ezekben az iskolákban a tanítási nyelv mindenkor olyan legyen, amilyen az egyházközségben az istentiszteleti és a gyülekezeti tagok anyanyelve, természetesen, tiszteletben tartván mindenkor egyházunk részéről az állam hivatalok nyelvének kötelező tanítására vonatkozólag kiadott állami rendelkezések.

2. Református ker. Egyházunk számára biztosítsák az iskolai autonómia, természetesen tiszteletben tartván mindenkor Egyházunk részéről az állam főfelügyeleti jogát.

3. Református ker. Egyházunk létérdekéhez és történeti jogához tartozván az elemi népiskolákon kívül a középfokú iskolákhoz való joga is, kívánjuk, hogy biztosítsák egyházunk számára még pedig mindkét nembeli növendék egyháztagjaink részére református felekezeti s nyilvános jellegű középfokú iskolák fenntartása, igazgatása és ellenőrzése, e tekintetben kívánjuk, sőt ragaszkodunk ahhoz, hogy a rimaszombati gimnázium magyar tanítók nyelvű és felekezeti jellegű, sőt egyenesen református felekezeti jellegűvé alakítsák át, mivel pedig Szlovénia és Ruszinszko földnépi fekvéseiknél fogva oly hosszúra nyúlnak, hogy az egyes ország részeket egymástól csaknem leküzdhetetlen nehézségeket okozó távolság választja el, kívánjuk, sőt követeljük, hogy Ruszinszko területén is pl. Beregszászban –ismertessék el középfokú

iskola alapítói jogunk, – úgy szintén Szlovenszko egy alkalmas pontján leánynevelő intézet felállítására vonatkozó jogunk.

4. Református egyházunk számára biztosítsák egy magyar tanítási nyelvű tanítóképző intézet is egy lelkészképző főiskola felállítása és fenntartása.

Végül 5. Kívánja Református ker. Egyházunk c III. tétel alatt felsorolt iskolák fenntartásához az állam tételes törvényben biztosított anyagi segítségét.

S kívánságaink, sőt követeléseinkhez a jogalapot a következő indokok szolgáltatják.

a. /Ad I. Az idézett saint-germaini Szerződés I. fej. 8.ik cikke biztosít Egyházunk számára is jogot arra, hogy vallási és nyelvi kisebbséghez tartozó Református Egyházunk iskolákat és más nevelő intézeteket alapíthassanak, azokat és a már megállapítottakat fenntarthassák, igazgassák és azok felett az ellenőrzést gyakorolja azzal a joggal, hogy azokban szabadon használhassuk nyelvünket jelzett szerződés tehát biztosítja Egyházunknak iskola fenntartására vonatkozó történelmi jogát. S ezen felül indokoljuk itt szóban levő kívánságunkat azzal is, hogy mint jelen előterjesztésünk I. tétele alatt kifejtettük az általunk alapított és mindez ideig fenntartott iskolák nélkül Egyházunk életét az elsovadás veszélye fenyegeti, amely veszedelmet minden eszközzel el kell hártani Egyházunk felől.

b. /Ad. 2. Iskolai autonómiánkat érvényben levő egyházi törvényeink is védik, de ez természetes joga is Egyházunknak, mint tanító és iskolákat alapító s mindez ideig fenntartó egyháznak.

A mi iskoláinkat Egyházunk, tagjainak anyagi áldozatkészsége folytán, tehát a saját anyagi erejéből, alapította és tartja fen mind e mai napig. Ezen a jogon választották mindezt ideig iskolafenntartó egyházközségeink tanítókat, azokat tanítói állásaikba egyházi hatóságaink erősítették be. E természetes joggal, de meg az állam jó rendjével is ellentétben áll tehát az a gyakorlat, melyet az állam közoktatásügyi kormánya és annak közegei gyakorolnak illetve a kormány túri, hogy az államközegek gyakoroljanak, mely szerint iskoláink igazgatásába közvetlenül folyjanak be, mellőzzék az iskolaszékeket és iskolai hatóságainkat talán azért, mert az állam iskoláinkat személyi és dologi segélyben részesíti és ezáltal zavart idéznek elő s szítják az elégedetlenséget, a tanítókat pedig abban az őket megalázó bizonytalanságban hagyják, mely szerint nem tudják, kinek a rendelkezéseit teljesítsék: az állami községiét-e vagy közvetlen kenyéradójukat, aki megválasztotta őket s akié természetesen a rendelkezési jog, mert övé az iskola is.

c. Ad 3. Református ker. Egyházunk kezdettől fogva az elemi népiskolai nevelésoktatáson felül minden időben nagy súlyt helyezett a mindkét

nemű serdülő ifjúság nevelés-oktatására is és e célból középfokú iskolákat alapított és tartott fenn, hogy akik magasabb nevelés-oktatásban részesülni törekedtek, ezt is elérhessék és hogy tanítóink és lelkészeink előképzettséget a saját iskoláinkban sajátíthassák el, s ne vigyenek a tanító és pap képzőkbe ismeretlen világnézetet. Az új államalakulat következtében ezen fokú iskoláinktól elestünk az egy, az is csak félig miénk levő, rimaszombati gimnázium kivételével. Ezzel szemben pedig a lutheri irányú reformált egyház tulajdonában van három középfokú iskola és félig a rimaszombati gimnázium, a róm. katolikusok kezén pedig van négy középiskola. A vallás egyenlőség és a viszonyosság elve is azt diktálja, hogy a mi Református Egyházunknak is adassék, amit a természetes joga is, történeti jogon is megilleti ami a demokrata köztársasági államformához is méltó. A rimaszombati gimnázium református felekezeti jellegéhez azért ragaszkodik Református Egyházunké mert régen ref. felekezeti jellegű volt s az utolsó félszázad alatt pedig az egyházi unió gondolatának tiszteletben tartása következtében félig, e középiskola tanácsa maga is ez állásponton van, mint amit az itt szóban levő 3. pont tartalmaz, még pedig az igazgató tanács ág. h. ev. vallása tagjai is. De a saint germaini Szerződés már jelzett I. fej. 8. dik cikke is jogot biztosít. E cikk a következőket tartalmazza: „Azok” a csehszlovák állampolgárok, kik az etnikai, vallási vagy nyelvi kisebbséghez tartoznak, jogilag és tényleg ugyanazon bánásmódban és ugyanazon biztosítékokban fognak részesülni, mint a többi csehszlovák állampolgárok. Egyenlő joguk lesz nevezetesen arra, hogy saját költségükön emberbaráti, vallási, vagy társadalmi intézményeket, iskolákat és más nevelő intézeteket alapítsanak, igazgassanak és azok felett az ellenőrzést gyakorolják azal a joggal, hogy ott szabadon használhassák nyelvüket és szabadon gyakorolhassák vallásukat.”

d. Ad. 4 Elemi iskoláink száma természetesen biztositja a tanítóképzőt, egyházaink száma pedig a lelkészképző főiskolát, illetve ezekhez való jogukat.

e. Ad 5. Az állam anyagi segítségéhez jogot formál Református egyházunk azért, mert az iskolafenntartással állami feladatot is teljesít egyházunk, - másfelől mert református vallású népünk az állami adófizetésben is részt vesz, tehát jogot is formálhat az iskolai kulturális terheknek az állam által való megkönnyítése tekintetében – főként ma, mikor e terhek, az egyházon kívül eső okokból, felettébb megsúlyosodtak. De a már több ízben idézett saint-germaini szerződés I. fej. 9. ik cikkének második bekezdése is jogot biztosít az államsegélyre a következő tartalmával: „A közoktatás tekintetében a csehszlovák kormány oly városokban és járársokban, melyekben az etnikai, vallási vagy nyelvi kisebbségekhez tartozó csehszlovák állampolgárok jelentékeny hányadrésze lakik, ezen

kisebbségeknek méltányos rész biztosítatik ezen összegek élvezete és fölhasználása tekintetében, melyek a közalaptól az állami, községi vagy egyéb költségvetések szerint növelési, vallási vagy emberbaráti célokra fordítandók.”

Végül teljes nyíltsággal és lojalitással kifejezésre juttatjuk, hogy Református Egyházunk, egyházi törvényeinkben levő s jelen előterjesztésünk I. tétele alatt szóról szóra leközölt alapelveinkhez szilárdul ragaszkodunk s annak biztosításáért a harctól sem vonakodunk.

Készítettet

Réz László s. k. rozsonyói ref. lelkész egy. ker. főjegyző, konv. pót tag.

551. Forrás

/Dunáninneri e. ker. irattárából. - 86 i. 517/1924. - Kézírás./

Másolat

Elnök Úr!

A presbiteri világszövetség 1923. évben Zürichben azt határozta, hogy egyházainknak utat és módot kell keresniük, miszerint a nagy háborút követő béketárgyalások határozatai a nagylelkűség szellemében hajtásának végre.

Ebből kifolyólag tisztelettel kérem, méltóztassék intézkedni, hogy azok a szlovenszkói és ruszinszkói lelkészek és tanítók, akik állásukra élethossziglan lettek megválasztva a hűségi fogadalmat letették és megtartották, a csehszlovák köztársaságban honossággal bíró polgárok gyanánt tekintessenek, továbbá, hogy az önhibájuk nélkül kiutasított lelkészek és tanítók állásukba visszatérhessenek és sem ők sem az itt levők honosságuk miatt ezentúl zaklatásnak kitéve ne legyenek.

Nagylávárd Prtosel, Pucho, Szobotist, Alvincz és más községek története tanúskodik arról, hogy a magyarok a XVII. században Magyarországon és Erdélyben mily jóakarattal fogadták Coméniust és a cseh száműzöttek ezreit.

Kegyeskedjék utasítást adni, hogy a mi református lelkészeink és tanítóink és azoknak családjai a békepontok szívtelen kezelése tehát a nagylelkűség szellemének hiánya miatt élethossziglan való állásaikból el ne űzessenek és koldusokká ne tétessenek.

A magam kerületére nézve kérem a honosságot elismerni illetve megadni a következőknek.:

1. Boldizsár György lelkész, Mohi, 2. Győry Elemér kiutasított lelkész Hetény, 3. Papp Árpád s. lelkész Farkasd, 4. Soós Károly lelkész, Búcs. Tanítók: 5. Antal Árpád Benkepatony, 6. Antal Lajos, Nagyölved, 7. Boda Domokos, Boda Domokosné, szül. Kossár Lenke Alistál, 9. Gabay Irén

Madar, 10. Dus Ilona óvónő Léva, 11. Fehér Júlia Magyarsók, 12. Jónás József Perbete, 13. Körmendy István Tergeny, 14. Kosik Ilona, Érsek-kéty.15. Laki Antal, Madar.16. Páncél Lajos Szap, 17. Papp Etel Zsigárd, 18. Réthy Gyula, Réthe, 19. Réthy Lajos, Garamvezekény.

Elnök Úr! Isten az ön kezébe nem csak arra adott erőt, hogy a bűnöst sújthassa, hanem arra is, hogy kegyelmet gyakorolhasson.

Én most kegyelmet kérek azon magyarok utódainak, akik a cseh száműzötteknek honosságot adtak.

Úgy sejtem az ön szíve nem engedi azt, hogy a magyarok száműzöttekké, hontalanokká, koldusokká tétessenek.

Reményeim, kérem, könyörgök érte, hogy az én sejtelmem szegénybe ne jusson.

Maradok Elnök Úr keresztyén szolgája:

Prága 1924. III/24.

552. Forrás

/Kárpátaljai e. ker. irattárából. – 312/924. sz. – Gépirás./

Policejní komisařství v Mukačavě.

Čj. 23814/24. Mukačevo, dne 22. října 1924.

Biskupskému úřadu refomované církve pro obved Podkarpatské Rusi, k rukám p. biskupa Vojtěcha Bertóka, v Mukačevě.

Ministerstvo vnitra nevyhověle výnosom ze dne 2./ X. 1924 čj. 63. 295/24-16 tamní žádosti ze dne 25. května 1924 za povolení veřejné sbírky po všem území Čsl. republiky ale aspoň na Slovensku a na Podkarpatské Rusi na zřízení theologické akademie a učitelského ústavu.

Správce policejního komisařství: Tieftrunk.

Rendőrbiztosság Munkácson.

Munkács, 1924. október 8.-án.

23814/24. szám.

A kárpátaljai református egyházkerület püspöki hivatalának Bertók Béla püspök úr kezéhez Munkácson.

A belügyminiszter nem engedélyezte 1924. X./2.-n kelt 63.295/24–16 n számú határozattal az ottani kérelmet 1924. május 25-ről az egész csszl. köztársaság területén de legalább Szlovákia és Kárpátalján a felállítandó teológiai akadémiáira és tanítóképzőre való nyilvános gyűjtés engedélyezése iránt.

A rendőrbiztosság vezetője: Tieftrunk s. k.

553. Forrás

/Kárpátaljai egyh. ker. irattárából. /Gépirás./
A szlovenszkói és ruszinszkói Református Egyház Egyetemes Konventének Elnöksége
Rimaszombat.
295. E. K./1925.
/Pécsét: Konvent všeobecnej reformátskej cirkve, Református Egyház Egyetemes Konventje.

Nagyságos

Szent-Ivány József úrnak s általa a Magyar Nemzeti Párt nemzetgyűlési képviselőinek és szenátorainak

Prága

Kedves Barátom!

Nem a magam, de Egyetemes Református Egyházunk nevében intézem ezt a megkeresést Hozzád és általad a prágai nemzetgyűlés valamennyi magyar nyelvű és lelkű képviselőjéhez és szenátorához.

Nem újság előttetek, hogy Szlovenszkó és Ruszinszkó déli részén a magyarság túlnyomó többségét a kálvinisták alkotják s az itteni magyarság jövője, élete, kulturájának fennmaradása az ő fennmaradásukhoz, magyar nyelvű népiskoláihoz és magyar nyelvű gyülekezeteikhez van kötve. Ha ezek elvesznek, ha kálvinista népiskolák bezárulnak, a kálvinista harangok elnémulnak, a kálvinista papok hazátlanokká tételnek, akkor ránk nézve Szlovenszkó is elveszett. Akkor nincs szükség itt többé a magyarság megmentésére, mert nem lesz kit megmenteni, Semmiféle kultúregylet, Kazinczi-társaság, Magyar Asszonyok Szövetsége, lapok, folyóiratok nem tudnak akkor rajtök segíteni.

Nektek tehát, akinek lelketek az itteni magyarság sorsa miatt emésztődik, minden gondotokat arra kell elsősorban fordítani, hogy a Református Egyházat segítsetek megmenteni, és vessétek latba minden erőtököt és befolyásotokat a végből, hogy a Kormány mostoha és igazságtalan bánásmódja velünk szemben megváltozzék.

1./ Az állami költségvetés összeállításánál követeljétek, hogy a Református Egyház államsegélye, úgy Szlovenszkóban, mint Ruszinszkóban, a törvényes követelményeknek megfelelő összegben vétessék fel.

2. /Követeljétek, hogy a Református Egyház és annak lelkészei a kongruát, korpótlékot, családi pótlékot, adósegélyt, közigazgatási - nyugdíjintézeti segélyt és minden más segélyt ugyanabban az arányban kapja meg, mint kapja az Evangélikus Egyház.

3./ A Kormány a Losoncon felállított református Lelkészképző szemináriumot részesítse a törvényes segélyben s gondoskodjék református

tanítók kiképzetéséről, mert Szlovenszón ma már nincs egyetlen alkalmazható lelkészünk se.

4./ Zsinati törvényeinket a Kormány hagyja jóvá.

5./ Papi özvegyeinknek, árváinknak, nyugdíjas lelkészeinknek az állam már második éve nem folyósít semmit. Ezek az éhenhalás szélén vannak. Az elmaradt segély haladéktalanul utasítassék ki.

6./ Most jön a legfájóbb sebünk. Papjainkat, tanítóinkat – köztük engem is tömegesen megfosztottak az illetőségtől és honosságtól. Szavazati jogunkat elkobozták. A segélyeket beszüntették. Kilátásban van a folytatás. Ez ellen embertelenség és jogtiprás ellen, amely végső elzülléssel fenyegeti papjaiból és tanítóitól megfosztott gyülekezeteinket, teljes erőttel szálljatok síkra, agitáljatok a többi pártok között is. Hogy ez orvosoltassék. Ez ma mindennél előbb való ügy. Ha ezen nem tudok segíteni, akkor minden egyéb hiába való. Egy sereg tönkretett intelligens magyar család lesz megint földönfutóvá s bármilyen hazafias párt álljon, bármilyen hazafias jelszóval, a következő választásnál a mi népünk elé: fogamat nélkül fog lehullani annak a szívről minden szízárványos ígéret.

Nagy hiba volt most is, engedjete meg az őszinte szóért nem magamért, de magyar egyházamért beszélek, amelyért fáj a lelkem, nagy hiba volt, hogy legalább egy református szlovenszóni képviselőt be nem hoztatok. Olyat aki a mi ügyeinket töviről-hegyire ismeri és megvan hozzá a szakképzettsége és a szónoki készsége is. Mert a Péter Mihály /akire pedig égető szükségünk lett volna/ eperjesi s az Isaák Imre 4. helyen való jelölését, ugy-e, nem vettük komoly jelölésnek? S talán Református Egyházunk vezetősége is megérdemelt volna annyi figyelmet, hogy megkérdezzétek: kit tart a maga részéről legméltóbbnak és legalkalmasabbnak arra, hogy a nemzetgyűlésen az ő érdekeit képviselhesse.

Ezeken nem neheztelésül mondom, csak jövőre való megszívlelésül. Tudom, hogy szívvel lélekkel, mind a mi embereink vagytok. S ha valamilyen tájékoztatásra volna szükségetek a mi ügyeinkben bármikor készséggel állok rendelkezésetekre.

Most csak arra kérlek: keressétek meg az illetékeseket /talán az új közoktatásügyi minisztert /Már most, hogy a nyugdíjintézeti és közigazgatási államsegélyt s a lelkészek visszatartott államsegélyét, legalább illetőségük végleges elintézéséig,- azonnal utalják ki. Hogy azoknak is lehessen Karácsonra egy falat kenyerek. Egyházamat és magamat a ti testvéri szívetekbe ajánlva, hazafias tisztelettel és szeretettel maradtam Rimaszombat, 1925. december hó 16.

Pálóczi-Czinke István s. k.

Püspök, egyetemes konventi lelkészi elnök.

Pecsét/Konvent všeobecnej reformátskej cirkve. Református egyház egyetemes konventje.

Nagytisztelű Püspöki hivatalnak

Tudomásul vétel céljából közlöm. Munkács.

554. Forrás

/Czinke István tulajdona. - Gépírás./

Megjelent: Pesti Hírlap 1929. július 12. számában.

Miért mondott le Pálóczi-Czinke István a felvidéki református egyház püspöke?

Benes és Hodzsa Ígéretei. – „Tíz év óta járatták a kálváriát a felvidéki reformátusokkal.” – „Hazajöttem meghalni.”

Tegnap érkezett Budapestre a felvidéki magyarság egyik vezéralakja, az ottani kálvinisták első papja, Pálóczi-Czinke István a lemondott püspök. Ötven évi lelkész-szolgalat, tíz éves egyházfői működés után úgy jött el, otthagya fiatalsága legszebb emlékeit és pusztá létükért küzdő hittestvéreireit, mint aki élete művét látja összeomlani. A Felvidék mai urai, a csehek, testileg nem bántották, hozzá sem nyúltak. Nyugodtam, cinikusan várták meg, amíg a csupa jellem, kemény magyar öregúr, a felvidéki reformátusok esze és karja, a saját önérzetével és lelkiismeretével kerül szembe és otthagya egyházáéért vívott hiábavaló küzdelmeinek színhelyét.

Alig néhány napja érte a csonka magyarországi közvéleményt is az a hír, hogy Pálóczi-Czinke István lemondott püspöki méltóságáról és rimaszombati első lelkézi állásáról. A beavatottak tudták, hogy a fő ok nem az aggastyán egyházfő magas életkora és megrongált egészségi állapota, hiszen olyan szellemi erővel, a lelki frissességnek akkora mértékével még sokáig fáradozhatott volna híveiért. Most maga mondja el tudósítónknak, aki az itt tartózkodó püspököt felkereste, hogy mi az indok, amelyek odaát való tartózkodását emberileg már csakugyan lehetlenné tették.

A krónikás hangján, hűvös tárgyilagossággal adja elő Pálóczi-Czinke István annak az odissaének eseményeit, melyen a felvidéki kálvinizmus negyedmillió tagja az utóbbi évek alatt keresztülment.

1919-ben, mint egyházkerületi főjegyző püspökhelyettes, a csonka magyar földre, Miskolcra átjött új tiszáninneri püspöknek Dr. Révész Kálmánnak, s az egyházkerületnek megbízásából vettem át a cseh területre eső tiszáninneri reformátusság lelki vezetését.

Egy évvel később azután a közbizalom ismét felém fordult: az egyházkerület püspöke lettem és természetesen első pillanattól kezdve minden törekvésem az volt, hogy az új államrendben egyházunk létét és fennállását tőlem telhetőleg biztosítom. Már az első hetekben megindultak

Prágában a tárgyalások, s akkor kétségkívül azt a benyomást meríthettük, hogy a cseh kormány valóban hajlandó lesz értékelni az Egyház „idő felett álló” szolgálatait. Határozott ígéretet kaptunk mindjárt ezekben a hónapokban, hogy egyházi szervezetünket, autonómiánkat teljesen érintetlenül hagyják és zökkenőtlenül mindazoknak az anyagi segélyeknek birtokába juttatnak, amelyeket a magyar uralom alatt élveztünk. Mondjuk meg azonnal, hogy ezek az ígéretek - sajnos - mind a mai napig - üres szavak maradtak. Végeláthatatlan instanciázása indul meg a felvidéki magyar református egyháznak és az egyház vezetőségének.

Egymás után szüntetik meg felekezeti iskoláinkat, általánosítják a rimaszombati a losonci református gimnáziumot.

Ahol a tanterem „nem megfelelő”, a felszerelés „hiányos”, ott záros határidőn belül új iskolát kellene nyitni. Mivel azonban az ekklezsia szegény, egy-kettőre bezárják a magyar iskolát és a fenntartók vagy arra kényszerülnek, hogy szlováknyelvű állami iskolát nyissanak, de az esetek legnagyobb részében már csak a cseh iskola következhetik.

Nyomban, az új rezsin beköszöntése után lépéseket tettünk, hogy az ígéreteknek megfelelően kieszközöljük lelkészeink új állampolgárságát s az államsegélyt. Kezdődtek a bajok azzal, hogy mind több lelkész állampolgársága lett „vitás” s ennek alapján nyomban be is szüntették a megfelelő államsegélyt is. Hasztalan hivatkoztunk a biztatásokra, a prágai nemzetgyűlésen a magyar képviselők egyre-másra interpellálták a kormányt, megint csak szép szavakat kaptunk. Akkor azzal álltak elő, hogy a vitás állampolgársági eseteket csupán egyenként lehet elbírálni, várjunk nyugodtan. Valamennyi református lelkész beadta erre formálisan is kérvényét. Mindezek a folyamodványok a mai napig elintézetlenek, illetve kiutalással végződtek.

A kormány kívánságára miután a dolgok rendezését az új törvényhozó zsinat munkájától tették függővé, két ízben is összehívtuk a zsinatot, hogy az új államjogi helyzetnek megfelelő új egyházi törvénykönyvet létrehozzunk. Az 1923-iki, lévai zsinat törvényalkotását visszautasították. A második pozsonyi zsinatot, már közel egy esztendeig tartó folytonos tárgyalás előzte meg a kormány és a református egyház megbízottai között, Nehogy ezúttal is hiába való munkát végezzünk. A törvénykönyv szövegét pontról-pontra együttesen állapítottuk meg és ezzel a véglegesnek mondható tervezettel mentünk Hodzsa Milan kultuszminiszterhez. Hodzsa teljes határozottsággal kijelentette előttünk, hogy az új egyházi törvénykönyvet a cseh kormány most már föltétlenül akceptálja és a lehető legrövidebb idő alatt jóvá fogja hagyni. Ezzel egyidejűleg gondoskodás történik arról, -mondotta nekünk a miniszter,- hogy a felvidéki református egyház minden függő kérdése, mely akár anyagi, akár erkölcsi értelemben elintézetlen, köztük az állampolgárság kérdése is, tökéletes és megnyugtató kielégítést nyerjen.

Hogy Benesnek, aki akkor a külügyminiszteri tárcát, amellet az egész kormányt is vezette, megnyerjük a jóindulatát, az egyetemes egyház megbízásából a konvent nagyobb küldöttsége köztük Lukács Géza volt gömöri főispán, a konvent világi elnöke, Balogh Elemér dunáninneri püspök, Szilassy Béla dunáninneri főgondnok és még többen – a prágai nemzetgyűlés épületében fölkerestük Benes Edét. A miniszterelnök itt – tisztán emlékszem a szavaira – a református egyházat úgy aposztrafálta, mint amely a „szabadelvűség és a liberalizmus megtestesülése, melynek ő is mindig harcosa volt” s a legmesszebbmenő jóindulatáról és támogatásáról biztosított.

Ilyen előzmények után ült össze a pozsonyi zsinat, amely tanácskozásának egész ideje alatt, Szlávik György kassai zsupán, kirendelt kormánybiztos révén, állandó összeköttetést tartott fenn magával Hodzsa kultuszminiszterrel és pedig azért, hogy – mint hangoztatták, – A zsinat folyamán még felmerülő legkisebb nézeteltérést is sikerüljön eloszlatni és ezzel a törvények mielőbbi jóváhagyásának útjáról az utolsó akadályt is elhárítani.” A meghozott egyházi törvényt, annak rendje-módja szerint, szlovák nyelvre is lefordítottuk azután és éppen most egy esztendeje, pontosan 1928 júniusában, a legjobb remények közt küldtük fel Prágába.

Napról-napra fokozódó türelmetlenséggel vártuk a feleletet, de múltak a hónapok. Mindig halogatás volt a válasz, Többszöri sürgetésünkre végül magánúton kellett arról értesülnöm, hogy a törvényeket még most is „tanulmányozzák” a referensek. A legutóbbi napokban, cseh földről való távozásom után érkezett hozzám azután a hivatalos értesítés, hogy: „sajnos, az új református törvénykönyvet még mindig nem lehet jóváhagyni, miután /noha, úgymond a püspök, az egyik pozsonyi közjegyző maga fordította le/ annyira „érthetetlen” a szlovák szöveg, hogy végleges döntés előtt az egészet újból le kell fordíttatni s ez a munka „sajnálatunkra” ismét elodázza a kérdés végleges elintézését.

Mindez a nyilvánvaló halogatás és kákán csomó keresés jókedvű ember előtt mulatság számba is mehetne, – jegyezte meg itt Pálóczi-Czinke István püspök, ha nem tudnánk, hogy, ilyen eljárás mellett s miatt a magyar lelkészi és tanítói családok egész sora már évek óta és ég és föld között lebeg, odavetve nyomorúságnak és kétségbeesésnek.

Jómagam mindig egyenes úton jártam, – szomorúan legyint itt a püspök – le kellett hogy vonjam a konzekvenciákat. A tiszáninneri egyházkerület vezetésében elnöktársamhoz, Tornallyay Zoltánhoz főgondnokhoz, tehát tíz nappal ezelőtt a következő levelet intéztem: Előkeresi bőröndjéből az írást, remegő kezekkel teszi fel a pápaszemét és el-elcsukló hangon olvassa fel. A megrendítő, drámai hangú levél szóról-szóra így hangzik.:

„Beteg szívem gyógyítása közben kapom a hírt hazulról, hogy a csehszlovák lapok püspöki hivatalomról már le is mondtak és egyúttal hozzájuk illően meg is rágalmaztak. Nem titok előttetek, jóbarátaim előtt, hogy a lemondás gondolatával, több ok miatt, már egy esztendeje foglalkozom. Mindezideig azonban vártam vele, abban a hiúnak bizonyult reményben, hogy szlovenszkói református egyházunk állam jogi helyzete, Zsinati kánonaink jóváhagyása révén, valahára rendeződik. Akkor az én beteg szívem is meggyógyult volna. Azzal a reménységgel jöttem el májusban hazulról, –támaszkodva a Prágából kapott legújabb információra is, – hogy ez az idő, megpróbáltatásaink lezárásának ideje nem késhet sokáig s én rendezett viszonyok közé térhetek vissza, megújult erővel és munkakedvvel szolgálhatom tovább egyházamat, építhetem az állammal is a kívánatos jó viszonyt.

De fájdalom: füstbe ment ez a reményem is. A kormány, a biztatások és ígéreket láncolata után, talált megint ürügyet, amellyel a világ szemét és kánonaink jóváhagyását, a legújabban hozzám érkezett tudósítás szerint, újra prolongálta, azzal a naív megokolással, hogy azoknak közjegyzőileg készült szlovák fordítása hiányos, új fordítást kell készíttetni. és egy álló esztendő kellett hozzá, míg ezt az ártatlan egérként megszülték a vajúdo hegyek, – amíg ezt a jámbor ürügyet a prágai kormány megtalálta. –

Ezzel betelt reám nézve a keserű pohár. Nincs mit várnom tovább és nincs miért vissza vágyom az ilyen ígéret földjére.

Az enyémnél fásultabb szív bírhatja csak ki népének ezt az egyiptomi sanyargatást. Az én küldetésem elvégeztetett. Emberekben már nincs bizodalom. De Istenben van. Ő még mindent jóra fordíthat és rendelhet más őrálló az én helyemre, a Simeon hitével, de nem a Simeon korával.

Most már csakugyan elsirathatnak és kedvük szerint leszólhatnak a csehszlovák újságok „leghűségesebb dobosaim”. Mert azt csakugyan szégyelném, ha ők engemet dicsérnének.” Eddig tart a levél. Búcsúzik tőlünk az ősz püspök és még ezt mondja:

Adja Isten – fájdalmas mosoly suhan át az arcán, – hogy az én eltávozásom indítsa végül magába szállásra a prágai kormányt. Hogy ez a lépésem, átjöveletem csakugyan javára szolgáljon annak a nehéz próbák alá vetett református egyháznak, amelynek érdekében véltem cselekedni mostani elhatározásommal is.

–Hazajöttem – meghalni– gyermekeim ölébe és nemzetem szívére hajtani a fejemet? Meggyötört szívemet ... hazajöttem, szabad földön, szabad földön megnyugodni.

555. Forrás

/Dunáninnyi e. ker. irattárából. /Gépirás./

A szlovenszkói és podkárpató-ruszi Egyetemes Református Egyház sérelmei I. Alkotmányjogi sérelmek.

1. A szlovenszkói és podkárpató-ruszi Egyetemes Református Egyház összes egyházközségei szám szerint 287 a maguk 211 ezer főnyi református lélekszámával mind a magyar határmentén fekszenek. Kivétel nélkül a régi nagymagyarországi Egyetemes Magyar Református Egyház alkotó részét képezték. Ennek alkotmánya és törvényei szerint. A trianoni béke a régi magyar Egyetemes Református Egyházat, ezt a kontinens legnagyobb kálvinista egyházát darabokra tépte. Az utódállamok, így Csehszlovákia is legelső sorban azt követelte, hogy a területére jutott kálvinistaság a régi magyarországi egyháztól teljesen önálló egyházzá szervezkedjék.

Éppen akkor, amikor a világ összes protestáns egyházai a nagy egység megtalálására törekednek, korábban egységes magyar egyház Európa, közepén öt darabra hull, amelynek mindegyike a háborúnál gonoszabb béke nyomorgatását kénytelen elszenvedni.

2. A szlovenszkói és podkárpatóruszi kálvinisták statáriális törvények által gátolva, amelyek a közlekedést csak kegyből adott igazolványok által tették lehetővé 1923. június haváig egyetemes zsinatot nem tarthattak. Ez az idő rájuk nézve az általános elnyomatás és üldözés ideje volt. Mivel az állam a kulturális feladatok teljesítését a kormánykijelentések szerint magára vállalni kívánta a lakosságra oly méretű adót vetett, amelyek magas összegében az egyházak részére szánt kulturális támogatás is bennfoglaltatott.

Míg minden más egyház teljes egészében élvezte a számára költségvetésileg /állami költségvetés/ felvett összegeket, addig a református egyháztól 1919 és 1920-ra a segítség csaknem teljességgel megvonatott. Az ekkor kormányon levő és a kommunizmusnak valamint a fiktív csehszlovákizmusnak kedveső szociális koalíciós kormány az 1919 és 1920-as zárszámadásokban bevallani kénytelen volt, hogy a szlovenszkói és podkárpatóruszi magyar egyháznál elért megtakarítások az ágostai hitvallású evangélikus /nagy részben szlovák/ egyház túlkiadásaira fordítottak. Ez nem megtakarítás volt, hanem törvényellenes visszatarítás. A túlkiadásokra folyósítás pedig azoknál: az evangélikus egyházaknak a külön jutalmazását jelentette, amelyekből a győztes hatalmakat félrevezető fiktív csehszlovákizmus egyedei kitermelődtek.

1923-ban már maga a kormány is követelte a zsinattartást. A régen te szabad egyházi törvényhozás élé most feltételeket állított. Az egyházi zsinat a maga törvényeit meghozta és azonnal felterjesztette jóváhagyás és megerősítés végett. Három és fél év telt el addig, amíg a

kormány erre nézve, hogy mi gátolja a törvények jóváhagyását, konkrét választ adott. A közte eső időt úgy a szlovenszkói teljhatalmú minisztérium, mint a prágai iskola és nemzetművelődésügyi minisztérium is bőségesen felhasználták arra, hogy a református egyház lelkészeinek és tanítóinak helyzetét, valamint az egész egyházi közigazgatás menétét nehezítsék. Podkárpatzka Rusz területén Bertók Béla munkácsi református lelkész püspökké választását a kormány el nem ismerte. Az alatt az ürügy alatt, hogy hűségesküt nem tett, tőle és az egyházkerülettől minden törvényes anyagi segítséget megtagadott. Bár a püspök többször jelentkezett az eskü letételére, ezt csak az 1926. év folyamán vették ki tőle. Czinke István rimaszombati püspök több mint 30 éves rimaszombati lelkési szolgálat után illetőségétől és állampolgárságától megfosztatott. Ezt a törvénytelen cselekedetet csak évek elteltével az 1927. év folyamán orvosolta Kállay József miniszter. Amíg a püspökök ilyen elbánásban részesültek, addig a lelkészek közül több mint 45 lelkész állampolgársága vonatott kétségbe, ezektől a törvényes állami segélyek megvonattak s az elé a bizonytalanság elé állították, hogy lelkési működésük helyét esetleg el kell hagyniuk. Így történt ez pld. Szútor Jenő beregszászi lelkésszel aki később mégis visszatérhetett, valamint Győry Elemér hetényi lelkésszel, akinek visszatérését azonban a kormány többé egyáltalában nem volt hajlandó megengedni, annak dacára, hogy részéről a hatósági eltávolításnak semmiféle ok nem adatott.

Az Egyetemes Egyház törvényes közigazgatási államsegélye az 1924. év második felétől újból visszatartatott mind az 1926. év végéig azzal a célzattal, hogy az Egyetemes Egyház közigazgatása megbéníttassék.

Az 1923. év júniusában alkotott törvények jóváhagyása az 1926. évi szeptember hó 21-én megindított és egy éven keresztül folytatott tárgyalások után is még a mai napig sem történhetett meg. Éppen azért a kormány mint a fentemlített példák is mutatják mindenben úgy tekinti a református egyházat, amelynek jogviszonyát rendezni éppen a kormány vonakodott, mint amely törvényen kívüli helyzetben van és amelyel szemben az elnyomás eszközei felelőtlenül alkalmazhatók.

II. Iskolai sérelmek.

I. A református egyházak csaknem mindegyike elemi iskolát tartott fenn ősidőktől fogva. Ez iskolák fenntartására vonatkozólag külön törvényei voltak, amelyek a régi magyar törvényekbe összhangzásban vitték előre a közoktatás ügyét. Ezek autonóm iskolák voltak autonóm egyházi felügyelet és igazgatás alatt. A csehszlovák kormányok mind a mai napig a legdurvább sérelmeket követték el az iskolai autonómiával szemben. Minden megkérdezés nélkül az egyház akarata ellenére küldték el iskolák tanítóit, vonták meg tőlük a tanítási engedélyt, zárták be az iskolákat, szlovák tanítókat küldtek a magyarok helyébe. Az állami tanfelügyelők

az egyház tudta és hozzájárulása nélkül rendelkeztek az iskolák ügyeiben a amennyiben az egyház engedelmességre vonakodott, az államsegélyek megvonásával és az iskolák bezárásával fenyegetőztek. Az egyházi tanítókat illetékes egyházi hatóságoktól elvonva fegyelmi eljárás alá vették. Az egyházi törvényes bíróságok ítéleteit nem respektálták. Az elemi népiskolákat, különösen olyan helyeken ahová szlovák telepítések révén az újonnan odaköltözött gyermekeiből szlovák iskolakötelesek is jelentkeztek, az elnemzetlenítés szolgálatába állították. A régi iskolai tankönyveket használni megtiltották, helyettük sokszor kétes értékű új tankönyvek behozatala tétetett kötelezővé. A hittan órák számát és így a felekezeti hitoktatás ügyét jogosulatlan tanfelügyelői rendelkezésekkel a valláserkölcsi élet fejlesztésének rovására korlátozták.

3. A tanítók utánpótlása a nagyszámú személyi változás folytán fokozatos nehézségekbe ütközik. A magyar tanító képzés csak az 1926.-ik és 1927-ik iskolai év folyamán kezdődött.

4. A szlovenszkói és podkárpatóruszi Egyetemes Református Egyháznak a csehek bejövetelekor, tehát 1919 januárjában csak egy református főgimnáziuma volt a losonci református főgimnázium, a mely a losonci református egyháznak a magyar állammal ez iskola fenntartására nézve kötött szerződése alapján az 1918. év végén a losonci református egyház tulajdonába szállt vissza s amely intézet mint református főgimnázium fejezte be az 1918/19-iki tanévet s a pozsonyi teljhatalmú minisztérium hallgatólagos beleegyezésével adott ez iskolai év végén középiskolai érettségi bizonyítványt. Az 1919-ik évi június havának végén azonban a református középiskola értesítőjét Bazovszky Lajos zsupán Víg Károly nyomdájában lefoglalta és elkoboztatta. Minden ok nélkül, kizárólag az iskola állami hatalom alá kerítésének szempontjából. Az 1919. évi szeptember hó 13.án Stefanek Antal középiskolai referens és Bazovszky Lajos zsupán a református főgimnázium további működését lehetetlenné téve, az iskola épületét állami iskola céljaira átvették. A kulcsokat Sörös Béla református lelkésztől karhatalom alkalmazásával vitték el. Két hónap múlva ugyancsak karhatalom alkalmazásával vitték el Sörös Béla lelkésztől az intézet összes berendezésére vonatkozó leltárakat, amelyek a szerződés értelmében éppen úgy a losonci református egyház tulajdonát képezték, mint amennyire kizárólagos tulajdonát képezi a telek és a rajta álló főgimnáziumi épület.

A közoktatásügyi kormány, amely immár a 8-ik éve ily erőszakos elvétel útján használja az épületet és annak berendezését, mind ez ideig semminemű haszonbért nem fizetett a losonci református egyház részére. Kint kiválóan jellemző adatot kell felemlíteni, hogy a valamikor teljesen református főgimnáziumban az 1927/ 28. tanév megindulásakor már egyetlen egy református tanár sem található.

A református és az ágostai evangélikus egyház együtt tartott fenn Rimaszombatban közös protestáns főgimnáziumot. Mivel az állam a törvényes kulturális segély megvonásával az iskola fenntarthatását anyagilag lehetetlenné tette, szintén az állam kezébe ment át.

Református középiskola tehát az egész Szlovenszko területén nincs.

A szlovenszko-i és podkárpatoruszi Egyetemes Református Egyház a lelkészképzés céljából teológiai főiskolát kívánt fölállítani, amire vonatkozó törvényes joga az 1790/91. évi XXVI. t. c. 5. pontja alapján feltétlenül fenn áll. A kormány egy ily főiskola felállítását azzal kívánta meggátolni, hogy önmaga állít közös protestáns teológiai fakultást Pozsonyban az összes nem római katolikus egyházak lelkészeinek képzésére, amely fakultás szlovák professzorai mellett a református egyház is kaphatna 2 vagy 5 tanszéket magyar előadó tanárral betöltötten. A református egyház számára sehol sem kellenek színtelen, fakó professzorok az egyházak lelkészeiül. Itt sem fogadhatta el az egyház ezt az ajánlatot. Életerős papi gárdáról önmagának kellett gondoskodnia. Cairn Dávid és dr. Webster skót lelkészek ajánlatára az Egyetemes Egyház Sörös Béla losonci lelkészt bízta meg egy régi skót presbiteri minta szerint való teológiai szeminárium felállításával.

Ezt a teológiai szemináriumot, amely 1925. év szeptemberében nyitott meg, egy évi működés után 1926. szeptember 11-én a kormány bezáratta s csak az éppen ez idő tájban Genfben üléselő presbiteri világszövetség kontinentális bizottsága erőteljes közbelépésének volt köszönhető, hogy 10 nap múlva újból megnyithatóvá vált s a külföldi református egyházak anyagi támogatásával tovább működhetik.

A teológiai szeminárium létét azonban minduntalan fenyegetik azok a kísérletezések, amelyek a szlovák evangélikus egyház részéről a kormány támogatásával a közös protestáns teológiai fakultást kívánják életre hívni.

III. Egyházi vagyon.

A református egyházaknak mindenütt kisebb földbirtokuk van néhány hold, nagyobbára ősi hagyományozás. Buzgó elődök így kívánták az egyház fennállását biztosítani az ingatag pénzzel szemben. Szóbavehető ingatlanvagyonra csak a losonci református egyháznak van. Ez is mind alapítványi jellegű kálvinista nevelés és hitépítés céljaira. A losonci református egyház ingatlanából a város közelében fekvő egyik szlovák község lakosainak ágostai hitvallású evangélikusoknak a földhivatal Losoncon 105 kat. holdat osztott ki kisbérletbe. Ez a földterület a református egyházi tisztviselők javadalmazására szolgáló ingatlan volt. Elvétetett még 1920. esztendőben a református egyház tiltakozása ellenére, az e törvénytelen intézkedés ellen beadott fellebbezése a református egyháznak most már 7-ik éve, hogy elintézve nincs. A kisbérletek fejében

pedig oly jelentéktelen összeg fizettetik bírói letétbe, ami semmiképpen sem áll arányba, azzal az évenként igénybe venni szükséggé vált hitellel, melyből ez egyházközség javadalmas tisztviselőit fizetni tartozik.

A földhivatal a losonci református egyház más alapítványi ingatlanait is lefoglalta és parcellázni kívánja, habár azok egyenként külön álló jogi személyek tulajdonát képező célvagyont alkotnak s mind ilyenek a lefoglalás alól törvényszerűen mentesek volnának. A lefoglalás alól a legfelsőbb közigazgatási bíróság ez ingatlanokat fel is oldotta azon a címen, hogy jogi természetüket a földhivatal ki nem vizsgálta, azonban egy újabb eljárás során e jogi természet kivizsgálása nélkül a lehető leggyorsabb tempóban az összes fórumokon a legfelsőbb bíróságon is kimondatott az átvétel, amely szokatlan gyorsaság mögött egész bizonyosan a kormány közegeinek, vagy politikai meghatalmazottainak a közbenjárását és befolyását kell sejtenuk.

IV. Valláserkölcsi élet.

1. A református egyház ellen intézett több oldalú támadás különösen pedig a kommunizmus hatósági támogatása a hitépítő összejövetelekkel szemben állandó fennálló gyanúsítások s irrederentát szimatolások igen megnehezítik a valláserkölcsi élet ápolását. Losoncon pld. Jánoska György zsupán az egyik szlovák evangélikus püspök fia vallásos estétet tiltott be, amelyeket a keresztény felekezetek a valláserkölcsi élet ápolására közösen tartottak. Ugyanez a zsupán hivatalból bezáratta a Losoncon működött Keresztény Ifjúsági Egyesületet /YMCA/ a kommunistáknak pedig ugyan ezen időtájban szabad volt nagy tüntető felvonulásokat rendezni s az iskolákból magukhoz vont növendékekből ifjún munkás sereget toborzani s ezeken keresztül az összes iskolák szellemei megmételvezését végezni.

2. Az egyházak üldözését a legszemérmertlenebb valótlanóságokra alapítják. Losoncon 1919. január 3-án Bazovszky Lajos dr. egy plakátot ragasztatott, ki, amelyben mint a vármegye zsupánja kijelenti, hogy a városban nem ismer el mást magyarnak csak a kálvinistát. Ugyanezen a napon délután a város főterén tartott beszédében arra hívja fel az oda a környékről behívott szlovákokat, hogy a városból minden magyart ki kell rúgni. Cserny miniszter elnök és Micsura Márton teljhatalmú miniszter látogatása alkalmával a fogadó beszédében teljes arcátlanúsággal azt hirdette, hogy ez a város 1876-ig szlovák volt, akkor jöttek be a kálvinisták és azok magyarosították el. Ez az állítás a legvakmérőbb történethamisítás, hiszen az a város már 1128-ban magyar város volt és a lakosai 1590-ben egyszerre valamennyien a magyar református egyház tagjai lettek s a kálvinisták ez időtől fogva állandóan a város törzslakosságát képezték. Ez a valótlan állítás és a történelem ilyen meghamisítása nem szórványos jelenség. A ferdítéseknek egy egész özönével áltatják az u.

n. csehszlovákok a köztársaság cseh lakosait és a külföld érdeklődőit. Ez utóbbiak előtt azután elhallgatni igyekeznek azt, hogy az itthoni szlovákság és magyarság mint tolta már félre az általuk jól kiismert és hazudozásaik miatt hitevesztett csehszlovák politikusokat. 5. Középiszlovákban gyakran előfordul, hogy szlovák többségű falvakban lakó magyar szülők gyermekeiket mint szlovák vidékről beiratkozottakat a szlovák tanítási nyelvű osztályokba kényszerítik. Losoncon szlovák osztályba járó református növendékeket, magyar ajkúakat és anyanyelvűeket cseh luteránus pap hitoktatása alá kényszerítettek azért, hogy magyar nyelvű hitoktatásra ne járhassanak a saját hitoktatóikhoz. Többszöri tiltakozás és felszólalás sem vezetett eredményre ez anomália orvoslásánál.

V, Külföldi összeköttetések.

Az Egyetemes Református Egyház, mint a presbiteri világszövetség tagja, ennek gyűlésein magát rendszeresen képviseltetni szokta. Az utóbbi évek során rendes képviselőjéül Sörös Béla losonci lelkész küldetett ki, aki egyébként is a keleti szekció végrehajtó bizottságának tagja. Itthon pedig az Egyetemes Konvent három tagú tanácsában működik és szervezője valamint igazgatója a lelkészképző teológiai szemináriumnak, azonkívül az egyháztársadalmi munkák régi vezető embere. Többször előfordult már, hogy az erre illetékes hatóságok számára az útlevel kiadását megtagadták. Így volt ez a múlt esztendő genfi gyűlése idején. A legtipikusabban azonban a folyó évben járt el a losonci rendőrkommissarius. Július 7-én az összes útlevelhez szükséges okmányok Sörös Béla által neki átadottak s mikor 2 héten belül nevezett az útlevelhez nem jutott fölment a zolyómi zsupánhoz és előterjesztette szóbelileg kérelmét az indokaival együtt. A zsupán informáltatni kívánta magát. Augusztus 22-én arra a rendőrkommissarius által előszóval adott válaszbba, hogy útlevelet nem kaphat, mert ezt is csak a Csehszlovák Republika elleni uszításra használná fel. Nevezett a külügyminisztériumhoz és a belügyminisztériumhoz fordult intézkedés végett, valamint ezzel egyidőben megkereste dr. Bohács Antalt, a prágai statisztikai hivatal igazgatóját a presbiteri világszövetség tavalyi egyik delegátusát, aki akkor férfiasan járt el a prágai illetékes körökben az útlevel megtagadása miatt. A f. évben egyik intervenció sem vezetett eredményre, de 2 nappal a budapesti presbiteri világszövetségi gyűlés megnyitása előtt 1927. szeptember hó 1-én kézbesített ki a losonci rendőrkommissarius írásbeli végzése, amely az útlevel megtagadását azzal indokolja, hogy a kérvényező nem csehszlovák állampolgár és nem bír Losoncon illetőséggel. Nevezett állampolgárságát megtámadó kerületi főnöki végzést a legfelsőbb bíróság már 3 évvel ezelőtt megsemmisítette, losonci községi illetőségéről pedig 8 bizonyítványt mutatott fel, amelyekre vonatkozólag a város képviselőtestületi közgyűlése már évekkal ezelőtt elismerte, hogy azok

az illetékes tisztviselők által törvényesen állítottak ki és a város képviselőtestületének az akaratát mindenben fedik. Ezt a képviselőtestületi határozatot azonban az állami vezető jegyző fellebbezéssel támadta meg, amelynek elintézése most kerül a sorra a legfelsőbb bíróság előtt.

A szlovenszkói és podkárpatoruszi magyar kálvinisták bizony semmiképpen sem mondhatják el, hogy ők szabad egyház a szabad államban.

556. Forrás

/Az alábbi cikket a Kazinczy könyv és lapkiadó következet irodalmi szerkesztője Darkó István. – 1932 január hó-ban történt felkérésére írta Péter Mihály. – /

1. A református egyház jogi helyzete 1918-óta.

Azok a református egyházak, amelyek a volt Magyarország területéből szakítottak ki a mai Szlovenszkon és Ruszinszkon vannak elterjedve. Összesen 286 anya - és 82 leányegyház csatoltatott a köztársaság birtokállományához. Ez egyházak közül a szlovenszkói tiszáninneri egyházkerület kebelében lévő egyházak kivétel nélkül mind a magyarországi tiszáninneri egyházkerülethez tartoztak, a dunai egyházkerület a volt magyarországi dunántúli egyházkerületnek képezte a kiegészítő részét, a kárpátaljai egyházkerület részint a tiszáninneri, részint a tiszántúli egyházkerületét.

A szlovenszkói tiszáninneri egyházkerület, amely Gömör, Abaújtorna, Zemplén és Ung megyék területén lévő egyházakat foglalja magában számol: 130 anya - és 58 leányegyházat, a dunai egyházkerület: 78 anya és 22 leányegyházat, ez a régi Bars és Komárom megyét foglalja össze, a kárpátaljai, mely Bereg és Ugocsa megyét ölelte fel: 78 anya és 2 leányegyházat. A három egyházkerület, vagyis az egyetemes református egyház híveinek száma: 202,779. Ebből a tiszáninneri egyházkerületre esik: 71.144. lélek, a dunaira 169.198 és a kárpátaljaira: 62.437 lélek.

Nemzetségi tekintetben a dunai és kárpátaljai egyházkerületek kebelében élő református hívek mind magyarok. Csak a tiszáninneri egyházkerületben van 13 olyan anya és 12 leányegyház, amelynek hívei szlovákok. Más szóval egyetemes egyházunk hívei közül csak 3 és fél % a szlovák. Ez a református egyház által nyilvántartott statisztikai eredmény. Hogy az 1931-ki népszámlálás, amely megbízhatóságát tekintve kisebbségi oldalról több ízben volt megtámadva, nemzetiségi szempontból, milyen eltolódásokat fog mutatni azt e pillanatban még nem tudjuk.

Az államfordulat után a mai dunai egyházkerületnek a püspöke Pápán maradván püspök nélkül volt, hasonló volt a helyzet Kárpátalján, melynek legtöbb része a tiszántúli, Debrecenben lakópüspököt uralta. Egye-

dül a tiszáninneri egyházkerület volt, az amelynek püspöke az államfordulat előtt is Kassán lakván, itt maradt és Miskolcra való távozásáig a mostani állapotot feltüntető szervezkedésig a kerületnek, ő maga kormányozta ez egész nagy területen szétszórt reformátusságot. Hogy a nagy bizonytalanságban oldott kéveként szét ne hulljon az egyház Dr. Révész püspök érezte hogy valamit tennie kell s addig is míg a jogi helyzet tisztázódik, tehát a békeszerződés ratifikációig is legalább tűrhető állapotot kell teremtenie. E végből a kormánnyal fel vette a tárgyalási folyamatát, amelynek eredménye volt egy az összkormány nevében Simkovich protestant referensnek a püspökhöz intézett következő irata: /Lásd mell. 45. sz. i./ Ebben, amint látszik a kormány ünnepélyes ígéretet tett, hogy református egyház anyagi és szellemi tekintetben egyházi és iskolai téren mindazon jogoknak a birtokában marad, amelyeket a volt Magyarországon élvezett és ezen kívül szabadságot adott a lelkészeknek az iránt, hogy a hűségi fogadalmat a trianoni békeszerződés ratifikációja után tehetik le, mindamelllett államsegélyük addig is folyósíthatni fog.

Emberileg teljesen érthető az a mélységes fájdalom, amely a református egyház híveit a trianoni békeszerződés következtében sújtotta, de az írott kijelentések a nagy bizonytalanság közepette mégis hoztak némi enyhülést a szívekbe. Idegen felfogású, szellemű és erkölcsű népek tengerébe sodortatva horgony, vagy mentő öv gyanánt legalább megmaradt látszat a jog és az igazságba vetett reménységünk és ennek ígéretébe bízva, miután az egyház arra is felhívott, hogy kezdje meg az egyházi szervezkedést, azt mihamarosan munkába is vette, de már Dr. Révész Kálmán részvétele nélkül, aki időközben Kassát Miskolcra cserélte fel. Nem lévén szükség az egyházmegyéék megszervezésére, mert azok ha közülük több megcsonkítva is /némelyeknek ugyanis egy-egy része Magyarországon maradt/ meg voltak espereseikkel és tisztikarukkal, csupán a kerületek megalkotása képezte a feladatot.

A geográfiai helyzet és az előbbi egyházkerületektől átöröklött hagyományok önként kínálták, hogy a három egyházkerület úgy alakuljon meg, miként előbb elsoroltam. A tiszáninneri egyházkerület püspöke lett Pálóczi Czinke István rimaszombati, a dunaié Balogh Elemér pozsonyi, a kárpátaljaié: Bertók Béla munkácsi lelkész. Mindenik kerület természetesen tisztikarát is megválasztotta. Ennek utána megszerveztettek a fokozatos egyházi hatóságok is a három egyházkerületet egy egységbe összefogó legfőbb közigazgatási hatóság a Konvent és a törvényhozó testület a Zsinat is. Tudva azt, hogy az új államban az itteni viszonyokhoz szabta új törvényekre lesz szükség, zsinattartására kellett gondolnunk. Miután azonban E. Törvényeink értelmében a zsinatot a konvent készíti elő és az terjeszt a törvényhozó testület elé törvényjavaslatokat, a Konvent megalakulása után az egyes törvényszakok átdolgozására bizott-

ságokat választott amely mikor kész volt a munkájával, összehívott kormányengedéllyel a zsinat első ülészsaka Léva városába 1923. év június 17-ére. Alkotó tagjai voltak hivatalból a püspökök és a főgondnokok és az egyes egyházkerületek presbitériumai által választott lelkési és világi tagok. A kormány Dr. Szlávik Györgyöt küldte ki kormánybiztosul. A zsinat a munkáját elvégezte a törvényeket a csehszlovák állammal való viszonyunkhoz képest átalakította, a magyar és szlovák szöveggel megerősítés végett felküldötte. S habár az egyház megbízható egyének által végeztette a fordítást három évnek kellett eltelnie, míg kiderült, hogy a törvénykönyv szlovák fordítása nem minden tekintetben helyt álló, aminek következménye lett a törvénykönyv visszaadása. Ez még nem lett volna oka, hogy a zsinat üljön össze, de felfedeztetett hogy a törvénykönyv elkészítése csak úgy történhet nagyobb zökkenő nélkül, ha a tárgyalás anyagát egy az egyház és a kormány kebeléből kiküldött férfiak készítik elő. Habár ehhez hasonló eset a magyarországi református egyház kebelében sohasem fordult elő, mert ez csak az autonómia rovására mehetett, de mert ezt sokan csak technikai kérdésnek tekintették és az egyházi közvélemény is óhajtotta, hogy a törvénykönyv mentől előbb készen legyen a zsinat e kívánság előtt is meghódolt.

Soha még visszásabb helyzetben ref. Zsinat nem ülésezett. Tárgyaltott volna valamely törvényszakasz, a kormánnyal már előzetesen érülközött előadó előterjesztette a szöveget, valaki módosítást kívánt, az előadó megjegyezte, hogy módosításnak nincs helye, mert a kormány ezt így kívánja. De mégis volt egy szakasz ahol minden megkötöttség dacára az elfojtott keserűség kitörni kényszerült, a szlovák egyházmegyére szólónál. A kormány előre kijelentette, hogy a törvénykönyvet csak úgy erősíti meg, ha a zsinat a szlovák egyházmegyét felállítja. Megjegyezendő, hogy e tárgyban a Konvent már előbb egy bizottságot küldött ki azzal, hogy népszavazást ejtsenek meg a tekintetben, hogy kívánnak-e maguk a szlovák reformátusok szlovák egyházmegyét. A szlovák kálvinisták 80 % úgy döntött hogy nem, hanem régi szervezetek közt kívánnak maradni. Demokratikus kormánynak ezt feltétlenül figyelembe kellett volna vennie. De a kormánynak, mint később kiderült a kívánság leszögezésénél messze-menő céljai voltak. A törvényjavaslatnak ugyanis a szlovák egyházmegyéről szóló szakaszába belecsúsztattak egy pontot, azt nevezetesen, hogy a zsinat által már most felállítandó szlovák egyházmegye határai később is kiterjesztendők, egy olyan népszavazás útján, amelyet egy az egyház és a kormány emberei által kiküldött bizottság vezet. /Már ily bizottság összeállítása is kontraszt a ref. autonómiai szempontjából./

A szlovák egyházmegye kérdése volt tehát, mondom az egyetlen pont, ahol régi ref. szabadságerények áttörték a megszabott korlátokat és vitára keltek. Senki sem zárkózott el az elől, hogy legyen szlovák egyházmegye,

de ha e kérdésben a nép már megnyilatkozott, a felszólalók a népszabadság sértésének tekintetik ennek a negligálását. De most a zsinat többsége az új törvénykönyvtől igen sok jót várt, szavazattöbbséggel meghajolt a kormány akarat előtt s maga mondta ki, hogy 13 szlovák anyaegyházat és azok fiáit besorozza a szlovák egyházmegyébe és beiktatta a törvénykönyvbe azt is, hogy a szlovák egyházmegye határai ezzel nem záródnak le, hanem az a törvényszakasz milyen Pandora szelencéjének s milyen Trójai lónak bizonyult a református egyház számára.

Cikkem elején említettem azt, hogy református egyházunk részére az összkormány milyen határozottan kilátásba helyezte a Magyarországon élvezett autonomikus jogokat, állami támogatást és védelmet. Azonban református egyházunknak sajnos e 14 év alatt lépten nyomon tapasztalnia kellett, hogy az egymást váltó kormányok az ígéretekből egyetlen jöttát sem valósítottak meg,

A zsinat pozsonyi ülése 1926 január havában tartatott és a törvénykönyv még most sincs megerősítve. És ez időszak alkalmasnak mutatkozott arra, hogy a hatóságok úgy tekintsék a református egyházat, mint amelyik törvényen kívüli állapotban van és ezt szívesen kihasználták főképp a törvény azon szakaszának negligálásában, amely a jus advokatiat írja elő. De végre is a legfelsőbb közigazgatási bíróságnak kellett 7823/1930. sz. a. kimondania, hogy most használatban levő törvénykönyvünk az új megerősítéséig teljes érvénnyel bír. De ez csak az egyik igen csekély része a ref. egyház ellen elkövetett jogtalanságok sorozatának. Lássunk tehát ezekből néhányat.

A ref. egyház, mint tudvalevő minden tekintetben egyenlő elbírálás alá kell hogy essék a többi egyházakkal. Már említettem, hogy a Simkovics féle ígéretben is az is ott van, hogy a ref. lelkészek a hűség esküt csak a trianoni békeszerződés ratifikációja után tartoznak letenni. És bár igen sokan már előbb is eleget tettek ennek, de hivatalosan csakugyan ennek megtörténte után hívtak fel rá. Mégis megtörtént, hogy az 1919–1920 évről több millióra menő államsegélyüket a lelkészeknek amely a költségvetésbe is fel volt véve, egyszerűen elkobozták és amint az ezen évekről szóló zárszámadások bizonyítják a kat. egyháznak adták oda. Ezen jogtalanság megszüntetését azóta a ref. egyház állandóan követeli, de eredménytelenül. A lelkészek állampolgársági mizériáiról s ezzel kapcsolatban szolgálati éveik figyelmen kívül hagyásáról és a kongrua terén való megrövidítésekről nem beszélek, mert itt az összes egyházak lelkészei közös kereszt alatt nyögnek.

De lehetetlen kitérnem az iskolai kérdés elől. Ha valamelyik egyháznál féltő erők kincse az autonomikus iskola, úgy a ref. egyház az lge azon ősi szellemmel és felfogással jöttünk, hogy az iskolák az iskolák az egyház veteményes kertjei. A régi Magyarországon hozzá voltunk szokva

eme jogaink respektálásához, sőt az e tekintetben való védelem nyújtásához, erkölcsi és anyagi támogatáshoz is. Ez oly teljes mértékű volt, hogy az állam semmi más nem kívánt magának egyedül a legfőbb felügyeleti jogot. Iskoláink mindenestől az egyház testéhez tartoztak, a mi törvénykönyvünk ezt ki is fejezi: az általunk írott tankönyvekkel, tantervekkel, az általunk gyakorolt belső felügyelettel stb. a csehszlovák kormányok alatt mindennek egyszerre vége lett. Az iskolai terhek a mieink maradtak, de az iskolák szellemi irányítása kiragadtatott kezünkéből. Ez egy általánosan megállapított igazság.

Természetes, hogy ahol ez az autonomikus jog elsikkad, az egyház nem nevelhet többé magának emberedet, sem egyházi, vallási sem magyar nemzeti szempontból. Még nagyobb baj az a türelmetlen szellem, amely felekezeti iskoláink jogainak ilyen megnyirbálásával sem elégszik meg, hanem nyíltan bevallott céljával tűzte ki gyermekeinknek elvállastalanítását és elnemzetlenítését. Az előbbit oly kép cselekszi, hogy szlovák iskolába járó sokszor oda kényszerből járó, vagy bekényszerített magyar gyermekeinknek még a hittan tanítását sem engedi meg a saját édes anyanyelvén, a másodikat oly kép, hogy már számtalan iskolánk mellé állított fel szlovák iskolákat még legmagyarabb községeinkben is világosan azzal a célzattal, hogy magyar gyermekeinkkel töltsen meg ezeket. Ez a mi jogi helyzetünk, amely ellen hatálytalanná vált minden törvényes küzdelem.

E területen amelyen egyetemes egyházunk él a régi magyar teológiákból egyetlen egy sem maradt a számunkra. Újat teremtettünk tehát a losonci teológia képében, mert nem maradhattunk lelkész képző nélkül. Ha a mostani lelkész generációt nem tudnánk után pótolni, elveszne református egyházunk, és ennek talán az állam is kárát vallaná, mert vallás és erkölcs nélküli nemzedék nem lehet támasza az államnak. És bár ez szoros állami érdek volna, az állam egyetlen fillérrel sem járul teológiánk fenntartásához, holott a pozsonyi ev. teológiát bőségesen segíyezi.

Csak néhány kiáltó sérelem /hiszen az összes sérelmek felsorolása könyvet tenne ki/, amely azonban azt bizonyítja, hogy az egyházunk régi jogi helyzetét elvesztette és ki van téve szakadatlanul a bizonytalanságnak. De mielőtt befejezném soraimat, szabad legyen felhoznom még egyszer azt amire cikkem egyik részében már céloztam a szlovák egyházmegyével kapcsolatban, ahol azt mondtam hogy az új törvénykönyv eme szakasza Trójai falónak bizonyult. Ezt már is mélyen érzi ref. egyházunk, amikor a törvénykönyv még meg sincs erősítve, és máris nagy harc folyik azért, hogy a törvénykönyv eme szakasza mentől nagyobb intenzitást nyerjen majd. A törvénykönyv népszavazásról beszél ugyan, de már is régóta folyik az agitáció hogy ennek mellőzésével, a szlovák egyházmegye kiterjesztésénél a népszavazás adatai legyenek a döntők, s így már is öt magyar anyaegyházat követelnek a szlovák egyházmegye részére.

Ha a törvénykönyv jelen szövegében erősítettik meg, nem hiszem, hogy azzal bárki büntetlenül szembe merne helyezkedni. Lesz hát e kérdésben vegyes bizottságok által megejtendő népszavazás. Mégis félek, hogy így is sok jogtalan befolyás fog érvényesülni.

Íme egy objektív kép református egyházunk jogi helyzetéről. Nem hiszem, hogy akadna olyan a jogot, az igazságot szíven viselő ember, aki gyönyörűségét lelné benne.

Rimaszombat, 1932. November hó 12.

557. Forrás

/Beregrákosi református egyház lelkeszi 79/1940 szám. – Gépírás./

A beregrákosi református egyház és tisztviselőinek állapota a cseh és ukrán uralom idején.

1./ Egyházi beavatkozások a kormányzásban nem történtek, belmiszteri munkánkban istentisztelet tartásában, több ízben voltunk megakadályozva, különösen 1938. november 10-óta, 1940. március 15.-én történt felszabadulásig.

2./ Iskolai beavatkozások: Az első súlyos csapás volt az egyházra az 1924. évi 120-as intézkedés, amely szerint minden iskolafenntartó a tanítók alapfizetését 4908 cseh koronában állapította meg. Ennek következtében szinte csodával határos áldozat hozatalra kényszerítette egyházunkat, hogy három tanerős református iskolánkat fenntarthassa. Magyar szempontból iskolánk fenntartása élet-halál kérdés volt egyházunknak, mert helyiségünk az egyetlen református gyülekezet volt a ruszintengerben, s ha itt elhal a magyar nyelv tanítása, meghal bele magyarságunk is. Iskolánkat az ukránok 1939. januárjában az egyház tagjainak és elöljáróságának egységes tiltakozása ellenére erőszakkal elvették az ukrán gimnázium számára. Nem csak három tantermet vettek el hanem két tanerőnek a lakását is, melyekből a közfalakat eltávolították és tanítás céljaira alkalmas tantermet csináltak belőle. Ugyancsak rombolást végeztek a könyvtár, padfeljárt és a szomszédos mellékhelyiség közfalainak kibontásával, és ezen három helyiségből egy tantermet alakították. Református orgonista kántortanítónk kilakoltatását elhatározták és másfél hónapi örökös zaklatásnak tették ki, mert lakását elhagyni nem volt hajlandó. Iskola padjainkat és felszereléseinket mind a három tanteremből a szó szoros értelmében az udvarra kiszórták, kiteve nemcsak a téli idő viszontagságainak, hanem a jövő-menő katonaság pusztításainak is akik bizony eltűzelték azok legnagyobb részét, minden tiltakozásunk ellenére is. Hogy a gimnáziumi tanulóknak /kb. 350/ az iskolaudvar és kert alkalmas legyen a sportjátékokra, több gyümölcsfát kivágtak, kerítéseket elbontottak. Mindezekből látható már a kár is ame-

lyet az egyház iskolaépületében, iskolai felszerelésében szenvedett, de maga az iskolai tanszemélyzet is.

Református tiszta magyar nyelvű növendékeinket a faluban teljesen tanításra alkalmatlan épületekbe szorítottak és a fel- szabadulásig ott nyomorogtak.

3. /Személyi sérelmek: A bécsi döntés után lelkész és igazgató-tanító túszoikként kezeltettek, minden nap háromszor jelentkezniük kellett és agyonlövéssel fenyegették, még 5 társukkal egyetemben ha netalán a szabadcsapatok támadást találnának intézni helységünk ellen. Lelkészt /Kiss Jenő/1938. november 23.-án öttagú családjával tíz perces határidővel retorzió címén a demarkációs vonalra tették ki. Kézpénzét elvették /300 cseh korona/, melyből 50 cseh koronát adtak vissza, hogy az útiköltséget fedezhesse. Minden ingóságát itt kellett hagynia, melyeket a cseh ukrán katonaság teljesen kirabolt, vagy tönkre tett. Úgy, hogy a felszabadulás után visszatért lelkész kárát a nemzeti tanács 151.760 cseh koronában állapította meg. Ez életbevágó anyagi károkért a lelkész, mind a mai napig kártérítést nem kapott, úgy, hogy még ma is a legnagyobb nélkülözéseknek van kitéve.

4./ A lelkészt ért anyagi természetű károkhoz csatlakozik az egyházé is. Levéltárát nagyobb részben elemésztették a cseh és ukrán katonák, kegyzereiből egy 3 literes úrasztalai kannát és két ezüst tányért, valamint 7 úrasztali díszes térítőt egyszerűen elloptak. Az egyháznak az iskolán kívül a lelkészi lakáson is lényegbevágó anyagi kárt okoztak. 1938. november 10-én a Munkácsot átadó cseh hadsereg egy része Rákoson szállott meg és egy Mazsek Ferenc nevű törzs kapitány a lelkészi lakásban ütötte fel hadi szállását. Tisztjeivel küldönceivel /7/ posta kocsiával. Az épületet nem kímélték, több helyen a plafont keresztül lőtték s a tetőt is megrongálták. A parochia kerítését kidöntötték, részben feltűzeltek mellékhelyiségeit megrongálták, úgy hogy ma is százalmas állapotban áll, emlékeztetve a cseh és ukrán uralom borzalmaira.

Amint a lelkész, úgy az egyház sem kapott mind e mai napig semmi kártérítést, vagy segílyt, noha mind a ketten úgy szolgálati úton, mint a közigazgatási úton több kérelmet nyújtottak be ez irányban a Minisztériumhoz. Itt említem még meg, hogy az 1938. november havában gyülekezetünk tagjaiból 3 tisztos magyar embert minden ok nélkül kivégeztek hóhéri kegyetlenséggel. /minden végtagjuk, álkapcsuk, fejük, oldalbordájuk valósággal összetörttek. E vadállati kegyetlenség az exhumálás alkalmával lett nyilvánvalóvá.

Egyházunk, az egyházi tisztviselők, és a magyarság helyzetét helységünkben fentiekben foglaltam össze, a legrövidebb kivonatossággal.

Kelt, Beregrákos, 1940. május 1. őszinte tisztelettel: Kiss Jenő s. k. református lelkész.

Pecsét.

Fenti adatoknak valóságát, mint Beregrákos 1939. március 15.-én megalakult nemzeti tanács előírt tagjai bizonyítjuk sajátkezű aláírásunkkal ellátjuk.

Kelt, Beregrákos 1940. május 3. Kiss Jenő s. k.
nemzeti tanács elnöke.

Apai János s. k. nemzeti tanács jegyzője, Matyár János s. k. Tóth Sámuel s. k. Zsupán Jenő s. k. Nemzeti tanács tagjai. Mészár János bírós. k. P. H.

558. Forrás

/Beregrákos előjárósága, – 1188/1940. sz. – Gépírás./
Községi bizonyítvány.

Beregrákos község előjárósága hivatalosan igazolja, hogy a „Beregrákos Református Egyház”nak a levéltárát, könyvtárát s cseh és ukrán katonák feldúlták, annak értékeesebb részét megsemmisítették.

Ugyancsak megsemmisültek az egyháznak kegyszerei és a lelkészek az ingóságai. –

Az ukrán katonák a lelkészt elhurcolták erőszakosan az egyházból eltávolították. –

Az egyházat az idegen járom szinte katasztrófális anyagi helyzetbe sodorta. –

Miről jelen községi bizonyítványt egyházi hivatalos ügyben bélyeg és díjmentesen kiadjuk. – Zsolt s. k. körjegyző.

Beregrákos község pecsétje,
Mészáros János s. k. bírós.

559. Forrás

A kassai. ref. egyház 20 éves történetéből.

1918. okt. 31.-én történt meg a Csehszlovák köztársaság kikiáltása.

Dec. 29.-én jöttek be Kassára az első cseh csapatok s bevonultak Hidasnémetig. Átvették a város Abaúj-Torna vármegye igazgatását.

1918. évet a kommunista uralom jellemzi Kassán is. Július 7.-én volt Hennocque tábornok ünnepélyes bevonulása Kassára, amelyre a lelkészeket is kirendelték. A tábornok visitelt a lelkészi hivatalokban. Július 12. elrendelte a tábornok, mint katonai diktátor, hogy a legnagyobb francia nemzeti ünnep alkalmából 1919. július 14.-én d. e. 9 órakor díszistentiszteletet kell tartani / a Bastille lerombolásának emlékére és a Szlovenszón elesett csehszlovák hősök lelki üdvéért valamint Kassa felszabadulásának öröme./ Dr. Révész Kálmán megválasztott

a Tiszáninneri ref. egyházkerület püspökévé 1920. szeptember 19.-én megtartotta búcsú beszédét. Istentisztelet után egyházközségi gyűlés volt, a melyen Gönczy Gábor eperjesi missziói lelkész, volt kassai segédlelkész egyhangúlag a kassai ref. egyház lelkészévé választott, aki 1920. október 3.-án foglalta el állását.

Gönczy Gábor beiktatása alkalmával 3 detektív volt jelen az istentiszteleten s ettől fogva csaknem minden istentiszteleten, de vallásos estélyeken minden alkalommal detektív figyelte istentiszteleteinket.

Ebben az időben semmiféle gyűlést Kassán nem volt szabad tartani, még presbiteri gyűléseket sem. Amiket mégis tartottunk, azokat titokban kellett megtartanunk.

A megválasztott lelkésznek eleitől fogva nagy anyagi nehézségekkel kellett megküzdenie. Az a bank amelyben az egyház tőkái voltak elhelyezve megbukott, az egyház pénzeihez nem nyúlhatott, az egyházi adók beszédése nehézségekbe ütközött, lelkész vallásos estéjek tartásával segített a bajon, amik eleinte szépen jövedelmeztek, látogatottak voltak, még más felekezetiiek is nagy számmal látogatták. A hitbuzgóságon kívül a magyarságunk gondolata is erősen megnyilvánult ezeken a vallásos estélyeken, érezte városunk lakossága, hogy össze kell tartanunk, ha meg akarunk maradni a szláv tengerben.

A pénzügyi nehézségek mintegy négy évig tartottak, amikor is a bankot átvette a pozsonyi Duna bank s tőkénk felszabadultak s veszteség nélkül kaptuk vissza betéteinket.

Ugyan ez alatt az idő alatt minden állami papírjainkat be kellett váltani csehszlovák állami papírokra, amik aztán 1938. november 10.-étől kezdve egyházunk anyagi romlását idézték elő, mert a csehszlovák állami papírok értéküket veszítették. Hogy mit jelent ez kassai ref. egyházra mutatja az, hogy a kassai ref. egyház jegyzett 97.000 Kor. hadikötvényt vett, 9500 Kor. koronajáradékot, gazdáknál volt kötvényen elhelyezve 28.000 Koronája. A 28.000 Kor. kötvényen levő tőke elveszett a gazda adóságok rendezése következtében, a többi pedig 106,500 Kor. a csehszlovák papírok semmivé lett téve. Ezt a nagy veszteséget a kassai egyház nem fogja kiheverni sohasem. A régi, gazdagnak mondható kassai ref. egyház teljesen szegény lett.

Dr. Révész Kálmán mondása szerint 1918. ban volt a kassai ref. egyháznak 4500 lélekszáma, 1919–1921. ennek 2/3 része átment az anyaországba úgy, hogy körülbelül 1600–1800-ra olvadt le a hívek száma. Kimentek a hivatalnokok, itt maradt a legszegényebb nép, mert bizony az a kevés kis iparos is elszegényedett, aki azelőtt, míg határok nem voltak, messze vidékre hordta vásárookra áruit s így rendezett viszonyok között élhetett. Sok lett a munkanélküli is, akik nem hogy fenntartói lettek volna egyházunknak, de az egyház segítségére szorultak.

A kassai egyháznak nagy kárt okozott csehszlovákia azzal a törvényével, hogy kimondotta felekezetenküliséget, sőt bizonyosságaink vannak rá, hogy pl. bíróság előtt nagyobb súlya volt a felekezet nélküliek tanúságtételének, mint a felekezethez tartozónak. Azzal is lábat adott a gyengébb hitűek alá, hogy kimondotta törvényeiben, hogy a házasságot nem kell feltétlenül egyháziilag is megáldatni. Azzal is, hogy az iskolás növendékeknek nem kell hittant tanulniuk szükségképen. Ezek mind meggyengítették a városi gyülekezetek erejét és egyháziasságát.

Végtelen nagy hála a jó Istennek, hogy ref. egyházunkban nem volt mindez oly erősen érezhető, mint a többi felekezetekben.

Szinte dicsekedve mondhatom, hogy istentiszteleteink látogatottak voltak, meg volt az áldozatkészség is. Érezték híveink, hogy nagy szükségünk van az összetartásra. Gyermekeikkel csaknem kivétel nélkül látogattatták a hittanórát, a vasárnapi iskolát, a nagyobb leányok benn voltak a leánykörben, az ifjak az ifjúsági körben. Nem csodálkozhatunk, ha ilyen nagy Babilonban, mint Kassa, az ő 75.000 lakosával akadt egy néhány olyan is, akit elragadott a csehszlovák egyházellenes áramlat, mert ilyenek mindig voltak és lesznek.

A kassai ref. egyház az egész cseh megszállás alatt központja volt nem csak az Abaúj-Tornai egyházmegyének hanem a Tiszáninneri egyházkerületnek is. Itt tartották az egyházmegyei és egyházkerületi gyűléseket, sőt konventi gyűlés, lelkész szentelés és püspök szentelés is itt volt több ízben.

A hitoktatás nyelve a magyar volt, az elemi iskolákban, még a szlovák iskolákban is egész 1938. nov.11.ig, a felszabadulás napjáig. Minden tanév kezdetén megkapta egyházunk a tanfelügyelőség átíratát, hogy a szlovák elemi iskolákban szlovák nyelven teljesítsük a hittan tanítást, de mi megmaradtunk a magyar nyelv mellett. Igaz, hogy sem a lelkész, sem a segédlelkész nem tudott szlovákul s így nem is teljesíthettük a parancsot. Azonban a polgári és középiskolákban már nem tudtuk ugyanezt keresztülvinni vagyis nem magyarul folyt a hittan tanítás.

Istentiszteleteink zavartalanul folyhattak magyar nyelven, csak egyes túl buzgó vasúti hivatalnok kívánta, hogy szlovák nyelven temessük el halottját. Egy esetben fegyelmet is indítottak a lelkész ellen amiatt, hogy nem akart tótul temetni. De ennek sem annyira a gyászoló ref. család volt oka, hanem inkább a vasút cseh ukrán szlovák tagjai, amikor is az én engedelmem nélkül a tót luteránus lelkész temette el a halottat. Fegyelmi vizsgálatot indítottak egy esztendőben két ízben is lelkész ellen a katonatisztek és csendőrök azért, mert március 7-én, Maszaryk születése napján és október 28-án, a köztársaság megalakulásának évfordulóján nem tótul tartotta az istentiszteletet és nem énekelte a cseh és tót himnuszt a templomban. De mind a három fegyelmi vizsgálat a lelkészt feloldotta a

vád alól, mert a cseh és szlovák himnusz nincs a mi énekeskönyvünkben törvényeinkben pedig ki van mondva, hogy csak az énekeskönyvünkben bent lévő énekeket lehet énekelni és istentiszteletünk nyelve magyar.

Több ízben fordultak egyházunkhoz a Csehtestvérek egyháza, hogy engedjük meg nekik, hogy templomunkban tarthassák meg istentiszteleteiket. Presbitériumunk azonban nem akart velük semmi közösséget, szem előtt tartva a régi közmondást: „Fogadd be a tótot és kiver a házból.” Ennek magam is tanúja voltam Iglón, már 1919. évben. Ott nevezetesen egyetlen tót adófizetője nem volt az evangélikus német egyháznak. De 1919. év tavaszán 8 tót jelentkezett adófizető egyháztagnak, fel is vették és ugyanazon év őszén már azzal álltak elő, hogy legyen az iglói régi német egyházban tót az istentisztelet nyelve és legyen az egyház által fenntartott tót gimnázium.

Próbáltak emiatt kellemetlenkedni is. Például egy alkalommal átiratot kaptam az u. n. szlovák Ligától, hogy templomunkban a feliratokat tótul is írjuk kimert ők ha istentiszteletre jönnek nem értik mit jelentenek a feliratok. Templomunkban a szószéken van egy terítőn felhímezve egy bibliai idézet és az éneket jelző táblákon, hogy „kezdő, fennálló és főének.” Több semmi. Nem is jártak ők templomunkba legfeljebb a kíváncsiság behozott olykor-olykor egyet- egyet. De alkalmatlankodni csak kell. Kitértünk előlük azzal, hogy az ének jelző táblákon befestettük ezt a három szót vagyis nem lett semmi más rajta, a szószék takarón megmaradt továbbra is a bibliai idézet. Látván, hogy kitérünk előlük, többet tehát nem is kellemetlenkedtek.

Természetes, hogy mindenünnen csak tót írást kapott egyházam a hivatalokból s minekünk tót nyelven kellett válaszolni. Lelkész ugyan egy szót sem tudott tótul, de azért intézkedett, hogy megadja a tót nyelvű választ.

Nem tudott lelkész tótul, mert mikor 1920. október 20.-án Kassára került, 11 évig teljesen egyedül, káplán nélkül volt s neki kellett teljesítenie nem csak minden egyházi funkciót, de az iskolai hitoktatást is s így fizikai ideje sem volt ahhoz, hogy a tót nyelvet is megtanulja, de persze kedve sem. A jó Isten megsegített így is, tót nyelv nélkül, hogy eleget tudtam tenni kötelességeimnek s a fegyelmi vizsgálatokon kívül semmi más baja sem egyházamnak sem a lelkésznek nem volt.

Iratokat nem tudok idézni, dátumot is minél kevesebbet. Megvallom, hogy sok iratot meg is semmisítettem, mert nekünk mindig kellett házkutatástól tartani s tudtunk rá esetet, hogy a házkutatók maguk helyeztek el valami iratot aminek alapján eljárást indítottak. Én bizony vigyáztam arra, hogy semmi eljárást ne indíthassanak ellenem. Így is nagy szálla voltam szemükben, mint magyar ember, aki élén állottam a Kazinczy Társaságnak, és a Magyar Nemzeti Pártnak, hátha még meg is gyanúsítanak valami el nem követett dologgal. Nagyon is jól tapasztaltam, hogy milyen volt a helyzetük azoknak, akiket befogtak a törvénytörők foghá-

zába valamilyen koholt vád alapján, ahonnan egy éven belül meg nem szabadultak, ha anyagi tiszták voltak is.

Ref. iskola nincs.

Kassa 1940. április 10.

Gönczy Gábor s. k. ref. lelkész.

560. Forrás

/A deáki ref. keresztyén egyház lelkipásztorától. - 43/1940. sz. Kézírás/

1. A Cseh megszállás elején, 1919. okt. 27-én három csendőr megjelent a lelkészi hivatalban és elvitte a 2 szép magyar zászlót 5 méteres címeres lobogot. Az egyiket Tóth Kálmán elődöm Galántáról visszaszerezte.

2. 1936. okt. 28-a csehszlovák himnusz templomi nem éneklés miatt megidézett engem a vágsellyei járási főnök, büntetést nem kaptam.

3. 1937 őszén ref. legények a korcsmában a magyar himnuszt énekeltek. Engem és a rektort idézték meg, mint tanukat. Előtte i. i. ref. mit soros estély volt.

5. 1935. IV. 2.-án temettem Vágsellyén Bíró József nyugdíjazott volt magyarsóki jegyzőt. Beszédem miatt rendtörvényes ügyet indítottak ellenem, de Dr. Pigier István akkori vágsellyei ügyvéd, most kir. közjegyző és Dr. Balázsovcics Gyula akkori vágsellyei járási orvos, most tisztii főorvos mentő vallomása után az ügyész a vádat elejtette.

6. Még püspöki szolgálatom alatt történt, hogy az 1930-as évek elején megtartott országgyűlési képv. választáskor mondott prédikációm miatt 6 hétig állottam rendőrségi megfigyelés alatt. Aki ezt nekem jelentette ma is mint nyugdíjas tisztviselő Pozsonyban él s ezért nevét nyilvánosságra nem hozhatom.

Fentiek valóságát igazolom.

Deáki, 1940. ápril. 4.

Czibor József s. k. lelkipásztor.

561. Forrás

/Barsi e. m. irattárából. - 211,/1921. sz. - Gépírás./

/Szlovák és magyar szöveg párhuzamosan. Csak a magyar szöveget közlöm./

Od Župana v Komárne, ako od predsedu zup.adm.výboru.

Číslo 4869/1921.

Predmet: Ludova ref. škola v obce Érsekkéty. Disciplinárne zakročenie oproti tam. učitelky, Ilony Košíkovej. Na nariadenie škol. ref. Čis.15376/I- 1921. IV. 12. -1921.

/Komáromi zsupántól, mint a közig. tanács elnökétől, 4869/1921. száma.

Tárgy: Ref. népiskola Érsekkéty községben. Fegyelmi eljárás Kosik Ilona ottani tanítónő ellen. Az isk. referátus 15376/I- 1921. IV. /12.-1921. számú rendeletére./

Dekánský úrad ref. cirkve v Dolnou Váradu /Zupa Tekova./ /Ref. egyház esperesi hivatalának Alsó Váradon /Bars megye./

Határozat.

A zsupáni hivatal elnökileg a fegyelmi eljárást elrendeli Kosik Ilona érsekkétyi ref. tanítónő ellen, őt az eljárás befejezéséig állásától felfüggeszt, áll. fizetésének 1/3 ádra való leszállítással, a vizsgálat a „fegyelmi szabályok” értelmében való megejtésével a párkányi szolgabíró megbízta azzal, hogy ezt 3 héten belül köteles lefolytatni.

Skolszky Referát fent idézet rendeletével Kosik Ilona érsekkétyi ref. tanítónő ellen a fegyelmi vizsgálatot rendelte el. Egyúttal az illetőnek hivatalától való felfüggesztését és áll. járulékainak 1/3 ra való leszállítását rendelte el a további intézkedésig.

A fegyelmi vizsgálat elrendelés re az adott okot, hogy nevezett tanítónő iskolájában még f. év március hó elsején is tűrte a magyar állam címerének és Himnuszainak a tanterem legszembetűnőbb helyén való kifüggesztését, amiről a tanfelügyelőség személyesen a helyszínen győződött meg. Ez által a tanítónő az 1907. évi XXVII. ik t. c. 22 §-ának I. a c pontjaiba ütköző vétséget követett el.

A vétséget azáltal követte el, hogy ő egy idegen állam címerét és himnuszait iskolájában megtűrte /a Csehszlovák nemzeti címer és Himnuszok ott nem voltak/, de főképen az által hogy figyelmeztetve lévén arra a körülményre és felszólítatván azok eltávolítására, nevezett tanítónő tüntető hanggal és szavakkal ellenszegült mondván: „ő ezen dolgokat oda nem tette, sem nem tétette, így azokat le nem veszi és senkinek azokat levétni nem hajlandó elrendelni, mert ez nem az ő kötelessége.”

Alaki oldaláról még megállhatna a válasz, de a tüntető, visszautasító válasz és maga az a körülmény, hogy a Csehszlovák Köztársaságnak 2 és fél évi fennállásának óta még mindig ott tűrte mint Csl. államnak fogadalmat tett tanítónője, magában véve elég világosságot vet az illetőnek a Köztársaság iránti érzelmeire, ámbár az ország minden polgárának a kötelessége de különösen a tanítóé, hogy a kormány rendeleteit tiszteletben tartsa, a törvényes állapotot ismerje el, erre másokat is serkentessen. Maga a tény és a tanítónő viselkedése azonban nem bizonyítja, hogy ő is hasonlóképpen gondolkodik és cselekszik. Abban a feltevésben hogy a csehszlovák köztársasággal szemben lojálisán gondolkodik, kötelessége lett volna erről az állami tanfelügyelőséget, vagy a felettes egyházi hatóságnak jelentést tenni, hogy a dologban intézkedjék. Ő sem egyiket sem másikat nem tette, sőt a tanfelügyelő megállapította, hogy

ugyan olyan címer és himnuszok a II. tanteremből eltávolítottak, sőt az igazgató-tanító által fel lett szólítva és figyelmeztette.

Sőt tovább menve, csakúgy vehető kijelentése enyhítő körülmény gyanánt, hogyha az inkriminált eszközök eltávolításában az egyházi hatóság részéről gátolva illetve meg lett volna tiltva semmiképp azonban azon körülmény, hogy az egyházi hatóság önmagától nem intézkedett és az ügyel nem törődött. Az iskolaszék nemtörődömsége nem jöhet figyelembe a jelen esetben a mikor a nyílt rossz szándék, vagy dac nem nyilvánvaló. De igenis kötelessége a tanítónőnek a kormány rendeletének érvényt szerezni annál is inkább, mert a tanítóság a csehszlovák kormány részéről tágabb önállóságot élvez és így joggal elvárja, hogy a Köztársaság érdekei általuk előmozdíttassanak. A jogadásnál a kötelesség alól nem vonhatják ki magukat. Ez alapon igenis a tanítónő kötelessége lett volna a személyes felelőség terhe alatt intézkedni és az inkriminált tárgyakat az iskolájából eltávolítani vagy eltávolíttatni. Miután nem tette azt, az államnak tett fogadalmát megszegte.

Állami tanfelügyelő megállapította, hogy a tanítónőt abban senki sem gátolta, hogy az iskolaszék azt nem tiltotta meg, az az ügy iránt nem érdeklődött, mint a hogy nem vont felelősségre az igazgató-tanítót sem azért, mert ennek a saját iskolájában eleget tett.

Miután a fegyelmi vizsgálat a kormány által van elrendelve és pedig az 1907. évi XXVII. t. c. 24 §-a alapján /az egyházi hatóság megkerülésével/, úgy azt a „Fegyelmi szabályzat értelmében/ A magy VKM. 73776, illetve 76000/907 sz. rendelete értelmében elrendelni kellett.

Miről értesítendő:

- 1./ Párkány járás főszolgabírája az összes iratok kiadásával.
- 2./ Kosik Ilona
- 3./ Állami tanfelügyelőség Levice, Tekov.
- 4./ Ref. Egyház esperesi hiv. Dolný Várad/Alsó-Várad/Zupa Dr. Folkman župán. predzeda s. k.

562. Forrás

/Dunáninneri e. ker. irattárából. - 139/1922. sz. - Gépírás./

Minister Československej Republiky Bratislava, dňa 4.februára, S plnou mocou pre správu Slovenska. 1922.

Čís. 214. odd. ev. a. v. cirkve.

Predmet: Sörös Béla losonci ref. lelkész. Fegyelmi vizsgálat. Vád illegális magatartás miatt.

Református püspöki hivatalnak, Bratislaván.

Bodický Dániel, losonci tanfelügyelő Slovenská Národná Jednota c. lap

1922. jan. 27.-ki 4.-ik számában közzétett. A református iskolai gyermekek szüleinek c. cikkében, Sörös Béla ref. lelkészt mint iskolszéki elnököt azzal vádolja, hogy nem tesz eleget az állami törvényeknek, törvényes rendeleteknek, hogy megtiltotta a köztársaság elnöke arcképének kifüggesztését, hogy az iskolában magyar jelvénnel és himnusszal ellátott nyomtatványok használatnak. Továbbá, hogy az iskolai hivatalok rendeleteit egyáltalában nem respektálja. Az 1907. XXVII. t. c. 22. §-a, illetőleg az 1909. XIII. t. c. értelmében felhívom a ref. püspöki hivatalt Bratislaván, mint illetékes egyházi hatóságot, hogy nevezett lelkész ellen rendelje el a fegyelmi vizsgálatot s az idézett törvények értelmében, a kézbesítéstől számított négy hónapon belül tegyen ide jelentést.

Miniszter: Dr. Mičura.

563. Forrás

Barsi e. m. irattárából. – 385/1922. sz. – Gépírás./

Od levického mešťanostou.

88/1922.:

Tárgy: Tóth István prez. ref. iskolai tanító fegyelmi-vizsgálatának elrendelése, állásáról való felfüggesztése.

Határozat.

A bratislavai iskolai ügyi referátus 1922. évi március hó 21.-én 60594/1.1921. sz. a. kelt rendeletével Tóth István ref. iskolai tanító ellen fegyelmi vizsgálatot rendelt el az 1907. évi XXVII. t. c. 22. §-a č. pontjába ütköző fegyelmi vétség miatt, melyet azáltal követett el, hogy nevezett tanító 1921. évi október hó 6.-án a református templomban a reggeli könyörgés végén a magyar nemzeti himnusz énekelte, illetőleg a jelenlevő ezt éneklő leányok énekét orgonán kísérte. Október. 6. lévén 13 aradi vértanúnak napja azért ezen napnak a csehszlovák köztársaság területén való megünneplése politikai demonstrációnak tekintetik. Egyúttal nevezett tanítónak a vizsgálat tartamára állásától való felfüggesztését és állami illetményeinek beszüntetését rendelte el.

Ezen rendelkezés végrehajtása képen midőn az érdekelteket erről értesítem, a fegyelmi vizsgálat foganatosítására Levicén 1922. évi június hó 24 ére d. e. 9 órájára a városháza kis tanácsterében határnapot tűzök ki.

Ezen határnapra :

1 Tóth István ref. tanítót,

2. Állami tanfelügyelőt,

3. Ref. iskolaszéki Elnökséget Levicén megidézem, azzal, hogy ezen határozat ellen a 73775/907 számú min. rend. 21. §-a alapján felebbezésnek helye nincsen.

Levice, dňa 12-ho juna 1922.

Dr. Zaslik s. k. meštarosta. P. H.
/Fenti irat szlovák és magyar nyelven szól. Csak a magyart közlöm. /
Tárnok.

564. Forrás

/Dunáninnyi e. ker. irattárából. - 253/1922. sz. - Kézírás./
Alábbi irat kézirásos másolatról készült hiteles fordítás. Mivel az eredeti nincs az iratok közt, csupán a hiteles magyar szöveget közlöm:
Másolat.

Fordítás.

A vallás és nemzetmívelődésügyi minisztérium referátusától Bratislava.
Szám: 37321/III ai 1922...
Tárgy: A magyarsóki ref. lelkész, Rác Elemér, Magyarországba szóló visszatartott levele.

Ref. püspöki hivatalnak Bratislava.

Értesítem, hogy Rác Elemér magyarsóki lelkész vádolva van a Cseh-szlovák köztársaság ellenes viselkedése miatt.

Államellenes viselkedése a nevezett lelkésznek abban nyilvánul, hogy f. évi május és június havában a vasárnapi istentiszteleten tartott beszédekben indirekte a csehszlovák köztársaságra tért át és sajnálatát fejezte ki Slovonko felett azzal, hogy erőszakkal lett elszakítva az anyaföldtől, Magyarországtól, mellyel az 1907 évi XXVII. t. c. 22 §-ának c/ pontjába meghatározott tiltott cselekményt követte el az állam és annak területi integritása ellen és az istentisztelet alkalmával tartott beszéde a közbiztonságot és közrendet megzavarta, ami az 1930. évi 121. sz. törvény 122 §-ban előírtak ellenére történt.

Felhívom a püspöki hivatalt, hogy nevezett lelkész ellen a fegyelmi vizsgálatot tartsa meg s annak eredményét a törvényben előírt határidő pontos betartása mellett hozzám jelentse be. Tanügyi referens: Folprocht s. k. P.H.

Fordítás hitelül: Bratislava 1922. okt. 17. Pápay Elek.

Másolta: Végh Kálmán.

565. Forrás

/Tizáninnyi e. ker. irattáriból. – 373/1924. sz. – Gépírás./
Referát minsterstva školstva a národnej osvety v Bratislava.
Predmet: Sallay Štefan, ref. farár, Velké Selmence, protištátna činnosť.
Číslo 43361/III. ai 1924.
Bratislava, dňa 4. zári 1924.

Ref. biskupskému úradu v Rim. Sobote.

Bolo mi úradne oznámené, že pri vyhlásení častočnej mobilizácie v roku 1921 Štefan Sallay, ref. farár vo Veľkých Selmencoch vybidnul Jana Tótha, roľníka v Malých Selmencoch čís. 32, aby s jednal tento spoľahlivú osobu, ktorá vie zachádzať s traskavinami, ktorá by mala za úkol železničný most nachádzajúci sa medzi železničnou stanicou Sirtem a Čoponi zničiť a tým postup československých vojak k maďarským hraniciam znemožniť.

Ďalej sdeloval Tóthovi menovaný farár, že bol v Maďarsku, že s Maďarskom vypukne v brzku vojna a že potrebný dynamit k vyhodzeniu mostu z Maďarska obdrží, ktorý k tomu účelu doručí roľníkovi Štefanovi z Mal. Selmencov čís. 31.

Podotýkam, že podľa sem došlého oznámenia menovaný farár pre verejné politické štavavé reči bol už i trestaný peňažitou pokutou 600 Kč.

Na základe shora uvedených žiadam, aby v smysle ustanovenia §-u 9. z. čl. XIV. z r. 1898 poť. §u 9. z. čl. XIII. z r. 1909 a §-u 22. lit. c. z. čl. XXVII. z roku 1907 bolo proti Júliusovi Sallaymu, ref. farárovi vo Veľkých Selmencoch zavedené disciplinárne vyšetrovanie, o tom sem do 3. mesiacov učené oznámenie a do 4. mesiacov sdelený výsledok.

Súčasne sdeľujem, že činim opatrenie, aby výplata mimoriadnych prídavkov tohoto farára bola predbežne suspendovaná.

O tom nech je menovaný vyrozumiený.

Za ministra: v z. Kunz.

/Pečat./

/Fenti szöveg fordítása az iratok közt van, amint következik:/ Iskolai és nemzetművelődésügyi minisztérium referátusa Bratislava.

Tárgy: Sallay István ref. lelkész, 4-3361/III. 1924. szept. 4.

Nagyszelmenc, államellenes tevékenység.

Ref. püspöki hivatalnak, Rimaszombat.

Hivatalosan jelentették nekem, hogy az 1921. évi részleges mozgósítás kihirdetésekor Sallay István ref. lelkész. Nagyszelmenc, felszólította Tóth János, földművest, Kiszszelmenc 3. sz., hogy ez szerezzen egy megbízható személyt, aki robbanó anyaggal bánni tud, akinek feladata lenne, hogy a szürtei és csapi vasúti állomások között levő vasúti hidat megsemmisítse és ezzel a csehszlovák katonaságnak a magyar határhoz való felvonulását lehetetlenné tegye.

Nevezett lelkész közölte továbbá Tóth-tal, hogy Magyarországon járt, hogy a háború Magyarországgal hamarosan kitör és hogy a híd felrobbantásához szükséges dynamitot Magyarországból kapja, melyet erre a célra át fog adni Stefán földművesnek, Kiszszelmenc 31. sz. a. Meg-

jegyzem, hogy ide beérkezett jelentés szerint nevezett lelkész nyilvános politikai izgató beszéd miatt már 600 korona pénzbüntetésre volt ítélve.

Fentiek alapján kérem, hogy az 1898. évi XIV. t. c. 8. §., illetve az 1909. évi XIII. t. c. 5. §. és az

1907. évi XXVII. t. c. 22. §-a rendelkezéseinek értelmében Sallay Gyula ref. lelkész Nagyszelmenc, ellen fegyelmi eljárás indíttassák, erről ide 3 hónap alatt jelentés tétessék és ennek eredménye 4 hónapon belül jelentessék.

Egyidejűleg közlöm, hogy intézkedem arra nézve, hogy e lelkész rendkívüli segélyeinek kifizetése egyelőre függesztessék fel.

Erről nevezett értesítendő.

Min. helyett: Kunz s. k.

566. Forrás

/Tiszáninneri e. ker. irattárából. 386/1924. sz. – Gépírás./

Prezídium referátu ministerstva školstva a národnej osvety v Bratislave.

Predmet: František Kiss, farár v Gortvianskej Vieske, spievanie hymny v Feledine.

Číslo 5556 prez. ai. 1923

Bratislava, dňa 20. zária 1923.

Ref. biskupskému úradu v Rimavskej Sobote.

Bolo úradne zistené, že František Kiss, ref. farár v Gortvianskej Vieske pre protištátne jednanie dňa 16. červenca 1923 vo Veledine bol zatknutý a dodaný štátnemu zastupiteľstvu v Rim. Sobote. Skutková povaha javi sa v protištátnom jednaní menovaného farára tým, že na výročnom trhu vo Veledine dňa 16. červenca 1923 v nádražnom hostinci vo väčšej spoločnosti zpieval madarskú hymnu „Isten áldd meg a magyart.” V tejto sane j spoločnosti tupili čl. štát a odzniela vyhrážka, že „my Vám tú republiku rozbijeme.” Hanobenie čl. republiky sa opakovalo v rôznych výrazoch. Jest zrejmé, že menovaný farár ako účastník spoločnosti tejto sa s hanobením štátu stotožňoval, proti tomu sa neohradil: Následkom vyše uvedeného obvinenia v smysle §-u 5. zák. čl. z r. 1909. potažne §-u 22. z.čl. XXVII. z. r. 1907 žiadam, aby tamojší úrad proti Františkovi Kissovi, ref. farárovi v Gortvianskej Vieske zaviedol disciplinárne pokračovanie a výsledok jeho v predpísanej 4 mesačnej lehote sem oznámil.

Súčasne sdelujem, že som uložil tunajšiemu účetnému odboru, aby predbežne zastavil dňom 31. červenca 1923. výplatu všetkých požitkov výšmenovaného farára až na kongruovy a vekový doplnok.

Za ministra: Fr. Mašek.

/Pečat./

/fordítás az iratok közt van, amint következik:/
Iskola és Nemzetművelődésügyi Miniszterien Referátusa. Bratislava.
Tárgy: Kiss Ferenc, ref. lelkész, Gortvakisfalud, himnusz éneklése Feleden.
Bratislava, 1923. szeptember hó 20.

Ref. Püspöki Hivatalnok Rimaszombat.

Hivatalosan megállapít tat ott, hogy Kiss Ferenc ref. lelkész, Gortvakisfakudon, államellenes cselekvés miatt „1923. július 16.-án” Feleden elfogatott és a rimaszombati államügyészségnek átadatott. Nevezett lelkész államellenes cselekvésében a tényleges minemőség abban mutatkozik, hogy Feleden 1923. július hó 16-án, az országos vásár alkalmával a vasúti vendéglőben többek társaságában a magyar himnusz: „Isten áldd meg a magyart” elénekelte. Ugyanezen társaságban a csehszlovák államot gyalázták és elhangzott a fenyegetés, hogy: „összetörjük nektek ezt a köztársaságot.” A csehszlovák köztársaság gyalázása különböző kifejezésekkel ismétlődött. Megjegyzendő, hogy nevezett lelkész, mint ama társaság tagja az államnak e gyalázásával azonosította magát, az ellen nem tiltakozott.

Hunok a (fentemlített bűnösségnek következtében, az 1909. évi XIII. t. c. 5. §-a, illetve az 1907. évi XXVII. t. c. 5. §-a értelmében kérem, hogy ottani hivatal Kiss Ferenc ref. lelkész Gortvakisfalud ellen fegyelmi eljárást indítson és annak eredményét az előírt 4 hónap alatt ide jelentse.

Egyidejűleg közlöm, hogy meghagytam itteni számosztálynak, hogy előzetesen 1923. évi július 31-el nevezett lelkész illetményének –a kongrua és korpótlékig– kifizetését szüntesse be.

Min. helyett: F. Masek s. k.

567. Forrás

/Ugyanonnan, - Gépírásos levélkópia./
Kiss Ferenc, ref. lelkész 3 November 5
Gortvakisfalud, államsegélyeinek beszüntetése.
5556. prez 3. IX. 20

Teljhatalmú Miniszter Úr!

Hivatkozással fenti sz. leiratnak utolsó szakaszban foglalt azon intézkedésére, mellyel nevezett lelkész államsegélyeinek kifizetését 1923. július hó 31-el beszünteti, legyen szabad tisztelettel a következőket megjegyezniem:

Az 1898. évi XIV. t. c. 7. §-a szerint „nen részesülhet jövedelem kiegészítésben, illetve elveszti azt az oly lelkész, ki államellenes magatartást tanúsít és e miatt büntetőbírósaági ítélettel szabadságvesztésre ítéltett, illetve fegyelmi utón elmarasztaltat ott és pedig az ítélet jogerőre emelkedésének napjától számított 3 évig.”

A 9. §. alapján az illetékes Miniszter a felekezeti főhatóságot fegyelmi eljárás megindítására felhívhatja és csak, ha e felszólításra a főhatóság a fegyelmi eljárást –három hónap elteltével– folyamatba nem tette, intézkedik 8. kiegészítési összeg megvonása iránt.

Az 1907. évi XXVII. t. c. hivatkozott 22. §-a pedig csakis a felekezeti elemi iskolák tanítóinak fegyelmi vétségeiről szól s a lelkészekre nem vonatkozatható.

Minthogy pedig nevezett lelkész ellen a fegyelmi eljárás ugyan a mellékelt betérjlesztett gömöri református egyházmegyei bírósági elnökségi végzés alapján a miniszteri leirat kívánsága szerint elrendeltetett, de sem marasztaló büntetőbírósági ítélet, sem fegyelmi jogerős ítélet nem hozatott: nevezett lelkész illetményeinek betiltása így a kellő törvényes alapot nélkülözi s éppen ezért a fentiek alapján kérem fenti leirat idevonatkozó intézkedésének hatályon kívül helyezését s a fegyelmi eljárást elrendelő végzés tudomásul vétele mellett, nevezett lelkész illetményeinek folytatólagos, haladéktalan kiutalását. püspök.

568. Forrás

/Kiss Ferenc, hidvégar dói lelkipásztor birtokában. - Gépírás./

B. 55/24.

Sedria v Rim. Sobote jáko trestný súd v trestnej veci proti Františku Kišovi pre prečin rušenia obecného mieru podlá zák. č. 50/1923 vyniesla dnes v zatvorenom zasadnutí po, návrhu v statného zástupcu nasladovné usnesenie:

Vo smysle amnestialného rozhodnutia prezidenta Republiky zo dňa 2. júna 1927 rozsudkom Najvyššieho sudu zo dňa 29. septembra 1925 právoplatne uložený trest a sice tri týždne uzamčenie nepodmienečne, sa odsúdenému Františkovi Kissovi premija.

Sedria v Rimavskej Sobote, oddel. III. dňa 8. augusta 1927.

/Bélyegző:/ JUDr. Ladislav Vörös

Za správnosť vyhotovení rídící kanc. oddelení: Jalmer

Fordítás:

B.55/24

A rimaszombati törvényszék mint büntetőbíróság a Kiss Ferenc ellen közbéke háborítás miatt indított 50/1923. sz. törvény szerinti bűnügyben a ma tartott zárt ülésében az államügyész javaslatára hozta a következő végzést: A köztársaság elnökének 1927. évi június 21.-én kelt amnesztia rendelete értelmében a legfelsőbb törvényszék által 1925. szeptember 29-én hozott jogerős ítélete még pedig három heti feltét nélküli elzárás alól Kiss Ferencet felmenti.

Törvényszék Rimaszombatban, III. ügyosztály.

1927 augusztus 8.-án.

Judr. Vörös László, a kiadvány hiteléül ügyosztályiroda vezető:

Jalmer s. k.

569. Forrás

/Tiszáninneri e. ker. irattárból – 491/1923. – Gépírás./

Prezídium referátu ministerstva školstva a národnej osvety v Bratislave.

Predmet: Hörcsik Andrej, ref. farár, Pedrov, protištátne jednanie

Číslo 6717 prez. ai 1923

Bratislava, dňa 26.listopadu 1923.

Ref. biskupskému úradu v Rimavskej Sobote.

Bolo mi úradne hláseno, že Andrej Hörcsik, ref. farár v Pedrove z príležitosti slávnosti kresťanských obchodných, a súkromných zamestnancov v Šomode 16. srpna 1923 mal kázeň.

Medzi kázaním povedal podľa oznámenia toto: Naša maďarská cirkevna história patrí medzi najsmutnejšie listy dejín, ktorá žiari v svetle sveta, akož i tí, ktorí boli mučení míchy španielskej inkvizície, tak ako tu, kde nechcú rešpektovať maďarskú národnostnú menšinu, ktorú žiari a bude vždy žiarit. – Ponevač toto vyčerpáva skutkovú povahu protištátneho jednania s maďarskou národnou menšinou v čl. republike s jednaním inkvizície španielskej je vhodné k búreniu proti štátu a štátnemu poriadku: žiadam, aby tunajší úrad na základe výšuvodaného obvinenia v smysle §-u 5. z. čl. XIII. z r. 1909 poťažne §-u 22. z. čl. XXVII. z r. 1909. Dalej vzľadom na ustanovenie §.122. zákona z 29. února 1920. č. 121. sb. z. an. zaviedol proti Andrejovi Hörcsikovi, ref. farárovi v Pedrove disciplinárne pokračovanie a výsledok jeho v predpísanej 4 mesačnej lehote sem oznámil.

Súčasne sdeľujem, že som uložil tunajšiemu účetnému odbora, aby predbežne upustil od výplaty všetkých jeho zvláštnych požitkov až na kongruovy a vekový doplnok.

Za ministra: F. Mašek.

/Pečat./

/Fenti szöveg fordítása az iratok közt van, amint következik:/

Iskolai és Nemzetművelődésügyi minisztérium Referátusa Bratislava.

Tárgy: Hörcsik András, ref. lelkész, Péder államellenes eljárás.

6717. eln. sz./1923. nov. 26.

Ref. püspöki hivatalnak, Rimaszombat

Hivatalosan jelentetett, hogy Hörcsik András, ref. lelkész, Péder, keresz-

tyén iparosok és privát üzletemberek ünnepélye alkalmából Somodiban, 1925. évi augusztus hó 16-án beszédet tartott. Beszéd közben a jelentés szerint azt mondotta: A mi magyar egyháztörténetünk a történelem legszomorúbb lapjai közé tartozik, mely fénylik a világ világosságában, valamint azok is, akiket a spanyol inkvizíció szerzetesei megkínóztak, úgy mint mi itt, ahol nem akarják respektálni a magyar nemzeti kisebbséget, amely fénylik és mindenkor fényleni fog.

Minthogy ez az államellenes cselekedet tényleges ismervét, úgyszintén a közrend fenyegetésének fogalmát is kimeríti a csehszlovák köztársaságban a magyar nemzeti kisebbséggel való bánásnak a spanyol inkvizíció bánásmódjával való összehasonlítása egyenlő az állam és államrend elleni lazítással: kérem, hogy ottani hivatal a felsorolt vád alapján. 1919. évi XIII. t. c. 5. § rendelkezésére Hörcsik András ref. lelkész, Peder, ellen indítson fegyelmi eljárást és annak eredményét az előírt 4 havi határidőn belül ide jelentse.

Egyúttal közlöm, hogy utasítottam itteni szánosztályt, hogy ideiglenesen szüntesse be minden rendkívüli segélyének kifizetését a kongnia és korpótlék kivételével.

Min. helyett: F. Mášek.

570. Forrás

/Dunáninenni e. ker. irattárából. – 585/1983. sz. – Gépírás./

Referát ministerstva školstva a národnej osvety v Bratislave.

Predmet: Kálnay Karol, ref. farár, Levice, prečin rušenia verejného poriadku.

Číslo 65.321/III.

Bratislava, dňa 30. listopadu 1923.

Ref. biskupskému úradu

Bratislave

Bolo mi úradne sdelené, že Karol Kálnay, ref. farár v Leviciach pri posviacke zvonov v tamojšom ref. kostole dňa 6. ledna 1923 s ľudom tam shromáždеныm spieval maďarskú hymnu, čímz sa dopustil prečinu rušenia verejného poriadku a protištátneho jednania.

Následkom toho žiadam, aby tamojší úrad zavedol proti menovanému v smysle ustanovenia §-u 7. čl. z r. 1898 pot. v smysle ustanovenia §-u 5. z. čl. z r. 1909 disciplinárne -vyšetovanie a o výsledku tohoto podal sem v predpísanej 4 mesačnej lehote zprávu Za ministra: v z. Kunz.

/Pečat./

Fordítás:

Iskolai és nemzetművelési minisztérium referátusa Pozsonyban.
Tárgy: Kálnay Károly, ref. lelkész, Léva, közrend háborításának vétsége.
65.321/III. szám.
Pozsony, 1923. november 30.

Ref. püspöki hivatalnak Pozsonyban

Hivatalosan közöltetett velem, hogy Kálnay Károly, ref. lelkész Léván a harangok felavatása alkalmából az ottani ref. templomban 1923 január 6-án az ott összegyűlt néppel elénekelt a magyar himnuszt, miáltal közrendháborítást és államellenes cselekményt követett el.

Ennélfogva kérem, hogy ottani hivatal, az 1909. t. c. 5. §-a, illetve az 1909. évi t. c. 5. §-ának rendelkezései értelmében indítsa meg nevezett ellen a fegyelmi eljárást és az eredményről ennek az előírt 4 hónapon belül tegyen ide jelentést.

Miniszter helyett: Kunz s. k.
/Pecsét./

571. Forrás

/Tiszáninneri e. ker. irattárából. – 24/1924. sz. – Gépírás./
Presidium referátu ministerstva školstva a národnej osvety v Bratislave.
Predmet: Dusza Ján, ref. farár v Plešivci, protištátna agitácia.
Číslo: 7508 prez. ai. 1923
Bratislava, dňa 9. ledna 1924.

Ref. biskupskému úradu v Rimavskej Sobote.

Bolo tunajšiemu úradu oznámené, že Ján Dusza, ref. farár v Plešivci, dňa 29. a 30. zária 1921 a 1. ríjna 1921 agitoval pre odtrhnutie okolného územia od československej republiky a za pripojenie toho k Maďarsku, rozdával pre okolné vesnice už na písané žiadosti ze pridelenie týchto obci k Maďarsku, obstarával podpisy na tieto žiadosti a viedol deputáciu z Plešivca a okolných vesníc k delimitačnej komisii dožadujúc sa prítelenia okolného územia k Maďarsku. Ponevác táto činnosť vyčerpáva skutkovú povahu protištátneho jednanja podľa §-u 22. z. čl. XXVII. z. r. 1917. následkom toho žiadam, aby proti menovanému ref. farárovi bolo zavedené v smysle zák. čl. XIV. z r. 1888 poč. XIII. z. čl. z r. 1909 disciplinárne vyšetrovanie a o výsledku tohoto bola sem podaná v predpísanej 4 mesačnej lehote zprávu.

Súčasne činím opatrenie, aby výplata mimoriadnych prídavkov toho samého farára bola predbežne do ďalšieho opatrenia zastavená.

Za ministra: F. Mašek.
/Pečat./

/Fenti szöveg fordítása az iratok közt van, amint következnek:/
Iskola és Nemzetművelődésügyi Minisztérium Referátusa Elnöksége.
Tárgy: Dusza János ref. lelkész, Pelsőc, államellenes agitáció. 7508.
eln. sz. /1923.
Bratislava. 1924. január 9.

Ref. püspöki hivatalnak Rimaszombat.

Itteni hivatalnak jelentetett, hogy Busza János, ref. lelkész, Pelsőc 1921. szeptember hó 29–30. és október. 1-én a környékbeli területnek a cseh-szlovák köztársaságtól való elszakítása és Magyarországhoz csatolása érdekében agitált, a környékbeli falvakban megírott kérvényeket osztott ki e községeknek Magyarországhoz csatolása érdekében, e kérvényekre aláírásokat gyűjtött és Pelsőcő, valamint a környékbeli falvakból a hátramegállapító bizottság elé küldöttséget vezetett, kérve a környékbeli területnek Magyarországhoz való csatolását. Mivel e tevékenység az államellenes ténykedés tényleges ismervét az 1917. évi XXVII. t. c. 22. §-a szerint kimeríti, ennek következtében kérem, hogy nevezett lelkész ellen az 1888. évi XIV. t. c. illetve az 1999. évi XIII. t. c. értelmében fegyelmi eljárás indíttassék és annak eredményéről ide az előírt 4 hónapi háttér alatt jelentés tétessék. Egyidejűleg intézkedem, hogy ugyanazon lelkésznek rendkívüli segélyei egyelőre, további intézkedésig beszüntetessenek.

Min. helyett: F. Mašek s. k.

572. Forrás

/Kárpátaljai ungi e. m. irattárából. – Gépírás./

Vr 987/23

92.

Dekanskému úradu ev. cirkve reformované v Užhorodu .

k rukám p. děkana Gabriela Komjáty, Zatkovičovo nám. Ve smyslu § 108 tr. ř. oznámuji, že jest u zdejšího soudu vedeno trestní vyšetřování proti Karlu Barkaszimu, faráři ze Saloky, trojnásobný zločin zpronevěry §§ 355. 356 tr. zák., přečin svádení k neuposlechnuti povoláciho rozkazu §§ 48., 56. z. č. 193/20 a pro přečin urážka presidcna a rušení obecního míru § 11., č. 1. § 14. č. 5. z. č. 50/23 pod čj. Vr. 978/24 křivého obvinění § 227 tr. zák. pod čj. Vr 333/24 a pro zločin.

Sborový soud v Užhorodě, dne 10 dubna 1924.

Vyšetřující soudce: Vladimír Přiborský Za správnost vyhotovení řídicí kanc. oddelení

Nečitatelny podpis.

Fordítás:
Vr 987/23

Ev. ref. egyház esperesi Hivatalának Ungvárt.
Komjátý Gábor esperes úr kezéhez Zatkovics tér.

A bünt. perrendt. 108 §-a értelmében jelentem, hogy az itteni bíróságnál büntető eljárás van folyamatban Barkaszi Károly szalóki lelkész ellen, három rendbeli sikkasztásért a bünt. törv. 355., 356. §. katonai behívó parancs elleni engedetlenségre való csábítás vétségéért a 193/20 sz. törv. 48., 56 §§, köztársasági elnök megsértésének vétségéért és közbéke megzavarásáért 50/23 sz. törv.

I. f. 11§, 5. f. 14§ 987/23 Vr. ikt. sz. a. hamis vádért a b.tk. 227 § 333/24 Vr. ikt. sz. a. és büntettért.

Társas bíróság Ungvárt. 1924. április. 10-én.

Vizsgáló bíró: Przsiborszky Vladimír a kiadmány hitelül osztály irodavezető, Olvashatatlan aláírás.

573. Forrás

/Tiszáninneri e. ker. irattárából, – 247/1924. sz. – Gépírás./
Referát ministerstva školstva a národnej osvety v Bratislave.
Predmet: Issak Imrich, ref. farár, Vajány. Číslo 24848/III. ai 1924.
Bratislava, dňa 21.kvetná 1924.

Ref. Biskupskému úradu v Rimavskej Sobote.

Bolo mi úradne sdelené, že Imrich Issák, ref. farár vo Vajanoch využíva každej príležitosti, aby mohol dať na javo svoju nenávisť voči čl. štátu a jeho predstaviteľom a že pre jeho protištátne jednanie bolo naňho učené í trestné oznámenie. Vzhľadom na toto úradné sdelenie a na zmocnenie udolené ustanovením XII. odst. §-u 14. z. čl. IX. z r. 1917 zastavujem predbežne dňom 30. červňa 1924 výplatu rodinného prídavku, poukázaného jemu výnosom zo dňa 11. listopadu 1922 č. 49945/III. roč, 1600 Kč.

Z týchto samých dôvodov shora vyššie uvedených zastavujem dňom 31. kvetná 1924 výplatu všetkých povolených mimoriadných drahotných prídavkov a síce z titulu jednorazového prídavku roč. 1500 Kč z titulu nákupného prídavku roč. 500 Kč a z titulu núdzovej výpomocce mesnčných 240 Kč.

O tom nech je menovaný vyrozumený.

Za ministra: F. Mašek.

/Pečat./

/Fenti szöveg fordítása az iratok közt van, amint következik:/ Iskolai és nemzetművelődésügyi minisztérium referátusa Bratislava,
Tárgy: Isaák Imre, ref. lelkész, Vaján, államsegélyek beszüntetése.
24848/III. 1924. május 21.

Ref. Püspöki Hivatalnak Rimaszombat.

Hivatalosan jelentetett nekem, hogy Isaák Imre ref. lelkész, Vaján, minden alkalmat felhasznál, hogy a csehszlovák állammal s annak képviselőjével szembeni gyűlöletét kifejezésre juttassa és hogy ellene államellenes cselekvése miatt bűnvádi feljelentés is tétetett. Tekintettel erre a hivatalos jelentésre és az 1917. évi IX. t. c. 14-ik §. XII. bekezdésében megállapított felhatalmazásra ideiglenesen beszüntetem 1924. évi június 30-ai s neki az 1922. évi november hó 11-iki 49945/ III. sz. rendelettel kiutalt évi 1600 Kor. családi pótlék kifizetését.

Ugyanazon fentebb felsorolt okból beszüntetem 1924. május 31-él az összes neki engedélyezett rendkívüli segélyeknek kifizetését és pedig: egyszeri gyorssegély címén évi: 1500 Kor., bevásárlási segély címén évi: 500 kor., szükség segély címén havi 240 Kor.

Erről nevezett lelkész értesítendő.

Min. helyett: F. Mašek

574. Forrás

/Pozbai ref. lelk. hiv. irattárából. – 49/1924. sz. - Gépírás./
660/924 szám.

Végzés.

Alulírott e. m. bíróság elnöksége a teljhatalmú miniszternek a püspöki hivatal útján, panaszosnak, Bihary Kálmán pozbai lelkész panaszlott elleni panaszos ügyében az e. m. ügyész meghallgatása után a fegyelmi eljárást és evvel egyidejűleg a fegyelmi vizsgálatot elrendeli.

A vizsgálat a következő főpontokra terjesztendő ki.:

1./ Való-e, hogy Bihary Kálmán lelkész a pozbai reform. egyház presbitériumának 1922. évi február 8-án tartott gyűlésében azt mondotta a köztársaság elnökére célozva: „Elég sajnós, hogy erre a bűdös tóra kell nézni?”

2./ Ezen kérdésre kihallgatandók azon gyűlésen jelen volt összes presbiterek.

3./ Kiderítendő tényleg Baják Lajos e. tag adta-e be a feljelentést? S ha igen, mi alapon? mivel bizonyítja vádját?

Az elrendelt vizsgálat teljesítésére vizsgáló biztosul: Molnár Gyula és Ponoczky István tanácsbírák küldetnek ki:

Felhívatnak vizsgáló biztosok, hogy a vizsgálat foganatosítását haladéktalanul kezdjék meg és eljárásuk eredményéről 30 nap alatt az iratok betérjesztése kapcsán jelentést tegyenek.

Ezen határozat érdekelt felekkel és az ügyésszel írásban közöltetik.
A vizsgálat költségei előlegezésére az e. m. pénztárból 100 Kor. kiutaltatik.
Indokok

Teljhatalmú minisztérium panasza szerint Bihary Kálmán pozbai lelkész állítólag elnöksértést követett el presbiteri gyűlésben tett ama állítólagos nyilatkozatával: „elég sajnós, hogy erre a bűdös tóra kell nézni!”

Elrendelendő volt a fegyelmi eljárás és vizsgálat e vádpontra nézve azért, mert amennyiben az valóban bizonyul ez esetben a lelkész súlyos sértést követett volna el a köztársaság és azt megszemélyesítő, reprezentáló Elnök személye ellen s ezzel megsértette volna nem csak az állami, hanem az e. törvényeket is, amennyiben az e. törv. V. t. c. 34 §-a 3. pontja ellenére megsértette volna a viselt e. hivatal méltóságát és a 7-ik pont ellenére állami törvényekbe ütköző vétséget követett volna el, amit büntetlenül hagyni nem lehetne.

Költségeknek e. m. pénztárából előlegezése a vizsgálat biztosítása érdekében történt, fennállván a bíróság azon joga, hogy ki által viselése tárgyában az ítéletben rendelkezék.

Kelt Alsószece. 1924. október hó 20 napján.

A barsi reform. e. m. bíróság elnöksége:

Patay Károly s. k. Dr. Kersék János s. k.

e. elnök. világi elnök.

575. Forrás

/Dunáninnyi e. ker. irattárától. - 535/351/1925. sz.- Gépírás./

Predmet: Konta Dezider, ref. farár, želizovce, protištátne jednanie.

Číslo 47640/III. ai 1925

Bratislava, dňa 11. sprna 1925.

Ref. biskupskému úradu v Bratislave.

Bolo mi úradne sdelené, že Dezider Konta, ref. farár v Želiezovciach, dňa 5. červencia 1925 v ref. kostole tamtiež pri bohoslužobnom kázaní medzi výkladom svätého písma použil týchto slov:

„Magyarok leszünk, de most rabok vagyunk, de nemsokára egy napon majd abból kivirrad. Ez a föld Magyarország volt és minket attól elszakítottál.” /Budeme Maďarmi, ale teraz sme v otroctve a za nedlho jedného dňa z toho rozsvitne. Táto zem bola štátom maďarským a nás od toho odtrhli/.

Ďalej: „Nemyslite si Vy, ktorí ste vo válke trpeli a bojovali, že Vaše utrpenie a Vás boj boly marné. Každý boj a utrpenie má aj volakú svoju dobrú stránku. Však nedlho zôstaneme takto v tomto našom otroctvu, ale opäť zavlaže nám onedlho naša bývalá stará trojbarevá zástava.”

Ponevác tieto výroky vyčerpajú skutkovú podstatu jednanja proti ce-

listvú štátu v smysle ustanovenia §u 22. lit. č. zák. čl. XXVII. z r. 1907 následkom toho na základe ustanovenia §u 9. zák. čl. XIV. žiadani tamojší úrad, aby proti menovanému zavedl disciplinárne riadenie. Že sa tak stalo o tom do 3 mesiacov budiž podaná sem zpráva.

Disciplinárne pokračovanie vzhľadom na ustanovenie §u 5. zák. čl. XIII. z r. 1909 má byt do 4 mesiacov skončené a výrok príslušného cirkevného súdu sem tiež do tej lehoty sdelený. Súčasne sdelujem, že som uložil úctnému odboru, aby predbežne upustil od výplay všetkých prídavkov tomuto farárovi zo štátnych prostriedkov povolených.

O tom nech menovaný farár vyrozumiený.

Za ministra: v z. Kunz.

Fordítás:

Iskolai és nemzetművelődési minisztérium referátusa Pozsonyban.

Tárgy: Konta Dezső, ref. lelkész, Zselíz, államellenes magatartás 47640/III. szám. ai 1925.

Pozsony, 1925. augusztus 11.-én.

Ref. püspöki hivatalnak Pozsonyban.

Hivatalosan jelentették nekem, hogy Konta Dezső, zselízi ref. lelkész 1925. július 5.-én az ugyanottani ref. templomban istentisztelet alkalmából szentírás magyarázása közbeni prédikációban a következő szavakat használta:

„Magyarok leszünk, de most rabok vagyunk, de nemsokára egy napon majd abból kivirrad. Ez a föld Magyarország volt es minket attól elszakítottál.” /Leszünk magyarok, de most rabszolgaságban vagyunk és nemsokára egy napon kivilágosodik ebből. Ez a föld a magyar állami volt és minket elszakítottak tőle./

Továbbá: Nem gondoljátok ti, akik a háborúban szenvedtetek és küzdöttetek, hogy a ti szenvedésetek és a ti küzdelmetek hiábavaló volt. Minden küzdelemnek és szenvedésnek van valamilyen jó oldala is. De nem sokáig maradunk így ebben a mi rabszolgaságunkban, hanem ismét lobog nekünk nemsokára a mi volt régi háromszínű zászlónk.

Mivel ezek a kijelentések kimerítik az 1907. XXVII. t. c. 22. §-nak rendelkezései értelmében az állam egysége ellen elkövetett magatartás tényálladékát kimeríti ennek következtében a XIV. t. c. 9. §-nak rendelkezése értelmében kérem ottani hivatalt, hogy nevezett ellen indítsa meg a fegyelmi eljárást. Hogy ez megtörtént, arról 3 hónapon belül tegyen ide jelentést.

A fegyelmi eljárást az 1909. XIII. t. c. 5. §-ának rendelkezéseire való tekintettel 4 hónap alatt be kell fejezni és az illetékes egyházi bíróság ítélete szintén határidőre ide közlendő.

Egyúttal közlöm, hogy a számosztálynak elrendeltem, hogy ezen lel-

késznek az államilag engedélyezett valamennyi rendkívüli pótlékának kifizetését egyelőre szüntesse be.

Erről nevezett lelkész értesítendő.

/Pecsét./

Miniszter helyett: Kunz s. k.

576. Forrás

/O. R. L. E. irattárából. - 116/a/1940. sz./

162/1939.

A gömöri református egyházmegye esperesi hivatalának 994/1939 XI. sz. körlevelére adott válasz.

Lelkész neve: Borza Barnabás Zoltán,

Születési éve és helye: 1898. október 30. Magyarsók. Nyitra megye. Jelenlegi lakóhelye: Beretke, Gömör m. Posta: Gömör Panyit.

A húsz éves cseh-megszállás ideje alatt elszenvedett sérelmek.:

Teológiai tanulmányaimat mint hadviselt tartalékos zászlós az 1919/1920 és az 1920/1921 iskolai években, tehát két év alatt Pápáin végeztem el.

1921 szeptember végén mint segédlelkész a megszállott területen levő Komárom-i egyházmegyében jelentkeztem szolgálattételre. Alsószőlősrre kaptam beosztást helyettes-lelkészi minőségben.

A Károly puccs idején Nyitrára vonultam be katonai szolgálatra. Mivel rangomat nem adták vissza és mint lelkészt fegyveres szolgálatra akartak kényszeríteni, nem öltöztem be katonaruhába, hanem hazamentem Alsószőlősrre. Eljárásom miatt később hadbírószág elé állítottak, de a pozsonyi Püspöki hivatal bizonyítványa alapján, mint nélkülözhetetlen helyettes-lelkészt felmentettek.

1922 Augustusában Ipolyszalkánál átszöktem az Ipolyon, hogy a papi vizsgámat letehessem, mert a csehek nem adtak útlevelet.

A vizsga sikeres letétele után Ipolypásztónál visszaszöktem a megszállott területre és 1922. Novemberétől 1924. szeptemberéig Komáromban voltam hitoktató, segédlelkész. 1924 októberétől 1925 novemberéig Hetényen voltam helyettes-lelkész a kiutasított Győry Elemér helyén. Itt 1925. március 15-én a templomi istentisztelet alkalmaival az én kezdéssel elénekeltük a Magyar Himnusz.

E miatt 14 napi elzárásra lettem elítélve. Amnesztia következtében a két hetet nem kellett leülnöm.

1925 Decemberétől–1926 Decemberéig Csallóközarányoson voltam helyettes lelkész. 1926 Decemberétől, 1927 Novemberéig Komárom-szentpéteren voltam helyettes lelkész, 1927. november 19-tól 1936. február 1-ig Dunaradványon voltam rendes lelkész. Ezen időre esik a csal-

lőkőzaranyosi hősök emlékoszlopának a fölavatása ünnepi beszédem miatt a hatóság ismét eljárást indított ellenem Amnesztia következtében azonban ez az eljárás be lett szüntetve. 1935. február 13-tól a mai napig Beretkén vagyok rendes megválasztott lelkész.

A háborgatásoknak és a sérelmeknek a fenti leírása csak a prózai része a dolognak. A tragikus az érzékenyebb része a következő:

Mint a hatóságok előtt megrótt, nem kedves egyént a kongrua folyósításánál háttérbe szorítottak és velem kényük kedvük szerint elbántak. 1921. novembertől 1927 novemberéig terjedő 6 /hat/ év szolgálati időmét nem számították be. Pénzben kifejezve, korpótlék címén 24.300 Kc-val rövidített meg a kimúlt Republika. A Hetényi Himnusz éneklése miatt 1924. októberétől 1927. december. 1-ig nem folyósították a kongruámat. Ez pénzben kifejezve 23,250 Kc veszteség. -1936-ban feljelentés folytán kongnia túlfizetés címén beszüntették a kongruámat és 22.000Kct az amúgy is csonka kongruámból jogtalanul visszatartottak. Summa summarum 75,560 Kc-val az az 15,110 pengővel raboltak meg engem, feleségemet és három gyermekemet a csehek.

Beretke 1939. július 28.

Borza Barnabás Zoltán, s. k. református lelkész.

Aranymondásom: I. Mózes 30:27 és Máté 22:14.

Borza Zoltán tulajdonában, - Gépírás, - /

Államügyészség Komárom,

577. Forrás

/Borza Zoltán tulajdonában. -Gépírás.-/

Államügyészség Komárom.

St.632/1925.

Borza Zoltán ref. lelkész. Hetény.

Értesítem, hogy a köztársaság elnöke 1927. június 2.-án hozott döntésével elengedte a pozsonyi ítélőtábla To. 6. 95./26. sz. ítéletével ön ellen kiszabott 14 napi fogházbüntetést. Az igazságügy minisztérium 1927. június 3.-án kelt 23963/1927 rendelete értelmében ez a büntetés nem vétetik figyelembe.

Komárom 1927. június 23. MOESZ. s. k. vezető államügyész. P.H. Államügyészség Komárom. Olvashatatlan aláírás. Kiadó.

Ezt az értesítést vitézi kérvényhez való csatolás céljából vettem másolatba és hitelesítem. Tornalja, 1940. január hó 5.-én

Olvashatatlan aláírás. fh. állomástiszt.

Tornajai honvéd állomásparancsnokság pecsétje.

578. Forrás

Ugyanonnán. - Gépírás. - / St. 1407/28/11.

T. Borza Zoltán ref. lelkész. Dunaradvány.

Közlöm, hogy az államügyészség Borza Zoltán és Földes Lajos ellen a nyomozást a Bp. 101. l5 & 3. p. alapján megszüntette.

Államügyészség Komárom 1929. április l5. Moesz s. k. államügyész P. H. Államügyészség Komárom. Olvashatatlan aláírás. Kiadó.

Ezt az értesítést vitézi kérvényhez való csatolás céljából vettem másolatba és hitelesítem.

Tornalja 1940. évi január hó 5.-án

Olvashatatlan aláírás fh. állomástiszt.

Tornaljai honvéd állomásparancsnokság pecsétje.

579. Forrás

/Dunáninneri e. ker. irattárából. - 90/1931/ Krajinský úrad v Bratislave.

Číslo: 193222/1930/6.

Bratislava, dňa 12. XII. 1930.

Predmet: Július Hadnagy, učiteľ ref. ľudovej školy vo Farnade, disciplinárne vyšetovanie.

Výmer.

Na základe nariadenia referátu ministerstva školstva a národnej osvety zo dňa 22. novembra 1930.

p. č. 78,408/30-I Krajinský úrad v Bratislave nariaduje v anysle §-u 24 z. čl. XXVII. z roku 1907, aby proti Júliusovi Hadnagyovi učiteľovi ref. ľudovej školy vo Farnade bolo zahájené disciplinárne pokračovanie a to spôsobom a v lehotách, predpísaných, nariadením býv. uh.

ministra kultu a vyučovania zo dňa 30. júna 1907. p. č. 73.776/1907

Dôvody:

Skutková povaha disciplinárneho prečinu proti predpisom odst. l. bodu c/ ad/ § 22. z. čl. XXVII z roku 1907 odst. 2 a 4. § 44 nar. min. kultu a vyuč. č. 76000/1907 V.K.M. daná je tým, že v predmete menovaný použil dňa 14. októbra 1930 vo Farnade výrazov hanobiacich československý štát a štvavého výrazu proti Čechom.

S prevedením vyšetovania poveruje sa pán okresný náčelník príslušného okresného úradu, komu sa súčasne vydávajú aj spisy štátneho zastupiteľstva v Komárne s tým, aby vyšetovanie bolo dl'a predpisov výšuvadeneho min. nar. v stanovených lehotách prevedené.

O čom sa okresný úrad v Parkáni a cestou tohoto úradu: a/ Július Hadnagy učiteľ ref. ľudovej školy vo Farnade, b/ Ref. biskupský úrad v Bratislave, c/ Ref. školská stolica vo Farnade, d/ Školský inšpektorát v No-

vých Zámkoch, - upovedomujú.

Za krajinského prezidenta: Bellai Okresnému úradu v Parkani. čís. 20071/1930 okr. úr. –

Fordítás:

Országos Hivatal Pozsonyban.

193222/1930/6. Pozsony, 1930. XII. 12.-én.

Tárgy: Hadnagy Gyula, farnadi ref. elemi iskolai tanító, fegyelmi vizsgálat.

Végzés

Az iskola és nemzetművelési minisztérium referátusa 1930. november 22.-én kelt 78.408/30-I sz. rendelete alapján az országos hivatal Pozsonyban az 1907. XXVII. t. c. 24. §-a értelmében elrendeli, hogy Hadnagy Gyula farnadi ref. elemi iskolai tanító ellen a fegyelmi vizsgálat megindíttassék és pedig a volt magyar vallás és közoktatásügyi miniszter 1907. június 30-án kelt 73.776/1907 sz. rendeletében előírt módon és időben.

Indokok:

Fegyelmi vétség ténybeli jellege az 1907. XXVII. t. c. 22. § 1. bekezdés c/ és d/ pontjainak előírásai ellen - a vall. és közokt. min. 76000/1907 V.K.M. sz. rendeletének 44. § 2 és 4. bekezdése ellen adva van azzal, hogy a tárgyban megnevezett 1930. október 14-én Farnadon gyalázó kifejezéseket használt a Csehszlovák állam ellen és uszító kifejezéseket a csehek ellen.

A vizsgálat levezetésével megbízatik az illetékes járási hivatal járási főnök ura, kinek egyúttal kiadatnak a komáromi államügyészség iratai is azzal, hogy a vizsgálat a fentnevezett miniszteri rendelet előírásai szerint a megállapított időben legyen keresztülvive.

Erről a párkányi járási hivatal és e hivatal útján: a/ Hadnagy Gyula farnadi ref. népiskolai tanító; b/ Ref. püspöki hivatal Pozsonyban; c/ Ref. iskolaszék Farnadon; d/ Tanfelügyelőség Érsekújvárban, értesíttetnek.

Országos elnök helyett: Bellai s. k.

Járási hivatalnak Párkányban. 20071/1930 jár. hiv.

580. Forrás

/Ugyanonnán. - 1444/1931. sz. - Sokszorosított./

Krajinský úrad v Bratislave.

Číslo: 202209/6/1931. Bratislava, dňa 28. novembra 1931.

Predmet: Hadnagy Július učiteľ ref. ľudovej školy vo Farnade, disciplinárne pokračovanie.

Rozsudok:

Krajinský úrad v Bratislave po prevedenom ústnom pojednávaní, ktoré

malo pravidelný priebeh, na základe ustanovenia § 6. zákona zo dna 29. februára 1920. číslo 126. Sb. z. a nar.

Július Hadnagya,

narodeného dňa 19. apríla 1889 z Zabole /Rumunsko/ príslušného do Farnadu, čs. štát. občana, slobodného, posavád' netrestaného, majetného, školy skončil v Klúži, učiteľa ref. ľud. školy vo

Farnade, uznáva za vinného

z disciplinárneho prečinu v smysle bodu 1/ lit. c/ § 22. zák. č. XVII. z roku 1907, ktorý spáchal tým, že dňa 14. októbra 1930 vo Farnade pred väčšou spoločnosťou použil výrokov: „však dobre vieme, to všetko stojí za hovno...“ a: „... keď vy Slováci takto budete robiť, soberú vám všetko Češi a nám ostane veľké hovno“.

Pre tento disciplinárny prečin odsudzuje sa obvinený v smysle bodu 4. lit. b/ § 22. zák. čl. XXVII. z roku 1907 ku peňažitej pokute 5 % rátanú zo základného platu obvineného do penzie započítateľného a v smysle § 74. nar. býv. uh. min. kultu a vyučovania č. 73776/1907 VMK. hradeniu všetkých trov tohoto disciplinárneho pokračovania.

Dôvody:

Vina obvineného bola ustálená na základe výpovede vypočutých svedkov, pri čom obvinený sám odvolal sa len na to, že sa inkriminované výroky nepamätá.

Za obťažujúcu okolnosť mu bolo pripočítané, že disciplinárny prečin spáchal ako učiteľ, to jest kultúrny činiteľ v obci, a práve on by bol povolaný príkladom služieb obecnstvu v oddanosti proti československému štátu a v lojálnosti vôči československému národu.

Ako obľahčujúcu okolnosť uznal krajinový úrad jeho beztrestnú minulosť a že svoje povolanie v škole ako učiteľ ináč svedomite koná.

Ostatné opatrenia tohoto rozsudku zakladajú sa na cit. §-e. Proti temu-to rozsudku možno podať 15 dňovej lehote, dňom po doručení rátanvej odvolanie cestou krajinového úradu v Bratislave, na ministerstvo školstva a národnej osvety.

O tomto sa upovedomujú:

1./ Július Hadnagya, učiteľ ref. ľudovej školy vo Farnade /okres Parkánsky/ ako obvinený,

2./ Referát ministerstva školstva a národnej osvety v Bratislave k vynosu zo dňa 22. XI. 1930, pod o.78408/1/30,

3./ Dr. Arpád Prenghy pravotár v Bratislave - Tallerová ulica č. 6. - ako právny zástupca obvineného,

4./ Okresný úrad v Parkone,

5./ Školský inšpektorát IX. v Nových Zámkoch,

6./ Ref. biskupský úrad v Bratislave,

7/ Ref. školská stolica vo Farnade /okres Parkánsky/,

8./ Dr. Izidor Koso radza politickej správy ako zástupca verejnej žaloby v disciplinárnych záležitostiach pri krajinskom úrade v Bratislave /: odd. prez.:/ Za krajinského prezidenta: Bellai.

Fordítás:

Országos Hivatal Pozsony

202209/6/1931. szám. Pozsony, 1931. november 28-án.

Tárgy: Hadnagy Gyula, ref. elemi iskolai tanító Farnadon, fegyelmi eljárás.

Ítélet:

Az országos hivatal Pozsonyban a lefolytatott szóbeli tárgyaláson, amely szabályosan elfolytatott a t. és r. gy. az 1920. február 29.-én kelt 126. sz. törvény 6. §-nak rendelkezései alapján Hadnagy Gyulát aki született 1889. április 19-én Zabolán /Románia/, farnadi illetőségű, csz-szl. állampolgár, nőtlen, büntetlen előéletű, vagyontalan, iskoláit végezte Kolozsvárt, ref. elemi iskolai tanító Farnadon bűnösnek találta fegyelmi vétségéből kifolyólag az 1907. XXVII. t. c. 22. § l/pont c/ bekezdése értelmében, amelyet azzal követett el, hogy 1930. október 14-én Farnadon nagyobb társaság előtt ezeket a kifejezéseket használta: „hiszen jól tudjuk, hogy ez mind bélsárt ér...” és : „Ha ti szlovákok így fogtok dolgozni, elvisznek mindent tőletek a csehek és nektek a nagy bélsár marad”.

E fegyelmi vétség miatt a vádlott az 1907. XXVII. t. c.

82 § 4. pont b/ bekezdésének értelmében elítéltetett nyugdíjba beszámítható fizetésének 5 %-ig terjedő pénzbüntetésre és a volt magyar vall. és közokt. min. 73776/1907 sz. rendelete 74. §-nak értelmében ezen fegyelmi eljárás összes költségeinek megtérítésére.

Indokok :

A vádlott bűnössége a kihallgatott tanuk szóbeli vallomása alapján lett megállapítva, ami mellett vádlott csak arra hivatkozott, hogy az inkriminált kifejezésekre nem emlékszik.

Mint súlyosbító körülmény beszámíttatott neki, hogy a fegyelmi vétséget mint tanító követte el, azaz kultúrtényező a községben, jóllehet ő lenne hivatva például szolgálni a közönségnek a csehszlovák állam iránti hűségben és a csehszlovák nemzet iránti lojalitásban.

Mint enyhítő körülményt ismerte el az országos hivatal büntetlen előéletét és hogy hivatását az iskolában mint tanító máskülönben lelkiismeretesen végzi.

Ezen ítélet további rendelkezései az Idézett §-on alapulnak.

Ezen ítélet ellen a kézbesítés napjától számított 15 napon belüli határidővel fellebbezni lehet a pozsonyi országos hivatal útján az iskolai és nemzetművelési minisztériumhoz.

Erről értesítettnek:

I./ Hadnagy Gyula, ref. elemi iskolai tanító Farnadon/ párkányi járás/ mint vádlott,

- 2./ iskolai és nemzetművelési minisztérium referátusa Pozsonyban, az 1930. XI. 22.-én kelt 78408. sz. határozathoz,
 - 3./ Dr. Prenghy Árpád ügyvéd Pozsonyban - Taller-u. 6. sz.- mint a vádlott jogi képviselője,
 - 4./ Járási hivatal Párkányban,
 - 5./ II. sz. Tanfelügyelőség Érsekújvárbán,
 - 6./ Ref. püspöki hivatal Pozsonyban,
 - 7./ Ref. iskolaszék Farnadon /párkányi járás/,
 - 8/ Dr. Koso Izidor politikai igazgatóság tanácsosa mint a fegyelmi ügyekben nyilvános képviselője a panasznak az országos hivatalnál/: eln. osztály:/.
- Országos elnök helyett: Bellai s. k.

581. Forrás

/Dunáninneri e. ker. irattárából. - 124/1931. sz.- Gépírás./

Krajinský úrad Bratislava.

Čís. 206.935/1930-6, Bratislava, dňa 5. januára 1931.

Predmet: Gejza Braník, učiteľ ref. ľudovej školy v Hor. Piali, disciplinárne pokračovanie.

Výmer.

Krajinský úrad v Bratislave na základe § 19. nar. býv. uh. ministerstva kultu a vyučovania zo dňa 30. júna 1907. p. č. 73.776/1907 a súhlasom referátu ministerstva školstva a národnej osvety v Bratislave zo dňa 18. decembra 1930. p. č.

84.302/1/30 zastavuje disciplinárne pokračovanie zavedené proti Gejzovi Bránikovi učiteľovi ref. ľudovej školy v Hornom Piali, na základe nariadenia referátu ministerstva školstva a národnej osvety v Bratislave zo dňa 21. novembra 1929. čís. 75.414/30-I. Trovy pokračovania v smyslo, bodu b/ § 74 nar. býv. uhorského min. kultu a vyučovania zo dňa 30. VI. 1907 čís. 73.776/1907 majú sa hradiť zo štátnych prostriedkov.

Dôvody: Proti obvinenému bolo zavedené disciplinárne vyšetrovanie na základe odôvodneného podozrenia, že menovaný bral aktívnu účasť na sjazde učiteľov skončivších na učiteľskom ústave v Ostrihome, ktorý bol tam dňa 2. júna 1929 zadržaný a na ktorom sa konaly prejavy proti celivosti československej republiky.

Naproti tvrdeniu obvineného, že sa on tejto schôdze vôbec nezúčastnil, vyšetrojúci materiál neobsahuje žiadne také dôkazy, za ktorými by bolo tvrdenie obvineného vyvrátené.

Naproti tomu bolo zistené, že v Ostrihome sa konal sjazd r. kat učiteľov a obvinený sám je reformovaného náboženstva a je učiteľom ref. ľudovej školy, je preto pravdepodobné, že tvrdenie obvineného sa na pravde

zakladá, prečo ďalšie pokračovanie bolo treba zastaviť.

Ostatné opatrenia tohoto výmeru zakladajú sa na citovaných §-och.

O tom sa upovedomujú:

- 1./ Gejza Braník učiteľ ref. ľudovej školy v Hornom Piale /okres Vrábľa/.
 - 2./ Referát ministerstva školstva a národnej osvety v Bratislave k výnosu zo dňa 18. decembra 1930. p. c. 84.302/I/30.
 - 3./ Okresný úrad vo Vrábľoch,
 - 4./ školský inšpektorát v Nových Zámkoch,
 - 5./ Ref. biskupský úrad v Bratislave,
 - 6./ Ref. školská stolica v Hornom Piali /okres Vrábľa/.
- Za krajinského prezidenta: Bellai.

Fordítás:

Országos Hivatal Pozsonyban.

206, 935/1930-6. sz. Pozsony, 1931. január 5.-én.

Tárgy: Braník Géza, ref. el. isk. tanító Felsőpélen, fegyelmi eljárás.

Végzés.

A pozsonyi országos hivatal a volt magyar vallás és közoktatásügyi miniszter 1907. jún. 30-án kelt 73.776/1907 számú rendeletének 19. §-a alapjául a pozsonyi iskolai és nemzetművelési minisztérium referátusának 1930. december 18.-án kelt 84.302/1/30 számú jóváhagyásával Bránik Géza felsőpéli ref. elemi iskolai tanító ellen megindított fegyelmi eljárást a pozsonyi iskolai és népművelési minisztérium referátusának 1929. november 21.-én kelt 75.414/30 számú rendelete alapján beszünteti.

Az eljárás költségeit a volt magyar vallás és közoktatási miniszter 1907. VI. 30-án kelt 73.776/1907 számú rendelete 74. §-nak b/ pontja értelmében állami fedezetből kell megtéríteni.

Indokok:

Vádlott ellen a fegyelmi vizsgálat azon indokolt gyanú alapján indított meg, hogy nevezett aktív részt vett az esztergomi tanítóképző intézetben végzett tanítók összejövetelén, amelyet ott 1929. június 2-án tartották meg és amelyen a cseh-szlovák köztársaság egysége ellen nyilatkozatokat tettek.

A vádlott állításával szemben, hogy ő ezen a gyűlésen egyáltalában nem vett részt, a vizsgálat anyaga nem tartalmaz semmiféle olyan bizonyítékot, melynél fogva vádlott állítása megölne. Ezzel szemben megállapított, hogy Esztergomban r. kat. tanítók gyűlése tartatott és maga a vádlott református vallású és ref. elemi iskola tanítója, ezért valószínű, hogy a vádlott állítása igazságra alapszik, miért a további eljárást be kellett szüntetni.

Ezen végzés többi intézkedése az idézett §-on alapul.

Erről értesítendők:

- 1./ Bráník Géza ref. elemi iskolai tanító Felsőpél /Verebélyi járás./
- 2./ Iskolai és nemzetművelési minisztérium referátusa Pozsonyban az 1950. december 18-án kelt 84.302/1/30. számú rendelethez.
- 3./ Járási hivatal Verebélyen.
- 4./ Tanfelügyelőség Érsekújvárt.
- 5./ Ref. püspöki hivatal Pozsonyban.
- 6./ Ref. Iskolaszék Felsőpélen /Verebélyi járás/.
Országos elnök helyett: Bellai s. k.

582. Forrás

/Dunáninneri e. ker. irattárából. – 104/1932. sz. – Gépírás./
Školstva a národnej osvety v Bratislave.
Odpis. Číslo 87.732/IV. ai 1931.
Bratislava, dňa 3. februára 1932.

Pánu

Kolomanovi Borossovi , ref. farárovi v Kamoči. Okres komárňanský.

Disciplinárny súd reformovaného seniorátu komárňanského v zasadnutí dňa 24. augusta 1931 v komárne odsúdil Vás na pokarhanie ako disciplinárny trest.

Odvolačujúc sa na § 6. zákona zo dňa 25. júna 1926. čís. 122 Sb. z. a n., ďalej na odst.b./ § 7. zák. čl. XIV. z r. 1898. poč. §- 4 zák. čl. XIII. z r. 1909, v smysle ktorého ztráca po dobu troch rokov doplnok príjmov duhovný, ktorý sa previnil ťažkým mravným prečinom, priačiacim sa jeho postaveniu alebo prejavuje chovanie štátu nepriateľské a preto bol cestou disciplinárnou odsúdený, odnímam vám dňom 24. augusta 1931 nárok na kongruálny plat so všetkými právnymi následkami, vyplývajúcimi zo zákona čís. 122/1926 Sb. z. a n. rosp. z vládneho nariadenia čís. 124/1928 Sb. z. a n.

V smysle ustanovenia §u 20, vlád. nar. čís. 124/1923 Sb. z. a n. platy podľa tohoto nariadenia nastupujú na miesto všetkých dosavadných stálych požitkov /posavadných kongruálnych doplnkov atď./ platených z prostriedkov štátnych podľa posavadných kongruových zákonov, ministerských nariadení, usnesení vlády alebo ministerských výnosov.

Vzhľadom k tomuto citovanému predpisu majú byť považované za platy duchovenstva cirkvi a náboženských spoločností štátom uznaných príp. recipovaných pódia ustanovení kongruálneho zákona čís. 122/1936 Sb. z. a n., poč. vládneho nariadenia čís. 124/1928 Sb. z. a n. tieto finančné výhody:

- 1./ kongruálny plat a zvýšenie tohoto pódia ustanovenia §u I. odst. I./

vo výmere stanovenej §om

3. zákona čís. 122–1926 Sb. z. a n., poč. §§–2. a 80. a nasl. vlád. nar. čís. 124/1928 Sb. z. a n.

2./ výchovné podľa §-u I. odst. 2./zák. čís. 122/1926 Sb. z. a n., resp. §§ 9. a 10. vlád. nar. čís. 124/1928 Sb. z. a n.

3./ platy odpočívne a zaopatrovacie podľa §u 2. zik.čís. 122/1926 Sb. z.a n., resp. §§ 28. a nasl. vl. nar. čís. 124/1928 Sb. z. a n.

V dosladku toho upravujem krajinský úrad v Bratislave, aby v smysle citovaných zákonných ustanovení Vas, počnúc 24. augustom 1931, po dobu troch rokov vylúčil z účastenstva na výše uvedených kongruálnych požitkoch a právach vyplývajúcich zo zákona čís. 122/1926. Sb. z. a. poč. vlád. nariadenia čís. 124/1928 Sb. z. a n.

Taktiež vzhľadom k ustanoveniu §u 30. vlád. nariadenia čís. 124/1928 Sb. z.a n. sprostujem Vás povinnosti platiť penzijný príspevok s platnosťou od doby odňatia Vašich kongruálnych požitkov.

Za ministra: v. z.

Reformovanému biskupskému úradu v Bratislave.

na vedomie vzhľadom na predostretie zo dňa 9. septembra 1931, čís. 1101/1931.

Za ministra: v. z.

/Pečat./

v. z. Nečitateľny podpis.

Fordítás:

Iskola és nemzetművelési minisztérium referátusa Pozsonyban.

Másolat.

87.732/IV. szám ai 1931. Bratislava, 1932. február 3.

Boross Kálmán ref. lelkész úrnak. Kamocsa. Komáromi járás.

A komáromi református egyházmegye fegyelmi bírósága 1931. augusztus 24-i ülésében Komáromban rosszallásra ítélte mint fegyelmi büntetésre.

Hivatkozva az 1926. június 25-én kelt törv. és rend. gyűjt. 122. számú törvény 6. §-ra, illetve az

1928. július 17-én kelt törv. és rend. gy. 124 számú kormányrendelet 177. §-ra, továbbá az 1898. XIV. t. c. 7. §-nak b./ bekezdésére, illetve az 1909. XIII. t. c. 4 §-ra, melynek értelmében elveszíti

3 évre fizetés kiegészítését az a lelkész, aki súlyos erkölcsi vétséggel vétkezett, amely állásával ellenkezik vagy az állammal szemben ellenséges magatartást tanúsít és ezért fegyelmi bíróság útján elítéltetett, elvonom Öntől 1931. augusztus 24-től kongrua fizetésére való igényét minden jogi következménnyel együtt, amelyek a t. és r. gy. 122/1926

számú törvényből, illetve a t. és r. gy.124/1928 számú kormányrendeletből következnek.

A t. és r. gy. 124/1928 számú kormányrendelet 20. §-ának rendelkezései értelmében az ezen rendelet szerinti fizetések lépnek valamennyi eddigi állandó járandóság helyébe /eddigi kongrua illetmények stb./, amelyek állami fedezetből lettek kifizetve az eddigi kongruatörvények, miniszteri rendeletek, kormányhatározatok vagy miniszteri határozatok szerint.

Tekintettel ezen idézett előírásra, az államtól elismert, illetőleg recipiált vallási közösségek lelkészeinek a fizetéseire nézve megfontolandók a t. és r.gy. 122/1926. számú kongruatörvény rendelkezései, illetve a t. és r. gy. 124/1928 számú kormányrendelet ezen fizetési előnyei:

1./ kongrua fizetés és ennek felemelése a t. és r. gy. 122/1926 sz. törvény 3. §-val, illetve a t. és r. gy. 124/1928 sz. kormányrendelet 2. és 80. §§-aiban megállapított 1. §. 1. bekezdés rendelkezései szerint.

2./ neveltetési járulék a t. és r. gy. a 122/1926 sz. törv. I. §. 2. bekezdése, illetve a 124/1928 sz. kormányrendelet 9. és 10. §§ szerint.

3./ a nyugdíj és ápolási fizetések a t. és rend. gy. a 122/ 1926 sz. törv. 2. §-a, illetve a t. és r. gy. a 124/1928 sz. kormányrendelet 28. és köv. §§ szerint.

Ennek következtében értesítem a pozsonyi országos hivatalt, hogy az idézett törvényes rendelkezések értelmében Önt, 1931. augusztus 24-től fogva három évre zárja ki a fent idézett kongruális fizetésekből és a t. és r. gy. 122/1926 sz. törvényből, illetve a t. és r. gy. 124/1928 sz. kormányrendeletből eredő jogokban való részesedésből,

Úgyszintén a t. és r. gy. a 124/1928 sz. kormányrendelet rendelkezéseire való tekintettel felmentem Önt a nyugdíjjárulékok fizetésének kötelezettsége alól az ún. kongruailletményeinek megvonása idejétől fogva.

Miniszter helyett: v. z.

református püspöki hivatalnak Pozsonyban. tudomásul az 1931. szeptember 9-én kelt 1101/1931 számú előterjesztésére való tekintettel.

Miniszter helyett: Olvashatatlan aláírás.

/Pecsét./

583. Forrás

/O. R. L. E. irattárából, - 116/a/1940. – Gépírás./

A jánosi ref. lelkészi hivataltól.

356-1939. sz.

Tárgy: Jelentés a lelkészt a cseh impérium alatt ért sérelmekről.

Nagytiszteletű Ref. Esperesi Hivatalnak. Runya up. Tornalja.

Nagytiszteletű

Ref. Lelkészi Hivatalnak, Hajdúhadház

a nt. gömöri ref. esperesi hivatal 994. számú XI.-ik körlevele alapján,

mely július 26-án kelt,tisztelettel jelentem a következőket:

A cseh impérium alatt sérelmet szenvedett lelkész neve:

Konkoly-Th. István.

Jelenlegi lakóhelye: Jánosi, gömör vm.

Életkora: 41év, szül. 1898. 1. 6.

A sérelem leírása:

1. Nevezett 1926-ban még mint nagypaládi lelkész, /Szatmár-vm./ a kárpátaljai cseh hatóság által megfosztatott illetőségétől és állampolgárságától s ezt csak hosszú kérelmezés,1000.-cseh korona illeték fizetés után, három év múlva kapta vissza, annak dacára, hogy a megszállás alá jutott Felvidéken született s állandóan itt is élt. Mikor végre visszakapta állampolgárságát, a járás főnök ezt mondta: „Tudja maga, miért telt ez három évbe? Azért, ahogyan Podkarpatska-Rusban viselkedett.” Ami e viselkedést illeti a fő kifogás akkor támadt nevezett ellen, midőn a községi választások alkalmával - mint a magyar nemzeti párt helyi vezetője - megakadályozta Nagypaládon a cseh agrárpárt megszervezését: A választási listára cseh agrár részre fölvetett gazdákat visszalépésre bírta rá.

2. 1934. október 38-án a cseh állam szabadság ünnepe alkalmával, a magyar és szlovák nyelvű iskolák közös ünnepélyén Jánosiban, a szlovák állami tanító szlovák nyelven ünnepi beszédet mondott s abban a magyar múltat gyalázó kifejezésekkel élt. A nevezett lelkész ezt részint megértette, részint másoktól megkérdezte, s miután ekként kétséget kizáróan meggyőződött arról, hogy az a szlovák áll. tanító a kifogásolt kifejezéseket, csakugyan használta, figyelmeztette az illetőt:

Barátom, - mondotta neki -, máskor ilyen beszédet ne mondjon, ne nevezzen bennünket turkoknak, ázsiai kun hordáknak, mert nekünk meg kell jelennünk s meg is jelentünk ezen az ünnepélyen, de nem illik ezt arra használni, hogy nemzeti érzésünkben a fülünk hallatára sértsenek.

A tanító zavarában azt válaszolta, hogy ő ezt a beszédet nem maga írta, máshol olvasta s átvette.

Erre nevezett lelkész a mentegetőző iránt megenyhülve így felelt: Látom, Ön még fiatal ember és tapasztalatlan. Most elragadtatta magát, máskorra azonban gondoljon arra, hogy amit elmondhat tiszta szlovák helyen pl. Rózsahegyen, az nem mondhatja el a magyar lakosságú Jánosiban.

A lelkész a maga részéről elintézettnak vélte az affért a tanító azonban, Bodnár nevű, akinek az apja állítólag még nem tud jól tótul, feljelentette a lelkészt, akit aztán a feledi csehszlovák járási hivatal mint rendőrbíró-ság, „illetlen magaviselet” címén 200,- cseh koronára bíróságot, Farkas Márton jánosi-tanító és feleségével együtt akik szintén a lelkész pártján állva, a vitába beleszóltak.

Az indokolása a bíróságnak az volt, hogy a lelkész szavaiban ugyan nem volt a szlovák nemzetre kifejezett sértés, azonban sértő volt a „tónus”.

Ugyanakkor azt is megállapította a járási hivatal, hogy a szlovák tanító szavaiban semmi sértő nem volt a magyarságra, „ő csupán történelmi tényeket” említett.

Midőn ezeket jelentem, vagytok kiváló tisztelettel:

Jánosi. 1939. VII. 31.

Konkoly-Thege István s. k. ref. lelkipásztor, egyházmegyei főjegyző.

584. Forrás

/Konkoly Thege István jánosi lelkipásztor birtokában./

Hivatalos nyomtatvány írógéppel kitöltve, Csak a lényeges részt közlöm, a nyomtatott szöveget, ahol ismétlődik idem-mel jelzem./ Čís. 1838/1935. priest.

Okresný úrad v Feledince ako: polcajný trestný súd v priestupkovej veci: nepristojného chovania na verejnom mieste proti obvinenému Štefanovi Konkolyovi a spol. z Jánošovice na základe pojednávania 6. XII. 11IV. 24. IV. 28. V. 1935.

rozsudok:

I. Obvinený Štefan Konkoly, 36 ročný, náboženstva ref. ženatý, narodený v Krompachoch, podľa zamestnania ref. farár, nemajetný, trestaný nebol, občan čsl. vojak bol, býva v Jánošovciach,

II. Obvinený Martin Farkas, 42 ročný, náboženstva ref., ženatý, narodený v Hôrke, podľa zamestnania učiteľ, nemajetný, trestaný nebol, občan čsl. vojak bol, býva v Jánošovciach,

III. Obvinená Izabella Karkasová, 37 ročná, náboženstva ref., nemajetná, trestaná nebola, občianka čsl. býva v Jánošovciach,

uznávajú sa vinnými priestupkom článku 3. odst. 2. zákona c.125 Sb. z. a n. z roku 1928, ktorý vspáchali tým, že dňa 27. októbra 1924 v kultúrnom dome v Jánošovciach bezprostredne po zkončení oslavy 28. októbra nepristojne sa chovali tým, že na tomto mieste verejne prístupnom poriadateľom oslavy robili výčitky rôzne tónom ironickým, hrubým a pre poriadateľov a slov. národnosť urážlivým, čím vzbudili nemenovaných verejné pohorčenie a preto odsudzujú na základe článku citovaného s použitím §21, XL/1879.

I. obvinený k peňažitej pokute 200.- Kč, ktorá sa má zaplatii čl. 11. zákona zo dňa 14. júla 1927.

č. 125 Sb. z. a n. do 15 dní od právoplatnosti rozsudku pod exekúciu do štátnej pokladnice, alebo v prípade nedobytnosti premeniť na 1 denné uzamknutie na vlastné útraty obvineného.

II. obvinený peňažitej pokute 200.-Kč, ktorá std. ako hore,

III. obvinená k peňažitej pokute 100.-Kč, ktorá atď. ako hore.

Dôvody: Súd vzal spáchanie priestupku popísaného v enunčiáte rozsud-

ku za dokázané svedockou výpovedou svedka Ľudevíta Bodnára, učiteľa, ktorý dosvedčil, že obvinení pre jeho reči pzi slávnosti prednesenu a obsahujúcu len historické fakta robili mu ihned' po skončení verejne prístupom a za prítomnosti Juraja Klinca a Marty Czikorovej výčitky tónom ironickým a urážlivým pre neho a slovenskú národnosť. Obvinený Štefan Konkoly predniesol tieto výroky: „Tessék figyelmeztetni azt a fiatal embert, hogy minket többé ne sértegessen, hogy minkot törököknek, ázsiaiaknak, meg janicsároknak ne nevezzen, mert ha más nemzetiségűek vannak jelen, figyelni kell arra, hogy azokat érzéseikben ne bántsák, és ha ez mégis még egyszer előfordulna, kénytelen lennék úgy intézkedni, mint az iskolaszék elnöke, hogy a két iskola, a szlovák és a magyar iskola ne tartsak együtt az ünnepélyt.” Tento výrok ako výčitku povedal správkyňa školy Anne Pálkováčovej. Prednášateľovi samému však predniesol túto výtku: „Barátom, máskor vigyázzon és ne sértegessen minket.”

Obvinený Martin Karkas oslovil prednášateľa svedka Ľ. Bodnára týmito slovami: „Kollegám ne sértegessen minket, mi épp olyan állampolgárok vagyunk mint maga és ép annyit dolgozunk mint maga.”

Obvinená Izabella Farkasová k tomuto výroku predošlého obvineného Martina Farkasa dodala ešte: „Még többet mint mások.”

Dľa výpovede svedka Ľudevíta Bodnára byly tieto výroky prednesené vyzývavo a ironicky a menovaný cítil sa byť nimi urazený sám ako osoba a prednášateľ, ale tiež ako príslušník slovenskej národnosti a bol nad jednením obvinených pohoršený. Medze slušnosti byly pri vynášaní citovaných výrokov obvinenými prekročené práve tým, že tieto svoje výroky preniesly tonom ironickým a urážlivým pre prednášateľa a jeho slovenskú národnosť.

Strárikem - obvineným sa tento rozsudok na pisme doručuje s tým, že proti nemu sa môže do 15 dní, rátajú dňom po doručení, cestou tunajšieho okresného úradu, na krajský úrad v Bratislave odvolanie podat.

V Feledince, dňa 28, mája 1935.

Nečítateľný podpis políc. trestný sudca.

Fordítás:

1838/1934 szám.

Járasi hivatal Feleden, mint rendőri büntető bíróság kihágási ügyben: nyilvános helyen való illetlen viselkedés miatt Konkoly István és társai Jánosiban vádlottak ellen hozta ezt az ítéletet:

I. vádlott Konkoly István, 36 éves, vallása református, vagyontalan, büntetve nem volt, született Krompachon, foglalkozása ref. lelkész, nős, csszl. állampolgár, katona volt, lakik Jánosiban.

II. vádlott Farkas Márton, 42 éves, vallása ref. nős, született Özörényben, foglalkozása tanító, vagyontalan, büntetve nem volt, csszl. állam-

polgár, katona volt, lakik Jánosiban,

III. vádlott Farkasné Izabella, 37 éves, vallása ref. férjzett, született Pelsőcön, foglalkozása háztartás, vagyontalan, büntetve nem volt, csszl. állampolgár, lakik Jánosiban

bűnösnek találatnak kihágás miatt az 1923. évi t. és r. gy. 125. sz. törvény 2. fejezet 3 alfejezet értelmében, melyet azzal követtek el, hogy 1934. október 27-én a jánosi kultúrházban az október 28-i ünnepély befejezése után közvetlenül illetlenül viselkedtek azzal, hogy ezen a nyilvánosan megközelíthető helyen az ünnepély rendezőinek különféle szemrehányásokat tettek ironikus, durva és a rendezőkre és a szlov. nemzetiségre nézve sértő hangsúllyal, amivel nevezetteknel közmegebotránkozást idéztek elő és ezért elítéltetnek az idézett fejezet alapján az 1879. XL.t. c.

21. §-nak alkalmazásával.

I. vádlott 200.- Kő pénzbeli büntetésre, mely összeget az 1927. július 14.-én kelt t. és r. gy. 125. sz. törvény 11. fejezete szerint az ítélet jogerőre lépésétől számított 15 nap alatt végrehajtás terhe mellett az állampénztárba kell befizetni, vagy behajthatatlanság esetére a vádlott saját kérésére 1 napi saját költségen való elzárásra változtatható át.

II. vádlott 200.-Kő pénzbüntetésre, mely összeget, stb. mint fent

III. vádlott 100.-Kő pénzbüntetésre, stb., mint fent,

Indokok: A bíróság az ítéletben leírt kihágást Bodnár Lajos tanító bizonyosságával bebizonyítottak vette, aki bizonyította, hogy a beszéd után, amelyet az ünnepségen tartott, mely csakis történelmi tényeket tartalmazott, közvetlenül a jánosi kultúrházban tartott állami ünnepély után, tehát nyilvános helyen Klinec György és Czikora Márta jelenlétében ironikus tónusban és sértően rá és a szlovák nemzetre nézve szemrehányást tettek. Konkoly István vádlott ezt a kifejezést használta: „Tessék figyelmeztetni az a fiatal embert, hogy minket többé ne sértegessen, hogy minket törököknek, ázsiaiaknak, meg janicsároknak ne nevezzen, mert ha más nemzetiségűek vannak jelen, figyelni kell arra, hogy azokat érzéseikben ne bántsák és ha ez mégis még egyszer előfordulna, kénytelen lennék úgy intézkednie mint az iskolszék elnöke, hogy a két iskola, a szlovák és a magyar iskola ne tartsák együtt az ünnepélyt”. Ezt a kifejezést mint szemrehányást tette Pálkóvics Anna iskolaigazgató nőnek. Az előadónak magának pedig ezt a kijelentést tette: „Barátom, máskor vigyázzon és ne sértegessen minket!”

Farkas Márton vádlott az előadó tanút megszólította Bodnár Lajost ezen szavakkal: „Kollégám ne sértegessen minket, mi épp olyan állampolgárok vagyunk mint maga és épp annyit dolgozunk, mint maga.”

Farkasné Izabella vádlott Farkas Márton előző vádlott kijelentéséhez még ezt tette hozzá: „Még többet mint mások.”

Bodnár Lajos tanú vallomása szerint ezek a kijelentések ironikus és kihívó hangsúllyal voltak előadva és ő maga úgyis, mint előadó, de úgyis mint a szlovák nemzet tagja sértve érezte magát és a vádlottak viselkedése felett megbotránkozott. A vádlottak idézett kijelentései az illendőség határát azzal lépték át, hogy ezen kijelentéseiket az előadóra és a szlovák nemzetre nézve sértő és ironikus tónusban adták elő.

Vádlott feleknek ez az ítélet írásban kézbesíthetett azzal, hogy ellene a kézbesítés napjától számítva 15 napon belül az itteni járási hivatal útján a pozsonyi országos hivatalhoz fellebbezést adhatnak be.

Feleden 1935. május 28.-án

Olvashatatlan aláírás. rendőri büntető bíró.

585. Forrás

/Hadar Gyula feketeadói ref. lelkész tulajdonában./

Másolat.

Iskolaügyi és Népművelődési Minisztérium Referátusa Pozsony.

Kelt Pozsonyban 1935. július 16.-án. 22411/35. szám.

Hadar Gyula, református lelkész úrnak Bacska, u. p. Bél, Királyhelmei járás. -

Az iskolaügyi és népművelődési minisztérium referátusa 1934. július 17-i 10867/34-IV. számú határozatával;- a vádirat egyidejű csatolásával - felkérte a csicseri református püspöki hivatalt, hogy indítson ön ellen fegyelmi eljárást az 1808. évi XIV. t. c. 9. § a, az 1909. évi XIII. t. c. 5. §-a, valamint a törv. és rendeletek tára 122/26. sz. törvény 6. §-a és a törv. és rendeletek tára 124/28 sz. kormányrendelet 177§-a értelmében. Ezen hivatalos felszólításra a nevezett püspöki hivatal megküldte a géresi alsózempléni református szeniorátus fegyelmi elnökségének 1934. augusztus 27-i 349/ 1934. sz. határozatát, melynek értelmében ezen elnökség eltekint a fegyelmi eljárás megindításától hivatkozással a v. magyar birodalmi református egyház egyházi törvényeinek V. cikkének 140. §-ára, azaz elévülés okából. Az 1898. évi XIV. t. c. 9. §-ának a 2. bek. a törv. és rendeletek tárának 122/1926 sz. törvénye 6. §-a és a törv. és rendeletek tárának 124/28. sz. kormányrendeletének 177. §-a szerinti szövegezésben megállapítja, hogy ha az egyházi hatóság felszólítás ellenére nem indít fegyelmi eljárást, az illető lelkész ellen, úgy a felszólítás kézbesítésének napjától számított 3 hónap eltelté után az iskolaügyi és népművelődési minisztérium határos a kongrua megvonásáról. Az 1909. évi XIII. t. c. 5. §-a a törv. és rendeletek tárának 122/1926. sz. törvényének 6. §-a és a törv. és rendeletek tárának 124/28. sz. kormányrendeletének 177. §-a szerinti szövegezésben megállítja, hogy az 1898. évi XIV. tc. 9. §-ának

rendelkezése kiegészítették azzal, hogy az iskolaügyi és népművelődési minisztérium kongrua megvonás tárgyában akkor is határozhat ha az egyházi hatóság az iskolaügyi és népművelőddel minisztérium felszólítása alapján megindítandó fegyelmi eljárást a felszólítástól számított 4 hónap alatt nem fejezi be és meghozott határozatát nem terjeszti elő. Az alsózempléni református szeniorátus fegyelmi bírósági elnökségének fent idézett határozatából megállapítja az itteni hivatal, hogy az 1909. évi XIV. tc. 9. §-a szerinti fegyelmi eljárás nem lett megindítva illetve ennek megindításától el lett tekintve, továbbá, hogy a fegyelmi eljárás 4 hónap alatt nem lett befejezve és a meghozott határozat nem lett az 1909. évi XIV. tc. 5. §-ának rendelkezése szerint előterjesztve.

Az említett határozat előterjesztését az itteni hivatal nem tekinti az 1898. évi XIV. tc. 9. §-ának 2. bekezdésében foglalt feltétel teljesítésének, azaz fegyelmi határozatok, hanem az 1898. évi XIV. tc. 9. §-ának 2. bek. foglalt feltétel teljesítésének, azaz a fegyelmi eljárás megindításáról szóló kiértésítésnek, a jelen esetben az ettől való eltekintésről szóló kiértésítésnek tekinti. Az ön cselekedetét, mellyel a vádirat szerint vádolva volt azaz, hogy az egyházi gyülekezetben az állami és egyházi adók tárgyalásával összefüggésben azt mondta, hogy a csehszlovák államot becsapni dicséretes dolog, mert az is becsap minket, az itteni hivatal az 1898. évi XIV. tc. 9§-ának értelmében a törv. és rendeletek tárának 122/26. sz. törvénye 6. §-a és a törv. és rendeletek tárának 124/28. sz. kormányrendelete 177. §-a szerinti szövegezésben az állammal szembeni ellenséges viselkedésnek minősíti, mert ezáltal vétett ön az 1907. évi XXVII. tc. 22. §-ának 1 c. pontjában, az 1909. évi XIII. tc. 4. §-ában, a törv. és rendeletek tárának 122/26 sz. törvénye 6. §-a és a törv. és rendeletek tárának 124/28. sz. kormányrendelete 177. §-a szerinti szövegezésben foglalt rendelkezések ellen és államellenes cselekedetet követett el. Tekintettel a felsoroltakra az itteni hivatal hivatkozással az 1898. évi XIV. tc. 7. §-ának b. bekezdésére illetve ezen törvény 9. §-ára és az 1909. évi XIII. tc. 4 és 5. §§-aira a törv. és rendeletek tárának 122/26. sz. törvénye 6. §-a és a törv. és rendeletek tárának 124/1928. sz. kormányrendelete 177§-a szerinti szövegezésben, melyeknek értelmében az iskolaügyi és népművelődési miniszter a kongruának a lelkésztől való megvonása ügyében, abban az esetben is dönthet, ha az egyházi hatóság a miniszter felszólítására a 3 hónapon belül megindítandó fegyelmi eljárást nem indítja meg és a felszólítástól számított 4 hónapon belül nem fejezi be és hozott határozatát ne terjeszti elő, megvonja Öntől ezen határozat keltezésétől számított 3 évi időtartamra az állam által fizetett kongruát, a kongruának megvonást 3 évre, azaz az említett előírás által meghatározott leghosszabb időre, azért volt kénytelen az itteni hivatal kimondani, mert ön ellen új fegyelmi eljárás van folyamatban a törv. és

rendeletek tárának 50/23. sz. törvénye 14. §-ának 5. p. szerinti közbéke háborításának vétségéért, mely körülmény súlyosbító és indokolja a legmagasabb büntetés kimondását. A fentiek következtében értesítem egyidejűleg a pozsonyi országos hivatalt, hogy az idézett törvényes rendelkezések értelmében zárja ki önt a fentemlített időre ezen határozat napjától számított érvényességgel a kongruális fizetésben való részvételtől. Erről egyidőben értesítem: 1., Az országos hivatalt Pozsonyban. 2., A református püspöki hivatalt Nagykaposon. A miniszter helyett:/Olvas-hatatlan aláírás. h. s. k. Pecset: Iskolaügyi és Népművelődési Minisztérium Referátusa Pozsony

586. Forrás

/Pap József levele. - Gépírás./
ad 15./1940. K. számhoz.

Nagytiszteletű

Tárnok Gyula úrnak teol. magántanár, ref. lelkipásztor. Marcelháza
Nagytiszteletű Lelkipásztor Úr!

Kedved Barátom!

15./1940. K. számú leveleddel kapcsolatban az alábbiakat közlöm: Kis-sáró község lakosainak legnagyobb része református, Nagysáró község lakosságának mintegy egynegyed része református vallású, mindkét község lakossága magyar. A két község teljesen össze van épülve.

Nagysáró községben 1926–1927 év körül szlovák nyelvű állami iskolát állított fel a szlovenszká liga, amelyet az 1930-s években már két tanerős iskolává fejlesztettek, beterve minden féle ígéretekkel stb. Nagysáróból s a 3 km. távolságra fekvő Szódó községből a szegény sorsú családok gyermekeit. Így pár református vallású gyermek is került a szlovák iskolába, akik hozzám Kissáróba lelkeszi hivatalba jártak hittan órára, ahol természetesen magyarul tanítottam őket. Én ezeket a gyermekeket természetesen figyelmeztettem arra, hogy a mi református magyar iskolánkba járjanak. stb. Ezt megtudta a szlovák iskola tanítónője, aki feljelentést tett ellenem a lévai tanfelügyelői hivatal útján az iskolai referátusba. Ahonnan a feljelentést kiadták a komáromi törvényszék államügyészének az kiadta nyomozásra a nagysárói csendőrségnek. Így került az ügy a zselízi járásbíróság elé, ahol 1936. február 19-én tárgyalták s felsorakoztatták ellenem tanúvallomásra 8, 9 és 13 éves tanítványaimat a demokrácia legnagyobb dicsőségére. - A zselízi járásbíróság felmentett s az államügyészi megbízott fellebbezése folytán az ügy a komáromi törvényszék elé került. A komáromi törvényszék 1936. április 4-én tartott tárgyaláson elítélt azon alapon, hogy a hozzám hittanra járó gyermekekhez azért, hogy elhagyják a

szlovák iskolát, azt a magyarázatot intéztem, hogy nem fogtok tudni sem szlovákul sem magyarul, hanem nagy számár lesz belőletek. Ha a szlovák iskolába fogtak járni, nem adok nektek konfirmációi lapot. Gondom lesz rá, hogy ne járjatok szlovák iskolába. Miért jártok szlovák iskolába minek nektek a szlovák iskola?

A komáromi törvényszék az 1921. évi 309. sz. törvény alapján 300. cseh-szl. Koronára, behajthatatlanság esetén 3 napi elzárásra ítelt azzal az indokolással, hogy mint lelkész hivatásomat arra használtam fel, hogy tanítványaimat kényszeríteni akartam arra, hogy valamit ne tegyenek.

Maradtam őszinte tisztelettel, Pap József s. k. ref. lelkipásztor.

Nagytiszteletű Lelkipásztor Úrnak,

Kissáró, 1940. szept. 25. U. p. Nagysáró. /Pecsét/

A fentieket, mint Pap József kissárói ref. lelkipásztornak a fenti ügyben a komáromi törvényszéki tárgyaláson védőügyvédje bizonyítom.

Léva, 1940. szeptember 25. Dr Nagy Béla s. k. ügyvéd, a barsi ref. egyházmegye gondnoka, Bars, Hont k. e. e. vármegyék tisztí főügyésze.

/Bélyegző: Dr Nagy Béla, ügyvéd, Bars-Hont k. e. e. vármegyék tisztí főügyésze. Léva./

Megemlítem még, hogy a szlovák iskola tanítónője ellenem szlovák nyelvű lapokban cikkezett. A szlovák iskolákban a tanítók pedig a magyarokról a tanulók előtt úgy nyilatkoztak hogy a magyarok emberevők. Ezek után elképzelhető az iskola szelleme. Az 1930. évi november 9-iki visszacsatolásunk után a volt szlovák iskola Levente Otthon lett.

Pap József. s. k.

587. Forrás

/Körössy Sámuel zsadányi lelkész birtokában. - Gépírás./

Kivonat a kassai államügyészség vádiratából:

/Bélyegző:/ Krajský súd v Košiciach. Došlo: 18. Mar. 1936.

St. 5139/35

Krajskému soudu

/p. vyšetřujícímu soudci/ v Košiciach

Státní zastupitelství v Košicích žalije sa:

1./ Samuela Körössyho, narozeného 15. září 1880 ve Vily /:Maďarsko:/ přisl. do Ždani /: s. o. Košice:/ a tamtéž posledně bytem v čp. 36, reform., ženatého, faráře, nemajetného, zachovalého, ve vyšetřovací vazbě krajského soudu v Košicích od září 1935,

2./ Ladislava Körössyho, narozeného 21. srpna 1912 ve Ždani /:s. o. Kosice:/, tamtéž přisl. a byten čp. 36, reform. svobodného, universitního posluchace, nemajetného, zachovalého, ve vyšetřovací vězbě krajského soudu v Košicích od září 1935, že

I./ Sámuel Körössy

/Itt következik egy oldalnyi terjedelemben a vádak felsorolása, hogy Körössy Sámuel kémkedett, átjárt Magyarországra, Hidasnémetiben a magyar tisztekkel és hírszerzőkkel összeköttetésben volt, stb. Mindez világosabban foglaltatik az indokolásban. - Külön pont alatt tárgyalja Körössy Sámuel fiának az ügyeit, aki geológiával foglalkozott. Minket közelebbről csak a lelkipásztor ügye érdekel, azért az indokolásból is csak a rá vonatkozó részletet közlöm. Az egész vádirat egyébként 18 oldal terjedelmű./

Sámuel Körössy, který sa narodil v Maďarsku, absolvoval vséchny školy a i jako reformovaný theolog začal v Maďarsku. Od roku 1905 jako kalvinský farář zdržoval se stále ve Ždani, kde v roce 1927 získal i domovské právo a na základě toho i československé státní občanství pro celou svou rodinu. S Československou republikou však nikdy nesrostl, s novými poměry se neshodl a stal se tak nepřitelem všeho československého, takže bylo konstatováno, že nereagoval ani na pozdravy československých policejních a finančních orgánů. Za to tím více tíhl do Maďarska, kde má radu příbuzných se strany svých rodičů, vesměs na vysokých a vlivných místech ve veřejných službách.

Jako inteligent žijící v československom pohraničí toto dobře znající a dojíždějící do Maďarska, kam provdal posléze v roce 1934 i dceru Lenku za vrchního inženýra maďarské mincovny v Budapešti, byl osobou, jež vyhovuje přímo ideálním způsobem podmínkám kladeným maďarskými zpravodajskými orgány na jejich důvěrníky a není proto myslitelné, že by unikl pozornosti maďarské zpravodajské služby, které neppomenou žádné příležitosti, tím méně tak vhodná příležitosti k získání potřebných zpráv o ČSR. Sámuel Körössy také skutečně navázal styky a to velmi přátelské styky s maďarskými zpravodajskými orgány, kteří ho v Hidasnémeti vždy pak již očekávali a vítali, a se kterými tam chodil pak i do vojenských kasáren. Tyto jeho velmi přátelské styky a maďarskými orgány však neukazují jen bezpečně na to, že Sámuel Körössy pro maďarské zpravodajské orgány pracoval, nýbrž že pro Maďarsko konal velmi cenné služby a že maďarští zpravodajští orgánové byli s jeho práci spokojeni. Pracoval při tom z důvodů ideových. Že byl proti ČSR zaujat, svědčí také bružura s maďarskými vlasteneckými písněmi /:č. I.

84 :/. Nalezené zbraně u neho /puška s ostrými náboji, vojenský bodák a revolver/ jen potvrzují, že již v míru byl připraven, aby pro případ konfliktu jako důvěrník usedlý na československom území nepokoje a prováděti různé násilné akce.

Fordítás:

/Bélyegző:/ Kerületi Bíróság Kassán. Érkezett: 1936. márc.18.

St.5139/35

Kerületi bíróságnak /vizsgáló bíró úrnak/ Kassán.

A kassai államügyészség vádolja:

1./ Körössy Sámuel,

aki született 1880. szeptember 15.-én Vilyben /Magyarország/, zsadányi illetőségű /Kassai j./ és ugyancsak utóbbi helyen lakik 36 hsz. a., református, nő, lelkész, vagyontalan, büntetlen, 1935. szeptember 9.-től a kassai kerületi bíróságon vizsgálati fogságban,

2./ Körössy Lászlót,

aki született 1912- augusztus 21.-én Zsadányban /kassai j./, ugyanott illetőségű és lakos 36. hsz. a., református, nőtlen, egyetemi hallgató, vagyontalan, büntetlen előéletű, 1935. szept. 9.-től vizsgálati fogságban a kassai kerületi törvényszéken, hogy

I. Körössy Sámuel

Körössy Sámuel, aki Magyarországon született, összes iskoláit és a református teológiát is Magyarországon végezte. Az 1905 évtől mint kálvinista lelkész állandóan Zsadányban tartózkodott, ahol az 1927. évben illetőséget szerzett és ennek alapján csehszlovák állampolgárságot is egész családja részére.

A csehszlovák köztársasággal soha sem forrott össze, az új helyzettel nem barátkozott meg és így mindennek, ami csehszlovák, ellensége volt, így megállapított, hogy nem reagált a csehszlovák rendőri és pénzügyőri közegek köszöntésére. Sokkal jobban húzott Magyarországhoz, ahol családja részéről kedves rokonai vannak, akik magas és befolyásos helyeken közzolgálatban vannak. Mint intelligens ember ál a csehszlovák határvidéken, ezt jól ismeri és bejáratos Magyarországra, ahová 1934-ben férjhez adta Lenke leányát Budapesten a magyar pénzverde főmérnökéhez, tehát olyan egyénhez, aki nagyon megfelel ideális módon a magyar hírszerző szervezet feltételeinek az ő megbízatására és nem gondolható, hogy ily alkalmat a magyar hírszerző szolgálat figyelmen kívül hagyna, amely minden alkalmat felhasznál, hogy a szükséges adatokat beszerezze a csszl. köztársaságból. Körössy Sámuel így valóban összeköttetésbe lépett és nagyon barátságos összeköttetése volt ez a magyar hírszerző szervekkel, akik őt Hidasnémetiben mindig már várták és fogadták és akikkel azután elment a katonai laktanyába. Ezek az ő nagyon barátságos érintkezései a magyar szervekkel nem csupán arra mutatnak bizonyosan, hogy Körössy Sámuel a magyar hírszerző szolgálat részére dolgozott, hanem hogy Magyarország részére nagyon értékes szolgálót végzett és hogy a magyar hírszerző szolgálat szervei az ő munkájával nagyon meg voltak elégedve. Teljesen eszményi indokból dolgozott. Hogy a csszl. közt. ellen elfogult volt, világos abból a brosúrából, amelyben magyar hazafias énekek vannak /84. sz./ A nála megtalált fegyverek /puska

éles töltevényekkel, katonai oldalfegyver és revolver/ bizonyítják, hogy már békében előkészült, hogy konfliktus esetére mint csehszlovák területen letelepedett megbízott teljesítthesse a további feladatokat - csehszlovák területen nyugtalanságot előhívni és mindenféle erőszakos akciót felkelteni.

588. Forrás

/Tiszáninenni e. ker. irattárából.-208/1930. sz.- Gépírás. /

Referát ministerstva školstva a národnej osvety v Bratislave.

Predmet: Sváz rudých priekopníkov, prípravy k II. medzinárodnému sletu robotníckých detí, poriadanému 19–27. júla 1930.

Číslo 18442/1.

K číslu zo dňa....19... Bratislava, dňa 9. apríla 1930.

Pri odpovedi uved'te vždy presne horejšie číslo. O každej veci píš'te zvláš't. Dôverné !

Ref. biskupskému úradu v Rim. Sobote.

Bol som dôverne upozornený, že sváz ruských priekopníkov vydal obežník, ktorý obsahuje plán výpravy k II. medzinárodnému sletu robotníckých detí, poriadnemu dňa 19–27. júla 1930. v Halle v Sasku.

Dľa tohoto obežníka má sa súčasťnit sjazdu na 30.000 robotníckych detí, z ktorých 20.000 má byť z Nemecka a asi 3.400 z Československa.

Z týchto má zo Slovenska vyslať Bratislava 100, Zvolen 50, Žilina 50, a Košice 100 detí.

Dľa návrhu ústredia sväzu má sa čs. výprava sisť po skupinách do Prahy a odtiaľ má celá výprava odcestovať spoločným vlakom do Nemecka a sice pod titulom „Skautského výletu“, aby úrady nečinily prekážok.

Žiadam preto, aby tamojší úrad venoval tejto akcii zvýšenú pozornosť po prípade sdělil sem, aké opatrenie učinil vo veci.

Za ministra:

Nečítateľný podpis.

/Pečat:/ Referát ministerstva školstva a národnej osvety v Bratislave. / Znak./

Fordítás:

Iskolai és népművelődésügyi miniszterim referátusa Pozsonyban.

Tárgy:Vörös úttörők szövetsége, munkás gyermekek II. nemzetközi gyűlésére, amelyet 1930. július 19–27. rendeznek, előkészületek.

18442/1./1930 szám.

Pozsony, 1930. április 9.

Válasznál mindig pontosan fenti számra hivatkozzon! Minden ügyben külön írjon!

Bizalmas!

Ref. püspöki hivatalnak Rimaszombatban.

Bizalmasan figyelmeztettek, hogy az orosz úttörők szövetsége körlevelet adott ki, amely a szászországi Halléban 1930. július 19–27-én rendezendő, munkásgyermek II. nemzetközi gyűlésére a kiküldés tervét tartalmazza.

E körlevél szerint az összejövetelen 30.000 munkásgyermeknek kell résztvennie, akik közül 20.000-nek Németországból, mintegy 3400-nak pedig Csehszlovákiából kellene lenni.

Ebből Szlovenszkórol Pozsonynak 100, Zólyomnak 50, Zsolnának 50 és Kassának 100 gyermeket kellene kiküldeni.

A szövetség központjának javaslata szerint a csehszlovák küldöttségnek csoportosan Prágába kell összejönni és onnan kell az egész küldöttségnek külön /közös/ vonattal Németországba utaznia és pedig „cserkészkirándulás” megnevezés alatt, hogy a hivatalok ne csináljanak akadályokat.

Kérem azért, hogy az ottani hivatal szenteljen ennek az akciónál különös figyelmet, esetleg jelentse ide, hogy az ügyben milyen intézkedést tett.

miniszter helyett: Olvashatatlan aláírás.

Pecsét

589. forrás

Ugyanonnan Péter Mihály püspök válasza: /Gépírás./

A Szlovenszkói Tiszánineni Református Egyházkerület püspöki hivatala.

Tárgy: Munkás gyermekek II. nemzetközi összejövele, Halle a/S.
1930. július 19–27.

208/1930. sz.

Válasz 1930. április hó 9-iki 18.442/I-1930 számra.

Rimaszombat, 1930. április hó 22-én

Választ fenti számra való hivatkozással kérek!

Bizalmas.

Iskolai és nemzetművelődésügyi minisztérium referátusa Bratislava.

Fenti számú bizalmas felhívásra a következőkben van szerencsém válaszolni: Ami ezt a velem közlött, speciális esetet illeti, nekünk ennek az ellensúlyozása nincs módunkban. Mi csak annyit tehetünk, és azt mindig meg is tesszük, hogy a kommunisták által hirdetett egyház és nemzetellenes tanoktól, szószéki beszédeinkben, vallástanításunkkal, az iskolában, belmissziói munkálkodásainkban és az egyházi sajtó útján híveinket óvjuk és állandóan figyelmeztetjük őket, hogy ezen, a nemzetekre, a vallásra, az erkölcsiségre veszélyes tanításoktól tartsák magukat távol.

Én mint püspök, legközelebb is felhívom körlevelemben az összes lelkészeket, hogy ilyen irányban úgy szószéki, mint egyéb működésükkel, gyakoroljanak hatást a hívekre.

Azonban meg kell mondanom őszintén, hogy e veszedelmek elhárítására nem elégséges az egyházaknak akármilyen intenzív, bensőséges működése, az állami szervek hathatós támogatása nélkül.

Ki kell, habozás nélkül jelentenem, mint egyházunk egész egyetemében kialakult azon közvéleményt, hogy az egyházak az állami szerveknek ezt a támogatását különösen az iskolákban a legsajnálatosabban nélkülözni kénytelenek. Megállapított tény, és sajnálatra méltó jelenség, hogy - tisztelet a kivételeknek, - az iskolai nevelés mai irányzata nem siet az egyházak támogatására. Általános a panasz,- szülők, lelkészek részéről, - hogy számos helyt a tanár urak a vallástanításnak nem tulajdonítanak olyan fontosságot, mint amit megérdemel. A vallástani órák, a diplomok látogatásának szüksége nem hogy kidomboríthatnák, kelő nyomtatékkal, a tanár urak részéről, hanem azok, sokszor, elhangzott nyilatkozatuk szerint, felesleges ballasztnak látszanak feltüntetni. Nem hiszem, hogy ez az iskolai kormányzat tudtával történne, éppen azért szükségesnek tartanám, - tekintve a közös nagy célt: az állam és egyház érdekeinek védelmét, - ha méltóztatnék olyan irányú rendeletet adni ki, miszerint az iskolai igazgatók által figyelmeztetnének a növendékek, mily tárgy a vallás, a hit ügye és hogy a valláserkölcsei életnek milyen hatalmas eszköze az Isten igéjének a hallgatása, a diplomok látogatása, nemkülönben azt is igen fontosnak tartanám, hogy a vallástanítók díjazása, - amint e tekintetben már többször megkereste egyházkerületünk a magas minisztériumot, - ne legyen kötve a tanulók megszabott számához /20/, mert számos eset van arra, hogy ennél kevesebb tanuló után a vallástanítók már nem díjaztatnak s miután az egyháznak nincs anyagi módja a díjazásra, a vallástanításra nem fordítható elég gond.

Szívememen feküdvén a leiratban is érintett ügy, felfogásomat őszintén tártam fel. püspök.

590. Forrás

Dunáninnyi e. ker. irattárából - 269/1931. sz. - Sokszorosított./
Prezídium referátu ministerstva školstva a národnej osvety v Bratislave.
Predmet:KSC. Medzinárodný deň v proti nezamestnanosti dňa 25.februára 1931 - bezpečnostné opatrenie na Slovensku.

Čís.: 392 prez, ai 1931.

V Bratislave dňa 21. februára 1931.

Dôverné

Obežník čís. 29.

Všetkým školským inšpektorátom, riaditeľstvám stredných škôl a ústavov učiteľských na Slovensku.

Komunistická strana v Československej republike pripravuje na deň 25. februára 1931 „Medzinárodný deň proti nezamestnanosti“.

Akcie táro je schopná vyvolať nepokoje a demonštrácie.

K demonštráciám má byť použitá aj školská mládež, ktorá má byť vradená do demonštračných sprievodov dospelých. Školská mládež je navádzaná agitátormi aj k tomu, aby tohoto dňa usporiadala zvláštne demonštrácie pred školskými budovami a továrňami a aby dňa 25. februára 1931 už pred ukončením vyučovania opustila triedy a previedla školskú stávkou.

Dávajúc toto na vedomie žiadam, aby riaditeľstva stredných škôl a ústavov učiteľských učinili ihneď vhodné opatrenie, aby bolo zabránené akýmkoľvek prípadným demonštráciám v triedach a pred školskými budovami a aby mládež vhodným, spôsobom poučily, že nie je im dovolené zúčastňovať sa demonštračných sprievodov a upozornily ju na prípadné následky takéhoto počínania a na nebezpečie, ktoré z takejto účasti hrozí.

Pokiaľ ide o školy národné, nech školské inšpektoráty ihneď uvedomia všetky správy škôl ľudových a riaditeľstvá škôl meštianskych a to jak štátnych tak aj cirkevných o zamýšľanej akcii a uložia im, aby dbaly na to, aby k narušeniu školskej kázně nikde nedošlo.

Keby na niektorej škole predsa bola školská kázeň narušená, nech je podľa platných predpisov proti previnilcom zakročené a sem o tom ihneď podaná zpráva.

Za ministra: Dr. Hendrych v. r.

Ref. biskupskému úradu v Bratislave.

na vedomie s podotknutím, že pre krátkosť času nebolo možné príslušné opatrenie urobiť cestou tamojšej cirkevnej vrchnosti.

Za ministra: Nečitateľný podpis.

/Pečat./

Fordítás:

Az iskolai és nemzetművelődésügyi minisztérium referátusának elnöksége Pozsonyban.

Tárgy: Cs. K. P. Nemzetközi nap a munkanélküliség ellen 1931. február 25-én - közbiztonsági intézkedések Szlovákiában.

Pozsonyban, 1931. február 21.-én.

Bizalmas!

29. sz. Körlevél.

Valamennyi tanfelügyelőségnek, középiskolai és tanítóképző intézeti igazgatóságoknak Szlovákiában.

A kommunisták pártja és csehszlovák köztársaságban 1931. február

25-ére készíti elő a „Nemzetközi napot a munkanélküliség ellen”.

Ez az akció képes nyugtalanságot és tüntetéseket előhívni.

A tüntetésekre az iskolás ifjúságot is be akarják vonni, ezeket a felnőttek tüntető meneteibe akarják beosztani. Az iskolás ifjúságot agitátorok bujtogatják arra is, hogy ezen a napon rendezzen külön tüntetéseket az iskolaépületek és gyárak előtt és hogy 1931 február 25-én már a tanítás befejezése előtt hagyja el az osztályokat és hajtsa végre az iskolai sztrájkot.

Ezt tudomásul adva kérem, hogy a középiskolai és tanítóképzési igazgatóságok tegyenek azonnal alkalmas intézkedéseket, hogy meggátoltassanak bárminő esetleges tüntetéseket az osztályokban és az iskolaépületek előtt és hogy az ifjúságot megfelelő módon kioktassák, hogy nincs megengedve nekik a tüntető felvonulásokon való részvétel és figyelmeztessék az esetleges ilyen viselkedés következményeire és a veszélyre, amivel az ilyen részvétel fenyeget.

Ami a nemzeti iskolákat illeti, a tanfelügyelőségek azonnal értesítsék az elemi iskolák vezetőseit és a polgári iskolák igazgatóságait úgy az államiakat, mint az egyháziakat a tervezett akcióról és hagyja meg nekik, hogy legyen gondjuk arra, hogy az iskolai fegyelem sehol meg ne bomoljon.

Ha mégis valamely iskolánál az iskolai fegyelem megbomlana, az ellenszegülők ellen az érvényes előírások szerint lépjenek fel és ide arról azonnal jelentést tegyenek.

Miniszter helyett: Dr. Hendrych s. k. Ref. püspöki hivatalnak Pozsonyban. tudomásul a megjegyzéssel, hogy az idő rövidsége miatt nem volt lehetséges a megfelelő intézkedéseket az egyházi hatóság útján megtenni.

Miniszter helyett: Olvashatatlan aláírás.

/Pecsét./

591. Forrás

/Tiszáninneri e. ker. irattárából. 254/1934. sz. a. Eredeti sokszorosító gépen készült példány./

školsťva a národnej osvety v Bratislave. číslo: 42685/1-34.

V Bratislave dňa 23. marca 1934.

Vec: Maďarská propaganda v československo - maďarskom pohraničí. Obežník číslo 7.

Riaditeľstvom stredných škôl a učiteľských ústavov, riaditeľstvám meštianských škôl a ústavov pre uchýlnú mládež a správám ľudových škôl na Slovensku.

Krajinský úrad výnosom so dňa 19. januára 1934. čís.1330-1934/ prez. upozornil podriadené štátnehezpčnosťné úrady na Slovensku na ne-

správne označovanie Československej republiky a nesprávne používanie názvu „tót“ miesto „Slovák“

Na základe tohoto výnosu oznámil okresný úrad v Galante, že medzi školskými dietskymi maďarských škôl tiež pozorovať bežné užívanie názvu „tót“ pre označenie slovenských žiakov a slovenskej školy.

Štátnebezpečnostný úrad ďalej zistil, že v maďarskej tlači, rádiu a maďarskej verejnosti v zahraničí vôbec možno veľmi často pozorovať, že československá republika pravidelne označovaná je za Republiku „Česku“. Podobne i vláda ČSR a čsl. armáda je vždy označovaná ako „česká vláda - česká armáda“. Robí sa tak iste len za tým účelom, aby názov československý bol úmyselné vylučovaný a tým bol daný výraz tomu, že Slovensko nie je uznávané za neodlučiteľnú časť nášho štátu, ale len za dočasné Čechmi obsadené zemie.“

Ďalej vyskytuje sa v ostatnej dobe viac ako pred tým označovanie Slovákov v maďarskej reči slovom „tót“ ktorého pomenovania používa sa v Maďarsku demonštratívne.

Následky tohoto sú pozorovateľne aj u nás, menovite medzi maďarským žiactvom a obyvateľstvom, ktoré používa názvu „český“ miesto „československý“, alebo pomenovanie „tót“ miesto „Slovák“ bez toho, že by si uvedomilo, že ide o názvy nesprávne, resp. ponižujúce a potupné pre Slovákov a tendenčne užívané napriateľmi nášho štátu.

Dávajúc toto na vedomie žiadam profesorské a učiteľské sbory, aby v styku s obyvateľstvom pri každej príležitosti vysvetľovaním a poučovaním upozorňovali na nevhodnosť používania týchto závadných názvov a každé provokatívne používanie týchto označení s intenciou ponižiť alebo zosmeniť štát a národ, oznámili štátnebezpečnostným úradom.

Pokiaľ ide o používanie týchto závadných názvov u žiactva škôl poukazujúc na ustanovenia výnosu min. škol. a nár. osvety zo dňa 12. apríla 1933. čís. 40059/1/ Vestník 1933. soš. 4. čís. 25. str.

81/ doplneného výnosom min. škol. a nár. osvety zo dňa 11. septembra 1933, čís. 4104/prez. / Vestník 1933. soš. 9. čís. 62. str. 254/ a výnosom referátu min. škol. a nár. osvety zo dňa 13. októbra 1933, čís. 2529/prez. čís. ob. 163-33/, žiadam, aby bolo žiactvo vo vyučovacích hodinách a pri každej príležitosti poučované a vystríhané od používania závadných názvov a označení a vyzvané, aby na to upozornilo i svojich rodičov, súrodencov a priateľov.

Za ministra: Písecký v. r.

/Fenti körlevél kísérőleveli/

Všetkým školským inspektorátom na Slovensku.

na vedenie a k doručeniu. Žiadám, aby školský inšpektori bedlive dozerali na svedomitie plnenie tohoto výnosu. Výnos tento dávam súčasne na vedomie všetkým biskupským úradom a žiadám aby podobné opat-

renia učinily, pokiaľ ide o školy cirkevné a školské stolice .

Za ministra: Písecký v. r.

Všetkým biskupským úradom na Slovensku
na láskavú vodomosť so žiadosťou o učinenie podobného opatrenia,
pokiaľ ide o školy cirkevné a školské stolice.

Za ministra: Písecký v. r.

Fordítás: /hivatalos, irattári szöveg/

Az iskola és nemzetművelődésügyi minisztérium referátusa, Pozsony.
42685/I-34.

Pozsony, 1934. március 23.

Tárgy: Magyar propaganda a csehszlovák- magyar határvidéken.
7. sz. Körlevél.

Középiskolák és tanítóképzők igazgatóságának, polgári és javító-intézetek igazgatóságának és az elemi iskolák igazgatóságának Szlovenszón.

Országos Hivatal 1934 jan. 19-én kelt 1330-1934 sz. végzésében figyelmeztette az alárendelt szlovenszói hivatalokat a csehszlovák republika helytelen megjelölésére, valamint a „szlovák” helyett „tót” elnevezés helytelen használatára.

E végzés alapján jelentette a galántai járási hivatal, hogy a magyar iskolákban a gyermekek közt a szlovák tanulók és a szlovák iskolák jelzésére szintén tapasztalható a „tót” elnevezés használata. A hivatalok tudomására jöttek annak, hogy a magyar sajtóban, rádióban és általában a magyar közvéleményben /határontúli!/ gyakran megtapasztalható, hogy a Csehszlovák republika rendszerint „Cseh” republikának van jelezve. Hasonlóképpen a ČSR kormány és hadsereg mindig úgy van jelezve, mint „Cseh kormány - cseh hadsereg”. Bizonyára azzal a céllal történik ez, hogy a csehszlovák elnevezés szándékosan kizárt legyen s ezzel kifejezést adjanak annak, hogy a szlovákság nincs elismerve államunk elválaszthatatlan részének, hanem csak a csehek által ideiglenesen elfoglalt területnek.

Tovább kitűnik az utóbbi időben inkább, mint azelőtt a magyar nyelvben a szlovák jelzés helyett a „tót” szó, amely elnevezést Magyarországon demonstratívén használnak.

Ennek következtében észlelhető nálunk is, különösképpen a magyar tanulók és lakosság közt, hogy a „csehszlovák” név helyett „cseh” elnevezést használnak, vagy „szlovák” helyett „tót” megnevezést a nélkül, hogy megértenék azt, hogy helytelen elnevezésről, resp. megalázásról a szlovákság legyalázásáról és államunk ellenségeinek tendenciális használatáról van szó. Midőn ezt tudomásul adom, kérem a tanári és tanítói testületeket, hogy a néppel való minden érintkezés alkalmával felvilágosítással és oktatással figyelmeztessék ezen helytelen elnevezések használatára és minden provo-

katív használatát ezen jelzéseknek az állam és nemzet intenciós megalázását és kigúnyolását illetőleg jelentsék a közbiztonsági állami hivataloknak.

Amíg a tanulók használják ezeket a helytelen kifejezéseket, utalva az Iskola és nemzetművelődésügyi min. 1933. ápr. 12-én kelt 40639/I-1933 sz. Vestník 4. füzet 25. sz. 81. oldal, kiegészítve az iskola és nemzetművelődésügyi min. 1933 szept. 11-én kelt 4184/el. Vestník 1933, 9. füzet, 62. sz. 254. oldalon levő végzésével és az iskola és nemzetművelődésügyi min. referátusának 1933 okt. 13-án kelt 2329 és 163/1933 sz. végzésére, kérem, hogy a tanulók a tanítási órák alatt minden alkalommal kioktattassanak a helytelen kifejezések és nevek használatáról és szólíttassanak fel, hogy erre szüleiket, rokonaikat és barátaikat is figyelmeztessék.

Miniszter helyett: Písecký s. k.

A szlovenszkói püspöki hivatalnak.

Szíves tudomásul és hasonló közbelépés gondoskodásáról kérem intézkedni mindaddig, mi felekezeti iskolák vannak.

Miniszter helyett: Písecký s. k.

A szlov. tiszáninneri ref. egyházkerület püspöki hivatala. 854/1934. sz. Csicsér: 1934. ápr. 30.

Nagytiszteleltű Ref. esperesi hivatalnak Szeszta, Nagygéres, Kisazar, Hanva, Salamon.

Az iskola és nemzetművelődésügyi minisztérium referátusának fenti átiratát megküldöm azzal, hogy a benne foglaltakról a ref. iskolák igazgatóságait kiértesíteni szíveskedjenek.

Atyafiul szeretettel: püspök.

592. Forrás

Abaújtornai e. m. irattárából - 120/1936./ Gépírás

A Szlovenszkói Tiszáninneri Református Egyházkerület Püspöki Hivatala. Predmet –Tárgy Iskolakötelesek tánciskolákból való eltiltása.

133/1936. sz.

Választ a fenti számra kérek

Velké Kapusány, 1936 febr. 11. Nagykapos.

Nagytiszteleltű Ref. esperesi hivatalnak Szeszta

A kassai II. sz. tanfelügyelői hivatal 1936 febr.-4-iki 510/1936 sz. átiratában jelentette az itteni hivatalnak, hogy iskolalátogatásai alkalmával megdöbbenve konstatálja, hogy tankötelesek tánciskolába és táncmulatságba járnak. Ez ügyben jelentést tett a moldavai járási hivatalnak, valamint az

iskolaügyi referátusnak is a vizsgálat megindítása érdekében. Ez ügyben kéri az itteni hivatalt is, hogy figyelmeztetendők a jabloncai, körtvélyesi, szádalmási, tornagörgői, méhészkei, szédelői, áji és a zsarnovi presbitérium, mint iskolaszék, illetve az ottani tanköteles gyermekek szülei, hogy a tánciskolába és a táncmulatságon való részvétel a tankötelesek részére szigorúan tiltva van. Kérem ez ügyben az Esperes urat, hogy a fenti átirat tartalmáról szíveskedjék kiértésíteni nevezett iskolák elnökségeit, hogy a jelzett ügyben szigorú intézkedést vár a püspöki hivatal is. A tett intézkedés eredményéről szóló jelentését mielőbb várom.

Atyafiúi szeretettel:

Pecsét: Biskupský urad ref. dištriktu predtisského na Slovensku, A Szlovenszkói tiszáninneri ref. egyházkerület püspöki hivatala./

Dr. Magda Sándor, püspök.

593. Forrás

/Abaujtornai e. m. irattárából. 120/1936 Gépírás./

Seniorský úrad ref. abaujturnánskej cirkevnej župy.

Tárgy: Iskolakötelesek eltiltása a tánciskoláktól és táncmulatságoktól.

Választ a fenti számra kérek.

Cestice–Szeszta, 1936. február 13.

Református presbitérium–iskolaszéknek

A kassai 11. sz. tanfelügyelői hivatal a főtiszt. püspöki hivatalhoz küldött 510/1936. sz. átiratában megdöbbenve konstatálja, hogy tankötelesek tánciskolába és táncmulatságokra járnak s midőn a püspöki hivatal ez ügyben szigorú intézkedésre kéri, egyben jelzi, hogy arról a vizsgálat megindulása érdekében jelentést tett a moldavai járási hivatalnak és az Iskolai Referátusnak is.

Minden jó érzésű embernek helyeselni kell ezt a hatósági intézkedést, mely már régebben elkelt volna. A tanfelügyelőség megállapítása letagadhatatlan tény, s szomorú bizonyága a szülők erkölcsi felfogásának, gondatlanságának, mellyel gyermekeiket szabadjukra eresztik, nem törődve a veszéllyel, mely gyermekeik lelkét az említett helyeken és alkalmon fertőzi és mételyezi.

Tánciskolák és táncmulatságok látogatása tanköteles gyermekednek szigorúan tilos, e tilalom betartását a járási hivatal ellenőriztetni fogja s a gondatlan szülőket szigorúan megbünteti.

De szükséges, hogy ez ügyben az iskolaszék is megtegye a maga kötelességét.

Szigorúan felhívom azért a presbitérium-iskolaszék s annak elnökségét, hogy az iskolás gyermekeket a tánciskolában és táncmulatsá-

gokban való megjelenéstől és részvételtől tiltsák el, magyarázzák meg a szülőknek, hogy gyermekeik lelkéért Istennek, egyháznak, társadalomnak felelőséggel tartóznak, hogy gyermekeknek tivornya-helyeken semmi keresnivalójuk s a gyermeknek engedett nagy szabadság elsősorban a szülőkre hoz nagy veszedelmet.

Minthogy pedig a főtiszt. püspöki hivatal tőlem ez ügyben márc. 1-ig jelentést vár, a presbitériumiskolaszék jelentését ez tett intézkedéséről s annak eredményéről f. év febr. 20. bevárom.

594. Forrás

/Beregi e. m. irattárából. 480/1936. sz. Gépírás./
Kárpátaljai református egyházkerület püspöki hivatala.
125. szám 1936.

Nagytiszteletű Esperes Úr!

Konventi lelkész elnök úr július 6-án vett irata szerint a prágai pénzügyminisztérium express levelét júl. 4-én vette kézhez, melyben felkéri a Konvent elnökségét, hogy az államvédelmi kölcsönjegyzésére a kebelbeli egyházközségeket, lelkészeket, gondnokokat hívja fel.

E konventi leirat értelmében bár az idő a jegyzésre már nagyon kevés, - felkérem Nagytiszteletű urat, hasson oda e rövid idő alatt is, hogy az egyházközségek, a lelkészi és gondnoki kar államvédelmi kölcsönjegyzésére a lehetőség határai között júl. 11-ig tegyen eleget, nehogy egyházunk illoyálitással illettessék.

Atyafiságos szeretettel vagyok Munkács 1936. július 8.

Bertók Béla s. k. püspök.

/Pecset: Kárpátaljai református egyházkerület püspöki hivatala, három nyelven./

595. Forrás

/Máramaros-Ugocsi e. m. irattárából - 425/1936. sz. - Gépírás./
425/1936.

Jegyzőkönyv.

felvétel a Ťačovon. Técsőn, 1936. IX. 24-én a ref. esperesi irodában. Jelen vannak Isaák Imre ref. esperes és ifj. Szabó Ferenc Ťačovai ref. vallásu állomási kiségitő a Čsd-nél.

Ifj. Szabó Ferenc esperes kezébe esküt tett le a következő szöveggel: „Én Szabó Ferenc esküszöm az elő Istenre, aki Atya Fiú, Szentlélek egy örök, igaz Isten, hogy szolgálatom és családom érdekei szem előtt tartásával mostantól kezdve, míg rendes vasúti szolgáltatásban leszek, az ür-

vacsorai boron kívül semmiféle szesztartalmú italt nem iszom, teljesen józanul élek, Isten engem úgy segítjen”.

Az eskü letétele előtt megmagyaráztatott esküt tevőnek az eskü szentsége, s az, hogy Isten a hamis esküt szigorúan bünteti.

Felolvastatott, megmagyaráztatott és aláíratott.

Isaák Imre s. k. esperes, Szabó Ferenc. s. k.

596. Forrás

/ Országos Református Lelkész–Egyesület irattárából./

Jelentés a 20 éves szenvedésekről a cseh rabságban.

1919 tavaszán a cseh legionáriusok zsipi paróchiám ajtaját betörték, mert én nem voltam otthon, feleségem és gyermekeim pedig a betörő csehek elől a faluba menekültek. A parochiáról a betörők csak kenyeret vittek el.

1919. év tavaszán az országúton 8 éves László nevű fiamat a cseh csapatok elfogták és Bátkába hurcolták. Bátkában a Farkas Márton bátkai tanítót zárták éjszakára, hogy majd másnap reggel törvényt ülnek felette. De éjszaka a vörös csapatok megtámadtuk Bátkát s a harc folyama alatt Farkas Márton tanító úr a fiamat kiszöktette a kamra ablakán s a gyermek éjfél körül azzal a hírrel jött haza, hogy nyolc vörös katona kivert Bátkából 400 csehet.

1919 tavaszán 2 cseh katona a tagom előtt elhúzódo országúton elfogott s agyon akart löni, mint kémét.

De egy nemesradnóti pásztorfiú könyörgésére elálltak az agyonlövéstől. Csak borzasztó fenyegetésekkel hazakergettek.

1919. tavaszául a zsípi parochia kertjéből néztem a feleségemmel együtt a csehek menekülését. 400 méter távolságból sortüzet kaptunk de a golyók csak a fejünk fölött fütyültek el.

1919. és 20.-21. ben a cseh csendőrök majdnem, minden héten felkerestek éjszaka különböző ürügyek alatt, de sehogy se tudtak belém kötni.

Az 1919. és 20. években egy fillér államsegélyt se fizettek. 1930. ban 42000 kč.- kongrua előleg visszafizetésére köteleztek, mivel nem tudtam visszafizetni 5 évig nem adtak egy fillért sem, 1931-ben a rimaszombati törvényszék /kerületi bíróság:/ elé állítottak egy hősi emléktábla avatási beszédem miatt, katonai ámtással és hazaárulással vádolva: de tanúim vallomása miatt kénytelenek voltak felmenteni.

1934-ben a cseh nemzeti ünnepre, mint feledi felügyelő lelkészt 10000. korona pénzbírság terhe alatt rendelt be szónoknak a feledi ref. templomba a feledi járási főnök. 1936-ban zászlósértés miatt 30 kč. büntetésre ítélték azért, mert a cseh zászlót barna rúdra szegelve tűztem ki. /a zászló ki nem tűzése irredenta bűn lett volna/.

1938. október havában 46 magyar katona jött Serkébe akkor mikor Rimaszécsnél a cseh legionáriusok és az önkéntes zsidó katonák Mesko Tibor hadnagyot és társait agyonlőtték. Serke község ujjongva virággal várta a 46 magyar katonát. A falut magyar nemzeti zászlókkal fellobogózták és a zászlót a ref. toronyra is kitűzték. A 46 magyar katonát délután több száz cseh katona, tankkal, gépfegyverrel és páncélautókkal üldözőbe vette és átűzte a trianoni határon. Ekkor Serke község bíráját és fiatalságát a cseh katonaság rettenetesen összeverte és börtönbe hurcolta.

Engem is elfogtak és 50 szuronyos katona kísért végig a falun, hogy majd elrettentésül agyonlőnek. De Varga János presbiter azt vallotta, hogy a toronyra nem én tűztem tüzettem ki a magyar zászlót, hanem ő tűzte ki a magyar katonaság kívánságára. Így én megszabadultam. De a vezető Kapitány revolverrel megfenyegetett, hogyha még egyszer ilyesmi történik majd hasba lő.

Egy pár nap múlva éjszaka 2 órákkor a parokhiámra tört a cseh katonaság s fegyvert kerseve mindent felforgatott. Mivel a parokhián fegyvert nem találtak a harangozóval együtt felvittek éjjel a templomba és ott is mindent átkutattak. Míg a kutatás folyt szuronyok között álltunk a harangozóval az úrasztala előtt. De ott se találtak semmit. Ennek dacára hajnalban a feledi őrházból gépfegyverrel lőtték egy ideig a serkei templomot. A gépfegyver golyók csak a tetőben tettek egy kis kárt.

1938. október havában árverést tűztek ki a csehek a serkei egyház ingatlan vagyona az én hátralékos földadóim miatt. Majd az egész évi fizetésemet adóba kellett adnom, hogy az egyház ingatlanai megmaradjanak. Az adóhivatali főnök azt mondta, hogy majd a templomunk jó lesz zsidó zsinagógának. A csehek vissza vonulásakor minden éjjel anyakönyvekkel raktam tele az ablakomat, mert attól féltem, hogy búcsúzásul majd megtüzelnek néhány golyóval.

Könyvet is lehetne írni a 30 éves kínszenvedésről. Kutya magyar disznó magyar volt a nevünk. Teljesen markukban volt az iskolánk szóval nagyobb rabok voltunk 30 év alatt mint a zsidók a babiloni vizek mellett.

Fő kínzóink nem a csehek, hanem a szlovák atyafiak voltak. A tót intelligencia gyűlölt és üldözött minket halálosan. Csehek adtak egyszer 1 millió korona államsegélyt. A ref. egyháznak, de a lutheránus tótok azt is elvették tőlünk. A tót lutheránusok voltak a magyart legjobban gyűlölő és üldöző pánszlávok. Hála Istennek, hogy elmúlt a 20 évi gyötrelmem!

Serke 1939. július 28.

Zajdó László ref. lelkész s. k.

/Pecsét/ A serkei Református Egyház Pecsétje.

597. Forrás

Jegyzőkönyv,
mely fölvétetett a jánosi ref. lelkészi hivatalban, a mai alulírott napon.
Jelen vannak alulírottak.

Farkas Márton tanító előadja, hogy: 1919. május havában, mint tanító, Bátkában működtem. A visszavonulóban levő cseh katonák elfogták Zajdó László zsípi ref. lelkész 8 éves fiát, ifj. Zajdó Lászlót is egy másik zsípi fiút, ki ugyancsak 8–10 éves lehetett. A két elfogott gyermeket kémnek tekintették és a ref. iskolában levő parancsnokságra hozták, majd ugyanott elzárták, miután általam a személyazonosságukat igazoltatták.

A cseh katonáknak a parancsnoka, miután igazoltam a két gyereket, rám bízta őket azzal, hogy reggelig semmi esetre ki ne engedjem. Mihelyt azonban bealkonyodott, körülnéztem, hogy cseh katonák vannak-e még községünkben s minthogy láttam, hogy lassan-lassan mind többen és többen hagyják el a falut és egészen bealkonyodott közben, a két gyerekre rázárt ajtót kinyitva, gyorsan hazaküldtek őket a réten át. Egyúttal az ablakot is kinyitottam, hogy majd a csehek előtt úgy tűnjék fel, hogy ők az ablakon át menekültek el.

Kelt Jánosiban, 1940. február 23.-án.

Előttünk, mint tanuk előtt: ref. lelkész, ref. tanító.

598. Forrás

Jegyzőkönyv.

Felvétetett Serkén 1940. február 25.-én a református lelkészi hivatalban. Jelen voltak Zajdó László ref. lelkész. Bodon István ref. tanító, Sz. Oros János harangozó, Zajdó Lászlóné és Bodon István ref. tanító valomása.

1938. okt. 5.-én egy kis magyar katonacsapat a trianoni határt átlépve Serkére jött. Serke község lakosai a falut magyar nemzeti zászlókkal fellobogózták s a magyar zászlót a toronyra is kitűzték. - Délután több száz főnyi csehszlovák katonaság jött Serkébe a magyar csapat ellen. - Hoszszas lövöldözés után a magyar csapat elmenekült. - A cseh katonaság a serkei ifjúságot összefogdosta.

Engemet is katonaság kísért a bíróhoz. Végül pedig Zajdó László lelkészt kísérte végig egy nagyszámú fegyveres csapat a falun a bíró házáig. - Ott kihallgatások folytak s úgy tudom, hogy Varga János presbiter ott azt valotta, hogy a toronyra nem a lelkész tűzette ki a zászlót, hanem a magyar katonaság. - Engemet és a lelkészt a cseh kapitány azzal fenyegetett meg, hogyha még egyszer ilyesmi történik, akkor minket hasba lövet. - A kapitány szavait Zajdó Lászlóm lelkésznek én fordítottam le. -

Bodon István s. k. ref. tanító.

II.

Sz. Oros János harangozó vallomása. -

1938. okt. 8. n engemet és a lelkész urat egy csendőrökből és katonákból álló csehszlovák csapat éjjel 2 óra tájban felkísért a templomba. Ez az éjszaka a magyar csapat Serkébe való bejövetele után volt. Ott kettőnket egy fegyveres őr felügyelet alatt az úrasztala mellé állítanak. A csendőrök és a katonák pedig átkutatták a templomot, a templompadot a tornyot és a templom környékét. Mivel fegyvert vagy kilőtt hüvelyt nem találtak, minket haza engedtek. - De reggeli 6 órakor a feledi őrház-tól páncélautóból gépfegyverrel lőtték a templomot. De szerencsére, a gépfegyver golyók nem nagy kárt tettek a templom tetőzetén. - A kis magyar csapat bejövetelekor a toronyra én tűztem ki a zászlót és én is azt vallottam, a cseh katonáságnak, hogy a lelkész úr nem is tudott a zászló kitűzéséről- Oros

Előttünk: Sz. Oros János. s. k. Harangozó Zajdó László ref. lelkész s. k. Zajdó Lászlóné s. k.

Egyház pecsétje.

599. Forrás

/Kivonat Csiszár Imre rimaszécsi lelkész leveléből. Kézírás./

Nagytiszteletű Lelkész úr!

Az 1930-as évek valamelyikében levelet kaptam a szlovák iskola igazgatójától /nő volt/ hogy a vallást ne magyarul, hanem az állam nyelvén tanítsam. - Én vissza írtam, hogy ezt nem tehetem.

Meg is indokoltam, hogy miért nem. De a levelet - sajnos - nem találom. - Annál többet zaklatott élőszóval.: Pl. Kihívatott a vallásóráról és a folyosón nekem támadt, hogy „nem lehet tovább túrni a magyar nyelven való tanítást, már csak azért sem, mert a róm. kat. pap is, a zsidó pap is szlovákul tanítják a vallást. Csak a ref. pap tüntet még mindig.” Ezeknek az elmúlt dolgoknak az a baja, hogy akármilyen hűséggel írja le az ember, mégis hiányos marad és pedig azért, mert nem lehet visszavarázsolni azt a „levegőt” és lelkiállapotot, amelyben történt. Még csak egyet: 1938. okt.ban miután már szabadlábba helyeztek. - de amikor már nagyon „forró” volt a levegő: ismét beállított hozzám két rendőr és azt mondták, hogy ha a községben valami kilengés lesz akkor ismét letartóztatnak. Hála Istennek, erre nem került sor. De azért ez izgatott legjobban... talán azért mert idegeim már kezdték felmondani a szolgálatot. - Rimaszécs 1940. III. 24. igaz tisztelettel és szeretettel:

Csiszár Imre s. k. ref. lelkész.

600. Forrás

/Csiszár Imre tulajdonából. - Kézírás./

39/1940. sz.

Nyilatkozat.

Alulírottak: Murányi István és Sosik János rimaszécsi lakosok, mint Rimaszécs községnek 1920. II. havától - 1923. szept. 23-ig volt községi bírója és törvénybírója, ezennel igazoljuk és bizonyítjuk a következőket:

Az 1921. év októb. hóban tudomásunkra jutott, hogy a „határ megállapító nemzetközi bizottság” bejárja a határ menti községeket és a helyszínen fogja tanulmányozni a viszonyokat, a „határok” végleges megállapítása előtt. Ugyanakkor olyan bizalmas értesítést is kaptunk, hogy „kérvényt” kell írni a határmegállapító bizottsághoz azért, hogy Rimaszécs községet csatolják vissza Magyarországhoz. Néhány megbízható emberrel megbeszéltük a teendőket. - Erre Csiszár Imre ref. lelkész megírta a „kérvényt”, hogy Rimaszécs községet gazdasági és megélhetési okokból csatolják vissza Magyarországhoz. De ezt a kérvényt még alá kellett írni - lehetőleg föltétel nélkül - a község lakóival és eljuttatni a határmegállapító bizottsághoz. Ezt a munkát az esti órákban Gál Károly, Murányi András, Murányi István és id. Rigó István, és másnap eljuttatták a határmegállapító bizottsághoz. - Ezért a cselekményért okt. 29-én a csehszlovák csendőrség a laktanyába vitte: Csiszár Imre ref. lelkészt, Gál Károlyt, Murányi Andrást, Murányi Istvánt és id. Rigó Istvánt. - ott kihallgatták őket, jegyzőkönyvezték és cirka t4 órai ott tartózkodás után elengedték. - Azonban Csiszár Imre ref. lelkészt két csendőr kísérte a parochiára ahol a csendőrök házkutatást tartottak, és az iratokat széthányták. -

A házkutatás után - néhány iratot magukkal véve - a csendőrök a parochiáról eltávoztok. - De az ezt két hónap alatt, a csendőrök közül, hol egyik, hol másik többször ellátogattak a parochiára. - Kelt Rimaszécs 1940. márc. 24.

Sósik János s. k., Murányi István s. k. volt bíró

601. Forrás

40/1940

Rimaszécs község elöljáróságától.

505/1940. sz.

A helybeli ref. lelkészi hivatal megkeresésére illeték és díjmentes!

Községi Bizonyítvány

Alulírott Rimaszécs község elöljárósága ezennel hitelesen igazolja, hogy Csiszár Imre ref. lelkész, rimaszécsi lakost 1938. szeptember 24-én a

csehszlovák csendőrség letartóztatta a rimaszombati fogházába zárta és 1938. szeptember 29-én betegségére való tekintettel - helyezte szabadlábra.

Igazolja a rimaszombati törvényszék által 374/z. k./ 1938 szám alatt kiállított „Prepustný list” - Elbocsátási igazolvány által is.

Rimaszécs. 1940. évi február hó 24-én.

Szenczi Ernő s. k. közjegyző. Hamar s. k. bíró.

/községi pecsét./

602. Forrás

/O. R. L. E. irattárából. - 116/a/1940.-/

A barsi ref. egyházmegye esperesi hivatal 565 - 1939. sz.

Nagytiszteletű Molnár Zoltán lelkész úrnak. Az ORLE közigazgatási főtitkárának. Hajdúhadház.

F. évi 140 sz. alatt kelt megkeresésére közlöm a következőket. Egyházmegyénk lelkészi kara, mint a kisebbségi sorsba jutott magyarság és reformátusság hivatott vezetője a cseh-szlovák uralom állandó és rendszeres nyomása alatt állott, hitéért és magyarságáért vállalta a református magyarságunkért áldozatos szolgálatát. Az illetőségi és állampolgársági, valamint kongruatörvények végrehajtása sikanériái sok lelkészi család életét megkeserítették. Évek hosszú során át a hontalanság és nélkülözés kísértetei között az isteni gondviselésbe és igazság szolgáltatásba vetett hit volt egyetlen támaszuk és reményük.

A csehszlovák uralom kezdetén a rudnai féle összeesküvésből kapcsolatban, letartóztatásban volt néhai Juhász Pál nagysallói lelkész, Szabó S. Zsigmond balkai lelkész, egyházmegyei lelkészegyesületi elnököt szintén letartóztatták, Léván fogva tartották, Konta Károly kiskálnai lelkész egyházkerületi tanácsbíró 1919 július havában letartóztatták, majd Nyitrán és Lipótváron internálták. Losonci egyház jelenlegi püspök lelkészét az ottani református iskola és egyház védelmében kifejtett munkájáért letartóztatták s a besztercebányai és pozsonyi ügyészségen hosszabb ideig szenvedett fogságot. Szabó István pozbai, jelenleg lévai segédlelkész nővérével Szabó Erzsébet tanítónővel együtt a magyar kultúregyletben és a gyülekezetben végzett nemzethű munkálkodásukért kémkedés vádjának ürügye alatt a pozsonyi törvényszéken egy hónapig vizsgálati fogságban tartották. Mindannyian fényes bizonyosságát adták hitükhöz és fajukhoz törhetetlen hűségüknek.

Birtha József lévai lelkészt több ízben is internálták, úgyhogy 1919. július havában az üldözések elől az anyaországba költözött.

Súlyos kálvária járás volt egyes lelkészekre nézve az állampolgársági

törvény alkalmazásának kegyetlen gyakorlata, minek következtében az állami kongrua-illetmények kifizetésénél sok lelkészt érzékenyen megrövidítette, elég ha arra utalok, hogy néhai Sebestyén Ferenc garamlöki lelkész negyven évi szolgálatából csak hármat, Kövy Árpád losonci lelkész 21 évi szolgálatából pedig semmit sem ismertek el, dr. Agyagási Sándor garamvezekényi lelkész és néhai Boldizsár

György mohi lelkész szolgálatát is a tárgyi igazságával, megcsúfolásával csak az állampolgársági esküvel kapcsolatos eskü letételének napjától ismerték el. Kiváló tiszteletem nyilvánításával maradtam

Léva, 1939.július 31.

Késs szolgája: Czeglédy Pál s. k. esperes.

/Barsi egyházmegye esperesi pecsétje./

603. Forrás

/O.R.L.E. irattárából. - 116/a/1940. -/

Az alsó és felsőbalogi ref. egyház lelkészi hivatalától.

318/1939. szám

Nagytiszteletű Ref. Esperesi Hivatalnak. Runya.

Hivatkozással a Nt. esperesi hivatal 994/39, XI. számú körlevelére jelentésemet, mély tisztelettel a következőkben adom meg:

Samu István alsó és felsőbalogi ref. lelkész, 35 éves, nős alsóbalogi lakosnak a /cseh uralom és elnyomatás éveiben elszenvedett sérelmei:

Állásomat az alsó és felsőbalogi ref. egyházban 1936. január hó 19-én foglaltam el, amikor is végtelen szomorúsággal és szívfájdalommal láttam, hogy reáliskolás gyermekeink közül 45 jár az állami, helyben levő tót iskolában. Azonnal megkezdtem felvilágosító és nemzetmentő munkámat magán beszélgetések, családok felkeresése és templomi szószéki beszédeim által. Fél évi kemény küzdelmem eredménye volt, hogy már 1935 június végén a tót iskolában járó 45 ref. gyermekünk közül 43 visszajött ref. iskolánkba és beiratkozott a követhető iskolai tanévre, -2 elvégezte iskoláit ekkor. Ennek lett a következménye, hogy a tót iskola 43 gyermekkel megfogyatkozva, második tanerejét elvesztette. Reám nézve pedig úgy alakult a következmény, hogy a cseh csendőrség erélyes nyomozást vezetett be, aminek eredménye lett, hogy ellenem állami iskola elleni izgatás miatt vádat emelt a rimaszombati ügyészség. Bíróságról bíróságra hurcoltak, idéztek, én fellebbeztem minden ítélet ellen, - mert természetesen a vádban elmarasztaltak, - végül is perújítást kértem, amikor aztán hosszú időre elhallgatott a dolog. Közben egyik iskolánkban egy összejevetel alkalmával, - az ott jelenlevő tót körjegyző észrevette, hogy a Masaryk köztársasági elnök arcképén valami kis folt van. Ő ezt azonnal jelentette

a járási hivatalnak telefon útján, ahonnan a helybeli csendőrség utasítást kapott a kép azonnali elkobzására. Alig virradt föl a másnap, amikor csendőrségi járőr vert föl álmomból és vitt a csendőrségre, ahol három óras kihallgatás következett rettentő fenyegetések között, hogy az elnök arcképének bemocskolása, még ha nem is az én munkám is, de föltétlenül az én cseh állam elleni izgatásomnak az eredménye, amiért én vagyok felelős elsősorban is. Újból jöttek a meghurcoltatások a feledi járásbírószékre, ahol a cseh állam elnökének képe bemocskolása vádjával s egyben ezzel összefüggően a cseh állam megcsúfolása vádjával letten vádolva és elítélve 1000 cseh korona pénzbírságra és 3 napi elzárásra. Fellebbeztem a pozsonyi országos hivatalhoz, ahol a vádat ellenem nem ejtették ugyan el, de a büntetést leszállították 500 cseh koronára és 3 napi elzárásra. Fellebbezésnek helye nem volt, a büntetést lefizettem, csupán az elzárástól mentesültem úgy, hogy azt felfüggesztették 3 évi próbaidőre. Úgy látszik fontos volt a pénz befizetése. Ebből az ügyből kifolyólag azonban folyt már ellenem az eljárás a rimaszombati állami ügyészségen is, államellenes izgatás és címer gyalázás vádjával. Tárgyalás volt két ízben, de ítélet hirdetés nem, mert én újabb és újabb tanukat sorakoztattam föl, egyszóval húztam az időt, tudva azt, hogy aki időt nyer, életet és csatát nyer. Még nem ért befejezést ez az ügy sem, amikor eljött az 1937-ik iskolai év vége. Hallottam már előbb, hogy a tót állami iskola igazgató-tanítója sorba járja híveimet és mindenféle ravaszággal, csábítgatással és ígéretessel arra akarja rábírní a szülőket, hogy gyerekeiket a következő iskolai esztendőre a tót iskolába írassák be. Lementen tehát az iskolai év utolsó napján, a bizonyítvány kiosztáskor iskoláinkba s beszédet intéztem gyermekeinkhez, felhíva figyelmüket arra, hogy mit követel és mit vár ref. egyházunk, mint szenvedő magyarságunk iskolás gyermekeinktől, mint ref. magyar jövődő ígéreteitől. Besúgás és elfordítás által ennek az lett a következménye, hogy egy újabb vádat emeltek ellenem állami iskola elleni izgatás miatt, ahol sajnos, előfordult az a szomorú dolog is, hogy éppen két ref. magyar gyermek vallott ellenem, hogy igen izgattam a tót iskola ellen, mert azt mondtam, hogy a tót iskolában nem nevelnek becsületes embert, ott csak a gazemberségre tanítják a tanulókat. Mindezt azért csinálta és rendezte meg így az ekkori tót iskola tanítója, mert beszédem után gyermekeink közül, - az ellenem valló kettőt kivéve, - egyetlen egy sem ment a tót iskolába. Folyt az eljárás ellenem, ment a meghurcoltatások özöne, csendőrségről, bíróságra Feledről–Rimaszombatba, onnan újra vissza és minden előlről. Rettentő sok lelki és testi megpróbáltatásaimhoz hozzájárult még az is, hogy igen sok költségembe került mindez, mert ügyvéd nélkül meg sem mozdulhattam, ha elítéltek és ha fellebbeztem is, a tanuk költségeit mind a számlámra írtak s időnként jött a fizetési felszólítás, utána pár nap múlva jött a végrehajtó és foglalt, nekem pedig lassan és

csöndesen fogyott a pénzem, mert fizetnem kellett... Most már előjött az előbbi iskola és állam elleni izgatás vádja is.

Már minden összetornyosult a fejem fölött s elkészültem arra minden idézéskor, hogy börtönbe kell kerülnöm. Ezen közben pedig egyik házkutatás a másikat érte úgy hogy a csendőrség már állandó és kellemtelen vendégem volt... Ha kimozdultam hazulról már nyomoztak hová megyek, merre Járok?! Templomi beszédeimről állandó tájékozódást szereztek, minden különösebb alkalommal láttunk a templomban egy-egy cseh kémét és besúgót..., Isten végül is megelégelte a megpróbáltatásaimat és meghurcoltatásaimat s jött egy kegyelmi rendelet, aminek következtében az állam elleni izgatások vádját megszüntették ellenem, de még mindig eljárás alatt állott az iskola elleni izgatás ügye... Ez csak akkor szűnt meg, amikor 1938. november 2-án minden szenvedő magyar ügyet véglegesen elintézték s mireánk 20 esztendő alatt meghurcolt és megpróbált magyarokra fölragyogott a szabadulás és a drága Magyar hazába való visszatérésnek áldott napja

....

Legyen Istennek hála, aki lelki, testi és anyagi szenvedésünk után megkönnyorült rajtunk s elvette rólunk a megpróbáltatások sötét fellegét. Tudom, hogy a szenvedés nevelő eszköz Isten atyai kezében és hogy ő minden rosszból jót hoz elő egykor s minden elszenvedett bántalmat javunkra is fordít, azonban itteni lelkészi állásomban, a cseh elnyomás alatt az utolsó 3 esztendő keserves emléke kitörölhetetlen sötét betűkkel lett beírva lelkembe, mert csak a Jóságos és kegyelmes Isten a megmondhatója, hogy ezalatt az idő alatt testben, lélekben és anyagiakban mennyi szenvedésen és mennyi veszteségen kellett keresztül mennem... Lehet, hogy mégis javamra lesz egykor mindez, legyen azért Istennek hála érette!!

Alsóbalogon. 1939. VII. 28.

Samu István. s. k. ref. 1elkipásztor.

604. Forrás

/O.R.L.E. irattárából. -116/a/1940. sz. Gépírás./

A Máramaros-Ugocsi ref. egyházmegye esperesi hivatala.

Tárgy: Orle közig. főtitkár levelére válasz. 277. sz. 1939.

Válasz 140/1939 Técső, 1939. VII. 24.

Nagytiszteletű Főtitkár Úr!

Hozzám intézett levele alapján szeretettel tudatom, hogy a Máramaros-Ugocsi egyházmegye területéről a gyászos emlékű cseh uralom alatt Peleskey Sándornak a viski lelkészi állásáról el kellett távoznia,

Kovács Dezső gödényházai, Dr. Sárkány Lajos királyházai, Horkay Bar-na nagyszöllősi lelkipásztorokat, 10 perces becsomagolási időt adva, elhurcolták s a magyar határon át kítették, Lajos Sándor fancsikai és Isaák Imre técsői lelkészt és esperest állampolgárság hiánya ürügyével 10.000 pengőnek megfelelő összeg visszafizetésére ítélték, mind a kettő nagy családú, Kovács Dezső gödényházai lelkészt ugyanezen a címen 4 ezer, néhai Bihary Lajos dalánki lelkészt 4 ezer, Horkay Lajos salánki lelkészt 7 ezer pengő visszatérítésére ítélték s mindez azért, mert gerinces magyarok voltak. Zsurki József nagypaládi lelkész, Kormos Márton nagypládi tanító többször állottak kémkedéssel vádolva bíróság előtt. Kormost előbb el is ítélték hosszú letartóztatásban maradás után, később felmentették. Kiss István tiszaujlaki lelkészt kémkedéssel gyanúsítva 11 hónapi előzetes letartóztatásban levés után felmentették, majd egy évi börtönre ítélték, a másodszori letartóztatásra már nem volt idejük. Isaák Imre técsői lelkész és esperest többször akarta a técsői és a rahói nyomozó csendőrség kémkedés és államellenes magatartás gyanúja alapján letartóztatni és a huszti ügyészség börtönébe elhurcolni, amint az a cseh uralom megszűnése után a csendőrség és a járásfőnökségen megtalált iratokból kitűnt, a viselt tisztség iránti respektus és a técsői derék járási főnökség a técsői református magyarság agreszív magatartása azonban megmentették őt a börtöntől. Lajos Sándor fancsikai lelkésznél az ukrán uralom alatt alapos házkutatás volt, de a keresett iratok, meg a zászló mégsem került elő, Isaák Imrét az ukrán uralom utolsó heteiben s kivált az utolsó két napon és éjszakán állandó fegyveres szics tartotta szemmel, ezt a szicszet kézitusában agyonlőtték. Ugyancsak Isaák Imrét vajáni lelkész korában két ízben tartották 6–6 hónapon át szigorú csendőri felügyelet alatt. -

Szabó Béla jelenleg pozsonyi, azelőtt huszti lelkész több héten át naponta kétszer volt köteles a csendőrségen jelentkezni, olyan szigorú rendőri felügyelet állott. Tornyai János tekeházi lelkésznél igen szigorú házkutatás volt zászló után. Hadar Gyula feketeardói, előbb bácskai lelkészt három évi kongruájának elvesztésére ítélték államellenes magatartása miatt. Szük Sándort, Verbóc lelkészét letartóztatták államellenes vádjával, 80 esztendő voltára tekintettel azonban őt ugyan szabadon bocsátották, fiát ellenben a hírhedt rahói internáló táborba vitték. /Helyettem kis virág tégy vallomást jeligére/ Király Kálmán tivadarfalvai volt segédlelkészt 100 korona pénzbüntetésre ítélték, mert bejelentés, illetve engedély nélkül ifjúsági köri összejevetelt tartott. El lehet mondani, hogy egyházmegyénkben alig volt lelkipásztor, akit valamelyes ürüggyel, anyagi és lelki téren végzett erős zaklatással ne gyötörtek volna és pedig állandóan. A református lelkész homlokára rá volt sütve a csehek és ukránok részéről a megbízhatatlanság bélyege s ezt mi kifelé kénytelenek

voltunk visszautasítani, de belül boldogan hordoztuk azt a reménységet, hogy bizonyosan és pedig a ref. lelkészi munka által elsősorban, vissza-kerülünk az anyaországhoz

Anyagi téren azzal zaklattak, hogy 1919/20-ra a szlovenszkói magyar nemzetiségű lelkészek nem kaptak semmi segílyt.

Röviden egybefoglalva ezeket vetem hirtelen papírra, de élőszóval még majd többet is mondhatok.

Szeretettel vagyok tisztelő szolgatársa: Isaák s. k. esperes

605. Forrás

/Kivonat dr. Sárkány Lajos királyházi lelképásztor leveleiből./

A csehek elismerték állampolgárságomat eleinte, amikor annak igazolására legalizált domovski listet kértek, később kipróbáltak egy legfels. bírósági döntvényt, amely szerint az állampolgárság alapját képező illetőséget az 1886. XXII. t. c.

6-11§-a alapján nem lehet hallgatólagosan szerezni, mint az azelőtti magyarzat szerint lehetett, hanem az 1879. t. c. szerint az 1871. június 15-én lakást állapították meg irányadónak. Így az állampolgárságot csak két öreg tanúnak a község kötelékébe való felvételükre vonatkozó vallomása után, fellebbezések és „kenés” mellett 6 évi utánjárással nagy nehezen tudtam megszerezni.

Ez az illetőség Feketeardó községben jutott részemre. Ez a község azonban a bécsi döntés alapján magyar területre esett, királyháza pedig nem s mivel így elvesztettem szerintük az állampolgárságot is, a novemberi /1938/ kiutasítások rendjén engem is kiutasítottak Királyházáról, családommal együtt 10 percnyi idő alatt, csak egy kézitáskába való csomagolást engedve meg. Áttettek a határon Feketeardónál. Feleségem kórházban feküdt, így nem jöhetett ki, fiam szintén nem, mert Pozsonyban tanult. Később feleségemet is kiutasították, aki aztán a bútorokkal együtt utánam költözködött. Mindkét kiutasításról szóló eredeti dokumentumokat általam hitelesített másolatokban mellékelten küldöm.

2 drb. melléklet.

Kiváló tisztelettel maradtam alázatos szolgája

Dr. Sárkány Lajos ref. lelkész.

Pecsét: A ref. egyház lelkészi hivatala Királyháza

606. Forrás

/A mellékletek: A cirilbetűs kiutasítási végzésnek csak a magyar fordítását közlöm./

Copia. A Járási Hivatal Nagyszőlősen. szám 2651. elnöki. 1938. november 23-ik napján. Végzés.

Kiutasítom Sárkány Paula feketeadói illetőségű, királyházi lakost családjával együtt a Csehszlovák republika területéről és egyidejűleg felszólítom őt hogy jelen végzés kézbesítésének napjától kezdve 48 órán belül hagyja el a republika területét, mert ellenkező esetben karhatalommal fogom a határon áttenni. Ez ellen a kiutasításom ellen fellebbezésnek helye nincsen. A kiutasított magával viheti az összes ingóságait.

Járási főnök: Hlavaček m. pr.

2P. bélyeg. Hogy ezen fél által készített fordítás az eredetivel /idefűzött orosz nyelvű okirat/ Mindenben megegyezik, ezennel tanúsítom. 261/1939. ford szám. kelt Munkácson, ezerkilencszázharminckilenc évi február hó 16.-ik napján. /1939. II. 16./ P. h. Dr. Jaczkovits István s. k. kir. közjegyző.

sz. III-1940. Királyházi ref. lelkészi hivatal. Hogy a fenti másolat az eredetivel szóról szóra megegyezik, hivatalosan igazolom. Királyháza 1940. május 20.

Dr. Sárkány Lajos ref. lelkész.

607. Forrás

Copia. Igazolvány.

Igazolom, hogy Dr. Sárkány Lajos 1885. szeptember hó 7-én Feketeardóban született. Ide való illetőségű, volt királyházi lakos, ref. lelkészt, folyó hó 23-án a cseh hatóság Szászfalu község határánál Magyarországra kiutasították. Feketeardó. 1938. november 28. P. H. Baczonyi Mihály s. k. örk. sz. III-1940. Királyházi ref. lelkészi hivataltól: Hogy ez a másolat az eredetivel szóról szóra megegyezik, hivatalosan igazolom. Királyháza/ 1940. április 30.-án

Dr. Sárkány Lajos, ref. lelkész. Pecsét: A ref. egyház lelkészi hivatala, királyháza.

608. Forrás

/O.R.L.E. irattárából. - 116/a/1940. sz./

Seniorsky úrad ref. abaujturnanskej cirkevnej župy.

Az abaujturnai református egyházmegye esperesi hivatala.

Tárgy: Abaujtonnai egyházmegye bebörtönzött s különösen szenvedett lelkészek a csehek alatt.

140/1939. számra.

Cestice–Szeszta. 1939. júl. 27.

Nagytiszteletű Molnár Zoltán ref. lelkész úrnak, mint az ORLE közigazgatási főtitkárának.

Hajdúhadház.

Kedves Testvérem! Fenti ügyben fenti sz. a. hozzám intézett megkeresésedre közlöm veled bebörtönzött s másképpen szenvedett lelkésztestvéreim névsorát a szenvedéseit a következőkben:

1. Börtönbüntetést szenvedtek voltak: a/ Körössy Sámuel hernádsadányi lelkész. 1935. szept. elejétől 1939. márc. végéig volt a kassai ügyészség börtönében vizsgálati fogságban. Tehát 1 ½ évig. László nevű tanárjelölt fiát kísérte el a hidasnémeti állomásra, ott fogták el, persze ennek se volt semmi bűne /t. i. a fiúnak/, mégis mindkettőt ily sok ideig fogva tartották. Nem ítélték el őket, mert nem volt hozzá alapjuk, de mégis megszenvedtették mindkettőt a modern /vagy csak a cseh?/ judikatúra nagyobb dicsőségére. A másfél év alatt Körössyt cellájában több ízben felkeresték a cseh. detektívek s földbirtok és fényképen felmutatott ház ajándékozásával biztatták meg, ha egyházmegyebeli lelkésztársairól kompromittáló adatokat szolgáltat. Természetesen a kísértésnek nem volt semmi eredménye.

b/Nagy Á. Zoltán körtvélyesi lelkész. 1938. aug. 19-én tartoztatták le kémkedés /magyar kémmelel való érintkezés/ címe alatt. Ungvárott börtönözték be, rettentően összekínózták s börtönéből csak a müncheni döntés után szabadult ki.

2. Kiutasítottak:

a/Papp József nagyszalánci lelkész, e. m. főjegyző és tanácsbíró. 1938. nov. 21-én cseh csendőrök előtt kellett a toronyba felmenni és a zászlót bevonni, ezután 1/4 óra alatt kikergették feleségével együtt. 1939. febr. végéig vallástanár volt Rimaszombatban, azóta állás és fizetés nélkül van.

3. állampolgárságtól megfosztottak:

néhai Idrányi Barna nagyszalánci lelkész, esperes, majd püspök, Vajthó Lajos hernádcsányi lelkész. em. tbíró. Kovács Lajos abaújnadasdi, Hörccsik András péderi, Kőszeghy Gábor tornagörgői, Nagy Á. Zoltán körtvélyesi, Csatáry Gyula beszteri, Csete Gyula barkai, Pásztor István volt Bárcái, Bodnár János volt csécsi lelkészek. A két utóbbi az anyaországba költözött időközben, a többiek a cseh uralom vége felé nagy keservesen sok pénzért megkapták az állampolgárságot, kezdő kongruát "élveztek", de az 1921–1926-ig kapott államsegélyeket /összegeben 30–40000 cseh korona/ visszavették tőlük.

Szabonya István volt gyerkei, jelenleg már nyug. lelkészt sok ideig vegzálták s cseh csendőrök. Minden alkalommal bátran s gerincesen viselkedett. Simon József szeszta lelkésznél fegyver után kutattak s számtalanszor kapott csendőri látogatást anyakönyvi adatok beszerzése címén, különben mindig e címen történtek a csendőri látogatások valamennyi lelkésznél mindannyiszor, valahányszor a volt cseh állam viszonya Magyarországgal feszültté vált.

Nagyon valószínű, hogy sok atrocitásról magam se tudok, illetve ha tudtam is elfelejtettem már azokat, mert a rosszat az ember igyekszik elfelejteni s így jelentésem nem lehet teljes, csupán a nevezetesebb bántalmakat soroltam itt elő. Általánosságban még annyit, hogy ellenőrizték minden lépésünket, szavunkat, az őrjáratukat végző csendőrök a falukon a községi bírónál sohase a rablók után kérdezősködtek, hanem arról hogy mit csinált a pap? Még a hivatalos leveleinket is felbontották bármikor /az esperesi hivatalét is/ s pontosan tudták, hogy melyik lelkész mikor hová ment, kivel érintkezett, kivel barátkozik, ki jár a házához stb.?

Jókai szavaival végzem jelentésemet: „De szép idők voltak, de jó, hogy elmúltok!”

Szíves testvéri szeretettel köszönt szerető szolgatársad: P.H.

Simon József. s. k. esperes.

609. Forrás

O.R.L.E. irattárából, – 116/a/1940. sz./

181/1939. sz.

Jelentés.

A Gömöri ref. egyházmegye Nagytiszteletű Esperesének 994/1939. rendelete értelmében bejelentem a cseh impérium alatt ért sérelmemet.

Nevem: Varga Lajos, lelkész. Lakhely: Zsíp./Gömör megye./ Korom: 47. év.

Az engem ért bántalmazásáról a zsípi nemzeti tanács jegyzőkönyvének egy példányát jelentéseihez csatolva idemellékelem.

A cseh katonai parancsnokságon történt vallatásam során azzal vádoltak, hogy a gyülekezetemet a csehek ellen lázítottam a katonai parancsnokság székhelyén Balogújfalun állomásozó cseh katonák az én elhurcoltatásom után a polgári lakosság előtt úgy nyilatkoztak, hogy régen tervbe van véve az én elfogatásom. A parancsnokságon való vallatásom során azzal vádoltak, hogy Erdei István zsípi lakos és Balyó Bálint újfalui lakosok útján fölkelést szerveztem és szítottam templomi beszédeimmel és magánosokkal való beszélgetés által is. Majd elfogatásom alkalmival, mikor a falusiak segítségemre akartak sietni azokra sortüzet adtak le több ízben, mivel kapcsolatban azzal vádoltak, hogy a fiam fegyveres civileket vezetett a cseh katonaság ellen. Az ezzel kap-

csolatos vallatás során fiamat és engem összeverték, majd elhurcoltak, a jegyzőkönyvben leírt rablások után.

Varga Lajos s. k. lelkipásztor.

Zsíp. 1939. júl.27.

/Lelkészi hivatal pecsétje./

610. Forrás

Jegyzőkönyv,

Felvétetett Zsípben a magyar nemzeti tanács és községi képviselőtestületi tagok 1938. november hó 14.-én tartott közös gyűléséről.

Jelen vannak az alulírottak.

A tanács az egyesült magyar pártok feledi titkárságának 1938. november 5-én kelt körlevelében foglalt felhívás folytán tárgyalja azt a sérelmet, melyet 1938. november 3-án délelőtt a zsípi ref. egyház és ennek lelkesze, a lelkeszlak, továbbá a politikai község ellen Zsípben a csehszlovák hadseregbeli katonaság követett el durva támadásával, bántalmazásával és fosztogatásával azáltal, hogy a nevezett napon a templomot megrohamozta, a toronyra tűzött magyar nemzeti lobogót letépte és elkobozta, a lelkeszlak ellen fegyveres támadást intézett vad lövöldözések között hatolt bele, a lakásban a lövöldözést folytatta, miközben a lelkeszlakot kifosztotta, onnan az egyház tulajdonát képező és a lelkeszlakon őrzött 750 Cseh korona, valamint a lelkesz tulajdonát képező 240 cseh korona és 67 Pengő 76 fill készpénzt, továbbá fehérneműt, ingeket, zsebkendőket, harisnyakat, különféle apróbb elrejtethető tárgyakat, mintegy 300 cseh korona értékben elrabolt.

Ennek megtörténte után, mialatt a lelkeszt szuronyos katonák őrizték családjával együtt, a lelkeszt és 15 éves gimnáziumi tanuló fiát, Erdei István zsípi és Balyo Bálint újfalui lakosokkal együtt a b.újfalui katonai parancsnokságra hurcolták, ahol előbb a lelkesz fiát vallatás közben úgy összeverték, hogy orrán-ajakán ömlött a vér, a legaljasabb eszközökkel akarva minden úton arra kényszeríteni, hogy édesapja ellen valljon. Ennek sikertelensége után magát a lelkeszt is súlyoson összeverték, majd innen Bátkába egy másik katonai parancsnokságra hurcolták őket, ahol a lelkeszt szintén gálád módon bántalmazták.

A lelkeszlakon folyó fosztogatás alatt a csehszlovák katonaság lőtte a falut, majd néhány órával később a lelkesz elhurcolása után a csehszlovák katonaság 3 tankkal támadta meg a védtelen falut vad lövöldözéssel.

A tanács ezen sérelmek és károk megállapítása után, méltó felháborodása mellett sürgősen igénybe kívánja venni minden rendelkezésre álló és számba vehető jogorvoslatot: egyhangúlag elhatározza, hogy a legmélyebb tisztelettel keresi meg az illetékes Magy. Királyi Hatóságokat,

azzal az alázatos kérésével, hogy a jelen jegyzőkönyvében írásban foglalt sérelmeket, a vitás kérdéseket tárgyaló közös Magyar–Csehszlovák Bizottság elé terjeszteni kegyeskedjék, a sérelmek orvoslása, főként a fosztogatással okozott károk haladéktalan megtérítése Iránt.

Varga Lajos s. k. a nemzeti tanács elnöke.

Nagy Pál Kálám s. k. a nemzeti tanács alelnöke, tanácsjegyző Sebők Dezső s. k. községi bíró.

helyettes bíró Simon József csapó s. k.

Nagy Pál Gyula s. k. vitéz Fazekas István s. k.

Simon József. s. k. tanácsstagok és a községi képviselő testület tagjait

611. Forrás

/ O.R.L.E, irattárából, - 116/a/ 1940. sz.-/

Újlaki Sándor bajánházai lelkészen a csehszlovák uralom idején elkövetett méltatlanságok rövid leírása.

Bajánháza község a magyar-szlovák nyelvhatáron fekvődvén a csehszlovák uralom 20 esztendeje alatt az elnemzetlenítési törekvések pergőtüzében állott. E törekvéseknek legfőbb akadálya a reformátusság volt. A r. kat-ok és a g. kat.-ok a pálóczi, ill. lakárdi szlovák anyaegyházakhoz tartozván a hívek magyar nemzeti érzése nagyon gyenge volt. A szlovenszka liga által emelt szlovák iskolának növendékei is ezek közül kerültek ki s a magyar iskolának csaknem kizárólag reformátusok voltak a növendékei s a ref. gyermekek 99%-a a magyar iskolába járt. Márcsak ezért is szálka volt a reformátusság a csehszlovák hatóságok szemében. Természetesen a legnagyobb szálka a lelkész volt.

A bécsi döntés Bajánházát Szlovákiában hagyta. A bajánházai magyarok, elsősorban a reformátusok ebbe sehogyan sem tudtak belenyugodni s mindent elkövettek, hogy a határkiigazítás során Bajánháza Magyarországoz csatoltassék. A nép hangulata és törekvése még fokozta az ellenség dühét s a megfélemlítésnek minden eszközét felhasználta a nép s a lelkész ellen. Újlaki Sándor lelkészt 1938. november 11-én letartóztatták, ekkor azonban a nép fenyegető magatartásának hatása alatt szabadon bocsátották. Ettől kezdve azonban nem volt biztonságban egy pillanatig sem, folytonos halálos fenyegetések és zaklatások között teltek napjai. November 24-én egy 15 főből álló katona csapat otthonából elhurcolta. Szuronyos katonák között gyalog hurcolta végig a falun a lakosság mély megdöbbenésére és sívszaggató- siránkozása mellett s még azt sem engedték meg, hogy a kiállott izgalmak hatása alatt az örület és s halál mezsgyéjére jutott feleségétől elbúcsúzzék. Előbb Lakárd községbe vitték hol halálos fenyegetések és durvaságok között kihallgatták, majd éjszakának idején Nagymihályba szállították s ott hazaárulás vádjával

terhelten a járásbíróság fogházába bebörtönözték. Kilenc napig kellett a börtön hideg cellájába a dohos, nyirkos levegőben, kétségek között vergődve várni a szabadulás napját, mely december 3án csakugyan elérkezett. Ekkor ugyanis egy a magyarok által fogvatartott kémgyanús emberrel kicserélték, s Szlovákiából kiutasítva a határon áttették. Felelsége a falu alatt húzódó határon átszökve - otthon maradása nem volt tanácsos - szintén Magyarországra jött át. Dec. 3-ától 1939. március 14-éig kellett egyik rokontól a másikig vándorolva, otthon nélkül kellett bolyonganiuk, lakásukat s minden javaikat a jó emberek s legfőképpen Isten oltalmába ajánlva és hagyva. Főtiszteletű Dr. Ravasz László Püspök Úr s rajta keresztül az Egyetemes Konvent segítő szeretete mellett sikerült átvészelni a nehéz időket.

A határmegállapító bizottság Bajánházát Magyarországnak ítélte. Ebben oroszánrésze volt Főtiszteletű Dr. Ravasz László Püspök Úrnak, ki Bajánháza sorsát szívére vette s illetékes helyeken hathatósan és eredményesen támogatta visszacsatolásának ügyét. Ujjongó örömel szívükben s a mindent jóra fordító Isten Atyai szeretető és szabadító kegyelme iránti mélységes hálával lelkünkben tértek haza elhagyott otthonukba a hívek szerető ragaszkodásának megható megnyilvánulásai által fogadtatva.

Istené a dicsőség!

612. Forrás

/O.R.L.E. irattárából. - 116/a/1940. sz.-/

Adorjány Győző főtitkárához írt leveléből kivonat.

Nagytiszteletű

Molnár István lelkész ORLE közig. főtitkárának.

Hajdúhadház.

Várad Benő volt szomotori lelkész kb. 411 lelkes gyülekezetben 2000 kč. ra értékelt helyi javadalommal /285 pengő 50 fillér/ állampolgárság híján állami kongrua nélkül, sokat üldözve, börtönre ítélve, több évi sa nyargatás után végre idegösszeomlásban halt el Tiszakarádon levő szüleinél. Szendy István kiskövesdi lelkész nagy nehézségek árán szerzett ugyan Csehszlovák állampolgárságot, de később megvonták ezt tőle, felvett állami kongrua visszafizetésére ítélték anyagilag s erkölcsileg is meghurcolva télvíz idején az elfogás elől egy szál ruhában menekült át családjával a határon csonka magyarországra, minden kis értéke itt-hagyásval. Jelenleg Nyíribrányba lelkész. Hadar Gyula bacskai lelkész államellenes beszéd tartásával vádolva világi bíróság által háromévi kongrua megfosztására ítéltetett, állomás helyét elhagyni volt kénytelen, jelenleg feketeadón lelkész, /bár volt itt állampolgársága/. Rozgonyi

Sándor egyh. m. tanácsbíró örösi lelkész Cseh-Szlovák állampolgárságot csak kb. öt évvel ezelőtt tudott megszerezni addig kongrua nélkül azutáni kezdődő szolgálati évekkkel viselte az ezzel járó nehéz sorsot.

Miskolczy Endre volt bodrogszentesi lelkész egyh. m. tanácsbíró a megszálló cseh katonák által testileg bántalmazva azután is többször bíróság elé idézve a várt felszabadulást nem érthette meg 1935-ben meghalt.

Keresztury József volt esperesünk nagygyéresi lelkész a Magyar ker. szo. párt szenátora is, rendelkezett születésénél fogva Cseh. Szlovák állampolgársággal, jogaitól nem foszthatták ugyan meg de minden elképzelhető eszközzel igyekeztek az elég jó anyagi viszonyok között lévő, adók, büntetésekkel ellenálló erejétől megfosztani. Gyülekezete tagjait ellene uszítani amely utóbbi annyira megörülte különben bátor harcias erős szervezetét, hogy a sátoraljaújhelyi kórházba menekülve pár napi súlyos szenvedés után ott elhunyt s temetésére is csak a legközelebbi hozzátartozókat engedte át a hatóság, bizonyára attól félve, hogy a halott vezér szelleme is ártalmára lehet a Cseh. Szlovák köztársaságnak...

Virágh Béla királyhelmeci lelkész, jelenleg esperes és az Egyesült Magyar Párt jelenlegi felvidéki képviselője, szerencséjére és a magyar ügy nagy hasznára itteni állampolgársággal rendelkezett s így egész húsz éven át a magyarság lelkes harcosa minden üldözés dacára félelmet nem ismerő vezető egyénisége volt. Napirenden lévő államellenes jellegű percei közepette is szívós kitartással küzdött a szebb magyar jövőért. Neve bizonyára mint képviselő amúgy is ismeretes.

Végül szerénységem Adorján Győző Kisgyéresi lelkész egyh. m. tanácsbíró tanügyi bü. lelk. elnöke 1919-ben kerültem Kisgyéresbe a cseh megszállás előtt 2 héttel. Erdélyi székely vagyok, magyar ügyben tett kötelességeimért pár hétig Csonka Magyarországra voltam kénytelen átszökni, ottan sem volt állampolgárságom, vissza jövet a bíróságok sorozatos kihallgatásai, a cseh csendőrök naponta való zaklatásai, 1922-ben kémkedés, röpcédulák terjesztése fegyverek rejtegetése miatt sorozatos kutatások, bántalmazásoknak kitéve. Állampolgárságot szereztem 1935 áprilisban kegyelmi úton ami bármikor visszavonható volt.

Természetesen addig semmi állami fizetés, azután csak kezdő az állampolgárság megszerzése napjától. Ezen csekély összeg is nagy részben elvonatott tőlem. Sajnos a felszabadul is óta még nem jutott az illetékes körök eszébe kongruám /s így pár ilyen sorúé kb. 18-an/ rendezése, s azért anyagiakban a cseh éra mostohaságát vagyok kénytelen szenvedni.

Ez utóbbi tény azt hiszem felhasználható az ORLE-n.

Kisgyéres 1919. aug. 6.

Kész szolgálattal: Adorján Győző s. k. ref. lelkész. U. i. Az ORLE óhajtok magam is lenni.

613. Forrás

/O.R.L.E. irattárából. - 116/a/1940./
A rimasimonyi református lelkészi hivatalától.
71/1959. szám.

Nagytiszteletű református lelkészi hivatalnak Hajdúhadház.

A gömöri ref. egyházmegye esperesének felhívására tisztelettel közlöm a következő adatokat:

A csehek első ízben 1921. okt. 28-án éjjel 11 órakor 20 csendőrrel vittek el Besztercebányára, ahol közönséges gyilkosok, betörők közé zártak és ott tartottak nov. 18-ig. Hazaárulással, összeesküvéssel, katonai titkok elárulásával, stb. vádoltok. Ítélethozatalra nem került sor, mert amnesztiában részesültem, mint azt a kassai törvényszéktől küldött végzés igazolja, amely ma is birtokomban van. -

Másod ízben az általános cseh mozgósításkor, 1938. szept. 24-én elhurcoltak, de a rimaszombati törvényszék börtönébe zártak, és csak okt. 2-án szabadultam.

Harmadszor okt. 3-án ismét Rimaszombatba szállítottak, és csak 7-én jöhöttem haza. - Mindezekről írásain tanúskodnak.

További adataim: Kovács Bertalan református lelképásztor, 52 éves lakik Rimasimonyiban. testvéri szeretettel:

Kelt Rimasimonyi, 1939, júl. 28.

Kovács Bertalan s. k. református lelképásztor.

/Református lelkészi hivatal pecsétje.

614. Forrás

/O.R.L.E. irattáriból, - 116/a/1940./ 119/1939. sz.

Nagytiszteletű Ref. Lelkészi Hivatalnak.

A gömöri esperesi hivatal 994/39. sz. körlevelében foglalt felhívás folytán közlöm a következőket:

Én: Pósa Lajos nemesradnóti lelképásztor, egyházkerületi tanácsbíró, 75 éves koromban, 1938. szeptember 24-én délelőtt, két csendőr által a rimaszombati börtönbe hurcoltattam, - honnan azonban 5 nap múlva /szept. 28-án/, öreg koromnál együtt járó gyengélkedésem miatt, mint „nem alkalmas börtön töltelek” szabadon bocsáttattam.

Bűnöm volt a csehek szemében közismert magyarságom melynek mint az Egyesült Magyar Párt, előzőleg mint a Magyar Kisgazda- majd Magyar Nemzeti Párt tagja és egy ideig elnöke, minden lehető alkalommal kifejezést adtam és híveimre buzdítólag hatottam, bűnöm volt az is, hogy fiamhoz:Pósa Dezső nyékládházai /a borsodi e. m./ paphoz és

sógóromhoz: Sáfrány Géza miskolci ny. altábornagyhoz igen sűrűn jártam át a határon.

1938. nov. 3-án a feleségemet: Sáfrány Jolánt zaklatták meg bizonyos Csucska nevű alhadnagy katonái, mikor mellének szegett pisztollyal csavarták ki kezéből a magyar nemzeti lobogót, melyet azután a cseh „hősök” széjjeltéptek és sárba tiportak.

Nemesradnót, 1939. júl. 29.

Kartársi üdvözléssel: Pósa Lajos s. k. lelkész.

/Lelkészi Hivatal pecsétje./

615. Forrás

O.R.L.E. irattárából, - 116/a/1940, - Gépírás.-/
Korláth Gyula ref. lelkész Fornos, jelentése

Mélyen tisztelt lelkészegyesületi jegyző úr!

Az elmúlt 20 évi cseh uralom alatt tapasztalt megfigyeléseim és elszenedett sérelmeim rövid foglalata a következő:

A járási csendőrség változó személyzete gondot tartott arra, hogy minden dolgomban lehető világos képet lásson felőlem. Tette ezt állandó érdeklődés által irántam és családom iránt. Nagy szálla voltam a szemükben, jól tudtam, mert familiáris helyzetem sehogy sem volt előttük bizalomteli. Én soha sem politizáltam érezve az ezzel járó veszélyek következmények súlyát, mégis igen sok zaklatásnak és megbízhatatlanságnak voltam szenvedő részese különösen gyermekeim nyaraltatása körül. Az utolsó idők keservesen bizonyítottak rá ezekre a rejtett érzésekre, amelyekkel telve volt a hatóság személyemmel szemben.

Az 1938. évi szeptember 24-i mozgósítás reggelén 7 órakor istentisztelet után a templom előtt pár percre megállottunk s látjuk a falu nagy felháborodását a lovak és emberek bevonulása miatt. Jönnek értem, hogy siessek mert keres a csendőrparancsnok. A kapunál teljes szigorúsággal rám szól, hogy menni kell Kerepecre, de azonnal. Azt kértem, hogy engedje a palástot letennem s hogy befogassak, mert Kerepec messze van gyalog. Megengedte, de nyomon követett s többször említette, hogy igyekezzem. Rövid 10-15 perc alatt útra keltem s hol elöl, hol hátul biciklin követett.

8. órakor Kerepecen voltunk, ahol már várt hasonló előállításban Füsti László tanító barátom, akit reggeli 4 óra után költöttek fel nyugalmából és sem mosdani, sem reggelizni nem volt ideje.

Kerepecen 1 órai várakozás után a telefon beszélgetés alapján, a parancsnok azt az utasítást kapta, hogy mindkettőnket azonnal kísérenek Munkácsra a katonai parancsnokságra. 11 óra tájban benn voltunk s

a város nagy mozgalmasságán főleg a kaszárnya előtti nagy tömegén át kettős csendőri fedezet mellett vonultunk be a kaszárnyába s ott a hadparancsnoki osztály irodája előtt 3/4 órai ácsorgás után jelenti a bekísérő parancsnok, hogy a járási hivatalhoz megyünk. A járási főnök udvarias figyelemmel fogad s arra ad komoly intést, hogy az állam ellen ne tegyünk ne beszéljünk. Mi azt azzal, hogy eddig sem politizáltunk megígértük s ezzel szabadon bocsátottak.

A mozgósítás utáni időben még inkább volt alkalmunk a csendőrség állandó megfigyelését tapasztalnunk. Egészen ártatlan fiam, többszöri állás után való kérelmezését minden megokolás nélkül utasították el. Véletlenül egy esetben megtudtam az okát miért nem alkalmazhatják. A bizalmasan jelentő e megjegyzést olvasta felőle, hogy kém gyanús. Honnan vették e súlyos vádat ellene, soha sem tudtam meg.

Az okt. 11-i fornosi Makkos melletti harc után harmadnapra okt. 13-án este 7 óra tájban 4 bujdosó szabadcsapatbeli ifjú keresett meg irgalmat esdve, hogy adjunk nekik pihenő szállást a csűrben mert nagyon fáradtak és meghűltek s ha kipihenik magukat tovább mennek. Nagy félelmek között e merészségre elszántuk magunkat sőt feleségem szegény éhezőket enivalóval is kínálta, mert bizony nagyon megéheztek. Másnap tőlünk eltávoztak egy más gazda csűrjébe, ahova alkalmasabbnak látszott bevonulniuk. Itt voltak okt.18-ig amely idő alatt kipihenték magukat. Innen való távozásuk azzal a szándékkal volt, hogy vagy Lengyelbe, vagy vissza Magyarországra mennek. Szerencsétlenségükre rossz irányt vettek s Gát községben a csendőrség és katonaság foglyai lettek. Borzalmas kegyetlenséggel vallatták őket s ki vallották, hogy nálam és Deresi István fornosi lakosnál mennyi időt töltöttek és hogy ez idő alatt feleségem táplálta titokban őket.

Okt. 21-én délután 3. órakor három csendőr jelent meg nálam és kérdést intézett hozzám, hogy állítólag 4 felkelő magyar volt itt és Deres Istvánnál és feleségem adott nekik enni, sőt távozáskor élelemmel és térképpel is elláttuk. Én semmit határozottan nem feleltem s a csendőrök eltávoztak. Rettenetes izgalmak közt telt az idő, az nap, az éjszaka, a másnap, a szombat este és éj. Okt. 23-án vasárnap reggel 6 órakor ismét megjelentek a csendőrök, magukkal hozták Deresi Istvánt is és felszólítottak, hogy a kérdéses ügyben menni kell Kerepecre a csendőrségre, ahol kifognak hallgatni bennünket. Kerepecen 9. óra tájban egy autóból egy főhadnagy és Prém József felkelő szálltak ki. Engem mielőtt ezek megérkeznének a parancsnok külön szobába rendel, hogy ne legyek együtt az ott levő többi vádlottakkal már a megérkezéskor. Rövid szembesítés után bejön hozzám is a főhadnagy és utána Prém és azt kérdezi Prémtől rám mutatva, ismer e engem? Prém igen szomorúan, de határozottan megmondja hogy ismer és ki vagyok. Én nálam sötét

este láttam Prémet szép derék, daliásnak, bizony ez összetört roskatag emberben alig láttam életet s kérdésére, hogy hát én ismerem e Prémet, határozatlanul feleltem, talán láttam. Rám förmed a főhadnagy úr a kitálal, hogy soha se tagadjak, mert a csendőrség jól ismer engem és sok mindent tud rólam. Mondom neki, főhadnagy úr, intelligens emberek vagyunk, hallgasson meg. Rám ordít és mondja:

„hallgasson maga! Ez nem intelligencia, ez magyarság. Kell nektek magyarság? Majd lesz nektek megálljatok!” Én elhallgattam. Pár perc múlva Prémet otthagya eltávozott közben megláncolatva Prémet és a dercegni vádlottakat, de minket nem. A vallomás, azaz kihallgatás délután négy óráig tartott, amikor kocsimra felszálltak és két csendőr fedezettel a munkácsi járásbírósi fogházba vitettünk. Másnap okt. 24-én a munkácsi járásbírósi engem kihallgatásom után feltételelesen szabadlábra helyezett.

Okt. 29-én délután 3 órakor 3 idegen csendőrrel egy autó jelenik meg házam előtt és jelenti közlők a magyarul tudó, hogy azonnali hatállyal letartóztató parancsa van számomra és feleségem számára. Feleségem éppen Munkácsra ment a két nappal előbb foglyul ejtett sógor R. Vozáry Aladár után, aki szintén ref. vallású érdeklődni. A csendőr urak engedelmével hozzá öltöztem az úthoz s fél órán belül utolértük feleségemet Munkácson, akinek megilletődését az enyhítette, hogy már engem ott látott az autóban s azonnal indultunk Ungvárra a törvényszéki fogházba. Ott külön, külön cellába helyeztek el igen, igen szomorú szívvel, mert ilyet soha sem gondoltunk vagy próbáltunk. A legszigorúbb őrizet és bánásmód súlya alatt testileg s bizony lelkileg egyaránt megrendülve nehéz szenvedésben volt részünket voltunk nov. 3-ig mikor minden politikai fogoly számára ütött a csodálatos szabadulás órája. Legyen érte örökkévaló hála szívünkben Isten iránt.

Legyen áldott az ő szent neve mindörökké Ámen.

Fornos 1939. január 23.

Korláth Gyula s. k. ref. lelkész.

616. Forrás

Bary Gyula ref. esperes Nagyberg jelentése.

Tisztelendő Nyitray Béla ref. lelkész e. m. lelkészegyesületi jegyző úrnak. Bátyu.

50/1939. sz. megkeresésére közlöm az alábbiakban a fent megjelölt célra a következőket. A közel 20 esztendeig tartott csehszlovák uralom utolsó heteiben /1938. okt. 1– nov. 10./ úgy Nagyberg községnek általában mint néhány vezető helyen állott személyiségének nehéz megpróbáltatásokat és súlyos inzultusokat kellett elszenvedni az államuk közeli elvesztésével fenyegetett csehszlovák hatósági és karhatalmi közegek

elkeseredett dühe és türelmetlensége miatt. Nagybereggel és lakóival s különösen vezetőségi embereivel szemben fokozta ezt a dühöt az a körülmény, hogy a község minden vonatkozásában az ellenzéki állapotot képviselők közül egyik első helyen állott s különösen lakosságának egy rétegét semmiféle eszközökkel és módokkal nem lehetett egész uralom ideje alatt intransigens magyar magatartásból kivetkőztetni...

Mikor a múlt év október havának elején Magyarországból az önként összeverődött u. n. szabadcsapatok Podk. Rus. területébe beszivárogtak és itt nyugtalanságot kelteni igyekeztek s főleg mikor okt. 9. és 10. közötti éjszakán Nagyborzsova és Bene közötti területen a vasút egyik hidját felrobbantották, mint felbőszült tigrisek vetették rá magukat a csehszl. karhatalom tagjai az exponáltaknak tartott magyarokra. Így engem is, anélkül, hogy az érintett szabadcsapat tevékenységben valami részem lett volna /legalább is a robbantásban nem volt/, okt. 10-én este fél 9 óraker, mikor Beregszászból a vonattal hazaérkeztem, a nagyberegi állomáson két csendőr várt, letartóztatott, megbilincselte s az állomástól a község házáig folytonos inzultusok között /puskatussal, kézzel, lábbal, eszközölt ütések, rúgások stb./ kísért a csendőrőrs helyiségébe, ahol már ott találtam megbilincselve, összeverve, némelyiket véresre verve, segédlelkészemet Hédervári Dezsőt, /ki vigyázatlanságból a szabadcsapatoktól kapott revolvert szobájában hagyván a 10-én foganatosított házkutatáskor azt meglelték egyéb gyanús magyar dolgokkal.. magyar zászlóanyag stb./ együtt./ Jagyut István, Fancsik András tanítókat, utóbbinak édesanyját, szelíd egyszerű, semmilyen részt nem vett özvegyasszonyt, Kun Gábor, Kun Béla és ifj. Kun Béla egyháztagokat. Valamennyiünket azzal gyanúsítottak, hogy a robbantásban stb. részt vettünk. Hosszas vallatás, kínozás, pofozás gumibotozás után éjfél felé egy katonai autón Beregszászba szállították, ott a vármegye házában huzogtak, egyik emeletről a másikra szállítottak. Járkáltattak stb. végre hajnalban ismét bepakoltak az autóba s reggel Ungváron a törvényszéki fogházba tettek le. Jagyut István tanítót okt. 18-án, engem 20-án engedtek ki, miután a beregszászi államügyész a vádat állítólag ellenünk elejtette. A többiek csak a bécsi döntés után szabadultak. - Velem a fogházban semmi különösebb brutalitás nem történt, a többiek közül azonban sokakat ott is kínoztak. Okt. 21-én hazaérkezvén, harmadnapra azt a bizalmas értesítést kaptam, hogy a katonai hatóság óvást emel szabadlábra helyezésem ellen s újból letartóztatásom várható. Ezt nem akarván megvárni, okt. 24-én este 10 óraker elhagytam lakásomat Kígyósrá mentem át s ott H. B. lelkész társamnál rejtőztem pár napig onnan Beregszászba mentem be s az e. m. könyvtár belső helyiségében húzódtam meg azzal a szándékkal, hogy csak a bevonuló magyar csapatokkal fogok ismét a községbe visszatérni. Néhány község vezető ember un-

szolására azonban abban a hitben, hogy nov. 9-én már Nagyberegen is meg fog jelenni a magyar honvédség s mert Nagyberegről az addig ott állomásozott cseh katonaság is már elvonult s csak néhány csendőr volt még jelen, november 8-án este haza mentem. Másnap értesültünk, hogy hozzánk csak 10-én lesz a magyar csapatok érkezése. Teljes csendben készültünk a nov. 9-én a 10. i. fogadtatásra, én lakásomon, a tanítók az iskolában zászlók, nemzeti színű díszítések stb. előkészítésével, néhány fűró, faragó fiatalember az iskola udvarán a fölállítandó díszkapuk összeállításán s pár idősebb előkelő gazda ember, gondnok, volt bíró és mások a másnapra tervezett nagyszabású ünnepség előkészítésén /Az ünnepségre az úrbéres birtokosság 20000 kc. összeget szavazott meg./ 9-én d. e. 10 óra tájban, mikor már elvonult a nagyobb tömeg katonaság a községen keresztül, a beregszászi utolsó ezred erre vonult vissza, - egyik utcai szobámban az asztalnál írogatva nagy zajra fegyver és gépfegyver ropogásra, kiabálás, katonák, csendőrök jövés-menésére lettem figyelmes, majd a község végéről visszafordított katonaság jelent meg az utcán néhány tankkal, melyeket éppen lakásom előtt állítottak fel s ezek is több lövést adtak le ágyúikból. A nagy lövöldözésre, a házat is megremegtető ágyúzásra ott hagytam az utcai szobát és a konyha fölé vonultam vissza feleségemmel együtt. Fél 12. tájban 2-3 csendőr jelent meg kik felszólítottak menjek velük. Kivittek a község házára, ahol a csendőrök által használt helyiségek egyikében a parancsnok szobájában félkörben térdepeltetve találtam Fancsik Béla, Kopár Sándor, K. Füzesi András tekintélyes polgárokat, Foy József igazgató tanítót, Huszti József Jagyutt István, Fancsik András. Kecskés Lajos tanítókat, Kovács Géza, Zán Albert, Fancsik Zoltán, Szegődi Sándor, Keresztyén Gyula 28-35. év közti földműveseket, illetve mesterembereket. Fancsik Géza gondnokot, közülük többet súlyosan bántalmazott vérző állapotban mindannyit összeláncolva. Ott volt Salga Margit tanítónő is, kit az iskolában talált tanítókkal szintén elhurcoltak, kevés idő után hozta két csendőr Hédervári Dezső segédlelkészt is kit a másik szobában irgalmatlanul összeverték, rugdostak. Kevés idő múlva berohant egy cseh katonatiszt, őrnagy? Horaček nevű, gumibotjával válogatás nélkül össze-vissza verte az ott lévőköt a nagy káromkodások és szidalmazások után mindnyájunkat kettesével, hármasával összeláncoltak s kivezették a község háza kapubejárata elé, ott újból kezdték a verést, kit hol értek, fejét, arcát, hátát stb. kézzel puskatussal ütötték. Az én fejemből kiverték a kalapot s azt felvenni akarót úgy megrúgták, hogy összeesett stb. Majd az utcán két katonai szakasz közé véve hajadonfővel összeláncolva a legtöbben könnyű ruházatban voltak, könnyű cipőben stb., elindítottak a folytonos inzultusok piszkálódások között. Előzőleg a fentemlített tankokból a templomot, tornyot az ágyúkkal összelövöldözték,

a toronyóra egyik lapját kilőtték, az egyik harangot megcsorbították a lövések. Az egyik ablak körületét, a cement szegélyt a golyók teljesen összeroncsolták stb. Mindezt azért mert állítólag a falu beregszászi oldalának végén, majd a templom és iskola közötti térről a katonaság köz-zé valaki belelőtt. Ebből természetesen egy szó sem volt igaz, sem ab-ból, hogy a lövöldözők a fent említettek közül kerültek volna ki. Mégis egész úton, amerre vittek, Beregújfalun, Makarján keresztül az útfélen ácsorgóknak úgy mutattak be bennünket, mint akik a demokratikus cseh állam dicső hadseregére rá lőttek stb. Nov. 9-én Makarjáig /Nagybereg-től 15 km. hajtottak bennünket, sokszor futó lépésre kényszerítve, különösen dombra fel a futás előtt kalapot fel vezényelt a csetár /már akinek volt/. Utána kalapot le stb. Makarján mind a /12/ tizenkettőnket bedugtak az állami iskola egyik mellékhelyiségébe /kamrájába/ ahol kettesével hármásával összeláncolva, a földön fetrengve töltöttünk egy kínos éjszakát, a mellénk állított goromba őrkatonák folytonos fenyege-tései között, hogy két óra múlva kivégeznek. stb. Másnap reggel az ór-nagy rajtam, a segédlelkészen, Fóry, Huszti, Jagyutt és Fancsik tanító-kon kívül a többieket hazabocsátotta, minket még további 13 km-re elvitettetett annak kijelentése mellet, hogy ha délig Nagyberegről valami zavarnak a hírért venné, az ottmaradt csehszl. hatósági közegeknek vala-mi bántódása lenne, mindnyájunkat főbelövet, miután ilyenek természe-tesen nem történtek, déli 12 óra után bogarasról elbocsátott azzal a két dédai fuvarossal együtt, akik hadifelszerelést szállítottak kényszerből odáig. Ezeknek a szekeren, illetve szekere fenekén kerültünk haza 10-én d. u.5 óra tájban, mikor már Nagyberegen is ott találtuk az előbb már egy részében Beregújfaluban üdvözölhetett magyar honvédséget. Nagybe-regről való elhurcoltatásunk után a katonák, csendőrök ismételt /ezúttal talán már negyedízben! / házkutatást tartottak s különösen az én laká-somból minden/ megfogható elvittek. Így kb. 3000 kc. készpénzemet, jegygyűrűmet, feleségem aranyóráját, arany, ezüst pénzeket, sok /400db./ cigarettát, szivart, értékes bőröndöket, borotvákat, ezüst ceru-zatokat, gyufatartót, fülbevalót, korallfüggőt, likőröket, az egyház érté-kes kenyérvágó kését stb. Káplánom hetekig feküdt a sok kínoztatás után. Az én kezeimen is sokáig ott volt a csaknem vérmérgezést okozott rozsdás bilincsek nyoma, bal karomon, oldalamon a puskatussal oko-zott ütések stb. Éppen ideje volt, hogy ezeket írásba tegyem, mert az azóta eltelt mozgalmas idők úgy elmosták egyik másik dolog emlékeze-tét, hogy bizony csak megerőltetéssel tudtam az eseményeket reprodu-kálni.

Szíves üdvözlettel Bary Gyula.

Nagybereg 1939. június hó 20.

617. Forrás

/Ugyanonnan./

Kiss László ref. lelkész, Vári, – jelentése.

Nagytiszteletű Lelkész Úr!

Az egyházm. lelkészegyesület határozata folytán közlöm, a következőket. 1938. okt. 10-én a nagyborzsovai hidat ismeretlen tettesek felrobbantották, vagyis megrongálták. Ebből kifolyólag terjedt el az a hit, hogy másnap, azaz 11-én 9. órára Tári községbe is bejönnek a magyarok. Már kora reggel az egész községi lakosa kint volt az utcákon s úgy 8 órakor a reggeli istentisztelet elvégzése után a tornyon ott lengett a kitűzött magyar zászló. Ki tűzte ki akkor nem tudtuk, lelkes ember csapatok mindenütt. Vártuk, hogy jöjjenek és sajnós jöttek, de nem a magyarok, hanem három tank és egy század cseh katonaság s nagy számú csendőrség. Sok volna elbeszélni és nem leírni, mi minden történt rövid percek alatt. Csak a végét. Engem és más egyént lefogtak s miután társaimat a legbrutálisabb ütés és verésnek tették ki, addig engem mindig szidtak, fenyegettek és vallattak. Nem, nem lehet azt leírni, hogy milyen galád szidalmakat csaptak hozzám. Velem együtt a magyarságra. Majd hatunkat egy autóbuszon 16 csendőr fedezete mellett Borzsovára vittek, ahol már le volt fogva vagy 80 ember. Itt kezdődött ismét. Kihallgatás, fenyegetés, verés stb. egész este 8 óráig. Majd hat társammal együtt 26 csendőr fedezete mellett kik bevittél Beregszászba és átadtak a fogdába. Itt mint közönséges rabokat egymástól elkülönítve zártak el. Itt voltam lezárva 2 nap és még harmadik nap este Isten különös kegyelméből kiszabadultam. Ezen idő alatt folyton kihallgatás a kihallgatást érte. Szerencsém egyedül az volt, hogy ütést, vagy bántást testileg nem szenvedtem. Ezután se volt nyugtom. Folyton bujdokolnom kellett hol itt, hol ott. Míg végre Isten megsajnálta szenvedéseimet és nov. 6-án bejöttek magyar testvéreink s vége lett sok sok szenvedéseinknek. Ennyit röviden Elmúlt. Istennek legyen hála érte. Nem fáj, mert amit szenvedtem, magyarságomért szenvedtem. Én legjobban szeretném, ha sehol sem lenne nevem még felemlítve is. De tedd úgy, ahogy te akarod.

Isten veled: Szeretettel: Vári 1939. I. Kiss László ref. lelkész.

618. Forrás

/Ugyanonnan./

Petneházy Gyula ref. lelkész. Mezőkaszony. jelentése.

Kedves Barátom!

F. hó 5-én tartott lelkészegyesületi gyűlésünkön főtiszteletű püspök úr indítványára úgy határoztunk, hogy nálad jelentjük be a csehek részéről bennünket ért bántalmazásokat.

A velem szemben megnyilvánult brutalitásokat a köv. foglalható össze:

Mint lelkész cselekvőleg soha sem vettem részt a politikában de a magyarságomat nem tagadtam egy percre sem. Ha a helyzet úgy kívánta s a magyar nemzeti öntudat ébrentartásáért, elmélyítéséért folytatott munkából nekem is juttatok, azt mindig szívesen vállaltam, nem csak a munkát, hanem a vele járt megaláztatást is. Úgy véltem, ezzel tartozásomat törleszthetem a fajommal szemben, melynek ill. egy parányi részének vezetésével az isteni gondviselés megbízott.

E magatartásomért, bár mindig a törvény keretein belül maradtam, állandó zaklatásnak voltam kitéve. Különösen 1938. év tavaszától vált kellemetlenné a sok megfigyelés, gyanúsítgatás. Ha különösnek látszik is ki kell jelentenem, hogy szept. 24-én jött mozgósítás, mely engem is elszólított otthonomból, megnyugvást jelentet a számomra. Katonai szolgálatom azonban alig két hétig tartott. Még ki sem pihentem a katonaság fáradalmait, csendőrség már is megnyitotta a zaklatások újabb sorozatát. Az igazi szenvedések kezdetét azonban a határon október 27-én megjelent katonaság jelentette. Ez a terror különítmény 28-án éjjel körül vette a lakásomat, kilökdösött az ágyamból és két órán át tartó házkutatást tartott nálam. Az eredmény természetesen negatív volt. Sem a csendőrség által sejtett idegeneket, sem a rejtegetett fegyvereket, ami csak az ő fantáziájukban élt és létezett, nem tudták feltalálni. Megtalálták azonban a magyar nemzeti párt által kiállított párttagsági igazolványomat, amit mint bűnjelt meghagytak ugyan nálam de retorzióként még az éjjel megszállták a templom tornyát, egész udvaromat s gépfegyverekkel, gyalogsági ágyukkal és egy az ablakom alá állított aknavetővel olyan vad lövöldözést rendeztek, hogy minden pillanatban ház összedőlésével kellett számolnom. Mint hogy lakásom vályog fala három helyen megrepedt másnap lakásomból kiköltözökdttem. Erre október 30-án az ő szavaikat idézve mint „banditát” letartóztattak. Kihallgatásom során, mert a lakosság cseh ellenes magatartást tanúsított s mint mondták: „Bitang a falu, s bitang vagy te is, aki tanítottad” agyonlövással fenyegettek meg, utána pofoztak, belém rugdostak, majd az állam felütése után mire elájultam, egy üres szobába zártak. Magam-

hoz térve délelőtt 12 órakor /7 órakor tartoztatott le/ 11 letartóztatott társammal együtt Nagybégányba vittek. Ott előbb sötétzárkába, majd világos helyen néhány napig fogva tartottak. Nem kívánom részletezni az ott történeteket, az éjszaka bennünket álmunkból felzavart csendőr magatartását, ki ránk rontva felhívott, készüljünk elő, mert mire megvirrad, falhoz állítva agyonlőnek bennünket. Ennek s kihallgatásom során történt bántalmazásoknak tudom be, hogy mikor nov. 2-án Zápszonyba hurcoltok, nem volt jártányi erőm s ha Isten rosszullétem pillanatában nem rendel oda orvost, ma nem lennék az élők sorában. Nov. 5-én mivel állapotom orvosi beavatkozásra sem javult, sőt inkább rosszabbodott s a kórházba hurcolásnak ellene szegültem, szabadon bocsátottak.

Ennyiben tudom eléd tárnai a csehektől szenvedett bántalmakat. Készen nem beszéltem részletesen a durva ütlegetésekről, mert nem szeretném visszaemlékezésben sem átélni még egyszer. Miért történt pedig mindez? Mert magyarnak születtem s mert apáink vérével megöntözött földünkön is mertem vallani magamat.

Mezőkaszony 1939. január 14.

Ölel hittestvéri szeretettel: Petneházy Gyula, ref. lelkész.

619. Forrás

/Ugyanonnan. – Gépírás. – /

Horváth Győző ref. lelkész Macsola, jelentése./

Nagytiszteletű lelkészegyesületi jegyző úr!

A f. hó 5. i határozat értelmében a következőket közlöm:

A macsolai körjegyzőség területén működő 3 ref. és egy g. k. lelkész közül egyedül H. Gy. macsolai lelkész lett a csehek által okt. 30-án vasárnap reggel ágyából kiriasztva, a körjegyzői lakás tanácstermébe őrizet alá helyezve azzal, hogy Macsola, Gecse, Badaló, Csorna községekből a csendőrség és katonaság által odahurcolt 7 emberrel együtt katonai törvényszék elé fog állíttatni, de senkivel sem lett közölve, hogy miért, ez a bizonytalanság amelyben a főbelövésre is gondoltak a letartóztatottak, a legkétségbeejtőbb H. Gy. lelkészre volt, mert a letartóztatást végző csendőrök között volt Veigt Adolf csendőr alparancsnok is aki azelőtt egy hónappal jelentette fel a cseh tanítóval együtt, hogy a cseh iskola ellen izgat és a szülőket terrorral is kényszeríti, hogy gyermekeiket magyar iskolába adják. A jelentés nyomán megindult az államügyészségi eljárás, amely ma is folyamatban van, tehát a délutáni órákban kihirdetett határozat, mely szerint az őrizetbe vettek túszokul lettek letartóztatva, az előbbi állapothoz képest egyelőre megváltást jelentett, bár kijelentetett hogy az őrség fel van hatalmazva az első

gyanús jelre a fegyverét használni. Nyolc napi őrizet alatt testi gyötrelmeket csak annyiban szenvedtek a túsok, hogy meg voltak fosztva az otthoni legegységibb kényelemtől is s a padlóra helyezett szalmával tömött zsákokon fetrengve kellett eltölteni az éjszakákat és áttörődni a napokon, melyhez hozzájárult a lelki izgalom fokozva a folytonos utcai lövöldözésekkel, és gránát robbanásokkal. E kézigránátok közül egy nov. 4-én éjjel pont a fogolytanya ablaka alatt lett felrobbantva s akkor, mikor Rác Gyula macsolai gazdálkodó túsztárs az őrség három fegyveres tagjának a fegyveres kísérete mellett szükség dolgának elvégzésére kint időzött. Nov. 6-án délelőtt ütött a szabadulás órája, mert az nap délután bevonult Macsolára a magyar honvédsereg, de még e szabadon bocsátás alkalmával is meg lettek fenyegetve a túsok, hogy ellenséges hangulat keltése esetén magukkal viszik és a falut lőni fogják, amit annyival könnyebben megtehettek volna, mert 9-én reggelig a falu végén volt az ideiglenes határ, megállapítva és csak akkor vonult tovább a cseh katonaság.

A lelkészegyesület határozatának a fentiekben eleget téve további intézkedés végett küldöm e pár sort s vagyok hazafias üdvözlettel: Horváth Győző ref. lelkész Macsola 1939. január 14.

620. Forrás

/Ugyanonnan. - Gépírás. - /

Kiss Jenő ref. lelkész Beregrákos, jelentése

Kedves Lelkész Testvérem!

Az értekezlet határozata szerint közlöm a beregrákosi esetet. 1938. nov. 10-től 23-ig az addig szenvedett tortúrák megsokszorozódtak. A munkácsi cseh katonák oda telepedtek és rajtunk öntötték ki haragjukat. Mind jól ismered ezeket, felesleges róla írnom 23-án d. e. ½ 10 óra-
kor bejött lakásomra két csendőr és 7 szuronyos katona és 10 perc alatt a jelenlétükben el kellett hagynunk a lakásunkat és Munkácsra tettek ki. A pénzem 50 kc. híjjával elvették és mindenünk ott maradt az ott lakó katonák martalékává. Teljesen nincstelenné lettünk. Ennyi, amit szárazon közölhetek.

De ki tudná nélkülözésünk és a jövő feletti aggodalmainkat leírni?

Munkács 1939. január 12. Testvéri szeretettől üdvözöl

Kiss Jenő szolgatársad.

621. Forrás

/Ugyanonnan./

Tisztelendő Lelkészegyesületi jegyző úrnak, Bátyu.

Pói József haranglábi, Jármly Béla hetenyi, Balla István botrágyi, Nyitray Béla bátyui, lelkészek, továbbá: Bota Árpád batyui, kántor és Szarka Zoltán botrágyi tanító csehek alatti börtön szenvedéseinek a leírása.

1938. október 31-én, a reformáció nagy és dicsőséges ünnepén, a beregi egyházmegye u. n. „Tóráti”-i körében működő lelkészek tanújelét adták annak, hogy ma is méltók arra, hogy a gályaraboknak legyenek az utódai. Szinte azt lehetne mondani, hogy nem véletlen az, hogy minket a csehek éppen ezen a napon: október 31-én fogdostak össze és zártak börtönbe, hogy ezzel is nyilvánvaló legyen a magyar reformátusság vezetőinek nemzetéhez és hitéhez való elszánt ragaszkodása, amely ma is azt hirdeti, hogy a magyar reformáció ma is kész szenvedni, vállalni ennek minden következményét.

Pói József haranglábi lelkésztársamat 1938. október 31-én már kora reggeli órákban felzörgették a cseh csendőrök és házkutatást tartottak nála. Egész természetes, hogy akkor, amikor már egész közelvalónak láttuk felszabadulásunkat, amikor már minden házban volt magyar nemzeti színű zászló, az ő házában is találtak egyet s ezért a csendőrök ütlegelték, mégpedig az öklükkel az árvát ütötték, annak megfelelő cseh káromkodások kíséretében.

Ezzel egyidejűleg tartóztatták le Jármly Béla hetenyi lelkész társamat s mind kettőjüket már reggel 8 órakor bekísérték Somba a községházára, illetőleg a csendőrségre, itt kellett nekik lenniük étlen, szomjan egész este 7 óráig. Közben állandóan telefonálgattak, úgy látszik nem volt helyük és nem tudták hová zárjanak be minket. Ugyanaz nap tartóztatták le Balla István botrágyi lelkésztársamat, a tanítójával: Szarka Zoltánnal együtt. Itt házkutatás sem volt, csak minden megokolás nélkül vitték őket.

Mire eljött az este már helyet is találtak számukra, nevezetesen a Som melletti cseh kolónián. Ott volt akkor a cseh katonai parancsnokáig székhelye, ott zártak be minket, egy volt cseh telepesnek a házába, abban is a spájzba, ahol egy kicsi vasrácsos ablak volt, 12 magyar fogolynak egy héten át a világossága és levegője.

Én okt. 31-én kora reggel Munkácsra utaztam el a kántorommal Bota Árpáddal. Ezért amint később megtudtam - engem egész nap lestek, hogy mikor jövök haza s a megérkezésem után, este 8 órakor megjelenik a házamban két cseh csendőr és két rendőr. A csendőrparancsnok jelzi, hogy házkutatást akarnak nálam tartani s azután nekem menni kell velük. A házkutatást megtartották, semmit nem találtak, ennek ellenére az erőszaknak engedni kellett, mennem kellett velük. Amikor kimentem

a lakásomból, a kántorom ugyanolyan díszkísérettel már várt engem a tornácon.

Gondoltam, sőt szinte biztosra vettem, hogy mi is a többi gerinces magyarok sorsára jutunk és börtönbe jutás lesz a vége meg nem alkuvó magyaros viselkedésünknek, mert már ezt megelőzőleg is több kellemetlenségem volt a cseh hatósággal. Az ungvári országos hivatalban bizalmasan figyelmeztettek, még 1932-ben, hogy vigyázzak magamra, mert minden héten megy ellenem egy feljelentés. Valószínű ennek lett az eredménye az, hogy egyszer kapok egy ruszin nyelvű iratot, melynek az volt a tartalma, hogy a saját egyházi épületünkből, melyet az állam bérelt ugyan iskolának, az ungvári országos hivatal kitiltotta az énekkaromat, a leánykört, az asszonykört és minden egyházi vagy kulturális szervet, azzal az indoklással, hogy az iskolahelyiségben nem szabad politikát folytatni. Az volt a vád, hogy én az iskolában politikai gyűléseket tartok. 1939 szeptember havában megáll házam előtt egy csendőr autóbusz, kiszáll belőle 12 cseh csendőr, egy csendőr főhadnagy vezetése mellett, házkutatást tartanak nálam és a kántoromnál. Mindent felforgattak még a lisztbe is bedugták a kezüket és keresték a magyar katonák részére megsütött kenyereket, továbbá kérték az Imrédy Bélával és Horthy kormányzóval levelezésünket, mert tudják - mint mondták - hogy mi Imrédyvel és Horthyval levelezünk s keresték még a magyarországi röpiratokat, mert, - állításuk szerint - nálunk ilyen sok van. Semmit nem találtak.

Egy másik alkalommal két szuronyos csendőr jött el a temetésemre, mert állítólag irredenta beszédekert mondok a temetéseken s ismét máskor két szuronyos csendőr jött el a templom cintermébe és hallgatta a beszédemet.

Ilyen előzmények után látni lehetett, hogy rám is vár a nemzethű magyarokat megillető cseh börtön.

Október 31-én este vittek el előbb a bátyúi állomásra, onnan tehervonaton két csendőr és 4 katona kíséretében a vak, sötét éjszakában a Som melletti cseh kolónia vasrácsos spájzába. Este a feleségem s a kántor felesége kijöttek az állomásra utánunk a cseh csendőrök azzal kergettek Őket haza, hogy „nem vagyunk kíváncsiak asszonyi színházra”.

A somi állomásról egy somi gazda szekéren vitt minket a kolóniára s amikor megismert, azt mondta: „vannak itt már sokan itt van már a haranglábi Tisztelendő úr, a hetenyi Tisztelendő úr és még sokan mások, én ez éjszakán már 4-edszer vagyok itt.”

Miután megmotoztak minket s még a zsebkésünket is elvették, bekísértek az említett spájzba. Amikor benyitottunk, meggyújtottam zseblámpámat s láttam, hogy a spájz már tele volt. Ott feküdtek a 4 csupasz fal között a pusztasalmán a nemzethű magyar foglyok, szám szerint 10-en, s attól kezdve velük együtt mi is egy héten át, kiszolgáltatva a dur-

va cseh katonák önkényének, a legnagyobb emberi megalázottságban. Hátborzongató leírni, de a történeti hűség miatt mégis meg kell említenem. Rendes W.C. nem volt.

Így a közönséges emberi szükségünket az udvaron végezhattuk, amikor is szuronyos cseh katona kísért minden alkalommal s két-három lépésnyire állva, szuronyok között kellett szükségünket elvégezni.

Az első éjszaka után, tehát az első napon követeltük, hogy vigyenek kihallgatásra, mert tudni akarjuk miért vagyunk mi itt. Kihallgatásra nem vittek, de egy hadnagy bejött hozzánk és megmondta, hogy mi tűszok vagyunk, vagyis - ahogy mondta - mi akik itt vagyunk, mi felelünk a faluért. Ami azt jelenti, hogy ha odahaza, a falunkban valami történni fog, mondjuk a nép megöl egy cseh katonát vagy más hatósági személyt, akkor minket kivezetnek és minden kihallgatás s megkérdezés nélkül főbelőnek. El lehet képzelni, milyen lelki kínokat kellett nekünk ott kiállni a 4 fal között, soha nem tudva mikor vezetnek ki és lőnek főbe? Idehaza, a falumban pedig naponta kétszer reggel és este doboltatták, hogy minket letartóztattak s figyelmeztették a népet, hogy nyugodtan viselkedjék, semmi csehellenes dolgot ne cselekedjék, mert ha valami történik, minket akik a kezükben vagyunk ártatlanul kivégeznek.

Volt egy rettenetes éjszakánk. A bécsi döntés utáni éjszaka éjjel 3 órakor egy vad, cseh katona, aki a külső ablaknál állt őrt berohan s kicsukva az ajtónkat ránk világít, egy kézigránátot tartva a kezében, magából kikelve ordít: „urak most már a civilek megtudták, hogy az urak itt vannak és most jön itt 3 civil, biztosan ki akarják szabadítani az urakat, hát tudják meg, hogy ha most itt egy cseh katona meghal, itt van a kézigránát a kezemben bedobom és elpusztítom az urakat”. Erre becsapja az ajtót, kimegy és vadul ordít: „sztuj”/állj/. Harmadszor: „sttuj tyi Boha” /állj az Istenedet!/ és lőni kezd. Ekkor aztán megkezdődött a harc: puska, gépfegyver ropogás, gránát, ágyú stb... Ez tartott 3 órától reggel 6 óráig amíg kivilágosodott. Mi pedig eközben a 4 fal között a legrettenetesebb lelki kínok között, azt vártuk, hogy mikor repül be a gránát és mikor végeznek velünk?! Összetettük kezünket és bizony könnyek között imádkoztunk, a mi Istenünkhöz, aki bizonyára ott is velünk van, hogy mi volt ez, sohasem tudtuk meg, de akkor ott leszámoltunk az életünkkel s csak a Mindenható Isten volt, aki minket kiszabadított.

Börtönbeni fogságom közben haza kellett volna jönnöm, temetni, mert a környékből nehéz volt helyettest keríteni. Nagy könyörgés után a parancsnok haza engedett 3 szuronyos katona kíséretében. Elkéstem. A híveim már énekeltek a gyászháznál, szét voltak szórva és meg voltak gyötörve, mint a pásztor nélkül való juhok. Leírhatatlan, milyen könnyhullatással és zokogással fogadtak engem híveim a cseh szuronyok között vonuló lelkipásztorukat és kevésbé múlt, hogy

a cseh katonákat kapákkal, kaszákkal meg nem öldösték.

Végül is a cseh hadsereg kivonulása s e magyar hadsereg közeledése szabadított ki minket a cseh börtönből, amiért a mi Urunk neve legyen áldott. Ott voltunk együtt: 1. Pói József haranglábi, 2. Jármly Béla heteyeni, 3. Balla István bótrágyi, 4. Nyitray Béla bátyui lelkészek. 5. Bota Árpád, bátyui kántor, 6. Szarka Zoltán bótrágyi tanító, azonkívül 7. Deák Ferenc bótrágyi gazdálkodó, 8. a csonkapapi bíró, 9. egy szabómester Haranglábról, 10–12 és 5 heteyeni gazdálkodó 12-en. összesen.

Bátyu, 1939. július 26-án Nyitray Béla ref. lelkipásztor

622. Forrás

/Csongori lelkész levele Tárnokhoz. Gépírásos. - /

Nagyiszteletű Lelkipásztor Testvérem!

15/1940 K. sz. felhívására, az adattár összegyűjtéséhez az alábbiakat közlöm: A csongori ref. egyházban egyházi és iskolai téren, - az általános sérelmeket külön nem említve, - nem voltak említésre méltó nagyobb sérelmeink. 1938 nov. 2-ig lelkészt és tanítót nem ért súlyosabb sérelem, de annál többet szenvedtünk a bécsi döntés után. A demarkációs vonal Csongor /a térképen a helység név/ változás még nem volt átvezetve, s a régi katonai térképeken a régi helység név: Csomonya szerepelt/ utolsó házait végtá. Mi abban a hiszemben, hogy bejön a magyar hadsereg, az összes házakat fellobogóztattuk, a lelkészlak előtt magyar lobogós diadal kaput állíttattunk s így vártuk nov. 10-ét, amikor a szomszéd falvakba a bevonulás jelezve volt. E napon a község lakosaival aláíratott kérvényünkkel mentem a magyar részre eső, szomszéd községekbe bevonuló katonaság parancsnokához és kértem, hogy szállják meg a mi községünket is, miután a cseh katonaság a községet elhagyta. Miután nem volt rá parancsuk, nem jöttek be. Nov. 10-én délután Majoros Géza ref. tanítót, ki lóháton, Kovács Kálmán nevű kocsisomat, ki biciklin ment ki a határ szélén a cseh katonaság elhelyezkedését megfigyelni, elfogták a cseh katonák s mindkettőjüket a nagylucskai cseh csendőri fogdába zárták, ahol annyira összeverték őket, hogy Majorost a kórházba kellett vinni két heti fogságban tétel után.

A községünk zászlódszben állott nov.12 után is, amikor a cseh határ csendőrség és katonaság községünket újra megszállta. Ők hanyatták ki napok múlva a diadalkaput és szedették le a zászlókat. Magasabb rangú cseh tisztek jöttek, kik lelkészt, tanítókat, bírót a községégházára idézve, a statáriumra hivatkozva, halálbüntetést helyeztek kilátásba a cseheket érő legkisebb bántódásért is.

A zaklatás ezután következett, amely néhány áll. tanítót és a felszaba-

dult területekről származó falubeli lakosok kiutasítása után főképpen engem ért. Éjjelenként felvertek, lakásomat, istállókat és mellék épületeket átkutatták rendőr kutyákkal, térképészeket keresve. Azonnali hatállyal kiutasítottak, de kiutasításukat elutasítottam, miután a megelőző évben megszerzett illetőséggel igazoltam itteni illetőségemét. Ekkor dühökben 14 csendőr és fináncsal házkutatást tartattak, azzal vádolva, hogy fegyvereket és lőszeret rejtegetek és kihánytak mindent. Óvatosságból, sejtve, hogy ez be fog következni, - napokkal előbb minden kompromittáló dolgot eltüntettem, - letartóztatni nem tudtak. Az éjjel is őrt álltak a kapumnál, rádióinkat beszédtek, postánkat átvizsgálták s leveleimet elfogták s maguknál tartották. 1939. febr. 10-én egy őrnagy állított be nyolc csendőrrel, hogy igazoljam magam s felsorolt egy csomó vádat, melyeket összehazudozva a kommunisták, mint ukrán bérenc detektívek bemondásai alapján az itteni határcsendőr parancsnok jelentgetett, vallatni kezdtek, de én mindent tagadtam s a vádak igazolását kértem.

Ehhez járult, hogy márc. elején egy újabb házkutatás során a be nem adott rádió lámpákat megtalálták, jegyzőkönyvezés után újabb nyomozás, amelynek az lett volna az eredménye, mint egyik lelkész társamtól értesültem, aki azt állítja, hogy a daróci /Ungm./ magyar csendőrség kezébe került, a csehek által ott hagyott iratok szerint a többi között én is fel voltam sorolva, mint olyan, aki a magyar hadsereggel, térképészekkel összeköttetésben áll, azokat rejtegeti, élélmezi s mint a cseh-ukrán állam ellenségét 1939. márc. 10-án végezték volna ki.

Istennek hála 1939. márc. 15-én Kárpátaljával együtt felszabadultunk s a sok zaklatástól, amelyben idegzetem csaknem felőrlődött, - megszabadultunk.

Hét tanerős áll. és felekezeti iskolába járó gyermekeinket az ukrán uralom alatt kiutasított és kimenekült tanítók helyett én és itt maradó tanítónő tanítottuk, osztályok összevonásával.

Az utolsó havi kongruámat és az 1938/39 isk. évi vallás tanítási óradíjamat nem folyósították s nem fizették meg. Csongor, 1940. máj. 20.

Hittestvéri szeretettel: Kása Ferdinánd s. k. lelkész

623. Forrás

/A Máramaros-Ugoccai e. m. irattárából. - Gépírás./

434/38. sz.

Seniorský úřad maramarosugocského ref. seniorátu.

A Máramarosugoccai ref. egyházmegye esperesi hivatala.

Tárgy: Kárpátaljai Református Egyházkerület átszervezése, Isaák Imre esperes átvette a püspöki helyettségét.

434/1938. sz.

Választ fenti sz. kérek
Técső, 1938. november 25.

Országos Hivatalnak s rajta keresztül a Kormánynak, Chust.

Az 1904-ik évi református egyházi törvények I. t. c. 184. §-a alapján kötelességemnek ismerem bejelenteni, hogy a Kárpátaljai Református Egyházkerületnek az országhatár új megvonásával kapcsolatban bekövetkezett kettészakadásakor Főtiszteletű Bertók Béla püspök úr a munkácsi lelkészi állásában és a Magyarországi Kárpátaljai Egyházkerület püspöki tisztében maradt, így az itteni Kárpátaljai Református Egyházkerület püspöki teendőinek végzését, mint hivatalra nézve legidősebb, sőt egyetlen esperes, a területi átszervezés befejezéséig, illetve az új, esetleg szükségessé váló választások befejezéséig, átvettem. Kérem a bejelentésem szíves tudomásul vételét s azt, hogy a beadványom kézhezvételétől a református egyházkerületet, illetve püspöki hivatalt érintő minden kérdésben érintkezést hivatalomon keresztül velem méltóztassék felvenni és fenntartani.

Kérem, hogy minden hivatalos megkeresést olyan időben méltóztassék velem közölni, hogy egyházkerületünket, illetve annak egyházközségeit és tisztviselőit se erkölcsi, se anyagi kár ne érhesse.

Bátorkodom már most leszögezni, hogy a jogfolytonosság elvének szem előtt tartásával egyházkerületünk ragaszkodik minden az egyházi és az állami törvényekben eddig is biztosított jogához, viszont lojálisán végezni fogja törvényszabta kötelességeit is az állam iránt. Legyen szabad remélnünk, hogy az eddig tapasztalt jó viszonyt és az eddig tanúsított jóakaratot továbbra is gyakorolni fogja az államhatalmat képviselő országos hivatal, illetőleg Kormány egyházkerületünk iránt.

Átszervezésünk csak területi értelemben történhet és pedig egyházkerületünk és egyházmegyéink területi beosztását illetően, minden más tekintetben az eddigi, egyházi és állami törvényekben kodifikált szerzett jogok és kötelességek képezik az egyház életének alapját és szabályozzák az egyházak az államhoz való viszonyát. Amikor ezt kinyilvánítom, maradok mély tisztelettel esperes–püspökhelyettes.

624. Forrás

/Máramarosi e. m. irattárából. - Sokszorosított. /

/Ezt az iratot Haraszty Károly pályinyi lelkész küldte meg Isaák esperesnek és kék ceruzával ráírta a következőket: „Bizalmasan közlöm! - Ezen az obscurus gyűlésen nem veszek részt. Ez politikai conventiculum lesz. Haraszty./

V Bánovciach n. Ond. dňa 1 decembra 1938.

Ref. farským úradom, pánom farárom a presbiterom cirkvi.

Je Vám všetkým známo, že po viedenskej arbitrážnej dohode väčšina našich cirkevných sborov /spolu s cirkevnými funkcionármi, biskupami a seniormi/ odstúpené boly Maďarsku.

Ostali sme bez vodcov cirkvi a cirkevnej administratívy, preto sme nútení sa zreorganizovať.

Na základe získanej informácii v Bratislave na Ministerstvo školstva a národnej osvety zveme Vás na spoločnú poradu farárov a presbyterov, ktorá sa bude konať dňa 14. decembra o 10 hodine, na mestkom dome v Michalovciach. Prosíme Vás, bratia farári, a br. kurátori, aby ste sa tejto porady zúčastnili za každej okolnosti. Taktiež Vás úctive prosíme, aby ste si vyžiadali od svojho cirkevného shromaždenia písomné poverenie podpísané presbytermi cirkvi a dvoma členmi z cirkevného shromáždenia.

Program, schôdzi.

1. Krátka pobožnosť.
2. Prívet predsedu Sväzu a p. farára Baláža.
3. Prívet poslanca p. Štefana Štundy.
4. Rokovanie o reorganizácii cirkvi a vradení senioratov, ich pomenovanie a určenie hraníc atď.
5. Voľba komisie k sostaveniu cirkevného štatutu a dočasné vedenie.
6. Pre jednanie roznych cirkevných záležitosti podľa voľných návrhov.
7. Ukončenie.

S bratským pozdravom: Ján Baláž v. r. ref. farár. Ján Tomašul'a v. r. ref. farár.

Fordítás:

Bánóc 1938. december 1.-én.

Ref. lelkészi hivataloknak, lelkész és presbiter uraknak.

Mindnyájatok előtt ismeretes, hogy a bécsi döntés következtében egyházi testületeink nagyobb része /egyházi funkcionáriusokkal, püspökökkel és esperesekkel együtt/ Magyarországhoz csatoltatott.

Egyházi vezetők és egyházi adminisztráció nélkül maradtunk, ezért gondolkozzunk az újraszervezkedésről.

Pozsonyban az isk. és nemzetműv. minisztériumától nyert információk alapján meghívunk benneteket a lelkészek és presbiterek közös tanácskozására, mely dec.14-én 10 órakor Nagymihályban a városházán tartatik meg.

Kérünk benneteket lelkésztestvérek és gondnoktestvérek, hogy ezen a tanácskozáson okvetlenül vegyetek részt. Ugyancsak tisztelettel kérünk, hogy kérjétek ki a közgyűléstől a presbiterektől és a közgyűlés két tagjától alulírt írásbeli meghatalmazást.

A gyűlés műsora.

1. Rövid áhítat.
 2. A szöv. elnökének és Balázs lelkész úrnak az előszava.
 3. Stunda István képviselő úr előszava.
 4. Tanácskozás az egyház újraszervezéséről és esperességek beosztása, azok elnevezése és a határok elrendezése, stb.
 5. Bizottság választása az egyházi statútumok összeállítására és ideiglenes vezetésre.
 6. Különbéféle egyházi ügyek megtárgyalása szabad indítványozás szerint.
 7. Befejezés.
- Testvéri köszöntéssel: Balázs János s. k. ref. lelkész., Tomasulya János s. k. ref. lelkész.

625. Forrás

/Máramaros-Ugocsai e. m. irattárából. - Kézírásos fogalmazvány./
Mélyen tisztelt Miniszter Elnök!

A református egyház átszervezése s a vele kapcsolatos kérdések megtárgyalása végett csütörtökön, december 8.-án megjelenni óhajtok Miniszterelnök úr előtt, miért is kérem, méltóztassék ezen a napon engem fogadni s zavartalan megjelenésem érdekében utasítást a szolgálatos titkár úrnak kiadni.

Már a múlt hétre táviratilag jelentkeztem kihallgatásra „Válasz fizetve” táviratban de erre - valószínűleg Miniszterelnök gyengélkedése miatt - nem kaptam választ.

Remélem, egészségi állapotát Isten már helyreállította s így jelentkezésem nem lesz meddő. Isten megáldó kegyelmét kérem Miniszterelnök úr életére s vagyok mély tisztelettel Isaák. s. k. ref. püspökhelyettes. T. 1938. XII. 5.

626. Forrás

/Máramaros-Ugocsai e. m. irattárából. Gépírás./
A Kárpátaljai ref. egyházkerület Püspökhelyettesétől.
/1938. sz.
Tacovo-Técső. 1938. december 5-én.

Körlevél a ref. egyházátszervezése tárgyában valamennyi csehszlovákiai ref. egyházközség lelkészi hivatalához.

1./ Elérkezett az ideje annak, hogy a Csehszlovákiában maradt református egyház az átszervezés kérdését tárgyalás alá vegye.

2./ Az átszervezés principális elvei ezek: a jog folytonosság alapján csak területileg szervezzük át egyházi életünket az államhatár végleges

megállapítása s annak nemzetközi garantálása után, addig az érvényben lévő egyházi és állami törvényekben kodifikált jogaink és kötelességeink alapján a református egyházi életet továbbfolytatjuk az ideiglenes de az egyházi törvényen alapul s abból folyóan meglévő szervek vezetésével. Forradalmi lépéseket semmi sem tesz indokoltá.

3./ Az egyházközségek száma erősen apadt, az egyházmegyék és egyházkerületek összezsugorodtak, az Egyetemes Konventből, mint legfőbb egyházi igazgatási szervünkből alig maradt valami. A megmaradottból alkotjuk meg ideiglenes szervezetet törvényes alapon s az államhatár végleges megállapítása s annak nemzetközi garanciája után, kellő előkészítéssel majd zsinatot tartunk s a szükséges átszervezést majd keresztül visszük.

4./ Az E. T. I. t. c.184. § alapján a Kárpátaljai Egyházkerület püspökhelyettesi tiszttét törvényes alapon átvettem. Mint ilyen ideiglenesen átveszem a konventi lelkészi elnök ügykörét is az egyházi törvény szelleméből és §-saiból folyóan egyaránt. Ebben a minőségben hívom fel a CsehSzlovákiában maradt összes ref. egyházközségek presbitériumait szíveskedjenek 15 nap alatt hozzám kitöltve visszaküldeni a mellékelt ívet ellátva azt a lelkész és a gondnok aláírásával és pecsétjével.

5./ Ha nem kapott volna minden egyházközség lelkészi hivatala ilyen körlevelet, az csak a miatt történt mert nem áll rendelkezésemre az itt maradt egyházközségek anya, társ, leány és szórvány egyházak névsora. A hiány később így is pótolható lesz. Ha a körlevelet megkapott lelkésztestvérek tehetik, a szomszéd lelkészekkel tárgyalják meg e körlevelet, illetve adjanak hírt róla egymásnak.

6./ A törvényes lépéseket később fogjuk megtenni.

7./ Sorsdöntő kérdésről lévén szó, pontosságot kérek lelkésztestvéreimtől. A kérdések megoldásánál kizárólag arra kell gondolni, hogy a református egyházzal van szó s nem politikai és nemzetiségi kérdésről, a református egyházat kell egybefognunk, összes erőit egyesítenünk, életképességét felfokoznunk, egy oltáron a református oltáron kell fellebognia evangéliumi megtisztított hitünknek.

8./ Ha a lelkész nincs otthon a gondnok urak töltsék ki a mellékelt ívet esetleg valamelyik tanító úr segítségével.

Testvéri szeretettel köszönt mindnyájatokat Isaák Imre s. k.
esperes, püspök helyettes.

627. Forrás

/Máramaros-Ugocsi e. m. irattárából. - Gépírás. -/

Isaák Imrétől az 1938 novemberében még fel nem szabadult egyházakhoz szétküldött kérdőív. -/ Kérdőív.

1. Az anyaegyház neve, lélekszáma, a hozzátartozó társ, leány és szór-

vány neve lélekszáma azoké amelyek itt maradtak:

2. A lelkész, tanítók, s. lelkészék neve, illetőségi helye itt, vagy Magyarországon van az új határ miatt?

3. Kap-e az egyház adócsökkentés, vagy más állami vagy egyházi forrásból segílyt és mennyit mi címen? Mennyi volt az adócsökkentési segíly összege régen?

4. Mely társ, leány és szórvány egyház lenne, mely most árva lett az anyaegyházhoz csatolható a megközelíthetőség és az anyaegyház erősítése céljából?

5. Esetleges javaslat missziói lelkészség felállítására, hol, mely központtal s mely hozzácsatolt szórványokkal lehetne azt felállítani?

6. Hogyan javasolná a lelkész egy szlovenszkói magyar, egy szlovenszkói szlovák és egy kárpátaljai magyar egyházmegye felállítását, mely anya, társ, leányegyházakat sorozná be különkülön azokba?

7. Mely anya, társ, leány és szórvány egyházakról tudja a lelkész hogy Csehszlovákiában maradt, biztosan tudja-e ezt, vagy csak hallotta azt?

8. Olvasta-e az Új Hírekből a lelkész úr nyilatkozatomat az átszervezést illetően s mi az észrevétele arra, illetve erre a körlevélre egyházunk jövőjére vonatkozóan? Helyesli-e, vagy nem? Esetleg külön lapon mondja el véleményét.

9. Esetleges sürgős orvosolandó panaszok:

10. Aláírás és pecsét, lelkész és gondnok

628. Forrás

/Máramaros-Ugocsi e. m. irattárából. – Gépírás. -/

Mertens Alfréd dr. e. m. gondnok úrnak levél szervezés tárgyában.

8. XII. 13.

Nagyságos dr. Mertens Alfréd úrnak, e. m. gondnok.

Michalovce–Nagymihály.

Kedves Barátom!

Egyidejűleg a következő szövegű táviratot intéztem. Hozzád: „Református átszervezést nem elhamarkodni, jogfolytonosságot, egyházi törvényt megvédeni, nyilatkozatomra figyelni kérlek benneteket törvényes lépések részéről folyamatban”.

Ennek a táviratnak az a magyarázata, hogy én kénytelen voltam magunkra hagyatottságunkra való tekintettel - az itteniekkel történt előzetes megbeszélés után - az egyházi törvények betűi és lelke szerint mint egyetlen esperes átvenni a konventi lelkész-elnöki teendők vitelét és pedig mint a kárpátaljai kerület püspök helyettese. Mint ilyen kibocsátottam egy körlevelet amelyet bizonyára bejutattak neked az ottani lelkész urak. De ezen-

kívül nyilatkozatot adtam le az Új Hírekbe is amelyet bizonyára olvastál.

Ezekre a lépésekre már reagált néhány lelkész az ittenieken kívül is, köztük Sedivy nyitrai lelkész úr is s ő jelezte, hogy Stunda baráti köre dec. 14-re Nagymihályba értekezletet hívott egybe. Ezért tartottam szükségesnek szíves figyelmet távirati stílusban bár, de külön is felhívni a táviratban érintett principiális elvekre, amelyeket az átszervezésnél tekintetbe kell vennünk.

Abban a bizonyos reményben vagyok, hogy Te amúgy is osztod az Új Hírekben adott nyilatkozat irányelveit, mégis hadd mondjam el itt a következőket:

Az átszervezés csak területre vonatkozik, mert az egyházi és állami törvények útján elért jogokról le nem mondhatunk.

A szlovák e. megyével csak akkor lehet egyesülnünk, ha ők nem a nemzeti, hanem az egyházi oldalt veszik elsősorban figyelembe, tehát nem nemzetiségi, hanem egyházi, lelki, hitbeli problémának tekintik az átszervezést s testvériesen megosztani készek az egyházi irányítást velünk. Ha ez nem menne, akkora akkor más útra kellene lépnünk nekünk is.

Ezeket a kérdéseket azonban csak személyesen lehet részletesen megbeszélünk, azért bevárom, mit válaszolnak a felhívott egyházközségek csak azután megyek át Hozzátok előre meglevelezett megbeszélésre.

A konvent világi helyettes elnöke kérdésében egyelőre a legrégebb konventi rendes világi tagra dr. Siménfalvy Árpádra gondoltam, de ha felsőzempléni e. m. velünk tart, akkor Téged foglak felkérni a világi helyettes elnöki tisztség betöltésére, mert az E. T. így intézkedik.

Az átszervezés érdembeni keresztülvitelére csak az ország s így az egyház határainak végleges és nemzetközileg garantált megállapítása után lehet majd szó s a választásokat is csak akkor írhatjuk majd ki.

Podkarpatská Rus kormányánál a bejelentést elvégeztem és azt tudomásul vették. Bejelentette az ideiglenes vezetés átvételét ajánlott levélben a bratislavai kormánynak is és pedig Tiso, Cernák miniszter uraknak és a kraj. úradnak, illetve az elnöknek. Erre a bejelentésre a válasz még nem érkezett meg.

Légy jó ezeket szívesen tudomásul venni s nekem az értekezlet lefolyásáról és eredményéről részletes tudósítást küldeni.

A szlovenszkói kormánynál történt jelentkezés szövegét küldeni fogom Neked a következő napon induló postával.

Ha valami felettébb sürgős dolog merülne fel, akkor légy szíves táviratozni, vagy telefonálni dr. Háпка Péter ügyvédi irodájába, aki tőszomszédom s aki, ha nem volnék itthon, felveszi és átküldi a telefon üzenetet. Háпка dr. telefonszáma Tacovo 5.

Igaz szeretettel s a régi baráti hűséggel ölel esperes, püspökhelyettes.

629. Forrás

U. o./Mertens ügyvéd válasza. Gépírás. - /

Kedves Barátom!

Sürgönyödet megkaptam s mai gyűlés eredményeként a következőkben értesítlek:

Engem nem hívtak, tehát nem mentem el. De a gyűlés előtt itt voltak nálam az ismerős lelkészek, akikkel a dolgot megbeszéltem s ennek folytán a Balázs javaslata után Böszörményi beszélt s kijelentette, hogy ez a törvénytelen alakulat nem jogosult az új szervezés kérdésében határozatot hozni, miután ez az egyházmegyék hatáskörébe tartozik. Erre kimondták, hogy a Balász félfő javaslatot egy bizottságnak adják ki, mely azt átvizsgálja, az espereseknek megküldi, vagy azok helyetteseinek s felkéri őket, hogy hívják össze a közgyűlést még januárban s ott az ügyet letárgyalják. Tehát meg van adva a mód, hogy időközben más megoldás is felszínre kerüljön. Balázs javaslata úgy szól, hogy alakítsák Szlovákiában 3 egyházmegyét, melyek közül kettő tiszta tót, a nyugati pedig vegyes. Természetesen ő akar Szlovákia püspöke lenni. Ruszinszót teljesen kizárták, őket az a föld nem érdekli.

Remélem, hogy az ügyre közben még visszatérünk.

A javaslatot egy bizottságnak adták ki, melyből engem kibuktattak s egyetlen jogász sincs benne, csak 4 lelkész és két paraszt presbiter.

Szívélyesen üdvözlök készsége hived:

Dr. Mertens s. k.

630. Forrás

/Ugyanonnan. - Gépírás. - /

Ref. Farský Úrad v Lastamiri. c. j. 256/938.

Nagytiszteletű Ref. Esperesi Hivatal. Ťačovo.

Kedves Barátom.

Körleveledre s még inkább annak széljegyzetére a következőkben válaszolok igaz szeretettel s a kívánt őszinteséggel:

Mintegy 3 héttel ezelőtt Magda dr. püspök úrhoz folyamodtam tanácsért egyházunk maradékának további életét illető kérdéssel, mert a jövő gondja épp úgy megfeküdte a lelkemet, mint a tiedet is. Mindaddig, amíg mi történelmi fejlődésünknek megfelelőleg meg nem alkotjuk, ill. az ország határ által életkörülmények közé szorítva területileg át nem szervezzük egyházunkat, őt tekintem egyházkerületünk fejének s mint ilyet megkérdeztem, nem tartaná-e szükségesnek megbízni közülünk valakit

azoknak az ő, ill. az esperesek ügykörébe tartozó ügyeknek a vitelével, melyeket ő természetesen nem láthat el. Választ nem kaptam, aminek két oka is lehet: Vagy nem kapta meg a levelemet, vagy szükségtelennek tartja: ilyen intézkedést, miután törvényeink szerint van ki helyettesítse a hiányzó hatóságokat. Utó végre, ha csak egy község maradna is, annak lelkésze egyúttal püspöke is..... S itten maradtak tanácsbírák is.

Ám eddig csak nagymérvű tanácsstalanságot láttam az egyházban, nem pedig korszerű intézkedést.

Ezt látva és tekintettel arra is, hogy szlovenszón alig maradt tiszta magyar gyülekezet, indítatva éreztem magam, hogy Tomasulyával, mint a szlovák kálvin-szövetség elnökével együtt összehívjam az egyházak képviselőit, lelkészeket és gondnokokat egy értekezletre, hogy a teendőket megbeszéljük.

Ezt az értekezletet tegnap tartottuk meg Michalovcén, azért válaszolok neked 4 napi késéssel, mert nemcsak a magam, hanem az értekezlet álláspontját is akartam veled közölni.

Tanulva az 1919–20-as eseményekből és figyelembe véve Slovensko új államjogi helyzetét, valamint egyéb életbevágó körülményeket, az értekezlet elhatározta:

1. A szlovenszói ref. egyház minél gyorsabb reorganizálódását a történelmi jogok fenntartásával.

2. A szlovenszói ref. egyházban egyesítendő Szlovenszko összes helv. hitvallású lakói nemzetiségi különbség nélkül és pedig egy egyházkerületben.

3. E kerület 3 egyházmegyéből álljon: Az ungi maradékból keleti -, a felsőzempléniből közép- s az abaújiból, meg a többi nyugatra fekvőkből nyugati egyházmegye név alatt.

4. Az egyház hivatalos nyelve s jellege - szlovák, de a nyugati egyházmegyében kettős, magyarszlovák.

5. Úgy az egyh. megyékbe, mint a kerületbe minél előbb kiírandók a választások.

6. A jogfolytonosság és az alkotmányos eljárás megőrzendő. Ezért az értekezlet e határozatát, mint javaslatot felterjeszti az illetékes egyházi hatóságok itt maradt törvényes helyetteseinek, hogy a vezetésük alatt álló egyházi szervezetek 1939. jan. 20-ig hívják össze rendkívüli gyűlésekre, amelyeken tisztségeikről lemondanak s kiíratják az új választásokat.

7. Értekezlet a határozat keresztülvitelére egy ő tagú bizottságot választ.

Ez a határozat az én jól megfontolt javaslatom alapján jött létre. Amint látod, benne különösen a sürgősség van kihangsúlyozva s ebben a tekintetben merev ellentétben van a te elgondolásoddal, szokatlan a mi lassúmozgású, vegetáló egyházi életünkben s talán többeknek is, akik fél lábbal a sírban és egész fejjel a múlt álomvilágában vannak, nem

tetsző. Az értekezlet mégis magáévá tette s mindent elkövetnünk, hogy valóra váltsuk. Ezért kifejttem részletesebben előtted is.

Az államhatárok egész ügye, de különösen azok nemzetközi garانتálása annyira katexochén politikum, hogy mi mint egyház, arra semmiképpen tekintettel sem lehetünk, nem hogy tőle függővé tennénk az egyház rendezett életét, családok existenciáját, lelkészek kongruáját, tanítók államsegélyét, stb. Vagy újabb bizonyágát kell hogy szolgáltassuk annak, hogy mennyire igazmondók vagyunk, amikor állítjuk, hogy politikát nem viszünk az egyházba, meg annak, hogy mennyire loyálisak vagyunk a római levél alapján a fennálló államrenddel szemben?! De hiszen egyébként is tudjuk, hogy a bécsi döntés definitív jellegű s ha a delimitációnál egy-két egyházközség esetleg átkerülne a határon ide, vagy oda, mit árt-hatna nekik, hogy közben tagjai voltak az önállósult szlovenszkói, illetve a magyarországi ref. egyháznak?

Viszont a forradalom utáni tanulság, mely szerint egyházunk /a mostaninál összehasonlíthatatlanul erősebb/ kivárt a békeszerződések budapesti ratifikációjára, nyilván mutatja, hogy a késedelemből származó kár elkerülhetetlen és azután pótolhatatlan. Ne tévesszük össze a betű haláltörvényét a lélek élettörvényével! Igaz ugyan, amit erre egy kollégánk felhozott, hogy t. i. akkor egy új államba kerültünk, míg most a rendezett tanácsú régiben maradtunk, tehát nem kell semmitől sem félni. De figyelmen kívül hagyni azt a rendkívül fontos körülményt, hogy viszonyunk ehhez a régihez sem volt a mai napig rendezve, továbbá, hogy ez tekintve az egészen más rezsimet nem is egészen a régi, talán mégsem volna tanácsos. Ezért foglaltunk állást a szlovenszkói ref. egyház sürgős reorganizációja mellett.

A többi bizonyára nem kell bővebben fejtegetnem előtted. Hogy több kis egyházmegyét akarunk alakítani s nem egyet, azt, ha visszaemlékszel legutóbbi beszélgetésünkre Zsolnától Poprádig, könnyen megérted. Hogy súlyt helyezünk az egyház szlovák jellegére, az nem nemzeti presztízsből történik, ahogyan talán valaki gondolná, nem azért, hogy érvényesítsük többségi jogunkat, mely bennünket a múltból kifolyólag per analogiam megillet, hanem magasabb egyházi szempontból: a misszióiból. Nekünk csak mint missziói egyháznak van létjogosultságunk, de mint ilyenek aztán igazán van, hiszen mi a kálvini reformációnak előőrse vagyunk a szláv missziói fronton. Erre a becses szempontra felhívtam 1925-ben a Czinke figyelmét, de nem értette meg, talán mert mással volt elfoglalva, aztán a Magdától 1934-ben s ő méltányolta, de intenzívebben helyzeténél fogva, fel nem karolhatta. Mi ezt nagyon komolyan vesszük, erre alapítjuk jövőbeli terveinket, ennek szenteljük oda életünket. Nagyon szeretnénk, ha a magyarországi egyház, úgy is, mint Európa legnagyobb református egyháza, elvállalná hinterlandunk szerepét. Reméljük, hogy önállósuló gyer-

mekétől, illetve 400 éves bajtársitól nem fogja megtagadni a szükséges szellemi, erkölcsi és esetleg anyagi segílyt sem.

Rátok, ruszinszkói ref.-okra, mint szomszéd őrszemre nézünk, amelylyel természetesen a lehető legszorosabb kapcsolatban akarunk lenni. Ám nehezen hiszem, hogy adminisztrative lehetünk-e olyan egységben, mint eddig voltunk. Egyelőre nem tudom, hogy autonómiáink nem lesznek-e akadályai ennek. Rövidesen meg fogjuk ezt is látni. Az egységre bizony nagy szükségünk van, de ez csak akkor lehet igazi és erős, ha nem leszünk tekintettel politikai garanciákra, lévén nekünk az

Úr kegyelme mindenre elégséges garanciánk. Ilyen szemszög alatt még adminisztratív elkülönés mellett is nagyon szépen és idvességesen ápolhatjuk az egységet, t. i. a lélek egységét, ami a fő.

Szeretettől Öllelek s kegyelmi ajándékokban gazdag karácsonyt kívánok neked s családodnak.

Lastomír. 1938. dec. 15.

Balázs János s. k. ref. lelkész.

/Pecset:/Pečiatka reformátskeho farského úradu Lastomír.

631. Forrás

/Máramaros-Ugocsai e. m. irattárából. - sokszorosított. - /
Alábbi hirdetmény orosz, cseh és magyar nyelven adatott ki, csak a magyar szöveget közlöm./ 8847/1938. szám.

Hirdetmény

A kormány rendelete értelmében mindenféle feliratok cégjelzések, üzleteken, vendéglőkön /korcsmákon/ mozikon és minden vállalati épületeken s úgyszintén minden középületen is ukrán nyelven legyen megcsinálva.

Az összes kereskedők és az itt említettek a saját érdekükben ezen feliratokat átvizsgálás szempontjából tekintve a nyelvtani helyességét vigyék a jegyzőségi hivatalhoz.

Hogy egyszer és mindenkorra ezen feliratok helyesen legyenek elkészítve senki a jegyzőségi előzetes átvizsgálása nélkül ki ne függesse, mert előfordulna még egyszer kellene azt átfestetni és elkészíttetni.

Ezen cégtáblák kizárólag ez év 1938 végéig kell hogy elkészüljenek.

Az információkat és a feliratok ellenőrzését a jegyző e hó 19-étől 24-ig délután 2 órától 5 óráig egyedül végzi.

Mindenki ezen rendelet értelmében járjon el ne hogy kellemetlensége legyen.
II.

Minden háztulajdonosnak elrendeltetik, hogy kék-sárga színű zászlót szerezzenek be maguknak és azokat állami ünnepek alkalmával házaikra függesszék ki.

A zászlók kifüggesztését minden esetben tudomásukra hozzuk.

Técső. 1938 december hó 15.-én.
Técső község tanácsa

632. Forrás

Máramaros-Ugoccai e. m. irattárából. 496/1938. sz. Gépírás./

Nagyméltóságú Miniszter Úr!
Nagyméltóságú Iskolaügyi Miniszter Úr!
Nagytekintetű Országos Hivatal!

Az 1904. évi református egyházi törvények I. t. c. 184., 179., 71. és 79. §-ai alapján kötelességemnek ismerem bejelenteni, hogy a Cseh-Szlovák állam határainak új megvonása következtében Bertók Béla munkácsi püspök és Szilassy Béla dr. egyházkerületi főgondnok urak, mint az egyetemes ref. egyház konventjének elnökei, valamint dr. Magda Sándor, Sörös Béla püspökök, Tornallyay Zoltán és dr. Polchy István főgondnokok, továbbá az összes esperesek rajtam kívül és az összes egyházmegyei gondnokok Mertens Árpád kivételével, akik mint helyettesek számba jöhettek volna, a Magyarországhoz csatolt területen maradtak s így a konventi lelkészi elnöki tisztelet mint kárpátaljai püspökhelyettes alulírott Isaák Imre ťačovi esperes vettem ét ideiglenesen, az egyetemes ref. egyházi élet átszervezése s az esetleg szükségessé váló új egyházi választások befejezéséig, ami az ország és így az egyházi határok végleges megállapítása és garantálása után fog megtörténni.

Kérem méltóztassék ezt a bejelentést tudomásul venni s az egyetemes ref. egyházat, illetve az egyetemes ref. konventet érintő minden egyházi és iskolai kérdésben a hivatalos érintkezést hivatalomon keresztül velem venni fel és tartani fenn, mint konventi lelkészelnök helyettese aki az adminisztrációt törvényes alapon intézem.

Kérem, hogy minden hivatalos megkeresést, oly időben méltóztassék velem közölni, hogy egyházunkat, illetve egyetemes konventünket, az azokba tartozó egyházkerületeket, egyházmegyéket, egyházközségeket és egyházi tisztviselőket se erkölcsi, se anyagi kár ne érhesse.

Bátorkodom, már most leszögezni, hogy a jogfolytonosság szem előtt tartásával egyetemes egyházunk ragaszkodik minden az egyházi es állami törvényekben eddig is biztosított jogához, viszont lojálisán végezni fogja törvényszabta kötelességeit is az állam iránt. Legyen szabad remélnünk, hogy a Magas Kormány, az illetékes minisztérium, illetve az országos hivatal egyetemes egyházunk iránt jóakarattal lesz.

Ki kell nyilatkoztatnom, hogy átszervezésünk csak területi értelemben történhet és pedig az egyházkerületek és egyházmegyék területi beosztását illetően, minden más tekintetben az eddigi, egyházi és állami törvényekben

kodifikált szerzett jogok és kötelességek képezik a ref. egyház életének alapját és szabályozzák az egyháznak az államhoz való viszonyát.

Ugyanilyen tartalmú beadvánnyal voltam bátor fordulni Podkarpatská Rus kormányához és országos hivatalához is, ahol személyesen is volt már szerencsém jó eredménnyel tárgyalni e kérdésekben.

A slovenskói Kormány előtt is óhajtok megjelenni alkalmas időben, erre nézve későbben kívánok előterjesztéssel élni.

Amikor ezeket kinyilvánítom, maradok mély tisztelettel a Miniszterelnök Úrnak, az Iskolaügyi Miniszter Úrnak és az Országos Hivatalnak

Tisztelő híve: ref. esperes, püspökhelyettes, a ref. egyetemes konvent lelkész-elnök helyettese.

633. Forrás

/Máramaros-Ugocsbai e. m. irattárából. - 516/1938. sz. Gépírás./
Református püspökhelyettes előterjesztése kiutasított ref. lelkészek visszatérhetéséért

8. XII. 17.

Nagyméltóságú és Főtisztelendő Volosin Ágoston miniszterelnök úrnak. Chust.

Mélyen tisztelt Miniszterelnök Úr!

Bátorkodtam személyesen előterjesztést tenni, aziránt, hogy azon hibájukon kívül - megtorlásképen kiutasított ref. lelkészek visszatérhetését méltóztassék megengedni és megengedtetni. Méltóztatott szívesen megígérni, hogy Svátek tábornok úrnál szorgalmazni fogja Miniszterelnök úr ezt a kérésünket.

Most vettem tudomásul hivatalos jelentés alapján, hogy ez eddigi három tényleges szolgálatban volt lelkészen kívül az ungvári illetőségű Kiss Jenő rákosini-beregrákosi lelkészt, a Kiss János bácsi, kovácmester volt a radvánci utcában, fiát is családjával együtt kitették a határon. Sőt attól félek, hogy a kajdanovoi lelkész Kiss Ernő is erre a sorsra jutott, bár ő emlékeztem szerint málcicei illetőségű s ha ő is kénytelen lett volna távozni, akkor azon a vidéken senki nincsen aki a ref. híveket lelkigondozásban részesíthetné.

Bizalommal és tisztelettel kérem, méltóztassék közbelépni, hogy

1. Sárkány Lajos dr. Královo. na Tisoura,
2. Horkay Barna Sevlusra
3. Kovács Dezső Gudára,
4. Kiss Jenő Rákosinra és ha kiutasítatott volna
5. Kiss Ernő Kajdanovora mint ref. lelkészek, akik nélkülözhetetlenek, visszatérhessenek optálási joguk érvényesítése végett.

Tiszteletteljes előterjesztésem önmagában hordja indokolását s meg vagyok győződve arról, hogy miniszterelnök úr mint papi ember különösen is átérzi, hogy milyen borzasztó helyzetbe jutottak a lelkigondozásban az utánpótlás hiánya miatt és lehetetlensége miatt a református érintett egyházközségek, de a szerencsétlen és nem hibás lelkipásztorok és családjaik is.

Várom és kérem kegyes intézkedését és válaszát. Vajha a gyülekezeteknek és lelkész családoknak boldog karácsonyt szerezne Miniszterelnök Úr a visszatérhetés megteremtésével!!! Adja a jóságos Isten, hogy sikerüljön. Ezért imádkozom. Miniszterelnök úr életére, munkásságára már az is szép fényt vet, hogy Siménfalvy Árpád dr. egyetemes ref. egyházi főügyészünk szabadlábra került és Szép Ferenc nyug. lelkészünk visszatérhetett Sevlusra, és pedig Miniszterelnök úr kegyes intézkedésére, tegye még tiszteletreméltóbbá nevét és működését a felsoroltak visszahozásával.

Erre kéri mélyen tisztelő híve: ref. püspökhelyettes.

634. Forrás

Méltóságos dr. Beszkid Sándor kormánytanácsos úrnak Podkarpatské Rus alkormányzójának, Chust.

Mélyen tisztelt Alkormányzó úr!

Kedves Barátom!

Fenti levelet intéztem mint hivatalos előterjesztést a mai napon a Miniszterelnök úrhoz.

Nagyon kérek, légy kegyes annak minden sorát Magadra nézve is elfogadni mint szívből jövő előterjesztésemet.

Arra kérek, légy kegyes közbelépni a kiutasítottak érdekében Te is ha jónak és célravezetőnek látod, egy táviratban berendelni engem, hogy személyesen is eljárjak – ha kell – szegény lelkésztestvéreim és főleg az árvaságra jutott gyülekezetek érdekében a Miniszterelnök úr és a Te szíves támogatásod mellett.

Életedre, működésedre, szeretteidre Isten áldását kérem s vagyok szeretve tisztelő Barátod: ref. esperes. püspökhelyettes

635. Forrás

/Máramaros-Ugoicsai ref. e. m. irattárából./

ЗЕМСКИЙ УРЯД ДЛЯ ПОДКАРПАТОРУССКАГО КРАЯ ВЪ Х У С Т I.

Чис. 2564-11/4 аі 1938.

Хуст 23.грудня 1938

Епархія реф.церкви Шдкарпаття -реорганізація. Преп. Емериху

Іжак реф. намістнику в Тячові.

Краевий уряд бере до вздома Ваше голошення з дня 8. XI. 1938 чис. 434/38 і згожується з тим, щоби далыпа корес-повденція респ. контакт маж урядами і реф. церк, властями переводився через сенз.орский уряд мараморош-угочскій реф. сеНіораТ в Тячові.

Рівнеж бересе до вддома, що Ви перебрали, як заступник дальше веденя епискоскої функціл від дня 8. XI. 1938.

За вз.цегуюернатора Шдкарпатскої Руси /начальника краевого уряда/ не читательный подпис.

Podkárpatzská Rusz országos hivatala Huszton.

Szám: 2564-II/4 ai 1938.

Huszt, 1938. december 23-án

Tárgya Kárpátaljai református egyházmegye reorganizációja.

Válasz a 434-38 számhoz 1938 november 8.-ról.

Tiszteletes Izsák Imre ref. esperes Técső.

Az országos hivatal tudomásul veszi az ön 434/38 sz. alatt 1938. XI. 8. napján történt bejelentését és beleegyezik abba, hogy a további levelezés, ill, a kontaktus a hivatalok és a református esperesi egyházak között a Máramaros-Ugocsai esperesi hivatal útján Técsőn, történjék. Egyidejűleg tudomásul vétetik, hogy ön megbízott a püspöki teendők továbbvitelére 1938. XI. 8.-tól.

Podkarpatská Rusz vicegubernátoráét /az országos hivatal vezetője/: olvashatatlan aláírás.

636. Forrás

/Máramaros-Ugocsai e. m. irattárából. -83/39. sz. - Sokszorosított./
Prezídium ministerstvu školstva a národnej osvety Slovenskej krajiny v Bratislave.

Čís. 744/1939-prez. V Bratislave dňa 1. februára 1939.

Vec: Slovenská krajina, národné, stredné a odborné školy. Výzdoba miestností krížom a obrazmi národných dejateľov.

Obežník čís. 4/prez. 1939.

Riaditeľstvám stredných škôl a učiteľských ústavov, riaditeľstvám škôl smeru odborného a správaj škôl národných a ústavov pre úchylnú mládež všetkých vyučovacích jazykov. na Slovensku.

Vo smysle tunajších výnosov zo dňa 19. októbra 1938, čís. 92/1938-prez a zo dňa 16. novembra 1938, čís. 650/1938-prez. nariadujem, aby v učebniach a v úradných miestnostiach, riaditeľniach, sborovhiach atd.

národných, stredných a odborných škôl všetkého smeru vydržiavaných štátom, polit. obcami a jednotlivými kresťanskými cirkvami, ako aj v úradovniach škôl, inšpektorátov, vyvesený bol na čelnom a dôstojnom mieste kríž s Umučením a obraz Andreja Hlinku normalizovaný formát, schválený ministerstvom školstva a národnej osvety Slovenskej krajiny. Prevedenie kríža s Umučením má byť primeranej umeleckej úrovne a z trvaceho materiálu.

Náklad s týmto spojený uhradí sa na štátnych školách z režijného paušálu na neštátnych školách prípadu na tarchu činiteľov, ktorí uhrádzujú vecný náklad tej ktorej školy.

Tomuto nariadeniu treba vyhovieť do 1. III. 1939. O tom, či sa tomuto výnosu vyhovel, podajú správy a riaditeľstvá národných škôl zprávu do 20. II. 1939 príslušnému školskému inšpektorátu, ktorý súhrnnú zprávu za celý obvod inšpekto-rátu zašle sem do 25. II. 1939. Riaditeľstvá stredných a odborných škôl všetkého smeru podajú zprávu priamo tunajšiemu úradu do 20. II. 1939.

Otázku užívania iných náboženských odznakov, než kríže s Umučením v školách, ktoré navštevuje väčšina žiacta patriaceho do sväzku kresťanskej konfesie, ktorá užíva iný náboženský odznak, vyriešim na návrh príslušných cirkevných vrchností zvláštnym výnosom.

Minister: Sivák v. r.

Ref. seniorskému úradu v Ťačove Karpatská Ukrajina. na vedomie so žiadosťou, aby tamojší urad upravil svoje pod.. riadené škol. úrady, aby školy tomuto výnosu a čas a presne vyhovel.

Ak by azda tamojší urad mienil použiť práva podania návrhu a odlišné riešenie náb. odznaku podľa posledného odstavca výnosu, žiadam, aby tak urobil s najväčším urýchlením.

Minister: Sivák v. r.

Za správnosť vyhotovenia prednosta kancelária prezídia Hruboň.

Fordítás:

Szlovákország iskolai és nemzetművelődési minisztériumának elnöksége Pozsonyban.

744/1939-eln. szám, Pozsonyban. 1939. február 1-én.

Tárgy: Szlovákország, nemzeti, közép és szakiskolák. Helyiségek díszítése kereszttel és nemzeti tényezők kepeivel.

4/ eln. sz. Körlevél. 1939.

Középiszolák és tanítóképző intézetek igazgatóságának, szakirányú iskolák igazgatóságának, nemzeti iskolák és javítóintézetek vezetőségének minden tanítási nyelvben. Szlovákiában.

Az 1930. október 19.-én kelt 92/1930-eln. számú és az 1938. november 16.-án kelt 650/1938-eln. számú itteni rendeletek értelmében elren-

delem, hogy tanterekben és hivatalos helyiségekben, igazgatói irodákban, tanácstermében és így tovább, nemzeti, közép és minden irányú szakiskolákban, amelyeket az állam, politikai község és egyes keresztyén egyházak tartanak fenn, valamint iskolai hivatalos helyiségekben is, tanfelügyelőségeken, függesztessék ki előkelő és tekintélyes helyen a kereszt a megkínzottak és Hlinka Andrásnak szabványozott alakú képe, amelyet Szlovákország iskolai és nemzetművelődési minisztériuma jóváhagyott. A feszület /kereszt a Meggyötörttel/ kivitelének megfelelő művészi színvonalúnak és tartós anyagból kell lennie.

Az ebből eredő terheket állami iskoláknál az üzemi pausál fedezi, nem állami iskoláknál azon tényezők terhére hárul, akik annak a bizonyos iskolának dologi kiadásait fedezik.

Ennek a rendeletnek 1939. III. 1-ig kell eleget tenni.

Arról, hogy ez a rendelet teljesített, a nemzeti iskolák vezetői és igazgatóságai 1939. II. 20-ig tesznek jelentést az illetékes tanfelügyelőségeknek, akik a tanfelügyelőség egész körzetéből összegyűjtött jelentéseket ide 1939. II. 25-ig küldik be. Közép- és minden irányú szakiskolák igazgatóságai a jelentésüket 1939. II. 20-ig közvetlenül idő küldik.

Más vallási jelvények használatának kérdését, mint a kereszt a Megkínzottal, iskolákban, amelyeket más vallásos jelvényt használó keresztyén hitvallású közösséghez tartozó tanulók többsége látogat, az illetékes egyházi hatóságok javaslatára külön rendelettel rendezem.

Sivák v. r. miniszter.

637. Forrás

/Ugyanonnan. – Gépírás./

Predsedníctvo Generálneho Konventu Ref. Cirkve. Ref. egyet. konvent elnöke. Seniorský úrad máramarošugočského ref. seniorátu.

A Máramaros-Ugocsi ref. egyházmegye esperesi Hivatala.

Tárgy: A szlovenszkói elemi, közép és szakiskolák ellátása feszülettel és Hlinka András arcképével. Előterjesztés.

Válasz: 744/39 prez. számra. Tačovo–Técső, 1939. II. 18.

A szlovenszkói iskola- és nemzetművelődésügyi minisztérium elnökségének Bratislava.

Tisztelettel bejelentem, hogy az iskolaügyi minisztérium elnöki osztálya által 1939. II. 1-én 744/39 prez. száma alatt kelt, Obežník 4/pr. számot viselő, hozzám a mai napon érkezett ama rendelet, amely szerint az elemi, közép és szakiskolák tantermeiben, irodahelyiségeiben stb. Szlovenszkóban ki kell függeszteni a feszületet és Hlinka András képét, a keresztre vonatkozó részére nézve nem áll módomban végrehajtani

s éppen ezért, tiszteletteljes tiltakozásom bejelentése mellett, legyen szabad felterjesztést tennem a rendelet olyan értelmű módosítása iránt, hogy a hivatkozott rendeletnek a fészületre vonatkozó utasítása a katolikus felekezeti iskolafenntartókra vonatkozik, a református /protestáns/ iskolafenntartókra s az államra mint iskolafenntartóra nem, a községi iskolafenntartókra pedig csak ott, ahol a növendékeknek legalább 90 százaléka a katolikus felekezetihez tartozik.

Indokolja ezt az előterjesztésemet és a fészületre vonatkozó rendelkezés végrehajtásának tiszteletteljes bár, de határozott megtagadását az a körülmény, hogy a fészület az állampolgárok közül csak a két katolikus felekezet kizárólagos jelvénye, a református /protestáns/ állampolgároké nem, s így annak a felekezeti és állami iskoláinkba rendeleti úton elkötelező, mintegy erőszakolt bevitele a törvénybe, hitelveinkbe és egyházalkotmányunkba ütköző eljárás lenne s amellett megbontaná azt a kívánatos nyugalmat és azt az áldott felekezetközi békét, amely ez idő szerint a két katolikus és a református /protestáns/ keresztyének között meg van. Hogy esetleg a karhatalom vigye be a fészületet a mi felekezeti és állami iskoláinkba, tantermeinkbe, vagy azokba a községi iskolákba, amelyekben 10 százaléknál nagyobb tömegben vannak református /protestáns/ növendékeink, szinte el sem képzelhető forrongást váltana ki a református /protestáns/ egyháztagokból ez a tény s én és a vezetésem alatt álló református egyház felelősséget semmi tekintetben nem vállalnánk egy esetleges ilyen lépés be nem látható következményeiért.

De az 1904/-ik évi református egyházi törvény I. t. c. 185. §-a kifejezetten meg is tiltja nekem - mint püspök- illetve konventi lelkészelnök-helyettesnek - a rendelet fészületre vonatkozó részének a végrehajtását, mert hivatali eskümet szegném meg a hitelveinkkel ellenkező rendelet kihirdetésével, ez a tény is indokolja előterjesztésemet. S minthogy a református /protestáns/ állampolgárok vallásos meggyőződését, hitelveit az állami és községi iskolákban is sértené ennek a rendeletnek kereszt kierőszakolása, indokolt előterjesztésemnek az a része is, hogy az állami iskolákban egyáltalán nem, a községi iskolákban pedig csak az olyan helyeken legyen végrehajtható a rendelet fészületre vonatkozó része, ahol legalább 90 százalékos a katolikus vallású növendékek többsége.

Az is indokolja előterjesztésemet, hogy a miniszteri rendelet nem semmisíthet meg törvényt, már pedig törvény az, hogy vallásos meggyőződésében a református vallásunkat más felekezet jelvényének erőszakolt tiszteltetéskével sérteni nem szabad, már pedig a hivatkozott miniszteri rendelet kétségkívül sérti a református /protestáns/ vallásos meggyőződést és hitelvet.

Kérem e tiltakozásomat és tiszteletteljes előterjesztésemet komoly mérlegelés tárgyává tenni s úgy intézkedni, hogy a református /protes-

táns/ egyetemes egyház Szlovenszkóban sérelem nélkül élhesse vallási életét s a fészület a református /protestáns/ felekezeti és az állami iskolákba egyáltalán ne vitessék be, a községi iskolákba pedig csak ott legyen bevihető, ahol a katolikus növendékek száma legalább 90 százaléka az összes tanulok számának.

A jövőre nézve - a nem kívánatos súrlódások preventív elkerülhetése érdekében - tisztelettel kérem, hogy a hasonló természetű s a református /protestáns/ egyházak jogkörét is érintő rendeletet kibocsátás előtt méltóztassék megküldeni véleményadás céljából egyetemes egyházunkhoz a konventi elnökhelyettes, illetve a konventi iroda útján.

A Hlinka András képének a szlovenszkói református felekezeti iskolák tantermeiben leendő kifüggesztőse iránt körlevélben egyidejűleg intézkedtem. Mély tiszteletem/ kinyilvánítása mellett vagyok Isaák Imre s. k. esperes, püspökhelyettes, konventi lelkészelnök-helyettes.

638. Forrás

/Ugyanonnán. – Gépírásos levélkópia./

A szlovenszkói elemi, közép és szakiskolák ellátása fészülettel és Hlinka András arcképével.

Előterjesztés. Evangélikus egyet. egyház értesítése Endreffy János pozsonyi ev. lelkész úr útján.

9. II. 18.

Nagytiszteletű Endreffy János ev. lelkész úrnak, Bratislava-Pozsony.

Súlyt kívánván helyezni arra, hogy fenti igen sürgős és fontos ügyben a protestáns egyházak lehetőleg együttes állásponton legyenek, a református egyház részéről kifejtett álláspontot és az iskolaügyi minisztériumnak adott választ azzal a tiszteletteljes és testvéri kéréssel küldöm meg Nagytiszteletű Uramnak, hogy azt az evangélikus egyetemes egyház püspök elnökéhez betekintésre felterjeszteni méltóztassék.

Azért választottam ezt az utat s azért terhelem vele Ntedet, mert nem áll rendelkezésemre a hivatkozott püspök úr címe.

Hasonló eljárásra kérve az ev. egyetemes egyház püspök elnökét is, vagyok igaz nagyrabecsülésen és testvéri szeretetem nyilvánításával: esperes, püspökhelyettes, konventi lelkészelnök helyettes

639. Forrás

/Máramarosi e. m. irattárából. – Sokszorosítás./

Az egyetemes konvent lelkészelnökének helyettesétől.

86/1939. sz. Tacov–Técső, 1939. II. 22.

Körrendelet ref. egyetemes egyházunk valamennyi szlovenszkói iskolafenntartó egyházközségéhez, valamint a Kárpátalján lévő egyházközségekhez.

Kedves testvéreim!

1. Az egyetemes konvent elnökségét ideiglenesen az E. T. alapján Isaák Imre técsői esperes mint lelkészi elnökhelyettes és dr. Mertens Alfréd egyh. megyei gondnok mint világi elnökhelyettes látják el, kérem ezt tudomásul venni s a konventre tartozó ügyeket a ref. esperesi hivatalhoz Tacovra terjeszteni be.

2. A szlovenszkói iskolaügyi minisztérium elnöksége 744/39 prez. számú 4/39 pez. obeznik címet viselő rendeletben elkötelezte valamennyi szlovenszkói iskolafenntartót az összes fokozatú iskolában a feszületnek és Hlinka András képének a tantermekben és irodákban leendő elhelyezésére. E rendeletnek a feszületre vonatkozó része hitelveinkbe ütköző lévén, kihirdetését hivatali eskümre hivatkozással megtagadtam s indokolt javaslatot terjesztettem kibocsátója elé annak megváltoztatására oly értelemben hogy a református /protestáns/ és állami iskolákra nézve a feszület kifüggesztése teljesen mellőztessék, a községi iskolában is csak ott legyen megengedhető, ahol a kat. vallású növendékek száma legalább 90 százalék. Ha bármely hatóság követelné felekezeti iskolafenntartóktól Szlovenszkón a feszületnek termekben leendő kifüggesztését, e körlevelemre hivatkozással kérem azt megtagadni.

3. A Hlinka András megfelelő méretű képek a fenti miniszteri rendelet alapján felekezeti iskoláink tantermeiben kifüggeszteni elrendelem s annak megtörténtéről 15 napon belül jelentést kérek.

4. A szlovenszkói református egyházkerület püspöki teendőinek és jogkörének végzésével Böszörményi Sándor humenai-homonnai lelkész, egyházkerületi tanácsbíró bízott meg, ennek következtébe minden a püspöki hivatalt illető ügyirat a szlovenszkói egyházkerület kötelékében lévő egyházközségi és személyi dolgokban az esperesi, vagy helyettes esperesi hivatal útján odaterjesztendő.

5. A nagyszöllősi ref. árvaházat mint egyetlen egy pozsonyi ref. egyházközség ref. internátusát mint szintén egyetlen a gyülekezetek áldozatos szeretetébe ajánlom. Az árvaházra vonatkozó minden megkeresés és küldemény a ref. lelkészi hivatalhoz Sevlus Kárpátukrajna, a ref. internátusra vonatkozó küldeményt pedig a ref. lelkészi hivatal Bratislava, Schöndorfská 12 címre irányítandó.

6. A jövő iskolai évre a pozsonyi magyar gimnáziumba, vagy tanítóképzőbe küldendő akár belföldi, akár külföldön tanuló növendékekről a lelkészurak szíveskedjenek összeírást készíteni s azt hozzám egy hónapon belül betérjeszteni.

7. A jövő évi ref. naptár kinyomatása költségvetéséhez szükséges

tudnunk, hogy a gyülekezetek hány drb. ért vállalnak anyagi kötelezettséget, kérem azért, szíveskedjék minden lelkészi hivatal bejelenteni, hány naptárra tart kötelezőleg igényt.

Testvéri szeretettel köszönt mindnyájatokat Isaák Imre s. k.

Az egyetemes konvent lelkészelnökének helyettese.

640. Forrás

/Máramarosi e. m. irattárából. – Sokszorosítás./

Az egyetemes konvent lelkészelnökének helyettesétől.

Tačovo-Técső. 1939. II. 24.

92/1939. sz.

Körrendelet a lelkészi hivatalokhoz.

1. Kárpátaljai lelkésztestvéreimet felhívom, hogy a legutolsó, 1936–40 évekre érvényes összeírási ívet /kongrua popist/ hozzám saját érdekükben sürgősen beküldeni szíveskedjenek. A kiutasított lelkész helyét a beszolgáló végezze el a beküldést.

2. Senki se felejtse el, hogy felemelt kongruája, vagy neveltetési segélye iránti kérelmét az esedékeség előtt legalább 1 hónappal kell beküldeni.

3. Az izraelita vallásról hozzánk áttérni akarók átvételére vonatkozólag konventi ülésig, illetve más gyűlések határozatáig rendelem, hogy legkevesebb hat hónapig tartó alapos előkészít és, templomi-vasárnapi istentisztelet keretében végzendő tehát nyilvános konfirmáció-hitvallástétel és megkeresztelés nélkül senki az ilyenek közül egyházunkba be nem vehető. Az előkészítés olyan legyen, hogy ne az anyagi, hanem a lelki motívumok legyenek döntővé az áttérőnél.

4. A reverzálist adók ellen egyházkerületekként eltérő büntetéseket alkalmaztunk eddigelé. Az egységes eljárás a konvent, illetve más gyűlés határozatáig az legyen, amit a kárpátaljai e. kerületben jól beváltan több éve gyakorolunk: a reverzálist adó ref. egyháztagot a presbitérium, mint egyházközségi bíróság, fegyelmi büntetéssel kizárja az egyházból hibájának jóvátételéig s az ítéletet nyilvánosan kihirdeti vasárnapi istentisztelet végén. Az ítélet ellen felebbezésnek nincs helye. 5. Igyekezzünk a magyarországi liturgiát egységesen minden egyházközségben bevezetni. Erre vonatkozólag a volt hivatalos lap ad bővebb útbaigazítást. Irányadó legyen a Ravasz László Ágenda c. 1927-ben megjelent műve.

Atyafiságos szeretettel vagyok szolgátok az Úrban:

Isaák Imre s. k. esperes.

641. Forrás

/Máramaros-Ugocsai e. m. irattárából. - Gépírás./

85/39. sz./ 85/1939.

Ťačovo–Técső, 1939. II. 24.

A lelkészétől kiutasítás útján megfosztott minden egyháznak.

Értesítem az egyházközséget, hogy a szlovák kormánnyal történt tárgyalás során azt a kijelentést tette az arra illetékes orsz. elnök úr, hogy kicserélés útján lelkész visszatérhet és otthon beadhatja az optálás iránti kérvényét. Kérem értesíteni a kiutasított lelkészt, hogy határátlépővel térjen vissza működési helyére, kérjen tartózkodási engedélyre meghosszabbítást a járási hivataltól s azonnal nyújtsa be optálás iránti kérvényét, melyre vonatkozólag az e tárgyban kiadott új rendelet ad tájékoztatást. Eljárásánál hivatkozzék erre a hivatalos iratomra. Ugyanez vonatkozik az esetleg kiutasított tanítókra is.

A kicserélésre ajánlott személyeket az illetékes járási hivatal fogja majd hivatalos úton felterjeszteni az orsz. elnök úrhoz, én pedig a magyar kormánynál, fogom előkészíteni a kicserélés ügyét.

A visszatérő lelkész úr azonnal jelentse mennyi fizetése és kongruája maradt el, hogy annak újból leendő kiutalása iránt intézkednem lehessen.

Azonnal jelentést kérek, mikor ment el a lelkész úr, illetve mely napon utasítottam ki, mi volt a kiutasítás oka s véglegesnek tekinti-e a lelkész úr az ország kényszerű elhagyását, azaz Magyarországon akar-e maradni véglegesen. Ez a jelentés nagyon sürgős és nagyon fontos!!! Várom a jelentést s vagyok atyafiságos szeretettel

Isaák Imre esperes

642. Forrás

/Ugyanonnan./

Esperesi hivataltól. Ťačovo–Técső. 1939. II. 24.

Kedves Testvérem az Urban!

Tegnap Voltam Volosin miniszterelnök úrnál és visszatérhetésed ügyében a következőket vagyok jogosult közölni veled:

Határátlépővel, vagy esetleg nálad levő útlevelledel térj vissza otthonodba s jelentkezzél illetékes járásfőnöködnél, akinek a miniszterelnök úr mint belügyminiszter utasítást adott visszatérésekre vonatkozólag. Tartózkodási engedélyedet ő azonnal meghosszabbítja s te beadod optálás iránti kérelmedet. Elmaradt kongruádat kifogják utalni. Ha különösebb politikai bűncselekményt nem követtél el –amiről meg vagyok győződve s amire garanciát is vállaltam személyesen érted– akkor semmi

akadály nem lesz zavartalan továbbműködésednek.

Az esetleges károkért, amelyeket kiutasításod következtében itt maradt javaidban szenvedtél, az eljárást folyamatba tettem s Te majd személyesen viszed tovább ügyedet, természetesen számíthatsz legmeszszőbbmenő támogatásomra úgy ebben, mint minden kérdésben.

Hozzon Isten szerencsésen és áldással vissza az Úr rád bízott szállókertjébe családdal együtt!

Érted imádkozó lélekkel köszönt testvéred az Urban:

643. Forrás

/Sörös Béla irataiból. Losonc. - Gépírás./

Mélyen tisztelt Hölgyeim és Uraim!

A midőn e helyen a magyar nép megbízottjaként felszólalni szerencsém van, hálás köszönettel adózom legelsősorban azoknak, akik Európa népeinek képviselőként először nyitnak alkalmat a vásári áruként kezelt és egymás ellen kijátszott népek szabad érintkezésére a demokratikus haladás jegyében. Mi nemcsak megértéssel, de a lélegzethez jutott nép teljes örömeivel üdvözöljük önöket, annyival is inkább, mert ahhoz a megszabdosott nemzettörzshöz, a melynek a testéről sorsunk intézői ezen államalakulathoz több mint 1.200.000 magyart az ország egynegyed részével idecsaptak, - a magyar nemzet megmaradt csonka törzséhez is csak önökön keresztül jelenthetjük, hogy bár mindennap fogy a vérünk, de azért még mindig élünk.

Az az igazságtalan határvonal, a melyet teljesen szívtelenül érthetetlenül és természetellenesen szabtak meg közöttünk csaknem minden érintkezés kizárásával a legközelebbi családtagokat szakította el egymástól. Ezer esztendő oly sok vérbeli rokoni, gazdasági és kultúrközöséget termelt, hogy nálunk most minden családnak és minden régi intézménynek borulata és gyásza van. Egymással csak az Úr Isten előtt való imádságainkban találkozhatunk. Régi kultúrintézményeink kifosztva, elrabolva, vagy legjobb esetben jellegükből kiforgatva, kultúremlékeink ledöntve, feldúlva, s ezek mind nem a borzalmas világháború emlékei, hanem a reánk nézve még sokkal borzalmasabb ragadozó béke következményei.

Ezek az állapotok különösen fogékonyakká és megértőkké tesznek bennünket azokkal szemben, a kiknek fennkölt gondolkodásától a magunk szenvedő népének és a szenvedésben osztályos társainak orvoslást vagy enyhítést várhatunk.

Azokból a nemzetekből, amelyek itt képviselve vannak, többen voltak, a kik a gyors éhhalálra vagy a kegyetlen hosszú nélkülözésre vetett ma-

gyar gyermekből egyet-egyét magukhoz vettek Az emberi szív nem tagadta meg magát. Az emberiség lelkiismerete mozdult meg ezekben s ennek a lelkiismeretnek az U.D.C. kell, hogy még elevenebb hangot és még határozottabb megnyilatkozást adjon. Annak a szánalomnak, mely a madárfiókákat a keblére veszi és úgy melengeti. Meg kell fogni azok kezét, akik egyidejűleg az anyamadárnak tördösik a szárnyát és dűlják fel a fészket.

A népek felébredt lelkiismeretének számon kell kérni azt, amit a hatalom birtokosai a nevében végeznek és a jövőben a demokratikus ellenőrzésre vár az a nagyfontosságú feladat, hogy a kormányférfiak és a parlamentek szűkkörű és oly gyakran pártérdekek szögletéből befolyásolt ténykedéseit az emberiség és a demokratikus haladás magasabb szempontjai alá helyezték. Az a nyilvánosság a mellyel a demokratikus ellenőrzés felnyithatja és gyógyíthatja a gyűlölködésből szétagolt világ sebeit nemcsak egy második képzelt egyenlítő vonallal, hanem a népérdekek reális összeabroncsolásával ajándékozhatja meg az egész földtekénket. Ha a háborús örületbe belekergethették az egész világot: vele szemben az UDC-nek meg van az a magas missziója hogy a maga kiszélesített hálózatával céltudatos működésével egykor az egész világ államainak politikai légkörét alkossa.

Vétkeznénk a demokratikus ellenőrzés nagy gondolata s nyilvánosság gyógyító ereje ellen, ha a magunk sebét, a mely most közép Európa fekélye elrejténék előle. Nekünk nyíltan meg kell vallanunk Önök és a nagyvilág előtt, hogy a győztes hatalmak béke diktálását végző államférfiakat Magyarország ragadozó szomszédai rútul félrevezették.

Valótlanságokkal ámitották, igaztalan cselekvésre kényszerítették és nagy népek történelmi reputációját kötötték oda általuk a maguk sötétben járó, de nagy stílusú kalózkodásához.

Nekünk meg kell vetnünk a U. D. C. által a történelmi morál ama nagy kérdését, hogy a szankcionált hazugságok által beköthetők és ellensúlyozhatók-e milliókat számláló nemzetek nagy reális érdekei. Ma a demokrácia cégére alatt azzal a cinikus elvvel: nem az a fontos, hogy mint állanak a dolgok a valóságban, hanem, hogy mint vannak azok odakünt feltüntetve, - követték el a demokratikus életigazságok ellen a legrettegetesebb merényletet.

Ebben az államalakulatban, melyet a módszerhez híven Cseh-Szlovákiának neveztek el a cseh falánkságnak és expansiónak odavetett lélekszámra nézve együttvéve túlnyomó minden más többi nemzet tiltakozik a kényszerű, elnyomatás ellen és a győztes hatalmak demokratikus gondolkozású népeihez fordul – a kiknek a köpenyege alatt megy végbe a meg nem hallgatott közép Európa dezorganizálása és demoralizálása – hogy végre valahára vegyék ellenőrzés alá a bizalmukkal és presztíz-

sükkel szemben elkövetett visszaéléseket.

Mi magyarok a katonai megszállás alá vetett németiséggel szlováksággal együtt, önrendelkezési jogunktól megfosztva, kényszerűségből élünk oly államalakulatban, amelyben nemzeti életünk lehetőségére semmilyen nemű biztosítékot nem kaphatunk. A nagyvilág komoly érdeklődéséből kivette, kizárt bennünket az a gondolat, hogy a kisebbségek védelmére alakított népszövetség is csak oly alkotás, a melyet azért létesítettek, hogy a győzők békéjét és a legyőzött nemzetek kifosztását és elpusztítását megfelelő külsővel lássák el s így meneküljenek a történelem ítélőszékének bíraskodása elől.

Mi a tények egész halmazát szolgálhatjuk a módszer belpolitikai szemléltetéséhez. Az a kifelé vetített látszat, hogy itt demokratikus konszolidálódás folyik, bent a legsötétebb terrort, a cseh sovinizmus túlkapásait, a kiszolgáltatottak kifosztását és elűzését s a bolsevista széternyesztést takarja el. Híven e módszerhez, a kormányzat itt egy időben folytatott militarista berendezkedést a maga és szövetségesei védelmére és bolsevista agitációt nyílt hatósági támogatással a németiség a szlovákság és a magyarság elernyesztésére. Ez a kétirányú tevékenység azonban a gyakorlatban átította egymást, - s így az elfecsérelt milliárdokkal szemben a konszolidációnak csak egyetlenegy reális tényezője maradt: az egymásra találó nemzetségből és a megerősödő Magyarországtól való félelem.

Ez a félelem s az ebből folyó nagy diplomata járás, mely a ragadozók nyugtalan lelkiismeretének hánykódását mutatja, csak a sokszoros vakossággal megverték előtt rejtegetheti azt aényt, hogy itt egy új háború üszkeit hordozzák a demokratikus ellenőrzés kijátszásával az igazi demokrácia megcsúfolásával.

Bennünket bűnösöknek mondtak ki a háború felidezésében és ezért veszthelyre állítottak. És mi e veszthely humorával szemlélhetjük, hogy az az ítélettétel, amelynél bennünket meg nem hallgattak, mint húzza most reá Közép Európára és a Balkánra azt a térképet amit a mi szomszédaink már jóval a háború előtt megszerkesztettek. Népünket egyenként és tömegesen döngetik ki az ősi földről a reánk kent bűnöségért azok, akik előzetes és utólagos szolgálataikért ma a győztes hatalmak kegyében fürdőnek.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim! Mi nem irigyeljük a vesaillesi at-germaini és trianoni üvegházak dédelgetett kedvenceit de ez is egy ok a sok mellett, a mely bennünket azok táborába kerget, a kik a sötétben szőtt tervek helyébe a nyilvánosság napfényét követelik. A mi élni akarásunk nem búvóhelyet keres, hanem teljes szolidaritást a világ biztonságát szolgáló igazi demokráciával. Megtalálva itt az első biztató jelt, szívesen és örömmel küzdünk egy sorban azokkal, akik a világ nemzeteinek

azt a praktikus tanácsadást nyújtják, hogy plántáikat a napsugár elejibe rakják: a demokratikus világ fejlődés útjáról, a hatalom úgy vélelmezett biztonságáért, ne engedjék elzárni a napfényt. Mi nekünk ma alkonyat van. A földünket borulatba vonták, de igen tisztelt Uraim és Hölgyeim a napot még meghagyták az égen és él a hit bennünk hogy Önökkel még egyszer találkozáva, mondhatjuk jó reggelt egymásnak.

/Megjegyzés: Sörös B. fenti beszédét valószínűleg valamelyik külföldi konferencián mondhatta el. Mivel semminő feljegyzést nem találtam, sem az időt sem a helyet megjelölni netudom. Egészen bizonyos, hogy a csehszlovák köztársaságban nem mondhatta el ezt a beszédét. Tárnok./

644. Forrás

/Dunántúli e. ker. irattárából. – 283/1925. K. sz. – Gépírás./

Az Ungi Református Egyházmegye Gondnoki Hivatala.

99./1925.

1925. november 27-én.

Szlovenszkói tisztáninneri ref. egyházkerület főtisztelű és méltóságos Püspöki hivatalának, Rimaszombat.

Van szerencsém tisztelettel átszármaztatni s :/: alatt csatolni a stockholmi konferencia alkalmival

Kaspar T. B. csehszlovák lelkész úr /lakik: 8 Grosvenor Place S. W. I. London/ által ott kiosztott broszúrát „Das kirchliche Leben in Cechoslovakien” címmel Masaryk dr. csehszlovák köztársasági elnök tollából.

Egy ugyanolyan példányt a losonci conventi ez év szeptemberi ülésen, szeptember hó folyamán, Szilassy Béla főgondnok úrnak is átnyújtottam.

Nagyon kérem a darab vételének sz. igazolását s maradok mély tisztelettel készséges szolgáljuk

Patay György s. k. e. m. gondnok.

/Pecsét :/Az Ungi Református Egyházmegye gondnoki hivatalának pecsétje. 1917.

645. Forrás

/Ugyanonnan. A levélben jelzett broszúra. Nyomtatott szöveg./

Das Kirchliche Leben in Tschechoslovakien n Von President Dr. T. G. Masaryk.

Die Trennung der Kirche von dem State erscheint erforderlich, nicht nur mit Rücksicht auf unsere religiöse Entwicklung, sondern auch auf die kirchlichen Verhältnisse in der Republik. Ich wusste wohl, dass die kirch-

lichen und religiösen Verhältnisse infolge der Vereinigung mit der Slowakei und des Anschlusses des Karpathen-Russlandes auch in unserem Volke sich komplizierter gestalten würden: und ich sah voraus, dass die politische Freiheit - wie es auch in anderen Ländern überall geschehen ist - die kirchliche und die religiöse Frage verschärfen würde, und eben deshalb wollte ich diesen Prozess auf das rein kirchliche und religiöse Gebiet einschränken.

Wir haben schon die neue Tschechoslowakische Kirche und es verbreitet sich auch die Orthodoxie:

die Anzahl der Protestanten vermehrte sich um eine beträchtliche Gruppe der Slovaken /augsburgischen Bekenntnisses/, es kamen die karpatischen Uniaten hinzu, und auf dem vereinigten Gebiete unserer Republik hat natürlich auch die bedeutende Zahl der Juden an Bedeutung gewonnen. Unsere Republik umfasst daher nicht nur mehrere Nationalitäten, sondern auch eine grössere Anzahl von Kirchen und Bekenntnisseil. Wir haben das katholische und das uniatische Bekenntnissen, ferner das tchechoslovakische, protestantische /verschiedener Denominationen/, orthodoxe, unitarianische und jüdische: daneben gibt es eine sehr bedeutende Anzahl von Konfessionslosen, - eigentlich und besser gesagt, - von Leuten ohne kirchliche Angehörigkeit, denn viele von ihnen haben ein eigenes privates Bekenntnis. Im Drange des politischen Lebens werden sich nur wenige dessen bewusst, wie kompliziert unsere Republik in kirchlicher Hinsicht ist und wie eine durchgreifende religiöse Krise sich in unserem kirchlichen Leben offenbart.

In Österreich-Ungarn war auf dem Gebiete unserer Republik die katholische Kirche die herrschende: die einheimischen Protestanten, d. h., die Reformierten /Kalvinisten/ und die Lutherischen /Augsburgischen/ in den sog. historischen Ländern waren zwar vom Staate anerkannt, aber erfreuten sich nicht des offiziellen Wohlwollens: einige fremde Missionen /Baptisten u.A./ waren mehr oder weniger toleriert. In der Slowakei war auch die slovakische protestantische Minorität /Lutheraner und einige Reformierte/ nationell unterdrückt ebenso wie die katholische Majorität. In Karpathen-Russland wurden die Uniaten magyarisiert, die orthodoxe Bewegung wurde unterdrückt /der Prozess von Marmaros/. Die Juden errangen die Gunst der ungarischen sowie der Wiener Regierung.

Heute, wo kirchliche Freiheit herrscht, sind die Verhältnisse anders geworden, besonders in den historischen Ländern; und diejenigen, die nicht glauben wollten, dass unser Volk die religiöse Frage als sehr wichtig betrachtet, sind gezwungen, ihr Urteil zu ändern.

Wenn wir die Zahlen der offiziellen Volkszählung aus den Jahren 1910 und 1921 vergleichen /wir haben keine genauere Angaben darüber, wie die Verhältnisse in den Kirchen sich in einzelnen Jahren geändert ha-

ben/, so sehen wir, dass während des Bestehens der Republik die Tschechoslowakische Kirche sich konstituiert hat, und zwar mit einer Zahl von 585, 333 Mitgliedern, die mit wenigen Ausnahmen aus der katholischen Kirche übergetreten sind: und diese Zahl ist - den Berichten zufolge - seitdem viel grösser geworden. Zugleich sind aus der katholischen Kirche / aus anderen Kirchen nur sehr wenige/ 724,507 Mitglieder ausgetreten, die ohne ein kirchliches Bekenntnis geblieben sind. In Österreich gab es im J. 1930 in den historischen Ländern nur 12,981 konfessionslose; von der oben angeführten Zahl entfallen auf die Slowakei gegenwärtig 6,818 Personen: auf das Karpathen-Russland 1,174.

Die katholische /uniatische/ Kirche in Karpathen-Russland nahm ebenfalls ab; es gab dort - im alten Ungarn - im J.1910 558 Orthodoxe, Im J. 1921 60,986.

Ausser diesem starken Anwachsen der tschechoslowakischen und orthodoxen Kirche lässt sich gleichfalls ein starker Aufschwung aller protestantischen Kirchen konstatieren, und zwar in der tschechischen Bevölkerung, während unter den Deutschen der Zuwachs normal war, im J.1910 gab es in den historischen Ländern 157,067 Reformierte und lutherische Tschechen /153,612 Deutsche/, in 1921 231, 199/153,767 Deutsche/. Es sind also unsere Protestanten bedeutend stärker geworden.

Analogisch hat auch die Mitgliedschaft der kleineren Kirchen sich über die Vorkriegszahlen vermehrt; die Brüder-unität /Herrnhut/ ist von 1,022 in 1910 auf 3,933 in 1921 gestiegen; die Frei Reformierten /Kongregationalisten/ von 2,497 auf 5,511; die baptistische Kirche von 4,292 auf 9,300; die Methodisten haben jetzt 1,455 Mitglieder.

In der Republik gibt es jetzt beinahe eine Million /990,319/ Protestanten verschiedener Denominationen und Nationalitäten.

Ganz neulich sind auch Unitarianer hinzugekommen /ihre Zahl wird auf 10,000 geschätzt/.

Die Orthodoxen sind auch in den historischen Ländern /1910-1,054, 1921-9,802/ und in der Slowakei /1910-1,439, 1921-2,877/ zahlreicher geworden, Es gibt auch einen kleinen Bruchteil der armenischen orthodoxen Kirche /1921-152 gegen 9 in 1910 in der ganzen Republik/.

Die Altkatholischen /grössten Teils Deutsche/ sind auch etwas gewachsen /17,121 in 1910, 20,255 in 1921/.

Infolge der Anschlusses der Slovakei und des Karpathen-Russlands haben wir eine grössere Anzahl von Juden; 354,342 in 1921; die Gesamtzahl ist gegenüber dem J. 1910 /361,650/ etwas kleiner geworden; in Böhmen gibt es 79,777 Juden, in Mähren 37,989, in Schlesien 7,317; in der Slovakei 135,918, in Karpathen-Russland 87,041.

Neben der religiösen Bewegung zeigen sich starke spiritistische Regungen; die Zahl der Spiritisten wird auf Hunderttausende geschätzt /2-

300,000/. Auch zeigt sich hie und da Theosophie und andere ähnliche Exotica.

Diese kirchlichen Verhältnisse und insbesondere die religiöse Bewegung können als eine Wirkung der kraft der husitischen Tradition und der religiösen Anknüpfung an die Reformation charakterisiert werden; parallel damit geht die analogische orthodoxe Bewegung in Karpathen-Russland.

Alle protestantischen Kirchen knüpfen an die Reformation an; die tschechischen Reformierten und Lutherischen vereinigten sich als „tschechisch-brüderliche Evangelischen“ /evangelische Kirche der tschechischen Brüder/, die freie reformierte Kirche nennt sich jetzt „Unität der tschechischen Brüder“ die Baptisten heissen „Chelcickys Brüderunität“; eine direkte Tradition und Kontinuität mit der alten Brüderkirche hat die herrnhutische Brüderunität, die tschechoslovakische Kirche ist eine husitische Kirche und die Unitarianer knüpfen an die alte tschechische Bruderschaft an. Die religiöse Bewegung in unserem State erweckt eine grosse Aufmerksamkeit im Auslande, die umso grösser ist, da der Katholizismus sonst überall Boden oder wenigstens Autorität gewinnt, wogegen bei uns die reformatorische Tradition sich stärker erweist. Auch das Ausland fängt an zu begreifen, dass die tschechische Frage keineswegs bloss politische Bedeutung hatte.

Es leuchtet ein, dass die neuen und erneuten Kirchen nach Verbindungen mit den ausländischen, ihnen nahe stehenden Kirchen suchen werden. Die tschechoslovakische Kirche steht nahe der anglikanischen und altkatholischen, es wird auch auf eine gewisse Verwandtschaft mit den polnischen Mariaviten und gewissermassen auch mit der Orthodoxie hingewiesen. Die orthodoxe Bewegung erstrebt Anschluss an die serbische und die konstantinopolitanische Kirche; und wir haben ja auch in unserer Nachbarschaft die orthodoxe Kirche in Rumänien und in Russland.

Verschiedene protestantischen Kirchen sind in Berührung mit ihren eigenen Kirchen im Westen. Die ganze kirchliche Bewegung erlangt daher eine internationale und deshalb auch politische Bedeutung.

Auch die Juden weisen ein bedeutsames religiöses Interesse auf, wir haben die orthodoxe Richtung, mehr nach dem Osten orientiert, in der Slovaekie und in Karpathen-Russland, neben einer westlichen Richtung, die mehr liberal ist. Für die jüdische Frage hat auch der Sionismus und die jüdische Nationalbewegung eine grosse Bedeutung.

Die Mannigfaltigkeit der kirchlichen Angehörigkeit führt zur Betonung der religiösen Toleranz, ebenso wie die Verschiedenheit der Rassen zur nationalen Toleranz ermahnt.

Der Grundsatz der Toleranz ist gleichfalls reformatorischen Ursprungs; nicht als ob die Reformation sogleich, in ihren Anfängen, die Freiheit ver-

wirklicht hätte, die sie der Kirche abzubringen suchte; erst durch weitere Entwicklung und besonders durch die Independenten in England hat die Freiheit des Gewissens und die Toleranz festen Fuss gefasst. In der mittelalterlichen Kirche - unter dem autoritativen Einflüsse eines Augustinus und Thomas Aquino - war der Ketzer der Tode verfallen ich brauche nicht den Fall Servetus zu erwähnen um zu beweisen, dass die mittelalterliche Barbarei in den neuen Kirchen nicht sogleich zusammenbrach. Die Entwicklung des Geistes der Toleranz war sehr langsam; erinnern wir uns nur, dass Locke, der grosse Verteidiger der Toleranz, gegenüber den Atheisten intolerant war. Erst die französische Revolution hat die Menschenrechte und damit auch eine völlige Gewissensfreiheit kodifiziert die sie in dem religiösen - obschon nicht auch zugleich im politischen - Gebiet verwirklicht hat. In Österreich gab es keine Gewissensfreiheit; in unserer demokratischen Republik muss eine wirkliche Freiheit des Gewissens, der Toleranz und der Anerkennung des Guten und des Besseren nicht nur kodifiziert, sondern auch praktisch betätigt werden und zwar auf allen Gebieten des öffentlichen Lebens. Es ist eine nationale Forderung, die durch unsere historische Entwicklung gegeben ist; Palacky's Philosophie unserer Geschichte betrachtet die tschechische Bruderschaft als ihren Gipfelpunkt; reines Christentum, und folglich, die Lehre Jesu und sein Gebot der Liebe, das ist das Vermächtniss des „Vaters der Nation“ und unserer Geschichte; Demokratie ist die politische Fora der Menschlichkeit. Durch die Toleranz werden wir uns von der habsburgischen Theokratie zur Demokratie entwickeln.

Jesus, nicht Caesar - wiederhole ich - das ist der Sinn unserer Geschichte und Demokratie.

/A brosurán nem szerepel a nyomda és kiadó neve és lakhelye. A 4 oldalas, finom papirosra nyomott szövegben előforduló sajtóhibákból következtethető, hogy valószínűleg Angolországban készült a nyomás, mint ahogy a tartalom is éppen a protestáns angolszászok felé céloz. A nagyon egyszerű német szöveg fordítása fölöslegesnek látszik./

646. Forrás

/Tiszáninneri e. ker. irattárából. - ad 41/930. sz. - Gépírás./

Másolat, Lengyel József szinai lelkész levele dr. Magda Sándor „Ref. Egyh. és iskola” felelős szerkesztőjéhez.

Nagytiszteletű Szerkesztő Úr!

A bpesti konferenciáról szóló észrevételeimet is küldöm a bárcai tudósítás mellett. Hogyha jobbat - tárgyilagosabbat - rendszeresebbet nem küldtek volna be - s használhatod - használd fel. Azt nem írhattam bele -

hogy nekünk szloveszkóiaknak ott is szégyellni kellett magunkat. Mikor u. i. egy külső somogyi derék kolléga az utódállambeli ref. magyarság helyzetét festette, alaposan utánajárt adatainak, elmondta a mi sok szorongatásunkat is - felállt a komáromi kolléga - Galambos Z. s megcáfolta - hogy sérelmeink nem igazak. A kormány a magyaroknak még iskolákat épített. A sérelmeket másik oldaláról is nézni kell. Az újságokat - azok irredenta voltak miatt - nem ereszti be, dehát ez önmaga iránti kötelessége s így tovább. Szabó Imre helyesen jegyezte meg, hogy oly kívánatosra festette a csehszlovák állapotot - hogy a pestiek ide kíváncsoznak. Természetesen nyilvános ülésen semmit sem szólhattunk ellene. De te tudjad és a többi illetékesek is. Szemen szerettem volna köpni a cudart.

Szíves üdvözlettel Szina. 1930. 1/25.

szolgatársad Lengyel József lelk.

647. Forrás

Komjáthy Gábor ungvári lelkész kézírata:

1920. október 28.-án a csehszlovák köztársaság kikiáltásának második évfordulóján alkalmából a kormányzóság rendeletére tartott istentiszteleten mondtam el.

Bölcs és hatalmas Felség imádandó Istenség, ki szabad tetszésed szerint intézed úgy egyesek mint népek és nemzetek sorsát, - most a béke, jólét, boldog megelégedés és dicsőség fényes polcára emeled, - majd ha ezekre érdemetlenekké váltak, a megaláztatás és szenvedés szolgai állapotába engeded alászállani azokat. Mi - akiket érdemetlen voltunk mellett is Krisztusban az istenfiúság méltóságára elhívtál és szent országod örököséivé ingyen kegyelemből elválasztottál, a ránk szakadt megpróbáltatások és nyomorúságok elnyelő örvényéből Hozzád kiáltunk Szabadításért. Feléd emeljük esdő kezünket gondviselő Atyánk, jóságos Istenünk, kinél kérésünkben meghallgattatást, szükségünkben segedelmet, félelmünkben bátorságos menedéket és oltalmat találunk mindenkor.

Azért gyűltünk össze most is templomodban, imádásod szentséges helyén, hogy velünk közlött áldásidért hálát adva szent segedelmedet, gondviselő oltalmadat kérjük jövőben is magunkra, hozzánk tartozó szeretteinkre, anyaszentegyházunkra, lakóföldünkre, államunkra, amelynek kötelékébe helyezett bennünket kifürkészhetetlen bölcsességű Isteni végzésed.

Hálaadással borulunk le szent Felséged előtt, hogy az elmúlt éjszakában is örködtél felettünk s munkában elfáradt testünknek pihenést, gondok, bajok, aggodalmaktól zaklatott lelkünknek megnyugvást engedted az álom karjain; hálát adunk szent Felségednek, hogy távol tartottad tő-

lünk a veszedelmeket, melyek életünk, egészségünket, hozzánk tartozó szereteteinket, fáradtsággal szerzett javainkat fenyegették s melyek ellen mi zsibbadásba szenderült érzékeinkkel nem védekezhettünk.

Mily sok gyermekedhez küldötted el csak ez éjjelen is hazahívó követedet, a halál angyalát, mily sokakra bocsátottál csontokat égető, izmokat emésztő kínos fájdalmakat, mily sokan ébredtek kárvallásra vagy szeretett övéik elvesztése miatt gyászos siralomra; minket pedig mindezek-től megkíméltél s megújult testtel és elmével virrasztottál fel e mai nap reggelére. Mindezekért áld és magasztal Téged a mi lelkünk és hálával emlegeti változhatatlan szeretetedet, örök jóságodat.

Ó vajha ezekről soha meg nem feledkezve, irántad tartozó hálánkat ne csak ajkunk szólásával nyelvünk rebegésével, de szent akaratomnak odaadó hűséggel, gyermeki készséggel való teljesítésével, gondviselésedbe vetett rendületlen hitünkkel és birodalmunkkal igyekeznénk kimutatni, megbizonyítani.

Szent a szándék bennünk, de fájdalmasan érezzük, hogy annak véghezvitelére nincsen elégséges erőnk, mert a test vétkes ösztönei, bűnös gerjedelmei, a hiúság, önzés, kényelemszeretet sokszor lehűtik buzgóságunk hevét, kioltják lelkesedésünk fellobogó lángját. Ez az oka annak, hogy a híven végzett munka boldog nyugalmából fakadt zsoltári fohász helyett: „légy ítélőm Uram, mert hűséggel jártam és éltem nagy ártatlanul”, a vétkeim kesergő s bánatában mellét verő publikanus töredelmes imádságát kell ajkunkra vennünk: "Isten, légy irgalmas nekem, bűnösnek!"

Lelked erejéért, megsegítő, gyámolító kegyelméért esedezünk azért jó Istenünk, Atyánk, hogy úgy e reánk virradt napon, mint életünk további folyamán kötelességeink teljesítésében hívebbek, tiszteletedben buzgóbbak, a ránk bocsátott kereszt hordozásában türelmesebbek, a kísértések legyőzésében erősebbek, az Isten és ember szeretet munkádnak végzésében áldozatkészebbek lehessünk s hogy közelebről keresztyénekhez, Krisztus tanítványaihoz illő módon eleget tehessünk a kormányzó felsőbbség e mai nap megünneplésére vonatkozó rendelkezésének, - szemünk előtt tartván az evangéliumi parancsot: „Minden lélek engedelmeskedjék a felsőbb hatóságoknak, mert amely hatalmasságok vannak, Istentől rendeltettek.”

De ihlesd meg s bírad arra a kormányzó hatalmasságok gondolkozását is, hogy az emberi lélek és szív természetes lényegétől elválaszthatatlan érzelmeinek megnyilatkozásával szemben méltányosak, türelmesek, elnézők legyenek, hogy ne kívánják diadalének zengését azoktól, akik Babilon vizei mellett ülve keseregnek; ne követeljék a mennyegzői vendégek örömeiben való részvételt azoktól, akik elvesztett, édes anyjuk miatt gyászruhát hordanak, hogy ne kelljen a népszabadság és jogegyenlőség elvén épült köztársasági állam kebelén is a régi zsarnoksá-

got ostorozó költő szavaival sóhajtoznunk: „a sebzett vad a rengetegben kínjának hangot ad s magát az eltiport magyarnak kisírni sem szabad!” Hiszen Krisztus Urunk is a virágvasárnapi diadalünnepen siratta meg elbukott hazáját.

„Szívet cseréljen az, aki hazát cseréli!” - hangzik a közmondás bölcs intelme felénk s ha mi szívet cserélni nem tudunk, lehet-e azt bűnül róni fel ellenünk? Mikor hazát nem mi s nem szabad elhatározásból cseréltünk, de a földrendítő, világ ábrázatát megváltoztató események vérzivatarától sodortattunk ez új állam keretei közé s ezt a földet, melyen bölcsőnk ringott, s melynek hantjai alatt apáink, őseink hamvai nyugosznak s melyet annyi honfivér öntözött, szívünk, lelkünk egész hevével szeretjük most is. ragaszkodunk hozzá utolsó leheletünkig, hiszen „a nagy világon e kívül nincsen számunkra hely, áldjon vagy verjen sors keze, itt élünk, halnunk kell!”

De, hogy az új köztársaságig: állam kebelén otthonosan érezzük magunkat, hogy az itt lakó más nyelvű nemzetiségekkel egymást megértő testvéri közösségben élhessünk - ez rajtunk kívül álló körülményektől: a velünk való bánástól, a jogegyenlőségtől, a hozott és hozandó törvények alkalmazásának módjától függ. Mi emberi önérzetünk, keresztyén méltóságunk megtagadása nélkül csak azt ígérhetjük, amire az isteni törvény kötelez, hogy a felsőbb hatalmasságoknak engedelmességek, törvényes rendelkezéseiket végrehajtjuk és az államrend felforgatására sem szóval sem tettel nem törekszünk. És ha mi ezen isteni törvénynek az új köztársasági állam iránt való teljesítésére készeknek valljuk magunkat, adjad gondviselő Atyánk és Istenünk, hogy ezen hajlandóságunk a felsőbb hatalmasságoknál megértéssel, méltánylással és részrehajlás nélküli elbánással viszonzottassék.

Ilyen érzelmektől eltelve ajánljuk oltalmadba jó Atyánk, Istenünk a két éves gyermekkorát mi napon betöltött köztársasági államot és annak a köztársaságnak fejét, bölcs elnökét. Emeld nagy dicsőségre. Szaporítsad esztendeit, nyújtsd életét véghetetlen időkre. De áldd meg a bölcsesség lelkével, emberszerető nemes szívvel is, hogy az államot alkotó összes nemzetiségek boldogságának, anyagi és szellemi előhaladásának önzetlen és részrehajlás nélküli munkálását válassza kormányzói hivatásának vezérelvéül, magasztos céljául, hogy ne legyen itt egyik sem elnyomva, nyelvéből, vallásától, Istentől örökölt vagy törvényekkel biztosított jogaitól, művelődési eszközeitől egyik sem megfosztva, hogy kormányzása alatt ne kaphasson erőre, ne juthasson diadalra az a bomlasztó eszmeáramlat, mely a lelkekben az Istenbe vetett hitet, a családi szentélyt, az erkölcsi tisztaságot és hitvesi hűséget, a társadalmi és állami életben a személy és vagyonbiztonságot akarja megingatni és romba dönteni. Mert meg vagyon írva, hogy minden bölcsesség kezdete az

Isten félelme, hogy „minden ország támasza, talpköve a tiszta erkölcs, mely ha megvész, Róma ledől s rabigába görnyed.”

Áldásodat kérjük gondviselő Atyánk és Istenünk ez állam kötelékébe tartozó összes nemzetiségekre, vallásfelekezetekre, társadalmi osztályokra, városunk előjáróira és lakosaira, hozd közelebb egymáshoz a háború zivataraiiban elhidegült, elfásult szíveket, hogy olvadjanak össze végre-valahára a szeretet mennyei tüzében, az istenfiúság és testvériség üdvözítő tudatában, hogy így Te is felénk fordíthasd újra kiengesztelődött arcodnak világát és a kiállott megpróbáltatások, szenvedések és nyomorúságok után felderíthesd reánk a boldogabb jövődőt! Ámen.

Uram, ki nekünk hajlékunk voltál nemzedékről nemzedékre, taníts minket úgy számlálni napjainkat, hogy bölcs szívhez jussunk. Térj vissza Urunk és könyörülj szolgálidon. Vidámíts meg minket a mi nyomorúságunk napjaiban. Láttassék meg a Te műved szolgálidon és dicsőséged azoknak fiain. Legyen az Úrnak, a mi Istenünknek jó kedve mirajtunk!
Ámen.

648. Forrás

/Királyházai gyűjteményből. Kézírás./

/Biky Ferencnek a kárpátaljai egyh. ker. megalakulását előkészítő bizottság ülésén elmondott imádsága, saját kezű kézirata szerint :/

Imádság

Életnek Ura, jó Atyánk Istenünk!

Te vagy a ki reménységünk és bizodalunk! Azért te hozzád esedezünk megtartó erőért lelkesítő hitért, mert ezek nélkül szűkölködik a mi lelkünk. – „Elveszett a mi reménységünk kivágotattunk mi magunkban” szétszórattunk, mint a csontok a mezőn a próféta látásában.

Oh szólj Uram hozzánk, hogy legyen zúgás és indulás, gyűljenek össze a tetemek és egyesüljenek egy testté a mi Urunk Jézus Krisztusban.

Lehelj belénk lelket, hogy éljünk és munkálkodjunk a Te országodért, mely az igazság, békesség és szeretet országa. Oh segíts meg minket most is e munkában és midőn elvégeztük azt, add reá áldásodat szent Fiadért a Jézusért kérünk. Ámen.

649. Forrás

/Czinke István tulajdonából. - Gépírás./

Imádság.

Kimondta a cseh megszállás idején 1921. június 14. Tátrafüreden tartott református közgyűlésen

Pálóczi Czinke István, püspök.

Örök Kőszál! Lelkek magasságában lakozó Isteni Hálát adni jöttünk hozzád és nem panaszkodni és jaj.... imádságunk mégis könnyharmatos. Amerre felhő jár, ott eső esik. A mi lelkünk pedig örök borúba öltözik, mint a Tátra orma. Csak ha Rád föltekint, Igazságodra néz, mint villám, ezt a borút egyegy reménysugár, tőled küldve, szentleked vigasztaló, fellegosztató világosságából. És a meghasadt felhőkön át ilyenkor egy percre, édes enyhületre ránk mosolyog az ég is, a te kegyelmes arcod is.

Óh, ezek az ünnepi szent percek, mikor Veled tanácskozunk, mikor ott nyugosznak a Te kebleden s titkon sírunk, ne tudja más.... csak Te!

Dicsőség neked Istettünk a kegyelemért, mely az örök napban a krisztusban árad ki a földre! Dicsőség neked a szabadság lelkéért az evangéliom világosságáért, melyet bilincsbe verni nem lehet.

Mint a vihar zendülését ahogy visszaverik és egymásnak adják megszázszorozva a hegyek: úgy zengi ég és föld vigasztaló szózatodat a mi csüggedő lelkünknek: „Ne féljete azoktól, akik csak a testet ölhetik meg. A lélek halála az igazi halál.”

Ettől a lelki haláltól ments meg Uram minket! Nézd, gazdag áldással, édes reménységgel biztatnak a kertek és a mezők, oh Uram, érleld meg az aratásra a mi vetésünket!

Azért jöttünk hozzád. Az Ung vizétől a Sajó vizéig, arról a szent földről, merre ősapáink jártak, mikor ivadékaiknak itt hazát kerestek. Hozzád jöttünk, tanácsodat kérni, tisztább magasságokba emelkedni, égi erővel megteljesedni, felülemelkedni a földi alacsonyságokon, a körülötünk gomolygó ködökön, gyűlölködőseken s csak Rólad és országodról emlékezni gondolkozni.

Ó, Uram, bocsáss meg! A lélek íme kész, de testünk erőtelen, nem tudunk elszakadni a földtől, e hegyektől, ahol még tegnap is idehaza voltunk. Szállunk, szálltunk az imádság szárnyán, túl a fellegeken, de a magasból földre von le a titkos fájdalom s könnyörgésünk zokogásba olvad, könnycseppben csordul ki: Örök Kőszál! Lelkek magasságában lakozó szent Isten! Ne felejtkezzél el rólunk, szegény magyarokról! Ámen.

650. Forrás

/Czinke István tulajdonából. – Gépírás./

Még jönni fog!

Balogh Elemér püspöki felavatása Pozsonyban, a cseh megszállás alatt, 1921. június 22-én.

Előfóhász. A mi segedelmünk és vigasztalásunk jöjjön onnan felülről, az Atya, Fiú és Szentlélek Istentől, a Ki teremtett, megvált és megszentel mindeneket Ámen.

Üdvözöllek, testvér, két ország határán: egy álomországén és a valóságén!

Üdvözöllek két érzés határán: az örömezésén és a szomorúságán örömmünk onnan van, hogy téged püspökké avatunk s a szomorúságunk is onnan van, hogy mi ma püspököt avatunk. Üdvözöllek olyan érzésekkel, minő az apostoloké lehetett a mester elvesztése után a mikor azzal csitígták csalódott szívüket, azzal gyógyították lelkükön a sebet, azzal övezték fel új harcra hitüket, hogy a Krisztus még vissza jön, vissza kell jönnie, hogy valóra váltsa az álmodott országot, beteljesítse egy nemzet reménységét.

Én bizonyosan tudom, hogy visszajön. Az nem lehet, hogy annyi szív hiába onta vért, s hogy annyi kebel szakadt meg szent fájdalom miatt.

Üdvözöllek testvér reménységem szentségével, hitem bizonyosságával, az erkölcsi világrend örök törvényszerűségével, a mindenható Isten igazságosságával. Ne félj! A mi sebeink nem égnek hiába. Mi még arcra hullva fogjuk zokogni a mennyei jelenések angyalainak imádságát: „hálát adunk neked Uram, mindenható Isten, aki vagy, aki valál és aki eljövendő vagy, mert a te nagy, hatalmat kezedhez vetted és a te országlásodat elkezdted.” Jel. 11:17.

Te ennek az imádságnak forrásait fogod élesztgetni a lelkemben. Azért állítottak ide. Hogy a prófétálás lelke ki ne vesszen Izraelből, hogy az Illyés palástja gazdátlan ne maradjon. Hogy a Baál papjai ellen legyen aki egybegyűjtse a próféták fiait és imádsága erejével tüzet hívjon le az égből a hamvadó szívek és eltörölt lángragyújtására s a kételkedők megszégyenítésére.

Az a drága osztályrész jutott neked, ami a XVI-ik század vándor apostolainak: A Kopácsyoknak, a Sztaraiaknak, a Kálmáncsehyeknek, a Szegedi Kis Istvánoknak. Két országot fogsz építgetni Isten kegyelmével. Az iszonyú romlásban Krisztusodat és nemzetedet fogod szolgálni.

Mart újra kell kezdenünk a munkát, melyet apáink már egyszer elvégeztek. Lelket öntenünk a megszáradott csontokba, szétszört tetemekbe, hogy megmozduljanak, életre keljenek.

Ó, micsoda gyönyörűsége ez, micsoda ember magasztaló munka ez! Egy nemzet Imádságát valóra váltani, egy népnek vezetését az aratásra megérlelni!

Mert mi szívszakadva várjuk ezt a nap korszakát. Ó, régóta várjuk. Nemzetünknek szíve szakadt össze szent várakozásban.

Nekünk ezer esztendő óta mindig az az imádságunk: „Még jönni fog, mert jönni kell, egy jobb kor.” És sohase jött.

Te tudod, miért nem jött? Te történetbúvár vagy. S járva a múltak nagy avarját, nemzetünk fájáról lehullott mindenik levélen ezt láttad megírva, hogy miért nem jött?

Ó, kedves testvérem, ha mi a levelek írását, sok csalódás titkát, a szent fájdalom tanúságait meg tudnék érteni! Orvosságát is megtudnánk találni! Végzetünk még nem teljesedett be. Ha hiszünk az Istenben és bí-

zunk magunkban, rendeltetésünkben: nem is teljesedik.

A mi örökségünk egy nagy várakozás, egy ezer esztendő reménység.

Nem én mondom először, de én is hiszem és vallom, hogy míg Isten lesz az égben, Kihez imádkozni lehet, míg zöld lesz a mező, piros lesz a rózsa és fehér lesz az akácfa virága: addig mindig várjuk, mindig imádkozunk: még jönni fog. ..egy jobb kor." Még jönni fog, tudom.

De ahhoz lélek kell. És apostolok kellenek.

A pünkösöd elmúlt. De én hallom, látom, hogy a lélek zendülése még ide morajlik, a kettős nyelvek tüze még ide villámlik. Nekünk nem szabad a pünkösödöt végkép elmúlni engedni. Nékünk pünkösödi erővel kell megteljesedni s hallani folyvást a serkentő szót: „Vettek-e már szentlelket?”

Mert ezért lettünk árvák, hogy a Szentlélek hatása, ereje nem látszik meg rajtunk. Nem voltunk soha egy akarattal, törhetetlen hittel, hegyeket mozgató állhatatossággal, egymás iránt Krisztusi szeretettel s pünkösödi felmagasztosultsággal. Nem hogy nyelveken tudtunk volna szólani, de egymást se tudtuk soha megérteni.

Oh, pünkösödi lélek, Istennek elméket világosító, szíveket egybeforrasztó, akaratot megacélozó, földi és mennyei országot építő Szentlélek szállj le ránk, pusztában bujdosó magyarokra, pásztorokra és gyülekezetekre, szállj le e választott szolgálóra, kit közédük vezérül állítottál és az Ő apostolsága által is hozd közelebb népedhez azt a jobb kort, mely után buzgó imádság epedez százezrek ajakán.

Tedd szívedre kezedet testvérem, és esküdjél meg, hogy te tömjéned javát nemzedet és urad Istened oltárának izzó tüzén égeted el.

Eskü /főjegyző olvasásával./

Felszentelés

/kézrátétellel esperesek./

Atyának, Fiúnak, Szentlélek Istennek nevében felavatunk téged testvérünk az ő apostolok szokása szerint kezeinknek reád vetésével a püspöki szent hivatalra és a nekünk adatott kegyelemnél fogva elsővé teszünk a hasonlók között. Légy példa a hitben a beszédben és a jó cselekedetekben! Légy a gyök sója, lelkeknek világossága fájó szíveknek balsama! A te hited győzze meg a bajokat, szereteted fegyverezze le a gyűlölködőket, reménységed emelje fel a csüggedezőket.

Úgy fuss, hogy célhoz juthass. Úgy harcolj, hogy győzhess. Úgy sáfárkodjál a neked adatott talentommal és hatalommal, hogy hűnek találtassál. És se élet, se halál, se fejedelemségek, se hatalmasságok, se jelenvalók, se következők se magasság, se mélység el ne szakaszthasson téged ez Istennek szerelmétől, mely vagyon a mi Urunk Jézus Krisztusban.

Nyugodjék meg rajtad az Atyának kegyelme, a Fiúnak szerelme és a Szentléleknek veled való közöltetése! Ámen.

Könyörgés a gyülekezettel.

Legyen megáldva a te szád és szíved esküvése! Ím, áldással felelt reá az ég és áldással felel ez a gyülekezet is. Jertek, testvéreim, emeljük fel szívünket Istenhez az imádság szárnyain és könyörögjünk a Szentlélek ajándékaiért a mi választottunkért e felavatottunk számára ekképpen:

Szentlélek Isten, vigasztalásnak Kútfeje, világnak világossága, erőtelnek ereje, anyaszentegyház megteremtője!

Örömeben és fájdmában zsámolyodhoz borul a te hívő néped és áldásodat szomjúhozza, mint a mezők a napfényt.

Áldásodért imádkozunk most is a mi testvérünk számára, akit ez órában a te földi és mennyei országod szolgálatába állítottunk. Atyánk, áldd meg őtet! Szentlélek Isten szenteld meg őtet s ihlesd meg az ő szívét, hogy „meg ne vesse a kegyelemnek benne való ajándékát, mely adatott neki a vének kezeinek reávetésével.” /I. Tim. 4: 14./ Szállj le ó Szentlélek és töltsd ki reá erődet, hogy megharcolhassa a hitnek szép harcát, követhesse az igazságot, a szeretetet, a békességes tűrést, hogy a hajót, melynek kormányához viharban állítád révbe vezethesse!

Minden útján az a mennyei fényesség kísérje, mely még a Saulusokat is Krisztushoz vezet. Dicsőíthessék meg a mi Urunk Jézus Krisztusnak neve ő benne, akit ne várjon hiába. Óh, küld vissza hozzá Isten, igazság Istene! Add, hogy ő lehessen az az új Simeonon ki nem csak várja, de meg is éri a nagy evangéliumot, a sóvárgott örömhírt, Izraelnek megvigasztalását. S téged áldva, kegyelmedet lelkéhez ölelve zokoghassa el ama szent imádságát: „Mostan bocsátod el Uram a te szolgádat békeséggel, mert látták az én szemeim a te üdvösségedet! Luk. 2:29–30./ Ámen.

651. Forrás

/Czinke István tulajdonából. - Nyomtatott. - /

Rimszombati gyülekezetemhez.

Pálóczi-Czinke István, Református püspök–lelkész.

1929.

Nyomtatott Rábely Károly könyvnyomdájában Rimaszombat. 1929.

Rimaszombati gyülekezethez.

Búcsúszom tőletek. Kedves Testvéreim! Nem tőlem függő okok lehetetlené tették, hogy Isten szent házában, a világ legszebb emelvényéről, a szószékről búcsúzhasson el tőletek, az élő szó melegével és közvetlenségével.

Folyamodom hát a hideg papirosához. Mert szó nélkül mégsem hagyhatlak el benneteket.

A gondviselő másfelé vezeti utamat. Az az út már nem tarthat sokáig, hiszem az én napjaim már megvannak számlálva. Szemem is, lelkem is már az örökkévalóságot keresi inkább, ahol többé nem fáj semmi.

„Én vagyok te. Egyszer meg kell kezdeni S az elválás mindig csak bús lehet.”

Mondta a mi Tompánk „Utolsó verseiben”, könnyeket hullató hitvesének. Nem tudom nektek fáje ez az elválás, de nekem fáj. Hiszen itt lelkek szakadnak el egymástól, tervek, munkák maradnak félbe, reménységek válnak semmivé, láthatatlan sebek égnek tovább gyógyíthatatlanul: lehetetlen, hogy attól bennünk valami fájó érzés ne támadjon. Lehetetlen kivált ha elgondolom, hogy 33 év óta pásztorkodom közöttetek s most más jön a helyemre. S azt a sok szívemből fakadt tanítást, azt a sok drága ígét, amelyet a Szentlélek adott számba, úgy elfújja távozásom után a szél szívetekből, mint ahogy száraz időben a port tovaфújja.

Ez is fáj. De az is, hogy lélek szerint nem ismeretek engemet. Akiket majd helyemre állít a gondviselés, lehetnek százszor többet érő emberek nálamnál, de jobban szeretni sem fognak tudni, mint én szerettelek benneteket. Ha ezt a szeretetet nem tudtam is úgy kimutatni mint más, azt csak én tudom, hogy 33 év óta nem volt egy napja sem életemnek, amelyen ne emésztődtem volna, sorsotokért boldogulástokért, szebb jövődőtökért égő szívvel és imádsággal Isten zsámolyához ne borultam volna.

Ezzel a benneteket féltő szeretettel és aggódással kérlek most, testvéreim, hogy ti is szeressétek egymást. „Az istenfélelmet egyesítsétek a testvéri szeretettel, a testvéri szeretetet pedig emberszeretettel.” /II. Pél. 1:7. /Akkor hitetek nem lesz gyümölcstelen. „Sőt számotokra egész bizonyosan megnyílik a mi Urunknak és megváltónknak, a Jézus Krisztusnak örök országába vivő

út.” /II. Pál. 1:11./

Ez a gyülekezet kell, hogy ezen a megszentelt földön az idők végéig megmaradjon. Meg is marod, ha figyelték arra a nagy igazságra, amelyet egy szintén búcsúzó lelkipásztor kötött volt hívei lelkére. Azt mondta amit én se szüntem meg hirdetni néktek soha: „Egy egyházat sem lehet pusztán a vagyonból fönn tartani. A tőkék hiábavalók ha nem áll mögöttük egy élő gyülekezet. Vannak egyházaink nagy vagyonnal, gazdag alapokkal, de nincs bennük élet, mert nincs szeretet.” Azért el ne hagyjátok egymást, testvéreim. Tartsatok össze, mint egy ostromlott vár megfogyatkozott őrsége, mert az életetekről van szó. Talán elhullanak legjobbaink a hosszú harc alatt, de aki megmarad: igyekezzék pótolni a kidőltök helyét is.

Ezzel a benneteket féltő szeretettel kérem Istent is, hogy ne hagyjon el benneteket, ne hagyja el anyaszentegyházát, ne hagyja el az ő szent hajlékát és azokat, kik még oda imádkozni, erejökben, hitökben, emberszeretetekben megújulni járnak.

Vigyázzon, jó Atyánk, szent szemed

Ez imádság hajlékára, Ne jöjjön soha ítéleted
Ennek elpusztítására,
Hogy sok idő múlva
Elődbe borulva
Az unokák itt,
Szívök ha kitarják,
Ők is megtalálják, Mit lelkök áhít.

Áldjatok meg ti is engem, testvéreim és ennyivel könnyítsétek meg a szívetekekről való leszakadásomat.

De hát miért megyek el? Egyetlen szóval megmondhatom: Elfáradtam. Azok közé a munkások közé tartozom, akiket a Szőlőnek Ura már a hajnali órákban elküldött az ő szőlőjébe munkálkodni s akik átszenvedték az egész napnak terhét és hévséget. Ötven évi lelkipásztori szolgálat áll immár a hátam mögött. Egy egész élet Tele szép álmokkal és csalódásokkal, küzdelmekkel és az isteni kegyelem meghálálhatatlan bizonyoságaival. A lélek most is kész volna bennem a további munkálkodásra, de a test már erőtelen. Isten az ő szolgáinak sem adott változhatatlan erősséget. S én nem szeretnék rosszabb szolgája lenni az én Uramnak, mint eddig voltam. Ennyivel tartozom nektek is, hivatalomnak is, hogy a helyemet pihentebb erőnek engedjem át, még mielőtt terhetekre válnék s a szent ügynek, melyet szolgálók, ártnak.

Szívem szakad meg, azt hiszem, hogy el kell hagyni benneteket. Hogy mégis elmegyek, van ennek egy fájdalmasabb oka is. Megmondjam? Hiszen ha nem mondom is tudjátok. Non bírom tovább a búsulást a babiloni vizek mellett. Mindennap felsóhajtok a zsoldár íróval.

Ha én rólad, Sion elfelejtkezem,
Felejtse el engem az én jobb kezem!

A Tisza mellett születtem, a Tisza mellé vágyom. Oda ahol az ég a végtelen síksággal s a testvérellekek egymással ölelkeznek össze. Megyek haza..... meghalni. Gyermekeim ölébe s nemzetem fájó szívére hajtani le megfáradt fejemet, meggyötört szívemet.

Ha a ti meggyötört szívetekek?

A Krisztussal szólok: „Én pedig kérem az Atyát és más vigasztalót ad nektek, hogy veletek maradjon mindörökké,” /János 14./ Ámen.

Áldás.

Áldjon meg téged az Isten, én rimaszombati gyülekezetem, lelki-testi áldásainak minden gazdagságával. Adjon teneked az ég harmatjából, a föld kövérségéből, a lélek gazdagságából a kegyelem bőségéből. El-lenségeidet szegyenítse meg, a téged szeretőket áldja meg a az éretted imádkozókat hallgassa meg az ő szent Fiért, az Úr Jézus Krisztusért!

Ámen.

652. Forrás

Kivonat:

Jegyzőkönyv, amely felvétellett Miskolcon 1940. évi március 28 napján a hazatért tiszáninneri egyházkerület által kiküldött felszámoló bizottság üléséről. Jelen voltak: dr. Magda Sándor püspök, Tornallyay Zoltán egyházkerületi főgondnok, Kövér Árpád és Kőmíves Sándor bizottsági tagok.

1. Bizottság megállapítja, hogy az 1939. évi október 25-iki ker. közgyűlés 4. l/c sz. határozata alapján hívatott egybe és határozatképes.

2. Kövér Árpád, úgyis mint egyházkerületi pénztáros bemutatja az egyházkerületi közigazgatási pénztár és egyházkerületi gyámintézeti pénztár 1939. évre szóló és 1940. évi március hó végéig vezetett számadásait és 1940. évi március végén mutatkozó vagyonának és terheinek kimutatását.

Bizottság a bemutatott számadásokat átvizsgálta, jóváhagyta és a pénztárosnak a további felelősség alól a felmentést megadta.

3.

4.

5. Az 1939. évi október 25-én hozott kerületi határozat értelmében a bizottság megállapítja, hogy az egyházkerület tulajdonát képező és kezelésében levő vagyon a mai napon a következő tételekből áll: a közigazgatási pénztárban 1. Pénztári maradvány készpénz 40 P 55 fillér, 2. Prágai sekkhivatalnál betét 3923.65 Kc /:560 P 52 f./ 3. Közigazgatási járulék hátralék 1660 P 53 f. 4. Tőkesegély törlesztési részletekből hátralék 1261 P 80 f. 5. Egyházker. jegyzőkönyv árából 555. P 78 f., 6. Kamatra kihelyezett tőke 785 P 72 fillér. 8. Betétek: közig. pénztár betétje 5393 P 80 f. Szabó P. féle alapítvány 49 P 90 f., tőkesegély betétje 6774.60 P. Összes vagyon:19,775.77 P. II. Teher: Szabó P-féle alapítvány 835.62 P, Tőkesegély törlesztési részletek 10,930.79 P, teol. Járulék 6774.60 P. Összes teher : 18,541.01 P.

A bizottság a vagyon hova fordításáról a következőképpen határozott.

a. Szabó Péter alapítvány címén átadandó a tiszáninneri egyházkerület pénztárának az alapítólevél rendelkezései szerint további kezelésre 835.62 P tőke időközi kamataival együtt.

b. A tőkesegély részletek teljes egészében azoknak az egyházközségeknek fizetendő vissza, amelyek a befizetést teljesítették.

c. A teológiai járulék összegéből 3000 P a sárospataki főiskolának fizetendő ki a létesítendő kis áhítatterem berendezési költségeire. Azzal a kötelezettséggel, hogy az adomány emlékéét a főiskola a teremben megfelelő módon örökítse meg és egyúttal ugyanabban a teremben biztosítson megfelelő helyet a megszünt egyházkerület volt püspökei és főgondnokairól készült olajfestményű arcképek elhelyezésére.

d. Ugyancsak a teológiai járulékokból fennmaradt 3774.60 P és esedékes

kamatok a sárospataki főiskolának adandó át a megszűnt egyházkerület területéről származó teol. ifjak segélyezésére szolgáló alapítványként.

e. A prágai sekkhivatalnál maradt 3923.65 Kc azaz 560.52 P a dr. Mertens Alfréd nagymihályi ügyvéd úr kezeihez utalandó át az arra rászoruló Szlovákiában maradt egyházközségek és lelkészek segélyezésére.

f. Bennmarad még 674.24 P összeg, amelynek hova fordításáról az alábbiakban történik rendelkezés.

6. Bizottság megállapítja, hogy a kerületi gyámintézet pénztár vagyona 19.089.49 P, amihez jönnek még az esedékessé váló kamatok, ez a tőke az 5. f. pontban említett maradvánnyal együtt 19,763.73 P. Ebből az összegből a következő kifizetések teljesítendőek: A rimaszombati egy. prot. főgimnáziumnak internátusi célra 4000 P, a beretkei református árvaháznak 4000 pengő, a sárospataki főiskolának a humán internátus kibővítése céljára 2000 pengő azon óhajttal, hogy a megszűnt egyházkerület területéről származó lelkészek gyermekei az internátusba felvételnél és segélyezésnél előnyben részesíttessenek.

A miskolci református egyház Lévay József főgimnáziuma fiúinternátusa részére 2000 pengőt, a Kassán létesítendő középiskolai fiúinternátus céljaira 2000 pengő fizetendő be az egyházkerület pénztárába Miskolcra azzal, hogy az internátus felállításáig ott kezeltessek, a hajdúböszörményi és nyíregyházi Kálvineum részére 2000–2000 pengő fizetendő ki.

7. A fennmaradó összeg terhére Magda Barna volt püspöki titkárnak elmaradt 1940. évi január havi titkári fizetése és költözködési átalány címén 200 pengő segély fizetendő ki. Ugyanabból fedezendő az egyházkerületi közgyűlés határozata értelmében megfesteni rendelt püspöki és két főgondnoki arcképek költségeire előirányzott 900 P.

8. A kintlévő bírságpénzekből és bírósági költségekből várható bevételt bizottság a beretkei árvaház részére engedi át. A behajtás érdekében a felhívásokat a felszámoló bizottság nevében az árvaház igazgatósága bocsátja ki.

9. A dr. Magda Sándor püspök úr által gyűjtött internátus alapból egyházkerületünket illető összeg /:körülbelül 6000 P:/ a következőképpen osztassék fel: Ami a Szlovákiában maradt gyülekezeteket illeti, az a rész az adományozás arányában megállapítva dr. Mertens Alfréd nagymihályi ügyvéd úr kezeihez adandó át megfelelő egyházi célokra. A többi része az egyházkerületi határozat értelmében a sárospataki főiskolának adandó át gimnáziumi internátus kibővítése céljára.

10. Hogy a felszámoló bizottság fenti rendelkezései haladéktalanul végrehajthatók legyenek, a liquidáló egyházkerületi pénztárban kezelt kötvénykölcsonok haladéktalanul felmondandók és a legrövidebb időn belül ugyancsak haladéktalanul behajtandók a kint levő közegyházi követelések is.

11. A konventi /:volt csehszlovákiai:/ pénztártól jogosan várható zsol-tárjövedelem, valamint az egyházi közalapból bennünket megillető tőke-rész, amely összeg elszámolás hiányában számszerűleg ez idő szerint még meg nem állapítható, - hova fordítása felől jelenleg csak elvileg ha-tározhat a bizottság akképpen, hogy az ilyen és esetleg még más forrá-sokból egyházkerületünket illető bevételek terhére elsősorban a segé-lyezésre rászoruló szegény egyházközségek segélyezendőek.

12. Az egyházközségek részéről segély kiutalása iránt eddig beadott kérvények felett a bizottság akkor fog határozni, ha a fent említett forrá-sokból eredő bevételek befolyanak.

13. A jegyzőkönyvben foglalt intézkedések keresztülvitelével és kintlevő-ségek haladéktalan behajtásával Kövér Árpád eddigi ker. pénztárost bíz-a meg a bizottság, tiszteletdíját a 11. pontban említett bevételi források terhére készkiadásainak megtérítésén kívül 300 pengőben állapítja meg.

14. Tekintettel arra, hogy a fenti intézkedések tárgyát képező vagyon-tételek az elszakítatás húsz éve alatt kizárólag az egyházkerület saját bevételi forrásaiból származtak, a bizottság - támaszkodva az egyház-kerületi közgyűlés határozatára is - azok felett jogosan rendelkezett.

15. Bizottság a jegyzőkönyvet tudomásvétel végett a főtiszteletű és méltóságos egyházkerület elé Miskolcra felterjeszti, k. m. f.

Tornallyay Zoltán s. k. Kőmíves Sándor s. k. Dr. Magda Sándor s. k.
Kövér Árpád s. k.

653. Forrás

/Máramaros-Ugocsi e. m. irattárából. Gépírás./

A Máramaros-Ugocsi Ref. Egyházmegye esperesi hivatalától.

1920/1939. sz.

Técső, 1939. március 25.

Esperesi körlevél.

1. Szüntelen való buzgó imádságainkat az Úr meghallgatta, egyházme-gyénk egész területét, a romániai rész kivételével anya-országunkhoz visszatérítette. Legyen áldott érette szent neve. Amikor ujjongó öröm-mel borulunk ismét egymás testvéri kebelére, Istené legyen a dicsőség és hála, aki nem bűneink szerint ítél meg minket, hanem könyörült a maga magyar és református népén s a szabadság levegőjére engedett bennünket a napok után amelyben láttunk sok gonoszt, szenvedtünk sok üldöztetést, hátravettetést és szenvedtünk lelki, testi nyomorúsá-got. Imádságos érzésünk hálával boruljon a Mindenható elé istentisz-teleteinken is. Rendelem, hogy ahol, még nem történt volna, hálaadó istentisztelet tartassék, amelyen könyörgés szálljon Istenhez magyar hazánk boldog jövődjéért, Horthy Miklós kormányzó urunk és kormá-

nya munkájának sikeréért s a megnagyobbodott hazában a református anyaszentegyház virágzásáért. Ama testvéri csókkal köszöntelek titeket lelkipásztorok, tanítók, gondnokok, presbiterek, minden rendű és rangú hívek, testvéreim az Úr Jézus Krisztusban!

2. Valószínűleg május 9-re egyházmegyei rendkívüli közgyűlést fogunk egybe hívni elnöktársammal együtt Nagyszőlősrre, erről külön körlevélben történik majd intézkedés. 3. Ahol meg nem történt volna, az újakban visszatért lelkészek és tanítók az illetékes katonai parancsnokságnál jelentkezzenek fogadalom tételre, készítsék el a legutolsó csekkszelvény és a kapandó katonai minta szerint a fizetést kimutatást, azt pecsételjék meg s látamoztassák a községi előjárósággal s a lelkészek küldjék fel a M. Kir. Központi Illetmény hivatalhoz /Budapest I. VárRégi pénzügymisztérium/, a tanítókét a tanfelügyelőség intézi el.

Atyafiságos szeretettel

Isaák Imre s. k. esperes.

Kiadó / Vydavateľ: Calvin J. Teológiai Akadémia - Teologický inštitút J. Calvína

Szerkesztő / Redaktor: PaedDr. Petheő Attila, PhD., a Selye János Egyetem Református Teológiai Kara Történeti Tudományok Tanszékének kutatója;
Mgr. Tömösközi Ferenc, PhD., a Selye János Egyetem Református Teológiai Kara Történeti Tudományok Tanszékének oktatója

Cím / Názov: Tárnok Gyula Szürke könyve. Adattár az 1918–1938 években cseh megszállás alatt élő felvidéki református egyház történetének megírásához - Sivá kniha Gyulu Tárnoka. Zbierka prameňov k dejinám reformovanej cirkvi na Felvidék za českej okupácie v rokoch 1918–1938

Szakmai lektor / Odborný lektor: doc. ThDr. Somogyi Alfréd, PhD., a Selye János Egyetem Református Teológiai Kara Történeti Tudományok Tanszékének docense;
doc. ThDr. Lévai Attila, PhD., a Selye János Egyetem Református Teológiai Kara Történeti Tudományok Tanszékének docense.

Nyomdai előkészítés / Tíróvá előkészítés: Németh Péter

Nyomtatott példányszám / Počet výtlačkov: 200

Kiadás éve / Rok vydania: 2022

Első kiadás / Prvé vydanie

Nyomtatott kiadás / Printová verzia ISBN: 978 - 80 - 89899 - 10 - 4

Elektronikus kiadás / Elektornická verzia ISBN: 978 - 80 - 89899 - 11 - 1

